નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

ધમ્મપદ-અટ્ઠકથા

(પઠમો ભાગો)

ગન્થારમ્ભકથા

૧. મહામોહતમોનદ્ધે , લોકે લોકન્તદસ્સિના;
યેન સદ્ધમ્મપજ્જોતો, જાલિતો જલિતિદ્ધિના.

૨. તસ્સ પાદે નમસ્સિત્વા, સમ્બુદ્ધસ્સ સિરીમતો;
સદ્ધમ્મઞ્ચસ્સ પૂજેત્વા, કત્વા સઙ્ઘસ્સ ચઞ્જલિં.

૩. તં તં કારણમાગમ્મ, ધમ્માધમ્મેસુ કોવિદો;
સમ્પત્તસદ્ધમ્મપદો, સત્થા **ધમ્મપદં** સુભં.

૪. દેસેસિ કરુણાવેગ-સમુસ્સાહિતમાનસો;
યં વે દેવમનુસ્સાનં, પીતિપામોજ્જવડ્ઢનં.

૫. પરમ્પરાભતા તસ્સ, નિપુણા **અત્થવણ્ણના**;
યા તમ્બપણ્ણિદીપમ્હિ, દીપભાસાય સણ્ઠિતા.

૬. ન સાધયતિ સેસાનં, સત્તાનં હિતસમ્પદં;
અપ્પેવ નામ સાધેય્ય, સબ્બલોકસ્સ સા હિતં.

૭. ઇતિ આસીસમાનેન, દન્તેન સમચારિના;
કુમારકસ્સપેનાહં, થેરેન થિરચેતસા.

૮ . સદ્ધમ્મટ્ઠિતિકામેન , સક્કચ્ચં અભિયાચિતો;
તં ભાસં અતિવિત્થાર-ગતઞ્ચ વચનક્કમં.

૯ . પહાયારોપયિત્વાન , તન્તિભાસં મનોરમં;
ગાથાનં બ્યઞ્જનપદં, યં તત્થ ન વિભાવિતં.

૧૦. કેવલં તં વિભાવેત્વા, સેસં તમેવ અત્થતો;

ભાસન્તરેન ભાસિસ્સં, આવહન્તો વિભાવિનં;
મનસો પીતિપામોજ્જં, અત્થધમ્મૂપનિસ્સિતન્તિ.

૧. યમકવગ્ગો

૧. ચક્ખુપાલત્થેરવત્થુ

૧. ‘‘મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા, મનોસેટ્ઠા મનોમયા;
મનસા ચે પદુટ્ઠેન, ભાસતિ વા કરોતિ વા;
તતો નં દુક્ખમન્વેતિ, ચક્કંવ વહતો પદ’’ન્તિ. –

અયં ધમ્મદેસના કત્થ ભાસિતાતિ? સાવત્થિયં. કં આરબ્ભાતિ? ચક્ખુપાલત્થેરં.

સાવત્થિયં કિર મહાસુવણ્ણો નામ કુટુમ્બિકો અહોસિ અડ્ઢો મહદ્ધનો મહાભોગો અપુત્તકો. સો એકદિવસં ન્હાનતિત્થં ન્હત્વા નત્વા આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે સમ્પન્નપત્તસાખં એકં વનપ્પતિં દિસ્વા ‘‘અયં મહેસક્ખાય દેવતાય પરિગ્ગહિતો ભવિસ્સતી’’તિ તસ્સ હેટ્ઠાભાગં સોધાપેત્વા પાકારપરિક્ખેપં કારાપેત્વા વાલુકં ઓકિરાપેત્વા ધજપટાકં ઉસ્સાપેત્વા વનપ્પતિં અલઙ્કરિત્વા અઞ્જલિં કરિત્વા ‘‘સચે પુત્તં વા ધીતરં વા લભેય્યં, તુમ્હાકં મહાસક્કારં કરિસ્સામી’’તિ પત્થનં કત્વા પક્કામિ.

અથસ્સ ન ચિરસ્સેવ ભરિયાય કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતભાવં ઞત્વા તસ્સ આરોચેસિ. સો તસ્સા ગબ્ભસ્સ પરિહારમદાસિ. સા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ. તં નામગ્ગહણદિવસે સેટ્ઠિ અત્તના પાલિતં વનપ્પતિં નિસ્સાય લદ્ધત્તા તસ્સ **પાલો**તિ નામં અકાસિ. સા અપરભાગે અઞ્ઞમ્પિ પુત્તં લભિ. તસ્સ **ચૂળપાલો**તિ નામં કત્વા ઇતરસ્સ **મહાપાલો**તિ નામં અકાસિ. તે વયપ્પત્તે ઘરબન્ધનેન બન્ધિંસુ. અપરભાગે માતાપિતરો કાલમકંસુ. સબ્બમ્પિ વિભવં ઇતરેયેવ વિચારિંસુ.

તસ્મિં સમયે સત્થા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેનાગન્ત્વા અનાથપિણ્ડિકેન મહાસેટ્ઠિના ચતુપણ્ણાસકોટિધનં વિસ્સજ્જેત્વા કારિતે જેતવનમહાવિહારે વિહરતિ મહાજનં સગ્ગમગ્ગે ચ મોક્ખમગ્ગે ચ પતિટ્ઠાપયમાનો. તથાગતો હિ માતિપક્ખતો અસીતિયા, પિતિપક્ખતો અસીતિયાતિ દ્વેઅસીતિઞાતિકુલસહસ્સેહિ કારિતે નિગ્રોધમહાવિહારે એકમેવ વસ્સાવાસં વસિ, અનાથપિણ્ડિકેન કારિતે જેતવનમહાવિહારે એકૂનવીસતિવસ્સાનિ, વિસાખાય સત્તવીસતિકોટિધનપરિચ્ચાગેન કારિતે પુબ્બારામે છબ્બસ્સાનીતિ દ્વિન્નં કુલાનં ગુણમહત્તતં પટિચ્ચ સાવત્થિં નિસ્સાય પઞ્ચવીસતિવસ્સાનિ વસ્સાવાસં વસિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ વિસાખાપિ મહાઉપાસિકા નિબદ્ધં દિવસસ્સ દ્વે વારે તથાગતસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ, ગચ્છન્તા ચ ‘‘દહરસામણેરા નો હત્થે ઓલોકેસ્સન્તી’’તિ તુચ્છહત્થા ન ગતપુબ્બા. પુરેભત્તં ગચ્છન્તા ખાદનીયભોજનીયાદીનિ ગહેત્વાવ ગચ્છન્તિ, પચ્છાભત્તં ગચ્છન્તા પઞ્ચ ભેસજ્જાનિ અટ્ઠ ચ પાનાનિ. નિવેસનેસુ પન તેસં દ્વિન્નં દ્વિન્નં ભિક્ખુસહસ્સાનં નિચ્ચં પઞ્ઞત્તાસનાનેવ હોન્તિ. અન્નપાનભેસજ્જેસુ યો યં ઇચ્છતિ, તસ્સ તં યથિચ્છિતમેવ સમ્પજ્જતિ. તેસુ અનાથપિણ્ડિકેન એકદિવસમ્પિ સત્થા પઞ્હં ન પુચ્છિતપુબ્બો. સો કિર ‘‘તથાગતો બુદ્ધસુખુમાલો ખત્તિયસુખુમાલો, ‘બહૂપકારો મે, ગહપતી’તિ મય્હં ધમ્મં દેસેન્તો કિલમેય્યા’’તિ સત્થરિ અધિમત્તસિનેહેન પઞ્હં ન પુચ્છતિ. સત્થા પન તસ્મિં નિસિન્નમત્તેયેવ ‘‘અયં સેટ્ઠિ મં અરક્ખિતબ્બટ્ઠાને રક્ખતિ. અહઞ્હિ કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અલઙ્કતપટિયત્તં અત્તનો સીસં છિન્દિત્વા અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા હદયમંસં ઉપ્પાટેત્વા પાણસમં

પુત્તદારં પરિચ્ચજિત્વા પારમિયો પૂરેન્તો પરેસં ધમ્મદેસનત્થમેવ પૂરેસિં. એસ મં અરક્ખિતબ્બટ્ઠાને રક્ખતી''તિ એકં ધમ્મદેસનં કથેતિયેવ.

તદા સાવત્થિયં સત્ત મનુસ્સકોટિયો વસન્તિ. તેસુ સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા પઞ્ચકોટિમત્તા મનુસ્સા અરિયસાવકા જાતા, દ્વેકોટિમત્તા મનુસ્સા પુથુજ્જના. તેસુ અરિયસાવકાનં દ્વેયેવ કિચ્ચાનિ અહેસું – પુરેભત્તં દાનં દેન્તિ, પચ્છાભત્તં ગન્ધમાલાદિહત્થા વત્થભેસજ્જપાનકાદીનિ ગાહાપેત્વા ધમ્મસ્સવનત્થાય ગચ્છન્તિ. અથેકદિવસં મહાપાલો અરિયસાવકે ગન્ધમાલાદિહત્થે વિહારં ગચ્છન્તે દિસ્વા ''અયં મહાજનો કુહિં ગચ્છતી''તિ પુચ્છિત્વા ''ધમ્મસ્સવનાયા''તિ સુત્વા ''અહમ્પિ ગમિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પરિસપરિયન્તે નિસીદિ.

બુદ્ધા ચ નામ ધમ્મં દેસેન્તા સરણસીલપબ્બજ્જાદીનં ઉપનિસ્સયં ઓલોકેત્વા અજ્ઝાસયવસેન ધમ્મં દેસેન્તિ, તસ્મા તં દિવસં સત્થા તસ્સ ઉપનિસ્સયં ઓલોકેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો અનુપુબ્બિકથં કથેસિ. સેય્યથિદં – દાનકથં, સીલકથં, સગ્ગકથં, કામાનં આદીનવં, ઓકારં સંકિલેસં, નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ. તં સુત્વા મહાપાલો કુટુમ્બિકો ચિન્તેસિ – ''પરલોકં ગચ્છન્તં પુત્તધીતરો વા ભાતરો વા ભોગા વા નાનુગચ્છન્તિ, સરીરમ્પિ અત્તના સદ્ધિં ન ગચ્છતિ, કિં મે ઘરાવાસેન પબ્બજિસ્સામી''તિ. સો દેસનાપરિયોસાને સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં સત્થા – ''અત્થિ તે કોચિ આપુચ્છિતબ્બયુત્તકો ઞાતી''તિ આહ. ''કનિટ્ઠભાતા મે અત્થિ, ભન્તે''તિ. ''તેન હિ તં આપુચ્છાહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ગેહં ગન્ત્વા કનિટ્ઠં પક્કોસાપેત્વા – ''તાત, યં મય્હં ઇમસ્મિં ગેહે સવિઞ્ઞાણકમ્પિ અવિઞ્ઞાણકમ્પિ ધનં કિઞ્ચિ અત્થિ, સબ્બં તં તવ ભારો, પટિપજ્જાહિ ન''ન્તિ. ''તુમ્હે પન કિં કરિસ્સથા''તિ આહ. ''અહં સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી''તિ. ''કિં કથેસિ ભાતિક, ત્વં મે માતરિ મતાય માતા વિય, પિતરિ મતે પિતા વિય લદ્ધો, ગેહે તે મહાવિભવો, સક્કા ગેહં અજ્ઝાવસન્તેહેવ પુઞ્ઞાનિ કાતું , મા એવં કરિત્થા''તિ. ''તાત, અહં સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા ઘરાવાસે વસિતું ન સક્કોમિ. સત્થારા હિ અતિસણ્હસુખુમં તિલક્ખણં આરોપેત્વા આદિમજ્ઝપરિયોસાનકલ્યાણો ધમ્મો દેસિતો, ન સક્કા સો અગારમજ્ઝે વસન્તેન પૂરેતું , પબ્બજિસ્સામિ, તાતા''તિ. ''ભાતિક, તરુણાયેવ તાવત્થ, મહલ્લકકાલે પબ્બજિસ્સથા''તિ. ''તાત, મહલ્લકસ્સ હિ અત્તનો હત્થપાદાપિ અનસ્સવા હોન્તિ, ન અત્તનો વસે વત્તન્તિ, કિમઙ્ગં પન ઞાતકા, સ્વાહં તવ કથં ન કરોમિ, સમણપટિપત્તિંયેવ પૂરેસ્સામિ''.

> ''જરાજજ્જરિતા હોન્તિ, હત્થપાદા અનસ્સવા;
> યસ્સ સો વિહતત્થામો, કથં ધમ્મં ચરિસ્સતિ''. –

પબ્બજિસ્સામેવાહં, તાતાતિ તસ્સ વિરવન્તસ્સેવ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજ્જં યાચિત્વા લદ્ધપબ્બજ્જૂપસમ્પદો આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકે પઞ્ચ વસ્સાનિ વસિત્વા વુટ્ઠવસ્સો પવારેત્વા સત્થારમુપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા પુચ્છિ – ''ભન્તે, ઇમસ્મિં સાસને કતિ ધુરાની''તિ? ''ગન્થધુરં, વિપસ્સનાધુરન્તિ દ્વેયેવ ધુરાનિ ભિક્ખૂ''તિ. ''કતમં પન, ભન્તે, ગન્થધુરં, કતમં વિપસ્સનાધુર''ન્તિ? ''અત્તનો પઞ્ઞાનુરૂપેન એકં વા દ્વે વા નિકાયે સકલં વા પન તેપિટકં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા તસ્સ ધારણં, કથનં, વાચનન્તિ ઇદં **ગન્થધુરં** નામ, સલ્લહુકવુત્તિનો પન પન્તસેનાસનાભિરતસ્સ અત્તભાવે ખયવયં પટ્ઠપેત્વા સાતચ્ચકિરિયવસેન વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તગ્ગહણન્તિ ઇદં **વિપસ્સનાધુરં** નામા''તિ. ''ભન્તે, અહં મહલ્લકકાલે પબ્બજિતો ગન્થધુરં પૂરેતું ન સક્ખિસ્સામિ, વિપસ્સનાધુરં પન પૂરેસ્સામિ, કમ્મટ્ઠાનં મે કથેથા''તિ. અથસ્સ સત્થા યાવ અરહત્તં કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ.

સો સત્થારં વન્દિત્વા અત્તના સહગામિનો ભિક્ખૂ પરિયેસન્તો સટ્ઠિ ભિક્ખૂ લભિત્વા તેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા વીસયોજનસતમગ્ગં ગન્ત્વા એકં મહન્તં પચ્ચન્તગામં પત્વા તત્થ સપરિવારો પિણ્ડાય પાવિસિ. મનુસ્સા વત્તસમ્પન્ને ભિક્ખૂ દિસ્વાવ પસન્નચિત્તા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા નિસીદાપેત્વા પણીતેનાહારેન પરિવિસિત્વા, ''ભન્તે, કુહિં અય્યા ગચ્છન્તી''તિ પુચ્છિત્વા ''યથાફાસુકટ્ઠાનં ઉપાસકા''તિ વુત્તે પણ્ડિતા મનુસ્સા ''વસ્સાવાસં સેનાસનં પરિયેસન્તિ ભદન્તા''તિ ઞત્વા, ''ભન્તે, સચે અય્યા ઇમં તેમાસં ઇધ વસેય્યું, મયં સરણેસુ પતિટ્ઠાય સીલાનિ ગણ્હેય્યામા''તિ આહંસુ. તેપિ ''મયં ઇમાનિ કુલાનિ નિસ્સાય ભવનિસ્સરણં કરિસ્સામા''તિ અધિવાસેસું.

મનુસ્સા તેસં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા વિહારં પટિજગ્ગિત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ સમ્પાદેત્વા અદંસુ. તે નિબદ્ધં તમેવ ગામં પિણ્ડાય પવિસન્તિ. અથ ને એકો વેજ્જો ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, બહૂનં વસનટ્ઠાને અફાસુકમ્પિ નામ હોતિ, તસ્મિં ઉપ્પન્ને મય્હં કથેય્યાથ, ભેસજ્જં કરિસ્સામી''તિ પવારેસિ. થેરો વસ્સૂપનાયિકદિવસે તે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા પુચ્છિ, ''આવુસો , ઇમં તેમાસં કતિહિ ઇરિયાપથેહિ વીતિનામેસ્સથા''તિ? ''ચતૂહિ, ભન્તે''તિ. ''કિં પનેતં, આવુસો, પતિરૂપં, નનુ અપ્પમત્તેહિ ભવિતબ્બં''? ''મયઞ્હિ ધરમાનકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા આગતા, બુદ્ધા ચ નામ ન સક્કા પમાદેન આરાધેતું, કલ્યાણજ્ઝાસયેન તે વો આરાધેતબ્બા. પમત્તસ્સ ચ નામ ચત્તારો અપાયા સકગેહસદિસા, અપ્પમત્તા હોથાવુસો''તિ. ''કિં તુમ્હે પન, ભન્તે''તિ? ''અહં તીહિ ઇરિયાપથેહિ વીતિનામેસ્સામિ, પિટ્ઠિં ન પસારેસ્સામિ, આવુસો''તિ. ''સાધુ, ભન્તે, અપ્પમત્તા હોથા''તિ.

અથ થેરસ્સ નિદ્દં અનોક્કમન્તસ્સ પઠમમાસે અતિક્કન્તે મજ્ઝિમમાસે સમ્પત્તે અક્ખિરોગો ઉપ્પજ્જિ. છિદ્દઘટતો ઉદકધારા વિય અક્ખીહિ અસ્સુધારા પગ્ઘરન્તિ. સો સબ્બરત્તિં સમણધમ્મં કત્વા અરુણુગ્ગમને ગબ્ભં પવિસિત્વા નિસીદિ. ભિક્ખૂ ભિક્ખાચારવેલાય થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''ભિક્ખાચારવેલા, ભન્તે''તિ આહંસુ. ''તેન હિ, આવુસો, ગણ્હથ પત્તચીવર''ન્તિ. અત્તનો પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા નિક્ખમિ. ભિક્ખૂ તસ્સ અક્ખીહિ અસ્સૂનિ પગ્ઘરન્તે દિસ્વા, ''કિમેતં, ભન્તે''તિ પુચ્છિંસુ. ''અક્ખીનિ મે, આવુસો, વાતા વિજ્ઝન્તી''તિ. ''નનુ, ભન્તે, વેજ્જેન પવારિતમ્હા, તસ્સ કથેમા''તિ. ''સાધાવુસો''તિ તે વેજ્જસ્સ કથયિંસુ. સો તેલં પચિત્વા પેસેસિ. થેરો નાસાય તેલં આસિઞ્ચન્તો નિસિન્નકોવ આસિઞ્ચિત્વા અન્તોગામં પાવિસિ. વેજ્જો તં દિસ્વા આહ – ''ભન્તે, અય્યસ્સ કિર અક્ખીનિ વાતો વિજ્ઝતી''તિ? ''આમ, ઉપાસકા''તિ. ''ભન્તે, મયા તેલં પચિત્વા પેસિતં, નાસાય વો તેલં આસિત્ત''ન્તિ? ''આમ, ઉપાસકા''તિ. ''ઇદાનિ કીદિસ''ન્તિ? ''રુજ્જતેવ ઉપાસકા''તિ. વેજ્જો ''મયા એકવારેનેવ વૂપસમનસમત્થં તેલં પહિતં, કિં નુ ખો રોગો ન વૂપસન્તો''તિ ચિન્તેત્વા, ''ભન્તે, નિસીદિત્વા વો તેલં આસિત્તં, નિપજ્જિત્વા''તિ પુચ્છિ. થેરો તુણ્હી અહોસિ, પુનપ્પુનં પુચ્છિયમાનોપિ ન કથેસિ. સો ''વિહારં ગન્ત્વા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ઓલોકેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા – ''તેન હિ, ભન્તે, ગચ્છથા''તિ થેરં વિસ્સજ્જેત્વા વિહારં ગન્ત્વા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ઓલોકેન્તો ચઙ્કમનનિસીદનટ્ઠાનમેવ દિસ્વા સયનટ્ઠાનં અદિસ્વા, ''ભન્તે, નિસિન્નેહિ વો આસિત્તં, નિપન્નેહી''તિ પુચ્છિ. થેરો તુણ્હી અહોસિ. ''મા, ભન્તે, એવં કરિત્થ, સમણધમ્મો નામ સરીરં યાપેન્તેન સક્કા કાતું, નિપજ્જિત્વા આસિઞ્ચથા''તિ પુનપ્પુનં યાચિ. ''ગચ્છ ત્વં તાવાવુસો, મન્તેત્વા જાનિસ્સામી''તિ વેજ્જં ઉય્યોજેસિ. થેરસ્સ ચ તત્થ નેવ ઞાતી, ન સાલોહિતા અત્થિ, તેન સદ્ધિં મન્તેય્ય? કરજકાયેન પન સદ્ધિં મન્તેન્તો ''વદેહિ તાવ, આવુસો પાલિત, ત્વં કિં અક્ખીનિ ઓલોકેસ્સસિ, ઉદાહુ બુદ્ધસાસનં? અનમતગ્ગસ્મિઞ્હિ સંસારવટ્ટે તવ અક્ખિકાણસ્સ ગણના નામ નત્થિ, અનેકાનિ પન બુદ્ધસતાનિ બુદ્ધસહસ્સાનિ અતીતાનિ. તેસુ તે એકબુદ્ધોપિ ન પરિચિણ્ણો, ઇદાનિ ઇમં અન્તોવસ્સં તયો માસે ન નિપજ્જિસ્સામીતિ તેમાસં નિબદ્ધવીરિયં કરિસ્સામિ. તસ્મા તે

ચક્ખૂનિ નસ્સન્તુ વા ભિજ્જન્તુ વા, બુદ્ધસાસનમેવ ધારેહિ, મા ચક્ખૂની''તિ ભૂતકાયં ઓવદન્તો ઇમા ગાથાયો અભાસિ –

''ચક્ખૂનિ હાયન્તુ મમાયિતાનિ,
સોતાનિ હાયન્તુ તથેવ કાયો;
સબ્બમ્પિદં હાયતુ દેહનિસ્સિતં,
કિં કારણા પાલિત ત્વં પમજ્જસિ.

''ચક્ખૂનિ જીરન્તુ મમાયિતાનિ,
સોતાનિ જીરન્તુ તથેવ કાયો;
સબ્બમ્પિદં જીરતુ દેહનિસ્સિતં,
કિં કારણા પાલિત ત્વં પમજ્જસિ.

''ચક્ખૂનિ ભિજ્જન્તુ મમાયિતાનિ,
સોતાનિ ભિજ્જન્તુ તથેવ કાયો;
સબ્બમ્પિદં ભિજ્જતુ દેહનિસ્સિતં,
કિં કારણા પાલિત ત્વં પમજ્જસી''તિ.

એવં તીહિ ગાથાહિ અત્તનો ઓવાદં દત્વા નિસિન્નકોવ નત્થુકમ્મં કત્વા ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. વેજ્જો તં દિસ્વા ''કિં, ભન્તે, નત્થુકમ્મં કત''ન્તિ પુચ્છિ. ''આમ, ઉપાસકા''તિ. ''કીદિસં, ભન્તે''તિ? ''રુજ્જતેવ ઉપાસકા''તિ. ''નિસીદિત્વા વો, ભન્તે, નત્થુકમ્મં કતં, નિપજ્જિત્વા''તિ. થેરો તુણ્હી અહોસિ, પુનપ્પુનં પુચ્છિયમાનોપિ ન કિઞ્ચિ કથેસિ. અથ નં વેજ્જો, ''ભન્તે, તુમ્હે સપ્પાયં ન કરોથ, અજ્જતો પટ્ઠાય 'અસુકેન મે તેલં પક્ક'ન્તિ મા વદિત્થ, અહમ્પિ 'મયા વો તેલં પક્ક'ન્તિ ન વક્ખામી''તિ આહ. સો વેજ્જેન પચ્ચક્ખાતો વિહારં ગન્ત્વા ત્વં વેજ્જેનાપિ પચ્ચક્ખાતોસિ, ઇરિયાપથં મા વિસ્સજ્જિ સમણાતિ.

''પટિક્ખિત્તો તિકિચ્છાય, વેજ્જેનાપિ વિવજ્જિતો;
નિયતો મચ્ચુરાજસ્સ, કિં પાલિત પમજ્જસી''તિ. –

ઇમાય ગાથાય અત્તાનં ઓવદિત્વા સમણધમ્મં અકાસિ. અથસ્સ મજ્ઝિમયામે અતિક્કન્તે અપુબ્બં અચરિમં અક્ખીનિ ચેવ કિલેસા ચ ભિજ્જિંસુ. સો સુક્ખવિપસ્સકો અરહા હુત્વા ગબ્ભં પવિસિત્વા નિસીદિ.

ભિક્ખૂ ભિક્ખાચારવેલાય આગન્ત્વા ''ભિક્ખાચારકાલો, ભન્તે''તિ આહંસુ. ''કાલો, આવુસો''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. ''તેન હિ ગચ્છથા''તિ. ''કિં તુમ્હે પન, ભન્તે''તિ? ''અક્ખીનિ મે, આવુસો, પરિહીનાની''તિ. તે તસ્સ અક્ખીનિ ઓલોકેત્વા અસ્સુપુણ્ણનેત્તા હુત્વા, ''ભન્તે, મા ચિન્તયિત્થ, મયં વો પટિજગ્ગિસ્સામા''તિ થેરં સમસ્સાસેત્વા કત્તબ્બયુત્તકં વત્તપટિવત્તં કત્વા ગામં પિણ્ડાય પવિસિંસુ. મનુસ્સા થેરં અદિસ્વા, ''ભન્તે, અમ્હાકં અય્યો કુહિ''ન્તિ પુચ્છિત્વા તં પવત્તિં સુત્વા યાગું પેસેત્વા સયં પિણ્ડપાતમાદાય ગન્ત્વા થેરં વન્દિત્વા પાદમૂલે પરિવત્તમાના રોદિત્વા, ''ભન્તે, મયં વો પટિજગ્ગિસ્સામ, તુમ્હે મા ચિન્તયિત્થા''તિ સમસ્સાસેત્વા પક્કમિંસુ.

તતો પટ્ઠાય નિબદ્ધં યાગુભત્તં વિહારમેવ પેસેન્તિ. થેરોપિ ઇતરે સટ્ઠિ ભિક્ખૂ નિરન્તરં ઓવદતિ. તે તસ્સોવાદે ઠત્વા ઉપકટ્ઠાય પવારણાય સબ્બેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ . તે વુટ્ઠવસ્સા ચ પન સત્થારં દટ્ઠુકામા હુત્વા થેરમાહંસુ, ''ભન્તે, સત્થારં દટ્ઠુકામમ્હા''તિ . થેરો તેસં વચનં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''અહં દુબ્બલો, અન્તરામગ્ગે ચ અમનુસ્સપરિગ્ગહિતા અટવી અત્થિ, મયિ એતેહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તે સબ્બે કિલમિસ્સન્તિ, ભિક્ખમ્પિ લભિતું ન સક્ખિસ્સન્તિ, ઇમે પુરેતરમેવ પેસેસ્સામી''તિ. અથ ને આહ – ''આવુસો, તુમ્હે પુરતો ગચ્છથા''તિ. ''તુમ્હે પન ભન્તે''તિ? ''અહં દુબ્બલો, અન્તરામગ્ગે ચ અમનુસ્સપરિગ્ગહિતા અટવી અત્થિ, મયિ તુમ્હેહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તે સબ્બે કિલમિસ્સથ, તુમ્હે પુરતો ગચ્છથા''તિ. ''મા, ભન્તે, એવં કરિત્થ, મયં તુમ્હેહિ સદ્ધિંયેવ ગમિસ્સામા''તિ. ''મા વો, આવુસો, એવં રુચ્ચિત્થ, એવં સન્તે મય્હં અફાસુકં ભવિસ્સતિ, મય્હં કનિટ્ઠો પન તુમ્હે દિસ્વા પુચ્છિસ્સતિ, અથસ્સ મમ ચક્ખૂનં પરિહીનભાવં આરોચેય્યાથ, સો મય્હં સન્તિકં કઞ્ચિદેવ પહિણિસ્સતિ, તેન સદ્ધિં આગચ્છિસ્સામિ, તુમ્હે મમ વચનેન દસબલઞ્ચ અસીતિમહાથેરે ચ વન્દથા''તિ તે ઉય્યોજેસિ.

તે થેરં ખમાપેત્વા અન્તોગામં પવિસિંસુ. મનુસ્સા તે દિસ્વા નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં દત્વા ''કિં, ભન્તે, અય્યાનં ગમનાકારો પઞ્ઞાયતી''તિ? ''આમ, ઉપાસકા, સત્થારં દટ્ઠુકામમ્હા''તિ. તે પુનપ્પુનં યાચિત્વા તેસં ગમનછન્દમેવ ઞત્વા અનુગન્ત્વા પરિદેવિત્વા નિવત્તિંસુ. તેપિ અનુપુબ્બેન જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારઞ્ચ અસીતિમહાથેરે ચ થેરસ્સ વચનેન વન્દિત્વા પુનદિવસે યત્થ થેરસ્સ કનિટ્ઠો વસતિ, તં વીથિં પિણ્ડાય પવિસિંસુ. કુટુમ્બિકો તે સઞ્જાનિત્વા નિસીદાપેત્વા કતપટિસન્થારો ''ભાતિકત્થેરો મે, ભન્તે, કુહિ''ન્તિ પુચ્છિ. અથસ્સ તે તં પવત્તિં આરોચેસું. સો તં સુત્વાવ તેસં પાદમૂલે પરિવત્તેન્તો રોદિત્વા પુચ્છિ – ''ઇદાનિ, ભન્તે, કિં કાતબ્બ''ન્તિ? ''થેરો ઇતો કસ્સચિ આગમનં પચ્ચાસીસતિ, તસ્સ ગતકાલે તેન સદ્ધિં આગમિસ્સતી''તિ. ''અયં મે, ભન્તે, ભાગિનેય્યો પાલિતો નામ, એતં પેસેથા''તિ. ''એવં પેસેતું ન સક્કા, મગ્ગે પરિપન્થો અત્થિ, તં પબ્બાજેત્વા પેસેતું વટ્ટતી''તિ. ''એવં કત્વા પેસેથ, ભન્તે''તિ. અથ નં પબ્બાજેત્વા અડ્ઢમાસમત્તં પત્તચીવરગ્ગહણાદીનિ સિક્ખાપેત્વા મગ્ગં આચિક્ખિત્વા પહિણિંસુ.

સો અનુપુબ્બેન તં ગામં પત્વા ગામદ્વારે એકં મહલ્લકં દિસ્વા, ''ઇમં ગામં નિસ્સાય કોચિ આરઞ્ઞકો વિહારો અત્થી''તિ પુચ્છિ. ''અત્થિ, ભન્તે''તિ. ''કો નામ તત્થ વસતી''તિ? ''પાલિતત્થેરો નામ, ભન્તે''તિ. ''મગ્ગં મે આચિક્ખથા''તિ. ''કોસિ ત્વં, ભન્તે''તિ? ''થેરસ્સ ભાગિનેય્યોમ્હી''તિ. અથ નં ગહેત્વા વિહારં નેસિ. સો થેરં વન્દિત્વા અડ્ઢમાસમત્તં વત્તપટિવત્તં કત્વા થેરં સમ્મા પટિજગ્ગિત્વા, ''ભન્તે, માતુલકુટુમ્બિકો મે તુમ્હાકં આગમનં પચ્ચાસીસતિ, એથ, ગચ્છામા''તિ આહ. ''તેન હિ ઇમં મે યટ્ઠિકોટિં ગણ્હાહી''તિ. સો યટ્ઠિકોટિં ગહેત્વા થેરેન સદ્ધિં અન્તોગામં પાવિસિ. મનુસ્સા થેરં નિસીદાપેત્વા ''કિં, ભન્તે, ગમનાકારો વો પઞ્ઞાયતી''તિ પુચ્છિંસુ. ''આમ, ઉપાસકા, ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિસ્સામી''તિ. તે નાનપ્પકારેન યાચિત્વા અલભન્તા થેરં ઉય્યોજેત્વા ઉપડ્ઢપથં ગન્ત્વા રોદિત્વા નિવત્તિંસુ. સામણેરો થેરં યટ્ઠિકોટિયા આદાય ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે અટવિયં કટ્ઠનગરં નામ થેરેન ઉપનિસ્સાય વુટ્ઠપુબ્બં ગામં સમ્પાપુણિ, સો ગામતો નિક્ખમિત્વા અરઞ્ઞે ગીતં ગાયિત્વા દારૂનિ ઉદ્ધરન્તિયા એકિસ્સા ઇત્થિયા ગીતસદ્દં સુત્વા સરે નિમિત્તં ગણ્હિ. ઇત્થિસદ્દો વિય હિ અઞ્ઞો સદ્દો પુરિસાનં સકલસરીરં ફરિત્વા ઠાતું સમત્થો નામ નત્થિ. તેનાહ ભગવા –

> ''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકસદ્દમ્પિ સમનુપસ્સામિ, યં એવં પુરિસસ્સ ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠતિ, યથયિદં, ભિક્ખવે, ઇત્થિસદ્દો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨).

સામણેરો તત્થ નિમિત્તં ગહેત્વા યટ્ઠિકોટિં વિસ્સજ્જેત્વા ‘‘તિટ્ઠથ તાવ, ભન્તે, કિચ્ચં મે અત્થી’’તિ તસ્સા સન્તિકં ગતો. સા તં દિસ્વા તુણ્હી અહોસિ. સો તાય સદ્ધિં સીલવિપત્તિં પાપુણિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇદાનેવ એકો ગીતસદ્દો સુય્યિત્થ. સો ચ ખો ઇત્થિયા સદ્દો છિજ્જિ, સામણેરોપિ ચિરાયતિ, સો તાય સદ્ધિં સીલવિપત્તિં પત્તો ભવિસ્સતી’’તિ. સોપિ અત્તનો કિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા આગન્ત્વા ‘‘ગચ્છામ, ભન્તે’’તિ આહ. અથ નં થેરો પુચ્છિ – ‘‘પાપોજાતોસિ સામણેરા’’તિ. સો તુણ્હી હુત્વા થેરેન પુનપ્પુનં પુટ્ઠોપિ ન કિઞ્ચિ કથેસિ. અથ નં થેરો આહ – ‘‘તાદિસેન પાપેન મમ યટ્ઠિકોટિગ્ગહણકિચ્ચં નત્થી’’તિ. સો સંવેગપ્પત્તો કાસાયાનિ અપનેત્વા ગિહિનિયામેન પરિદહિત્વા, ‘‘ભન્તે, અહં પુબ્બે સામણેરો, ઇદાનિ પનમ્હિ ગિહી જાતો, પબ્બજન્તોપિ ચ સ્વાહં ન સદ્ધાય પબ્બજિતો, મગ્ગપરિપન્થભયેન પબ્બજિતો, એથ ગચ્છામા’’તિ આહ. ‘‘આવુસો, ગિહિપાપોપિ સમણપાપોપિ પાપોયેવ, ત્વં સમણભાવે ઠત્વાપિ સીલમત્તં પૂરેતું નાસક્ખિ, ગિહી હુત્વા કિં નામ કલ્યાણં કરિસ્સસિ, તાદિસેન પાપેન મમ યટ્ઠિકોટિગ્ગહણકિચ્ચં નત્થી’’તિ આહ. ‘‘ભન્તે, અમનુસ્સુપદ્દવો મગ્ગો, તુમ્હે ચ અન્ધા અપરિણાયકા, કથં ઇધ વસિસ્સથા’’તિ? અથ નં થેરો, ‘‘આવુસો, ત્વં મા એવં ચિન્તયિ, ઇધેવ મે નિપજ્જિત્વા મરન્તસ્સાપિ અપરાપરં પરિવત્તન્તસ્સાપિ તયા સદ્ધિં ગમનં નામ નત્થી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

‘‘હન્દાહં હતચક્ખુસ્મિ, કન્તારદ્ધાનમાગતો;
સેય્યમાનો ન ગચ્છામિ, નત્થિ બાલે સહાયતા.

‘‘હન્દાહં હતચક્ખુસ્મિ, કન્તારદ્ધાનમાગતો;
મરિસ્સામિ નો ગમિસ્સામિ, નત્થિ બાલે સહાયતા’’તિ.

તં સુત્વા ઇતરો સંવેગજાતો ‘‘ભારિયં વત મે સાહસિકં અનનુચ્છવિકં કમ્મં કત’’ન્તિ બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તો વનસણ્ડં પક્ખન્દિત્વા તથા પક્કન્તોવ અહોસિ. થેરસ્સાપિ સીલતેજેન સટ્ઠિયોજનાયામં પઞ્ઞાસયોજનવિત્થતં પન્નરસયોજનબહલં જયસુમનપુપ્ફવણ્ણં નિસીદનુટ્ઠહનકાલેસુ ઓનમનુન્નમનપકતિકં સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો પણ્ડુકમ્બલસિલાસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સક્કો ‘‘કો નુ ખો મં ઠાના ચાવેતુકામો’’તિ ઓલોકેન્તો દિબ્બેન ચક્ખુના થેરં અદ્દસ. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘સહસ્સનેત્તો દેવિન્દો, દિબ્બચક્ખું વિસોધયિ;
પાપગરહી અયં પાલો, આજીવં પરિસોધયિ.

‘‘સહસ્સનેત્તો દેવિન્દો, દિબ્બચક્ખું વિસોધયિ;
ધમ્મગરુકો અયં પાલો, નિસિન્નો સાસને રતો’’તિ.

અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સચાહં એવરૂપસ્સ પાપગરહિનો ધમ્મગરુકસ્સ અય્યસ્સ સન્તિકં ન ગમિસ્સામિ, મુદ્ધા મે સત્તધા ફલેય્ય, ગમિસ્સામિ તસ્સ સન્તિક’’ન્તિ. તતો –

‘‘સહસ્સનેત્તો દેવિન્દો, દેવરજ્જસિરિન્ધરો;
તઙ્ખણેન આગન્ત્વાન, ચક્ખુપાલમુપાગમિ’’. –

ઉપગન્ત્વા ચ પન થેરસ્સ અવિદૂરે પદસદ્દમકાસિ. અથ નં થેરો પુચ્છિ – ‘‘કો એસો’’તિ? ‘‘અહં, ભન્તે, અદ્ધિકો’’તિ. ‘‘કુહિં યાસિ ઉપાસકા’’તિ ? ‘‘સાવત્થિયં, ભન્તે’’તિ. ‘‘યાહિ, આવુસો’’તિ. ‘‘અય્યો પન, ભન્તે, કુહિં ગમિસ્સતી’’તિ? ‘‘અહમ્પિ તત્થેવ ગમિસ્સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ એકતોવ ગચ્છામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘અહં, આવુસો, દુબ્બલો, મયા સદ્ધિં ગચ્છન્તસ્સ તવ પપઞ્ચો ભવિસ્સતી’’તિ. ‘‘મય્હં અચ્ચાયિકં નત્થિ, અહમ્પિ અય્યેન સદ્ધિં ગચ્છન્તો દસસુ પુઞ્ઞકિરિયવત્થૂસુ એકં લભિસ્સામિ, એકતોવ ગચ્છામ, ભન્તે’’તિ. થેરો ‘‘એસો સપ્પુરિસો ભવિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘તેન હિ સદ્ધિં ગમિસ્સામિ, યટ્ઠિકોટિં ગણ્હ ઉપાસકા’’તિ આહ. સક્કો તથા કત્વા પથવિં સઙ્ખિપન્તો સાયન્હસમયે જેતવનં સમ્પાપેસિ. થેરો સઙ્ખપણવાદિસદ્દં સુત્વા ‘‘કત્થેસો સદ્દો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સાવત્થિયં, ભન્તે’’તિ? ‘‘પુબ્બે મયં ગમનકાલે ચિરેન ગમિમ્હા’’તિ. ‘‘અહં ઉજુમગ્ગં જાનામિ, ભન્તે’’તિ. તસ્મિં ખણે થેરો ‘‘નાયં મનુસ્સો, દેવતા ભવિસ્સતી’’તિ સલ્લક્ખેસિ.

> ‘‘સહસ્સનેત્તો દેવિન્દો, દેવરજ્જસિરિન્ધરો;
> સઙ્ખિપિત્વાન તં મગ્ગં, ખિપ્પં સાવત્થિમાગમી’’તિ.

સો થેરં નેત્વા થેરસ્સેવત્થાય કનિટ્ઠકુટુમ્બિકેન કારિતં પણ્ણસાલં નેત્વા ફલકે નિસીદાપેત્વા પિયસહાયકવણ્ણેન તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘સમ્મ, ચૂળપાલા’’તિ પક્કોસિ. ‘‘કિં, સમ્મા’’તિ? ‘‘થેરસ્સાગતભાવં જાનાસી’’તિ? ‘‘ન જાનામિ, કિં પન થેરો આગતો’’તિ? ‘‘આમ, સમ્મ, ઇદાનિ અહં વિહારં ગન્ત્વા થેરં તયા કારિતપણ્ણસાલાય નિસિન્નકં દિસ્વા આગતોમ્હી’’તિ વત્વા પક્કામિ. કુટુમ્બિકોપિ વિહારં ગન્ત્વા થેરં દિસ્વા પાદમૂલે પરિવત્તન્તો રોદિત્વા ‘‘ઇદં દિસ્વા અહં, ભન્તે, તુમ્હાકં પબ્બજિતું નાદાસિ’’ન્તિઆદીનિ વત્વા દ્વે દાસદારકે ભુજિસ્સે કત્વા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બાજેત્વા ‘‘અન્તોગામતો યાગુભત્તાદીનિ આહરિત્વા થેરં ઉપટ્ઠહથા’’તિ પટિયાદેસિ. સામણેરા વત્તપટિવત્તં કત્વા થેરં ઉપટ્ઠહિંસુ.

અથેકદિવસં દિસાવાસિનો ભિક્ખૂ ‘‘સત્થારં પસ્સિસ્સામા’’તિ જેતવનં આગન્ત્વા તથાગતં વન્દિત્વા અસીતિમહાથેરે ચ, વન્દિત્વા વિહારચારિકં ચરન્તા ચક્ખુપાલત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં પત્વા ‘‘ઇદમ્પિ પસ્સિસ્સામા’’તિ સાયં તદભિમુખા અહેસું. તસ્મિં ખણે મહામેઘો ઉટ્ઠહિ. તે ‘‘ઇદાનિ અતિસાયન્હો, મેઘો ચ ઉટ્ઠિતો, પાતોવ ગન્ત્વા પસ્સિસ્સામા’’તિ નિવત્તિંસુ. દેવો પઠમયામં વસ્સિત્વા મજ્ઝિમયામે વિગતો. થેરો આરદ્ધવીરિયો આચિણ્ણચઙ્કમનો, તસ્મા પચ્છિમયામે ચઙ્કમનં ઓતરિ. તદા ચ પન નવવુટ્ઠાય ભૂમિયા બહૂ ઇન્દગોપકા ઉટ્ઠહિંસુ. તે થેરે ચઙ્કમન્તે યેભુય્યેન વિપજ્જિંસુ. અન્તેવાસિકા થેરસ્સ ચઙ્કમનટ્ઠાનં કાલસ્સેવ ન સમ્મજ્જિંસુ. ઇતરે ભિક્ખૂ ‘‘થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં પસ્સિસ્સામા’’તિ આગન્ત્વા ચઙ્કમને મતપાણકે દિસ્વા ‘‘કો ઇમસ્મિં ચઙ્કમતી’’તિ પુચ્છિંસુ. ‘‘અમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો, ભન્તે’’તિ. તે ઉજ્ઝાયિંસુ ‘‘પસ્સથાવુસો, સમણસ્સ કમ્મં, સચક્ખુકકાલે નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો કિઞ્ચિ અકત્વા ઇદાનિ ચક્ખુવિકલકાલે ‘ચઙ્કમામી’તિ એત્તકે પાણકે મારેસિ ‘અત્થં કરિસ્સામી’તિ અનત્થં કરોતી’’તિ.

અથ ખો તે ગન્ત્વા તથાગતસ્સ આરોચેસું, ‘‘ભન્તે, ચક્ખુપાલત્થેરો ‘ચઙ્કમામી’તિ બહૂ પાણકે મારેસી’’તિ. ‘‘કિં પન સો તુમ્હેહિ મારેન્તો દિટ્ઠો’’તિ? ‘‘ન દિટ્ઠો, ભન્તે’’તિ. ‘‘યથેવ તુમ્હે તં ન પસ્સથ, તથેવ સોપિ તે પાણે ન પસ્સતિ. ખીણાસવાનં મરણચેતના નામ નત્થિ, ભિક્ખવે’’તિ. ‘‘ભન્તે, અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયે સતિ કસ્મા અન્ધો જાતો’’તિ? ‘‘અત્તનો કતકમ્મવસેન, ભિક્ખવે’’તિ. ‘‘કિં પન, ભન્તે, તેન કત’’ન્તિ? તેન હિ, ભિક્ખવે, સુણાથ –

અતીતે બારાણસિયં કાસિરઞ્ઞે રજ્જં કારેન્તે એકો વેજ્જો ગામનિગમેસુ ચરિત્વા વેજ્જકમ્મં કરોન્તો એકં ચક્ખુદુબ્બલં ઇત્થિં દિસ્વા પુચ્છિ – ‘‘કિં તે અફાસુક’’ન્તિ? ‘‘અક્ખીહિ ન પસ્સામી’’તિ. ‘‘ભેસજ્જં તે કરિસ્સામી’’તિ? ‘‘કરોહિ, સામી’’તિ. ‘‘કિં મે દસ્સસી’’તિ? ‘‘સચે મે અક્ખીનિ પાકતિકાનિ કાતું સક્ખિસ્સસિ, અહં તે સદ્ધિં પુત્તધીતાહિ દાસી ભવિસ્સામી’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ ભેસજ્જં સંવિદહિ, એકભેસજ્જેનેવ અક્ખીનિ પાકતિકાનિ અહેસું. સા ચિન્તેસિ – ‘‘અહમેતસ્સ સપુત્તધીતા દાસી ભવિસ્સામી’’તિ પટિજાનિં, ‘‘ન ખો પન મં સણ્હેન સમ્માચારેન સમુદાચરિસ્સતિ, વઞ્ચેસ્સામિ ન’’ન્તિ. સા વેજ્જેનાગન્ત્વા ‘‘કીદિસં, ભદ્દે’’તિ પુટ્ઠા ‘‘પુબ્બે મે અક્ખીનિ થોકં રુજ્જિંસુ, ઇદાનિ પન અતિરેકતરં રુજ્જન્તી’’તિ આહ. વેજ્જો ‘‘અયં મં વઞ્ચેત્વા કિઞ્ચિ અદાતુકામા, ન મે એતાય દિન્નાય ભતિયા અત્થો, ઇદાનેવ નં અન્ધં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ગેહં ગન્ત્વા ભરિયાય એતમત્થં આચિક્ખિ. સા તુણ્હી અહોસિ. સો એકં ભેસજ્જં યોજેત્વા તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘ભદ્દે, ઇમં ભેસજ્જં અઞ્જેહી’’તિ અઞ્જાપેસિ. અથસ્સા દ્વે અક્ખીનિ દીપસિખા વિય વિજ્ઝાયિંસુ. સો વેજ્જો ચક્ખુપાલો અહોસિ.

ભિક્ખવે, તદા મમ પુત્તેન કતકમ્મં પચ્છતો પચ્છતો અનુબન્ધિ. પાપકમ્મઞ્હિ નામેતં ધુરં વહતો બલિબદ્દસ્સ પદં ચક્કં વિય અનુગચ્છતીતિ ઇદં વત્થું કથેત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા પતિટ્ઠાપિતમત્તિકં સાસનં રાજમુદ્દાય લઞ્છન્તો વિય ધમ્મરાજા ઇમં ગાથમાહ –

૧. ‘‘મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા, મનોસેટ્ઠા મનોમયા;
મનસા ચે પદુટ્ઠેન, ભાસતિ વા કરોતિ વા;
તતો નં દુક્ખમન્વેતિ, ચક્કંવ વહતો પદ’’ન્તિ.

તત્થ **મનો**તિ કામાવચરકુસલાદિભેદં સબ્બમ્પિ ચતુભૂમિકચિત્તં. ઇમસ્મિં પન પદે તદા તસ્સ વેજ્જસ્સ ઉપ્પન્નચિત્તવસેન નિયમિયમાનં વવત્થાપિયમાનં પરિચ્છિજ્જિયમાનં દોમનસ્સસહગતં પટિઘસમ્પયુત્તચિત્તમેવ લબ્ભતિ. **પુબ્બઙ્ગમા**તિ તેન પઠમગામિના હુત્વા સમન્નાગતા. **ધમ્મા**તિ ગુણદેસનાપરિયત્તિનિસ્સત્તનિજ્જીવવસેન ચત્તારો ધમ્મા નામ. તેસુ –

‘‘ન હિ ધમ્મો અધમ્મો ચ, ઉભો સમવિપાકિનો;
અધમ્મો નિરયં નેતિ, ધમ્મો પાપેતિ સુગ્ગતિ’’ન્તિ. (થેરગા॰ ૩૦૪; જા॰ ૧.૧૫.૩૮૬) –

અયં ગુણધમ્મો નામ. ‘‘ધમ્મં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ આદિકલ્યાણ’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૪૨૦) અયં દેસનાધમ્મો નામ. ‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, એકચ્ચે કુલપુત્તા ધમ્મં પરિયાપુણન્તિ સુત્તં ગેય્ય’’ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૯) અયં પરિયત્તિધમ્મો નામ. ‘‘તસ્મિં ખો પન સમયે ધમ્મા હોન્તિ, ખન્ધા હોન્તી’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૨૧) અયં નિસ્સત્તધમ્મો નામ, નિજ્જીવધમ્મોતિપિ એસો એવ. તેસુ ઇમસ્મિં ઠાને નિસ્સત્તનિજ્જીવધમ્મો અધિપ્પેતો. સો અત્થતો તયો અરૂપિનો ખન્ધા વેદનાક્ખન્ધો સઞ્ઞાક્ખન્ધો સઙ્ખારક્ખન્ધોતિ. એતે હિ મનો પુબ્બઙ્ગમો એતેસન્તિ **મનોપુબ્બઙ્ગમા** નામ.

કથં પનેતેહિ સદ્ધિં એકવત્થુકો એકારમ્મણો અપુબ્બં અચરિમં એકક્ખણે ઉપ્પજ્જમાનો મનો પુબ્બઙ્ગમો નામ હોતીતિ? ઉપ્પાદપચ્ચયટ્ઠેન. યથા હિ બહૂસુ એકતો ગામઘાતાદીનિ કમ્માનિ કરોન્તેસુ ‘‘કો એતેસં પુબ્બઙ્ગમો’’તિ વુત્તે યો નેસં પચ્ચયો હોતિ, યં નિસ્સાય તે તં કમ્મં કરોન્તિ, સો દત્તો વા મિત્તો વા તેસં પુબ્બઙ્ગમોતિ વુચ્ચતિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં. ઇતિ ઉપ્પાદપચ્ચયટ્ઠેન મનો પુબ્બઙ્ગમો એતેસન્તિ મનોપુબ્બઙ્ગમા. ન હિ તે મને

અનુપ્પજ્જન્તે ઉપ્પજ્જિતું સક્કોન્તિ, મનો પન એકચ્ચેસુ ચેતસિકેસુ અનુપજ્જન્તેસુપિ ઉપ્પજ્જતિયેવ. અધિપતિવસેન પન મનો સેટ્ઠો એતેસન્તિ **મનોસેટ્ઠા**. યથા હિ ચોરાદીનં ચોરજેટ્ઠકાદયો અધિપતિનો સેટ્ઠા. તથા તેસમ્પિ મનો અધિપતિ મનોવ સેટ્ઠા. યથા પન દારુઆદીહિ નિપ્ફન્નાનિ તાનિ તાનિ ભણ્ડાનિ દારુમયાદીનિ નામ હોન્તિ, તથા તેપિ મનતો નિપ્ફન્નત્તા **મનોમયા** નામ.

પદુટ્ઠેનાતિ આગન્તુકેહિ અભિજ્ઝાદીહિ દોસેહિ પદુટ્ઠેન. પકતિમનો હિ ભવઙ્ગચિત્તં, તં અપદુટ્ઠં. યથા હિ પસન્નં ઉદકં આગન્તુકેહિ નીલાદીહિ ઉપક્કિલિટ્ઠં નીલોદકાદિભેદં હોતિ, ન ચ નવં ઉદકં, નાપિ પુરિમં પસન્નઉદકમેવ, તથા તમ્પિ આગન્તુકેહિ અભિજ્ઝાદીહિ દોસેહિ પદુટ્ઠં હોતિ, ન ચ નવં ચિત્તં, નાપિ પુરિમં ભવઙ્ગચિત્તમેવ, તેનાહ ભગવા – ''પભસ્સરમિદં, ભિક્ખવે, ચિત્તં, તઞ્ચ ખો આગન્તુકેહિ ઉપક્કિલેસેહિ ઉપક્કિલિટ્ઠ''ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૪૯). એવં **મનસા ચે પદુટ્ઠેન, ભાસતિ વા કરોતિ વા** સો ભાસમાનો ચતુબ્બિધં વચીદુચ્ચરિતમેવ ભાસતિ, કરોન્તો તિવિધં કાયદુચ્ચરિતમેવ કરોતિ, અભાસન્તો અકરોન્તો તાય અભિજ્ઝાદીહિ પદુટ્ઠમાનસતાય તિવિધં મનોદુચ્ચરિતં પૂરેતિ. એવમસ્સ દસ અકુસલકમ્મપથા પારિપૂરિં ગચ્છન્તિ.

તતો નં દુક્ખમન્વેતીતિ તતો તિવિધદુચ્ચરિતતો તં પુગ્ગલં દુક્ખં અન્વેતિ, દુચ્ચરિતાનુભાવેન ચતૂસુ અપાયેસુ, મનુસ્સેસુ વા તમત્તભાવં ગચ્છન્તં કાયવત્થુકમ્પિ ઇતરમ્પીતિ ઇમિના પરિયાયેન કાયિકચેતસિકં વિપાકદુક્ખં અનુગચ્છતિ. યથા કિં? **ચક્કંવ વહતો પદ**ન્તિ ધુરે યુત્તસ્સ ધુરં વહતો બલિબદ્દસ્સ પદં ચક્કં વિય. યથા હિ સો એકમ્પિ દિવસં દ્વેપિ પઞ્ચપિ દસપિ અડ્ઢમાસમ્પિ માસમ્પિ વહન્તો ચક્કં નિવત્તેતું જહિતું ન સક્કોતિ , અથ ખ્વસ્સ પુરતો અભિક્કમન્તસ્સ યુગં ગીવં બાધતિ, પચ્છતો પટિક્કમન્તસ્સ ચક્કં ઊરુમંસં પટિહનતિ. ઇમેહિ દ્વીહિ આકારેહિ બાધન્તં ચક્કં તસ્સ પદાનુપદિકં હોતિ; તથેવ મનસા પદુટ્ઠેન તીણિ દુચ્ચરિતાનિ પૂરેત્વા ઠિતં પુગ્ગલં નિરયાદીસુ તત્થ તત્થ ગતગતટ્ઠાને દુચ્ચરિતમૂલકં કાયિકમ્પિ ચેતસિકમ્પિ દુક્ખમનુબન્ધતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને તિંસસહસ્સા ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સમ્પત્તપરિભાયપિ દેસના સાત્થિકા સફલા અહોસીતિ.

ચક્ખુપાલત્થેરવત્થુ પઠમં

૨. મટ્ઠકુણ્ડલીવત્થુ

૨. **મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા**તિ દુતિયગાથાપિ સાવત્થિયંયેવ મટ્ઠકુણ્ડલિં આરબ્ભ ભાસિતા.

સાવત્થિયં કિર અદિન્નપુબ્બકો નામ બ્રાહ્મણો અહોસિ. તેન કસ્સચિ કિઞ્ચિ ન દિન્નપુબ્બં, તેન તં ''અદિન્નપુબ્બકો''ત્વેવ સઞ્જાનિંસુ. તસ્સ એકપુત્તકો અહોસિ પિયો મનાપો. અથસ્સ પિલન્ધનં કારેતુકામો ''સચે સુવણ્ણકારે કારેસ્સામિ, ભત્તવેતનં દાતબ્બં ભવિસ્સતી''તિ સયમેવ સુવણ્ણં કોટ્ટેત્વા મટ્ઠાનિ કુણ્ડલાનિ કત્વા અદાસિ. તેનસ્સ પુત્તો **મટ્ઠકુણ્ડલી**ત્વેવ પઞ્ઞાયિત્થ. તસ્સ સોળસવસ્સિકકાલે પણ્ડુરોગો ઉદપાદિ. તસ્સ માતા પુત્તં ઓલોકેત્વા, ''બ્રાહ્મણ, પુત્તસ્સ તે રોગો ઉપ્પન્નો, તિકિચ્છાપેહિ ન''ન્તિ આહ. ''ભોતિ સચે વેજ્જં આનેસ્સામિ, ભત્તવેતનં દાતબ્બં ભવિસ્સતિ; કિં ત્વં મમ ધનચ્છેદં ન ઓલોકેસ્સસી''તિ? ''અથ નં કિં કરિસ્સસિ, બ્રાહ્મણા''તિ? ''યથા મે ધનચ્છેદો ન હોતિ, તથા કરિસ્સામી''તિ. સો વેજ્જાનં સન્તિકં ગન્ત્વા ''અસુકરોગસ્સ નામ તુમ્હે કિં ભેસજ્જં કરોથા''તિ પુચ્છિ. અથસ્સ તે યં વા તં વા રુક્ખતચાદિં આચિક્ખન્તિ. સો તમાહરિત્વા પુત્તસ્સ ભેસજ્જં

કરોતિ. તં કરોન્તસ્સેવસ્સ રોગો બલવા અહોસિ, અતેકિચ્છભાવં ઉપાગમિ. બ્રાહ્મણો તસ્સ દુબ્બલભાવં ઞત્વા એકં વેજ્જં પક્કોસિ. સો તં ઓલોકેત્વાવ ‘‘અમ્હાકં એકં કિચ્ચં અત્થિ, અઞ્ઞં વેજ્જં પક્કોસિત્વા તિકિચ્છાપેહી’’તિ તં પહાય નિક્ખમિ. બ્રાહ્મણો તસ્સ મરણસમયં ઞત્વા ‘‘ઇમસ્સ દસ્સનત્થાય આગતા અન્તોગેહે સાપતેય્યં પસ્સિસ્સન્તિ, બહિ નં કરિસ્સામી’’તિ પુત્તં નીહરિત્વા બહિઆળિન્દે નિપજ્જાપેસિ.

તં દિવસં ભગવા બલવપચ્ચૂસસમયે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય પુબ્બબુદ્ધેસુ કતાધિકારાનં ઉસ્સન્નકુસલમૂલાનં વેનેય્યબન્ધવાનં દસ્સનત્થં બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો દસસહસ્સચક્કવાળેસુ ઞાણજાલં પત્થરિ. મટ્ઠકુણ્ડલી બહિઆળિન્દે નિપન્નાકારેનેવ તસ્સ અન્તો પઞ્ઞાયિ. સત્થા તં દિસ્વા તસ્સ અન્તોગેહા નીહરિત્વા તત્થ નિપજ્જાપિતભાવં ઞત્વા ‘‘અત્થિ નુ ખો મય્હં એત્થ ગતપચ્ચયેન અત્થો’’તિ ઉપધારેન્તો ઇદં અદ્દસ – અયં માણવો મયિ ચિત્તં પસાદેત્વા કાલં કત્વા તાવતિંસદેવલોકે તિંસયોજનિકે કનકવિમાને નિબ્બત્તિસ્સતિ, અચ્છરાસહસ્સપરિવારો ભવિસ્સતિ, બ્રાહ્મણોપિ તં ઝાપેત્વા રોદન્તો આળાહને વિચરિસ્સતિ. દેવપુત્તો તિગાવુતપ્પમાણં સટ્ઠિસકટભારાલઙ્કારપટિમણ્ડિતં અચ્છરાસહસ્સપરિવારં અત્તભાવં ઓલોકેત્વા ‘‘કેન નુ ખો કમ્મેન મયા અયં સિરિસમ્પત્તિ લદ્ધા’’તિ ઓલોકેત્વા મયિ ચિત્તપ્પસાદેન લદ્ધભાવં ઞત્વા ‘‘અયં બ્રાહ્મણો ધનચ્છેદભયેન મમ ભેસજ્જમકત્વા ઇદાનિ આળાહનં ગન્ત્વા રોદતિ, વિપ્પકારપ્પત્તં નં કરિસ્સામી’’તિ પિતરિ રોદન્તે મટ્ઠકુણ્ડલિવણ્ણેન આગન્ત્વા આળાહનસ્સાવિદૂરે નિપજ્જિત્વા રોદિસ્સતિ. અથ નં બ્રાહ્મણો ‘‘કોસિ ત્વ’’ન્તિ પુચ્છિસ્સતિ. ‘‘અહં તે પુત્તો મટ્ઠકુણ્ડલી’’તિ આચિક્ખિસ્સતિ. ‘‘કુહિં નિબ્બત્તોસી’’તિ? ‘‘તાવતિંસભવને’’તિ. ‘‘કિં કમ્મં કત્વા’’તિ વુત્તે મયિ ચિત્તપ્પસાદેન નિબ્બત્તભાવં આચિક્ખિસ્સતિ. બ્રાહ્મણો ‘‘તુમ્હેસુ ચિત્તં પસાદેત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તો નામ અત્થી’’તિ મં પુચ્છિસ્સતિ. અથસ્સાહં ‘‘એત્તકાનિ સતાનિ વા સહસ્સાનિ વા સતસહસ્સાનિ વાતિ ન સક્કા ગણના પરિચ્છિન્દિતુ’’ન્તિ વત્વા ધમ્મપદે ગાથં ભાસિસ્સામિ. ગાથાપરિયોસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતિ, મટ્ઠ કુણ્ડલી સોતાપન્નો ભવિસ્સતિ. તથા અદિન્નપુબ્બકો બ્રાહ્મણો. ઇતિ ઇમં કુલપુત્તં નિસ્સાય મહાધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતીતિ દિસ્વા પુનદિવસે કતસરીરપટિજગ્ગનો મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો સાવત્થિં પિણ્ડાય પવિસિત્વા અનુપુબ્બેન બ્રાહ્મણસ્સ ગેહદ્વારં ગતો.

તસ્મિં ખણે મટ્ઠકુણ્ડલી અન્તોગેહાભિમુખો નિપન્નો હોતિ. અથસ્સ સત્થા અત્તનો અપસ્સનભાવં ઞત્વા એકં રસ્મિં વિસ્સજ્જેસિ. માણવો ‘‘કિં ઓભાસો નામેસો’’તિ પરિવત્તેત્વા નિપન્નોવ સત્થારં દિસ્વા, ‘‘અન્ધબાલપિતરં નિસ્સાય એવરૂપં બુદ્ધં ઉપસઙ્કમિત્વા કાયવેય્યાવટિકં વા કાતું દાનં વા દાતું ધમ્મં વા સોતું નાલત્થં, ઇદાનિ મે હત્થાપિ અનધિપતેય્યા, અઞ્ઞં કત્તબ્બં નત્થી’’તિ મનમેવ પસાદેસિ. સત્થા ‘‘અલં એત્તકેન ચિત્તપ્પસાદેન ઇમસ્સા’’તિ પક્કામિ. સો તથાગતે ચક્ખુપથં વિજહન્તેયેવ પસન્નમનો કાલં કત્વા સુત્તપ્પબુદ્ધો વિય દેવલોકે તિંસયોજનિકે કનકવિમાને નિબ્બત્તિ.

બ્રાહ્મણોપિસ્સ સરીરં ઝાપેત્વા આળાહને રોદનપરાયણો અહોસિ, દેવસિકં આળાહનં ગન્ત્વા રોદતિ – ‘‘કહં એકપુત્તક, કહં એકપુત્તકા’’તિ. દેવપુત્તોપિ અત્તનો સમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા, ‘‘કેન મે કમ્મેન લદ્ધા’’તિ ઉપધારેન્તો ‘‘સત્થરિ મનોપસાદેના’’તિ ઞત્વા ‘‘અયં બ્રાહ્મણો મમ અફાસુકકાલે ભેસજ્જમકારેત્વા ઇદાનિ આળાહનં ગન્ત્વા રોદતિ, વિપ્પકારપ્પત્તમેવ નં કાતું વટ્ટતી’’તિ મટ્ઠકુણ્ડલિવણ્ણેન આગન્ત્વા આળાહનસ્સાવિદૂરે બાહા પગ્ગય્હ રોદન્તો અટ્ઠાસિ. બ્રાહ્મણો તં દિસ્વા ‘‘અહં તાવ પુત્તસોકેન રોદામિ, એસ કિમત્થં રોદતિ, પુચ્છિસ્સામિ ન’’ન્તિ પુચ્છન્તો ઇમં ગાથમાહ –

‘‘અલઙ્કતો મટ્ઠકુણ્ડલી,
માલધારી હરિચન્દનુસ્સદો;
બાહા પગ્ગય્હ કન્દસિ,
વનમજ્ઝે કિં દુક્ખિતો તુવ’’ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૦૭; પે॰ વ॰ ૧૮૬);

સો માણવો આહ –

‘‘સોવણ્ણમયો પભસ્સરો,
ઉપ્પન્નો રથપઞ્જરો મમ;
તસ્સ ચક્કયુગં ન વિન્દામિ,
તેન દુક્ખેન જહામિ જીવિત’’ન્તિ. (વ॰ ૧૨૦૮; પે॰ વ॰ ૧૮૭);

અથ નં બ્રાહ્મણો આહ –

‘‘સોવણ્ણમયં મણિમયં,
લોહિતકમયં અથ રૂપિયમયં;
આચિક્ખ મે ભદ્દ માણવ,
ચક્કયુગં પટિપાદયામિ તે’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૦૯; પે॰ વ॰ ૧૮૮);

તં સુત્વા માણવો ‘‘અયં બ્રાહ્મણો પુત્તસ્સ ભેસજ્જમકત્વા પુત્તપતિરૂપકં મં દિસ્વા રોદન્તો ‘સુવણ્ણાદિમયં રથચક્કં કરોમી’તિ વદતિ, હોતુ નિગ્ગણ્હિસ્સામિ ન’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘કીવ મહન્તં મે ચક્કયુગં કરિસ્સસી’’તિ વત્વા ‘‘યાવ મહન્તં આકઙ્ખસિ, તાવ મહન્તં કરિસ્સામી’’તિ વુત્તે ‘‘ચન્દિમસૂરિયેહિ મે અત્થો, તે મે દેહી’’તિ યાચન્તો આહ –

‘‘સો માણવો તસ્સ પાવદિ,
ચન્દસૂરિયા ઉભયેત્થ દિસ્સરે;
સોવણ્ણમયો રથો મમ,
તેન ચક્કયુગેન સોભતી’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૦; પે॰ વ॰ ૧૮૯);

અથ નં બ્રાહ્મણો આહ –

‘‘બાલો ખો ત્વં અસિ માણવ,
યો ત્વં પત્થયસે અપત્થિયં;
મઞ્ઞામિ તુવં મરિસ્સસિ,
ન હિ ત્વં લચ્છસિ ચન્દસૂરિયે’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૧; પે॰ વ॰ ૧૯૦);

અથ નં માણવો આહ –

‘‘કિં પન પઞ્ઞાયમાનસ્સત્થાય રોદન્તો બાલો હોતિ, ઉદાહુ અપઞ્ઞાયમાનસ્સત્થાયા’’તિ વત્વા –

‘‘ગમનાગમનમ્પિ દિસ્સતિ,

વણ્ણધાતુ ઉભયત્થ વીથિયા;

પેતો કાલકતો ન દિસ્સતિ,

કો નિધ કન્દતં બાલ્યતરો’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૨; પે॰ વ॰ ૧૯૧);

તં સુત્વા બ્રાહ્મણો ‘‘યુત્તં એસ વદતી’’તિ સલ્લક્ખેત્વા –

‘‘સચ્ચં ખો વદેસિ માણવ,

અહમેવ કન્દતં બાલ્યતરો;

ચન્દં વિય દારકો રુદં,

પેતં કાલકતાભિપત્થયિ’’ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૩; પે॰ વ॰ ૧૯૨) –

વત્વા તસ્સ કથાય નિસ્સોકો હુત્વા માણવસ્સ થુતિં કરોન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

‘‘આદિત્તં વત મં સન્તં, ઘતસિત્તંવ પાવકં;

વારિના વિય ઓસિઞ્ચં, સબ્બં નિબ્બાપયે દરં.

‘‘અબ્બહી વત મે સલ્લં, સોકં હદયનિસ્સિતં;

યો મે સોકપરેતસ્સ, પુત્તસોકં અપાનુદિ.

‘‘સ્વાહં અબ્બૂળ્હસલ્લોસ્મિ, સીતિભૂતોસ્મિ નિબ્બુતો;

ન સોચામિ ન રોદામિ, તવ સુત્વાન માણવા’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૪-૧૨૧૬; પે॰ વ॰ ૧૯૩-૧૯૫);

અથ નં ‘‘કો નામ ત્વ’’ન્તિ પુચ્છન્તો –

‘‘દેવતાનુસિ ગન્ધબ્બો, અદુ સક્કો પુરિન્દદો;

કો વા ત્વં કસ્સ વા પુત્તો, કથં જાનેમુ તં મય’’ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૭; પે॰ વ॰ ૧૯૬) –

આહ. અથસ્સ માણવો –

‘‘યઞ્ચ કન્દસિ યઞ્ચ રોદસિ,

પુત્તં આળાહને સયં દહિત્વા;

સ્વાહં કુસલં કરિત્વા કમ્મં,

તિદસાનં સહબ્યતં ગતો’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૮; પે॰ વ॰ ૧૯૭) –

આચિક્ખિ . અથ નં બ્રાહ્મણો આહ –

‘‘અપ્પં વા બહું વા નાદ્દસામ,

દાનં દદન્તસ્સ સકે અગારે;

ઉપોસથકમ્મં વા તાદિસં,

કેન કમ્મેન ગતોસિ દેવલોક''ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૧૯; પે॰ વ॰ ૧૯૮);

માણવો આહ –

''આબાધિકોહં દુક્ખિતો ગિલાનો,
આતૂરરૂપોમ્હિ સકે નિવેસને;
બુદ્ધં વિગતરજં વિતિણ્ણકઙ્ખં,
અદ્દક્ખિં સુગતં અનોમપઞ્ઞં.

''સ્વાહં મુદિતધનો પસન્નચિત્તો,
અઞ્જલિં અકરિં તથાગતસ્સ;
તાહં કુસલં કરિત્વાન કમ્મં,
તિદસાનં સહબ્યતં ગતો''તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૨૦-૧૨૨૧; પે॰ વ॰ ૧૯૯-૨૦૦);

તસ્મિં કથેન્તેયેવ બ્રાહ્મણસ્સ સકલસરીરં પીતિયા પરિપૂરિ. સો તં પીતિં પવેદેન્તો –

''અચ્છરિયં વત અબ્ભુતં વત,
અઞ્જલિકમ્મસ્સ અયમીદિસો વિપાકો;
અહમ્પિ પમુદિતમનો પસન્નચિત્તો,
અજ્જેવ બુદ્ધં સરણં વજામી''તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૨૨; પે॰ વ॰ ૨૦૧) –

આહ. અથ નં માણવો –

''અજ્જેવ બુદ્ધં સરણં વજાહિ,
ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ પસન્નચિત્તો;
તથેવ સિક્ખાપદાનિ પઞ્ચ,
અખણ્ડફુલ્લાનિ સમાદિયસ્સુ.

પાણાતિપાતા વિરમસ્સુ ખિપ્પં,
લોકે અદિન્નં પરિવજ્જયસ્સુ;
અમજ્જપો મા ચ મુસા ભણાહિ,
સકેન દારેન ચ હોહિ તુટ્ઠો''તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૨૩-૧૨૨૪; પે॰ વ॰ ૨૦૨-૨૦૩) –

આહ . સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

''અત્થકામોસિ મે યક્ખ, હિતકામોસિ દેવતે;
કરોમિ તુય્હં વચનં, ત્વંસિ આચરિયો મમ.

''ઉપેમિ સરણં બુદ્ધં, ધમ્મઞ્ચાપિ અનુત્તરં;

સઙ્ઘઞ્ચ નરદેવસ્સ, ગચ્છામિ સરણં અહં.

‘‘પાણાતિપાતા વિરમામિ ખિપ્પં,
લોકે અદિન્નં પરિવજ્જયામિ;
અમજ્જપો નો ચ મુસા ભણામિ,
સકેન દારેન ચ હોમિ તુટ્ઠો’’તિ. (વિ॰ વ॰ ૧૨૨૫-૧૨૨૭; પે॰ વ॰ ૨૦૪-૨૦૬);

અથ નં દેવપુત્તો, ‘‘બ્રાહ્મણ, તે ગેહે બહું ધનં અત્થિ, સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા દાનં દેહિ, ધમ્મં સુણાહિ, પઞ્હં પુચ્છાહી’’તિ વત્વા તત્થેવ અન્તરધાયિ.

બ્રાહ્મણોપિ ગેહં ગન્ત્વા બ્રાહ્મણિં આમન્તેત્વા, ‘‘ભદ્દે, અહં અજ્જ સમણં ગોતમં નિમન્તેત્વા પઞ્હં પુચ્છિસ્સામિ, સક્કારં કરોહી’’તિ વત્વા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં નેવ અભિવાદેત્વા ન પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં ઠિતો, ‘‘ભો ગોતમ, અધિવાસેહિ અજ્જતનાય ભત્તં સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેના’’તિ આહ. સત્થા અધિવાસેસિ. સો સત્થુ અધિવાસનં વિદિત્વા વેગેનાગન્ત્વા સકે નિવેસને પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયઞ્ચ પટિયાદાપેસિ. સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. બ્રાહ્મણો સક્કચ્ચં પરિવિસિ, મહાજનો સન્નિપતિ. મિચ્છાદિટ્ઠિકેન કિર તથાગતે નિમન્તિતે દ્વે જનકાયા સન્નિપતન્તિ મિચ્છાદિટ્ઠિકા ‘‘અજ્જ સમણં ગોતમં પઞ્હં પુચ્છનાય વિહેઠિયમાનં પસ્સિસ્સામા’’તિ સન્નિપતન્તિ, સમ્માદિટ્ઠિકા ‘‘અજ્જ બુદ્ધવિસયં બુદ્ધલીળ્હં પસ્સિસ્સામા’’તિ સન્નિપતન્તિ. અથ ખો બ્રાહ્મણો કતભત્તકિચ્ચં તથાગતમુપસઙ્કમિત્વા નીચાસને નિસિન્નો પઞ્હં પુચ્છિ – ‘‘ભો ગોતમ, તુમ્હાકં દાનં અદત્વા પૂજં અકત્વા ધમ્મં અસુત્વા ઉપોસથવાસં અવસિત્વા કેવલં મનોપસાદમત્તેનેવ સગ્ગે નિબ્બત્તા નામ હોન્તી’’તિ? ‘‘બ્રાહ્મણ, કસ્મા મં પુચ્છસિ, નનુ તે પુત્તેન મટ્ઠકુણ્ડલિના મયિ મનં પસાદેત્વા અત્તનો સગ્ગે નિબ્બત્તભાવો કથિતો’’તિ? ‘‘કદા, ભો ગોતમા’’તિ? નનુ ત્વં અજ્જ સુસાનં ગન્ત્વા કન્દન્તો અવિદૂરે બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તં એકં માણવં દિસ્વા ‘‘અલઙ્કતો મટ્ઠકુણ્ડલી, માલધારી હરિચન્દનુસ્સદો’’તિ દ્વીહિ જનેહિ કથિતકથં પકાસેન્તો સબ્બં મટ્ઠકુણ્ડલિવત્થું કથેસિ. તેનેવેતં બુદ્ધભાસિતં નામ જાતં.

તં કથેત્વા ચ પન ‘‘ન ખો, બ્રાહ્મણ, એકસતં વા ન દ્વેસતં, અથ ખો મયિ મનં પસાદેત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તાનં ગણના નામ નત્થી’’તિ આહ. અથ મહાજનો ન નિબ્બેમતિકો હોતિ, અથસ્સ અનિબ્બેમતિકભાવં વિદિત્વા સત્થા ‘‘મટ્ઠકુણ્ડલિદેવપુત્તો વિમાનેનેવ સદ્ધિં આગચ્છતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. સો તિગાવુતપ્પમાણેનેવ દિબ્બાભરણપટિમણ્ડિતેન અત્તભાવેન આગન્ત્વા વિમાનતો ઓરુય્હ સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ‘‘ત્વં ઇમં સમ્પત્તિં કિં કમ્મં કત્વા પટિલભી’’તિ પુચ્છન્તો –

‘‘અભિક્કન્તેન વણ્ણેન, યા ત્વં તિટ્ઠસિ દેવતે;
ઓભાસેન્તી દિસા સબ્બા, ઓસધી વિય તારકા;
પુચ્છામિ તં દેવ મહાનુભાવ, મનુસ્સભૂતો કિમકાસિ પુઞ્ઞ’’ન્તિ. –

ગાથમાહ. ‘‘દેવપુત્તો અયં મે, ભન્તે, સમ્પત્તિ તુમ્હેસુ ચિત્તં પસાદેત્વા લદ્ધા’’તિ. ‘‘મયિ ચિત્તં પસાદેત્વા લદ્ધા તે’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. મહાજનો દેવપુત્તં ઓલોકેત્વા ‘‘અચ્છરિયા વત, ભો, બુદ્ધગુણા, અદિન્નપુબ્બકબ્રાહ્મણસ્સ નામ પુત્તો અઞ્ઞં કિઞ્ચિ પુઞ્ઞં અકત્વા સત્થરિ ચિત્તં પસાદેત્વા એવરૂપં સમ્પત્તિં પટિલભી’’તિ તુટ્ઠિં પવેદેસિ.

અથ નેસં કુસલાકુસલકમ્મકરણે મનોવ પુબ્બઙ્ગમો, મનોવ સેટ્ઠો. પસન્નેન હિ મનેન કતં કમ્મં દેવલોકં મનુસ્સલોકં ગચ્છન્તં પુગ્ગલં છાયાવ ન વિજહતીતિ ઇદં વત્થું કથેત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા પતિટ્ઠાપિતમત્તિકં સાસનં રાજમુદ્દાય લઞ્છન્તો વિય ધમ્મરાજા ઇમં ગાથમાહ –

૨. ''મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા, મનોસેટ્ઠા મનોમયા.

મનસા ચે પસન્નેન, ભાસતિ વા કરોતિ વા;
તતો નં સુખમન્વેતિ, છાયાવ અનપાયિની''તિ.

તત્થ કિઞ્ચાપિ **મનો**તિ અવિસેસેન સબ્બમ્પિ ચતુભૂમિકચિત્તં વુચ્ચતિ, ઇમસ્મિં પન પદે નિયમિયમાનં વવત્થાપિયમાનં પરિચ્છિજ્જિયમાનં અટ્ઠવિધં કામાવચરકુસલચિત્તં લબ્ભતિ. વત્થુવસેન પનાહરિયમાનં તતોપિ સોમનસ્સસહગતં ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તમેવ લબ્ભતિ. **પુબ્બઙ્ગમા**તિ તેન પઠમગામિના હુત્વા સમન્નાગતા. **ધમ્મા**તિ વેદનાદયો તયો ખન્ધા. એતે હિ ઉપ્પાદપચ્ચયટ્ઠેન સોમનસ્સસમ્પયુત્તમનો પુબ્બઙ્ગમો એતેસન્તિ **મનોપુબ્બઙ્ગમા** નામ. યથા હિ બહૂસુ એકતો હુત્વા મહાભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચીવરદાનાદીનિ વા ઉળારપૂજાધમ્મસ્સવનાદીનિ વા માલાગન્ધસક્કારકરણાદીનિ વા પુઞ્ઞાનિ કરોન્તેસુ ''કો એતેસં પુબ્બઙ્ગમો''તિ વુત્તે યો તેસં પચ્ચયો હોતિ, યં નિસ્સાય તે તાનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તિ, સો તિસ્સો વા ફુસ્સો વા તેસં પુબ્બઙ્ગમોતિ વુચ્ચતિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં. ઇતિ ઉપ્પાદપચ્ચયટ્ઠેન મનો પુબ્બઙ્ગમો એતેસન્તિ મનોપુબ્બઙ્ગમા. ન હિ તે મને અનુપ્પજ્જન્તે ઉપ્પજ્જિતું સક્કોન્તિ, મનો પન એકચ્ચેસુ ચેતસિકેસુ અનુપ્પજ્જન્તેસુપિ ઉપ્પજ્જતિયેવ. એવં અધિપતિવસેન પન મનો સેટ્ઠો એતેસન્તિ **મનોસેટ્ઠા**. યથા હિ ગણાદીનં અધિપતિ પુરિસો ગણસેટ્ઠો સેણિસેટ્ઠોતિ વુચ્ચતિ, તથા તેસમ્પિ મનોવ સેટ્ઠો. યથા પન સુવણ્ણાદીહિ નિપ્ફાદિતાનિ ભણ્ડાનિ સુવણ્ણમયાદીનિ નામ હોન્તિ, તથા એતેપિ મનતો નિપ્ફન્નત્તા **મનોમયા** નામ.

પસન્નેનાતિ અનભિજ્ઝાદીહિ ગુણેહિ પસન્નેન. **ભાસતિ વા કરોતિ વા**તિ એવરૂપેન મનેન ભાસન્તો ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતમેવ ભાસતિ, કરોન્તો તિવિધં કાયસુચરિતમેવ કરોતિ, અભાસન્તો અકરોન્તો તાય અનભિજ્ઝાદીહિ પસન્નમાનસતાય તિવિધં મનોસુચરિતં પૂરેતિ. એવમસ્સ દસ કુસલકમ્મપથા પારિપૂરિં ગચ્છન્તિ.

તતો નં સુખમન્વેતીતિ તતો તિવિધસુચરિતતો નં પુગ્ગલં સુખ મન્વેતિ. ઇધ તેભૂમિકમ્પિ કુસલં અધિપ્પેતં, તસ્મા તેભૂમિકસુચરિતાનુભાવેન સુગતિભવે નિબ્બત્તં પુગ્ગલં, દુગ્ગતિયં વા સુખાનુભવનટ્ઠાને ઠિતં કાયવત્થુકમ્પિ ઇતરવત્થુકમ્પિ અવત્થુકમ્પીતિ કાયિકચેતસિકં વિપાકસુખં અનુગચ્છતિ, ન વિજહતીતિ અત્થો વેદિતબ્બો. યથા કિં? **છાયાવ અનપાયિની**તિ યથા હિ છાયા નામ સરીરપ્પટિબદ્ધા સરીરે ગચ્છન્તે ગચ્છતિ, તિટ્ઠન્તે તિટ્ઠતિ , નિસીદન્તે નિસીદતિ, ન સક્કોતિ, ''સણ્હેન વા ફરુસેન વા નિવત્તાહી''તિ વત્વા વા પોથેત્વા વા નિવત્તાપેતું. કસ્મા? સરીરપ્પટિબદ્ધત્તા. એવમેવ ઇમેસં દસન્નં કુસલકમ્મપથાનં આચિણ્ણસમાચિણ્ણકુસલમૂલિકં કામાવચરાદિભેદં કાયિકચેતસિકસુખં ગતગતટ્ઠાને અનપાયિની છાયા વિય હુત્વા ન વિજહતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, મટ્ઠકુણ્ડલિદેવપુત્તો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, તથા અદિન્નપુબ્બકો બ્રાહ્મણો. સો તાવમહન્તં વિભવં બુદ્ધસાસને વિપ્પકિરીતિ.

મટ્ઠકુણ્ડલીવત્થુ દુતિયં.

૩. તિસ્સત્થેરવત્થુ

અક્કોચ્છિ મન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિરાયસ્મા તિસ્સત્થેરો ભગવતો પિતુચ્છાપુત્તો અહોસિ, મહલ્લકકાલે પબ્બજિત્વા બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નલાભસક્કારં પરિભુઞ્જન્તો થૂલસરીરો આકોટિતપચ્ચાકોટિતેહિ ચીવરેહિ નિવાસેત્વા યેભુય્યેન વિહારમજ્ઝે ઉપટ્ઠાનસાલાયં નિસીદતિ. તથાગતં દસ્સનત્થાય આગતા આગન્તુકભિક્ખૂ તં દિસ્વા ‘‘એકો મહાથેરો ભવિસ્સતી’’તિ સઞ્ઞાય તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વત્તં આપુચ્છન્તિ, પાદસમ્બાહનાદીનિ આપુચ્છન્તિ. સો તુણ્હી અહોસિ. અથ નં એકો દહરભિક્ખુ ‘‘કતિવસ્સા તુમ્હે’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘વસ્સં નત્થિ, મહલ્લકકાલે પબ્બજિતા મય’’ન્તિ વુત્તે, ‘‘આવુસો, દુબ્બિનીત, મહલ્લક , અત્તનો પમાણં ન જાનાસિ, એત્તકે મહાથેરે દિસ્વા સામીચિકમ્મમત્તમ્પિ ન કરોસિ, વત્તે આપુચ્છિયમાને તુણ્હી હોસિ, કુક્કુચ્ચમત્તમ્પિ તે નત્થી’’તિ અચ્છરં પહરિ. સો ખત્તિયમાનં જનેત્વા ‘‘તુમ્હે કસ્સ સન્તિકં આગતા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સત્થુ સન્તિક’’ન્તિ વુત્તે ‘‘મં પન ‘કો એસો’તિ સલ્લક્ખેથ, મૂલમેવ વો છિન્દિસ્સામી’’તિ વત્વા રુદન્તો દુક્ખી દુમ્મનો સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ . અથ નં સત્થા ‘‘કિં નુ ત્વં તિસ્સ દુક્ખી દુમ્મનો અસ્સુમુખો રોદમાનો આગતોસી’’તિ પુચ્છિ. તેપિ ભિક્ખૂ ‘‘એસ ગન્ત્વા કિઞ્ચિ આલોળં કરેય્યા’’તિ તેનેવ સદ્ધિં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સો સત્થારા પુચ્છિતો ‘‘ઇમે મં, ભન્તે, ભિક્ખૂ અક્કોસન્તી’’તિ આહ. ‘‘કહં પન ત્વં નિસિન્નોસી’’તિ? ‘‘વિહારમજ્ઝે ઉપટ્ઠાનસાલાયં, ભન્તે’’તિ. ‘‘ઇમે તે ભિક્ખૂ આગચ્છન્તા દિટ્ઠા’’તિ? ‘‘આમ, દિટ્ઠા, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં ઉટ્ઠાય તે પચ્ચુગ્ગમનં કત’’ન્તિ? ‘‘ન કતં, ભન્તે’’તિ. ‘‘પરિક્ખારગ્ગહણં આપુચ્છિત’’ન્તિ? ‘‘નાપુચ્છિતં, ભન્તે’’તિ. ‘‘વત્તં વા પાનીયં વા આપુચ્છિત’’ન્તિ. ‘‘નાપુચ્છિતં ભન્તે’’તિ? ‘‘આસનં નીહરિત્વા અભિવાદેત્વા પાદસમ્બાહનં કત’’ન્તિ? ‘‘ન કતં, ભન્તે’’તિ. ‘‘તિસ્સ મહલ્લકભિક્ખૂનં સબ્બં એતં વત્તં કાતબ્બં, એતં વત્તં અકરોન્તેન વિહારમજ્ઝે નિસીદિતું ન વટ્ટતિ, તવેવ દોસો, એતે ભિક્ખૂ ખમાપેહી’’તિ? ‘‘એતે મં, ભન્તે, અક્કોસિંસુ , નાહં એતે ખમાપેમી’’તિ. ‘‘તિસ્સ મા એવં કરિ, તવેવ દોસો, ખમાપેહિ ને’’તિ? ‘‘ન ખમાપેમિ, ભન્તે’’તિ. અથ સત્થા ‘‘દુબ્બચો એસ, ભન્તે’’તિ ભિક્ખૂહિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ દુબ્બચો એસ, પુબ્બેપિ એસ દુબ્બચોયેવા’’તિ વત્વા ‘‘ઇદાનિ તાવસ્સ, ભન્તે, દુબ્બચભાવો અમ્હેહિ ઞાતો, અતીતે એસ કિં અકાસી’’તિ વુત્તે ‘‘તેન હિ, ભિક્ખવે, સુણાથા’’તિ વત્વા અતીતમાહરિ.

અતીતે બારાણસિયં બારાણસિરઞ્ઞે રજ્જં કારેન્તે દેવિલો નામ તાપસો અટ્ઠ માસે હિમવન્તે વસિત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થાય ચત્તારો માસે નગરમુપનિસ્સાય વસિતુકામો હિમવન્તતો આગન્ત્વા નગરદ્વારે દારકે દિસ્વા પુચ્છિ – ‘‘ઇમં નગરં સમ્પત્તપબ્બજિતા કત્થ વસન્તી’’તિ? ‘‘કુમ્ભકારસાલાયં, ભન્તે’’તિ. તાપસો કુમ્ભકારસાલં ગન્ત્વા દ્વારે ઠત્વા ‘‘સચે તે ભગ્ગવ અગરુ, વસેય્યામ એકરત્તિં સાલાય’’ન્તિ આહ. કુમ્ભકારો ‘‘મય્હં રત્તિં સાલાયં કિચ્ચં નત્થિ, મહતી સાલા, યથાસુખં વસથ, ભન્તે’’તિ સાલં નિય્યાદેસિ. તસ્મિં પવિસિત્વા નિસિન્ને અપરોપિ નારદો નામ તાપસો હિમવન્તતો આગન્ત્વા કુમ્ભકારં એકરત્તિવાસં યાચિ. કુમ્ભકારો ‘‘પઠમં આગતો ઇમિના સદ્ધિં એકતો વસિતુકામો ભવેય્ય વા નો વા, અત્તાનં પરિમોચેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘સચે, ભન્તે, પઠમં ઉપગતો રોચેસ્સતિ, તસ્સ રુચિયા વસથા’’તિ આહ. સો તમુપસઙ્કમિત્વા ‘‘સચે તે, આચરિય અગરુ, મયઞ્ચેત્થ એકરત્તિં વસેય્યામા’’તિ યાચિ. ‘‘મહતી સાલા, પવિસિત્વા એકમન્તે વસાહી’’તિ વુત્તે પવિસિત્વા પુરેતરં પવિટ્ઠસ્સ દેવિલસ્સ અપરભાગે નિસીદિ. ઉભોપિ સારણીયકથં કથેત્વા નિપજ્જિંસુ.

સયનકાલે નારદો દેવિલસ્સ નિપજ્જનટ્ઠાનઞ્ચ દ્વારઞ્ચ સલ્લક્ખેત્વા નિપજ્જિ. સો પન દેવિલો નિપજ્જમાનો અત્તનો નિપજ્જનટ્ઠાને અનિપજ્જિત્વા દ્વારમજ્ઝે તિરિયં નિપજ્જિ. નારદો રત્તિં નિક્ખમન્તો તસ્સ જટાસુ અક્કમિ. ''કો મં અક્કમી''તિ ચ વુત્તે, ''આચરિય, અહ''ન્તિ આહ. ''કૂટજટિલ, અરઞ્ઞતો આગન્ત્વા મમ જટાસુ અક્કમસી''તિ. ''આચરિય, તુમ્હાકં ઇધ નિપન્નભાવં ન જાનામિ, ખમથ મે''તિ વત્વા તસ્સ કન્દન્તસ્સેવ બહિ નિક્ખમિ. ઇતરો ''અયં પવિસન્તોપિ મં અક્કમેય્યા''તિ પરિવત્તેત્વા પાદટ્ઠાને સીસં કત્વા નિપજ્જિ. નારદોપિ પવિસન્તો ''પઠમંપાહં આચરિયે અપરજ્ઝિં, ઇદાનિસ્સ પાદપસ્સેન પવિસિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા આગચ્છન્તો ગીવાય અક્કમિ. ''કો એસો''તિ ચ વુત્તે ''અહં, આચરિયા''તિ વત્વા ''કૂટજટિલ, પઠમં મમ જટાસુ અક્કમિત્વા ઇદાનિ ગીવાય અક્કમસિ, અભિસપિસ્સામિ ત''ન્તિ વુત્તે, ''આચરિય, મય્હં દોસો નત્થિ, અહં તુમ્હાકં એવં નિપન્નભાવં ન જાનામિ, 'પઠમમ્પિ મે અપરદ્ધં, ઇદાનિ પાદપસ્સેન પવિસિસ્સામી'તિ પવિટ્ઠોમ્હિ, ખમથ મે''તિ આહ. ''કૂટજટિલ, અભિસપિસ્સામિ ત''ન્તિ. ''મા એવં કરિત્થ આચરિયા''તિ. સો તસ્સ વચનં અનાદિયિત્વા –

> ''સહસ્સરંસી સતતેજો, સૂરિયો તમવિનોદનો;
> પાતોદયન્તે સૂરિયે, મુદ્ધા તે ફલતુ સત્તધા''તિ. –

તં અભિસપિ એવ. નારદો, ''આચરિય, મય્હં દોસો નત્થીતિ મમ વદન્તસ્સેવ તુમ્હે અભિસપથ, યસ્સ દોસો અત્થિ, તસ્સ મુદ્ધા ફલતુ, મા નિદ્દોસસ્સા''તિ વત્વા –

> ''સહસ્સરંસી સતતેજો, સૂરિયો તમવિનોદનો;
> પાતોદયન્તે સૂરિયે, મુદ્ધા તે ફલતુ સત્તધા''તિ. –

અભિસપિ. સો પન મહાનુભાવો અતીતે ચત્તાલીસ, અનાગતે ચત્તાલીસાતિ અસીતિકપ્પે અનુસ્સરતિ. તસ્મા ''કસ્સ નુ ખો ઉપરિ અભિસપો પતિસ્સતી''તિ ઉપધારેન્તો ''આચરિયસ્સા''તિ ઞત્વા તસ્મિં અનુકમ્પં પટિચ્ચ ઇદ્ધિબલેન અરુણુગ્ગમનં નિવારેતિ.

નાગરા અરુણે અનુગ્ગચ્છન્તે રાજદ્વારં ગન્ત્વા, ''દેવ, તયિ રજ્જં કારેન્તે અરુણો ન ઉટ્ઠહતિ, અરુણં નો ઉટ્ઠાપેહી''તિ કન્દિંસુ. રાજા અત્તનો કાયકમ્માદીનિ ઓલોકેન્તો કિઞ્ચિ અયુત્તં અદિસ્વા ''કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ ચિન્તેત્વા ''પબ્બજિતાનં વિવાદેન ભવિતબ્બ''ન્તિ પરિસઙ્કમાનો ''કચ્ચિ ઇમસ્મિં નગરે પબ્બજિતા અત્થી''તિ પુચ્છિ. ''હિય્યો સાયં કુમ્ભકારસાલાયં આગતા અત્થિ દેવા''તિ વુત્તે તંખણઞ્ઞેવ રાજા ઉક્કાહિ ધારિયમાનાહિ તત્થ ગન્ત્વા નારદં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો આહ –

> ''કમ્મન્તા નપ્પવત્તન્તિ, જમ્બુદીપસ્સ નારદ;
> કેન લોકો તમોભૂતો, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

નારદો સબ્બં તં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા ઇમિના કારણેન અહં ઇમિના અભિસપિતો, અથાહં ''મય્હં દોસો નત્થિ, યસ્સ દોસો અત્થિ, તસ્સેવ ઉપરિ અભિસપો પતતૂ''તિ વત્વા અભિસપિં. અભિસપિત્વા ચ પન ''કસ્સ નુ ખો ઉપરિ અભિસપો પતિસ્સતી''તિ ઉપધારેન્તો ''સૂરિયુગ્ગમનવેલાય આચરિયસ્સ મુદ્ધા સત્તધા ફલિસ્સતી''તિ દિસ્વા એતસ્મિં અનુકમ્પં પટિચ્ચ અરુણસ્સ ઉગ્ગમનં ન દેમીતિ. ''કથં પન અસ્સ, ભન્તે, અન્તરાયો ન ભવેય્યા''તિ. ''સચે મં ખમાપેય્ય, ન ભવેય્યા''તિ. ''તેન હિ ખમાપેહી''તિ વુત્તે ''એસો, મહારાજ, મં જટાસુ ચ

ગીવાય ચ અક્કમિ, નાહં એતં કૂટજટિલં ખમાપેમી''તિ. ''ખમાપેહિ, ભન્તે, મા એવં કરિત્થા''તિ. ''ન ખમાપેમી''તિ. ''મુદ્ધા તે સત્તધા ફલિસ્સતી''તિ વુત્તેપિ ન ખમાપેતિયેવ. અથ નં રાજા ''ન ત્વં અત્તનો રુચિયા ખમાપેસ્સસી''તિ હત્થપાદકુચ્છિગીવાસુ ગાહાપેત્વા નારદસ્સ પાદમૂલે ઓનમાપેસિ. નારદોપિ ''ઉટ્ઠેહિ, આચરિય, ખમામિ તે''તિ વત્વા, ''મહારાજ, નાયં યથામનેન ખમાપેતિ, નગરસ્સ અવિદૂરે એકો સરો અત્થિ, તત્થ નં સીસે મત્તિકાપિણ્ડં કત્વા ગલપ્પમાણે ઉદકે ઠપાપેહી''તિ આહ. રાજા તથા કારેસિ. નારદો દેવિલં આમન્તેત્વા, ''આચરિય, મયા ઇદ્ધિયા વિસ્સટ્ઠાય સૂરિયસન્તાપે ઉટ્ઠહન્તે ઉદકે નિમુજ્જિત્વા અઞ્ઞેન ઠાનેન ઉત્તરિત્વા ગચ્છેય્યાસી''તિ આહ. ''તસ્સ સૂરિયરંસીહિ સંફુટ્ઠમત્તોવ મત્તિકાપિણ્ડો સત્તધા ફલિ, સો નિમુજ્જિત્વા અઞ્ઞેન ઠાનેન પલાયી''તિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ''તદા, ભિક્ખવે, રાજા આનન્દો અહોસિ, દેવિલો તિસ્સો, નારદો અહમેવાતિ એવં તદાપેસ દુબ્બચોયેવા''તિ વત્વા તિસ્સત્થેરં આમન્તેત્વા, ''તિસ્સ, ભિક્ખુનો નામ 'અસુકેનાહં અક્કુટ્ઠો, અસુકેન પહટો, અસુકેન જિતો, અસુકો ખો મે ભણ્ડં અહાસી'તિ ચિન્તેન્તસ્સ વેરં નામ ન વૂપસમ્મતિ, એવં પન અનુપનય્હન્તસ્સેવ ઉપસમ્મતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩. ''અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
 યે ચ તં ઉપનય્હન્તિ, વેરં તેસં ન સમ્મતિ.

૪. ''અક્કોચ્છિ મં અવધિ મં, અજિનિ મં અહાસિ મે;
 યે ચ તં નુપનય્હન્તિ, વેરં તેસૂપસમ્મતી''તિ.

તત્થ **અક્કોચ્છી**તિ અક્કોસિ. **અવધી**તિ પહરિ. **અજિની**તિ કૂટસક્ખિઓતારણેન વા વાદપટિવાદેન વા કરણુત્તરિયકરણેન વા અજેસિ. **અહાસિ મે**તિ મમ સન્તકં પત્તાદીસુ કિઞ્ચિદેવ અવહરિ. **યે ચ ત**ન્તિ યે કેચિ દેવતા વા મનુસ્સા વા ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા તં ''અક્કોચ્છિ મ''ન્તિઆદિવત્થુકં કોધં સકટધુરં વિય નદ્ધિના પૂતિમચ્છાદીનિ વિય ચ કુસાદીહિ પુનપ્પુનં વેઠેત્વા ઉપનય્હન્તિ, તેસં સકિં ઉપ્પન્નં વેરં **ન સમ્મતી**તિ વૂપસમ્મતિ. **યે ચ તં નુપનય્હન્તી**તિ અસતિયા અમનસિકારવસેન વા કમ્મપચ્ચવેક્ખણાદિવસેન વા યે તં અક્કોસાદિવત્થુકં કોધં તયાપિ કોચિ નિદ્દોસો પુરિમભવે અક્કુટ્ઠો ભવિસ્સતિ, પહટો ભવિસ્સતિ, કૂટસક્ખિં ઓતારેત્વા જિતો ભવિસ્સતિ, કસ્સચિ તે પસય્હ કિઞ્ચિ અચ્છિન્નં ભવિસ્સતિ, તસ્મા નિદ્દોસો હુત્વાપિ અક્કોસાદીનિ પાપુણાસીતિ એવં ન ઉપનય્હન્તિ. તેસુ પમાદેન ઉપ્પન્નમ્પિ વેરં ઇમિના અનુપનય્હનેન નિરિન્ધનો વિય જાતવેદો વૂપસમ્મતીતિ.

દેસનાપરિયોસાને સતસહસ્સભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. ધમ્મદેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા અહોસિ. દુબ્બચોપિ સુબ્બચોયેવ જાતોતિ.

તિસ્સત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. કાળયક્ખિનીવત્થુ

ન હિ વેરેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં વઞ્ઝિત્થિં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર કુટુમ્બિકપુત્તો પિતરિ કાલકતે ખેત્તે ચ ઘરે ચ સબ્બકમ્માનિ અત્તનાવ કરોન્તો માતરં પટિજગ્ગિ. અથસ્સ માતા ‘‘કુમારિકં તે, તાત, આનેસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘અમ્મ , મા એવં વદેથ, અહં યાવજીવં તુમ્હે પટિજગ્ગિસ્સામી’’તિ. ‘‘તાત, ખેત્તે ચ ઘરે ચ કિચ્ચં ત્વમેવ કરોસિ, તેન મય્હં ચિત્તસુખં નામ ન હોતિ, આનેસ્સામી’’તિ. સો પુનપ્પુનં પટિક્ખિપિત્વા તુણ્હી અહોસિ. સા એકં કુલં ગન્તુકામા ગેહા નિક્ખમિ. અથ નં પુત્તો ‘‘કતરં કુલં ગચ્છથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અસુકકુલં નામા’’તિ વુત્તે તત્થ ગમનં પટિસેધેત્વા અત્તનો અભિરુચિતં કુલં આચિક્ખિ. સા તત્થ ગન્ત્વા કુમારિકં વારેત્વા દિવસં વવત્થપેત્વા તં આનેત્વા તસ્સ ઘરે અકાસિ. સા વઞ્ઝા અહોસિ. અથ નં માતા, પુત્ત, ત્વં અત્તનો રુચિયા કુમારિકં આણાપેસિ, સા ઇદાનિ વઞ્ઝા જાતા, અપુત્તકઞ્ચ નામ કુલં વિનસ્સતિ , પવેણી ન ઘટીયતિ, તેન અઞ્ઞં તે કુમારિકં આનેમીતિ. તેન ‘‘અલં, અમ્મા’’તિ વુચ્ચમાનાપિ પુનપ્પુનં કથેસિ. વઞ્ઝિત્થી તં કથં સુત્વા ‘‘પુત્તા નામ માતાપિતૂનં વચનં અતિક્કમિતું ન સક્કોન્તિ, ઇદાનિ અઞ્ઞં વિજાયિનિં ઇત્થિં આનેત્વા મં દાસિભોગેન ભુઞ્જિસ્સતિ. યંનૂનાહં સયમેવ એકં કુમારિકં આનેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેત્વા એકં કુલં ગન્ત્વા તસ્સત્થાય કુમારિકં વારેત્વા ‘‘કિં નામેતં, અમ્મ, વદેસી’’તિ તેહિ પટિક્ખિત્તા ‘‘અહં વઞ્ઝા, અપુત્તકં નામ કુલં વિનસ્સતિ, તુમ્હાકં પન ધીતા પુત્તં વા ધીતરં વા લભિત્વા કુટુમ્બિકસ્સ સામિની ભવિસ્સતિ, મય્હં સામિકસ્સ નં દેથા’’તિ યાચિત્વા સમ્પટિચ્છાપેત્વા આનેત્વા સામિકસ્સ ઘરે અકાસિ.

અથસ્સા એતદહોસિ – ‘‘સચાયં પુત્તં વા ધીતરં વા લભિસ્સતિ, અયમેવ કુટુમ્બસ્સ સામિની ભવિસ્સતિ. યથા દારકં ન લભતિ, તથેવ નં કાતું વટ્ટતી’’તિ. અથ નં સા આહ – ‘‘અમ્મ, યદા તે કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાતિ, અથ મે આરોચેય્યાસી’’તિ. સા ‘‘સાધૂ’’તિ પટિસ્સુણિત્વા ગબ્ભે પતિટ્ઠિતે તસ્સા આરોચેસિ. ઇતરિસ્સા પન સા સયમેવ નિચ્ચં યાગુભત્તં દેતિ, અથસ્સા આહારેનેવ સદ્ધિં ગબ્ભપાતનભેસજ્જમદાસિ, ગબ્ભો પતિ. દુતિયમ્પિ ગબ્ભે પતિટ્ઠિતે આરોચેસિ , ઇતરા દુતિયમ્પિ તથેવ પાતેસિ. અથ નં પટિવિસ્સકિત્થિયો પુચ્છિંસુ – ‘‘કચ્ચિ તે સપત્તિ અન્તરાયં કરોતી’’તિ? સા તમત્થં આરોચેત્વા ‘‘અન્ધબાલે, કસ્મા એવમકાસિ, અયં તવ ઇસ્સરિયભયેન ગબ્ભસ્સ પાતનભેસજ્જં યોજેત્વા દેતિ, તેન તે ગબ્ભો પતતિ, મા પુન એવમકત્થા’’તિ વુત્તા તતિયવારે ન કથેસિ. અથ સા ઇતરિસ્સા ઉદરં દિસ્વા ‘‘કસ્મા મય્હં ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતભાવં ન કથેસી’’તિ વત્વા ‘‘ત્વં મં આનેત્વા વઞ્ચેત્વા દ્વે વારે ગબ્ભં પાતેસિ, કિમત્થં તુય્હં કથેમી’’તિ વુત્તે ‘‘નટ્ઠા દાનિમ્હી’’તિ ચિન્તેત્વા તસ્સા પમાદં ઓલોકેન્તી પરિણતે ગબ્ભે ઓકાસં લભિત્વા ભેસજ્જં યોજેત્વા અદાસિ. ગબ્ભો પરિણતત્તા પતિતું અસક્કોન્તો તિરિયં નિપતિ, ખરા વેદના ઉપ્પજ્જિ, જીવિતસંસયં પાપુણિ. સા ‘‘નાસિતમ્હિ તયા, ત્વમેવ મં આનેત્વા ત્વમેવ તયોપિ વારે દારકે નાસેસિ, ઇદાનિ અહમ્પિ નસ્સામિ, ઇતો દાનિ ચુતા યક્ખિની હુત્વા તવ દારકે ખાદિતું સમત્થા હુત્વા નિબ્બત્તેય્ય’’ન્તિ પત્થનં પટ્ઠપેત્વા કાલં કત્વા તસ્મિંયેવ ગેહે મજ્જારી હુત્વા નિબ્બત્તિ. ઇતરમ્પિ સામિકો ગહેત્વા ‘‘તયા મે કુલૂપચ્છેદો કતો’’તિ કપ્પરજણ્ણુકાદીહિ સુપોથિતં પોથેસિ. સા તેનેવાબાધેન કાલં કત્વા તત્થેવ કુક્કુટી હુત્વા નિબ્બત્તા.

કુક્કુટી ન ચિરસ્સેવ અણ્ડાનિ વિજાયિ, મજ્જારી આગન્ત્વા તાનિ અણ્ડાનિ ખાદિ. દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ ખાદિયેવ. કુક્કુટી ચિન્તેસિ – ‘‘તયો વારે મમ અણ્ડાનિ ખાદિત્વા ઇદાનિ મમ્પિ ખાદિતુકામાસી’’તિ. ‘‘ઇતો ચુતા સપુત્તકં તં ખાદિતું લભેય્ય’’ન્તિ પત્થનં કત્વા તતો ચુતા અરઞ્ઞે દીપિની હુત્વા નિબ્બત્તિ. ઇતરા મિગી હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા વિજાતકાલે દીપિની આગન્ત્વા તયો વારે પુત્તકે ખાદિ. મિગી મરણકાલે ‘‘અયં મે તિક્ખત્તું પુત્તકે ખાદિત્વા ઇદાનિ મમ્પિ ખાદિસ્સતિ, ઇતો દાનિ ચુતા એતં સપુત્તકં ખાદિતું લભેય્ય’’ન્તિ પત્થનં કત્વા ઇતો ચુતા યક્ખિની હુત્વા નિબ્બત્તિ. દીપિનીપિ તથેવ તતો ચુતા સાવત્થિયં કુલધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ, સા વુદ્ધિપ્પત્તા

દ્વારગામકે પતિકુલં અગમાસિ, અપરભાગે ચ પુત્તં વિજાયિ. યક્ખિનીપિ તસ્સા પિયસહાયિકાવણ્ણેન આગન્ત્વા "કુહિં મે સહાયિકા"તિ "અન્તોગબ્ભે વિજાતા"તિ વુત્તે "પુત્તં નુ ખો વિજાતા, ઉદાહુ ધીતરન્તિ પસ્સિસ્સામિ ન"ન્તિ ગબ્ભં પવિસિત્વા પસ્સન્તી વિય દારકં ગહેત્વા ખાદિત્વા ગતા. પુન દુતિયવારેપિ તથેવ ખાદિ. તતિયવારે ઇતરા ગરુભારા હુત્વા સામિકં આમન્તેત્વા, "સામિ, ઇમસ્મિં ઠાને એકા યક્ખિની મમ દ્વે પુત્તે ખાદિત્વા ગતા, ઇદાનિ મમ કુલગેહં ગન્ત્વા વિજાયિસ્સામી"તિ કુલગેહં ગન્ત્વા વિજાયિ.

તદા સા યક્ખિની ઉદકવારં ગતા હોતિ. વેસ્સવણસ્સ હિ યક્ખિનિયો વારેન અનોતત્તદહતો સીસપરમ્પરાય ઉદકમાહરન્તિ. તા ચતુમાસચ્ચયેનપિ પઞ્ચમાસચ્ચયેનપિ મુચ્ચન્તિ. અપરા યક્ખિનિયો કિલન્તકાયા જીવિતક્ખયમ્પિ પાપુણન્તિ. સા પન ઉદકવારતો મુત્તમત્તાવ વેગેન તં ઘરં ગન્ત્વા "કુહિં મે સહાયિકા"તિ પુચ્છિ. "કુહિં નં પસ્સિસ્સસિ, તસ્સા ઇમસ્મિં ઠાને જાતજાતદારકે યક્ખિની આગન્ત્વા ખાદતિ, તસ્મા કુલગેહં ગતા"તિ. સા "યત્થ વા તત્થ વા ગચ્છતુ, ન મે મુચ્ચિસ્સતી"તિ વેરવેગસમુસ્સાહિતમાનસા નગરાભિમુખી પક્ખન્દિ. ઇતરાપિ નામગ્ગહણદિવસે નં દારકં ન્હાપેત્વા નામં કત્વા, "સામિ, ઇદાનિ સકઘરં ગચ્છામા"તિ પુત્તમાદાય સામિકેન સદ્ધિં વિહારમજ્ઝે ગતમગ્ગેન ગચ્છન્તી પુત્તં સામિકસ્સ દત્વા વિહારપોક્ખરણિયા ન્હાત્વા સામિકે ન્હાયન્તે ઉત્તરિત્વા પુત્તસ્સ થઞ્ઞં પાયમાના ઠિતા યક્ખિનિં આગચ્છન્તિં દિસ્વા સઞ્જાનિત્વા, "સામિ, વેગેન એહિ, અયં સા યક્ખિની, વેગેન એહિ, અયં સા યક્ખિની"તિ ઉચ્ચાસદ્દં કત્વા યાવ તસ્સ આગમનં સણ્ઠાતું અસક્કોન્તી નિવત્તેત્વા અન્તોવિહારાભિમુખી પક્ખન્દિ.

તસ્મિં સમયે સત્થા પરિસમજ્ઝે ધમ્મં દેસેસિ. સા પુત્તં તથાગતસ્સ પાદપિટ્ઠે નિપજ્જાપેત્વા "તુમ્હાકં મયા એસ દિન્નો, પુત્તસ્સ મે જીવિતં દેથા"તિ આહ. દ્વારકોટ્ઠકે અધિવત્થો સુમનદેવો નામ યક્ખિનિયા અન્તો પવિસિતું નાદાસિ. સત્થા આનન્દત્થેરં આમન્તેત્વા "ગચ્છ, આનન્દ, તં યક્ખિનિં પક્કોસાહી"તિ આહ. થેરો પક્કોસિ. ઇતરા "અયં, ભન્તે, આગચ્છતી"તિ આહ. સત્થા "એતુ, મા સદ્દમકાસી"તિ વત્વા તં આગન્ત્વા ઠિતં "કસ્મા એવં કરોસિ, સચે તુમ્હે માદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ સમ્મુખીભાવં નાગમિસ્સથ, અહિનકુલાનં વિય અચ્છફન્દનાનં વિય કાકોલૂકાનં વિય ચ કપ્પટ્ઠિતિકં વો વેરં અભવિસ્સ , કસ્મા વેરં પટિવેરં કરોથ. વેરઞ્હિ અવેરેન ઉપસમ્મતિ, નો વેરેના"તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૫. "ન હિ વેરેન વેરાનિ, સમ્મન્તીધ કુદાચનં;
અવેરેન ચ સમ્મન્તિ, એસ ધમ્મો સનન્તનો"તિ.

તત્થ **ન હિ વેરેના**તિ યથા હિ ખેળસિઙ્ઘાણિકાદીહિ અસુચીહિ મક્ખિતં ઠાનં તેહેવ અસુચીહિ ધોવન્તા સુદ્ધં નિગ્ગન્ધં કાતું ન સક્કોન્તિ, અથ ખો તં ઠાનં ભિય્યોસોમત્તાય અસુદ્ધતરઞ્ચેવ દુગ્ગન્ધતરઞ્ચ હોતિ; એવમેવ અક્કોસન્તં પચ્ચક્કોસન્તો પહરન્તં પટિપહરન્તો વેરેન વેરં વૂપસમેતું ન સક્કોતિ, અથ ખો ભિય્યો ભિય્યો વેરમેવ કરોતિ. ઇતિ વેરાનિ નામ વેરેન કિસ્મિઞ્ચિ કાલે ન સમ્મન્તિ, અથ ખો વડ્ઢન્તિયેવ. **અવેરેન ચ સમ્મન્તી**તિ યથા પન તાનિ ખેળાદીનિ અસુચીનિ વિપ્પસન્નેન ઉદકેન ધોવિયમાનાનિ નસ્સન્તિ, તં ઠાનં સુદ્ધં હોતિ સુગન્ધં; એવમેવ અવેરેન ખન્તિમેત્તોદકેન યોનિસો મનસિકારેન પચ્ચવેક્ખણેન વેરાનિ વૂપસમ્મન્તિ પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ અભાવં ગચ્છન્તિ. **એસ ધમ્મો સનન્તનો**તિ એસ અવેરેન વેરૂપસમનસઙ્ખાતો પોરાણકો ધમ્મો; સબ્બેસં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધખીણાસવાનં ગતમગ્ગોતિ.

ગાથાપરિયોસાને યક્ખિની સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. સમ્પત્તપરિસાયપિ ધમ્મદેસના સાત્થિકા અહોસિ.

સત્થા તં ઇત્થિં આહ – ''એતિસ્સા તવ પુત્તં દેહી''તિ. ''ભાયામિ, ભન્તે''તિ. ''મા ભાયિ, નત્થિ તે એતં નિસ્સાય પરિપન્થો''તિ આહ. સા તસ્સા પુત્તમદાસિ. સા તં ચુમ્બિત્વા આલિઙ્ગેત્વા પુન માતુયેવ દત્વા રોદિતું આરભિ. અથ નં સત્થા ''કિમેત''ન્તિ પુચ્છિ. ''ભન્તે, અહં પુબ્બે યથા વા તથા વા જીવિકં કપ્પેન્તીપિ કુચ્છિપૂરં નાલત્થં, ઇદાનિ કથં જીવિસ્સામી''તિ. અથ નં સત્થા ''મા ચિન્તયી''તિ સમસ્સાસેત્વા તં ઇત્થિમાહ – ''ઇમં નેત્વા અત્તનો ગેહે નિવાસાપેત્વા અગ્ગયાગુભત્તેહિ પટિજગ્ગાહી''તિ. સા તં નેત્વા પિટ્ઠિવંસે પતિટ્ઠાપેત્વા અગ્ગયાગુભત્તેહિ પટિજગ્ગિ, તસ્સા વીહિપહરણકાલે મુસલગ્ગેન મુદ્ધં પહરન્તં વિય ઉપટ્ઠાસિ. સા સહાયિકં આમન્તેત્વા ''ઇમસ્મિં ઠાને વસિતું ન સક્કોમિ, અઞ્ઞત્થ મં પતિટ્ઠાપેહી''તિ વત્વા મુસલસાલાય ઉદકચાટિયં ઉદ્ધને નિબ્બકોસે સઙ્કારકૂટે ગામદ્વારે ચાતિ એતેસુ ઠાનેસુ પતિટ્ઠાપિતાપિ ઇધ મે મુસલેન સીસં ભિન્દન્તં વિય ઉપટ્ઠાતિ, ઇધ દારકા ઉચ્છિટ્ઠોદકં ઓતારેન્તિ, ઇધ સુનખા નિપજ્જન્તિ, ઇધ દારકા અસુચિં કરોન્તિ, ઇધ કચવરં છડ્ડેન્તિ, ઇધ ગામદારકા લક્ખયોગ્ગં કરોન્તીતિ સબ્બાનિ તાનિ પટિક્ખિપિ. અથ નં બહિગામે વિવિત્તોકાસે પતિટ્ઠાપેત્વા તત્થ તસ્સા અગ્ગયાગુભત્તાદીનિ હરિત્વા પટિજગ્ગિ. સા યક્ખિની એવં ચિન્તેસિ – ''અયં મે સહાયિકા ઇદાનિ બહૂપકારા, હન્દાહં કિઞ્ચિ પટિગુણં કરોમી''તિ. સા ''ઇમસ્મિં સંવચ્છરે સુબ્બુટ્ઠિકા ભવિસ્સતિ, થલટ્ઠાને સસ્સં કરોહિ, ઇમસ્મિં સંવચ્છરે દુબ્બુટ્ઠિકા ભવિસ્સતિ, નિન્નટ્ઠાનેયેવ સસ્સં કરોહી''તિ સહાયિકાય આરોચેતિ. સેસજનેહિ કતસસ્સં અતિઉદકેન વા અનોદકેન વા નસ્સતિ, તસ્સા અતિવિય સમ્પજ્જતિ. અથ નં સેસજના, ''અમ્મ, તયા કતસસ્સં નેવ અચ્ચોદકેન, ન અનુદકેન નસ્સતિ, સુબ્બુટ્ઠિદુબ્બુટ્ઠિભાવં ઞત્વા કમ્મં કરોસિ, કિં નુ ખો એત''ન્તિ પુચ્છિંસુ. ''અમ્હાકં સહાયિકા યક્ખિની સુબ્બુટ્ઠિદુબ્બુટ્ઠિભાવં આચિક્ખતિ, મયં તસ્સા વચનેન થલેસુ નિન્નેસુ સસ્સાનિ કરોમ, તેન નો સમ્પજ્જતિ. કિં ન પસ્સથ? નિબદ્ધં અમ્હાકં ગેહતો યાગુભત્તાદીનિ હરિયમાનાનિ, તાનિ એતિસ્સા હરીયન્તિ, તુમ્હેપિ એતિસ્સા અગ્ગયાગુભત્તાદીનિ હરથ, તુમ્હાકમ્પિ કમ્મન્તે ઓલોકેસ્સતી''તિ. અથસ્સા સકલનગરવાસિનો સક્કારં કરિંસુ. સાપિ તતો પટ્ઠાય સબ્બેસં કમ્મન્તે ઓલોકેન્તી લાભગ્ગપ્પત્તા અહોસિ મહાપરિવારા. સા અપરભાગે અટ્ઠ સલાકભત્તાનિ પટ્ઠપેસિ. તાનિ યાવજ્જકાલા દીયન્તિયેવાતિ.

કાળયક્ખિનીવત્થુ ચતુત્થં.

૫. કોસમ્બકવત્થુ

પરે ચ ન વિજાનન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસમ્બકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

કોસમ્બિયઞ્હિ ઘોસિતારામે પઞ્ચસતપઞ્ચસતપરિવારા દ્વે ભિક્ખૂ વિહરિંસુ વિનયધરો ચ ધમ્મકથિકો ચ. તેસુ ધમ્મકથિકો એકદિવસં સરીરવલઞ્જં કત્વા ઉદકકોટ્ઠકે આચમનઉદકાવસેસં ભાજને ઠપેત્વાવ નિક્ખમિ. પચ્છા વિનયધરો તત્થ પવિટ્ઠો તં ઉદકં દિસ્વા નિક્ખમિત્વા ઇતરં પુચ્છિ, ''આવુસો, તયા ઉદકં ઠપિત''ન્તિ? ''આમ, આવુસો''તિ. ''કિં પનેત્થ આપત્તિભાવં ન જાનાસી''તિ? ''આમ, ન જાનામી''તિ. ''હોતિ, આવુસો, એત્થ આપત્તી''તિ. ''તેન હિ પટિકરિસ્સામિ ન''ન્તિ. ''સચે પન તે, આવુસો, અસઞ્ચિચ્ચ અસ્સતિયા કતં, નત્થિ આપત્તી''તિ. સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ અહોસિ. વિનયધરોપિ અત્તનો નિસ્સિતકાનં ''અયં ધમ્મકથિકો આપત્તિં આપજ્જમાનોપિ ન જાનાતી''તિ આરોચેસિ. તે તસ્સ નિસ્સિતકે દિસ્વા ''તુમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો આપત્તિં આપજ્જિત્વાપિ આપત્તિભાવં ન જાનાતી''તિ આહંસુ. તે ગન્ત્વા અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ આરોચેસું. સો એવમાહ –

‘‘અયં વિનયધરો પુબ્બે અનાપત્તીતિ વત્વા ઇદાનિ આપત્તીતિ વદતિ, મુસાવાદી એસો’’તિ. તે ગન્ત્વા ‘‘તુમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો મુસાવાદી’’તિ આહંસુ. તે એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહં વડ્ઢયિંસુ. કતો વિનયધરો ઓકાસં લભિત્વા ધમ્મકથિકસ્સ આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખેપનીયકમ્મમકાસિ. તતો પટ્ઠાય તેસં પચ્ચયદાયકા ઉપટ્ઠાકાપિ દ્વે કોટ્ઠાસા અહેસું, ઓવાદપટિગ્ગાહકા ભિક્ખુનિયોપિ આરક્ખદેવતાપિ તાસં સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તા આકાસટ્ઠદેવતાપીતિ યાવ બ્રહ્મલોકા સબ્બેપિ પુથુજ્જના દ્વે પક્ખા અહેસું. ચાતુમહારાજિકં આદિં કત્વા યાવ અકનિટ્ઠભાવના પન એકનિન્નાદં કોલાહલં અગમાસિ.

અથેકો અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ તથાગતમુપસઙ્કમિત્વા ઉક્ખેપકાનં વિનયધરઅન્તેવાસિકાનં ‘‘ધમ્મિકેનેવાયં વિનયકમ્મેન ઉક્ખિત્તો’’તિ લદ્ધિઞ્ચ, ઉક્ખિત્તાનુવત્તકાનં ધમ્મકથિકઅન્તેવાસિકાનં પન ‘‘અધમ્મિકેનેવ કમ્મેન ઉક્ખિત્તો’’તિ લદ્ધિઞ્ચ, ઉક્ખેપકેહિ વારિયમાનાનમ્પિ ચ તેસં તં અનુપરિવારેત્વા વિચરણભાવઞ્ચ આરોચેસિ ભગવા ‘‘સમગ્ગા કિર હોન્તૂ’’તિ દ્વે વારે પેસેત્વા ‘‘ન ઇચ્છન્તિ, ભન્તે, સમગ્ગા ભવિતુ’’ન્તિ સુત્વા તતિયવારે ‘‘ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો, ભિન્નો ભિક્ખુસઙ્ઘો’’તિ તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ઉક્ખેપકાનં ઉક્ખેપને, ઇતરેસઞ્ચ આપત્તિયા અદસ્સને આદીનવં કથેત્વા પુન તેસં તત્થેવ એકસીમાયં ઉપોસથાદીનિ અનુજાનિત્વા ભત્તગ્ગાદીસુ ભણ્ડનજાતાનં ‘‘આસનન્તરિકાય નિસીદિતબ્બ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૪૫૬) ભત્તગ્ગે વત્તં પઞ્ઞાપેત્વા ‘‘ઇદાનિપિ ભણ્ડનજાતાવ વિહરન્તી’’તિ સુત્વા તત્થ ગન્ત્વા ‘‘અલં, ભિક્ખવે, મા ભણ્ડન’’ન્તિઆદીનિ વત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભણ્ડનકલહવિગ્ગહવિવાદા નામેતે અનત્થકારકા. કલહં નિસ્સાય હિ લટુકિકાપિ સકુણિકા હત્થિનાગં જીવિતક્ખયં પાપેસી’’તિ **લટુકિકજાતકં** (જા॰ ૧.૫.૩૯ આદયો) કથેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, સમગ્ગા હોથ, મા વિવદથ. વિવાદં નિસ્સાય હિ અનેકસતસહસ્સા વટ્ટકાપિ જીવિતક્ખયં પત્તા’’તિ **વટ્ટકજાતકં** (જા॰ ૧.૧.૧૧૮) કથેસિ. એવમ્પિ તેસુ ભગવતો વચનં અનાદિયન્તેસુ અઞ્ઞતરેન ધમ્મવાદિના તથાગતસ્સ વિહેસં અનિચ્છન્તેન ‘‘આગમેતુ, ભન્તે ભગવા, ધમ્મસામિ, અપ્પોસ્સુક્કો, ભન્તે ભગવા, દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારમનુયુત્તો વિહરતુ, મયમેવ તેન ભણ્ડનેન કલહેન વિગ્ગહેન વિવાદેન પઞ્ઞાયિસ્સામા’’તિ (મહાવ॰ ૪૫૭; મ॰ નિ॰ ૩.૨૩૬) વુત્તે અતીતં આહરિ –

ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે, બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તો નામ કાસિરાજા અહોસિ. બ્રહ્મદત્તેન દીધીતિસ્સ કોસલરઞ્ઞો રજ્જં અચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞાતકવેસેન વસન્તસ્સ પિતુનો મારિતભાવઞ્ચેવ દીઘાવુકુમારેન અત્તનો જીવિતે દિન્ને તતો પટ્ઠાય તેસં સમગ્ગભાવઞ્ચ કથેત્વા ‘‘તેસઞ્હિ નામ, ભિક્ખવે, રાજૂનં આદિન્નદણ્ડાનં આદિન્નસત્થાનં એવરૂપં ખન્તિસોરચ્ચં ભવિસ્સતિ. ઇધ ખો તં, ભિક્ખવે, સોભેથ, યં તુમ્હે એવં સ્વાખાતે ધમ્મવિનયે પબ્બજિતા સમાના ખમા ચ ભવેય્યાથ સોરતા ચા’’તિ ઓવદિત્વાપિ નેવ તે સમગ્ગે કાતું અસક્ખિ. સો તાય આકિણ્ણવિહારતાય ઉક્કણ્ઠિતો ‘‘અહં ખો ઇદાનિ આકિણ્ણો દુક્ખં વિહરામિ, ઇમે ચ ભિક્ખૂ મમ વચનં ન કરોન્તિ. યંનૂનાહં એકકોવ ગણમ્હા વૂપકટ્ઠો વિહરેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેત્વા કોસમ્બિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા અનપલોકેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં એકકોવ અત્તનો પત્તચીવરમાદાય બાલકલોણકગામં ગન્ત્વા તત્થ ભગુત્થેરસ્સ એકચારિકવત્તં કથેત્વા પાચિનવંસમિગદાયે તિણ્ણં કુલપુત્તાનં સામગ્ગિયાનિસંસં કથેત્વા યેન પાલિલેય્યકં અત્થિ, તદવસરિ. તત્ર સુદં ભગવા પાલિલેય્યકં ઉપનિસ્સાય રક્ખિતવનસણ્ડે ભદ્દસાલમૂલે પાલિલેય્યકેન હત્થિના ઉપટ્ઠિયમાનો ફાસુકં વસ્સાવાસં વસિ.

કોસમ્બિવાસિનોપિ ખો ઉપાસકા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં અપસ્સન્તા ‘‘કુહિં, ભન્તે, સત્થા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘પાલિલેય્યકવનસણ્ડં ગતો’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? ‘‘અમ્હે સમગ્ગે કાતું વાયમિ, મયં પન ન સમગ્ગા અહુમ્હા’’તિ. ‘‘કિં, ભન્તે, તુમ્હે સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા તસ્મિં સામગ્ગિં કરોન્તે સમગ્ગા નાહુવત્થા’’તિ? ‘‘એવમાવુસો’’તિ. ‘‘મનુસ્સા ઇમે સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા તસ્મિં સામગ્ગિં કરોન્તેપિ સમગ્ગા ન જાતા, મયં ઇમે નિસ્સાય સત્થારં

દટ્ઠું ન લભિમ્હા, ઇમેસં નેવ આસનં દસ્સામ, ન અભિવાદનાદીનિ કરિસ્સામા''તિ તતો પટ્ઠાય તેસં સામીચિમત્તમ્પિ ન કરિંસુ. તે અપ્પાહારતાય સુસ્સમાના કતિપાહેનેવ ઉજુકા હુત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં અચ્ચયં દેસેત્વા ખમાપેત્વા ''ઉપાસકા મયં સમગ્ગા જાતા, તુમ્હેપિ નો પુરિમસદિસા હોથા''તિ આહંસુ. ''ખમાપિતો પન વો, ભન્તે, સત્થા''તિ. ''ન ખમાપિતો, આવુસો''તિ. ''તેન હિ સત્થારં ખમાપેથ, સત્થુ ખમાપિતકાલે મયમ્પિ તુમ્હાકં પુરિમસદિસા ભવિસ્સામા''તિ. તે અન્તોવસ્સભાવેન સત્થુ સન્તિકં ગન્તું અવિસહન્તા દુક્ખેન તં અન્તોવસ્સં વીતિનામેસું. સત્થા પન તેન હત્થિના ઉપટ્ઠિયમાનો સુખં વસિ. સોપિ હિ હત્થિનાગો ગણં પહાય ફાસુવિહારત્થાયેવ તં વનસણ્ડં પાવિસિ.

યથાહ – ''અહં ખો આકિણ્ણો વિહરામિ હત્થીહિ હત્થીનીહિ હત્થિકલભેહિ હત્થિચ્છાપેહિ, છિન્નગ્ગાનિ ચેવ તિણાનિ ખાદામિ, ઓભગ્ગોભગ્ગઞ્ચ મે સાખાભઙ્ગં ખાદન્તિ, આવિલાનિ ચ પાનીયાનિ પિવામિ, ઓગાહા ચસ્સ મે ઉત્તિણ્ણસ્સ હત્થિનિયો કાયં ઉપનિઘંસન્તિયો ગચ્છન્તિ, યંનૂનાહં એકોવ ગણમ્હા વૂપકટ્ઠો વિહરેય્ય''ન્તિ (મહાવ॰ ૪૬૭; ઉદા॰ ૩૫). અથ ખો સો હત્થિનાગો યૂથા અપક્કમ્મ યેન પાલિલેય્યકં રક્ખિતવનસણ્ડં ભદ્દસાલમૂલં, યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા પન ભગવન્તં વન્દિત્વા ઓલોકેન્તો અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અદિસ્વા ભદ્દસાલમૂલં પાદેનેવ પહરન્તો તચ્છેત્વા સોણ્ડાય સાખં ગહેત્વા સમ્મજ્જિ. તતો પટ્ઠાય સોણ્ડાય ઘટં ગહેત્વા પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેતિ, ઉણ્હોદકેન અત્થે સતિ ઉણ્હોદકં પટિયાદેતિ. કથં? હત્થેન કટ્ઠાનિ ઘંસિત્વા અગ્ગિં સમ્પાદેતિ, તત્થ દારૂનિ પક્ખિપન્તો અગ્ગિં જાલેત્વા તત્થ પાસાણે પક્ખિપિત્વા પચિત્વા દારુદણ્ડકેન પવટ્ટેત્વા પરિચ્છિન્નાય ખુદ્દકસોણ્ડિકાય ખિપતિ, તતો હત્થં ઓતારેત્વા ઉદકસ્સ તત્તભાવં જાનિત્વા ગન્ત્વા સત્થારં વન્દતિ. સત્થા ''ઉદકં તે તાપિતં પાલિલેય્યકા''તિ વત્વા તત્થ ગન્ત્વા ન્હાયતિ . અથસ્સ નાનાવિધાનિ ફલાનિ આહરિત્વા દેતિ. યદા પન સત્થા ગામં પિણ્ડાય પવિસતિ, તદા સત્થુ પત્તચીવરમાદાય કુમ્ભે પતિટ્ઠપેત્વા સત્થારા સદ્ધિંયેવ ગચ્છતિ. સત્થા ગામૂપચારં પત્વા ''પાલિલેય્યક ઇતો પટ્ઠાય તયા ગન્તું ન સક્કા, આહર મે પત્તચીવર''ન્તિ આહરાપેત્વા ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. સોપિ યાવ સત્થુ નિક્ખમના તત્થેવ ઠત્વા આગમનકાલે પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પુરિમનયેનેવ પત્તચીવરં ગહેત્વા વસનટ્ઠાને ઓતારેત્વા વત્તં દસ્સેત્વા સાખાય બીજતિ, રત્તિં વાળમિગપરિપન્થનિવારણત્થં મહન્તં દણ્ડં સોણ્ડાય ગહેત્વા ''સત્થારં રક્ખિસ્સામી''તિ યાવ અરુણુગ્ગમના વનસણ્ડસ્સ અન્તરન્તરેન વિચરતિ, તતો પટ્ઠાયયેવ કિર સો વનસણ્ડો પાલિલેય્યકરક્ખિતવનસણ્ડો નામ જાતો. અરુણે ઉગ્ગતે મુખોદકદાનં આદિં કત્વા તેનેવૂપાયેન સબ્બવત્તાનિ કરોતિ.

અથેકો મક્કટો તં હત્થિં ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય દિવસે દિવસે તથાગતસ્સ આભિસમાચારિકં કરોન્તં દિસ્વા ''અહમ્પિ કિઞ્ચિદેવ કરિસ્સામી''તિ વિચરન્તો એકદિવસં નિમ્મક્ખિકં દણ્ડકમધું દિસ્વા દણ્ડકં ભઞ્જિત્વા દણ્ડકેનેવ સદ્ધિં મધુપટલં સત્થુ સન્તિકં આહરિત્વા કદલિપત્તં છિન્દિત્વા તત્થ ઠપેત્વા અદાસિ . સત્થા ગણ્હિ. મક્કટો ''કરિસ્સતિ નુ ખો પરિભોગં ન કરિસ્સતી''તિ ઓલોકેન્તો ગહેત્વા નિસિન્નં દિસ્વા ''કિં નુ ખો''તિ ચિન્તેત્વા દણ્ડકોટિયં ગહેત્વા પરિવત્તેત્વા ઉપધારેન્તો અણ્ડકાનિ દિસ્વા તાનિ સણિકં અપનેત્વા પુન અદાસિ. સત્થા પરિભોગમકાસિ. સો તુટ્ઠમાનસો તં તં સાખં ગહેત્વા નચ્ચન્તોવ અટ્ઠાસિ. અથસ્સ ગહિતસાખાપિ અક્કન્તસાખાપિ ભિજ્જિંસુ. સો એકસ્મિં ખાણુમત્થકે પતિત્વા નિવિટ્ઠગત્તો સત્થરિ પસન્નેનેવ ચિત્તેન કાલં કત્વા તાવતિંસભવને તિંસયોજનિકે કનકવિમાને નિબ્બત્તિ, અચ્છરાસહસ્સપરિવારો મક્કટદેવપુત્તો નામ અહોસિ.

તથાગતસ્સ તત્થ હત્થિનાગેન ઉપટ્ઠિયમાનસ્સ વસનભાવો સકલજમ્બુદીપે પાકટો અહોસિ. સાવત્થિનગરતો ''અનાથપિણ્ડિકો વિસાખા ચ મહાઉપાસિકા''તિએવમાદીનિ મહાકુલાનિ આનન્દત્થેરસ્સ સાસનં પહિણિંસુ ''સત્થારં

નો, ભન્તે, દસ્સેથા''તિ. દિસાવાસિનોપિ પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ વુડ્ઢવસ્સા આનન્દત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ''ચિરસ્સુતા નો, આવુસો આનન્દ, ભગવતો સમ્મુખા ધમ્મી કથા, સાધુ મયં, આવુસો આનન્દ, લભેય્યામ ભગવતો સમ્મુખા ધમ્મિં કથં સવનાયા''તિ યાચિંસુ. થેરો તે ભિક્ખૂ આદાય તત્થ ગન્ત્વા ''તેમાસં એકવિહારિનો તથાગતસ્સ સન્તિકં એત્તકેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ઉપસઙ્કમિતું અયુત્ત''ન્તિ ચિન્તેત્વા તે ભિક્ખૂ બહિ ઠપેત્વા એકકોવ સત્થારં ઉપસઙ્કમિ. પાલિલેય્યકો તં દિસ્વા દણ્ડમાદાય પક્ખન્દિ. સત્થા ઓલોકેત્વા અપેહિ ''અપેહિ પાલિલેય્યક, મા નિવારયિ, બુદ્ધુપટ્ઠાકો એસો''તિ આહ. સો તત્થેવ દણ્ડં છડ્ડેત્વા પત્તચીવરપટિગ્ગહણં આપુચ્છિ. થેરો નાદાસિ. નાગો ''સચે ઉગ્ગહિતવત્તો ભવિસ્સતિ, સત્થુ નિસીદનપાસાણફલકે અત્તનો પરિક્ખારં ન ઠપેસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. થેરો પત્તચીવરં ભૂમિયં ઠપેસિ. વત્તસમ્પન્ના હિ ગરૂનં આસને વા સયને વા અત્તનો પરિક્ખારં ન ઠપેન્તિ.

થેરો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા ''આનન્દ, એકોવ આગતોસી''તિ પુચ્છિત્વા પઞ્ચસતેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં આગતભાવં સુત્વા ''કહં પનેતે''તિ વત્વા ''તુમ્હાકં ચિત્તં અજાનન્તો બહિ ઠપેત્વા આગતોમ્હી''તિ વુત્તે ''પક્કોસાહિ ને''તિ આહ. થેરો તથા અકાસિ. તે ભિક્ખૂ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા તેહિ ભિક્ખૂહિ, ''ભન્તે ભગવા, હિ બુદ્ધસુખુમાલો ચેવ ખત્તિયસુખુમાલો ચ, તુમ્હેહિ તેમાસં એકકેહિ તિટ્ઠન્તેહિ નિસીદન્તેહિ ચ દુક્કરં કતં, વત્તપટિવત્તકારકોપિ મુખોદકાદિદાયકોપિ નાહોસિ મઞ્ઞે''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, પાલિલેય્યકહત્થિના મમ સબ્બકિચ્ચાનિ કતાનિ. એવરૂપઞ્હિ સહાયં લભન્તેન એકતોવ વસિતું યુત્તં, અલભન્તસ્સ એકચારિકભાવોવ સેય્યો''તિ વત્વા ઇમા નાગવગ્ગે તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

''સચે લભેથ નિપકં સહાયં,
સદ્ધિંચરં સાધુવિહારિ ધીરં;
અભિભુય્ય સબ્બાનિ પરિસ્સયાનિ,
ચરેય્ય તેનત્તમનો સતીમા.

''નો ચે લભેથ નિપકં સહાયં,
સદ્ધિંચરં સાધુવિહારિ ધીરં;
રાજાવ રટ્ઠં વિજિતં પહાય,
એકો ચરે માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો.

''એકસ્સ ચરિતં સેય્યો,
નત્થિ બાલે સહાયતા;
એકો ચરે ન ચ પાપાનિ કયિરા,
અપ્પોસ્સુક્કો માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો''તિ. (મહાવ॰ ૪૬૪; મ॰ નિ॰ ૩.૨૩૭; ધ॰ પ॰ ૩૨૮-૩૩૦; સુ॰ નિ॰ ૪૫-૪૬);

ગાથાપરિયોસાને પઞ્ચસતાપિ તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. આનન્દત્થેરોપિ અનાથપિણ્ડિકાદીહિ પેસિતસાસનં આરોચેત્વા, ''ભન્તે, અનાથપિણ્ડિકપ્પમુખા તે પઞ્ચ અરિયસાવકકોટિયો તુમ્હાકં આગમનં પચ્ચાસીસન્તી''તિ આહ. સત્થા ''તેન હિ ગણ્હાહિ પત્તચીવર''ન્તિ પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા નિક્ખમિ. નાગો ગન્ત્વા

ગતમગ્ગે તિરિયં અટ્ઠાસિ. ‘‘કિં કરોતિ, ભન્તે, નાગો’’તિ? ‘‘તુમ્હાકં, ભિક્ખવે, ભિક્ખં દાતું પચ્ચાસીસતિ, દીઘરત્તં ખો પનાયં મય્હં ઉપકારકો, નાસ્સ ચિત્તં કોપેતું વટ્ટતિ, નિવત્તથ, ભિક્ખવે’’તિ સત્થા ભિક્ખૂ ગહેત્વા નિવત્તિ. હત્થીપિ વનસણ્ડં પવિસિત્વા પનસકદલિફલાદીનિ નાનાફલાનિ સંહરિત્વા રાસિં કત્વા પુનદિવસે ભિક્ખૂનં અદાસિ. પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ સબ્બાનિ ખેપેતું નાસક્ખિંસુ. ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને સત્થા પત્તચીવરં ગાહેત્વા નિક્ખમિ. નાગો ભિક્ખૂનં અન્તરન્તરેન ગન્ત્વા સત્થુ પુરતો તિરિયં અટ્ઠાસિ. ‘‘કિં કરોતિ, ભન્તે, નાગો’’તિ? ‘‘અયઞ્હિ ભિક્ખવે, તુમ્હે પેસેત્વા મં નિવત્તેતુકામો’’તિ. અથ નં સત્થા ‘‘પાલિલેય્યક, ઇદં પન મમ અનિવત્તગમનં, તવ ઇમિના અત્તભાવેન ઝાનં વા વિપસ્સનં વા મગ્ગફલં વા નત્થિ, તિટ્ઠ ત્વ’’ન્તિ આહ. તં સુત્વા નાગો મુખે સોણ્ડં પક્ખિપિત્વા રોદન્તો પચ્છતો પચ્છતો અગમાસિ. સો હિ સત્થારં નિવત્તેતું લભન્તો તેનેવ નિયામેન યાવજીવં પટિજગ્ગેય્ય, સત્થા પન તં ગામૂપચારં પત્વા ‘‘પાલિલેય્યક ઇતો પટ્ઠાય તવ અભૂમિ, મનુસ્સાવાસો સપરિપન્થો, તિટ્ઠ ત્વ’’ન્તિ આહ. સો રોદમાનો તત્થેવ ઠત્વા સત્થરિ ચક્ખુપથં વિજહન્તે હદયેન ફલિતેન કાલં કત્વા સત્થરિ પસાદેન તાવતિંસભવને તિંસયોજનિકે કનકવિમાને અચ્છરાસહસ્સમજ્ઝે નિબ્બત્તિ, પાલિલેય્યકદેવપુત્તોયેવસ્સ નામં અહોસિ.

સત્થાપિ અનુપુબ્બેન જેતવનં અગમાસિ. કોસમ્બકા ભિક્ખૂ ‘‘સત્થા કિર સાવત્થિં આગતો’’તિ સુત્વા સત્થારં ખમાપેતું તત્થ અગમંસુ. કોસલરાજા ‘‘તે કિર કોસમ્બકા ભણ્ડનકારકા ભિક્ખૂ આગચ્છન્તી’’તિ સુત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘અહં, ભન્તે, તેસં મમ વિજિતં પવિસિતું ન દસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘મહારાજ, સીલવન્તા એતે ભિક્ખૂ, કેવલં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવાદેન મમ વચનં ન ગણ્હિંસુ, ઇદાનિ મં ખમાપેતું આગચ્છન્તિ, આગચ્છન્તુ મહારાજા’’તિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ ‘‘અહં, ભન્તે, તેસં વિહારં પવિસિતું ન દસ્સામી’’તિ વત્વા તથેવ ભગવતા પટિક્ખિત્તો તુણ્હી અહોસિ. સાવત્થિયં અનુપ્પત્તાનં પન તેસં ભગવા એકમન્તે વિવિત્તં કારાપેત્વા સેનાસનં દાપેસિ. અઞ્ઞે ભિક્ખૂ તેહિ સદ્ધિં નેવ એકતો નિસીદન્તિ, ન તિટ્ઠન્તિ, આગતાગતા સત્થારં પુચ્છન્તિ – ‘‘કતમેતે, ભન્તે, ભણ્ડનકારકા કોસમ્બકા ભિક્ખૂ’’તિ? સત્થા ‘‘એતે’’તિ દસ્સેતિ. ‘‘એતે કિર તે, એતે કિર તે’’તિ આગતાગતેહિ અઙ્ગુલિકા દસ્સિયમાના લજ્જાય સીસં ઉક્ખિપિતું અસક્કોન્તા ભગવતો પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ભગવન્તં ખમાપેસું. સત્થા ‘‘ભારિયં વો, ભિક્ખવે, કતં, તુમ્હે હિ નામ માદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા મયિ સામગ્ગિં કરોન્તે મમ વચનં ન કરિત્થ, પોરાણકપણ્ડિતાપિ વજ્ઝપ્પત્તાનં માતાપિતૂનં ઓવાદં સુત્વા તેસુ જીવિતા વોરોપિયમાનેસુપિ તં અનતિક્કમિત્વા પચ્છા દ્વીસુ રટ્ઠેસુ રજ્જં કારયિંસૂ’’તિ વત્વા પુનદેવ **કોસમ્બિકજાતકં** (જા॰ ૧.૯.૧૦ આદયો) કથેત્વા ‘‘એવં, ભિક્ખવે, દીઘાવુકુમારો માતાપિતૂસુ જીવિતા વોરોપિયમાનેસુપિ તેસં ઓવાદં અનતિક્કમિત્વા પચ્છા બ્રહ્મદત્તસ્સ ધીતરં લભિત્વા દ્વીસુ કાસિકોસલરટ્ઠેસુ રજ્જં કારેસિ, તુમ્હેહિ પન મમ વચનં અકરોન્તેહિ ભારિયં કત’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૬. ‘‘પરે ચ ન વિજાનન્તિ, મયમેત્થ યમામસે;
   યે ચ તત્થ વિજાનન્તિ, તતો સમ્મન્તિ મેધગા’’તિ.

તત્થ **પરે**તિ પણ્ડિતે ઠપેત્વા તતો અઞ્ઞે ભણ્ડનકારકા પરે નામ. તે તત્થ સઙ્ઘમજ્ઝે કોલાહલં કરોન્તા ‘‘મયં યમામસે ઉપરમામ વિનસ્સામ સતતં સમિતં મચ્ચુસન્તિકં ગચ્છામા’’તિ ન વિજાનન્તિ. **યે ચ તત્થ વિજાનન્તી**તિ યે તત્થ પણ્ડિતા ‘‘મયં મચ્ચુસન્તિકં ગચ્છામા’’તિ વિજાનન્તિ. **તતો સમ્મન્તિ મેધગા**તિ એવઞ્હિ તે જાનન્તા યોનિસોમનસિકારં ઉપ્પાદેત્વા મેધગાનં કલહાનં વૂપસમાય પટિપજ્જન્તિ. અથ નેસં તાય પટિપત્તિયા તે મેધગા સમ્મન્તીતિ. અથ વા **પરે ચા**તિ પુબ્બે મયા ‘‘મા, ભિક્ખવે, ભણ્ડન’’ન્તિઆદીનિ વત્વા ઓવદિયમાનાપિ મમ

ઓવાદસ્સ અપટિગ્ગહણેન અતિક્કમનેન અમામકા પરે નામ. ‘‘મયં છન્દાદિવસેન મિચ્છાગાહં ગહેત્વા એત્થ સઙ્ઘમજ્ઝે યમામસે ભણ્ડનાદીનં વુદ્ધિયા વાયમામા’’તિ ન વિજાનન્તિ. ઇદાનિ પન યોનિસો પચ્ચવેક્ખમાના તત્થ તુમ્હાકં અન્તરે યે ચ પણ્ડિતપુરિસા ‘‘પુબ્બે મયં છન્દાદિવસેન વાયમન્તા અયોનિસો પટિપન્ના’’તિ વિજાનન્તિ, તતો તેસં સન્તિકા તે પણ્ડિતપુરિસે નિસ્સાય ઇમે દાનિ કલહસઙ્ખાતા મેધગા સમ્મન્તીતિ અયમેત્થ અત્થોતિ.

ગાથાપરિયોસાને સમ્પત્તભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલાદીસુ પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

કોસમ્બકવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. મહાકાળત્થેરવત્થુ

સુભાનુપસ્સિન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સેતબ્યનગરં ઉપનિસ્સાય સિંસપાવને વિહરન્તો ચૂળકાળમહાકાળે આરબ્ભ કથેસિ.

સેતબ્યનગરવાસિનો હિ ચૂળકાળો, મજ્ઝિમકાળો, મહાકાળોતિ તયો ભાતરો કુટુમ્બિકા . તેસુ જેટ્ઠકનિટ્ઠા દિસાસુ વિચરિત્વા પઞ્ચહિ સકટસતેહિ ભણ્ડં આહરન્તિ, મજ્ઝિમકાળો આભતં વિક્કિણાતિ. અથેકસ્મિં સમયે તે ઉભોપિ ભાતરો પઞ્ચહિ સકટસતેહિ નાનાભણ્ડં ગહેત્વા સાવત્થિં ગન્ત્વા સાવત્થિયા ચ જેતવનસ્સ ચ અન્તરે સકટાનિ મોચયિંસુ. તેસુ મહાકાળો સાયન્હસમયે માલાગન્ધાદિહત્થે સાવત્થિવાસિનો અરિયસાવકે ધમ્મસ્સવનાય ગચ્છન્તે દિસ્વા ‘‘કુહિં ઇમે ગચ્છન્તી’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ‘‘અહમ્પિ ગમિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા કનિટ્ઠં આમન્તેત્વા, ‘‘તાત, તેસુ સકટેસુ અપ્પમત્તો હોહિ, અહં ધમ્મં સોતું ગચ્છામી’’તિ વત્વા ગન્ત્વા તથાગતં વન્દિત્વા પરિસપરિયન્તે નિસીદિ. સત્થા તં દિસ્વા તસ્સ અજ્ઝાસયવસેન અનુપુબ્બિં કથં કથેન્તો **દુક્ખક્ખન્ધસુત્તા**દિવસેન (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૩ આદયો) અનેકપરિયાયેન કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસઞ્ચ કથેસિ. તં સુત્વા મહાકાળો ‘‘સબ્બં કિર પહાય ગન્તબ્બં, પરલોકં ગચ્છન્તં નેવ ભોગા, ન ઞાતકા ચ અનુગચ્છન્તિ, કિં મે ઘરાવાસેન પબ્બજિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા મહાજને સત્થારં વન્દિત્વા પક્કન્તે સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા સત્થારા ‘‘નત્થિ તે કોચિ અપલોકેતબ્બો’’તિ વુત્તે, ‘‘કનિટ્ઠો મે, ભન્તે, અત્થી’’તિ વત્વા તેન હિ ‘‘અપલોકેહિ ન’’ન્તિ વુત્તે, ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ વત્વા ગન્ત્વા કનિટ્ઠં પક્કોસાપેત્વા, ‘‘તાત, ઇમં સબ્બં સાપતેય્યં પટિપજ્જાહી’’તિ આહ. ‘‘તુમ્હે પન કિં કરિસ્સથ ભાતિકા’’તિ? ‘‘અહં સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી’’તિ. સો તં નાનપ્પકારેહિ યાચિત્વા નિવત્તેતું અસક્કોન્તો ‘‘સાધુ, સામિ, યથા અજ્ઝાસયં કરોથા’’તિ આહ. મહાકાળો ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિ. ‘‘અહં ભાતિકં ગહેત્વાવ ઉપ્પબ્બજિસ્સામી’’તિ ચૂળકાળોપિ પબ્બજિ. અપરભાગે મહાકાળો ઉપસમ્પદં લભિત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા સાસને ધુરાનિ પુચ્છિત્વા સત્થારા દ્વીસુ ધુરેસુ કથિતેસુ ‘‘અહં, ભન્તે, મહલ્લકકાલે પબ્બજિતત્તા ગન્થધુરં પૂરેતું ન સક્ખિસ્સામિ, વિપસ્સનાધુરં પન પૂરેસ્સામી’’તિ યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા સોસાનિકધુતઙ્ગં સમાદાય પઠમયામાતિક્કન્તે સબ્બેસુ નિદ્દં ઓક્કન્તેસુ સુસાનં ગન્ત્વા પચ્ચૂસકાલે સબ્બેસુ અનુટ્ઠિતેસુયેવ વિહારં આગચ્છતિ.

અથેકા સુસાનગોપિકા કાલી નામ છવડાહિકા થેરસ્સ ઠિતટ્ઠાનં નિસિન્નટ્ઠાનં ચઙ્કમિતટ્ઠાનઞ્ચ દિસ્વા ‘‘કો નુ ખો ઇધાગચ્છતિ, પરિગ્ગણ્હિસ્સામિ ન’’ન્તિ પરિગ્ગણ્હિતું અસક્કોન્તી એકદિવસં સુસાનકુટિકાયમેવ દીપં જાલેત્વા પુત્તધીતરો આદાય ગન્ત્વા એકમન્તે નિલીયમાના મજ્ઝિમયામે થેરં આગચ્છન્તં દિસ્વા ગન્ત્વા વન્દિત્વા, ‘‘અય્યો, નો, ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને વિહરતી’’તિ આહ. ‘‘આમ, ઉપાસિકે’’તિ. ‘‘ભન્તે, સુસાને વિહરન્તેહિ નામ વત્તં

ઉગ્ગણ્હિતું વટ્ટતી''તિ. થેરો ''કિં પન મયં તયા કથિતવત્તે વત્તિસ્સામા''તિ અવત્વા ''કિં કાતું વટ્ટતિ ઉપાસિકે''તિ આહ. ''ભન્તે, સોસાનિકેહિ નામ સુસાને વસનભાવો સુસાનગોપકાનઞ્ચ વિહારે મહાથેરસ્સ ચ ગામભોજકસ્સ ચ કથેતું વટ્ટતી''તિ. ''થેરો કિં કારણા''તિ? ''કતકમ્મા ચોરા ધનસામિકેહિ પદાનુપદં અનુબદ્ધા સુસાને ભણ્ડકં છડ્ડેત્વા પલાયન્તિ, અથ મનુસ્સા સોસાનિકાનં પરિપન્થં કરોન્તિ, એતેસં પન કથિતે 'મયં ઇમસ્સ ભદ્દન્તસ્સ એત્તકં નામ કાલં એત્થ વસનભાવં જાનામ, અચોરો એસો'તિ ઉપદ્દવં નિવારેન્તિ. તસ્મા એતેસં કથેતું વટ્ટતી''તિ.

''થેરો અઞ્ઞં કિં કાતબ્બ''ન્તિ? ''ભન્તે, સુસાને વસન્તેન નામ અય્યેન મચ્છમંસતિલપિટ્ઠતેલગુળાદીનિ વજ્જેતબ્બાનિ, દિવા ન નિદ્દાયિતબ્બં, કુસીતેન ન ભવિતબ્બં, આરદ્ધવીરિયેન ભવિતબ્બં, અસઠેન અમાયાવિના હુત્વા કલ્યાણજ્ઝાસયેન ભવિતબ્બં, સાયં સબ્બેસુ સુત્તેસુ વિહારતો આગન્તબ્બં, પચ્ચૂસકાલે સબ્બેસુ અનુટ્ઠિતેસુયેવ વિહારં ગન્તબ્બં. સચે, ભન્તે, અય્યો ઇમસ્મિં ઠાને એવં વિહરન્તો પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પાપેતું સક્ખિસ્સતિ, સચે મતસરીરં આનેત્વા છડ્ડેન્તિ, અહં કમ્બલકૂટાગારં આરોપેત્વા ગન્ધમાલાદીહિ સક્કારં કત્વા સરીરકિચ્ચં કરિસ્સામિ. નો ચે સક્ખિસ્સતિ, ચિતકં આરોપેત્વા અગ્ગિં જાલેત્વા સઙ્કુના આકડ્ઢિત્વા બહિ ખિપિત્વા ફરસુના કોટ્ટેત્વા ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દિત્વા અગ્ગિમ્હિ પક્ખિપિત્વા ઝાપેસ્સામી''તિ આહ. અથ નં થેરો ''સાધુ ભદ્દે, એકં પન રૂપારમ્મણં દિસ્વા મય્હં કથેય્યાસી''તિ આહ. સા ''સાધૂ''તિ પચ્ચસ્સોસિ. થેરો યથાજ્ઝાસયેન સુસાને સમણધમ્મં કરોતિ. ચૂળકાળત્થેરો પન ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય ઘરાવાસં ચિન્તેતિ, પુત્તદારં અનુસ્સરતિ. ''ભાતિકો મે અતિભારિયં કમ્મં કરોતી''તિ ચિન્તેતિ.

અથેકા કુલધીતા તંમુહુત્તસમુટ્ઠિતેન બ્યાધિના સાયન્હસમયે અમિલાતા અકિલન્તા કાલમકાસિ. તમેનં ઞાતકાદયો દારુતેલાદીહિ સદ્ધિં સાયં સુસાનં નેત્વા સુસાનગોપિકાય ''ઇમં ઝાપેહી''તિ ભતિં દત્વા નિય્યાદેત્વા પક્કમિંસુ. સા તસ્સા પારુતવત્થં અપનેત્વા તંમુહુત્તમતં પીણિતપીણિતં સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં દિસ્વા, ''ઇમં અય્યસ્સ દસ્સેતું પતિરૂપં આરમ્મણ''ન્તિ ચિન્તેત્વા ગન્ત્વા થેરં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, એવરૂપં નામ આરમ્મણં અત્થિ, ઓલોકેથ અય્યા''તિ આહ. થેરો ''સાધૂ''તિ વત્વા પારુપનં નીહરાપેત્વા પાદતલતો યાવ કેસગ્ગા ઓલોકેત્વા ''અતિપીણિતમેતં રૂપં સુવણ્ણવણ્ણં અગ્ગિમ્હિ નં પક્ખિપિત્વા મહાજાલાહિ ગહિતમત્તકાલે મય્હં આરોચેય્યાસી''તિ વત્વા સકટ્ઠાનમેવ ગન્ત્વા નિસીદિ. સા તથા કત્વા થેરસ્સ આરોચેસિ. થેરો ગન્ત્વા ઓલોકેસિ. જાલાય પહટપહટટ્ઠાનં કબરગાવિયા વિય સરીરવણ્ણં અહોસિ, પાદા નમિત્વા ઓલમ્બિંસુ, હત્થા પટિકુટિંસુ, ઉરુનલાટં નિચ્ચમ્મં અહોસિ . થેરો ''ઇદં સરીરં ઇદાનેવ ઓલોકેન્તાનં અપરિયન્તકરં હુત્વા ઇદાનેવ ખયં પત્તં વયં પત્ત''ન્તિ રત્તિટ્ઠાનં ગન્ત્વા નિસીદિત્વા ખયવયં સમ્પસ્સમાનો –

> ''અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા, ઉપ્પાદવયધમ્મિનો;
> ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝન્તિ, તેસં વૂપસમો સુખો''તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૨૨૧, ૨૭૨; સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૬; ૨.૧૪૩; જા॰ ૧.૧.૯૫) –

ગાથં વત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

તસ્મિં અરહત્તં પત્તે સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ચારિકં ચરમાનો સેતબ્યં ગન્ત્વા સિંસપાવનં પાવિસિ. ચૂળકાળસ્સ ભરિયાયો ''સત્થા કિર અનુપ્પત્તો સિંસપાવન''ન્તિ સુત્વા ''અમ્હાકં સામિકં ગણ્હિસ્સામા''તિ પેસેત્વા સત્થારં નિમન્તાપેસું. બુદ્ધાનં પન અપરિચિણ્ણટ્ઠાને આસનપઞ્ઞત્તિં આચિક્ખન્તેન એકેન ભિક્ખુના પઠમતરં ગન્તું

વટ્ટતિ. બુદ્ધાનઞ્હિ મજ્ઝિમટ્ઠાને આસનં પઞ્ઞાપેત્વા તસ્સ દક્ખિણતો સારિપુત્તત્થેરસ્સ, વામતો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ, તતો પટ્ઠાય ઉભોસુ પસ્સેસુ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આસનં પઞ્ઞાપેતબ્બં હોતિ. તસ્મા મહાકાળત્થેરો ચીવરપારુપનટ્ઠાને ઠત્વા, ''ચૂળકાળ, ત્વં પુરતો ગન્ત્વા આસનપઞ્ઞત્તિં આચિક્ખા''તિ ચૂળકાળં પેસેસિ. તસ્સ દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય ગેહજના તેન સદ્ધિં પરિહાસં કરોન્તા નીચાસનાનિ સઙ્ઘત્થેરસ્સ કોટિયં અત્થરન્તિ, ઉચ્ચાસનાનિ સઙ્ઘનવકસ્સ કોટિયં. ઇતરો ''મા એવં કરોથ, નીચાસનાનિ ઉપરિ મા પઞ્ઞાપેથ, ઉચ્ચાસનાનિ ઉપરિ પઞ્ઞાપેથ, નીચાસનાનિ હેટ્ઠા''તિ આહ. ઇત્થિયો તસ્સ વચનં અસુણન્તિયો વિય ''ત્વં કિં કરોન્તો વિચરસિ, કિં તવ આસનાનિ પઞ્ઞાપેતું ન વટ્ટતિ, ત્વં કં આપુચ્છિત્વા પબ્બજિતો, કેન પબ્બજિતોસિ, કસ્મા ઇધાગતોસી''તિ વત્વા નિવાસનપારુપનં અચ્છિન્દિત્વા સેતકાનિ નિવાસેત્વા સીસે ચ માલાચુમ્બુટકં ઠપેત્વા, ''ગચ્છ સત્થારં આનેહિ, મયં આસનાનિ પઞ્ઞાપેસ્સામા''તિ પહિણિંસુ. ન ચિરં ભિક્ખુભાવે ઠત્વા અવસ્સિકોવ ઉપ્પબ્બજિતત્તા લજ્જિતું ન જાનાતિ, તસ્મા સો તેન આકપ્પેન નિરાસઙ્કોવ ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં આદાય આગતો. ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પન ભત્તકિચ્ચાવસાને મહાકાળસ્સ ભરિયાયો ''ઇમાહિ અત્તનો સામિકો ગહિતો, મયમ્પિ અમ્હાકં સામિકં ગણ્હિસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા પુનદિવસે સત્થારં નિમન્તયિંસુ. તદા પન આસનપઞ્ઞાપનત્થં અઞ્ઞો ભિક્ખુ અગમાસિ. તા તસ્મિં ખણે ઓકાસં અલભિત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં અદંસુ. ચૂળકાળસ્સ પન દ્વે ભરિયાયો, મજ્ઝિમકાળસ્સ ચતસ્સો, મહાકાળસ્સ પન અટ્ઠ. ભિક્ખૂપિ ભત્તકિચ્ચં કાતુકામા નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચમકંસુ, બહિ ગન્તુકામા ઉટ્ઠાય અગમંસુ. સત્થા પન નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચં કરિ. તસ્સ ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને તા ઇત્થિયો, ''ભન્તે, મહાકાળો અમ્હાકં અનુમોદનં કત્વા આગચ્છિસ્સતિ, તુમ્હે પુરતો ગચ્છથા''તિ વદિંસુ. સત્થા ''સાધૂ''તિ વત્વા પુરતો અગમાસિ. ગામદ્વારં પત્વા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ ''કિં નામેતં સત્થારા કતં, ઞત્વા નુ ખો કતં, ઉદાહુ અજાનિત્વા. હિય્યો ચૂળકાળસ્સ પુરતો ગતત્તા પબ્બજ્જન્તરાયો જાતો, અજ્જ અઞ્ઞસ્સ પુરતો ગતત્તા અન્તરાયો નાહોસિ. ઇદાનિ મહાકાળં ઠપેત્વા આગતો, સીલવા ખો પન ભિક્ખુ આચારસમ્પન્નો, કરિસ્સતિ નુ ખો તસ્સ પબ્બજ્જન્તરાય''ન્તિ. સત્થા તેસં વચનં સુત્વા નિવત્તિત્વા ઠિતો ''કિં કથેથ, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિ . તે તમત્થં આરોચેસું. ''કિં પન તુમ્હે, ભિક્ખવે, ચૂળકાળં વિય મહાકાળં સલ્લક્ખેથા''તિ? ''આમ, ભન્તે''. તસ્સ હિ દ્વે પજાપતિયો, ઇમસ્સ અટ્ઠ. ''અટ્ઠહિ પરિક્ખિપિત્વા ગહિતો કિં કરિસ્સતિ, ભન્તે''તિ? સત્થા ''મા, ભિક્ખવે, એવં અવચુત્થ, ચૂળકાળો ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય સુભારમ્મણબહુલો વિહરતિ, પપાતે ઠિતો દુબ્બલરુક્ખસદિસો. મય્હં પન પુત્તો મહાકાળો અસુભાનુપસ્સી વિહરતિ, ઘનસેલપબ્બતો વિય અચલો''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૭. ''સુભાનુપસ્સિં વિહરન્તં, ઇન્દ્રિયેસુ અસંવુતં;
ભોજનમ્હિ ચામત્તઞ્ઞું, કુસીતં હીનવીરિયં;
તં વે પસહતિ મારો, વાતો રુક્ખંવ દુબ્બલં.

૮. ''અસુભાનુપસ્સિં વિહરન્તં, ઇન્દ્રિયેસુ સુસંવુતં;
ભોજનમ્હિ ચ મત્તઞ્ઞું, સદ્ધં આરદ્ધવીરિયં;
તં વે નપ્પસહતી મારો, વાતો સેલંવ પબ્બત''ન્તિ.

તત્થ **સુભાનુપસ્સિં વિહરન્ત**ન્તિ સુતં અનુપસ્સન્તં, ઇટ્ઠારમ્મણે માનસં વિસ્સજ્જેત્વા વિહરન્તન્તિ અત્થો. યો હિ પુગ્ગલો નિમિત્તગ્ગાહં અનુબ્યઞ્જનગ્ગાહં ગણ્હન્તો ''નખા સોભના''તિ ગણ્હાતિ, ''અઙ્ગુલિયો સોભના''તિ ગણ્હાતિ, ''હત્થપાદા, જઙ્ઘા, ઊરુ, કટિ, ઉદરં, થના, ગીવા, ઓટ્ઠા, દન્તા, મુખં, નાસા, અક્ખીનિ, કણ્ણા, ભમુકા,

નલાટં, કેસા, સોભના’’તિ ગણ્હાતિ, ‘‘કેસા, લોમા, નખા, દન્તા, તચો, સોભના’’તિ ગણ્હાતિ, વણ્ણો સુભો, સણ્ઠાનં સુભન્તિ, અયં સુભાનુપસ્સી નામ. એવં તં સુભાનુપસ્સિં વિહરન્તં. **ઇન્દ્રિયેસૂ**તિ ચક્ખાદીસુ છસુ ઇન્દ્રિયેસુ. **અસંવુત**ન્તિ ચક્ખુદ્વારાદીનિ અરક્ખન્તં. પરિયેસનમત્તા પટિગ્ગહણમત્તા પરિભોગમત્તાતિ ઇમિસ્સા મત્તાય અજાનનતો **ભોજનમ્હિ ચામત્તઞ્ઞું**. અપિચ પચ્ચવેક્ખણમત્તા વિસ્સજ્જનમત્તાતિ ઇમિસ્સાપિ મત્તાય અજાનનતો અમત્તઞ્ઞું, ઇદં ભોજનં ધમ્મિકં, ઇદં અધમ્મિકન્તિપિ અજાનન્તં. કામચ્છન્દબ્યાપાદવિહિંસાવિતક્કવસિતાય **કુસીતં**. **હીનવીરિય**ન્તિ નિબ્બીરિયં ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ વીરિયકરણરહિતં. **પસહતી**તિ અભિભવતિ અજ્ઝોત્થરતિ. **વાતો રુક્ખંવ દુબ્બલ**ન્તિ બલવવાતો છિન્નપપાતે જાતં દુબ્બલરુક્ખં વિય. યથા હિ સો વાતો તસ્સ દુબ્બલરુક્ખસ્સ પુપ્ફફલપલ્લવાદીનિપિ પાતેતિ, ખુદ્દકસાખાપિ ભઞ્જતિ, મહાસાખાપિ ભઞ્જતિ, સમૂલકમ્પિ તં રુક્ખં ઉપ્પાટેત્વા ઉદ્ધંમૂલં અધોસાખં કત્વા ગચ્છતિ, એવમેવ એવરૂપં પુગ્ગલં અન્તો ઉપ્પન્નો કિલેસમારો પસહતિ, બલવવાતો દુબ્બલરુક્ખસ્સ પુપ્ફફલપલ્લવાદિપાતનં વિય ખુદ્દાનુખુદ્દકાપત્તિઆપજ્જનમ્પિ કરોતિ, ખુદ્દકસાખાભઞ્જનં વિય નિસ્સગ્ગિયાદિઆપત્તિઆપજ્જનમ્પિ કરોતિ, મહાસાખાભઞ્જનં વિય તેરસસઙ્ઘાદિસેસાપત્તિઆપજ્જનમ્પિ કરોતિ, ઉપ્પાટેત્વા ઉદ્ધં, મૂલકં હેટ્ઠાસાખં કત્વા પાતનં વિય પારાજિકાપત્તિઆપજ્જનમ્પિ કરોતિ, સ્વાક્ખાતસાસના નીહરિત્વા કતિપાહેનેવ ગિહિભાવં પાપેતીતિ એવં એવરૂપં પુગ્ગલં કિલેસમારો અત્તનો વસે વત્તેતીતિ અત્થો.

અસુભાનુપસ્સિન્તિ દસસુ અસુભેસુ અઞ્ઞતરં અસુભં પસ્સન્તં પટિકૂલમનસિકારે યુત્તં કેસે અસુભતો પસ્સન્તં લોમે નખે દન્તે તચં વણ્ણં સણ્ઠાનં અસુભતો પસ્સન્તં. **ઇન્દ્રિયેસૂ**તિ છસુ ઇન્દ્રિયેસુ. **સુસંવુત**ન્તિ નિમિત્તાદિગ્ગાહરહિતં પિહિતદ્વારં. અમત્તઞ્ઞુતાપટિક્ખેપેન **ભોજનમ્હિ ચ મત્તઞ્ઞું**. **સદ્ધ**ન્તિ કમ્મસ્સ ચેવ ફલસ્સ ચ સદ્દહનલક્ખણાય લોકિકાય સદ્ધાય ચેવ તીસુ વત્થૂસુ અવેચ્ચપ્પસાદસઙ્ખાતાય લોકુત્તરસદ્ધાય ચ સમન્નાગતં. **આરદ્ધવીરિય**ન્તિ પગ્ગહિતવીરિયં પરિપુણ્ણવીરિયં. **તં વે**તિ એવરૂપં તં પુગ્ગલં યથા દુબ્બલવાતો સણિકં પહરન્તો એકગ્ઘનં સેલં ચાલેતું ન સક્કોતિ, તથા અબ્ભન્તરે ઉપ્પજ્જમાનોપિ દુબ્બલકિલેસમારો નપ્પસહતિ, ખોભેતું વા ચાલેતું વા ન સક્કોતીતિ અત્થો.

તાપિ ખો તસ્સ પુરાણદુતિયિકાયો થેરં પરિવારેત્વા ‘‘ત્વં કં આપુચ્છિત્વા પબ્બજિતો, ઇદાનિ ગિહી ભવિસ્સસિ ન ભવિસ્સસી’’તિઆદીનિ વત્વા કાસાવં નીહરિતુકામા અહેસું. થેરો તાસં આકારં સલ્લક્ખેત્વા નિસિન્નાસના વુટ્ઠાય ઇદ્ધિયા ઉપ્પતિત્વા કૂટાગારકણ્ણિકં દ્વિધા ભિન્દિત્વા આકાસેનાગન્ત્વા સત્થરિ ગાથા પરિયોસાપેન્તેયેવ સત્થુ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં અભિત્થવન્તો આકાસતો ઓતરિત્વા તથાગતસ્સ પાદે વન્દિ.

ગાથાપરિયોસાને સમ્પત્તભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલાદીસુ પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

મહાકાળત્થેરવત્થુ છટ્ઠં.

૭. દેવદત્તવત્થુ

અનિક્કસાવોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો રાજગહે દેવદત્તસ્સ કાસાવલાભં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે દ્વે અગ્ગસાવકા પઞ્ચસતે પઞ્ચસતે અત્તનો અત્તનો પરિવારે આદાય સત્થારં આપુચ્છિત્વા વન્દિત્વા જેતવનતો રાજગહં અગમંસુ. રાજગહવાસિનો દ્વેપિ તયોપિ બહૂપિ એકતો હુત્વા આગન્તુકદાનં અદંસુ.

અથેકદિવસં આયસ્મા સારિપુત્તો અનુમોદનં કરોન્તો ‘‘ઉપાસકા એકો સયં દાનં દેતિ, પરં ન સમાદપેતિ, સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ભોગસમ્પદં લભતિ, નો પરિવારસમ્પદં. એકો સયં ન દેતિ, પરં સમાદપેતિ, સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને પરિવારસમ્પદં લભતિ, નો ભોગસમ્પદં. એકો સયમ્પિ ન દેતિ, પરમ્પિ ન સમાદપેતિ, સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને કઞ્જિકમત્તમ્પિ કુચ્છિપૂરં ન લભતિ, અનાથો હોતિ નિપ્પચ્ચયો. એકો સયમ્પિ દેતિ, પરમ્પિ સમાદપેતિ, સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને અત્તભાવસતેપિ અત્તભાવસહસ્સેપિ અત્તભાવસતસહસ્સેપિ ભોગસમ્પદઞ્ચેવ પરિવારસમ્પદઞ્ચ લભતી’’તિ એવં ધમ્મં દેસેસિ.

તમેકો પણ્ડિતપુરિસો ધમ્મં સુત્વા ‘‘અચ્છરિયા વત ભો, અબ્ભુતા વત ભો ધમ્મદેસના, સુકારણં કથિતં, મયા ઇમાસં દ્વિન્નં સમ્પત્તીનં નિપ્ફાદકં કમ્મં કાતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘ભન્તે, સ્વે મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ થેરં નિમન્તેસિ. ‘‘કિત્તકેહિ તે ભિક્ખૂહિ અત્થો ઉપાસકા’’તિ. ‘‘કિત્તકા પન વો, ભન્તે, પરિવારા’’તિ? ‘‘સહસ્સમત્તા ઉપાસકા’’તિ. ‘‘સબ્બેહિ સદ્ધિંયેવ સ્વે ભિક્ખં ગણ્હથ, ભન્તે’’તિ. ‘‘થેરો અધિવાસેસિ’’. ઉપાસકો નગરવીથિયં ચરન્તો – ‘‘અમ્મા, તાતા, મયા ભિક્ખુસહસ્સં નિમન્તિતં, તુમ્હે કિત્તકાનં ભિક્ખૂનં ભિક્ખં દાતું સક્ખિસ્સથ, તુમ્હે કિત્તકાન’’ન્તિ સમાદપેસિ. મનુસ્સા અત્તનો અત્તનો પહોનકનિયામેન – ‘‘મયં દસન્નં દસ્સામ, મયં વીસતિયા, મયં સતસ્સા’’તિ આહંસુ. ઉપાસકો – ‘‘તેન હિ એકસ્મિં ઠાને સમાગમં કત્વા એકતોવ પરિવિસિસ્સામ , સબ્બે તિલતણ્ડુલસપ્પિમધુફાણિતાદીનિ સમાહરથા’’તિ એકસ્મિં ઠાને સમાહરાપેસિ.

અથસ્સ એકો કુટુમ્બિકો સતસહસ્સગ્ઘનિકં ગન્ધકાસાવવત્થં દત્વા – ‘‘સચે તે દાનવત્તં નપ્પહોતિ, ઇદં વિસ્સજ્જેત્વા યં ઊનં, તં પૂરેય્યાસિ. સચે પહોતિ, યસ્સિચ્છસિ, તસ્સ ભિક્ખુનો દદેય્યાસી’’તિ આહ. તદા તસ્સ સબ્બં દાનવત્તં પહોસિ, કિઞ્ચિ ઊનં નામ નાહોસિ. સો મનુસ્સે પુચ્છિ – ‘‘ઇદં, અય્યા, કાસાવં એકેન કુટુમ્બિકેન એવં નામ વત્વા દિન્નં અતિરેકં જાતં, કસ્સ નં દેમા’’તિ. એકચ્ચે ‘‘સારિપુત્તત્થેરસ્સા’’તિ આહંસુ. એકચ્ચે ‘‘થેરો સસ્સપાકસમયે આગન્ત્વા ગમનસીલો, દેવદત્તો અમ્હાકં મઙ્ગલામઙ્ગલેસુ સહાયો ઉદકમણિકો વિય નિચ્ચં પતિટ્ઠિતો, તસ્સ તં દેમા’’તિ આહંસુ. સમ્બહુલિકાય કથાયપિ ‘‘દેવદત્તસ્સ દાતબ્બ’’ન્તિ વત્તારો બહુતરા અહેસું, અથ નં દેવદત્તસ્સ અદંસુ. સો તં છિન્દિત્વા સિબ્બિત્વા રજિત્વા નિવાસેત્વા પારુપિત્વા વિચરતિ. તં દિસ્વા મનુસ્સા ‘‘નયિદં દેવદત્તસ્સ અનુચ્છવિકં, સારિપુત્તત્થેરસ્સ અનુચ્છવિકં. દેવદત્તો અત્તનો અનનુચ્છવિકં નિવાસેત્વા પારુપિત્વા વિચરતી’’તિ વદિંસુ. અથેકો દિસાવાસિકો ભિક્ખુ રાજગહા સાવત્થિં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા કતપટિસન્થારો સત્થારા દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં ફાસુવિહારં પુચ્છિતો આદિતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ. સત્થા ‘‘ન ખો ભિક્ખુ ઇદાનેવેસો અત્તનો અનનુચ્છવિકં વત્થં ધારેતિ, પુબ્બેપિ ધારેસિયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બારાણસિવાસી એકો હત્થિમારકો હત્થિં મારેત્વા મારેત્વા દન્તે ચ નખે ચ અન્તાનિ ચ ઘનમંસઞ્ચ આહરિત્વા વિક્કિણન્તો જીવિતં કપ્પેતિ. અથેકસ્મિં અરઞ્ઞે અનેકસહસ્સા હત્થિનો ગોચરં ગહેત્વા ગચ્છન્તા પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા તતો પટ્ઠાય ગચ્છમાના ગમનાગમનકાલે જણ્ણુકેહિ નિપતિત્વા વન્દિત્વા પક્કમન્તિ. એકદિવસઞ્હિ હત્થિમારકો તં કિરિયં દિસ્વા – ‘‘અહં ઇમે કિચ્છેન મારેમિ, ઇમે ચ ગમનાગમનકાલે પચ્ચેકબુદ્ધે વન્દન્તિ, કિં નુ ખો દિસ્વા વન્દન્તી’’તિ ચિન્તેન્તો – ‘‘કાસાવ’’ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા, ‘‘મયાપિ ઇદાનિ કાસાવં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા એકસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ જાતસ્સરં ઓરુય્હ ન્હાયન્તસ્સ તીરે ઠપિતેસુ કાસાવેસુ ચીવરં થેનેત્વા તેસં હત્થીનં ગમનાગમનમગ્ગે સત્તિં ગહેત્વા સસીસં પારુપિત્વા નિસીદતિ. હત્થિનો તં દિસ્વા – ‘‘પચ્ચેકબુદ્ધો’’તિ સઞ્ઞાય વન્દિત્વા પક્કમન્તિ. સો તેસં સબ્બપચ્છતો ગચ્છન્તં સત્તિયા

પહરિત્વા મારેત્વા દન્તાદીનિ ગહેત્વા સેસં ભૂમિયં નિખણિત્વા ગચ્છતિ. અપરભાગે બોધિસત્તો હત્થિયોનિયં પટિસન્ધિં ગહેત્વા હત્થિજેટ્ઠકો યૂથપતિ અહોસિ. તદાપિ સો તથેવ કરોતિ. મહાપુરિસો અત્તનો પરિસાય પરિહાનિં ઞત્વા, ''કુહિં ઇમે હત્થી ગતા, મન્દા જાતા''તિ પુચ્છિત્વા, ''ન જાનામ, સામી''તિ વુત્તે, ''કુહિઞ્ચિ ગચ્છન્તા મં અનાપુચ્છિત્વા ન ગમિસ્સન્તિ, પરિપન્થેન ભવિતબ્બ''ન્તિ વત્વા, ''એકસ્મિં ઠાને કાસાવં પારુપિત્વા નિસિન્નસ્સ સન્તિકા પરિપન્થેન ભવિતબ્બ''ન્તિ પરિસઙ્કિત્વા, ''તં પરિગ્ગણ્હિતું વટ્ટતી''તિ સબ્બે હત્થી પુરતો પેસેત્વા સયં પચ્છતો વિલમ્બમાનો આગચ્છતિ. સો સેસહત્થીસુ વન્દિત્વા ગતેસુ મહાપુરિસં આગચ્છન્તં દિસ્વા ચીવરં સંહરિત્વા સત્તિં વિસ્સજ્જિ. મહાપુરિસો સતિં ઉપ્પટ્ઠપેત્વા આગચ્છન્તો પચ્છતો પટિક્કમિત્વા સત્તિં વિવજ્જેસિ. અથ નં ''ઇમિના ઇમે હત્થી નાસિતા''તિ ગણ્હિતું પક્ખન્દિ. ઇતરો એકં રુક્ખં પુરતો કત્વા નિલીયિ. અથ ''નં રુક્ખેન સદ્ધિં સોણ્ડાય પરિક્ખિપિત્વા ગહેત્વા ભૂમિયં પોથેસ્સામી''તિ તેન નીહરિત્વા દસ્સિતં કાસાવં દિસ્વા – ''સચાહં ઇમસ્મિં દુબ્ભિસ્સામિ, અનેકસહસ્સેસુ મે બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધખીણાસવેસુ લજ્જા નામ ભિન્ના ભવિસ્સતી''તિ અધિવાસેત્વા – ''તયા મે એત્તકા ઞાતકા નાસિતા''તિ પુચ્છિ. ''આમ, સામી''તિ. ''કસ્મા એવં ભારિયકમ્મમકાસિ, અત્તનો અનનુચ્છવિકં વીતરાગાનં અનુચ્છવિકં વત્થં પરિદહિત્વા એવરૂપં કમ્મં કરોન્તેન ભારિયં તયા કત''ન્તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા ઉત્તરિપિ નં નિગ્ગણ્હન્તો ''અનિક્કસાવો કાસાવં...પે॰... સ વે કાસાવમરહતી''તિ ગાથં વત્વા – ''અયુત્તં તે કત''ન્તિ વત્વા તં વિસ્સજ્જેસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ''તદા હત્થિમારકો દેવદત્તો અહોસિ, તસ્સ નિગ્ગાહકો હત્થિનાગો અહમેવા''તિ જાતકં સમોધાનેત્વા, ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ દેવદત્તો અત્તનો અનનુચ્છવિકં વત્થં ધારેસિયેવા''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૯. ''અનિક્કસાવો કાસાવં, યો વત્થં પરિદહિસ્સતિ;
અપેતો દમસચ્ચેન, ન સો કાસાવમરહતિ.

૧૦. ''યો ચ વન્તકસાવસ્સ, સીલેસુ સુસમાહિતો;
ઉપેતો દમસચ્ચેન, સ વે કાસાવમરહતી''તિ.

છદ્દન્તજાતકેનાપિ (જા॰ ૧.૧૬.૧૨૨-૧૨૩) ચ અયમત્થો દીપેતબ્બો.

તત્થ **અનિક્કસાવો**તિ રાગાદીહિ કસાવેહિ સકસાવો. **પરિદહિસ્સતી**તિ નિવાસનપારુપનઅત્થરણવસેન પરિભુઞ્જિસ્સતિ. પરિધસ્સતીતિપિ પાઠો. **અપેતો દમસચ્ચેના**તિ ઇન્દ્રિયદમેન ચેવ પરમત્થસચ્ચપક્ખિકેન વચીસચ્ચેન ચ અપેતો, વિયુત્તો પરિચ્ચત્થોતિ અત્થો. **ન સો**તિ સો એવરૂપો પુગ્ગલો કાસાવં પરિદહિતું નારહતિ. **વન્તકસાવસ્સા**તિ ચતૂહિ મગ્ગેહિ વન્તકસાવો છડ્ડિતકસાવો પહીનકસાવો અસ્સ. **સીલેસૂ**તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલેસુ. **સુસમાહિતો**તિ સુટ્ઠુ સમાહિતો સુટ્ઠિતો. **ઉપેતો**તિ ઇન્દ્રિયદમેન ચેવ વુત્તપ્પકારેન ચ સચ્ચેન ઉપગતો. **સ વે**તિ સો એવરૂપો પુગ્ગલો તં ગન્ધકાસાવવત્થં અરહતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને સો દિસાવાસિકો ભિક્ખુ સોતાપન્નો અહોસિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા અહોસીતિ.

દેવદત્તવત્થુ સત્તમં.

૮. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

અસારે સારમતિનોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અગ્ગસાવકેહિ નિવેદિતં સઞ્ચયસ્સ અનાગમનં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – અમ્હાકઞ્હિ સત્થા ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં મત્થકે અમરવતિયા નામ નગરે સુમેધો નામ બ્રાહ્મણકુમારો હુત્વા સબ્બસિપ્પેસુ નિપ્ફત્તિં પત્વા માતાપિતૂનં અચ્ચયેન અનેકકોટિસઙ્ખ્યં ધનં પરિચ્ચજિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા હિમવન્તે વસન્તો ઝાનાભિઞ્ઞા નિબ્બત્તેત્વા આકાસેન ગચ્છન્તો દીપઙ્કરદસબલસ્સ સુદસ્સનવિહારતો રમ્મવતીનગરં પવિસનત્થાય મગ્ગં સોધયમાનં જનં દિસ્વા સયમ્પિ એકં પદેસં ગહેત્વા મગ્ગં સોધેતિ. તસ્મિં અસોધિતેયેવ આગતસ્સ સત્થુનો અત્તાનં સેતું કત્વા કલલે અજિનચમ્મં અત્થરિત્વા ''સત્થા સસાવકસઙ્ઘો કલલં અનક્કમિત્વા મં અક્કમન્તો ગચ્છતૂ''તિ નિપન્નો. સત્થારા તં દિસ્વાવ ''બુદ્ધઙ્કુરો એસ, અનાગતે કપ્પસતસહસ્સાધિકાનં ચતુન્નં અસઙ્ખ્યેય્યાનં પરિયોસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકતો. તસ્સ સત્થુનો અપરભાગે ''કોણ્ડઞ્ઞો મઙ્ગલો સુમનો રેવતો સોભિતો અનોમદસ્સી પદુમો નારદો પદુમુત્તરો સુમેધો સુજાતો પિયદસ્સી અત્થદસ્સી ધમ્મદસ્સી સિદ્ધત્થો તિસ્સો ફુસ્સો વિપસ્સી સિખી વેસ્સભૂ કકુસન્ધો કોણાગમનો કસ્સપો''તિ લોકં ઓભાસેત્વા ઉપ્પન્નાનં ઇમેસમ્પિ તેવીસતિયા બુદ્ધાનં સન્તિકે લદ્ધબ્યાકરણો, ''દસ પારમિયો, દસ ઉપપારમિયો, દસ પરમત્થપારમિયો''તિ સમત્તિંસ પારમિયો પૂરેત્વા વેસ્સન્તરત્તભાવે ઠિતો પથવિકમ્પનાનિ મહાદાનાનિ દત્વા પુત્તદારં પરિચ્ચજિત્વા આયુપરિયોસાને તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દસ સહસ્સચક્કવાળદેવતાહિ સન્નિપતિત્વા –

> ''કાલો દેવ મહાવીર, ઉપ્પજ્જ માતુકુચ્છિયં;
> સદેવકં તારયન્તો, બુજ્ઝસ્સુ અમતં પદ''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૧.૬૭) –

વુત્તે –

> ''કાલં દેસઞ્ચ દીપઞ્ચ, કુલં માતરમેવ ચ;
> ઇમે પઞ્ચ વિલોકેત્વા, ઉપ્પજ્જતિ મહાયસો''તિ. –

પઞ્ચ મહાવિલોકનાનિ વિલોકેત્વા તતો ચુતો સક્યરાજકુલે પટિસન્ધિં ગહેત્વા દસમાસચ્ચયેન માતુકુચ્છિતો વિજાયિ. સોળસવસ્સકાલે તત્થ મહાસમ્પત્તિયા પરિહરિયમાનો અનુક્કમેન ભદ્રયોબ્બનં પત્વા તિણ્ણં ઉતૂનં અનુચ્છવિકેસુ તીસુ પાસાદેસુ દેવલોકસિરિં વિય રજ્જસિરિં અનુભવન્તો ઉય્યાનકીળાય ગમનસમયે અનુક્કમેન જિણ્ણબ્યાધિમતસઙ્ખાતે તયો દેવદૂતે દિસ્વા સઞ્જાતસંવેગો નિવત્તિત્વા ચતુત્થવારે પબ્બજિતં દિસ્વા, ''સાધુ પબ્બજ્જા''તિ પબ્બજ્જાય રુચિં ઉપ્પાદેત્વા ઉય્યાનં ગન્ત્વા તત્થ દિવસં ખેપેત્વા મઙ્ગલપોક્ખરણીતીરે નિસિન્નો કપ્પકવેસં ગહેત્વા આગતેન વિસ્સકમ્મેન દેવપુત્તેન અલઙ્કતપટિયત્તો રાહુલકુમારસ્સ જાતસાસનં સુત્વા પુત્તસિનેહસ્સ બલવભાવં ઞત્વા, ''યાવ ઇદં બન્ધનં ન વડ્ઢતિ, તાવદેવ નં છિન્દિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા સાયં નગરં પવિસન્તો –

> ''નિબ્બુતા નૂન સા માતા, નિબ્બુતો નૂન સો પિતા;
> નિબ્બુતા નૂન સા નારી, યસ્સાયં ઈદિસો પતી''તિ. –

કિસાગોતમિયા નામ પિતુચ્છાધીતાય ભાસિતં ઇમં ગાથં સુત્વા, ''અહં ઇમાય નિબ્બુતપદં સાવિતો''તિ મુત્તાહારં ઓમુઞ્ચિત્વા તસ્સા પેસેત્વા અત્તનો ભવનં પવિસિત્વા સિરિસયને નિસિન્નો નિદ્દોપગતાનં નાટકિત્થીનં વિપ્પકારં દિસ્વા નિબ્બિન્નહદયો છન્નં ઉટ્ઠાપેત્વા કણ્ડકં આહરાપેત્વા તં આરુય્હ છન્નસહાયો દસસહસ્સચક્કવાળદેવતાહિ પરિવુતો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમિત્વા અનોમાનદીતીરે પબ્બજિત્વા અનુક્કમેન રાજગહં ગન્ત્વા તત્થ પિણ્ડાય ચરિત્વા પણ્ડવપબ્બતપબ્ભારે નિસિન્નો મગધરઞ્ઞા રજ્જેન નિમન્તિયમાનો તં પટિક્ખિપિત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા અત્તનો વિજિતં આગમનત્થાય તેન ગહિતપટિઞ્ઞો આળારઞ્ચ ઉદકઞ્ચ ઉપસઙ્કમિત્વા તેસં સન્તિકે અધિગતવિસેસં અનલઙ્કરિત્વા છબ્બસ્સાનિ મહાપધાનં પદહિત્વા વિસાખપુણ્ણમદિવસે પાતોવ સુજાતાય દિન્નપાયસં પરિભુઞ્જિત્વા નેરઞ્જરાય નદિયા સુવણ્ણપાતિં પવાહેત્વા નેરઞ્જરાય નદિયા તીરે મહાવનસણ્ડે નાનાસમાપત્તીહિ દિવસભાગં વીતિનામેત્વા સાયન્હસમયે સોત્તિયેન દિન્નં તિણં ગહેત્વા કાળેન નાગરાજેન અભિત્થુતગુણો બોધિમણ્ડં આરુય્હ તિણાનિ સન્થરિત્વા ''ન તાવિમં પલ્લઙ્કં ભિન્દિસ્સામિ, યાવ મે અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં ન મુચ્ચિસ્સતી''તિ પટિઞ્ઞં કત્વા પુરત્થાભિમુખો નિસીદિત્વા સૂરિયે અનત્થઙ્ગમિતેયેવ મારબલં વિધમિત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસઞાણં, મજ્ઝિમયામે ચુતૂપપાતઞાણં પત્વા પચ્છિમયામાવસાને પચ્ચયાકારે ઞાણં ઓતારેત્વા અરુણુગ્ગમને દસબલચતુવેસારજ્જાદિસબ્બગુણપટિમણ્ડિતં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા સત્તસત્તાહં બોધિમણ્ડે વીતિનામેત્વા અટ્ઠમે સત્તાહે અજપાલનિગ્રોધમૂલે નિસિન્નો ધમ્મગમ્ભીરતાપચ્ચવેક્ખણેન અપ્પોસ્સુક્કતં આપજ્જમાનો દસસહસ્સચક્કવાળમહાબ્રહ્મપરિવારેન સહમ્પતિબ્રહ્મુના આયાચિતધમ્મદેસનો બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેત્વા બ્રહ્મુનો અજ્ઝેસનં અધિવાસેત્વા, ''કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય''ન્તિ ઓલોકેન્તો આળારુદકાનં કાલકતભાવં ઞત્વા પઞ્ચવગ્ગિયાનં ભિક્ખૂનં બહૂપકારતં અનુસ્સરિત્વા ઉટ્ઠાયાસના કાસિપુરં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે ઉપકેન સદ્ધિં મન્તેત્વા આસાળ્હિપુણ્ણમદિવસે ઇસિપતને મિગદાયે પઞ્ચવગ્ગિયાનં વસનટ્ઠાનં પત્વા તે અનનુચ્છવિકેન સમુદાચારેન સમુદાચરન્તે સઞ્ઞાપેત્વા અઞ્ઞાતકોણ્ડઞ્ઞપ્પમુખે અટ્ઠારસ બ્રહ્મકોટિયો અમતપાનં પાયેન્તો ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો પઞ્ચમિયં પક્ખસ્સ સબ્બેપિ તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા તં દિવસમેવ યસકુલપુત્તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા તં રત્તિભાગે નિબ્બિન્દિત્વા ગેહં પહાય નિક્ખન્તં દિસ્વા, ''એહિ યસા''તિ પક્કોસિત્વા તસ્મિંયેવ રત્તિભાગે સોતાપત્તિફલં પાપેત્વા પુનદિવસે અરહત્તં પાપેત્વા અપરેપિ તસ્સ સહાયકે ચતુપણ્ણાસ જને એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બાજેત્વા અરહત્તં પાપેસિ.

એવં લોકે એકસટ્ઠિયા અરહન્તેસુ જાતેસુ વુટ્ઠવસ્સો પવારેત્વા, ''ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિક''ન્તિ સટ્ઠિ ભિક્ખૂ દિસાસુ પેસેત્વા સયં ઉરુવેલં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે કપ્પાસિકવનસણ્ડે તિંસ જને ભદ્દવગ્ગિયકુમારે વિનેસિ. તેસુ સબ્બપચ્છિમકો સોતાપન્નો સબ્બુત્તમો અનાગામી અહોસિ. તે સબ્બેપિ એહિભિક્ખુભાવેનેવ પબ્બાજેત્વા દિસાસુ પેસેત્વા સયં ઉરુવેલં ગન્ત્વા અડ્ઢુટ્ઠાનિ પાટિહારિયસહસ્સાનિ દસ્સેત્વા ઉરુવેલકસ્સપાદયો સહસ્સજટિલપરિવારે તેભાતિકજટિલે વિનેત્વા એહિભિક્ખુભાવેનેવ પબ્બાજેત્વા ગયાસીસે નિસીદાપેત્વા **આદિત્તપરિયાયદેસનાય** (મહાવ॰ ૫૪; સં॰ નિ॰ ૪.૨૮) અરહત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા તેન અરહન્તસહસ્સેન પરિવુતો ''બિમ્બિસારરઞ્ઞો દિન્નં પટિઞ્ઞં મોચેસ્સામી''તિ રાજગહનગરૂપચારે લટ્ઠિવનુય્યાનં ગન્ત્વા, ''સત્થા કિર આગતો''તિ સુત્વા દ્વાદસનહુતેહિ બ્રાહ્મણગહપતિકેહિ સદ્ધિં આગતસ્સ રઞ્ઞો મધુરધમ્મકથં કથેન્તો રાજાનં એકાદસહિ નહુતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા એકનહુતં સરણેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા પુનદિવસે સક્કેન દેવરાજેન માણવકવણ્ણં ગહેત્વા અભિત્થુતગુણો રાજગહનગરં પવિસિત્વા રાજનિવેસને કતભત્તકિચ્ચો વેળુવનારામં પટિગ્ગહેત્વા તત્થેવ વાસં કપ્પેસિ. તત્થ નં સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના ઉપસઙ્કમિંસુ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – અનુપ્પન્નેયેવ હિ બુદ્ધે રાજગહતો અવિદૂરે ઉપતિસ્સગામો કોલિતગામોતિ દ્વે બ્રાહ્મણગામા અહેસું. તેસુ ઉપતિસ્સગામે સારિયા નામ બ્રાહ્મણિયા ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતદિવસેયેવ કોલિતગામે મોગ્ગલિયા નામ બ્રાહ્મણિયાપિ ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. તાનિ કિર દ્વેપિ કુલાનિ યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા આબદ્ધપટિબદ્ધસહાયકાનેવ અહેસું, તાસં દ્વિન્નમ્પિ એકદિવસમેવ ગબ્ભપરિહારં અદંસુ. તા ઉભોપિ દસમાસચ્ચયેન પુત્તે વિજાયિંસુ. નામગ્ગહણદિવસે સારિયા બ્રાહ્મણિયા પુત્તસ્સ ઉપતિસ્સગામકે જેટ્ઠકુલસ્સ પુત્તત્તા **ઉપતિસ્સો**તિ નામં કરિંસુ , ઇતરસ્સ કોલિતગામે જેટ્ઠકુલસ્સ પુત્તત્તા **કોલિતો**તિ નામં કરિંસુ. તે ઉભોપિ વુડ્ઢિમન્વાય સબ્બસિપ્પાનં પારં અગમંસુ. ઉપતિસ્સમાણવસ્સ કીળનત્થાય નદિં વા ઉય્યાનં વા ગમનકાલે પઞ્ચ સુવણ્ણસિવિકસતાનિ પરિવારાનિ હોન્તિ, કોલિતમાણવસ્સ પઞ્ચ આજઞ્ઞયુત્તરથસતાનિ. દ્વેપિ જના પઞ્ચપઞ્ચમાણવકસતપરિવારા હોન્તિ. રાજગહે ચ અનુસંવચ્છરં ગિરગ્ગસમજ્જો નામ અહોસિ. તેસં દ્વિન્નમ્પિ એકટ્ઠાનેયેવ મઞ્ચં બન્ધન્તિ. દ્વેપિ એકતો નિસીદિત્વા સમજ્જં પસ્સન્તા હસિતબ્બટ્ઠાને હસન્તિ, સંવેગટ્ઠાને સંવેજેન્તિ, દાયં દાતું યુત્તટ્ઠાને દાયં દેન્તિ. તેસં ઇમિનાવ નિયામેન એકદિવસં સમજ્જં પસ્સન્તાનં પરિપાકગતત્તા ઞાણસ્સ પુરિમદિવસેસુ વિય હસિતબ્બટ્ઠાને હાસો વા સંવેગટ્ઠાને સંવેગો વા દાતું યુત્તટ્ઠાને દાનં વા નાહોસિ . દ્વેપિ પન જના એવં ચિન્તયિંસુ – ''કિમેત્થ ઓલોકેતબ્બં અત્થિ, સબ્બેપિમે અપ્પત્તે વસ્સસતે અપ્પણ્ણત્તિકભાવં ગમિસ્સન્તિ, અમ્હેહિ પન એકં મોક્ખધમ્મં પરિયેસિતું વટ્ટતી''તિ આરમ્મણં ગહેત્વા નિસીદિંસુ. તતો કોલિતો ઉપતિસ્સં આહ – ''સમ્મ ઉપતિસ્સ, ન ત્વં અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ વિય હટ્ઠપહટ્ઠો, ઇદાનિ અનત્તમનધાતુકોસિ, કિં તે સલ્લક્ખિત''ન્તિ? ''સમ્મ કોલિત, એતેસં વોલોકને સારો નત્થિ , નિરત્થકમેતં, અત્તનો મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું વટ્ટતી''તિ ઇદં ચિન્તયન્તો નિસિન્નોમ્હિ. ત્વં પન કસ્મા અનત્તમનોસીતિ? સોપિ તથેવ આહ. અથસ્સ અત્તના સદ્ધિં એકજ્ઝાસયતં ઞત્વા ઉપતિસ્સો આહ – ''અમ્હાકં ઉભિન્નમ્પિ સુચિન્તિકં, મોક્ખધમ્મં પન ગવેસન્તેહિ એકા પબ્બજ્જા લદ્ધું વટ્ટતિ. કસ્સ સન્તિકે પબ્બજામા''તિ?

તેન ખો પન સમયેન સઞ્ચયો નામ પરિબ્બાજકો રાજગહે પટિવસતિ મહતિયા પરિબ્બાજકપરિસાય સદ્ધિં. તે ''તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ પઞ્ચમાણવકસતાનિ ''સિવિકાયો ચ રથે ચ ગહેત્વા ગચ્છથા''તિ ઉય્યોજેત્વા એકાય સિવિકાય એકેન રથેન ગન્ત્વા સઞ્ચયસ્સ સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તેસં પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સઞ્ચયો અતિરેકલાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો અહોસિ. તે કતિપાહેનેવ સબ્બં સઞ્ચયસ્સ સમયં પરિમદ્દિત્વા, ''આચરિય, તુમ્હાકં જાનનસમયો એત્તકોવ, ઉદાહુ ઉત્તરિમ્પિ અત્થી''તિ પુચ્છિંસુ. ''એત્તકોવ સબ્બં તુમ્હેહિ ઞાત''ન્તિ વુત્તે ચિન્તયિંસુ – ''એવં સતિ ઇમસ્સ સન્તિકે બ્રહ્મચરિયવાસો નિરત્થકો, મયં યં મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું નિક્ખન્તા, સો ઇમસ્સ સન્તિકે ઉપ્પાદેતું ન સક્કા, મહા ખો પન જમ્બુદીપો, ગામનિગમરાજધાનિયો ચરન્તા અદ્ધા મોક્ખધમ્મદેસકં કઞ્ચિ આચરિયં લભિસ્સામા''તિ. તતો પટ્ઠાય, ''યત્થ યત્થ પણ્ડિતા સમણબ્રાહ્મણા અત્થી''તિ વદન્તિ, તત્થ તત્થ ગન્ત્વા સાકચ્છં કરોન્તિ. તેહિ પુટ્ઠં પઞ્હં અઞ્ઞે કથેતું ન સક્કોન્તિ, તે પન તેસં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તિ. એવં સકલજમ્બુદીપં પરિગ્ગણ્હિત્વા નિવત્તિત્વા સકટ્ઠાનમેવ આગન્ત્વા, ''સમ્મ કોલિત, અમ્હેસુ યો પઠમં અમતં અધિગચ્છતિ, સો ઇતરસ્સ આરોચેતૂ''તિ કતિકં અકંસુ.

એવં તેસુ કતિકં કત્વા વિહરન્તેસુ સત્થા વુત્તાનુક્કમેન રાજગહં પત્વા વેળુવનં પટિગ્ગહેત્વા વેળુવને વિહરતિ. તદા ''ચરથ, ભિક્ખવે, ચારિકં બહુજનહિતાયા''તિ રતનત્તયગુણપકાસનત્થં ઉય્યોજિતાનં એકસટ્ઠિયા અરહન્તાનં અન્તરે પઞ્ચવગ્ગિયાનં અબ્ભન્તરો અસ્સજિત્થેરો પટિનિવત્તિત્વા રાજગહં આગતો, પુનદિવસે પાતોવ પત્તચીવરમાદાય રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ. તસ્મિં સમયે ઉપતિસ્સપરિબ્બાજકોપિ પાતોવ ભત્તકિચ્ચં કત્વા

પરિબ્બાજકારામં ગચ્છન્તો થેરં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મયા એવરૂપો પબ્બજિતો નામ ન દિટ્ઠપુબ્બોયેવ, યે લોકે અરહન્તો વા અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્ના, અયં તેસં ભિક્ખૂનં અઞ્ઞતરો, યંનૂનાહં ઇમં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છેય્યં – ‘કંસિ ત્વં, આવુસો, ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો, કો વા તે સત્થા, કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી’’’તિ? અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અકાલો ખો ઇમં ભિક્ખું પઞ્હં પુચ્છિતું, અન્તરઘરં પવિટ્ઠો પિણ્ડાય ચરતિ, યંનૂનાહં ઇમં ભિક્ખું પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધેય્યં, અત્થિકેહિ ઉપઞ્ઞાતં મગ્ગ’’ન્તિ. સો થેરં લદ્ધપિણ્ડપાતં અઞ્ઞતરં ઓકાસં ગચ્છન્તં દિસ્વા નિસીદિતુકામતઞ્ચસ્સ ઞત્વા અત્તનો પરિબ્બાજકપીઠકં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ, સો ભત્તકિચ્ચપરિયોસાનેપિસ્સ અત્તનો કુણ્ડિકાય ઉદકં અદાસિ.

એવં આચરિયવત્તં કત્વા કતભત્તકિચ્ચેન થેરેન સદ્ધિં મધુરપટિસન્થારં કત્વા એવમાહ – ‘‘વિપ્પસન્નાનિ ખો પન તે, આવુસો, ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો પરિયોદાતો, કંસિ ત્વં, આવુસો, ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો, કો વા તે સત્થા, કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી’’તિ પુચ્છિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે પરિબ્બાજકા નામ સાસનસ્સ પટિપક્ખભૂતા, ઇમસ્સ સાસનસ્સ ગમ્ભીરતં દસ્સેસ્સામી’’તિ. અત્તનો નવકભાવં દસ્સેન્તો આહ – ‘‘અહં ખો, આવુસો, નવો અચિરપબ્બજિતો, અધુનાગતો ઇમં ધમ્મવિનયં, ન તાવાહં સક્ખિસ્સામિ વિત્થારેન ધમ્મં દેસેતુ’’ન્તિ. પરિબ્બાજકો – ‘‘અહં ઉપતિસ્સો નામ, ત્વં યથાસત્તિયા અપ્પં વા બહું વા વદ, એતં નયસતેન નયસહસ્સેન પટિવિજ્ઝિતું મય્હં ભારો’’તિ ચિન્તેત્વા આહ –

‘‘અપ્પં વા બહું વા ભાસસ્સુ, અત્થંયેવ મે બ્રૂહિ;
અત્થેનેવ મે અત્થો, કિં કાહસિ બ્યઞ્જનં બહુ’’ન્તિ. (મહાવ॰ ૬૦);

એવં વુત્તે થેરો – ‘‘યે ધમ્મા હેતુપ્પભવા’’તિ (મહાવ॰ ૬૦; અપ॰ થેર ૧.૧.૨૮૬) ગાથમાહ. પરિબ્બાજકો પઠમપદદ્વયમેવ સુત્વા સહસ્સનયપટિમણ્ડિતે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, ઇતરં પદદ્વયં સોતાપન્નકાલે નિટ્ઠાપેસિ. સો સોતાપન્નો હુત્વા ઉપરિવિસેસે અપ્પવત્તન્તે ‘‘ભવિસ્સતિ એત્થ કારણ’’ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા થેરં આહ – ‘‘ભન્તે, મા ઉપરિ ધમ્મદેસનં વડ્ઢયિત્થ, એત્તકમેવ હોતુ, કુહિં અમ્હાકં સત્થા વસતી’’તિ? ‘‘વેળુવને, આવુસો’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, તુમ્હે પુરતો યાથ, મય્હં એકો સહાયકો અત્થિ, અમ્હેહિ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કતિકા કતા ‘અમ્હેસુ યો અમતં પઠમં અધિગચ્છતિ, સો ઇતરસ્સ આરોચેતૂ’તિ. અહં તં પટિઞ્ઞં મોચેત્વા સહાયકં ગહેત્વા તુમ્હાકં ગતમગ્ગેનેવ સત્થુ સન્તિકં આગમિસ્સામીતિ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન થેરસ્સ પાદેસુ નિપતિત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા થેરં ઉય્યોજેત્વા પરિબ્બાજકારામાભિમુખો અગમાસિ’’.

અથ ખો કોલિતપરિબ્બાજકો તં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા, ‘‘અજ્જ મય્હં સહાયકસ્સ મુખવણ્ણો ન અઞ્ઞદિવસેસુ વિય, અદ્ધા તેન અમતં અધિગતં ભવિસ્સતી’’તિ અમતાધિગમં પુચ્છિ. સોપિસ્સ ‘‘આમાવુસો, અમતં અધિગત’’ન્તિ પટિજાનિત્વા તમેવ ગાથં અભાસિ. ગાથાપરિયોસાને કોલિતો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિત્વા આહ – ‘‘કુહિં કિર, સમ્મ, અમ્હાકં સત્થા વસતી’’તિ? ‘‘વેળુવને કિર, સમ્મ, એવં નો આચરિયેન અસ્સજિત્થેરેન કથિત’’ન્તિ. ‘‘તેન હિ, સમ્મ, આયામ, સત્થારં પસ્સિસ્સામા’’તિ. સારિપુત્તત્થેરો ચ નામેસ સદાપિ આચરિયપૂજકોવ, તસ્મા સહાયં એવમાહ – ‘‘સમ્મ, અમ્હેહિ અધિગતં અમતં અમ્હાકં આચરિયસ્સ સઞ્ચયપરિબ્બાજકસ્સાપિ કથેસ્સામ, બુજ્ઝમાનો પટિવિજ્ઝિસ્સતિ, અપ્પટિવિજ્ઝન્તો અમ્હાકં સદ્દહિત્વા સત્થુ, સન્તિકં ગમિસ્સતિ, બુદ્ધાનં દેસનં સુત્વા મગ્ગફલપટિવેધં કરિસ્સતી’’તિ. તતો દ્વેપિ જના સઞ્ચયસ્સ સન્તિકં અગમંસુ.

સઞ્ચયો તે દિસ્વાવ – ‘‘કિં, તાતા, કોચિ વો અમતમગ્ગદેસકો લદ્ધો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, આચરિય, લદ્ધો, બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, ધમ્મો લોકે ઉપ્પન્નો, સઙ્ઘો લોકે ઉપ્પન્નો, તુમ્હે તુચ્છે અસારે વિચરથ, તસ્મા એથ, સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામા’’તિ. ‘‘ગચ્છથ તુમ્હે, નાહં સક્ખિસ્સામી’’તિ . ‘‘કિં કારણાહિ’’? ‘‘અહં મહાજનસ્સ આચરિયો હુત્વા વિચરિં, વિચરન્તસ્સ મે અન્તેવાસિકવાસો ચાટિયા ઉદઞ્ચનભાવપ્પત્તિ વિય હોતિ, ન સક્ખિસ્સામહં અન્તેવાસિકવાસં વસિતુ’’ન્તિ. ‘‘મા એવં કરિત્થ, આચરિયા’’તિ. ‘‘હોતુ, તાતા, ગચ્છથ તુમ્હે, નાહં સક્ખિસ્સામી’’તિ. આચરિય, લોકે બુદ્ધસ્સ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય મહાજનો ગન્ધમાલાદિહત્થો ગન્ત્વા તમેવ પૂજેસ્સતિ, મયમ્પિ તત્થેવ ગમિસ્સામ. ‘‘તુમ્હે કિં કરિસ્સથા’’તિ? ‘‘તાતા, કિં નુ ખો ઇમસ્મિં લોકે દન્ધા બહૂ, ઉદાહુ પણ્ડિતા’’તિ. ‘‘દન્ધા, આચરિય, બહૂ, પણ્ડિતા ચ નામ કતિપયા એવ હોન્તી’’તિ. ‘‘તેન હિ, તાતા, પણ્ડિતા પણ્ડિતસ્સ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સન્તિ, દન્ધા દન્ધસ્સ મમ સન્તિકં આગમિસ્સન્તિ , ગચ્છથ તુમ્હે, નાહં ગમિસ્સામી’’તિ. તે ‘‘પઞ્ઞાયિસ્સથ તુમ્હે, આચરિયા’’તિ પક્કમિંસુ. તેસુ ગચ્છન્તેસુ સઞ્ચયસ્સ પરિસા ભિજ્જિ, તસ્મિં ખણે આરામો તુચ્છો અહોસિ. સો તુચ્છં આરામં દિસ્વા ઉણ્હં લોહિતં છડ્ડેસિ. તેહિપિ સદ્ધિં ગચ્છન્તેસુ પઞ્ચસુ પરિબ્બાજકસતેસુ સઞ્ચયસ્સ અડ્ઢતેય્યસતાનિ નિવત્તિંસુ, અથ ખો તે અત્તનો અન્તેવાસિકેહિ અડ્ઢતેય્યેહિ પરિબ્બાજકસતેહિ સદ્ધિં વેળુવનં અગમંસુ.

સત્થા ચતુપરિસમજ્ઝે નિસિન્નો ધમ્મં દેસેન્તો તે દૂરતોવ દિસ્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘એતે, ભિક્ખવે, દ્વે સહાયકા આગચ્છન્તિ કોલિતો ચ ઉપતિસ્સો ચ, એતં મે સાવકયુગં ભવિસ્સતિ અગ્ગં ભદ્દયુગ’’ન્તિ. તે સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ, નિસીદિત્વા ચ પન ભગવન્તં એતદવોચું – ‘‘લભેય્યામ મયં, ભન્તે, ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, લભેય્યામ ઉપસમ્પદ’’ન્તિ. ‘‘એથ, ભિક્ખવો’’તિ ભગવા અવોચ – ‘‘સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, ચરથ બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા’’તિ. સબ્બેપિ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા સટ્ઠિવસ્સિકત્થેરા વિય અહેસું.

અથ નેસં પરિસાય ચરિતવસેન સત્થા ધમ્મદેસનં વડ્ઢેસિ. ઠપેત્વા દ્વે અગ્ગસાવકે અવસેસા અરહત્તં પાપુણિંસુ, અગ્ગસાવકાનં પન ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચં ન નિટ્ઠાસિ. કિં કારણા? સાવકપારમિઞાણસ્સ મહન્તતાય. અથાયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો પબ્બજિતદિવસતો સત્તમે દિવસે મગધરટ્ઠે કલ્લવાલગામકં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તો થિનમિદ્ધે ઓક્કમન્તે સત્થારા સંવેજિતો થિનમિદ્ધં વિનોદેત્વા તથાગતેન દિન્નં ધાતુકમ્મટ્ઠાનં સુણન્તોવ ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા સાવકપારમિઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. સારિપુત્તત્થેરોપિ પબ્બજિતદિવસતો અડ્ઢમાસં અતિક્કમિત્વા સત્થારા સદ્ધિં તમેવ રાજગહં ઉપનિસ્સાય સૂકરખતલેણે વિહરન્તો અત્તનો ભાગિનેય્યસ્સ દીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તન્તે દેસિયમાને સુત્તાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા પરસ્સ વડ્ઢિતભત્તં પરિભુઞ્જન્તો વિય સાવકપારમિઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. નનુ ચાયસ્મા મહાપઞ્ઞો, અથ કસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનતો ચિરતરેન સાવકપારમિઞાણં પાપુણીતિ? પરિકમ્મમહન્તતાય. યથા હિ દુગ્ગતમનુસ્સા યત્થ કત્થચિ ગન્તુકામા ખિપ્પમેવ નિક્ખમન્તિ, રાજૂનં પન હત્થિવાહનકપ્પનાદિં મહન્તં પરિકમ્મં લદ્ધું વટ્ટતિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં.

તં દિવસઞ્ઞેવ પન સત્થા વડ્ઢમાનકચ્છાયાય વેળુવને સાવકસન્નિપાતં કત્વા દ્વિન્નં થેરાનં અગ્ગસાવકટ્ઠાનં દત્વા પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિ. ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ – ‘‘સત્થા મુખોલોકનેન ભિક્ખં દેતિ, અગ્ગસાવકટ્ઠાનં દદન્તેન નામ પઠમં પબ્બજિતાનં પઞ્ચવગ્ગિયાનં દાતું વટ્ટતિ, એતે અનોલોકેન્તેન યસથેરપ્પમુખાનં પઞ્ચપણ્ણાસભિક્ખૂનં દાતું વટ્ટતિ, એતે અનોલોકેન્તેન ભદ્દવગ્ગિયાનં તિંસજનાનં, એતે અનોલોકેન્તેન ઉરુવેલકસ્સપાદીનં તેભાતિકાનં, એતે પન એત્તકે મહાથેરે પહાય સબ્બપચ્છા પબ્બજિતાનં અગ્ગસાવકટ્ઠાનં દદન્તેન મુખં ઓલોકેત્વા દિન્ન’’ન્તિ. સત્થા, ‘‘કિં કથેથ, ભિક્ખવે’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ઇદં નામા’’તિ વુત્તે ‘‘નાહં, ભિક્ખવે, મુખં ઓલોકેત્વા ભિક્ખં દેમિ, એતેસં

પન અત્તના અત્તના પત્થિતપત્થિતમેવ દેમિ. અઞ્ઞાતકોણ્ડઞ્ઞો હિ એકસ્મિં સસ્સે નવ વારે અગ્ગસસ્સદાનં દદન્તો અગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેત્વા નાદાસિ, અગ્ગધમ્મં પન અરહત્તં સબ્બપઠમં પટિવિજ્ઝિતું પત્થેત્વા અદાસી''તિ. ''કદા પન ભગવા''તિ? ''સુણિસ્સથ, ભિક્ખવે''તિ. ''આમ, ભન્તે''તિ, ભગવા અતીતં આહરિ –

ભિક્ખવે , ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિપસ્સી નામ ભગવા લોકે ઉદપાદિ. તદા મહાકાળો ચૂળકાળોતિ દ્વેભાતિકા કુટુમ્બિકા મહન્તં સાલિક્ખેત્તં વપાપેસું. અથેકદિવસં ચૂળકાળો સાલિક્ખેત્તં ગન્ત્વા એકં સાલિગબ્ભં ફાલેત્વા ખાદિ, તં અતિમધુરં અહોસિ. સો બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ સાલિગબ્ભદાનં દાતુકામો હુત્વા જેટ્ઠભાતિકં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભાતિક, સાલિગબ્ભં ફાલેત્વા બુદ્ધાનં અનુચ્છવિકં કત્વા પચાપેત્વા દાનં દેમા''તિ આહ. ''કિં વદેસિ, તાત, સાલિગબ્ભં ફાલેત્વા દાનં નામ નેવ અતીતે ભૂતપુબ્બં, ન અનાગતેપિ ભવિસ્સતિ, મા સસ્સં નાસયી''તિ; વુત્તોપિ સો પુનપ્પુનં યાચિયેવ . અથ નં ભાતા, ''તેન હિ સાલિક્ખેત્તં દ્વે કોટ્ઠાસે કત્વા મમ કોટ્ઠાસં અનામસિત્વા અત્તનો કોટ્ઠાસે ખેત્તે યં ઇચ્છસિ, તં કરોહી''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ ખેત્તં વિભજિત્વા બહૂ મનુસ્સે હત્થકમ્મં યાચિત્વા સાલિગબ્ભં ફાલેત્વા નિરુદકેન ખીરેન પચાપેત્વા સપ્પિમધુસક્ખરાદીહિ યોજેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને – ''ઇદં, ભન્તે, મમ અગ્ગદાનં અગ્ગધમ્મસ્સ સબ્બપઠમં પટિવેધાય સંવત્તતૂ''તિ આહ. સત્થા ''એવં હોતૂ''તિ અનુમોદનમકાસિ.

સો ખેત્તં ગન્ત્વા ઓલોકેન્તો સકલક્ખેત્તં કણ્ણિકબદ્ધેહિ વિય સાલિસીસેહિ સઞ્છન્નં દિસ્વા પઞ્ચવિધપીતિં પટિલભિત્વા, ''લાભા વત મે''તિ ચિન્તેત્વા પુથુકકાલે પુથુકગ્ગં નામ અદાસિ, ગામવાસીહિ સદ્ધિં અગ્ગસસ્સદાનં નામ અદાસિ, લાયને લાયનગ્ગં, વેણિકરણે વેણગ્ગં, કલાપાદીસુ કલાપગ્ગં, ખલગ્ગં, ખલભણ્ડગ્ગં, કોટ્ઠગ્ગન્તિ. એવં એકસસ્સે નવ વારે અગ્ગદાનં અદાસિ. તસ્સ સબ્બવારેસુ ગહિતગહિતટ્ઠાનં પરિપૂરિ, સસ્સં અતિરેકં ઉટ્ઠાનસમ્પન્નં અહોસિ. ધમ્મો હિ નામેસ અત્તાનં રક્ખન્તં રક્ખતિ. તેનાહ ભગવા –

''ધમ્મો હવે રક્ખતિ ધમ્મચારિં,
ધમ્મો સુચિણ્ણો સુખમાવહાતિ;
એસાનિસંસો ધમ્મે સુચિણ્ણે,
ન દુગ્ગતિં ગચ્છતિ ધમ્મચારી''તિ. (થેરગા॰ ૩૦૩; જા॰ ૧.૧૦.૧૦૨) –

''એવમેસ વિપસ્સીસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે અગ્ગધમ્મં પઠમં પટિવિજ્ઝિતું પત્થેન્તો નવ વારે અગ્ગદાનાનિ અદાસિ. ઇતો સતસહસ્સકપ્પમત્થકે પન હંસવતીનગરે પદુમુત્તરસમ્બુદ્ધકાલેપિ સત્તાહં મહાદાનં દત્વા તસ્સ ભગવતો પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા અગ્ગધમ્મસ્સ પઠમં પટિવિજ્ઝનત્થમેવ પત્થનં ઠપેસિ. ઇતિ ઇમિના પત્થિતમેવ મયા દિન્નં, નાહં, ભિક્ખવે, મુખં ઓલોકેત્વા દેમી''તિ.

''યસકુલપુત્તપ્પમુખા પઞ્ચપઞ્ઞાસ જના કિં કમ્મં કરિંસુ, ભન્તે''તિ? ''એતેપિ એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે અરહત્તં પત્થેન્તા બહું પુઞ્ઞકમ્મં કત્વા અપરભાગે અનુપ્પન્ને બુદ્ધે સહાયકા હુત્વા વગ્ગબન્ધનેન પુઞ્ઞાનિ કરોન્તા અનાથમતસરીરાનિ પટિજગ્ગન્તા વિચરિંસુ. તે એકદિવસં સગબ્ભં ઇત્થિં કાલકતં દિસ્વા, 'ઝાપેસ્સામા'તિ સુસાનં હરિંસુ. તેસુ પઞ્ચ જને 'તુમ્હે ઝાપેથા'તિ સુસાને ઠપેત્વા સેસા ગામં પવિટ્ઠા. યસદારકો તં મતસરીરં સૂલેહિ વિજ્ઝિત્વા પરિવત્તેત્વા પરિવત્તેત્વા ઝાપેન્તો અસુભસઞ્ઞં પટિલભિ, ઇતરેસમ્પિ ચતુન્નં જનાનં – 'પસ્સથ, ભો, ઇમં સરીરં તત્થ તત્થ વિદ્ધંસિતચમ્મં, કબરગોરૂપં વિય અસુચિં દુગ્ગન્ધં પટિકૂલ'ન્તિ દસ્સેસિ. તેપિ તત્થ

અસુભસઞ્ઞં પટિલભિંસુ. તે પઞ્ચપિ જના ગામં ગન્ત્વા સેસસહાયકાનં કથયિંસુ. યસો પન દારકો ગેહં ગન્ત્વા માતાપિતૂનઞ્ચ ભરિયાય ચ કથેસિ. તે સબ્બેપિ અસુભં ભાવયિંસુ. ઇદમેતેસં પુબ્બકમ્મં. તેનેવ યસસ્સ ઇત્થાગારે સુસાનસઞ્ઞા ઉપ્પજ્જિ, તાય ચ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિયા સબ્બેસમ્પિ વિસેસાધિગમો નિબ્બત્તિ. એવં ઇમેપિ અત્તના પત્થિતમેવ લભિંસુ. નાહં મુખં ઓલોકેત્વા દમ્મી''તિ.

''ભદ્દવગ્ગિયસહાયકા પન કિં કમ્મં કરિંસુ, ભન્તે''તિ? ''એતેપિ પુબ્બબુદ્ધાનં સન્તિકે અરહત્તં પત્થેત્વા પુઞ્ઞાનિ કત્વા અપરભાગે અનુપ્પન્ને બુદ્ધે તિંસ ધુત્તા હુત્વા તુણ્ડિલોવાદં સુત્વા સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિંસુ. એવં ઇમેપિ અત્તના પત્થિતમેવ લભિંસુ. નાહં મુખં ઓલોકેત્વા દમ્મી''તિ.

''ઉરુવેલકસ્સપાદયો પન કિં કમ્મં કરિંસુ, ભન્તે''તિ? ''તેપિ અરહત્તમેવ પત્થેત્વા પુઞ્ઞાનિ કરિંસુ. ઇતો હિ દ્વેનવુતિકપ્પે તિસ્સો ફુસ્સોતિ દ્વે બુદ્ધા ઉપ્પજ્જિંસુ. ફુસ્સબુદ્ધસ્સ મહિન્દો નામ રાજા પિતા અહોસિ. તસ્મિં પન સમ્બોધિં પત્તે રઞ્ઞો કનિટ્ઠપુત્તો પઠમઅગ્ગસાવકો પુરોહિતપુત્તો દુતિયઅગ્ગસાવકો અહોસિ. રાજા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા – 'જેટ્ઠપુત્તો મે બુદ્ધો, કનિટ્ઠપુત્તો પઠમઅગ્ગસાવકો, પુરોહિતપુત્તો દુતિયઅગ્ગસાવકો'તિ તે ઓલોકેત્વા, 'મમેવ બુદ્ધો, મમેવ ધમ્મો, મમેવ સઙ્ઘો, નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા'તિ તિક્ખત્તું ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્થુ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા , 'ભન્તે, ઇદાનિ મે નવુતિવસ્સસહસ્સપરિમાણસ્સ આયુનો કોટિયં નિસીદિત્વા નિદ્દાયનકાલો વિય અઞ્ઞેસં ગેહદ્વારં અગન્ત્વા યાવાહં જીવામિ, તાવ મે ચત્તારો પચ્ચયે અધિવાસેથા'તિ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા નિબદ્ધં બુદ્ધુપટ્ઠાનં કરોતિ. રઞ્ઞો પન અપરેપિ તતો પુત્તા અહેસું. તેસુ જેટ્ઠસ્સ પઞ્ચ યોધસતાનિ પરિવારાનિ, મજ્ઝિમસ્સ તીણિ, કનિટ્ઠસ્સ દ્વે. તે 'મયમ્પિ ભાતિકં ભોજેસ્સામા'તિ પિતરં ઓકાસં યાચિત્વા અલભમાના પુનપ્પુનં યાચન્તાપિ અલભિત્વા પચ્ચન્તે કુપિતે તસ્સ વૂપસમનત્થાય પેસિતા પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા પિતુ સન્તિકં આગમિંસુ. અથ ને પિતા આલિઙ્ગિત્વા સીસે ચુમ્બિત્વા, 'વરં વો, તાતા, દમ્મી'તિ આહ.

''તે 'સાધુ દેવા'તિ વરં ગહિતકં કત્વા પુન કતિપાહચ્ચયેન પિતરા 'ગણ્હથ, તાતા, વર'ન્તિ વુત્તા, ''દેવ, અમ્હાકં અઞ્ઞેન કેનચિ અત્થો નત્થિ, ઇતો પટ્ઠાય મયં ભાતિકં ભોજેસ્સામ, ઇમં નો વરં દેહી''તિ આહંસુ. 'ન દેમિ, તાતા'તિ. 'નિચ્ચકાલં અદેન્તો સત્ત સંવચ્છરાનિ દેથ, દેવા'તિ. 'ન દેમિ, તાતા'તિ. 'તેન હિ છ પઞ્ચ ચત્તારિ તીણિ દ્વે એકં સંવચ્છરં દેથ, દેવા'તિ. 'ન દેમિ, તાતા'તિ. 'તેન હિ, દેવ, સત્ત માસે દેથા'તિ. 'છ માસે પઞ્ચ માસે ચત્તારો માસે તયો માસે દેથ, દેવા'તિ. 'ન દેમિ, તાતા'તિ. 'હોતુ, દેવ, એકેકસ્સ નો એકેકં માસં કત્વા તયો માસે દેથા'તિ. 'સાધુ, તાતા, તેન હિ તયો માસે ભોજેથા'તિ આહ. તે તુટ્ઠા રાજાનં વન્દિત્વા સકટ્ઠાનમેવ ગતા. તેસં પન તિણ્ણમ્પિ એકોવ કોટ્ઠાગારિકો, એકોવ આયુત્તકો, તસ્સ દ્વાદસનહુતા પુરિસપરિવારા. તે તે પક્કોસાપેત્વા , 'મયં ઇમં તેમાસં દસ સીલાનિ ગહેત્વા દ્વે કાસાવાનિ નિવાસેત્વા સત્થારા સહવાસં વસિસ્સામ, તુમ્હે એત્તકં નામ દાનવત્તં ગહેત્વા દેવસિકં નવુતિસહસ્સાનં ભિક્ખૂનં યોધસહસ્સસ્સ ચ સબ્બં ખાદનીયભોજનીયં પવત્તેય્યાથ. મયઞ્હિ ઇતો પટ્ઠાય ન કિઞ્ચિ વક્ખામા'તિ વદિંસુ.

''તે તયોપિ જના પરિવારસહસ્સં ગહેત્વા દસ સીલાનિ સમાદાય કાસાયવત્થાનિ નિવાસેત્વા વિહારેયેવ વસિંસુ. કોટ્ઠાગારિકો ચ આયુત્તકો ચ એકતો હુત્વા તિણ્ણં ભાતિકાનં કોટ્ઠાગારેહિ વારેન વારેન દાનવત્તં ગહેત્વા દાનં દેન્તિ, કમ્મકારાનં પન પુત્તા યાગુભત્તાદીનં અત્થાય રોદન્તિ. તે તેસં ભિક્ખુસઙ્ઘે અનાગતેયેવ યાગુભત્તાદીનિ દેન્તિ. ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ભત્તકિચ્ચાવસાને કિઞ્ચિ અતિરેકં ન ભૂતપુબ્બં. તે 'અપરભાગે દારકાનં દેમા'તિ અત્તનાપિ ગહેત્વા ખાદિંસુ. મનુઞ્ઞં આહારં દિસ્વા અધિવાસેતું નાસક્ખિંસુ. તે પન ચતુરાસીતિસહસ્સા

અહેસું. તે સઙ્ઘસ્સ દિન્નદાનવત્તં ખાદિત્વા કાયસ્સ ભેદા પરં મરણા પેત્તિવિસયે નિબ્બત્તિંસુ. તેભાતિકા પન પુરિસસહસ્સેન સદ્ધિં કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવલોકા મનુસ્સલોકં, મનુસ્સલોકા દેવલોકં સંસરન્તા દ્વેનવુતિકપ્પે ખેપેસું. 'એવં તે તયો ભાતરો અરહત્તં પત્થેન્તા તદા કલ્યાણકમ્મં કરિંસુ. તે અત્તના પત્થિતમેવ લભિંસુ. નાહં મુખં ઓલોકેત્વા દમ્મી'''તિ.

તદા પન તેસં આયુત્તકો બિમ્બિસારો રાજા અહોસિ, કોટ્ઠાગારિકો વિસાખો ઉપાસકો. તયો રાજકુમારા તયો જટિલા અહેસું. તેસં કમ્મકારા તદા પેતેસુ નિબ્બત્તિત્વા સુગતિદુગ્ગતિવસેન સંસરન્તા ઇમસ્મિં કપ્પે ચત્તારિ બુદ્ધન્તરાનિ પેતલોકેયેવ નિબ્બત્તિંસુ. તે ઇમસ્મિં કપ્પે સબ્બપઠમં ઉપ્પન્નં ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાયુકં કકુસન્ધં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''અમ્હાકં આહારં લભનકાલં આચિક્ખથા''તિ પુચ્છિંસુ. સો ''મમ તાવ કાલે ન લભિસ્સથ, મમ પચ્છતો મહાપથવિયા યોજનમત્તં અભિરુળ્હાય કોણાગમનો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તં પુચ્છેય્યાથા''તિ આહ. તે તત્તકં કાલં ખેપેત્વા તસ્મિં ઉપ્પન્ને તં પુચ્છિંસુ. સોપિ ''મમ કાલે ન લભિસ્સથ, મમ પચ્છતો મહાપથવિયા યોજનમત્તં અભિરુળ્હાય કસ્સપો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તં પુચ્છેય્યાથા''તિ આહ. તે તત્તકં કાલં ખેપેત્વા તસ્મિં ઉપ્પન્ને તં પુચ્છિંસુ. સોપિ ''મમ કાલે ન લભિસ્સથ, મમ પન પચ્છતો મહાપથવિયા યોજનમત્તં અભિરુળ્હાય ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તદા તુમ્હાકં ઞાતકો બિમ્બિસારો નામ રાજા ભવિસ્સતિ, સો સત્થુ દાનં દત્વા તુમ્હાકં પત્તિં પાપેસ્સતિ, તદા લભિસ્સથા''તિ આહ. તેસં એકં બુદ્ધન્તરં સ્વેદિવસસદિસં અહોસિ. તે તથાગતે ઉપ્પન્ને બિમ્બિસારરઞ્ઞા પઠમદિવસં દાને દિન્ને પત્તિં અલભિત્વા રત્તિભાગે ભેરવસદ્દં કત્વા રઞ્ઞો અત્તાનં દસ્સયિંસુ. સો પુનદિવસે વેળુવનં ગન્ત્વા તથાગતસ્સ તં પવત્તિં આરોચેસિ.

સત્થા, ''મહારાજ, ઇતો દ્વેનવુતિકપ્પમત્થકે ફુસ્સબુદ્ધકાલે એતે તવ ઞાતકા, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દિન્નદાનવત્તં ખાદિત્વા પેતલોકે નિબ્બત્તિત્વા સંસરન્તા કકુસન્ધાદયો બુદ્ધે પુચ્છિત્વા તેહિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ વુત્તા એત્તકં કાલં તવ દાનં પચ્ચાસીસમાના હિય્યો તયા દાને દિન્ને પત્તિં અલભમાના એવમકંસૂ''તિ આહ. ''કિં પન, ભન્તે, ઇદાનિપિ દિન્ને લભિસ્સન્તી''તિ? ''આમ, મહારાજા''તિ. રાજા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે મહાદાનં દત્વા, ''ભન્તે, ઇતો તેસં પેતાનં દિબ્બઅન્નપાનં સમ્પજ્જતૂ''તિ પત્તિં અદાસિ, તેસં તથેવ નિબ્બત્તિ. પુનદિવસે નગ્ગા હુત્વા અત્તાનં દસ્સેસું. રાજા ''અજ્જ, ભન્તે, નગ્ગા હુત્વા અત્તાનં દસ્સેસુ''ન્તિ આરોચેસિ. ''વત્થાનિ તે ન દિન્નાનિ, મહારાજા''તિ. રાજાપિ પુનદિવસે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચીવરદાનં દત્વા, ''ઇતો તેસં પેતાનં દિબ્બવત્થાનિ હોન્તૂ''તિ પાપેસિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવ તેસં દિબ્બવત્થાનિ ઉપ્પજ્જિંસુ. તે પેતત્તભાવં વિજહિત્વા દિબ્બત્તભાવે સણ્ઠહિંસુ. સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો ''તિરોકુટ્ટેસુ તિટ્ઠન્તી''તિઆદિના (ખુ॰ પા॰ ૭.૧; પે॰ વ॰ ૧૪) તિરોકુટ્ટાનુમોદનં અકાસિ. અનુમોદનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. ઇતિ સત્થા તેભાતિકજટિલાનં વત્થું કથેત્વા ઇમમ્પિ ધમ્મદેસનં આહરિ.

અગ્ગસાવકા પન, ''ભન્તે, કિં કરિંસૂ''તિ? ''અગ્ગસાવકભાવાય પત્થનં કરિંસુ''. ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકસ્સ હિ કપ્પાનં અસઙ્ખ્યેય્યસ્સ મત્થકે સારિપુત્તો બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, નામેન સરદમાણવો નામ અહોસિ. મોગ્ગલ્લાનો ગહપતિમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ, નામેન સિરિવડ્ઢનકુટુમ્બિકો નામ અહોસિ. તે ઉભોપિ સહપંસુકીળકા સહાયકા અહેસું. તેસુ સરદમાણવો પિતુ અચ્ચયેન કુસલન્તકં મહાધનં પટિપજ્જિત્વા એકદિવસં રહોગતો ચિન્તેસિ – ''અહં ઇધલોકત્તભાવમેવ જાનામિ, નો પરલોકત્તભાવં. જાતસત્તાનઞ્ચ મરણં નામ ધુવં, મયા એકં પબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા મોક્ખધમ્મગવેસનં કાતું વટ્ટતી''તિ. સો સહાયકં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''સમ્મ સિરિવડ્ઢન, અહં પબ્બજિત્વા મોક્ખધમ્મં ગવેસિસ્સામિ, ત્વં મયા સદ્ધિં પબ્બજિતું સક્ખિસ્સસિ, ન સક્ખિસ્સસી''તિ? ''ન

સક્ખિસ્સામિ, સમ્મ, ત્વંયેવ પબ્બજાહી’’તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘પરલોકં ગચ્છન્તો સહાયે વા ઞાતિમિત્તે વા ગહેત્વા ગતો નામ નત્થિ, અત્તના કતં અત્તનોવ હોતી’’તિ. તતો રતનકોટ્ઠાગારં વિવરાપેત્વા કપણદ્ધિકવણિબ્બકયાચકાનં મહાદાનં દત્વા પબ્બતપાદં પવિસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તસ્સ એકો દ્વે તયોતિ એવં અનુપબ્બજ્જં પબ્બજિતા ચતુસત્તતિસહસ્સમત્તા જટિલા અહેસું. સો પઞ્ચ અભિઞ્ઞા, અટ્ઠ ચ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા તેસં જટિલાનં કસિણપરિકમ્મં આચિક્ખિ. તેપિ સબ્બે પઞ્ચ અભિઞ્ઞા અટ્ઠ ચ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેસું.

તેન સમયેન અનોમદસ્સી નામ સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉદપાદિ. નગરં ચન્દવતી નામ અહોસિ, પિતા યસવા નામ ખત્તિયો, માતા યસોધરા નામ દેવી, બોધિ અજ્જુનરુક્ખો, નિસભો ચ અનોમો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા, વરુણો નામ ઉપટ્ઠાકો, સુન્દરા ચ સુમના ચ દ્વે અગ્ગસાવિકા અહેસું. આયુ વસ્સસતસહસ્સં અહોસિ, સરીરં અટ્ઠપઞ્ઞાસહત્થુબ્બેધં , સરીરપ્પભા દ્વાદસયોજનં ફરિ, ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો અહોસિ. સો એકદિવસં પચ્ચૂસકાલે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય લોકં વોલોકેન્તો સરદતાપસં દિસ્વા, ‘‘અજ્જ મય્હં સરદતાપસસ્સં સન્તિકં ગતપચ્ચયેન ધમ્મદેસના ચ મહતી ભવિસ્સતિ, સો ચ અગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેસ્સતિ, તસ્સ સહાયકો સિરિવડ્ઢનકુટુમ્બિકો દુતિયસાવકટ્ઠાનં, દેસનાપરિયોસાને ચસ્સ પરિવારા ચતુસત્તતિસહસ્સમત્તા જટિલા અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તિ, મયા તત્થ ગન્તું વટ્ટતી’’તિ અત્તનો પત્તચીવરમાદાય અઞ્ઞં કઞ્ચિ અનામન્તેત્વા સીહો વિય એકચરો હુત્વા સરદતાપસસ્સ અન્તેવાસિકેસુ ફલાફલત્થાય ગતેસુ ‘‘બુદ્ધભાવં મે જાનાતૂ’’તિ અધિટ્ઠહિત્વા પસ્સન્તસ્સેવ સરદતાપસસ્સ આકાસતો ઓતરિત્વા પથવિયં પતિટ્ઠાસિ. સરદતાપસો બુદ્ધાનુભાવઞ્ચેવ સરીરનિપ્ફત્તિઞ્ચસ્સ દિસ્વા લક્ખણમન્તે સમ્મસિત્વા ‘‘ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો નામ અગારમજ્ઝે વસન્તો રાજા હોતિ ચક્કવત્તી, પબ્બજન્તો લોકે વિવટ્ટચ્છદો સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો હોતિ. અયં પુરિસો નિસ્સંસયં બુદ્ધો’’તિ જાનિત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા અગ્ગાસનં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તે અગ્ગાસને. સરદતાપસોપિ અત્તનો અનુચ્છવિકં આસનં ગહેત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

તસ્મિં સમયે ચતુસત્તતિસહસ્સજટિલા પણીતપણીતાનિ ઓજવન્તાનિ ફલાફલાનિ ગહેત્વા આચરિયસ્સ સન્તિકં સમ્પત્તા બુદ્ધાનઞ્ચેવ આચરિયસ્સ ચ નિસિન્નાસનં ઓલોકેત્વા આહંસુ – ‘‘આચરિય , મયં ‘ઇમસ્મિં લોકે તુમ્હેહિ મહન્તતરો નત્થી’તિ વિચરામ, અયં પન પુરિસો તુમ્હેહિ મહન્તતરો મઞ્ઞે’’તિ? ‘‘તાતા, કિં વદેથ, સાસપેન સદ્ધિં અટ્ઠસટ્ઠિયોજનસતસહસ્સુબ્બેધં સિનેરું સમં કાતું ઇચ્છથ, સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધેન સદ્ધિં મમં ઉપમં મા કરિત્થ પુત્તકા’’તિ. અથ તે તાપસા, ‘‘સચાયં ઇત્તરસત્તો અભવિસ્સ, અમ્હાકં આચરિયો ન એવરૂપં ઉપમં આહરિસ્સ, યાવ મહા વતાયં પુરિસો’’તિ સબ્બેવ પાદેસુ નિપતિત્વા સિરસા વન્દિંસુ. અથ ને આચરિયો આહ – ‘‘તાતા, અમ્હાકં બુદ્ધાનં અનુચ્છવિકો દેય્યધમ્મો નત્થિ, સત્થા ચ ભિક્ખાચારવેલાયં ઇધાગતો, મયં યથાસત્તિ યથાબલં દેય્યધમ્મં દસ્સામ, તુમ્હે યં યં પણીતં ફલાફલં, તં તં આહરથા’’તિ આહરાપેત્વા હત્થે ધોવિત્વા સયં તથાગતસ્સ પત્તે પતિટ્ઠાપેસિ. સત્થારા ફલાફલે પટિગ્ગહિતમત્તે દેવતા દિબ્બોજં પક્ખિપિંસુ. સો તાપસો ઉદકમ્પિ સયમેવ પરિસ્સાવેત્વા અદાસિ. તતો ભત્તકિચ્ચં કત્વા નિસિન્ને સત્થરિ સબ્બે અન્તેવાસિકે પક્કોસિત્વા સત્થુ સન્તિકે સારણીયકથં કથેન્તો નિસીદિ. સત્થા ‘‘દ્વે અગ્ગસાવકા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં આગચ્છન્તૂ’’તિ ચિન્તેસિ. તે સત્થુ ચિત્તં ઞત્વા સતસહસ્સખીણાસવપરિવારા આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ.

તતો સરદતાપસો અન્તેવાસિકે આમન્તેસિ – ‘‘તાતા, બુદ્ધાનં નિસિન્નાસનમ્પિ નીચં, સમણસતસહસ્સાનમ્પિ આસનં નત્થિ, અજ્જ તુમ્હેહિ ઉળારં બુદ્ધસક્કારં કાતું વટ્ટતિ, પબ્બતપાદતો વણ્ણગન્ધસમ્પન્નાનિ પુપ્ફાનિ આહરથા’’તિ. કથનકાલો પપઞ્ચો વિય હોતિ, ઇદ્ધિમતો પન ઇદ્ધિવિસયો અચિન્તેય્યોતિ મુહુત્તમત્તેનેવ તે તાપસા

વણ્ણગન્ધસમ્પન્નાનિ પુપ્ફાનિ આહરિત્વા બુદ્ધાનં યોજનપ્પમાણં પુપ્ફાસનં પઞ્ઞાપેસું. ઉભિન્નં અગ્ગસાવકાનં તિગાવુતં, સેસભિક્ખૂનં અડ્ઢયોજનિકાદિભેદં, સઙ્ઘનવકસ્સ ઉસભમત્તં અહોસિ. ''કથં એકસ્મિં અસ્સમપદે તાવ મહન્તાનિ આસનાનિ પઞ્ઞત્તાની''તિ ન ચિન્તેતબ્બં. ઇદ્ધિવિસયો હેસ. એવં પઞ્ઞત્તેસુ આસનેસુ સરદતાપસો તથાગતસ્સ પુરતો અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઠિતો, ''ભન્તે, મય્હં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ઇમં પુપ્ફાસનં અભિરુહથા''તિ આહ. તેન વુત્તં –

> ''નાનાપુપ્ફઞ્ચ ગન્ધઞ્ચ, સમ્પાદેત્વાન એકતો;
> પુપ્ફાસનં પઞ્ઞાપેત્વા, ઇદં વચનમબ્રવિ.
>
> ''ઇદં મે આસનં વીર, પઞ્ઞત્તં તવનુચ્છવિં;
> મમ ચિત્તં પસાદેન્તો, નિસીદ પુપ્ફમાસને.
>
> ''સત્તરત્તિન્દિવં બુદ્ધો, નિસીદિ પુપ્ફમાસને;
> મમ ચિત્તં પસાદેત્વા, હાસયિત્વા સદેવકે''તિ.

એવં નિસિન્ને સત્થરિ દ્વે અગ્ગસાવકા સેસભિક્ખૂ ચ અત્તનો અત્તનો પત્તાસને નિસીદિંસુ. સરદતાપસો મહન્તં પુપ્ફચ્છત્તં ગહેત્વા તથાગતસ્સ મત્થકે ધારેન્તો અટ્ઠાસિ. સત્થા ''જટિલાનં અયં સક્કારો મહપ્ફલો હોતૂ''તિ નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિ. સત્થુ સમાપત્તિં સમાપન્નભાવં ઞત્વા દ્વે અગ્ગસાવકાપિ સેસભિક્ખૂપિ સમાપત્તિં સમાપજ્જિંસુ. તથાગતે સત્તાહં નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા નિસિન્ને અન્તેવાસિકા ભિક્ખાચારકાલે સમ્પત્તે વનમૂલફલાફલં પરિભુઞ્જિત્વા સેસકાલે બુદ્ધાનં અઞ્જલિં પગ્ગય્હ તિટ્ઠન્તિ. સરદતાપસો પન ભિક્ખાચારમ્પિ અગન્ત્વા પુપ્ફચ્છત્તં ધારયમાનોવ સત્તાહં પીતિસુખેન વીતિનામેસિ. સત્થા નિરોધતો વુટ્ઠાય દક્ખિણપસ્સે નિસિન્નં પઠમઅગ્ગસાવકં નિસભત્થેરં આમન્તેસિ – ''નિસભ, સક્કારકારકાનં તાપસાનં પુપ્ફાસનાનુમોદનં કરોહી''તિ. થેરો ચક્કવત્તિરઞ્ઞો સન્તિકા પટિલદ્ધમહાલાભો મહાયોધો વિય તુટ્ઠમાનસો સાવકપારમિઞાણે ઠત્વા પુપ્ફાસનાનુમોદનં આરભિ. તસ્સ દેસનાવસાને દુતિયસાવકં આમન્તેસિ – ''ત્વમ્પિ ભિક્ખુ ધમ્મં દેસેહી''તિ. અનોમત્થેરો તેપિટકં બુદ્ધવચનં સમ્મસિત્વા ધમ્મં કથેસિ. દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં દેસનાય એકસ્સાપિ અભિસમયો નાહોસિ. અથ સત્થા અપરિમાણે બુદ્ધવિસયે ઠત્વા ધમ્મદેસનં આરભિ. દેસનાપરિયોસાને ઠપેત્વા સરદતાપસં સબ્બેપિ ચતુસત્તતિસહસ્સજટિલા અરહત્તં પાપુણિંસુ , સત્થા ''એથ, ભિક્ખવો''તિ હત્થં પસારેસિ. તેસં તાવદેવ કેસમસ્સૂનિ અન્તરધાયિંસુ, અટ્ઠપરિક્ખારા કાયે પટિમુક્કાવ અહેસું.

સરદતાપસો ''કસ્મા અરહત્તં ન પત્તો''તિ? વિક્ખિત્તચિત્તત્તા. સો કિર બુદ્ધાનં દુતિયાસને નિસીદિત્વા સાવકપારમિઞાણે ઠત્વા ધમ્મં દેસયતો અગ્ગસાવકસ્સ ધમ્મદેસનં સોતું આરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય, ''અહો વતાહમ્પિ અનાગતે ઉપ્પજ્જનકબુદ્ધસ્સ સાસને ઇમિના સાવકેન પટિલદ્ધધુરં લભેય્ય''ન્તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. સો તેન પરિવિતક્કેન મગ્ગફલપટિવેધં કાતું નાસક્ખિ. તથાગતં પન વન્દિત્વા સમ્મુખે ઠત્વા આહ – ''ભન્તે, તુમ્હાકં અનન્તરાસને નિસિન્નો ભિક્ખુ તુમ્હાકં સાસને કો નામ હોતી''તિ? ''મયા પવત્તિતં ધમ્મચક્કં અનુપવત્તેન્તો સાવકપારમિઞાણસ્સ કોટિપ્પત્તો સોળસ પઞ્ઞા પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતો મય્હં સાસને અગ્ગસાવકો નિસભો નામ એસો''તિ. ''ભન્તે, ય્વાયં મયા સત્તાહં પુપ્ફચ્છત્તં ધારેન્તેન સક્કારો કતો, અહં ઇમસ્સ ફલેન અઞ્ઞં સક્કત્તં વા બ્રહ્મત્તં વા ન પત્થેમિ, અનાગતે પન અયં નિસભત્થેરો વિય એકસ્સ બુદ્ધસ્સ અગ્ગસાવકો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં

અકાસિન્તિ. સત્થા ''સમજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો ઇમસ્સ પુરિસસ્સ પત્થના''તિ અનાગતંસઞાણં પેસેત્વા ઓલોકેન્તો કપ્પસતસહસ્સાધિકં એકં અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા સમિજ્ઝનભાવં અદ્દસ. દિસ્વાન સરદતાપસં આહ – ''ન તે અયં પત્થના મોઘા ભવિસ્સતિ, અનાગતે પન કપ્પસતસહસ્સાધિકં એકં અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સ માતા મહામાયા નામ દેવી ભવિસ્સતિ, પિતા સુદ્ધોદનો નામ મહારાજા, પુત્તો રાહુલો નામ, ઉપટ્ઠાકો આનન્દો નામ, દુતિયઅગ્ગસાવકો મોગ્ગલ્લાનો નામ, ત્વં પનસ્સ પઠમઅગ્ગસાવકો ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તો નામ ભવિસ્સસી''તિ . એવં તાપસં બ્યાકરિત્વા ધમ્મકથં કથેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો આકાસં પક્ખન્દિ.

સરદતાપસોપિ અન્તેવાસિકત્થેરાનં સન્તિકં ગન્ત્વા સહાયકસ્સ સિરિવડ્ઢનકુટુમ્બિકસ્સ સાસનં પેસેસિ, ''ભન્તે, મમ સહાયકસ્સ વદેથ, સહાયકેન તે સરદતાપસેન અનોમદસ્સીબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે અનાગતે ઉપ્પજ્જનકસ્સ ગોતમબુદ્ધસ્સ સાસને પઠમઅગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થિતં, ત્વં દુતિયઅગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેહી''તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા થેરેહિ પુરેતરમેવ એકપસ્સેન ગન્ત્વા સિરિવડ્ઢનસ્સ નિવેસનદ્વારે અટ્ઠાસિ. સિરિવડ્ઢનો ''ચિરસ્સં વત મે અય્યો આગતો''તિ આસને નિસીદાપેત્વા અત્તના નીચાસને નિસિન્નો, ''અન્તેવાસિકપરિસા પન વો, ભન્તે, ન પઞ્ઞાયતી''તિ પુચ્છિ. ''આમ, સમ્મ, અમ્હાકં અસ્સમં અનોમદસ્સી બુદ્ધો આગતો, મયં તસ્સ અત્તનો બલેન સક્કારં અકરિમ્હા, સત્થા સબ્બેસં ધમ્મં દેસેસિ, દેસનાપરિયોસાને ઠપેત્વા મં સેસા અરહત્તં પત્વા પબ્બજિંસુ. અહં સત્થુ પઠમઅગ્ગસાવકં નિસભત્થેરં દિસ્વા અનાગતે ઉપ્પજ્જનકસ્સ ગોતમબુદ્ધસ્સ નામ સાસને પઠમઅગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેસિં, ત્વમ્પિ તસ્સ સાસને દુતિયઅગ્ગસાવકટ્ઠાનં પત્થેહી''તિ. ''મય્હં બુદ્ધેહિ સદ્ધિં પરિચયો નત્થિ, ભન્તે''તિ. ''બુદ્ધેહિ સદ્ધિં કથનં મય્હં ભારો હોતુ, ત્વં મહન્તં સક્કારં સજ્જેહી''તિ.

સિરિવડ્ઢનો તસ્સ વચનં સુત્વા અત્તનો નિવેસનદ્વારે રાજમાનેન અટ્ઠકરીસમત્તં ઠાનં સમતલં કારેત્વા વાલુકં ઓકિરાપેત્વા લાજપઞ્ચમાનિપુપ્ફાનિ વિકિરાપેત્વા નીલુપ્પલચ્છદનં મણ્ડપં કારેત્વા બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા સેસભિક્ખૂનમ્પિ આસનાનિ પટિયાદેત્વા મહન્તં સક્કારસમ્માનં સજ્જેત્વા બુદ્ધાનં નિમન્તનત્થાય સરદતાપસસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. તાપસો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં ગહેત્વા તસ્સ નિવેસનં અગમાસિ. સિરિવડ્ઢનોપિ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા તથાગતસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા મણ્ડપં પવેસેત્વા પઞ્ઞત્તાસનેસુ નિસિન્નસ્સ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દક્ખિણોદકં દત્વા પણીતેન ભોજનેન પરિવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં મહારહેહિ વત્થેહિ અચ્છાદેત્વા, ''ભન્તે, નાયં આરબ્ભો અપ્પમત્તકટ્ઠાનત્થાય, ઇમિનાવ નિયામેન સત્તાહં અનુકમ્પં કરોથા''તિ આહ. સત્થા અધિવાસેસિ. સો તેનેવ નિયામેન સત્તાહં મહાદાનં પવત્તેત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઠિતો આહ – ''ભન્તે, મમ સહાયો સરદતાપસો યસ્સ સત્થુસ્સ પઠમઅગ્ગસાવકો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થેસિ, અહમ્પિ ''તસ્સેવ દુતિયઅગ્ગસાવકો ભવેય્ય''ન્તિ પત્થેમીતિ.

સત્થા અનાગતં ઓલોકેત્વા તસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા બ્યાકાસિ – ''ત્વં ઇતો કપ્પસતસહસ્સાધિકં અસઙ્ખ્યેય્યં અતિક્કમિત્વા ગોતમબુદ્ધસ્સ દુતિયઅગ્ગસાવકો ભવિસ્સસી''તિ. બુદ્ધાનં બ્યાકરણં સુત્વા સિરિવડ્ઢનો હટ્ઠપહટ્ઠો અહોસિ. સત્થાપિ ભત્તાનુમોદનં કત્વા સપરિવારો વિહારમેવ ગતો. ''અયં, ભિક્ખવે, મમ પુત્તેહિ તદા પત્થિતપત્થના. તે યથાપત્થિતમેવ લભિંસુ. નાહં મુખં ઓલોકેત્વા દેમી''તિ.

એવં વુત્તે દ્વે અગ્ગસાવકા ભગવન્તં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, મયં અગારિયભૂતા સમાના ગિરગ્ગસમજ્જં દસ્સનાય ગતા''તિ યાવ અસ્સજિત્થેરસ્સ સન્તિકા સોતાપત્તિફલપટિવેધા સબ્બં પચ્ચુપ્પન્નવત્થું કથેત્વા, ''તે મયં, ભન્તે,

આચરિયસ્સ સઞ્ચયસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તં તુમ્હાકં પાદમૂલે આનેતુકામા તસ્સ લદ્ધિયા નિસ્સારભાવં કથેત્વા ઇધાગમને આનિસંસં કથયિમ્હા. સો ઇદાનિ મય્હં અન્તેવાસિકવાસો નામ ચાટિયા ઉદઞ્ચનભાવપ્પત્તિસદિસો, ન સક્ખિસ્સામિ અન્તેવાસિવાસં વસિતુ''ન્તિ વત્વા, ''આચરિય, ઇદાનિ મહાજનો ગન્ધમાલાદિહત્થો ગન્ત્વા સત્થારમેવ પૂજેસ્સતિ, તુમ્હે કથં ભવિસ્સથા''તિ વુત્તે ''કિં પન ઇમસ્મિં લોકે પણ્ડિતા બહૂ, ઉદાહુ દન્ધા''તિ? ''દન્ધા''તિ કથિતે ''તેન હિ પણ્ડિતા પણ્ડિતસ્સ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સન્તિ, દન્ધા દન્ધસ્સ મમ સન્તિકં આગમિસ્સન્તિ, ગચ્છથ તુમ્હે''તિ વત્વા ''આગન્તું ન ઇચ્છિ, ભન્તે''તિ. તં સુત્વા સત્થા, ''ભિક્ખવે, સઞ્ચયો અત્તનો મિચ્છાદિટ્ઠિતાય અસારં સારોતિ, સારઞ્ચ અસારોતિ ગણ્હિ. તુમ્હે પન અત્તનો પણ્ડિતતાય સારઞ્ચ સારતો, અસારઞ્ચ અસારતો ઞત્વા અસારં પહાય સારમેવ ગણ્હિત્થા''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૧. ''અસારે સારમતિનો, સારે ચાસારદસ્સિનો;
તે સારં નાધિગચ્છન્તિ, મિચ્છાસઙ્કપ્પગોચરા.

૧૨. ''સારઞ્ચ સારતો ઞત્વા, અસારઞ્ચ અસારતો;
તે સારં અધિગચ્છન્તિ, સમ્માસઙ્કપ્પગોચરા''તિ.

તત્થ **અસારે સારમતિનો**તિ ચત્તારો પચ્ચયા, દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ, તસ્સા ઉપનિસ્સયભૂતા ધમ્મદેસનાતિ અયં અસારો નામ, તસ્મિં સારદિટ્ઠિનોતિ અત્થો. **સારે ચાસારદસ્સિનો**તિ દસવત્થુકા સમ્માદિટ્ઠિ, તસ્સા ઉપનિસ્સયભૂતા ધમ્મદેસનાતિ અયં સારો નામ, તસ્મિં ''નાયં સારો''તિ અસારદસ્સિનો. **તે સાર**ન્તિ તે પન તં મિચ્છાદિટ્ઠિગ્ગહણં ગહેત્વા ઠિતા કામવિતક્કાદીનં વસેન મિચ્છાસઙ્કપ્પગોચરા હુત્વા સીલસારં, સમાધિસારં, પઞ્ઞાસારં, વિમુત્તિસારં, વિમુત્તિઞાણદસ્સનસારં, ''પરમત્થસારં, નિબ્બાનઞ્ચ નાધિગચ્છ''ન્તિ. **સારઞ્ચા**તિ તમેવ સીલસારાદિસારં ''સારો નામાય''ન્તિ, વુત્તપ્પકારઞ્ચ અસારં ''અસારો અય''ન્તિ ઞત્વા. **તે સાર**ન્તિ તે પણ્ડિતા એવં સમ્માદસ્સનં ગહેત્વા ઠિતા નેક્ખમ્મસઙ્કપ્પાદીનં વસેન સમ્માસઙ્કપ્પગોચરા હુત્વા તં વુત્તપ્પકારં સારં અધિગચ્છન્તીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. સન્નિપતિતાનં સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. નન્દત્થેરવત્થુ

યથા અગારન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આયસ્મન્તં નન્દં આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થા હિ પવત્તિતવરધમ્મચક્કો રાજગહં ગન્ત્વા વેળુવને વિહરન્તો – ''પુત્તં મે આનેત્વા દસ્સેથા''તિ સુદ્ધોદનમહારાજેન પેસિતાનં સહસ્સસહસ્સપરિવારાનં દસન્નં દૂતાનં સબ્બપચ્છતો ગન્ત્વા અરહત્તપ્પત્તેન કાળુદાયિત્થેરેન ગમનકાલં ઞત્વા મગ્ગવણ્ણં વણ્ણેત્વા વીસતિસહસ્સખીણાસવપરિવુતો કપિલપુરં નીતો ઞાતિસમાગમે પોક્ખરવસ્સં અત્થુપ્પત્તિં કત્વા **વેસ્સન્તરજાતકં** (જા॰ ૨.૨૨.૧૬૫૫ આદયો) કથેત્વા પુનદિવસે પિણ્ડાય પવિટ્ઠો, ''ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્યા''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૬૮) ગાથાય પિતરં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા, ''ધમ્મઞ્ચરે''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૬૯) ગાથાય મહાપજાપતિં સોતાપત્તિફલે, રાજાનઞ્ચ સકદાગામિફલે પતિટ્ઠાપેસિ.

ભત્તકિચ્ચાવસાને પન રાહુલમાતુગુણકથં નિસ્સાય **ચન્દકિન્નરીજાતકં** (જા॰ ૧.૧૪.૧૮ આદયો) કથેત્વા તતો તતિયદિવસે નન્દકુમારસ્સ અભિસેકગેહપ્પવેસનવિવાહમઙ્ગલેસુ પવત્તમાનેસુ પિણ્ડાય પવિસિત્વા નન્દકુમારસ્સ હત્થે પત્તં દત્વા મઙ્ગલં વત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કમન્તો નન્દકુમારસ્સ હત્થતો પત્તં ન ગણ્હિ. સોપિ તથાગતગારવેન ''પત્તં વો, ભન્તે, ગણ્હથા''તિ વત્તું નાસક્ખિ. એવં પન ચિન્તેસિ – ''સોપાનસીસે પત્તં ગણ્હિસ્સતી''તિ. સત્થા તસ્મિમ્પિ ઠાને ન ગણ્હિ. ઇતરો ''સોપાનપાદમૂલે ગણ્હિસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. સત્થા તત્થાપિ ન ગણ્હિ. ઇતરો ''રાજઙ્ગણે ગણ્હિસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. સત્થા તત્થાપિ ન ગણ્હિ. કુમારો નિવત્તિતુકામો અરુચિયા ગચ્છન્તો સત્થુગારવેન ''પત્તં ગણ્હથા''તિ વત્તું ન સક્કોતિ. ''ઇધ ગણ્હિસ્સતિ, એત્થ ગણ્હિસ્સતી''તિ ચિન્તેન્તો ગચ્છતિ.

તસ્મિં ખણે અઞ્ઞા ઇત્થિયો તં દિસ્વા જનપદકલ્યાણિયા આચિક્ખિંસુ – ''અય્યે, ભગવા નન્દકુમારં ગહેત્વા ગતો, તુમ્હેહિ તં વિના કરિસ્સતી''તિ. સા ઉદકબિન્દૂહિ પગ્ઘરન્તેહેવ અડ્ઢુલ્લિખિતેહિ કેસેહિ વેગેન ગન્ત્વા, ''તુવટં ખો, અય્યપુત્ત, આગચ્છેય્યાસી''તિ આહ. તં તસ્સા વચનં તસ્સ હદયે તિરિયં પતિત્વા વિય ઠિતં. સત્થાપિસ્સ હત્થતો પત્તં અગ્ગણ્હિત્વાવ તં વિહારં નેત્વા, ''પબ્બજિસ્સસિ નન્દા''તિઆહ. સો બુદ્ધગારવેન ''ન પબ્બજિસ્સામી''તિ અવત્વા, ''આમ, પબ્બજિસ્સામી''તિ આહ. સત્થા ''તેન હિ નન્દં પબ્બાજેથા''તિ આહ. સત્થા કપિલપુરં ગન્ત્વા તતિયદિવસે નન્દં પબ્બાજેસિ.

સત્તમે દિવસે રાહુલમાતા કુમારં અલઙ્કરિત્વા ભગવતો સન્તિકં પેસેસિ – ''પસ્સ, તાત, એતં વીસતિસહસ્સસમણપરિવુતં સુવણ્ણવણ્ણં બ્રહ્મરૂપિવણ્ણં સમણં, અયં તે પિતા, એતસ્સ મહન્તા નિધિકુમ્ભિયો અહેસું. ત્યાસ્સ નિક્ખમનતો પટ્ઠાય ન પસ્સામ, ગચ્છ નં દાયજ્જં યાચસ્સુ – 'અહં , તાત, કુમારો, અભિસેકં પત્વા ચક્કવત્તી ભવિસ્સામિ, ધનેન મે અત્થો, ધનં મે દેહિ. સામિકો હિ પુત્તો પિતુસન્તકસ્સા'''તિ. કુમારો ભગવતો સન્તિકં ગન્ત્વાવ પિતુસિનેહં પટિલભિત્વા હટ્ઠચિત્તો ''સુખા તે, સમણ, છાયા''તિ વત્વા અઞ્ઞમ્પિ બહું અત્તનો અનુરૂપં વદન્તો અટ્ઠાસિ. ભગવા કતભત્તકિચ્ચો અનુમોદનં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ. કુમારોપિ ''દાયજ્જં મે, સમણ, દેહિ, દાયજ્જં મે, સમણ, દેહી''તિ ભગવન્તં અનુબન્ધિ. ભગવાપિ કુમારં ન નિવત્તાપેસિ. પરિજનોપિ ભગવતા સદ્ધિં ગચ્છન્તં નિવત્તેતું નાસક્ખિ. ઇતિ સો ભગવતા સદ્ધિં આરામમેવ અગમાસિ.

તતો ભગવા ચિન્તેસિ – ''યં અયં પિતુસન્તકં ધનં ઇચ્છતિ, તં વટ્ટાનુગતં સવિઘાતં, હન્દસ્સ બોધિતલે પટિલદ્ધં સત્તવિધં અરિયધનં દેમિ, લોકુત્તરદાયજ્જસ્સ નં સામિકં કરોમી''તિ. અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં સારિપુત્તં આમન્તેસિ – ''તેન હિ ત્વં, સારિપુત્ત, રાહુલકુમારં પબ્બાજેહી''તિ. થેરો કુમારં પબ્બાજેસિ. પબ્બજિતે ચ પન કુમારે રઞ્ઞો અધિમત્તં દુક્ખં ઉપ્પજ્જિ. તં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો ભગવતો નિવેદેત્વા, ''સાધુ, ભન્તે, અય્યા, માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતં પુત્તં ન પબ્બાજેય્યુ''ન્તિ વરં યાચિ. ભગવા તસ્સ તં વરં દત્વા પુનેકદિવસં રાજનિવેસને કતપાતરાસો એકમન્તં નિસિન્નેન રઞ્ઞા, ''ભન્તે, તુમ્હાકં દુક્કરકારિકકાલે એકા દેવતા મં ઉપસઙ્કમિત્વા, 'પુત્તો તે કાલકતો'તિ આહ. અહં તસ્સા વચનં અસદ્દહન્તો 'ન મય્હં પુત્તો બોધિં અપ્પત્વા કાલં કરોતી'તિ પટિક્ખિપિ''ન્તિ વુત્તે – ''ઇદાનિ કિં સદ્દહિસ્સથ, પુબ્બેપિ અટ્ઠિકાનિ દસ્સેત્વા, 'પુત્તો તે મતો'તિ વુત્તે ન સદ્દહિત્વા''તિ ઇમિસ્સા અત્થુપ્પત્તિયા **મહાધમ્મપાલજાતકં** (જા॰ ૧.૧૦.૯૨ આદયો) કથેસિ. ગાથાપરિયોસાને રાજા અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ. ઇતિ ભગવા પિતરં તીસુ ફલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો પુનદેવ રાજગહં ગન્ત્વા તતો અનાથપિણ્ડિકેન સાવત્થિં આગમનત્થાય ગહિતપટિઞ્ઞો નિટ્ઠિતે જેતવને વિહારે તત્થ ગન્ત્વા વાસં કપ્પેસિ.

એવં સત્થરિ જેતવને વિહરન્તે આયસ્મા નન્દો ઉક્કણ્ઠિત્વા ભિક્ખૂનં એતમત્થં આરોચેસિ – ‘‘અનભિરતો અહં, આવુસો, બ્રહ્મચરિયં ચરામિ, ન સક્કોમિ બ્રહ્મચરિયં સન્ધારેતું, સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિસ્સામી’’તિ. ભગવા તં પવત્તિં સુત્વા આયસ્મન્તં નન્દં પક્કોસાપેત્વા એતદવોચ – ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, નન્દ, સમ્બહુલાનં ભિક્ખૂનં એવં આરોચેસિ – ‘અનભિરતો, આવુસો, બ્રહ્મચરિયં ચરામિ, ન સક્કોમિ બ્રહ્મચરિયં સન્ધારેતું, સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિસ્સામી’’’તિ? ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિસ્સ પન ત્વં, નન્દ, અનભિરતો બ્રહ્મચરિયં ચરસિ, ન સક્કોસિ બ્રહ્મચરિયં સન્ધારેતું, સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિસ્સસી’’તિ? ‘‘સાકિયાની મં, ભન્તે, જનપદકલ્યાણી ઘરા નિક્ખમન્તસ્સ અડ્ઢુલ્લિખિતેહિ કેસેહિ અપલોકેત્વા મં એતદવોચ – ‘તુવટં ખો, અય્યપુત્ત, આગચ્છેય્યાસી’તિ, સો ખો અહં, ભન્તે, તં અનુસ્સરમાનો અનભિરતો બ્રહ્મચરિયં ચરામિ, ન સક્કોમિ બ્રહ્મચરિયં સન્ધારેતું, સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તિસ્સામી’’તિ.

અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં નન્દં બાહાયં ગહેત્વા ઇદ્ધિબલેન તાવતિંસદેવલોકં આનેન્તો અન્તરામગ્ગે એકસ્મિં ઝામકખેત્તે ઝામખાણુકે નિસિન્નં છિન્નકણ્ણનાસનઙ્ગુટ્ઠં એકં પલુટ્ઠમક્કટિં દસ્સેત્વા તાવતિંસભવને સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો ઉપટ્ઠાનં આગતાનિ કકુટપાદાનિ પઞ્ચ અચ્છરાસતાનિ દસ્સેસિ. **કકુટપાદાની**તિ રત્તવણ્ણતાય પારેવતપાદસદિસપાદાનિ. દસ્સેત્વા ચ પનાહ – ‘‘તં કિં મઞ્ઞસિ, નન્દ, કતમા નુ ખો અભિરૂપતરા વા દસ્સનીયતરા વા પાસાદિકતરા વા સાકિયાની વા જનપદકલ્યાણી, ઇમાનિ વા પઞ્ચ અચ્છરાસતાનિ કકુટપાદાની’’તિ? તં સુત્વા આહ – ‘‘સેય્યથાપિ સા, ભન્તે, છિન્નકણ્ણનાસનઙ્ગુટ્ઠા પલુટ્ઠમક્કટી, એવમેવ ખો, ભન્તે, સાકિયાની જનપદકલ્યાણી, ઇમેસં પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં ઉપનિધાય સઙ્ખ્યમ્પિ ન ઉપેતિ, કલમ્પિ ન ઉપેતિ, કલભાગમ્પિ ન ઉપેતિ. અથ ખો ઇમાનેવ પઞ્ચ અચ્છરાસતાનિ અભિરૂપતરાનિ ચેવ દસ્સનીયતરાનિ ચ પાસાદિકતરાનિ ચા’’તિ. ‘‘અભિરમ, નન્દ, અભિરમ, નન્દ, અહં તે પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદાન’’ન્તિ. ‘‘સચે મે, ભન્તે ભગવા, પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદાનં, અભિરમિસ્સામહં, ભન્તે, ભગવતિ બ્રહ્મચરિયે’’તિ.

અથ ખો ભગવા આયસ્મન્તં નન્દં ગહેત્વા તત્થ અન્તરહિતો જેતવનેયેવ પાતુરહોસિ. અસ્સોસું ખો ભિક્ખૂ, ‘‘આયસ્મા કિર નન્દો ભગવતો ભાતા માતુચ્છાપુત્તો અચ્છરાનં હેતુ બ્રહ્મચરિયં ચરતિ. ભગવા કિરસ્સ પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદાન’’ન્તિ. અથ ખો આયસ્મતો નન્દસ્સ સહાયકા ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં નન્દં ભતકવાદેન ચ ઉપક્કિતકવાદેન ચ સમુદાચરન્તિ, ‘‘ભતકો કિરાયસ્મા નન્દો, ઉપક્કિતકો કિરાયસ્મા નન્દો, અચ્છરાનં હેતુ બ્રહ્મચરિયં ચરતિ. ભગવા કિરસ્સ પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદાન’’ન્તિ. અથ ખો આયસ્મા નન્દો સહાયકાનં ભિક્ખૂનં ભતકવાદેન ચ ઉપક્કિતકવાદેન ચ અટ્ટિયમાનો હરાયમાનો જિગુચ્છમાનો એકો વૂપકટ્ઠો અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો વિહરન્તો ન ચિરસ્સેવ યસ્સત્થાય કુલપુત્તા સમ્મદેવ અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજન્તિ, તદનુત્તરં બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ, ‘‘ખીણા જાતિ, વુસિતં બ્રહ્મચરિયં, કતં કરણીયં, નાપરં ઇત્થત્તાયા’’તિ અબ્ભઞ્ઞાસિ. અઞ્ઞતરો ચ ખો પનાયસ્મા નન્દો અરહતં અહોસિ.

અથેકા દેવતા રત્તિભાગે સકલં જેતવનં ઓભાસેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા આરોચેસિ – ‘‘આયસ્મા, ભન્તે, નન્દો ભગવતો ભાતા માતુચ્છાપુત્તો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’’તિ. ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદિ ‘‘નન્દો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’’તિ. સોપાયસ્મા નન્દો

તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એતદવોચ – ‘‘યં મે, ભન્તે, ભગવા પાટિભોગો પઞ્ચન્નં અચ્છરાસતાનં પટિલાભાય કકુટપાદાનં, મુઞ્ચામહં, ભન્તે, ભગવન્તં એતસ્મા પટિસ્સવા’’તિ. ‘‘મયાપિ ખો તે, નન્દ, ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ વિદિતો ‘નન્દો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’તિ. દેવતાપિ મે એતમત્થં આરોચેસિ – ‘આયસ્મા, ભન્તે, નન્દો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી’તિ. યદેવ ખો તે, નન્દ, અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુત્તં, અથાહં મુત્તો એતસ્મા પટિસ્સવા’’તિ. અથ ખો ભગવા એતમત્થં વિદિત્વા તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

> ‘‘યસ્સ નિત્તિણ્ણો પઙ્કો, મદ્દિતો કામકણ્ટકો;
> મોહક્ખયં અનુપ્પત્તો, સુખદુક્ખેસુ ન વેધતી સ ભિક્ખૂ’’તિ. (ઉદા॰ ૨૨);

અથેકદિવસં ભિક્ખૂ તં આયસ્મન્તં નન્દં પુચ્છિંસુ – ‘‘આવુસો નન્દ, પુબ્બે ત્વં ‘ઉક્કણ્ઠિતોમી’તિ વદેસિ, ઇદાનિ તે કથ’’ન્તિ? ‘‘નત્થિ મે, આવુસો, ગિહિભાવાય આલયો’’તિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ – ‘‘અભૂતં આયસ્મા નન્દો કથેતિ, અઞ્ઞં બ્યાકરોતિ, અતીતદિવસેસુ ‘ઉક્કણ્ઠિતોમ્હી’તિ વત્વા ઇદાનિ ‘નત્થિ મે ગિહિભાવાય આલયો’તિ કથેતી’’તિ ગન્ત્વા ભગવતો એતમત્થં આરોચેસું. ભગવા ‘‘ભિક્ખવે, અતીતદિવસેસુ નન્દસ્સ અત્તભાવો દુચ્છન્નગેહસદિસો અહોસિ, ઇદાનિ સુચ્છન્નગેહસદિસો જાતો. અયઞ્હિ દિબ્બચ્છરાનં દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય પબ્બજિતકિચ્ચસ્સ મત્થકં પાપેતું વાયમન્તો તં કિચ્ચં પત્તો’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

> ૧૩. ‘‘યથા અગારં દુચ્છન્નં, વુટ્ઠી સમતિવિજ્ઝતિ;
> એવં અભાવિતં ચિત્તં, રાગો સમતિવિજ્ઝતિ.

> ૧૪. ‘‘યથા અગારં સુચ્છન્નં, વુટ્ઠી ન સમતિવિજ્ઝતિ;
> એવં સુભાવિતં ચિત્તં, રાગો ન સમતિવિજ્ઝતી’’તિ.

તત્થ **અગાર**ન્તિ યંકિઞ્ચિ ગેહં. **દુચ્છન્ન**ન્તિ વિરળચ્છન્નં છિદ્દાવછિદ્દં. **સમતિવિજ્ઝતી**તિ વસ્સવુટ્ઠિ વિનિવિજ્ઝતિ. **અભાવિત**ન્તિ તં અગારં વુટ્ઠિ વિય ભાવનાય રહિતત્તા અભાવિતં ચિત્તં રાગો સમતિ વિજ્ઝતિ. ન કેવલં રાગોવ, દોસમોહમાનાદયો સબ્બકિલેસા તથારૂપં ચિત્તં અતિવિય વિજ્ઝન્તિયેવ. **સુભાવિત**ન્તિ સમથવિપસ્સનાભાવનાહિ સુભાવિતં. એવરૂપં ચિત્તં સુચ્છન્નં ગેહં વુટ્ઠિ વિય રાગાદયો કિલેસા અતિવિજ્ઝિતું ન સક્કોન્તીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. મહાજનસ્સ દેસના સાત્થિકા અહોસિ.

અથ ખો ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ‘‘આવુસો, બુદ્ધા નામ અચ્છરિયા, જનપદકલ્યાણિં નિસ્સાય ઉક્કણ્ઠિતો નામાયસ્મા નન્દો સત્થારા દેવચ્છરા આમિસં કત્વા વિનીતો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા – ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ , પુબ્બેપેસ મયા માતુગામેન પલોભેત્વા વિનીતોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બારાણસિવાસી કપ્પટો નામ વાણિજો અહોસિ. તસ્સેકો ગદ્રભો કુમ્ભભારં વહતિ, એકદિવસેન સત્ત યોજનાનિ ગચ્છતિ. સો એકસ્મિં સમયે ગદ્રભભારકેહિ સદ્ધિં તક્કસિલં ગન્ત્વા

યાવ ભણ્ડસ્સ વિસ્સજ્જનં, તાવ ગદ્રભં ચરિતું વિસ્સજ્જેસિ. અથસ્સ સો ગદ્રભો પરિખાપિટ્ઠે ચરમાનો એકં ગદ્રભિં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિ. સા તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તી આહ – ''કુતો આગતોસી''તિ? ''બારાણસિતો''તિ. ''કેન કમ્મેના''તિ? ''વાણિજ્જકમ્મેના''તિ. ''કિત્તકં ભારં વહસી''તિ ? ''કુમ્ભભાર''ન્તિ? ''એત્તકં ભારં વહન્તો કતિ યોજનાનિ ગચ્છસી''તિ? ''સત્ત યોજનાની''તિ. ''ગતગતટ્ઠાને તે કાચિ પાદપરિકમ્મપિટ્ઠિપરિકમ્મકરા અત્થી''તિ? ''નત્થી''તિ. ''એવં સન્તે મહાદુક્ખં નામ અનુભોસી''તિ? ''કિઞ્ચાપિ હિ તિરચ્છાનગતાનં પાદપરિકમ્માદિકારકા નામ નત્થિ, કામસંયોજનઘટ્ટનત્થાય પન એવરૂપં કથં કથેસિ''? સો તસ્સા કથાય ઉક્કણ્ઠિ. કપ્પટોપિ ભણ્ડં વિસ્સજ્જેત્વા તસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા – ''એહિ, તાત, ગમિસ્સામા''તિ આહ. ''ગચ્છથ તુમ્હે, નાહં ગમિસ્સામી''તિ. અથ નં પુનપ્પુનં યાચિત્વા, ''અનિચ્છન્તં પરિભાસેત્વા નં નેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ગાથમાહ –

''પતોદં તે કરિસ્સામિ, સાળસઙ્ગુલિકણ્ટકં;
સઞ્છિન્દિસ્સામિ તે કાયં, એવં જાનાહિ ગદ્રભા''તિ.

તં સુત્વા ગદ્રભો ''એવં સન્તે અહમ્પિ તે કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''પતોદં મે કરિસ્સસિ, સોળસઙ્ગુલિકણ્ટકં;
પુરતો પતિટ્ઠહિત્વાન, ઉદ્ધરિત્વાન પચ્છતો;
દન્તં તે પાતયિસ્સામિ, એવં જાનાહિ કપ્પટા''તિ.

તં સુત્વા વાણિજો – ''કેન નુ ખો કારણેન એસ એવં વદતી''તિ ચિન્તેત્વા, ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો તં ગદ્રભિં દિસ્વા, ''ઇમાયેસ એવં સિક્ખાપિતો ભવિસ્સતિ, 'એવરૂપિં નામ તે ગદ્રભિં આનેસ્સામી'તિ માતુગામેન નં પલોભેત્વા નેસ્સામી''તિ ઇમં ગાથમાહ –

''ચતુપ્પદિં સઙ્ખમુખિં, નારિં સબ્બઙ્ગસોભિનિં;
ભરિયં તે આનયિસ્સામિ, એવં જાનાહિ ગદ્રભા''તિ.

તં સુત્વા તુટ્ઠચિત્તો ગદ્રભો ઇમં ગાથમાહ –

''ચતુપ્પદિં સઙ્ખમુખિં, નારિં સબ્બઙ્ગસોભિનિં;
ભરિયં મે આનયિસ્સસિ, એવં જાનાહિ કપ્પટ;
કપ્પટ ભિય્યો ગમિસ્સામિ, યોજનાનિ ચતુદ્દસા''તિ.

અથ નં કપ્પટો, ''તેન હિ એહી''તિ ગહેત્વા સકટ્ઠાનં અગમાસિ. સો કતિપાહચ્ચયેન નં આહ – ''નનુ મં તુમ્હે 'ભરિયં તે આનયિસ્સામી'તિ અવોચુત્થા''તિ? ''આમ, વુત્તં, નાહં અત્તનો કથં ભિન્દિસ્સામિ, ભરિયં તે આનેસ્સામિ, વેતનં પન તુય્હં એકકસ્સેવ દસ્સામિ, તુય્હં વેતનં દુતિયસ્સ પહોતુ વા મા વા, ત્વમેવ જાનેય્યાસિ. ઉભિન્નં પન વો સંવાસમન્વાય પુત્તા વિજાયિસ્સન્તિ, તેહિપિ બહૂહિ સદ્ધિં તુય્હં તં પહોતુ વા મા વા, ત્વમેવ જાનેય્યાસી''તિ. ગદ્રભો તસ્મિં કથેન્તેયેવ અનપેક્ખો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ''તદા, ભિક્ખવે, ગદ્રભી જનપદકલ્યાણી અહોસિ, ગદ્રભો નન્દો, વાણિજો અહમેવ. એવં પુબ્બેપેસ મયા માતુગામેન પલોભેત્વા વિનીતો''તિ જાતકં નિટ્ઠાપેસીતિ.

નન્દત્થેરવત્થુ નવમં.

૧૦. ચુન્દસૂકરિકવત્થુ

ઇધ સોચેતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ચુન્દસૂકરિકં નામ પુરિસં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર પઞ્ચપણ્ણાસ વસ્સાનિ સૂકરે વધિત્વા ખાદન્તો ચ વિક્કિણન્તો ચ જીવિકં કપ્પેસિ. છાતકાલે સકટેન વીહિં આદાય જનપદં ગન્ત્વા એકનાળિદ્વેનાળિમત્તેન ગામસૂકરપોતકે કિણિત્વા સકટં પૂરેત્વા આગન્ત્વા પચ્છાનિવેસને વજં વિય એકં ઠાનં પરિક્ખિપિત્વા તત્થેવ તેસં નિવાપં રોપેત્વા, તેસુ નાનાગચ્છે ચ સરીરમલઞ્ચ ખાદિત્વા વડ્ઢિતેસુ યં યં મારેતુકામો હોતિ, તં તં આળાને નિચ્ચલં બન્ધિત્વા સરીરમંસસ્સ ઉદ્ધુમાયિત્વા બહલભાવત્થં ચતુરસ્સમુગ્ગરેન પોથેત્વા, ''બહલમંસો જાતો''તિ ઞત્વા મુખં વિવરિત્વા અન્તરે દણ્ડકં દત્વા લોહથાલિયા પક્કુથિતં ઉણ્હોદકં મુખે આસિઞ્ચતિ. તં કુચ્છિં પવિસિત્વા પક્કુથિતં કરીસં આદાય અધોભાગેન નિક્ખમતિ, યાવ થોકમ્પિ કરીસં અત્થિ, તાવ આવિલં હુત્વા નિક્ખમતિ, સુદ્ધે ઉદરે અચ્છં અનાવિલં હુત્વા નિક્ખમતિ. અથસ્સ અવસેસં ઉદકં પિટ્ઠિયં આસિઞ્ચતિ. તં કાળચમ્મં ઉપ્પાટેત્વા ગચ્છતિ. તતો તિણુક્કાય લોમાનિ ઝાપેત્વા તિખિણેન અસિના સીસં છિન્દતિ. પગ્ઘરણતં લોહિતં ભાજનેન પટિગ્ગહેત્વા મંસં લોહિતેન મદ્દિત્વા પચિત્વા પુત્તદારમજ્ઝે નિસિન્નો ખાદિત્વા સેસં વિક્કિણાતિ. તસ્સ ઇમિનાવ નિયામેન જીવિકં કપ્પેન્તસ્સ પઞ્ચપણ્ણાસ વસ્સાનિ અતિક્કન્તાનિ . તથાગતે ધુરવિહારે વસન્તે એકદિવસમ્પિ પુપ્ફમુટ્ઠિમત્તેન પૂજા વા કટચ્છુમત્તં ભિક્ખદાનં વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ પુઞ્ઞં નામ નાહોસિ. અથસ્સ સરીરે રોગો ઉપ્પજ્જિ, જીવન્તસ્સેવ અવીચિમહાનિરયસન્તાપો ઉપટ્ઠહિ. અવીચિસન્તાપો નામ યોજનસતે ઠત્વા ઓલોકેન્તસ્સ અક્ખીનં ભિજ્જનસમત્થો પરિળાહો હોતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''તસ્સ અયોમયા ભૂમિ, જલિતા તેજસાયુતા;
> સમન્તા યોજનસતં, ફરિત્વા તિટ્ઠતિ સબ્બદા''તિ. (મ॰ નિ॰ ૩.૨૬૭; અ॰ નિ॰ ૩.૩૬);

નાગસેનત્થેરેન પનસ્સ પાકતિકગ્ગિસન્તાપતો અધિમત્તતાય અયં ઉપમા વુત્તા – ''યથા, મહારાજ, કૂટાગારમત્તો પાસાણોપિ નેરયિકગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તો ખણેન વિલયં ગચ્છતિ, નિબ્બત્તસત્તા પનેત્થ કમ્મબલેન માતુકુચ્છિગતા વિય ન વિલીયન્તી''તિ (મિ॰ પ॰ ૨.૪.૬). તસ્સ તસ્મિં સન્તાપે ઉપટ્ઠિતે કમ્મસરિક્ખકો આકારો ઉપ્પજ્જિ. ગેહમજ્ઝેયેવ સૂકરરવં રવિત્વા જણ્ણુકેહિ વિચરન્તો પુરત્થિમવત્થુમ્પિ પચ્છિમવત્થુમ્પિ ગચ્છતિ. અથસ્સ ગેહમાનુસકા તં દળ્હં ગહેત્વા મુખં પિદહન્તિ. કમ્મવિપાકો નામ ન સક્કા કેનચિ પટિબાહિતું. સો વિરવન્તોવ ઇતો ચિતો ચ વિચરતિ. સમન્તા સત્તસુ ઘરેસુ મનુસ્સા નિદ્દં ન લભન્તિ. મરણભયેન તજ્જિતસ્સ પન બહિનિક્ખમનં નિવારેતું અસક્કોન્તો સબ્બો ગેહજનો યથા અન્તોઠિતો બહિ વિચરિતું ન સક્કોતિ, તથા ગેહદ્વારાનિ થકેત્વા બહિગેહં પરિવારેત્વા રક્ખન્તો અચ્છતિ. ઇતરો અન્તોગેહેયેવ નિરયસન્તાપેન વિરવન્તો ઇતો ચિતો ચ વિચરતિ. એવં સત્તદિવસાનિ વિચરિત્વા અટ્ઠમે દિવસે કાલં કત્વા અવીચિમહાનિરયે નિબ્બત્તિ. અવીચિમહાનિરયો **દેવદૂતસુત્તેન** (મ॰ નિ॰ ૩.૨૬૧ આદયો; અ॰ નિ॰ ૩.૩૬) વણ્ણેતબ્બોતિ.

ભિક્ખૂ તસ્સ ઘરદ્વારેન ગચ્છન્તા તં સદ્દં સુત્વા, ''સૂકરસદ્દો''તિ સઞ્ઞિનો હુત્વા વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે નિસિન્ના એવમાહંસુ – ''ભન્તે, ચુન્દસૂકરિતસ્સ ગેહદ્વારં પિદહિત્વા સૂકરાનં મારિયમાનાનં અજ્જ સત્તમો દિવસો, ગેહે કાચિ મઙ્ગલકિરિયા ભવિસ્સતિ મઞ્ઞે. એત્તકે નામ, ભન્તે, સૂકરે મારેન્તસ્સ એકમ્પિ મેત્તચિત્તં વા કારુઞ્ઞં વા

નત્થિ, ન વત નો એવરૂપો કક્ખળો ફરુસો સત્તો દિટ્ઠપુબ્બો’’તિ. સત્થા – ‘‘ન, ભિક્ખવે, સો ઇમે સત્તદિવસે સૂકરે મારેતિ, કમ્મસરિક્ખકં પનસ્સ વિપાકં ઉદપાદિ, જીવન્તસ્સેવ અવીચિમહાનિરયસન્તાપો ઉપટ્ઠાસિ. સો તેન સન્તાપેન સત્ત દિવસાનિ સૂકરરવં રવન્તો અન્તોનિવેસને વિચરિત્વા અજ્જ કાલં કત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તો’’તિ વત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇધ લોકે એવં સોચિત્વા પુન ગન્ત્વા સોચનટ્ઠાનેયેવ નિબ્બત્તો’’તિ વુત્તે, ‘‘આમ, ભિક્ખવે, પમત્તા નામ ગહટ્ઠા વા હોન્તુ પબ્બજિતા વા, ઉભયત્થ સોચન્તિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫. ‘‘ઇધ સોચતિ પેચ્ચ સોચતિ,
પાપકારી ઉભયત્થ સોચતિ;
સો સોચતિ સો વિહઞ્ઞતિ;
દિસ્વા કમ્મકિલિટ્ઠમત્તનો’’તિ.

તત્થ **પાપકારી**તિ નાનપ્પકારસ્સ પાપકમ્મસ્સ કારકો પુગ્ગલો ‘‘અકતં વત મે કલ્યાણં, કતં પાપ’’ન્તિ એકંસેનેવ મરણસમયે ઇધ **સોચતિ**, ઇદમસ્સ કમ્મસોચનં. વિપાકં અનુભવન્તો પન **પેચ્ચ સોચતિ**. ઇદમસ્સ પરલોકે વિપાકસોચનં. એવં સો **ઉભયત્થ સોચતિ**યેવ. તેનેવ કારણેન જીવમાનોયેવ **સો** ચુન્દસૂકરિકોપિ **સોચતિ**. **દિસ્વા કમ્મકિલિટ્ઠ**ન્તિ અત્તનો કિલિટ્ઠકમ્મં પસ્સિત્વા નાનપ્પકારકં વિલપન્તો વિહઞ્ઞતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

ચુન્દસૂકરિકવત્થુ દસમં.

૧૧. ધમ્મિકઉપાસકવત્થુ

ઇધ મોદતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ધમ્મિકઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર પઞ્ચસતા ધમ્મિકઉપાસકા નામ અહેસું. તેસુ એકેકસ્સ પઞ્ચ પઞ્ચ ઉપાસકસતાનિ પરિવારા. યો તેસં જેટ્ઠકો, તસ્સ સત્ત પુત્તા સત્ત ધીતરો. તેસુ એકેકસ્સ એકેકા સલાકયાગુ સલાકભત્તં પક્ખિકભત્તં નિમન્તનભત્તં ઉપોસથિકભત્તં આગન્તુકભત્તં સઙ્ઘભત્તં વસ્સાવાસિકં અહોસિ. તેપિ સબ્બેવ અનુજાતપુત્તા નામ અહેસું. ઇતિ ચુદ્દસન્નં પુત્તાનં ભરિયાય ઉપાસકસ્સાતિ સોળસ સલાકયાગુઆદીનિ પવત્તન્તિ. ઇતિ સો સપુત્તદારો સીલવા કલ્યાણધમ્મો દાનસંવિભાગરતો અહોસિ. અથસ્સ અપરભાગે રોગો ઉપ્પજ્જિ, આયુસઙ્ખારો પરિહાયિ. સો ધમ્મં સોતુકામો ‘‘અટ્ઠ વા મે સોળસ વા ભિક્ખૂ પેસેથા’’તિ સત્થુ સન્તિકં પહિણિ. સત્થા પેસેસિ. તે ગન્ત્વા તસ્સ મઞ્ચં પરિવારેત્વા પઞ્ઞત્તેસુ આસનેસુ નિસિન્ના. ‘‘ભન્તે, અય્યાનં મે દસ્સનં દુલ્લભં ભવિસ્સતિ, દુબ્બલોમ્હિ, એકં મે સુત્તં સજ્ઝાયથા’’તિ વુત્તે ‘‘કતરં સુત્તં સોતુકામો ઉપાસકા’’તિ? ‘‘સબ્બબુદ્ધાનં અવિજહિતં સતિપટ્ઠાનસુત્ત’’ન્તિ વુત્તે – ‘‘એકાયનો અયં, ભિક્ખવે, મગ્ગો સત્તાનં વિસુદ્ધિયા’’તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૩; મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૬) સુત્તન્તં પટ્ઠપેસું. તસ્મિં ખણે છહિ દેવલોકેહિ સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતા સહસ્સસિન્ધવયુત્તા દિયડ્ઢયોજનસતિકા છ રથા આગમિંસુ. તેસુ ઠિતા દેવતા ‘‘અમ્હાકં દેવલોકં નેસ્સામ, અમ્હાકં દેવલોકં નેસ્સામ, અમ્ભો મત્તિકભાજનં ભિન્દિત્વા સુવણ્ણભાજનં ગણ્હન્તો વિય અમ્હાકં દેવલોકે અભિરમિતું ઇધ નિબ્બત્તાહિ, અમ્હાકં દેવલોકે અભિરમિતું ઇધ નિબ્બત્તાહી’’તિ વદિંસુ. ઉપાસકો ધમ્મસ્સવનન્તરાયં અનિચ્છન્તો – ‘‘આગમેથ આગમેથા’’તિ આહ. ભિક્ખૂ ‘‘અમ્હે વારેતી’’તિ સઞ્ઞાય તુણ્હી અહેસું.

અથસ્સ પુત્તધીતરો "અમ્હાકં પિતા પુબ્બે ધમ્મસ્સવનેન અતિત્તો અહોસિ, ઇદાનિ પન ભિક્ખૂ પક્કોસાપેત્વા સજ્ઝાયં કારેત્વા સયમેવ વારેતિ, મરણસ્સ અભાયનકસત્તો નામ નત્થી"તિ વિરવિંસુ. ભિક્ખૂ "ઇદાનિ અનોકાસો"તિ ઉટ્ઠાયાસના પક્કમિંસુ. ઉપાસકો થોકં વીતિનામેત્વા સતિં પટિલભિત્વા પુત્તે પુચ્છિ – "કસ્મા કન્દથા"તિ? "તાત, તુમ્હે ભિક્ખૂ પક્કોસાપેત્વા ધમ્મં સુણન્તા સયમેવ વારયિત્થ, અથ મયં 'મરણસ્સ અભાયનકસત્તો નામ નત્થી'તિ કન્દિમ્હા"તિ . "અય્યા પન કુહિ"ન્તિ? "'અનોકાસો'તિ ઉટ્ઠાયાસના પક્કન્તા, તાતા"તિ. "નાહં, અય્યેહિ સદ્ધિં કથેમી"તિ વુત્તે "અથ કેન સદ્ધિં કથેથા"તિ. "છહિ દેવલોકેહિ દેવતા છ રથે અલઙ્કરિત્વા આદાય આકાસે ઠત્વા 'અમ્હાહિ દેવલોકે અભિરમ, અમ્હાકં દેવલોકે અભિરમા'તિ સદ્દં કરોન્તિ, તાહિ સદ્ધિં કથેમી"તિ. "કુહિં, તાત, રથા, ન મયં પસ્સામા"તિ? "અત્થિ પન મય્હં ગન્થિતાનિ પુપ્ફાની"તિ? "અત્થિ, તાતા"તિ. "કતરો દેવલોકો રમણીયો"તિ? "સબ્બબોધિસત્તાનં બુદ્ધમાતાપિતૂનઞ્ચ વસિતટ્ઠાનં તુસિતભવનં રમણીયં, તાતા"તિ. "તેન હિ 'તુસિતભવનતો આગતરથે લગ્ગતૂ'તિ પુપ્ફદામં ખિપથા"તિ. તે ખિપિંસુ. તં રથધુરે લગ્ગિત્વા આકાસે ઓલમ્બિ. મહાજનો તદેવ પસ્સતિ, રથં ન પસ્સતિ. ઉપાસકો "પસ્સથેતં પુપ્ફદામ"ન્તિ વત્વા, "આમ, પસ્સામા"તિ વુત્તે – "એતં તુસિતભવનતો આગતરથે ઓલમ્બતિ, અહં તુસિતભવનં ગચ્છામિ , તુમ્હે મા ચિન્તયિત્થ, મમ સન્તિકે નિબ્બત્તિતુકામા હુત્વા મયા કતનિયામેનેવ પુઞ્ઞાનિ કરોથા"તિ વત્વા કાલં કત્વા રથે પતિટ્ઠાસિ.

તાવદેવસ્સ તિગાવુતપ્પમાણો સટ્ઠિસકટભારાલઙ્કારપટિમણ્ડિતો અત્તભાવો નિબ્બત્તિ, અચ્છરાસહસ્સં પરિવારેસિ, પઞ્ચવીસતિયોજનિકં કનકવિમાનં પાતુરહોસિ. તેપિ ભિક્ખૂ વિહારં અનુપ્પત્તે સત્થા પુચ્છિ – "સુતા, ભિક્ખવે, ઉપાસકેન ધમ્મદેસના"તિ? "આમ, ભન્તે, અન્તરાયેવ પન 'આગમેથા'તિ વારેસિ. અથસ્સ પુત્તધીતરો કન્દિંસુ . મયં 'ઇદાનિ અનોકાસો'તિ ઉટ્ઠાયાસના નિક્ખન્તા"તિ. "ન સો, ભિક્ખવે, તુમ્હેહિ સદ્ધિં કથેસિ, છહિ દેવલોકેહિ દેવતા છ રથે અલઙ્કરિત્વા આહરિત્વા તં ઉપાસકં પક્કોસિંસુ. સો ધમ્મદેસનાય અન્તરાયં અનિચ્છન્તો તાહિ સદ્ધિં કથેસી"તિ. "એવં, ભન્તે"તિ. "એવં, ભિક્ખવે"તિ. "ઇદાનિ કુહિં નિબ્બત્તો"તિ? "તુસિતભવને, ભિક્ખવે"તિ. "ભન્તે, ઇદાનિ ઇધ ઞાતિમજ્ઝે મોદમાનો વિચરિત્વા ઇદાનેવ ગન્ત્વા પુન મોદનટ્ઠાનેયેવ નિબ્બત્તો"તિ. "આમ, ભિક્ખવે, અપ્પમત્તા હિ ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા સબ્બત્થ મોદન્તિયેવા"તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬. "ઇધ મોદતિ પેચ્ચ મોદતિ,
કતપુઞ્ઞો ઉભયત્થ મોદતિ;
સો મોદતિ સો પમોદતિ,
દિસ્વા કમ્મવિસુદ્ધિમત્તનો"તિ.

તત્થ **કતપુઞ્ઞો**તિ નાનપ્પકારસ્સ કુસલસ્સ કારકો પુગ્ગલો "અકતં વત મે પાપં, કતં મે કલ્યાણ"ન્તિ ઇધ કમ્મમોદનેન, પેચ્ચ વિપાકમોદનેન મોદતિ. એવં **ઉભયત્થ મોદતિ** નામ. **કમ્મવિસુદ્ધિ**ન્તિ ધમ્મિકઉપાસકોપિ અત્તનો કમ્મવિસુદ્ધિં પુઞ્ઞકમ્મસમ્પત્તિં દિસ્વા કાલકિરિયતો પુબ્બે ઇધલોકેપિ મોદતિ, કાલં કત્વા ઇદાનિ પરલોકેપિ અતિમોદતિયેવાતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

ધમ્મિકઉપાસકવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. દેવદત્તવત્થુ

ઇધ તપ્પતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દેવદત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

દેવદત્તસ્સ વત્થુ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય યાવ પથવિપ્પવેસના દેવદત્તં આરબ્ભ ભાસિતાનિ સબ્બાનિ જાતકાનિ વિત્થારેત્વા કથિતં. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – સત્થરિ અનુપિયં નામ મલ્લાનં નિગમો અત્થિ. તં નિસ્સાય અનુપિયમ્બવને વિહરન્તેયેવ તથાગતસ્સ લક્ખણપટિગ્ગહણદિવસેયેવ અસીતિસહસ્સેહિ ઞાતિકુલેહિ ''રાજા વા હોતુ, બુદ્ધો વા, ખત્તિયપરિવારોવ વિચરિસ્સતી''તિ અસીતિસહસ્સપુત્તા પટિઞ્ઞાતા. તેસુ યેભુય્યેન પબ્બજિતેસુ ભદ્દિયં નામ રાજાનં, અનુરુદ્ધં, આનન્દં, ભગું, કિમિલં, દેવદત્તન્તિ ઇમે છ સક્યે અપબ્બજન્તે દિસ્વા, ''મયં અત્તનો પુત્તે પબ્બાજેમ, ઇમે છ સક્યા ન ઞાતકા મઞ્ઞે, કસ્મા ન પબ્બજન્તી''તિ? કથં સમુટ્ઠાપેસું. અથ ખો મહાનામો સક્યો અનુરુદ્ધં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''તાત, અમ્હાકં કુલા પબ્બજિતો નત્થિ, ત્વં વા પબ્બજ, અહં વા પબ્બજિસ્સામી''તિ આહ. સો પન સુખુમાલો હોતિ સમ્પન્નભોગો, ''નત્થી''તિ વચનમ્પિ તેન ન સુતપુબ્બં. એકદિવસઞ્હિ તેસુ છસુ ખત્તિયેસુ ગુળકીળં કીળન્તેસુ અનુરુદ્ધો પૂવેન પરાજિતો પૂવત્થાય પહિણિ, અથસ્સ માતા પૂવે સજ્જેત્વા પહિણિ . તે ખાદિત્વા પુન કીળિંસુ. પુનપ્પુનં તસ્સેવ પરાજયો હોતિ. માતા પનસ્સ પહિતે પહિતે તિક્ખત્તું પૂવે પહિણિત્વા ચતુત્થવારે ''પૂવા નત્થી''તિ પહિણિ. સો ''નત્થી''તિ વચનસ્સ અસુતપુબ્બત્તા ''એસાપેકા પૂવવિકતિ ભવિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાનો ''નત્થિપૂવં મે આહરથા''તિ પેસેસિ. માતા પનસ્સ ''નત્થિપૂવં કિર, અય્યે, દેથા''તિ વુત્તે, ''મમ પુત્તેન 'નત્થી'તિ પદં ન સુતપુબ્બં, ઇમિના પન ઉપાયેન નં એતમત્થં જાનાપેસ્સામી''તિ તુચ્છં સુવણ્ણપાતિં અઞ્ઞાય સુવણ્ણપાતિયા પટિકુજ્જિત્વા પેસેસિ. નગરપરિગ્ગાહિકા દેવતા ચિન્તેસું – ''અનુરુદ્ધસક્યેન અન્નભારકાલે અત્તનો ભાગભત્તં ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દત્વા '''નત્થી'તિ મે વચનસ્સ સવનં મા હોતુ, ભોજનુપ્પત્તિટ્ઠાનજાનનં મા 'હોતૂ'તિ પત્થના કતા, સચાયં તુચ્છપાતિં પસ્સિસ્સતિ, દેવસમાગમં પવિસિતું ન લભિસ્સામ, સીસમ્પિ નો સત્તધા ફલેય્યા''તિ. અથ નં પાતિં દિબ્બપૂવેહિ પુણ્ણં અકંસુ. કસ્સા ગુળમણ્ડલે ઠપેત્વા ઉગ્ઘાટિતમત્તાય પૂવગન્ધો સકલનગરે છાદેત્વા ઠિતો. પૂવખણ્ડં મુખે ઠપિતમત્તમેવ સત્તરસહરણીસહસ્સાનિ અનુફરિ.

સો ચિન્તેસિ – ''નાહં માતુ પિયો, એત્તકં મે કાલં ઇમં નત્થિપૂવં નામ ન પચિ, ઇતો પટ્ઠાય અઞ્ઞં પૂવં નામ ન ખાદિસ્સામી''તિ, સો ગેહં ગન્ત્વાવ માતરં પુચ્છિ – ''અમ્મ , તુમ્હાકં અહં પિયો, અપ્પિયો''તિ? ''તાત, એકક્ખિનો અક્ખિ વિય ચ હદયં વિય ચ અતિવિય પિયો મે અહોસી''તિ. ''અથ કસ્મા એત્તકં કાલં મય્હં નત્થિપૂવં ન પચિત્થ, અમ્મા''તિ? સા ચૂળૂપટ્ઠાકં પુચ્છિ – ''અત્થિ કિઞ્ચિ પાતિયં, તાતા''તિ? ''પરિપુણ્ણા, અય્યે, પાતિ પૂવેહિ, એવરૂપા પૂવા નામ મે ન દિટ્ઠપુબ્બા''તિ આરોચેસિ. સા ચિન્તેસિ – ''મય્હં પુત્તો પુઞ્ઞવા કતાભિનીહારો ભવિસ્સતિ, દેવતાહિ પાતિં પૂરેત્વા પૂવા પહિતા ભવિસ્સન્તી''તિ. ''અથ નં પુત્તો, અમ્મ, ઇતો પટ્ઠાયાહં અઞ્ઞં પૂવં નામ ન ખાદિસ્સામિ, નત્થિપૂવમેવ પચેય્યાસી''તિ. સાપિસ્સ તતો પટ્ઠાય ''પૂવં ખાદિતુકામોમ્હી''તિ વુત્તે તુચ્છપાતિમેવ અઞ્ઞાય પાતિયા પટિકુચ્છિત્વા પેસેસિ. યાવ અગારમજ્ઝે વસિ, તાવસ્સ દેવતાવ પૂવે પહિણિંસુ.

સો એત્તકમ્પિ અજાનન્તો પબ્બજ્જં નામ કિં જાનિસ્સતિ? તસ્મા ''કા એસા પબ્બજ્જા નામા''તિ ભાતરં પુચ્છિત્વા ''ઓહારિતકેસમસ્સુના કાસાયનિવત્થેન કટ્ઠત્થરકે વા બિદલમઞ્ચકે વા નિપજ્જિત્વા પિણ્ડાય ચરન્તેન

વિહરિતબ્બં. એસા પબ્બજ્જા નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભાતિક, અહં સુખુમાલો. નાહં સક્ખિસ્સામિ પબ્બજિતુ’’ન્તિ આહ. ‘‘તેન હિ, તાત, કમ્મન્તં ઉગ્ગહેત્વા ઘરાવાસં વસ. ન હિ સક્કા અમ્હેસુ એકેન અપબ્બજિતુ’’ન્તિ. અથ નં ‘‘કો એસ કમ્મન્તો નામા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ભત્તુટ્ઠાનટ્ઠાનમ્પિ અજાનન્તો કુલપુત્તો કમ્મન્તં નામ કિં જાનિસ્સતી’’તિ? એકદિવસઞ્હિ તિણ્ણં ખત્તિયાનં કથા ઉદપાદિ – ‘‘ભત્તં નામ કુહિં ઉટ્ઠહતી’’તિ? કિમિલો આહ – ‘‘કોટ્ઠે ઉટ્ઠહતી’’તિ. અથ નં ભદ્દિયો ‘‘ત્વં ભત્તસ્સ ઉટ્ઠાનટ્ઠાનં ન જાનાસિ, ભત્તં નામ ઉક્ખલિયં ઉટ્ઠહતી’’તિ આહ. અનુરુદ્ધો ‘‘તુમ્હે દ્વેપિ ન જાનાથ, ભત્તં નામ રતનમકુળાય સુવણ્ણપાતિયં ઉટ્ઠહતી’’તિ આહ.

તેસુ કિર એકદિવસં કિમિલો કોટ્ઠતો વીહી ઓતારિયમાને દિસ્વા, ‘‘એતે કોટ્ઠેયેવ જાતા’’તિ સઞ્ઞી અહોસિ. ભદ્દિયો એકદિવસં ઉક્ખલિતો ભત્તં વડ્ઢિયમાનં દિસ્વા ‘‘ઉક્ખલિયઞ્ઞેવ ઉપ્પન્ન’’ન્તિ સઞ્ઞી અહોસિ. અનુરુદ્ધેન પન નેવ વીહી કોટ્ટેન્તા, ન ભત્તં પચન્તા, ન વડ્ઢેન્તા દિટ્ઠપુબ્બા, વડ્ઢેત્વા પન પુરતો ઠપિતમેવ પસ્સતિ. સો ભુઞ્જિતુકામકાલે ‘‘ભત્તં પાતિયં ઉટ્ઠહતી’’તિ સઞ્ઞમકાસિ. એવં તયોપિ તે ભત્તુટ્ઠાનટ્ઠાનં ન જાનન્તિ. તેનાયં ‘‘કો એસ કમ્મન્તો નામા’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘પઠમં ખેત્તં કસાપેતબ્બ’’ન્તિઆદિકં સંવચ્છરે સંવચ્છરે કત્તબ્બં કિચ્ચં સુત્વા, ‘‘કદા કમ્મન્તાનં અન્તો પઞ્ઞાયિસ્સતિ, કદા મયં અપ્પોસ્સુક્કા ભોગે ભુઞ્જિસ્સામા’’તિ વત્વા કમ્મન્તાનં અપરિયન્તતાય અક્ખાતાય ‘‘તેન હિ ત્વઞ્ઞેવ ઘરાવાસં વસ, ન મય્હં એતેનત્થો’’તિ માતરં ઉપસઙ્કમિત્વા , ‘‘અનુજાનાહિ મં, અમ્મ, પબ્બજિસ્સામી’’તિ વત્વા તાય નાનપ્પકારેહિ તિક્ખત્તું પટિક્ખિપિત્વા, ‘‘સચે તે સહાયકો ભદ્દિયરાજા પબ્બજિસ્સતિ, તેન સદ્ધિં પબ્બજાહી’’તિ વુત્તે તં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘મમ ખો, સમ્મ, પબ્બજ્જા તવ પટિબદ્ધા’’તિ વત્વા તં નાનપ્પકારેહિ સઞ્ઞાપેત્વા સત્તમે દિવસે અત્તના સદ્ધિં પબ્બજનત્થાય પટિઞ્ઞં ગણ્હિ.

તતો ભદ્દિયો સક્યરાજા અનુરુદ્ધો આનન્દો ભગુ કિમિલો દેવદત્તોતિ ઇમે છ ખત્તિયા ઉપાલિકપ્પકસત્તમા દેવા વિય દિબ્બસમ્પત્તિં સત્તાહં સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા ઉય્યાનં ગચ્છન્તા વિય ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય નિક્ખમિત્વા પરવિસયં પત્વા રાજાણાય સેનં નિવત્તાપેત્વા પરવિસયં ઓક્કમિંસુ. તત્થ છ ખત્તિયા અત્તનો અત્તનો આભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા ભણ્ડિકં કત્વા, ‘‘હન્દ ભણે, ઉપાલિ, નિવત્તસ્સુ, અલં તે એત્તકં જીવિકાયા’’તિ તસ્સ અદંસુ. સો તેસં પાદમૂલે પરિવત્તિત્વા પરિદેવિત્વા તેસં આણં અતિક્કમિતું અસક્કોન્તો ઉટ્ઠાય તં ગહેત્વા નિવત્તિ. તેસં દ્વિધા જાતકાલે, વનં આરોદનપ્પત્તં વિય પથવીકમ્પમાનાકારપ્પત્તા વિય અહોસિ. ઉપાલિ કપ્પકોપિ થોકં ગન્ત્વા નિવત્તિત્વા ‘‘ચણ્ડા ખો સાકિયા, ‘ઇમિના કુમારા નિપ્પાતિતા’તિ ઘાતેય્યુમ્પિ મં. ઇમે હિ નામ સક્યકુમારા એવરૂપં સમ્પત્તિં પહાય ઇમાનિ અનગ્ઘાનિ આભરણાનિ ખેળપિણ્ડં વિય છડ્ડેત્વા પબ્બજિસ્સન્તિ, કિમઙ્ગં પનાહ’’ન્તિ ભણ્ડિકં ઓમુઞ્ચિત્વા તાનિ આભરણાનિ રુક્ખે લગ્ગેત્વા ‘‘અત્થિકા ગણ્હન્તૂ’’તિ વત્વા તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા તેહિ ‘‘કસ્મા નિવત્તોસી’’તિ પુટ્ઠો તમત્થં આરોચેસિ. અથ નં તે આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘મયં, ભન્તે, સાકિયા નામ માનનિસ્સિતા, અયં અમ્હાકં દીઘરત્તં પરિચારકો, ઇમં પઠમતરં પબ્બાજેથ, મયમસ્સ અભિવાદનાદીનિ કરિસ્સામ, એવં નો માનો નિમ્માનાયિસ્સતી’’તિ વત્વા તં પઠમતરં પબ્બાજેત્વા પચ્છા સયં પબ્બજિંસુ. તેસુ આયસ્મા ભદ્દિયો તેનેવ અન્તરવસ્સેન તેવિજ્જો અહોસિ. આયસ્મા અનુરુદ્ધો દિબ્બચક્ખુકો હુત્વા પચ્છા **મહાવિતક્કસુત્તં** (અ॰ નિ॰ ૮.૩૦) સુત્વા અરહત્તં પાપુણિ. આયસ્મા આનન્દો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. ભગુત્થેરો ચ કિમિલત્થેરો ચ અપરભાગે વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. દેવદત્તો પોથુજ્જનિકં ઇદ્ધિં પત્તો.

અપરભાગે સત્થરિ કોસમ્બિયં વિહરન્તે સસાવકસઙ્ઘસ્સ તથાગતસ્સ મહન્તો લાભસક્કારો નિબ્બત્તિ. વત્થભેસજ્જાદિહત્થા મનુસ્સા વિહારં પવિસિત્વા ‘‘કુહિં સત્થા, કુહિં સારિપુત્તત્થેરો, કુહિં મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો, કુહિં મહાકસ્સપત્થેરો, કુહિં ભદ્દિયત્થેરો, કુહિં અનુરુદ્ધત્થેરો, કુહિં આનન્દત્થેરો, કુહિં ભગુત્થેરો, કુહિં કિમિલત્થેરો’’તિ

અસીતિમહાસાવકાનં નિસિન્નટ્ઠાનં ઓલોકેન્તા વિચરન્તિ. ‘‘દેવદત્તત્થેરો કુહિં નિસિન્નો વા, ઠિતો વા’’તિ પુચ્છન્તો નામ નત્થિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘અહમ્પિ એતેહિ સદ્ધિંયેવ પબ્બજિતો, એતેપિ ખત્તિયપબ્બજિતા, અહમ્પિ ખત્તિયપબ્બજિતો, લાભસક્કારહત્થા મનુસ્સા એતેયેવ પરિયેસન્તિ, મમ નામં ગહેતાપિ નત્થિ. કેન નુ ખો સદ્ધિં એકતો હુત્વા કં પસાદેત્વા મમ લાભસક્કારં નિબ્બત્તેય્ય’’ન્તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અયં ખો રાજા બિમ્બિસારો પઠમદસ્સનેનેવ એકાદસહિ નહુતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો, ન સક્કા એતેન સદ્ધિં એકતો ભવિતું, કોસલરઞ્ઞાપિ સદ્ધિં ન સક્કા ભવિતું. અયં ખો પન રઞ્ઞો પુત્તો અજાતસત્તુ કુમારો કસ્સચિ ગુણદોસે ન જાનાતિ, એતેન સદ્ધિં એકતો ભવિસ્સામી’’તિ. સો કોસમ્બિતો રાજગહં ગન્ત્વા કુમારકવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા ચત્તારો આસીવિસે ચતૂસુ હત્થપાદેસુ એકં ગીવાય પિલન્ધિત્વા એકં સીસે ચુમ્બટકં કત્વા એકં એકંસં કરિત્વા ઇમાય અહિમેખલાય આકાસતો ઓરુય્હ અજાતસત્તુસ્સ ઉચ્છઙ્ગે નિસીદિત્વા તેન ભીતેન ‘‘કોસિ ત્વ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘અહં દેવદત્તો’’તિ વત્વા તસ્સ ભયવિનોદનત્થં તં અત્તભાવં પટિસંહરિત્વા સઙ્ઘાટિપત્તચીવરધરો પુરતો ઠત્વા તં પસાદેત્વા લાભસક્કારં નિબ્બત્તેસિ. સો લાભસક્કારાભિભૂતો ‘‘અહં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિહરિસ્સામી’’તિ પાપકં ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા સહ ચિત્તુપ્પાદેન ઇદ્ધિતો પરિહાયિત્વા સત્થારં વેળુવનવિહારે સરાજિકાય પરિસાય ધમ્મં દેસેન્તં વન્દિત્વા ઉટ્ઠાયાસના અઞ્જલિં પગ્ગય્હ – ‘‘ભગવા, ભન્તે, એતરહિ જિણ્ણો વુડ્ઢો મહલ્લકો, અપ્પોસ્સુક્કો દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં અનુયુઞ્જતુ, અહં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિહરિસ્સામિ, નિય્યાદેથ મે ભિક્ખુસઙ્ઘ’’ન્તિ વત્વા સત્થારા ખેળાસકવાદેન અપસાદેત્વા પટિક્ખિત્તો અનત્તમનો ઇમં પઠમં તથાગતે આઘાતં બન્ધિત્વા પક્કામિ.

અથસ્સ ભગવા રાજગહે પકાસનીયકમ્મં કારેસિ. સો ‘‘પરિચ્ચત્તો દાનિ અહં સમણેન ગોતમેન, ઇદાનિસ્સ અનત્થં કરિસ્સામી’’તિ અજાતસત્તું ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘પુબ્બે ખો, કુમાર, મનુસ્સા દીઘાયુકા, એતરહિ અપ્પાયુકા. ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં ત્વં કુમારોવ સમાનો કાલં કરેય્યાસિ, તેન હિ ત્વં, કુમાર, પિતરં હન્ત્વા રાજા હોહિ, અહં ભગવન્તં હન્ત્વા બુદ્ધો ભવિસ્સામી’’તિ વત્વા તસ્મિં રજ્જે પતિટ્ઠિતે તથાગતસ્સ વધાય પુરિસે પયોજેત્વા તેસુ સોતાપત્તિફલં પત્વા નિવત્તેસુ સયં ગિજ્ઝકૂટપબ્બતં અભિરુહિત્વા, ‘‘અહમેવ સમણં ગોતમં જીવિતા વોરોપેસ્સામી’’તિ સિલં પવિજ્ઝિત્વા રુહિરુપ્પાદકકમ્મં કત્વા ઇમિનાપિ ઉપાયેન મારેતું અસક્કોન્તો પુન નાળાગિરિં વિસ્સજ્જાપેસિ. તસ્મિં આગચ્છન્તે આનન્દત્થેરો અત્તનો જીવિતં સત્થુ પરિચ્ચજિત્વા પુરતો અટ્ઠાસિ. સત્થા નાગં દમેત્વા નગરા નિક્ખમિત્વા વિહારં ગન્ત્વા અનેકસહસ્સેહિ ઉપાસકેહિ અભિહટં મહાદાનં પરિભુઞ્જિત્વા તસ્મિં દિવસે સન્નિપતિતાનં અટ્ઠારસકોટિસઙ્ખાતાનં રાજગહવાસીનં અનુપુબ્બિં કથં કથેત્વા ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયે જાતે ‘‘અહો આયસ્મા આનન્દો મહાગુણો, તથારૂપે નામ હત્થિનાગે આગચ્છન્તે અત્તનો જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા સત્થુ પુરતોવ અટ્ઠાસી’’તિ થેરસ્સ ગુણકથં સુત્વા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મમત્થાય જીવિતં પરિચ્ચજિયેવા’’તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ યાચિતો **ચૂળહંસ** (જા॰ ૧.૧૫.૧૩૩ આદયો; ૨.૨૧.૧ આદયો) – **મહાહંસ** (જા॰ ૨.૨૧.૮૯ આદયો) – **કક્કટકજાતકાનિ** (જા॰ ૧.૩.૪૯ આદયો) કથેસિ. દેવદત્તસ્સાપિ કમ્મં નેવ પાકટં, તથા રઞ્ઞો મારાપિતત્તા, ન વધકાનં પયોજિતત્તા ન સિલાય પવિદ્ધત્તા પાકટં અહોસિ, યથા નાળાગિરિહત્થિનો વિસ્સજ્જિતત્તા. તદા હિ મહાજનો ‘‘રાજાપિ દેવદત્તેનેવ મારાપિતો, વધકોપિ પયોજિતો, સિલાપિ અપવિદ્ધા. ઇદાનિ પન તેન નાળાગિરિ વિસ્સજ્જાપિતો, એવરૂપં નામ પાપકં ગહેત્વા રાજા વિચરતી’’તિ કોલાહલમકાસિ.

રાજા મહાજનસ્સ કથં સુત્વા પઞ્ચ થાલિપાકસતાનિ નીહરાપેત્વા ન પુન તસ્સૂપટ્ઠાનં અગમાસિ, નાગરાપિસ્સ કુલં ઉપગતસ્સ ભિક્ખામત્તમ્પિ ન અદંસુ. સો પરિહીનલાભસક્કારો કોહઞ્ઞેન જીવિતુકામો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા

પઞ્ચ વત્થૂનિ યાચિત્વા ભગવતો ''અલં, દેવદત્ત, યો ઇચ્છતિ, સો આરઞ્ઞકો હોતૂ''તિ પટિક્ખિત્તો કસ્સાવુસો, વચનં સોભનં, કિં તથાગતસ્સ ઉદાહુ મમ, અહઞ્હિ ઉક્કટ્ઠવસેન એવં વદામિ, ''સાધુ, ભન્તે, ભિક્ખૂ યાવજીવં આરઞ્ઞકા અસ્સુ, પિણ્ડપાતિકા, પંસુકૂલિકા, રુક્ખમૂલિકા, મચ્છમંસં ન ખાદેય્યુ''ન્તિ. ''યો દુક્ખા મુચ્ચિતુકામો, સો મયા સદ્ધિં આગચ્છતૂ''તિ વત્વા પક્કામિ. તસ્સ વચનં સુત્વા એકચ્ચે નવકપબ્બજિતા મન્દબુદ્ધિનો ''કલ્યાણં દેવદત્તો આહ, એતેન સદ્ધિં વિચરિસ્સામા''તિ તેન સદ્ધિં એકતો અહેસું. ઇતિ સો પઞ્ચસતેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં તેહિ પઞ્ચહિ વત્થૂહિ લૂખપ્પસન્નં જનં સઞ્ઞાપેન્તો કુલેસુ વિઞ્ઞાપેત્વા વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તો સઙ્ઘભેદાય પરક્કમિ. સો ભગવતા, ''સચ્ચં કિર ત્વં, દેવદત્ત, સઙ્ઘભેદાય પરક્કમસિ ચક્કભેદાયા''તિ પુટ્ઠો ''સચ્ચં ભગવા''તિ વત્વા, ''ગરુકો ખો, દેવદત્ત, સઙ્ઘભેદો''તિઆદીહિ ઓવદિતોપિ સત્થુ વચનં અનાદિયિત્વા પક્કન્તો આયસ્મન્તં આનન્દં રાજગહે પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા, ''અજ્જતગ્ગે દાનાહં, આવુસો આનન્દ, અઞ્ઞત્રેવ ભગવતા, અઞ્ઞત્ર, ભિક્ખુસઙ્ઘા ઉપોસથં કરિસ્સામિ, સઙ્ઘકમ્મં કરિસ્સામી''તિ આહ. થેરો તમત્થં ભગવતો આરોચેસિ. તં વિદિત્વા સત્થા ઉપ્પન્નધમ્મસંવેગો હુત્વા, ''દેવદત્તો સદેવકસ્સ લોકસ્સ અનત્થનિસ્સિતં અત્તનો અવીચિમ્હિ પચ્ચનકકમ્મં કરોતી''તિ વિતક્કેત્વા –

> ''સુકરાનિ અસાધૂનિ, અત્તનો અહિતાનિ ચ;
> યં વે હિતઞ્ચ સાધુઞ્ચ, તં વે પરમદુક્કર''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૬૩) –

ઇમં ગાથં વત્વા પુન ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

> ''સુકરં સાધુના સાધુ, સાધુ પાપેન દુક્કરં;
> પાપં પાપેન સુકરં, પાપમરિયેહિ દુક્કર''ન્તિ. (ઉદા॰ ૪૮; ચૂળવ॰ ૩૪૩);

અથ ખો દેવદત્તો ઉપોસથદિવસે અત્તનો પરિસાય સદ્ધિં એકમન્તં નિસીદિત્વા, ''યસ્સિમાનિ પઞ્ચ વત્થૂનિ ખમન્તિ , સો સલાકં ગણ્હતૂ''તિ વત્વા પઞ્ચસતેહિ વજ્જિપુત્તકેહિ નવકેહિ અપ્પકતઞ્ઞૂહિ સલાકાય ગહિતાય સઙ્ઘં ભિન્દિત્વા તે ભિક્ખૂ આદાય ગયાસીસં અગમાસિ. તસ્સ તત્થ ગતભાવં સુત્વા સત્થા તેસં ભિક્ખૂનં આનયનત્થાય દ્વે અગ્ગસાવકે પેસેસિ. તે તત્થ ગન્ત્વા આદેસનાપાટિહારિયાનુસાસનિયા ચેવ ઇદ્ધિપાટિહારિયાનુસાસનિયા ચ અનુસાસન્તા તે અમતં પાયેત્વા આદાય આકાસેન આગમિંસુ. કોકાલિકોપિ ખો ''ઉટ્ઠેહિ, આવુસો દેવદત્ત, નીતા તે ભિક્ખૂ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનેહિ, નનુ ત્વં મયા વુત્તો 'મા, આવુસો, સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને વિસ્સાસી'તિ. પાપિચ્છા સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના, પાપિકાનં ઇચ્છાનં વસં ગતા''તિ વત્વા જણ્ણુકેન હદયમજ્ઝે પહરિ, તસ્સ તત્થેવ ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગઞ્છિ. આયસ્મન્તં પન સારિપુત્તં ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતં આકાસેન આગચ્છન્તં દિસ્વા ભિક્ખૂ આહંસુ – ''ભન્તે, આયસ્મા સારિપુત્તો ગમનકાલે અત્તદુતિયો ગતો, ઇદાનિ મહાપરિવારો આગચ્છન્તો સોભતી''તિ. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ સારિપુત્તો સોભતિ, પુબ્બે તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તકાલેપિ મય્હં પુત્તો મમ સન્તિકં આગચ્છન્તો સોભિયેવા''તિ વત્વા –

> ''હોતિ સીલવતં અત્થો, પટિસન્થારવુત્તિનં;
> લક્ખણં પસ્સ આયન્તં, ઞાતિસઙ્ઘપુરક્ખતં;
> અથ પસ્સસિમં કાળં, સુવિહીનંવ ઞાતિભી''તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૧) –

ઇદં જાતકં કથેસિ. પુન ભિક્ખૂહિ, ‘‘ભન્તે, દેવદત્તો કિર દ્વે અગ્ગસાવકે ઉભોસુ પસ્સેસુ નિસીદાપેત્વા ‘બુદ્ધલીળાય ધમ્મં દેસેસ્સામી’તિ તુમ્હાકં અનુકિરિયં કરોતી’’તિ વુત્તે, ‘‘ન , ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ મમ અનુકિરિયં કાતું વાયમિ, ન પન સક્ખી’’તિ વત્વા –

‘‘અપિ વીરક પસ્સેસિ, સકુણં મઞ્જુભાણકં;
મયૂરગીવસઙ્કાસં, પતિં મય્હં સવિટ્ઠકં.

‘‘ઉદકથલચરસ્સ પક્ખિનો,
નિચ્ચં આમકમચ્છભોજિનો;
તસ્સાનુકરં સવિટ્ઠકો,
સેવાલે પલિગુણ્ઠિતો મતો’’તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૦૭-૧૦૮) –

આદિના જાતકં વત્વા અપરાપરેસુપિ દિવસેસુ તથાનુરૂપમેવ કથં આરબ્ભ –

‘‘અચારિ વતાયં વિતુદં વનાનિ,
કટ્ઠઙ્ગરુક્ખેસુ અસારકેસુ;
અથાસદા ખદિરં જાતસારં,
યત્થબ્ભિદા ગરુળો ઉત્તમઙ્ગ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૨૦);

‘‘લસી ચ તે નિપ્ફલિકા, મત્થકો ચ પદાલિતો;
સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, અજ્જ ખો ત્વં વિરોચસી’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૪૩) –

એવમાદીનિ જાતકાનિ કથેસિ. પુન ‘‘અકતઞ્ઞૂ દેવદત્તો’’તિ કથં આરબ્ભ –

‘‘અકરમ્હસ તે કિચ્ચં, યં બલં અહુવમ્હસે;
મિગરાજ નમો ત્યત્થુ, અપિ કિઞ્ચિ લભામસે.

‘‘મમ લોહિતભક્ખસ્સ, નિચ્ચં લુદ્દાનિ કુબ્બતો;
દન્તન્તરગતો સન્તો, તં બહું યમ્પિ જીવસી’’તિ. (જા॰ ૧.૪.૨૯-૩૦) –

આદીનિ જાતકાનિ કથેસિ. પુન વધાય પરિસક્કનમસ્સ આરબ્ભ –

‘‘ઞાતમેતં કુરુઙ્ગસ્સ, યં ત્વં સેપણ્ણિ સિય્યસિ;
અઞ્ઞં સેપણ્ણિ ગચ્છામિ, ન મે તે રુચ્ચતે ફલ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૨૧) –

આદીનિ જાતકાનિ કથેસિ. પુનદિવસે ‘‘ઉભતો પરિહીનો દેવદત્તો લાભસક્કારતો ચ સામઞ્ઞતો ચા’’તિ કથાસુ પવત્તમાનાસુ ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ દેવદત્તો પરિહીનો, પુબ્બેપેસ પરિહીનોયેવા’’તિ વત્વા –

‘‘અક્ખી ભિન્ના પટો નટ્ઠો, સખિગેહે ચ ભણ્ડનં;
ઉભતો પદુટ્ઠા કમ્મન્તા, ઉદકમ્હિ થલમ્હિ ચા’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૩૯) –

આદીનિ જાતકાનિ કથેસિ. એવં રાજગહે વિહરન્તોવ દેવદત્તં આરબ્ભ બહૂનિ જાતકાનિ કથેત્વા રાજગહતો સાવત્થિં ગન્ત્વા જેતવને વિહારે વાસં કપ્પેસિ. દેવદત્તોપિ ખો નવ માસે ગિલાનો પચ્છિમે કાલે સત્થારં દટ્ઠુકામો હુત્વા અત્તનો સાવકે આહ – ''અહં સત્થારં દટ્ઠુકામો, તં મે દસ્સેથા''તિ. ''ત્વં સમત્થકાલે સત્થારા સદ્ધિં વેરી હુત્વા અચરિ, ન મયં તત્થ નેસ્સામા''તિ વુત્તે, ''મા મં નાસેથ, મયા સત્થરિ આઘાતો કતો, સત્થુ પન મયિ કેસગ્ગમત્તોપિ આઘાતો નત્થિ''. સો હિ ભગવા –

> ''વધકે દેવદત્તમ્હિ, ચોરે અઙ્ગુલિમાલકે;
> ધનપાલે રાહુલે ચ, સબ્બત્થ સમમાનસો''તિ. (અપ॰ થેર ૧.૧.૫૮૫; મિ॰ પ॰ ૬.૬.૫) –

''દસ્સેથ મે ભગવન્ત''ન્તિ પુનપ્પુનં યાચિ. અથ નં તે મઞ્ચકેનાદાય નિક્ખમિંસુ. તસ્સ આગમનં સુત્વા ભિક્ખૂ સત્થુ આરોચેસું – ''ભન્તે, દેવદત્તો કિર તુમ્હાકં દસ્સનત્થાય આગચ્છતી''તિ. ''ન, ભિક્ખવે, સો તેનત્તભાવેન મં પસ્સિતું લભિસ્સતી''તિ. દેવદત્તો કિર પઞ્ચન્નં વત્થૂનં આયાચિતકાલતો પટ્ઠાય પુન બુદ્ધં દટ્ઠું ન લભતિ, અયં ધમ્મતા. ''અસુકટ્ઠાનઞ્ચ અસુકટ્ઠાનઞ્ચ આગતો, ભન્તે''તિ. ''યં ઇચ્છતિ, તં કરોતુ, ન સો મં પસ્સિતું લભિસ્સતી''તિ. ''ભન્તે, ઇતો યોજનમત્તં આગતો, અડ્ઢયોજનં, ગાવુતં, જેતવનપોક્ખરણીસમીપં આગતો, ભન્તે''તિ. ''સચેપિ અન્તોજેતવનં પવિસતિ, નેવ મં પસ્સિતું લભિસ્સતી''તિ. દેવદત્તં ગહેત્વા આગતા જેતવનપોક્ખરણીતીરે મઞ્ચં ઓતારેત્વા પોક્ખરણિં ન્હાયિતું ઓતરિંસુ. દેવદત્તોપિ ખો મઞ્ચતો વુટ્ઠાય ઉભો પાદે ભૂમિયં ઠપેત્વા નિસીદિ. પાદા પથવિં પવિસિંસુ . સો અનુક્કમેન યાવ ગોપ્ફકા, યાવ જણ્ણુકા, યાવ કટિતો, યાવ થનતો, યાવ ગીવતો પવિસિત્વા હનુકટ્ઠિકસ્સ ભૂમિયં પવિટ્ઠકાલે –

> ''ઇમેહિ અટ્ઠીહિ તમગ્ગપુગ્ગલં,
> દેવાતિદેવં નરદમ્મસારથિં;
> સમન્તચક્ખું સતપુઞ્ઞલક્ખણં,
> પાણેહિ બુદ્ધં સરણં ઉપેમી''તિ. (મિ॰ પ॰ ૪.૧.૩) –

ઇમં ગાથમાહ. ઇદં કિર ઠાનં દિસ્વા તથાગતો દેવદત્તં પબ્બાજેસિ. સચે હિ ન સો પબ્બજિસ્સ, ગિહી હુત્વા કમ્મઞ્ચ ભારિયં અકરિસ્સ, આયતિં ભવનિસ્સરણપચ્ચયં કાતું ન સક્ખિસ્સ, પબ્બજિત્વા ચ પન કિઞ્ચાપિ કમ્મં ભારિયં કરિસ્સતિ, આયતિં ભવનિસ્સરણપચ્ચયં કાતું સક્ખિસ્સતીતિ તં સત્થા પબ્બાજેસિ. સો હિ ઇતો સતસહસ્સકપ્પમત્થકે અટ્ઠિસ્સરો નામ પચ્ચેકબુદ્ધો ભવિસ્સતિ, સો પથવિં પવિસિત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિ. નિચ્ચલે બુદ્ધે અપરજ્ઝભાવેન પન નિચ્ચલોવ હુત્વા પચ્ચતૂતિ યોજનસતિકે અન્તો અવીચિમ્હિ યોજનસતુબ્બેધમેવસ્સ સરીરં નિબ્બત્તિ. સીસં યાવ કણ્ણસક્ખલિતો ઉપરિ અયકપલ્લં પાવિસિ, પાદા યાવ ગોપ્ફકા હેટ્ઠા અયપથવિયં પવિટ્ઠા, મહાતાલક્ખન્ધપરિમાણં અયસૂલં પચ્છિમભિત્તિતો નિક્ખમિત્વા પિટ્ઠિમજ્ઝં ભિન્દિત્વા ઉરેન નિક્ખમિત્વા પુરિમભિત્તિં પાવિસિ, અપરં દક્ખિણભિત્તિતો નિક્ખમિત્વા દક્ખિણપસ્સં ભિન્દિત્વા વામપસ્સેન નિક્ખમિત્વા ઉત્તરભિત્તિં પાવિસિ, અપરં ઉપરિ કપલ્લતો નિક્ખમિત્વા મત્થકં ભિન્દિત્વા અધોભાગેન નિક્ખમિત્વા અયપથવિં પાવિસિ. એવં સો તત્થ નિચ્ચલોવ પચ્ચિ.

ભિક્ખૂ ''એત્તકં ઠાનં દેવદત્તો આગચ્છન્તો સત્થારં દટ્ઠું અલભિત્વાવ પથવિં પવિટ્ઠો''તિ કથં સમુટ્ઠાપેસું. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, દેવદત્તો ઇદાનેવ મયિ અપરજ્ઝિત્વા પથવિં પાવિસિ, પુબ્બેપિ પવિટ્ઠોયેવા''તિ વત્વા

હત્થિરાજકાલે મગ્ગમૂળ્હં પુરિસં સમસ્સાસેત્વા અત્તનો પિટ્ઠિં આરોપેત્વા ખેમન્તં પાપિતસ્સ પુન તિક્ખત્તું આગન્ત્વા અગ્ગટ્ઠાને મજ્ઝિમટ્ઠાને મૂલેહિ એવં દન્તે છિન્દિત્વા તતિયવારે મહાપુરિસસ્સ ચક્ખુપથં અતિક્કમન્તસ્સ તસ્સ પથવિં પવિટ્ઠભાવં દીપેતું –

> ‘‘અકતઞ્ઞુસ્સ પોસસ્સ, નિચ્ચં વિવરદસ્સિનો;
> સબ્બં ચે પથવિં દજ્જા, નેવ નં અભિરાધયે’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૭૨; ૧.૯.૧૦૭) –

ઇદં જાતકં કથેત્વા પુનપિ તથેવ કથાય સમુટ્ઠિતાય ખન્તિવાદિભૂતે અત્તનિ અપરજ્ઝિત્વા કલાબુરાજભૂતસ્સ તસ્સ પથવિં પવિટ્ઠભાવં દીપેતું **ખન્તિવાદિજાતકઞ્ચ** (જા॰ ૧.૪.૪૯ આદયો), ચૂળધમ્મપાલભૂતે અત્તનિ અપરજ્ઝિત્વા મહાપતાપરાજભૂતસ્સ તસ્સ પથવિં પવિટ્ઠભાવં દીપેતું **ચૂળધમ્મપાલજાતકઞ્ચ** (જા॰ ૧.૫.૪૪ આદયો) કથેસિ.

પથવિં પવિટ્ઠે પન દેવદત્તે મહાજનો હટ્ઠતુટ્ઠો ધજપટાકકદલિયો ઉસ્સાપેત્વા પુણ્ણઘટે ઠપેત્વા ‘‘લાભા વત નો’’તિ મહન્તં છણં અનુભોતિ. તમત્થં ભગવતો આરોચેસું. ભગવા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ દેવદત્તે મતે મહાજનો તુસ્સતિ, પુબ્બેપિ તુસ્સિયેવા’’તિ વત્વા સબ્બજનસ્સ અપ્પિયે ચણ્ડે ફરુસે બારાણસિયં પિઙ્ગલરઞ્ઞે નામ મતે મહાજનસ્સ તુટ્ઠભાવં દીપેતું –

> ‘‘સબ્બો જનો હિંસિતો પિઙ્ગલેન,
> તસ્મિં મતે પચ્ચયા વેદયન્તિ;
> પિયો નુ તે આસિ અકણ્હનેત્તો,
> કસ્મા તુવં રોદસિ દ્વારપાલ.
>
> ‘‘ન મે પિયો આસિ અકણ્હનેત્તો,
> ભાયામિ પચ્ચાગમનાય તસ્સ;
> ઇતો ગતો હિંસેય્ય મચ્ચુરાજં,
> સો હિંસિતો આનેય્ય પુન ઇધા’’તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૭૯-૧૮૦) –

ઇદં **પિઙ્ગલજાતકં** કથેસિ. ભિક્ખૂ સત્થારં પુચ્છિંસુ – ‘‘ઇદાનિ, ભન્તે, દેવદત્તો કુહિં નિબ્બત્તો’’તિ? ‘‘અવીચિમહાનિરયે, ભિક્ખવે’’તિ. ‘‘ભન્તે, ઇધ તપ્પન્તો વિચરિત્વા પુન ગન્ત્વા તપ્પનટ્ઠાનેયેવ નિબ્બત્તો’’તિ. ‘‘આમ, ભિક્ખવે, પબ્બજિતા વા હોન્તુ ગહટ્ઠા વા, પમાદવિહારિનો ઉભયત્થ તપ્પન્તિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> **૧૭.** ‘‘ઇધ તપ્પતિ પેચ્ચ તપ્પતિ, પાપકારી ઉભયત્થ તપ્પતિ;
> પાપં મે કતન્તિ તપ્પતિ, ભિય્યો તપ્પતિ દુગ્ગતિં ગતો’’તિ.

તત્થ **ઇધ તપ્પતી**તિ ઇધ કમ્મતપ્પનેન દોમનસ્સમત્તેન તપ્પતિ. **પેચ્ચા**તિ પરલોકે પન વિપાકતપ્પનેન અતિદારુણેન અપાયદુક્ખેન તપ્પતિ. **પાપકારી**તિ નાનપ્પકારસ્સ પાપસ્સ કત્તા. **ઉભયત્થા**તિ ઇમિના વુત્તપ્પકારેન તપ્પનેન ઉભયત્થ તપ્પતિ નામ. **પાપં મે**તિ સો હિ કમ્મતપ્પનેન કપ્પન્તો ‘‘પાપં મે કત’’ન્તિ

તપ્પતિ. તં અપ્પમત્તકં તપ્પનં, વિપાકતપ્પનેન પન તપ્પન્તો **ભિય્યો તપ્પતિ દુગ્ગતિં ગતો** અતિફરુસેન તપ્પનેન અતિવિય તપ્પતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

દેવદત્તવત્થુ દ્વાદસમં.

૧૩. સુમનાદેવીવત્થુ

ઇધ નન્દતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સુમનાદેવિં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયઞ્હિ દેવસિકં અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગેહે દ્વે ભિક્ખૂસહસ્સાનિ ભુઞ્જન્તિ, તથા વિસાખાય મહાઉપાસિકાય. સાવત્થિયં યો યો દાનં દાતુકામો હોતિ, સો સો તેસં ઉભિન્નં ઓકાસં લભિત્વાવ કરોતિ. કિં કારણા? ''તુમ્હાકં દાનગ્ગં અનાથપિણ્ડિકો વા વિસાખા વા આગતા''તિ પુચ્છિત્વા, ''નાગતા''તિ વુત્તે સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા કતદાનમ્પિ ''કિં દાનં નામેત''ન્તિ ગરહન્તિ. ઉભોપિ હિ તે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ રુચિઞ્ચ અનુચ્છવિકકિચ્ચાનિ ચ અતિવિય જાનન્તિ, તેસુ વિચારેન્તેસુ ભિક્ખૂ ચિત્તરૂપં ભુઞ્જન્તિ. તસ્મા સબ્બે દાનં દાતુકામા તે ગહેત્વાવ ગચ્છન્તિ. ઇતિ તે અત્તનો અત્તનો ઘરે ભિક્ખૂ પરિવિસિતું ન લભન્તિ. તતો વિસાખા, ''કો નુ ખો મમ ઠાને ઠત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિસ્સતી''તિ ઉપધારેન્તી પુત્તસ્સ ધીતરં દિસ્વા તં અત્તનો ઠાને ઠપેસિ. સા તસ્સા નિવેસને ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસતિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ મહાસુભદ્દં નામ જેટ્ઠધીતરં ઠપેસિ. સા ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચં કરોન્તી ધમ્મં સુણન્તી સોતાપન્ના હુત્વા પતિકુલં અગમાસિ. તતો ચૂળસુભદ્દં ઠપેસિ. સાપિ તથેવ કરોન્તી સોતાપન્ના હુત્વા પતિકુલં ગતા. અથ સુમનદેવિં નામ કનિટ્ઠધીતરં ઠપેસિ. સા પન ધમ્મં સુત્વા સકદાગામિફલં પત્વા કુમારિકાવ હુત્વા તથારૂપેન અફાસુકેન આતુરા આહારુપચ્છેદં કત્વા પિતરં દટ્ઠુકામા હુત્વા પક્કોસાપેસિ. સો એકસ્મિં દાનગ્ગે તસ્સા સાસનં સુત્વાવ આગન્ત્વા, ''કિં, અમ્મ સુમને''તિ આહ. સાપિ નં આહ – ''કિં, તાત કનિટ્ઠભાતિકા''તિ? ''વિલપસિ અમ્મા''તિ? ''ન વિલપામિ, કનિટ્ઠભાતિકા''તિ. ''ભાયસિ, અમ્મા''તિ? ''ન ભાયામિ, કનિટ્ઠભાતિકા''તિ. એત્તકં વત્વાયેવ પન સા કાલમકાસિ. સો સોતાપન્નોપિ સમાનો સેટ્ઠિધીતરિ ઉપ્પન્નસોકં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો ધીતુ સરીરકિચ્ચં કારેત્વા રોદન્તો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''કિં, ગહપતિ, દુક્ખી દુમ્મનો અસ્સુમુખો રોદમાનો આગતોસી''તિ વુત્તે, ''ધીતા મે, ભન્તે, સુમનદેવી કાલકતા''તિ આહ. ''અથ કસ્મા સોચસિ, નનુ સબ્બેસં એકંસિકં મરણ''ન્તિ? ''જાનામેતં, ભન્તે, એવરૂપા નામ મે હિરિઓત્તપ્પસમ્પન્ના ધીતા, સા મરણકાલે સતિં પચ્ચુપટ્ઠાપેતું અસક્કોન્તી વિલપમાના મતા, તેન મે અનપ્પકં દોમનસ્સં ઉપ્પજ્જતી''તિ. ''કિં પન તાય કથિતં મહાસેટ્ઠી''તિ? ''અહં તં, ભન્તે, 'અમ્મ, સુમને'તિ આમન્તેસિં. અથ મં આહ – 'કિં, તાત, કનિટ્ઠભાતિકા'તિ? 'વિલપસિ, અમ્મા'તિ? 'ન વિલપામિ, કનિટ્ઠભાતિકા'તિ. 'ભાયસિ, અમ્મા'તિ? 'ન ભાયામિ કનિટ્ઠભાતિકા'તિ. એત્તકં વત્વા કાલમકાસી''તિ. અથ નં ભગવા આહ – ''ન તે મહાસેટ્ઠિ ધીતા વિલપતી''તિ. ''અથ કસ્મા ભન્તે એવમાહા''તિ? ''કનિટ્ઠત્તાયેવ . ધીતા હિ તે, ગહપતિ, મગ્ગફલેહિ તયા મહલ્લિકા. ત્વઞ્હિ સોતાપન્નો, ધીતા પન તે સકદાગામિની. સા મગ્ગફલેહિ તયા મહલ્લિકત્તા તં એવમાહા''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ? ''એવં, ગહપતી''તિ. ''ઇદાનિ કુહિં નિબ્બત્તા, ભન્તે''તિ? ''તુસિતભવને, ગહપતી''તિ. ''ભન્તે, મમ ધીતા ઇધ ઞાતકાનં અન્તરે નન્દમાના વિચરિત્વા ઇતો ગન્ત્વાપિ નન્દનટ્ઠાનેયેવ નિબ્બત્તા''તિ. અથ નં સત્થા ''આમ, ગહપતિ, અપ્પમત્તા નામ ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા ઇધ લોકે ચ પરલોકે ચ નન્દન્તિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૮. ‘‘ઇધ નન્દતિ પેચ્ચ નન્દતિ, કતપુઞ્ઞો ઉભયત્થ નન્દતિ;
પુઞ્ઞં મે કતન્તિ નન્દતિ, ભિય્યો નન્દતિ સુગ્ગતિં ગતો’’તિ.

તત્થ **ઇધા**તિ ઇધ લોકે કમ્મનન્દનેન નન્દતિ. **પેચ્ચા**તિ પરલોકે વિપાકનન્દનેન નન્દતિ. **કતપુઞ્ઞો**તિ નાનપ્પકારસ્સ પુઞ્ઞસ્સ કત્તા. **ઉભયત્થા**તિ ઇધ ‘‘કતં મે કુસલં, અકતં મે પાપ’’ન્તિ નન્દતિ, પરત્થ વિપાકં અનુભવન્તો નન્દતિ. **પુઞ્ઞં મે**તિ ઇધ નન્દન્તો પન ‘‘પુઞ્ઞં મે કત’’ન્તિ સોમનસ્સમત્તેનેવ કમ્મનન્દનં ઉપાદાય નન્દતિ. **ભિય્યો**તિ વિપાકનન્દનેન પન સુગતિં ગતો સત્તપઞ્ઞાસવસ્સકોટિયો સટ્ઠિવસ્સસતસહસ્સાનિ દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવન્તો તુસિતપુરે અતિવિય નન્દતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

સુમનાદેવીવત્થુ તેરસમં.

૧૪. દ્વેસહાયકભિક્ખુવત્થુ

બહુમ્પિ ચેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દ્વે સહાયકે આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિવાસિનો હિ દ્વે કુલપુત્તા સહાયકા વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા કામે પહાય સાસને ઉરં દત્વા પબ્બજિત્વા પઞ્ચ વસ્સાનિ આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકે વસિત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા સાસને ધુરં પુચ્છિત્વા વિપસ્સનાધુરઞ્ચ ગન્થધુરઞ્ચ વિત્થારતો સુત્વા એકો તાવ ‘‘અહં, ભન્તે, મહલ્લકકાલે પબ્બજિતો ન સક્ખિસ્સામિ ગન્થધુરં પૂરેતું, વિપસ્સનાધુરં પન પૂરેસ્સામી’’તિ યાવ અરહત્તા વિપસ્સનાધુરં કથાપેત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. ઇતરો પન ‘‘અહં ગન્થધુરં પૂરેસ્સામી’’તિ અનુક્કમેન તેપિટકં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા ગતગતટ્ઠાને ધમ્મં કથેતિ, સરભઞ્ઞં ભણતિ, પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ધમ્મં વાચેન્તો વિચરતિ. અટ્ઠારસન્નં મહાગણાનં આચરિયો અહોસિ. ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ઇતરસ્સ થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તસ્સ ઓવાદે ઠત્વા અરહત્તં પત્વા થેરં વન્દિત્વા, ‘‘સત્થારં દટ્ઠુકામમ્હા’’તિ વદન્તિ. થેરો ‘‘ગચ્છથ, આવુસો, મમ વચનેન સત્થારં વન્દિત્વા અસીતિ મહાથેરે વન્દથ, સહાયકત્થેરમ્પિ મે ‘અમ્હાકં આચરિયો તુમ્હે વન્દતી’તિ વદથા’’તિ પેસેતિ. તે ભિક્ખૂ વિહારં ગન્ત્વા સત્થારઞ્ચેવ અસીતિ મહાથેરે ચ વન્દિત્વા ગન્થિકત્થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં આચરિયો તુમ્હે વન્દતી’’તિ વદન્તિ. ઇતરેન ચ ‘‘કો નામ સો’’તિ વુત્તે, ‘‘તુમ્હાકં સહાયકભિક્ખુ, ભન્તે’’તિ વદન્તિ. એવં થેરે પુનપ્પુનં સાસનં પહિણન્તે સો ભિક્ખુ થોકં કાલં સહિત્વા અપરભાગે સહિતું અસક્કોન્તો ‘‘અમ્હાકં આચરિયો તુમ્હે વન્દતી’’તિ વુત્તે, ‘‘કો એસો’’તિ વત્વા ‘‘તુમ્હાકં સહાયકભિક્ખૂ’’તિ વુત્તે, ‘‘કિં પન તુમ્હેહિ તસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગહિતં, કિં દીઘનિકાયાદીસુ અઞ્ઞતરો નિકાયો, કિં તીસુ પિટકેસુ એકં પિટક’’ન્તિ વત્વા ‘‘ચતુપ્પદિકમ્પિ ગાથં ન જાનાતિ, પંસુકૂલં ગહેત્વા પબ્બજિતકાલેયેવ અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો, બહૂ વત અન્તેવાસિકે લભિ, તસ્સ આગતકાલે મયા પઞ્હં પુચ્છિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેસિ.

અથ અપરભાગે થેરો સત્થારં દટ્ઠું આગતો. સહાયકસ્સ થેરસ્સ સન્તિકે પત્તચીવરં ઠપેત્વા ગન્ત્વા સત્થારઞ્ચેવ અસીતિ મહાથેરે ચ વન્દિત્વા સહાયકસ્સ વસનટ્ઠાનં પચ્ચાગમિ. અથસ્સ સો વત્તં કારેત્વા સમપ્પમાણં આસનં ગહેત્વા, ‘‘પઞ્હં પુચ્છિસ્સામી’’તિ નિસીદિ. તસ્મિં ખણે સત્થા ‘‘એસ એવરૂપં મમ પુત્તં વિહેઠેત્વા નિરયે નિબ્બત્તેય્યા’’તિ તસ્મિં અનુકમ્પાય વિહારચારિકં ચરન્તો વિય તેસં નિસિન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને

નિસીદિ. તત્થ તત્થ નિસીદન્તા હિ ભિક્ખૂ બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વાવ નિસીદન્તિ. તેન સત્થા પકતિપઞ્ઞત્તેયેવ આસને નિસીદિ. નિસજ્જ ખો પન ગન્થિકભિક્ખું પઠમજ્ઝાને પઞ્હં પુચ્છિત્વા તસ્મિં અકથિતે દુતિયજ્ઝાનં આદિં કત્વા અટ્ઠસુપિ સમાપત્તીસુ રૂપારૂપેસુ ચ પઞ્હં પુચ્છિ. ગન્થિકત્થેરો એકમ્પિ કથેતું નાસક્ખિ. ઇતરો તં સબ્બં કથેસિ. અથ નં સોતાપત્તિમગ્ગે પઞ્હં પુચ્છિ. ગન્થિકત્થેરો કથેતું નાસક્ખિ. તતો ખીણાસવત્થેરં પુચ્છિ. થેરો કથેસિ. સત્થા ''સાધુ સાધુ, ભિક્ખૂ''તિ અભિનન્દિત્વા સેસમગ્ગેસુપિ પટિપાટિયા પઞ્હં પુચ્છિ. ગન્થિકો એકમ્પિ કથેતું નાસક્ખિ, ખીણાસવો પુચ્છિતં પુચ્છિતં કથેસિ. સત્થા ચતૂસુપિ ઠાનેસુ તસ્સ સાધુકારં અદાસિ. તં સુત્વા ભુમ્મદેવે આદિં કત્વા યાવ બ્રહ્મલોકા સબ્બા દેવતા ચેવ નાગસુપણ્ણા ચ સાધુકારં અદંસુ. તં સાધુકારં સુત્વા તસ્સ અન્તેવાસિકા ચેવ સદ્ધિવિહારિનો ચ સત્થારં ઉજ્ઝાયિંસુ – ''કિં નામેતં સત્થારા કતં, કિઞ્ચિ અજાનન્તસ્સ મહલ્લકત્થેરસ્સ ચતૂસુ ઠાનેસુ સાધુકારં અદાસિ, અમ્હાકં પનાચરિયસ્સ સબ્બપરિયત્તિધરસ્સ પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં પામોક્ખસ્સ પસંસામત્તમ્પિ ન કરી''તિ. અથ ને સત્થા ''કિં નામેતં, ભિક્ખવે, કથેથા''તિ પુચ્છિત્વા તસ્મિં અત્થે આરોચિતે, ''ભિક્ખવે, તુમ્હાકં આચરિયો મમ સાસને ભતિયા ગાવો રક્ખણસદિસો, મય્હં પન પુત્તો યથારુચિયા પઞ્ચ ગોરસે પરિભુઞ્જનકસામિસદિસો''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૯. ''બહુમ્પિ ચે સંહિત ભાસમાનો,
ન તક્કરો હોતિ નરો પમત્તો;
ગોપોવ ગાવો ગણયં પરેસં,
ન ભાગવા સામઞ્ઞસ્સ હોતિ.

૨૦. ''અપ્પમ્પિ ચે સંહિત ભાસમાનો,
ધમ્મસ્સ હોતિ અનુધમ્મચારી;
રાગઞ્ચ દોસઞ્ચ પહાય મોહં,
સમ્મપ્પજાનો સુવિમુત્તચિત્તો.
''અનુપાદિયાનો ઇધ વા હુરં વા,
સ ભાગવા સામઞ્ઞસ્સ હોતી''તિ.

તત્થ **સંહિત**ન્તિ તેપિટકસ્સ બુદ્ધવચનસ્સેતં નામં. તં આચરિયે ઉપસઙ્કમિત્વા ઉગ્ગણ્હિત્વા બહુમ્પિ પરેસં **ભાસમાનો** વાચેન્તો તં ધમ્મં સુત્વા યં કારકેન પુગ્ગલેન કત્તબ્બં, તક્કરો ન હોતિ. કુક્કુટસ્સ પક્ખપહરણમત્તમ્પિ અનિચ્ચાદિવસેન યોનિસોમનસિકારં નપ્પવત્તેતિ. એસો યથા નામ દિવસં ભતિયા ગાવો રક્ખન્તો ગોપો પાતોવ નિરવસેસં સમ્પટિચ્છિત્વા સાયં ગહેત્વા સામિકાનં નિય્યાદેત્વા દિવસભતિમત્તં ગણ્હાતિ, યથારુચિયા પન પઞ્ચ ગોરસે પરિભુઞ્જિતું ન લભતિ, એવમેવ કેવલં અન્તેવાસિકાનં સન્તિકા વત્તપટિવત્તકરણમત્તસ્સ ભાગી હોતિ, સામઞ્ઞસ્સ પન ભાગી ન હોતિ. યથા પન ગોપાલકેન નિય્યાદિતાનં ગુન્નં ગોરસં સામિકાવ પરિભુઞ્જન્તિ, તથા તેન કથિતં ધમ્મં સુત્વા કારકપુગ્ગલા યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જિત્વા કેચિ પઠમજ્ઝાનાદીનિ પાપુણન્તિ, કેચિ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા મગ્ગફલાનિ પાપુણન્તિ, ગોણસામિકા ગોરસસ્સેવ સામઞ્ઞસ્સ ભાગિનો હોન્તિ.

ઇતિ સત્થા સીલસમ્પન્નસ્સ બહુસ્સુતસ્સ પમાદવિહારિનો અનિચ્ચાદિવસેન યોનિસોમનસિકારે પમત્તસ્સ ભિક્ખુનો વસેન પઠમં ગાથં કથેસિ, ન દુસ્સીલસ્સ. દુતિયગાથા પન અપ્પસ્સુતસ્સપિ યોનિસોમનસિકારે કમ્મં કરોન્તસ્સ કારકપુગ્ગલસ્સ વસેન કથિતા.

તત્થ **અપ્પમ્પી ચે**તિ થોકં એકવગ્ગદ્વિવગ્ગમત્તમ્પિ. **ધમ્મસ્સ હોતિ અનુધમ્મચારી**તિ અત્થમઞ્ઞાય ધમ્મમઞ્ઞાય નવલોકુત્તરધમ્મસ્સ અનુરૂપં ધમ્મં પુબ્બભાગપટિપદાસઙ્ખાતં ચતુપારિસુદ્ધિસીલધુતઙ્ગઅસુભકમ્મટ્ઠાનાદિભેદં ચરન્તો અનુધમ્મચારી હોતિ. સો ''અજ્જ અજ્જેવા''તિ પટિવેધં આકઙ્ખન્તો વિચરતિ. સો ઇમાય સમ્માપટિપત્તિયા રાગઞ્ચ દોસઞ્ચ પહાય મોહં સમ્મા હેતુના નયેન પરિજાનિતબ્બે ધમ્મે પરિજાનન્તો તદઙ્ગવિક્ખમ્ભનસમુચ્છેદપટિપ્પસ્સદ્ધિનિસ્સરણવિમુત્તીનં વસેન સુવિમુત્તચિત્તો, **અનુપાદિયાનો ઇધ વા હુરં વા**તિ ઇધલોકપરલોકપરિયાપન્ના વા અજ્ઝત્તિકબાહિરા વા ખન્ધાયતનધાતુયો ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ અનુપાદિયન્તો મહાખીણાસવો મગ્ગસઙ્ખાતસ્સ સામઞ્ઞસ્સ વસેન આગતસ્સ ફલસામઞ્ઞસ્સ ચેવ પઞ્ચઅસેક્ખધમ્મક્ખન્ધસ્સ ચ ભાગવા હોતીતિ રતનકૂટેન વિય અગારસ્સ અરહત્તેન દેસનાય કૂટં ગણ્હીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

દ્વેસહાયકભિક્ખુવત્થુ ચુદ્દસમં.

યમકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમો વગ્ગો.

૨. અપ્પમાદવગ્ગો

૧. સામાવતીવત્થુ

અપ્પમાદો અમતપદન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા કોસમ્બિં ઉપનિસ્સાય ઘોસિતારામે વિહરન્તો સામાવતિપ્પમુખાનં પઞ્ચન્નં ઇત્થિસતાનં, માગણ્ડિયપ્પમુખાનઞ્ચ એતિસ્સા પઞ્ચન્નં ઞાતિસતાનં મરણબ્યસનં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – અતીતે અલ્લકપ્પરટ્ઠે અલ્લકપ્પરાજા નામ, વેઠદીપકરટ્ઠે વેઠદીપકરાજા નામાતિ ઇમે દ્વે દહરકાલતો પટ્ઠાય સહાયકા હુત્વા એકાચરિયકુલે સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા અત્તનો અત્તનો પિતૂનં અચ્ચયેન છત્તં ઉસ્સાપેત્વા આયામેન દસદસયોજનિકે રટ્ઠે રાજાનો અહેસું. તે કાલેન કાલં સમાગન્ત્વા એકતો તિટ્ઠન્તા નિસીદન્તા નિપજ્જન્તા મહાજનં જાયમાનઞ્ચ જીયમાનઞ્ચ મીયમાનઞ્ચ દિસ્વા ''પરલોકં ગચ્છન્તં અનુગચ્છન્તો નામ નત્થિ, અન્તમસો અત્તનો સરીરમ્પિ નાનુગચ્છતિ, સબ્બં પહાય ગન્તબ્બં, કિં નો ઘરાવાસેન, પબ્બજિસ્સામા''તિ મન્તેત્વા રજ્જાનિ પુત્તદારાનં નિય્યાદેત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા હિમવન્તપ્પદેસે વસન્તા મન્તયિંસુ – ''મયં રજ્જં પહાય પબ્બજિતા, ન જીવિતું અસક્કોન્તા. તે મયં એકટ્ઠાને વસન્તા અપબ્બજિતસદિસાયેવ હોમ, તસ્મા વિસું વસિસ્સામ. ત્વં એતસ્મિં પબ્બતે વસ, અહં ઇમસ્મિં પબ્બતે વસિસ્સામિ. અન્વડ્ઢમાસં પન ઉપોસથદિવસે એકતો ભવિસ્સામા''તિ. અથ ખો નેસં એતદહોસિ – ''એવમ્પિ નો ગણસઙ્ગણિકાવ ભવિસ્સતિ, ત્વં પન તવ પબ્બતે અગ્ગિં જાલેય્યાસિ, અહં મમ પબ્બતે અગ્ગિં જાલેસ્સામિ, તાય સઞ્ઞાય અત્થિભાવં જાનિસ્સામા''તિ. તે તથા કરિંસુ.

અથ અપરભાગે વેઠદીપકતાપસો કાલં કત્વા મહેસક્ખો દેવરાજા હુત્વા નિબ્બત્તો. તતો અડ્ઢમાસે સમ્પત્તે અગ્ગિં અદિસ્વાવ ઇતરો ''સહાયકો મે કાલકતો''તિ અઞ્ઞાસિ. ઇતરોપિ નિબ્બત્તક્ખણેયેવ અત્તનો દેવસિરિં ઓલોકેત્વા કમ્મં ઉપધારેન્તો નિક્ખમનતો પટ્ઠાય અત્તનો તપચરિયં દિસ્વા ''ગન્ત્વા મમ સહાયકં પસ્સિસ્સામી''તિ તં અત્તભાવં વિજહિત્વા મગ્ગિકપુરિસો વિય તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં સો આહ – ''કુતો આગતોસી''તિ? ''મગ્ગિકપુરિસો અહં, ભન્તે, દૂરતોવ આગતોમ્હિ. કિં પન, ભન્તે, અય્યો ઇમસ્મિં ઠાને એકકોવ વસતિ, અઞ્ઞોપિ કોચિ અત્થી''તિ? ''અત્થિ મે એકો સહાયકો''તિ. ''કુહિં સો''તિ? ''એતસ્મિં પબ્બતે વસતિ, ઉપોસથદિવસે પન અગ્ગિં ન જાલેતિ, મતો નૂન ભવિસ્સતી''તિ. ''એવં, ભન્તે''તિ? ''એવમાવુસો''તિ. ''અહં સો, ભન્તે''તિ. ''કુહિં નિબ્બત્તોસી''તિ? ''દેવલોકે મહેસક્ખો દેવરાજા હુત્વા નિબ્બત્તોસ્મિ, ભન્તે, 'અય્યં પસ્સિસ્સામી'તિ પુન આગતોમ્હિ. અપિ નુ ખો અય્યાનં ઇમસ્મિં ઠાને વસન્તાનં કોચિ ઉપદ્દવો અત્થી''તિ? ''આમ, આવુસો, હત્થી નિસ્સાય કિલમામી''તિ. ''કિં વો, ભન્તે, હત્થી કરોન્તી''તિ? ''સમ્મજ્જનટ્ઠાને લણ્ડં પાતેન્તિ, પાદેહિ ભૂમિયં પહરિત્વા પંસું ઉદ્ધરન્તિ, સ્વાહં લણ્ડં છડ્ડેન્તો પંસું સમં કરોન્તો કિલમામી''તિ. ''કિં પન તેસં અનાગમનં ઇચ્છથા''તિ? ''આમાવુસો''તિ. ''તેન હિ તેસં અનાગમનં કરિસ્સામી''તિ તાપસસ્સ હત્થિકન્તવીણઞ્ચેવ હત્થિકન્તમન્તઞ્ચ અદાસિ. દદન્તો ચ પન વીણાય તિસ્સો તન્તિયો દસ્સેત્વા તયો મન્તે ઉગ્ગણ્હાપેત્વા ''ઇમં તન્તિં પહરિત્વા ઇમસ્મિં મન્તે વુત્તે નિવત્તિત્વા ઓલોકેતુમ્પિ અસક્કોન્તા હત્થી પલાયન્તિ, ઇમં તન્તિં પહરિત્વા ઇમસ્મિં મન્તે વુત્તે નિવત્તિત્વા પચ્છતો ઓલોકેન્તા ઓલોકેન્તા પલાયન્તિ, ઇમં તન્તિં પહરિત્વા ઇમસ્મિં મન્તે વુત્તે હત્થિયૂથપતિ પિટ્ઠિં ઉપનામેન્તો આગચ્છતી''તિ આચિક્ખિત્વા, ''યં વો રુચ્ચતિ, તં

કરેય્યાથા’’તિ વત્વા તાપસં વન્દિત્વા પક્કામિ. તાપસો પલાયનમન્તં વત્વા પલાયનતન્તિં પહરિત્વા હત્થી પલાપેત્વા વસિ.

તસ્મિં સમયે કોસમ્બિયં પૂરન્તપ્પો નામ રાજા હોતિ. સો એકદિવસં ગબ્ભિનિયા દેવિયા સદ્ધિં બાલસૂરિયતપં તપ્પમાનો અબ્ભોકાસતલે નિસીદિ. દેવી રઞ્ઞો પારુપનં સતસહસ્સગ્ઘનિકં રત્તકમ્બલં પારુપિત્વા નિસિન્ના રઞ્ઞા સદ્ધિં સમુલ્લપમાના રઞ્ઞો અઙ્ગુલિતો સતસહસ્સગ્ઘનિકં રાજમુદ્દિકં નીહરિત્વા અત્તનો અઙ્ગુલિયં પિલન્ધિ. તસ્મિં સમયે હત્થિલિઙ્ગસકુણો આકાસેન ગચ્છન્તો દૂરતો રત્તકમ્બલપારુપનં દેવિં દિસ્વા ‘‘મંસપેસી’’તિ સઞ્ઞાય પક્ખે વિસ્સજ્જેત્વા ઓતરિ. રાજા તસ્સ ઓતરણસદ્દેન ભીતો ઉટ્ઠાય અન્તોનિવેસનં પાવિસિ. દેવી ગરુગબ્ભતાય ચેવ ભીરુકજાતિકતાય ચ વેગેન ગન્તું નાસક્ખિ. અથ નં સો સકુણો અજ્ઝપ્પત્તો નખપઞ્જરે નિસીદાપેત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. તે કિર સકુણા પઞ્ચન્નં હત્થીનં બલં ધારેન્તિ. તસ્મા આકાસેન નેત્વા યથારુચિતટ્ઠાને નિસીદિત્વા મંસં ખાદન્તિ. સાપિ તેન નીયમાના મરણભયભીતા ચિન્તેસિ – ‘‘સચાહં વિરવિસ્સામિ, મનુસ્સસદ્દો નામ તિરચ્છાનગતાનં ઉબ્બેજનીયો, તં સુત્વા મં છડ્ડેસ્સતિ. એવં સન્તે સહ ગબ્ભેન જીવિતક્ખયં પાપુણિસ્સામિ, યસ્મિં પન ઠાને નિસીદિત્વા મં ખાદિતું આરભિસ્સતિ, તત્ર નં સદ્દં કત્વા પલાપેસ્સામી’’તિ. સા અત્તનો પણ્ડિતતાય અધિવાસેસિ.

તદા ચ હિમવન્તપદેસે થોકં વટ્ટિત્વા મણ્ડપાકારેન ઠિતો એકો મહાનિગ્રોધો હોતિ. સો સકુણો મિગરૂપાદીનિ તત્થ નેત્વા ખાદતિ, તસ્મા તમ્પિ તત્થેવ નેત્વા વિટપબ્ભન્તરે ઠપેત્વા આગતમગ્ગં ઓલોકેસિ. આગતમગ્ગોલોકનં કિર તેસં ધમ્મતા. તસ્મિં ખણે દેવી, ‘‘ઇદાનિ ઇમં પલાપેતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા પાણિસદ્દઞ્ચેવ મુખસદ્દઞ્ચ કત્વા તં પલાપેસિ. અથસ્સા સૂરિયત્થઙ્ગમનકાલે ગબ્ભે કમ્મજવાતા ચલિંસુ. સબ્બદિસાસુ ગજ્જન્તો મહામેઘો ઉટ્ઠહિ. સુખેધિતાય રાજમહેસિયા ‘‘મા ભાયિ, અય્યે’’તિ વચનમત્તમ્પિ અલભમાનાય દુક્ખપરેતાય સબ્બરત્તિં નિદ્દા નામ નાહોસિ. વિભાતાય પન રત્તિયા વલાહકવિગમો ચ અરુણુગ્ગમનઞ્ચ તસ્સા ગબ્ભવુટ્ઠાનઞ્ચ એકક્ખણેયેવ અહોસિ. સા મેઘઉતુઞ્ચ પબ્બતઉતુઞ્ચ અરુણઉતુઞ્ચ ગહેત્વા જાતત્તા પુત્તસ્સ ઉતેનોતિ નામં અકાસિ.

અલ્લકપ્પતાપસસ્સપિ ખો તતો અવિદૂરે વસનટ્ઠાનં હોતિ. સો પકતિયાવ વસ્સદિવસે સીતભયેન ફલાફલત્થાય વનં ન પવિસતિ, તં રુક્ખમૂલં ગન્ત્વા સકુણેહિ ખાદિતમંસાનં અટ્ઠિં આહરિત્વા કોટ્ટેત્વા રસં કત્વા પિવતિ. તસ્મા તં દિવસં ‘‘અટ્ઠિં આહરિસ્સામી’’તિ તત્થ ગન્ત્વા રુક્ખમૂલે અટ્ઠિં પરિયેસન્તો ઉપરિ દારકસદ્દં સુત્વા ઉલ્લોકેન્તો દેવિં દિસ્વા ‘‘કાસિ ત્વ’’ન્તિ વત્વા ‘‘માનુસિત્થિમ્હી’’તિ. ‘‘કથં આગતાસી’’તિ? ‘‘હત્થિલિઙ્ગસકુણેનાનીતામ્હી’’તિ વુત્તે ‘‘ઓતરાહી’’તિ આહ . ‘‘જાતિસમ્ભેદતો ભાયામિ, અય્યા’’તિ. ‘‘કાસિ ત્વ’’ન્તિ? ‘‘ખત્તિયામ્હી’’તિ. ‘‘અહમ્પિ ખત્તિયોયેવા’’તિ. ‘‘તેન હિ ખત્તિયમાયં કથેહી’’તિ. સો ખત્તિયમાયં કથેસિ. ‘‘તેન હિ આરુય્હ પુત્તં મે ઓતારેહી’’તિ. સો એકેન પસ્સેન અભિરુહનમગ્ગં કત્વા અભિરુહિત્વા દારકં ગણ્હિ. ‘‘મા મં હત્થેન છુપી’’તિ ચ વુત્તે તં અછુપિત્વાવ દારકં ઓતારેસિ. દેવીપિ ઓતરિ. અથ નં અસ્સમપદં નેત્વા સીલભેદં અકત્વાવ અનુકમ્પાય પટિજગ્ગિ, નિમ્મક્ખિકમધું આહરિત્વા સયંજાતસાલિં આહરિત્વા યાગું પચિત્વા અદાસિ. એવં તસ્મિં પટિજગ્ગન્તે સા અપરભાગે ચિન્તેસિ – ‘‘અહં નેવ આગતમગ્ગં જાનામિ, ન ગમનમગ્ગં જાનામિ, ઇમિનાપિ મે સદ્ધિં વિસ્સાસમત્તમ્પિ નત્થિ. સચે પનાયં અમ્હે પહાય કત્થચિ ગમિસ્સતિ, ઉભોપિ ઇધેવ મરણં પાપુણિસ્સામ, યંકિઞ્ચિ કત્વા ઇમસ્સ સીલં ભિન્દિત્વા યથા મં ન મુઞ્ચતિ, તથા તં કાતું વટ્ટતી’’તિ. અથ નં દુન્નિવત્થદુપ્પારુતદસ્સનેન પલોભેત્વા સીલવિનાસં પાપેસિ. તતો પટ્ઠાય દ્વેપિ સમગ્ગવાસં વસિંસુ.

અથેકદિવસં તાપસો નક્ખત્તયોગં ઉલ્લોકેન્તો પૂરન્તપ્પસ્સ નક્ખત્તમિલાયનં દિસ્વા ‘‘ભદ્દે કોસમ્બિયં પૂરન્તપ્પરાજા મતો’’તિ આહ. ‘‘કસ્મા, અય્ય, એવં વદેસિ? કિં તે તેન સદ્ધિં આઘાતો અત્થી’’તિ? ‘‘નત્થિ, ભદ્દે, નક્ખત્તમિલાયનમસ્સ દિસ્વા એવં વદામી’’તિ, સા પરોદિ. અથ નં ‘‘કસ્મા રોદસી’’તિ પુચ્છિત્વા તાય તસ્સ અત્તનો સામિકભાવે અક્ખાતે આહ – ‘‘મા, ભદ્દે, રોદિ, જાતસ્સ નામ નિયતો મચ્ચૂ’’તિ. ‘‘જાનામિ, અય્યા’’તિ વુત્તે ‘‘અથ કસ્મા રોદસી’’તિ? ‘‘પુત્તો મે કુલસન્તકસ્સ રજ્જસ્સ અનુચ્છવિકો, ‘સચે તત્ર અભવિસ્સ, સેતચ્છત્તં ઉસ્સાપયિસ્સ. ઇદાનિ મહાજાનિકો વત જાતો’તિ સોકેન રોદામિ, અય્યા’’તિ. ‘‘હોતુ, ભદ્દે, મા ચિન્તયિ, સચસ્સ રજ્જં પત્થેસિ, અહમસ્સ રજ્જલભનાકારં કરિસ્સામી’’તિ. અથસ્સ હત્થિકન્તવીણઞ્ચેવ હત્થિકન્તમન્તે ચ અદાસિ. તદા અનેકાનિ હત્થિસહસ્સાનિ આગન્ત્વા વટરુક્ખમૂલે નિસીદન્તિ. અથ નં આહ – ‘‘હત્થીસુ અનાગતેસુયેવ રુક્ખં અભિરુહિત્વા તેસુ આગતેસુ ઇમં મન્તં વત્વા ઇમં તન્તિં પહર, સબ્બે નિવત્તિત્વા ઓલોકેતુમ્પિ અસક્કોન્તા પલાયિસ્સન્તિ, અથ ઓતરિત્વા આગચ્છેય્યાસી’’તિ. સો તથા કત્વા આગન્ત્વા તં પવત્તિં આરોચેસિ. અથ નં દુતિયદિવસે આહ – ‘‘અજ્જ ઇમં મન્તં વત્વા ઇમં તન્તિં પહરેય્યાસિ , સબ્બે નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તા પલાયિસ્સન્તી’’તિ. તદાપિ તથા કત્વા આગન્ત્વા આરોચેસિ . અથ નં તતિયદિવસે આહ – ‘‘અજ્જ ઇમં મન્તં વત્વા ઇમં તન્તિં પહરેય્યાસિ, યૂથપતિ પિટ્ઠિં ઉપનામેન્તો આગમિસ્સતી’’તિ. તદાપિ તથા કત્વા આરોચેસિ.

અથસ્સ માતરં આમન્તેત્વા, ‘‘ભદ્દે, પુત્તસ્સ તે સાસનં વદેહિ, એત્તોવ ગન્ત્વા રાજા ભવિસ્સતી’’તિ આહ. સા પુત્તં આમન્તેત્વા, ‘‘તાત, ત્વં કોસમ્બિયં પૂરન્તપ્પરઞ્ઞો પુત્તો, મં સગબ્ભં હત્થિલિઙ્ગસકુણો આનેસી’’તિ વત્વા સેનાપતિઆદીનં નામાનિ આચિક્ખિત્વા ‘‘અસદ્દહન્તાનં ઇમં પિતુ પારુપનકમ્બલઞ્ચેવ પિલન્ધનમુદ્દિકઞ્ચ દસ્સેય્યાસી’’તિ વત્વા ઉય્યોજેસિ. કુમારો તાપસં ‘‘ઇદાનિ કિં કરોમી’’તિ આહ. ‘‘રુક્ખસ્સ હેટ્ઠિમસાખાય નિસીદિત્વા ઇમં મન્તં વત્વા ઇમં તન્તિં પહર, જેટ્ઠકહત્થી તે પિટ્ઠિં ઉપનાપેત્વા ઉપસઙ્કમિસ્સતિ, તસ્સ પિટ્ઠિયં નિસિન્નોવ રટ્ઠં ગન્ત્વા રજ્જં ગણ્હાહી’’તિ. સો માતાપિતરો વન્દિત્વા તથા કત્વા આગતસ્સ હત્થિનો પિટ્ઠિયં નિસીદિત્વા કણ્ણે મન્તયિ – ‘‘અહં કોસમ્બિયં પૂરન્તપ્પરઞ્ઞો પુત્તો, પેત્તિકં મે રજ્જં ગણ્હિત્વા દેહિ સામી’’તિ. સો તં સુત્વા ‘‘અનેકાનિ હત્થિસહસ્સાનિ સન્નિપતન્તૂ’’તિ હત્થિરવં રવિ, અનેકાનિ હત્થિસહસ્સાનિ સન્નિપતિંસુ. પુન ‘‘જિણ્ણા હત્થી પટિક્કમન્તૂ’’તિ હત્થિરવં રવિ, જિણ્ણા હત્થી પટિક્કમિંસુ. પુન ‘‘અતિતરુણા હત્થી નિવત્તન્તૂ’’તિ હત્થિરવં રવિ, તેપિ નિવત્તિંસુ. સો અનેકેહિ યૂથહત્થિસહસ્સેહેવ પરિવુતો પચ્ચન્તગામં પત્વા ‘‘અહં રઞ્ઞો પુત્તો, સમ્પત્તિં પત્થયમાના મયા સદ્ધિં આગચ્છન્તૂ’’તિ આહ. ‘‘તતો પટ્ઠાય મનુસ્સાનં સઙ્ગહં કરોન્તો ગન્ત્વા નગરં પરિવારેત્વા ‘યુદ્ધં વા મે દેતુ, રજ્જં વા’’’તિ સાસનં પેસેસિ. નાગરા આહંસુ – ‘‘મયં દ્વેપિ ન દસ્સામ. અમ્હાકઞ્હિ દેવી ગરુગબ્ભા હત્થિલિઙ્ગસકુણેન નીતા, તસ્સા અત્થિભાવં વા નત્થિભાવં વા મયં ન જાનામ. યાવ તસ્સા પવત્તિં ન સુણામ. તાવ નેવ યુદ્ધં દસ્સામ, ન રજ્જ’’ન્તિ. તદા કિર તં પવેણિરજ્જં અહોસિ. તતો કુમારો ‘‘અહં તસ્સા પુત્તો’’તિ વત્વા સેનાપતિઆદીનં નામાનિ કથેત્વા તથાપિ અસદ્દહન્તાનં કમ્બલઞ્ચ મુદ્દિકઞ્ચ દસ્સેસિ. તે કમ્બલઞ્ચ મુદ્દિકઞ્ચ સઞ્જાનિત્વા નિક્કઙ્ખા હુત્વા દ્વારં વિવરિત્વા તં રજ્જે અભિસિઞ્ચિંસુ. અયં તાવ ઉતેનસ્સ ઉપ્પત્તિ.

અલ્લકપ્પરટ્ઠે પન દુબ્ભિક્ખે જીવિતું અસક્કોન્તો એકો કોતુહલિકો નામ મનુસ્સો કાપિં નામ તરુણપુત્તઞ્ચ કાળિં નામ ભરિયઞ્ચ આદાય ‘‘કોસમ્બિં ગન્ત્વા જીવિસ્સામી’’તિ પાથેય્યં ગહેત્વા નિક્ખમિ. ‘‘અહિવાતરોગેન મહાજને મરન્તે દિસ્વા નિક્ખમી’’તિપિ વદન્તિયેવ. તે ગચ્છન્તા પાથેય્યે પરિક્ખીણે ખુદાભિભૂતા દારકં વહિતું નાસક્ખિંસુ. અથ સામિકો પજાપતિં આહ – ‘‘ભદ્દે, મયં જીવન્તા પુન પુત્તં લભિસ્સામ, છડ્ડેત્વા નં ગચ્છામા’’તિ. માતુ હદયં નામ મુદુકં હોતિ. તસ્મા સા આહ – ‘‘નાહં જીવન્તમેવ પુત્તં છડ્ડેતું સક્ખિસ્સામી’’તિ. ‘‘અથ કિં કરોમા’’તિ?

“વારેન નં વહામા”તિ. માતા અત્તનો વારે પુપ્ફદામં વિય નં ઉક્ખિપિત્વા ઉરે નિપજ્જાપેત્વા અઙ્કેન વહિત્વા પિતુનો દેતિ. તસ્સ તં ગહેત્વા ગમનકાલે છાતકતોપિ બલવતરા વેદના ઉપ્પજ્જિ. સો પુનપ્પુનં આહ – “ભદ્દે, મયં જીવન્તા પુત્તં લભિસ્સામ, છડ્ડેમ ન”ન્તિ. સાપિ પુનપ્પુનં પટિક્ખિપિત્વા પટિવચનં નાદાસિ. દારકો વારેન પરિવત્તિયમાનો કિલન્તો પિતુ હત્થે નિદ્દાયિ. સો તસ્સ નિદ્દાયનભાવં ઞત્વા માતરં પુરતો કત્વા એકસ્સ ગચ્છસ્સ હેટ્ઠા પણ્ણસન્થરે તં નિપજ્જાપેત્વા પાયાસિ. માતા નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તી પુત્તં અદિસ્વા, “સામિ, કુહિં મે પુત્તો”તિ પુચ્છિ. “એકસ્સ મે ગચ્છસ્સ હેટ્ઠા નિપજ્જાપિતો”તિ. “સામિ, મા મં નાસયિ, પુત્તં વિના જીવિતું ન સક્ખિસ્સામિ, આનેહિ મે પુત્ત”ન્તિ ઉરં પહરિત્વા પરિદેવિ. અથ નં નિવત્તિત્વા આનેસિ. પુત્તોપિ અન્તરામગ્ગે મતો હોતિ. ઇતિ સો એત્તકે ઠાને પુત્તં છડ્ડેત્વા તસ્સ નિસ્સન્દેન ભવન્તરે સત્ત વારે છડ્ડિતો. “પાપકમ્મં નામેતં અપ્પક”ન્તિ ન અવમઞ્ઞિતબ્બં.

તે ગચ્છન્તા એકં ગોપાલકુલં પાપુણિંસુ. તં દિવસઞ્ચ ગોપાલકસ્સ ધેનુમઙ્ગલં હોતિ. ગોપાલકસ્સ ગેહે નિબદ્ધં એકો પચ્ચેકબુદ્ધો ભુઞ્જતિ. સો તં ભોજેત્વા મઙ્ગલમકાસિ. બહુ પાયાસો પટિયત્તો હોતિ. ગોપાલકો તે આગતે દિસ્વા, “કુતો આગતત્થા”તિ પુચ્છિત્વા સબ્બં પવત્તિં સુત્વા મુદુજાતિકો કુલપુત્તો તેસુ અનુકમ્પં કત્વા બહુકેન સપ્પિના પાયાસં દાપેસિ. ભરિયા “સામિ, તયિ જીવન્તે અહમ્પિ જીવામિ નામ, દીઘરત્તં ઊનોદરોસિ, યાવદત્થં ભુઞ્જાહી”તિ સપ્પિઞ્ચ દધિઞ્ચ તદભિમુખઞ્ઞેવ કત્વા અત્તના મન્દસપ્પિના થોકમેવ ભુઞ્જિ. ઇતરો બહું ભુઞ્જિત્વા સત્તટ્ઠદિવસે છાતતાય આહારતણ્હં છિન્દિતું નાસક્ખિ. ગોપાલકો તેસં પાયાસં દાપેત્વા સયં ભુઞ્જિતું આરભિ. કોતુહલિકો તં ઓલોકેન્તો નિસીદિત્વા હેટ્ઠાપીઠે નિપન્નાય સુનખિયા ગોપાલકેન વડ્ઢેત્વા દિય્યમાનં પાયાસપિણ્ડં દિસ્વા “પુઞ્ઞા વતાયં સુનખી, નિબદ્ધં એવરૂપં ભોજનં લભતી”તિ ચિન્તેસિ. સો રત્તિભાગે તં પાયાસં જીરાપેતું અસક્કોન્તો કાલં કત્વા તસ્સા સુનખિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તિ.

અથસ્સ ભરિયા સરીરકિચ્ચં કત્વા તસ્મિંયેવ ગેહે ભતિં કત્વા તણ્ડુલનાળિં લભિત્વા પચિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તે પતિટ્ઠાપેત્વા, “દાસસ્સ વો પાપુણાતૂ”તિ વત્વા ચિન્તેસિ – “મયા ઇધેવ વસિતું વટ્ટતિ, નિબદ્ધં, અય્યો, ઇધાગચ્છતિ, દેય્યધમ્મો હોતુ વા, મા વા, દેવસિકં વન્દન્તી વેય્યાવચ્ચં કરોન્તી ચિત્તં પસાદેન્તી બહું પુઞ્ઞં પસવિસ્સામી”તિ. સા તત્થેવ ભતિં કરોન્તી વસિ. સાપિ સુનખી છટ્ઠે વા સત્તમે વા માસે એકમેવ કુક્કુરં વિજાયિ. ગોપાલકો તસ્સ એકધેનુયા ખીરં દાપેસિ. સો ન ચિરસ્સેવ વડ્ઢિ. અથસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધો ભુઞ્જન્તો નિબદ્ધં એકં ભત્તપિણ્ડં દેતિ. સો ભત્તપિણ્ડં નિસ્સાય પચ્ચેકબુદ્ધે સિનેહમકાસિ. ગોપાલકોપિ નિબદ્ધં દ્વે વારે પચ્ચેકબુદ્ધસ્સુપટ્ઠાનં યાતિ. ગચ્છન્તોપિ અન્તરામગ્ગે વાળમિગટ્ઠાને દણ્ડેન ગચ્છે ચ ભૂમિઞ્ચ પહરિત્વા “સુસૂ”તિ તિક્ખત્તું સદ્દં કત્વા વાળમિગે પલાપેતિ. સુનખોપિ તેન સદ્ધિં ગચ્છતિ.

સો એકદિવસં પચ્ચેકબુદ્ધં આહ – “ભન્તે, યદા મે ઓકાસો ન ભવિસ્સતિ, તદા ઇમં સુનખં પેસેસ્સામિ, તેન સઞ્ઞાણેન આગચ્છેય્યાથા”તિ. તતો પટ્ઠાય અનોકાસદિવસે, “ગચ્છ, તાત, અય્યં આનેહી”તિ સુનખં પેસેસિ. સો એકવચનેનેવ પક્ખન્દિત્વા સામિકસ્સ ગચ્છપોથનભૂમિપોથનટ્ઠાને તિક્ખત્તું ભુસ્સિત્વા તેન સદ્દેન વાળમિગાનં પલાતભાવં ઞત્વા પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા પણ્ણસાલં પવિસિત્વા નિસિન્નસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા પણ્ણસાલદ્વારે તિક્ખત્તું ભુસ્સિત્વા અત્તનો આગતભાવં જાનાપેત્વા એકમન્તે નિપજ્જતિ, પચ્ચેકબુદ્ધે વેલં સલ્લક્ખેત્વા નિક્ખન્તે ભુસ્સન્તો પુરતો ગચ્છતિ. અન્તરન્તરા પચ્ચેકબુદ્ધો તં વીમંસન્તો અઞ્ઞં મગ્ગં પટિપજ્જતિ. અથસ્સ પુરતો તિરિયં ઠત્વા ભુસ્સિત્વા ઇતરમગ્ગમેવ નં આરોપેતિ. અથેકદિવસં અઞ્ઞં મગ્ગં પટિપજ્જિત્વા તેન પુરતો તિરિયં ઠત્વા વારિયમાનોપિ અનિવત્તિત્વા સુનખં પાદેન પહરિત્વા પાયાસિ. સુનખો

તસ્સ અનિવત્તનભાવં ઞત્વા નિવાસનકણ્ણે ડંસિત્વા આકડ્ઢન્તો ઇતરમગ્ગમેવ નં આરોપેસિ. એવં સો તસ્મિં બલવસિનેહં ઉપ્પાદેસિ.

તતો અપરભાગે પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ ચીવરં જીરિ. અથસ્સ ગોપાલકો ચીવરવત્થાનિ અદાસિ. તમેનં પચ્ચેકબુદ્ધો આહ – ''આવુસો, ચીવરં નામ એકકેન કાતું દુક્કરં, ફાસુકટ્ઠાનં ગન્ત્વા કારેસ્સામી''તિ. ''ઇધેવ, ભન્તે, કરોથા''તિ. ''ન સક્કા, આવુસો''તિ. ''તેન હિ, ભન્તે, મા ચિરં બહિ વસિત્થા''તિ. સુનખો તેસં કથં સુણન્તોવ અટ્ઠાસિ, પચ્ચેકબુદ્ધોપિ ''તિટ્ઠ, ઉપાસકા''તિ ગોપાલકં નિવત્તાપેત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ગન્ધમાદનાભિમુખો પાયાસિ. સુનખસ્સ તં આકાસેન ગચ્છન્તં દિસ્વા ભુક્કરિત્વા ઠિતસ્સ તસ્મિં ચક્ખુપથં વિજહન્તે હદયં ફલિત્વા મતો. તિરચ્છાના કિર નામેતે ઉજુજાતિકા હોન્તિ અકુટિલા. મનુસ્સા પન અઞ્ઞં હદયેન ચિન્તેન્તિ, અઞ્ઞં મુખેન કથેન્તિ. તેનેવાહ – ''ગહનઞ્હેતં, ભન્તે, યદિદં મનુસ્સા, ઉત્તાનકઞ્હેતં, ભન્તે, યદિદં પસવો''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩).

ઇતિ સો તાય ઉજુચિત્તતાય અકુટિલતાય કાલં કત્વા તાવતિંસભવને નિબ્બત્તો અચ્છરાસહસ્સપરિવુતો મહાસમ્પત્તિં અનુભોસિ. તસ્સ કણ્ણમૂલે મન્તયન્તસ્સ સદ્દો સોળસયોજનટ્ઠાનં ફરતિ, પકતિકથાસદ્દો પન સકલં દસયોજનસહસ્સં દેવનગરં છાદેતિ. તેનેવસ્સ ''ઘોસકદેવપુત્તો''તિ નામં અહોસિ. ''કિસ્સ પનેસ નિસ્સન્દો''તિ. પચ્ચેકબુદ્ધે પેમેન ભુક્કરણસ્સ નિસ્સન્દો. સો તત્થ ન ચિરં ઠત્વા ચવિ. દેવલોકતો હિ દેવપુત્તા આયુક્ખયેન પુઞ્ઞક્ખયેન આહારક્ખયેન કોપેનાતિ ચતૂહિ કારણેહિ ચવન્તિ.

તત્થ યેન બહું પુઞ્ઞકમ્મં કતં હોતિ, સો દેવલોકે ઉપ્પજ્જિત્વા યાવતાયુકં ઠત્વા ઉપરૂપરિ નિબ્બત્તતિ. એવં **આયુક્ખયેન** ચવતિ નામ. યેન પરિત્તં પુઞ્ઞં કતં હોતિ, તસ્સ રાજકોટ્ઠાગારે પક્ખિત્તં તિચતુનાળિમત્તં ધઞ્ઞં વિય અન્તરાવ તં પુઞ્ઞંખીયતિ, અન્તરાવ કાલં કરોતિ . એવં **પુઞ્ઞક્ખયેન** ચવતિ નામ. અપરોપિ કામગુણે પરિભુઞ્જમાનો સતિસમ્મોસેન આહારં અપરિભુઞ્જિત્વા કિલન્તકાયો કાલં કરોતિ. એવં **આહારક્ખયેન** ચવતિ નામ. અપરોપિ પરસ્સ સમ્પત્તિં અસહન્તો કુજ્ઝિત્વા કાલં કરોતિ. એવં **કોપેન** ચવતિ નામ.

અયં પન કામગુણે પરિભુઞ્જન્તો મુટ્ઠસ્સતિ હુત્વા આહારક્ખયેન ચવિ, ચવિત્વા ચ પન કોસમ્બિયં નગરસોભિનિયા કુચ્છિમ્હિ પટિસન્ધિં ગણ્હિ. સાપિ જાતદિવસે ''કિં એત''ન્તિ દાસિં પુચ્છિત્વા, ''પુત્તો, અય્યે''તિ વુત્તે – ''હન્દ, જે, ઇમં દારકં કત્તરસુપ્પે આરોપેત્વા સઙ્કારકૂટે છડ્ડેહી''તિ છડ્ડાપેસિ. નગરસોભિનિયો હિ ધીતરં પટિજગ્ગન્તિ, ન પુત્તં. ધીતરા હિ તાસં પવેણી ઘટીયતિ. દારકં કાકાપિ સુનખાપિ પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. પચ્ચેકબુદ્ધે સિનેહપ્પભવસ્સ ભુક્કરણસ્સ નિસ્સન્દેન એકોપિ ઉપગન્તું ન વિસહિ. તસ્મિં ખણે એકો મનુસ્સો બહિ નિક્ખન્તો તં કાકસુનખસન્નિપાતં દિસ્વા, ''કિં નુ ખો એત''ન્તિ ગન્ત્વા દારકં દિસ્વા પુત્તસિનેહં પટિલભિત્વા ''પુત્તો મે લદ્ધો''તિ ગેહં નેસિ. તદા કોસમ્બકસેટ્ઠિ રાજકુલં ગચ્છન્તો રાજનિવેસનતો આગચ્છન્તં પુરોહિતં દિસ્વા, ''કિં, આચરિય, અજ્જ તે તિથિકરણનક્ખત્તયોગો ઓલોકિતો''તિ પુચ્છિ. ''આમ, મહાસેટ્ઠિ, અમ્હાકં કિં અઞ્ઞં કિચ્ચન્તિ? જનપદસ્સ કિં ભવિસ્સતી''તિ? ''અઞ્ઞં નત્થિ, ઇમસ્મિં પન નગરે અજ્જ જાતદારકો જેટ્ઠકસેટ્ઠિ ભવિસ્સતી''તિ. તદા સેટ્ઠિનો ભરિયા ગરુગબ્ભા હોતિ. તસ્મા સો સીઘં ગેહં પુરિસં પેસેસિ – ''ગચ્છ ભણે, જાનાહિ નં વિજાતા વા, નો વા''તિ. ''ન વિજાયતી''તિ સુત્વા રાજાનં દિસ્વાવ વેગેન ગેહં ગન્ત્વા કાળિં નામ દાસિં પક્કોસિત્વા સહસ્સં દત્વા, ''ગચ્છ જે, ઇમસ્મિં નગરે ઉપધારેત્વા સહસ્સં દત્વા અજ્જ જાતદારકં ગણ્હિત્વા એહી''તિ. સા ઉપધારેન્તી તં ગેહં ગન્ત્વા દારકં દિસ્વા, ''અયં દારકો કદા જાતો''તિ ગહપતાનિં પુચ્છિત્વા ''અજ્જ જાતો''તિ વુત્તે, ''ઇમં મય્હં દેહી''તિ એકકહાપણં આદિં કત્વા મૂલં વડ્ઢેન્તી સહસ્સં દત્વા તં આનેત્વા સેટ્ઠિનો દસ્સેસિ. સેટ્ઠિ ''સચે મે

ધીતા વિજાયિસ્સતિ, તાય નં સદ્ધિં નિવેસેત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાનસ્સ સામિકં કરિસ્સામિ. સચે મે પુત્તો વિજાયિસ્સતિ, મારેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા તં ગેહે કારેસિ.

અથસ્સ ભરિયા કતિપાહચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ. સેટ્ઠિ ''ઇમસ્મિં અસતિ મમ પુત્તોવ સેટ્ઠિટ્ઠાનં લભિસ્સતિ, ઇદાનેવ તં મારેતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા કાળિં આમન્તેત્વા, ''ગચ્છ, જે, વજતો ગુન્નં નિક્ખમનવેલાય વજદ્વારમજ્ઝે ઇમં તિરિયં નિપજ્જાપેહિ, ગાવિયો નં મદ્દિત્વા મારેસ્સન્તિ, મદ્દિતામદ્દિતભાવં પનસ્સ ઞત્વા એહી''તિ આહ. સા ગન્ત્વા ગોપાલકેન વજદ્વારે વિવટમત્તેયેવ તં તથા નિપજ્જાપેસિ. ગોગણજેટ્ઠકો ઉસભો અઞ્ઞસ્મિં કાલે સબ્બપચ્છા નિક્ખમન્તોપિ તં દિવસં સબ્બપઠમં નિક્ખમિત્વા દારકં ચતુન્નં પાદાનં અન્તરે કત્વા અટ્ઠાસિ. અનેકસતગાવિયો ઉસભસ્સ દ્વે પસ્સાનિ ઘંસન્તિયો નિક્ખમિંસુ. ગોપાલકોપિ ''અયં ઉસભો પુબ્બે સબ્બપચ્છા નિક્ખમતિ, અજ્જ પન સબ્બપઠમં નિક્ખમિત્વા વજદ્વારમજ્ઝે નિચ્ચલોવ ઠિતો, કિં નુ ખો એત''ન્તિ ચિન્તેત્વા ગન્ત્વા તસ્સ હેટ્ઠા નિપન્નં દારકં દિસ્વા પુત્તસિનેહં પટિલભિત્વા, ''પુત્તો મે લદ્ધો''તિ ગેહં નેસિ.

કાળી ગન્ત્વા સેટ્ઠિના પુચ્છિતા તમત્થં આરોચેત્વા, ''ગચ્છ, નં પુન સહસ્સં દત્વા આનેહી''તિ વુત્તા સહસ્સં દત્વા પુન આનેત્વા અદાસિ. અથ નં આહ – ''અમ્મ, કાળિ ઇમસ્મિં નગરે પઞ્ચ સકટસતાનિ પચ્ચૂસકાલે ઉટ્ઠાય વાણિજ્જાય ગચ્છન્તિ, ત્વં ઇમં નેત્વા ચક્કમગ્ગે નિપજ્જાપેહિ, ગોણા વા નં મદ્દિસ્સન્તિ, ચક્કા વા છિન્દિસ્સન્તિ, પવત્તિં ચસ્સ ઞત્વાવ આગચ્છેય્યાસી''તિ. સા તં નેત્વા ચક્કમગ્ગે નિપજ્જાપેસિ. તદા સાકટિકજેટ્ઠકો પુરતો અહોસિ. અથસ્સ ગોણા તં ઠાનં પત્વા ધુરં છડ્ડેસું, પુનપ્પુનં આરોપેત્વા પાજિયમાનાપિ પુરતો ન ગચ્છિંસુ. એવં તસ્સ તેહિ સદ્ધિં વાયમન્તસ્સેવ અરુણં ઉટ્ઠહિ. સો ''કિં નામેતં ગોણા કરિંસૂ''તિ મગ્ગં ઓલોકેન્તો દારકં દિસ્વા, ''ભારિયં વત મે કમ્મ''ન્તિ ચિન્તેત્વા, ''પુત્તો મે લદ્ધો''તિ તુટ્ઠમાનસો તં ગેહં નેસિ.

કાળી ગન્ત્વા સેટ્ઠિના પુચ્છિતા તં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા, ''ગચ્છ, નં પુન સહસ્સં દત્વા આનેહી''તિ વુત્તા તથા અકાસિ. અથ નં સો આહ – ''ઇદાનિ નં આમકસુસાનં નેત્વા ગચ્છન્તરે નિપજ્જાપેહિ, તત્થ સુનખાદીહિ વા ખાદિતો, અમનુસ્સેહિ વા પહટો મરિસ્સતિ, માતામતભાવઞ્ચસ્સ જાનિત્વાવ આગચ્છેય્યાસી''તિ. સા તં નેત્વા તત્થ નિપજ્જાપેત્વા એકમન્તે અટ્ઠાસિ. તં સુનખો વા કાકો વા અમનુસ્સો વા ઉપસઙ્કમિતું નાસક્ખિ. ''નનુ ચસ્સ નેવ માતા ન પિતા ન ભાતિકાદીસુ કોચિ રક્ખિતા નામ અત્થિ, કો તં રક્ખતી''તિ? સુનખકાલે પચ્ચેકબુદ્ધે સિનેહેન પવત્તિતભુક્કરણમત્તમેવ તં રક્ખતિ. અથેકો અજપાલકો અનેકસહસ્સા અજા ગોચરં નેન્તો સુસાનપસ્સેન ગચ્છતિ. એકા અજા પણ્ણાનિ ખાદમાના ગચ્છન્તરં પવિટ્ઠા દારકં દિસ્વા જણ્ણુકેહિ ઠત્વા દારકસ્સ થનં અદાસિ, અજપાલકેન ''હે હે''તિ સદ્દે કતેપિ ન નિક્ખમિ. સો ''યટ્ઠિયા નં પહરિત્વા નીહરિસ્સામી''તિ ગચ્છન્તરં પવિટ્ઠો જણ્ણુકેહિ ઠત્વા દારકં ખીરં પાયન્તિં અજિં દિસ્વા દારકે પુત્તસિનેહં પટિલભિત્વા, ''પુત્તો મે લદ્ધો''તિ આદાય પક્કામિ.

કાળી ગન્ત્વા સેટ્ઠિના પુચ્છિતા તં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા, ''ગચ્છ, તં પુન સહસ્સં દત્વા આનેહી''તિ વુત્તા તથા અકાસિ. અથ નં આહ – ''અમ્મ કાળિ, ઇમં આદાય ચોરપપાતપબ્બતં અભિરુહિત્વા પપાતે ખિપ, પબ્બતકુચ્છિયં પટિહઞ્ઞમાનો ખણ્ડાખણ્ડિકો હુત્વા ભૂમિયં પતિસ્સતિ, મતામતભાવઞ્ચસ્સ ઞત્વાવ આગચ્છેય્યાસી''તિ. સા તં તત્થ નેત્વા પબ્બતમત્થકે ઠત્વા ખિપિ. તં ખો પન પબ્બતકુચ્છિં નિસ્સાય મહાવેળુગુમ્બો પબ્બતાનુસારેનેવ વડ્ઢિ, તસ્સ મત્થકં ઘનજાતો જિઞ્જુકગુમ્બો અવત્થરિ. દારકો પતન્તો કોજવકે વિય તસ્મિં પતિ. તં દિવસઞ્ચ નળકારજેટ્ઠકસ્સ વેળુબલિ પત્તો હોતિ. સો પુત્તેન સદ્ધિં ગન્ત્વા તં વેળુગુમ્બં છિન્દિતું આરભિ. તસ્મિં ચલન્તે દારકો

સદ્દમકાસિ. સો ‘‘દારકસદ્દો વિયા’’તિ એકેન પસ્સેન અભિરુહિત્વા તં દિસ્વા, ‘‘પુત્તો મે લદ્ધો’’તિ તુટ્ઠચિત્તો આદાય ગતો.

કાળી સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તેન પુચ્છિતા તં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા, ‘‘ગચ્છ, નં પુન સહસ્સં દત્વા આનેહી’’તિ વુત્તા તથા અકાસિ. સેટ્ઠિનો ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોન્તસ્સેવ દારકો વડ્ઢિતો ‘‘ઘોસકો’’ત્વેવસ્સ નામં અહોસિ. સો સેટ્ઠિનો અક્ખિમ્હિ કણ્ટકો વિય ખાયિ, ઉજુકં તં ઓલોકેતુમ્પિ ન વિસતિ. અથસ્સ મારણૂપાયં ચિન્તેન્તો અત્તનો સહાયકસ્સ કુમ્ભકારસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘કદા ત્વં આવાપં આલિમ્પેસ્સસી’’તિ પુચ્છિત્વા – ‘‘સ્વે’’તિ વુત્તે, ‘‘તેન હિ ઇદં સહસ્સં ગહેત્વા મમ એકં કમ્મં કરોહી’’તિ આહ. ‘‘કિં, સામી’’તિ? ‘‘એકો મે અવજાતપુત્તો અત્થિ, તં તવ સન્તિકં પેસેસ્સામિ, અથ નં ગહેત્વા ગબ્ભં પવેસેત્વા તિખિણાય વાસિયા ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દિત્વા ચાટિયં પક્ખિપિત્વા આવાપે પચેય્યાસિ, ઇદં તે સહસ્સં સચ્ચકારસદિસં. ઉત્તરિં પન તે કત્તબ્બયુત્તકં પચ્છા કરિસ્સામી’’તિ. કુમ્ભકારો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિ. સેટ્ઠિ પુનદિવસે ઘોસકં પક્કોસિત્વા, ‘‘હિય્યો મયા કુમ્ભકારો એકં કમ્મં આણત્તો, એહિ, ત્વં તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એવં વદેહિ – ‘હિય્યો કિર મે પિતરા આણત્તં કમ્મં નિપ્ફાદેહી’’’તિ પહિણિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ અગમાસિ. તં તત્થ ગચ્છન્તં ઇતરો સેટ્ઠિનો પુત્તો દારકેહિ સદ્ધિં ગુળં કીળન્તો દિસ્વા તં પક્કોસિત્વા, ‘‘કુહિં ગચ્છસિ ભાતિકા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘પિતુ સાસનં ગહેત્વા કુમ્ભકારસ્સ સન્તિક’’ન્તિ વુત્તે ‘‘અહં તત્થ ગમિસ્સામિ. ઇમે મં દારકા બહું લક્ખં જિનિંસુ, તં મે પટિજિનિત્વા દેહી’’તિ આહ. ‘‘અહં પિતુ ભાયામી’’તિ. ‘‘મા ભાયિ, ભાતિક, અહં તં સાસનં હરિસ્સામિ. બહૂહિ જિતો, યાવાહં આગચ્છામિ, તાવ મે લક્ખં પટિજિના’’તિ.

ઘોસકો કિર ગુળકીળાય છેકો, તેન નં એવં નિબન્ધિ. સોપિ તં ‘‘તેન હિ ગન્ત્વા કુમ્ભકારં વદેહિ – ‘પિતરા કિર મે હિય્યો એકં કમ્મં આણત્તં, તં નિપ્ફાદેહી’’’તિ વત્વા ઉય્યોજેસિ. સો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તથા અવચ. અથ નં કુમ્ભકારો સેટ્ઠિના વુત્તનિયામેનેવ મારેત્વા આવાપે ખિપિ. ઘોસકોપિ દિવસભાગં કીળિત્વા સાયન્હસમયે ગેહં ગન્ત્વા ‘‘કિં, તાત, ન ગતોસી’’તિ વુત્તે અત્તનો અગતકારણઞ્ચ કનિટ્ઠસ્સ ગતકારણઞ્ચ આરોચેસિ. તં સુત્વા સેટ્ઠિ ‘‘અહં ધી’’તિ મહાવિરવં વિરવિત્વા સકલસરીરે પક્કુથિતલોહિતો વિય હુત્વા, ‘‘અમ્ભો, કુમ્ભકાર, મા મં નાસયિ, મા મં નાસયી’’તિ બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તો તસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. કુમ્ભકારો તં તથા આગચ્છન્તં દિસ્વા, ‘‘સામિ, મા સદ્દં કરિ, કમ્મં તે નિપ્ફન્ન’’ન્તિ આહ. સો પબ્બતેન વિય મહન્તેન સોકેન અવત્થટો હુત્વા અનપ્પકં દોમનસ્સં પટિસંવેદેસિ. યથા તં અપ્પદુટ્ઠસ્સ પદુસ્સમાનો. તેનાહ ભગવા –

‘‘યો દણ્ડેન અદણ્ડેસુ, અપ્પદુટ્ઠેસુ દુસ્સતિ;
દસન્નમઞ્ઞતરં ઠાનં, ખિપ્પમેવ નિગચ્છતિ.

‘‘વેદનં ફરુસં જાનિં, સરીરસ્સ ચ ભેદનં;
ગરુકં વાપિ આબાધં, ચિત્તક્ખેપઞ્ચ પાપુણે.

‘‘રાજતો વા ઉપસગ્ગં, અબ્ભક્ખાનઞ્ચ દારુણં;
પરિક્ખયઞ્ચ ઞાતીનં, ભોગાનઞ્ચ પભઙ્ગુરં.

‘‘અથ વાસ્સ અગારાનિ, અગ્ગિ ડહતિ પાવકો;
કાયસ્સ ભેદા દુપ્પઞ્ઞો, નિરયં સોપપજ્જતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૩૭-૧૪૦);

એવં સન્તેપિ પુન નં સેટ્ઠિ ઉજુકં ઓલોકેતું ન સક્કોતિ. ‘‘કિન્તિ નં મારેય્ય’’ન્તિ ચિન્તેન્તો, ‘‘મમ ગામસતે આયુત્તકસ્સ સન્તિકં પેસેત્વા મારેસ્સામી’’તિ ઉપાયં દિસ્વા, ‘‘અયં મે અવજાતપુત્તો, ઇમં મારેત્વા વચ્ચકૂપે ખિપતુ, એવં કતે અહં માતુલસ્સ કત્તબ્બયુત્તકં પચ્છા જાનિસ્સામી’’તિ તસ્સ પણ્ણં લિખિત્વા, ‘‘તાત ઘોસક, અમ્હાકં ગામસતે આયુત્તકો અત્થિ, ઇમં પણ્ણં હરિત્વા તસ્સ દેહી’’તિ વત્વા પણ્ણં તસ્સ દુસ્સન્તે બન્ધિ. સો પન અક્ખરસમયં ન જાનાતિ. દહરકાલતો પટ્ઠાય હિ નં મારાપેન્તોવ સેટ્ઠિ મારેતું નાસક્ખિ, કિં અક્ખરસમયં સિક્ખાપેસ્સતિ? ઇતિ સો અત્તનો મારાપનપણ્ણમેવ દુસ્સન્તે બન્ધિત્વા નિક્ખમન્તો આહ – ‘‘પાથેય્યં મે, તાત, નત્થી’’તિ. ‘‘પાથેય્યેન તે કમ્મં નત્થિ, અન્તરામગ્ગે ‘અસુકગામે નામ મમસહાયકો સેટ્ઠિ અત્થિ, તસ્સ ઘરે પાતરાસં કત્વા પુરતો ગચ્છાહી’’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ પિતરં વન્દિત્વા નિક્ખન્તો તં ગામં પત્વા સેટ્ઠિસ્સ ઘરં પુચ્છિત્વા ગન્ત્વા સેટ્ઠિજાયં પસ્સિ. ‘‘ત્વં કુતો આગતોસી’’તિ ચ વુત્તે, ‘‘અન્તોનગરતો’’તિ આહ. ‘‘કસ્સ પુત્તોસી’’તિ? ‘‘તુમ્હાકં સહાયકસેટ્ઠિનો, અમ્મા’’તિ. ‘‘ત્વંસિ ઘોસકો નામા’’તિ? ‘‘આમ, અમ્મા’’તિ. તસ્સા સહ દસ્સનેનેવ તસ્મિં પુત્તસિનેહો ઉપ્પજ્જિ. સેટ્ઠિનો પનેકા ધીતા અત્થિ પન્નરસસોળસવસ્સુદ્દેસિકા અભિરૂપા પાસાદિકા, તં રક્ખિતું એકમેવ પેસનકારિકં દાસિં દત્વા સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિમતલે સિરિગબ્ભે વસાપેન્તિ. સેટ્ઠિધીતા તસ્મિં ખણે તં દાસિં અન્તરાપણં પેસેસિ. અથ નં સેટ્ઠિજાયા દિસ્વા, ‘‘કુહિં ગચ્છસી’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘અય્યધીતાય પેસનેના’’તિ વુત્તે ‘‘ઇતો તાવ એહિ, તિટ્ઠતુ પેસનં, પુત્તસ્સ મે પીઠકં અત્થરિત્વા પાદે ધોવિત્વા તેલં મક્ખિત્વા સયનં અત્થરિત્વા દેહિ, પચ્છા પેસનં કરિસ્સસી’’તિ આહ. સા તથા અકાસિ.

અથ નં ચિરેનાગતં સેટ્ઠિધીતા સન્તજ્જેસિ. અથ નં સા આહ – ‘‘મા મે કુજ્ઝિ, સેટ્ઠિપુત્તો ઘોસકો આગતો, તસ્સ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કત્વા તત્થ ગન્ત્વા આગતામ્હી’’તિ. સેટ્ઠિધીતાય ‘‘સેટ્ઠિપુત્તો ઘોસકો’’તિ નામં સુત્વાવ પેમં છવિયાદીનિ છિન્દિત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ ઠિતં. કોતુહલકાલસ્મિઞ્હિ સા તસ્સ પજાપતી હુત્વા નાળિકોદનં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ અદાસિ, તસ્સાનુભાવેનાગન્ત્વા ઇમસ્મિં સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તા. ઇતિ તં સો પુબ્બસિનેહો અવત્થરિત્વા ગણ્હિ. તેનાહ ભગવા –

‘‘પુબ્બેવ સન્નિવાસેન, પચ્ચુપ્પન્નહિતેન વા;
એવં તં જાયતે પેમં, ઉપ્પલંવ યથોદકે’’તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૭૪);

અથ નં પુચ્છિ – ‘‘કુહિં સો, અમ્મા’’તિ? ‘‘સયને નિપન્નો નિદ્દાયતી’’તિ. ‘‘અત્થિ પનસ્સ હત્થે કિઞ્ચી’’તિ? ‘‘દુસ્સન્તે પણ્ણં અત્થી’’તિ. સા ‘‘કિં પણ્ણં નુ ખો એત’’ન્તિ તસ્મિં નિદ્દાયન્તે માતાપિતૂનં અઞ્ઞવિહિતતાય અપસ્સન્તાનં ઓતરિત્વા સમીપં ગન્ત્વા તં પણ્ણં મોચેત્વા આદાય અત્તનો ગબ્ભં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય વાતપાનં વિવરિત્વા અક્ખરસમયે કુસલતાય પણ્ણં વાચેત્વા, ‘‘અહો વત બાલો, અત્તનો મરણપણ્ણં દુસ્સન્તે બન્ધિત્વા વિચરતિ, સચે મયા ન દિટ્ઠં અસ્સ, નત્થિસ્સ જીવિત’’ન્તિ તં પણ્ણં ફાલેત્વા સેટ્ઠિસ્સ વચનેન અપરં પણ્ણં લિખિ – ‘‘અયં મમ પુત્તો ઘોસકો નામ, ગામસતતો પણ્ણાકારં આહરાપેત્વા ઇમસ્સ જનપદસેટ્ઠિનો ધીતરા સદ્ધિં મઙ્ગલં કત્વા અત્તનો વસનગામસ્સ મજ્ઝે દ્વિભૂમકં ગેહં કારેત્વા પાકારપરિક્ખેપેન ચેવ પુરિસગુત્તિયા ચ સુસંવિહિતારક્ખં કરોતુ, મય્હઞ્ચ ‘ઇદઞ્ચિદઞ્ચ મયા કત’ન્તિ સાસનં પેસેતુ, એવં કતે અહં માતુલસ્સ કત્તબ્બયુત્તકં પચ્છા જાનિસ્સામી’’તિ, લિખિત્વા ચ પન સઙ્ઘરિત્વા ઓતરિત્વા દુસ્સન્તેયેવસ્સ બન્ધિ.

સો દિવસભાગં નિદ્દાયિત્વા ઉટ્ઠાય ભુઞ્જિત્વા પક્કામિ. પુનદિવસે પાતોવ તં ગામં ગન્ત્વા આયુત્તકં ગામકિચ્ચં કરોન્તંયેવ પસ્સિ. સો તં દિસ્વા, ‘‘કિં, તાતા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘પિતરા મે તુમ્હાકં પણ્ણં પેસિત’’ન્તિ. ‘‘કિં પણ્ણં, તાત,

આહરા''તિ પણ્ણં ગહેત્વા વાચેત્વા તુટ્ઠમાનસો ''પસ્સથ, ભો, મમ સામિનો મયિ સિનેહં કત્વા જેટ્ઠપુત્તસ્સ મે મઙ્ગલં કરોતૂ''તિ મમ સન્તિકં પહિણિ. ''સીઘં દારુઆદીનિ આહરથા''તિ ગહપતિકે વત્વા ગામમજ્ઝે વુત્તપકારં ગેહં કારાપેત્વા ગામસતતો પણ્ણાકારં આહરાપેત્વા જનપદસેટ્ઠિનો સન્તિકા ધીતરં આનેત્વા મઙ્ગલં કત્વા સેટ્ઠિસ્સ સાસનં પહિણિ ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ મયા કત''ન્તિ.

તં સુત્વા સેટ્ઠિનો ''યં કારેમિ, તં ન હોતિ; યં ન કારેમિ, તદેવ હોતી''તિ મહન્તં દોમનસ્સં ઉપ્પજ્જિ. પુત્તસોકેન સદ્ધિં સો સોકો એકતો હુત્વા કુચ્છિડાહં ઉપ્પાદેત્વા અતિસારં જનેસિ. સેટ્ઠિધીતાપિ ''સચે કોચિ સેટ્ઠિનો સન્તિકા આગચ્છતિ, મમ અકથેત્વા સેટ્ઠિપુત્તસ્સ પઠમતરં મા કથયિત્થા''તિ જને આણાપેસિ. સેટ્ઠિપિ ખો ''દાનિ તં દુટ્ઠપુત્તં મમ સાપતેય્યસ્સ સામિકં ન કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા એકં આયુત્તકં આહ – ''માતુલ, પુત્તં મે દટ્ઠુકામોમ્હિ, એકં પાદમૂલિકં પેસેત્વા મમ પુત્તં પક્કોસાપેહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ વત્વા પણ્ણં દત્વા એકં પુરિસં પેસેસિ. સેટ્ઠિધીતાપિ તસ્સ આગન્ત્વા દ્વારે ઠિતભાવં સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા, ''કિં, તાતા''તિ પુચ્છિ. સો આહ – ''સેટ્ઠિ ગિલાનો, પુત્તં પસ્સિતું પક્કોસાપેસિ, અય્યે''તિ. ''કિં, તાત, બલવા, દુબ્બલો''તિ? ''બલવા તાવ, આહારં ભુઞ્જતિયેવ, અય્યે''તિ. સા સેટ્ઠિપુત્તં અજાનાપેત્વાવ તસ્સ નિવેસનઞ્ચ પરિબ્બયઞ્ચ દાપેત્વા ''મયા પેસિતકાલે ગમિસ્સસિ, અચ્છસ્સુ તાવા''તિ આહ. સેટ્ઠિ પુન આયુત્તકં અવચ, ''કિં, માતુલ, ન તે મમ પુત્તસ્સ સન્તિકં પહિત''ન્તિ? ''પહિતં, સામિ, ગતપુરિસો ન તાવ એતી''તિ. ''તેન હિ પુન અપરં પેસેહી''તિ. સો પેસેસિ. સેટ્ઠિધીતા તસ્મિમ્પિ તથેવ પટિપજ્જિ. અથ સેટ્ઠિનો રોગો બલવા જાતો, એકં ભાજનં પવિસતિ, એકં નિક્ખમતિ. પુન સેટ્ઠિ આયુત્તકં પુચ્છિ – ''કિં, માતુલ, ન તે મમ પુત્તસ્સ સન્તિકં પહિત''ન્તિ? ''પહિતં, સામિ, ગતપુરિસો ન તાવ એતી''તિ. ''તેન હિ પુન અપરં પેસેહી''તિ. સો પેસેસિ. સેટ્ઠિધીતા તતિયવારે આગતમ્પિ તં પવત્તિં પુચ્છિ. સો ''બાળ્હગિલાનો, અય્યે, સેટ્ઠિ આહારં પચ્છિન્દિત્વા મચ્ચુપરાયણો જાતો, એકં ભાજનં નિક્ખમતિ , એકં પવિસતી''તિ આહ. સેટ્ઠિધીતા ''ઇદાનિ ગન્તું કાલો''તિ સેટ્ઠિપુત્તસ્સ ''પિતા તે કિર ગિલાનો''તિ આરોચેત્વા ''કિં વદેસિ ભદ્દે''તિ વુત્તે ''અફાસુકમસ્સ, સામી''તિ આહ. ''ઇદાનિ કિં કાતબ્બ''ન્તિ. સામિ? ''ગામસતતો વુટ્ઠાનકપણ્ણાકારં આદાય ગન્ત્વા પસ્સિસ્સામ ન''ન્તિ. સો ''સાધૂ''તિ પણ્ણાકારં આહરાપેત્વા સકટેહિ આદાય પક્કામિ.

અથ નં સા ''પિતા તે દુબ્બલો, એત્તકં પણ્ણાકારં ગહેત્વા ગચ્છન્તાનં પપઞ્ચો ભવિસ્સતિ, એતં નિવત્તાપેહી''તિ વત્વા તં સબ્બં અત્તનો કુલગેહં પેસેત્વા પુન તં આહ – ''સામિ, ત્વં અત્તનો પિતુ પાદપસ્સે તિટ્ઠેય્યાસિ, અહં ઉસ્સીસકપસ્સે ઠસ્સામી''તિ. ગેહં પવિસમાનાયેવ ચ ''ગેહસ્સ પુરતો ચ પચ્છતો ચ આરક્ખં ગણ્હથા''તિ અત્તનો પુરિસે આણાપેસિ. પવિટ્ઠકાલે પન સેટ્ઠિપુત્તો પિતુ પાદપસ્સે અટ્ઠાસિ, ઇતરા ઉસ્સીસકપસ્સે.

તસ્મિં ખણે સેટ્ઠિ ઉત્તાનકો નિપન્નો હોતિ. આયુત્તકો પન તસ્સ પાદે પરિમજ્જન્તો ''પુત્તો તે, સામિ, આગતો''તિ આહ. ''કુહિં સો''તિ? ''એસ પાદમૂલે ઠિતો''તિ. અથ નં દિસ્વા આયકમ્મિકં પક્કોસાપેત્વા, ''મમ ગેહે કિત્તકં ધન''ન્તિ પુચ્છિ. ''સામિ, ધનસ્સેવ ચત્તાલીસકોટિયો, ઉપભોગપરિભોગભણ્ડાનં પન વનગામકખેત્તદ્વિપદચતુપ્પદયાનવાહનાનઞ્ચ અયઞ્ચ અયઞ્ચ પરિચ્છેદો''તિ વુત્તે, ''અહં એત્તકં ધનં મમ પુત્તસ્સ ઘોસકસ્સ ન દેમી''તિ વત્તુકામો ''દેમી''તિ આહ. તં સુત્વા સેટ્ઠિધીતા ''અયં પુન કથેન્તો અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કથેય્યા''તિ ચિન્તેત્વા સોકાતુરા વિય કેસે વિકિરિત્વા રોદમાના ''કિં નામેતં, તાત, વદેથ, ઇદમ્પિ નામ વો વચનં સુણોમ, અલક્ખિકા વતમ્હા''તિ વત્વા મત્થકેન નં ઉરમજ્ઝે પહરન્તી પતિત્વા યથા પુન વત્તું ન સક્કોતિ, તથાસ્સ ઉરમજ્ઝે મત્થકેન ઘંસેન્તી આરોદનં દસ્સેસિ. સેટ્ઠિ તંખણઞ્ઞેવ કાલમકાસિ. ''સેટ્ઠિ મતો''તિ ગન્ત્વા ઉતેનસ્સ

રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા તસ્સ સરીરકિચ્ચં કારાપેત્વા, ‘‘અત્થિ પનસ્સ પુત્તો વા ધીતા વા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અત્થિ, દેવ, ઘોસકો નામ તસ્સ પુત્તો, સબ્બં સાપતેય્યં તસ્સ નિય્યાદેત્વાવ મતો, દેવા’’તિ.

રાજા અપરભાગે સેટ્ઠિપુત્તં પક્કોસાપેસિ. તસ્મિઞ્ચ દિવસે દેવો વસ્સિ. રાજઙ્ગણે તત્થ તત્થ ઉદકં સણ્ઠાતિ. સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘રાજાનં પસ્સિસ્સામી’’તિ પાયાસિ. રાજા વાતપાનં વિવરિત્વા તં આગચ્છન્તં ઓલોકેન્તો રાજઙ્ગણે ઉદકં લઙ્ઘિત્વા આગચ્છન્તં દિસ્વા આગન્ત્વા વન્દિત્વા ઠિતં ‘‘ત્વં ઘોસકો નામ, તાતા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘આમ, દેવા’’તિ વુત્તે ‘‘પિતા મે મતોતિ મા સોચિ, તવ પેત્તિકં સેટ્ઠિટ્ઠાનં તુય્હમેવ દસ્સામી’’તિ તં સમસ્સાસેત્વા ‘‘ગચ્છ, તાતા’’તિ ઉય્યોજેસિ. રાજા ગચ્છન્તઞ્ચ નં ઓલોકેન્તોવ અટ્ઠાસિ. સો આગમનકાલે લઙ્ઘિતં ઉદકં ગમનકાલે ઓતરિત્વા સણિકં અગમાસિ. અથ નં રાજા તતોવ પક્કોસાપેત્વા, ‘‘કિં નુ ખો, તાત, ત્વં મમ સન્તિકં આગચ્છન્તો ઉદકં લઙ્ઘિત્વા આગમ્મ ગચ્છન્તો ઓતરિત્વા સણિકં ગચ્છસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, દેવ, અહં તસ્મિં ખણે કુમારકો, કીળનકાલો નામ, સો ઇદાનિ પન મે દેવેન ઠાનન્તરં પટિસ્સુતં. તસ્મા યથા પુરે અચરિત્વા ઇદાનિ સન્નિસિન્નેન હુત્વા ચરિતું વટ્ટતી’’તિ. તં સુત્વા રાજા ‘‘ધિતિમાયં પુરિસો, ઇદાનેવસ્સ ઠાનન્તરં દસ્સામી’’તિ પિતરા ભુત્તં ભોગં દત્વા સબ્બસતેન સેટ્ઠિટ્ઠાનં અદાસિ.

સો રથે ઠત્વા નગરં પદક્ખિણં અકાસિ. ઓલોકિતોલોકિતટ્ઠાનં કમ્પતિ. સેટ્ઠિધીતા કાળિદાસિયા સદ્ધિં મન્તયમાના નિસિન્ના ‘‘અમ્મ કાળિ, પુત્તસ્સ તે એત્તિકા સમ્પત્તિ મં નિસ્સાય ઉપ્પન્ના’’તિ આહ. ‘‘કિં કારણા, અમ્મા’’તિ? ‘‘અયઞ્હિ અત્તનો મરણપણ્ણં દુસ્સન્તે બન્ધિત્વા અમ્હાકં ઘરં આગતો, અથસ્સ મયા તં પણ્ણં ફાલેત્વા મયા સદ્ધિં મઙ્ગલકરણત્થાય અઞ્ઞં પણ્ણં લિખિત્વા એત્તકં કાલં તત્થ આરક્ખો કતો’’તિ. ‘‘અમ્મ, ત્વં એત્તકં પસ્સસિ, ઇમં પન સેટ્ઠિ દહરકાલતો પટ્ઠાય મારેતુકામો મારેતું નાસક્ખિ, કેવલં ઇમં નિસ્સાય બહું ધનં ખીયી’’તિ. ‘‘અમ્મ, અતિભારિયં વત સેટ્ઠિના કત’’ન્તિ. નગરં પદક્ખિણં કત્વા ગેહં પવિસન્તં પન નં દિસ્વા, ‘‘અયં એત્તિકા સમ્પત્તિ મં નિસ્સાય ઉપ્પન્ના’’તિ હસિતં અકાસિ. અથ નં સેટ્ઠિપુત્તો દિસ્વા, ‘‘કિં કારણા હસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘એકં કારણં નિસ્સાયા’’તિ. ‘‘કથેહિ ન’’ન્તિ? ‘‘સા ન કથેસિ’’. સો ‘‘સચે ન કથેસ્સસિ, દ્વિધા તં છિન્દિસ્સામી’’તિ તજ્જેત્વા અસિં નિક્કડ્ઢિ. સા ‘‘અયં એત્તિકા સમ્પત્તિ તયા મં નિસ્સાય લદ્ધાતિ ચિન્તેત્વા હસિત’’ન્તિ આહ. ‘‘યદિ મમ પિતરા અત્તનો સન્તકં મય્હં નિય્યાદિતં, ત્વં એત્થ કિં હોસી’’તિ? સો કિર એત્તકં કાલં કિઞ્ચિ ન જાનાતિ, તેનસ્સા વચનં ન સદ્દહિ. અથસ્સ સા ‘‘તુમ્હાકં પિતરા મરણપણ્ણં દત્વા પેસિતા, તુમ્હે મયા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કત્વા રક્ખિતા’’તિ સબ્બં કથેસિ. ‘‘ત્વં અભૂતં કથેસી’’તિ અસદ્દહન્તો ‘‘માતરં કાળિં પુચ્છિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘એવં કિર, અમ્મા’’તિ. ‘‘આમ, તાત, દહરકાલતો પટ્ઠાય તં મારેતુકામો મારેતું અસક્કોન્તો તં નિસ્સાય બહું ધનં ખીયિ, સત્તસુ ઠાનેસુ ત્વં મરણતો મુત્તો, ઇદાનિ ભોગગામતો આગમ્મ સબ્બસતેન સદ્ધિં સેટ્ઠિટ્ઠાનં પત્તો’’તિ. સો તં સુત્વા ‘‘ભારિયં વત કમ્મં, એવરૂપા ખો પન મરણા મુત્તસ્સ મમ પમાદજીવિતં જીવિતું અયુત્તં, અપ્પમત્તો ભવિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા દેવસિકં સહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા અદ્ધિકકપણાદીનં દાનં પટ્ઠપેસિ. મિત્તો નામસ્સ કુટુમ્બિકો દાનબ્યાવટો અહોસિ. અયં ઘોસકસેટ્ઠિનો ઉપ્પત્તિ.

તસ્મિં પન કાલે ભદ્દવતીનગરે ભદ્દવતિયસેટ્ઠિ નામ ઘોસકસેટ્ઠિનો અદિટ્ઠપુબ્બસહાયકો અહોસિ. ભદ્દવતીનગરતો આગતાનં વાણિજાનં સન્તિકે ઘોસકસેટ્ઠિ ભદ્દવતિયસેટ્ઠિનો સમ્પત્તિઞ્ચ વયપ્પદેસઞ્ચ સુત્વા તેન સદ્ધિં સહાયકભાવં ઇચ્છન્તો પણ્ણાકારં પેસેસિ. ભદ્દવતિયસેટ્ઠિપિ કોસમ્બિતો આગતાનં વાણિજાનં સન્તિકે ઘોસકસેટ્ઠિનો સમ્પત્તિઞ્ચ વયપ્પદેસઞ્ચ સુત્વા તેન સદ્ધિં સહાયકભાવં ઇચ્છન્તો પણ્ણાકારં પેસેસિ. એવં તે અઞ્ઞમઞ્ઞં અદિટ્ઠપુબ્બસહાયકા હુત્વા વસિંસુ. અપરભાગે ભદ્દવતિયસેટ્ઠિનો ગેહે અહિવાતરોગો પતિતો. તસ્મિં

પતિતે પઠમં મક્ખિકા મરન્તિ, તતો અનુક્કમેનેવ કીટા મૂસિકા કુક્કુટા સૂકરા ગાવો દાસી દાસા સબ્બપચ્છા ઘરમાનુસકાપિ મરન્તિ. તેસુ યે ભિત્તિં ભિન્દિત્વા પલાયન્તિ, તે જીવિતં લભન્તિ, તદા પન સેટ્ઠિ ચ ભરિયા ચ ધીતા ચસ્સ તથા પલાયિત્વા ઘોસકસેટ્ઠિં પસ્સિતું પત્થેન્તા કોસમ્બિમગ્ગં પટિપજ્જિંસુ. તે અન્તરામગ્ગેયેવ ખીણપાથેય્યા વાતાતપેન ચેવ ખુપ્પિપાસાહિ ચ કિલન્તસરીરા કિચ્છેન કોસમ્બિં પત્વા ઉદકફાસુકટ્ઠાને ઠત્વા ન્હત્વા નગરદ્વારે એકં સાલં પવિસિંસુ.

તતો સેટ્ઠિ ભરિયં આહ – ''ભદ્દે, ઇમિના નીહારેન ગચ્છન્તા વિજાતમાતુયાપિ અમનાપા હોન્તિ, સહાયકો કિર મે અદ્ધિકકપણાદીનં દેવસિકં સહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા દાનં દાપેસિ. તત્થ ધીતરં પેસેત્વા આહારં આહરાપેત્વા એકાહં દ્વીહં ઇધેવ સરીરં સન્તપ્પેત્વા સહાયકં પસ્સિસ્સામા''તિ. સા ''સાધુ, સામી''તિ. તે સાલાયમેવ વસિંસુ. પુનદિવસે કાલે આરોચિતે કપણદ્ધિકાદીસુ આહારત્થાય ગચ્છન્તેસુ માતાપિતરો, ''અમ્મ, ગન્ત્વા અમ્હાકં આહારં આહરા''તિ ધીતરં પેસયિંસુ. મહાભોગકુલસ્સ ધીતા વિપત્તિયા અચ્છિન્નલજ્જિતાય અલજ્જમાના પાતિં ગહેત્વા કપણજનેન સદ્ધિં આહારત્થાય ગન્ત્વા ''કતિ પટિવીસે ગણ્હિસ્સસિ, અમ્મા''તિ પુટ્ઠા ચ પન ''તયો''તિ આહ. અથસ્સા તયો પટિવીસે અદાસિ. તાય ભત્તે આહટે તયોપિ એકતો ભુઞ્જિતું નિસીદિંસુ.

અથ માતાધીતરો સેટ્ઠિં આહંસુ – ''સામિ, વિપત્તિ નામ મહાકુલાનમ્પિ ઉપ્પજ્જતિ, મા અમ્હે ઓલોકેત્વા ભુઞ્જ, મા ચિન્તયી''તિ. ઇતિ નં નાનપ્પકારેહિ યાચિત્વા ભોજેસું. સો ભુઞ્જિત્વા આહારં જીરાપેતું અસક્કોન્તો અરુણે ઉગ્ગચ્છન્તે કાલમકાસિ. માતાધીતરો નાનપ્પકારેહિ પરિદેવિત્વા રોદિંસુ. કુમારિકા પુનદિવસે રોદમાના આહારત્થાય ગન્ત્વા, ''કતિ પટિવીસે ગણ્હિસ્સસી''તિ વુત્તા, ''દ્વે''તિ વત્વા આહારં આહરિત્વા માતરં યાચિત્વા ભોજેસિ. સાપિ તાય યાચિયમાના ભુઞ્જિત્વા આહારં જીરાપેતું અસક્કોન્તી તં દિવસમેવ કાલમકાસિ. કુમારિકા એકિકાવ રોદિત્વા પરિદેવિત્વા તાય દુક્ખુપ્પત્તિયા અતિવિય સઞ્જાતછાતકદુક્ખા પુનદિવસે યાચકેહિ સદ્ધિં રોદન્તી આહારત્થાય ગન્ત્વા, ''કતિ પટિવીસે ગણ્હિસ્સસિ, અમ્મા''તિ વુત્તા ''એક''ન્તિ આહ. મિત્તકુટુમ્બિકો તં તયો દિવસે ભત્તં ગણ્હન્તિં સઞ્જાનાતિ, તેન તં ''અપેહિ નસ્સ, વસલિ, અજ્જ તવ કુચ્છિપ્પમાણં અઞ્ઞાસી''તિ આહ. હિરોત્તપ્પસમ્પન્ના કુલધીતા પચ્ચોરસ્મિં સત્તિપહારં વિય વણે ખારોદકસેચનકં વિય ચ પત્વા ''કિં, સામી''તિ આહ. ''તયા પુરે તયો કોટ્ઠાસા ગહિતા, હિય્યો દ્વે, અજ્જ એકં ગણ્હાસિ. અજ્જ તે અત્તનો કુચ્છિપ્પમાણં ઞાત''ન્તિ. ''મા મં, સામિ, 'અત્તનોવ અત્થાય ગણ્હી'તિ મઞ્ઞિત્થા''તિ. ''અથ કસ્મા એવં ગણ્હી''તિ? ''પુરે તયો જના અહુમ્હ, સામિ, હિય્યો દ્વે, અજ્જ એકિકાવ જાતામ્હી''તિ. સો ''કેન કારણેના''તિ પુચ્છિત્વા આદિતો પટ્ઠાય તાય કથિતં સબ્બં પવત્તિં સુત્વા અસ્સૂનિ સન્ધારેતું અસક્કોન્તો સઞ્જાતબલવદોમનસ્સો હુત્વા, ''અમ્મ, એવં સન્તે મા ચિન્તયિ, ત્વં ભદ્દવતિયસેટ્ઠિનો ધીતા અજ્જકાલતો પટ્ઠાય મમ ધીતાયેવ નામા''તિ વત્વા સીસે ચુમ્બિત્વા ઘરં નેત્વા અત્તનો જેટ્ઠધીતુટ્ઠાને ઠપેસિ.

સા દાનગ્ગે ઉચ્ચાસદ્દં મહાસદ્દં સુત્વા, ''તાત, કસ્મા એતં જનં નિસ્સદ્દં કત્વા દાનં ન દેથા''તિ આહ. ''ન સક્કા કાતું, અમ્મા''તિ. ''સક્કા, તાતા''તિ. ''કથં સક્કા, અમ્મા''તિ? ''તાત દાનગ્ગં પરિક્ખિપિત્વા એકેકસ્સેવ પવેસનપ્પમાણેન દ્વે દ્વારાનિ યોજેત્વા, 'એકેન દ્વારેન પવિસિત્વા એકેન નિક્ખમથા'તિ વદેથ, એવં નિસ્સદ્દા હુત્વાવ ગણ્હિસ્સન્તી''તિ. સો તં સુત્વા, ''ભદ્દકોવ, અમ્મ, ઉપાયો''તિ તથા કારેસિ. સાપિ પુબ્બે સામા નામ. વતિયા પન કારિતત્તા **સામાવતી** નામ જાતા. તતો પટ્ઠાય દાનગ્ગે કોલાહલં પચ્છિન્દી. ઘોસકસેટ્ઠિ પુબ્બે તં સદ્દં સુણન્તો ''મય્હં દાનગ્ગે સદ્દો''તિ તુસ્સતિ. દ્વીહતીહં પન સદ્દં અસુણન્તો મિત્તકુટુમ્બિકં અત્તનો ઉપટ્ઠાનં આગતં પુચ્છિ – ''દિય્યતિ કપણદ્ધિકાદીનં દાન''ન્તિ? ''આમ, સામી''તિ. ''અથ કિં દ્વીહતીહં સદ્દો ન સુય્યતી''તિ? ''યથા

નિસ્સદ્દા હુત્વા ગણ્હન્તિ, તથા મે ઉપાયો કતો''તિ. ''અથ પુબ્બેવ કસ્મા નાકાસી''તિ? ''અજાનનતાય, સામી''તિ. ''ઇદાનિ કથં તે ઞાતો''તિ? ''ધીતરા મે અક્ખાતો, સામી''તિ. મય્હં અવિદિતા ''તવ ધીતા નામ અત્થી''તિ. સો અહિવાતરોગુપ્પત્તિતો પટ્ઠાય સબ્બં ભદ્દવતિયસેટ્ઠિનો પવત્તિં આચિક્ખિત્વા તસ્સા અત્તનો જેટ્ઠધીતુટ્ઠાને ઠપિતભાવં આરોચેસિ. અથ નં સેટ્ઠિ ''એવં સન્તે મમ કસ્મા ન કથેસિ, મમ સહાયકસ્સ ધીતા મમ ધીતા નામા''તિ તં પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ''અમ્મ, સેટ્ઠિનો ધીતાસી''તિ? ''આમ, તાતા''તિ. ''તેન હિ મા ચિન્તયિ, ત્વં મમ ધીતાસી''તિ તં સીસે ચુમ્બિત્વા પરિવારત્થાય તસ્સા પઞ્ચ ઇત્થિસતાનિ દત્વા તં અત્તનો જેટ્ઠધીતુટ્ઠાને ઠપેસિ.

અથેકદિવસં તસ્મિં નગરે નક્ખત્તં સઙ્ઘુટ્ઠં હોતિ. તસ્મિં પન નક્ખત્તે બહિ અનિક્ખમનકા કુલધીતરોપિ અત્તનો પરિવારેન સદ્ધિં પદસાવ નદિં ગન્ત્વા ન્હાયન્તિ. તસ્મા તં દિવસં સામાવતીપિ પઞ્ચહિ ઇત્થિસતેહિ પરિવારિતા રાજઙ્ગણેનેવ ન્હાયિતું અગમાસિ. ઉતેનો સીહપઞ્જરે ઠિતો તં દિસ્વા ''કસ્સિમા નાટકિત્થિયો''તિ પુચ્છિ. ''ન કસ્સચિ નાટકિત્થિયો, દેવા''તિ. ''અથ કસ્સ ધીતરો''તિ? ''ઘોસકસેટ્ઠિનો ધીતા દેવ, સામાવતી નામેસા''તિ. સો દિસ્વાવ ઉપ્પન્નસિનેહો સેટ્ઠિનો સાસનં પાહેસિ – ''ધીતરં કિર મે પેસેતૂ''તિ. ''ન પેસેમિ, દેવા''તિ. ''મા કિર એવં કરોતુ, પેસેતુયેવા''તિ. ''મયં ગહપતિકા નામ કુમારિકાનં પોથેત્વા વિહેઠેત્વા કડ્ઢનભયેન ન દેમ, દેવા''તિ. રાજા કુજ્ઝિત્વા ગેહં લઞ્છાપેત્વા સેટ્ઠિઞ્ચ ભરિયઞ્ચ હત્થે ગહેત્વા બહિ કારાપેસિ. સામાવતી, ન્હાયિત્વા આગન્ત્વા ગેહં પવિસિતું ઓકાસં અલભન્તી, ''કિં એતં, તાતા''તિ પુચ્છિ. ''અમ્મ, રાજા તવ કારણા પહિણિ. અથ 'ન મયં દસ્સામા'તિ વુત્તે ઘરં લઞ્છાપેત્વા અમ્હે બહિ કારાપેસી''તિ. ''તાત, ભારિયં વો કમ્મં કતં, રઞ્ઞા નામ પહિતે 'ન, દેમા'તિ અવત્વા 'સચે મે ધીતરં સપરિવારં ગણ્હથ, દેમા'તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય, તાતા''તિ. ''સાધુ, અમ્મ, તવ રુચિયા સતિ એવં કરિસ્સામી''તિ રઞ્ઞો તથા સાસનં પાહેસિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તં સપરિવારં આનેત્વા અભિસિઞ્ચિત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ. સેસા તસ્સાયેવ પરિવારિત્થિયો અહેસું. અયં સામાવતિયા ઉપ્પત્તિ.

ઉતેનસ્સ પન અપરાપિ વાસુલદત્તા નામ દેવી અહોસિ ચણ્ડપજ્જોતસ્સ ધીતા. ઉજ્જેનિયઞ્હિ ચણ્ડપજ્જોતો નામ રાજા અહોસિ. સો એકદિવસં ઉય્યાનતો આગચ્છન્તો અત્તનો સમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા, ''અત્થિ નુ ખો અઞ્ઞસ્સપિ કસ્સચિ એવરૂપા સમ્પત્તી''તિ વત્વા તં સુત્વા મનુસ્સેહિ ''કિં સમ્પત્તિ નામેસા, કોસમ્બિયં ઉતેનસ્સ રઞ્ઞો અતિમહતી સમ્પતી''તિ વુત્તે રાજા આહ – ''તેન હિ ગણ્હિસ્સામ ન''ન્તિ? ''ન સક્કા સો ગહેતુ''ન્તિ. ''કિઞ્ચિ કત્વા ગણ્હિસ્સામયેવા''તિ? ''ન સક્કા દેવા''તિ. ''કિં કારણા''તિ? ''સો હત્થિકન્તં નામ સિપ્પં જાનાતિ, મન્તં પરિવત્તેત્વા હત્થિકન્તવીણં વાદેન્તો નાગે પલાપેતિપિ ગણ્હાતિપિ. હત્થિવાહનસમ્પન્નો તેન સદિસો નામ નત્થી''તિ. ''ન સક્કા મયા સો ગહેતુ''ન્તિ. ''સચે તે, દેવ, એકન્તેન અયં નિચ્છયો, તેન હિ દારુહત્થિં કારેત્વા તસ્સાસન્નટ્ઠાનં પેસેહિ. સો હત્થિવાહનં વા અસ્સવાહનં વા સુત્વા દૂરમ્પિ ગચ્છતિ. તત્થ નં આગતં ગહેતું સક્કા ભવિસ્સતી''તિ.

રાજા ''અત્થેસો ઉપાયો''તિ દારુમયં યન્તહત્થિં કારાપેત્વા બહિ પિલોતિકાહિ વેઠેત્વા કતચિત્તકમ્મં કત્વા તસ્સ વિજિતે આસન્નટ્ઠાને એકસ્મિં સરતીરે વિસ્સજ્જાપેસિ. હત્થિનો અન્તોકુચ્છિયં સટ્ઠિ પુરિસા અપરાપરં ચઙ્કમન્તિ, હત્થિલણ્ડં આહરિત્વા તત્થ તત્થ છડ્ડેસું. એકો વનચરકો હત્થિં દિસ્વા, ''અમ્હાકં રઞ્ઞો અનુચ્છવિકો''તિ ચિન્તેત્વા, ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ – ''દેવ, મયા સબ્બસેતો કેલાસકૂટપટિભાગો તુમ્હાકઞ્ઞેવ અનુચ્છવિકો વરવારણો દિટ્ઠો''તિ. ઉતેનો તમેવ મગ્ગદેસકં કત્વા હત્થિં અભિરુય્હ સપરિવારો નિક્ખમિ. તસ્સ આગમનં ઞત્વા ચરપુરિસા ગન્ત્વા ચણ્ડપજ્જોતસ્સ આરોચેસું. સો આગન્ત્વા મજ્ઝે તુચ્છં કત્વા ઉભોસુ પસ્સેસુ બલકાયં

પયોજેસિ. ઉતેનો તસ્સાગમનં અજાનન્તો હત્થિં અનુબન્ધિ. અન્તો ઠિતમનુસ્સા વેગેન પલાપેસું. કટ્ઠહત્થી રઞ્ઞો મન્તં પરિવત્તેત્વા વીણં વાદેન્તસ્સ તન્તિસદ્દં અસુણન્તો વિય પલાયતિયેવ. રાજા હત્થિનાગં પાપુણિતું અસક્કોન્તો અસ્સં આરુય્હ અનુબન્ધિ. તસ્મિં વેગેન અનુબન્ધન્તે બલકાયો ઓહીયિ. રાજા એકકોવ અહોસિ. અથ નં ઉભોસુ પસ્સેસુ પયુત્તા ચણ્ડપજ્જોતસ્સ પુરિસા ગણ્હિત્વા અત્તનો રઞ્ઞો અદંસુ. અથસ્સ બલકાયો અમિત્તવસં ગતભાવં ઞત્વા બહિનગરેવ ખન્ધાવારં નિવેસેત્વા અચ્છિ.

ચણ્ડપજ્જોતોપિ ઉતેનં જીવગ્ગાહમેવ ગાહાપેત્વા એકસ્મિં ચોરગેહે પક્ખિપિત્વા દ્વારં પિદહાપેત્વા તયો દિવસે જયપાનં પિવિ. ઉતેનો તતિયદિવસે આરક્ખકે પુચ્છિ – ‘‘કહં વો, તાત, રાજા’’તિ? ‘‘‘પચ્ચામિત્તો મે ગહિતો’તિ જયપાનં પિવતી’’તિ. ‘‘કા નામેસા માતુગામસ્સ વિય તુમ્હાકં રઞ્ઞો કિરિયા, નનુ પટિરાજૂનં ગહેત્વા વિસ્સજ્જેતું વા મારેતું વા વટ્ટતિ, અમ્હે દુક્ખં નિસીદાપેત્વા જયપાનં કિર પિવતી’’તિ. તે ગન્ત્વા તમત્થં રઞ્ઞો આરોચેસું. સો આગન્ત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં એવં વદસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, મહારાજા’’તિ. ‘‘સાધુ તં વિસ્સજ્જેસ્સામિ, એવરૂપો કિર તે મન્તો અત્થિ, તં મય્હં દસ્સસી’’તિ. ‘‘સાધુ દસ્સામિ, ગહણસમયે મં વન્દિત્વા તં ગણ્હાહિ. કિં પન ત્વં વન્દિસ્સસી’’તિ? ‘‘ક્યાહં તં વન્દિસ્સામિ, ન વન્દિસ્સામી’’તિ? ‘‘અહમ્પિ તે ન દસ્સામી’’તિ . ‘‘એવં સન્તે રાજાણં તે કરિસ્સામી’’તિ. ‘‘કરોહિ, સરીરસ્સ મે ઇસ્સરો, ન પન ચિત્તસ્સા’’તિ. રાજા તસ્સ સૂરગજ્જિતં સુત્વા, ‘‘કથં નુ ખો ઇમં મન્તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘ઇમં મન્તં અઞ્ઞં જાનાપેતું ન સક્કા, મમ ધીતરં એતસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગણ્હાપેત્વા અહં તસ્સા સન્તિકે ગણ્હિસ્સામી’’તિ. અથ નં આહ – ‘‘અઞ્ઞસ્સ વન્દિત્વા ગણ્હન્તસ્સ દસ્સસી’’તિ. ‘‘આમ, મહારાજા’’તિ. ‘‘તેન હિ અમ્હાકં ઘરે એકા ખુજ્જા અત્થિ તસ્સા અન્તોસાણિયં વન્દિત્વા નિસિન્નાય ત્વં બહિસાણિયં ઠિતોવ મન્તં વાચેહી’’તિ. ‘‘સાધુ, મહારાજ, ખુજ્જા વા હોતુ પીઠસપ્પિ વા, વન્દન્તિયા દસ્સામી’’તિ. તતો રાજા ગન્ત્વા ધીતરં વાસુલદત્તં આહ – ‘‘અમ્મ, એકો સક્ખરકુટ્ઠી અનગ્ઘમન્તં જાનાતિ, તં અઞ્ઞં જાનાપેતું ન સક્કા. ત્વં અન્તોસાણિયં નિસીદિત્વા તં વન્દિત્વા મન્તં ગણ્હ, સો બહિસાણિયં ઠત્વા તુય્હં વાચેસ્સતિ. તવ સન્તિકા અહં તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ.

એવં સો તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં સન્થવકરણભયેન ધીતરં ખુજ્જં, ઇતરં સક્ખરકુટ્ઠિં કત્વા કથેસિ. સો તસ્સા અન્તોસાણિયં વન્દિત્વા નિસિન્નાય બહિ ઠિતો મન્તં વાચેસિ. અથ નં એકદિવસં પુનપ્પુનં વુચ્ચમાનમ્પિ મન્તપદં વત્તું અસક્કોન્તિં ‘‘અરે ખુજ્જે અતિબહલોટ્ઠકપોલં તે મુખં, એવં નામ વદેહી’’તિ આહ. ‘‘સા કુજ્ઝિત્વા અરે દુટ્ઠસક્ખરકુટ્ઠિ કિં વદેસિ, કિં માદિસા ખુજ્જા નામ હોતી’’તિ? સાણિકણ્ણં ઉક્ખિપિત્વા ‘‘કાસિ ત્વ’’ન્તિ વુત્તે, ‘‘રઞ્ઞો ધીતા વાસુલદત્તા નામાહ’’ન્તિ આહ. ‘‘પિતા તે તં મય્હં કથેન્તો ‘ખુજ્જા’તિ કથેસી’’તિ. ‘‘મય્હમ્પિ કથેન્તો તં સક્ખરકુટ્ઠિં કત્વા કથેસી’’તિ. તે ઉભોપિ ‘‘તેન હિ અમ્હાકં સન્થવકરણભયેન કથિતં ભવિસ્સતી’’તિ અન્તોસાણિયઞ્ઞેવ સન્થવં કરિંસુ.

તતો પટ્ઠાય મન્તગ્ગહણં વા સિપ્પગ્ગહણં વા નત્થિ. રાજાપિ ધીતરં નિચ્ચં પુચ્છતિ – ‘‘સિપ્પં ગણ્હસિ, અમ્મા’’તિ? ‘‘ગણ્હામિ, તાતા’’તિ. અથ નં એકદિવસં ઉતેનો આહ – ‘‘ભદ્દે, સામિકેન કત્તબ્બં નામ નેવ માતાપિતરો ન ભાતુભગિનિયો કાતું સક્કોન્તિ, સચે મય્હં જીવિતં દસ્સસિ, પઞ્ચ તે ઇત્થિસતાનિ પરિવારં દત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાનં દસ્સામી’’તિ. ‘‘સચે ઇમસ્મિં વચને પતિટ્ઠાતું સક્ખિસ્સથ, દસ્સામિ વો જીવિત’’ન્તિ. ‘‘સક્ખિસ્સામિ, ભદ્દે’’તિ. સા ‘‘સાધુ, સામી’’તિ પિતુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં સો પુચ્છિ – ‘‘અમ્મ, નિટ્ઠિતં સિપ્પ’’ન્તિ? ‘‘ન તાવ નિટ્ઠિતં, તાત, સિપ્પ’’ન્તિ. અથ નં સો પુચ્છિ – ‘‘કિં, અમ્મા’’તિ? ‘‘અમ્હાકં એકં દ્વારઞ્ચ એકં વાહનઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતિ, તાતા’’તિ. ‘‘ઇદં કિં, અમ્મા’’તિ? ‘‘તાત, રત્તિં કિર તારકસઞ્ઞાય

મન્તસ્સ ઉપચારત્થાય એકં ઓસધં ગહેતબ્બં અત્થિ. તસ્મા અમ્હાકં વેલાય વા અવેલાય વા નિક્ખમનકાલે એકં દ્વારઞ્ચેવ એકં વાહનઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતી''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ. તે અત્તનો અભિરુચિતં એકં દ્વારં હત્થગતં કરિંસુ. રઞ્ઞો પન પઞ્ચ વાહનાનિ અહેસું. ભદ્દવતી નામ કરેણુકા એકદિવસં પઞ્ઞાસ યોજનાનિ ગચ્છતિ, કાકો નામ દાસો સટ્ઠિ યોજનાનિ ગચ્છતિ, ચેલકટ્ઠિ ચ મુઞ્ચકેસી ચાતિ દ્વે અસ્સા યોજનસતં ગચ્છન્તિ, નાળાગિરિ હત્થી વીસતિ યોજનસતન્તિ.

સો કિર રાજા અનુપ્પન્ને બુદ્ધે એકસ્સ ઇસ્સરસ્સ ઉપટ્ઠાકો અહોસિ. અથેકદિવસં ઇસ્સરે બહિનગરં ગન્ત્વા ન્હત્વા આગચ્છન્તે એકો પચ્ચેકબુદ્ધો નગરં પિણ્ડાય પવિસિત્વા સકલનગરવાસીનં મારેન આવટ્ટિતત્તા એકં ભિક્ખમ્પિ અલભિત્વા યથાધોતેન પત્તેન નિક્ખમિ. અથ નં નગરદ્વારં પત્તકાલે મારો અઞ્ઞાતકવેસેન ઉપસઙ્કમિત્વા, ''અપિ, ભન્તે, વો કિઞ્ચિ લદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિ. ''કિં પન મે ત્વં અલભનાકારં કરી''તિ? ''તેન હિ નિવત્તિત્વા પુન પવિસથ, ઇદાનિ ન કરિસ્સામી''તિ. ''નાહં પુન નિવત્તિસ્સામી''તિ. સચે હિ નિવત્તેય્ય, પુન સો સકલનગરવાસીનં સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા પાણિં પહરિત્વા હસનકેળિં કરેય્ય. પચ્ચેકબુદ્ધે અનિવત્તિત્વા ગતે મારો તત્થેવ અન્તરધાયિ. અથ સો ઇસ્સરો યથાધોતેનેવ પત્તેન આગચ્છન્તં પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા વન્દિત્વા, ''અપિ, ભન્તે, કિઞ્ચિ લદ્ધ''ન્તિ પુચ્છિ. ''ચરિત્વા નિક્ખન્તમ્હાવુસો''તિ. સો ચિન્તેસિ – ''અય્યો, મયા પુચ્છિતં અકથેત્વા અઞ્ઞં વદતિ, ન કિઞ્ચિ લદ્ધં ભવિસ્સતી''તિ. અથસ્સ પત્તં ઓલોકેન્તો તુચ્છં દિસ્વા ગેહે ભત્તસ્સ નિટ્ઠિતાનિટ્ઠિતભાવં અજાનનતાય સૂરો હુત્વા પત્તં ગહેતું અવિસહન્તો ''થોકં, ભન્તે, અધિવાસેથા''તિ વત્વા વેગેન ઘરં ગન્ત્વા ''અમ્હાકં ભત્તં નિટ્ઠિત''ન્તિ પુચ્છિત્વા, ''નિટ્ઠિત''ન્તિ વુત્તે તં ઉપટ્ઠાકં આહ – ''તાત, અઞ્ઞો તયા સમ્પન્નવેગતરો નામ નત્થિ, સીઘેન જવેન ભદન્તં પત્વા 'પત્તં મે, ભન્તે, દેથા'તિ વત્વા પત્તં ગહેત્વા વેગેન એહી''તિ. સો એકવચનેનેવ પક્ખન્દિત્વા પત્તં ગહેત્વા આહરિ. ઇસ્સરોપિ અત્તનો ભોજનસ્સ પત્તં પૂરેત્વા ''ઇમં સીઘં ગન્ત્વા અય્યસ્સ સમ્પાદેહિ, અહં તે ઇતો પત્તિં દમ્મી''તિ આહ.

સોપિ તં ગહેત્વા જવેન ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તં દત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, 'વેલા ઉપકટ્ઠા'તિ અહં અતિસીઘેન જવેન આગતો ચ ગતો ચ, એતસ્સ મે જવસ્સ ફલેન યોજનાનં પણ્ણાસસટ્ઠિસતવીસસતગમનસમત્થાનિ પઞ્ચ વાહનાનિ નિબ્બત્તન્તુ, આગચ્છન્તસ્સ ચ મે ગચ્છન્તસ્સ ચ સરીરં સૂરિયતેજેન તત્થં, તસ્સ મે ફલેન નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને આણા સૂરિયતેજસદિસા હોતુ, ઇમસ્મિં મે પિણ્ડપાતે સામિના પત્તિ દિન્ના, તસ્સા મે નિસ્સન્દેન તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મસ્સ ભાગી હોમી''તિ આહ. પચ્ચેકબુદ્ધો ''એવં હોતૂ''તિ વત્વા –

> ''ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, સબ્બમેવ સમિજ્ઝતુ;
> સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, ચન્દો પન્નરસો યથા. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૯૫ પુબ્બૂપનિસ્સયસમ્પત્તિકથા; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧. ૧૯૨);
>
> ''ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, ખિપ્પમેવ સમિજ્ઝતુ;
> સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, મણિજોતિરસો યથા''તિ. –

અનુમોદનં અકાસિ. પચ્ચેકબુદ્ધાનં કિર ઇધાવ દ્વે ગાથા અનુમોદનગાથા નામ હોન્તિ. તત્થ **જોતિરસો**તિ સબ્બકામદદં મણિરતનં વુચ્ચતિ. ઇદં તસ્સ પુબ્બચરિતં. સો એતરહિ ચણ્ડપજ્જોતો અહોસિ. તસ્સ ચ કમ્મસ્સ

નિસ્સન્દેન ઇમાનિ પઞ્ચ વાહનાનિ નિબ્બત્તિંસુ. અથેકદિવસં રાજા ઉય્યાનકીળાય નિક્ખમિ. ઉતેનો ‘‘અજ્જ પલાયિતબ્બ’’ન્તિ મહન્તામહન્તે ચમ્મપસિબ્બકે હિરઞ્ઞસુવણ્ણસ્સ પૂરેત્વા કરેણુકાપિટ્ઠે ઠપેત્વા વાસુલદત્તં આદાય પલાયિ. અન્તેપુરપાલકા પલાયન્તં તં દિસ્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા ‘‘સીઘં ગચ્છથા’’તિ બલં પહિણિ. ઉતેનો બલસ્સ પક્ખન્દભાવં ઞત્વા કહાપણપસિબ્બકં મોચેત્વા પાતેસિ, મનુસ્સા કહાપણે ઉચ્ચિનિત્વા પુન પક્ખન્દિંસુ. ઇતરો સુવણ્ણપસિબ્બકં મોચેત્વા પાતેત્વા નેસં સુવણ્ણલોભેન પપઞ્ચેન્તાનઞ્ઞેવ બહિ નિવુટ્ઠં અત્તનો ખન્ધાવારં પાપુણિ. અથ નં આગચ્છન્તં દિસ્વાવ અત્તનો બલકાયો પરિવારેત્વા નગરં પવેસેસિ. સો પત્વાવ વાસુલદત્તં અભિસિઞ્ચિત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસીતિ. અયં વાસુલદત્તાય ઉપ્પત્તિ.

અપરા પન માગણ્ડિયા નામ રઞ્ઞો સન્તિકા અગ્ગમહેસિટ્ઠાનં લભિ. સા કિર કુરુરટ્ઠે માગણ્ડિયબ્રાહ્મણસ્સ ધીતા. માતાપિસ્સા માગણ્ડિયાયેવ નામં. ચૂળપિતાપિસ્સા માગણ્ડિયોવ, સા અભિરૂપા અહોસિ દેવચ્છરપટિભાગા. પિતા પનસ્સા અનુચ્છવિકં સામિકં અલભન્તો મહન્તેહિ મહન્તેહિ કુલેહિ યાચિતોપિ ‘‘ન મય્હં ધીતુ તુમ્હે અનુચ્છવિકા’’તિ તજ્જેત્વા ઉય્યોજેસિ. અથેકદિવસં સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો માગણ્ડિયબ્રાહ્મણસ્સ સપજાપતિકસ્સ અનાગામિફલૂપનિસ્સયં દિસ્વા અત્તનો પત્તચીવરમાદાય તસ્સ બહિનિગમે અગ્ગિપરિચરણટ્ઠાનં અગમાસિ. સો તથાગતસ્સ રૂપસોભગ્ગપ્પત્તં અત્તભાવં ઓલોકેત્વા, ‘‘ઇમસ્મિં લોકે ઇમિના પુરિસેન સદિસો અઞ્ઞો પુરિસો નામ નત્થિ, અયં મય્હં ધીતુ અનુચ્છવિકો, ઇમસ્સ પોસાપનત્થાય ધીતરં દસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘સમણ, એકા મે ધીતા અત્થિ, અહં એત્તકં કાલં તસ્સા અનુચ્છવિકં પુરિસં ન પસ્સામિ, તુમ્હે તસ્સા અનુચ્છવિકા, સા ચ તુમ્હાકઞ્ઞેવ અનુચ્છવિકા. તુમ્હાકઞ્હિ પાદપરિચારિકા, તસ્સા ચ ભત્તા લદ્ધું વટ્ટતિ, તં વો અહં દસ્સામિ, યાવ મમાગમના ઇધેવ તિટ્ઠથા’’તિ આહ. સત્થા કિઞ્ચિ અવત્વા તુણ્હી અહોસિ. બ્રાહ્મણો વેગેન ઘરં ગન્ત્વા, ‘‘ભોતિ, ભોતિ ધીતુ મે અનુચ્છવિકો પુરિસો દિટ્ઠો, સીઘં સીઘં નં અલઙ્કરોહી’’તિ તં અલઙ્કારાપેત્વા સદ્ધિં બ્રાહ્મણિયા આદાય સત્થુ સન્તિકં પાયાસિ. સકલનગરં સઙ્ખુભિ. અયં ‘‘એત્તકં કાલં મય્હં ધીતુ અનુચ્છવિકો નત્થી’’તિ કસ્સચિ અદત્વા ‘‘અજ્જ મે ધીતુ અનુચ્છવિકો દિટ્ઠો’’તિ કિર વદેતિ, ‘‘કીદિસો નુ ખો સો પુરિસો, પસ્સિસ્સામ ન’’ન્તિ મહાજનો તેનેવ સદ્ધિં નિક્ખમિ.

તસ્મિં ધીતરં ગહેત્વા આગચ્છન્તે સત્થા તેન વુત્તટ્ઠાને અઠત્વા તત્થ પદચેતિયં દસ્સેત્વા ગન્ત્વા અઞ્ઞસ્મિં ઠાને અટ્ઠાસિ. બુદ્ધાનઞ્હિ પદચેતિયં અધિટ્ઠહિત્વા અક્કન્તટ્ઠાનેયેવ પઞ્ઞાયતિ, ન અઞ્ઞત્થ. યેસઞ્ચત્થાય અધિટ્ઠિતં હોતિ, તેયેવ નં પસ્સન્તિ. તેસં પન અદસ્સનકરણત્થં હત્થિઆદયો વા અક્કમન્તુ, મહામેઘો વા પવસ્સતુ, વેરમ્ભવાતા વા પહરન્તુ, ન તં કોચિ મક્ખેતું સક્કોતિ. અથ બ્રાહ્મણી બ્રાહ્મણં આહ – ‘‘કુહિં સો પુરિસો’’તિ. ‘‘‘ઇમસ્મિં ઠાને તિટ્ઠાહી’તિ નં અવચં, કુહિં નુ ખો સો ગતો’’તિ ઇતો ચિતો ઓલોકેન્તો પદચેતિયં દિસ્વા ‘‘અયમસ્સ પદવલઞ્જો’’તિ આહ. બ્રાહ્મણી સલક્ખણમન્તાનં તિણ્ણં વેદાનં પગુણતાય લક્ખણમન્તે પરિવત્તેત્વા પદલક્ખણં ઉપધારેત્વા, ‘‘નયિદં, બ્રાહ્મણ, પઞ્ચકામગુણસેવિનો પદ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘રત્તસ્સ હિ ઉક્કુટિકં પદં ભવે,
દુટ્ઠસ્સ હોતિ સહસાનુપીળિતં;
મૂળ્હસ્સ હોતિ અવકડ્ઢિતં પદં,
વિવટ્ટચ્છદસ્સ ઇદમીદિસં પદ’’ન્તિ. (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૬૦-૨૬૧; વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૫);

અથ નં બ્રાહ્મણો એવમાહ – ‘‘ભોતિ ત્વં ઉદકપાતિયં કુમ્ભીલં, ગેહમજ્ઝે ચ પન ચોરં વિય મન્તે પસ્સનસીલા, તુણ્હી હોહી’’તિ. બ્રાહ્મણ, યં ઇચ્છસિ, તં વદેહિ, નયિદં પઞ્ચકામગુણસેવિનો પદન્તિ. તતો ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો સત્થારં દિસ્વા, ‘‘અયં સો પુરિસો’’તિ વત્વા બ્રાહ્મણો ગન્ત્વા, ‘‘સમણ, ધીતરં મે તવ પોસાપનત્થાય દેમી’’તિ આહ. સત્થા ‘‘ધીતરા તે મય્હં અત્થો અત્થિ વા નત્થિ વા’’તિ અવત્વાવ, ‘‘બ્રાહ્મણ, એકં તે કારણં કથેમી’’તિ વત્વા, ‘‘કથેહિ સમણા’’તિ વુત્તે મહાભિનિક્ખમનતો પટ્ઠાય યાવ અજપાલનિગ્રોધમૂલા મારેન અનુબદ્ધભાવં અજપાલનિગ્રોધમૂલે ચ પન ‘‘અતીતો દાનિ મે એસ વિસય’’ન્તિ તસ્સ સોકાતુરસ્સ સોકવૂપસમનત્થં આગતાહિ મારધીતાહિ કુમારિકવણ્ણાદિવસેન પયોજિતં પલોભનં આચિક્ખિત્વા, ‘‘તદાપિ મય્હં છન્દો નાહોસી’’તિ વત્વા –

> ‘‘દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ,
> નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિં;
> કિમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં,
> પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે’’તિ. (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૬૦-૨૬૧; સુ॰ નિ॰ ૮૪૧) –

ઇમં ગાથમાહ. ગાથાપરિયોસાને બ્રાહ્મણો ચ બ્રાહ્મણી ચ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિંસુ. માગણ્ડિયાપિ ખો ‘‘સચસ્સ મયા અત્થો નત્થિ, અનત્થિકભાવોવ વત્તબ્બો, અયં પન મં મુત્તકરીસપુણ્ણં કરોતિ, પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છેતિ, હોતુ, અત્તનો જાતિકુલપદેસભોગયસવયસમ્પત્તિં આગમ્મ તથારૂપં ભત્તારં લભિત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ કત્તબ્બયુત્તકં જાનિસ્સામી’’તિ સત્થરિ આઘાતં બન્ધિ. ‘‘કિં પન સત્થા તાય અત્તનિ આઘાતુપ્પત્તિં જાનાતિ, નો’’તિ? ‘‘જાનાતિયેવ. જાનન્તો કસ્મા ગાથમાહા’’તિ? ઇતરેસં દ્વિન્નં વસેન. બુદ્ધા હિ આઘાતં અગણેત્વા મગ્ગફલાધિગમારહાનં વસેન ધમ્મં દેસેન્તિયેવ. માતાપિતરો તં નેત્વા ચૂળમાગણ્ડિયં કનિટ્ઠં પટિચ્છાપેત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. ચૂળમાગણ્ડિયોપિ ચિન્તેસિ – ‘‘મમ ધીતા ઓમકસત્તસ્સ ન અનુચ્છવિકા, એકસ્સ રઞ્ઞોવ અનુચ્છવિકા’’તિ. તં આદાય કોસમ્બિં ગન્ત્વા સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા, ‘‘ઇમં ઇત્થિરતનં દેવસ્સ અનુચ્છવિક’’ન્તિ ઉતેનસ્સ રઞ્ઞો અદાસિ. સો તં દિસ્વાવ ઉપ્પન્નબલવસિનેહો અભિસેકં કત્વા પઞ્ચસતમાતુગામપરિવારં દત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ. અયં માગણ્ડિયાય ઉપ્પત્તિ.

એવમસ્સ દિયડ્ઢસહસ્સનાટકિત્થિપરિવારા તિસ્સો અગ્ગમહેસિયો અહેસું. તસ્મિં ખો પન સમયે ઘોસકસેટ્ઠિ કુક્કુટસેટ્ઠિ પાવારિકસેટ્ઠીતિ કોસમ્બિયં તયો સેટ્ઠિનો હોન્તિ. તે ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય પઞ્ચસતતાપસે હિમવન્તતો આગન્ત્વા નગરે ભિક્ખાય ચરન્તે દિસ્વા પસીદિત્વા નિસીદાપેત્વા ભોજેત્વા પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ચત્તારો માસે અત્તનો સન્તિકે વસાપેત્વા પુન વસ્સારત્તે આગમનત્થાય પટિજાનાપેત્વા ઉય્યોજેસું. તાપસાપિ તતો પટ્ઠાય અટ્ઠ માસે હિમવન્તે વસિત્વા ચત્તારો માસે તેસં સન્તિકે વસિંસુ. તે અપરભાગે હિમવન્તતો આગચ્છન્તા અરઞ્ઞાયતને એકં મહાનિગ્રોધં દિસ્વા તસ્સ મૂલે નિસીદિંસુ. તેસુ જેટ્ઠકતાપસો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમસ્મિં રુક્ખે અધિવત્થા દેવતા ઓરમત્તિકા ન ભવિસ્સતિ, મહેસક્ખેનેવેત્થ દેવરાજેન ભવિતબ્બં , સાધુ વત સચાયં ઇસિગણસ્સ પાનીયં દદેય્યા’’તિ. સોપિ પાનીયં અદાસિ. તાપસો ન્હાનોદકં ચિન્તેસિ, તમ્પિ અદાસિ. તતો ભોજનં ચિન્તેસિ, તમ્પિ અદાસિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અયં દેવરાજા અમ્હેહિ ચિન્તિતં ચિન્તિતં સબ્બં દેતિ, અહો વત નં પસ્સેય્યામા’’તિ. સો રુક્ખક્ખન્ધં પદાલેત્વા અત્તાનં દસ્સેસિ. અથ નં તાપસા, ‘‘દેવરાજ, મહતી તે સમ્પત્તિ, કિં નુ ખો કત્વા અયં તે લદ્ધા’’તિ પુચ્છિંસુ. ‘‘મા પુચ્છથ, અય્યા’’તિ. ‘‘આચિક્ખ, દેવરાજા’’તિ. સો અત્તના

કતકમ્મસ્સ પરિત્તકત્તા લજ્જમાનો કથેતું ન વિસહિ. તેહિ પુનપ્પુનં નિપ્પીળિયમાનો પન ‘‘તેન હિ સુણાથા’’તિ વત્વા કથેસિ.

સો કિરેકો દુગ્ગતમનુસ્સો હુત્વા ભતિં પરિયેસન્તો અનાથપિણ્ડિકસ્સ સન્તિકે ભતિકમ્મં લભિત્વા તં નિસ્સાય જીવિકં કપ્પેસિ. અથેકસ્મિં ઉપોસથદિવસે સમ્પત્તે અનાથપિણ્ડિકો વિહારતો આગન્ત્વા પુચ્છિ – ‘‘તસ્સ ભતિકસ્સ અજ્જુપોસથદિવસભાવો કેનચિ કથિતો’’તિ? ‘‘ન કથિતો, સામી’’તિ. ‘‘તેન હિસ્સ સાયમાસં પચથા’’તિ. અથસ્સ પત્થોદનં પચિંસુ. સો દિવસં અરઞ્ઞે કમ્મં કત્વા સાયં આગન્ત્વા ભત્તે વડ્ઢેત્વા દિન્ને ‘‘છાતોમ્હી’’તિ સહસા અભુઞ્જિત્વાવ ‘‘અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ઇમસ્મિં ગેહે ‘ભત્તં દેથ, સૂપં દેથ, બ્યઞ્જનં દેથા’તિ મહાકોલાહલં અહોસિ, અજ્જ તે સબ્બે નિસ્સદ્દા નિપજ્જિંસુ, મય્હમેવ એકસ્સાહારં વડ્ઢયિંસુ, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ ચિન્તેત્વા પુચ્છિ – ‘‘અવસેસા ભુઞ્જિંસુ, ન ભુઞ્જિંસૂ’’તિ? ‘‘ન ભુઞ્જિંસુ, તાતા’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? ઇમસ્મિં ગેહે ઉપોસથદિવસેસુ સાયમાસં ન ભુઞ્જન્તિ, સબ્બેવ ઉપોસથિકા હોન્તિ. અન્તમસો થનપાયિનોપિ દારકે મુખં વિક્ખાલાપેત્વા ચતુમધુરં મુખે પક્ખિપાપેત્વા મહાસેટ્ઠિ ઉપોસથિકે કારેતિ. ગન્ધતેલપ્પદીપે જાલન્તે ખુદ્દકમહલ્લકદારકા સયનગતા દ્વત્તિંસાકારં સજ્ઝાયન્તિ. તુય્હં પન ઉપોસથદિવસભાવં કથેતું સતિં ન કરિમ્હા. તસ્મા તવેવ ભત્તં પક્કં, નં ભુઞ્જસ્સૂતિ. સચે ઇદાનિ ઉપોસથિકેન ભવિતું વટ્ટતિ, અહમ્પિ ભવેય્યન્તિ. ‘‘ઇદં સેટ્ઠિ જાનાતી’’તિ. ‘‘તેન હિ નં પુચ્છથા’’તિ. તે ગન્ત્વા સેટ્ઠિં પુચ્છિંસુ. સો એવમાહ – ‘‘ઇદાનિ પન અભુઞ્જિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠહન્તો ઉપડ્ઢં ઉપોસથકમ્મં લભિસ્સતી’’તિ. ઇતરો તં સુત્વા તથા અકાસિ.

તસ્સ સકલદિવસં કમ્મં કત્વા છાતસ્સ સરીરે વાતા કુપ્પિંસુ. સો યોત્તેન ઉરં બન્ધિત્વા યોત્તકોટિયં ગહેત્વા પરિવત્તતિ. સેટ્ઠિ તં પવત્તિં સુત્વા ઉક્કાહિ ધારિયમાનાહિ ચતુમધુરં ગાહાપેત્વા તસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા, ‘‘કિં, તાતા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સામિ, વાતા મે કુપ્પિતા’’તિ. ‘‘તેન હિ ઉટ્ઠાય ઇદં ભેસજ્જં ખાદાહી’’તિ. ‘‘તુમ્હેપિ ખાદથ, સામી’’તિ. ‘‘અમ્હાકં અફાસુકં નત્થિ, ત્વં ખાદાહી’’તિ. ‘‘સામિ, અહં ઉપોસથકમ્મં કરોન્તો સકલં કાતું નાસક્ખિં, ઉપડ્ઢકમ્મમ્પિ મે વિકલં મા અહોસી’’તિ ન ઇચ્છિ. ‘‘મા એવં કરિ, તાતા’’તિ વુચ્ચમાનોપિ અનિચ્છિત્વા અરુણે ઉટ્ઠહન્તે મિલાતમાલા વિય કાલં કત્વા તસ્મિં નિગ્રોધરુક્ખે દેવતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્મા ઇમમત્થં કથેત્વા ‘‘સો સેટ્ઠિ બુદ્ધમામકો, ધમ્મમામકો, સઙ્ઘમામકો, તં નિસ્સાય કતસ્સ ઉપડ્ઢુપોસથકમ્મસ્સ નિસ્સન્દેનેસા સમ્પત્તિ મયા લદ્ધા’’તિ આહ.

‘‘બુદ્ધો’’તિ વચનં સુત્વાવ પઞ્ચસતા તાપસા ઉટ્ઠાય દેવતાય અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ‘‘બુદ્ધોતિ વદેસિ, બુદ્ધોતિ વદેસી’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘બુદ્ધોતિ વદામિ, બુદ્ધોતિ વદામી’’તિ તિક્ખત્તું પટિજાનાપેત્વા ‘‘ઘોસોપિ ખો એસો દુલ્લભો લોકસ્મિ’’ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા ‘‘દેવતે અનેકેસુ કપ્પસતસહસ્સેસુ અસુતપુબ્બં સદ્દં તયા સુણાપિતમ્હા’’તિ આહંસુ. અથ અન્તેવાસિનો આચરિયં એતદવોચું – ‘‘તેન હિ સત્થુ સન્તિકં ગચ્છામા’’તિ. ‘‘તાતા, તયો સેટ્ઠિનો અમ્હાકં બહૂપકારા, સ્વે તેસં નિવેસને ભિક્ખં ગણ્હિત્વા તેસમ્પિ આચિક્ખિત્વા ગમિસ્સામ, અધિવાસેથ, તાતા’’તિ. તે અધિવાસયિંસુ. પુનદિવસે સેટ્ઠિનો યાગુભત્તં સમ્પાદેત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા ‘‘અજ્જ નો અય્યાનં આગમનદિવસો’’તિ ઞત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા તે આદાય નિવેસનં ગન્ત્વા નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં અદંસુ. તે કતભત્તકિચ્ચા મહાસેટ્ઠિનો ‘‘મયં ગમિસ્સામા’’તિ વદિંસુ. ‘‘નનુ, ભન્તે, તુમ્હેહિ ચત્તારો વસ્સિકે માસે અમ્હાકં ગહિતાવ પટિઞ્ઞા, ઇદાનિ કુહિં ગચ્છથા’’તિ? ‘‘લોકે કિર બુદ્ધો ઉપ્પન્નો, ધમ્મો ઉપ્પન્નો, સઙ્ઘો ઉપ્પન્નો, તસ્મા સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામા’’તિ. ‘‘કિં પન તસ્સ સત્થુનો સન્તિકં તુમ્હાકઞ્ઞેવ ગન્તું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘અઞ્ઞેસમ્પિ અવારિતં, આવુસો’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, આગમેથ, મયમ્પિ ગમનપરિવચ્છં કત્વા ગચ્છામા’’તિ. ‘‘તુમ્હેસુ પરિવચ્છં કરોન્તેસુ

અમ્હાકં પપઞ્ચો હોતિ, મયં પુરતો ગચ્છામ, તુમ્હે પચ્છા આગચ્છેય્યાથા''તિ વત્વા તે પુરેતરં ગન્ત્વા સમ્માસમ્બુદ્ધં દિસ્વા અભિત્થવિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અથ નેસં સત્થા અનુપુબ્બિં કથં કથેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બેપિ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા પબ્બજ્જં યાચિત્વા ''એથ, ભિક્ખવો''તિ વચનસમનન્તરંયેવ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા એહિભિક્ખૂ અહેસું.

તેપિ ખો તયો સેટ્ઠિનો પઞ્ચહિ પઞ્ચહિ સકટસતેહિ ભત્તચ્છાદનસપ્પિમધુફાણિતાદીનિ દાનૂપકરણાનિ આદાય સાવત્થિં પત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ધમ્મકથં સુત્વા કથાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય અદ્ધમાસમત્તમ્પિ દાનં દદમાના સત્થુ સન્તિકે વસિત્વા કોસમ્બિં આગમનત્થાય સત્થારં યાચિત્વા સત્થારા પટિઞ્ઞં દદન્તેન ''સુઞ્ઞાગારે ખો ગહપતયો તથાગતા અભિરમન્તી''તિ વુત્તે, ''અઞ્ઞાતં, ભન્તે, અમ્હેહિ પહિતસાસનેન આગન્તું વટ્ટતી''તિ વત્વા કોસમ્બિં ગન્ત્વા ઘોસકસેટ્ઠિ ઘોસિતારામં, કુક્કુટસેટ્ઠિ કુક્કુટારામં, પાવારિકસેટ્ઠિ પાવારિકારામન્તિ તયો મહાવિહારે કારેત્વા સત્થુ આગમનત્થાય સાસનં પહિણિંસુ. સત્થા તેસં સાસનં સુત્વા તત્થ અગમાસિ. તે પચ્ચુગ્ગન્ત્વા સત્થારં વિહારં પવેસેત્વા વારેન વારેન પટિજગ્ગન્તિ. સત્થા દેવસિકં એકેકસ્મિં વિહારે વસતિ. યસ્સ વિહારે વુટ્ઠો હોતિ, તસ્સેવ ઘરદ્વારે પિણ્ડાય ચરતિ. તેસં પન તિણ્ણં સેટ્ઠીનં ઉપટ્ઠાકો સુમનો નામ માલાકારો અહોસિ. સો તે સેટ્ઠિનો એવમાહ – ''અહં તુમ્હાકં દીઘરત્તં ઉપકારકો, સત્થારં ભોજેતુકામોમ્હિ, મય્હમ્પિ એકદિવસં સત્થારં દેથા''તિ. ''તેન હિ ભણે સ્વે ભોજેહી''તિ. ''સાધુ, સામી''તિ સો સત્થારં નિમન્તેત્વા સક્કારં પટિયાદેસિ.

તદા રાજા સામાવતિયા દેવસિકં પુપ્ફમૂલે અટ્ઠ કહાપણે દેતિ. તસ્સા ખુજ્જુત્તરા નામ દાસી સુમનમાલાકારસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા નિબદ્ધં પુપ્ફાનિ ગણ્હાતિ. અથ નં તસ્મિં દિવસે આગતં માલાકારો આહ – ''મયા સત્થા નિમન્તિતો, અજ્જ પુપ્ફેહિ સત્થારં પૂજેસ્સામિ, તિટ્ઠ તાવ, ત્વં પરિવેસનાય સહાયિકા હુત્વા ધમ્મં સુત્વા અવસેસાનિ પુપ્ફાનિ ગહેત્વા ગમિસ્સસી''તિ . સા ''સાધૂ''તિ અધિવાસેસિ. સુમનો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા અનુમોદનકરણત્થાય પત્તં અગ્ગહેસિ. સત્થા અનુમોદનધમ્મદેસનં આરભિ. ખુજ્જુત્તરાપિ સત્થુ ધમ્મકથં સુણન્તીયેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. સા અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ચત્તારો કહાપણે અત્તનો ગહેત્વા ચતૂહિ પુપ્ફાનિ ગહેત્વા ગચ્છતિ, તં દિવસં અટ્ઠહિપિ પુપ્ફાનિ ગહેત્વા ગતા. અથ નં સામાવતી આહ – ''કિં નુ ખો, અમ્મ, અજ્જ અમ્હાકં રઞ્ઞા દ્વિગુણં પુપ્ફમૂલં દિન્ન''ન્તિ? ''નો, અય્યે''તિ. ''અથ કસ્મા બહૂનિ પુપ્ફાની''તિ? ''અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ અહં ચત્તારો કહાપણે અત્તનો ગહેત્વા ચતૂહિ પુપ્ફાનિ આહરામી''તિ. ''અજ્જ કસ્મા ન ગણ્હી''તિ? ''સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા ધમ્મસ્સ અધિગતત્તા''તિ. અથ નં ''અરે, દુટ્ઠદાસિ એત્તકં કાલં તયા ગહિતકહાપણે મે દેહી''તિ અતજ્જેત્વા, ''અમ્મ, તયા પિવિતં અમતં અમ્હેપિ પાયેહી''તિ વત્વા ''તેન હિ મં ન્હાપેહી''તિ વુત્તે સોળસહિ ગન્ધોદકઘટેહિ ન્હાપેત્વા દ્વે મટ્ઠસાટકે દાપેસિ. સા એકં નિવાસેત્વા એકં એકંસં પારુપિત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા એકં બીજનિં આહરાપેત્વા આસને નિસીદિત્વા ચિત્રબીજનિં આદાય પઞ્ચ માતુગામસતાનિ આમન્તેત્વા તાસં સત્થારા દેસિતનિયામેનેવ ધમ્મં દેસેસિ. તસ્સા ધમ્મકથં સુત્વા તા સબ્બાપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

તા સબ્બાપિ ખુજ્જુત્તરં વન્દિત્વા, ''અમ્મ , અજ્જતો પટ્ઠાય ત્વં કિલિટ્ઠકમ્મં મા કરિ, અમ્હાકં માતુટ્ઠાને ચ આચરિયટ્ઠાને ચ ઠત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારા દેસિતં ધમ્મં સુત્વા અમ્હાકં કથેહી''તિ વદિંસુ. સા તથા કરોન્તી અપરભાગે તિપિટકધરા જાતા. અથ નં સત્થા ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવિકાનં ઉપાસિકાનં બહુસ્સુતાનં ધમ્મકથિકાનં યદિદં ખુજ્જુત્તરા''તિ એતદગ્ગે ઠપેસિ. તાપિ ખો પઞ્ચસતા ઇત્થિયો તં એવમાહંસુ – ''અમ્મ, સત્થારં દટ્ઠુકામામ્હા, તં નો દસ્સેહિ, ગન્ધમાલાદીહિ તં પૂજેસ્સામા''તિ. ''અય્યે, રાજકુલં નામ ભારિયં,

તુમ્હે ગહેત્વા બહિ ગન્તું ન સક્કા''તિ. ''અમ્મ, નો મા નાસેહિ, દસ્સેહેવ અમ્હાકં સત્થાર''ન્તિ. ''તેન હિ તુમ્હાકં વસનગબ્ભાનં ભિત્તીસુ યત્તકેન ઓલોકેતું સક્કા હોતિ, તત્તકં છિદ્દં કત્વા ગન્ધમાલાદીનિ આહરાપેત્વા સત્થારં તિણ્ણં સેટ્ઠીનં ઘરદ્વારં ગચ્છન્તં તુમ્હે તેસુ તેસુ ઠાનેસુ ઠત્વા ઓલોકેથ ચેવ, હત્થે ચ પસારેત્વા વન્દથ, પૂજેથ ચા''તિ. તા તથા કત્વા સત્થારં ગચ્છન્તઞ્ચ આગચ્છન્તઞ્ચ ઓલોકેત્વા વન્દિંસુ ચેવ પૂજેસુઞ્ચ.

અથેકદિવસં માગણ્ડિયા અત્તનો પાસાદતલતો નિક્ખમિત્વા ચઙ્કમમાના તાસં વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ગબ્ભેસુ છિદ્દં દિસ્વા, ''ઇદં કિ''ન્તિ પુચ્છિત્વા, તાહિ તસ્સા સત્થરિ આઘાતબદ્ધભાવં અજાનન્તીહિ ''સત્થા ઇમં નગરં આગતો, મયં એત્થ ઠત્વા સત્થારં વન્દામ ચેવ પૂજેમ ચા''તિ વુત્તે, ''આગતો નામ ઇમં નગરં સમણો ગોતમો, ઇદાનિસ્સ કત્તબ્બં જાનિસ્સામિ, ઇમાપિ તસ્સ ઉપટ્ઠાયિકા, ઇમાસમ્પિ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ – ''મહારાજ, સામાવતિમિસ્સિકાનં બહિદ્ધા પત્થના અત્થિ, કતિપાહેનેવ તે જીવિતં મારેસ્સન્તી''તિ. રાજા ''ન તા એવરૂપં કરિસ્સન્તી''તિ ન સદ્દહિ. પુનપ્પુનં વુત્તેપિ ન સદ્દહિ એવ. અથ નં એવં તિક્ખત્તું વુત્તેપિ અસદ્દહન્તં ''સચે મે ન સદ્દહસિ, તાસં વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ઉપધારેહિ, મહારાજા''તિ આહ. રાજા ગન્ત્વા ગબ્ભેસુ છિદ્દં દિસ્વા, ''ઇદં કિ''ન્તિ પુચ્છિત્વા, તસ્મિં અત્થે આરોચિતે તાસં અકુજ્ઝિત્વા, કિઞ્ચિ અવત્વાવ છિદ્દાનિ પિદહાપેત્વા સબ્બગબ્ભેસુ ઉદ્ધચ્છિદ્દકવાતપાનાનિ કારેસિ. ઉદ્ધચ્છિદ્દકવાતપાનાનિ કિર તસ્મિં કાલે ઉપ્પન્નાનિ. માગણ્ડિયા તાસં કિઞ્ચિ કાતું અસક્કુણિત્વા, ''સમણસ્સ ગોતમસ્સેવ કત્તબ્બં કરિસ્સામી''તિ નાગરાનં લઞ્જં દત્વા, ''સમણં ગોતમં અન્તોનગરં પવિસિત્વા વિચરન્તં દાસકમ્મકરપોરિસેહિ અક્કોસેત્વા પરિભાસેત્વા પલાપેથા''તિ આણાપેસિ. મિચ્છાદિટ્ઠિકા તીસુ રતનેસુ અપ્પસન્ના અન્તોનગરં પવિટ્ઠં સત્થારં અનુબન્ધિત્વા , ''ચોરોસિ , બાલોસિ, મૂળ્હોસિ, ઓટ્ઠોસિ, ગોણોસિ, ગદ્રભોસિ, નેરયિકોસિ, તિરચ્છાનગતોસિ, નત્થિ તુય્હં સુગતિ, દુગ્ગતિયેવ તુય્હં પાટિકઙ્ખા''તિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તિ.

તં સુત્વા આયસ્મા આનન્દો સત્થારં એતદવોચ – ''ભન્તે, ઇમે નાગરા અમ્હે અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તિ, ઇતો અઞ્ઞત્થ ગચ્છામા''તિ. ''કુહિં, આનન્દોતિ''? ''અઞ્ઞં નગરં, ભન્તે''તિ. ''તત્થ મનુસ્સેસુ અક્કોસન્તેસુ પુન કત્થ ગમિસ્સામ, આનન્દો''તિ? ''તતોપિ અઞ્ઞં નગરં, ભન્તે''તિ. ''તત્થાપિ મનુસ્સેસુ અક્કોસન્તેસુ કુહિં ગમિસ્સામા''તિ? ''તતોપિ અઞ્ઞં નગરં, ભન્તે''તિ. ''આનન્દ, એવં કાતું ન વટ્ટતિ. યત્થ અધિકરણં ઉપ્પન્નં, તત્થેવ તસ્મિં વૂપસન્તે અઞ્ઞત્થ ગન્તું વટ્ટતિ. કે પન તે, આનન્દ, અક્કોસન્તી''તિ? ''ભન્તે, દાસકમ્મકરે ઉપાદાય સબ્બે અક્કોસન્તી''તિ. ''અહં, આનન્દ, સઙ્ગામં ઓતિણ્ણહત્થિસદિસો, સઙ્ગામં ઓતિણ્ણહત્થિનો હિ ચતૂહિ દિસાહિ આગતે સરે સહિતું ભારો, તથેવ બહૂહિ દુસ્સીલેહિ કથિતકથાનં સહનં નામ મય્હં ભારો''તિ વત્વા અત્તાનં આરબ્ભ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા નાગવગ્ગે તિસ્સો ગાથા અભાસિ –

''અહં નાગોવ સઙ્ગામે, ચાપતો પતિતં સરં;
અતિવાક્યં તિતિક્ખિસ્સં, દુસ્સીલો હિ બહુજ્જનો.

''દન્તં નયન્તિ સમિતિં, દન્તં રાજાભિરૂહતિ;
દન્તો સેટ્ઠો મનુસ્સેસુ, યોતિવાક્યં તિતિક્ખતિ.

''વરમસ્સતરા દન્તા, આજાનીયા ચ સિન્ધવા;
કુઞ્જરા ચ મહાનાગા, અત્તદન્તો તતો વર''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૨૦-૩૨૨);

ધમ્મકથા સમ્પત્તમહાજનસ્સ સાત્થિકા અહોસિ. એવં ધમ્મં દેસેત્વા મા ચિન્તયિ, આનન્દ, એતે સત્તાહમત્તમેવ અક્કોસિસ્સન્તિ, અટ્ઠમે દિવસે તુણ્હી ભવિસ્સન્તિ, બુદ્ધાનઞ્હિ ઉપ્પન્નં અધિકરણં સત્તાહતો ઉત્તરિ ન ગચ્છતિ. માગણ્ડિયા સત્થારં અક્કોસાપેત્વા પલાપેતું અસક્કોન્તી, ''કિં નુ ખો કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા, ''ઇમા એતસ્સ ઉપત્થમ્ભભૂતા, એતાસમ્પિ બ્યસનં કરિસ્સામી''તિ એકદિવસં રઞ્ઞો સુરાપાનટ્ઠાને ઉપટ્ઠાનં કરોન્તી ચૂળપિતુ સાસનં પહિણિ ''અત્થો મે કિર કુક્કુટેહિ , અટ્ઠ મતકુક્કુટે, અટ્ઠ સજીવકુક્કુટે ચ ગહેત્વા આગચ્છતુ, આગન્ત્વા ચ સોપાનમત્થકે ઠત્વા આગતભાવં નિવેદેત્વા 'પવિસતૂ'તિ વુત્તેપિ અપવિસિત્વા પઠમં અટ્ઠ સજીવકુક્કુટે પહિણતુ, 'પચ્છા ઇતરે'''તિ. ચૂળાપટ્ઠાકસ્સ ચ ''મમ વચનં કરેય્યાસી''તિ લઞ્જં અદાસિ. માગણ્ડિયો આગન્ત્વા, રઞ્ઞો નિવેદાપેત્વા, ''પવિસતૂ''તિ વુત્તે, ''રઞ્ઞો આપાનભૂમિં ન પવિસિસ્સામી''તિ આહ. ઇતરા ચૂળુપટ્ઠાકં પહિણિ – ''ગચ્છ, તાત, મમ ચૂળપિતુ સન્તિક''ન્તિ. સો ગન્ત્વા તેન દિન્ને અટ્ઠ સજીવકુક્કુટે આનેત્વા, ''દેવ, પુરોહિતેન પણ્ણાકારો પહિતો''તિ આહ. રાજા ''ભદ્દકો વત નો ઉત્તરિભઙ્ગો ઉપ્પન્નો, કો નુ ખો પચેય્યા''તિ આહ. માગણ્ડિયા, ''મહારાજ, સામાવતિપ્પમુખા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો નિક્કમ્મિકા વિચરન્તિ, તાસં પેસેહિ, તા પચિત્વા આહરિસ્સન્તી''તિ આહ. રાજા ''ગચ્છ, તાસં દત્વા અઞ્ઞસ્સ કિર હત્થે અદત્વા સયમેવ મારેત્વા પચન્તૂ''તિ પેસેસિ. ચૂળુપટ્ઠાકો ''સાધુ દેવા''તિ ગન્ત્વા તથા વત્વા તાહિ ''મયં પાણાતિપાતં ન કરોમા''તિ પટિક્ખિત્તો આગન્ત્વા તમત્થં રઞ્ઞો આરોચેસિ. માગણ્ડિયા ''દિટ્ઠં તે, મહારાજ, ઇદાનિ તાસં પાણાતિપાતસ્સ કરણં વા અકરણં વા જાનિસ્સસિ, 'સમણસ્સ ગોતમસ્સ પચિત્વા પેસેન્તૂ'તિ વદેહિ દેવા''તિ આહ. રાજા તથા વત્વા પેસેસિ. ઇતરો તે ગહેત્વા ગચ્છન્તો વિય હુત્વા ગન્ત્વા તે કુક્કુટે પુરોહિતસ્સ દત્વા મતકુક્કુટે તાસં સન્તિકં નેત્વા, ''ઇમે કિર કુક્કુટે પચિત્વા સત્થુ સન્તિકં પહિણથા''તિ આહ. તા, ''સામિ, આહર, ઇદં નામ અમ્હાકં કિચ્ચ''ન્તિ પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ગણ્હિંસુ. સો રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા, ''કિં, તાતા''તિ પુટ્ઠો, ''સમણસ્સ ગોતમસ્સ પચિત્વા પેસેથાતિ વુત્તમત્તેયેવ પટિમગ્ગં આગન્ત્વા ગણ્હિંસૂ''તિ આચિક્ખિ. માગણ્ડિયા ''પસ્સ, મહારાજ, ન તા તુમ્હાદિસાનં કરોન્તિ, બહિદ્ધા પત્થના તાસં અત્થીતિ વુત્તે ન સદ્દહસી''તિ આહ. રાજા તં સુત્વાપિ અધિવાસેત્વા તુણ્હીયેવ અહોસિ. માગણ્ડિયા ''કિં નુ ખો કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ.

તદા પન રાજા ''સામાવતિયા વાસુલદત્તાય માગણ્ડિયાય ચા''તિ તિસ્સન્નમ્પિ એતાસં પાસાદતલે વારેન વારેન સત્તાહં સત્તાહં વીતિનામેતિ . અથ નં ''સ્વે વા પરસુવે વા સામાવતિયા પાસાદતલં ગમિસ્સતી''તિ ઞત્વા માગણ્ડિયા ચૂળપિતુ સાસનં પહિણિ – ''અગદેન કિર દાઠા ધોવિત્વા એકં સપ્પં પેસેતૂ''તિ. સો તથા કત્વા પેસેસિ. રાજા અત્તનો ગમનટ્ઠાનં હત્થિકન્તવીણં આદાયયેવ ગચ્છતિ, તસ્સા પોક્ખરે એકં છિદ્દં અત્થિ. માગણ્ડિયા તેન છિદ્દેન સપ્પં પવેસેત્વા છિદ્દં માલાગુળેન થકેસિ. સપ્પો દ્વીહતીહં અન્તોવીણાયમેવ અહોસિ. માગણ્ડિયા રઞ્ઞો ગમનદિવસે ''અજ્જ કતરિસ્સિત્થિયા પાસાદં ગમિસ્સસિ દેવા''તિ પુચ્છિત્વા ''સામાવતિયા''તિ વુત્તે, ''અજ્જ મયા, મહારાજ, અમનાપો સુપિનો દિટ્ઠો. ન સક્કા તત્થ ગન્તું, દેવા''તિ? ''ગચ્છામેવા''તિ. સા યાવ તતિયં વારેત્વા, ''એવં સન્તે અહમ્પિ તુમ્હેહિ સદ્ધિં ગમિસ્સામિ, દેવા''તિ વત્વા નિવત્તિયમાનાપિ અનિવત્તિત્વા, ''ન જાનામિ, કિં ભવિસ્સતિ દેવા''તિ રઞ્ઞા સદ્ધિંયેવ અગમાસિ.

રાજા સામાવતિમિસ્સિકાહિ દિન્નાનિ વત્થપુપ્ફગન્ધાભરણાનિ ધારેત્વા સુભોજનં ભુઞ્જિત્વા વીણં ઉસ્સીસકે ઠપેત્વા સયને નિપજ્જિ. માગણ્ડિયા અપરાપરં વિચરન્તી વિય હુત્વા વીણાછિદ્દતો પુપ્ફગુળં અપનેસિ. સપ્પો દ્વીહતીહં નિરાહારો તેન છિદ્દેન નિક્ખમિત્વા પસ્સસન્તો ફણં કત્વા સયનપિટ્ઠે નિપજ્જિ . માગણ્ડિયા તં દિસ્વા, ''ધી ધી, દેવ, સપ્પો''તિ મહાસદ્દં કત્વા રાજાનઞ્ચ તા ચ અક્કોસન્તી, ''અયં અન્ધબાલરાજા અલક્ખિકો મય્હં

વચનં ન સુણાતિ, ઇમાપિ નિસ્સિરીકા દુબ્બિનીતા, કિં નામ રઞ્ઞો સન્તિકા ન લભન્તિ, કિં નુ તુમ્હે ઇમસ્મિં મતેયેવ સુખં જીવિસ્સથ, જીવન્તે દુક્ખં જીવથ, 'અજ્જ મયા પાપસુપિનો દિટ્ઠો, સામાવતિયા પાસાદં ગન્તું ન વટ્ટતી'તિ વારેન્તિયાપિ મે વચનં ન સુણસિ, દેવા''તિ આહ. રાજા સપ્પં દિસ્વા મરણભયતજ્જિતો ''એવરૂપમ્પિ નામ ઇમા કરિસ્સન્તિ, અહો પાપા, અહં ઇમાસં પાપભાવં આચિક્ખન્તિયાપિ ઇમિસ્સા વચનં ન સદ્દહિં, પઠમં અત્તનો ગબ્ભેસુ છિદ્દાનિ કત્વા નિસિન્ના, પુન મયા પેસિતે કુક્કુટે પટિપહિણિંસુ, અજ્જ સયને સપ્પં વિસ્સજ્જિંસૂ''તિ કોધેન સમ્પજ્જલિતો વિય અહોસિ.

સામાવતીપિ પઞ્ચન્નં ઇત્થિસતાનં ઓવાદં અદાસિ – ''અમ્મા, અમ્હાકં અઞ્ઞં પટિસરણં નત્થિ, નરિન્દે ચ દેવિયા ચ અત્તનિ ચ સમમેવ મેત્તચિત્તં પવત્તેથ, મા કસ્સચિ કોપં કરિત્થા''તિ. રાજા સહસ્સથામં સિઙ્ગધનું આદાય જિયં પોથેત્વા વિસપીતં સરં સન્નય્હિત્વા સામાવતિં ધુરે કત્વા સબ્બા તા પટિપાટિયા ઠપાપેત્વા સામાવતિયા ઉરે સરં વિસ્સજ્જેસિ. સો તસ્સા મેત્તાનુભાવેન પટિનિવત્તિત્વા આગતમગ્ગાભિમુખોવ હુત્વા રઞ્ઞો હદયં પવિસન્તો વિય અટ્ઠાસિ. રાજા ચિન્તેસિ – ''મયા ખિત્તો સરો સિલમ્પિ વિનિવિજ્ઝિત્વા ગચ્છતિ, આકાસે પટિહનનકટ્ઠાનં નત્થિ, અથ ચ પનેસ નિવત્તિત્વા મમ હદયાભિમુખો જાતો, અયઞ્હિ નામ નિસ્સત્તો નિજ્જીવો સરોપિ એતિસ્સા ગુણં જાનાતિ, અહં મનુસ્સભૂતોપિ ન જાનામી''તિ, સો ધનું છડ્ડેત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સામાવતિયા પાદમૂલે ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''સમ્મુય્હામિ પમુય્હામિ, સબ્બા મુય્હન્તિ મે દિસા;
> સામાવતિ મં તાયસ્સુ, ત્વઞ્ચ મે સરણં ભવા''તિ.

સા તસ્સ વચનં સુત્વા, ''સાધુ, દેવ, મં સરણં ગચ્છા''તિ અવત્વા, ''યમહં, મહારાજ, સરણં ગતા, તમેવ ત્વમ્પિ સરણં ગચ્છાહી''તિ ઇદં વત્વા સામાવતી સમ્માસમ્બુદ્ધસાવિકા –

> ''મા મં ત્વં સરણં ગચ્છ, યમહં સરણં ગતા;
> એસ બુદ્ધો મહારાજ, એસ બુદ્ધો અનુત્તરો;
> સરણં ગચ્છ તં બુદ્ધં, ત્વઞ્ચ મે સરણં ભવા''તિ. –

આહ . રાજા તસ્સ વચનં સુત્વા, ''ઇદાનાહં અતિરેકતરં ભાયામી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''એસ ભિય્યો પમુય્હામિ, સબ્બા મુય્હન્તિ મે દિસા;
> સામાવતિ મં તાયસ્સુ, ત્વઞ્ચ મે સરણં ભવા''તિ.

અથ નં સા પુરિમનયેનેવ પુન પટિક્ખિપિત્વા, ''તેન હિ ત્વઞ્ચ સરણં ગચ્છામિ, સત્થારઞ્ચ સરણં ગચ્છામિ, વરઞ્ચ તે દમ્મી''તિ વુત્તે, ''વરો ગહિતો હોતુ, મહારાજા''તિ આહ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા સરણં ગન્ત્વા નિમન્તેત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સત્તાહં મહાદાનં દત્વા સામાવતિં આમન્તેત્વા, ''ઉટ્ઠેહિ, વરં ગણ્હા''તિ આહ. ''મહારાજ, મય્હં હિરઞ્ઞાદીહિ અત્થો નત્થિ, ઇમં પન મે વરં દેહિ, તથા કરોહિ, યથા સત્થા નિબદ્ધં પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં ઇધાગચ્છતિ, ધમ્મં સુણિસ્સામી''તિ. રાજા સત્થારં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિબદ્ધં ઇધાગચ્છથ, સામાવતિમિસ્સિકા 'ધમ્મં સુણિસ્સામા'તિ વદન્તી''તિ આહ. ''મહારાજ, બુદ્ધાનં નામ એકસ્મિં ઠાને નિબદ્ધં ગન્તું ન વટ્ટતિ, મહાજનો સત્થારં આગમનત્થાય પચ્ચાસીસતી''તિ. ''તેન હિ, ભન્તે, એકં ભિક્ખું

આણાપેથા''તિ. સત્થા આનન્દત્થેરં આણાપેસિ. સો તતો પટ્ઠાય પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ આદાય નિબદ્ધં રાજકુલં ગચ્છતિ. તાપિ દેવિયો નિબદ્ધં થેરં સપરિવારં ભોજેન્તિ, ધમ્મં સુણન્તિ. તા એકદિવસં થેરસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા પસીદિત્વા, પઞ્ચહિ ઉત્તરાસઙ્ગસતેહિ ધમ્મપૂજં અકંસુ . એકેકો ઉત્તરાસઙ્ગો પઞ્ચ સતાનિ પઞ્ચ સતાનિ અગ્ઘતિ.

તા એકવત્થા દિસ્વા રાજા પુચ્છિ – ''કુહિં વો ઉત્તરાસઙ્ગો''તિ. ''અય્યસ્સ નો દિન્ના''તિ. ''તેન સબ્બે ગહિતા''તિ? ''આમ, ગહિતા''તિ. રાજા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા તાહિ ઉત્તરાસઙ્ગાનં દિન્નભાવં પુચ્છિત્વા તાહિ દિન્નભાવઞ્ચ થેરેન ગહિતભાવઞ્ચ સુત્વા, ''નનુ, ભન્તે, અતિબહૂનિ વત્થાનિ, એત્તકેહિ કિં કરિસ્સથા''તિ પુચ્છિ. ''અમ્હાકં પહોનકાનિ વત્થાનિ ગણ્હિત્વા સેસાનિ જિણ્ણચીવરિકાનં ભિક્ખૂનં દસ્સામિ, મહારાજા''તિ. ''તે અત્તનો જિણ્ણચીવરાનિ કિં કરિસ્સન્તી''તિ? ''જિણ્ણતરચીવરિકાનં દસ્સન્તી''તિ. ''તે અત્તનો જિણ્ણતરચીવરાનિ કિં કરિસ્સન્તી''તિ? ''પચ્ચત્થરણાનિ કરિસ્સન્તી''તિ. ''પુરાણપચ્ચત્થરણાનિ કિં કરિસ્સન્તી''તિ? ''ભૂમત્થરણાનિ કરિસ્સન્તી''તિ. ''પુરાણભૂમત્થરણાનિ કિં કરિસ્સન્તી''તિ? ''પાદપુઞ્છનાનિ કરિસ્સન્તિ, મહારાજા''તિ. ''પુરાણપાદપુઞ્છનાનિ કિં કરિસ્સન્તી''તિ? ''ખણ્ડાખણ્ડિકં કોટ્ટેત્વા મત્તિકાય મદ્દિત્વા ભિત્તિં લિમ્પિસ્સન્તી''તિ. ''ભન્તે, એત્તકાનિ કત્વાપિ અય્યાનં દિન્નાનિ ન નસ્સન્તી''તિ? ''આમ, મહારાજા''તિ. રાજા પસન્નો અપરાનિપિ પઞ્ચ વત્થસતાનિ આહરાપેત્વા થેરસ્સ પાદમૂલે ઠપાપેસિ. થેરો કિર પઞ્ચસતગ્ઘનકાનેવ વત્થાનિ પઞ્ચસતભાગેન પાદમૂલે ઠપેત્વા દિન્નાનિ પઞ્ચસતક્ખત્તું લભિ, સહસ્સગ્ઘનકાનિ સહસ્સભાગેન પાદમૂલે ઠપેત્વા દિન્નાનિ સહસ્સક્ખત્તું લભિ, સતસહસ્સગ્ઘનકાનિ સતસહસ્સભાગેન પાદમૂલે ઠપેત્વા દિન્નાનિ સતસહસ્સક્ખત્તું લભિ. એકં દ્વે તીણિ ચત્તારિ પઞ્ચ દસાતિઆદિના નયેન લદ્ધાનં પન ગણના નામ નત્થિ. તથાગતે કિર પરિનિબ્બુતે થેરો સકલજમ્બુદીપં વિચરિત્વા સબ્બવિહારેસુ ભિક્ખૂનં અત્તનો સન્તકાનેવ પત્તચીવરાનિ અદાસિ.

તદા માગણ્ડિયાપિ ''યમહં કરોમિ. તં તથા અહુત્વા અઞ્ઞથાવ હોતિ, ઇદાનિ કિં નુ ખો કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા, ''અત્થેસો ઉપાયો''તિ રઞ્ઞે ઉય્યાનકીળં ગચ્છન્તે ચૂળપિતુ સાસનં પહિણિ – ''સામાવતિયા પાસાદં ગન્ત્વા, દુસ્સકોટ્ઠાગારાનિ ચ તેલકોટ્ઠાગારાનિ ચ વિવરાપેત્વા, દુસ્સાનિ તેલચાટીસુ તેમેત્વા તેમેત્વા થમ્ભે વેઠેત્વા તા સબ્બાપિ એકતો કત્વા દ્વારં પિદહિત્વા બહિ યન્તકં દત્વા દણ્ડદીપિકાહિ ગેહે અગ્ગિં દદમાનો ઓતરિત્વા ગચ્છતૂ''તિ. સો પાસાદં અભિરુય્હ કોટ્ઠાગારાનિ વિવરિત્વા વત્થાનિ તેલચાટીસુ તેમેત્વા તેમેત્વા થમ્ભે વેઠેતું આરભિ. અથ નં સામાવતિપ્પમુખા ઇત્થિયો ''કિં એતં ચૂળપિતા''તિ વદન્તિયો ઉપસઙ્કમિંસુ. ''અમ્મા, રાજા દળ્હિકમ્મત્થાય ઇમે થમ્ભે તેલપિલોતિકાહિ વેઠાપેતિ, રાજગેહે નામ સુયુત્તં દુયુત્તં દુજ્જાનં, મા મે સન્તિકે હોથ, અમ્મા''તિ એવં વત્વા તા આગતા ગબ્ભે પવેસેત્વા દ્વારાનિ પિદહિત્વા બહિ યન્તકં દત્વા આદિતો પટ્ઠાય અગ્ગિં દેન્તો ઓતરિ. સામાવતી તાસં ઓવાદં અદાસિ – ''અમ્હાકં અનમતગ્ગે સંસારે વિચરન્તીનં એવમેવ અગ્ગિના ઝાયમાનાનં અત્તભાવાનં પરિચ્છેદો બુદ્ધઞાણેનપિ ન સુકરો, અપ્પમત્તા હોથા''તિ. તા ગેહે ઝાયન્તે વેદનાપરિગ્ગહકમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તિયો કાચિ દુતિયફલં, કાચિ તતિયફલં પાપુણિંસુ. તેન વુત્તં – ''અથ ખો સમ્બહુલા ભિક્ખૂ પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ, ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ, એકમન્તં નિસિન્ના ખો તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચું – 'ઇધ, ભન્તે, રઞ્ઞો ઉતેનસ્સ ઉય્યાનગતસ્સ અન્તેપુરં દડ્ઢં, પઞ્ચ ચ ઇત્થિસતાનિ કાલકતાનિ સામાવતિપ્પમુખાનિ. તાસં, ભન્તે, ઉપાસિકાનં કા ગતિ, કો અભિસમ્પરાયો'તિ? સન્તેત્થ, ભિક્ખવે, ઉપાસિકાયો સોતાપન્ના , સન્તિ સકદાગામિયો, સન્તિ અનાગામિયો, સબ્બા તા, ભિક્ખવે , ઉપાસિકાયો અનિપ્ફલા કાલકતા''તિ. અથ ખો ભગવા એતમત્થં વિદિત્વા તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

‘‘મોહસમ્બન્ધનો લોકો, ભબ્બરૂપોવ દિસ્સતિ;
ઉપધીબન્ધનો બાલો, તમસા પરિવારિતો;
સસ્સતોરિવ ખાયતિ, પસ્સતો નત્થિ કિઞ્ચન’’ન્તિ. (ઉદા॰ ૭૦);

એવઞ્ચ પન વત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, સત્તા નામ વટ્ટે વિચરન્તા નિચ્ચકાલં અપ્પમત્તા હુત્વા પુઞ્ઞકમ્મમેવ ન કરોન્તિ, પમાદિનો હુત્વા પાપકમ્મમ્પિ કરોન્તિ. તસ્મા વટ્ટે વિચરન્તા સુખમ્પિ દુક્ખમ્પિ અનુભવન્તી’’તિ ધમ્મં દેસેસિ.

રાજા ‘‘સામાવતિયા ગેહં કિર ઝાયતી’’તિ સુત્વા વેગેનાગચ્છન્તોપિ અદડ્ઢે સમ્પાપુણિતું નાસક્ખિ. આગન્ત્વા પન ગેહં નિબ્બાપેન્તો ઉપ્પન્નબલવદોમનસ્સો અમચ્ચગણપરિવુતો નિસીદિત્વા સામાવતિયા ગુણે અનુસ્સરન્તો, ‘‘કસ્સ નુ ખો ઇદં કમ્મ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘માગણ્ડિયાય કારિતં ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વા, ‘‘તાસેત્વા પુચ્છિયમાના ન કથેસ્સતિ, સણિકં ઉપાયેન પુચ્છિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા અમચ્ચે આહ – ‘‘અમ્ભો, અહં ઇતો પુબ્બે ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય આસઙ્કિતપરિસઙ્કિતોવ હોમિ, સામાવતી મે નિચ્ચં ઓતારમેવ ગવેસતિ, ઇદાનિ પન મે ચિત્તં નિબ્બુતં ભવિસ્સતિ, સુખેન ચ વસિતું લભિસ્સામી’’તિ, તે ‘‘કેન નુ ખો, દેવ, ઇદં કત’’ન્તિ આહંસુ. ‘‘મયિ સિનેહેન કેનચિ કતં ભવિસ્સતી’’તિ. માગણ્ડિયાપિ સમીપે ઠિતા તં સુત્વા, ‘‘નાઞ્ઞો કોચિ કાતું સક્ખિસ્સતિ, મયા કતં, દેવ, અહં ચૂળપિતરં આણાપેત્વા કારેસિ’’ન્તિ આહ. ‘‘તં ઠપેત્વા અઞ્ઞો મયિ સિનેહો સત્તો નામ નત્થિ, પસન્નોસ્મિ, વરં તે દમ્મિ, અત્તનો ઞાતિગણં પક્કોસાપેહી’’તિ. સા ઞાતકાનં સાસનં પહિણિ – ‘‘રાજા મે પસન્નો વરં દેતિ, સીઘં આગચ્છન્તૂ’’તિ. રાજા આગતાગતાનં મહન્તં સક્કારં કારેસિ. તં દિસ્વા તસ્સા અઞ્ઞાતકાપિ લઞ્જં દત્વા ‘‘મયં માગણ્ડિયાય ઞાતકા’’તિ આગચ્છિંસુ. રાજા તે સબ્બે ગાહાપેત્વા રાજઙ્ગણે નાભિપ્પમાણે આવાટે ખણાપેત્વા તે તત્થ નિસીદાપેત્વા પંસૂહિ પૂરેત્વા ઉપરિ પલાલે વિકિરાપેત્વા અગ્ગિં દાપેસિ. ચમ્મસ્સ દડ્ઢકાલે અયનઙ્ગલેન કસાપેત્વા ખણ્ડાખણ્ડં હીરાહીરં કારેસિ. માગણ્ડિયાય સરીરતોપિ તિખિણેન સત્થેન ઘનઘનટ્ઠાનેસુ મંસં ઉપ્પાટેત્વા તેલકપાલં ઉદ્ધનં આરોપેત્વા પૂવે વિય પચાપેત્વા તમેવ ખાદાપેસિ.

ધમ્મસભાયમ્પિ ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું, ‘‘અનનુચ્છવિકં વત, આવુસો, એવરૂપાય સદ્ધાય પસન્નાય ઉપાસિકાય એવરૂપં મરણ’’ન્તિ. સત્થા આગન્ત્વા, ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં અત્તભાવે સામાવતિપ્પમુખાનં ઇત્થીનં એતં અયુત્તં સમ્પત્તં. પુબ્બે કતકમ્મસ્સ પન યુત્તમેવ એતાહિ લદ્ધ’’ન્તિ વત્વા, ‘‘કિં, ભન્તે, એતાહિ પુબ્બે કતં, તં આચિક્ખથા’’તિ તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે રાજગેહે નિબદ્ધં અટ્ઠ પચ્ચેકબુદ્ધા ભુઞ્જન્તિ. પઞ્ચસતા ઇત્થિયો તે ઉપટ્ઠહન્તિ. તેસુ સત્ત પચ્ચેકબુદ્ધા હિમવન્તં ગચ્છન્તિ, એકો નદીતીરે એકં તિણગહનં અત્થિ, તત્થ ઝાનં સમાપજ્જિત્વા નિસીદિ. અથેકદિવસં રાજા પચ્ચેકબુદ્ધેસુ ગતેસુ તા ઇત્થિયો આદાય નદિયં ઉદકકીળં કીળિતું ગતો. તત્થ તા ઇત્થિયો દિવસભાગં ઉદકે કીળિત્વા ઉત્તરિત્વા સીતપીળિતા અગ્ગિં વિસિબ્બેતુકામા ‘‘અમ્હાકં અગ્ગિકરણટ્ઠાનં ઓલોકેથા’’તિ અપરાપરં વિચરન્તિયો તં તિણગહનં દિસ્વા, ‘‘તિણરાસી’’તિ સઞ્ઞાય તં પરિવારેત્વા ઠિતા અગ્ગિં અદંસુ. તિણેસુ ઝાયિત્વા પતન્તેસુ પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા, ‘‘નટ્ઠામ્હા, અમ્હાકં રઞ્ઞો પચ્ચેકબુદ્ધો ઝાયતિ, રાજા ઞત્વા અમ્હે નાસેસ્સતિ, સુદડ્ઢં નં કરિસ્સામા’’તિ સબ્બા તા ઇત્થિયો ઇતો ચિતો ચ દારૂનિ આહરિત્વા તસ્સ ઉપરિ દારુરાસિં કરિંસુ. મહાદારુરાસિ અહોસિ. અથ નં આલિમ્પેત્વા, ‘‘ઇદાનિ

ઝાયિસ્સતી''તિ પક્કમિંસુ. તા પઠમં અસઞ્ચેતનિકા હુત્વા કમ્મુના ન બજ્ઝિંસુ, ઇદાનિ પચ્છા સઞ્ચેતનાય કમ્મુના બજ્ઝિંસુ. પચ્ચેકબુદ્ધં પન અન્તોસમાપત્તિયં સકટસહસ્સેહિ દારૂનિ આહરિત્વા આલિમ્પેન્તાપિ ઉસ્માકારમત્તમ્પિ ગહેતું ન સક્કોન્તિ. તસ્મા સો સત્તમે દિવસે ઉટ્ઠાય યથાસુખં અગમાસિ. તા તસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા બહૂનિ વસ્સસતસહસ્સાનિ નિરયે પચ્ચિત્વા તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેન અત્તભાવસતે ઇમિનાવ નિયામેન ગેહે ઝાયમાને ઝાયિંસુ. ઇદં એતાસં પુબ્બકમ્મન્તિ.

એવં વુત્તે ભિક્ખૂ સત્થારં પટિપુચ્છિંસુ – ''ખુજ્જુત્તરા પન, ભન્તે, કેન કમ્મેન ખુજ્જા જાતા, કેન કમ્મેન મહાપઞ્ઞા, કેન કમ્મેન સોતાપત્તિફલં અધિગતા, કેન કમ્મેન પરેસં પેસનકારિતા જાતા''તિ? ભિક્ખવે, તસ્સેવ રઞ્ઞો બારાણસિયં રજ્જં કરણકાલે સ્વેવ પચ્ચેકબુદ્ધો થોકં ખુજ્જધાતુકો અહોસિ. અથેકા ઉપટ્ઠાયિકા ઇત્થી કમ્બલં પારુપિત્વા સુવણ્ણસરણં ગહેત્વા, ''અમ્હાકં પચ્ચેકબુદ્ધો એવઞ્ચ એવઞ્ચ વિચરતી''તિ ખુજ્જા હુત્વા તસ્સ વિચરણાકારં દસ્સેસિ. તસ્સ નિસ્સન્દેન ખુજ્જા જાતા. તે પન પચ્ચેકબુદ્ધે પઠમદિવસે રાજગેહે નિસીદાપેત્વા પત્તે ગાહાપેત્વા પાયાસસ્સ પૂરેત્વા દાપેસિ. ઉણ્હપાયાસસ્સ પૂરે પત્તે પચ્ચેકબુદ્ધા પરિવત્તેત્વા પરિવત્તેત્વા ગણ્હન્તિ. સા ઇત્થી તે તથા કરોન્તે દિસ્વા અત્તનો સન્તકાનિ અટ્ઠ દન્તવલયાનિ દત્વા, ''ઇધ ઠપેત્વા ગણ્હથા''તિ આહ. તેસુ તથા કત્વા તં ઓલોકેત્વા ઠિતેસુ તેસં અધિપ્પાયં ઞત્વા, ''નત્થિ, ભન્તે, અમ્હાકં એતેહિ અત્થો. તુમ્હાકઞ્ઞેવ એતાનિ પરિચ્ચત્તાનિ, ગહેત્વા ગચ્છથા''તિ આહ. તે ગહેત્વા નન્દમૂલકપબ્ભારં અગમંસુ. અજ્જતનાપિ તાનિ વલયાનિ અરોગાનેવ. સા તસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન ઇદાનિ તિપિટકધરા મહાપઞ્ઞા જાતા. પચ્ચેકબુદ્ધાનં કતઉપટ્ઠાનસ્સ નિસ્સન્દેન પન સોતાપત્તિફલં પત્તા. ઇદમસ્સા બુદ્ધન્તરે પુબ્બકમ્મં.

કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે પન એકા બારાણસિસેટ્ઠિનો ધીતા વડ્ઢમાનકચ્છાયાય આદાસં ગહેત્વા અત્તાનં અલઙ્કરોન્તી નિસીદિ. અથસ્સા વિસ્સાસિકા એકા ખીણાસવા ભિક્ખુની તં દટ્ઠું અગમાસિ. ભિક્ખુનિયો હિ ખીણાસવાપિ સાયન્હસમયે ઉપટ્ઠાકકુલાનિ દટ્ઠુકામા હોન્તિ. તસ્મિં પન ખણે સેટ્ઠિધીતાય સન્તિકે કાચિ પેસનકારિકા નત્થિ, સા ''વન્દામિ, અય્યે, એતં તાવ મે પસાધનપેળકં ગહેત્વા દેથા''તિ આહ. થેરી ચિન્તેસિ – ''સચસ્સા ઇમં ગણ્હિત્વા ન દસ્સામિ, મયિ આઘાતં કત્વા નિરયે નિબ્બત્તિસ્સતિ. સચે પન દસ્સામિ, પરસ્સ પેસનકારિકા હુત્વા નિબ્બત્તિસ્સતિ. નિરયસન્તાપતો ખો પન પરસ્સ પેસનભાવોવ સેય્યો''તિ. ''સા અનુદયં પટિચ્ચ તં ગહેત્વા તસ્સા અદાસિ. તસ્સ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન પરેસં પેસનકારિકા જાતા''તિ.

અથ પુનેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''સામાવતિપ્પમુખા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો ગેહે અગ્ગિના ઝાયિંસુ, માગણ્ડિયાય ઞાતકા ઉપરિ પલાલગ્ગિં દત્વા અયનઙ્ગલેહિ ભિન્ના, માગણ્ડિયા પક્કુથિતતેલે પક્કા, કે નુ ખો એત્થ જીવન્તિ નામ, કે મતા નામા''તિ. સત્થા આગન્ત્વા, ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા, ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, યે કેચિ પમત્તા, તે વસ્સસતં જીવન્તાપિ મતાયેવ નામ. યે અપ્પમત્તા, તે મતાપિ જીવન્તિયેવ. તસ્મા માગણ્ડિયા જીવન્તીપિ મતાયેવ નામ, સામાવતિપ્પમુખા પઞ્ચસતા ઇત્થિયો મતાપિ જીવન્તિયેવ નામ. ન હિ, ભિક્ખવે, અપ્પમત્તા મરન્તિ નામા''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૧. ''અપ્પમાદો અમતપદં, પમાદો મચ્ચુનો પદં;
અપ્પમત્તા ન મીયન્તિ, યે પમત્તા યથા મતા.

२२. ''એવં વિસેસતો ञत्वा, અપ્પમાદમ્હિ પણ્ડિતા;
અપ્પમાદે પમોદન્તિ, અરિયાનં ગોચરે રતા.

२३. ''તે ઝાયિનો સાતતિકા, નિચ્ચં દળ્હપરક્કમા;
ફુસન્તિ ધીરા નિબ્બાનં, યોગક્ખેમં અનુત્તર''ન્તિ.

તત્થ **અપ્પમાદો**તિ પદં મહન્તં અત્થં દીપેતિ, મહન્તં અત્થં ગહેત્વા તિટ્ઠતિ. સકલમ્પિ હિ તેપિટકં બુદ્ધવચનં આહરિત્વા કથિયમાનં અપ્પમાદપદમેવ ઓતરતિ. તેન વુત્તં –

> ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યાનિ કાનિચિ જઙ્ગલાનં પાણાનં પદજાતાનિ, સબ્બાનિ તાનિ હત્થિપદે સમોધાનં ગચ્છન્તિ, હત્થિપદં તેસં અગ્ગમક્ખાયતિ યદિદં મહન્તત્તેન. એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, યે કેચિ કુસલા ધમ્મા, સબ્બેતે અપ્પમાદમૂલકા અપ્પમાદસમોસરણા, અપ્પમાદો તેસં ધમ્માનં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૪૦).

સો પનેસ અત્થતો સતિયા અવિપ્પવાસો નામ. નિચ્ચં ઉપટ્ઠિતાય સતિયા ચેતં નામં. **અમતપદ**ન્તિ અમતં વુચ્ચતિ નિબ્બાનં. તઞ્હિ અજાતત્તા ન જીયતિ ન મીયતિ, તસ્મા અમતન્તિ વુચ્ચતિ. પજ્જન્તિ ઇમિનાતિ પદં, અમતં પાપુણન્તીતિ અત્થો. અમતસ્સ પદં અમતપદં, અમતસ્સ અધિગમૂપાયોતિ વુત્તં હોતિ, **પમાદો**તિ પમજ્જનભાવો, મુટ્ઠસ્સતિસઙ્ખાતસ્સ સતિયા વોસગ્ગસ્સેતં નામં. **મચ્ચુનો**તિ મરણસ્સ. **પદ**ન્તિ ઉપાયો મગ્ગો. પમત્તો હિ જાતિં નાતિવત્તતિ, જાતો જીયતિ ચેવ મીયતિ ચાતિ પમાદો મચ્ચુનો પદં નામ હોતિ, મરણં ઉપેતિ. **અપ્પમત્તા ન મીયન્તી**તિ સતિયા સમન્નાગતા હિ અપ્પમત્તા ન મરન્તિ. અજરા અમરા હોન્તીતિ ન સલ્લક્ખેતબ્બં. ન હિ કોચિ સત્તો અજરો અમરો નામ અત્થિ, પમત્તસ્સ પન વટ્ટં નામ અપરિચ્છિન્નં, અપ્પમત્તસ્સ પરિચ્છિન્નં. તસ્મા પમત્તા જાતિઆદીહિ અપરિમુત્તત્તા જીવન્તાપિ મતાયેવ નામ. અપ્પમત્તા પન અપ્પમાદલક્ખણં વડ્ઢેત્વા ખિપ્પં મગ્ગફલાનિ સચ્છિકત્વા દુતિયતતિયઅત્તભાવેસુ ન નિબ્બત્તન્તિ. તસ્મા તે જીવન્તાપિ મતાપિ ન મીયન્તિયેવ નામ. **યે પમત્તા યથા મતા**તિ યે પન સત્તા પમત્તા, તે પમાદમરણેન મતત્તા, યથા હિ જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદેન મતા દારુક્ખન્ધસદિસા અપગતવિઞ્ઞાણા , તથેવ હોન્તિ. તેસમ્પિ હિ મતાનં વિય ગહટ્ઠાનં તાવ ''દાનં દસ્સામ, સીલં રક્ખિસ્સામ, ઉપોસથકમ્મં કરિસ્સામા''તિ એકચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પજ્જતિ, પબ્બજિતાનમ્પિ ''આચરિયુપજ્ઝાયવત્તાદીનિ પૂરેસ્સામ, ધુતઙ્ગાનિ સમાદિયિસ્સામ, ભાવનં વડ્ઢેસ્સામા''તિ ન ઉપ્પજ્જતીતિ મતેન તે કિં નાનાકરણાવ હોન્તિ. તેન વુત્તં – ''યે પમત્તા યથા મતા''તિ.

એવં વિસેસતો ञत्वाતિ પમત્તસ્સ વટ્ટતો નિસ્સરણં નત્થિ, અપ્પમત્તસ્સ અત્થીતિ એવં વિસેસતોવ જાનિત્વા. કે પનેતં વિસેસં જાનન્તીતિ? **અપ્પમાદમ્હિ પણ્ડિતા**તિ યે પણ્ડિતા મેધાવિનો સપ્પઞ્ઞા અત્તનો અપ્પમાદે ઠત્વા અપ્પમાદં વડ્ઢેન્તિ, તે એવં વિસેસકારણં જાનન્તિ. **અપ્પમાદે પમોદન્તી**તિ તે એવં ञत्वा તસ્મિં અત્તનો અપ્પમાદે પમોદન્તિ, પહંસિતમુખા તુટ્ઠપહટ્ઠા હોન્તિ. **અરિયાનં ગોચરે રતા**તિ તે એવં અપ્પમાદે પમોદન્તા તં અપ્પમાદં વડ્ઢેત્વા અરિયાનં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધબુદ્ધસાવકાનં ગોચરસઙ્ખાતે ચતુસતિપટ્ઠાનાદિભેદે સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મે નવવિધલોકુત્તરધમ્મે ચ રતા નિરતા, અભિરતા હોન્તીતિ અત્થો.

તે ઝાયિનોતિ તે અપ્પમત્તા પણ્ડિતા અટ્ઠસમાપત્તિસઙ્ખાતેન આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનેન વિપસ્સનામગ્ગફલસઙ્ખાતેન લક્ખણૂપનિજ્ઝાનેન ચાતિ દુવિધેનપિ ઝાનેન ઝાયિનો. **સાતતિકા**તિ

અભિનિક્ખમનકાલતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા સતતં પવત્તકાયિકચેતસિકવીરિયા. **નિચ્ચં દળ્હપરક્કમા**તિ યં તં પુરિસથામેન પુરિસવીરિયેન પુરિસપરક્કમેન પત્તબ્બં, ન તં અપાપુણિત્વા વીરિયસ્સ સણ્ઠાનં ભવિસ્સતીતિ એવરૂપેન વીરિયેન અન્તરા અનોસક્કિત્વા નિચ્ચપ્પવત્તેન દળ્હપરક્કમેન સમન્નાગતા. **ફુસન્તી**તિ એત્થ દ્વે ફુસના ઞાણફુસના ચ, વિપાકફુસના ચ. તત્થ ચત્તારો મગ્ગા ઞાણફુસના નામ, ચત્તારિ ફલાનિ વિપાકફુસના નામ. તેસુ ઇધ વિપાકફુસના અધિપ્પેતા. અરિયફલેન નિબ્બાનં સચ્છિકરોન્તો ધીરા પણ્ડિતા તાય વિપાકફુસનાય ફુસન્તિ, નિબ્બાનં સચ્છિકરોન્તિ. **યોગક્ખેમં અનુત્તર**ન્તિ યે ચત્તારો યોગા મહાજનં વટ્ટે ઓસીદાપેન્તિ, તેહિ ખેમં નિબ્ભયં સબ્બેહિ લોકિયલોકુત્તરધમ્મેહિ સેટ્ઠત્તા અનુત્તરન્તિ.

દેસનાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

સામાવતીવત્થુ પઠમં.

૨. કુમ્ભઘોસકસેટ્ઠિવત્થુ

ઉટ્ઠાનવતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો કુમ્ભઘોસકં આરબ્ભ કથેસિ. રાજગહનગરસ્મિઞ્હિ રાજગહસેટ્ઠિનો ગેહે અહિવાતરોગો ઉપ્પજ્જિ, તસ્મિં ઉપ્પન્ને મક્ખિકા આદિં કત્વા યાવ ગાવા પઠમં તિરચ્છાનગતા મરન્તિ, તતો દાસકમ્મકરો, સબ્બપચ્છા ગેહસામિકા, તસ્મા સો રોગો સબ્બપચ્છા સેટ્ઠિઞ્ચ જાયઞ્ચ ગણ્હિ. તે રોગેન ફુટ્ઠા પુત્તં સન્તિકે ઠિતં ઓલોકેત્વા અસ્સુપુણ્ણેહિ નેત્તેહિ તં આહંસુ – ‘‘તાત, ઇમસ્મિં કિર રોગે ઉપ્પન્ને ભિત્તિં ભિન્દિત્વા પલાયન્તાવ જીવિતં લભન્તિ, ત્વં અમ્હે અનોલોકેત્વા પલાયિત્વા જીવન્તો પુનાગન્ત્વા અમ્હાકં અસુકટ્ઠાને નામ ચત્તાલીસ ધનકોટિયો નિદહિત્વા ઠપિતા, તા ઉદ્ધરિત્વા જીવિકં કપ્પેય્યાસી’’તિ. સો તેસં વચનં સુત્વા રુદમાનો માતાપિતરો વન્દિત્વા મરણભયભીતો ભિત્તિં ભિન્દિત્વા પલાયિત્વા પબ્બતગહનં ગન્ત્વા દ્વાદસ વસ્સાનિ તત્થ વસિત્વા માતાપિતુવસનટ્ઠાનં પચ્ચાગઞ્છિ.

અથ નં દહરકાલે ગન્ત્વા પરૂળ્હકેસમસ્સુકાલે આગતત્તા ન કોચિ સઞ્જાનિ. સો માતાપિતૂહિ દિન્નસઞ્ઞાવસેન ધનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ધનસ્સ અરોગભાવં ઞત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મં ન કોચિ સઞ્જાનાતિ, સચાહં ધનં ઉદ્ધરિત્વા વલઞ્જિસ્સામિ, ‘એકેન દુગ્ગતેન નિધિ ઉદ્ધટો’તિ મં ગહેત્વા વિહેઠેય્યું, યંનૂનાહં ભતિં કત્વા જીવેય્ય’’ન્તિ. અથેકં પિલોતિકં નિવાસેત્વા, ‘‘અત્થિ કોચિ ભતકેન અત્થિકો’’તિ પુચ્છન્તો ભતકવીથિં પાપુણિ. અથ નં ભતકા દિસ્વા, ‘‘સચે અમ્હાકં એકં કમ્મં કરિસ્સસિ, ભત્તવેતનં તે દસ્સામા’’તિ આહંસુ. ‘‘કિં કમ્મં નામા’’તિ? ‘‘પબોધનચોદનકમ્મં. સચે ઉસ્સહસિ, પાતોવ ઉટ્ઠાય ‘તાતા, ઉટ્ઠહથ, સકટાનિ સન્નય્હથ, ગોણે યોજેથ, હત્થિઅસ્સાનં તિણત્થાય ગમનવેલા; અમ્મા, તુમ્હેપિ ઉટ્ઠહથ, યાગું પચથ, ભત્તં પચથા’તિ વિચરિત્વા આરોચેહી’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિ. અથસ્સ વસનત્થાય એકં ઘરં અદંસુ. સો દેવસિકં તં કમ્મં અકાસિ.

અથસ્સ એકદિવસં રાજા બિમ્બિસારો સદ્દમસ્સોસિ. સો પન સબ્બરવઞ્ઞૂ અહોસિ. તસ્મા ‘‘મહાધનસ્સ પુરિસસ્સેસ સદ્દો’’તિ આહ. અથસ્સ સન્તિકે ઠિતા એકા પરિચારિકા ‘‘રાજા યં વા તં વા ન કથેસ્સતિ, ઇદં મયા ઞાતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘ગચ્છ, તાત, એતં જાનાહી’’તિ એકં પુરિસં પહિણિ. સો વેગેન ગન્ત્વા તં દિસ્વા આગન્ત્વા, ‘‘એકો ભતકાનં ભતિકારકો કપણમનુસ્સો એસો’’તિ આરોચેસિ. રાજા તસ્સ વચનં સુત્વા તુણ્હી હુત્વા દુતિયદિવસેપિ તતિયદિવસેપિ તં તસ્સ સદ્દં સુત્વા તથેવ આહ. સાપિ પરિચારિકા તથેવ ચિન્તેત્વા પુનપ્પુનં પેસેત્વા, ‘‘કપણમનુસ્સો એસો’’તિ વુત્તે ચિન્તેસિ – ‘‘રાજા ‘કપણમનુસ્સો એસો’તિ વચનં સુત્વાપિ ન સદ્દહતિ,

પુનપ્પુનં 'મહાધનસ્સ પુરિસસ્સેસ સદ્દો'તિ વદતિ, ભવિતબ્બમેત્થ કારણેન, યથાસભાવતો એતં ઞાતું વટ્ટતી''તિ. સા રાજાનં આહ, ''દેવ , અહં સહસ્સં લભમાના ધીતરં આદાય ગન્ત્વા એતં ધનં રાજકુલં પવેસેસ્સામી''તિ. રાજા તસ્સા સહસ્સં દાપેસિ.

સા તં ગહેત્વા ધીતરં એકં મલિનધાતુકં વત્થં નિવાસાપેત્વા તાય સદ્ધિં રાજગેહતો નિક્ખમિત્વા મગ્ગપટિપન્ના વિય ભતકવીથિં ગન્ત્વા એકં ઘરં પવિસિત્વા, ''અમ્મ, મયં મગ્ગપટિપન્ના, એકાહદ્વીહં ઇધ વિસ્સમિત્વા ગમિસ્સામા''તિ આહ. ''અમ્મ, બહૂનિ ઘરમાનુસકાનિ, ન સક્કા ઇધ વસિતું, એતં કુમ્ભઘોસકસ્સ ગેહં તુચ્છં, તત્થ ગચ્છથા''તિ. સા તત્થ ગન્ત્વા, ''સામિ, મયં મગ્ગપટિપન્નકા, એકાહદ્વીહં ઇધ વસિસ્સામા''તિ વત્વા તેન પુનપ્પુનં પટિક્ખિત્તાપિ, ''સામિ, અજ્જેકદિવસમત્તં વસિત્વા પાતોવ ગમિસ્સામા''તિ નિક્ખમિતું ન ઇચ્છિ. સા તત્થેવ વસિત્વા પુનદિવસે તસ્સ અરઞ્ઞગમનવેલાય, ''સામિ, તવ નિવાપં દત્વા યાહિ , આહારં તે પચિસ્સામી''તિ વત્વા, ''અલં, અમ્મ, અહમેવ પચિત્વા ભુઞ્જિસ્સામી''તિ વુત્તે પુનપ્પુનં નિબન્ધિત્વા તેન દિન્ને ગહિતમત્તકેયેવ કત્વા અન્તરાપણતો ભાજનાનિ ચેવ પરિસુદ્ધતણ્ડુલાદીનિ ચ આહરાપેત્વા રાજકુલે પચનનિયામેન સુપરિસુદ્ધં ઓદનં, સાધુરસાનિ ચ દ્વે તીણિ સૂપબ્યઞ્જનાનિ પચિત્વા તસ્સ અરઞ્ઞતો આગતસ્સ અદાસિ. અથ નં ભુઞ્જિત્વા મુદુચિત્તતં આપન્નં ઞત્વા, ''સામિ, કિલન્તમ્હ, એકાહદ્વીહં ઇધેવ હોમા''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ.

અથસ્સ સાયમ્પિ પુનદિવસેપિ મધુરભત્તં પચિત્વા અદાસિ. અથ મુદુચિત્તતં તસ્સ ઞત્વા ''સામિ, કતિપાહં ઇધેવ વસિસ્સામા''તિ. તત્થ વસમાના તિખિણેન સત્થેન તસ્સ મઞ્ચવાણં હેટ્ઠાઅટનિયં તહં તહં છિન્દિ. મઞ્ચો તસ્મિં આગન્ત્વા નિસિન્નમત્તેયેવ હેટ્ઠા ઓલમ્બિ. સો ''કસ્મા અયં મઞ્ચો એવં છિજ્જિત્વા ગતો''તિ આહ. ''સામિ, દહરદારકે વારેતું ન સક્કોમિ, એત્થેવ સન્નિપતન્તી''તિ. ''અમ્મ, ઇદં મે દુક્ખં તુમ્હે નિસ્સાય જાતં. અહઞ્હિ પુબ્બે કત્થચિ ગચ્છન્તો દ્વારં પિદહિત્વા ગચ્છામી''તિ. ''કિં કરોમિ, તાત, વારેતું ન સક્કોમી''તિ. સા ઇમિનાવ નિયામેન દ્વે તયો દિવસે છિન્દિત્વા તેન ઉજ્ઝાયિત્વા ખીયિત્વા વુચ્ચમાનાપિ તથેવ વત્વા પુન એકં દ્વે રજ્જુકે ઠપેત્વા સેસે છિન્દિ. તં દિવસં તસ્મિં નિસિન્નમત્તેયેવ સબ્બં વાણં ભૂમિયં પતિ, સીસં જણ્ણુકેહિ સદ્ધિં એકતો અહોસિ, સો ઉટ્ઠાય, ''કિં કરોમિ, ઇદાનિ કુહિં ગમિસ્સામિ , નિપજ્જનમઞ્ચસ્સપિ તુમ્હેહિ અસામિકો વિય કતોમ્હી''તિ આહ. ''તાત, કિં કરોમિ, પટિવિસ્સકદારકે વારેતું ન સક્કોમિ, હોતુ, મા ચિન્તયિ, ઇમાય નામ વેલાય કુહિં ગમિસ્સસી''તિ ધીતરં આમન્તેત્વા, ''અમ્મ, તવ ભાતિકસ્સ નિપજ્જનોકાસં કરોહી''તિ આહ. સા એકપસ્સે સયિત્વા ''ઇધાગચ્છ, સામી''તિ આહ. ઇતરોપિ નં ''ગચ્છ, તાત, ભગિનિયા સદ્ધિં નિપજ્જા''તિ વદેસિ. સો તાય સદ્ધિં એકમઞ્ચે નિપજ્જિત્વા તં દિવસઞ્ઞેવ સન્થવં અકાસિ, કુમારિકા પરોદિ. અથ નં માતા પુચ્છિ – ''કિં, અમ્મ, રોદસી''તિ? ''અમ્મ, ઇદં નામ જાત''ન્તિ. ''હોતુ, અમ્મ, કિં સક્કા કાતું, તયાપિ એકં ભત્તારં ઇમિનાપેકં પાદપરિચારિકં લદ્ધું વટ્ટતી''તિ તં જામાતરં અકાસિ. તે સમગ્ગવાસં વસિંસુ.

સા કતિપાહચ્ચયેન રઞ્ઞો સાસનં પેસેસિ – ''ભતકવીથિયં છણં કરોન્તુ. યસ્સ પન ઘરે છણો ન કરીયતિ, તસ્સ એત્તકો નામ દણ્ડોતિ ઘોસનં કારેતૂ''તિ. રાજા તથા કારેસિ. અથ નં સસ્સુ આહ – ''તાત, ભતકવીથિયં રાજાણાય છણો કત્તબ્બો જાતો, કિં કરોમા''તિ? ''અમ્મ, અહં ભતિં કરોન્તોપિ જીવિતું ન સક્કોમિ, કિં કરિસ્સામી''તિ? ''તાત, ઘરાવાસં વસન્તા નામ ઇણમ્પિ ગણ્હન્તિ, રઞ્ઞો આણા અકાતું ન લબ્ભા. ઇણતો નામ યેન કેનચિ ઉપાયેન મુચ્ચિતું સક્કા, ગચ્છ, કુતોચિ એકં વા દ્વે વા કહાપણે આહરા''તિ આહ. સો ઉજ્ઝાયન્તો ખીયન્તો ગન્ત્વા ચત્તાલીસકોટિધનટ્ઠાનતો એકમેવ કહાપણં આહરિ. સા તં કહાપણં રઞ્ઞો પેસેત્વા અત્તનો

કહાપણેન છણં કત્વા પુન કતિપાહચ્ચયેન તથેવ સાસનં પહિણિ. પુન રાજા તથેવ ‘‘છણં કરોન્તુ, અકરોન્તાનં એત્તકો દણ્ડો’’તિ આણાપેસિ. પુનપિ સો તાય તથેવ વત્વા નિપ્પીળિયમાનો ગન્ત્વા તયો કહાપણે આહરિ. સા તેપિ કહાપણે રઞ્ઞો પેસેત્વા પુન કતિપાહચ્ચયેન તથેવ સાસનં પહિણિ – ‘‘ઇદાનિ પુરિસે પેસેત્વા ઇમં પક્કોસાપેતૂ’’તિ. રાજા પેસેસિ. પુરિસા ગન્ત્વા, ‘‘કુમ્ભઘોસકો નામ કતરો’’તિ પુચ્છિત્વા પરિયેસન્તા તં દિસ્વા ‘‘એહિ, ભો રાજા, તં પક્કોસતી’’તિ આહંસુ. સો ભીતો ‘‘ન મં રાજા જાનાતી’’તિઆદીનિ વત્વા ગન્તું ન ઇચ્છિ. અથ નં બલક્કારેન હત્થાદીસુ ગહેત્વા આકડ્ઢિંસુ. સા ઇત્થી તે દિસ્વા, ‘‘અરે, દુબ્બિનીતા, તુમ્હે મમ જામાતરં હત્થાદીસુ ગહેતું અનનુચ્છવિકા’’તિ તજ્જેત્વા, ‘‘એહિ, તાત, મા ભાયિ, રાજાનં દિસ્વા તવ હત્થાદિગાહકાનં હત્થેયેવ છિન્દાપેસ્સામી’’તિ ધીતરં આદાય પુરતો હુત્વા રાજગેહં પત્વા વેસં પરિવત્તેત્વા સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. ઇતરમ્પિ પરિકડ્ઢિત્વા આનયિંસુયેવ.

અથ નં વન્દિત્વા ઠિતં રાજા આહ – ‘‘ત્વં કુમ્ભઘોસકો નામા’’તિ? ‘‘આમ, દેવા’’તિ . ‘‘કિં કારણા મહાધનં વઞ્ચેત્વા ખાદસી’’તિ ? ‘‘કુતો મે, દેવ, ધનં ભતિં કત્વા જીવન્તસ્સા’’તિ? ‘‘મા એવં કરિ, કિં અમ્હે વઞ્ચેસી’’તિ? ‘‘ન વઞ્ચેમિ, દેવ, નત્થિ મે ધન’’ન્તિ. અથસ્સ રાજા તે કહાપણે દસ્સેત્વા, ‘‘ઇમે કસ્સ કહાપણા’’તિ આહ. સો સઞ્જાનિત્વા, ‘‘અહો બાલોમ્હિ, કથં નુ ખો ઇમે રઞ્ઞો હત્થં પત્તા’’તિ ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો તા દ્વેપિ પટિમણ્ડિતપસાધના ગબ્ભદ્વારમૂલે ઠિતા દિસ્વા, ‘‘ભારિયં વતિદં કમ્મં, ઇમાહિ રઞ્ઞા પયોજિતાહિ ભવિતબ્બ’’ન્તિ ચિન્તેસિ. અથ નં રાજા ‘‘વદેહિ, ભો, કસ્મા એવં કરોસી’’તિ આહ. ‘‘નિસ્સયો મે નત્થિ, દેવા’’તિ. ‘‘માદિસો નિસ્સયો ભવિતું ન વટ્ટતી’’તિ. ‘‘કલ્યાણં, દેવ, સચે મે દેવો અવસ્સયો હોતી’’તિ. ‘‘હોમિ, ભો, કિત્તકં તે ધન’’ન્તિ? ‘‘ચત્તાલીસકોટિયો, દેવા’’તિ. ‘‘કિં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘સકટાનિ દેવા’’તિ? રાજા અનેકસતાનિ સકટાનિ યોજાપેત્વા પહિણિત્વા તં ધનં આહરાપેત્વા રાજઙ્ગણે રાસિં કારાપેત્વા રાજગહવાસિનો સન્નિપાતાપેત્વા, ‘‘અત્થિ કસ્સચિ ઇમસ્મિં નગરે ‘‘એત્તકં ધન’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘નત્થિ, દેવા’’તિ. ‘‘કિં પનસ્સ કાતું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘સક્કારં, દેવા’’તિ વુત્તે મહન્તેન સક્કારેન તં સેટ્ઠિટ્ઠાને ઠપેત્વા ધીતરં તસ્સેવ દત્વા તેન સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા ‘‘ભન્તે, પસ્સથિમં પુરિસં, એવરૂપો ધિતિમા નામ નત્થિ, ચત્તાલીસકોટિવિભવો હોન્તોપિ ઉપ્પિલાવિતાકારં વા અસ્મિમાનમત્તં વા ન કરોતિ, કપણો વિય પિલોતિકં નિવાસેત્વા ભતકવીથિયં ભતિં કત્વા જીવન્તો મયા ઇમિના નામ ઉપાયેન ઞાતો. જાનિત્વા ચ પન પક્કોસાપેત્વા સધનભાવં સમ્પટિચ્છાપેત્વા તં ધનં આહરાપેત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાને ઠપિતો, ધીતા ચસ્સ મયા દિન્ના. ભન્તે, મયા ચ એવરૂપો ધિતિમા ન દિટ્ઠપુબ્બો’’તિ આહ.

તં સુત્વા સત્થા ‘‘એવં જીવન્તસ્સ જીવિકં ધમ્મિકજીવિકં નામ, મહારાજ, ચોરિકાદિકમ્મં પન ઇધલોકે ચેવ પીળેતિ હિંસેતિ, પરલોકે ચ, તતોનિદાનં સુખં નામ નત્થિ. પુરિસસ્સ હિ ધનપારિજુઞ્ઞકાલે કસિં વા ભતિં વા કત્વા જીવિકમેવ ધમ્મિકજીવિકં નામ. એવરૂપસ્સ હિ વીરિયસમ્પન્નસ્સ સતિસમ્પન્નસ્સ કાયવાચાહિ પરિસુદ્ધકમ્મસ્સ પઞ્ઞાય નિસમ્મકારિનો કાયાદીહિ સઞ્ઞતસ્સ ધમ્મજીવિકં જીવન્તસ્સ સતિઅવિપ્પવાસે ઠિતસ્સ ઇસ્સરિયં વડ્ઢતિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૪. ‘‘ઉટ્ઠાનવતો સતીમતો,
સુચિકમ્મસ્સ નિસમ્મકારિનો;
સઞ્ઞતસ્સ ધમ્મજીવિનો,
અપ્પમત્તસ્સ યસોભિવડ્ઢતી’’તિ.

તત્થ **ઉટ્ઠાનવતો**તિ ઉટ્ઠાનવીરિયવન્તસ્સ. **સતિમતો**તિ સતિસમ્પન્નસ્સ. **સુચિકમ્મસ્સા**તિ નિદ્દોસેહિ નિરપરાધેહિ કાયકમ્માદીહિ સમન્નાગતસ્સ. **નિસમ્મકારિનો**તિ એવઞ્ચે ભવિસ્સતિ, એવં કરિસ્સામીતિ વા, ઇમસ્મિં કમ્મે એવં કતે ઇદં નામ ભવિસ્સતીતિ વા એવં નિદાનં સલ્લક્ખેત્વા રોગતિકિચ્છનં વિય સબ્બકમ્માનિ નિસામેત્વા ઉપધારેત્વા કરોન્તસ્સ. **સઞ્ઞતસ્સા**તિ કાયાદીહિ સઞ્ઞતસ્સ નિચ્છિદ્દસ્સ. **ધમ્મજીવિનો**તિ અગારિકસ્સ તુલાકૂટાદીનિ વજ્જેત્વા કસિગોરક્ખાદીહિ, અનગારિકસ્સ વેજ્જકમ્મદૂતકમ્માદીનિ વજ્જેત્વા ધમ્મેન સમેન ભિક્ખાચરિયાય જીવિકં કપ્પેન્તસ્સ. **અપ્પમત્તસ્સા**તિ અવિપ્પવુત્થસતિનો. **યસોભિવડ્ઢતી**તિ ઇસ્સરિયભોગસમ્પન્નસઙ્ખાતો ચેવ કિત્તિવણ્ણભણનસઙ્ખાતો ચ યસો અભિવડ્ઢતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને કુમ્ભઘોસકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. એવં મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

કુમ્ભઘોસકસેટ્ઠિવત્થુ દુતિયં.

૩. ચૂળપન્થકત્થેરવત્થુ

ઉટ્ઠાનેનપ્પમાદેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ચૂળપન્થકત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

રાજગહે કિર ધનસેટ્ઠિકુલસ્સ ધીતા વયપ્પત્તકાલે માતાપિતૂહિ સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિમતલે અતિવિય રક્ખિયમાના યોબ્બનમદમત્તતાય પુરિસલોલા હુત્વા અત્તનો દાસેનેવ સદ્ધિં સન્થવં કત્વા, ‘‘અઞ્ઞેપિ મે ઇદં કમ્મં જાનેય્યુ’’ન્તિ ભીતા એવમાહ – ‘‘અમ્હેહિ ઇમસ્મિં ઠાને ન સક્કા વસિતું. સચે મે માતાપિતરો ઇમં દોસં જાનિસ્સન્તિ, ખણ્ડાખણ્ડિકં મં કરિસ્સન્તિ. વિદેસં ગન્ત્વા વસિસ્સામા’’તિ. તે હત્થસારં ગહેત્વા અગ્ગદ્વારેન નિક્ખમિત્વા, ‘‘યત્થ વા તત્થ વા અઞ્ઞેહિ અજાનનટ્ઠાનં ગન્ત્વા વસિસ્સામા’’તિ ઉભોપિ અગમંસુ. તેસં એકસ્મિં ઠાને વસન્તાનં સંવાસમન્વાય તસ્સા કુચ્છિસ્મિં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા ગબ્ભપરિપાકં આગમ્મ તેન સદ્ધિં મન્તેસિ, ‘‘ગબ્ભો મે પરિપાકં ગતો, ઞાતિબન્ધુવિરહિતે ઠાને ગબ્ભવુટ્ઠાનં નામ ઉભિન્નમ્પિ અમ્હાકં દુક્ખાવહં, કુલગેહમેવ ગચ્છામા’’તિ. સો ‘‘સચાહં તત્થ ગમિસ્સામિ, જીવિતં મે નત્થી’’તિ ભયેન ‘‘અજ્જ ગચ્છામ, સ્વે ગચ્છામા’’તિ દિવસે અતિક્કામેસિ. સા ચિન્તેસિ – ‘‘અયં બાલો અત્તનો દોસમહન્તતાય ગન્તું ન ઉસ્સહતિ, માતાપિતરો નામ એકન્તહિતાવ, અયં ગચ્છતુ વા, મા વા, અહં ગમિસ્સામી’’તિ. સા તસ્મિં ગેહા નિક્ખન્તે ગેહપરિક્ખારં પટિસામેત્વા અત્તનો કુલઘરં ગતભાવં અનન્તરગેહવાસીનં આરોચેત્વા મગ્ગં પટિપજ્જિ.

સોપિ ઘરં આગન્ત્વા તં અદિસ્વા પટિવિસ્સકે પુચ્છિત્વા, ‘‘સા કુલઘરં ગતા’’તિ સુત્વા વેગેન અનુબન્ધિત્વા અન્તરામગ્ગે સમ્પાપુણિ. તસ્સાપિ તત્થેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. સો ‘‘કિં ઇદં, ભદ્દે’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સામિ, મે એકો પુત્તો જાતો’’તિ. ‘‘ઇદાનિ કિં કરિસ્સામા’’તિ? ‘‘યસ્સત્થાય મયં કુલઘરં ગચ્છેય્યામ, તં કમ્મં અન્તરામગ્ગેવ નિપ્ફન્નં, તત્થ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામ, નિવત્તિસ્સામા’’તિ દ્વેપિ એકચિત્તા હુત્વા નિવત્તિંસુ. તસ્સ ચ દારકસ્સ પન્થે જાતત્તા **પન્થકો**તિ નામં કરિંસુ. તસ્સા નચિરસ્સેવ અપરોપિ ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સબ્બં પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં. તસ્સપિ દારકસ્સ પન્થે જાતત્તા પઠમજાતસ્સ **મહાપન્થકો**તિ નામં કત્વા ઇતરસ્સ **ચૂળપન્થકો**તિ નામં કરિંસુ. તે દ્વેપિ દારકે ગહેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતા. તેસં તત્થ વસન્તાનં મહાપન્થકદારકો અઞ્ઞે દારકે ‘‘ચૂળપિતા મહાપિતાતિ, અય્યકો અય્યિકા’’તિ ચ વદન્તે સુત્વા માતરં પુચ્છિ – ‘‘અમ્મ, અઞ્ઞે દારકા ‘અય્યકો અય્યિકા’તિપિ, ‘મહાપિતા ચૂળપિતા’તિપિ વદન્તિ, કચ્ચિ અમ્હાકઞ્ઞેવ ઞાતકા નત્થી’’તિ? ‘‘આમ, તાત, અમ્હાકં

એત્થ ઞાતકા નત્થિ. રાજગહનગરે પન વો ધનસેટ્ઠિ નામ અય્યકો, તત્થ અમ્હાકં બહૂ ઞાતકા''તિ. ''કસ્મા તત્થ ન ગચ્છથ, અમ્મા''તિ? સા અત્તનો અગમનકારણં પુત્તસ્સ અકથેત્વા પુત્તેસુ પુનપ્પુનં કથેન્તેસુ સામિકં આહ – ''ઇમે દારકા મં અતિવિય કિલમેન્તિ, કિં નો માતાપિતરો દિસ્વા મંસં ખાદિસ્સન્તિ, એહિ, દારકાનં અય્યકકુલં દસ્સેસ્સામા''તિ? ''અહં સમ્મુખા ભવિતું ન સક્ખિસ્સામિ, તે પન નયિસ્સામી''તિ. ''સાધુ યેન કેનચિ ઉપાયેન દારકાનં અય્યકકુલમેવ દટ્ઠું વટ્ટતી''તિ. દ્વેપિ જના દારકે આદાય અનુપુબ્બેન રાજગહં પત્વા નગરદ્વારે એકિસ્સા સાલાય પવિસિત્વા દારકમાતા દ્વે દારકે ગહેત્વા અત્તનો આગતભાવં માતાપિતૂનં આરોચાપેસિ. તે તં સાસનં સુત્વા, ''સંસારે વિચરન્તાનં ન પુત્તો ન ધીતા ભૂતપુબ્બા નામ નત્થિ, તે અમ્હાકં મહાપરાધિકા, ન સક્કા તેહિ અમ્હાકં ચક્ખુપથે ઠાતું, એત્તકં નામ ધનં ગહેત્વા દ્વેપિ જના ફાસુકટ્ઠાનં ગન્ત્વા જીવન્તુ, દારકે પન ઇધ પેસેન્તૂ''તિ ધનં દત્વા દૂતં પાહેસું.

તેહિ પેસિતં ધનં ગહેત્વા દારકે આગતદૂતાનઞ્ઞેવ હત્થે દત્વા પહિણિંસુ. દારકા અય્યકકુલે વડ્ઢન્તિ. તેસુ ચૂળપન્થકો અતિદહરો, મહાપન્થકો પન અય્યકેન સદ્ધિં દસબલસ્સ ધમ્મકથં સોતું ગચ્છતિ. તસ્સ નિચ્ચં સત્થુ સન્તિકં ગચ્છન્તસ્સ પબ્બજ્જાય ચિત્તં નમિ. સો અય્યકં આહ – ''સચે મં અનુજાનેય્યાથ, અહં પબ્બજેય્ય''ન્તિ . ''કિં વદેસિ, તાત, સકલસ્સ લોકસ્સપિ મે પબ્બજ્જાતો તવ પબ્બજ્જા ભદ્દિકા. સચે સક્કોસિ પબ્બજાહી''તિ. તં સત્થુ સન્તિકં નેત્વા, ''કિં, ગહપતિ, દારકો તે લદ્ધો''તિ વુત્તે, ''આમ, ભન્તે, અયં મે નત્તા તુમ્હાકં સન્તિકે પબ્બજિતુકામો''તિ આહ. સત્થા અઞ્ઞતરં પિણ્ડપાતચારિકં ભિક્ખું ''ઇમં દારકં પબ્બાજેહી''તિ આણાપેસિ. થેરો તસ્સ તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા પબ્બાજેસિ. સો બહું બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા પરિપુણ્ણવસ્સો ઉપસમ્પદં લભિત્વા યોનિસોમનસિકારેન કમ્મટ્ઠાનં કરોન્તો અરહત્તં પાપુણિ. સો ઝાનસુખેન ફલસુખેન વીતિનામેન્તો ચિન્તેસિ – ''સક્કા નુ ખો ઇદં સુખં ચૂળપન્થકસ્સ દાતુ''ન્તિ! તતો અય્યકસેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એવમાહ – ''મહાસેટ્ઠિ, સચે અનુજાનેય્યાથ, અહં ચૂળપન્થકં પબ્બાજેય્ય''ન્તિ. ''પબ્બાજેથ, ભન્તે''તિ. સેટ્ઠિ કિર સાસને ચ સુપ્પસન્નો, ''કતરધીતાય વો એતે પુત્તા''તિ પુચ્છિયમાનો ચ ''પલાતધીતાયા''તિ વત્તું લજ્જતિ, તસ્મા સુખેનેવ તેસં પબ્બજ્જં અનુજાનિ. થેરો ચૂળપન્થકં પબ્બાજેત્વા સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ. સો પબ્બજિત્વાવ દન્ધો અહોસિ.

> ''પદ્મં યથા કોકનદં સુગન્ધં,
> પાતો સિયા ફુલ્લમવીતગન્ધં;
> અઙ્ગીરસં પસ્સ વિરોચમાનં,
> તપન્તમાદિચ્ચમિવન્તલિક્ખે''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૩; અ॰ નિ॰ ૫.૧૯૫) –

ઇમં એકં ગાથં ચતૂહિ માસેહિ ઉગ્ગણ્હિતું નાસક્ખિ. સો કિર કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે પબ્બજિત્વા પઞ્ઞવા હુત્વા અઞ્ઞતરસ્સ દન્ધભિક્ખુનો ઉદ્દેસગ્ગહણકાલે પરિહાસકેળિં અકાસિ. સો ભિક્ખુ તેન પરિહાસેન લજ્જિતો નેવ ઉદ્દેસં ગણ્હિ, ન સજ્ઝાયમકાસિ. તેન કમ્મેન અયં પબ્બજિત્વાવ દન્ધો જાતો, ગહિતગહિતં પદં ઉપરૂપરિપદં ગણ્હન્તસ્સ નસ્સતિ. તસ્સ ઇમમેવ ગાથં ઉગ્ગહેતું વાયમન્તસ્સ ચત્તારો માસા અતિક્કન્તા. અથ નં મહાપન્થકો, ''ચૂળપન્થક, ત્વં ઇમસ્મિં સાસને અભબ્બો, ચતૂહિ માસેહિ એકં ગાથમ્પિ ગણ્હિતું ન સક્કોસિ, પબ્બજિતકિચ્ચં પન કથં મત્થકં પાપેસ્સસિ, નિક્ખમ ઇતો''તિ વિહારા નિક્કડ્ઢિ. ચૂળપન્થકો બુદ્ધસાસને સિનેહેન ગિહિભાવં ન પત્થેતિ.

તસ્મિઞ્ચ કાલે મહાપન્થકો ભત્તુદ્દેસકો અહોસિ. જીવકો કોમારભચ્ચો બહું માલાગન્ધવિલેપનં આદાય અત્તનો અમ્બવનં ગન્ત્વા સત્થારં પૂજેત્વા ધમ્મં સુત્વા ઉટ્ઠાયાસના દસબલં વન્દિત્વા મહાપન્થકં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''કિત્તકા ,

ભન્તે, સત્થુ સન્તિકે ભિક્ખૂ''તિ પુચ્છિ. ''પઞ્ચમત્તાનિ ભિક્ખુસતાની''તિ. ''સ્વે, ભન્તે, બુદ્ધપ્પમુખાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ આદાય અમ્હાકં નિવેસને ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ. ''ઉપાસક, ચૂળપન્થકો નામ ભિક્ખુ દન્ધો અવિરુળ્હિધમ્મો, તં ઠપેત્વા સેસાનં નિમન્તનં સમ્પટિચ્છામી''તિ થેરો આહ. તં સુત્વા ચૂળપન્થકો ચિન્તેસિ – ''થેરો એત્તકાનં ભિક્ખૂનં નિમન્તનં સમ્પટિચ્છન્તો મં બાહિરં કત્વા સમ્પટિચ્છતિ, નિસ્સંસયં મય્હં ભાતિકસ્સ મયિ ચિત્તં ભિન્નં ભવિસ્સતિ, કિં દાનિ મય્હં ઇમિના સાસનેન, ગિહી હુત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તો જીવિસ્સામી''તિ? સો પુનદિવસે પાતોવ વિબ્ભમિતું પાયાસિ.

સત્થા પચ્ચૂસકાલેયેવ લોકં વોલોકેન્તો ઇમં કારણં દિસ્વા પઠમતરં ગન્ત્વા ચૂળપન્થકસ્સ ગમનમગ્ગે દ્વારકોટ્ઠકે ચઙ્કમન્તો અટ્ઠાસિ. ચૂળપન્થકો ગચ્છન્તો સત્થારં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ''કુહિં પન ત્વં, ચૂળપન્થક, ઇમાય વેલાય ગચ્છસી''તિ આહ. ''ભાતા મં, ભન્તે, નિક્કડ્ઢતિ, તેનાહં વિબ્ભમિતું ગચ્છામી''તિ. ''ચૂળપન્થક, તવ પબ્બજ્જા નામ મમ સન્તકા, ભાતરા નિક્કડ્ઢિતો કસ્મા મમ સન્તિકં નાગચ્છિ, એહિ, કિં તે ગિહિભાવેન, મમ સન્તિકે ભવિસ્સસી''તિ ચક્કઙ્કિતતલેન પાણિના તં સિરસિ પરામસિત્વા આદાય ગન્ત્વા ગન્ધકુટિપ્પમુખે નિસીદાપેત્વા, ''ચૂળપન્થક, પુરત્થાભિમુખો હુત્વા ઇમં પિલોતિકં 'રજોહરણં રજોહરણ'ન્તિ પરિમજ્જન્તો ઇધેવ હોહી''તિ ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખતં પરિસુદ્ધં પિલોતિકં દત્વા કાલે આરોચિતે ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો જીવકસ્સ ગેહં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. ચૂળપન્થકોપિ સૂરિયં ઓલોકેન્તો તં પિલોતિકં ''રજોહરણં રજોહરણ''ન્તિ પરિમજ્જન્તો નિસીદિ. તસ્સ તં પિલોતિકખણ્ડં પરિમજ્જન્તસ્સ કિલિટ્ઠં અહોસિ. તતો ચિન્તેસિ – ''ઇદં પિલોતિકખણ્ડં અતિવિય પરિસુદ્ધં, ઇમં પન અત્તભાવં નિસ્સાય પુરિમપકતિં વિજહિત્વા એવં કિલિટ્ઠં જાતં, અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા''તિ ખયવયં પટ્ઠપેન્તો વિપસ્સનં વડ્ઢેસિ. સત્થા ''ચૂળપન્થકસ્સ ચિત્તં વિપસ્સનં આરુળ્હ''ન્તિ ઞત્વા, ''ચૂળપન્થક, ત્વં પિલોતિકખણ્ડમેવ સંકિલિટ્ઠં 'રજં રજ'ન્તિ મા સઞ્ઞં કરિ, અબ્ભન્તરે પન તે રાગરજાદયો અત્થિ, તે હરાહી''તિ વત્વા ઓભાસં વિસ્સજ્જેત્વા પુરતો નિસિન્નો વિય પઞ્ઞાયમાનરૂપો હુત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

''રાગો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ,
રાગસ્સેતં અધિવચનં રજોતિ;
એતં રજ્જં વિપ્પજહિત્વ ભિક્ખવો,
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને.

''દોસો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ,
દોસસ્સેતં અધિવચનં રજોતિ;
એતં રજં વિપ્પજહિત્વ ભિક્ખવો,
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને.

''મોહો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ,
મોહસ્સેતં અધિવચનં રજોતિ;
એતં રજં વિપ્પજહિત્વ ભિક્ખવો,
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને''તિ. (મહાનિ॰ ૨૦૯);

ગાથાપરિયોસાને ચૂળપન્થકો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. સહ પટિસમ્ભિદાહિયેવસ્સ તીણિ પિટકાનિ આગમિંસુ.

સો કિર પુબ્બે રાજા હુત્વા નગરં પદક્ખિણં કરોન્તો નલાટતો સેદે મુચ્ચન્તે પરિસુદ્ધેન સાટકેન નલાટન્તં પુઞ્છિ, સાટકો કિલિટ્ઠો અહોસિ. સો ‘‘ઇમં સરીરં નિસ્સાય એવરૂપો પરિસુદ્ધો સાટકો પકતિં જહિત્વા કિલિટ્ઠો જાતો, અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા’’તિ અનિચ્ચસઞ્ઞં પટિલભિ. તે કારણેનસ્સ રજોહરણમેવ પચ્ચયો જાતો.

જીવકોપિ ખો કોમારભચ્ચો દસબલસ્સ દક્ખિણોદકં ઉપનામેસિ. સત્થા ‘‘નનુ, જીવક, વિહારે ભિક્ખૂ અત્થી’’તિ હત્થેન પત્તં પિદહિ. મહાપન્થકો ‘‘નનુ, ભન્તે, વિહારે ભિક્ખૂ નત્થી’’તિ આહ. સત્થા ‘‘અત્થિ, જીવકા’’તિ આહ. જીવકો ‘‘તેન હિ ભણે ગચ્છ, વિહારે ભિક્ખૂનં અત્થિભાવં વા નત્થિભાવં વા ત્વઞ્ઞેવ જાનાહી’’તિ પુરિસં પેસેસિ. તસ્મિં ખણે ચૂળપન્થકો ‘‘મય્હં ભાતિકો ‘વિહારે ભિક્ખૂ નત્થી’તિ ભણતિ , વિહારે ભિક્ખૂનં અત્થિભાવમસ્સ પકાસેસ્સામી’’તિ સકલં અમ્બવનં ભિક્ખૂનઞ્ઞેવ પૂરેસિ. એકચ્ચે ભિક્ખૂ ચીવરકમ્મં કરોન્તિ, એકચ્ચે રજનકમ્મં કરોન્તિ, એકચ્ચે સજ્ઝાયં કરોન્તિ. એવં અઞ્ઞમઞ્ઞઅસદિસં ભિક્ખુસહસ્સં માપેસિ. સો પુરિસો વિહારે બહૂ ભિક્ખૂ દિસ્વા નિવત્તિત્વા, ‘‘અય્ય, સકલં અમ્બવનં ભિક્ખૂહિ પરિપુણ્ણ’’ન્તિ જીવકસ્સ આરોચેસિ. થેરોપિ ખો તત્થેવ –

‘‘સહસ્સક્ખત્તુમત્તાનં , નિમ્મિનિત્વાન પન્થકો;
નિસીદમ્બવને રમ્મે, યાવ કાલપ્પવેદના’’તિ.

અથ સત્થા તં પુરિસં આહ – ‘‘વિહારં ગન્ત્વા ‘સત્થા ચૂળપન્થકં નામ પક્કોસતી’તિ વદેહી’’તિ. તેન ગન્ત્વા તથા વુત્તે, ‘‘અહં ચૂળપન્થકો, અહં ચૂળપન્થકો’’તિ મુખસહસ્સં ઉટ્ઠહિ. સો પુરિસો પુન ગન્ત્વા, ‘‘સબ્બેપિ કિર, ભન્તે, ચૂળપન્થકાયેવ નામા’’તિ આહ. ‘‘તેન હિ ગન્ત્વા યો ‘અહં ચૂળપન્થકો’તિ પઠમં વદતિ, તં હત્થે ગણ્હ, અવસેસા અન્તરધાયિસ્સન્તી’’તિ. સો તથા અકાસિ. તાવદેવ સહસ્સમત્તા ભિક્ખૂ અન્તરધાયિંસુ. થેરોપિ તેન પુરિસેન સદ્ધિં અગમાસિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને જીવકં આમન્તેસિ – ‘‘જીવક, ચૂળપન્થકસ્સ પત્તં ગણ્હાહિ, અયં તે અનુમોદનં કરિસ્સતી’’તિ. જીવકો તથા અકાસિ. થેરો સીહનાદં નદન્તો તરુણસીહો વિય તીહિ પિટકેહિ સઙ્ખોભેત્વા અનુમોદનમકાસિ. સત્થા ઉટ્ઠાયાસના ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખૂહિ વત્તે દસ્સિતે ગન્ધકુટિપ્પમુખે ઠત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સુગતોવાદં દત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉય્યોજેત્વા સુરભિગન્ધવાસિતં ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન સીહસેય્યં ઉપગતો. અથ સાયન્હસમયે ભિક્ખૂ ઇતો ચિતો ચ સમોસરિત્વા રત્તકમ્બલસાણિયા પરિક્ખિત્તા વિય નિસીદિત્વા સત્થુ ગુણકથં આરભિંસુ, ‘‘આવુસો, મહાપન્થકો ચૂળપન્થકસ્સ અજ્ઝાસયં અજાનન્તો ચતૂહિ માસેહિ એકં ગાથં ઉગ્ગણ્હાપેતું ન સક્કોતિ, ‘દન્ધો અય’ન્તિ વિહારા નિક્કડ્ઢિ, સમ્માસમ્બુદ્ધો પન અત્તનો અનુત્તરધમ્મરાજતાય એકસ્મિંયેવસ્સ અન્તરભત્તે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં અદાસિ, તીણિ પિટકાનિ સહ પટિસમ્ભિદાહિયેવ આગતાનિ, અહો બુદ્ધાનં બલં નામ મહન્ત’’ન્તિ.

અથ ભગવા ધમ્મસભાયં ઇમં કથાપવત્તિં ઞત્વા, ‘‘અજ્જ મયા ગન્તું વટ્ટતી’’તિ બુદ્ધસેય્યાય ઉટ્ઠાય સુરત્તદુપટ્ટં નિવાસેત્વા વિજ્જુલતં વિય કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા રત્તકમ્બલસદિસં સુગતમહાચીવરં પારુપિત્વા સુરભિગન્ધકુટિતો નિક્ખમ્મ મત્તવરવારણસીહવિજમ્ભિતવિલાસેન અનન્તાય બુદ્ધલીળાય ધમ્મસભં ગન્ત્વા અલઙ્કતમણ્ડલમાળમજ્ઝે સુપઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસનં અભિરુય્હ છબ્બણ્ણબુદ્ધરંસિયો વિસ્સજ્જેન્તો અણ્ણવકુચ્છિં ખોભયમાનો યુગન્ધરમત્થકે બાલસૂરિયો વિય આસનમજ્ઝે નિસીદિ. સમ્માસમ્બુદ્ધે પન આગતમત્તે ભિક્ખુસઙ્ઘો

કથં પચ્છિન્દિત્વા તુણ્હી અહોસિ. સત્થા મુદુકેન મેત્તચિત્તેન પરિસં ઓલોકેત્વા, ‘‘અયં પરિસા અતિવિય સોભતિ, એકસ્સપિ હત્થકુક્કુચ્ચં વા પાદકુક્કુચ્ચં વા ઉક્કાસિતસદ્દો વા ખિપિતસદ્દો વા નત્થિ, સબ્બેપિ ઇમે બુદ્ધગારવેન સગારવા, બુદ્ધતેજેન તજ્જિતા. મયિ આયુકપ્પમ્પિ અકથેત્વા નિસિન્ને પઠમં કથં સમુટ્ઠાપેત્વા ન કથેસ્સન્તિ. કથાસમુટ્ઠાપનવત્તં નામ મયાવ જાનિતબ્બં, અહમેવ પઠમં કથેસ્સામી’’તિ મધુરેન બ્રહ્મસ્સરેન ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા, ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના, કા ચ પન વો અન્તરાકથા વિપ્પકતા’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ન, ભિક્ખવે, ચૂળપન્થકો ઇદાનેવ દન્ધો, પુબ્બેપિ દન્ધોયેવ. ન કેવલઞ્ચસ્સાહં ઇદાનેવ અવસ્સયો જાતો, પુબ્બેપિ અવસ્સયો અહોસિમેવ. પુબ્બે પનાહં ઇમં લોકિયકુટુમ્બસ્સ સામિકં અકાસિં, ઇદાનિ લોકુત્તરકુટુમ્બસ્સા’’તિ વત્વા તમત્થં વિત્થારતો સોતુકામેહિ ભિક્ખૂહિ આયાચિતો અતીતં આહરિ –

‘‘અતીતે, ભિક્ખવે, બારાણસિનગરવાસી એકો માણવો તક્કસિલં ગન્ત્વા સિપ્પુગ્ગહણત્થાય દિસાપામોક્ખસ્સ આચરિયસ્સ ધમ્મન્તેવાસિકો હુત્વા પઞ્ચન્નં માણવકસતાનં અન્તરે અતિવિય આચરિયસ્સ ઉપકારકો અહોસિ, પાદપરિકમ્માદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ કરોતિ. દન્ધતાય પન કિઞ્ચિ ઉગ્ગણ્હિતું ન સક્કો’’તિ. આચરિયો ‘‘અયં મમ બહૂપકારો, સિક્ખાપેસ્સામિ ન’’ન્તિ વાયમન્તોપિ કિઞ્ચિ સિક્ખાપેતું ન સક્કોતિ. સો ચિરં વસિત્વા એકગાથમ્પિ ઉગ્ગણ્હિતું અસક્કોન્તો ઉક્કણ્ઠિત્વા ‘‘ગમિસ્સામી’’તિ આચરિયં આપુચ્છિ. આચરિયો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં મય્હં ઉપકારકો, પણ્ડિતભાવમસ્સ પચ્ચાસીસામિ, ન નં કાતું સક્કોમિ , અવસ્સં મયા ઇમસ્સ પચ્ચુપકારો કાતબ્બો, એકમસ્સ મન્તં બન્ધિત્વા દસ્સામી’’તિ સો તં અરઞ્ઞં નેત્વા ‘‘ઘટ્ટેસિ ઘટ્ટેસિ, કિં કારણા ઘટ્ટેસિ? અહમ્પિ તં જાનામિ જાનામી’’તિ ઇમં મન્તં બન્ધિત્વા ઉગ્ગણ્હાપેન્તો અનેકસતક્ખત્તું પરિવત્તાપેત્વા, ‘‘પઞ્ઞાયતિ તે’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘આમ, પઞ્ઞાયતી’’તિ વુત્તે ‘‘દન્ધેન નામ વાયામં કત્વા પગુણં કતં સિપ્પં ન પલાયતી’’તિ ચિન્તેત્વા મગ્ગપરિબ્બયં દત્વા, ‘‘ગચ્છ, ઇમં મન્તં નિસ્સાય જીવિસ્સસિ, અપલાયનત્થાય પનસ્સ નિચ્ચં સજ્ઝાયં કરેય્યાસી’’તિ વત્વા તં ઉય્યોજેસિ. અથસ્સ માતા બારાણસિયં સમ્પત્તકાલે ‘‘પુત્તો મે સિપ્પં સિક્ખિત્વા આગતો’’તિ મહાસક્કારસમ્માનં અકાસિ.

તદા બારાણસિરાજા ‘‘અત્થિ નુ ખો મે કાયકમ્માદીસુ કોચિ દોસો’’તિ પચ્ચવેક્ખન્તો અત્તનો અરુચ્ચનકં કિઞ્ચિ કમ્મં અદિસ્વા ‘‘અત્તનો વજ્જં નામ અત્તનો ન પઞ્ઞાયતિ, પરેસં પઞ્ઞાયતિ, નાગરાનં પરિગ્ગણ્હિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા સાયં અઞ્ઞાતકવેસેન નિક્ખમિત્વા, ‘‘સાયમાસં ભુઞ્જિત્વા નિસિન્નમનુસ્સાનં કથાસલ્લાપો નામ નાનપ્પકારકો હોતિ, ‘સચાહં અધમ્મેન રજ્જં કારેમિ, પાપેન અધમ્મિકેન રઞ્ઞા દણ્ડબલિઆદીહિ હતમ્હા’તિ વક્ખન્તિ. ‘સચે ધમ્મેન રજ્જં કારેમિ, દીઘાયુકો હોતુ નો રાજા’તિઆદીનિ વત્વા મમ ગુણં કથેસ્સન્તી’’તિ તેસં તેસં ગેહાનં ભિત્તિઅનુસારેનેવ વિચરતિ.

તસ્મિં ખણે ઉમઙ્ગચોરા દ્વિન્નં ગેહાનં અન્તરે ઉમઙ્ગં ભિન્દન્તિ એકઉમઙ્ગેનેવ દ્વે ગેહાનિ પવિસનત્થાય. રાજા તે દિસ્વા ગેહચ્છાયાય અટ્ઠાસિ. તેસં ઉમઙ્ગં ભિન્દિત્વા ગેહં પવિસિત્વા ભણ્ડકં ઓલોકિતકાલે માણવો પબુજ્ઝિત્વા તં મન્તં સજ્ઝાયન્તો ‘‘ઘટ્ટેસિ ઘટ્ટેસિ, કિં કારણા ઘટ્ટેસિ? અહમ્પિ તં જાનામિ જાનામી’’તિ આહ. તે તં સુત્વા, ‘‘ઇમિના કિરમ્હા ઞાતા, ઇદાનિ નો નાસેસ્સતી’’તિ નિવત્થવત્થાનિપિ છડ્ડેત્વા ભીતા સમ્મુખસમ્મુખટ્ઠાનેનેવ પલાયિંસુ. રાજા તે પલાયન્તે દિસ્વા ઇતરસ્સ ચ મન્તસજ્ઝાયનસદ્દં સુત્વા ગેહઞ્ઞેવ વવત્થપેત્વા નાગરાનં પરિગ્ગણ્હિત્વા નિવેસનં પાવિસિ. સો વિભાતાય પન રત્તિયા પાતોવેકં પુરિસં પક્કોસિત્વા આહ – ‘‘ગચ્છ ભણે, અસુકવીથિયં નામ યસ્મિં ગેહે ઉમઙ્ગો ભિન્નો, તત્થ તક્કસિલતો સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા આગતમાણવો અત્થિ, તં આનેહી’’તિ. સો ગન્ત્વા ‘‘રાજા તં પક્કોસતી’’તિ વત્વા માણવં આનેસિ. અથ નં રાજા આહ – ‘‘ત્વં, તાત,

તક્કસિલતો સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા આગતમાણવો''તિ? ''આમ, દેવા''તિ. ''અમ્હાકમ્પિ તં સિપ્પં દેહી''તિ. ''સાધુ, દેવ, સમાનાસને નિસીદિત્વા ગણ્હાહી''તિ. રાજાપિ તથા કત્વા મન્તં ગહેત્વા ''અયં તે આચરિયભાગો''તિ સહસ્સં અદાસિ.

તદા સેનાપતિ રઞ્ઞો કપ્પકં આહ – ''કદા રઞ્ઞો મસ્સું કરિસ્સસી''તિ? ''સ્વે વા પરસુવે વા''તિ. સો તસ્સ સહસ્સં દત્વા ''કિચ્ચં મે અત્થી''તિ વત્વા, ''કિં, સામી''તિ વુત્તે ''રઞ્ઞો મસ્સુકમ્મં કરોન્તો વિય હુત્વા ખુરં અતિવિય પહંસિત્વા ગલનાળિં છિન્દ, ત્વં સેનાપતિ ભવિસ્સસિ, અહં રાજા''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા રઞ્ઞો મસ્સુકમ્મકરણદિવસે ગન્ધોદકેન મસ્સું તેમેત્વા ખુરં પહંસિત્વા નલાટન્તે ગહેત્વા, ''ખુરો થોકં કુણ્ઠધારો, એકપ્પહારેનેવ ગલનાળિં છિન્દિતું વટ્ટતી''તિ પુન એકમન્તં ઠત્વા ખુરં પહંસિ. તસ્મિં ખણે રાજા અત્તનો મન્તં સરિત્વા સજ્ઝાયં કરોન્તો ''ઘટ્ટેસિ ઘટ્ટેસિ, કિં કારણા ઘટ્ટેસિ? અહમ્પિ તં જાનામિ જાનામી''તિ આહ. ન્હાપિતસ્સ નલાટતો સેદા મુચ્ચિંસુ. સો ''જાનાતિ મમ કારણં રાજા''તિ ભીતો ખુરં ભૂમિયં ખિપિત્વા પાદમૂલે ઉરેન નિપજ્જિ. રાજાનો નામ છેકા હોન્તિ, તેન તં એવમાહ – ''અરે, દુટ્ઠ, ન્હાપિત, 'ન મં રાજા જાનાતી'તિ સઞ્ઞં કરોસી''તિ. ''અભયં મે દેહિ, દેવા''તિ. ''હોતુ, મા ભાયિ, કથેહી''તિ. સેનાપતિ મે, દેવ, સહસ્સં દત્વા, ''રઞ્ઞો મસ્સું કરોન્તો વિય ગલનાળિં છિન્દ, અહં રાજા હુત્વા તં સેનાપતિં કરિસ્સામી''તિ આહાતિ. રાજા તં સુત્વા ''આચરિયં મે નિસ્સાય જીવિતં લદ્ધ''ન્તિ ચિન્તેત્વા સેનાપતિં પક્કોસાપેત્વા, ''અમ્ભો, સેનાપતિ, કિં નામ તયા મમ સન્તિકા ન લદ્ધં, ઇદાનિ તં દટ્ઠું ન સક્કોમિ, મમ રટ્ઠા નિક્ખમાહી''તિ તં રટ્ઠા પબ્બાજેત્વા આચરિયં પક્કોસાપેત્વા, ''આચરિય, તં નિસ્સાય મયા જીવિતં લદ્ધ''ન્તિ વત્વા મહન્તં સક્કારં કરિત્વા તસ્સ સેનાપતિટ્ઠાનં અદાસિ. ''સો તદા ચૂળપન્થકો અહોસિ, સત્થા દિસાપામોક્ખો આચરિયો''તિ.

સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા, ''એવં, ભિક્ખવે, પુબ્બેપિ ચૂળપન્થકો દન્ધોયેવ અહોસિ, તદાપિસ્સાહં અવસ્સયો હુત્વા તં લોકિયકુટુમ્બે પતિટ્ઠાપેસિ''ન્તિ વત્વા પુન એકદિવસં ''અહો સત્થા ચૂળપન્થકસ્સ અવસ્સયો જાતો''તિ કથાય સમુટ્ઠિતાય **ચૂળસેટ્ઠિજાતકે** અતીતવત્થું કથેત્વા –

> ''અપ્પકેનાપિ મેધાવી, પાભતેન વિચક્ખણો;
> સમુટ્ઠાપેતિ અત્તાનં, અણું અગ્ગિંવ સન્ધમ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૪) –

ગાથં વત્વા, ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવાહં ઇમસ્સ અવસ્સયો જાતો, પુબ્બેપિ અવસ્સયો અહોસિમેવ. પુબ્બે પનાહં ઇમં લોકિયકુટુમ્બસ્સ સામિકં અકાસિં, ઇદાનિ લોકુત્તરકુટુમ્બસ્સ. તદા હિ ચૂળન્તેવાસિકો ચૂળપન્થકો અહોસિ, ચૂળસેટ્ઠિ પન પણ્ડિતો બ્યત્તો નક્ખત્તકોવિદો અહમેવા''તિ જાતકં સમોધાનેસિ.

પુનેકદિવસં ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, ચૂળપન્થકો ચતૂહિ માસેહિ ચતુપ્પદં ગાથં ગહેતું અસક્કોન્તોપિ વીરિયં અનોસ્સજ્જિત્વાવ અરહત્તે પતિટ્ઠિતો , ઇદાનિ લોકુત્તરધમ્મકુટુમ્બસ્સ સામિકો જાતો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા, ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા, ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, મમ સાસને આરદ્ધવીરિયો ભિક્ખુ લોકુત્તરધમ્મસ્સ સામિકો હોતિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> **૨૫**. ''ઉટ્ઠાનેનપ્પમાદેન , સંયમેન દમેન ચ;
> દીપં કયિરાથ મેધાવી, યં ઓઘો નાભિકીરતી''તિ.

તત્થ **દીપં કયિરાથા**તિ વીરિયસઙ્ખાતેન ઉટ્ઠાનેન, સતિયા અવિપ્પવાસાકારસઙ્ખાતેન અપ્પમાદેન, ચતુપારિસુદ્ધિસીલસઙ્ખાતેન સંયમેન, ઇન્દ્રિયદમેન ચાતિ ઇમેહિ કારણભૂતેહિ ચતૂહિ ધમ્મેહિ ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતો મેધાવી ઇમસ્મિં અતિવિય દુલ્લભપતિટ્ઠતાય અતિગમ્ભીરે સંસારસાગરે અત્તનો પતિટ્ઠાનભૂતં અરહત્તફલં દીપં કયિરાથ કરેય્ય, કાતું સક્કુણેય્યાતિ અત્થો. કીદિસં? **યં ઓઘો નાભિકીરતી**તિ યં ચતુબ્બિધોપિ કિલેસોઘો અભિકિરિતું વિદ્ધંસેતું ન સક્કોતિ. ન હિ સક્કા અરહત્તં ઓઘેન અભિકિરિતુન્તિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. એવં દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

ચૂળપન્થકત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. બાલનક્ખત્તસઙ્ઘુટ્ઠવત્થુ

પમાદમનુયુઞ્જન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો બાલનક્ખત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સાવત્થિયં બાલનક્ખત્તં નામ સઙ્ઘુટ્ઠં. તસ્મિં નક્ખત્તે બાલા દુમ્મેધિનો જના છારિકાય ચેવ ગોમયેન ચ સરીરં મક્ખેત્વા સત્તાહં અસબ્ભં ભણન્તા વિચરન્તિ. કિઞ્ચિ ઞાતિ સુહજ્જં વા પબ્બજિતં વા દિસ્વા લજ્જન્તા નામ નત્થિ. દ્વારે દ્વારે ઠત્વા અસબ્ભં ભણન્તિ. મનુસ્સા તેસં અસબ્ભં સોતું અસક્કોન્તા યથાબલં અડ્ઢં વા પાદં વા કહાપણં વા પેસેન્તિ. તે તેસં દ્વારે લદ્ધં લદ્ધં ગહેત્વા પક્કમન્તિ. તદા પન સાવત્થિયં પઞ્ચ કોટિમત્તા અરિયસાવકા વસન્તિ, તે સત્થુ સન્તિકં સાસનં પેસયિંસુ – ''ભગવા, ભન્તે, સત્તાહં ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં નગરં અપ્પવિસિત્વા વિહારેયેવ હોતૂ''તિ. તઞ્ચ પન સત્તાહં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વિહારેયેવ યાગુભત્તાદીનિ સમ્પાદેત્વા પહિણિંસુ, સયમ્પિ ગેહા ન નિક્ખમિંસુ. તે નક્ખત્તે પન પરિયોસિતે અટ્ઠમે દિવસે બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા નગરં પવેસેત્વા મહાદાનં દત્વા એકમન્તં નિસિન્ના, ''ભન્તે, અતિદુક્ખેન નો સત્ત દિવસાનિ અતિક્કન્તાનિ, બાલાનં અસબ્ભાનિ સુણન્તાનં કણ્ણા ભિજ્જનાકારપ્પત્તા હોન્તિ, કોચિ કસ્સચિ ન લજ્જતિ, તેન મયં તુમ્હાકં અન્તોનગરં પવિસિતું નાદમ્હ, મયમ્પિ ગેહતો ન નિક્ખમિમ્હા''તિ આહંસુ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ''બાલાનં દુમ્મેધાનં કિરિયા નામ એવરૂપા હોતિ, મેધાવિનો પન ધનસારં વિય અપ્પમાદં રક્ખિત્વા અમતમહાનિબ્બાનસમ્પત્તિં પાપુણન્તી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૬. ''પમાદમનુયુઞ્જન્તિ, બાલા દુમ્મેધિનો જના;
અપ્પમાદઞ્ચ મેધાવી, ધનં સેટ્ઠંવ રક્ખતિ.

૨૭. ''મા પમાદમનુયુઞ્જેથ, મા કામરતિસન્થવં;
અપ્પમત્તો હિ ઝાયન્તો, પપ્પોતિ વિપુલં સુખ''ન્તિ.

તત્થ **બાલા**તિ બાલ્યેન સમન્નાગતા ઇધલોકપરલોકત્થં અજાનન્તા. **દુમ્મેધિનો**તિ નિપ્પઞ્ઞા. તે પમાદે આદીનવં અપસ્સન્તા પમાદં અનુયુઞ્જન્તિ પવત્તેન્તિ, પમાદેન કાલં વીતિનામેન્તિ. **મેધાવી**તિ ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતો પન પણ્ડિતો કુલવંસાગતં સેટ્ઠં ઉત્તમં સત્તરતનધનં વિય અપ્પમાદં રક્ખતિ. યથા હિ ઉત્તમં ધનં નિસ્સાય ''કામગુણસમ્પત્તિં પાપુણિસ્સામ, પુત્તદારં પોસેસ્સામ, પરલોકગમનમગ્ગં સોધેસ્સામા''તિ ધને આનિસંસં પસ્સન્તા તં રક્ખન્તિ, એવં પણ્ડિતોપિ અપ્પમત્તો ''પઠમજ્ઝાનાદીનિ પટિલભિસ્સામિ, મગ્ગફલાદીનિ

પાપુણિસ્સામિ, તિસ્સો વિજ્જા, છ અભિઞ્ઞા સમ્પાદેસ્સામી''તિ અપ્પમાદે આનિસંસં પસ્સન્તો ધનં સેટ્ઠંવ અપ્પમાદં રક્ખતીતિ અત્થો. **મા પમાદન્તિ** તસ્મા તુમ્હે મા પમાદમનુયુઞ્જેથ મા પમાદેન કાલં વીતિનામયિત્થ. **મા કામરતિસન્થવન્તિ** વત્થુકામકિલેસકામેસુ રતિસઙ્ખાતં તણ્હાસન્થવમ્પિ મા અનુયુઞ્જેથ મા ચિન્તયિત્થ મા પટિલભિત્થ. **અપ્પમત્તો હીતિ** ઉપટ્ઠિતસ્સતિતાય હિ અપ્પમત્તો ઝાયન્તો પુગ્ગલો વિપુલં ઉળારં નિબ્બાનસુખં પાપુણાતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

બાલનક્ખત્તસઙ્ઘુટ્ઠવત્થુ ચતુત્થં.

૫. મહાકસ્સપત્થેરવત્થુ

પમાદં અપ્પમાદેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાકસ્સપત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે થેરો પિપ્ફલિગુહાયં વિહરન્તો રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો આલોકં વડ્ઢેત્વા પમત્તે ચ અપ્પમત્તે ચ ઉદકપથવીપબ્બતાદીસુ ચવનકે ઉપપજ્જનકે ચ સત્તે દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેન્તો નિસીદિ. સત્થા જેતવને નિસિન્નકોવ ''કેન નુ ખો વિહારેન અજ્જ મમ પુત્તો કસ્સપો વિહરતી''તિ દિબ્બેન ચક્ખુના ઉપધારેન્તો ''સત્તાનં ચુતૂપપાતં ઓલોકેન્તો વિહરતી''તિ ઞત્વા ''સત્તાનં ચુતૂપપાતો નામ બુદ્ધઞાણેનપિ અપરિચ્છિન્નો, માતુકુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગહેત્વા માતાપિતરો અજાનાપેત્વા ચવનસત્તાનં પરિચ્છેદો કાતું ન સક્કા, તે જાનિતું તવ અવિસયો, કસ્સપ, અપ્પમત્તકો તવ વિસયો, સબ્બસો પન ચવન્તે ચ ઉપપજ્જન્તે ચ જાનિતું પસ્સિતું બુદ્ધાનમેવ વિસયો''તિ વત્વા ઓભાસં ફરિત્વા સમ્મુખે નિસિન્નો વિય હુત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૮. ''પમાદં અપ્પમાદેન, યદા નુદતિ પણ્ડિતો;
પઞ્ઞાપાસાદમારુય્હ, અસોકો સોકિનિં પજં;
પબ્બતટ્ઠોવ ભૂમટ્ઠે, ધીરો બાલે અવેક્ખતી''તિ.

તત્થ **નુદતીતિ** યથા નામ પોક્ખરણિં પવિસન્તં નવોદકં પુરાણોદકં ખોભેત્વા તસ્સોકાસં અદત્વા તં અત્તનો મત્થકમત્થકેન પલાયન્તં નુદતિ નીહરતિ, એવમેવ પણ્ડિતો અપ્પમાદલક્ખણં બ્રૂહેન્તો પમાદસ્સોકાસં અદત્વા યદા અપ્પમાદવેગેન તં નુદતિ નીહરતિ, અથ સો પનુન્નપમાદો અચ્ચુગ્ગતત્થેન પરિસુદ્ધં દિબ્બચક્ખુસઙ્ખાતં પઞ્ઞાપાસાદં તસ્સ અનુચ્છવિકં પટિપદં પૂરેન્તો તાય પટિપદાય નિસ્સેણિયા પાસાદં વિય આરુય્હ પહીનસોકસલ્લતાય **અસોકો**, અપ્પહીનસોકસલ્લતાય **સોકિનિં પજં** સત્તનિકાયં ચવમાનઞ્ચેવ ઉપપજ્જમાનઞ્ચ દિબ્બચક્ખુના **અવેક્ખતિ** પસ્સતિ. યથા કિં? **પબ્બતટ્ઠોવ ભૂમટ્ઠેતિ** પબ્બતમુદ્ધનિ ઠિતો ભૂમિયં ઠિતે, ઉપરિપાસાદે વા પન ઠિતો પાસાદપરિવેણે ઠિતે અકિચ્છેન અવેક્ખતિ, તથા સોપિ ધીરો પણ્ડિતો મહાખીણાસવો અસમુચ્છિન્નવટ્ટબીજે બાલે ચવન્તે ચ ઉપપજ્જન્તે ચ અકિચ્છેન અવેક્ખતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ સચ્છિકરિંસૂતિ.

મહાકસ્સપત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પમત્તાપમત્તદ્વેસહાયકવત્થુ

અપ્પમત્તો પમત્તેસૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દ્વે સહાયકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા આરઞ્ઞકવિહારં પવિસિંસુ. તેસુ એકો કિર કાલસ્સેવ દારૂનિ આહરિત્વા અઙ્ગારકપલ્લં સજ્જેત્વા દહરસામણેરેહિ સદ્ધિં સલ્લપન્તો પઠમયામં વિસિબ્બમાનો નિસીદતિ. એકો અપ્પમત્તો સમણધમ્મં કરોન્તો ઇતરં ઓવદતિ, ''આવુસો, મા એવં કરિ, પમત્તસ્સ હિ ચત્તારો અપાયા સકઘરસદિસા. બુદ્ધા નામ સાઠેય્યેન આરાધેતું ન સક્કા''તિ સો તસ્સોવાદં ન સુણાતિ. ઇતરો ''નાયં વચનક્ખમો''તિ તં અવત્વા અપ્પમત્તોવ સમણધમ્મમકાસિ. અલસત્થેરોપિ પઠમયામે વિસિબ્બેત્વા ઇતરસ્સ ચઙ્કમિત્વા ગબ્ભં પવિટ્ઠકાલે પવિસિત્વા, ''મહાકુસીત, ત્વં નિપજ્જિત્વા સયનત્થાય અરઞ્ઞં પવિટ્ઠોસિ, કિં બુદ્ધાનં સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ઉટ્ઠાય સમણધમ્મં કાતું વટ્ટતી''તિ વત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં પવિસિત્વા નિપજ્જિત્વા સુપતિ. ઇતરોપિ મજ્ઝિમયામે વિસ્સમિત્વા પચ્છિમયામે પચ્ચુટ્ઠાય સમણધમ્મં કરોતિ. સો એવં અપ્પમત્તો વિહરન્તો ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. ઇતરો પમાદેનેવ કાલં વીતિનામેસિ. તે વુટ્ઠવસ્સા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા, ''કચ્ચિ, ભિક્ખવે, અપ્પમત્તા સમણધમ્મં કરિત્થ, કચ્ચિ વો પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્ત''ન્તિ પુચ્છિ. પઠમં પમત્તો ભિક્ખુ આહ – ''કુતો, ભન્તે, એતસ્સ અપ્પમાદો, ગતકાલતો પટ્ઠાય નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તો કાલં વીતિનામેસી''તિ. ''ત્વં પન ભિક્ખૂ''તિ. ''અહં, ભન્તે, કાલસ્સેવ દારૂનિ આહરિત્વા અઙ્ગારકપલ્લં સજ્જેત્વા પઠમયામે વિસિબ્બેન્તો નિસીદિત્વા અનિદ્દાયન્તોવ કાલં વીતિનામેસિ''ન્તિ. અથ નં સત્થા ''ત્વં પમત્તો કાલં વીતિનામેત્વા 'અપ્પમત્તોમ્હી'તિ વદસિ, અપ્પમત્તં પન પમત્તં કરોસી''તિ આહ. પુન પમાદે દોસે, અપ્પમાદે આનિસંસે પકાસેતું, ''ત્વં મમ પુત્તસ્સ સન્તિકે જવચ્છિન્નો દુબ્બલસ્સો વિય, એસ પન તવ સન્તિકે સીઘજવસ્સો વિયા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૯. ''અપ્પમત્તો પમત્તેસુ, સુત્તેસુ બહુજાગરો;
અબલસ્સંવ સીઘસ્સો, હિત્વા યાતિ સુમેધસો''તિ.

તત્થ **અપ્પમત્તો**તિ સતિવેપુલ્લપ્પત્તતાય અપ્પમાદસમ્પન્નો ખીણાસવો. **પમત્તેસૂ**તિ સતિવોસગ્ગે ઠિતેસુ સત્તેસુ. **સુત્તેસૂ**તિ સતિજાગરિયાભાવેન સબ્બિરિયાપથેસુ નિદ્દાયન્તેસુ. **બહુજાગરો**તિ મહન્તે સતિવેપુલ્લે જાગરિયે ઠિતો. **અબલસ્સંવા**તિ કુણ્ઠપાદં છિન્નજવં દુબ્બલસ્સં સીઘજવો સિન્ધવાજાનીયો વિય. **સુમેધસો**તિ ઉત્તમપઞ્ઞો. તથારૂપં પુગ્ગલં આગમેનપિ અધિગમેનપિ **હિત્વા યાતિ**. મન્દપઞ્ઞસ્મિઞ્હિ એકં સુત્તં ગહેતું વાયમન્તેયેવ સુમેધસો એકં વગ્ગં ગણ્હાતિ, એવં તાવ આગમેન હિત્વા યાતિ. મન્દપઞ્ઞે પન રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાનિ કાતું વાયમન્તેયેવ કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગહેત્વા સજ્ઝાયન્તેયેવ ચ સુમેધસો પુબ્બભાગેપિ પરેન કતં રત્તિટ્ઠાનં વા દિવાટ્ઠાનં વા પવિસિત્વા કમ્મટ્ઠાનં સમ્મસન્તો સબ્બકિલેસે ખેપેત્વા નેવ લોકુત્તરધમ્મે હત્થગતે કરોતિ, એવં અધિગમેનપિ હિત્વા યાતિ. વટ્ટે પન નં હિત્વા છડ્ડેત્વા વટ્ટતો નિસ્સરન્તો યાતિયેવાતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પમત્તાપમત્તદ્વેસહાયકવત્થુ છટ્ઠં.

૭. મઘવત્થુ

અપ્પમાદેન મઘવાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેસાલિયં ઉપનિસ્સાય કૂટાગારસાલાયં વિહરન્તો સક્કં દેવરાજાનં આરબ્ભ કથેસિ.

વેસાલિયઞ્હિ મહાલિ નામ લિચ્છવી વસતિ, સો તથાગતસ્સ **સક્કપઞ્હસુત્તન્તદેસનં** (દી॰ નિ॰ ૨.૩૪૪ આદયો) સુત્વા ''સમ્માસમ્બુદ્ધો સક્કસમ્પત્તિં મહતિં કત્વા કથેસિ, 'દિસ્વા નુ ખો કથેસિ, ઉદાહુ અદિસ્વા. જાનાતિ નુ ખો સક્કં, ઉદાહુ નો'તિ પુચ્છિસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેસિ. અથ ખો, મહાલિ, લિચ્છવી યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ, એકમન્તં નિસિન્નો ખો, મહાલિ, લિચ્છવી ભગવન્તં એતદવોચ – ''દિટ્ઠો ખો, ભન્તે, ભગવતા સક્કો દેવાનમિન્દો''તિ? ''દિટ્ઠો ખો મે , મહાલિ, સક્કો દેવાનમિન્દો''તિ. ''સો હિ નુન, ભન્તે, સક્કપતિરૂપકો ભવિસ્સતિ . દુદ્દસો હિ, ભન્તે, સક્કો દેવાનમિન્દો''તિ. ''સક્કઞ્ચ ખ્વાહં, મહાલિ, પજાનામિ સક્કકરણે ચ ધમ્મે, યેસં ધમ્માનં સમાદિન્નત્તા સક્કો સક્કત્તં અજ્ઝગા, તઞ્ચ પજાનામિ''.

સક્કો, મહાલિ, દેવાનમિન્દો પુબ્બે મનુસ્સભૂતો સમાનો મઘો નામ માણવો અહોસિ, તસ્મા ''મઘવા''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કો, મહાલિ, દેવાનમિન્દો પુબ્બે મનુસ્સભૂતો સમાનો પુરે દાનં અદાસિ, તસ્મા ''પુરિન્દદો''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કો, મહાલિ, દેવાનમિન્દો પુબ્બે મનુસ્સભૂતો સમાનો સક્કચ્ચં દાનં અદાસિ, તસ્મા ''સક્કો''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કો, મહાલિ, દેવાનમિન્દો પુબ્બે મનુસ્સભૂતો સમાનો આવસથં અદાસિ, તસ્મા ''વાસવો''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કો, મહાલિ, દેવાનમિન્દો સહસ્સમ્પિ અત્થં મુહુત્તેન ચિન્તેતિ, તસ્મા ''સહસ્સક્ખો''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કસ્સ, મહાલિ, દેવાનમિન્દસ્સ સુજા નામ અસુરકઞ્ઞા, પજાપતિ, તસ્મા ''સુજમ્પતી''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કો, મહાલિ, દેવાનમિન્દો દેવાનં તાવતિંસાનં ઇસ્સરિયાધિપચ્ચં રજ્જં કારેતિ, તસ્મા ''દેવાનમિન્દો''તિ વુચ્ચતિ.

સક્કસ્સ, મહાલિ, દેવાનમિન્દસ્સ પુબ્બે મનુસ્સભૂતસ્સ સત્ત વતપદાનિ સમત્તાનિ સમાદિન્નાનિ અહેસું, યેસં સમાદિન્નત્તા સક્કો સક્કત્તં અજ્ઝગા. કતમાનિ સત્ત વતપદાનિ? યાવજીવં માતાપેત્તિભરો અસ્સં, યાવજીવં કુલે જેટ્ઠાપચાયી અસ્સં, યાવજીવં સણ્હવાચો અસ્સં, યાવજીવં અપિસુણવાચો અસ્સં, યાવજીવં વિગતમલમચ્છેરેન ચેતસા અગારં અજ્ઝાવસેય્યં, મુત્તચાગો પયતપાણિ વોસગ્ગરતો યાચયોગો દાનસંવિભાગરતો અસ્સં. યાવજીવં સચ્ચવાચો અસ્સં, યાવજીવં અક્કોધનો અસ્સં, ''સચેપિ મે કોધો ઉપ્પજ્જેય્ય, ખિપ્પમેવ ન પટિવિનેય્ય''ન્તિ. સક્કસ્સ, મહાલિ, દેવાનમિન્દસ્સ પુબ્બે મનુસ્સભૂતસ્સ ઇમાનિ સત્ત વતપદાનિ સમત્તાનિ સમાદિન્નાનિ અહેસું, યેસં સમાદિન્નત્તા સક્કો સક્કત્તં અજ્ઝગાતિ.

> ''માતાપેત્તિભરં જન્તું, કુલે જેટ્ઠાપચાયિનં;
> સણ્હં સખિલસમ્ભાસં, પેસુણેય્યપ્પહાયિનં.

> ''મચ્છેરવિનયે યુત્તં, સચ્ચં કોધાભિભું નરં;

તં વે દેવા તાવતિંસા, આહુ સપ્પુરિસો ઇતી''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૫૭) –

ઇદં, મહાલિ, સક્કેન મઘમાણવકાલે કતકમ્મન્તિ વત્વા પુન તેન ''કથં, ભન્તે, મઘમાણવો પટિપજ્જી''તિ? તસ્સ પટિપત્તિં વિત્થારતો સોતુકામેન પુટ્ઠો ''તેન હિ, મહાલિ, સુણાહી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે મગધરટ્ઠે મચલગામે મઘો નામ માણવો ગામકમ્મકરણટ્ઠાનં ગન્ત્વા અત્તનો ઠિતટ્ઠાનં પાદન્તેન પંસું વિયૂહિત્વા રમણીયં કત્વા અટ્ઠાસિ. અપરો તં બાહુના પહરિત્વા તતો અપનેત્વા સયં તત્થ અટ્ઠાસિ. સો તસ્સ અકુજ્ઝિત્વાવ અઞ્ઞં ઠાનં રમણીયં કત્વા ઠિતો. તતોપિ નં અઞ્ઞો આગન્ત્વા બાહુના પહરિત્વા અપનેત્વા સયં અટ્ઠાસિ. સો તસ્સપિ અકુજ્ઝિત્વાવ અઞ્ઞં ઠાનં રમણીયં કત્વા ઠિતો, ઇતિ તં ગેહતો નિક્ખન્તા નિક્ખન્તા પુરિસા બાહુના પહરિત્વા ઠિતઠિતટ્ઠાનતો અપનેસું. સો ''સબ્બેપેતે મં નિસ્સાય સુખિતા જાતા, ઇમિના કમ્મેન મય્હં સુખદાયકેન પુઞ્ઞકમ્મેન ભવિતબ્બ''ન્તિ ચિન્તેત્વા, પુનદિવસે કુદાલં આદાય ખલમણ્ડલમત્તં ઠાનં રમણીયં અકાસિ. સબ્બે ગન્ત્વા તત્થેવ અટ્ઠંસુ. અથ નેસં સીતસમયે અગ્ગિં કત્વા અદાસિ, ગિમ્હકાલે ઉદકં. તતો ''રમણીયં ઠાનં નામ સબ્બેસં પિયં, કસ્સચિ અપ્પિયં નામ નત્થિ, ઇતો પટ્ઠાય મયા મગ્ગં સમં કરોન્તેન વિચરિતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા, પાતોવ નિક્ખમિત્વા, મગ્ગં સમં કરોન્તો છિન્દિત્વા, હરિતબ્બયુત્તકા રુક્ખસાખા હરન્તો વિચરતિ. અથ નં અપરો દિસ્વા આહ – ''સમ્મ, કિં કરોસી''તિ? ''મય્હં સગ્ગગામિનં મગ્ગં કરોમિ, સમ્મા''તિ. ''તેન હિ અહમ્પિ તે સહાયો હોમી''તિ. ''હોહિ, સમ્મ, સગ્ગો નામ બહૂનમ્પિ મનાપો સુખબહુલો''તિ. તતો પટ્ઠાય દ્વે જના અહેસું. તે દિસ્વા તથેવ પુચ્છિત્વા ચ સુત્વા ચ અપરોપિ તેસં સહાયો જાતો, એવં અપરોપિ અપરોપીતિ સબ્બેપિ તેત્તિંસ જના જાતા. તે સબ્બેપિ કુદાલાદિહત્થા મગ્ગં સમં કરોન્તા એકયોજનદ્વિયોજનમત્તટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ.

તે દિસ્વા ગામભોજકો ચિન્તેસિ – ''ઇમે મનુસ્સા અયોગે યુત્તા, સચે ઇમે અરઞ્ઞતો મચ્છમંસાદીનિ વા આહરેય્યું. સુરં વા કત્વા પિવેય્યું, અઞ્ઞં વા તાદિસં કમ્મં કરેય્યું, અહમ્પિ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ લભેય્ય''ન્તિ. અથ ને પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ''કિં કરોન્તા વિચરથા''તિ? ''સગ્ગમગ્ગં, સામી''તિ. ''ઘરાવાસં વસન્તેહિ નામ એવં કાતું ન વટ્ટતિ, અરઞ્ઞતો મચ્છમંસાદીનિ આહરિતું, સુરં કત્વા પાતું, નાનપ્પકારે ચ કમ્મન્તે કાતું વટ્ટતી''તિ. તે તસ્સ વચનં પટિક્ખિપિંસુ, એવં પુનપ્પુનં વુચ્ચમાનાપિ પટિક્ખિપિંસુયેવ. સો કુજ્ઝિત્વા ''નાસેસ્સામિ ને''તિ રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા, ''ચોરે તે, દેવ, વગ્ગબન્ધનેન વિચરન્તે પસ્સામી''તિ વત્વા, ''ગચ્છ, તે ગહેત્વા આનેહી''તિ વુત્તે તથા કત્વા સબ્બે તે બન્ધિત્વા આનેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસિ. રાજા અવીમંસિત્વાવ ''હત્થિના મદ્દાપેથા''તિ આણાપેસિ. મઘો સેસાનં ઓવાદમદાસિ – ''સમ્મા, ઠપેત્વા મેત્તં અઞ્ઞો અમ્હાકં અવસ્સયો નત્થિ, તુમ્હે કત્થચિ કોપં અકત્વા રઞ્ઞે ચ ગામભોજકે ચ મદ્દનહત્થિમ્હિ ચ અત્તનિ ચ મેત્તચિત્તેન સમચિત્તાવ હોથા''તિ. તે તથા કરિંસુ. અથ નેસં મેત્તાનુભાવેન હત્થી ઉપ્પસઙ્કમિતુમ્પિ ન વિસહિ. રાજા તમત્થં સુત્વા બહૂ મનુસ્સે દિસ્વા મદ્દિતું ન વિસહિસ્સતિ? ''ગચ્છથ, ને કિલઞ્જેન પટિચ્છાદેત્વા મદ્દાપેથા''તિ આહ. તે કિલઞ્જેન પટિચ્છાદેત્વા મદ્દિતું પેસિયમાનોપિ હત્થી દૂરતોવ પટિક્કમિ.

રાજા તં પવત્તિં સુત્વા ''કારણેનેત્થ ભવિતબ્બ''ન્તિ તે પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ''તાતા, મં નિસ્સાય તુમ્હે કિં ન લભથા''તિ? ''કિં નામેતં, દેવા''તિ? ''તુમ્હે કિર વગ્ગબન્ધનેન ચોરા હુત્વા અરઞ્ઞે વિચરથા''તિ? ''કો એવમાહ, દેવા''તિ? ''ગામભોજકો, તાતા''તિ. ''ન મયં, દેવ, ચોરા, મયં પન અત્તનો સગ્ગમગ્ગં સોધેન્તા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોમ, ગામભોજકો અમ્હે અકુસલકિરિયાય નિયોજેત્વા અત્તનો વચનં અકરોન્તે નાસેતુકામો કુજ્ઝિત્વા એવમાહા''તિ. અથ રાજા તેસં કથં સુત્વા સોમનસ્સપ્પત્તો હુત્વા, ''તાતા, અયં તિરચ્છાનો તુમ્હાકં ગુણે જાનાતિ,

અહં મનુસ્સભૂતો જાનિતું નાસક્ખિં, ખમથ મે''તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા સપુત્તદારં ગામભોજકં તેસં દાસં, હત્થિં આરોહનિયં, તઞ્ચ ગામં યથાસુખં પરિભોગં કત્વા અદાસિ. તે ''ઇધેવ નો કતપુઞ્ઞસ્સાનિસંસો દિટ્ઠો''તિ ભિય્યોસોમત્તાય પસન્નમાનસા હુત્વા તં હત્થિં વારેન વારેન અભિરુય્હ ગચ્છન્તા મન્તયિંસુ ''ઇદાનિ અમ્હેહિ અતિરેકતરં પુઞ્ઞં કાતબ્બં, કિં કરોમ? ચતુમહાપથે થાવરં કત્વા મહાજનસ્સ વિસ્સમનસાલં કરિસ્સામા''તિ. તે વડ્ઢકિં પક્કોસાપેત્વા સાલં પટ્ઠપેસું. માતુગામેસુ પન વિગતચ્છન્દતાય તસ્સા સાલાય માતુગામાનં પત્તિં નાદંસુ.

મઘસ્સ પન ગેહે નન્દા, ચિત્તા, સુધમ્મા, સુજાતિ ચતસ્સો ઇત્થિયો હોન્તિ. તાસુ **સુધમ્મા** વડ્ઢકિના સદ્ધિં એકતો હુત્વા, ''ભાતિક, ઇમિસ્સા સાલાય મં જેટ્ઠિકં કરોહી''તિ વત્વા લઞ્જં અદાસિ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પઠમમેવ કણ્ણિકત્થાય રુક્ખં સુક્ખાપેત્વા તચ્છેત્વા વિજ્ઝિત્વા કણ્ણિકં નિટ્ઠાપેત્વા, ''સુધમ્મા નામ અયં સાલા''તિ અક્ખરાનિ છિન્દિત્વા વત્થેન પલિવેઠેત્વા ઠપેસિ. અથ ને વડ્ઢકી સાલં નિટ્ઠાપેત્વા કણ્ણિકારોપનદિવસે ''અહો, અય્યા, એકં કરણીયં ન સરિમ્હા''તિ આહ. ''કિં નામ, ભો''તિ? ''કણ્ણિક''ન્તિ. ''હોતુ તં આહરિસ્સામા''તિ. ''ઇદાનિ છિન્નરુક્ખેન કાતું ન સક્કા, પુબ્બેયેવ તં છિન્દિત્વા તચ્છેત્વા વિજ્ઝિત્વા ઠપિતકણ્ણિકા લદ્ધું વટ્ટતી''તિ. ''ઇદાનિ કિં કાતબ્બ''ન્તિ? ''સચે કસ્સચિ ગેહે નિટ્ઠાપેત્વા ઠપિતા વિક્કાયિકકણ્ણિકા અત્થિ, સા પરિયેસિતબ્બા''તિ. તે પરિયેસન્તા સુધમ્માય ગેહે દિસ્વા સહસ્સં દત્વાપિ મૂલેન ન લભિંસુ. ''સચે મં સાલાય પત્તિં કરોથ, દસ્સામી''તિ વુત્તે પન ''મયં માતુગામાનં પત્તિં ન દમ્મા''તિ આહંસુ.

અથ ને વડ્ઢકી આહ – ''અય્યા, તુમ્હે કિં કથેથ, ઠપેત્વા બ્રહ્મલોકં અઞ્ઞં માતુગામરહિતટ્ઠાનં નામ નત્થિ, ગણ્હથ કણ્ણિકં. એવં સન્તે અમ્હાકં કમ્મં નિટ્ઠં ગમિસ્સતી''તિ. તે ''સાધૂ''તિ કણ્ણિકં ગહેત્વા સાલં નિટ્ઠાપેત્વા તિધા વિભજિંસુ. એકસ્મિં કોટ્ઠાસે ઇસ્સરાનં વસનટ્ઠાનં કરિંસુ, એકસ્મિં દુગ્ગતાનં, એકસ્મિં ગિલાનાનં. તેત્તિંસ જના તેત્તિંસ ફલકાનિ પઞ્ઞપેત્વા હત્થિસ્સ સઞ્ઞં અદંસુ – ''આગન્તુકો આગન્ત્વા યસ્સ અત્થતફલકે નિસીદતિ, તં ગહેત્વા ફલકસામિકસ્સેવ ગેહે પતિટ્ઠપેહિ, તસ્સ પાદપરિકમ્મપિટ્ઠિપરિકમ્મપાનીયખાદનીયભોજનીયસયનાનિ સબ્બાનિ ફલકસામિકસ્સેવ ભારો ભવિસ્સતી''તિ. હત્થી આગતાગતં ગહેત્વા ફલકસામિકસ્સેવ ઘરં નેતિ. સો તસ્સ તં દિવસં કત્તબ્બં કરોતિ. મઘો સાલાય અવિદૂરે કોવિળારરુક્ખં રોપેત્વા તસ્સ મૂલે પાસાણફલકં અત્થરિ. સાલં પવિટ્ઠપવિટ્ઠા જના કણ્ણિકં ઓલોકેત્વા અક્ખરાનિ વાચેત્વા, ''સુધમ્મા નામેસા સાલા''તિ વદન્તિ. તેત્તિંસજનાનં નામં ન પઞ્ઞાયતિ. **નન્દા** ચિન્તેસિ – ''ઇમે સાલં કરોન્તા અમ્હે અપત્તિકા કરિંસુ, સુધમ્મા પન અત્તનો બ્યત્તતાય કણ્ણિકં કત્વા પત્તિકા જાતા, મયાપિ કિઞ્ચિ કાતું વટ્ટતિ, કિં નુ ખો કરિસ્સામી''તિ? અથસ્સા એતદહોસિ – ''સાલં આગતાગતાનં પાનીયઞ્ચેવ ન્હાનોદકઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતિ, પોક્ખરણિં ખણાપેસ્સામી''તિ. સા પોક્ખરણિં કારેસિ. **ચિત્તા** ચિન્તેસિ – ''સુધમ્માય કણ્ણિકા દિન્ના, નન્દાય પોક્ખરણી કારિતા, મયાપિ કિઞ્ચિ કાતું વટ્ટતિ, કિં નુ ખો કરિસ્સામી''તિ? અથસ્સા એતદહોસિ – ''સાલં આગતાગતેહિ પાનીયં પિવિત્વા ન્હત્વા ગમનકાલેપિ માલં પિલન્ધિત્વા ગન્તું વટ્ટતિ, પુપ્ફારામં કારાપેસ્સામી''તિ. સા રમણીયં પુપ્ફારામં કારેસિ. યેભુય્યેન તસ્મિં આરામે ''અસુકો નામ પુપ્ફૂપગફલૂપગરુક્ખો નત્થી''તિ નાહોસિ.

સુજા પન ''અહં મઘસ્સ માતુલધીતા ચેવ પાદપરિચારિકા ચ, એતેન કતં કમ્મં મય્હમેવ, મયા કતં એતસ્સેવા''તિ ચિન્તેત્વા, કિઞ્ચિ અકત્વા અત્તભાવમેવ મણ્ડયમાના કાલં વીતિનામેસિ. મઘોપિ માતાપિતુઉપટ્ઠાનં કુલે જેટ્ઠાપચાયનકમ્મં સચ્ચવાચં અફરુસવાચં અપિ, સુણવાચં મચ્છેરવિનયં અક્કોધનન્તિ ઇમાનિ સત્ત વતપદાનિ પૂરેત્વા –

‘‘માતાપેત્તિભરં જન્તું, કુલે જેટ્ઠાપચાયિનં;
સણ્હં સખિલસમ્ભાસં, પેસુણેય્યપ્પહાયિનં.

‘‘મચ્છેરવિનયે યુત્તં, સચ્ચં કોધાભિભું નરં;
તં વે દેવા તાવતિંસા, આહુ ‘સપ્પુરિસો’ઇતી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૫૭) –

એવં પસંસિયભાવં આપજ્જિત્વા જીવિતપરિયોસાને તાવતિંસભવને સક્કો દેવરાજા હુત્વા નિબ્બત્તિ, તેપિસ્સ સહાયકા તત્થેવ નિબ્બત્તિંસુ, વડ્ઢકી વિસ્સકમ્મદેવપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ. તદા તાવતિંસભવને અસુરા વસન્તિ. તે ‘‘અભિનવા દેવપુત્તા નિબ્બત્તા’’તિ દિબ્બપાનં સજ્જયિંસુ. સક્કો અત્તનો પરિસાય કસ્સચિ અપિવનત્થાય સઞ્ઞમદાસિ. અસુરા દિબ્બપાનં પિવિત્વા મજ્જિંસુ. સક્કો ‘‘કિં મે ઇમેહિ સાધારણેન રજ્જેના’’તિ અત્તનો પરિસાય સઞ્ઞં દત્વા તે પાદેસુ ગાહાપેત્વા મહાસમુદ્દે ખિપાપેસિ. તે અવંસિરા સમુદ્દે પતિંસુ. અથ નેસં પુઞ્ઞાનુભાવેન સિનેરુનો હેટ્ઠિમતલે અસુરવિમાનં નામ નિબ્બત્તિ, ચિત્તપાટલિ નામ નિબ્બત્તિ.

દેવાસુરસઙ્ગામે પન અસુરેસુ પરાજિતેસુ દસયોજનસહસ્સં તાવતિંસદેવનગરં નામ નિબ્બત્તિ. તસ્સ પન નગરસ્સ પાચીનપચ્છિમદ્વારાનં અન્તરા દસયોજનસહસ્સં હોતિ, તથા દક્ખિણુત્તરદ્વારાનં. તં ખો પન નગરં દ્વારસહસ્સયુત્તં અહોસિ આરામપોક્ખરણિપટિમણ્ડિતં. તસ્સ મજ્ઝે સાલાય નિસ્સન્દેન તિયોજનસતુબ્બેધેહિ ધજેહિ પટિમણ્ડિતો સત્તરતનમયો સત્તયોજનસતુબ્બેધો વેજયન્તો નામ પાસાદો ઉગ્ગચ્છિ. સુવણ્ણયટ્ઠીસુ મણિધજા અહેસું, મણિયટ્ઠીસુ સુવણ્ણધજા; પવાળયટ્ઠીસુ મુત્તધજા, મુત્તયટ્ઠીસુ પવાળધજા; સત્તરતનમયાસુ યટ્ઠીસુ સત્તરતનધજા, મજ્ઝે ઠિતો ધજો તિયોજનસતુબ્બેધો અહોસિ. ઇતિ સાલાય નિસ્સન્દેન યોજનસહસ્સુબ્બેધો પાસાદો સત્તરતનમયોવ હુત્વા નિબ્બત્તિ, કોવિળારરુક્ખસ્સ નિસ્સન્દેન સમન્તા તિયોજનસતપરિમણ્ડલો પારિચ્છત્તકો નિબ્બત્તિ, પાસાણફલકસ્સ નિસ્સન્દેન પારિચ્છત્તકમૂલે દીઘતો સટ્ઠિયોજના પુથુલતો પણ્ણાસયોજના બહલતો પઞ્ચદસયોજના જયસુમનરત્તકમ્બલવણ્ણા પણ્ડુકમ્બલસિલા નિબ્બત્તિ. તત્થ નિસિન્નકાલે ઉપડ્ઢકાયો પવિસતિ, ઉટ્ઠિતકાલે ઊનં પરિપૂરતિ.

હત્થી પન એરાવણો નામ દેવપુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ. દેવલોકસ્મિઞ્હિ તિરચ્છાનગતા ન હોન્તિ. તસ્મા સો ઉય્યાનકીળાય નિક્ખમનકાલે અત્તભાવં વિજહિત્વા દિયડ્ઢયોજનસતિકો એરાવણો નામ હત્થી અહોસિ. સો તેત્તિંસજનાનં અત્થાય તેત્તિંસ કુમ્ભે માપેસિ આવટ્ટેન તિગાવુતઅડ્ઢયોજનપ્પમાણે, સબ્બેસં મજ્ઝે સક્કસ્સ અત્થાય સુદસ્સનં નામ તિંસયોજનિકં કુમ્ભં માપેસિ. તસ્સ ઉપરિ દ્વાદસયોજનિકો રતનમણ્ડપો હોતિ. તત્થ અન્તરન્તરા સત્તરતનમયા યોજનુબ્બેધા ધજા ઉટ્ઠહન્તિ. પરિયન્તે કિઙ્કિણિકજાલં ઓલમ્બતિ. યસ્સ મન્દવાતેરિતસ્સ પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયસદ્દસંમિસ્સો દિબ્બગીતસદ્દો વિય રવો નિચ્છરતિ. મણ્ડપમજ્ઝે સક્કસ્સત્થાય યોજનિકો મણિપલ્લઙ્કો પઞ્ઞત્તો હોતિ, તત્થ સક્કો નિસીદિ. તેત્તિંસ દેવપુત્તા અત્તનો કુમ્ભે રતનપલ્લઙ્કે નિસીદિંસુ. તેત્તિંસાય કુમ્ભાનં એકેકસ્મિં કુમ્ભે સત્ત સત્ત દન્તે માપેસિ. તેસુ એકેકો પણ્ણાસયોજનાયામો, એકેકસ્મિઞ્ચેત્થ દન્તે સત્ત સત્ત પોક્ખરણિયો હોન્તિ, એકેકાય પોક્ખરણિયા સત્ત સત્ત પદુમિનીગચ્છાનિ, એકેકસ્મિં ગચ્છે સત્ત સત્ત પુપ્ફાનિ હોન્તિ, એકેકસ્મિં પુપ્ફે સત્ત સત્ત પત્તાનિ, એકેકસ્મિં પત્તે સત્ત સત્ત દેવધીતરો નચ્ચન્તિ. એવં સમન્તા પણ્ણાસયોજનઠાનેસુ હત્થિદન્તેસુયેવ નટસમજ્જા હોન્તિ. એવં મહન્તં યસં અનુભવન્તો સક્કો દેવરાજા વિચરતિ.

સુધમ્માપિ કાલં કત્વા ગન્ત્વા તત્થેવ નિબ્બત્તિ. તસ્સા સુધમ્મા નામ નવ યોજનસતિકા દેવસભા નિબ્બત્તિ. તતો રમણીયતરં કિર અઞ્ઞં ઠાનં નામ નત્થિ , માસસ્સ અટ્ઠ દિવસે ધમ્મસ્સવનં તત્થેવ હોતિ. યાવજ્જતના અઞ્ઞતરં રમણીયં ઠાનં દિસ્વા, ''સુધમ્મા દેવસભા વિયા''તિ વદન્તિ. નન્દાપિ કાલં કત્વા ગન્ત્વા તત્થેવ નિબ્બત્તિ, તસ્સા પઞ્ચયોજનસતિકા નન્દા નામ પોક્ખરણી નિબ્બત્તિ. ચિત્તાપિ કાલં કત્વા ગન્ત્વા તત્થેવ નિબ્બત્તિ , તસ્સાપિ પઞ્ચયોજનસતિકં ચિત્તલતાવનં નામ નિબ્બત્તિ, તત્થ ઉપ્પન્નપુબ્બનિમિત્તે દેવપુત્તે નેત્વા મોહયમાના વિચરન્તિ. સુજા પન કાલં કત્વા એકિસ્સા ગિરિકન્દરાય એકા બકસકુણિકા હુત્વા નિબ્બત્તિ. સક્કો અત્તનો પરિચારિકા ઓલોકેન્તો ''સુધમ્મા ઇધેવ નિબ્બત્તા, તથા નન્દા ચ ચિત્તા ચ, સુજા નુ ખો કુહિં નિબ્બત્તા''તિ ચિન્તેન્તો તં તત્થ નિબ્બત્તં દિસ્વા, ''બાલા કિઞ્ચિ પુઞ્ઞં અકત્વા ઇદાનિ તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તા, ઇદાનિ પન તં પુઞ્ઞં કારેત્વા ઇધાનેતું વટ્ટતી''તિ અત્તભાવં વિજહિત્વા અઞ્ઞાતકવેસેન તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા, ''કિં કરોન્તી ઇધ વિચરસી''તિ પુચ્છિ. ''કો પન ત્વં, સામી''તિ? ''અહં તે સામિકો મઘો''તિ. ''કુહિં નિબ્બત્તોસિ, સામી''તિ? ''અહં તાવતિંસદેવલોકે નિબ્બત્તો''. ''તવ સહાયિકાનં પન નિબ્બત્તટ્ઠાનં જાનાસી''તિ? ''ન જાનામિ, સામી''તિ. ''તાપિ મમેવ સન્તિકે નિબ્બત્તા, પસ્સિસ્સસિ તા સહાયિકા''તિ. ''કથાહં તત્થ ગમિસ્સામી''તિ? સક્કો ''અહં તં તત્થ નેસ્સામી''તિ વત્વા હત્થતલે ઠપેત્વા દેવલોકં નેત્વા નન્દાય પોક્ખરણિયા તીરે વિસ્સજ્જેત્વા ઇતરાસં તિસ્સન્નં આરોચેસિ – ''તુમ્હાકં સહાયિકં સુજં પસ્સિસ્સથા''તિ. ''કુહિં સા, દેવા''તિ ? ''નન્દાય પોક્ખરણિયા તીરે ઠિતા''તિ આહ. તા તિસ્સોપિ ગન્ત્વા, ''અહો અય્યાય એવરૂપં અત્તભાવમણ્ડનસ્સ ફલં, ઇદાનિસ્સા તુણ્ડં પસ્સથ, પાદે પસ્સથ, જઙ્ઘા પસ્સથ, સોભતિ વતસ્સા અત્તભાવો''તિ કેળિં કત્વા પક્કમિંસુ.

પુન સક્કો તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા, ''દિટ્ઠા તે સહાયિકા''તિ વત્વા ''દિટ્ઠા મં ઉપ્પણ્ડેત્વા ગતા, તત્થેવ મં નેહી''તિ વુત્તે તં તત્થેવ નેત્વા ઉદકે વિસ્સજ્જેત્વા, ''દિટ્ઠા તે તાસં સમ્પત્તી''તિ પુચ્છિ. ''દિટ્ઠા, દેવા''તિ? ''તયાપિ તત્થ નિબ્બત્તનૂપાયં કાતું વટ્ટતી''તિ. ''કિં કરોમિ, દેવા''તિ? ''મયા દિન્નં ઓવાદં રક્ખિસ્સસી''તિ. ''રક્ખિસ્સામિ, દેવા''તિ. અથસ્સા પઞ્ચ સીલાનિ દત્વા, ''અપ્પમત્તા રક્ખાહી''તિ વત્વા પક્કામિ. સા તતો પટ્ઠાય સયંમતમચ્છકેયેવ પરિયેસિત્વા ખાદતિ. સક્કો કતિપાહચ્ચયેન તસ્સા વીમંસનત્થાય ગન્ત્વા, વાલુકાપિટ્ઠે મતમચ્છકો વિય હુત્વા ઉત્તાનો નિપજ્જિ. સા તં દિસ્વા ''મતમચ્છકો''તિ સઞ્ઞાય અગ્ગહેસિ. મચ્છો ગિલનકાલે નઙ્ગુટ્ઠં ચાલેસિ. સા ''સજીવમચ્છકો''તિ ઉદકે વિસ્સજ્જેસિ. સો થોકં વીતિનામેત્વા પુન તસ્સા પુરતો ઉત્તાનો હુત્વા નિપજ્જિ. પુન સા ''મતમચ્છકો''તિ સઞ્ઞાય ગહેત્વા ગિલનકાલે અગ્ગનઙ્ગુટ્ઠં ચાલેસિ. તં દિસ્વા ''સજીવમચ્છો''તિ વિસ્સજ્જેસિ. એવં તિક્ખત્તું વીમંસિત્વા ''સાધુકં સીલં રક્ખતી''તિ અત્તાનં જાનાપેત્વા ''અહં તવ વીમંસનત્થાય આગતો, સાધુકં સીલં રક્ખસિ, એવં રક્ખમાના ન ચિરસ્સેવ મમ સન્તિકે નિબ્બત્તિસ્સસિ, અપ્પમત્તા હોહી''તિ વત્વા પક્કામિ.

સા તતો પટ્ઠાય પન સયંમતમચ્છં લભતિ વા, ન વા. અલભમાના કતિપાહચ્ચયેનેવ સુસ્સિત્વા કાલં કત્વા તસ્સ સીલસ્સ ફલેન બારાણસિયં કુમ્ભકારસ્સ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથસ્સા પન્નરસસોળસવસ્સુદ્દેસિકકાલે સક્કો ''કુહિં નુ ખો સા નિબ્બત્તા''તિ આવજ્જેન્તો દિસ્વા, ''ઇદાનિ મયા તત્થ ગન્તું વટ્ટતી''તિ એળાલુકવણ્ણેન પઞ્ઞાયમાનેહિ સત્તહિ રતનેહિ યાનકં પૂરેત્વા તં પાજેન્તો બારાણસિં પવિસિત્વા, ''અમ્મતાતા, એળાલુકાનિ ગણ્હથ ગણ્હથા''તિ ઉગ્ઘોસેન્તો વીથિં પટિપજ્જિ. મુગ્ગમાસાદીનિ ગહેત્વા આગતે પન ''મૂલેન ન દેમી''તિ વત્વા, ''કથં દેસી''તિ વુત્તે, ''સીલરક્ખિકાય ઇત્થિયા દમ્મી''તિ આહ. ''સીલં નામ, સામિ, કીદિસં, કિં કાળં, ઉદાહુ નીલાદિવણ્ણ''ન્તિ? ''તુમ્હે 'સીલં કીદિસ'ન્તિપિ ન જાનાથ, કિમેવ નં રક્ખિસ્સથ, સીલરક્ખિકાય પન

દસ્સામી''તિ. ''સામિ, એસા કુમ્ભકારસ્સ ધીતા 'સીલં રક્ખામી'તિ વિચરતિ, એતિસ્સા દેહી''તિ. સાપિ નં ''તેન હિ મય્હં દેહિ, સામી''તિ આહ. ''કાસિ ત્વ''ન્તિ? ''અહં અવિજહિતપઞ્ચસીલા''તિ. ''તુય્હમેવેતાનિ મયા આનીતાની''તિ યાનકં પાજેન્તો તસ્સા ઘરં ગન્ત્વા અગ્ઘેહિ અનાહરિયં કત્વા એળાલુકવણ્ણેન દેવદત્તિયં ધનં દત્વા અત્તાનં જાનાપેત્વા, ''ઇદં તે જીવિતવુત્તિયા ધનં, પઞ્ચસીલાનિ અખણ્ડાદીનિ કત્વા રક્ખાહી''તિ વત્વા પક્કામિ.

સાપિ તતો ચવિત્વા અસુરભવને અસુરજેટ્ઠકસ્સ ધીતા હુત્વા સક્કસ્સ વેરિઘરે નિબ્બત્તિ. દ્વીસુ પન અત્તભાવેસુ સીલસ્સ સુરક્ખિતત્તા અભિરૂપા અહોસિ સુવણ્ણવણ્ણા અસાધારણાય રૂપસિરિયા સમન્નાગતા. વેપચિત્તિઅસુરિન્દો આગતાગતાનં અસુરાનં ''તુમ્હે મમ ધીતુ અનુચ્છવિકા ન હોથા''તિ તં કસ્સચિ અદત્વા, ''મમ ધીતા અત્તનાવ અત્તનો અનુચ્છવિકં સામિકં ગહેસ્સતી''તિ અસુરબલં સન્નિપાતાપેત્વા, ''તુય્હં અનુચ્છવિકં સામિકં ગણ્હા''તિ તસ્સા, હત્થે પુપ્ફદામં અદાસિ. તસ્મિં ખણે સક્કો તસ્સા નિબ્બત્તટ્ઠાનં ઓલોકેન્તો તં પવત્તિં ઞત્વા, ''ઇદાનિ મયા ગન્ત્વા તં આનેતું વટ્ટતી''તિ મહલ્લકઅસુરવણ્ણં નિમ્મિનિત્વા ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે અટ્ઠાસિ. સાપિ ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તી તં દિટ્ઠમત્તાવ પુબ્બસન્નિવાસવસેન ઉપ્પન્નેન પેમેન મહોઘેનેવ અજ્ઝોત્થટહદયા હુત્વા, ''એસો મે સામિકો''તિ તસ્સ ઉપરિ પુપ્ફદામં ખિપિ . અસુરા ''અમ્હાકં રાજા એત્તકં કાલં ધીતુ અનુચ્છવિકં અલભિત્વા ઇદાનિ લભિ, અયમેવસ્સ ધીતુ પિતામહતો મહલ્લકો અનુચ્છવિકો''તિ લજ્જમાના અપક્કમિંસુ. સક્કોપિ તં હત્થે ગહેત્વા ''સક્કોહમસ્મી''તિ નદિત્વા આકાસે પક્ખન્દિ. અસુરા ''વઞ્ચિતમ્હા જરસક્કેના''તિ તં અનુબન્ધિંસુ. માતલિ, સઙ્ગાહકો વેજયન્તરથં આહરિત્વા અન્તરામગ્ગે અટ્ઠાસિ. સક્કો તં તત્થ આરોપેત્વા દેવનગરાભિમુખો પાયાસિ. અથસ્સ સિપ્પલિવનં સમ્પત્તકાલે રથસદ્દં સુત્વા ભીતા ગરુળપોતકા વિરવિંસુ. તેસં સદ્દં સુત્વા સક્કો માતલિં પુચ્છિ – ''કે એતે વિરવન્તી''તિ? ''ગરુળપોતકા, દેવા''તિ. ''કિં કારણા''તિ? ''રથસદ્દં સુત્વા મરણભયેના''તિ. ''મં એકં નિસ્સાય એત્તકો દિજો રથવેગેન વિચુણ્ણિતો મા નસ્સિ, નિવત્તેહિ રથ''ન્તિ. સોપિ સિન્ધવસહસ્સસ્સ દણ્ડકસઞ્ઞં દત્વા રથં નિવત્તેસિ. તં દિસ્વા અસુરા ''જરસક્કો અસુરપુરતો પટ્ઠાય પલાયન્તો ઇદાનિ રથં નિવત્તેસિ, અદ્ધા તેન ઉપત્થમ્ભો લદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ નિવત્તેત્વા આગમનમગ્ગેનેવ અસુરપુરં પવિસિત્વા પુન સીસં ન ઉક્ખિપિંસુ.

સક્કોપિ સુજં અસુરકઞ્ઞં દેવનગરં નેત્વા અડ્ઢતેય્યાનં અચ્છરાકોટીનં જેટ્ઠિકટ્ઠાને ઠપેસિ. સા સક્કં વરં યાચિ – ''મહારાજ, મમ ઇમસ્મિં દેવલોકે માતાપિતરો વા ભાતિકભગિનિયો વા નત્થિ, યત્થ યત્થ ગચ્છસિ, તત્થ તત્થ મં ગહેત્વાવ ગચ્છેય્યાસી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ તસ્સા પટિઞ્ઞં અદાસિ. તતો પટ્ઠાય ચિત્તપાટલિયા પુપ્ફિતાય અસુરા ''અમ્હાકં નિબ્બત્તટ્ઠાને દિબ્બપારિચ્છત્તકસ્સ પુપ્ફનકાલો''તિ યુદ્ધત્થાય સગ્ગં અભિરુહન્તિ. સક્કો હેટ્ઠાસમુદ્દે નાગાનં આરક્ખં અદાસિ, તતો સુપણ્ણાનં, તતો કુમ્ભણ્ડાનં, તતો યક્ખાનં. તતો ચતુન્નં મહારાજાનં. સબ્બૂપરિ પન ઉપદ્દવનિવત્તનત્થાય દેવનગરદ્વારેસુ વજિરહત્થા ઇન્દપટિમા ઠપેસિ. અસુરા નાગાદયો જિનિત્વા આગતાપિ ઇન્દપટિમા દૂરતો દિસ્વા ''સક્કો નિક્ખન્તો''તિ પલાયન્તિ. એવં, મહાલિ, મઘો માણવો અપ્પમાદપટિપદં પટિપજ્જિ. એવં અપ્પમત્તો પનેસ એવરૂપં ઇસ્સરિયં પત્વા દ્વીસુ દેવલોકેસુ રજ્જં કારેસિ. અપ્પમાદો નામેસ બુદ્ધાદીહિ પસત્થો. અપ્પમાદઞ્હિ નિસ્સાય સબ્બેસમ્પિ લોકિયલોકુત્તરાનં વિસેસાનં અધિગમો હોતીતિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

30. ''અપ્પમાદેન મઘવા, દેવાનં સેટ્ઠતં ગતો;
અપ્પમાદં પસંસન્તિ, પમાદો ગરહિતો સદા''તિ.

તત્થ **અપ્પમાદેના**તિ મચલગામે ભૂમિપ્પદેસસોધનં આદિં કત્વા કતેન અપ્પમાદેન. **મઘવા**તિ ઇદાનિ ''મઘવા''તિપઞ્ઞાતો મઘો માણવો દ્વિન્નં દેવલોકાનં રાજભાવેન **દેવાનં સેટ્ઠતં ગતો. પસંસન્તી**તિ બુદ્ધાદયો પણ્ડિતા અપ્પમાદમેવ થોમેન્તિ વણ્ણયન્તિ. કિં કારણા? સબ્બેસં લોકિયલોકુત્તરાનં વિસેસાનં પટિલાભકારણત્તા. **પમાદો ગરહિતો સદા**તિ પમાદો પન તેહિ અરિયેહિ નિચ્ચં ગરહિતો નિન્દિતો. કિં કારણા? સબ્બવિપત્તીનં મૂલભાવતો. મનુસ્સદોભગ્ગં વા હિ અપાયુપ્પત્તિ વા સબ્બા પમાદમૂલિકાયેવાતિ.

ગાથાપરિયોસાને મહાલિ લિચ્છવી સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ બહૂ સોતાપન્નાદયો જાતાતિ.

મઘવત્થુ સત્તમં.

૮. અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ

અપ્પમાદરતો ભિક્ખૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સત્થુ સન્તિકે યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો અરહત્તં પત્તું નાસક્ખિ. સો ''વિસેસેત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેસ્સામી''તિ તતો નિક્ખમિત્વા સત્થુ સન્તિકં આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે મહન્તં દાવગ્ગિં ઉટ્ઠિતં દિસ્વા વેગેન એકં મુણ્ડપબ્બતમત્થકં અભિરુય્હ નિસિન્નો અરઞ્ઞં ડય્હમાનં અગ્ગિં દિસ્વા આરમ્મણં ગણ્હિ – ''યથા અયં અગ્ગિ મહન્તાનિ ચ ખુદ્દકાનિ ચ ઉપાદાનાનિ ડહન્તો ગચ્છતિ, એવં અરિયમગ્ગઞાણગ્ગિનાપિ મહન્તાનિ ચ ખુદ્દકાનિ ચ સંયોજનાનિ ડહન્તેન ગન્તબ્બં ભવિસ્સતી''તિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તસ્સ ચિત્તાચારં ઞત્વા, ''એવમેવ, ભિક્ખુ, મહન્તાનિપિ ખુદ્દકાનિપિ ઉપાદાનાનિ વિય ઇમેસં સત્તાનં અબ્ભન્તરે ઉપ્પજ્જમાનાનિ અણુંથૂલાનિ સંયોજનાનિ, તાનિ ઞાણગ્ગિના ઝાપેત્વા અભબ્બુપ્પત્તિકાનિ કાતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઓભાસં વિસ્સજ્જેત્વા તસ્સ ભિક્ખુનો અભિમુખે નિસિન્નો વિય પઞ્ઞાયમાનો ઇમં ઓભાસગાથમાહ –

૩૧. ''અપ્પમાદરતો ભિક્ખુ, પમાદે ભયદસ્સિ વા;
સંયોજનં અણું થૂલં, ડહં અગ્ગીવ ગચ્છતી''તિ.

તત્થ **અપ્પમાદરતો**તિ અપ્પમાદે રતો અભિરતો, અપ્પમાદેન વીતિનામેન્તોતિ અત્થો. **પમાદે ભયદસ્સિ વા**તિ નિરયુપ્પત્તિઆદિકં પમાદે ભયં ભયતો પસ્સન્તો, તાસં વા ઉપ્પત્તીનં મૂલત્તા પમાદં ભયતો પસ્સન્તો. **સંયોજન**ન્તિ વટ્ટદુક્ખેન સદ્ધિં યોજનં બન્ધનં પજાનં વટ્ટે ઓસીદાપનસમત્થં દસવિધં સંયોજનં. **અણું થૂલ**ન્તિ મહન્તઞ્ચ ખુદ્દકઞ્ચ. **ડહં અગ્ગીવ ગચ્છતી**તિ યથા અયં અગ્ગી એતં મહન્તઞ્ચ ખુદ્દકઞ્ચ ઉપાદાનં ડહન્તોવ ગચ્છતિ. એવમેસો અપ્પમાદરતો ભિક્ખુ અપ્પમાદાધિગતેન ઞાણગ્ગિના એતં સંયોજનં ડહન્તો અભબ્બુપ્પત્તિકં કરોન્તો ગચ્છતીતિ અત્થો.

ગાથાપરિયોસાને સો ભિક્ખુ યથાનિસિન્નોવ સબ્બસંયોજનાનિ ઝાપેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા આકાસેનાગન્ત્વા તથાગતસ્સ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં થોમેત્વા વણ્ણેત્વા વન્દમાનોવ પક્કામીતિ.

અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. નિગમવાસિતિસ્સત્થેરવત્થુ

અપ્પમાદરતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો નિગમવાસિતિસ્સત્થેરં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સાવત્થિતો અવિદૂરે નિગમગામે જાતસંવડ્ઢો એકો કુલપુત્તો સત્થુ સાસને પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો ''નિગમવાસિતિસ્સત્થેરો નામ અપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠો પવિવિત્તો આરદ્ધવીરિયો''તિ પઞ્ઞાયિ. સો નિબદ્ધં ઞાતિગામેયેવ પિણ્ડાય વિચરતિ. અનાથપિણ્ડિકાદીસુ મહાદાનાનિ કરોન્તેસુ, પસેનદિકોસલે અસદિસદાનં કરોન્તેપિ સાવત્થિં નાગચ્છતિ. ભિક્ખૂ ''અયં નિગમવાસિતિસ્સત્થેરો ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય ઞાતિસંસટ્ઠો વિહરતિ, અનાથપિણ્ડિકાદીસુ મહાદાનાદીનિ કરોન્તેસુ, પસેનદિકોસલે અસદિસદાનં કરોન્તેપિ નેવ આગચ્છતી''તિ કથં સમુટ્ઠાપેત્વા સત્થુ આરોચયિંસુ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા, ''સચ્ચં કિર ત્વં, ભિક્ખુ, એવં કરોસી''તિ પુચ્છિત્વા, ''નત્થિ, ભન્તે, મય્હં ઞાતિસંસગ્ગો, અહં એતે મનુસ્સે નિસ્સાય અજ્ઝોહરણીયમત્તં આહારં લભામિ લૂખે વા પણીતે વા. યાપનમત્તે લદ્ધે પુન કિં આહારપરિયેસનેનાતિ ન ગચ્છામિ, ઞાતીહિ પન મે સંસગ્ગો નામ નત્થિ, ભન્તે''તિ વુત્તે સત્થા પકતિયાપિ તસ્સ અજ્ઝાસયં વિજાનન્તો – ''સાધુ સાધુ, ભિક્ખૂ''તિ તસ્સ સાધુકારં દત્વા, ''અનચ્છરિયં ખો પનેતં ભિક્ખુ, યં ત્વં માદિસં આચરિયં લભિત્વા અપ્પિચ્છો અહોસિ. અયઞ્હિ અપ્પિચ્છતા નામ મમ તન્તિ, મમ પવેણી''તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ યાચિતો અતીતં આહરિ –

અતીતે હિમવન્તે ગઙ્ગાતીરે એકસ્મિં ઉદુમ્બરવને અનેકસહસ્સા સુવા વસિંસુ. તત્રેકો સુવરાજા અત્તનો નિવાસરુક્ખસ્સ ફલેસુ ખીણેસુ યં યદેવ અવસિટ્ઠં હોતિ અઙ્કુરો વા પત્તં વા તચો વા, તં તં ખાદિત્વા ગઙ્ગાયં પાનીયં પિવિત્વા પરમપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠો હુત્વા અઞ્ઞત્થ ન ગચ્છતિ. તસ્સ અપ્પિચ્છસન્તુટ્ઠભાવગુણેન સક્કસ્સ ભવનં કમ્પિ. સક્કો આવજ્જમાનો તં દિસ્વા તસ્સ વીમંસનત્થં અત્તનો આનુભાવેન તં રુક્ખં સુક્ખાપેસિ. રુક્ખો ઓભગ્ગો ખાણુમત્તો છિદ્દાવછિદ્દોવ હુત્વા વાતે પહરન્તે આકોટિતો વિય સદ્દં નિચ્છારેન્તો અટ્ઠાસિ. તસ્સ છિદ્દેહિ ચુણ્ણાનિ નિક્ખમન્તિ. સુવરાજા તાનિ ખાદિત્વા ગઙ્ગાયં પાનીયં પિવિત્વા અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા વાતાતપં અગણેત્વા ઉદુમ્બરખાણુમત્થકે નિસીદતિ. સક્કો તસ્સ પરમપ્પિચ્છભાવં ઞત્વા, ''મિત્તધમ્મગુણં કથાપેત્વા વરમસ્સ દત્વા ઉદુમ્બરં અમતફલં કત્વા આગમિસ્સામી''તિ એકો હંસરાજા હુત્વા સુજં અસુરકઞ્ઞં પુરતો કત્વા ઉદુમ્બરવનં ગન્ત્વા અવિદૂરે એકસ્સ રુક્ખસ્સ સાખાય નિસીદિત્વા તેન સદ્ધિં કથેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ''સન્તિ રુક્ખા હરિપત્તા, દુમાનેકફલા બહૂ;
> કસ્મા નુ સુક્ખે કોળાપે, સુવસ્સ નિરતો મનો''તિ. (જા॰ ૧.૯.૩૦);

સબ્બં સુવજાતકં નવકનિપાતે આગતનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં. અટ્ઠુપ્પત્તિયેવ હિ તત્થ ચ ઇધ ચ નાના, સેસં તાદિસમેવ. સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ''તદા સક્કો આનન્દો અહોસિ, સુવરાજા અહમેવા''તિ વત્વા, ''એવં, ભિક્ખવે, અપ્પિચ્છતા નામેસા મમ તન્તિ, મમ પવેણી, અનચ્છરિયા મમ પુત્તસ્સ નિગમવાસિતિસ્સસ્સ માદિસં આચરિયં લભિત્વા અપ્પિચ્છતા, ભિક્ખુના નામ નિગમવાસિતિસ્સેન વિય અપ્પિચ્છેનેવ ભવિતબ્બં. એવરૂપો હિ ભિક્ખુ અભબ્બો સમથવિપસ્સનાધમ્મેહિ વા મગ્ગફલેહિ વા પરિહાનાય, અઞ્ઞદત્થુ નિબ્બાનસ્સેવ સન્તિકે હોતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> **૩૨.** ''અપ્પમાદરતો ભિક્ખુ, પમાદે ભયદસ્સિ વા;
> અભબ્બો પરિહાનાય, નિબ્બાનસ્સેવ સન્તિકે''તિ.

તત્થ **અભબ્બો પરિહાનાયા**તિ સો એવરૂપો ભિક્ખુ સમથવિપસ્સનાધમ્મેહિ વા મગ્ગફલેહિ વા પરિહાનાય અભબ્બો, નાપિ પત્તેહિ પરિહાયતિ, ન અપ્પત્તાનિ ન પાપુણાતિ. **નિબ્બાનસ્સેવ સન્તિકે**તિ કિલેસપરિનિબ્બાનસ્સપિ અનુપાદાપરિનિબ્બાનસ્સાપિ સન્તિકેયેવાતિ.

ગાથાપરિયોસાને નિગમવાસિતિસ્સત્થેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

નિગમવાસિતિસ્સત્થેરવત્થુ નવમં.

અપ્પમાદવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા. દુતિયો વગ્ગો.

૩. ચિત્તવગ્ગો

૧. મેઘિયત્થેરવત્થુ

ફન્દનં ચપલં ચિત્તન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ચાલિકાય પબ્બતે વિહરન્તો આયસ્મન્તં મેઘિયં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ વત્થું વિભાવનત્થં સબ્બં **મેઘિયસુત્તન્તં** (ઉદા॰ ૩૧) વિત્થારેતબ્બં. સત્થા પન તીહિ વિતક્કેહિ અન્વાસત્તતાય તસ્મિં અમ્બવને પધાનં અનુયુઞ્જિતું અસક્કુણિત્વા આગતં મેઘિયત્થેરં આમન્તેત્વા, ''અતિભારિયં તે, મેઘિય, કતં 'આગમેહિ તાવ, મેઘિય, એકકોમ્હિ યાવ અઞ્ઞોપિ કોચિ ભિક્ખુ આગચ્છતી'તિ મં યાચન્તં એકકં પહાય ગચ્છન્તેન ભિક્ખુના નામ એવં ચિત્તવસિકેન ભવિતું ન વટ્ટતિ, ચિત્તં નામેતં લહુકં, તં અત્તનો વસે વત્તેતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૩૩. ''ફન્દનં ચપલં ચિત્તં, દૂરક્ખં દુન્નિવારયં;
ઉજું કરોતિ મેધાવી, ઉસુકારોવ તેજનં.

૩૪. ''વારિજોવ થલે ખિત્તો, ઓકમોકતઉબ્ભતો;
પરિપ્ફન્દતિદં ચિત્તં, મારધેય્યં પહાતવે''તિ.

તત્થ **ફન્દન**ન્તિ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ વિપ્ફન્દમાનં. **ચપલ**ન્તિ એકઇરિયાપથેન અસણ્ઠહન્તો ગામદારકો વિય એકસ્મિં આરમ્મણે અસણ્ઠહનતો ચપલં. **ચિત્ત**ન્તિ વિઞ્ઞાણં, ભૂમિવત્થુઆરમ્મણકિરિયાદિવિચિત્તતાય પનેતં ''ચિત્ત''ન્તિ વુત્તં. **દૂરક્ખ**ન્તિ કિટ્ઠસમ્બાધે ઠાને કિટ્ઠખાદકગોણં વિય એકેકસ્મિં સપ્પાયારમ્મણેયેવ દુટ્ઠપનતો દૂરક્ખં. **દુન્નિવારય**ન્તિ વિસભાગારમ્મણં ગચ્છન્તં પટિસેધેતું દુક્ખત્તા દુન્નિવારયં. **ઉસુકારોવ તેજન**ન્તિ યથા નામ ઉસુકારો અરઞ્ઞતો એકં વઙ્કદણ્ડકં આહરિત્વા નિત્તચં કત્વા કઞ્જિયતેલેન મક્ખેત્વા અઙ્ગારકપલ્લે તાપેત્વા રુક્ખાલકે ઉપ્પીળેત્વા નિવઙ્કં ઉજું વાલવિજ્ઝનયોગ્ગં કરોતિ, કત્વા ચ પન રાજરાજમહામત્તાનં સિપ્પં દસ્સેત્વા મહન્તં સક્કારસમ્માનં લભતિ, એવમેવ મેધાવી પણ્ડિતો વિઞ્ઞૂ પુરિસો ફન્દનાદિસભાવમેતં ચિત્તં ધુતઙ્ગારઞ્ઞવાસવસેન, નિત્તચં અપગતઓળારિકકિલેસં કત્વા સદ્ધાસિનેહેન તેમેત્વા કાયિકચેતસિકવીરિયેન તાપેત્વા સમથવિપસ્સનાલકે ઉપ્પીળેત્વા ઉજું અકુટિલં નિબ્બિસેવનં કરોતિ, કત્વા ચ પન સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા મહન્તં અવિજ્જક્ખન્ધં પદાલેત્વા, ''તિસ્સો વિજ્જા, છ અભિઞ્ઞા, નવ લોકુત્તરધમ્મે''તિ ઇમં વિસેસં હત્થગતમેવ કત્વા અગ્ગદક્ખિણેય્યભાવં લભતિ.

વારિજોવાતિ મચ્છો વિય, **થલે ખિત્તો**તિ હત્થેન વા પાદેન વા જાલાદીનં વા અઞ્ઞતરેન થલે છડ્ડિતો. **ઓકમોકતઉબ્ભતો**તિ ''ઓકપુણ્ણેહિ ચીવરેહી''તિ એત્થ (મહાવ॰ ૩૦૬) ઉદકં ઓકં, ''ઓકં પહાય અનિકેતસારી''તિ એત્થ (સુ॰ નિ॰ ૮૫૦) આલયો, એત્થ ઉભયમ્પિ લબ્ભતિ. ''ઓકમોકતઉબ્ભતો''તિ હિ એત્થ **ઓકમોકતો**તિ ઉદકસઙ્ખાતા આલયાતિ અયમત્થો. **ઉબ્ભતો**તિ ઉદ્ધટો. **પરિપ્ફન્દતિદં ચિત્ત**ન્તિ યથા સો ઉદકાલયતો ઉબ્ભતો થલે ખિત્તો મચ્છો ઉદકં અલભન્તો પરિપ્ફન્દતિ, એવમિદં પઞ્ચકામગુણાલયાભિરતં ચિત્તં તતો ઉદ્ધરિત્વા મારધેય્યસઙ્ખાતં વટ્ટં પહાતું વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાને ખિત્તં કાયિકચેતસિકવીરિયેન સન્તાપિયમાનં

પરિપ્ફન્દતિ, સણ્ઠાતું ન સક્કોતિ. એવં સન્તેપિ ધુરં અનિક્ખિપિત્વા મેધાવી પુગ્ગલો તં વુત્તનયેનેવ ઉજું કમ્મનિયં કરોતીતિ અત્થો. અપરો નયો – ઇદં મારધેય્યં કિલેસવટ્ટં અવિજહિત્વા ઠિતં ચિત્તં સો વારિજો વિય પરિપ્ફન્દતિ, તસ્મા **મારધેય્યં પહાતવે**, યેન કિલેસવટ્ટસઙ્ખાતેન મારધેય્યેનેવ પરિપ્ફન્દતિ, તં પહાતબ્બન્તિ.

ગાથાપરિયોસાને મેઘિયત્થેરો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતો, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપન્નાદયો જાતાતિ.

મેઘિયત્થેરવત્થુ પઠમં.

૨. અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ

દુન્નિગ્ગહસ્સ લહુનોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

કોસલરઞ્ઞો કિર વિજિતે પબ્બતપાદે માતિકગામો નામ એકો ઘનવાસો ગામો અહોસિ. અથેકદિવસં સટ્ઠિમત્તા ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકે યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા તં ગામં ગન્ત્વા પિણ્ડાય પવિસિંસુ. અથ ને યો તસ્સ ગામસ્સ સામિકો માતિકો નામ, તસ્સ માતા દિસ્વા ગેહે નિસીદાપેત્વા નાનગ્ગરસેન યાગુભત્તેન પરિવિસિત્વા, ''ભન્તે, કત્થ ગન્તુકામા''તિ પુચ્છિ. ''યથા ફાસુકટ્ઠાનં મહાઉપાસિકે''તિ. સા ''વસ્સાવાસટ્ઠાનં, અય્યા, પરિયેસન્તિ મઞ્ઞે''તિ ઞત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા, ''સચે, અય્યા, ઇમં તેમાસં ઇધ વસિસ્સન્તિ, અહં તીણિ સરણાનિ, પઞ્ચ સીલાનિ ગહેત્વા ઉપોસથકમ્મં કરિસ્સામી''તિ આહ. ભિક્ખૂ ''મયં ઇમં નિસ્સાય ભિક્ખાય અકિલમન્તા ભવનિસ્સરણં કાતું સક્ખિસ્સામા''તિ અધિવાસયિંસુ. સા તેસં વસનટ્ઠાનં વિહારં પટિજગ્ગિત્વા અદાસિ.

તે તત્થેવ વસન્તા એકદિવસં સન્નિપતિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓવદિંસુ, ''આવુસો, અમ્હેહિ પમાદચારં ચરિતું ન વટ્ટતિ. અમ્હાકઞ્હિ સકગેહં વિય અટ્ઠ મહાનિરયા વિવટદ્વારાયેવ, ધરમાનકબુદ્ધસ્સ ખો પન સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા મયં આગતા, બુદ્ધા ચ નામ પદાનુપદિકં વિચરન્તેનાપિ સઠેન આરાધેતું ન સક્કા, યથાજ્ઝાસયેનેવ આરાધેતું સક્કા, અપ્પમત્તા હોથ, દ્વીહિ એકટ્ઠાને ન ઠાતબ્બં, ન નિસીદિતબ્બં, સાયં ખો પન થેરૂપટ્ઠાનકાલે પાતોવ ભિક્ખાચારકાલે એકતો ભવિસ્સામ, સેસકાલે દ્વે એકતો ન ભવિસ્સામ, અપિચ ખો પન અફાસુકેન ભિક્ખુના આગન્ત્વા વિહારમજ્ઝે ઘણ્ડિયા પહતાય ઘણ્ડિસઞ્ઞાય આગન્ત્વા તસ્સ ભેસજ્જં કરિસ્સામા''તિ.

તેસુ એવં કતિકં કત્વા વિહરન્તેસુ એકદિવસં સા ઉપાસિકા સપ્પિતેલફાણિતાદીનિ ગાહાપેત્વા દાસદાસિકમ્મકરાદીહિ પરિવુતા સાયન્હસમયે તં વિહારં ગન્ત્વા વિહારમજ્ઝે ભિક્ખૂ અદિસ્વા, ''કહં નુ ખો, અય્યા, ગતા''તિ પુરિસે પુચ્છિત્વા, ''અત્તનો અત્તનો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેસુ નિસિન્ના ભવિસ્સન્તિ, અય્યે''તિ વુત્તે, ''કિં નુ ખો કત્વા દટ્ઠું સક્ખિસ્સામી''તિ આહ. અથ નં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ કતિકવત્તં જાનનમનુસ્સા આહંસુ – ''ઘણ્ડિયા પહતાય સન્નિપતિસ્સન્તિ, અય્યે''તિ. સા ચ ઘણ્ડિં પહરાપેસિ. ભિક્ખૂ ઘણ્ડિસદ્દં સુત્વા, ''કસ્સચિ અફાસુકં ભવિસ્સતી''તિ સકસકટ્ઠાનેહિ નિક્ખમિત્વા વિહારમજ્ઝે સન્નિપતિંસુ. દ્વેપિ જના એકમગ્ગેનાગતા નામ નત્થિ. ઉપાસિકા એકેકટ્ઠાનતો એકેકમેવ આગચ્છન્તં દિસ્વા, ''મમ પુત્તેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહો કતો ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં વન્દિત્વા પુચ્છિ – ''કલહં નુ ખો, ભન્તે, કરિત્થા''તિ? ''ન કરોમ, મહાઉપાસિકે''તિ. ''સચે વો, ભન્તે, કલહો નત્થિ, અથ કસ્મા યથા અમ્હાકં ગેહં આગચ્છન્તા સબ્બે એકતોવ આગચ્છથ, એવં અનાગન્ત્વા એકેકટ્ઠાનતો એકેકાવ આગતા''તિ? ''મહાઉપાસિકે, એકેકસ્મિં ઠાને નિસીદિત્વા સમણધમ્મં કરિમ્હા''તિ. ''કો એસ

, ભન્તે, સમણધમ્મો નામા''તિ? ''દ્વત્તિંસાકારે સજ્ઝાયં કરોમ, અત્તભાવે ચ ખયવયં પટ્ઠપેમ, મહાઉપાસિકે''તિ. ''કિં પન, ભન્તે, દ્વત્તિંસાકારે સજ્ઝાયં કાતું, અત્તભાવે ચ ખયવયં પટ્ઠપેતું તુમ્હાકમેવ વટ્ટતિ, ઉદાહુ અમ્હાકમ્પીતિ, કસ્સચિપિ અવારિતો એસ ધમ્મો, મહાઉપાસિકે''તિ. ''તેન હિ, ભન્તે, મય્હમ્પિ દ્વત્તિંસાકારં દેથ, અત્તભાવે ચ ખયવયપટ્ઠપનં આચિક્ખથા''તિ. ''તેન હિ ઉગ્ગણ્હ, મહાઉપાસિકે''તિ સબ્બં ઉગ્ગણ્હાપેસું.

સા તતો પટ્ઠાય દ્વત્તિંસાકારે સજ્ઝાયં કત્વા અત્તનિ ખયવયં પટ્ઠપેત્વા તેહિ ભિક્ખૂહિ પુરેતરમેવ તયો મગ્ગે, તીણિ ચ ફલાનિ પાપુણિ. મગ્ગેનેવ ચસ્સા ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા લોકિયઅભિઞ્ઞા ચ આગમિંસુ. સા મગ્ગફલસુખતો વુટ્ઠાય દિબ્બચક્ખુના ઓલોકેત્વા, ''કદા નુ ખો મમ પુત્તેહિ અયં ધમ્મો અધિગતો''તિ ઉપધારેન્તી સબ્બેપિમે સરાગા સદોસા સમોહા ઝાનવિપસ્સનામત્તમ્પિ તેસં નત્થિ, ''કિં નુ ખો મય્હં પુત્તાનં અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયો અત્થિ, નત્થી''તિ આવજ્જેત્વા, ''અત્થી''તિ દિસ્વા, ''સેનાસનસપ્પાયં નુ ખો અત્થિ, નત્થી''તિ આવજ્જેત્વા તમ્પિ દિસ્વા, ''પુગ્ગલસપ્પાયં નુ ખો લભન્તિ, ન લભન્તી''તિ આવજ્જેસિ, પુગ્ગલસપ્પાયમ્પિ દિસ્વા, ''આહારસપ્પાયં નુ ખો લભન્તિ, ન લભન્તી''તિ ઉપધારેન્તી ''આહારસપ્પાયં નેસં નત્થી''તિ દિસ્વા તતો પટ્ઠાય નાનાવિધં યાગું, અનેકપ્પકારં ખજ્જકં, નાનગ્ગરસઞ્ચ ભોજનં સમ્પાદેત્વા ગેહે ભિક્ખૂ નિસીદાપેત્વા દક્ખિણોદકં દત્વા, ''ભન્તે , તુમ્હાકં યં યં રુચ્ચતિ, તં તં ગહેત્વા પરિભુઞ્જથા''તિ નિય્યાદેસિ. તે યથારુચિ યાગુઆદીનિ ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તિ. તેસં સપ્પાયાહારં લભન્તાનં ચિત્તં એકગ્ગં અહોસિ.

તે એકગ્ગેન ચિત્તેન વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ચિન્તયિંસુ – ''અહો મહાઉપાસિકા અમ્હાકં પતિટ્ઠા જાતા, સચે મયં સપ્પાયાહારં ન લભિમ્હ, ન નો મગ્ગફલપટિવેધો અભવિસ્સ, ઇદાનિ વુટ્ઠવસ્સા પવારેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામા''તિ. તે ''સત્થારં દટ્ઠુકામમ્હા''તિ મહાઉપાસિકં આપુચ્છિંસુ. ''મહાઉપાસિકા સાધુ, અય્યા''તિ. તે અનુગન્ત્વા પુનપિ, ''ભન્તે, અમ્હે ઓલોકેય્યાથા''તિ બહૂનિ પિયવચનાનિ વત્વા પટિનિવત્તિ. તેપિ ખો ભિક્ખૂ સાવત્થિં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્ના ''કચ્ચિ, ભિક્ખવે, ખમનીયં, કચ્ચિ યાપનીયં, ન ચ પિણ્ડકેન કિલમિત્થા''તિ વુત્તે ''ખમનીયં, ભન્તે, યાપનીયં, ભન્તે, પિણ્ડકેન પન નેવ કિલમિમ્હ. અમ્હાકઞ્હિ માતિકમાતા નામેકા ઉપાસિકા ચિત્તાચારં ઞત્વા, 'અહો વત નો એવરૂપં નામ આહારં પટિયાદેય્યા'તિ ચિન્તિતે યથાચિન્તિતં આહારં પટિયાદેત્વા અદાસી''તિ તસ્સા ગુણકથં કથયિંસુ.

અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ તસ્સા ગુણકથં સુત્વા તત્થ ગન્તુકામો હુત્વા સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા, ''ભન્તે, તં ગામં ગમિસ્સામી''તિ સત્થારં આપુચ્છિત્વા જેતવનતો નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન તં ગામં પત્વા વિહારં પવિસનદિવસેયેવ ચિન્તેસિ – ''અયં કિર ઉપાસિકા ચિન્તિતચિન્તિતં જાનાતિ, અહઞ્ચ મગ્ગકિલન્તો વિહારં પટિજગ્ગિતું ન સક્ખિસ્સામિ, અહો વત મે વિહારપટિજગ્ગકં મનુસ્સં પેસેય્યા''તિ. ઉપાસિકા ગેહે નિસિન્નાવ આવજ્જેન્તી તમત્થં ઞત્વા, ''ગચ્છ, વિહારં પટિજગ્ગિત્વા એહી''તિ મનુસ્સં પેસેસિ. ઇતરોપિ પાનીયં પિવિતુકામો ''અહો વત મે સક્ખરપાનકં કત્વા પેસેય્યા''તિ ચિન્તેસિ. ઉપાસિકા તમ્પિ પેસેસિ. સો પુનદિવસે ''પાતોવ સિનિદ્ધયાગું મે સઉત્તરિભઙ્ગં પેસેતૂ''તિ ચિન્તેસિ. ઉપાસિકા તથા અકાસિ . સો યાગું પિવિત્વા, ''અહો વત મે એવરૂપં ખજ્જકં પેસેય્યા''તિ ચિન્તેસિ. ઉપાસિકા તમ્પિ પેસેસિ. સો ચિન્તેસિ – ''અયં ઉપાસિકા મયા સબ્બં ચિન્તિતચિન્તિતં પેસેસિ, અહં એતં દટ્ઠુકામો, અહો વત મે નાનગ્ગરસભોજનં ગાહાપેત્વા સયમેવ આગચ્છેય્યા''તિ. ઉપાસિકા ''મમ પુત્તો મં દટ્ઠુકામો, આગમનં મે પચ્ચાસીસતી''તિ ભોજનં ગાહાપેત્વા વિહારં ગન્ત્વા તસ્સ અદાસિ. સો કતભત્તકિચ્ચો ''માતિકમાતા નામ ત્વં, મહાઉપાસિકે''તિ પુચ્છિ. ''આમ, તાતા''તિ. ''ત્વં પરચિત્તં જાનાસી''તિ? ''કિં મં પુચ્છસિ, તાતા''તિ? ''મયા ચિન્તિતચિન્તિતં સબ્બમકાસિ, તેન તં પુચ્છામી''તિ.

‘‘પરચિત્તજાનનકભિક્ખૂ બહૂ, તાતા’’તિ? ‘‘નાહં અઞ્ઞે પુચ્છામિ, તુવં પુચ્છામિ, ઉપાસિકે’’તિ. એવં સન્તેપિ ઉપાસિકા ‘‘પરચિત્તં જાનામી’’તિ અવત્વા ‘‘પરચિત્તં જાનન્તા નામ એવં કરોન્તિ પુત્તા’’તિ આહ. સો ‘‘ભારિયં વતિદં કમ્મં, પુથુજ્જના નામ સોભનમ્પિ અસોભનમ્પિ ચિન્તેન્તિ, સચાહં કિઞ્ચિ અયુત્તં ચિન્તયિસ્સામિ, સહ ભણ્ડકેન ચોરં ચૂળાય ગણ્હન્તી વિય મં વિપ્પકારં પાપેય્ય, મયા ઇતો પલાયિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘ઉપાસિકે, અહં ગમિસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘કહં, અય્યા’’તિ? ‘‘સત્થુ સન્તિકં, ઉપાસિકે’’તિ. ‘‘વસથ તાવ, ભન્તે, ઇધા’’તિ. ‘‘ન વસિસ્સામિ, ઉપાસિકે, ગમિસ્સામેવા’’તિ નિક્ખમિત્વા સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. અથ નં સત્થા ‘‘કિં ભિક્ખુ ન ત્વં તત્થ વસસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, ભન્તે, ન સક્કા તત્થ વસિતુ’’ન્તિ. ‘‘કિં કારણા ભિક્ખૂ’’તિ? ‘‘ભન્તે, સા ઉપાસિકા ચિન્તિતચિન્તિતં સબ્બં જાનાતિ, પુથુજ્જના ચ નામ સોભનમ્પિ અસોભનમ્પિ ચિન્તેન્તિ, સચાહં કિઞ્ચિ અયુત્તં ચિન્તેસ્સામિ, સહ ભણ્ડકેન ચોરં ચૂળાય ગણ્હન્તી વિય મં વિપ્પકારં પાપેસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા આગતોમ્હીતિ. ‘‘ભિક્ખુ, તત્થેવ તયા વસિતું વટ્ટતી’’તિ , ‘‘ન સક્કોમિ, ભન્તે, નાહં તત્થ વસિસ્સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ ત્વં, ભિક્ખુ, એકમેવ રક્ખિતું સક્ખિસ્સસી’’તિ. ‘‘કિં, ભન્તે’’તિ? ‘‘તવ ચિત્તમેવ રક્ખ, ચિત્તં નામેતં દુરક્ખં, ત્વં અત્તનો ચિત્તમેવ નિગ્ગણ્હ, મા અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ચિન્તયિ, ચિત્તં નામેતં દુન્નિગ્ગહ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૫. ‘‘દુન્નિગ્ગહસ્સ લહુનો, યત્થકામનિપાતિનો;
ચિત્તસ્સ દમથો સાધુ, ચિત્તં દન્તં સુખાવહ’’ન્તિ.

તત્થ ચિત્તં નામેતં દુક્ખેન નિગ્ગય્હતીતિ દુન્નિગ્ગહં. લહું ઉપ્પજ્જતિ ચ નિરુજ્ઝતિ ચાતિ લહુ. તસ્સ **દુન્નિગ્ગહસ્સ લહુનો**. **યત્થકામનિપાતિનો**તિ યત્થ કત્થચિદેવ નિપતનસીલસ્સ. એતઞ્હિ લભિતબ્બટ્ઠાનં વા અલભિતબ્બટ્ઠાનં વા યુત્તટ્ઠાનં વા અયુત્તટ્ઠાનં વા ન જાનાતિ, નેવ જાતિં ઓલોકેતિ, ન ગોત્તં, ન વયં. યત્થ યત્થ ઇચ્છતિ, તત્થ તત્થેવ નિપતતીતિ ‘‘યત્થકામનિપાતી’’તિ વુચ્ચતિ. તસ્સ એવરૂપસ્સ **ચિત્તસ્સ દમથો સાધુ** ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ દન્તભાવો યથા નિબ્બિસેવનં હોતિ, તથા કતભાવો સાધુ. કિં કારણા? ઇદઞ્હિ **ચિત્તં દન્તં સુખાવહં** નિબ્બિસેવનં કતં મગ્ગફલસુખં પરમત્થનિબ્બાનસુખઞ્ચ આવહતીતિ.

દેસનાપરિયોસાને સમ્પત્તપરિસાય બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું, મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

સત્થા તસ્સ ભિક્ખુનો ઇમં ઓવાદં દત્વા, ‘‘ગચ્છ, ભિક્ખુ, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અચિન્તયિત્વા તત્થેવ વસાહી’’તિ પહિણિ. સો ભિક્ખુ સત્થુ સન્તિકા ઓવાદં લભિત્વા તત્થ અગમાસિ. કિઞ્ચિ બહિદ્ધા ચિન્તનં નામ ન ચિન્તેસિ. મહાઉપાસિકાપિ દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેન્તી થેરં દિસ્વા, ‘‘ઇદાનિ ઓવાદદાયકં આચરિયં લભિત્વા પુનાગતો મમ પુત્તો’’તિ અત્તનો ઞાણેનેવ પરિચ્છિન્દિત્વા તસ્સ સપ્પાયાહારં પટિયાદેત્વા અદાસિ. સો સપ્પાયભોજનં સેવિત્વા કતિપાહેનેવ અરહત્તં પત્વા મગ્ગફલસુખેન વીતિનામેન્તો ‘‘અહો મહાઉપાસિકા મય્હં પતિટ્ઠા જાતા, અહં ઇમં નિસ્સાય ભવનિસ્સરણં પત્તોમ્હી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘ઇમસ્મિં તાવ મે અત્તભાવે પતિટ્ઠા જાતા, સંસારે પન મે સંસરન્તસ્સ અઞ્ઞેસુપિ અત્તભાવેસુ અયં પતિટ્ઠા ભૂતપુબ્બા, નો’’તિ ઉપધારેન્તો એકૂનઅત્તભાવસતં અનુસ્સરિ. સાપિ એકૂનઅત્તભાવસતે તસ્સ પાદપરિચારિકા અઞ્ઞેસુ પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા તં જીવિતા વોરોપેસિ. થેરો તસ્સા એત્તકં અગુણં દિસ્વા, ‘‘અહો મયં મહાઉપાસિકા ભારિયં કમ્મં અકાસી’’તિ ચિન્તેસિ.

મહાઉપાસિકાપિ ગેહે નિસિન્નાવ ‘‘કિં નુ ખો મય્હં પુત્તસ્સ પબ્બજિતકિચ્ચં મત્તકં પત્તં, નો’’તિ ઉપધારયમાના તસ્સ અરહત્તપત્તિં ઞત્વા ઉત્તરિ ઉપધારિયમાના, ‘‘મમ પુત્તો અરહત્તં પત્વા અહો વત મે અયં ઉપાસિકા મહતી

પતિટ્ઠા જાતા''તિ ચિન્તેત્વા, ''અતીતેપિ નુ ખો મે અયં પતિટ્ઠા ભૂતપુબ્બા, નો''તિ ઉપધારેન્તો એકૂનઅત્તભાવસતં અનુસ્સરિ, ''અહં ખો પન એકૂનઅત્તભાવસતે અઞ્ઞેહિ સદ્ધિં એકતો હુત્વા એતં જીવિતા વોરોપેસિં, અયં મે એત્તકં અગુણં દિસ્વા 'અહો ભારિયં કમ્મં કતં ઉપાસિકાયા''તિ ચિન્તેસિ. ''અત્થિ નુ ખો એવં સંસારે સંસરન્તિયા મમ પુત્તસ્સ ઉપકારો કતપુબ્બો''તિ ઉપધારયમાના તતો ઉત્તરિં સતમં અત્તભાવં અનુસ્સરિત્વા સતમે અત્તભાવે મયા એતસ્સ પાદપરિચારિકાય હુત્વા એતસ્મિં જીવિતા વોરોપનટ્ઠાને જીવિતદાનં દિન્નં, અહો મયા મમ પુત્તસ્સ મહાઉપકારો કતપુબ્બો''તિ ગેહે નિસિન્નાવ ઉત્તરિં વિસેસેત્વા ''ઉપધારેથા''તિ આહ. સો દિબ્બાય સોતધાતુયા સદ્દં સુત્વા વિસેસેત્વા સતમં અત્તભાવં અનુસ્સરિત્વા તત્થ તાય અત્તનો જીવિતસ્સ દિન્નભાવં દિસ્વા, ''અહો મમ ઇમાય મહાઉપાસિકાય ઉપકારો કતપુબ્બો''તિ અત્તમનો હુત્વા તસ્સા તત્થેવ ચતૂસુ મગ્ગફલેસુ પઞ્હં કથેત્વા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયીતિ.

અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ દુતિયં.

૩. અઞ્ઞતરઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુવત્થુ

સુદુદ્દસન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થરિ કિર સાવત્થિયં વિહરન્તે એકો સેટ્ઠિપુત્તો અત્તનો કુલૂપગત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, અહં દુક્ખા મુચ્ચિતુકામો, એકં મે દુક્ખતો મુચ્ચનકારણં કથેથા''તિ આહ. ''સાધાવુસો, સચેસિ દુક્ખા મુચ્ચિતુકામો, સલાકભત્તં દેહિ, પક્ખિકભત્તં દેહિ, વસ્સાવાસિકં દેહિ, ચીવરાદયો પચ્ચયે દેહિ, અત્તનો સાપતેય્યં તયો કોટ્ઠાસે કત્વા એકેન કમ્મન્તં પયોજેહિ, એકેન પુત્તદારં પોસેહિ, એકં બુદ્ધસાસને દેહી''તિ આહ. સો ''સાધુ, ભન્તે''તિ વુત્તપટિપાટિયા સબ્બં કત્વા પુન થેરં પુચ્છિ – ''તતો ઉત્તરિં અઞ્ઞં કિં કરોમિ, ભન્તે''તિ? ''આવુસો, તીણિ સરણાનિ ગણ્હ, પઞ્ચ સીલાનિ ગણ્હાહી''તિ. તાનિપિ પટિગ્ગહેત્વા તતો ઉત્તરિં પુચ્છિ. ''તેન હિ દસ સીલાનિ ગણ્હાહી''તિ. ''સાધુ, ભન્તે''તિ ગણ્હિ. સો એવં અનુપુબ્બેન પુઞ્ઞકમ્મસ્સ કતત્તા અનુપુબ્બસેટ્ઠિપુત્તો નામ જાતો. તતો ''ઉત્તરિમ્પિ કત્તબ્બં અત્થિ, ભન્તે''તિ પુન પુચ્છિત્વા, ''તેન હિ પબ્બજાહી''તિ વુત્તો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. તસ્સેકો આભિધમ્મિકભિક્ખુ આચરિયો અહોસિ. એકો વિનયધરો ઉપજ્ઝાયો. તસ્સ લદ્ધૂપસમ્પદસ્સ આચરિયો અત્તનો સન્તિકં આગતકાલે અભિધમ્મે પઞ્હં કથેસિ – ''બુદ્ધસાસને નામ ઇદં કાતું વટ્ટતિ, ઇદં ન વટ્ટતી''તિ. ઉપજ્ઝાયોપિસ્સ અત્તનો સન્તિકં આગતકાલે વિનયે પઞ્હં કથેસિ – ''બુદ્ધસાસને નામ ઇદં કાતું વટ્ટતિ, ઇદં ન વટ્ટતિ, ઇદં કપ્પતિ, ઇદં ન કપ્પતી''તિ. સો ચિન્તેસિ – ''અહો ભારિયં ઇદં કમ્મં, અહં દુક્ખા મુચ્ચિતુકામો પબ્બજિતો, ઇધ ચ મમ હત્થપસારણટ્ઠાનમ્પિ ન પઞ્ઞાયતિ, ગેહે ઠત્વાવ દુક્ખા મુચ્ચિતું સક્કા, મયા ગિહિના ભવિતું વટ્ટતી''તિ. સો તતો પટ્ઠાય ઉક્કણ્ઠિતો અનભિરતો દ્વત્તિંસાકારે સજ્ઝાયં ન કરોતિ, ઉદ્દેસં ન ગણ્હાતિ, કિસો લૂખો ધમનિસન્થતગત્તો આલસ્સિયાભિભૂતો કચ્છુપરિકિણ્ણો અહોસિ.

અથ નં દહરસામણેરા, ''આવુસો, કિં ત્વં ઠિતટ્ઠાને ઠિતોવ નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નોવ અહોસિ, પણ્ડુરોગાભિભૂતો કિસો લૂખો ધમનિસન્થતગત્તો આલસ્સિયાભિભૂતો કચ્છુપરિકિણ્ણો, કિં તે કત''ન્તિ પુચ્છિંસુ. ''ઉક્કણ્ઠિતોમ્હિ, આવુસો''તિ. ''કિં કારણા''તિ? સો તં પવત્તિં આરોચેસિ. તે તસ્સ આચરિયુપજ્ઝાયાનં આચિક્ખિંસુ. આચરિયુપજ્ઝાયા તં આદાય સત્થુ સન્તિકં અગમંસુ. સત્થા ''કિં, ભિક્ખવે, આગતત્થા''તિ આહ. ''ભન્તે, અયં ભિક્ખુ તુમ્હાકં સાસને ઉક્કણ્ઠિતો''તિ. ''એવં કિર ભિક્ખૂ''તિ. ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કિં કારણા''તિ? ''અહં, ભન્તે,

દુક્ખા મુચ્ચિતુકામોવ પબ્બજિતો, તસ્સ મે આચરિયો અભિધમ્મકથં કથેસિ, ઉપજ્ઝાયો વિનયકથં કથેસિ, સ્વાહં 'ઇધ મે હત્થપસારણટ્ઠાનમ્પિ નત્થિ, ગિહિના હુત્વા સક્કા દુક્ખા મુચ્ચિતું, ગિહિ ભવિસ્સામી'તિ સન્નિટ્ઠાનમકાસિં, ભન્તે''તિ. ''સચે ત્વં, ભિક્ખુ, એકમેવ રક્ખિતું સક્ખિસ્સસિ, અવસેસાનં રક્ખનકિચ્ચં નત્થી''તિ. ''કિં, ભન્તે''તિ? ''તવ ચિત્તમેવ રક્ખિતું સક્ખિસ્સસી''તિ. ''સક્ખિસ્સામિ, ભન્તે''તિ. ''તેન હિ અત્તનો ચિત્તમેવ રક્ખાહિ, સક્કા દુક્ખા મુચ્ચિતુ''ન્તિ ઇમં ઓવાદં દત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૬. ''સુદુદ્દસં સુનિપુણં, યત્થકામનિપાતિનં;
ચિત્તં રક્ખેથ મેધાવી, ચિત્તં ગુત્તં સુખાવહ''ન્તિ.

તત્થ **સુદુદ્દસન્તિ** સુટ્ઠુ દુદ્દસં. **સુનિપુણન્તિ** સુટ્ઠુ નિપુણં પરમસણ્હં. **યત્થકામનિપાતિનન્તિ** જાતિઆદીનિ અનોલોકેત્વા લભિતબ્બાલભિતબ્બયુત્તાયુત્તટ્ઠાનેસુ યત્થ કત્થચિ નિપતનસીલં. **ચિત્તં રક્ખેથ મેધાવી**તિ અન્ધબાલો દુમ્મેધો અત્તનો ચિત્તં રક્ખિતું સમત્થો નામ નત્થિ, ચિત્તવસિકો હુત્વા અનયબ્યસનં પાપુણાતિ. મેધાવી પન પણ્ડિતોવ ચિત્તં રક્ખિતું સક્કોતિ, તસ્મા ત્વમ્પિ ચિત્તમેવ ગોપેહિ. ઇદઞ્હિ **ચિત્તં ગુત્તં સુખાવહં** મગ્ગફલનિબ્બાનસુખાનિ આવહતીતિ.

દેસનાપરિયોસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલં પાપુણિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું, દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા અહોસીતિ.

અઞ્ઞતરઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુવત્થુ તતિયં.

૪. સઙ્ઘરક્ખિતભાગિનેય્યત્થેરવત્થુ

દૂરઙ્ગમન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો સઙ્ઘરક્ખિતં નામ ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો કુલપુત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો લદ્ધૂપસમ્પદો સઙ્ઘરક્ખિતત્થેરો નામ હુત્વા કતિપાહેનેવ અરહત્તં પાપુણિ. તસ્સ કનિટ્ઠભગિની પુત્તં લભિત્વા થેરસ્સ નામં અકાસિ. સો ભાગિનેય્યસઙ્ઘરક્ખિતો નામ હુત્વા વયપ્પત્તો થેરસ્સેવ સન્તિકે પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો અઞ્ઞતરસ્મિં ગામકારામે વસ્સં ઉપગન્ત્વા, ''એકં સત્તહત્થં, એકં અટ્ઠહત્થ''ન્તિ દ્વે વસ્સાવાસિકસાટકે લભિત્વા અટ્ઠહત્થં ''ઉપજ્ઝાયસ્સ મે ભવિસ્સતી''તિ સલ્લક્ખેત્વા ''સત્તહત્થં મય્હં ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા વુટ્ઠવસ્સો ''ઉપજ્ઝાયં પસ્સિસ્સામી''તિ આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે પિણ્ડાય ચરન્તો આગન્ત્વા થેરે વિહારં અનાગતેયેવ વિહારં પવિસિત્વા થેરસ્સ દિવાટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા પાદોદકં ઉપટ્ઠપેત્વા આસનં પઞ્ઞપેત્વા આગમનમગ્ગં ઓલોકેન્તો નિસીદિ. અથસ્સાગમનભાવં દિસ્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પત્તચીવરં પટિગ્ગહેત્વા, ''નિસીદથ, ભન્તે''તિ થેરં નિસીદાપેત્વા તાલવણ્ટં આદાય બીજિત્વા પાનીયં દત્વા પાદે ધોવિત્વા તં સાટકં આનેત્વા પાદમૂલે ઠપેત્વા, ''ભન્તે, ઇમં પરિભુઞ્જથા''તિ વત્વા બીજયમાનો અટ્ઠાસિ.

અથ નં થેરો આહ – ''સઙ્ઘરક્ખિત, મય્હં ચીવરં પરિપુણ્ણં, ત્વમેવ પરિભુઞ્જા''તિ. ''ભન્તે, મયા લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય અયં તુમ્હાકમેવ સલ્લક્ખિતો, પરિભોગં કરોથા''તિ. ''હોતુ, સઙ્ઘરક્ખિત, પરિપુણ્ણં મે ચીવરં, ત્વમેવ

પરિભુઞ્જા''તિ. ''ભન્તે, મા એવં કરોથ, તુમ્હેહિ પરિભુત્તે મય્હં મહપ્ફલં ભવિસ્સતી''તિ. અથ નં તસ્સ પુનપ્પુનં કથેન્તસ્સપિ થેરો ન ઇચ્છિયેવ.

એવં સો બીજયમાનો ઠિતોવ ચિન્તેસિ – ''અહં થેરસ્સ ગિહિકાલે ભાગિનેય્યો, પબ્બજિતકાલે સદ્ધિવિહારિકો, એવમ્પિ મયા સદ્ધિં ઉપજ્ઝાયો પરિભોગં ન કત્તુકામો. ઇમસ્મિં મયા સદ્ધિં પરિભોગં અકરોન્તે કિં મે સમણભાવેન, ગિહિ ભવિસ્સામી''તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''દુસ્સણ્ઠાપિતો ઘરાવાસો, કિં નુ ખો કત્વા ગિહિભૂતો જીવિસ્સામી''તિ. તતો ચિન્તેસિ – ''અટ્ઠહત્થસાટકં વિક્કિણિત્વા એકં એળિકં ગણ્હિસ્સામિ, એળિકા નામ ખિપ્પં વિજાયતિ, સ્વાહં વિજાતં વિજાતં વિક્કિણિત્વા મૂલં કરિસ્સામિ, મૂલે બહૂ કત્વા એકં પજાપતિં આનેસ્સામિ, સા એકં પુત્તં વિજાયિસ્સતિ. અથસ્સ મમ માતુલસ્સ નામં કત્વા ચૂળયાનકે નિસીદાપેત્વા મમ પુત્તઞ્ચ ભરિયઞ્ચ આદાય માતુલં વન્દિતું આગમિસ્સામિ, આગચ્છન્તે અન્તરામગ્ગે મમ ભરિયં એવં વક્ખામિ – 'આનેહિ તાવ મે પુત્તં વહિસ્સામિન'ન્તિ. સા 'કિં તે પુત્તેન, એહિ, ઇમં યાનકં પાજેહી'તિ વત્વા પુત્તં ગહેત્વા, 'અહં નેસ્સામિ ન'ન્તિ નેત્વા સન્ધારેતું અસક્કોન્તી ચક્કપથે છડ્ડેસ્સતિ. અથસ્સ સરીરં અભિરુહિત્વા ચક્કં ગમિસ્સતિ, અથ નં 'ત્વં મમ પુત્તં નેવ મય્હં અદાસિ, નં સન્ધારેતું નાસક્ખિ નાસિતોસ્મિ તયા'તિ વત્વા પતોદયટ્ઠિયા પિટ્ઠિયં પહરિસ્સામી''તિ.

સો એવં ચિન્તેન્તોવ ઠત્વા બીજયમાનો થેરસ્સ સીસે તાલવણ્ટેન પહરિ. થેરો ''કિં નુ ખો અહં સઙ્ઘરક્ખિતેન સીસે પહતો''તિ ઉપધારેન્તો તેન ચિન્તિતચિન્તિતં સબ્બં ઞત્વા, ''સઙ્ઘરક્ખિત, માતુગામસ્સ પહારં દાતું નાસક્ખિ, કો એત્થ મહલ્લકત્થેરસ્સ દોસો''તિ આહ. સો ''અહો નટ્ઠોમ્હિ, ઞાતં કિર મે ઉપજ્ઝાયેન ચિન્તિતચિન્તિતં, કિં મે સમણભાવેના''તિ તાલવણ્ટં છડ્ડેત્વા પલાયિતું આરદ્ધો.

અથ નં દહરા ચ સામણેરા ચ અનુબન્ધિત્વા આદાય સત્થુ સન્તિકં અગમંસુ. સત્થા તે ભિક્ખૂ દિસ્વાવ ''કિં, ભિક્ખવે, આગતત્થ, એકો વો ભિક્ખુ લદ્ધો''તિ પુચ્છિ. ''આમ, ભન્તે, ઇમં દહરં ઉક્કણ્ઠિત્વા પલાયન્તં ગહેત્વા તુમ્હાકં સન્તિકં આગતમ્હા''તિ. ''એવં કિર ભિક્ખૂ''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કિમત્થં તે ભિક્ખુ એવં ભારિયં કમ્મં કતં, નનુ ત્વં આરદ્ધવીરિયસ્સ એકસ્સ બુદ્ધસ્સ પુત્તો, માદિસસ્સ નામ બુદ્ધસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા અત્તાનં દમેત્વા સોતાપન્નોતિ વા સકદાગામીતિ વા અનાગામીતિ વા અરહાતિ વા વદાપેતું નાસક્ખિ, કિમત્થં એવં ભારિયં કમ્મમકાસી''તિ? ''ઉક્કણ્ઠિતોસ્મિ, ભન્તે''તિ. ''કિં કારણા ઉક્કણ્ઠિતોસી''તિ? સો એવં વસ્સાવાસિકસાટકાનં લદ્ધદિવસતો પટ્ઠાય યાવ થેરસ્સ તાલવણ્ટેન પહારા સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેત્વા, ''ઇમિના કારણેન પલાતોસ્મિ, ભન્તે''તિ આહ. અથ નં સત્થા ''એહિ ભિક્ખુ, મા ચિન્તયિ ચિત્તં નામેતં દૂરે હોન્તમ્પિ આરમ્મણં સમ્પટિચ્છનકજાતિકં, રાગદોસમોહબન્ધના મુચ્ચનત્થાય વાયમિતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૭. ''દૂરઙ્ગમં એકચરં, અસરીરં ગુહાસયં;
યે ચિત્તં સંયમેસ્સન્તિ, મોક્ખન્તિ મારબન્ધના''તિ.

તત્થ **દૂરઙ્ગમ**ન્તિ ચિત્તસ્સ હિ મક્કટસુત્તમત્તકમ્પિ પુરત્થિમાદિદિસાભાગેન ગમનાગમનં નામ નત્થિ, દૂરે સન્તમ્પિ પન આરમ્મણં સમ્પટિચ્છતીતિ દૂરઙ્ગમં નામ જાતં. સત્તટ્ઠચિત્તાનિ પન એકતો કણિકબદ્ધાનિ એકક્ખણે ઉપ્પજ્જિતું સમત્થાનિ નામ નત્થિ. ઉપ્પત્તિકાલે એકેકમેવ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મિં નિરુદ્ધે પુન એકેકમેવ ઉપ્પજ્જતીતિ **એકચરં** નામ જાતં. ચિત્તસ્સ સરીરસણ્ઠાનં વા નીલાદિપ્પકારો વણ્ણભેદો વા નત્થીતિ **અસરીરં** નામ જાતં. ગુહા નામ ચતુમહાભૂતગુહા, ઇદઞ્ચ હદયરૂપં નિસ્સાય પવત્તતીતિ **ગુહાસયં** નામ જાતં. **યે ચિત્ત**ન્તિ યે

કેચિ પુરિસા વા ઇત્થિયો વા ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા અનુપ્પજ્જનકકિલેસસ્સ ઉપ્પજ્જિતું અદેન્તા સતિસમ્મોસેન ઉપ્પન્નકિલેસં પજહન્તા **ચિત્તં સંયમેસ્સન્તિ** સંયતં અવિક્ખિત્તં કરિસ્સન્તિ. **મોક્ખન્તિ મારબન્ધના**તિ સબ્બેતે કિલેસબન્ધનાભાવેન મારબન્ધનસઙ્ખાતા તેભૂમકવટ્ટા મુચ્ચિસ્સન્તીતિ.

દેસનાપરિયોસાને ભાગિનેય્યસઙ્ઘરક્ખિતત્થેરો સોતાપત્તિફલં પાપુણિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપન્નાદયો જાતા, મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સઙ્ઘરક્ખિતભાગિનેય્યત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. ચિત્તહત્થત્થેરવત્થુ

અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો ચિત્તહત્થત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર સાવત્થિવાસી કુલપુત્તો નટ્ઠગોણં પરિયેસન્તો અરઞ્ઞં પવિસિત્વા મજ્ઝન્હિકે કાલે ગોણં દિસ્વા ગોયૂથે વિસ્સજ્જેત્વા, ‘‘અવસ્સં અય્યાનં સન્તિકે આહારમત્તં લભિસ્સામી’’તિ ખુપ્પિપાસાપીળિતો વિહારં પવિસિત્વા ભિક્ખૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તસ્મિં ખો પન સમયે ભિક્ખૂનં અવક્કારપાતિયં ભુત્તાવસેસકં ભત્તં હોતિ, તે તં છાતકપીળિતં દિસ્વા, ‘‘ઇતો ભત્તં ગહેત્વા ભુઞ્જાહી’’તિ વદિંસુ. બુદ્ધકાલે ચ પન અનેકસૂપબ્યઞ્જનં ભત્તં ઉપ્પજ્જતિ, સો તતો યાપનમત્તં ગહેત્વા ભુઞ્જિત્વા પાનીયં પિવિત્વા હત્થે ધોવિત્વા ભિક્ખૂ વન્દિત્વા, ‘‘કિં, ભન્તે, અજ્જ, અય્યા, નિમન્તનટ્ઠાનં અગમંસૂ’’તિ પુચ્છિ. ‘‘નત્થિ, ઉપાસક, ભિક્ખૂ ઇમિનાવ નીહારેન નિબદ્ધં લભન્તી’’તિ. સો ‘‘મયં ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય રત્તિન્દિવં નિબદ્ધં કમ્મં કરોન્તાપિ એવં મધુરબ્યઞ્જનં ભત્તં ન લભામ, ઇમે કિર નિબદ્ધં ભુઞ્જન્તિ, કિં મે ગિહિભાવેન, ભિક્ખુ ભવિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં ભિક્ખૂ ‘‘સાધુ ઉપાસકા’’તિ પબ્બાજેસું.

સો લદ્ધૂપસમ્પદો સબ્બપ્પકારં વત્તપટિવત્તં અકાસિ. સો બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નેન લાભસક્કારેન કતિપાહચ્ચયેન થૂલસરીરો અહોસિ. તતો ચિન્તેસિ – ‘‘કિં મે ભિક્ખાય ચરિત્વા જીવિતેન, ગિહી ભવિસ્સામી’’તિ. સો વિબ્ભમિત્વા ગેહં પાવિસિ. તસ્સ ગેહે કમ્મં કરોન્તસ્સ કતિપાહેનેવ સરીરં મિલાયિ. તતો ‘‘કિં મે ઇમિના દુક્ખેન, સમણો ભવિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા પુન ગન્ત્વા પબ્બજિ. સો કતિપાહં વીતિનામેત્વા પુન ઉક્કણ્ઠિત્વા વિબ્ભમિ, પબ્બજિતકાલે પન ભિક્ખૂનં ઉપકારકો હોતિ. સો કતિપાહેનેવ પુનપિ ઉક્કણ્ઠિત્વા, ‘‘કિં મે ગિહિભાવેન, પબ્બજિસ્સામી’’તિ ગન્ત્વા ભિક્ખૂ વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં ભિક્ખૂ ઉપકારવસેન પુન પબ્બાજયિંસુ. એવં સો ઇમિના નિયામેનેવ છક્ખત્તું પબ્બજિત્વા ઉપ્પબ્બજિતો. તસ્સ ભિક્ખૂ ‘‘એસ ચિત્તવસિકો હુત્વા વિચરતી’’તિ **ચિત્તહત્થત્થેરો**તિ નામં કરિંસુ.

તસ્સેવં અપરાપરં વિચરન્તસ્સેવ ભરિયા ગબ્ભિની અહોસિ. સો સત્તમે વારે અરઞ્ઞતો કસિભણ્ડમાદાય ગેહં ગન્ત્વા ભણ્ડકં ઠપેત્વા ‘‘અત્તનો કાસાવં ગણ્હિસ્સામી’’તિ ગબ્ભં પાવિસિ . તસ્મિં ખણે તસ્સ ભરિયા નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયતિ. તસ્સા નિવત્થસાટકો અપગતો હોતિ, મુખતો ચ લાલા પગ્ઘરતિ, નાસા ઘુરઘુરાયતિ, મુખં વિવટ્ટં, દન્તં ઘંસતિ, સા તસ્સ ઉદ્ધુમાતકસરીરં વિય ઉપટ્ઠાસિ. સો ‘‘અનિચ્ચં દુક્ખં ઇદ’’ન્તિ સઞ્ઞં લભિત્વા, ‘‘અહં એત્તકં કાલં પબ્બજિત્વા ઇમં નિસ્સાય ભિક્ખુભાવે સણ્ઠાતું નાસક્ખિ’’ન્તિ કાસાયકોટિયં ગહેત્વા ઉદરે બન્ધિત્વા ગેહા નિક્ખમિ.

અથસ્સ અનન્તરગેહે ઠિતા સસ્સુ તં તથા ગચ્છન્તં દિસ્વા, ‘‘અયં પટિઉક્કણ્ઠિતો ભવિસ્સતિ, ઇદાનેવ અરઞ્ઞતો આગન્ત્વા કાસાવં ઉદરે બન્ધિત્વાવ ગેહા નિક્ખન્તો વિહારાભિમુખો ગચ્છતિ, કિં નુ ખો’’તિ ગેહં પવિસિત્વા નિદ્દાયમાનં ધીતરં પસ્સિત્વા ‘‘ઇમં દિસ્વા સો વિપ્પટિસારી હુત્વા ગતો’’તિ ઞત્વા ધીતરં પહરિત્વા ‘‘ઉટ્ઠેહિ કાળકણ્ણિ, સામિકો તે તં નિદ્દાયમાનં દિસ્વા વિપ્પટિસારી હુત્વા ગતો, નત્થિ સો ઇતો પટ્ઠાય તુય્હ’’ન્તિ આહ. ‘‘અપેહિ અપેહિ, અમ્મ, કુતો તસ્સ ગમનં અત્થિ, કતિપાહેનેવ પુનાગમિસ્સતી’’તિ આહ. સોપિ ‘‘અનિચ્ચં દુક્ખ’’ન્તિ વત્વા ગચ્છન્તો ગચ્છન્તોવ સોતાપત્તિફલં પાપુણિ. સો ગન્ત્વા ભિક્ખૂ વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. ‘‘ન સક્ખિસ્સામ મયં તં પબ્બાજેતું, કુતો તુય્હં સમણભાવો, સત્થકનિસાનપાસાણસદિસં તવ સીસ’’ન્તિ. ‘‘ભન્તે, ઇદાનિ મં અનુકમ્પાય એકવારં પબ્બાજેથા’’તિ. તે તં ઉપકારવસેન પબ્બાજયિંસુ. સો કતિપાહેનેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

તેપિ નં આહંસુ – ‘‘આવુસો ચિત્તહત્થ, તવ ગમનસમયં ત્વમેવ જાનેય્યાસિ, ઇમસ્મિં વારે તે ચિરાયિત’’ન્તિ. ‘‘ભન્તે, સંસગ્ગસ્સ અત્થિભાવકાલે ગતમ્હા, સો નો સંસગ્ગો છિન્નો, ઇદાનિ અગમનધમ્મા જાતમ્હા’’તિ. ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘ભન્તે, અયં ભિક્ખુ અમ્હેહિ એવં વુત્તો એવં નામ કથેસિ, અઞ્ઞં બ્યાકરોતિ, અભૂતં વદતી’’તિ આહંસુ. સત્થા ‘‘આમ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો અત્તનો અનવટ્ઠિતચિત્તકાલે સદ્ધમ્મં અજાનનકાલે ગમનાગમનં અકાસિ, ઇદાનિસ્સ પુઞ્ઞઞ્ચ પાપઞ્ચ પહીન’’ન્તિ વત્વા ઇમા દ્વે ગાથા આહ –

૩૮. ‘‘અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સ, સદ્ધમ્મં અવિજાનતો;
પરિપ્લવપસાદસ્સ, પઞ્ઞા ન પરિપૂરતિ.

૩૯. ‘‘અનવસ્સુતચિત્તસ્સ, અનન્વાહતચેતસો;
પુઞ્ઞપાપપહીનસ્સ, નત્થિ જાગરતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સા**તિ ચિત્તં નામેતં કસ્સચિ નિબદ્ધં વા થાવરં વા નત્થિ. યો પન પુગ્ગલો અસ્સપિટ્ઠે ઠપિતકુમ્ભણ્ડં વિય ચ થુસરાસિમ્હિ કોટ્ટિતખાણુકો વિય ચ ખલ્લાટસીસે ઠપિતકદમ્બપુપ્ફં વિય ચ ન કત્થચિ સણ્ઠાતિ, કદાચિ બુદ્ધસાવકો હોતિ, કદાચિ આજીવકો, કદાચિ નિગણ્ઠો, કદાચિ તાપસો. એવરૂપો પુગ્ગલો અનવટ્ઠિતચિત્તો નામ. તસ્સ અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સ. **સદ્ધમ્મં અવિજાનતો**તિ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મભેદં ઇમં સદ્ધમ્મં અવિજાનન્તસ્સ પરિત્તસદ્ધતાય વા ઉપ્લવસદ્ધતાય વા **પરિપ્લવપસાદસ્સ** કામાવચરરૂપાવચરાદિભેદા **પઞ્ઞા ન પરિપૂરતિ**. કામાવચરાયપિ અપરિપૂરયમાનાય કુતોવ રૂપાવચરારૂપાવચરલોકુત્તરપઞ્ઞા પરિપૂરિસ્સતીતિ દીપેતિ. **અનવસ્સુતચિત્તસ્સા**તિ રાગેન અતિન્તચિત્તસ્સ. **અનન્વાહતચેતસો**તિ ‘‘આહતચિત્તો ખિલજાતો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૧૯; વિભ॰ ૯૪૧; મ॰ નિ॰ ૧.૧૮૫) આગતટ્ઠાને દોસેન ચિત્તસ્સ પહતભાવો વુત્તો, ઇધ પન દોસેન અપ્પટિહતચિત્તસ્સાતિ અત્થો. **પુઞ્ઞપાપપહીનસ્સા**તિ ચતુત્થમગ્ગેન પહીનપુઞ્ઞસ્સ ચેવ પહીનપાપસ્સ ચ ખીણાસવસ્સ. **નત્થિ જાગરતો ભય**ન્તિ ખીણાસવસ્સ જાગરન્તસ્સેવ અભયભાવો કથિતો વિય. સો પન સદ્ધાદીહિ પઞ્ચહિ જાગરધમ્મેહિ સમન્નાગતત્તા જાગરો નામ. તસ્મા તસ્સ જાગરન્તસ્સાપિ અજાગરન્તસ્સાપિ કિલેસભયં નત્થિ કિલેસાનં અપચ્ચાવત્તનતો. ન હિ તં કિલેસા અનુબન્ધન્તિ તેન તેન મગ્ગેન પહીનાનં કિલેસાનં પુન અનુપગમનતો. તેનેવાહ – ‘‘સોતાપત્તિમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતિ, સકદાગામિઅનાગામિઅરહત્તમગ્ગેન યે કિલેસા પહીના, તે કિલેસે ન પુનેતિ ન પચ્ચેતિ ન પચ્ચાગચ્છતી’’તિ (ચૂળનિ॰ મેત્તગૂમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૨૭).

દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા સફલા અહોસિ.

અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘ભારિયા વતિમે, આવુસો, કિલેસા નામ, એવરૂપસ્સ અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સાયસમ્પન્નો કુલપુત્તો કિલેસેહિ આલોળિતો સત્તવારે ગિહી હુત્વા સત્તવારે પબ્બજિતો’’તિ. સત્થા તેસં તં કથાપવત્તિં સુત્વા તઙ્ખણાનુરૂપેન ગમનેન ધમ્મસભં ગન્ત્વા બુદ્ધાસને નિસિન્નો ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે એવમેવ, ભિક્ખવે, કિલેસા નામ ભારિયા, સચે એતે રૂપિનો હુત્વા કત્થચિ પક્ખિપિતું સક્કા ભવેય્યું, ચક્કવાળં અતિસમ્બાધં, બ્રહ્મલોકો અતિનીચકોતિ ઓકાસો નેસં ન ભવેય્ય, માદિસમ્પિ નામેતે પઞ્ઞાસમ્પન્નં પુરિસાજાનેય્યં આલોળેન્તિ, અવસેસેસુ કા કથા? ‘‘અહઞ્હિ અડ્ઢનાળિમત્તં વરકચોરકં કુણ્ઠકુદાલઞ્ચ નિસ્સાય છ વારે પબ્બજિત્વા ઉપ્પબ્બજિતપુબ્બો’’તિ. ‘‘કદા, ભન્તે, કદા સુગતા’’તિ? ‘‘સુણિસ્સથ, ભિક્ખવે’’તિ. ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘તેન હિ સુણાથા’’તિ અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે કુદાલપણ્ડિતો નામ બાહિરકપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અટ્ઠ માસે હિમવન્તે વસિત્વા વસ્સારત્તસમયે ભૂમિયા તિન્તાય ‘‘ગેહે મે અડ્ઢનાળિમત્તો વરકચોરકો ચ કુણ્ઠકુદાલકો ચ અત્થિ, વરકચોરકબીજં મા નસ્સી’’તિ ઉપ્પબ્બજિત્વા એકં ઠાનં કુદાલેન કસિત્વા તં બીજં વપિત્વા વતિં કત્વા પક્કકાલે ઉદ્ધરિત્વા નાળિમત્તબીજં ઠપેત્વા સેસં ખાદિ. સો ‘‘કિં મે દાનિ ગેહેન, પુન અટ્ઠ માસે પબ્બજિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. ઇમિનાવ નીહારેન નાળિમત્તં વરકચોરકઞ્ચ કુણ્ઠકુદાલઞ્ચ નિસ્સાય સત્તવારે ગિહી હુત્વા સત્તવારે પબ્બજિત્વા સત્તમે પન વારે ચિન્તેસિ – ‘‘અહં છ વારે ઇમં કુણ્ઠકુદાલં નિસ્સાય ગિહી હુત્વા પબ્બજિતો, કત્થચિદેવ નં છડ્ડેસ્સામી’’તિ. સો ગઙ્ગાય તીરં ગન્ત્વા, ‘‘પતિતટ્ઠાનં પસ્સન્તો ઓતરિત્વા ગણ્હેય્યં, યથાસ્સ પતિતટ્ઠાનં ન પસ્સામિ, તથા નં છડ્ડેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા નાળિમત્તં બીજં પિલોતિકાય બન્ધિત્વા પિલોતિકં કુદાલફલકે બન્ધિત્વા કુદાલં અગ્ગદણ્ડકે ગહેત્વા ગઙ્ગાય તીરે ઠિતો અક્ખીનિ નિમીલેત્વા ઉપરિસીસે તિક્ખત્તું આવિજ્ઝિત્વા ગઙ્ગાયં ખિપિત્વા નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો પતિતટ્ઠાનં અદિસ્વા ‘‘જિતં મે, જિતં મે’’તિ તિક્ખત્તું સદ્દમકાસિ.

તસ્મિં ખણે બારાણસિરાજા પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા આગન્ત્વા નદીતીરે ખન્ધાવારં નિવાસેત્વા ન્હાનત્થાય નદિં ઓતિણ્ણો તં સદ્દં અસ્સોસિ. રાજૂનઞ્ચ નામ ‘‘જિતં મે’’તિ સદ્દો અમનાપો હોતિ, સો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘અહં ઇદાનિ અમિત્તમદ્દનં કત્વા ‘જિતં મે’તિ આગતો, ત્વં પન ‘જિતં મે, જિતં મે’તિ વિરવસિ, કિં નામેત’’ન્તિ પુચ્છિ. કુદાલપણ્ડિતો ‘‘ત્વં બાહિરકચોરે જિનિ, તયા જિતં પુન અવજિતમેવ હોતિ, મયા પન અજ્ઝત્તિકો લોભચોરો જિતો, સો પુન મં ન જિનિસ્સતિ, તસ્સેવ જયો સાધૂ’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘ન તં જિતં સાધુ જિતં, યં જિતં અવજીયતિ;
તં ખો જિતં સાધુ જિતં, યં જિતં નાવજીયતી’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૭૦);

તં ખણંયેવ ચ ગઙ્ગં ઓલોકેન્તો આપોકસિણં નિબ્બત્તેત્વા અધિગતવિસેસો આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. રાજા મહાપુરિસસ્સ ધમ્મકથં સુત્વા વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિત્વા સદ્ધિં બલકાયેન પબ્બજિ. યોજનમત્તા પરિસા અહોસિ. અપરોપિ સામન્તરાજા તસ્સ પબ્બજિતભાવં સુત્વા, ‘‘તસ્સ રજ્જં ગણ્હિસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા તથા સમિદ્ધં નગરં સુઞ્ઞં દિસ્વા, ‘‘એવરૂપં નગરં છડ્ડેત્વા પબ્બજિતો રાજા ઓરકે ઠાને ન પબ્બજિસ્સતિ, મયાપિ પબ્બજિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા તત્થ ગન્ત્વા મહાપુરિસં ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજ્જં યાચિત્વા સપરિવારો પબ્બજિ. એતેનેવ

નીહારેન સત્ત રાજાનો પબ્બજિંસુ. સત્તયોજનિકો અસ્સમો અહોસિ. સત્ત રાજાનો ભોગે છડ્ડેત્વા એત્તકં જનં ગહેત્વા પબ્બજિંસુ. મહાપુરિસો બ્રહ્મચરિયવાસં વસિત્વા બ્રહ્મલોકૂપગો અહોસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ''અહં, ભિક્ખવે, તદા કુદાલપણ્ડિતો અહોસિં, કિલેસા નામેતે એવં ભારિયા''તિ આહ.

ચિત્તહત્થત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ

કુમ્ભૂપમન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો આરદ્ધવિપસ્સકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકે યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા, ''સમણધમ્મં કરિસ્સામા''તિ યોજનસતમગ્ગં ગન્ત્વા એકં મહાવાસગામં અગમંસુ. અથ તે મનુસ્સા દિસ્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા પણીતેહિ યાગુભત્તાદીહિ પરિવિસિત્વા, ''કહં, ભન્તે, ગચ્છથા''તિ પુચ્છિત્વા, ''યથાફાસુકટ્ઠાન''ન્તિ વુત્તે, ''ભન્તે, ઇમં તેમાસં ઇધેવ વસથ, મયમ્પિ તુમ્હાકં સન્તિકે સરણેસુ પતિટ્ઠાય પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિસ્સામા''તિ યાચિત્વા તેસં અધિવાસનં વિદિત્વા, ''અવિદૂરે ઠાને મહન્તો વનસણ્ડો અત્થિ, એત્થ વસથ, ભન્તે''તિ વત્વા ઉય્યોજેસું. ભિક્ખૂ તં વનસણ્ડં પવિસિંસુ. તસ્મિં વનસણ્ડે અધિવત્થા દેવતા ''સીલવન્તો, અય્યા, ઇમં વનસણ્ડં અનુપ્પત્તા, અયુત્તં ખો પન અસ્માકં અય્યેસુ ઇધ વસન્તેસુ પુત્તદારે ગહેત્વા રુક્ખે અભિરુય્હ વસિતુ''ન્તિ રુક્ખતો ઓતરિત્વા ભૂમિયં નિસીદિત્વા ચિન્તયિંસુ, ''અય્યા, ઇમસ્મિં ઠાને અજ્જેકરત્તિં વસિત્વા અદ્ધા સ્વે ગમિસ્સન્તી''તિ. ભિક્ખૂપિ પુનદિવસે અન્તોગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા પુન તમેવ વનસણ્ડં આગમિંસુ. દેવતા ''ભિક્ખુસઙ્ઘો સ્વાતનાય કેનચિ નિમન્તિતો ભવિસ્સતિ, તસ્મા પુનાગચ્છતિ , અજ્જ ગમનં ન ભવિસ્સતિ, સ્વે ગમિસ્સતિ મઞ્ઞે''તિ ઇમિના ઉપાયેન અડ્ઢમાસમત્તં ભૂમિયમેવ અચ્છિંસુ.

તતો ચિન્તયિંસુ – ''ભદન્તા ઇમં તેમાસં ઇધેવ મઞ્ઞે વસિસ્સન્તિ, ઇધેવ ખો પન ઇમેસુ વસન્તેસુ અમ્હાકં રુક્ખે અભિરુહિત્વા નિસીદિતુમ્પિ ન યુત્તં, તેમાસં પુત્તદારે ગહેત્વા ભૂમિયં નિસીદનટ્ઠાનાનિપિ દુક્ખાનિ, કિઞ્ચિ કત્વા ઇમે ભિક્ખૂ પલાપેતું વટ્ટતી''તિ. તા તેસુ તેસુ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેસુ ચેવ ચઙ્કમનકોટીસુ ચ છિન્નસીસાનિ કબન્ધાનિ દસ્સેતું અમનુસ્સસદ્દઞ્ચ ભાવેતું આરભિંસુ. ભિક્ખૂનં ખિપિતકાસાદયો રોગા પવત્તિંસુ. તે અઞ્ઞમઞ્ઞં ''તુય્હં, આવુસો, કિં રુજ્જતી''તિ પુચ્છન્તા, ''મય્હં ખિપિતરોગો, મય્હં કાસો''તિ વત્વા, ''આવુસો, અહં અજ્જ ચઙ્કમનકોટિયં છિન્નસીસં અદ્દસં, અહં રત્તિટ્ઠાને કબન્ધં અદ્દસં , અહં દિવાટ્ઠાને અમનુસ્સસદ્દં અસ્સોસિં, પરિવજ્જેતબ્બયુત્તકમિદં ઠાનં, અમ્હાકં ઇધ અફાસુકં અહોસિ, સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામા''તિ નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ.

અથ ને સત્થા આહ – ''કિં, ભિક્ખવે, તસ્મિં ઠાને વસિતું ન સક્ખિસ્સથા''તિ? ''આમ, ભન્તે, અમ્હાકં તસ્મિં ઠાને વસન્તાનં એવરૂપાનિ ભેરવારમ્મણાનિ ઉપટ્ઠહન્તિ, એવરૂપં અફાસુકં હોતિ, તેન મયં 'વજ્જેતબ્બયુત્તકમિદં ઠાન'ન્તિ તં છડ્ડેત્વા તુમ્હાકં સન્તિકં આગતા''તિ. ''ભિક્ખવે, તત્થેવ તુમ્હાકં ગન્તું વટ્ટતી''તિ. ''ન સક્કા, ભન્તે''તિ. ''ભિક્ખવે, તુમ્હે આવુધં અગ્ગહેત્વા ગતા, ઇદાનિ આવુધં ગહેત્વા ગચ્છથા''તિ. ''કતરાવુધં, ભન્તે''તિ? સત્થા ''અહં આવુધં વો દસ્સામિ, મયા દિન્નં આવુધં ગહેત્વા ગચ્છથા''તિ વત્વા –

“કરણીયમત્થકુસલેન, યન્ત સન્તં પદં અભિસમેચ્ચ;
સક્કો ઉજૂ ચ સુહુજૂ ચ, સુવચો ચસ્સ મુદુ અનતિમાની”તિ. (ખુ॰ પા॰ ૯.૧; સુ॰ નિ॰ ૧૪૩) –

સકલં **મેત્તસુત્તં** કથેત્વા, “ભિક્ખવે, ઇમં તુમ્હે બહિ વિહારસ્સ વનસણ્ડતો પટ્ઠાય સજ્ઝાયન્તા અન્તોવિહારં પવિસેય્યાથા”તિ ઉય્યોજેસિ. તે સત્થારં વન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન તં ઠાનં પત્વા બહિવિહારે ગણસજ્ઝાયં કત્વા સજ્ઝાયમાના વનસણ્ડં પવિસિંસુ. સકલવનસણ્ડે દેવતા મેત્તચિત્તં પટિલભિત્વા તેસં પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા પત્તચીવરપટિગ્ગહણં આપુચ્છિંસુ, હત્થપાદસમ્બાહનં આપુચ્છિંસુ, તેસં તત્થ તત્થ આરક્ખં સંવિદહિંસુ, પક્કધૂપનતેલં વિય સન્નિસિન્ના અહેસું. કત્થચિ અમનુસ્સસદ્દો નામ નાહોસિ. તેસં ભિક્ખૂનં ચિત્તં એકગ્ગં અહોસિ. તે રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેસુ નિસિન્ના વિપસ્સનાય ચિત્તં ઓતારેત્વા અત્તનિ ખયવયં પટ્ઠપેત્વા, “અયં અત્તભાવો નામ ભિજ્જનકટ્ઠેન અથાવરટ્ઠેન કુલાલભાજનસદિસો”તિ વિપસ્સનં વડ્ઢયિંસુ. સમ્માસમ્બુદ્ધો ગન્ધકુટિયા નિસિન્નોવ તેસં વિપસ્સનાય આરદ્ધભાવં ઞત્વા તે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા, “એવમેવ, ભિક્ખવે, અયં અત્તભાવો નામ ભિજ્જનકટ્ઠેન અથાવરટ્ઠેન કુલાલભાજનસદિસો એવા”તિ વત્વા ઓભાસં ફરિત્વા યોજનસતે ઠિતોપિ અભિમુખે નિસિન્નો વિય છબ્બણ્ણરંસિયો વિસ્સજ્જેત્વા દિસ્સમાનેન રૂપેન ઇમં ગાથમાહ –

૪૦. “કુમ્ભૂપમં કાયમિમં વિદિત્વા, નગરૂપમં ચિત્તમિદં ઠપેત્વા;
યોધેથ મારં પઞ્ઞાવુધેન, જિતઞ્ચ રક્ખે અનિવેસનો સિયા”તિ.

તત્થ **કુમ્ભૂપમન્તિ** અબલદુબ્બલટ્ઠેન અનદ્ધનિયતાવકાલિકટ્ઠેન ઇમં કેસાદિસમૂહસઙ્ખાતં કાયં કુમ્ભૂપમં કુલાલભાજનસદિસં વિદિત્વા. **નગરૂપમં ચિત્તમિદં ઠપેત્વાતિ** નગરં નામ બહિદ્ધા થિરં હોતિ, ગમ્ભીરપરિખં પાકારપરિક્ખિત્તં દ્વારટ્ટાલકયુત્તં, અન્તોસુવિભત્તવીથિચતુક્કસિઙ્ઘાટકસમ્પન્નં અન્તરાપણં, તં “વિલુમ્પિસ્સામા”તિ બહિદ્ધા ચોરા આગન્ત્વા પવિસિતું અસક્કોન્તા પબ્બતં આસજ્જ પટિહતા વિય ગચ્છન્તિ, એવમેવ પણ્ડિતો કુલપુત્તો અત્તનો વિપસ્સનાચિત્તં થિરં નગરસદિસં કત્વા ઠપેત્વા નગરે ઠિતો એકતોધારાદિનાનપ્પકારાવુધેન ચોરગણં વિય વિપસ્સનામયેન ચ અરિયમગ્ગમયેન ચ પઞ્ઞાવુધેન તંતંમગ્ગવજ્ઝં કિલેસમારં પટિબાહન્તો તં તં કિલેસમારં યોધેથ, પહરેય્યાથાતિ અત્થો. **જિતઞ્ચ રક્ખેતિ** જિતઞ્ચ ઉપ્પાદિતં તરુણવિપસ્સનં આવાસસપ્પાયઉતુસપ્પાયભોજનસપ્પાયપુગ્ગલસપ્પાયધમ્મસ્સવનસપ્પાયાદીનિ આસેવન્તો અન્તરન્તરા સમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય સુદ્ધચિત્તેન સઙ્ખારે સમ્મસન્તો રક્ખેય્ય.

અનિવેસનો સિયાતિ અનાલયો ભવેય્ય. યથા નામ યોધો સઙ્ગામસીસે બલકોટ્ઠકં કત્વા અમિત્તેહિ સદ્ધિં યુજ્ઝન્તો છાતો વા પિપાસિતો વા હુત્વા સન્નાહે વા સિથિલે આવુધે વા પતિતે બલકોટ્ઠકં પવિસિત્વા વિસ્સમિત્વા ભુઞ્જિત્વા પિવિત્વા સન્નહિત્વા આવુધં ગહેત્વા પુન નિક્ખમિત્વા યુજ્ઝન્તો પરસેનં મદ્દતિ, અજિતં જિનાતિ, જિતં રક્ખતિ. સો હિ સચે બલકોટ્ઠકે ઠિતો એવં વિસ્સમન્તો તં અસ્સાદેન્તો અચ્છેય્ય, રજ્જં પરહત્થગતં કરેય્ય, એવમેવ, ભિક્ખુ, પટિલદ્ધં તરુણવિપસ્સનં પુનપ્પુનં સમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા તતો વુટ્ઠાય સુદ્ધચિત્તેન સઙ્ખારે સમ્મસન્તો રક્ખિતું સક્કોતિ, ઉત્તરિમગ્ગફલપટિલાભેન કિલેસમારં જિનાતિ. સચે પન સો સમાપત્તિમેવ અસ્સાદેતિ, સુદ્ધચિત્તેન પુનપ્પુનં સઙ્ખારે ન સમ્મસતિ, મગ્ગફલપટિવેધં કાતું ન સક્કોતિ. તસ્મા રક્ખિતબ્બયુત્તકં રક્ખન્તો અનિવેસનો સિયા, સમાપત્તિં નિવેસનં કત્વા તત્થ ન નિવેસેય્ય, આલયં ન કરેય્યાતિ અત્થો. “અદ્ધા તુમ્હેપિ એવં કરોથા”તિ એવં સત્થા તેસં ભિક્ખૂનં ધમ્મં દેસેસિ.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નાયેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા તથાગતસ્સ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં વણ્ણયન્તા થોમેન્તા વન્દન્તાવ આગચ્છિંસૂતિ.

પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ છટ્ઠં.

૭. પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરવત્થુ

અચિરં વતયં કાયોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર સાવત્થિવાસી કુલપુત્તો સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા સાસને ઉરં દત્વા પબ્બજિતો, સો લદ્ધૂપસમ્પદો તિસ્સત્થેરો નામ અહોસિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે તસ્સ સરીરે રોગો ઉદપાદિ. સાસપમત્તિયો પિળકા ઉટ્ઠહિંસુ. તા અનુપુબ્બેન મુગ્ગમત્તા કલાયમત્તા કોલટ્ઠિમત્તા આમલકમત્તા બેળુવસલાટુમત્તા બેળુવમત્તા હુત્વા પભિજ્જિંસુ, સકલસરીરં છિદ્દાવછિદ્દં અહોસિ. **પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરો**ત્વેવસ્સ નામં ઉદપાદિ. અથસ્સ અપરભાગે અટ્ઠીનિ ભિજ્જિંસુ. સો અપ્પટિજગ્ગિયો અહોસિ. નિવાસનપારુપનં પુબ્બલોહિતમક્ખિતં જાલપૂવસદિસં અહોસિ. સદ્ધિવિહારિકાદયો પટિજગ્ગિતું અસક્કોન્તા છડ્ડયિંસુ. સો અનાથો હુત્વા નિપજ્જિ.

બુદ્ધાનઞ્ચ નામ દ્વે વારે લોકવોલોકનં અવિજહિતં હોતિ. પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તા ચક્કવાળમુખવટ્ટિતો પટ્ઠાય ગન્ધકુટિઅભિમુખં ઞાણં કત્વા ઓલોકેન્તિ, સાયં ઓલોકેન્તા ગન્ધકુટિતો પટ્ઠાય બાહિરાભિમુખં ઞાણં કત્વા ઓલોકેન્તિ. તસ્મિં પન સમયે ભગવતો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરો પઞ્ઞાયિ. સત્થા તસ્સ ભિક્ખુનો અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા, ‘‘અયં સદ્ધિવિહારિકાદીહિ છડ્ડિતો, ઇદાનિસ્સ મં ઠપેત્વા અઞ્ઞં પટિસરણં નત્થી’’તિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા વિહારચારિકં ચરમાનો વિય અગ્ગિસાલં ગન્ત્વા ઉક્ખલિં ધોવિત્વા ઉદકં દત્વા ઉદ્ધનં આરોપેત્વા ઉદકસ્સ તત્તભાવં આગમયમાનો અગ્ગિસાલાયમેવ અટ્ઠાસિ. તત્તભાવં જાનિત્વા ગન્ત્વા તસ્સ ભિક્ખુનો નિપન્નમઞ્ચકોટિયં ગણ્હિ, તદા ભિક્ખૂ ‘‘અપેથ, ભન્તે, મયં ગણ્હિસ્સામા’’તિ મઞ્ચકં ગહેત્વા અગ્ગિસાલં આનયિંસુ. સત્થા અમ્બણં આહરાપેત્વા ઉણ્હોદકં આસિઞ્ચિત્વા તેહિ ભિક્ખૂહિ તસ્સ પારુપનં ગાહાપેત્વા ઉણ્હોદકે મદ્દાપેત્વા મન્દાતપે વિસ્સજ્જાપેસિ. અથસ્સ સન્તિકે ઠત્વા સરીરં ઉણ્હોદકેન તેમેત્વા ઘંસિત્વા ન્હાપેસિ, તસ્સ નહાનપરિયોસાને પારુપનં સુક્ખિ. અથ નં તં નિવાસાપેત્વા નિવત્થકાસાવં ઉદકે મદ્દાપેત્વા આતપે વિસ્સજ્જાપેસિ. અથસ્સ ગત્તે ઉદકે છિન્નમત્તે તમ્પિ સુક્ખિ. સો એકં કાસાવં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા સલ્લહુકસરીરો એકગ્ગચિત્તો મઞ્ચકે નિપજ્જિ. સત્થા તસ્સ ઉસ્સીસકે ઠત્વા, ‘‘ભિક્ખુ અયં તવ કાયો અપેતવિઞ્ઞાણો નિરુપકારો હુત્વા કલિઙ્ગરં વિય પથવિયં સેસ્સતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧. ‘‘અચિરં વતયં કાયો, પથવિં અધિસેસ્સતિ;
છુદ્ધો અપેતવિઞ્ઞાણો, નિરત્થંવ કલિઙ્ગર’’ન્તિ.

તત્થ **અચિરં વતા**તિ ભિક્ખુ ન ચિરસ્સેવ **અયં કાયો પથવિં અધિસેસ્સતિ**, ઇમિસ્સા પકતિસયનેન સયિતાય પથવિયા ઉપરિ સયિસ્સતિ . **છુદ્ધો**તિ અપવિદ્ધો, અપગતવિઞ્ઞાણતાય તુચ્છો હુત્વા સેસ્સતીતિ દસ્સેતિ. યથા કિં? **નિરત્થંવ કલિઙ્ગરં** નિરુપકારં નિરત્થકં કટ્ઠખણ્ડં વિય. દબ્બસમ્ભારત્થિકા હિ મનુસ્સા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઉજુકં ઉજુકસણ્ઠાનેન વઙ્કં વઙ્કસણ્ઠાનેન છિન્દિત્વા દબ્બસમ્ભારં ગણ્હન્તિ, અવસેસં પન સુસિરઞ્ચ પૂતિકઞ્ચ અસારકઞ્ચ ગણ્ઠિજાતઞ્ચ છિન્દિત્વા તત્થેવ છડ્ડેન્તિ. અઞ્ઞે દબ્બસમ્ભારત્થિકા આગન્ત્વા તં ગહેતારો નામ નત્થિ, ઓલોકેત્વા

અત્તનો ઉપકારકમેવ ગણ્હન્તિ, ઇતરં પથવીગતમેવ હોતિ. તં પન તેન તેન ઉપાયેન મઞ્ચપટિપાદકં વા પાદકથલિકં વા ફલકપીઠં વા કાતું સક્કાપિ ભવેય્ય. ઇમસ્મિં પન અત્તભાવે દ્વત્તિંસાય કોટ્ઠાસેસુ એકકોટ્ઠાસોપિ મઞ્ચપટિપાદકાદિવસેન અઞ્ઞેન વા ઉપકારમુખેન ગય્હૂપગો નામ નત્થિ, કેવલં નિરત્થંવ કલિઙ્ગરં અયં કાયો અપગતવિઞ્ઞાણો કતિપાહેનેવ પથવિયં સેસ્સતીતિ.

દેસનાવસાને પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. થેરોપિ અરહત્તં પત્વાવ પરિનિબ્બાયિ. સત્થા તસ્સ સરીરકિચ્ચં કારાપેત્વા ધાતુયો ગહેત્વા ચેતિયં કારાપેસિ. ભિક્ખૂ સત્થારં પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરો કુહિં નિબ્બત્તો''તિ. ''પરિનિબ્બુતો, ભિક્ખવે''તિ. ''ભન્તે, એવરૂપસ્સ પન અરહત્તૂપનિસ્સયસમ્પન્નસ્સ ભિક્ખુનો કિં કારણા ગત્તં પુતિકં જાતં, કિં કારણા અટ્ઠીનિ ભિન્નાનિ, કિમસ્સ કારણં અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયભાવં પત્ત''ન્તિ? ''ભિક્ખવે, સબ્બમેતં એતસ્સ અત્તના કતકમ્મેનેવ નિબ્બત્ત''ન્તિ. ''કિં પન તેન, ભન્તે, કત''ન્તિ? ''તેન હિ, ભિક્ખવે, સુણાથા''તિ અતીતં આહરિ –

અયં કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે સાકુણિકો હુત્વા બહૂ સકુણે વધિત્વા ઇસ્સરજનં ઉપટ્ઠહિ. તેસં દિન્નાવસેસે વિક્કિણાતિ, ''વિક્કિતાવસેસા મારેત્વા ઠપિતા પૂતિકા ભવિસ્સન્તી''તિ યથા ઉપ્પતિતું ન સક્કોન્તિ, તથા તેસં જઙ્ઘટ્ઠીનિ ચ પક્ખટ્ઠીનિ ચ ભિન્દિત્વા રાસિં કત્વા ઠપેતિ, તે પુનદિવસે વિક્કિણાતિ. અતિબહૂનં પન લદ્ધકાલે અત્તનોપિ અત્થાય પચાપેતિ. તસ્સેકદિવસં રસભોજને પક્કે એકો ખીણાસવો પિણ્ડાય ચરન્તો ગેહદ્વારે અટ્ઠાસિ. સો થેરં દિસ્વા ચિત્તં પસાદેત્વા, ''મયા બહૂ પાણા મારેત્વા ખાદિતા, અય્યો ચ મે ગેહદ્વારે ઠિતો, અન્તોગેહે ચ રસભોજનં સંવિજ્જતિ, પિણ્ડપાતમસ્સ દસ્સામી''તિ તસ્સ પત્તં આદાય પૂરેત્વા રસપિણ્ડપાતં દત્વા થેરં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મસ્સ મત્થકં પાપુણેય્ય''ન્તિ આહ. થેરો ''એવં હોતૂ''તિ અનુમોદનં અકાસિ. ''ભિક્ખવે, તદા કતકમ્મવસેનેતં તિસ્સસ્સ નિપ્ફન્નં, સકુણાનં અટ્ઠિભેદનનિસ્સન્દેન તિસ્સસ્સ ગત્તઞ્ચ પૂતિકં જાતં, અટ્ઠીનિ ચ ભિન્નાનિ, ખીણાસવસ્સ રસપિણ્ડપાતદાનનિસ્સન્દેન અરહત્તં પત્તો''તિ.

પૂતિગત્તતિસ્સત્થેરવત્થુ સત્તમં.

૮. નન્દગોપાલકવત્થુ

દિસો દિસન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા કોસલજનપદે નન્દગોપાલકં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિનો નન્દો નામ ગોપાલકો ગોયૂથં રક્ખતિ અડ્ઢો મહદ્ધનો મહાભોગો. સો કિર યથા કેણિયો જટિલો પબ્બજ્જાવેસેન, એવં ગોપાલકત્તેન રાજબલિં પરિહરન્તો અત્તનો કુટુમ્બં રક્ખતિ. સો કાલેન કાલં પઞ્ચ ગોરસે આદાય અનાથપિણ્ડિકસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા સત્થારં પસ્સતિ, ધમ્મં સુણાતિ, અત્તનો વસનટ્ઠાનં આગમનત્થાય સત્થારં યાચતિ. સત્થા તસ્સ ઞાણપરિપાકં આગમયમાનો આગન્ત્વા પરિપક્કભાવં ઞત્વા એકદિવસં મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ચારિકં ચરન્તો મગ્ગા ઓક્કમ્મ તસ્સ વસનટ્ઠાનાસન્ને અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. નન્દો સત્થુ સન્તિકં અગન્ત્વા વન્દિત્વા પટિસન્થારં કત્વા સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્થાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પણીતં પઞ્ચગોરસદાનં અદાસિ. સત્તમે દિવસે સત્થા અનુમોદનં કત્વા દાનકથાદિભેદં અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. કથાપરિયોસાને નન્દગોપાલકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સત્થુ પત્તં ગહેત્વા સત્થારં અનુગચ્છન્તો દૂરં ગન્ત્વા, ''તિટ્ઠ, ઉપાસકા''તિ નિવત્તિયમાનો વન્દિત્વા નિવત્તિ. અથ નં એકો લુદ્દકો વિજ્ઝિત્વા મારેસિ. પચ્છતો આગચ્છન્તા ભિક્ખૂ નં દિસ્વા ગન્ત્વા સત્થારં આહંસુ – ''નન્દો, ભન્તે, ગોપાલકો તુમ્હાકં

ઇધાગતત્તા મહાદાનં દત્વા અનુગન્ત્વા નિવત્તેન્તો મારિતો, સચે તુમ્હે નાગચ્છિસ્સથ, નાસ્સ મરણં અભવિસ્સા''તિ. સત્થા , ''ભિક્ખવે, મયિ આગતેપિ અનાગતેપિ તસ્સ ચતસ્સો દિસા ચતસ્સો અનુદિસા ચ ગચ્છન્તસ્સાપિ મરણતો મુચ્ચનૂપાયો નામ નત્થિ. યઞ્હિ નેવ ચોરા, ન વેરિનો કરોન્તિ, તં ઇમેસં સત્તાનં અન્તોપદુટ્ઠં મિચ્છાપણિહિતં ચિત્તમેવ કરોતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૨. ''દિસો દિસં યં તં કયિરા, વેરી વા પન વેરિનં;
મિચ્છાપણિહિતં ચિત્તં, પાપિયો નં તતો કરે''તિ.

તત્થ **દિસો દિસન્તિ** ચોરો ચોરં. ''દિસ્વા''તિ પાઠસેસો. **યં તં કયિરા**તિ યં તં તસ્સ અનયબ્યસનં કરેય્ય. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. ઇદં વુત્તં હોતિ – એકો એકસ્સ મિત્તદુબ્ભી ચોરો પુત્તદારખેત્તવત્થુ ગોમહિંસાદીસુ અપરજ્ઝન્તો યસ્સ અપરજ્ઝતિ, તમ્પિ તથેવ અત્તનિ અપરજ્ઝન્તં ચોરં દિસ્વા, **વેરિ વા પન** કેનચિદેવ કારણેન બદ્ધવેરં વેરિં દિસ્વા અત્તનો કક્ખળતાય દારુણતાય યં તં તસ્સ અનયબ્યસનં કરેય્ય, પુત્તદારં વા પીળેય્ય, ખેત્તાદીનિ વા નાસેય્ય, જીવિતા વા પન નં વોરોપેય્ય, દસસુ અકુસલકમ્મપથેસુ મિચ્છાઠપિતત્તા **મિચ્છાપહિણિતં ચિત્તં પાપિયો નં તતો કરે** તં પુરિસં તતો પાપતરં કરેય્ય. વુત્તપ્પકારેહિ, દિસો દિસસ્સ વા વેરી વેરિનો વા ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે દુક્ખં વા ઉપ્પાદેય્ય, જીવિતક્ખયં વા કરેય્ય. ઇદં પન અકુસલકમ્મપથેસુ મિચ્છાઠપિતં ચિત્તં દિટ્ઠેવ ધમ્મે અનયબ્યસનં પાપેતિ, અત્તભાવસતસહસ્સેસુપિ ચતૂસુ અપાયેસુ ખિપિત્વા સીસં ઉક્ખિપિતું ન દેતીતિ.

દેસનાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. મહાજનસ્સ સાત્થિકા દેસના જાતા. ઉપાસકેન પન ભવન્તરે કતકમ્મં ભિક્ખૂહિ ન પુચ્છિતં, તસ્મા સત્થારા ન કથિતન્તિ.

નન્દગોપાલકવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સોરેય્યત્થેરવત્થુ

ન તં માતા પિતા કયિરાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં જેતવને વિહરન્તો સોરેય્યત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

વત્થુ સોરેય્યનગરે સમુટ્ઠિતં, સાવત્થિયં નિટ્ઠાપેસિ. સમ્માસમ્બુદ્ધે સાવત્થિયં વિહરન્તે સોરેય્યનગરે સોરેય્યસેટ્ઠિપુત્તો એકેન સહાયકેન સદ્ધિં સુખયાનકે નિસીદિત્વા મહન્તેન પરિવારેન ન્હાનત્થાય નગરા નિક્ખમિ. તસ્મિં ખણે મહાકચ્ચાયનત્થેરો સોરેય્યનગરં પિણ્ડાય પવિસિતુકામો હુત્વા બહિનગરે સઙ્ઘાટિં પારુપતિ. થેરસ્સ ચ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં. સોરેય્યસેટ્ઠિપુત્તો તં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અહો વત અયં વા થેરો મમ ભરિયા ભવેય્ય, મમ વા ભરિયાય સરીરવણ્ણો એતસ્સ સરીરવણ્ણો વિય ભવેય્યા''તિ. તસ્સ ચિન્તિતમત્તેયેવ પુરિસલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુરહોસિ. સો લજ્જમાનો યાનકા ઓરુય્હ પલાયિ. પરિજનો તં અસઞ્જાનન્તો ''કિમેત''ન્તિ આહ. સાપિ તક્કસિલમગ્ગં પટિપજ્જિ. સહાયકોપિસ્સા ઇતો ચિતો ચ વિચરિત્વાપિ નાદ્દસ. સબ્બે ન્હાયિત્વા ગેહં અગમિંસુ. ''કહં સેટ્ઠિપુત્તો''તિ ચ વુત્તે, ''ન્હત્વા આગતો ભવિસ્સતીતિ મઞ્ઞિમ્હા''તિ વદિંસુ. અથસ્સ માતાપિતરો તત્થ તત્થ પરિયેસિત્વા અપસ્સન્તા રોદિત્વા પરિદેવિત્વા, ''મતો ભવિસ્સતી''તિ મતકભત્તં અદંસુ. સા એકં તક્કસિલગામિં સત્થવાહં દિસ્વા યાનકસ્સ પચ્છતો પચ્છતો અનુબન્ધિ.

અથ નં મનુસ્સા દિસ્વા, ‘‘અમ્હાકં યાનકસ્સ પચ્છતો પચ્છતો અનુગચ્છતિ, મયં ‘કસ્સેસા દારિકા’તિ તં ન જાનામા’’તિ વદિંસુ. સાપિ ‘‘તુમ્હે અત્તનો યાનકં પાજેથ, અહં પદસા ગમિસ્સામી’’તિ ગચ્છન્તી અઙ્ગુલિમુદ્દિકં દત્વા એકસ્મિં યાનકે ઓકાસં કારેસિ. મનુસ્સા ચિન્તયિંસુ – ‘‘તક્કસિલનગરે અમ્હાકં સેટ્ઠિપુત્તસ્સ ભરિયા નત્થિ, તસ્સ આચિક્ખિસ્સામ, મહાપણ્ણાકારો નો ભવિસ્સતી’’તિ. તે ગેહં ગન્ત્વા, ‘‘સામિ, અમ્હેહિ તુમ્હાકં એકં ઇત્થિરતનં આનીત’’ન્તિ આહંસુ. સો તં સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા અત્તનો વયાનુરૂપં અભિરૂપં પાસાદિકં દિસ્વા ઉપ્પન્નસિનેહો ગેહે અકાસિ. પુરિસા હિ ઇત્થિયો, ઇત્થિયો વા પુરિસા અભૂતપુબ્બા નામ નત્થિ. પુરિસા હિ પરસ્સ દારેસુ અતિચરિત્વા કાલં કત્વા બહૂનિ વસ્સસતસહસ્સાનિ નિરયે પચ્ચિત્વા મનુસ્સજાતિં આગચ્છન્તા અત્તભાવસતે ઇત્થિભાવં આપજ્જન્તિ.

આનન્દત્થેરોપિ કપ્પસતસહસ્સં પૂરિતપારમી અરિયસાવકો સંસારે સંસરન્તો એકસ્મિં અત્તભાવે કમ્મારકુલે નિબ્બત્તો. પરદારકમ્મં કત્વા નિરયે પચ્ચિત્વા પક્કાવસેસેન ચુદ્દસસુ અત્તભાવેસુ પુરિસસ્સ પાદપરિચારિકા ઇત્થી અહોસિ, સત્તસુ અત્તભાવેસુ બીજુદ્ધરણં પાપુણિ. ઇત્થિયો પન દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા ઇત્થિભાવે છન્દં વિરાજેત્વા, ‘‘ઇદં નો પુઞ્ઞં પુરિસત્તભાવપટિલાભાય સંવત્તતૂ’’તિ ચિત્તં અધિટ્ઠહિત્વા કાલં કત્વા પુરિસત્તભાવં પટિલભન્તિ, પતિદેવતા હુત્વા સામિકે સમ્માપટિપત્તિવસેનાપિ પુરિસત્તભાવં પટિલભન્તેવ.

અયં પન સેટ્ઠિપુત્તો થેરે અયોનિસો ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે ઇત્થિભાવં પટિલભિ. તક્કસિલાયં સેટ્ઠિપુત્તેન સદ્ધિં સંવાસમન્વાય પન તસ્સા કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં લભિત્વા તસ્સ પદસા ગમનકાલે અપરમ્પિ પુત્તં પટિલભિ. એવમસ્સા કુચ્છિયં વુત્થા દ્વે, સોરેય્યનગરે તં પટિચ્ચ નિબ્બત્તા દ્વેતિ ચત્તારો પુત્તા અહેસું. તસ્મિં કાલે સોરેય્યનગરતો તસ્સા સહાયકો સેટ્ઠિપુત્તો પઞ્ચહિ સકટસતેહિ તક્કસિલં ગન્ત્વા સુખયાનકે નિસિન્નો નગરં પાવિસિ. અથ નં સા ઉપરિપાસાદતલે વાતપાનં વિવરિત્વા અન્તરવીથિં ઓલોકયમાના ઠિતા દિસ્વા સઞ્જાનિત્વા દાસિં પેસેત્વા પક્કોસાપેત્વા મહાતલે નિસીદાપેત્વા મહન્તં સક્કારસમ્માનં અકાસિ. અથ નં સો આહ – ‘‘ભદ્દે, ત્વં ઇતો પુબ્બે અમ્હેહિ ન દિટ્ઠપુબ્બા, અથ ચ પન નો મહન્તં સક્કારં કરોસિ, જાનાસિ ત્વં અમ્હે’’તિ. ‘‘આમ, સામિ, જાનામિ, નનુ તુમ્હે સોરેય્યનગરવાસિનો’’તિ? ‘‘આમ, ભદ્દે’’તિ. સા માતાપિતૂનઞ્ચ ભરિયાય ચ પુત્તાનઞ્ચ અરોગભાવં પુચ્છિ. ઇતરો ‘‘આમ, ભદ્દે, અરોગા’’તિ વત્વા ‘‘જાનાસિ ત્વં એતે’’તિ આહ. ‘‘આમ સામિ, જાનામિ. તેસં એકો પુત્તો અત્થિ, સો કહં, સામી’’તિ? ‘‘ભદ્દે, મા એતં કથેહિ, મયં તેન સદ્ધિં એકદિવસં સુખયાનકે નિસીદિત્વા ન્હાયિતું નિક્ખન્તા નેવસ્સ ગતિં જાનામ, ઇતો ચિતો ચ વિચરિત્વા તં અદિસ્વા માતાપિતૂનં આરોચયિમ્હા, તેપિસ્સ રોદિત્વા કન્દિત્વા પેતકિચ્ચં કરિંસૂ’’તિ. ‘‘અહં સો, સામી’’તિ. ‘‘અપેહિ, ભદ્દે, કિં કથેસિ મય્હં સહાયો દેવકુમારો વિય એકો પુરિસો’’તિ? ‘‘હોતુ, સામિ, અહં સો’’તિ. ‘‘અથ ઇદં કિં નામા’’તિ? ‘‘તં દિવસં તે અય્યો મહાકચ્ચાયનત્થેરો દિટ્ઠો’’તિ? ‘‘આમ, દિટ્ઠો’’તિ. અહં અય્યં મહાકચ્ચાયનત્થેરં ઓલોકેત્વા, ‘‘અહો વત અયં વા થેરો મમ ભરિયા ભવેય્ય , એતસ્સ વા સરીરવણ્ણો વિય મમ ભરિયાય સરીરવણ્ણો ભવેય્યા’’તિ ચિન્તેસિં. ચિન્તિતક્ખણેયેવ મે પુરિસલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભવિ. અથાહં લજ્જમાના કસ્સચિ કિઞ્ચિ વત્તું અસક્કુણિત્વા તતો પલાયિત્વા ઇધાગતા, સામીતિ.

‘‘અહો વત તે ભારિયં કમ્મં કતં, કસ્મા મય્હં નાચિક્ખિ, અપિચ પન તે થેરો ખમાપિતો’’તિ? ‘‘ન ખમાપિતો, સામિ. જાનાસિ પન ત્વં કહં થેરો’’તિ? ‘‘ઇમમેવ નગરં ઉપનિસ્સાય વિહરતી’’તિ. ‘‘સચે પિણ્ડાય ચરન્તો ઇધાગચ્છેય્ય, અહં મમ અય્યસ્સ ભિક્ખાહારં દદેય્યં, સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ સીઘં સક્કારં કરોહિ, અમ્હાકં અય્યં ખમાપેસ્સામા’’તિ સો થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો, ‘‘ભન્તે, સ્વે મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ

આહ. ‘‘નનુ ત્વં, સેટ્ઠિપુત્ત, આગન્તુકોસી’’તિ. ‘‘ભન્તે, મા અમ્હાકં આગન્તુકભાવં પુચ્છથ, સ્વે મે ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ. થેરો અધિવાસેસિ, ગેહેપિ થેરસ્સ મહાસક્કારો પટિયત્તો. થેરો પુનદિવસે તં ગેહદ્વારં અગમાસિ. અથ નં નિસીદાપેત્વા પણીતેનાહારેન પરિવિસિત્વા સેટ્ઠિપુત્તો તં ઇત્થિં ગહેત્વા થેરસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જાપેત્વા, ‘‘ભન્તે, મય્હં સહાયિકાય ખમથા’’તિ આહ. ‘‘કિમેત’’ન્તિ? ‘‘અયં, ભન્તે, પુબ્બે મય્હં પિયસહાયકો હુત્વા તુમ્હે ઓલોકેત્વા એવં નામ ચિન્તેસિ, અથસ્સ પુરિસલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, ઇત્થિલિઙ્ગં પાતુભવિ, ખમથ, ભન્તે’’તિ. ‘‘તેન હિ ઉટ્ઠહથ, ખમામિ વો અહ’’ન્તિ. થેરેન ‘‘ખમામી’’તિ વુત્તમત્તેયેવ ઇત્થિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, પુરિસલિઙ્ગં પાતુભવિ.

પુરિસલિઙ્ગે પાતુભૂતમત્તેયેવ તં તક્કસિલાય સેટ્ઠિપુત્તો આહ – ‘‘સમ્મ સહાયક, ઇમે દ્વે દારકા તવ કુચ્છિયં વુત્થત્તા મં પટિચ્ચ નિબ્બત્તત્તા ઉભિન્નમ્પિનો પુત્તા એવ, ઇધેવ વસિસ્સામ, મા ઉક્કણ્ઠી’’તિ. ‘‘સમ્મ, અહં એકેનત્તભાવેન પઠમં પુરિસો હુત્વા ઇત્થિભાવં પત્વા પુન પુરિસો જાતોતિ વિપ્પકારપ્પત્તો, પઠમં મં પટિચ્ચ દ્વે પુત્તા નિબ્બત્તા, ઇદાનિ મે કુચ્છિતો દ્વે પુત્તા નિક્ખન્તા, સ્વાહં એકેનત્તભાવેન વિપ્પકારપ્પત્તો, પુન ‘ગેહે વસિસ્સતી’તિ સઞ્ઞં મા કરિ, અહં મમ અય્યસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામિ. ઇમે દ્વે દારકા તવ ભારાતિ, ઇમેસુ મા પમજ્જી’’તિ વત્વા પુત્તે સીસે પરિચુમ્બિત્વા પરિમજ્જિત્વા ઉરે નિપજ્જાપેત્વા પિતુ નિય્યાદેત્વા નિક્ખમિત્વા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજ્જં યાચિ. થેરોપિ નં પબ્બાજેત્વા ઉપસમ્પાદેત્વા ગણ્હિત્વાવ ચારિકં ચરમાનો અનુપુબ્બેન સાવત્થિં અગમાસિ. તસ્સ **સોરેય્યત્થેરો**તિ નામં અહોસિ. જનપદવાસિનો તં પવત્તિં ઞત્વા સઙ્ખુભિત્વા કોતૂહલજાતા તં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિંસુ – ‘‘એવં કિર, ભન્તે’’તિ? ‘‘આમ, આવુસો’’તિ. ‘‘ભન્તે, એવરૂપમ્પિ કારણં નામ હોતિ’’? ‘‘તુમ્હાકં કુચ્છિયં કિર દ્વે પુત્તા નિબ્બત્તા, તુમ્હે પટિચ્ચ દ્વે જાતા, તેસં વો કતરેસુ બલવસિનેહો હોતી’’તિ? ‘‘કુચ્છિયં વુત્થકેસુ, આવુસો’’તિ. આગતાગતા નિબદ્ધં તથેવ પુચ્છિંસુ.

થેરો ‘‘કુચ્છિયં વુત્તકેસુ એવ સિનેહો બલવા’’તિ પુનપ્પુનં કથેન્તો હરાયમાનો એકોવ નિસીદતિ, એકોવ તિટ્ઠતિ. સો એવં એકત્તૂપગતો અત્તભાવે ખયવયં સમુટ્ઠાપેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અથ નં આગતાગતા પુચ્છન્તિ – ‘‘ભન્તે, એવં કિર નામ અહોસી’’તિ? ‘‘આમાવુસો’’તિ. ‘‘કતરેસુ સિનેહો બલવા’’તિ? ‘‘મય્હં કત્થચિ સિનેહો નામ નત્થી’’તિ. ભિક્ખૂ ‘‘અયં અભૂતં કથેસિ, પુરિમદિવસેસુ ‘કુચ્છિયં વુત્થપુત્તેસુ સિનેહો બલવા’તિ વત્વા ઇદાનિ ‘મય્હં કત્થચિ સિનેહો નત્થી’તિ વદતિ, અઞ્ઞં બ્યાકરોતિ, ભન્તે’’તિ આહંસુ. સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો અઞ્ઞં બ્યાકરોતિ, મમ પુત્તસ્સ સમ્માપણિહિતેન ચિત્તેન મગ્ગસ્સ દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય ન કત્થચિ સિનેહો જાતો, યં સમ્પત્તિં નેવ માતા, ન પિતા કાતું સક્કોતિ, તં ઇમેસં સત્તાનં અબ્ભન્તરે પવત્તં સમ્માપણિહિતં ચિત્તમેવ દેતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૩. ‘‘ન તં માતા પિતા કયિરા, અઞ્ઞે વાપિ ચ ઞાતકા;
સમ્માપણિહિતં ચિત્તં, સેય્યસો નં તતો કરે’’તિ.

તત્થ**ન તન્તિ** તં કારણં નેવ માતા કરેય્ય, ન પિતા, ન અઞ્ઞે ઞાતકા. **સમ્માપણિહિતન્તિ** દસસુ કુસલકમ્મપથેસુ સમ્મા ઠપિતં. **સેય્યસો નં તતો કરે**તિ તતો કારણતો સેય્યસો નં વરતરં ઉત્તરિતરં કરેય્ય, કરોતીતિ અત્થો. માતાપિતરો હિ પુત્તાનં ધનં દદમાના એકસ્મિંયેવ અત્તભાવે કમ્મં અકત્વા સુખેન જીવિકકપ્પનં ધનં દાતું સક્કોન્તિ. વિસાખાય માતાપિતરોપિ તાવ મહદ્ધના મહાભોગા, તસ્સા એકસ્મિંયેવ અત્તભાવે સુખેન જીવિકકપ્પનં ધનં અદંસુ. ચતૂસુ પન દીપેસુ ચક્કવત્તિસિરિં દાતું સમત્થા માતાપિતરોપિ નામ પુત્તાનં નત્થિ,

પગેવ દિબ્બસમ્પત્તિં વા પઠમજ્ઝાનાદિસમ્પત્તિં વા, લોકુત્તરસમ્પત્તિદાને કથાવ નત્થિ, સમ્માપણિહિતં પન ચિત્તં સબ્બમ્પેતં સમ્પત્તિં દાતું સક્કોતિ. તેન વુત્તં ''સેય્યસો નં તતો કરે''તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

સોરેય્યત્થેરવત્થુ નવમં.

ચિત્તવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયો વગ્ગો.

૪. પુપ્ફવગ્ગો

૧. પથવિકથાપસુતપઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ

કો ઇમં પથવિં વિચેસ્સતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો પથવિકથાપસુતે પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર ભગવતા સદ્ધિં જનપદચારિકં ચરિત્વા જેતવનં આગન્ત્વા સાયન્હસમયે ઉપટ્ઠાનસાલાયં સન્નિસિન્ના અત્તના ગતગતટ્ઠાનેસુ ''અસુકગામતો અસુકગામગમનટ્ઠાને સમં વિસમં કદ્દમબહુલં સક્ખરબહુલં કાળમત્તિકં તમ્બમત્તિક''ન્તિ પથવિકથં કથેસું. સત્થા આગન્ત્વા, ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા, ''ભન્તે, અમ્હેહિ વિચરિતટ્ઠાને પથવિકથાયા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, એસા બાહિરપથવી નામ, તુમ્હેહિ અજ્ઝત્તિકપથવિયં પરિકમ્મં કાતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૪૪. ''કો ઇમં પથવિં વિચેસ્સતિ,
યમલોકઞ્ચ ઇમં સદેવકં;
કો ધમ્મપદં સુદેસિતં,
કુસલો પુપ્ફમિવ પચેસ્સતિ.

૪૫. ''સેખો પથવિં વિચેસ્સતિ,
યમલોકઞ્ચ ઇમં સદેવકં;
સેખો ધમ્મપદં સુદેસિતં,
કુસલો પુપ્ફમિવ પચેસ્સતી''તિ.

તત્થ **કો ઇમ**ન્તિ કો ઇમં અત્તભાવસઙ્ખાતં પથવિં. **વિચેસ્સતી**તિ અત્તનો ઞાણેન વિચિનિસ્સતિ વિજાનિસ્સતિ, પટિવિજ્ઝિસ્સતિ, સચ્છિકરિસ્સતીતિ અત્થો. **યમલોકઞ્ચા**તિ ચતુબ્બિધં અપાયલોકઞ્ચ. **ઇમં સદેવક**ન્તિ ઇમં મનુસ્સલોકઞ્ચ દેવલોકેન સદ્ધિં કો વિચેસ્સતિ વિચિનિસ્સતિ વિજાનિસ્સતિ પટિવિજ્ઝિસ્સતિ સચ્છિકરિસ્સતીતિ પુચ્છિ. **કો ધમ્મપદં સુદેસિત**ન્તિ યથાસભાવતો કથિતત્તા સુદેસિતં સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મસઙ્ખાતં ધમ્મપદં **કુસલો** માલાકારો **પુપ્ફં** વિચિનન્તો વિય **કો પચેસ્સતિ** વિચિનિસ્સતિ વિજાનિસ્સતિ ઉપપરિક્ખિસ્સતિ પટિવિજ્ઝિસ્સતિ, સચ્છિકરિસ્સતીતિ અત્થો. **સેખો**તિ અધિસીલસિક્ખા, અધિચિત્તસિક્ખા, અધિપઞ્ઞાસિક્ખાતિ ઇમા તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખનતો સોતાપત્તિમગ્ગટ્ઠં આદિં કત્વા યાવ અરહત્તમગ્ગટ્ઠા સત્તવિધો સેખો ઇમં અત્તભાવસઙ્ખાતં પથવિં અરહત્તમગ્ગેન તતો છન્દરાગં અપકડ્ઢન્તો વિચેસ્સતિ વિચિનિસ્સતિ વિજાનિસ્સતિ પટિવિજ્ઝિસ્સતિ સચ્છિકરિસ્સતિ. **યમલોકઞ્ચા**તિ તં યથાવુત્તપકારં યમલોકઞ્ચ ઇમં મનુસ્સલોકઞ્ચ સહ દેવેહિ સદેવકં સ્વેવ વિચેસ્સતિ વિચિનિસ્સતિ વિજાનિસ્સતિ પટિવિજ્ઝિસ્સતિ સચ્છિકરિસ્સતિ. **સેખો**તિ સ્વેવ સત્તવિધો સેખો, યથા નામ કુસલો માલાકારો પુપ્ફારામં પવિસિત્વા તરુણમકુળાનિ ચ પાણકવિદ્ધાનિ ચ મિલાતાનિ ચ ગણ્ઠિકજાતાનિ ચ પુપ્ફાનિ વજ્જેત્વા સોભનાનિ સુજાતસુજાતાનેવ પુપ્ફાનિ વિચિનાતિ, એવમેવ ઇમં સુકથિતં સુનિદ્દિટ્ઠં બોધિપક્ખિયધમ્મપદમ્પિ પઞ્ઞાય પચેસ્સતિ વિચિનિસ્સતિ ઉપપરિક્ખિસ્સતિ પટિવિજ્ઝિસ્સતિ સચ્છિકરિસ્સતીતિ સત્થા સયમેવ પઞ્હં વિસ્સજ્જેસિ.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પથવિકથાપસુતપઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ પઠમં.

૨. મરીચિકમ્મટ્ઠાનિકત્થેરવત્થુ

ફેણૂપમન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો અઞ્ઞતરં મરીચિકમ્મટ્ઠાનિકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ભિક્ખુ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા, ‘‘સમણધમ્મં કરિસ્સામી’’તિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઘટેત્વા વાયમિત્વા અરહત્તં પત્તું અસક્કોન્તો ‘‘વિસેસેત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેસ્સામી’’તિ સત્થુ સન્તિકં આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે મરીચિં દિસ્વા, ‘‘યથા અયં ગિમ્હસમયે ઉટ્ઠિતા મરીચિ દૂરે ઠિતાનં રૂપગતા વિય પઞ્ઞાયતિ, સન્તિકં આગચ્છન્તાનં નેવ પઞ્ઞાયતિ, અયં અત્તભાવોપિ ઉપ્પાદવયટ્ઠેન એવરૂપો’’તિ મરીચિકમ્મટ્ઠાનં ભાવેન્તો આગન્ત્વા મગ્ગકિલન્તો અચિરવતિયં ન્હાયિત્વા એકસ્મિં ચણ્ડસોતતીરે રુક્ખછાયાય નિસિન્નો ઉદકવેગાભિઘાતેન ઉટ્ઠહિત્વા મહન્તે મહન્તે ફેણપિણ્ડે ભિજ્જમાને દિસ્વા, ‘‘અયં અત્તભાવોપિ ઉપ્પજ્જિત્વા ભિજ્જનટ્ઠેન એવરૂપોયેવા’’તિ આરમ્મણં અગ્ગહેસિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં ઠિતોવ તં થેરં દિસ્વા, ‘‘એવમેવ, ભિક્ખુ, એવરૂપોવાયં અત્તભાવો ફેણપિણ્ડો વિય મરીચિ વિય ઉપ્પજ્જનભિજ્જનસભાવોયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૬. ‘‘ફેણૂપમં કાયમિમં વિદિત્વા,
મરીચિધમ્મં અભિસમ્બુધાનો;
છેત્વાન મારસ્સ પપુપ્ફકાનિ,
અદસ્સનં મચ્ચુરાજસ્સ ગચ્છે’’તિ.

તત્થ **ફેણૂપમ**ન્તિ ઇમં કેસાદિસમૂહસઙ્ખાતં કાયં અબલદુબ્બલટ્ઠેન અનદ્ધનિયતાવકાલિકટ્ઠેન ફેણપિણ્ડસરિક્ખકોતિ વિદિત્વા. **મરીચિધમ્મ**ન્તિ યથા મરીચિ દૂરે ઠિતાનં રૂપગતા વિય ગય્હૂપગા વિય હોતિ, સન્તિકે ઉપગચ્છન્તાનં રિત્તા તુચ્છા અગય્હૂપગા સમ્પજ્જતિ, એવમેવ ખણિકઇત્તરપચ્ચુપટ્ઠાનટ્ઠેન અયં કાયોપિ મરીચિધમ્મોતિ **અભિસમ્બુધાનો** બુજ્ઝન્તો, જાનન્તોતિ અત્થો. **મારસ્સ પપુપ્ફકાની**તિ મારસ્સ પપુપ્ફકસઙ્ખાતાનિ તેભૂમકાનિ વટ્ટાનિ અરિયમગ્ગેન છિન્દિત્વા ખીણાસવો ભિક્ખુ મચ્ચુરાજસ્સ અદસ્સનં અવિસયં અમતમહાનિબ્બાનં ગચ્છેય્યાતિ.

ગાથાપરિયોસાને થેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા સત્થુ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં થોમેન્તો વણ્ણેન્તો વન્દન્તોવ આગતોતિ.

મરીચિકમ્મટ્ઠાનિકત્થેરવત્થુ દુતિયં.

૩. વિટટૂભવત્થુ

પુપ્ફાનિહેવ પચિનન્તન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો સપરિસં મહોઘેન અજ્ઝોત્થરિત્વા મારિતં વિટટૂભં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – સાવત્થિયઞ્હિ મહાકોસલરઞ્ઞો પુત્તો પસેનદિકુમારો નામ. વેસાલિયં લિચ્છવિરઞ્ઞો પુત્તો લિચ્છવિકુમારો મહાલિ નામ, કુસિનારાયં મલ્લરાજપુત્તો બન્ધુલો નામાતિ ઇમે તયો દિસાપામોક્ખસ્સાચરિયસ્સ સન્તિકે સિપ્પુગ્ગહણત્થં તક્કસિલં ગન્ત્વા બહિનગરે સાલાય સમાગતા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ આગતકારણઞ્ચ કુલઞ્ચ નામઞ્ચ પુચ્છિત્વા સહાયકા હુત્વા એકતોવ આચરિયં ઉપસઙ્કમિત્વા સિપ્પં સિક્ખન્તા ન ચિરસ્સેવ ઉગ્ગહિતસિપ્પા આચરિયં આપુચ્છિત્વા એકતોવ નિક્ખમિત્વા સકસકટ્ઠાનાનિ અગમંસુ. તેસુ **પસેનદિકુમારો** પિતુ સિપ્પં દસ્સેત્વા પસન્નેન પિતરા રજ્જે અભિસિત્તો. **મહાલિકુમારો** લિચ્છવીનં સિપ્પં દસ્સેન્તો મહન્તેન ઉસ્સાહેન દસ્સેસિ, તસ્સ અક્ખીનિ ભિજ્જિત્વા અગમંસુ. લિચ્છવિરાજાનો ''અહો વત અમ્હાકં આચરિયો અક્ખિવિનાસં પત્તો, ન નં પરિચ્ચજિસ્સામ, ઉપટ્ઠહિસ્સામ ન''ન્તિ તસ્સ સતસહસ્સુટ્ઠાનકં એકં દ્વારં અદંસુ. સો તં નિસ્સાય પઞ્ચસતે લિચ્છવિરાજપુત્તે સિપ્પં સિક્ખાપેન્તો વસિ. **બન્ધુલકુમારો** સટ્ઠિં સટ્ઠિં વેળૂ ગહેત્વા મજ્ઝે અયસલાકં પક્ખિપિત્વા સટ્ઠિકલાપે ઉસ્સાપેત્વા ઠપિતે મલ્લરાજકુલેહિ ''ઇમે કપ્પેતૂ''તિ વુત્તો અસીતિહત્થં આકાસં ઉલ્લઙ્ઘિત્વા અસિના કપ્પેન્તો અગમાસિ. સો ઓસાનકલાપે અયસલાકાય ''કિરી''તિ સદ્દં સુત્વા, ''કિં એત''ન્તિ પુચ્છિત્વા સબ્બકલાપેસુ અયસલાકાનં ઠપિતભાવં ઞત્વા અસિં છડ્ડેત્વા રોદમાનો ''મય્હં એત્તકેસુ ઞાતિસુહજ્જેસુ એકોપિ સસિનેહો હુત્વા ઇમં કારણં નાચિક્ખિ. સચે હિ અહં જાનેય્યં, અયસલાકાય સદ્દં અનુટ્ઠાપેન્તોવ છિન્દેય્ય''ન્તિ વત્વા, ''સબ્બેપિમે મારેત્વા રજ્જં કરેય્ય''ન્તિ માતાપિતૂનં કથેસિ. તેહિ ''પવેણિરજ્જં નામ, તાત, ઇદં ન લબ્ભા એવં કાતુ''ન્તિ નાનપ્પકારેન વારિતો ''તેન હિ મમ સહાયકસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ સાવત્થિં અગમાસિ.

પસેનદિ કોસલો રાજા તસ્સાગમનં સુત્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા મહન્તેન સક્કારેન તં નગરં પવેસેત્વા સેનાપતિટ્ઠાને ઠપેસિ. સો માતાપિતરો પક્કોસાપેત્વા તત્થેવ વાસં કપ્પેસિ. અથેકદિવસં રાજા ઉપરિપાસાદે ઠિતો અન્તરવીથિં ઓલોકયમાનો ''અનાથપિણ્ડિકસ્સ ચૂળઅનાથપિણ્ડિકસ્સ વિસાખાય સુપ્પવાસાયા''તિ એતેસં ગેહે નિચ્ચં ભત્તકિચ્ચત્થાય ગચ્છન્તે અનેકસહસ્સે ભિક્ખૂ દિસ્વા, ''કહં, અય્યા, ગચ્છન્તી''તિ પુચ્છિત્વા, ''દેવ, અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગેહે નિચ્ચભત્તસલાકભત્તગિલાનભત્તાદીનં અત્થાય દેવસિકં દ્વે ભિક્ખુસહસ્સાનિ ગચ્છન્તિ, ચૂળઅનાથપિણ્ડિકસ્સ ગેહે પઞ્ચસતાનિ, તથા વિસાખાય તથા સુપ્પવાસાયા''તિ વુત્તે સયમ્પિ ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉપટ્ઠહિતુકામો વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખુસહસ્સેન સદ્ધિં સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્તાહં સહત્થા દાનં દત્વા સત્તમે દિવસે સત્થારં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, પઞ્ચહિ મે ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિબદ્ધં ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ આહ. ''મહારાજ બુદ્ધા નામ એકટ્ઠાને નિબદ્ધં ભિક્ખં ન ગણ્હન્તિ, બહૂ જના બુદ્ધાનં આગમનં પચ્ચાસીસન્તી''તિ. ''તેન હિ એકં ભિક્ખું નિબદ્ધં પેસેથા''તિ આહ. સત્થા આનન્દત્થેરસ્સ ભારં અકાસિ. રાજા ભિક્ખુસઙ્ઘે આગતે પત્તં ગહેત્વા, ''ઇમે નામ પરિવિસન્તૂ''તિ અવિચારેત્વાવ સત્તાહં સયમેવ પરિવિસિત્વા અટ્ઠમે દિવસે વિક્ખિત્તચિત્તો પમજ્જમકાસિ. રાજકુલે નામ અનાણત્તા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા ભિક્ખૂ નિસીદાપેત્વા પરિવિસિતું ન લભન્તિ ''ન મયં ઇધ ઠાતું સક્ખિસ્સામા''તિ બહૂ ભિક્ખૂ પક્કમિંસુ. રાજા દુતિયદિવસેપિ પમજ્જિ, દુતિયદિવસેપિ બહૂ ભિક્ખૂ પક્કમિંસુ. તતિયદિવસેપિ પમજ્જિ, તદા આનન્દત્થેરં એકકમેવ ઠપેત્વા અવસેસા પક્કમિંસુ. પુઞ્ઞવન્તા નામ કારણવસિકા હોન્તિ, કુલાનં પસાદં રક્ખન્તિ. તથાગતસ્સ ચ સારિપુત્તત્થેરો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરોતિ દ્વે અગ્ગસાવકા, ખેમા ઉપ્પલવણ્ણાતિ દ્વે અગ્ગસાવિકા, ઉપાસકેસુ ચિત્તો, ગહપતિ, હત્થકો આળવકોતિ દ્વે અગ્ગઉપાસકા, ઉપાસિકાસુ વેળુકણ્ડકી નન્દમાતા, ખુજ્જુત્તરાતિ દ્વે અગ્ગઉપાસિકા, ઇતિ ઇમે અટ્ઠ જને આદિં કત્વા ઠાનન્તરપત્તા સબ્બેપિ સાવકા એકદેસેન દસન્નં પારમીનં પૂરિતત્તા મહાપુઞ્ઞા અભિનીહારસમ્પન્ના. આનન્દત્થેરોપિ કપ્પસતસહસ્સં

પૂરિતપારમી અભિનીહારસમ્પન્નો મહાપુઞ્ઞો અત્તનો કારણવસિકતાય કુલસ્સ પસાદં રક્ખન્તો અટ્ઠાસિ. તં એકકમેવ નિસીદાપેત્વા પરિવિસિંસુ.

રાજા ભિક્ખૂનં ગતકાલે આગન્ત્વા ખાદનીયભોજનીયાનિ તથેવ ઠિતાનિ દિસ્વા, ‘‘કિં, અય્યા, નાગમિંસૂ’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘આનન્દત્થેરો એકકોવ આગતો દેવા’’તિ સુત્વા, ‘‘અદ્ધા એત્તકં મે ભત્તચ્છેદનમકંસૂ’’તિ ભિક્ખૂનં કુદ્ધો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘ભન્તે, મયા પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ભિક્ખા પટિયત્તા, આનન્દત્થેરો કિર એકકોવાગતો, પટિયત્તા ભિક્ખા તથેવ ઠિતા, પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ મમ ગેહે સઞ્ઞં ન કરિંસુ, કિં નુ ખો કારણ’’ન્તિ આહ. સત્થા ભિક્ખૂનં દોસં અવત્વા, ‘‘મહારાજ, મમ સાવકાનં તુમ્હેહિ સદ્ધિં વિસ્સાસો નત્થિ, તેન ન ગતા ભવિસ્સન્તી’’તિ વત્વા કુલાનં અનુપગમનકારણઞ્ચ ઉપગમનકારણઞ્ચ પકાસેન્તો ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ઇમં સુત્તમાહ –

> ‘‘નવહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં કુલં અનુપગન્ત્વા વા નાલં ઉપગન્તું, ઉપગન્ત્વા વા નાલં ઉપનિસીદિતું. કતમેહિ નવહિ? ન મનાપેન પચ્ચુટ્ઠેન્તિ, ન મનાપેન અભિવાદેન્તિ, ન મનાપેન આસનં દેન્તિ, સન્તમસ્સ પરિગુહન્તિ, બહુકમ્પિ થોકં દેન્તિ, પણીતમ્પિ લૂખં દેન્તિ, અસક્કચ્ચં દેન્તિ નો સક્કચ્ચં, ન ઉપનિસીદન્તિ ધમ્મસ્સવનાય, ભાસિતમસ્સ ન સુસ્સૂસન્તિ . ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, નવહઙ્ગેહિ સમન્નાગતં કુલં અનુપગન્ત્વા વા નાલં ઉપગન્તું, ઉપગન્ત્વા વા નાલં ઉપનિસીદિતું.
>
> ‘‘નવહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં કુલં અનુપગન્ત્વા વા અલં ઉપગન્તું, ઉપગન્ત્વા વા અલં ઉપનિસીદિતું. કતમેહિ નવહિ? મનાપેન પચ્ચુટ્ઠેન્તિ, મનાપેન અભિવાદેન્તિ, મનાપેન આસનં દેન્તિ, સન્તમસ્સ ન પરિગુહન્તિ, બહુકમ્પિ બહુકં દેન્તિ, પણીતમ્પિ પણીતં દેન્તિ, સક્કચ્ચં દેન્તિ નો અસક્કચ્ચં, ઉપનિસીદન્તિ ધમ્મસ્સવનાય, ભાસિતમસ્સ સુસ્સૂસન્તિ. ઇમેહિ ખો, ભિક્ખવે, નવહઙ્ગેહિ સમન્નાગતં કુલં અનુપગન્ત્વા વા અલં ઉપગન્તું, ઉપગન્ત્વા વા અલં ઉપનિસીદિતુ’’ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૧૭).

ઇતિ ખો, મહારાજ, મમ સાવકા તુમ્હાકં સન્તિકા વિસ્સાસં અલભન્તા ન ગતા ભવિસ્સન્તીતિ. પોરાણકપણ્ડિતાપિ હિ અવિસ્સાસિકટ્ઠાને સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠિયમાનાપિ મારણન્તિકં વેદનં પત્વા વિસ્સાસિકટ્ઠાનમેવ અગમિંસૂતિ. ‘‘કદા, ભન્તે’’તિ રઞ્ઞા પુટ્ઠો અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે કેસવો નામ રાજા રજ્જં પહાય ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તં પઞ્ચ પુરિસસતાનિ અનુપબ્બજિંસુ. સો કેસવતાપસો નામ અહોસિ. પસાધનકપ્પકો પનસ્સ અનુપબ્બજિત્વા કપ્પકો નામ અન્તેવાસિકો અહોસિ. કેસવતાપસો પરિસાય સદ્ધિં અટ્ઠ માસે હિમવન્તે વસિત્વા વસ્સારત્તસમયે લોણમ્બિલસેવનત્થાય બારાણસિં પત્વા ભિક્ખાય પાવિસિ. અથ નં રાજા દિસ્વા પસીદિત્વા ચતુમાસં અત્તનો સન્તિકે વસનત્થાય પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ઉય્યાનેવ વસાપેન્તો સયં સાયંપાતં અસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ. અવસેસા તાપસા કતિપાહં વસિત્વા હત્થિસદ્દાદીહિ ઉબ્બાળ્હા હુત્વા ઉક્કણ્ઠિત્વા, ‘‘આચરિય, ઉક્કણ્ઠિતમ્હા, ગચ્છામા’’તિ આહંસુ. ‘‘કહં, તાતા’’તિ? ‘‘હિમવન્તં, આચરિયા’’તિ. રાજા અમ્હાકં આગતદિવસેયેવ ચતુમાસં ઇધ વસનત્થાય પટિઞ્ઞં ગણ્હિ. ‘‘કથં ગમિસ્સથ, તાતા’’તિ? ‘‘તુમ્હેહિ અમ્હાકં અનાચિક્ખિત્વાવ પટિઞ્ઞા દિન્ના, મયં ઇધ ન સક્કોમ વસિતું, ઇતો અવિદૂરે તુમ્હાકં પવત્તિસ્સવનટ્ઠાને વસિસ્સામા’’તિ વન્દિત્વા પક્કમિંસુ. કપ્પન્તેવાસિકેન સદ્ધિં આચરિયો ઓહીયિ.

રાજા ઉપટ્ઠાનં આગતો, ‘‘કહં, અય્યા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સબ્બે ઉક્કણ્ઠિતમ્હાતિ વત્વા હિમવન્તં ગતા, મહારાજા’’તિ આહ. કપ્પકોપિ ન ચિરસ્સેવ ઉક્કણ્ઠિત્વા આચરિયેન પુનપ્પુનં વારિયમાનોપિ ‘‘ન સક્કોમી’’તિ વત્વા પક્કામિ. ઇતરેસં પન સન્તિકં અગન્ત્વા આચરિયસ્સ પવત્તિં સુણન્તો અવિદૂરે ઠાને વસિ. અપરભાગે આચરિયસ્સ અન્તેવાસિકે અનુસ્સરન્તસ્સ કુચ્છિરોગો ઉપ્પજ્જિ. રાજા વેજ્જેહિ તિકિચ્છાપેસિ, રોગો ન વૂપસમ્મતિ. તાપસો આહ – ‘‘કિં, મહારાજ, ઇચ્છસિ મે રોગવૂપસમ’’ન્તિ? ‘‘ભન્તે, સચાહં સક્કુણેય્યં, ઇદાનેવ વો ફાસુકં કરેય્ય’’ન્તિ. ‘‘મહારાજ, સચે મે ફાસુકં ઇચ્છસિ, મં અન્તેવાસિકાનં સન્તિકં પેસેહી’’તિ. રાજા ‘‘સાધુ , ભન્તે’’તિ તં મઞ્ચકે નિપજ્જાપેત્વા નારદઅમચ્ચપ્પમુખે ચત્તારો અમચ્ચે ‘‘મમ અય્યસ્સ પવત્તિં ઞત્વા, મય્હં સાસનં પહિણેય્યાથા’’તિ ઉય્યોજેસિ. કપ્પન્તેવાસિકો આચરિયસ્સ આગમનં સુત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા ઇતરે ‘‘કહ’’ન્તિ વુત્તે, ‘‘અસુકટ્ઠાને કિર વસન્તી’’તિ આહ. તેપિ આચરિયસ્સાગમનભાવં સુત્વા તત્થેવ સમોસરિત્વા આચરિયસ્સ ઉણ્હોદકં દત્વા ફલાફલં અદંસુ. તં ખણઞ્ઞેવ રોગો વૂપસમ્મતિ. સો કતિપાહેનેવ સુવણ્ણવણ્ણો અહોસિ. અથ નં નારદો પુચ્છિ –

‘‘મનુસ્સિન્દં જહિત્વાન, સબ્બકામસમિદ્ધિનં;
કથં નુ ભગવા કેસી, કપ્પસ્સ રમતિ અસ્સમે.

‘‘સાદૂનિ રમણીયાનિ, સન્તિ વક્ખા મનોરમા;
સુભાસિતાનિ કપ્પસ્સ, નારદ રમયન્તિ મં.

‘‘સાલીનં ઓદનં ભુઞ્જે, સુચિં મંસૂપસેચનં;
કથં સામાકનીવારં, અલોણં છાદયન્તિ તં.

‘‘સાદું વા યદિ વાસાદું, અપ્પં વા યદિ વા બહું;
વિસ્સત્થો યત્થ ભુઞ્જેય્ય, વિસ્સાસપરમા રસા’’તિ. (જા॰ ૧.૪.૧૮૧-૧૮૪);

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેન્તો ‘‘તદા રાજા મોગ્ગલ્લાનો અહોસિ, નારદો સારિપુત્તો, કપ્પન્તેવાસિકો આનન્દો, કેસવતાપસો અહમેવા’’તિ વત્વા, ‘‘એવં, મહારાજ, પુબ્બેપિ પણ્ડિતા મારણન્તિકં વેદનં પત્વા વિસ્સાસિકટ્ઠાનં ગમિંસુ, મમ સાવકા તુમ્હાકં સન્તિકે વિસ્સાસં ન લભન્તિ મઞ્ઞે’’તિ આહ. રાજા ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં મયા વિસ્સાસં કાતું વટ્ટતિ, કથં નુ ખો કરિસ્સામીતિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઞાતિધીતરં મમ ગેહે કાતું વટ્ટતિ, એવં સન્તે ‘દહરા ચ સામણેરા ચ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઞાતિરાજા’તિ મમ સન્તિકં વિસ્સત્થા નિબદ્ધં આગમિસ્સન્તી’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘એકં મે ધીતરં દેન્તૂ’’તિ સાકિયાનં સન્તિકં સાસનં પેસેસિ. ‘‘કતરસ્સ સક્યસ્સ ધીતા’’તિ ચ પુચ્છિત્વા, ‘‘ઞત્વા આગચ્છેય્યાથા’’તિ વત્વા દૂતે આણાપેસિ. દૂતા ગન્ત્વા સાકિયે દારિકં યાચિંસુ. તે સન્નિપતિત્વા, ‘‘પક્ખન્તરિકો રાજા, સચે ન દસ્સામ, વિનાસેસ્સતિ નો, ન ખો પન અમ્હેહિ કુલેન સદિસો, કિં નુ ખો કાતબ્બ’’ન્તિ મન્તયિંસુ. મહાનામો ‘‘મમ દાસિયા કુચ્છિમ્હિ જાતા વાસભખત્તિયા નામ ધીતા રૂપસોભગ્ગપ્પત્તા અત્થિ, તં દસ્સામા’’તિ વત્વા દૂતે આહ – ‘‘સાધુ, રઞ્ઞો દારિકં દસ્સામા’’તિ. ‘‘સા કસ્સ, ધીતા’’તિ? ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ચૂળપિતુપુત્તસ્સ મહાનામસ્સ સક્કસ્સ ધીતા વાસભખત્તિયા નામા’’તિ.

તે ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા ‘‘યદિ એવં, સાધુ, સીઘં આનેથ, ખત્તિયા ચ નામ બહુમાયા, દાસિધીતરમ્પિ પહિણેય્યું, પિતરા સદ્ધિં એકભાજને ભુઞ્જન્તિં આનેય્યાથા’’તિ પેસેસિ. તે ગન્ત્વા, ‘‘દેવ, તુમ્હેહિ

સદ્ધિં એકતો ભુઞ્જન્તિં રાજા ઇચ્છતી''તિ આહંસુ. મહાનામો ''સાધુ, તાતા''તિ તં અલઙ્કારાપેત્વા અત્તનો ભોજનકાલે પક્કોસાપેત્વા તાય સદ્ધિં એકતો ભુઞ્જનાકારં દસ્સેત્વા દૂતાનં નિય્યાદેસિ. તે તં આદાય સાવત્થિં ગન્ત્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા તુટ્ઠમાનસો તં પઞ્ચન્નં ઇત્થિસતાનં જેટ્ઠિકં કત્વા અગ્ગમહેસિટ્ઠાને અભિસિઞ્ચિ. સા ન ચિરસ્સેવ સુવણ્ણવણ્ણં પુત્તં વિજાયિ.

અથસ્સ નામગ્ગહણદિવસે રાજા દારકસ્સ અય્યકસ્સ સન્તિકં પેસેસિ ''સક્યરાજધીતા વાસભખત્તિયા પુત્તં વિજાતા, કિમસ્સ નામં કરોમા''તિ? તં પન સાસનં ગહેત્વા ગતો અમચ્ચો થોકં બધિરધાતુકો, સો ગન્ત્વા રઞ્ઞો અય્યકસ્સ આરોચેસિ, સો તં સુત્વા ''વાસભખત્તિયા પુત્તં અવિજાયિત્વાપિ સબ્બજનં અભિભવિ, ઇદાનિ પન રઞ્ઞો અતિવિય વલ્લભા ભવિસ્સતી''તિ આહ. બધિરો અમચ્ચો ''વલ્લભા''તિ વચનં દુસ્સુતં સુત્વા ''વિટટૂભો''તિ સલ્લક્ખેત્વા રાજાનં ઉપગન્ત્વા, ''દેવ, કુમારસ્સ કિર 'વિટટૂભો'તિ નામં કરોથા''તિ આહ. રાજા ''પોરાણકં નો કુલસન્તકં નામં ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા તં નામં અકાસિ. અથસ્સ દહરકાલેયેવ રાજા ''સત્થુ પિયં કરોમી''તિ સેનાપતિટ્ઠાનં અદાસિ.

સો કુમારપરિહારેન વડ્ઢન્તો સત્તવસ્સિકકાલે અઞ્ઞેસં કુમારાનં માતામહકુલતો હત્થિરૂપકઅસ્સરૂપકાદીનિ આહરિયમાનાનિ દિસ્વા માતરં પુચ્છિ – ''અમ્મ, અઞ્ઞેસં માતામહકુલતો પણ્ણાકારો આહરીયતિ, મય્હં કોચિ કિઞ્ચિ ન પેસેસિ, કિં ત્વં નિમાતા નિપિતા''તિ? અથ નં સા, ''તાત, તવ સક્યરાજાનો માતામહા દૂરે પન વસન્તિ, તેન તે કિઞ્ચિ ન પેસેન્તી''તિ વઞ્ચેસિ. સોળસવસ્સિકકાલે, ''અમ્મ, તવ માતામહકુલં પસ્સિતુકામોમ્હી''તિ વત્વા, ''અલં, તાત, કિં તત્થ ગન્ત્વા કરિસ્સતી''તિ વારિયમાનોપિ પુનપ્પુનં યાચિ. અથસ્સ માતા ''તેન હિ ગચ્છા''તિ સમ્પટિચ્છિ. સો પિતુ આરોચેત્વા મહન્તેન પરિવારેન નિક્ખમિ. વાસભખત્તિયા પુરેતરં પણ્ણં પેસેસિ – ''અહં ઇધ સુખં વસામિ, માસ્સ કિઞ્ચિ સામિનો અન્તરં દસ્સયિંસૂ''તિ. સાકિયા વિટટૂભસ્સ આગમનં ઞત્વા, ''વન્દિતું ન સક્કોમા''તિ તસ્સ દહરદહરે કુમારે જનપદં પહિણિત્વા તસ્મિં કપિલપુરં સમ્પત્તે સન્થાગારે સન્નિપતિંસુ. કુમારો તત્થ ગન્ત્વા અટ્ઠાસિ.

અથ નં ''અયં તે, તાત, માતામહો, અયં માતુલો''તિ વત્વા વન્દાપેસું. સો સબ્બે વન્દમાનો વિચરિત્વા એકમ્પિ અત્તાનં વન્દન્તં અદિસ્વા ''કિં નુ ખો મં વન્દન્તા નત્થી''તિ પુચ્છિ. સાકિયા, ''તાત, તે કનિટ્ઠકુમારા જનપદં ગતા''તિ વત્વા તસ્સ મહન્તં સક્કારં કરિંસુ. સો કતિપાહં વસિત્વા મહન્તેન પરિવારેન નિક્ખમિ. અથેકા દાસી સન્થાગારે તેન નિસિન્નફલકં ''ઇદં વાસભખત્તિયાય દાસિયા પુત્તસ્સ નિસિન્નફલક''ન્તિ અક્કોસિત્વા પરિભાસિત્વા ખીરોદકેન ધોવિ. એકો પુરિસો અત્તનો આવુધં પમુસ્સિત્વા નિવત્તો તં ગણ્હન્તો વિટટૂભકુમારસ્સ અક્કોસનસદ્દં સુત્વા તં કારણં પુચ્છિત્વા, ''વાસભખત્તિયા દાસિયા કુચ્છિમ્હિ મહાનામસક્કં પટિચ્ચ જાતા''તિ ઞત્વા બલકાયસ્સ કથેસિ. ''વાસભખત્તિયા કિર દાસિધીતા''તિ મહાકોલાહલં અહોસિ. તં સુત્વા વિટટૂભો ''એતે તાવ મમ નિસિન્નફલકં ખીરોદકેન ધોવન્તુ, અહં પન રજ્જે પતિટ્ઠિતકાલે એતેસં ગલલોહિતં ગહેત્વા મમ નિસિન્નફલકં ધોવિસ્સામી''તિ ચિત્તં પટ્ઠપેસિ. તસ્મિં સાવત્થિં ગતે અમચ્ચા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા ''મય્હં દાસિધીતરં અદંસૂ''તિ સાકિયાનં કુજ્ઝિત્વા વાસભખત્તિયાય ચ પુત્તસ્સ ચ દિન્નપરિહારં અચ્છિન્દિત્વા દાસદાસીહિ લદ્ધબ્બમત્તમેવ દાપેસિ.

તતો કતિપાહચ્ચયેન સત્થા રાજનિવેસનં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. રાજા આગન્ત્વા વન્દિત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હાકં કિર ઞાતકેહિ દાસિધીતા મય્હં દિન્ના, તેનસ્સા અહં સપુત્તાય પરિહારં અચ્છિન્દિત્વા દાસદાસીહિ

લદ્ધબ્બમત્તમેવ દાપેસિ''ન્તિ આહ. સત્થા ''અયુત્તં, મહારાજ, સાકિયેહિ કતં, દદન્તેહિ નામ સમાનજાતિકા દાતબ્બા અસ્સ, તં પન , મહારાજ, વદામિ, વાસભખત્તિયા ખત્તિયરાજધીતા ખત્તિયરઞ્ઞો ગેહે અભિસેકં લભિ. વિટટૂભોપિ ખત્તિયરાજાનમેવ પટિચ્ચ જાતો, માતુગોત્તં નામ કિં કરિસ્સતિ, પિતુગોત્તમેવ પમાણન્તિ. પોરાણકપણ્ડિતા દલિદ્દિત્થિયા કટ્ઠહારિકાય અગ્ગમહેસિટ્ઠાનં અદંસુ, તસ્સા ચ કુચ્છિમ્હિ જાતકુમારો દ્વાદસયોજનિકાય બારાણસિયા રજ્જં પત્વા કટ્ઠવાહનરાજા નામ જાતો''તિ **કટ્ઠહારિજાતકં** (જા॰ ૧.૧.૭) કથેસિ. રાજા ધમ્મકથં સુત્વા ''પિતુગોત્તમેવ કિર પમાણ''ન્તિ તુસ્સિત્વા વાસભખત્તિયાય ચ પુત્તસ્સ ચ પકતિપરિહારમેવ દાપેસિ.

બન્ધુલસેનાપતિસ્સપિ ખો કુસિનારાયં મલ્લરાજધીતા મલ્લિકા નામ ભરિયા દીઘરત્તં પુત્તં ન વિજાયિ. અથ નં બન્ધુલો ''અત્તનો કુલઘરમેવ ગચ્છા''તિ ઉય્યોજેસિ. સા ''સત્થારં દિસ્વાવ ગમિસ્સામી''તિ જેતવનં પવિસિત્વા તથાગતં વન્દિત્વા ઠિતા, ''કહં ગચ્છસી''તિ વુત્તા ''સામિકો મં ભન્તે, કુલઘરં પેસેતી'' આહ. ''કિં કારણા''તિ? ''વઞ્ઝા કિરસ્મિ અપુત્તિકા''તિ. ''યદિ એવં, ગમનકિચ્ચં નત્થિ, નિવત્તસ્સૂ''તિ. સા તુટ્ઠમાનસા સત્થારં વન્દિત્વા નિવેસનં ગન્ત્વા ''કસ્મા નિવત્તાસી''તિ વુત્તા ''દસબલેન નિવત્તિતામ્હી''તિ આહ બન્ધુલો ''દિટ્ઠં ભવિસ્સતિ દીઘદસ્સિના કારણ''ન્તિ સમ્પટિચ્છિ. સા ન ચિરસ્સેવ ગબ્ભં પટિલભિત્વા ઉપ્પન્નદાહળા ''દોહળો મે ઉપ્પન્નો''તિ આરોચેસિ. ''કિં દોહળો''તિ? ''વેસાલિનગરે ગણરાજકુલાનં અભિસેકમઙ્ગલપોક્ખરણિયં ઓતરિત્વા ન્હત્વા પાનીયં પાતુકામામ્હિ, સામી''તિ. બન્ધુલો ''સાધૂ''તિ વત્વા સહસ્સથામધનું ગહેત્વા તં રથં આરોપેત્વા સાવત્થિતો નિક્ખમિત્વા રથં પાજેન્તો મહાલિલિચ્છવિનો દિન્નદ્વારેન વેસાલિં પાવિસિ. મહાલિલિચ્છવિનો ચ દ્વારસમીપે એવ નિવેસનં હોતિ. સો રથસ્સ ઉમ્મારે પનિઘાતસદ્દં સુત્વાવ ''બન્ધુલસ્સ રથસદ્દો એસો, અજ્જ લિચ્છવીનં ભયં ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ આહ.

પોક્ખરણિયા અન્તો ચ બહિ ચ આરક્ખા બલવતી, ઉપરિ લોહજાલં પત્થટં, સકુણાનમ્પિ ઓકાસો નત્થિ. બન્ધુલસેનાપતિ પન રથા ઓતરિત્વા આરક્ખકે મનુસ્સે વેત્તેન પહરન્તો પલાપેત્વા લોહજાલં છિન્દિત્વા અન્તોપોક્ખરણીયં ભરિયં ન્હાપેત્વા સયમ્પિ ન્હત્વા પુન તં રથં આરોપેત્વા નગરા નિક્ખમિત્વા આગતમગ્ગેનેવ પાયાસિ. તે આરક્ખમનુસ્સા લિચ્છવિરાજૂનં આરોચેસું. લિચ્છવિરાજાનો કુજ્ઝિત્વા પઞ્ચ રથસતાનિ આરુય્હ ''બન્ધુલમલ્લં ગણ્હિસ્સામા''તિ નિક્ખમિંસુ. તં પવત્તિં મહાલિસ્સ આરોચેસું. મહાલિ, ''મા ગમિત્થ, સો હિ વો સબ્બે ઘાતેસ્સતી''તિ આહ. તેપિ ''મયં ગમિસ્સામ એવા''તિ વદિંસુ. ''તેન હિ તસ્સ રથચક્કસ્સ યાવ નાભિતો પથવિં પવિટ્ઠટ્ઠાનં દિસ્વા નિવત્તેય્યાથ, તતો અનિવત્તન્તા પુરતો અસનિસદ્દં વિય સુણિસ્સથ, તમ્હા ઠાના નિવત્તેય્યાથ. તતો અનિવત્તન્તા તુમ્હાકં રથધુરેસુ છિદ્દં પસ્સિસ્સથ, તમ્હા ઠાના નિવત્તેય્યાથ, પુરતો મા ગમિત્થા''તિ. તે તસ્સ વચનેન અનિવત્તિત્વા તં અનુબન્ધિંસુ એવ. મલ્લિકા દિસ્વા, ''રથા, સામિ, પઞ્ઞાયન્તી''તિ આહ. ''તેન હિ એકસ્સેવ રથસ્સ પઞ્ઞાયનકાલે મં આરોચેય્યાસી''તિ. સા યદા સબ્બે રથા એકો વિય હુત્વા પઞ્ઞાયિંસુ, તદા ''એકમેવ, સામિ, રથસીસં પઞ્ઞાયતી''તિ આહ. બન્ધુલો ''તેન હિ ઇમા રસ્મિયો ગણ્હાહી''તિ તસ્સા રસ્મિયો દત્વા રથે ઠિતોવ ધનું આરોપેસિ, રથચક્કં યાવ નાભિતો પથવિં પાવિસિ.

લિચ્છવિનો તં ઠાનં દિસ્વાપિ ન નિવત્તિંસુ. ઇતરો થોકં ગન્ત્વા જિયં પોથેસિ, અસનિસદ્દો વિય અહોસિ. તે તતોપિ ન નિવત્તિંસુ, અનુબન્ધન્તા ગચ્છન્તેવ. બન્ધુલો રથે ઠિતકોવ એકસરં ખિપિ, સો પઞ્ચન્નં રથસતાનં રથસીસે છિદ્દં કત્વા પઞ્ચ રાજસતાનિ પરિકરબન્ધનટ્ઠાને વિનિવિજ્ઝિત્વા પથવિં પાવિસિ. તે અત્તનો પવિદ્ધભાવં અજાનિત્વા, ''તિટ્ઠ, રે, તિટ્ઠ, રે''તિ વદન્તા અનુબન્ધિંસુ એવ. બન્ધુલો રથં ઠપેત્વા ''તુમ્હે મતકા, મતકેહિ સદ્ધિં

મય્હં યુદ્ધં નામ નત્થી’’તિ આહ. ‘‘મતકા નામ અમ્હાદિસા ન હોન્તી’’તિ. ‘‘તેન હિ સબ્બપચ્છિમસ્સ પરિકરં મોચેથા’’તિ. તે મોચયિંસુ. સો મુત્તમત્તે એવ મરિત્વા પતિતો. અથ તે સબ્બેપિ ‘‘તુમ્હે એવરૂપા, અત્તનો ઘરાનિ ગન્ત્વા સંવિધાતબ્બં સંવિદહિત્વા પુત્તદારં અનુસાસિત્વા સન્નાહં મોચેથા’’તિ આહ. તે તથા કત્વા સબ્બેપિ જીવિતક્ખયં પત્તા. બન્ધુલોપિ મલ્લિકં સાવત્થિં આનેસિ. સા સોળસક્ખત્તું યમકે યમકે પુત્તે વિજાયિ. સબ્બેપિ સૂરા થામસમ્પન્ના અહેસું, સબ્બસિપ્પાનં નિપ્ફત્તિં પાપુણિંસુ. એકેકસ્સ પુરિસસહસ્સં પરિવારો અહોસિ. પિતરા સદ્ધિં રાજનિવેસનં ગચ્છન્તેહિ તેહેવ રાજઙ્ગણં પરિપૂરિ.

અથેકદિવસં વિનિચ્છયે કૂટડ્ડપરાજિતા મનુસ્સા બન્ધુલં આગચ્છન્તં દિસ્વા મહાવિરવં વિરવન્તા વિનિચ્છયઅમચ્ચાનં કૂટડ્ડકરણં તસ્સ આરોચેસું. સો વિનિચ્છયં ગન્ત્વા તં અડ્ડં વિચારેત્વા સામિકમેવ સામિકં અકાસિ. મહાજનો મહાસદ્દેન સાધુકારં પવત્તેતિ. રાજા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા તુસ્સિત્વા સબ્બેપિ તે અમચ્ચે હારેત્વા બન્ધુલસ્સેવ વિનિચ્છયં નિય્યાદેસિ. સો તતો પટ્ઠાય સમ્મા વિનિચ્છયિ. તતો તે પોરાણકવિનિચ્છયિકા અમચ્ચા કિઞ્ચિ લઞ્જં અલભન્તા અપ્પલાભા હુત્વા ‘‘બન્ધુલો રજ્જં પત્થેતી’’તિ રાજકુલે પરિભિન્દિંસુ. રાજા તેસં કથં સદ્દહિત્વા ચિત્તં નિગ્ગહેતું નાસક્ખિ. ‘‘ઇમસ્મિં ઇધેવ ઘાતિયમાને ગરહા મે ઉપ્પજ્જિસ્સતી’’તિ પુન ચિન્તેત્વા પયુત્તપુરિસેહિ પચ્ચન્તં પહારાપેત્વા બન્ધુલં પક્કોસાપેત્વા, ‘‘પચ્ચન્તો કિર કુપિતો, તવ પુત્તેહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા , ચોરે ગણ્હાહી’’તિ પહિણિત્વા, ‘‘એત્થેવસ્સ દ્વત્તિંસાય પુત્તેહિ સદ્ધિં સીસં છિન્દિત્વા આહરથા’’તિ તેહિ સદ્ધિં અઞ્ઞેપિ સમત્થે મહાયોધે પેસેસિ. તસ્મિં પચ્ચન્તં ગચ્છન્તેયેવ ‘‘સેનાપતિ કિર આગચ્છતી’’તિ પયુત્તચોરા પલાયિંસુ. સો તં પદેસં આવાસાપેત્વા સણ્ઠાપેત્વા નિવત્તિ.

અથસ્સ નગરતો અવિદૂરે ઠાને તે યોધા પુત્તેહિ સદ્ધિં સીસં છિન્દિંસુ. તં દિવસં મલ્લિકાય પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં દ્વે અગ્ગસાવકા નિમન્તિતા હોન્તિ. અથસ્સા પુબ્બણ્હે એવ ‘‘સામિકસ્સ તે સદ્ધિં પુત્તેહિ સીસં છિન્ન’’ન્તિ પણ્ણં આહરિત્વા અદંસુ. સા તં પવત્તિં ઞત્વા કસ્સચિ કિઞ્ચિ અવત્વા પણ્ણં ઉચ્છઙ્ગે ઠપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘમેવ પરિવિસિ. અથસ્સા પરિચારિકાયો ભિક્ખૂનં ભત્તં દત્વા સપ્પિચાટિં આહરન્તિયો થેરાનં પુરતો સપ્પિચાટિં ભિન્દિંસુ. ધમ્મસેનાપતિ ‘‘ભેદનધમ્મં ભિન્નં, ન ચિન્તિતબ્બ’’ન્તિ આહ. સા ઉચ્છઙ્ગતો પણ્ણં નીહરિત્વા ‘‘દ્વત્તિંસાય પુત્તેહિ સદ્ધિં પિતુસીસં છિન્નન્તિ મે ઇમં પણ્ણં આહરિંસુ, અહં ઇદં સુત્વાપિ ન ચિન્તેમિ, સપ્પિચાટિયા ભિન્નાય કિં ચિન્તયિસ્સામિ, ભન્તે’’તિ આહ. ધમ્મસેનાપતિ ‘‘અનિમિત્તમનઞ્ઞાતં , મચ્ચાનં ઇધ જીવિત’’ન્તિઆદીનિ (સુ॰ નિ॰ ૫૭૯) વત્વા ધમ્મં દેસેત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં અગમાસિ. સાપિ દ્વત્તિંસ સુણિસાયો પક્કોસાપેત્વા, ‘‘તુમ્હાકં સામિકા નિરપરાધા અત્તનો પુરિમકમ્મફલં લભિંસુ , તુમ્હે મા સોચયિત્થ, મા પરિદેવિત્થ, રઞ્ઞો ઉપરિ મનોપદોસં મા કરિત્થા’’તિ ઓવદિ.

રઞ્ઞો ચરપુરિસા તં કથં સુત્વા ગન્ત્વા તેસં નિદ્દોસભાવં રઞ્ઞો કથયિંસુ. રાજા સંવેગપ્પત્તો તસ્સા નિવેસનં ગન્ત્વા મલ્લિકઞ્ચ સુણિસાયો ચસ્સા ખમાપેત્વા મલ્લિકાય વરં અદાસિ. સા ‘‘વરો ગહિતો મે હોતૂ’’તિ વત્વા તસ્મિં ગતે મતકભત્તં દત્વા ન્હત્વા રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા, ‘‘દેવ, તુમ્હેહિ મય્હં વરો દિન્નો, મય્હઞ્ચ અઞ્ઞેન અત્થો નત્થિ, દ્વત્તિંસાય મે સુણિસાનં મમઞ્ચ કુલઘરગમનં અનુજાનાથા’’તિ આહ. રાજા સમ્પટિચ્છિ. સા દ્વત્તિંસ સુણિસાયો યથાસકાનિ કુલાનિ પેસેસિ, સયમ્પિ કુસિનારાનગરે અત્તનો કુલઘરં અગમાસિ.

રાજાપિ બન્ધુલસેનાપતિનો ભાગિનેય્યસ્સ દીઘકારાયનસ્સ નામ સેનાપતિટ્ઠાનં અદાસિ. સો પન ‘‘માતુલો મે ઇમિના મારિતો’’તિ રઞ્ઞો ઓતારં ગવેસન્તો વિચરતિ. રાજાપિ નિરપરાધસ્સ બન્ધુલસ્સ મારિતકાલતો પટ્ઠાય

વિપ્પટિસારી હુત્વા ચિત્તસ્સાદં ન લભતિ, રજ્જસુખં નાનુભોતિ. તદા સત્થા સક્યાનં મેદાળુપં નામ નિગમં ઉપનિસ્સાય વિહરતિ. રાજા તત્થ ગન્ત્વા આરામતો અવિદૂરે ખન્ધાવારં નિવાસેત્વા, ''મન્દેન પરિવારેન સત્થારં વન્દિસ્સામી''તિ વિહારં ગન્ત્વા પઞ્ચરાજાકકુધભણ્ડાનિ દીઘકારાયનસ્સ દત્વા એકકોવ ગન્ધકુટિં પાવિસિ. સબ્બં **ધમ્મચેતિયસુત્ત**નિયામેન (મ॰ નિ॰ ૨.૩૬૪ આદયો) દીપેતબ્બં. તસ્મિં ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠે દીઘકારાયનો તાનિ પઞ્ચ રાજકકુધભણ્ડાનિ ગહેત્વા વિટટૂભં રાજાનં કત્વા રઞ્ઞો એકં અસ્સં એકઞ્ચ ઉપટ્ઠાનકારિકં માતુગામં ઠપેત્વા નિવત્તેત્વા સાવત્થિં અગમાસિ.

રાજા સત્થારા સદ્ધિં પિયકથં કથેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિક્ખન્તો સેનં અદિસ્વા તં માતુગામં પુચ્છિત્વા તં પવત્તિં સુત્વા, ''અહં ભાગિનેય્યં આદાય ગન્ત્વા, વિટટૂભં ગહેસ્સામી''તિ રાજગહનગરં ગચ્છન્તો વિકાલે દ્વારેસુ પિદહિતેસુ નગરં પત્વા એકિસ્સા સાલાય નિપજ્જિત્વા વાતાતપેહિ કિલન્તો રત્તિભાગે તત્થેવ કાલમકાસિ. વિભાતાય રત્તિયા, ''દેવ, કોસલનરિન્દ અનાથો જાતોસી''તિ વિપ્પલપન્તિયા તસ્સા ઇત્થિયા સદ્દં સુત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. સો માતુલસ્સ મહન્તેન સક્કારેન સરીરકિચ્ચં કારેસિ.

વિટટૂભોપિ રજ્જં લભિત્વા તં વેરં સરિત્વા ''સબ્બેપિ સાકિયે મારેસ્સામી''તિ મહતિયા સેનાય નિક્ખમિ. તં દિવસં સત્થા પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો ઞાતિસઙ્ઘસ્સ વિનાસં દિસ્વા, ''ઞાતિસઙ્ગહં કાતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા પુબ્બણ્હસમયે પિણ્ડાય ચરિત્વા, પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો ગન્ધકુટિયં સીહસેય્યં કપ્પેત્વા, સાયન્હસમયે આકાસેન ગન્ત્વા, કપિલવત્થુસામન્તે એકસ્મિં કબરચ્છાયે રુક્ખમૂલે નિસીદિ. તતો વિટટૂભસ્સ રજ્જસીમાય મહન્તો સન્દચ્છાયો નિગ્રોધો અત્થિ. વિટટૂભો સત્થારં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા, ''ભન્તે, કિં કારણા એવરૂપાય ઉણ્હવેલાય ઇમસ્મિં કબરચ્છાયે રુક્ખમૂલે નિસીદથ, એતસ્મિં સન્દચ્છાયે નિગ્રોધમૂલે નિસીદથ, ભન્તે''તિ વત્વા, ''હોતુ, મહારાજ, ઞાતકાનં છાયા નામ સીતલા''તિ વુત્તે, ''ઞાતકાનુરક્ખનત્થાય સત્થા આગતો ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિવત્તિત્વા સાવત્થિંયેવ પચ્ચાગમિ. સત્થાપિ ઉપ્પતિત્વા જેતવનમેવ ગતો.

રાજા સાકિયાનં દોસં સરિત્વા દુતિયમ્પિ નિક્ખમિત્વા તથેવ સત્થારં પસ્સિત્વા પુન નિવત્તિ. તતિયવારેપિ નિક્ખમિત્વા તથેવ સત્થારં પસ્સિત્વા પુન નિવત્તિ. ચતુત્થવારે પન તસ્મિં નિક્ખન્તે સત્થા સાકિયાનં પુબ્બકમ્મં ઓલોકેત્વા તેસં એકદિવસં નદિયં વિસપક્ખિપનપાપકમ્મસ્સ અપ્પટિબાહિયભાવં ઞત્વા ચતુત્થવારે નાગમાસિ. વિટટૂભો ''સાકિયે ઘાતેસ્સામી''તિ મહન્તેન બલકાયેન નિક્ખમિ. સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પન ઞાતકા અસત્તઘાતકા નામ, અત્તના મરન્તાપિ પરેસં જીવિતં ન વોરોપેન્તિ. તે ચિન્તયિંસુ – ''મયં સુસિક્ખિતા કતહત્થા કતૂપાસના મહિસ્સાસા, ન ખો પન સક્કા અમ્હેહિ પરં જીવિતા વોરોપેતું, અત્તનો કમ્મં દસ્સેત્વા પલાપેસ્સામા''તિ તે કતસન્નાહા નિક્ખમિત્વા યુદ્ધં આરભિંસુ. તેહિ ખિત્તા સરા વિટટૂભસ્સ પુરિસાનં અન્તરન્તરેન ગચ્છન્તિ, ફલકન્તરકણ્ણછિદ્દન્તરાદીહિ નિક્ખમન્તિ. વિટટૂભો દિસ્વા નનુ ભણે ''સાકિયા અસત્તઘાતકામ્હા''તિ વદન્તિ, અથ ચ પન મે પુરિસે નાસેન્તીતિ.

અથ નં એકો પુરિસો આહ – ''કિં સામિ, નિવત્તિત્વા ઓલોકેસી''તિ? ''સાકિયા મે પુરિસે નાસેન્તી''તિ. ''તુમ્હાકં કોચિ પુરિસો મતો નામ નત્થિ. ઇઙ્ઘ તે ગણાપેથા''તિ. ગણાપેન્તો એકસ્સપિ ખયં ન પસ્સિ. સો તતો નિવત્તિત્વા ''યે યે પન ભણે 'સાકિયમ્હા'તિ ભણન્તિ, સબ્બે મારેથ, માતામહસ્સ પન મહાનામસક્કસ્સ સન્તિકે ઠિતાનં જીવિતં દેથા''તિ આહ. સાકિયા ગહેતબ્બગહણં અપસ્સન્તા એકચ્ચે તિણં ડંસિત્વા, એકચ્ચે નળં ગહેત્વા અટ્ઠંસુ. ''તુમ્હે સાકિયા, નો''તિ પુચ્છિતા યસ્મા તે મરન્તાપિ મુસાવાદં ન ભણન્તિ, તસ્મા તિણં ડંસિત્વા ઠિતા ''નો

સાકો, તિણ''ન્તિ વદન્તિ. નળં ગહેત્વા ઠિતા ''નો સાકો, નળો''તિ વદન્તિ. યે ચ મહાનામસ્સ સન્તિકે ઠિતા, તે ચ જીવિતં લભિંસુ. તેસુ તિણં ડંસિત્વા ઠિતા **તિણસાકિયા** નામ, નળં ગહેત્વા ઠિતા **નળસાકિયા** નામ જાતાતિ, વિટટૂભો અવસેસે ખીરપકેપિ દારકે અવિસ્સજ્જેત્વા ઘાતાપેન્તો લોહિતનદિં પવત્તેત્વા તેસં ગલલોહિતેન ફલકં ધોવાપેસિ. એવં સાકિયવંસો વિટટૂભેન ઉપચ્છિન્નો.

સો મહાનામસક્કં ગાહાપેત્વા નિવત્તો ''પાતરાસવેલાય પાતરાસં કરિસ્સામી''તિ એકસ્મિં ઠાને ઓતરિત્વા ભોજને ઉપનીતે ''એકતોવ ભુઞ્જિસ્સામા''તિ અય્યકં પક્કોસાપેસિ. ખત્તિયા પન જીવિતં ચજન્તાપિ દાસિપુત્તેહિ સદ્ધિં ન ભુઞ્જન્તિ. તસ્મા મહાનામો એકં સરં ઓલોકેત્વા ''કિલિટ્ઠગત્તોમ્હિ, ન્હાયિસ્સામિ, તાતા''તિ આહ. ''સાધુ, અય્યક, ન્હાયથા''તિ. સો ''અયં મં એકતો અભુઞ્જન્તં ઘાતેસ્સતિ, સયમેવ મે મતં સેય્યો''તિ કેસે મુઞ્ચિત્વા અગ્ગે ગણ્ઠિં કત્વા કેસેસુ પાદઙ્ગુટ્ઠકે પવેસેત્વા ઉદકે નિમુજ્જિ. તસ્સ ગુણતેજેન નાગભવનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. નાગરાજા ''કિં નુ ખો''તિ ઉપધારેન્તો તં ઞત્વા તસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા તં અત્તનો ફણે નિસીદાપેત્વા નાગભવનં પવેસેસિ. સો દ્વાદસ્સ વસ્સાનિ તત્થેવ વસિ. વિટટૂભોપિ ''મય્હં અય્યકો ઇદાનિ આગમિસ્સતિ, ઇદાનિ આગમિસ્સતી''તિ આગમયમાનોવ નિસીદિ. તસ્મિં અતિચિરાયન્તે સરં વિચિનાપેત્વા દીપાલોકેન પુરિસબ્ભન્તરાનિપિ ઓલોકેત્વા અદિસ્વા ''ગતો ભવિસ્સતી''તિ પક્કામિ. સો રત્તિભાગે અચિરવતિં પત્વા ખન્ધાવારં નિવાસેસિ. એકચ્ચે અન્તોનદિયં વાલુકાપુલિને નિપજ્જિંસુ , એકચ્ચે બહિથલે, અન્તોનિપન્નેસુપિ પુબ્બે અકતપાપકમ્મા અત્થિ, બહિનિપન્નેસુપિ પુબ્બે કતપાપકમ્મા અત્થિ, તેસં નિપન્નટ્ઠાનેસુ કિપિલ્લિકા ઉટ્ઠહિંસુ. તે ''મય્હં નિપન્નટ્ઠાને કિપિલ્લિકા, મય્હં નિપન્નટ્ઠાને કિપિલ્લિકા''તિ ઉટ્ઠહિત્વા અકતપાપકમ્મા ઉત્તરિત્વા થલે નિપજ્જિંસુ, કતપાપકમ્મા ઓતરિત્વા વાલુકાપુલિને નિપજ્જિંસુ. તસ્મિં ખણે મહામેઘો ઉટ્ઠહિત્વા ઘનવસ્સં વસ્સિ. નદિયા ઓઘો આગન્ત્વા વિટટૂભં સદ્ધિં પરિસાય સમુદ્દમેવ પાપેસિ. સબ્બે તત્થ મચ્છકચ્છપભક્ખા અહેસું.

મહાજનો કથં સમુટ્ઠાપેસિ ''સાકિયાનં મરણં અયુત્તં, 'એવં નામ કોટ્ટેત્વા કોટ્ટેત્વા સાકિયા મારેતબ્બા'તિ અનનુચ્છવિકમેત''ન્તિ. સત્થા તં કથં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં અત્તભાવે કિઞ્ચાપિ સાકિયાનં એવં મરણં અયુત્તં, પુબ્બે કતપાપકમ્મવસેન પન યુત્તમેવેતેહિ લદ્ધ''ન્તિ આહ. ''કિં પન, ભન્તે, એતે પુબ્બે અકંસૂ''તિ? સબ્બે એકતો હુત્વા નદિયં વિસં પક્ખિપિંસૂતિ. પુનેકદિવસં ધમ્મસભાયં ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''વિટટૂભો એત્તકે સાકિયે મારેત્વા આગચ્છન્તો અત્તનો મનોરથે મત્થકં અપ્પત્તેયેવ એત્તકં જનં આદાય મહાસમુદ્દે મચ્છકચ્છપભક્ખો જાતો''તિ . સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ઇમેસં સત્તાનં મનોરથે મત્થકં અપ્પત્તેયેવ મચ્ચુરાજા સુત્તં ગામં અજ્ઝોત્થરન્તો મહોઘો વિય જીવિતિન્દ્રિયં છિન્દિત્વા ચતૂસુ અપાયસમુદ્દેસુ નિમુજ્જાપેતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૭. ''પુપ્ફાનિ હેવ પચિનન્તં, બ્યાસત્તમનસં નરં;
સુત્તં ગામં મહોઘોવ, મચ્ચુ આદાય ગચ્છતી''તિ.

તત્થ **બ્યાસત્તમનસં નર**ન્તિ સમ્પત્તે વા અસમ્પત્તે વા લગ્ગમાનસં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા માલાકારો પુપ્ફારામં પવિસિત્વા ''પુપ્ફાનિ પચિનિસ્સામી''તિ તતો પુપ્ફાનિ ગહેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં વા ગચ્છં પત્થેન્તો સકલે પુપ્ફારામે મનં પેસેતિ, ''ઇતો ચિતો ચ પુપ્ફાનિ પચિનિસ્સામી''તિ તતો પુપ્ફાનિ અગ્ગહેત્વા અઞ્ઞત્થ મનં પેસેસિ, તમેવ ગચ્છં પચિનન્તો પમાદમાપજ્જતિ, એવમેવ એકચ્ચો પુપ્ફારામસદિસં પઞ્ચકામગુણમજ્ઝં ઓતરિત્વા મનોરમં રૂપં લભિત્વા મનોરમાનં સદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બાનં અઞ્ઞતરં પત્થેતિ. અઞ્ઞો તેસુ વા અઞ્ઞતરં

લભિત્વા અઞ્ઞતરં પત્થેતિ , રૂપમેવ વા લભિત્વા અઞ્ઞં અપત્થેન્તો તમેવ અસ્સાદેતિ, સદ્દાદીસુ વા અઞ્ઞતરં. એસેવ નયો ગોમહિંસદાસિદાસખેત્તવત્થુગામનિગમજનપદાદીસુ, પબ્બજિતાનમ્પિ પરિવેણવિહારપત્તચીવરાદીસૂતિ એવં પઞ્ચકામગુણસઙ્ખાતાનિ પુપ્ફાનિ એવ પચિનન્તં સમ્પત્તે વા અસમ્પત્તે વા કામગુણે બ્યાસત્તમનસં નરં. **સુત્તં ગામ**ન્તિ ગામસ્સ ગેહભિત્તિઆદીનં પન સુપનવસેન સુપનં નામ નત્થિ, સત્તાનં પન સુત્તપમત્તતં ઉપાદાય સુત્તો નામ હોતિ. એવં સુત્તં ગામં દ્વે તીણિ યોજનાનિ આયતગમ્ભીરો મહોઘોવ મચ્ચુ આદાય ગચ્છતિ. યથા સો મહોઘો ઇત્થિપુરિસગોમહિંસકુક્કુટાદીસુ કિઞ્ચિ અનવસેસેત્વા સબ્બં તં ગામં સમુદ્દં પાપેત્વા મચ્છકચ્છપભક્ખં કરોતિ, એવમેવ બ્યાસત્તમનસં નરં મચ્ચુ આદાય જીવિતિન્દ્રિયમસ્સ છિન્દિત્વા ચતૂસુ અપાયસમુદ્દેસુ નિમુજ્જાપેતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. મહાજનસ્સ સાત્થિકા દેસના જાતાતિ.

વિટટૂભવત્થુ તતિયં.

૪. પતિપૂજિકકુમારિવત્થુ

પુપ્ફાનિ હેવાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો પતિપૂજિકં નામ કુમારિકં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ તાવતિંસદેવલોકે સમુટ્ઠિતં.

તત્થ કિર માલભારી નામ દેવપુત્તો અચ્છરાસહસ્સપરિવુતો ઉય્યાનં પાવિસિ. પઞ્ચસતા દેવધીતરો રુક્ખં આરુય્હ પુપ્ફાનિ પાતેન્તિ, પઞ્ચસતા પતિતાનિ પુપ્ફાનિ ગહેત્વા દેવપુત્તં અલઙ્કરોન્તિ. તાસુ એકા દેવધીતા રુક્ખસાખાયમેવ ચુતા, સરીરં દીપસિખા વિય નિબ્બાયિ. સા સાવત્થિયં એકસ્મિં કુલગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા જાતકાલે જાતિસ્સરા હુત્વા ''માલભારીદેવપુત્તસ્સ ભરિયામ્હી''તિ અનુસ્સરન્તી વુડ્ઢિમન્વાય ગન્ધમાલાદીહિ પૂજં કત્વા સામિકસ્સ સન્તિકે અભિનિબ્બત્તિં પત્થેસિ. સા સોળસવસ્સકાલે પરકુલં ગતાપિ સલાકભત્તપક્ખિકભત્તવસ્સાવાસિકાદીનિ દત્વા, ''અયં મે સામિકસ્સ સન્તિકે નિબ્બત્તનત્થાય પચ્ચયો હોતૂ''તિ વદતિ. અથસ્સા ભિક્ખૂ ''અયં કુમારિકા ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય પતિમેવ પત્થેતીતિ પતિપૂજિકા''તિ નામં કરિંસુ. સાપિ નિબદ્ધં આસનસાલં પટિજગ્ગતિ, પાનીયં ઉપટ્ઠપેતિ, આસનાનિ પઞ્ઞપેતિ. અઞ્ઞેપિ મનુસ્સા સલાકભત્તાદીનિ દાતુકામા, ''અમ્મ, ઇમાનિપિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પટિપાદેય્યાસી''તિ વત્વા આહરિત્વા દેન્તિ. સાપિ એતેન નિયામેન આગચ્છન્તી ગચ્છન્તી એકપદવારે છપઞ્ઞાસ કુસલધમ્મે (ધ॰ સ॰ ૧; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૧ યેવાપનકવણ્ણના) પટિલભતિ. તસ્સા કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ. તસ્સ પદસા ગમનકાલે અઞ્ઞમ્પિ અઞ્ઞમ્પીતિ ચત્તારો પુત્તે પટિલભિ.

સા એકદિવસં દાનં દત્વા પૂજં કત્વા ધમ્મં સુત્વા સિક્ખાપદાનિ રક્ખિત્વા દિવસપરિયોસાને તં ખણં નિબ્બત્તેન કેનચિ રોગેન કાલં કત્વા અત્તનો સામિકસ્સેવ સન્તિકે નિબ્બત્તિ. ઇતરાપિ એત્તકં કાલં દેવપુત્તં અલઙ્કરોન્તિ એવ. દેવપુત્તો તં દિસ્વા ''ત્વં પાતોવ પટ્ઠાય ન દિસ્સસિ, કુહિં ગતાસી''તિ આહ. ''ચુતામ્હિ સામી''તિ. ''કિં વદેસી''તિ? ''એવમેતં, સામી''તિ. ''કુહિં નિબ્બત્તાસી''તિ? ''સાવત્થિયં કુલગેહે''તિ. ''કિત્તકં કાલં તત્થ ઠિતાસી''તિ? ''દસમાસચ્ચયેન માતુ કુચ્છિતો નિક્ખમિત્વા સોળસવસ્સકાલે પરકુલં ગન્ત્વા ચત્તારો પુત્તે વિજાયિત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા તુમ્હે પત્થેત્વા આગન્ત્વા તુમ્હાકમેવ સન્તિકે નિબ્બત્તામ્હિ, સામી''તિ. ''મનુસ્સાનં કિત્તકં આયૂ''તિ? ''વસ્સસતમત્ત''ન્તિ. ''એત્તકમેવા''તિ? ''આમ, સામી''તિ. ''એત્તકં આયું ગહેત્વા

નિબ્બત્તમનુસ્સા કિં નુ ખો સુત્તપમત્તા કાલં અતિક્કામેન્તિ, ઉદાહુ દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તી''તિ. ''કિં વદેથ, સામિ''? ''અસઙ્ખ્યેય્યં આયું ગહેત્વા નિબ્બત્તા વિય અજરામરા વિય ચ નિચ્ચં પમત્તા, મનુસ્સા''તિ. માલભારીદેવપુત્તસ્સ મહાસંવેગો ઉદપાદિ ''વસ્સસતમત્તમાયું ગહેત્વા નિબ્બત્તમનુસ્સા કિર પમત્તા નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તિ, કદા નુ ખો દુક્ખા મુચ્ચિસ્સન્તી''તિ? મનુસ્સાનં પન વસ્સસતં તાવતિંસાનં દેવાનં એકો રત્તિન્દિવો, તાય રત્તિયા તિંસરત્તિયો માસો, તેન માસેન દ્વાદસમાસિકો સંવચ્છરો, તેન સંવચ્છરેન દિબ્બવસ્સસહસ્સં આયુપ્પમાણં , તં મનુસ્સગણનાય તિસ્સો વસ્સકોટિયો, સટ્ઠિ ચ વસ્સસતસહસ્સાનિ હોન્તિ. તસ્મા તસ્સ દેવપુત્તસ્સ એકદિવસોપિ નાતિક્કન્તો મુહુત્તસદિસોવ કાલો અહોસિ. એવં અપ્પાયુકમનુસ્સાનં પમાદો નામ અતિવિય અયુત્તોતિ.

પુનદિવસે ભિક્ખૂ ગામં પવિટ્ઠા આસનસાલં અપટિજગ્ગિતં, આસનાનિ અપઞ્ઞત્તાનિ, પાનીયં અનુપટ્ઠપિતં દિસ્વા, ''કહં પતિપૂજિકા''તિ આહંસુ. ''ભન્તે, કહં તુમ્હે તં દક્ખિસ્સથ, હિય્યો અય્યેસુ ભુઞ્જિત્વા ગતેસુ સાયન્હસમયે મતા''તિ. તં સુત્વા પુથુજ્જના ભિક્ખૂ તસ્સા ઉપકારં સરન્તા અસ્સૂનિ સન્ધારેતું નાસક્ખિંસુ. ખીણાસવાનં ધમ્મસંવેગો ઉદપાદિ. તે ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, પતિપૂજિકા નામ ઉપાસિકા ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય નાનપ્પકારાનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા સામિકમેવ પત્થેસિ, સા ઇદાનિ મતા, કહં નુ ખો નિબ્બત્તા''તિ? ''અત્તનો સામિકસ્સેવ સન્તિકે, ભિક્ખવે''તિ. ''નત્થિ, ભન્તે, સામિકસ્સ સન્તિકે''તિ. ''ન સા, ભિક્ખવે, એતં સામિકં પત્થેતિ, તાવતિંસભવને તસ્સા માલભારીદેવપુત્તો નામ સામિકો, સા તસ્સ પુપ્ફપિલન્ધનટ્ઠાનતો ચવિત્વા પુન ગન્ત્વા તસ્સેવ સન્તિકે નિબ્બત્તા''તિ. ''એવં કિર, ભન્તે''તિ. ''આમ, ભિક્ખવે''તિ. ''અહો પરિત્તં, ભન્તે, સત્તાનં જીવિતં, પાતોવ અમ્હે પરિવિસિત્વા સાયં ઉપ્પન્નબ્યાધિના મતા''તિ. સત્થા ''આમ, ભિક્ખવે, પરિત્તં સત્તાનં જીવિતં નામ, તેનેવ ઇમે સત્તે વત્થુકામેહિ ચેવ કિલેસકામેહિ ચ અતિત્તે એવ અન્તકો અત્તનો વસે વત્તેત્વા કન્દન્તે પરિદેવન્તે ગહેત્વા ગચ્છતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૮. ''પુપ્ફાનિ હેવ પચિનન્તં, બ્યાસત્તમનસં નરં;
અતિત્તંયેવ કામેસુ, અન્તકો કુરુતે વસ''ન્તિ.

તત્થ **પુપ્ફાનિ હેવ પચિનન્ત**ન્તિ પુપ્ફારામે માલાકારો નાનાપુપ્ફાનિ વિય અત્તભાવપટિબદ્ધાનિ ચેવ ઉપકરણપટિબદ્ધાનિ ચ કામગુણપુપ્ફાનિ ઓચિનન્તમેવ . **બ્યાસત્તમનસં નર**ન્તિ અસમ્પત્તેસુ પત્થનાવસેન, સમ્પત્તેસુ ગેધવસેન વિવિધેનાકારેન આસત્તચિત્તં. **અતિત્તંયેવ કામેસૂ**તિ વત્થુકામકિલેસકામેસુ પરિયેસનેનપિ પટિલાભેનપિ પરિભોગેનપિ નિધાનેનપિ અતિત્તં એવ સમાનં. **અન્તકો કુરુતે વસ**ન્તિ મરણસઙ્ખાતો અન્તકો કન્દન્તં પરિદેવન્તં ગહેત્વા ગચ્છન્તો અત્તનો વસં પાપેતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા, દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

પતિપૂજિકકુમારિવત્થુ ચતુત્થં.

૫. મચ્છરિયકોસિયસેટ્ઠિવત્થુ

યથાપિ ભમરો પુપ્ફન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો મચ્છરિયકોસિયસેટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ. તસ્સ વત્થુ રાજગહે સમુટ્ઠિતં.

રાજગહનગરસ્સ કિર અવિદૂરે સક્કારં નામ નિગમો અહોસિ. તત્થેકો મચ્છરિયકોસિયો નામ સેટ્ઠિ અસીતિકોટિવિભવો પટિવસતિ. સો તિણગ્ગેન તેલબિન્દુમ્પિ પરેસં ન દેતિ, ન અત્તના પરિભુઞ્જતિ. ઇતિસ્સ તં વિભવજાતં નેવ પુત્તદારાદીનં, ન સમણબ્રાહ્મણાનં અત્થં અનુભોતિ, રક્ખસપરિગ્ગહિતા પોક્ખરણી વિય અપરિભોગં તિટ્ઠતિ. સત્થા એકદિવસં પચ્ચૂસસમયે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય સકલલોકધાતુયં બોધનેય્યબન્ધવે ઓલોકેન્તો પઞ્ચચત્તાલીસયોજનમત્થકે વસન્તસ્સ સેટ્ઠિનો સપજાપતિકસ્સ સોતાપત્તિફલસ્સ ઉપનિસ્સયં અદ્દસ. તતો પુરિમદિવસે પન સો રાજાનં ઉપટ્ઠાતું રાજગેહં ગન્ત્વા રાજૂપટ્ઠાનં કત્વા આગચ્છન્તો એકં છાતજ્ઝત્તં જનપદમનુસ્સં કુમ્માસપૂરં કપલ્લકપૂવં ખાદન્તં દિસ્વા તત્થ પિપાસં ઉપ્પાદેત્વા અત્તનો ઘરં ગન્ત્વા ચિન્તેસિ – “સચાહં કપલ્લકપૂવં ખાદિતુકામોમ્હીતિ વક્ખામિ, બહૂ મનુસ્સા મયા સદ્ધિં ખાદિતુકામા ભવિસ્સન્તિ, એવં મે બહૂનિ તિલતણ્ડુલસપ્પિફાણિતાદીનિ પરિક્ખયં ગમિસ્સન્તિ, ન કસ્સચિ કથેસ્સામી”તિ તણ્હં અધિવાસેન્તો ચરતિ. સો ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ઉપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકજાતો ધમનિસન્થતગત્તો જાતો. તતો તણ્હં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો ગબ્ભં પવિસિત્વા મઞ્ચકે ઉપગૂહિત્વા નિપજ્જિ. એવં ગતોપિ ધનહાનિભયેન ન કસ્સચિ કિઞ્ચિ કથેસિ.

અથ નં ભરિયા ઉપસઙ્કમિત્વા પિટ્ઠિં પરિમજ્જિત્વા, “કિં તે, સામિ, અફાસુકં જાત”ન્તિ પુચ્છિ. “ન મે કિઞ્ચિ અફાસુકં અત્થી”તિ. “કિં નુ ખો તે રાજા કુપિતો”તિ? “રાજાપિ મે ન કુપ્પતી”તિ. “અથ કિં તે પુત્તધીતાહિ વા દાસકમ્મકરાદીહિ વા કિઞ્ચિ અમનાપં કતં અત્થી”તિ? “એવરૂપમ્પિ નત્થી”તિ. “કિસ્મિઞ્ચિ પન તે તણ્હા અત્થી”તિ? એવં વુત્તેપિ ધનહાનિભયેન કિઞ્ચિ અવત્વા નિસ્સદ્દોવ નિપજ્જિ, અથ નં ભરિયા “કથેહિ, સામિ કિસ્મિઞ્ચિ તે તણ્હા અત્થી”તિ આહ. સો વચનં પરિગિલન્તો વિય “અત્થિ મે તણ્હા”તિ આહ. “કિં તણ્હા, સામી”તિ? “કપલ્લકપૂવં ખાદિતુકામોમ્હી”તિ. “અથ કિમત્થં મે ન કથેસિ, કિં ત્વં દલિદ્દોસિ, ઇદાનિ સકલનિગમવાસીનં પહોનકે કપલ્લકપૂવે પચિસ્સામી”તિ. “કિં તે એતેહિ, અત્તનો કમ્મં કત્વા ખાદિસ્સન્તી”તિ? “તેન હિ એકરચ્છવાસીનં પહોનકે પચિસ્સામી”તિ. “જાનામહં તવ મહદ્ધનભાવ”ન્તિ. “ઇમસ્મિં ગેહસામન્તે સબ્બેસં પહોનકં કત્વા પચામી”તિ. “જાનામહં તવ મહજ્ઝાસયભાવ”ન્તિ. “તેન હિ તે પુત્તદારમત્તસ્સેવ પહોનકં કત્વા પચામી”તિ. “કિં તે એતેહી”તિ? “કિં પન તુય્હઞ્ચ મય્હઞ્ચ પહોનકં કત્વા પચામી”તિ? “ત્વં કિં કરિસ્સસી”તિ ? “તેન હિ એકકસ્સેવ તે પહોનકં કત્વા પચામી”તિ. “ઇમસ્મિં ઠાને પચમાને બહૂ પચ્ચાસીસન્તિ. સકલતણ્ડુલે ઠપેત્વા ભિન્નતણ્ડુલે ચ ઉદ્ધનકપલ્લાનિ ચ આદાય થોકં ખીરસપ્પિમધુફાણિતઞ્ચ ગહેત્વા સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિમતલં આરુય્હ પચ, તત્થાહં એકકોવ નિસીદિત્વા ખાદિસ્સામી”તિ. સા “સાધૂ”તિ પટિસ્સુણિત્વા ગહેતબ્બં ગાહાપેત્વા પાસાદં અભિરુય્હ દાસિયો વિસ્સજ્જેત્વા સેટ્ઠિં પક્કોસાપેસિ, સો આદિતો પટ્ઠાય દ્વારાનિ પિદહન્તો સબ્બદ્વારેસુ સૂચિઘટિકં દત્વા સત્તમતલં અભિરુહિત્વા તત્થપિ દ્વારં પિદહિત્વા નિસીદિ. ભરિયાપિસ્સ ઉદ્ધને અગ્ગિં જાલેત્વા કપલ્લં આરોપેત્વા પૂવે પચિતું આરભિ.

અથ સત્થા પાતોવ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં આમન્તેસિ – “એસો, મોગ્ગલ્લાન, રાજગહસ્સ અવિદૂરે સક્કારનિગમે મચ્છરિયસેટ્ઠિ ‘કપલ્લકપૂવે ખાદિસ્સામી’તિ અઞ્ઞેસં દસ્સનભયેન સત્તભૂમિકે પાસાદે કપલ્લકપૂવે પચાપેતિ, ત્વં તત્થ ગન્ત્વા સેટ્ઠિં દમેત્વા નિબ્બિસેવનં કત્વા ઉભોપિ જાયમ્પતિકે પૂવે ચ ખીરસપ્પિમધુફાણિતાનિ ચ ગાહાપેત્વા અત્તનો બલેન જેતવનં આનેહિ, અજ્જાહં પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં વિહારે એવ નિસીદિસ્સામિ, પૂવેહેવ ભત્તકિચ્ચં કરિસ્સામી”તિ.

થેરો “સાધુ, ભન્તે”તિ સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા તાવદેવ ઇદ્ધિબલેન તં નિગમં ગન્ત્વા તસ્સ પાસાદસ્સ સીહપઞ્જરદ્વારે સુનિવત્થો સુપારુતો આકાસે એવ મણિરૂપકં વિય અટ્ઠાસિ. મહાસેટ્ઠિનો થેરં દિસ્વાવ હદયમંસં કમ્પિ.

સો અહં એવરૂપાનંયેવ દસ્સનભયેન ઇમં ઠાનમાગતો, અયઞ્ચ ભિક્ખુ આકાસેનાગન્ત્વા વાતપાનદ્વારે ઠિતોતિ. સો ગહેતબ્બગહણં અપસ્સન્તો અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તલોણસક્ખરા વિય દોસેન તટતટાયન્તો એવમાહ – ‘‘સમણ, આકાસે ઠત્વાપિ કિં લભિસ્સસિ, આકાસે અપદે પદં દસ્સેત્વા ચઙ્કમન્તોપિ નેવ લભિસ્સસી’’તિ. થેરો તસ્મિં એવ ઠાને અપરાપરં ચઙ્કમિ. સેટ્ઠિ ‘‘ચઙ્કમન્તો કિં લભિસ્સસિ, આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદન્તોપિ ન લભિસ્સસિયેવા’’તિ આહ. થેરો પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. અથ નં ‘‘આકાસે નિસિન્નો કિં લભિસ્સસિ, આગન્ત્વા વાતપાનસ્સ ઉમ્મારે ઠિતોપિ ન લભિસ્સસી’’તિ આહ. થેરો ઉમ્મારે ઠિતો. ‘‘ઉમ્મારે ઠિતોપિ કિં લભિસ્સસિ, ધૂમાયન્તોપિ ન લભિસ્સસિ એવા’’તિ આહ. થેરોપિ ધૂમાયિ. સકલપાસાદો એકધૂમો અહોસિ. સેટ્ઠિનો અક્ખીનં સૂચિયા વિજ્ઝનકાલો વિય અહોસિ, ગેહજ્ઝાયનભયેન પન ‘‘ત્વં પજ્જલન્તોપિ ન લભિસ્સસી’’તિ અવત્વા ‘‘અયં સમણો સુટ્ઠુ લગ્ગો, અલદ્ધા ન ગમિસ્સતિ , એકમસ્સ પૂવં દાપેસ્સામી’’તિ ભરિયં આહ – ‘‘ભદ્દે એકં ખુદ્દકપૂવં પચિત્વા સમણસ્સ દત્વા ઉય્યોજેહિ ન’’ન્તિ. સા થોકં એવ પિટ્ઠં કપલ્લપાતિયં પક્ખિપિ, મહાપૂવો હુત્વા સકલપાતિં પૂરેત્વા ઉદ્ધુમાતો હુત્વા અટ્ઠાસિ.

સેટ્ઠિ તં દિસ્વા ‘‘બહું તયા પિટ્ઠં ગહિતં ભવિસ્સતી’’તિ સયમેવ દબ્બિકણ્ણેન થોકં પિટ્ઠં ગહેત્વા પક્ખિપિ, પૂવો પુરિમપૂવતો મહન્તતરો જાતો . એવં યં યં પચતિ, સો સો મહન્તમહન્તોવ હોતિ. સો નિબ્બિન્નો ભરિયં આહ – ‘‘ભદ્દે, ઇમસ્સ એકં પૂવં દેહી’’તિ. તસ્સા પચ્છિતો એકં પૂવં ગણ્હન્તિયા સબ્બે એકાબદ્ધા અલ્લીયિંસુ. સા સેટ્ઠિં આહ – ‘‘સામિ, સબ્બે પૂવા એકતો લગ્ગા, વિસું કાતું ન સક્કોમી’’તિ. ‘‘અહં કરિસ્સામી’’તિ સોપિ કાતું નાસક્ખિ. ઉભોપિ જના કોટિયં ગહેત્વા કડ્ઢન્તાપિ વિયોજેતું નાસક્ખિંસુ એવ . અથસ્સ પૂવેહિ સદ્ધિં વાયમન્તસ્સેવ સરીરતો સેદા મુચ્ચિંસુ, પિપાસા ઉપચ્છિજ્જિ. તતો ભરિયં આહ – ‘‘ભદ્દે, ન મે પૂવેહિ અત્થો, પચ્છિયા સદ્ધિંયેવ ઇમસ્સ દેહી’’તિ. સા પચ્છિં આદાય થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા અદાસિ. થેરો ઉભિન્નમ્પિ ધમ્મં દેસેસિ, તિણ્ણં રતનાનં ગુણં કથેસિ, ‘‘અત્થિ દિન્નં, અત્થિ યિટ્ઠ’’ન્તિ દિન્નદાનાદીનં ફલં ગગનતલે પુણ્ણચન્દં વિય દસ્સેસિ.

તં સુત્વા પસન્નચિત્તો હુત્વા સેટ્ઠિ ‘‘ભન્તે, આગન્ત્વા ઇમસ્મિં પલ્લઙ્કે નિસીદિત્વા પરિભુઞ્જથા’’તિ આહ. થેરો, ‘‘મહાસેટ્ઠિ, સમ્માસમ્બુદ્ધો ‘પૂવે ખાદિસ્સામી’તિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં વિહારે નિસિન્નો, તુમ્હાકં રુચિયા સતિ અહં વો નેસ્સામિ, સેટ્ઠિભરિયં પૂવે ચ ખીરાદીનિ ચ ગણ્હાપેથ, સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામા’’તિ આહ. ‘‘કહં પન, ભન્તે, એતરહિ સત્થા’’તિ? ‘‘ઇતો પઞ્ચચત્તાલીસયોજનમત્થકે જેતવનવિહારે, મહાસેટ્ઠી’’તિ. ‘‘ભન્તે, કાલં અનતિક્કમિત્વા એત્તકં અદ્ધાનં કથં ગમિસ્સામા’’તિ. ‘‘મહાસેટ્ઠિ, તુમ્હાકં રુચિયા સતિ અહં વો અત્તનો ઇદ્ધિબલેન નેસ્સામિ, તુમ્હાકં પાસાદે સોપાનસીસં અત્તનો ઠાને એવ ભવિસ્સતિ, સોપાનપરિયોસાનં પન વો જેતવનદ્વારકોટ્ઠકે ભવિસ્સતિ, ઉપરિપાસાદા હેટ્ઠાપાસાદં ઓતરણકાલમત્તેનેવ જેતવનં નેસ્સામી’’તિ. સો ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ સમ્પટિચ્છિ.

થેરો સોપાનસીસં તત્થેવ કત્વા ‘‘સોપાનપાદમૂલં જેતવનદ્વારકોટ્ઠકે હોતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. તથેવ અહોસિ. ઇતિ થેરો સેટ્ઠિઞ્ચ સેટ્ઠિભરિયઞ્ચ ઉપરિપાસાદા હેટ્ઠાપાસાદં ઓતરણકાલતો ખિપ્પતરં જેતવનં સમ્પાપેસિ. તે ઉભોપિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા કાલં આરોચેસું. સત્થા ભત્તગ્ગં પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસીદિ સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન. મહાસેટ્ઠિ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દક્ખિણોદકં અદાસિ. ભરિયાપિસ્સ તથાગતસ્સ પત્તે પૂવં પતિટ્ઠાપેસિ. સત્થા અત્તનો યાપનમત્તં ગણ્હિ, પઞ્ચસતા ભિક્ખૂપિ યાપનમત્તં ગણ્હિંસુ. સેટ્ઠિ ખીરસપ્પિમધુસક્ખરાદીનિ દદમાનો ન ખયં અગમાસિ. સત્થા પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં ભત્તકિચ્ચં નિટ્ઠાપેસિ. મહાસેટ્ઠિપિ સદ્ધિં ભરિયાય યાવદત્થં ખાદિ. પૂવાનં પરિયોસાનમેવ ન પઞ્ઞાયતિ. સકલવિહારે ભિક્ખૂનઞ્ચ વિઘાસાદાનઞ્ચ દિન્નેસુપિ પરિયન્તો ન પઞ્ઞાયતેવ. ‘‘ભન્તે, પૂવા પરિક્ખયં ન ગચ્છન્તી’’તિ ભગવતો આરોચેસું. ‘‘તેન હિ જેતવનદ્વારકોટ્ઠકે છડ્ડેથા’’તિ. અથ ને

દ્વારકોટ્ઠકસ્સ અવિદૂરે પબ્ભારટ્ઠાને છડ્ડયિંસુ. યાવજ્જતનાપિ તં ઠાનં **કપલ્લકપૂવપબ્ભાર**ન્તેવ પઞ્ઞાયતિ. મહાસેટ્ઠિ સહ ભરિયાય ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. ભગવા અનુમોદનમકાસિ. અનુમોદનાવસાને ઉભોપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સત્થારં વન્દિત્વા દ્વારકોટ્ઠકે સોપાનં આરુય્હ અત્તનો પાસાદેયેવ પતિટ્ઠહિંસુ.

તતો પટ્ઠાય સેટ્ઠિ અસીતિકોટિધનં બુદ્ધસાસનેયેવ વિકિરિ. પુનદિવસે સાયન્હસમયે ધમ્મસભાયં સન્નિસિન્ના ભિક્ખૂ ''પસ્સથાવુસો, મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ આનુભાવં, અનુપહચ્ચ નામ સદ્ધં, અનુપહચ્ચ ભોગે મચ્છરિયસેટ્ઠિં મુહુત્તેનેવ દમેત્વા નિબ્બિસેવનં કત્વા પૂવે ગાહાપેત્વા જેતવનં આનેત્વા સત્થુ સમ્મુખં કત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ, અહો મહાનુભાવો થેરો''તિ થેરસ્સ ગુણં કથેન્તા નિસીદિંસુ. સત્થા દિબ્બાય સોતધાતુયા કથં સુત્વા આગન્ત્વા, ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા, ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, કુલદમકેન નામ ભિક્ખુના અનુપહચ્ચ સદ્ધં, અનુપહચ્ચ ભોગે, કુલં અકિલમેત્વા અવિહેઠેત્વા પુપ્ફતો રેણું ગણ્હન્તેન ભમરેન વિય ઉપસઙ્કમિત્વા બુદ્ધગુણં જાનાપેતબ્બં, તાદિસો મમ પુત્તો મોગ્ગલ્લાનો''તિ થેરં પસંસિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૯. ''યથાપિ ભમરો પુપ્ફં, વણ્ણગન્ધમહેઠયં;
પલેતિ રસમાદાય, એવં ગામે મુની ચરે''તિ.

તત્થ **ભમરો**તિ યા કાચિ મધુકરજાતિ. **પુપ્ફન્તિ** પુપ્ફારામે ચરન્તો પુપ્ફઞ્ચ વણ્ણઞ્ચ ગન્ધઞ્ચ અહેઠયન્તો અવિનાસેન્તો વિચરતીતિ અત્થો. **પલેતી**તિ એવં ચરિત્વા યાવદત્થં રસં પિવિત્વા અપરમ્પિ મધુકરણત્થાય આદાય પલેતિ, સો એવં વનગહનં અજ્ઝોગાહેત્વા એકસ્મિં રુક્ખસુસિરે તં રજમિસ્સકં રસં ઠપેત્વા અનુપુબ્બેન મધુરરસં મધું કરોતિ, ન તસ્સ પુપ્ફારામે વિચરિતપચ્ચયા પુપ્ફં વા વણ્ણગન્ધં વાસ્સ વિગચ્છતિ, અથ ખો સબ્બં પાકતિકમેવ હોતિ. **એવં ગામે મુની ચરે**તિ એવં સેખાસેખભેદો અનાગારિયમુનિ કુલપટિપાટિયા ગામે ભિક્ખં ગણ્હન્તો વિચરતીતિ અત્થો. ન હિ તસ્સ ગામે ચરણપચ્ચયા કુલાનં સદ્ધાહાનિ વા ભોગહાનિ વા હોન્તિ. સદ્ધાપિ ભોગાપિ પાકતિકાવ હોન્તિ. એવં ચરિત્વા ચ પન નિક્ખમિત્વા સેખમુનિ તાવ બહિગામે ઉદકફાસુકટ્ઠાને સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેત્વા નિસિન્નો અક્ખબ્ભઞ્જનવણપટિચ્છાદનપુત્તમંસૂપમાદિવસેન પચ્ચવેક્ખન્તો પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિત્વા તથારૂપં વનસણ્ડં અનુપવિસિત્વા અજ્ઝત્તિકકમ્મટ્ઠાનં સમ્મસન્તો યત્તારો મગ્ગે, યત્તારિ ચ સામઞ્ઞફલાનિ હત્થગતાનેવ કરોતિ. અસેખમુનિ પન દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારમનુયુઞ્જતિ . અયમસ્સ ભમરેન સદ્ધિં મધુકરણસરિક્ખતા વેદિતબ્બા. ઇધ પન ખીણાસવોવ અધિપ્પેતો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં વત્વા ઉત્તરિપિ થેરસ્સ ગુણં પકાસેતું ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ મોગ્ગલ્લાનેન મચ્છરિયસેટ્ઠિ દમિતો, પુબ્બેપિ નં દમેત્વા કમ્મફલસમ્બન્ધં જાનાપેસિ એવા''તિ વત્વા ઇમમત્થં પકાસેન્તો અતીતં આહરિત્વા –

''ઉભો ખઞ્જા ઉભો કુણી, ઉભો વિસમચક્ખુકા;
ઉભિન્નં પિળકા જાતા, નાહં પસ્સામિ ઇલ્લિસ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૭૮) –

ઇમં **ઇલ્લિસજાતકં** કથેસીતિ.

મચ્છરિયકોસિયસેટ્ઠિવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પાવેય્યકાજીવકવત્થુ

ન પરેસં વિલોમાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો પાવેય્યં નામ આજીવકં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકા ગહપતાની પુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા પાવેય્યં નામ આજીવકં પટિજગ્ગિ. તસ્સાનન્તરઘરેસુ મનુસ્સા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા આગન્ત્વા, ''અહો અચ્છરિયા બુદ્ધાનં ધમ્મદેસના''તિ નાનપ્પકારેહિ બુદ્ધગુણે વણ્ણેન્તિ. સા બુદ્ધાનં ગુણકથં સુત્વા વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સોતુકામા આજીવકસ્સ એતમત્થં કથેત્વા, ''ગચ્છિસ્સામિ અહં બુદ્ધસન્તિકં, અય્યા''તિ આહ. સો ''મા ગચ્છાહી''તિ નિવારેત્વા તં પુનપ્પુનં યાચમાનમ્પિ નિવારેસિ એવ. સા ''અયં મમ વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સોતું ન દેતિ, સત્થારં નિમન્તેત્વા ઇધેવ ધમ્મં સુણિસ્સામી''તિ સાયન્હસમયે પુત્તં પક્કોસિત્વા, ''ગચ્છ, તાત, સ્વાતનાય સત્થારં નિમન્તેહી''તિ પેસેસિ. સો ગચ્છન્તો પઠમતરં આજીવકસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં વન્દિત્વા નિસીદિ. અથ નં સો ''કહં ગચ્છસી''તિ આહ. ''માતુ વચનેન સત્થારં નિમન્તેતું ગચ્છામી''તિ આહ. ''મા તસ્સ સન્તિકં ગચ્છાહી''તિ. ''અલં, અય્ય, મમ માતુ ભાયામિ, ગચ્છિસ્સામહ''ન્તિ. ''એતસ્સ કતસક્કારં ઉભોપિ ખાદિસ્સામ, મા ગચ્છાહી''તિ. ''અલં, અય્ય, માતા મે તજ્જેસ્સતી''તિ. તેન હિ ગચ્છ, ગન્ત્વા પન નિમન્તેત્વા, ''અમ્હાકં ગેહં અસુકટ્ઠાને વા અસુકવીથિયં વા અસુકમગ્ગેન વા ગન્તબ્બ''ન્તિ મા આચિક્ખિ. ''સન્તિકે ઠિતો વિય અઞ્ઞેન મગ્ગેન ગચ્છન્તો વિય પલાયિત્વા એહી''તિ. સો આજીવકસ્સ વચનં સુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા નિમન્તેત્વા આજીવકેન વુત્તનિયામેનેવ સબ્બં કત્વા તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''કિં તે કત''ન્તિ પુટ્ઠો, ''સબ્બં કતં, અય્યા''તિ આહ. ''ભદ્દકં તે કતં, તસ્સ સક્કારં ઉભોપિ ખાદિસ્સામા''તિ વત્વા પુનદિવસે આજીવકો પાતોવ તં ગેહં અગમાસિ. તં ગહેત્વા પચ્છાગબ્ભે નિસીદાપેસું.

પટિવિસ્સકમનુસ્સા તં ગેહં અલ્લગોમયેન ઉપલિમ્પિત્વા લાજપઞ્ચમાનિ પુપ્ફાનિ વિકિરિત્વા સત્થુ નિસીદનત્થાય મહારહં આસનં પઞ્ઞાપેસું. બુદ્ધેહિ સદ્ધિં અપરિચિતમનુસ્સા હિ આસનપઞ્ઞત્તિં ન જાનન્તિ, બુદ્ધાનઞ્ચ મગ્ગદેસકેન કિચ્ચં નામ નત્થિ, બોધિમૂલે દસસહસ્સિસોકધાતું કમ્પેત્વા સમ્બોધિં પત્તદિવસેયેવ હિ નેસં ''અયં મગ્ગો નિરયં ગચ્છતિ, અયં તિરચ્છાનયોનિં, અયં પેત્તિવિસયં, અયં મનુસ્સલોકં, અયં દેવલોકં, અયં અમતમહાનિબ્બાન''ન્તિ સબ્બે મગ્ગા આવિભૂતા. ગામનિગમાદીનં પન મગ્ગે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તસ્મા સત્થા પાતોવ પત્તચીવરમાદાય મહાઉપાસિકાય ગેહદ્વારં ગતો. સા ગેહા નિક્ખમિત્વા સત્થારં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા અન્તોનિવેસનં પવેસેત્વા આસને નિસીદાપેત્વા દક્ખિણોદકં દત્વા પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન પરિવિસિ. ઉપાસિકા કતભત્તકિચ્ચસ્સ સત્થુનો અનુમોદનં કારેતુકામા પત્તં ગણ્હિ. સત્થા મધુરસ્સરેન અનુમોદનધમ્મકથં આરભિ. ઉપાસિકા ''સાધુ, સાધૂ''તિ સાધુકારં દદમાના ધમ્મં સુણિ. આજીવકોપિ પચ્છાગબ્ભે નિસિન્નોવ તસ્સા સાધુકારં દત્વા ધમ્મં સુણન્તિયા સદ્દં સુત્વા સન્ધારેતું નાસક્ખિ. ''ન ઇદાનેસા મય્હ''ન્તિ નિક્ખમિત્વા ''નટ્ઠાસિ કાળકણ્ણિ, એતસ્સ એવં સક્કારં કરોતી''તિ નાનપ્પકારેન ઉપાસિકઞ્ચ સત્થારઞ્ચ અક્કોસન્તો પલાયિ. ઉપાસિકા તસ્સ કથાય લજ્જિતા અઞ્ઞથત્તં ગતં ચિત્તં દેસનાનુસારેન ગાળ્હં પેસેતું નાસક્ખિ. અથ નં સત્થા ''કિં ઉપાસિકે ચિત્તં દેસનાનુગતં કાતું ન સક્કોસી''તિ? ''ભન્તે, એતસ્સ મે કથાય ચિત્તં અઞ્ઞથત્તં ઉપગત''ન્તિ . સત્થા

‘‘એવરૂપસ્સ વિસભાગજનસ્સ કથિતં કથં નામ આવજ્જિતું ન વટ્ટતિ, એવરૂપં અસમન્નાહરિત્વા અત્તનો કતાકતમેવ ઓલોકેતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૫૦. ‘‘ન પરેસં વિલોમાનિ, ન પરેસં કતાકતં;
અત્તનોવ અવેક્ખેય્ય, કતાનિ અકતાનિ ચા’’તિ.

તત્થ **ન પરેસં વિલોમાની**તિ પરેસં વિલોમાનિ ફરુસાનિ મમ્મચ્છેદકવચનાનિ ન મનસિકાતબ્બાનિ. **ન પરેસં કતાકત**ન્તિ ‘‘અસુકો ઉપાસકો અસ્સદ્ધો અપ્પસન્નો, નાપિસ્સ ગેહે કટચ્છુભિક્ખાદીનિ દિય્યન્તિ, ન સલાકભત્તાદીનિ, ન ચીવરાદિપચ્ચયદાનં એતસ્સ અત્થિ, તથા અસુકા ઉપાસિકા અસ્સદ્ધા અપ્પસન્ના, નાપિસ્સા ગેહે કટચ્છુભિક્ખાદીનિ દિય્યન્તિ, ન સલાકભત્તાદીનિ, ન ચીવરાદિપચ્ચયદાનં એતિસ્સા અત્થિ, તથા અસુકો ભિક્ખુ અસ્સદ્ધો અપ્પસન્નો, નાપિ ઉપજ્ઝાયવત્તં કરોતિ, ન આચરિયવત્તં, ન આગન્તુકવત્તં, ન ગમિકવત્તં, ન ચેતિયઙ્ગણવત્તં, ન ઉપોસથાગારવત્તં, ન ભોજનસાલાવત્તં, ન જન્તાઘરવત્તાદીનિ, નાપિસ્સ કિઞ્ચિ ધુતઙ્ગં અત્થિ, ન ભાવનારામતાય ઉસ્સાહમત્તમ્પી’’તિ એવં પરેસં કતાકતં નામ ન ઓલોકેતબ્બં. **અત્તનોવ અવેક્ખેય્યા**તિ ‘‘કથંભૂતસ્સ મે રત્તિન્દિવા વીતિવત્તન્તીતિ પબ્બજિતેન અભિણ્હં પચ્ચવેક્ખિતબ્બ’’ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૪૮) ઇમં ઓવાદં અનુસ્સરન્તો સદ્ધાપબ્બજિતો કુલપુત્તો ‘‘કિં નુ ખો અહં ‘અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા’તિ તિલક્ખણં આરોપેત્વા યોગે કમ્મં કાતું સક્ખિં , નાસક્ખિ’’ન્તિ એવં અત્તનો કતાકતાનિ ઓલોકેય્યાતિ.

દેસનાવસાને સા ઉપાસિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતા, દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

પાવેય્યકાજીવકવત્થુ છટ્ઠં.

૭. છત્તપાણિઉપાસકવત્થુ

યથાપિ રુચિરં પુપ્ફન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો છત્તપાણિઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયઞ્હિ છત્તપાણિ નામ ઉપાસકો તિપિટકધરો અનાગામી. સો પાતોવ ઉપોસથિકો હુત્વા સત્થુ ઉપટ્ઠાનં અગમાસિ. અનાગામિઅરિયસાવકાનઞ્હિ સમાદાનવસેન ઉપોસથકમ્મં નામ નત્થિ, મગ્ગેનેવ તેસં બ્રહ્મચરિયઞ્ચ એકભત્તિકઞ્ચ આગતં. તેનેવાહ – ‘‘ઘટિકારો ખો, મહારાજ, કુમ્ભકારો એકભત્તિકો બ્રહ્મચારી સીલવા કલ્યાણધમ્મો’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૨૮૮). એવં અનાગામિનો પકતિયાવ એકભત્તિકા ચ બ્રહ્મચારિનો ચ હોન્તિ. સોપિ તથેવ ઉપોસથિકો હુત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા ધમ્મકથં સુણન્તો નિસીદિ. તસ્મિં સમયે રાજા પસેનદિ કોસલો સત્થુ ઉપટ્ઠાનં અગમાસિ. છત્તપાણિ ઉપાસકો તં આગચ્છન્તં દિસ્વા ‘‘ઉટ્ઠાતબ્બં નુ ખો, નો’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘અહં અગ્ગરાજસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો, તસ્સ મે પદેસરાજાનં દિસ્વા ઉટ્ઠાતું ન યુત્તં, રાજા ખો પન મે અનુટ્ઠહન્તસ્સ કુજ્ઝિસ્સતિ, એતસ્મિં કુજ્ઝન્તેપિ નેવ ઉટ્ઠહિસ્સામિ . રાજાનં દિસ્વા ઉટ્ઠહન્તેન હિ રાજા ગરુકતો હોતિ, નો સત્થા, તસ્મા નેવ ઉટ્ઠહિસ્સામી’’તિ ન ઉટ્ઠહિ. પણ્ડિતપુરિસા નામ ગરુતરાનં સન્તિકે નિસીદિત્વા અનુટ્ઠહન્તં દિસ્વા ન કુજ્ઝન્તિ. રાજા પન તં અનુટ્ઠહન્તં દિસ્વા કુપિતમાનસો સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા કુપિતભાવં ઞત્વા, ‘‘મહારાજ, અયં છત્તપાણિ ઉપાસકો પણ્ડિતો દિટ્ઠધમ્મો તિપિટકધરો અત્થાનત્થકુસલો’’તિ ઉપાસકસ્સ ગુણં કથેસિ. રઞ્ઞો તસ્સ ગુણકથં સુણન્તસ્સેવ ચિત્તં મુદુકં જાતં.

અથેકદિવસં રાજા ઉપરિપાસાદે ઠિતો છત્તપાણિં ઉપાસકં કતભત્તકિચ્ચં છત્તમાદાય ઉપાહનમારુય્હ રાજઙ્ગણેન ગચ્છન્તં દિસ્વા પક્કોસાપેસિ. સો છત્તુપાહનં અપનેત્વા રાજાનમુપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં રાજા આહ – ‘‘ભો ઉપાસક, કિન્તે છત્તુપાહનં અપનીત’’ન્તિ. ‘‘‘રાજા પક્કોસતી’તિ સુત્વા અપનેત્વા આગતોમ્હી’’તિ. ‘‘અજ્જ અમ્હાકં રાજભાવો તુમ્હેહિ ઞાતો ભવિસ્સતી’’તિ. ‘‘સદાપિ મયં, દેવ, તુમ્હાકં રાજભાવં જાનામા’’તિ. ‘‘યદિ એવં કસ્મા પુરિમદિવસે સત્થુ સન્તિકે નિસિન્નો મં દિસ્વા ન ઉટ્ઠહી’’તિ? ‘‘મહારાજ, અહં અગ્ગરાજસ્સ સન્તિકે નિસિન્નો, પદેસરાજાનં દિસ્વા ઉટ્ઠહન્તો સત્થરિ અગારવં પવેદેય્યં, તસ્મા ન ઉટ્ઠહિ’’ન્તિ. ‘‘હોતુ, ભો, તિટ્ઠતેતં’’. ‘‘તુમ્હે કિર દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકાનં અત્થાનત્થાનં કુસલા તિપિટકધરા અમ્હાકં અન્તેપુરે ધમ્મં વાચેથા’’તિ. ‘‘ન સક્કોમિ, દેવા’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? ‘‘રાજગેહં નામ મહાસાવજ્જં, દુયુત્તસુયુત્તકાનિ ગરુકાનેત્થ, દેવા’’તિ. ‘‘મા એવં વદેથ, ‘પુરિમદિવસે મં દિસ્વા ન ઉટ્ઠિતોમ્હી’તિ મા કુક્કુચ્ચં કરોથા’’તિ. ‘‘દેવ, ગિહીનં વિચરણટ્ઠાનં નામ મહાસાવજ્જં, એકં પબ્બજિતં પક્કોસાપેત્વા ધમ્મં વાચાપેથા’’તિ. રાજા ‘‘સાધુ, ભો, ગચ્છથ તુમ્હે’’તિ તં ઉય્યોજેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં યાચિ, ‘‘ભન્તે, મલ્લિકા ચ દેવી વાસભખત્તિયા ચ ધમ્મં પરિયાપુણિસ્સામાતિ વદન્તિ, પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિબદ્ધં મમ ગેહં ગન્ત્વા તાસં ધમ્મં ઉદ્દિસથા’’તિ. ‘‘બુદ્ધાનં નિબદ્ધં એકટ્ઠાનગમનં નામ નત્થિ, મહારાજા’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, અઞ્ઞં એકં ભિક્ખું દેથા’’તિ. સત્થા આનન્દત્થેરસ્સ ભારમકાસિ. થેરો નિબદ્ધં ગન્ત્વા તાસં ઉદ્દેસં ઉદ્દિસતિ. તાસુ મલ્લિકા સક્કચ્ચં ગહેત્વા સજ્ઝાયિત્વા ઉદ્દેસં પટિચ્છાપેસિ. વાસભખત્તિયા પન નેવ સક્કચ્ચં ગણ્હાતિ, ન સજ્ઝાયતિ, ન ઉદ્દેસં પટિચ્છાપેતું સક્કોતિ.

અથેકદિવસં સત્થા થેરં પુચ્છિ – ‘‘કિમાનન્દ, ઉપાસિકા ધમ્મં પરિયાપુણન્તી’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કા સક્કચ્ચં ગણ્હાતી’’તિ? ‘‘મલ્લિકા, ભન્તે, સક્કચ્ચં ગણ્હાતિ, સક્કચ્ચં સજ્ઝાયતિ, સક્કચ્ચં ઉદ્દેસં પટિચ્છાપેતું સક્કોતિ. તુમ્હાકં પન ઞાતિધીતા નેવ સક્કચ્ચં ગણ્હાતિ, ન સજ્ઝાયતિ, ન ઉદ્દેસં પટિચ્છાપેતું સક્કોતી’’તિ. સત્થા થેરસ્સ વચનં સુત્વા, ‘‘આનન્દ, મયા કથિતધમ્મો નામ સક્કચ્ચમસુણન્તસ્સ અગ્ગણ્હન્તસ્સ અસજ્ઝાયન્તસ્સ અદેસેન્તસ્સ વણ્ણસમ્પન્નં અગન્ધકપુપ્ફં વિય અફલો હોતિ, સક્કચ્ચં પન સવનાદીનિ કરોન્તસ્સ મહપ્ફલો હોતિ મહાનિસંસો’’તિ વત્વા ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૫૧. ‘‘યથાપિ રુચિરં પુપ્ફં, વણ્ણવન્તં અગન્ધકં;
એવં સુભાસિતા વાચા, અફલા હોતિ અકુબ્બતો.

૫૨. ‘‘યથાપિ રુચિરં પુપ્ફં, વણ્ણવન્તં સગન્ધકં;
એવં સુભાસિતા વાચા, સફલા હોતિ કુબ્બતો’’તિ.

તત્થ **રુચિર**ન્તિ સોભનં. **વણ્ણવન્ત**ન્તિ વણ્ણસણ્ઠાનસમ્પન્નં, **અગન્ધક**ન્તિ ગન્ધવિરહિતં પાલિભદ્દકગિરિકણ્ણિકજયસુમનાદિભેદં. **એવં સુભાસિતા વાચા**તિ સુભાસિતા વાચા નામ તેપિટકં બુદ્ધવચનં. તં વણ્ણસણ્ઠાનસમ્પન્નં અગન્ધકપુપ્ફસદિસં. યથા પન અગન્ધકપુપ્ફં યો નં ધારેતિ, તસ્સ સરીરે ગન્ધં ન ફરતિ, એવં એતમ્પિ યો નં સક્કચ્ચં સવનાદીહિ ન સમાચરતિ, તસ્સ સક્કચ્ચં અસમાચરન્તસ્સ યં તત્થ કત્તબ્બં, તં અકુબ્બતો સુતગન્ધઞ્ચ વાચાગન્ધઞ્ચ પટિપત્તિગન્ધઞ્ચ ન આવહતિ અફલા હોતિ. તેન વુત્તં – ‘‘એવં સુભાસિતા વાચા, અફલા હોતિ અકુબ્બતો’’તિ. **સગન્ધક**ન્તિ ચમ્પકનીલુપ્પલાદિભેદં. **એવ**ન્તિ યથા તં પુપ્ફં ધારેન્તસ્સ સરીરે ગન્ધો ફરતિ, એવં તેપિટકબુદ્ધવચનસઙ્ખાતા સુભાસિતા વાચાપિ. **કુબ્બતો**તિ યો સક્કચ્ચં સવનાદીહિ તત્થ

કત્તબ્બં કરોતિ, સા અસ્સ પુગ્ગલસ્સ સફલા હોતિ, સુતગન્ધવાચાગન્ધપટિપત્તિગન્ધાનં આવહનતો મહપ્ફલા હોતિ, મહાનિસંસાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

છત્તપાણિઉપાસકવત્થુ સત્તમં.

૮. વિસાખાવત્થુ

યથાપિ પુપ્ફરાસિમ્હાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં ઉપનિસ્સાય પુબ્બારામે વિહરન્તો વિસાખં ઉપાસિકં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર અઙ્ગરટ્ઠે ભદ્દિયનગરે મેણ્ડકસેટ્ઠિપુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો અગ્ગમહેસિયા સુમનદેવિયા કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તિ. તસ્સા સત્તવસ્સિકકાલે સત્થા સેલબ્રાહ્મણાદીનં બોધનેય્યબન્ધવાનં ઉપનિસ્સયસમ્પદં દિસ્વા મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો ચારિકં ચરમાનો તં નગરં પાપુણિ.

તસ્મિઞ્ચ સમયે મેણ્ડકો, ગહપતિ, તસ્મિં નગરે પઞ્ચન્નં મહાપુઞ્ઞાનં જેટ્ઠકો હુત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાનં કરોતિ. **પઞ્ચ મહાપુઞ્ઞા** નામ મેણ્ડકો સેટ્ઠિ, ચન્દપદુમા નામ તસ્સેવ જેટ્ઠકભરિયા, તસ્સેવ જેટ્ઠકપુત્તો ધનઞ્ચયો નામ, તસ્સ ભરિયા સુમનદેવી નામ, મેણ્ડકસેટ્ઠિનો દાસો પુણ્ણો નામાતિ. ન કેવલઞ્ચ મેણ્ડકસેટ્ઠિયેવ, બિમ્બિસારરઞ્ઞો પન વિજિતે **પઞ્ચ અમિતભોગા** નામ અહેસું – જોતિકો, જટિલો, મેણ્ડકો, પુણ્ણકો, કાકવલિયોતિ. તેસુ અયં મેણ્ડકસેટ્ઠિ દસબલસ્સ અત્તનો નગરં સમ્પત્તભાવં ञત્વા પુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ધીતરં વિસાખં દારિકં પક્કોસાપેત્વા આહ – ‘‘અમ્મ, તુય્હમ્પિ મઙ્ગલં, અમ્હાકમ્પિ મઙ્ગલં, તવ પરિવારેહિ પઞ્ચહિ દારિકાસતેહિ સદ્ધિં પઞ્ચ રથસતાનિ આરુય્હ પઞ્ચહિ દાસિસતેહિ પરિવુતા દસબલસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં કરોહી’’તિ. સા ‘‘સાધૂ’’તિ પટિસ્સુણિત્વા તથા અકાસિ. કારણાકારણેસુ પન કુસલત્તા યાવતિકા યાનસ્સ ભૂમિ, યાનેન ગન્ત્વા યાના પચ્ચોરોહિત્વા પત્તિકાવ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથસ્સા ચરિયાવસેન સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. સા દેસનાવસાને પઞ્ચહિ દારિકાસતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. મેણ્ડકસેટ્ઠિપિ ખો સત્થારમુપસઙ્કમિત્વા ધમ્મકથં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા પુનદિવસે અત્તનો નિવેસને પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા એતેનેવ ઉપાયેન અડ્ઢમાસં મહાદાનમદાસિ. સત્થા ભદ્દિયનગરે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા પક્કામિ.

તેન ખો પન સમયેન બિમ્બિસારો ચ પસેનદિ કોસલો ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં ભગિનિપતિકા હોન્તિ. અથેકદિવસં કોસલરાજા ચિન્તેસિ – ‘‘બિમ્બિસારસ્સ વિજિતે પઞ્ચ અમિતભોગા મહાપુઞ્ઞા વસન્તિ, મય્હં વિજિતે એકોપિ તાદિસો નત્થિ, યંનૂનાહં બિમ્બિસારસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એકં મહાપુઞ્ઞં યાચેય્ય’’ન્તિ. સો તત્થ ગન્ત્વા રઞ્ઞા કતપટિસન્થારો ‘‘કિં કારણા આગતોસી’’તિ પુટ્ઠો ‘‘‘તુમ્હાકં વિજિતે પઞ્ચ અમિતભોગા મહાપુઞ્ઞા વસન્તિ, તતો એકં ગહેત્વા ગમિસ્સામી’તિ આગતોમ્હિ, તેસુ મે એકં દેથા’’તિ આહ. ‘‘મહાકુલાનિ અમ્હેહિ ચાલેતું ન સક્કા’’તિ આહ. ‘‘અહં અલદ્ધા ન ગમિસ્સામી’’તિ આહ. રાજા અમચ્ચેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા ‘‘જોતિકાદીનં મહાકુલાનં ચાલનં નામ મહાપથવિયા ચાલનસદિસં, મેણ્ડકમહાસેટ્ઠિસ્સ પુત્તો ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ નામ અત્થિ, તેન સદ્ધિં મન્તેત્વા પટિવચનં તે દસ્સામી’’તિ વત્વા તં પક્કોસાપેત્વા, તાત, કોસલરાજા ‘‘‘એકં ધનસેટ્ઠિં ગહેત્વા ગમિસ્સામી’તિ વદતિ, ત્વં તેન

સદ્ધિં ગચ્છાહી''તિ. ''તુમ્હેસુ પહિણન્તેસુ ગમિસ્સામિ, દેવા''તિ. ''તેન હિ પરિવચ્છં કત્વા ગચ્છ, તાતા''તિ. સો અત્તનો કત્તબ્બયુત્તકમકાસિ. રાજાપિસ્સ મહન્તં સક્કારં કત્વા, ''ઇમં આદાય ગચ્છથા''તિ પસેનદિરાજાનં ઉય્યોજેસિ. સો તં આદાય સબ્બત્થ એકરત્તિવાસેન ગચ્છન્તો એકં ફાસુકટ્ઠાનં પત્વા નિવાસં ગણ્હિ, અથ નં ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ પુચ્છિ – ''ઇદં કસ્સ વિજિત''ન્તિ? ''મય્હં, સેટ્ઠી''તિ. ''કીવ દૂરો ઇતો સાવત્થી''તિ ? ''સત્તયોજનમત્થકે''તિ. ''અન્તોનગરં સમ્બાધં, અમ્હાકં પરિજનો મહન્તો, સચે રોચેથ, ઇધેવ વસેય્યામ, દેવા''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તસ્મિં ઠાને નગરં માપેત્વા તસ્સ દત્વા અગમાસિ. તસ્મિં પદેસે સયં વસનટ્ઠાનસ્સ ગહિતત્તા નગરસ્સ સાકેતન્ત્વેવ નામં અહોસિ.

સાવત્થિયમ્પિ ખો મિગારસેટ્ઠિનો પુત્તો પુણ્ણવડ્ઢનકુમારો નામ વયપ્પત્તો અહોસિ. અથ નં માતાપિતરો વદિંસુ – ''તાત, તવ રુચ્ચનટ્ઠાને એકં દારિકં ઉપધારેહી''તિ. '''મય્હં એવરૂપાય ભરિયાય કિચ્ચં નત્થી'તિ, પુત્ત, મા એવં કરિ, કુલં નામ અપુત્તકં ન તિટ્ઠતી''તિ. સો પુનપ્પુનં વુચ્ચમાનો ''તેન હિ પઞ્ચકલ્યાણસમન્નાગતં દારિકં લભમાનો તુમ્હાકં વચનં કરિસ્સામી''તિ આહ. ''કાનિ પનેતાનિ **પઞ્ચ કલ્યાણાનિ** નામ, તાતા''તિ. કેસકલ્યાણં, મંસકલ્યાણં, અટ્ઠિકલ્યાણં, છવિકલ્યાણં, વયકલ્યાણન્તિ. મહાપુઞ્ઞાય હિ ઇત્થિયા કેસા મોરકલાપસદિસા હુત્વા મુઞ્ચિત્વા વિસ્સટ્ઠા નિવાસનન્તં પહરિત્વા નિવત્તિત્વા ઉદ્ધગ્ગા તિટ્ઠન્તિ, ઇદં **કેસકલ્યાણં** નામ, દન્તાવરણં બિમ્બફલસદિસં વણ્ણસમ્પન્નં સમં સુફુસિતં હોતિ , ઇદં **મંસકલ્યાણં** નામ, દન્તા સુક્કા સમા અવિરળા ઉસ્સાપેત્વા ઠપિતવજિરપન્તિ વિય સમચ્છિન્નસઙ્ખપન્તિ વિય ચ સોભન્તિ, ઇદં **અટ્ઠિકલ્યાણં** નામ, કાળિયા ચુણ્ણકાદીહિ અવિલિત્તો એવ છવિવણ્ણો સિનિદ્ધો નીલુપ્પલદામસદિસો હોતિ, ઓદાતાય ચ કણિકારપુપ્ફદામસદિસો હોતિ, ઇદં **છવિકલ્યાણં** નામ, દસક્ખત્તું વિજાતાપિ ખો પન સકિં વિજાતા વિય અવિગતયોબ્બનાયેવ હોતિ, ઇદં **વયકલ્યાણં** નામ હોતિ. અથસ્સ માતાપિતરો અટ્ઠુત્તરસતબ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા ભોજેત્વા ''પઞ્ચકલ્યાણસમન્નાગતા ઇત્થિયો નામ હોન્તી''તિ પુચ્છિંસુ. ''આમ, હોન્તી''તિ. ''તેન હિ એવરૂપં દારિકં પરિયેસિતું અટ્ઠ જના ગચ્છન્તૂ''તિ બહું ધનં દત્વા ''આગતકાલે વો કત્તબ્બં જાનિસ્સામ, ગચ્છથ, એવરૂપં દારિકં પરિયેસથ, દિટ્ઠકાલે ચ ઇમં પિલન્ધનં દદેય્યાથા''તિ સતસહસ્સગ્ઘનિકં સુવણ્ણમાલં દત્વા ઉય્યોજેસું.

તે મહન્તમહન્તાનિ નગરાનિ ગન્ત્વા પરિયેસમાના પઞ્ચકલ્યાણસમન્નાગતં દારિકં અદિસ્વા નિવત્તિત્વા આગચ્છન્તા વિવટનક્ખત્તદિવસે સાકેતં અનુપ્પત્તા – ''અજ્જ અમ્હાકં કમ્મં નિપ્ફજ્જિસ્સતી''તિ ચિન્તયિંસુ. તસ્મિં પન નગરે અનુસંવચ્છરં વિવટનક્ખત્તં નામ હોતિ. તદા બહિ અનિક્ખમનકુલાનિપિ પરિવારેન સદ્ધિં ગેહા નિક્ખમિત્વા અપ્પટિચ્છન્નેન સરીરેન પદસાવ નદીતીરં ગચ્છન્તિ. તસ્મિં દિવસે ખત્તિયમહાસાલાદીનં પુત્તાપિ ''અત્તનો સમાનજાતિકં મનાપં કુલદારિકં દિસ્વા માલાગુળેન પરિક્ખિપિસ્સામા''તિ તં તં મગ્ગં નિસ્સાય તિટ્ઠન્તિ. તેપિ ખો બ્રાહ્મણા નદીતીરે એકં સાલં પવિસિત્વા અટ્ઠંસુ. ''તસ્મિં ખણે વિસાખા પન્નરસસોળસવસ્સુદ્દેસિકા હુત્વા સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતા પઞ્ચહિ કુમારિકાસતેહિ પરિવુતા નદિં ગન્ત્વા ન્હાયિસ્સામી''તિ તં પદેસં પત્તા, અથ ખો મેઘો ઉટ્ઠહિત્વા પાવસ્સિ. પઞ્ચસતા કુમારિકાયો વેગેન ગન્ત્વા સાલં પવિસિંસુ. બ્રાહ્મણા ઓલોકેન્તા તાસુ એકમ્પિ પઞ્ચકલ્યાણસમન્નાગતં ન પસ્સિંસુ. અથ વિસાખા પકતિગમનેનેવ સાલં પાવિસિ, વત્થાભરણાનિ તેમિંસુ. બ્રાહ્મણા તસ્સા ચત્તારિ કલ્યાણાનિ દિસ્વા દન્તે પસ્સિતુકામા ''અલસજાતિકા અમ્હાકં ધીતા, એતિસ્સા સામિકો કઞ્જિકમત્તમ્પિ ન લભિસ્સતિ મઞ્ઞે''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કથયિંસુ. અથ ને વિસાખા આહ – ''કં વદેથ તુમ્હે''તિ? ''તં કથેમ, અમ્મા''તિ. મધુરો હિ તસ્સા સદ્દો કંસતાળસરો વિય નિચ્છરતિ. અથ ને પુન મધુરસદ્દેન ''કિં કારણા

ભણથા''તિ પુચ્છિ. ''તવ પરિવારિત્થિયો વત્થાલઙ્કારે અતેમેત્વા વેગેન સાલં પવિટ્ઠા, તુય્હં એત્તકં ઠાનં વેગેન આગમનમત્તમ્પિ નત્થિ, વત્થાભરણાનિ તેમેત્વા આગતાસિ. તસ્મા કથેમ, અમ્મા''તિ.

''તાતા, એવં મા વદેથ, અહં એતાહિ બલવતરા, કારણં પન સલ્લક્ખેત્વા જવેન નાગતામ્હી''તિ. ''કિં, અમ્મા''તિ? ''તાતા, ચત્તારો જના જવમાના ન સોભન્તિ, અપરમ્પિ કારણં અત્થી''તિ. ''કતમે ચત્તારો જના જવમાના ન સોભન્તિ, અમ્મા''તિ? તાતા, **અભિસિત્તરાજા** તાવ સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતો કચ્છં બન્ધિત્વા રાજઙ્ગણે જવમાનો ન સોભતિ, ''કિં અયં રાજા ગહપતિકો વિય ધાવતી''તિ અઞ્ઞદત્થુ ગરહં લભતિ, સણિકં ગચ્છન્તોવ સોભતિ. રઞ્ઞો **મઙ્ગલહત્થી**પિ અલઙ્કતો જવમાનો ન સોભતિ, વારણલીળાય ગચ્છન્તોવ સોભતિ. **પબ્બજિતો** જવમાનો ન સોભતિ, ''કિં અયં સમણો ગિહી વિય ધાવતી''તિ કેવલં ગરહમેવ લભતિ, સમિતગમનેન પન સોભતિ. **ઇત્થી** જવમાના ન સોભતિ, ''કિં એસા ઇત્થી પુરિસો વિય ધાવતી''તિ ગરહિતબ્બાવ હોતિ, ''ઇમે ચત્તારો જના જવમાના ન સોભન્તિ, તાતા''તિ. ''કતમં પન અપરં કારણં, અમ્મા''તિ? ''તાતા, માતાપિતરો નામ ધીતરં અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનિ સણ્ઠાપેત્વા પોસેન્તિ. મયઞ્હિ વિક્કિણેય્યભણ્ડં નામ, અમ્હે પરકુલપેસનત્થાય પોસેન્તિ. સચે જવમાનાનં નિવત્થદુસ્સકણ્ણે વા અક્કમિત્વા ભૂમિયં વા પક્ખલિત્વા પતિતકાલે હત્થો વા પાદો વા ભિજ્જેય્ય, કુલસ્સેવ ભારો ભવેય્ય, પસાધનભણ્ડં પન મે તેમેત્વા સુસ્સિસ્સતિ. ઇમં કારણં સલ્લક્ખેત્વા ન ધાવિતામ્હિ, તાતા''તિ.

બ્રાહ્મણા તસ્સા કથનકાલે દન્તસમ્પત્તિં દિસ્વા ''એવરૂપા નો દન્તસમ્પત્તિ દિટ્ઠપુબ્બા''તિ તસ્સા સાધુકારં દત્વા, ''અમ્મ, તુય્હમેવેસા અનુચ્છવિકા''તિ વત્વા તં સુવણ્ણમાલં પિલન્ધયિંસુ. અથ નં પુચ્છિ – ''કતરનગરતો આગતાત્થ, તાતા''તિ? ''સાવત્થિતો, અમ્મા''તિ. ''સેટ્ઠિકુલં કતરં નામા''તિ? ''મિગારસેટ્ઠિ નામ, અમ્મા''તિ. ''અય્યપુત્તો કો નામા''તિ? ''પુણ્ણવડ્ઢનકુમારો નામ, અમ્મા''તિ. સા ''સમાનજાતિકં નો કુલ''ન્તિ અધિવાસેત્વા પિતુ સાસનં પહિણિ ''અમ્હાકં રથં પેસેતૂ''તિ . કિઞ્ચાપિ હિ સા આગમનકાલે પદસા આગતા, સુવણ્ણમાલાય પન પિલન્ધનકાલતો પટ્ઠાય તથા ગન્તું ન લભતિ, ઇસ્સરદારિકા રથાદીહિ ગચ્છન્તિ, ઇતરા પકતિયાનકં વા અભિરુહન્તિ, છત્તં વા તાલપણ્ણં વા ઉપરિ કરોન્તિ, તસ્મિમ્પિ અસતિ નિવત્થસાટકસ્સ દસન્તં ઉક્ખિપિત્વા અંસે ખિપન્તા ગચ્છન્તિ એવ. તસ્સા પન પિતા પઞ્ચ રથસતાનિ પેસેસિ. સા સપરિવારા રથં આરુય્હ ગતા. બ્રાહ્મણાપિ એકતોવ અગમંસુ. અથ નં સેટ્ઠિ પુચ્છિ – ''કુતો આગતાત્થા''તિ? ''સાવત્થિતો મહાસેટ્ઠી''તિ. ''સેટ્ઠિ કતરો નામા''તિ? ''મિગારસેટ્ઠિ નામા''તિ. ''પુત્તો કો નામા''તિ? ''પુણ્ણવડ્ઢનકુમારો નામ મહાસેટ્ઠી''તિ. ''ધનં કિત્તક''ન્તિ? ''ચત્તાલીસકોટિયો મહાસેટ્ઠી''તિ. ''ધનં તાવ અમ્હાકં ધનં ઉપાદાય કાકણિકમત્તં, દારિકાય પન આરક્ખમત્તાય લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય કિં અઞ્ઞેન કારણેના''તિ અધિવાસેસિ. સો તેસં સક્કારં કત્વા એકાહદ્વીહં વસાપેત્વા ઉય્યોજેસિ.

તે સાવત્થિં ગન્ત્વા મિગારસેટ્ઠિસ્સ ''લદ્ધા નો દારિકા''તિ આરોચયિંસુ. ''કસ્સ ધીતા''તિ? ''ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો''તિ. સો ''મહાકુલસ્સ મે દારિકા લદ્ધા, ખિપ્પમેવ નં આનેતું વટ્ટતી''તિ તત્થ ગમનત્થં રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા '''મહાકુલં એતં મયા બિમ્બિસારસ્સ સન્તિકા આનેત્વા સાકેતે નિવેસિતં, તસ્સ સમ્માનં કાતું વટ્ટતી'તિ અહમ્પિ આગમિસ્સામી''તિ આહ, સો ''સાધુ, દેવા''તિ વત્વા ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો સાસનં પેસેસિ – ''મયિ આગચ્છન્તે રાજાપિ આગમિસ્સતિ, મહન્તં રાજબલં એત્તકસ્સ જનસ્સ કત્તબ્બયુત્તકં કાતું સક્ખિસ્સસિ, ન સક્ખિસ્સસી''તિ? ઇતરોપિ ''સચેપિ દસ રાજાનો આગચ્છન્તિ, આગચ્છન્તૂ''તિ પટિસાસનં પેસેસિ. મિગારસેટ્ઠિ તાવ મહન્તે નગરે ગેહગોપકમત્તં ઠપેત્વા સેસજનં આદાય ગન્ત્વા અડ્ઢયોજનમત્તે ઠાને ઠત્વા ''આગતામ્હા''તિ

સાસનં પહિણિ. ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ બહુપણ્ણાકારં પેસેત્વા ધીતરા સદ્ધિં મન્તેસિ, ‘‘અમ્મ, સસુરો કિર તે કોસલરઞ્ઞા સદ્ધિં આગતો, તસ્સ કતરં ગેહં પટિજગ્ગિતબ્બં, રઞ્ઞો કતરં , ઉપરાજાદીનં કતરાની’’તિ? પણ્ડિતા સેટ્ઠિધીતા વજિરગ્ગતિખિણઞાણા કપ્પસતસહસ્સં પત્થિતપત્થના અભિનીહારસમ્પન્ના ‘‘સસુરસ્સ મે અસુકગેહં પટિજગ્ગથ, રઞ્ઞો અસુકગેહં, ઉપરાજાદીનં અસુકાની’’તિ સંવિદહિત્વા દાસકમ્મકરે પક્કોસાપેત્વા ‘‘એત્તકા રઞ્ઞો કત્તબ્બકિચ્ચં કરોથ, એત્તકા ઉપરાજાદીનં, હત્થિઅસ્સાદયોપિ તુમ્હેયેવ પટિજગ્ગથ, અસ્સબન્ધાદયોપિ આગન્ત્વા મઙ્ગલછણં અનુભવિસ્સન્તી’’તિ સંવિદહિ. ‘‘કિં કારણા’’? ‘‘‘મયં વિસાખાય મઙ્ગલટ્ઠાનં ગન્ત્વા ન કિઞ્ચિ લભિમ્હ, અસ્સરક્ખણાદીનિ કરોન્તા સુખં ન વિચરિમ્હા’તિ કેચિ વત્તું મા લભિંસૂ’’તિ.

તં દિવસમેવ વિસાખાય પિતા પઞ્ચસતે સુવણ્ણકારે પક્કોસાપેત્વા ‘‘ધીતુ મે **મહાલતાપસાધનં** નામ કરોથા’’તિ રત્તસુવણ્ણસ્સ નિક્ખસહસ્સં, તદનુરૂપાનિ ચ રજતમણિમુત્તાપવાળવજિરાદીનિ દાપેસિ. રાજા કતિપાહં વસિત્વાવ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિસ્સ સાસનં પહિણિ ‘‘ન સક્કા સેટ્ઠિના અમ્હાકં ચિરં પોસનં નામ કાતું, દાનિ દારિકાય ગમનકાલં જાનાતૂ’’તિ. સોપિ રઞ્ઞો સાસનં પેસેસિ – ‘‘ઇદાનિ વસ્સકાલો આગતો, ન સક્કા ચતુમાસં વિચરિતું, તુમ્હાકં બલકાયસ્સ યં યં લદ્ધું વટ્ટતિ, સબ્બં તં મમ ભારો, મયા પેસિતકાલે દેવો ગમિસ્સતી’’તિ. તતો પટ્ઠાય સાકેતનગરં નિચ્ચનક્ખત્તં વિય અહોસિ. રાજાનં આદિં કત્વા સબ્બેસં માલાગન્ધવત્થાદીનિ પટિયત્તાનેવ હોન્તિ. તતો તે જના ચિન્તયિંસુ – ‘‘સેટ્ઠિ અમ્હાકમેવ સક્કારં કરોતી’’તિ, એવં તયો માસા અતિક્કન્તા, પસાધનં પન તાવ ન નિટ્ઠાતિ. કમ્મન્તાધિટ્ઠાયકા આગન્ત્વા સેટ્ઠિનો આરોચેસું – ‘‘અઞ્ઞં અસન્તં નામ નત્થિ, બલકાયસ્સ પન ભત્તપચનદારૂનિ નપ્પહોન્તી’’તિ. ‘‘ગચ્છથ, તાતા, ઇમસ્મિં નગરે પરિજિણ્ણા હત્થિસાલાદયો ચેવ પરિજિણ્ણકાનિ ચ ગેહાનિ ગહેત્વા પચથા’’તિ. એવં પચન્તાનમ્પિ અડ્ઢમાસો અતિક્કન્તો. તતો પુનપિ ‘‘દારૂનિ નત્થી’’તિ આરોચયિંસુ . ‘‘ઇમસ્મિં કાલે ન સક્કા દારૂનિ લદ્ધું, દુસ્સકોટ્ઠાગારાનિ વિવરિત્વા થૂલસાટકેહિ વટ્ટિયો કત્વા તેલચાટીસુ તેમેત્વા ભત્તં પચથા’’તિ. તે અડ્ઢમાસં તથા અકંસુ. એવં ચત્તારો માસા અતિક્કન્તા, પસાધનમ્પિ નિટ્ઠિતં.

તસ્મિં પસાધને ચતસ્સો વજિરનાળિયો ઉપયોગં અગમંસુ, મુત્તાનં એકાદસ નાળિયો, પવાળસ્સ બાવીસતિ નાળિયો, મણીનં તેત્તિંસ નાળિયો. ઇતિ એતેહિ ચ અઞ્ઞેહિ ચ રતનેહિ નિટ્ઠાનં અગમાસિ. અસુત્તમયં પસાધનં રજતેન સુત્તકિચ્ચં કરિંસુ. તં સીસે પટિમુક્કં પાદપિટ્ઠિં ગચ્છતિ. તસ્મિં તસ્મિં ઠાને મુદ્દિકા યોજેત્વા કતા સુવણ્ણમયા ગણ્ઠિકા હોન્તિ, રજતમયા પાસકા, મત્થકમજ્ઝે એકા મુદ્દિકા, દ્વીસુ કણ્ણપિટ્ઠીસુ દ્વે, ગલવાટકે એકા, દ્વીસુ જત્તૂસુ દ્વે, દ્વીસુ કપ્પરેસુ દ્વે, દ્વીસુ કટિપસ્સેસુ દ્વેતિ. તસ્મિં ખો પન પસાધને એકં મોરં કરિંસુ, તસ્સ દક્ખિણપક્ખે રત્તસુવણ્ણમયાનિ પઞ્ચ પત્તસતાનિ અહેસું, વામપક્ખે પઞ્ચ પત્તસતાનિ, તુણ્ડં પવાળમયં, અક્ખીનિ મણિમયાનિ, તથા ગીવા ચ પિઞ્છાનિ ચ, પત્તનાળિયો રજતમયા, તથા જઙ્ઘાયો. સો વિસાખાય મત્થકમજ્ઝે પબ્બતકૂટે ઠત્વા નચ્ચનમયૂરો વિય ખાયતિ. પત્તનાળિસહસ્સસ્સ સદ્દો દિબ્બસઙ્ગીતં વિય પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયઘોસો વિય ચ પવત્તતિ. સન્તિકં ઉપગતાયેવ તસ્સા અમોરભાવં જાનન્તિ. પસાધનં નવકોટિઅગ્ઘનકં અહોસિ, સતસહસ્સં હત્થકમ્મમૂલં દીયિત્થ.

‘‘કિસ્સ પન નિસ્સન્દેન તાયેતં પસાધનં લદ્ધ’’ન્તિ? સા કિર કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં ચીવરસાટકં દત્વા સુત્તમ્પિ સૂચિયોપિ રજનમ્પિ અત્તનો સન્તકમેવ અદાસિ. તસ્સ ચીવરદાનસ્સ નિસ્સન્દેન ઇમં મહાલતાપસાધનં લભિ. ઇત્થીનઞ્હિ ચીવરદાનં મહાલતાપસાધનભણ્ડેન મત્થકં પપ્પોતિ, પુરિસાનં ઇદ્ધિમયપત્તચીવરેનાતિ. એવં મહાસેટ્ઠિ ચતૂહિ માસેહિ ધીતુ પરિવચ્છં કત્વા તસ્સા દેય્યધમ્મં દદમાનો

કહાપણપૂરાનિ પઞ્ચ સકટસતાનિ અદાસિ, સુવણ્ણભાજનપૂરાનિ પઞ્ચ, રજતભાજનપૂરાનિ પઞ્ચ, તમ્બભાજનપૂરાનિ પઞ્ચ, પત્તુણ્ણવત્થકોસેય્યવત્થપૂરાનિ પઞ્ચ, સપ્પિપૂરાનિ પઞ્ચ, તેલપૂરાનિ પઞ્ચ, સાલિતણ્ડુલપૂરાનિ પઞ્ચ, નઙ્ગલફાલાદિઉપકરણપૂરાનિ પઞ્ચસકટસતાનિ અદાસિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''મમ ધીતુ ગતટ્ઠાને 'અસુકેન નામ મે અત્થો'તિ મા પરસ્સ ગેહદ્વારં પહિણી''તિ. તસ્મા સબ્બૂપકરણાનિ દાપેસિ. એકેકસ્મિં રથે સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતા તિસ્સો તિસ્સો વણ્ણદાસિયો ઠપેત્વા પઞ્ચ રથસતાનિ અદાસિ. ''એતં ન્હાપેન્તિયો ભોજેન્તિયો અલઙ્કરોન્તિયો વિચરથા''તિ દિયડ્ઢસહસ્સપરિચારિકાયો અદાસિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''મમ ધીતુ ગાવો દસ્સામી''તિ. સો પુરિસે આણાપેસિ – ''ગચ્છથ ભણે ચૂળવજસ્સ દ્વારં વિવરિત્વા તીસુ ગાવુતેસુ તિસ્સો ભેરિયો ગહેત્વા તિટ્ઠથ, પુથુલતો ઉસભમત્તે ઠાને ઉભોસુ પસ્સેસુ તિટ્ઠથ. ગાવીનં તતો પરં ગન્તું મા અદત્થ. એવં ઠિતકાલે ભેરિસઞ્ઞં કરેય્યાથા''તિ. તે તથા અકંસુ. તે ગાવીનં વજતો નિક્ખમિત્વા ગાવુતં ગતકાલે ભેરિસઞ્ઞં અકંસુ, પુન અડ્ઢયોજનં ગતકાલે અકંસુ. પુનપિ તિગાવુતં ગતકાલે ભેરિસઞ્ઞં અકંસુ, પુથુલતો ગમનઞ્ચ નિવારેસું. એવં દીઘતો તિગાવુતે, પુથુલતો ઉસભમત્તે ઠાને ગાવિયો અઞ્ઞમઞ્ઞં નિઘંસન્તિયો અટ્ઠંસુ.

મહાસેટ્ઠિ ''મમ ધીતુ એત્તકા ગાવો અલં, દ્વારં પિદહથા''તિ વજદ્વારં પિદહાપેસિ. દ્વારસ્મિં પિદહિતે વિસાખાય પુઞ્ઞબલેન બલવગાવો ચ ધેનુયો ચ ઉપ્પતિત્વા ઉપ્પતિત્વા નિક્ખમિંસુ. મનુસ્સાનં વારેન્તાનં વારેન્તાનમેવ સટ્ઠિસહસ્સા બલવગાવો ચ સટ્ઠિસહસ્સા ધેનુયો ચ નિક્ખન્તા, તત્તકા બલવવચ્છા તાસં ધેનૂનં ઉસભા ઉપ્પતિત્વા અનુબન્ધા અહેસું. ''કિસ્સ પન નિસ્સન્દેન એવં ગાવો ગતા''તિ? નિવારેન્તાનં નિવારેન્તાનં દિન્નદાનસ્સ. સા કિર કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે કિકિસ્સ રઞ્ઞો સત્તન્નં ધીતાનં કનિટ્ઠા સઙ્ઘદાસી નામ હુત્વા વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં પઞ્ચગોરસદાનં દદમાના થેરાનઞ્ચ દહરાનઞ્ચ સામણેરાનઞ્ચ પત્તં પિદહિત્વા, ''અલં, અલ''ન્તિ નિવારેન્તાનમ્પિ ''ઇદં મધુરં, ઇદં મનાપ''ન્તિ અદાસિ. એવં તસ્સ નિસ્સન્દેન વારિયમાનાપિ ગાવો નિક્ખમિંસુ. સેટ્ઠિના એત્તકસ્સ ધનસ્સ દિન્નકાલે સેટ્ઠિભરિયા આહ – ''તુમ્હેહિ મય્હં ધીતુ સબ્બં સંવિદહિતં, વેય્યાવચ્ચકરા પન દાસદાસિયો ન સંવિદહિતા, કિં કારણા''તિ? ''મમ ધીતરિ સસિનેહનિસ્સિનેહાનં જાનનત્થં. અહઞ્હિ તાય સદ્ધિં આગચ્છમાનકે ગીવાય ગહેત્વા ન પહિણામિ, યાનં આરુય્હ ગમનકાલેયેવ એતાય સદ્ધિં ગન્તુકામા ગચ્છન્તુ, મા અગન્તુકામાતિ વક્ખામી''તિ આહ.

અથ ''સ્વે મમ ધીતા ગમિસ્સતી''તિ ગબ્ભે નિસિન્નો ધીતરં સમીપે નિસીદાપેત્વા, ''અમ્મ, પતિકુલે વસન્તિયા નામ ઇમઞ્ચ ઇમઞ્ચ આચારં રક્ખિતું વટ્ટતી''તિ ઓવાદમદાસિ. અયમ્પિ મિગારસેટ્ઠિ અનન્તરગબ્ભે નિસિન્નો ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ઓવાદં અસ્સોસિ. સોપિ સેટ્ઠિ ધીતરં એવં ઓવદિ –

> ''અમ્મ, સસુરકુલે વસન્તિયા નામ અન્તોઅગ્ગિ બહિ ન નીહરિતબ્બો, બહિઅગ્ગિ અન્તો ન પવેસેતબ્બો, દદન્તસ્સેવ દાતબ્બં, અદદન્તસ્સ ન દાતબ્બં, દદન્તસ્સાપિ અદદન્તસ્સાપિ દાતબ્બં, સુખં નિસીદિતબ્બં, સુખં ભુઞ્જિતબ્બં, સુખં નિપજ્જિતબ્બં, અગ્ગિ પરિચરિતબ્બો, અન્તોદેવતા નમસ્સિતબ્બા''તિ.

ઇમં દસવિધં ઓવાદં દત્વા પુનદિવસે સબ્બા સેનિયો સન્નિપાતેત્વા રાજસેનાય મજ્ઝે અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પાટિભોગે ગહેત્વા, ''સચે મે ગતટ્ઠાને ધીતુ દોસો ઉપ્પજ્જતિ, તુમ્હેહિ સોધેતબ્બો''તિ વત્વા નવકોટિઅગ્ઘનકેન મહાલતાપસાધનેન ધીતરં પસાધેત્વા ન્હાનચુણ્ણમૂલકં ચતુપણ્ણાસકોટિધનં દત્વા યાનં આરોપેત્વા સાકેતસ્સ સામન્તા અત્તનો સન્તકેસુ અનુરાધપુરમત્તેસુ ચુદ્દસસુ ભત્તગામેસુ ભેરિં ચરાપેસિ – ''મમ ધીતરા સદ્ધિં ગન્તુકામા

ગચ્છન્તૂ''તિ. તે સદ્દં સુત્વાવ – ''અમ્હાકં અય્યાય ગમનકાલે કિં અમ્હાકં ઇધા''તિ ચુદ્દસ ગામકા કિઞ્ચિ અસેસેત્વા નિક્ખમિંસુ? ધનઞ્ચયસેટ્ઠિપિ રઞ્ઞો ચ મિગારસેટ્ઠિનો ચ સક્કારં કત્વા થોકં અનુગન્ત્વા તેહિ સદ્ધિં ધીતરં ઉય્યોજેસિ.

મિગારસેટ્ઠિપિ સબ્બપચ્છતો યાનકે નિસીદિત્વા ગચ્છન્તો બલકાયં દિસ્વા, ''કે નામેતે''તિ પુચ્છિ. ''સુણિસાય વો વેય્યાવચ્ચકરા દાસિદાસા''તિ. ''એત્તકે કો પોસેસ્સ''તિ? ''પોથેત્વા તે પલાપેથ, અપલાયન્તે ઇતો દણ્ડં કરોથા''તિ. વિસાખા પન ''અપેથ, મા વારેથ, બલમેવ બલસ્સ ભત્તં દસ્સતી''તિ આહ. સેટ્ઠિ એવં વુત્તેપિ, ''અમ્મ, નત્થિ અમ્હાકં એતેહિ અત્થો, કો એતે પોસેસ્સતી''તિ લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પોથેત્વા પલાપેત્વા સેસકે ''અલં અમ્હાકં એત્તકેહી''તિ ગહેત્વા પાયાસિ. અથ વિસાખા સાવત્થિનગરદ્વારં સમ્પત્તકાલે ચિન્તેસિ – ''પટિચ્છન્નયાનસ્મિં નુ ખો નિસીદિત્વા પવિસિસ્સામિ, ઉદાહુ રથે ઠત્વા''તિ. અથસ્સા એતદહોસિ – ''પટિચ્છન્નયાનેન મે પવિસન્તિયા મહાલતાપસાધનસ્સ વિસેસો ન પઞ્ઞાયિસ્સતી''તિ. સા સકલનગરસ્સ અત્તાનં દસ્સેન્તી રથે ઠત્વા નગરં પાવિસિ. સાવત્થિવાસિનો વિસાખાય સમ્પત્તિં દિસ્વા, ''એસા કિર વિસાખા નામ, એવરૂપા અયં સમ્પત્તિ એતિસ્સાવ અનુચ્છવિકા''તિ આહંસુ. ઇતિ સા મહાસમ્પત્તિયા સેટ્ઠિનો ગેહં પાવિસિ. ગતદિવસે ચસ્સા સકલનગરવાસિનો ''અમ્હાકં ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ અત્તનો નગરં સમ્પત્તાનં મહાસક્કારં અકાસી''તિ યથાસત્તિ યથાબલં પણ્ણાકારં પહિણિંસુ. વિસાખા પહિતપહિતં પણ્ણાકારં તસ્મિંયેવ નગરે અઞ્ઞમઞ્ઞેસુ કુલેસુ સબ્બત્થકમેવ દાપેસિ. ઇતિ સા ''ઇદં મય્હં માતુ દેથ, ઇદં મય્હં પિતુ દેથ, ઇદં મય્હં ભાતુ દેથ, ઇદં મય્હં ભગિનિયા દેથા''તિ તેસં તેસં વયાનુરૂપં પિયવચનં વત્વા પણ્ણાકારં પેસેન્તી સકલનગરવાસિનો ઞાતકે વિય અકાસિ. અથસ્સા રત્તિભાગસમનન્તરે આજઞ્ઞવળવાય ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. સા દાસીહિ દણ્ડદીપિકા ગાહાપેત્વા તત્થ ગન્ત્વા વળવં ઉણ્હોદકેન ન્હાપેત્વા તેલેન મક્ખાપેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ અગમાસિ.

મિગારસેટ્ઠિપિ પુત્તસ્સ આવાહમઙ્ગલં કરોન્તો ધુરવિહારે વસન્તમ્પિ તથાગતં અમનસિકરિત્વા દીઘરત્તં નગ્ગસમણકેસુ પતિટ્ઠિતેન પેમેન ચોદિયમાનો ''મય્હં અય્યાનમ્પિ સક્કારં કરિસ્સામી''તિ એકદિવસં અનેકસતેસુ નવભાજનેસુ નિરુદકપાયાસં પચાપેત્વા પઞ્ચસતે અચેલકે નિમન્તાપેત્વા અન્તોગેહં પવેસેત્વા, ''આગચ્છતુ મે સુણિસા, અરહન્તે વન્દતૂ''તિ વિસાખાય સાસનં પહિણિ. સા ''અરહન્તો''તિ વચનં સુત્વા સોતાપન્ના અરિયસાવિકા હટ્ઠતુટ્ઠા હુત્વા તેસં ભોજનટ્ઠાનં આગન્ત્વા તે ઓલોકેત્વા, ''એવરૂપા હિરોત્તપ્પવિરહિતા અરહન્તા નામ ન હોન્તિ, કસ્મા મં સસુરો પક્કોસાપેસી''તિ, ''ધી, ધી''તિ સેટ્ઠિં ગરહિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનમેવ ગતા. અચેલકા તં દિસ્વા સબ્બે એકપ્પહારેનેવ સેટ્ઠિં ગરહિંસુ – ''કિં ત્વં, ગહપતિ, અઞ્ઞં નાલત્થ, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવિકં મહાકાળકણ્ણિં ઇધ પવેસેસિ, વેગેન નં ઇમસ્મા ગેહા નિક્કડ્ઢાપેહી''તિ. સો ''ન સક્કા મયા ઇમેસં વચનમત્તેનેવ નિક્કડ્ઢાપેતું, મહાકુલસ્સ સા ધીતા''તિ ચિન્તેત્વા, ''અય્યા, દહરા નામ જાનિત્વા વા અજાનિત્વા વા કરેય્યું, તુમ્હે તુણ્હી હોથા''તિ તે ઉય્યોજેત્વા સયં મહારહે આસને નિસીદિત્વા સુવણ્ણપાતિયં નિરુદકં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જિ.

તસ્મિં સમયે એકો પિણ્ડપાતિકત્થેરો પિણ્ડાય ચરન્તો તં નિવેસનં પાવિસિ. વિસાખા સસુરં બીજયમાના ઠિતા તં દિસ્વા ''સસુરસ્સ આચિક્ખિતું અયુત્ત''ન્તિ યથા સો થેરં પસ્સતિ, એવં અપગન્ત્વા અટ્ઠાસિ. સો પન બાલો થેરં દિસ્વાપિ અપસ્સન્તો વિય હુત્વા અધોમુખો ભુઞ્જતેવ. વિસાખા ''થેરં દિસ્વાપિ મે સસુરો સઞ્ઞં ન કરોતી''તિ ઞત્વા, ''અતિચ્છથ, ભન્તે, મય્હં સસુરો પુરાણં ખાદતી''તિ આહ. સો નિગણ્ઠેહિ કથિતકાલે અધિવાસેત્વાપિ ''પુરાણં ખાદતી''તિ વુત્તક્ખણેયેવ હત્થં અપનેત્વા, ''ઇમં પાયાસં ઇતો નીહરથ, એતં ઇમસ્મા ગેહા નિક્કડ્ઢથ, અયં મં એવરૂપે મઙ્ગલકાલે અસુચિખાદકં નામ કરોતી''તિ આહ. તસ્મિં ખો પન નિવેસને સબ્બેપિ દાસકમ્મકરા

વિસાખાય સન્તકાવ, કો નં હત્થે વા પાદે વા ગણ્હિસ્સતિ, મુખેન કથેતું સમત્થોપિ નત્થિ. વિસાખા સસુરસ્સ કથં સુત્વા આહ – ‘‘તાત, ન એત્તકેનેવ મયં નિક્ખમામ, નાહં તુમ્હેહિ ઉદકતિત્થતો કુમ્ભદાસી વિય આનીતા, ધરમાનકમાતાપિતૂનં ધીતરો નામ ન એત્તકેનેવ નિક્ખમન્તિ, એતેનેવ મે કારણેન પિતા ઇધાગમનકાલે અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પક્કોસાપેત્વા ‘સચે મે ધીતુ દોસો ઉપ્પજ્જતિ, સોધેય્યાથા’તિ વત્વા મં તેસં હત્થે ઠપેસિ, તે પક્કોસાપેત્વા મય્હં દોસાદોસં સોધાપેથા’’તિ.

સેટ્ઠિ ‘‘કલ્યાણં એસા કથેતી’’તિ અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પક્કોસાપેત્વા, ‘‘અયં દારિકા મઙ્ગલકાલે નિસીદિત્વા સુવણ્ણપાતિયં નિરુદકપાયાસં પરિભુઞ્જન્તં મં ‘અસુચિખાદકો’તિ વદતી’’તિ આહ, ‘‘ઇમિસ્સા દોસં આરોપેત્વા ઇમં ગેહતો નિક્કડ્ઢથા’’તિ. ‘‘એવં કિર, અમ્મા’’તિ. નાહં એવં વદામિ, એકસ્મિં પન પિણ્ડપાતિકત્થેરે ઘરદ્વારે ઠિતે સસુરો મે અપ્પોદકં મધુપાયાસં પરિભુઞ્જન્તો તં ન મનસિકરોતિ, અહં ‘‘મય્હં સસુરો ઇમસ્મિં અત્તભાવે પુઞ્ઞં ન કરોતિ, પુરાણપુઞ્ઞમેવ ખાદતી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘અતિચ્છથ, ભન્તે, મય્હં સસુરો પુરાણં ખાદતી’’તિ અવચં, ‘‘એત્થ મે કો દોસો’’તિ? ‘‘અય્ય, ઇધ દોસો નત્થિ, અમ્હાકં ધીતા યુત્તં કથેતિ, ત્વં કસ્મા કુજ્ઝસી’’તિ? ‘‘અય્યા, એસ તાવ દોસો મા હોતુ, અયં પન એકદિવસં મજ્ઝિમયામે દાસીપરિવુતા પચ્છાગેહં અગમાસી’’તિ. ‘‘એવં કિર, અમ્મા’’તિ. ‘‘તાતા, નાહં અઞ્ઞેન કારણેન ગતા, ઇમસ્મિં પન ગેહે આજાનેય્યવળવાય વિજાતાય સઞ્ઞમ્પિ અકત્વા નિસીદિતું નામ અયુત્ત’’ન્તિ દણ્ડદીપિકા ગાહાપેત્વા ઉણ્હોદકાદીનિપિ ગાહાપેત્વા દાસીહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા વળવાય વિજાતપરિહારં કારાપેસિં, ‘‘એત્થ મે કો દોસો’’તિ? ‘‘અય્ય, ઇધ દોસો નત્થિ, અમ્હાકં ધીતા તવ ગેહે દાસીહિપિ અકત્તબ્બયુત્તકં કમ્મં કરોતિ, ત્વં કિં એત્થ દોસં પસ્સસી’’તિ?

અય્યા, ઇધાપિ તાવ દોસો મા હોતુ, ઇમિસ્સા પન પિતા ઇધાગમનકાલે ઇમં ઓવદન્તો ગુય્હે પટિચ્છન્ને દસ ઓવાદે અદાસિ, તેસં અત્થં ન જાનામિ, તેસં મે અત્થં કથેતુ. ઇમિસ્સા પન પિતા ‘‘**અન્તોઅગ્ગિ બહિ ન નીહરિતબ્બો**’’તિ આહ, ‘‘સક્કા નુ ખો અમ્હેહિ ઉભતો પટિવિસ્સકગેહાનં અગ્ગિં અદત્વા વસિતુ’’ન્તિ? ‘‘એવં કિર, અમ્મા’’તિ. ‘‘તાતા, મય્હં પિતા ન એતં સન્ધાય કથેસિ. ઇદં પન સન્ધાય કથેસિ – ‘અમ્મ, તવ સસ્સુસસુરસામિકાનં અગુણં દિસ્વા બહિ તસ્મિં તસ્મિં ગેહે ઠત્વા મા કથેસિ. એવરૂપો હિ અગ્ગિસદિસો અગ્ગિ નામ નત્થી’’’તિ.

અય્યા, એતં તાવ એવં હોતુ, ઇમિસ્સા પન પિતા ‘‘**બાહિરતો અગ્ગિ ન અન્તો પવેસેતબ્બો**’’તિ આહ, ‘‘કિં સક્કા અમ્હેહિ અન્તો અગ્ગિમ્હિ નિબ્બુતે બાહિરતો અગ્ગિં અનાહરિતુ’’ન્તિ? ‘‘એવં કિર, અમ્મા’’તિ. તાતા, મય્હં પિતા ન એતં સન્ધાય કથેસિ, ઇદં પન સન્ધાય કથેસિ – સચે પટિવિસ્સકગેહેસુ ઇત્થિયો વા પુરિસા વા સસ્સુસસુરસામિકાનં અગુણં કથેન્તિ, તેહિ કથિતં આહરિત્વા ‘‘અસુકો નામ તુમ્હાકં એવઞ્ચ એવઞ્ચ અગુણં કથેતી’’તિ પુન મા કથેય્યાસિ. ‘‘એતેન હિ અગ્ગિના સદિસો અગ્ગિ નામ નત્થી’’તિ. એવં ઇમસ્મિમ્પિ કારણે સા નિદ્દોસાવ અહોસિ. યથા ચ એત્થ, એવં સેસેસુપિ.

તેસુ પન અયમધિપ્પાયો – યમ્પિ હિ તસ્સા પિતરા ‘‘**યે દદન્તિ, તેસંયેવ દાતબ્બ**’’ન્તિ વુત્તં. તં ‘‘યાચિતકં ઉપકરણં ગહેત્વા યે પટિદેન્તિ, તેસઞ્ઞેવ દાતબ્બ’’ન્તિ સન્ધાય વુત્તં.

‘‘**યે ન દેન્તિ, તેસં ન દાતબ્બ**’’ન્તિ ઇદમ્પિ યે યાચિતકં ગહેત્વા ન પટિદેન્તિ, તેસં ન દાતબ્બન્તિ સન્ધાય વુત્તં.

“**દદન્તસ્સાપિ અદદન્તસ્સાપિ દાતબ્બ**”ન્તિ ઇદં પન દલિદ્દેસુ ઞાતિમિત્તેસુ સમ્પત્તેસુ તે પટિદાતું સક્કોન્તુ વા મા વા, તેસં દાતુમેવ વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**સુખં નિસીદિતબ્બ**”ન્તિ ઇદમ્પિ સસ્સુસસુરસામિકે દિસ્વા વુટ્ઠાતબ્બટ્ઠાને નિસીદિતું ન વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**સુખં ભુઞ્જિતબ્બ**”ન્તિ ઇદં પન સસ્સુસસુરસામિકેહિ પુરેતરં અભુઞ્જિત્વા તે પરિવિસિત્વા સબ્બેહિ લદ્ધાલદ્ધં ઞત્વા પચ્છા સયં ભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**સુખં નિપજ્જિતબ્બ**”ન્તિ ઇદમ્પિ સસ્સુસસુરસામિકેહિ પુરેતરં સયનં આરુય્હ ન નિપજ્જિતબ્બં, તેસં કત્તબ્બયુત્તકં વત્તપટિવત્તં કત્વા પચ્છા સયં નિપજ્જિતું યુત્તન્તિ સન્ધાય વુત્તં.

“**અગ્ગિ પરિચરિતબ્બો**”તિ ઇદં પન સસ્સુમ્પિ સસુરમ્પિ સામિકમ્પિ અગ્ગિક્ખન્ધં વિય ઉરગરાજાનં વિય ચ કત્વા પસ્સિતું વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં.

“**અન્તોદેવતા નમસ્સિતબ્બા**”તિ ઇદમ્પિ સસ્સુઞ્ચ સસુરઞ્ચ સામિકઞ્ચ દેવતા વિય કત્વા દટ્ઠું વટ્ટતીતિ સન્ધાય વુત્તં. એવં સેટ્ઠિ ઇમેસં દસઓવાદાનં અત્થં સુત્વા પટિવચનં અપસ્સન્તો અધોમુખો નિસીદિ.

અથ નં કુટુમ્બિકા ‘‘કિં સેટ્ઠિ અઞ્ઞોપિ અમ્હાકં ધીતુ દોસો અત્થી’’તિ પુચ્છિંસુ. ‘‘નત્થિ, અય્યા’’તિ. ‘‘અથ કસ્મા નં નિદ્દોસં અકારણેન ગેહા નિક્કડ્ઢાપેસી’’તિ એવં વુત્તે વિસાખા આહ – ‘‘તાતા, કિઞ્ચાપિ મય્હં સસુરસ્સ વચનેન પઠમમેવ ગમનં ન યુત્તં, પિતા પન મે આગમનકાલે મમ દોસસોધનત્થાય મં તુમ્હાકં હત્થે ઠપેસિ, તુમ્હેહિ ચ મે નિદ્દોસભાવો ઞાતો, ઇદાનિ ચ મય્હં ગન્તું યુત્ત’’ન્તિ દાસિદાસે ‘‘યાનાદીહિ સજ્જાપેથા’’તિ આણાપેસિ. અથ નં સેટ્ઠિ કુટુમ્બિકે ગહેત્વા ‘‘અમ્મ, મયા અજાનિત્વાવ કથિતં, ખમાહિ મે’’તિ આહ. ‘‘તાત, તુમ્હાકં ખમિતબ્બં તાવ ખમામિ, અહં પન બુદ્ધસાસને અવેચ્ચપ્પસન્નસ્સ કુલસ્સ ધીતા, ન મયં વિના ભિક્ખુસઙ્ઘેન વત્તામ, સચે મમ રુચિયા ભિક્ખુસઙ્ઘં પટિજગ્ગિતું લભામિ, વસિસ્સામી’’તિ. ‘‘અમ્મ, ત્વં યથારુચિયા તવ સમણે પટિજગ્ગા’’તિ આહ.

વિસાખા દસબલં નિમન્તાપેત્વા પુનદિવસે નિવેસનં પવેસેસિ. નગ્ગસમણાપિ સત્થુ મિગારસેટ્ઠિનો ગેહં ગમનભાવં સુત્વા ગન્ત્વા ગેહં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. વિસાખા દક્ખિણોદકં દત્વા ‘‘સબ્બો સક્કારો પટિયાદિતો, સસુરો મે આગન્ત્વા દસબલં પરિવિસતૂ’’તિ સાસનં પેસેસિ. અથ નં ગન્તુકામં આજીવકા ‘‘મા ખો ત્વં, ગહપતિ, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગચ્છા’’તિ નિવારેસું. સો ‘‘સુણ્હા મે સયમેવ પરિવિસતૂ’’તિ સાસનં પહિણિ. સા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા નિટ્ઠિતે ભત્તકિચ્ચે પુન સાસનં પેસેસિ – ‘‘સસુરો મે આગન્ત્વા ધમ્મકથં સુણાતૂ’’તિ. અથ નં ‘‘ઇદાનિ અગમનં નામ અતિવિય અયુત્ત’’ન્તિ ધમ્મં સોતુકામતાય ગચ્છન્તં પુન તે આહંસુ – ‘‘તેન હિ સમણસ્સ ગોતમસ્સ ધમ્મં સુણન્તો બહિસાણિયા નિસીદિત્વા સુણાહી’’તિ. પુરેતરમેવસ્સ ગન્ત્વા સાણિં પરિક્ખિપિંસુ. સો ગન્ત્વા બહિસાણિયં નિસીદિ. સત્થા ‘‘ત્વં બહિસાણિયં વા નિસીદ, પરકુટ્ટે વા પરસેલે વા પરચક્કવાળે વા પન નિસીદ, અહં બુદ્ધો નામ સક્કોમિ તં મમ સદ્દં સાવેતુ’’ન્તિ મહાજમ્બું ખન્ધે ગહેત્વા ચાલેન્તો વિય અમતવસ્સં વસ્સેન્તો વિય ચ ધમ્મં દેસેતું અનુપુબ્બિં કથં આરભિ.

સમ્માસમ્બુદ્ધે ચ પન ધમ્મં દેસેન્તે પુરતો ઠિતાપિ પચ્છતો ઠિતાપિ ચક્કવાળસતં ચક્કવાળસહસ્સં અતિક્કમિત્વા ઠિતાપિ અકનિટ્ઠભવને ઠિતાપિ ''સત્થા મમઞ્ઞેવ ઓલોકેતિ, મય્હમેવ ધમ્મં દેસેતી''તિ વદન્તિ. સત્થા હિ તં તં ઓલોકેન્તો વિય તેન તેન સદ્ધિં સલ્લપન્તો વિય ચ અહોસિ. ચન્દસમા કિર બુદ્ધા. યથા ચન્દો ગગનમજ્ઝે ઠિતો ''મય્હં ઉપરિ ચન્દો, મય્હં ઉપરિ ચન્દો''તિ સબ્બસત્તાનં ખાયતિ, એવમેવ યત્થ કત્થચિ ઠિતાનં અભિમુખે ઠિતા વિય ખાયન્તિ. ઇદં કિર તેસં અલઙ્કતસીસં છિન્દિત્વા અઞ્જિતઅક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા હદયમંસં ઉપ્પાટેત્વા પરસ્સ દાસત્થાય જાલિસદિસે પુત્તે કણ્હાજિનાસદિસા ધીતરો મદ્દિસદિસા પજાપતિયો પરિચ્ચજિત્વા દિન્નદાનસ્સ ફલં. મિગારસેટ્ઠિપિ ખો તથાગતે ધમ્મદેસનં વિનિવત્તેન્તે બહિસાણિયં નિસિન્નોવ સહસ્સ નયપટિમણ્ડિતે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય અચલાય સદ્ધાય સમન્નાગતો તીસુ રતનેસુ નિક્કઙ્ખો હુત્વા સાણિકણ્ણં ઉક્ખિપિત્વા આગન્ત્વા સુણ્હાય થનં મુખેન ગહેત્વા, ''ત્વં મે અજ્જતો પટ્ઠાય માતા''તિ તં માતુટ્ઠાને ઠપેસિ. તતો પટ્ઠાય **મિગારમાતા** નામ જાતા. પચ્છાભાગે પુત્તં લભિત્વાપિ મિગારોતિસ્સ નામમકાસિ.

મહાસેટ્ઠિ સુણ્હાય થનં વિસ્સજ્જેત્વા ગન્ત્વા ભગવતો દ્વીસુ પાદેસુ સિરસા નિપતિત્વા પાદે પાણીહિ ચ પરિસમ્બાહન્તો મુખેન ચ પરિચુમ્બન્તો ''મિગારો અહં, ભન્તે, મિગારો અહં, ભન્તે''તિ તિક્ખત્તું નામં સાવેત્વા, ''અહં, ભન્તે, એત્તકં કાલં યત્થ નામ દિન્નં મહપ્ફલન્તિ ન જાનામિ, ઇદાનિ ચ મે સુણિસં નિસ્સાય ઞાતં, સબ્બા અપાયદુક્ખા મુત્તોમ્હિ, સુણિસા મે ઇમં ગેહં આગચ્છન્તી મમ અત્થાય હિતાય સુખાય આગતા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''સોહં અજ્જ પજાનામિ, યત્થ દિન્નં મહપ્ફલં;
અત્થાય વત મે ભદ્દા, સુણિસા ઘરમાગતા''તિ.

વિસાખા પુનદિવસત્થાયપિ સત્થારં નિમન્તેસિ. અથસ્સા પુનદિવસેપિ સસ્સુ સોતાપત્તિફલં પત્તા. તતો પટ્ઠાય તં ગેહં સાસનસ્સ વિવટદ્વારં અહોસિ. તતો સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ''બહૂપકારા મે સુણિસા પસન્નાકારમસ્સા કરિસ્સામિ, એતિસ્સા ભારિયં પસાધનં નિચ્ચકાલં પસાધેતું ન સક્કા, સલ્લહુકમસ્સા દિવા ચ રત્તો ચ સબ્બઇરિયાપથેસુ પસાધનયોગ્ગં પસાધનં કારેસ્સામી''તિ સતસહસ્સગ્ઘનકં ઘનમટ્ઠકં નામ પસાધનં કારેત્વા તસ્મિં નિટ્ઠિતે બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા સક્કચ્ચં ભોજેત્વા વિસાખં સોળસહિ ગન્ધોદકઘટેહિ ન્હાપેત્વા સત્થુ સમ્મુખે ઠપેત્વા પસાધેત્વા સત્થારં વન્દાપેસિ. સત્થા અનુમોદનં કત્વા વિહારમેવ ગતો. વિસાખાપિ તતો પટ્ઠાય દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તી સત્થુ સન્તિકા **અટ્ઠ વરે** (મહાવ॰ ૩૫૦) લભિત્વા ગગનતલે ચન્દલેખા વિય પઞ્ઞાયમાના પુત્તધીતાહિ વુડ્ઢિં પાપુણિ. તસ્સા કિર દસ પુત્તા દસ ધીતરો ચ અહેસું. તેસુ એકેકસ્સ દસ દસ પુત્તા દસ દસ ધીતરો અહેસું. તેસુ તેસુપિ એકેકસ્સ દસ દસ પુત્તા દસ દસ ધીતરો ચાતિ એવમસ્સા પુત્તનત્તપનત્તસન્તાનવસેન પવત્તાનિ વીસાધિકાનિ ચત્તારિ સતાનિ અટ્ઠ ચ પાણસહસ્સાનિ અહેસું. તેનાહુ પોરાણા –

''વિસાખા વીસતિ પુત્તા, નત્તા ચ ચતુરો સતા;
પનત્તા અટ્ઠસહસ્સા, જમ્બુદીપે સુપાકટા''તિ.

આયુ વીસવસ્સસતં અહોસિ, સીસે એકમ્પિ પલિતં નામ નાહોસિ, નિચ્ચં સોળસવસ્સુદ્દેસિકા વિય અહોસિ. તં પુત્તનત્તપનત્તપરિવારં વિહારં ગચ્છન્તિં દિસ્વા, ''કતમા એત્થ વિસાખા''તિ પરિપુચ્છિતારો હોન્તિ? યે નં

ગચ્છન્તિં પસ્સન્તિ, ‘‘ઇદાનિ થોકં ગચ્છતુ, ગચ્છમાનાવ નો, અય્યા સોભતી’’તિ, ચિન્તેન્તિ. યે નં ઠિતં નિસિન્નં નિપન્નં પસ્સન્તિ, ‘‘ઇદાનિ થોકં નિપજ્જતુ, નિપન્નાવ નો, અય્યા, સોભતી’’તિ ચિન્તેન્તિ. ઇતિ સા ‘‘ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ અસુકઇરિયાપથેન નામ ન સોભતી’’તિ વત્તબ્બા ન હોતિ. પઞ્ચન્નં ખો પન હત્થીનં બલં ધારેતિ. રાજા ‘‘વિસાખા કિર પઞ્ચન્નં હત્થીનં બલં ધારેતી’’તિ સુત્વા તસ્સા વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા આગમનવેલાય થામં વીમંસિતુકામો હત્થિં વિસ્સજ્જાપેસિ, સો સોણ્ડં ઉક્ખિપિત્વા વિસાખાભિમુખો અગમાસિ. તસ્સા પરિવારિત્થિયો પઞ્ચસતા એકચ્ચા પલાયિંસુ, એકચ્ચા ન પરિસ્સજ્જિત્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ વુત્તે – ‘‘રાજા કિર તે, અય્યે, બલં વીમંસિતુકામો હત્થિં વિસ્સજ્જાપેસી’’તિ વદિંસુ. વિસાખા ઇમં દિસ્વા, ‘‘કિં પલાયિતેન, કથં નુ ખો તં ગણ્હિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘સચે તં દળ્હં ગણ્હિસ્સામિ, વિનસ્સેય્યા’’તિ દ્વીહિ અઙ્ગુલીહિ સોણ્ડાય ગહેત્વા પટિપણામેસિ. હત્થી અત્તાનં સન્ધારેત્વા ઠાતું નાસક્ખિ, રાજઙ્ગણે ઉક્કુટિકો હુત્વા પતિતો. મહાજનો સાધુકારં અદાસિ. સાપિ સપરિવારા સોત્થિના ગેહં અગમાસિ.

તેન ખો પન સમયેન સાવત્થિયં વિસાખા મિગારમાતા બહુપુત્તા હોતિ બહુનત્તા અરોગપુત્તા અરોગનત્તા અભિમઙ્ગલસમ્મતા, તાવતકેસુ પુત્તનત્તેસુ એકોપિ અન્તરા મરણં પત્તો નામ નાહોસિ. સાવત્થિવાસિનો મઙ્ગલેસુ છણેસુ વિસાખં પઠમં નિમન્તેત્વા ભોજેન્તિ. અથેકસ્મિં ઉસ્સવદિવસે મહાજને મણ્ડિતપસાધિતે ધમ્મસ્સવનાય વિહારં ગચ્છન્તે વિસાખાપિ નિમન્તિતટ્ઠાને ભુઞ્જિત્વા મહાલતાપસાધનં પસાધેત્વા મહાજનેન સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા આભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા ઉત્તરાસઙ્ગેન ભણ્ડિકં બન્ધિત્વા દાસિયા અદાસિ. યં સન્ધાય વુત્તં –

> ‘‘તેન ખો પન સમયેન સાવત્થિયં ઉસ્સવો હોતિ, મનુસ્સા અલઙ્કતપટિયત્તા આરામં ગચ્છન્તિ, વિસાખાપિ મિગારમાતા અલઙ્કતપટિયત્તા વિહારં ગચ્છતિ. અથ ખો વિસાખા મિગારમાતા આભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા ઉત્તરાસઙ્ગેન ભણ્ડિકં બન્ધિત્વા દાસિયા અદાસિ ‘હન્દ જે ઇમં ભણ્ડિકં ગણ્હાહી’’’તિ (પાચિ॰ ૫૦૩).

સા કિર વિહારં ગચ્છન્તી ચિન્તેસિ – ‘‘એવરૂપં મહગ્ઘં પસાધનં સીસે પટિમુક્કં યાવ પાદપિટ્ઠિં અલઙ્કારં અલઙ્કરિત્વા વિહારં પવિસિતું અયુત્ત’’ન્તિ નં ઓમુઞ્ચિત્વા ભણ્ડિકં કત્વા અત્તનો પુઞ્ઞેનેવ નિબ્બત્તાય પઞ્ચહત્થિથામધરાય દાસિયા હત્થે અદાસિ. સા એવ કિર તં ગણ્હિતું સક્કોતિ. તેન નં આહ – ‘‘અમ્મ, ઇમં પસાધનં ગણ્હ, સત્થુસન્તિકા નિવત્તનકાલે પસાધેસ્સામિ ન’’ન્તિ. તં પન દત્વા ઘનમટ્ઠકં પસાધનં પસાધેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મં અસ્સોસિ, ધમ્મસ્સવનાવસાને ભગવન્તં વન્દિત્વા ઉટ્ઠાય પક્કામિ. સાપિસ્સા દાસી તં પસાધનં પમુટ્ઠા. ધમ્મં સુત્વા પન પક્કન્તાય પરિસાય સચે કિઞ્ચિ પમુટ્ઠં હોતિ, તં આનન્દત્થેરો પટિસામેતિ. ઇતિ સો તં દિવસં મહાલતાપસાધનં દિસ્વા સત્થુ આરોચેસિ – ‘‘ભન્તે, વિસાખા પસાધનં પમુસ્સિત્વા ગતા’’તિ. ‘‘એકમન્તં ઠપેહિ, આનન્દા’’તિ. થેરો તં ઉક્ખિપિત્વા સોપાનપસ્સે લગ્ગેત્વા ઠપેસિ.

વિસાખાપિ સુપ્પિયાય સદ્ધિં ‘‘આગન્તુકગમિકગિલાનાદીનં કત્તબ્બયુત્તકં જાનિસ્સામી’’તિ અન્તોવિહારે વિચરિ. તા પન ઉપાસિકાયો અન્તોવિહારે દિસ્વા સપ્પિમધુતેલાદીહિ અત્થિકા પકતિયાવ દહરા ચ સામણેરા ચ થાલકાદીનિ ગહેત્વા ઉપસઙ્કમન્તિ. તસ્મિમ્પિ દિવસે તથેવ કરિંસુ. અથેકં ગિલાનં ભિક્ખું દિસ્વા સુપ્પિયા (મહાવ॰ ૨૮૦) ‘‘કેનત્થો અય્યસ્સા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘પટિચ્છાદનીયેના’’તિ વુત્તે હોતુ, અય્ય, પેસેસ્સામીતિ દુતિયદિવસે કપ્પિયમંસં અલભન્તી અત્તનો ઊરુમંસેન કત્તબ્બકિચ્ચં કત્વા પુન સત્થરિ પસાદેન પાકતિકસરીરાવ અહોસિ. વિસાખાપિ ગિલાને ચ દહરે ચ સામણેરે ચ ઓલોકેત્વા અઞ્ઞેન દ્વારેન નિક્ખમિત્વા વિહારૂપચારે ઠિતા, ‘‘અમ્મ,

પસાધનં આહર પસાધેસ્સામી''તિ આહ. તસ્મિં ખણે સા દાસી પમુસ્સિત્વા નિક્ખન્તભાવં ઞત્વા, ''અય્યે, પમુટ્ઠામ્હી''તિ આહ. ''તેન હિ ગન્ત્વા ગણ્હિત્વા એહિ, સચે પન મય્હં અય્યેન આનન્દત્થેરેન ઉક્ખિપિત્વા અઞ્ઞસ્મિં ઠાને ઠપિતં હોતિ, મા આહરેય્યાસિ, અય્યસ્સેવ તં મયા પરિચ્ચત્ત''ન્તિ. જાનાતિ કિર સા ''કુલમનુસ્સાનં પમુટ્ઠભણ્ડકં થેરો પટિસામેતી''તિ; તસ્મા એવમાહ. થેરોપિ તં દાસિં દિસ્વાવ ''કિમત્થં આગતાસી''તિ પુચ્છિત્વા, ''અય્યાય મે પસાધનં પમુસ્સિત્વા આગતામ્હી''તિ વુત્તે, ''એતસ્મિં મે સોપાનપસ્સે ઠપિતં, ગચ્છ નં ગણ્હાહી''તિ આહ. સા, ''અય્ય, તુમ્હાકં હત્થેન આમટ્ઠભણ્ડકં મય્હં અય્યાય અનાહારિયં કત''ન્તિ વત્વા તુચ્છહત્થાવ ગન્ત્વા, ''કિં, અમ્મા''તિ વિસાખાય પુટ્ઠા તમત્થં આરોચેસિ. ''અમ્મ , નાહં મમ અય્યેન આમટ્ઠભણ્ડં પિલન્ધિસ્સામિ, પરિચ્ચત્તં મયા. અય્યાનં પન પટિજગ્ગિતું દુક્ખં, તં વિસ્સજ્જેત્વા કપ્પિયભણ્ડં ઉપનેસ્સામિ, ગચ્છ, તં આહરાહી''તિ. સા ગન્ત્વા આહરિ. વિસાખા તં અપિલન્ધિત્વાવ કમ્મારે પક્કોસાપેત્વા અગ્ઘાપેસિ. તેહિ ''નવ કોટિયો અગ્ઘતિ, હત્થકારાપણિયં પનસ્સ સતસહસ્સ''ન્તિ વુત્તે પસાધનં યાને ઠપાપેત્વા ''તેન હિ તં વિક્કિણથા''તિ આહ. ભત્તકં ધનં દત્વા ગણ્હિતું ન કોચિ સક્ખિસ્સતિ. તઞ્હિ પસાધનં પસાધેતું અનુચ્છવિકા ઇત્થિયો નામ દુલ્લભા. પથવિમણ્ડલસ્મિઞ્હિ તિસ્સોવ ઇત્થિયો મહાલતાપસાધનં લભિંસુ વિસાખા મહાઉપાસિકા, બન્ધુલમલ્લસેનાપતિસ્સ ભરિયા, મલ્લિકા, બારાણસીસેટ્ઠિનો ધીતાતિ.

તસ્મા વિસાખા સયમેવ તસ્સ મૂલં દત્વા સતસહસ્સાધિકા નવ કોટિયો સકટે આરોપેત્વા વિહારં નેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, મય્હં અય્યેન આનન્દત્થેરેન મમ પસાધનં હત્થેન આમટ્ઠં, તેન આમટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય ન સક્કા તં મયા પિલન્ધિતું. તં પન વિસ્સજ્જેત્વા કપ્પિયં ઉપનેસ્સામીતિ વિક્કિણાપેન્તી અઞ્ઞં તં ગણ્હિતું સમત્થં અદિસ્વા અહમેવ તસ્સ મૂલં ગાહાપેત્વા આગતા, ચતૂસુ પચ્ચયેસુ કતરપચ્ચયેન ઉપનેસ્સામિ, ભન્તે''તિ. પાચીનદ્વારે સઙ્ઘસ્સ વસનટ્ઠાનં કાતું તે યુત્તં વિસાખેતિ ''યુત્તં, ભન્તે''તિ વિસાખા તુટ્ઠમાનસા નવકોટીહિ ભૂમિમેવ ગણ્હિ. અપરાહિ નવકોટીહિ વિહારં કાતું આરભિ.

અથેકદિવસં સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો દેવલોકા ચવિત્વા ભદ્દિયનગરે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તસ્સ ભદ્દિયસ્સ નામ સેટ્ઠિપુત્તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગેહે ભત્તકિચ્ચં કત્વા ઉત્તરદ્વારાભિમુખો અહોસિ. પકતિયા હિ સત્થા વિસાખાય ગેહે ભિક્ખં ગણ્હિત્વા દક્ખિણદ્વારેન નિક્ખમિત્વા જેતવને વસતિ. અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગેહે ભિક્ખં ગહેત્વા પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા પુબ્બારામે વસતિ. ઉત્તરદ્વારં સન્ધાય ગચ્છન્તંયેવ ભગવન્તં દિસ્વા, ''ચારિકં પક્કમિસ્સતી''તિ જાનન્તિ. વિસાખાપિ તં દિવસં ''સત્થા ઉત્તરદ્વારાભિમુખો ગતો''તિ સુત્વા વેગેન ગન્ત્વા વન્દિત્વા આહ – ''ચારિકં ગન્તુકામત્થ, ભન્તે''તિ? ''આમ, વિસાખે''તિ. ''ભન્તે, એત્તકં ધનં પરિચ્ચજિત્વા તુમ્હાકં વિહારં કારેમિ, નિવત્તથ, ભન્તે''તિ. ''અનિવત્તગમનં ઇદં વિસાખે''તિ. સા ''અદ્ધા હેતુસમ્પન્નં કઞ્ચિ પસ્સિસ્સતિ ભગવા''તિ ચિન્તેત્વા, ''તેન હિ, ભન્તે, મય્હં કતાકતવિજાનનકં એકં ભિક્ખું નિવત્તેત્વા ગચ્છથા''તિ આહ. ''યં રુચ્ચસિ, તસ્સ પત્તં ગણ્હ વિસાખે''તિ આહ. સા કિઞ્ચાપિ આનન્દત્થેરં પિયાયતિ, ''મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ઇદ્ધિમા, એતં મે નિસ્સાય કમ્મં લહું નિપ્ફજ્જિસ્સતી''તિ પન ચિન્તેત્વા થેરસ્સ પત્તં ગણ્હિ. થેરો સત્થારં ઓલોકેસિ. સત્થા ''તવ પરિવારે પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ ગહેત્વા નિવત્ત મોગ્ગલ્લાના''તિ આહ. સો તથા અકાસિ. તસ્સાનુભાવેન પઞ્ઞાસસટ્ઠિયોજનાનિપિ રુક્ખત્થાય ચ પાસાણત્થાય ચ ગતા મનુસ્સા મહન્તે મહન્તે રુક્ખે ચ પાસાણે ચ ગહેત્વા તં દિવસમેવ આગચ્છન્તિ, નેવ સકટે રુક્ખપાસાણે આરોપેન્તા કિલમન્તિ, ન અક્ખો ભિજ્જતિ. ન ચિરસ્સેવ દ્વેભૂમિકં પાસાદં કરિંસુ. હેટ્ઠાભૂમિયં પઞ્ચ ગબ્ભસતાનિ, ઉપરિભૂમિયં પઞ્ચ ગબ્ભસતાનીતિ ગબ્ભસહસ્સપટિમણ્ડિતો પાસાદો અહોસિ. અટ્ઠકરીસે પરિસુદ્ધે ભૂમિભાગે પાસાદં કારાપેસિ,

‘‘સુદ્ધપાસાદો પન ન સોભતી’’તિ તં પરિવારેત્વા પઞ્ચ પધાનવેત્તગેહસતાનિ, પઞ્ચ ચૂળપાસાદસતાનિ, પઞ્ચ દીઘમાળકસતાનિ કારાપેસિ.

અથ સત્થા નવહિ માસેહિ ચારિકં ચરિત્વા પુન સાવત્થિં અગમાસિ. વિસાખાયપિ પાસાદે કમ્મં નવહિ માસેહિ નિટ્ઠિતં. પાસાદકૂટં ઘનકોટ્ટિતરત્તસુવણ્ણેનેવ સટ્ઠિઉદકઘટગણ્હનકં કારાપેસિ. ‘‘સત્થા જેતવનવિહારં ગચ્છતી’’તિ ચ સુત્વા પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા સત્થારં અત્તનો વિહારં નેત્વા પટિઞ્ઞં ગણ્હિ, ‘‘ભન્તે, ઇમં ચતુમાસં ભિક્ખુસઙ્ઘં ગહેત્વા ઇધેવ વસથ, પાસાદમહં કરિસ્સામી’’તિ. સત્થા અધિવાસેસિ. સા તતો પટ્ઠાય બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વિહારે એવ દાનં દેતિ. અથસ્સા એકા સહાયિકા સતસહસ્સગ્ઘનકં એકં વત્થં આદાય આગન્ત્વા, ‘‘સહાયિકે અહં ઇમં વત્થં તવ પાસાદે ભૂમત્થરણસઙ્ખેપેન અત્થરિતુકામા, અત્થરણટ્ઠાનં મે આચિક્ખથા’’તિ આહ. ‘‘સાધુ સહાયિકે, સચે ત્યાહં ‘ઓકાસો નત્થી’તિ વક્ખામિ, ત્વં ‘મે ઓકાસં અદાતુકામા’તિ મઞ્ઞિસ્સસિ, સયમેવ પાસાદસ્સ દ્વે ભૂમિયો ગબ્ભસહસ્સઞ્ચ ઓલોકેત્વા અત્થરણટ્ઠાનં જાનાહી’’તિ આહ. સા સતસહસ્સગ્ઘનકં વત્થં ગહેત્વા તત્થ તત્થ વિચરન્તી તતો અપ્પતરમૂલં વત્થં અદિસ્વા ‘‘નાહં ઇમસ્મિં પાસાદે પુઞ્ઞભાગં લભામી’’તિ દોમનસ્સપ્પત્તા એકસ્મિં ઠાને રોદન્તી અટ્ઠાસિ. અથ નં આનન્દત્થેરો દિસ્વા, ‘‘કસ્મા રોદસી’’તિ પુચ્છિ. સા તમત્થં આરોચેસિ. થેરો ‘‘મા ચિન્તયિ, અહં તે અત્થરણટ્ઠાનં આચિક્ખિસ્સામી’’તિ વત્વા, ‘‘સોપાનપાદમૂલે પાદધોવનટ્ઠાને ઇમં પાદપુઞ્છનકં કત્વા અત્થરાહિ, ભિક્ખૂ પાદે ધોવિત્વા પઠમં એત્થ પાદં પુઞ્છિત્વા અન્તો પવિસિસ્સન્તિ, એવં તે મહપ્ફલં ભવિસ્સતી’’તિ આહ. વિસાખાય કિરેતં અસલ્લક્ખિતટ્ઠાનં.

વિસાખા ચત્તારો માસે અન્તોવિહારે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં અદાસિ, અવસાનદિવસે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચીવરસાટકે અદાસિ. સઙ્ઘનવકેન લદ્ધચીવરસાટકા સહસ્સગ્ઘનકા હોન્તિ. સબ્બેસં પત્તાનિ પૂરેત્વા ભેસજ્જં અદાસિ. દાનપરિચ્ચાગે નવ કોટિયો અગમંસુ. ઇતિ વિહારસ્સ ભૂમિગ્ગહણે નવ કોટિયો, વિહારસ્સ કારાપને નવ, વિહારમહે નવાતિ સબ્બાપિ સત્તવીસતિ કોટિયો સા બુદ્ધસાસને પરિચ્ચજિ. ઇત્થિભાવે ઠત્વા મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સ ગેહે વસમાનાય એવરૂપો મહાપરિચ્ચાગો નામ અઞ્ઞિસ્સા નત્થિ. સા વિહારમહસ્સ નિટ્ઠિતદિવસે વડ્ઢમાનકચ્છાયાય પુત્તનત્તપનત્તપરિવુતા ‘‘યં યં મયા પુબ્બે પત્થિતં, સબ્બમેવ મત્થકં પત્ત’’ન્તિ પાસાદં અનુપરિયાયન્તી પઞ્ચહિ ગાથાહિ મધુરસદ્દેન ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

‘‘કદાહં પાસાદં રમ્મં, સુધામત્તિકલેપનં;
વિહારદાનં દસ્સામિ, સઙ્કપ્પો મય્હ પૂરિતો.

‘‘કદાહં મઞ્ચપીઠઞ્ચ, ભિસિબિમ્બોહનાનિ ચ;
સેનાસનભણ્ડં દસ્સામિ, સઙ્કપ્પો મય્હ પૂરિતો.

‘‘કદાહં સલાકભત્તં, સુચિં મંસૂપસેચનં;
ભોજનદાનં દસ્સામિ, સઙ્કપ્પો મય્હ પૂરિતો.

‘‘કદાહં કાસિકં વત્થં, ખોમકપ્પાસિકાનિ ચ;
ચીવરદાનં દસ્સામિ, સઙ્કપ્પો મય્હ પૂરિતો.

‘‘કદાહં સપ્પિનવનીતં, મધુતેલઞ્ચ ફાણિતં;

ભેસજ્જદાનં દસ્સામિ, સઙ્કપ્પો મય્હ પૂરિતો''તિ.

ભિક્ખૂ તસ્સા સદ્દં સુત્વા સત્થુ આરોચયિંસુ – ''ભન્તે, અમ્હેહિ એત્તકે અદ્ધાને વિસાખાય ગાયનં નામ ન દિટ્ઠપુબ્બં, સા અજ્જ પુત્તનત્તપનત્તપરિવુતા ગાયમાના પાસાદં અનુપરિયાયતિ, કિં નુ ખ્વસ્સા પિત્તં વા કુપિતં, ઉદાહુ ઉમ્મત્તિકા જાતા''તિ? સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, મય્હં ધીતા ગાયતિ, અત્તનો પનસ્સા અજ્ઝાસયો પરિપુણ્ણો, સા 'પત્થિતપત્થના મે મત્થકં પત્તા'તિ તુટ્ઠમાનસા ઉદાનં ઉદાનેન્તી વિચરતી''તિ વત્વા ''કદા પન, ભન્તે, તાય પત્થના પત્થિતા''તિ? ''સુણિસ્સથ, ભિક્ખવે''તિ. ''સુણિસ્સામ, ભન્તે''તિ વુત્તે અતીતં આહરિ –

''અતીતે , ભિક્ખવે, ઇતો કપ્પસતસહસ્સમત્થકે પદુમુત્તરો નામ બુદ્ધો લોકે નિબ્બત્તિ. તસ્સ વસ્સસતસહસ્સં આયુ અહોસિ, ખીણાસવાનં સતસહસ્સપરિવારો, નગરં હંસવતી નામ, પિતા સુનન્દો નામ રાજા, માતા સુજાતા નામ દેવી, તસ્સ અગ્ગઉપટ્ઠાયિકા એકા ઉપાસિકા અટ્ઠ વરે યાચિત્વા માતુટ્ઠાને ઠત્વા સત્થારં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પટિજગ્ગન્તી સાયંપાતં ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ. તસ્સા એકા સહાયિકા તાય સદ્ધિં વિહારં નિબદ્ધં ગચ્છતિ. સા તસ્સા સત્થારા સદ્ધિં વિસ્સાસેન કથનઞ્ચ વલ્લભભાવઞ્ચ દિસ્વા, 'કિં નુ ખો કત્વા એવં બુદ્ધાનં વલ્લતા હોતી'તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં પુચ્છિ – 'ભન્તે, એસા ઇત્થી તુમ્હાકં કિં હોતી'''તિ? ''ઉપટ્ઠાયિકાનં અગ્ગા''તિ. ''ભન્તે, કિં કત્વા ઉપટ્ઠાયિકાનં અગ્ગા હોતી''તિ? ''કપ્પસતસહસ્સં પત્થનં પત્થેત્વા''તિ. ''ઇદાનિ પત્થેત્વા લદ્ધું સક્કા, ભન્તે''તિ. ''આમ, સક્કા''તિ. ''તેન હિ, ભન્તે, ભિક્ખુસતસહસ્સેન સદ્ધિં સત્તાહં મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ આહ. સત્થા અધિવાસેસિ. સા સત્તાહં દાનં દત્વા ઓસાનદિવસે ચીવરસાટકે દત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા, ''ભન્તે, નાહં ઇમસ્સ દાનસ્સ ફલેન દેવિસ્સરિયાદીનં અઞ્ઞતરં પત્થેમિ, તુમ્હાદિસસ્સ પનેકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે અટ્ઠ વરે લભિત્વા માતુટ્ઠાને ઠત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પટિજગ્ગિતું સમત્થાનં અગ્ગા ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. સત્થા ''સમિજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો ઇમિસ્સા પત્થના''તિ અનાગતં આવજ્જેન્તો કપ્પસતસહસ્સં ઓલોકેત્વા ''કપ્પસતસહસ્સપરિયોસાને ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તદા ત્વં વિસાખા નામ ઉપાસિકા હુત્વા તસ્સ સન્તિકે અટ્ઠ વરે લભિત્વા માતુટ્ઠાને ઠત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પટિજગ્ગન્તીનં ઉપટ્ઠાયિકાનં અગ્ગા ભવિસ્સસી''તિ આહ. તસ્સા સા સમ્પત્તિ સ્વેવ લદ્ધબ્બા વિય અહોસિ.

સા યાવતાયુકં પુઞ્ઞં કત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે કિકિસ્સ કાસિરઞ્ઞો સત્તન્નં ધીતાનં કનિટ્ઠા સઙ્ઘદાસી નામ હુત્વા પરકુલં અગન્ત્વા તાહિ જેટ્ઠભગિનીહિ સદ્ધિં દીઘરત્તં દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પાદમૂલેપિ ''અનાગતે તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ માતુટ્ઠાને ઠત્વા ચતુપચ્ચયદાયિકાનં અગ્ગા ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. સા તતો પટ્ઠાય પન દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તી ઇમસ્મિં અત્તભાવે મેણ્ડકસેટ્ઠિપુત્તસ્સ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તા. મય્હં સાસને બહૂનિ પુઞ્ઞાનિ અકાસિ. ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, ''ન મય્હં ધીતા ગાયતિ, પત્થિતપત્થનાય પન નિપ્ફત્તિં દિસ્વા ઉદાનં ઉદાનેતી''તિ વત્વા સત્થા ધમ્મં દેસેન્તો, ''ભિક્ખવે, યથા નામ છેકો માલાકારો નાનાપુપ્ફાનં મહન્તં રાસિં કત્વા નાનપ્પકારે માલાગુણે કરોતિ, એવમેવ વિસાખાય નાનપ્પકારાનિ પુઞ્ઞાનિ કાતું ચિત્તં નમતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૫૩. ''યથાપિ પુપ્ફરાસિમ્હા, કયિરા માલાગુણે બહૂ;
એવં જાતેન મચ્ચેન, કત્તબ્બં કુસલં બહુ''ન્તિ.

તત્થ **પુપ્ફરાસિમ્હાતિ** નાનપ્પકારાનં પુપ્ફાનં રાસિમ્હા. **કયિરાતિ** કરેય્ય. **માલાગુણે બહૂતિ** એકતો વણ્ટિકમાલાદિભેદા નાનપ્પકારા માલાવિકતિયો. **મચ્ચેનાતિ** મરિતબ્બસભાવતાય ''મચ્ચો''તિ લદ્ધનામેન સત્તેન ચીવરદાનાદિભેદં **બહું કુસલં કત્તબ્બં**. તત્થ પુપ્ફરાસિગ્ગહણં બહુપુપ્ફદસ્સનત્થં. સચે હિ અપ્પાનિ પુપ્ફાનિ હોન્તિ, માલાકારો ચ છેકો નેવ બહૂ માલાગુણે કાતું સક્કોતિ, અછેકો પન અપ્પેસુ બહૂસુપિ પુપ્ફેસુ ન સક્કોતિયેવ. બહૂસુ પન પુપ્ફેસુ સતિ છેકો માલાકારો દક્ખો કુસલો બહૂ માલાગુણે કરોતિ, એવમેવ સચે એકચ્ચસ્સ સદ્ધા મન્દા હોતિ, ભોગા ચ બહૂ સંવિજ્જન્તિ, નેવ સક્કોતિ બહૂનિ કુસલાનિ કાતું, મન્દાય ચ પન સદ્ધાય મન્દેસુ ચ પન ભોગેસુ ન સક્કોતિ. ઉળારાય ચ પન સદ્ધાય મન્દેસુ ચ ભોગેસુ ન સક્કોતિયેવ. ઉળારાય ચ પન સદ્ધાય ઉળારેસુ ચ ભોગેસુ સતિ સક્કોતિ. તથારૂપા ચ વિસાખા ઉપાસિકા. તં સન્ધાયેતં વુત્તં – ''યથાપિ...પે॰... કત્તબ્બં કુસલં બહુ''ન્તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસું. મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

વિસાખાવત્થુ અટ્ઠમં

૯. આનન્દત્થેરપઞ્હાવત્થુ

ન પુપ્ફગન્ધો પટિવાતમેતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો આનન્દત્થેરસ્સ પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો કથેસિ.

થેરો કિર સાયન્હસમયે પટિસલ્લીનો ચિન્તેસિ – ''ભગવતા મૂલગન્ધો, સારગન્ધો, પુપ્ફગન્ધોતિ તયો ઉત્તમગન્ધા વુત્તા, તેસં અનુવાતમેવ ગન્ધો ગચ્છતિ, નો પટિવાતં. અત્થિ નુ ખો તં ગન્ધજાતં, યસ્સ પટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતી''તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''કિં મય્હં અત્તના વિનિચ્છિતેન, સત્થારંયેવ પુચ્છિસ્સામી''તિ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ. તેન વુત્તં –

> ''અથ ખો આયસ્મા આનન્દો સાયન્હસમયે પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ , ઉપસઙ્કમિત્વા ભગવન્તં અભિવાદેત્વા એકમન્તં નિસીદિ, એકમન્તં નિસિન્નો ખો આયસ્મા આનન્દો ભગવન્તં એતદવોચ –
>
> ''તીણિમાનિ, ભન્તે, ગન્ધજાતાનિ, યેસં અનુવાતમેવ ગન્ધો ગચ્છતિ, નો પટિવાતં. કતમાનિ તીણિ? મૂલગન્ધો, સારગન્ધો, પુપ્ફગન્ધો , ઇમાનિ ખો, ભન્તે, તીણિ ગન્ધજાતાનિ. યેસં અનુવાતમેવ ગન્ધો ગચ્છતિ, નો પટિવાતં. અત્થિ નુ ખો, ભન્તે, કિઞ્ચિ ગન્ધજાતં યસ્સ અનુવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, પટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, અનુવાતપટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતી''તિ? (અ॰ નિ॰ ૩.૮૦)

અથસ્સ ભગવા પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો –

> ''અત્થાનન્દ, કિઞ્ચિ ગન્ધજાતં, યસ્સ અનુવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, પટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, અનુવાતપટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતી''તિ. ''કતમં પન તં, ભન્તે, ગન્ધજાતં''? ''યસ્સ અનુવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, પટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, અનુવાતપટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતી''તિ?

‘‘ઇધાનન્દ, યસ્મિં ગામે વા નિગમે વા ઇત્થી વા પુરિસો વા બુદ્ધં સરણં ગતો હોતિ, ધમ્મં સરણં ગતો હોતિ, સઙ્ઘં સરણં ગતો હોતિ, પાણાતિપાતા પટિવિરતો હોતિ, અદિન્નાદાના પટિવિરતો હોતિ, કામેસુમિચ્છાચારા પટિવિરતો હોતિ, મુસાવાદા પટિવિરતો હોતિ, સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાના પટિવિરતો હોતિ, સીલવા હોતિ કલ્યાણધમ્મો, વિગતમલમચ્છેરેન ચેતસા અગારં અજ્ઝાવસતિ મુત્તચાગો પયતપાણિ વોસ્સગ્ગરતો યાચયોગો દાનસંવિભાગરતો.

‘‘તસ્સ દિસાસુ સમણબ્રાહ્મણા વણ્ણં ભાસન્તિ, ‘અમુકસ્મિં નામ ગામે વા નિગમે વા ઇત્થી વા પુરિસો વા બુદ્ધં સરણં ગતો હોતિ, ધમ્મં સરણં ગતો હોતિ, સઙ્ઘં સરણં ગતો હોતિ...પે॰... દાનસંવિભાગરતો’’’તિ.

‘‘દેવતાપિસ્સ વણ્ણં ભાસન્તિ, ‘અમુકસ્મિં નામ ગામે વા નિગમે વા ઇત્થી વા પુરિસો વા બુદ્ધં સરણં ગતો હોતિ, ધમ્મં સરણં ગતો હોતિ, સઙ્ઘં સરણં ગતો હોતિ...પે॰... દાનસંવિભાગરતો’’’તિ. ‘‘ઇદં ખો તં, આનન્દ, ગન્ધજાતં, યસ્સ અનુવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ, પટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતિ , અનુવાતપટિવાતમ્પિ ગન્ધો ગચ્છતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૮૦) વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૫૪. ‘‘ન પુપ્ફગન્ધો પટિવાતમેતિ,
ન ચન્દનં તગરમલ્લિકા વા;
સતઞ્ચ ગન્ધો પટિવાતમેતિ,
સબ્બા દિસા સપ્પુરિસો પવાયતિ. (અ॰ નિ॰ ૩.૮૦);

૫૫. ‘‘ચન્દનં તગરં વાપિ, ઉપ્પલં અથ વસ્સિકી;
એતેસં ગન્ધજાતાનં, સીલગન્ધો અનુત્તરો’’તિ.

તત્થ **ન પુપ્ફગન્ધો**તિ તાવતિંસભવને પરિચ્છત્તકરુક્ખો આયામતો ચ વિત્થારતો ચ યોજનસતિકો, તસ્સ પુપ્ફાનં આભા પઞ્ઞાસ યોજનાનિ ગચ્છતિ, ગન્ધો યોજનસતં, સોપિ અનુવાતમેવ ગચ્છતિ, પટિવાતં પન અટ્ઠઙ્ગુલમત્તમ્પિ ગન્તું ન સક્કોતિ, એવરૂપોપિ ન પુપ્ફગન્ધો પટિવાતમેતિ. **ચન્દન**ન્તિ ચન્દનગન્ધો. **તગરમલ્લિકા વા**તિ ઇમેસમ્પિ ગન્ધો એવ અધિપ્પેતો. સારગન્ધાનં અગ્ગસ્સ હિ લોહિતચન્દનસ્સાપિ તગરસ્સપિ મલ્લિકાયપિ અનુવાતમેવ વાયતિ, નો પટિવાતં. **સતઞ્ચ ગન્ધો**તિ સપ્પુરિસાનં પન બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધસાવકાનં સીલગન્ધો પટિવાતમેતિ. કિં કારણા? **સબ્બા દિસા સપ્પુરિસો પવાયતિ** યસ્મા પન સપ્પુરિસો સીલગન્ધેન સબ્બાપિ દિસા અજ્ઝોત્થરિત્વાવ ગચ્છતિ, તસ્મા ‘‘તસ્સ ગન્ધો ન પટિવાતમેતી’’તિ ન વત્તબ્બો . તેન વુત્તં ‘‘પટિવાતમેતી’’તિ. **વસ્સિકી**તિ જાતિસુમના. **એતેસ**ન્તિ ઇમેસં ચન્દનાદીનં ગન્ધજાતાનં ગન્ધતો સીલવન્તાનં સપ્પુરિસાનં સીલગન્ધોવ અનુત્તરો અસદિસો અપટિભાગોતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

આનન્દત્થેરપઞ્હાવત્થુ નવમં.

૧૦. મહાકસ્સપત્થેરપિણ્ડપાતદિન્નવત્થુ

અપ્પમત્તો અયં ગન્ધોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો મહાકસ્સપત્થેરસ્સ પિણ્ડપાતદાનં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે થેરો સત્તાહચ્ચયેન નિરોધા વુટ્ઠાય ‘‘રાજગહે સપદાનં પિણ્ડાય ચરિસ્સામી’’તિ નિક્ખમિ. તસ્મિં પન સમયે સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો પરિચારિકા કકુટપાદિનિયો પઞ્ચસતા અચ્છરાયો ‘‘થેરસ્સ પિણ્ડપાતં દસ્સામા’’તિ ઉસ્સાહજાતા પઞ્ચ પિણ્ડપાતસતાનિ સજ્જેત્વા આદાય અન્તરામગ્ગે ઠત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇમં પિણ્ડપાતં ગણ્હથ, સઙ્ગહં નો કરોથા’’તિ વદિંસુ. ‘‘ગચ્છથ તુમ્હે, અહં દુગ્ગતાનં સઙ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ. ‘‘ભન્તે, મા નો નાસેથ, સઙ્ગહં નો કરોથા’’તિ. થેરો ઞત્વા પુન પટિક્ખિપિત્વા પુનપિ અપગન્તું અનિચ્છમાના યાચન્તિયો ‘‘અત્તનો પમાણં ન જાનાથ, અપગચ્છથા’’તિ અચ્છરં પહરિ. તા થેરસ્સ અચ્છરસદ્દં સુત્વા સન્થમ્ભિત્વા સમ્મુખા ઠાતું અસક્કોન્તિયો પલાયિત્વા દેવલોકમેવ ગન્ત્વા, સક્કેન ‘‘કહં ગતાત્થા’’તિ પુટ્ઠા, ‘‘‘સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ થેરસ્સ પિણ્ડપાતં દસ્સામા’તિ ગતામ્હા, દેવા’’તિ. ‘‘દિન્નો પન વા’’તિ? ‘‘ગણ્હિતું ન ઇચ્છતી’’તિ. ‘‘કિં કથેસી’’તિ? ‘‘‘દુગ્ગતાનં સઙ્ગહં કરિસ્સામી’તિ આહ, દેવા’’તિ. ‘‘તુમ્હે કેનાકારેન ગતા’’તિ. ‘‘ઇમિનાવ, દેવા’’તિ. સક્કો ‘‘તુમ્હાદિસિયો થેરસ્સ પિણ્ડપાતં કિં દસ્સન્તી’’તિ સયં દાતુકામો હુત્વા, જરાજિણ્ણો મહલ્લકો ખણ્ડદન્તો પલિતકેસો ઓતગ્ગસરીરો મહલ્લકતન્ત વાયો હુત્વા સુજમ્પિ દેવધીતરં તથારૂપમેવ મહલ્લિકં કત્વા એકં પેસકારવીથિં માપેત્વા તન્તં પસારેન્તો અચ્છિ.

થેરોપિ ‘‘દુગ્ગતાનં સઙ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ નગરાભિમુખો ગચ્છન્તો બહિનગરે એવ તં વીથિં દિસ્વા ઓલોકેન્તો દ્વે જને અદ્દસ. તસ્મિં ખણે સક્કો તન્તં પસારેતિ, સુજા તસરં વટ્ટેતિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે મહલ્લકકાલેપિ કમ્મં કરોન્તિયેવ ઇમસ્મિં નગરે ઇમેહિ દુગ્ગતતરા નત્થિ મઞ્ઞે, ઇમેહિ દિન્નં ઉળુઙ્કમત્તમ્પિ સાકમત્તમ્પિ ગહેત્વા ઇમેસં સઙ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ. સો તેસં ગેહાભિમુખો અહોસિ. સક્કો તં આગચ્છન્તં દિસ્વા સુજં આહ – ‘‘ભદ્દે, મય્હં અય્યો ઇતો આગચ્છતિ, ત્વં અપસ્સન્તી વિય તુણ્હી હુત્વા નિસીદ, ખણેન થેરં વઞ્ચેત્વા પિણ્ડપાતં દસ્સામા’’તિ. થેરો આગન્ત્વા ગેહદ્વારે અટ્ઠાસિ. તેપિ અપસ્સન્તા વિય અત્તનો કમ્મમેવ કરોન્તા થોકં આગમિંસુ.

અથ સક્કો ‘‘ગેહદ્વારે એકો થેરો વિય ઠિતો, ઉપધારેહિ તાવા’’તિ આહ. ‘‘ગન્ત્વા ઉપધારેથ, સામી’’તિ. સો ગેહા નિક્ખમિત્વા થેરં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ જણ્ણુકાનિ ઓલમ્બિત્વા નિત્થુનન્તો ઉટ્ઠાય ‘‘કતરો થેરો નુ ખો અય્યો’’તિ થોકં ઓસક્કિત્વા ‘‘અક્ખીનિ મે ધૂમાયન્તી’’તિ વત્વા નલાટે હત્થં ઠપેત્વા ઉદ્ધં ઓલોકેત્વા ‘‘અહો દુક્ખં, અય્યો નો મહાકસ્સપત્થેરો ચિરસ્સં મે કુટિદ્વારં આગતો, અત્થિ નુ ખો કિઞ્ચિ ગેહે’’તિ આહ. સુજા થોકં આકુલં વિય હુત્વા ‘‘અત્થિ, સામી’’તિ પટિવચનં અદાસિ. સક્કો, ‘‘ભન્તે, લૂખં વા પણીતં વાતિ અચિન્તેત્વા સઙ્ગહં નો કરોથા’’તિ પત્તં ગણ્હિ. થેરો ‘‘એતેહિ દિન્નં સાકં વા હોતુ કુણ્ડકમુટ્ઠિ વા, સઙ્ગહં નેસં કરિસ્સામી’’તિ પત્તં અદાસિ. સો અન્તોઘરં પવિસિત્વા ઘટિઓદનં નામ ઘટિયા ઉદ્ધરિત્વા પત્તં પૂરેત્વા થેરસ્સ હત્થે ઠપેસિ. સો અહોસિ પિણ્ડપાતો અનેકસૂપબ્યઞ્જનો, સકલં રાજગહનગરં ગન્ધેન અજ્ઝોત્થરિ.

તદા થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં પુરિસો અપ્પેસક્ખો, પિણ્ડપાતો મહેસક્ખો, સક્કસ્સ ભોજનસદિસો, કો નુ ખો એસો’’તિ. અથ નં ‘‘સક્કો’’તિ ઞત્વા આહ – ‘‘ભારિયં તે કમ્મં કતં દુગ્ગતાનં સમ્પત્તિં વિલુમ્પન્તેન, અજ્જ મય્હં દાનં દત્વા કોચિદેવ દુગ્ગતો સેનાપતિટ્ઠાનં વા સેટ્ઠિટ્ઠાનં વા લભેય્યા’’તિ. ‘‘મયા દુગ્ગતતરો નત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં કારણા ત્વં દુગ્ગતો દેવલોકે રજ્જસિરિં અનુભવન્તો’’તિ? ‘‘ભન્તે, એવં નામેતં, મયા પન અનુપ્પન્ને બુદ્ધે કલ્યાણકમ્મં કતં, બુદ્ધુપ્પાદે વત્તમાને કલ્યાણકમ્મં કત્વા ચૂળરથદેવપુત્તો મહારથદેવપુત્તો અનેકવણ્ણદેવપુત્તોતિ

ઇમે તયો સમાનદેવપુત્તા મમ આસન્નટ્ઠાને નિબ્બત્તા, મયા તેજવન્તતરા. અહઞ્હિ તેસુ દેવપુત્તેસુ 'નક્ખત્તં કીળિસ્સામા'તિ પરિચારિકાયો ગહેત્વા અન્તરવીથિં ઓતિણ્ણેસુ પલાયિત્વા ગેહં પવિસામિ. તેસઞ્હિ સરીરતો તેજો મમ સરીરં ઓત્થરતિ, મમ સરીરતો તેજો તેસં સરીરં ન ઓત્થરતિ, 'કો મયા દુગ્ગતતરો, ભન્તે'તિ. 'એવં સન્તેપિ ઇતો પટ્ઠાય મય્હં મા એવં વઞ્ચેત્વા દાનમદાસી'''તિ. ''વઞ્ચેત્વા તુમ્હાકં દાને દિન્ને મય્હં કુસલં અત્થિ, ન અત્થી''તિ? ''અત્થાવુસો''તિ. ''એવં સન્તે કુસલકમ્મકરણં નામ મય્હં ભારો, ભન્તે''તિ. સો એવં વત્વા થેરં વન્દિત્વા સુજં ગહેત્વા થેરં પદક્ખિણં કત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ''અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિત''ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેસિ. તેન વુત્તં –

''એકં સમયં ભગવા રાજગહે વિહરતિ વેળુવને કલન્દકનિવાપે. તેન ખો પન સમયેન આયસ્મા મહાકસ્સપો પિપ્પલિગુહાયં વિહરતિ, સત્તાહં એકપલ્લઙ્કેન નિસિન્નો હોતિ અઞ્ઞતરં સમાધિં સમાપજ્જિત્વા. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો તસ્સ સત્તાહસ્સ અચ્ચયેન તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠાસિ. અથ ખો આયસ્મતો મહાકસ્સપસ્સ તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠિતસ્સ એતદહોસિ – ''યંનૂનાહં રાજગહં પિણ્ડાય પવિસેય્ય''ન્તિ.

''તેન ખો પન સમયેન પઞ્ચમત્તાનિ દેવતાસતાનિ ઉસ્સુક્કં આપન્નાનિ હોન્તિ આયસ્મતો મહાકસ્સપસ્સ પિણ્ડપાતપટિલાભાય. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો તાનિ પઞ્ચમત્તાનિ દેવતાસતાનિ પટિક્ખિપિત્વા પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ.

''તેન ખો પન સમયેન સક્કો દેવાનમિન્દો આયસ્મતો મહાકસ્સપસ્સ પિણ્ડપાતં દાતુકામો હોતિ. પેસકારવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા તન્તં વિનાતિ, સુજા અસુરકઞ્ઞા તસરં પૂરેતિ. અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો રાજગહે સપદાનં પિણ્ડાય ચરમાનો યેન સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ નિવેસનં તેનુપસઙ્કમિ, અદ્દસા ખો સક્કો દેવાનમિન્દો આયસ્મન્તં મહાકસ્સપં દૂરતોવ આગચ્છન્તં, દિસ્વા ઘરા નિક્ખમિત્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા હત્થતો પત્તં ગહેત્વા ઘરં પવિસિત્વા ઘટિયા ઓદનં ઉદ્ધરિત્વા પત્તં પૂરેત્વા આયસ્મતો મહાકસ્સપસ્સ અદાસિ. સો અહોસિ પિણ્ડપાતો અનેકસૂપો અનેકબ્યઞ્જનો અનેકરસબ્યઞ્જનો. અથ ખો આયસ્મતો મહાકસ્સપસ્સ એતદહોસિ – 'કો નુ ખો અયં સત્તો, યસ્સાયં એવરૂપો ઇદ્ધાનુભાવો'તિ. અથ ખો આયસ્મતો મહાકસ્સપસ્સ એતદહોસિ – 'સક્કો ખો અયં દેવાનમિન્દો'તિ વિદિત્વા સક્કં દેવાનમિન્દં એતદવોચ – 'કતં ખો તે ઇદં, કોસિય, મા પુનપિ એવરૂપમકાસી'''તિ. ''અમ્હાકમ્પિ, ભન્તે કસ્સપ, પુઞ્ઞેન અત્થો, અમ્હાકમ્પિ પુઞ્ઞેન કરણીય''ન્તિ.

''અથ ખો સક્કો દેવાનમિન્દો આયસ્મન્તં મહાકસ્સપં અભિવાદેત્વા પદક્ખિણં કત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસે અન્તલિક્ખે તિક્ખત્તું ઉદાનં ઉદાનેસિ – 'અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિતં, અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિતં, અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિત'''ન્તિ (ઉદા॰ ૨૭).

અથ ખો ભગવા વિહારે ઠિતો એવ તસ્સ તં સદ્દં સુત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા – ''પસ્સથ , ભિક્ખવે, સક્કં દેવાનમિન્દં ઉદાનં ઉદાનેત્વા આકાસેન ગચ્છન્ત''ન્તિ આહ. ''કિં પન તેન કતં, ભન્તે''તિ? ''વઞ્ચેત્વા તેન મય્હં પુત્તસ્સ કસ્સપસ્સ પિણ્ડપાતો દિન્નો, તં દત્વા તુટ્ઠમાનસો ઉદાનં ઉદાનેન્તો ગચ્છતી''તિ. ''થેરસ્સ પિણ્ડપાતં દાતું વટ્ટતી''તિ કથં, ભન્તે, તેન ઞાતન્તિ. ''ભિક્ખવે, મમ પુત્તેન સદિસં નામ પિણ્ડપાતિકં દેવાપિ મનુસ્સાપિ પિહયન્તીતિ વત્વા સયમ્પિ ઉદાનં ઉદાને''સિ. સુત્તે પન એત્થકમેવ આગતં –

“અસ્સોસિ ખો ભગવા દિબ્બાય સોતધાતુયા વિસુદ્ધાય અતિક્કન્તમાનુસિકાય સક્કસ્સ દેવાનમિન્દસ્સ વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસે અન્તલિક્ખે તિક્ખત્તું ઉદાનં ઉદાનેન્તસ્સ “અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિતં, અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિતં, અહો દાનં પરમદાનં કસ્સપે સુપ્પતિટ્ઠિત”ન્તિ (ઉદા॰ ૨૭).

અથ ખો ભગવા એતમત્થં વિદિત્વા તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

“પિણ્ડપાતિકસ્સ ભિક્ખુનો,
અત્તભરસ્સ અનઞ્ઞપોસિનો;
દેવા પિહયન્તિ તાદિનો,
ઉપસન્તસ્સ સદા સતીમતો”તિ. (ઉદા॰ ૨૭);

ઇમઞ્ચ પન ઉદાનં ઉદાનેત્વા, “ભિક્ખવે, સક્કો દેવાનમિન્દો મમ પુત્તસ્સ સીલગન્ધેન આગન્ત્વા પિણ્ડપાતં અદાસી”તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૫૬. “અપ્પમત્તો અયં ગન્ધો, ય્વાયં તગરચન્દનં;
યો ચ સીલવતં ગન્ધો, વાતિ દેવેસુ ઉત્તમો”તિ.

તત્થ **અપ્પમત્તો**તિ પરિત્તપ્પમાણો. **યો ચ સીલવત**ન્તિ યો પન સીલવન્તાનં સીલગન્ધો, સો તગરં વિય લોહિતચન્દનં વિય ચ પરિત્તકો ન હોતિ, અતિવિય ઉળારો વિપ્ફારિતો. તેનેવ કારણેન **વાતિ દેવેસુ ઉત્તમો**તિ પવરો સેટ્ઠો હુત્વા દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સબ્બત્થમેવ વાયતિ, ઓત્થરન્તો ગચ્છતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

મહાકસ્સપત્થેરપિણ્ડપાતદિન્નવત્થુ દસમં.

૧૧. ગોધિકત્થેરપરિનિબ્બાનવત્થુ

તેસં સમ્પન્નસીલાનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા રાજગહં ઉપનિસ્સાય વેળુવને વિહરન્તો ગોધિકત્થેરસ્સ પરિનિબ્બાનં આરબ્ભ કથેસિ.

સો હિ આયસ્મા ઇસિગિલિપસ્સે કાળસિલાયં વિહરન્તો અપ્પમત્તો આતાપી પહિતત્તો સામાયિકં ચેતોવિમુત્તિં ફુસિત્વા એકસ્સ અનુસ્સાયિકસ્સ રોગસ્સ વસેન તતો પરિહાયિ. સો દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ છક્ખત્તું ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા પરિહીનો, સત્તમે વારે ઉપ્પાદેત્વા ચિન્તેસિ – “અહં છક્ખત્તું ઝાના પરિહીનો, પરિહીનજ્ઝાનસ્સ ખો પન અનિયતા ગતિ, ઇદાનેવ સત્થં આહરિસ્સામી”તિ કેસોરોપનસત્થકં ગહેત્વા ગલનાળિં છિન્દિતું પઞ્ચકે નિપજ્જિ. મારો તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા “અયં ભિક્ખુ સત્થં આહરિતુકામો, સત્થં આહરન્તા ખો પન જીવિતે નિરપેક્ખા હોન્તિ, તે વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તમ્પિ પાપુણન્તિ, સચાહં એતં વારેસ્સામિ, ન મે વચનં કરિસ્સતિ, સત્થારં વારાપેસ્સામી”તિ અઞ્ઞાતકવેસેન સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ –

‘‘મહાવીર મહાપઞ્ઞ, ઇદ્ધિયા યસસા જલં;
સબ્બવેરભયાતીત, પાદે વન્દામિ ચક્ખુમ.

‘‘સાવકો તે મહાવીર, મરણં મરણાભિભૂ;
આકઙ્ખતિ ચેતયતિ, તં નિસેધ જુતિન્ધર.

‘‘કથઞ્હિ ભગવા તુય્હં, સાવકો સાસને રતો;
અપ્પત્તમાનસો સેક્ખો, કાલં કયિરા જને સુતા’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૯);

તસ્મિં ખણે થેરેન સત્થં આહરિતં હોતિ. સત્થા ‘‘મારો અય’’ન્તિ વિદિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘એવઞ્હિ ધીરા કુબ્બન્તિ, નાવકઙ્ખન્તિ જીવિતં;
સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હ, ગોધિકો પરિનિબ્બુતો’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૯);

અથ ખો ભગવા સમ્બહુલેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં થેરસ્સ સત્થં આહરિત્વા નિપન્નટ્ઠાનં અગમાસિ. તસ્મિં ખણે મારો પાપિમા ‘‘કત્થ નુ ખો ઇમસ્સ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં પતિટ્ઠિત’’ન્તિ ધૂમરાસિ વિય તિમિરપુઞ્જો વિય ચ હુત્વા સબ્બદિસાસુ થેરસ્સ વિઞ્ઞાણં સમન્વેસતિ. ભગવા તં ધૂમતિમિરભાવં ભિક્ખૂનં દસ્સેત્વા ‘‘એસો ખો, ભિક્ખવે, મારો પાપિમા ગોધિકસ્સ કુલપુત્તસ્સ વિઞ્ઞાણં સમન્વેસતિ ‘કત્થ ગોધિકસ્સ કુલપુત્તસ્સ વિઞ્ઞાણં પતિટ્ઠિત’ન્તિ. અપતિટ્ઠિતેન ચ, ભિક્ખવે, વિઞ્ઞાણેન ગોધિકો કુલપુત્તો પરિનિબ્બુતો’’તિ આહ. મારોપિ તસ્સ વિઞ્ઞાણટ્ઠાનં દટ્ઠું અસક્કોન્તો કુમારકવણ્ણો હુત્વા બેલુવપણ્ડુવીણં આદાય સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ –

‘‘ઉદ્ધં અધો ચ તિરિયં, દિસા અનુદિસા સ્વહં;
અન્વેસં નાધિગચ્છામિ, ગોધિકો સો કુહિં ગતો’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૯);

અથ નં સત્થા આહ –

‘‘યો ધીરો ધિતિસમ્પન્નો, ઝાયી ઝાનરતો સદા;
અહોરત્તં અનુયુઞ્જં, જીવિતં અનિકામયં.

‘‘જેત્વાન મચ્ચુનો સેનં, અનાગન્ત્વા પુનબ્ભવં;
સમૂલં તણ્હમબ્બુય્હ, ગોધિકો પરિનિબ્બુતો’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૯);

એવં વુત્તે મારો પાપિમા ભગવન્તં ગાથાય અજ્ઝભાસિ –

‘‘તસ્સ સોકપરેતસ્સ, વીણા કચ્છા અભસ્સથ;
તતો સો દુમ્મનો યક્ખો, તત્થેવન્તરધાયથા’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૯);

સત્થાપિ ‘‘કિં તે, પાપિમ, ગોધિકસ્સ કુલપુત્તસ્સ નિબ્બત્તટ્ઠાનેન? તસ્સ હિ નિબ્બત્તટ્ઠાનં તુમ્હાદિસાનં સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ દટ્ઠું ન સક્કોતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૫૭. ‘‘તેસં સમ્પન્નસીલાનં, અપ્પમાદવિહારિનં;
સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તાનં, મારો મગ્ગં ન વિન્દતી’’તિ.

તત્થ **તેસ**ન્તિ યથા અપ્પતિટ્ઠિતેન વિઞ્ઞાણેન ગોધિકો કુલપુત્તો પરિનિબ્બુતો, યે ચ એવં પરિનિબ્બાયન્તિ, તેસં **સમ્પન્નસીલાન**ન્તિ પરિપુણ્ણસીલાનં. **અપ્પમાદવિહારિન**ન્તિ સતિઅવિપ્પવાસસઙ્ખાતેન અપ્પમાદેન વિહરન્તાનં. **સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તાન**ન્તિ હેતુના ઞાયેન કારણેન જાનિત્વા ‘‘તદઙ્ગવિમુત્તિયા, વિક્ખમ્ભનવિમુત્તિયા, સમુચ્છેદવિમુત્તિયા, પટિપ્પસ્સદ્ધિવિમુત્તિયા, નિસ્સરણવિમુત્તિયા’’તિ ઇમાહિ પઞ્ચહિ વિમુત્તીહિ વિમુત્તાનં. **મારો મગ્ગં ન વિન્દતી**તિ એવરૂપાનં મહાખીણાસવાનં સબ્બથામેન મગ્ગન્તોપિ મારો ગતમગ્ગં ન વિન્દતિ ન લભતિ ન પસ્સતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા જાતાતિ.

ગોધિકત્થેરપરિનિબ્બાનવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. ગરહદિન્નવત્થુ

યથા સઙ્કારટ્ઠાનસ્મિન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ગરહદિન્નં નામ નિગણ્ઠસાવકં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયઞ્હિ સિરિગુત્તો ચ ગરહદિન્નો ચાતિ દ્વે સહાયકા અહેસું. તેસુ સિરિગુત્તો ઉપાસકો બુદ્ધસાવકો, ગરહદિન્નો નિગણ્ઠસાવકો . તં નિગણ્ઠા અભિક્ખણં એવં વદન્તિ – ‘‘તવ સહાયકં સિરિગુત્તં ‘કિં ત્વં સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમસિ, તસ્સ સન્તિકે કિં લભિસ્સસી’તિ વત્વા યથા અમ્હે ઉપસઙ્કમિત્વા અમ્હાકઞ્ચ દેય્યધમ્મં દસ્સતિ, કિં એવં ઓવદિતું ન વટ્ટતી’’તિ. ગરહદિન્નો તેસં વચનં સુત્વા અભિક્ખણં ગન્ત્વા ઠિતનિસિન્નટ્ઠાનાદીસુ સિરિગુત્તં એવં ઓવદતિ – ‘‘સમ્મ, કિં તે સમણેન ગોતમેન, તં ઉપસઙ્કમિત્વા કિં લભિસ્સસિ, કિં તે મમ, અય્યે, ઉપસઙ્કમિત્વા તેસં દાનં દાતું ન વટ્ટતી’’તિ? સિરિગુત્તો તસ્સ કથં સુત્વાપિ બહૂ દિવસે તુણ્હી હુત્વા નિબ્બિજ્જિત્વા એકદિવસં, ‘‘સમ્મ, ત્વં અભિક્ખણં આગન્ત્વા મં ઠિતટ્ઠાનાદીસુ એવં વદેસિ, ‘સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમિત્વા કિં લભિસ્સસિ, મમ, અય્યે, ઉપસઙ્કમિત્વા તેસં દાનં દેહી’તિ, કથેહિ તાવ મે, તવ, અય્યા, કિં જાનન્તી’’તિ? ‘‘‘અહો, સામિ, મા એવં વદ, મમ અય્યાનં અઞ્ઞાતં નામ નત્થિ, સબ્બં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં સબ્બં કાયવચીમનોકમ્મં ઇદં ભવિસ્સતિ, ઇદં ન ભવિસ્સતી’તિ સબ્બં ભબ્બાભબ્બં જાનન્તી’’તિ? ‘‘એવં વદેસી’’તિ. ‘‘આમ, વદેમી’’તિ. ‘‘યદિ એવં, અતિભારિયં તે કતં, એત્તકં કાલં મય્હં એતમત્થં અનાચિક્ખન્તેન, અજ્જ મયા અય્યાનં ઞાણાનુભાવો ઞાતો, ગચ્છ, સમ્મ, અય્યે, મમ વચનેન નિમન્તેહી’’તિ. સો નિગણ્ઠાનં સન્તિકં ગન્ત્વા તે વન્દિત્વા ‘‘મય્હં સહાયકો સિરિગુત્તો સ્વાતનાય તુમ્હે નિમન્તેતી’’તિ આહ. ‘‘સિરિગુત્તેન સામં ત્વં વુત્તો’’તિ? ‘‘આમ, અય્યા’’તિ. તે હટ્ઠતુટ્ઠા હુત્વા ‘‘નિપ્ફન્નં નો કિચ્ચં, સિરિગુત્તસ્સ અમ્હેસુ પસન્નકાલતો પટ્ઠાય કા નામ સમ્પત્તિ અમ્હાકં ન ભવિસ્સતી’’તિ વદિંસુ.

સિરિગુત્તસ્સાપિ મહન્તં નિવેસનં. સો તસ્મિં દ્વિન્નં ગેહાનં અન્તરે ઉભતો દીઘં આવાટં ખણાપેત્વા ગૂથકલલસ્સ પૂરાપેસિ. બહિઆવાટે દ્વીસુ પરિયન્તેસુ ખાણુકે કોટ્ટાપેત્વા તેસુ રજ્જુયો બન્ધાપેત્વા આસનાનં પુરિમપાદે આવાટસ્સ પુરિમપસ્સે ઠપાપેત્વા પચ્છિમપાદે રજ્જુકેસુ ઠપાપેસિ. ‘‘એવં નિસિન્નકાલે એવં અવંસિરા

પતિસ્સન્તી''તિ મઝ્ઝમાનો યથા આવાટો ન પઞ્ઞાયતિ, એવં આસનાનં ઉપરિ પચ્ચત્થરણાનિ દાપેસિ. મહન્તા મહન્તા ચાટિયો ઠપાપેત્વા કદલિપણ્ણેહિ ચ સેતપિલોતિકાહિ ચ મુખાનિ બન્ધાપેત્વા તા તુચ્છા એવ ગેહસ્સ પચ્છિમભાગે બહિ યાગુભત્તસિત્થસપ્પિતેલમધુફાણિતપૂવચુણ્ણમક્ખિતા કત્વા ઠપાપેસિ. ગરહદિન્નો પાતોવ તસ્સ ઘરં વેગેન ગન્ત્વા, ''અય્યાનં સક્કારો સજ્જિતો''તિ પુચ્છિ. ''આમ, સમ્મ, સજ્જિતો''તિ. ''કહં પન એસો''તિ. ''એતાસુ એત્તિકાસુ ચાટીસુ યાગુ, એત્તિકાસુ ભત્તં, એત્તિકાસુ સપ્પિફાણિતપૂવાદીનિ પૂરિતાનિ, આસનાનિ પઞ્ઞત્તાની''તિ. સો ''સાધૂ''તિ વત્વા ગતો તસ્સ ગતકાલે પઞ્ચસતા નિગણ્ઠા આગમિંસુ. સિરિગુત્તો ગેહા નિક્ખમિત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન નિગણ્ઠે વન્દિત્વા તેસં પુરતો અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઠિતો એવં ચિન્તેસિ – ''તુમ્હે કિર અતીતાદિભેદં સબ્બં જાનાથ, એવં તુમ્હાકં ઉપટ્ઠાકેન મય્હં કથિતં. સચે સબ્બં તુમ્હે જાનાથ, મય્હં ગેહં મા પવિસિત્થ. મમ ગેહં પવિટ્ઠાનમ્પિ વો નેવ યાગુ અત્થિ, ન ભત્તાદીનિ. સચે અજાનિત્વા પવિસિસ્સથ, ગૂથઆવાટે વો પાતેત્વા પોથેસ્સામી''તિ એવં ચિન્તેત્વા પુરિસાનં સઞ્ઞં અદાસિ. એવં તેસં નિસીદનભાવં ઞત્વા પચ્છિમપસ્સે ઠત્વા આસનાનં ઉપરિ પચ્ચત્થરણાનિ અપનેય્યાથ, મા તાનિ અસુચિના મક્ખયિંસૂતિ.

અથ નિગણ્ઠે ''ઇતો એથ, ભન્તે''તિ આહ. નિગણ્ઠા પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તાસનેસુ નિસીદિતું આરભિંસુ. અથ ને મનુસ્સા વદિંસુ – ''આગમેથ, ભન્તે, મા તાવ નિસીદથા''તિ. ''કિં કારણા''તિ? ''અમ્હાકં ગેહં પવિટ્ઠાનં અય્યાનં વત્તં ઞત્વા નિસીદિતું વટ્ટતી''તિ. ''કિં કાતું વટ્ટતિ, આવુસો''તિ? ''અત્તનો અત્તનો પત્તાસનમૂલેસુ ઠત્વા સબ્બેપિ એકપ્પહારેનેવ નિસીદિતું વટ્ટતી''તિ. ઇદં કિરસ્સ અધિપ્પાયો – ''એકસ્મિં આવાટે પતિતે 'મા, આવુસો, અવસેસા આસને નિસીદન્તૂ'તિ વત્તું મા લભતૂ''તિ. તે ''સાધૂ''તિ વત્વા ''ઇમેહિ કથિતકથં અમ્હેહિ કાતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તયિંસુ. અથ સબ્બે અત્તનો અત્તનો પત્તાસનમૂલે પટિપાટિયા અટ્ઠંસુ. અથ ને, ''ભન્તે, ખિપ્પં એકપ્પહારેનેવ નિસીદથા''તિ વત્વા તેસં નિસિન્નભાવં ઞત્વા આસનાનં ઉપરિ પચ્ચત્થરણાનિ નીહરિંસુ. નિગણ્ઠા એકપ્પહારેનેવ નિસિન્ના, રજ્જૂનં ઉપરિ ઠપિતા આસનપાદા ભટ્ઠા, નિગણ્ઠા અવંસિરા આવાટે પતિંસુ. સિરિગુત્તો તેસુ પતિતેસુ દ્વારં પિદહિત્વા તે ઉત્તિણ્ણુત્તિણ્ણે ''અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં કસ્મા ન જાનાથા''તિ દણ્ડેહિ પાથેત્વા ''એત્તકં એતેસં વટ્ટિસ્સતી''તિ દ્વારં વિવરાપેસિ. તે નિક્ખમિત્વા પલાયિતું આરભિંસુ. ગમનમગ્ગે પન તેસં સુધાપરિકમ્મકતં ભૂમિં પિચ્છિલં કારાપેસિ. તે તત્થ અસણ્ઠહિત્વા પતિતે પતિતે પુન પોથાપેત્વા ''અલં એત્તકં તુમ્હાક''ન્તિ ઉય્યોજેસિ. તે ''નાસિતમ્હા તયા, નાસિતમ્હા તયા''તિ કન્દન્તા ઉપટ્ઠાકસ્સ ગેહદ્વારં અગમંસુ.

ગરહદિન્નો તં વિપ્પકારં દિસ્વા કુદ્ધો ''નાસિતમ્હિ સિરિગુત્તેન, હત્થં પસારેત્વા વન્દન્તાનં સદેવકે લોકે યથારુચિયા દાતું સમત્થે નામ પુઞ્ઞક્ખેત્તભૂતે મમ, અય્યે , પોથાપેત્વા બ્યસનં પાપેસી''તિ રાજકુલં ગન્ત્વા તસ્સ કહાપણસહસ્સં દણ્ડં કારેસિ. અથસ્સ રાજા સાસનં પેસેસિ. સો ગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા, ''દેવ, ઉપપરિક્ખિત્વા દણ્ડં ગણ્હથ, મા અનુપપરિક્ખિત્વા''તિ આહ. ''ઉપપરિક્ખિત્વા ગણ્હિસ્સામી''તિ. ''સાધુ, દેવા''તિ. ''તેન હિ ગણ્હાહી''તિ. દેવ, મય્હં સહાયકો નિગણ્ઠસાવકો મં ઉપસઙ્કમિત્વા ઠિતનિસિન્નટ્ઠાનાદીસુ અભિણ્હં એવં વદેસિ – ''સમ્મ, કિં તે સમણેન ગોતમેન, તં ઉપસઙ્કમિત્વા કિં લભિસ્સસી''તિ ઇદં આદિં કત્વા સિરિગુત્તો સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેત્વા ''દેવ, સચે ઇમસ્મિં કારણે દણ્ડં ગહેતું યુત્તં, ગણ્હથા''તિ. રાજા ગરહદિન્નં ઓલોકેત્વા ''સચ્ચં કિર તે એવં વુત્ત''ન્તિ આહ. ''સચ્ચં, દેવા''તિ. ત્વં એત્તકમ્પિ અજાનન્તે સત્થારોતિ ગહેત્વા વિચરન્તો ''સબ્બં જાનન્તી''તિ કિં કારણા તથાગતસાવકસ્સ કથેસિ. ''તયા આરોપિતદણ્ડો તુય્હમેવ હોતૂ''તિ એવં સ્વેવ દણ્ડં પાપિતો, તસ્સેવ કુલૂપકા પોથેત્વા નીહટા.

સો તં કુજ્ઝિત્વા તતો પટ્ઠાય અડ્ઢમાસમત્તમ્પિ સિરિગુત્તેન સદ્ધિં અકથેત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘એવં વિચરિતું મય્હં અયુત્તં, એતસ્સ કુલૂપકાનમ્પિ મયા બ્યસનં કાતું વટ્ટતી’’તિ સિરિગુત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ‘‘સહાય સિરિગુત્તા’’તિ. ‘‘કિં, સમ્મા’’તિ? ‘‘ઞાતિસુહજ્જાનં નામ કલહોપિ હોતિ વિવાદોપિ, કિં ત્વં કિઞ્ચિ ન કથેસિ, કસ્મા એવં કરોસી’’તિ? ‘‘સમ્મ, તવ મયા સદ્ધિં અકથનતો ન કથેમી’’તિ. ‘‘યં, સમ્મ, કતં, કતમેવ તં ન મયં મેત્તિં ભિન્દિસ્સામા’’તિ. તતો પટ્ઠાય ઉભોપિ એકટ્ઠાને તિટ્ઠન્તિ નિસીદન્તિ . અથેકદિવસં સિરિગુત્તો ગરહદિન્નં આહ – ‘‘કિં તે નિગણ્ઠેહિ, તે ઉપસઙ્કમિત્વા કિં લભિસ્સસિ, મમ સત્થારં ઉપસઙ્કમિતું વા અય્યાનં દાનં દાતું વા કિં તે ન વટ્ટતી’’તિ? સોપિ એતમેવ પચ્ચાસીસતિ, તેનસ્સ કણ્ડુવનટ્ઠાને નખેન વિલેખિતં વિય અહોસિ. સો, ‘‘સિરિગુત્ત, તવ સત્થા કિં જાનાતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અમ્ભો, મા એવં વદ, સત્થુ મે અજાનિતબ્બં નામ નત્થિ, અતીતાદિભેદં સબ્બં જાનાતિ, સોળસહાકારેહિ સત્તાનં ચિત્તં પરિચ્છિન્દતી’’તિ. ‘‘અહં એવં ન જાનામિ, કસ્મા મય્હં એત્તકં કાલં ન કથેસિ, તેન હિ ત્વં ગચ્છ, તવ સત્થારં સ્વાતનાય નિમન્તેહિ, ભોજેસ્સામિ, પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં મમ ભિક્ખં ગણ્હિતું વદેહી’’તિ.

સિરિગુત્તો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એવમાહ – ‘‘ભન્તે, મમ સહાયકો ગરહદિન્નો તુમ્હે નિમન્તાપેતિ, પઞ્ચહિ કિર ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં સ્વે તસ્સ ભિક્ખં ગણ્હથ, પુરિમદિવસે ખો પન તસ્સ કુલૂપકાનં મયા ઇદં નામ કતં, મયા કતસ્સ પટિકરણમ્પિ ન જાનામિ, તુમ્હાકં સુદ્ધચિત્તેન ભિક્ખં દાતુકામતમ્પિ ન જાનામિ, આવજ્જેત્વા યુત્તં ચે, અધિવાસેથ. નો ચે, મા અધિવાસયિત્થા’’તિ. સત્થા ‘‘કિં નુ ખો સો અમ્હાકં કાતુ કામો’’તિ આવજ્જેત્વા અદ્દસ ‘‘દ્વિન્નં ગેહાનં અન્તરે મહન્તં આવાટં ખણાપેત્વા અસીતિસકટમત્તાનિ ખદિરદારૂનિ આહરાપેત્વા પૂરાપેત્વા અગ્ગિં દત્વા અમ્હે અઙ્ગારઆવાટે પાતેત્વા નિગ્ગણ્હિતુકામો’’તિ. પુન આવજ્જેસિ – ‘‘કિં નુ ખો તત્થ ગતપચ્ચયા અત્થો અત્થિ, નત્થી’’તિ. તતો ઇદં અદ્દસ – ‘‘અહં અઙ્ગારઆવાટે પાદં પસારેસ્સામિ, તં પટિચ્છાદેત્વા ઠપિતકિલઞ્જં અન્તરધાયિસ્સતિ, અઙ્ગારકાસું ભિન્દિત્વા ચક્કમત્તં મહાપદુમં ઉટ્ઠહિસ્સતિ, અથાહં પદુમકણ્ણિકા અક્કમન્તો આસને નિસીદિસ્સામિ, પઞ્ચસતા ભિક્ખૂપિ તથેવ ગન્ત્વા નિસીદિસ્સન્તિ, મહાજનો સન્નિપતિસ્સતિ, અહં તસ્મિં સમાગમે દ્વીહિ ગાથાહિ અનુમોદનં કરિસ્સામિ, અનુમોદનપરિયોસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતિ, સિરિગુત્તો ચ ગરહદિન્નો ચ સોતાપન્ના ભવિસ્સન્તિ, અત્તનો ચ ધનરાસિં સાસને વિકિરિસ્સન્તિ, ઇમં કુલપુત્તં નિસ્સાય મયા ગન્તું વટ્ટતી’’તિ ભિક્ખં અધિવાસેસિ.

સિરિગુત્તો ગન્ત્વા સત્થુ અધિવાસનં ગરહદિન્નસ્સ આરોચેત્વા ‘‘લોકજેટ્ઠસ્સ સક્કારં કરોહી’’તિ આહ. ગરહદિન્નો ‘‘ઇદાનિસ્સ કત્તબ્બયુત્તકં જાનિસ્સામી’’તિ દ્વિન્નં ગેહાનં અન્તરે મહન્તં આવાટં ખણાપેત્વા અસીતિસકટમત્તાનિ ખદિરદારૂનિ આહરાપેત્વા પૂરાપેત્વા અગ્ગિં દત્વા ખદિરઙ્ગારરાસીનં યોજાપેત્વા સબ્બરત્તિં ધમાપેત્વા ખદિરઙ્ગારરાસિં કારાપેત્વા આવાટમત્થકે રુક્ખપદરાનિ ઠપાપેત્વા કિલઞ્જેન પટિચ્છાદેત્વા ગોમયેન લિમ્પાપેત્વા એકેન પસ્સેન દુબ્બલદણ્ડકે અત્થરિત્વા ગમનમગ્ગં કારેસિ, ‘‘એવં અક્કન્તઅક્કન્તકાલે દણ્ડકેસુ ભગ્ગેસુ પરિવટ્ટેત્વા અઙ્ગારકાસુયં પતિસ્સન્તી’’તિ મઞ્ઞમાનો ગેહપચ્છાભાગે સિરિગુત્તેન ઠપિતનિયામેનેવ ચાટિયો ઠપાપેસિ, આસનાનિપિ તથેવ પઞ્ઞાપેસિ. સિરિગુત્તો પાતોવ તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા ‘‘કતો તે, સમ્મ, સક્કારો’’તિ આહ. ‘‘આમ, સમ્મા’’તિ. ‘‘કહં પન સો’’તિ? ‘‘એહિ, પસ્સામા’’તિ સબ્બં સિરિગુત્તેન દસ્સિતનયેનેવ દસ્સેસિ. સિરિગુત્તો ‘‘સાધુ, સમ્મા’’તિ આહ. મહાજનો સન્નિપતિ. મિચ્છાદિટ્ઠિકેન હિ નિમન્તિતે મહન્તો સન્નિપાતો અહોસિ. મિચ્છાદિટ્ઠિકાપિ ‘‘સમણસ્સ ગોતમસ્સ વિપ્પકારં પસ્સિસ્સામા’’તિ સન્નિપતન્તિ, સમ્માદિટ્ઠિકાપિ ‘‘અજ્જ સત્થા મહાધમ્મદેસનં દેસેસ્સતિ, બુદ્ધવિસયં બુદ્ધલીલં ઉપધારેસ્સામા’’તિ સન્નિપતન્તિ.

પુનદિવસે સત્થા પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં ગરહદિન્નસ્સ ગેહદ્વારં અગમાસિ. સો ગેહા નિક્ખમિત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પુરતો અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ઠિતો ચિન્તેસિ – ''ભન્તે, 'તુમ્હે કિર અતીતાદિભેદં સબ્બં જાનાથ, સત્તાનં સોળસહાકારેહિ ચિત્તં પરિચ્છિન્દથા'તિ એવં તુમ્હાકં ઉપટ્ઠાકેન મય્હં કથિતં. સચે જાનાથ, મય્હં ગેહં મા પવિસિત્થ. પવિટ્ઠાનઞ્હિ વો નેવ યાગુ અત્થિ, ન ભત્તાદીનિ, સબ્બે ખો પન તુમ્હે અઙ્ગારકાસુયં પાતેત્વા નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ. એવં ચિન્તેત્વા સત્થુ પત્તં ગહેત્વા ''ઇતો એથ ભગવા''તિ વત્વા, ''ભન્તે, અમ્હાકં ગેહં આગતાનં વત્તં ઞત્વા આગન્તું વટ્ટતી''તિ આહ. ''કિં કાતું વટ્ટતિ, આવુસો''તિ? ''એકેકસ્સ પવિસિત્વા પુરતો ગન્ત્વા નિસિન્નકાલે પચ્છા અઞ્ઞેન આગન્તું વટ્ટતી''તિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''પુરતો ગચ્છન્તં અઙ્ગારકાસુયં પતિતં દિસ્વા અવસેસા ન આગચ્છિસ્સન્તિ, એકેકમેવ પાતેત્વા નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ. સત્થા ''સાધૂ''તિ વત્વા એકકોવ પાયાસિ. ગરહદિન્નો અઙ્ગારકાસું પત્વા અપસક્કિત્વા ઠિતો ''પુરતો યાથ, ભન્તે''તિ આહ. અથ સત્થા અઙ્ગારકાસુમત્થકે પાદં પસારેસિ, કિલઞ્જં અન્તરધાયિ, અઙ્ગારકાસું ભિન્દિત્વા ચક્કમત્તાનિ પદુમાનિ ઉટ્ઠહિંસુ . સત્થા પદુમકણ્ણિકા અક્કમન્તો ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તે બુદ્ધાસને નિસીદિ, ભિક્ખૂપિ તથેવ ગન્ત્વા નિસીદિંસુ. ગરહદિન્નસ્સ કાયતો ડાહો ઉટ્ઠહિ.

સો વેગેન ગન્ત્વા સિરિગુત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''સામિ, મે તાણં હોહી''તિ આહ. ''કિં એત''ન્તિ? ''પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ગેહે યાગુ વા ભત્તાદીનિ વા નત્થિ, કિં નુ ખો કરોમી''તિ? ''કિં પન તયા કત''ન્તિ આહ. અહં દ્વિન્નં ગેહાનં અન્તરે મહન્તં આવાટં અઙ્ગારસ્સ પૂરં કારેસિં – ''તત્થ પાતેત્વા નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ. ''અથ નં ભિન્દિત્વા મહાપદુમાનિ ઉટ્ઠહિંસુ. સબ્બે પદુમકણ્ણિકા અક્કમિત્વા ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસનેસુ નિસિન્ના, ઇદાનિ કિં કરોમિ, સામી''તિ? નનુ ત્વં ઇદાનેવ મય્હં '''એત્તિકા ચાટિયો, એત્તિકા યાગુ, એત્તકાનિ સત્તાદીની'તિ દસ્સેસી''તિ. ''મુસા તં, સામિ, તુચ્છાવ ચાટિયો''તિ. હોતુ, ''ગચ્છ, તાસુ ચાટીસુ યાગુઆદીનિ ઓલોકેહી''તિ. તં ખણઞ્ઞેવ તેન યાસુ ચાટીસુ ''યાગૂ''તિ વુત્તં, તા યાગુયા પૂરયિંસુ, યાસુ ''ભત્તાદીની''તિ વુત્તં, તા ભત્તાદીનં પરિપુણ્ણાવ અહેસું. તં સમ્પત્તિં દિસ્વાવ ગરહદિન્નસ્સ સરીરં પીતિપામોજ્જેન પરિપૂરિતં, ચિત્તં પસન્નં. સો સક્કચ્ચં બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા કતભત્તકિચ્ચસ્સ સત્થુનો અનુમોદનં કારેતુકામો પત્તં ગણ્હિ. સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો ''ઇમે સત્તા પઞ્ઞાચક્ખુનો અભાવેનેવ મમ સાવકાનં બુદ્ધસાસનસ્સ ગુણં ન જાનન્તિ. પઞ્ઞાચક્ખુવિરહિતા હિ અન્ધા નામ, પઞ્ઞવન્તો સચક્ખુકા નામા''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૫૮. ''યથા સઙ્કારધાનસ્મિં, ઉજ્ઝિતસ્મિં મહાપથે;
પદુમં તત્થ જાયેથ, સુચિગન્ધં મનોરમં.

૫૯. ''એવં સઙ્કારભૂતેસુ, અન્ધભૂતે પુથુજ્જને;
અતિરોચતિ પઞ્ઞાય, સમ્માસમ્બુદ્ધસાવકો''તિ.

તત્થ **સઙ્કારધાનસ્મિન્તિ** સઙ્કારઠાનસ્મિં, કચવરરાસિમ્હીતિ અત્થો. **ઉજ્ઝિતસ્મિં મહાપથેતિ** મહામગ્ગે છડ્ડિતસ્મિં. **સુચિગન્ધન્તિ** સુરભિગન્ધં. મનો એત્થ રમતીતિ **મનોરમં. સઙ્કારભૂતેસૂતિ** સઙ્કારમિવ ભૂતેસુ. **પુથુજ્જનેતિ** પુથૂનં કિલેસાનં જનનતો એવંલદ્ધનામે લોકિયમહાજને. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા નામ મહાપથે છડ્ડિતે સઙ્કારરાસિમ્હિ અસુચિજેગુચ્છિયપટિક્કૂલેપિ સુચિગન્ધં પદુમં જાયેથ, તં રાજરાજમહામત્તાદીનં મનોરમં પિયં મનાપં ઉપરિમત્થકે પતિટ્ઠાનારહમેવ ભવેય્ય, એવમેવ સઙ્કારભૂતેસુપિ પુથુજ્જનેસુ જાતો નિપ્પઞ્ઞસ્સ મહાજનસ્સ અચક્ખુકસ્સ અન્તરે નિબ્બત્તોપિ અત્તનો પઞ્ઞાબલેન કામેસુ આદીનવં, નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા

નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો પબ્બજ્જામત્તેનપિ, કતો ઉત્તરિં સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનાનિ આરાધેત્વાપિ અતિરોચતિ. સમ્માસમ્બુદ્ધસાવકો હિ ખીણાસવો ભિક્ખુ અન્ધભૂતે પુથુજ્જને અતિક્કમિત્વા રોચતિ વિરોચતિ સોભતીતિ.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. ગરહદિન્નો ચ સિરિગુત્તો ચ સોતાપત્તિફલં પાપુણિંસુ. તે સબ્બં અત્તનો ધનં બુદ્ધસાસને વિપ્પકિરિંસુ. સત્થા ઉટ્ઠાયાસના વિહારમગમાસિ. ભિક્ખૂ સાયન્હસમયે ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''અહો અચ્છરિયા બુદ્ધગુણા નામ, તથારૂપં નામ ખદિરઙ્ગારરાસિં ભિન્દિત્વા પદુમાનિ ઉટ્ઠહિંસૂ''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા, ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે – ''અનચ્છરિયં, ભિક્ખવે, યં મમ એતરહિ બુદ્ધભૂતસ્સ અઙ્ગારરાસિમ્હા પદુમાનિ ઉટ્ઠિતાનિ, અપરિપક્કે ઞાણે વત્તમાનસ્સ બોધિસત્તભૂતસ્સપિ મે ઉટ્ઠહિંસૂ''તિ વત્વા, ''કદા, ભન્તે, આચિક્ખથ નો''તિ યાચિતો અતીતં આહરિત્વા –

''કામં પતામિ નિરયં, ઉદ્ધંપાદો અવંસિરો;
નાનરિયં કરિસ્સામિ, હન્દ પિણ્ડં પટિગ્ગહા''તિ. (જા॰ ૧.૧.૪૦) –

ઇદં **ખદિરઙ્ગારજાતકં** વિત્થારેત્વા કથેસીતિ.

ગરહદિન્નવત્થુ દ્વાદસમં.

પુપ્ફવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુત્થો વગ્ગો.

૫. બાલવગ્ગો

૧. અઞ્ઞતરપુરિસવત્થુ

દીઘા જાગરતો રત્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પસેનદિકોસલઞ્ચેવ અઞ્ઞતરઞ્ચ પુરિસં આરબ્ભ કથેસિ.

રાજા કિર પસેનદિ કોસલો એકસ્મિં છણદિવસે અલઙ્કતપટિયત્તં સબ્બસેતં એકં પુણ્ડરીકં નામ હત્થિં અભિરુય્હ મહન્તેન રાજાનુભાવેન નગરં પદક્ખિણં કરોતિ. ઉસ્સારણાય વત્તમાનાય લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પોથિયમાનો મહાજનો પલાયન્તો ગીવં પરિવટ્ટેત્વાપિ ઓલોકેતિયેવ. રાજૂનં કિર સુદિન્નદાનસ્સેતં ફલં. અઞ્ઞતરસ્સાપિ દુગ્ગતપુરિસસ્સ ભરિયા સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિતલે ઠિતા એકં વાતપાનકવાટં વિવરિત્વા રાજાનં ઓલોકેત્વાવ અપગચ્છિ. રઞ્ઞો પુણ્ણચન્દો વલાહકન્તરં પવિટ્ઠો વિય ઉપટ્ઠાસિ. સો તસ્સા પટિબદ્ધચિત્તો હત્થિક્ખન્ધતો પતનાકારપ્પત્તો વિય હુત્વા ખિપ્પં નગરં પદક્ખિણં કત્વા અન્તેપુરં પવિસિત્વા એકં વિસ્સાસકં અમચ્ચં આહ – ''અસુકટ્ઠાને તે મયા ઓલોકિતપાસાદો દિટ્ઠો''તિ? ''આમ, દેવા''તિ. ''તત્થેકં ઇત્થિં અદ્દસા''તિ? ''અદ્દસં, દેવા''તિ. ''ગચ્છ, તસ્સા સસામિકઅસામિકભાવં જાનાહી''તિ. સો ગન્ત્વા તસ્સા સસામિકભાવં ઞત્વા આગન્ત્વા રઞ્ઞો ''સસામિકા''તિ આરોચેસિ. અથ રઞ્ઞા ''તેન હિ તસ્સા સામિકં પક્કોસાહી''તિ વુત્તે સો ગન્ત્વા, ''એહિ, ભો, રાજા તં પક્કોસતી''તિ આહ. સો ''ભરિયં મે નિસ્સાય ભયેન ઉપ્પન્નેન ભવિતબ્બ''ન્તિ ચિન્તેત્વા રઞ્ઞો આણં પટિબાહિતું અસક્કોન્તો ગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં રાજા ''મં ઇતો પટ્ઠાય ઉપટ્ઠાહી''તિ આહ. ''અલં, દેવ, અહં અત્તનો કમ્મં કત્વા તુમ્હાકં સુઙ્કં દદામિ, ઘરેયેવ મે જીવિકા હોતૂ''તિ. ''તવ સુઙ્કેન મય્હં અત્થો નત્થિ, અજ્જતો પટ્ઠાય મં ઉપટ્ઠાહી''તિ તસ્સ ફલકઞ્ચ આવુધઞ્ચ દાપેસિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''કઞ્ચિદેવસ્સ દોસં આરોપેત્વા ઘાતેત્વા ભરિયં ગણ્હિસ્સામી''તિ. અથ નં સો મરણભયભીતો અપ્પમત્તો હુત્વા ઉપટ્ઠાસિ.

રાજા તસ્સ દોસં અપસ્સન્તો કામપરિળાહે વડ્ઢન્તે ''એકમસ્સ દોસં આરોપેત્વા રાજાણં કરિસ્સામી''તિ પક્કોસાપેત્વા એવમાહ – ''અમ્ભો ઇતો યોજનમત્થકે નદિયા અસુકટ્ઠાનં નામ ગન્ત્વા સાયં મમ ન્હાનવેલાય કુમુદુપ્પલાનિ ચેવ અરુણવતીમત્તિકઞ્ચ આહર. સચે તસ્મિં ખણે નાગચ્છસિ, આણં તે કરિસ્સામી''તિ. સેવકો કિર ચતૂહિપિ દાસેહિ પતિકિટ્ઠતરો. ધનક્કીતાદયો હિ દાસા ''સીસં મે રુજ્જતિ, પિટ્ઠિ મે રુજ્જતી''તિ વત્વા અચ્છિતું લભન્તિયેવ. સેવકસ્સેતં નત્થિ, આણત્તકમ્મં કાતુમેવ વટ્ટતિ. તસ્મા સો ''અવસ્સં મયા ગન્તબ્બં, કુમુદુપ્પલેહિ સદ્ધિં અરુણવતીમત્તિકા નામ નાગભવને ઉપ્પજ્જતિ, અહં કુહિં લભિસ્સામી''તિ ચિન્તેન્તો મરણભયભીતો વેગેન ગેહં ગન્ત્વા, ''ભદ્દે, નિટ્ઠિતં મે ભત્ત''ન્તિ આહ. ''ઉદ્ધનમત્થકે, સામી''તિ. સો યાવ ભત્તં ઓતરતિ, તાવ સન્ધારેતું અસક્કોન્તો ઉળુઙ્કેન કઞ્જિકં હરાપેત્વા યથાલદ્ધેન બ્યઞ્જનેન સદ્ધિં અલ્લમેવ ભત્તં પચ્છિયં ઓપીળેત્વા આદાય યોજનિકં મગ્ગં પક્ખન્દો, તસ્સ ગચ્છન્તસ્સેવ ભત્તં પક્કં અહોસિ. સો અનુચ્છિટ્ઠં કત્વાવ થોકં ભત્તં અપનેત્વા ભુઞ્જન્તો એકં અદ્ધિકં દિસ્વા મયા અપનેત્વા ઠપિતં થોકં અનુચ્છિટ્ઠં ભત્તમેવ અત્થિ ગહેત્વા ભુઞ્જ સામીતિ. સો ગણ્હિત્વા ભુઞ્જિ. ઇતરોપિ ભુઞ્જિત્વા એકં ભત્તમુટ્ઠિં ઉદકે ખિપિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા મહન્તેન સદ્દેન ''ઇમસ્મિં નદીપદેસે અધિવત્થા નાગા સુપણ્ણા દેવતા ચ વચનં મે સુણન્તુ, રાજા મય્હં આણં કાતુકામો 'કુમુદુપ્પલેહિ સદ્ધિં અરુણવતીમત્તિકં આહરા'તિ મં આણાપેસિ, અદ્ધિકમનુસ્સસ્સ ચ મે ભત્તં દિન્નં, તં સહસ્સાનિસંસં, ઉદકે મચ્છાનં દિન્નં, તં સતાનિસંસં. એત્તકં પુઞ્ઞફલં તુમ્હાકં પત્તિં કત્વા દમ્મિ, મય્હં કુમુદુપ્પલેહિ સદ્ધિં અરુણવતીમત્તિકં

આહરથા’’તિ તિક્ખત્તું અનુસ્સાવેસિ. તત્થ અધિવત્થો નાગરાજા તં સદ્દં સુત્વા મહલ્લકવેસેન તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં વદેસી’’તિ આહ. સો પુનપિ તથેવ વત્વા ‘‘મય્હં તં પત્તિં દેહી’’તિ વુત્તે, ‘‘દેમી’’તિ આહ. પુનપિ ‘‘દેહી’’તિ વુત્તે, ‘‘દેમિ, સામી’’તિ આહ. એવં સો દ્વે તયો વારે પત્તિં આહરાપેત્વા કુમુદુપ્પલેહિ સદ્ધિં અરુણવતીમત્તિકં અદાસિ.

રાજા પન ચિન્તેસિ – ‘‘મનુસ્સા નામ બહુમાયા, સચે સો કેનચિ ઉપાયેન લભેય્ય, કિચ્ચં મે ન નિપ્ફજ્જેય્યા’’તિ. સો કાલસ્સેવ દ્વારં પિદહાપેત્વા મુદ્દિકં અત્તનો સન્તિકં આહરાપેસિ. ઇતરોપિ પુરિસો રઞ્ઞો ન્હાનવેલાયમેવાગન્ત્વા દ્વારં અલભન્તો દ્વારપાલં પક્કોસેત્વા ‘‘દ્વારં વિવરા’’તિ આહ. ‘‘ન સક્કા વિવરિતું, રાજા કાલસ્સેવ મુદ્દિકં દત્વા રાજગેહં આહરાપેસી’’તિ. સો ‘‘રાજદૂતો અહં, દ્વારં વિવરા’’તિ વત્વાપિ ‘‘દ્વારં અલભન્તો નત્થિ મે ઇદાનિ જીવિતં. કિં નુ ખો કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા દ્વારસ્સ ઉપરિઉમ્મારે મત્તિકાપિણ્ડં ખિપિત્વા તસ્સૂપરિ પુપ્ફાનિ લગ્ગેત્વા મહાસદ્દં કરોન્તો, ‘‘અમ્ભો, નગરવાસિનો રઞ્ઞો મયા આણત્તિયા ગતભાવં જાનાથ, રાજા મં અકારણેન વિનાસેતુકામો’’તિ તિક્ખત્તું વિરવિત્વા ‘‘કત્થ નુ ખો ગચ્છિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘ભિક્ખૂ નામ મુદુહદયા, વિહારં ગન્ત્વા નિપજ્જિસ્સામી’’તિ સન્નિટ્ઠાનમકાસિ. ઇમે હિ નામ સત્તા સુખિતકાલે ભિક્ખૂનં અત્થિભાવમ્પિ અજાનિત્વા દુક્ખાભિભૂતકાલે વિહારં ગન્તુકામા હોન્તિ, તસ્મા સોપિ ‘‘મે અઞ્ઞં તાણં નત્થી’’તિ વિહારં ગન્ત્વા એકસ્મિં ફાસુકટ્ઠાને નિપજ્જિ. અથ રઞ્ઞોપિ તં રત્તિં નિદ્દં અલભન્તસ્સ તં ઇત્થિં અનુસ્સરન્તસ્સ કામપરિળાહો ઉપ્પજ્જિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘વિભાતક્ખણેયેવ તં પુરિસં ઘાતાપેત્વા તં ઇત્થિં આનેસ્સામી’’તિ.

તસ્મિં ખણેયેવ સટ્ઠિયોજનિકાય લોહકુમ્ભિયા નિબ્બત્તા ચત્તારો પુરિસા પક્કુથિતાય ઉક્ખલિયા તણ્ડુલા વિય સમ્પરિવત્તકં પચ્ચમાના તિંસાય વસ્સસહસ્સેહિ હેટ્ઠિમતલં પત્વા અપરેહિ તિંસાય વસ્સસહસ્સેહિ પુન મુખવટ્ટિયં પાપુણિંસુ. તે સીસં ઉક્ખિપિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓલોકેત્વા એકેકં ગાથં વત્તુકામા વત્તું અસક્કોન્તા એકેકં અક્ખરં વત્વા પરિવત્તિત્વા લોહકુમ્ભિમેવ પવિટ્ઠા. રાજા નિદ્દં અલભન્તો મજ્ઝિમયામસમનન્તરે તં સદ્દં સુત્વા ભીતો ઉત્રસ્તમાનસો ‘‘કિં નુ ખો મય્હં જીવિતન્તરાયો ભવિસ્સતિ, ઉદાહુ મે અગ્ગમહેસિયા, ઉદાહુ મે રજ્જં વિનસ્સિસ્સતી’’તિ ચિન્તેન્તો સકલરત્તિં અક્ખીનિ નિમીલેતું નાસક્ખિ. સો અરુણુગ્ગમનવેલાય એવ પુરોહિતં પક્કોસાપેત્વા, ‘‘આચરિય, મયા મજ્ઝિમયામસમનન્તરે મહન્તા ભેરવસદ્દા સુતા, ‘રજ્જસ્સ વા અગ્ગમહેસિયા વા મય્હં વા કસ્સ અન્તરાયો ભવિસ્સતી’તિ ન જાનામિ, તેન મે ત્વં પક્કોસાપિતો’’તિ આહ. મહારાજ, કિં તે સદ્દા સુતાતિ? ‘‘આચરિય, **દુ**-ઇતિ **સ**-ઇતિ **ન**-ઇતિ **સો**-ઇતીતિ ઇમે સદ્દે અસ્સોસિં, ઇમેસં નિપ્ફત્તિં ઉપધારેહી’’તિ. બ્રાહ્મણસ્સ મહાઅન્ધકારં પવિટ્ઠસ્સ વિય ન કિઞ્ચિ પઞ્ઞાયતિ, ‘‘ન જાનામી’’તિ વુત્તે ‘‘પન લાભસક્કારો મે પરિહાયિસ્સતી’’તિ ભાયિત્વા ‘‘ભારિયં, મહારાજા’’તિ આહ. ‘‘કિં, આચરિયા’’તિ? ‘‘જીવિતન્તરાયો તે પઞ્ઞાયતી’’તિ. સો દ્વિગુણં ભીતો, ‘‘આચરિય, અત્થિ કિઞ્ચિ પન પટિઘાતકારણ’’ન્તિ આહ. ‘‘અત્થિ, મહારાજ, મા ભાયિ, અહં તયો વેદે જાનામી’’તિ. ‘‘કિં પન લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘સબ્બસતયઞ્ઞં યજિત્વા જીવિતં લભિસ્સસિ, દેવા’’તિ. ‘‘કિં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? હત્થિસતં અસ્સસતં ઉસભસતં ધેનુસતં અજસતં ઉરબ્ભસતં કુક્કુટસતં સૂકરસતં દારકસતં દારિકાસતન્તિ એવં એકેકં પાણજાતિં સતં સતં કત્વા ગણ્હાપેન્તો ‘‘સચે મિગજાતિમેવ ગણ્હાપેસ્સામિ, ‘અત્તનો ખાદનીયમેવ ગણ્હાપેતી’તિ વક્ખન્તી’’તિ હત્થિઅસ્સમનુસ્સેપિ ગણ્હાપેતિ. રાજા ‘‘મમ જીવિતમેવ મય્હં લાભો’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘સબ્બપાણે સીઘં ગણ્હથા’’તિ આહ. આણત્તમનુસ્સા અધિકતરં ગણ્હિંસુ. વુત્તમ્પિ ચેતં કોસલસંયુત્તે –

> ‘‘તેન ખો પન સમયેન રઞ્ઞો પસેનદિસ્સ કોસલસ્સ મહાયઞ્ઞો પચ્ચુપટ્ઠિતો હોતિ, પઞ્ચ ચ ઉસભસતાનિ પઞ્ચ ચ વચ્છતરસતાનિ પઞ્ચ ચ વચ્છતરિસતાનિ પઞ્ચ ચ અજસતાનિ પઞ્ચ ચ ઉરબ્ભસતાનિ થૂણૂપનીતાનિ હોન્તિ યઞ્ઞત્થાય. યેપિસ્સ તે હોન્તિ દાસાતિ વા પેસ્સાતિ વા કમ્મકરાતિ વા, તેપિ દણ્ડતજ્જિતા ભયતજ્જિતા અસ્સુમુખા રુદમાના પરિકમ્માનિ કરોન્તી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૦).

મહાજનો અત્તનો અત્તનો પુત્તધીતુઞાતીનં અત્થાય પરિદેવમાનો મહાસદ્દમકાસિ, મહાપથવીઉન્દ્રિયનસદ્દો વિય અહોસિ. અથ મલ્લિકા દેવી તં સદ્દં સુત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં નુ ખો તે, મહારાજ, ઇન્દ્રિયાનિ અપાકતિકાનિ, કિલન્તરૂપાનિ વિય પઞ્ઞાયન્તી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘કિં તુય્હં , મલ્લિકે, ત્વં મમ કણ્ણમૂલેન આસિવિસમ્પિ ગચ્છન્તં ન જાનાસી’’તિ? ‘‘કિં પનેતં, દેવા’’તિ? ‘‘રત્તિભાગે મે એવરૂપો નામ સદ્દો સુતો , સ્વાહં પુરોહિતં પુચ્છિત્વા જીવિતન્તરાયો તે પઞ્ઞાયતિ, સબ્બસતયઞ્ઞં યજિત્વા જીવિતં લભિસ્સસી’’તિ સુત્વા ‘‘મમ જીવિતમેવ મય્હં લાભો’’તિ ઇમે પાણે ગણ્હાપેસિન્તિ. મલ્લિકા દેવી, ‘‘અન્ધબાલોસિ, મહારાજ, કિઞ્ચાપિ મહાભક્ખોસિ, અનેકસૂપબ્યઞ્જનવિકતિકં દોણપાકં ભોજનં ભુઞ્જસિ, દ્વીસુ રટ્ઠેસુ રજ્જં કારેસિ, પઞ્ઞા પન તે મન્દા’’તિ આહ. ‘‘કસ્મા એવં વદેસિ, દેવી’’તિ? ‘‘કહં તયા અઞ્ઞસ્સ મરણેન અઞ્ઞસ્સ જીવિતલાભો દિટ્ઠપુબ્બો, અન્ધબાલસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કથં ગહેત્વા કસ્મા મહાજનસ્સ ઉપરિ દુક્ખં ખિપસિ, ધુરવિહારે સદેવકસ્સ લોકસ્સ અગ્ગપુગ્ગલો અતીતાદીસુ અપ્પટિહતઞાણો સત્થા વસતિ, તં પુચ્છિત્વા તસ્સોવાદં કરોહી’’તિ વુત્તે રાજા સલ્લહુકેહિ યાનેહિ મલ્લિકાય સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા મરણભયતજ્જિતો કિઞ્ચિ વત્તું અસક્કોન્તો સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ.

અથ નં સત્થા ‘‘હન્દ કુતો નુ ત્વં, મહારાજ, આગચ્છસિ દિવા દિવસ્સા’’તિ પઠમતરં આલપિ. સો તુણ્હીયેવ નિસીદિ. તતો મલ્લિકા ભગવતો આરોચેસિ – ‘‘ભન્તે, રઞ્ઞા કિર મજ્ઝિમયામસમનન્તરે સદ્દો સુતો. અથ નં પુરોહિતસ્સ આરોચેસિ. પુરોહિતો ‘જીવિતન્તરાયો તે ભવિસ્સતિ, તસ્સ પટિઘાતત્થાય સબ્બસતે પાણે ગહેત્વા તેસં ગલલોહિતેન યઞ્ઞે યજિતે જીવિતં લભિસ્સસી’તિ આહ. રાજા પાણે ગણ્હાપેસિ, તેનાયં મયા ઇધાનીતો’’તિ. ‘‘એવં કિર, મહારાજા’’તિ? ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિન્તિ તે સદ્દો સુતો’’તિ? સો અત્તના સુતનિયામેનેવ આચિક્ખિ. તથાગતસ્સ તં સુત્વાવ એકોભાસો અહોસિ. અથ નં સત્તા આહ – ‘‘મા ભાયિ, મહારાજ, તવ અન્તરાયો નત્થિ, પાપકમ્મિનો સત્થા અત્તનો દુક્ખં આવીકરોન્તા એવમાહંસૂ’’તિ. ‘‘કિં પન, ભન્તે, તેહિ કત’’ન્તિ? અથ ખો ભગવા તેસં કમ્મં આચિક્ખિતું ‘‘તેન હિ, મહારાજ, સુણાહી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે વીસતિવસ્સસહસ્સાયુકેસુ મનુસ્સેસુ કસ્સપો ભગવા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા વીસતિયા ખીણાસવસહસ્સેહિ સદ્ધિં ચારિકં ચરમાનો બારાણસિમગમાસિ. બારાણસિવાસિનો દ્વેપિ તયોપિ બહુતરાપિ એકતો હુત્વા આગન્તુકદાનં પવત્તયિંસુ. તદા બારાણસિયં ચત્તાલીસકોટિવિભવા ચત્તારો સેટ્ઠિપુત્તા સહાયકા અહેસું. તે મન્તયિંસુ – ‘‘અમ્હાકં ગેહે બહુધનં, તેન કિં કરોમા’’તિ? ‘‘એવરૂપે બુદ્ધે ચારિકં ચરમાને દાનં દસ્સામ, સીલં રક્ખિસ્સામ, પૂજં કરિસ્સામા’’તિ એકોપિ અવત્વા તેસુ એકો તાવ એવમાહ – ‘‘તિખિણસુરં પિવન્તા મધુરમંસં ખાદન્તા વિચરિસ્સામ, ઇદં અમ્હાકં જીવિતફલ’’ન્તિ. અપરોપિ એવમાહ – ‘‘દેવસિકં તિવસ્સિકગન્ધસાલિભત્તં નાનગ્ગરસેહિ ભુઞ્જન્તા વિચરિસ્સામા’’તિ. અપરોપિ એવમાહ – ‘‘નાનપ્પકારં પૂવખજ્જકવિકતિં પચાપેત્વા ખાદન્તા વિચરિસ્સામા’’તિ. અપરોપિ એવમાહ – ‘‘સમ્મા મયં અઞ્ઞં કિઞ્ચિ ન કરિસ્સામ, ‘ધનં દસ્સામા’તિ વુત્તે અનિચ્છમાના ઇત્થી નામ નત્થિ, તસ્મા ધનેન પલોભેત્વા પારદારિકકમ્મં કરિસ્સામા’’તિ. ‘‘સાધુ, સાધૂ’’તિ સબ્બેવ તસ્સ કથાય અટ્ઠંસુ.

તે તતો પટ્ઠાય અભિરૂપાનં ઇત્થીનં ધનં પેસેત્વા વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ પારદારિકકમ્મં કત્વા કાલં કત્વા અવીચિનિરયે નિબ્બત્તા. તે એકં બુદ્ધન્તરં નિરયે પચ્ચિત્વા તત્થ કાલં કત્વા પક્કાવસેસેન સટ્ઠિયોજનિકાય લોહકુમ્ભિયા નિબ્બત્તિત્વા તિંસાય વસ્સસહસ્સેહિ હેટ્ઠિમતલં પત્વા પુનપિ તિંસાય વસ્સસહસ્સેહિ લોહકુમ્ભિમુખં પત્વા એકેકં ગાથં વત્તુકામા હુત્વા વત્તું અસક્કોન્તા એકેકં અક્ખરં વત્વા પુન પરિવત્તિત્વા, લોહકુમ્ભિમેવ પવિટ્ઠા. ‘‘વદેહિ, મહારાજ, પઠમં તે કિં સદ્દો નામ સુતો’’તિ? ‘‘દુ-ઇતિ, ભન્તે’’તિ. સત્થા તેન અપરિપુણ્ણં કત્વા વુત્તં ગાથં પરિપુણ્ણં કત્વા દસ્સેન્તો એવમાહ –

‘‘દુજ્જીવિતમજીવિમ્હ , યે સન્તે ન દદમ્હસે;
વિજ્જમાનેસુ ભોગેસુ, દીપં નાકમ્હ અત્તનો’’તિ. (જા॰ ૧.૪.૫૩; પે॰ વ॰ ૮૦૪);

અથ રઞ્ઞો ઇમિસ્સા ગાથાય અત્થં પકાસેત્વા, ‘‘કિં તે, મહારાજ, દુતિયસદ્દો તતિયસદ્દો ચતુત્થસદ્દો સુતો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘એવં નામા’’તિ વુત્તે અવસેસં પરિપૂરેન્તો –

‘‘સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ, પરિપુણ્ણાનિ સબ્બસો;
નિરયે પચ્ચમાનાનં, કદા અન્તો ભવિસ્સતિ.

‘‘નત્થિ અન્તો કુતો અન્તો, ન અન્તો પટિદિસ્સતિ;
તદા હિ પકતં પાપં, મમ તુય્હઞ્ચ મારિસા.

‘‘સોહં નૂન ઇતો ગન્ત્વા, યોનિં લદ્ધાન માનુસિં;
વદઞ્ઞૂ સીલસમ્પન્નો, કાહામિ કુસલં બહુ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૪.૫૪-૫૬; પે॰ વ॰ ૮૦૨, ૮૦૩, ૮૦૫) –

પટિપાટિયા ઇમા ગાથા વત્વા તાસં અત્થં પકાસેત્વા ‘‘ઇતિ ખો, મહારાજ, તે ચત્તારો જના એકેકં ગાથં વત્તુકામાપિ વત્તું અસક્કોન્તા એકકમેવ અક્ખરં વત્વા પુન લોહકુમ્ભિમેવ પવિટ્ઠા’’તિ આહ.

રઞ્ઞા કિર પસેનદિકોસલેન તસ્સ સદ્દસ્સ સુતકાલતો પટ્ઠાય તે હેટ્ઠા ભસ્સન્તિ એવ, અજ્જાપિ એકં વસ્સસહસ્સં નાતિક્કમન્તિ. રઞ્ઞો તં દેસનં સુત્વા મહાસંવેગો ઉપ્પજ્જિ. સો ‘‘ભારિયં વતિદં પારદારિકકમ્મં નામ, એકં કિર બુદ્ધન્તરં નિરયે પચ્ચિત્વા તતો ચુતા સટ્ઠિયોજનિકાય લોહકુમ્ભિયા નિબ્બત્તિત્વા તત્થ સટ્ઠિવસ્સસહસ્સાનિ પચ્ચિત્વા એવમ્પિ નેસં દુક્ખા મુચ્ચનકાલો ન પઞ્ઞાયતિ, અહમ્પિ પરદારે સિનેહં કત્વા સબ્બરત્તિં નિદ્દં ન લભિં, ઇદાનિ ઇતો પટ્ઠાય પરદારે માનસં ન બન્ધિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તથાગતં આહ – ‘‘ભન્તે, અજ્જ મે રત્તિયા દીઘભાવો ઞાતો’’તિ. સોપિ પુરિસો તત્થેવ નિસિન્નો તં કથં સુત્વા ‘‘લદ્ધો મે બલવપ્પચ્ચયો’’તિ સત્થારં આહ – ‘‘ભન્તે, રઞ્ઞા તાવ અજ્જ રત્તિયા દીઘભાવો ઞાતો, અહં પન હિય્યો સયમેવ યોજનસ્સ દીઘભાવં અઞ્ઞાસિ’’ન્તિ. સત્થા દ્વિન્નમ્પિ કથં સંસન્દિત્વા ‘‘એકચ્ચસ્સ રત્તિ દીઘા હોતિ, એકચ્ચસ્સ યોજનં દીઘં હોતિ, બાલસ્સ પન સંસારો દીઘો હોતી’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૦. ‘‘દીઘા જાગરતો રત્તિ, દીઘં સન્તસ્સ યોજનં;
દીઘો બાલાન સંસારો, સદ્ધમ્મં અવિજાનત’’ન્તિ.

તત્થ **દીઘાતિ** રત્તિ નામેસા તિયામમત્તાવ, જાગરન્તસ્સ પન દીઘા હોતિ, દ્વિગુણતિગુણા વિય હુત્વા ખાયતિ. તસ્સા દીઘભાવં અત્તાનં મઙ્કુણસઙ્ઘસ્સ ભત્તં કત્વા યાવ સૂરિયુગ્ગમના સમ્પરિવત્તકં સેમાનો મહાકુસીતોપિ, સુભોજનં ભુઞ્જિત્વા સિરિસયને સયમાનો કામભોગીપિ ન જાનાતિ, સબ્બરત્તિં પન પધાનં પદહન્તો યોગાવચરો ચ, ધમ્મકથં કથેન્તો ધમ્મકથિકો ચ, આસનસમીપે ઠત્વા ધમ્મં સુણન્તો ચ, સીસરોગાદિફુટ્ઠો વા હત્થપાદચ્છેદનાદિં પત્તો વા વેદનાભિભૂતો ચ, રત્તિં મગ્ગપટિપન્નો અદ્ધિકો ચ જાનાતિ. **યોજનન્તિ** યોજનમ્પિ ચતુગાવુતમત્તમેવ, **સન્તસ્સ** પન કિલન્તસ્સ **દીઘં** હોતિ, દ્વિગુણતિગુણં વિય ખાયતિ. સકલદિવસઞ્હિ મગ્ગં ગન્ત્વા કિલન્તો પટિપથં આગચ્છન્તં દિસ્વા ''પુરતો ગામો કીવદૂરો''તિ પુચ્છિત્વા ''યોજન''ન્તિ વુત્તે થોકં ગન્ત્વા અપરમ્પિ પુચ્છિત્વા તેનાપિ ''યોજન''ન્તિ વુત્તે પુન થોકં ગન્ત્વા અપરમ્પિ પુચ્છતિ. સોપિ ''યોજન''ન્તિ વદતિ. સો પુચ્છિતપુચ્છિતા યોજનન્તેવ વદન્તિ, દીઘં વતિદં યોજનં, એકયોજનં દ્વે તીણિ યોજનાનિ વિય મઞ્ઞેતિ. **બાલાનન્તિ** ઇધલોકપરલોકત્થં પન અજાનન્તાનં બાલાનં સંસારવટ્ટસ્સ પરિયન્તં કાતું અસક્કોન્તાનં યં સત્તતિંસબોધિપક્ખિયભેદં સદ્ધમ્મં ઞત્વા સંસારસ્સ અન્તં કરોન્તિ, તં **સદ્ધમ્મં અવિજાનતં સંસારો દીઘો** નામ હોતિ. સો હિ અત્તનો ધમ્મતાય એવ દીઘો નામ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''અનમતગ્ગોયં, ભિક્ખવે, સંસારો, પુબ્બા કોટિ ન પઞ્ઞાયતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૪). બાલાનં પન પરિયન્તં કાતું અસક્કોન્તાનં અતિદીઘોયેવાતિ.

દેસનાવસાને સો પુરિસો સોતાપત્તિફલં પત્તો, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પત્તા. મહાજનસ્સ સાત્થિકા ધમ્મદેસના જાતાતિ.

રાજા સત્થારં વન્દિત્વા ગચ્છન્તોયેવ તે સત્તે બન્ધના મોચેસિ. તત્થ ઇત્થિપુરિસા બન્ધના મુત્તા સીસં ન્હત્વા સકાનિ ગેહાનિ ગચ્છન્તા ''ચિરં જીવતુ નો, અય્યા, મલ્લિકા દેવી, તં નિસ્સાય જીવિતં લભિમ્હા''તિ મલ્લિકાય ગુણકથં કથયિંસુ. સાયન્હસમયે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''અહો પણ્ડિતા વતાયં, મલ્લિકા, અત્તનો પઞ્ઞં નિસ્સાય એત્તકસ્સ જનસ્સ જીવિતદાનં અદાસી''તિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તેસં ભિક્ખૂનં કથં સુત્વા ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા ધમ્મસભં પવિસિત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ન, ભિક્ખવે, મલ્લિકા, ઇદાનેવ અત્તનો પઞ્ઞં નિસ્સાય મહાજનસ્સ જીવિતદાનં દેતિ, પુબ્બેપિ અદાસિયેવા''તિ વત્વા તમત્થં પકાસન્તો અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં રઞ્ઞો પુત્તો એકં નિગ્રોધરુક્ખં ઉપસઙ્કમિત્વા તત્થ નિબ્બત્તાય દેવતાય આયાચિ – ''સામિ દેવરાજ, ઇમસ્મિં જમ્બુદીપે એકસતરાજાનો એકસતઅગ્ગમહેસિયો, સચાહં પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં લભિસ્સામી, એતેસં ગલલોહિતેન બલિં કરિસ્સામી''તિ. સો પિતરિ કાલકતે રજ્જં પત્વા ''દેવતાય મે આનુભાવેન રજ્જં પત્તં, બલિમસ્સા કરિસ્સામી''તિ મહતિયા સેનાય નિક્ખમિત્વા એકં રાજાનં અત્તનો વસે વત્તેત્વા તેન સદ્ધિં અપરમ્પિ અપરમ્પીતિ સબ્બે રાજાનો અત્તનો વસે કત્વા સદ્ધિં અગ્ગમહેસીહિ આદાય ગચ્છન્તો ઉગ્ગસેનસ્સ નામ સબ્બકનિટ્ઠસ્સ રઞ્ઞો ધમ્મદિન્ના નામ અગ્ગમહેસી ગરુગબ્ભા, તં ઓહાય આગન્ત્વા ''એત્તકજનં વિસપાનકં પાયેત્વા મારેસ્સામી''તિ રુક્ખમૂલં સોધાપેસિ. દેવતા ચિન્તેસિ – ''અયં રાજા એત્તકે રાજાનો ગણ્હન્તો 'મં નિસ્સાય ગહિતા ઇમે'તિ ચિન્તેત્વા તેસં ગલલોહિતેન મય્હં બલિં કાતુકામો, સચે પનાયં એતે ઘાતેસ્સતિ, જમ્બુદીપે રાજવંસો ઉપચ્છિજ્જિસ્સતિ, રુક્ખમૂલેપિ, મે અસુચિ ભવિસ્સતિ, સક્ખિસ્સામિ નુ ખો એતં નિવારેતુ''ન્તિ. સા ઉપધારેન્તી ''નાહં સક્ખિસ્સામી''તિ ઞત્વા અઞ્ઞમ્પિ દેવતં ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં આરોચેત્વા ''ત્વં સક્ખિસ્સસી''તિ આહ. તાયપિ પટિક્ખિત્તા અઞ્ઞમ્પિ અઞ્ઞમ્પીતિ એવં સકલચક્કવાળદેવતાયો ઉપસઙ્કમિત્વા તાહિપિ પટિક્ખિત્તા ચતુન્નં મહારાજૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા ''મયં ન સક્કોમ, અમ્હાકં પન રાજા અમ્હેહિ

પુઞ્ઞેન ચ પઞ્ઞાય ચ વિસિટ્ઠો, તં પુચ્છા''તિ તેહિપિ પટિક્ખિત્તકાલે સક્કં ઉપસઙ્કમિત્વા તમત્થં આરોચેત્વા, ''દેવ, તુમ્હેસુ અપ્પોસ્સુક્કતં આપન્નેસુ ખત્તિયવંસો ઉપચ્છિજ્જિસ્સતિ, તસ્સ પટિસરણં હોથા''તિ આહ. સક્કો ''અહમ્પિ નં પટિબાહિતું ન સક્ખિસ્સામિ, ઉપાયં પન તે વક્ખામી''તિ વત્વા ઉપાયં આચિક્ખિ – ''ગચ્છ, ત્વં રઞ્ઞો પસ્સન્તસ્સેવ રત્તવત્થં નિવાસેત્વા અત્તનો રુક્ખતો નિક્ખમિત્વા ગમનાકારં દસ્સેહિ. અથ તં રાજા 'દેવતા ગચ્છતિ, નિવત્તાપેસ્સામિ ન'ન્તિ નાનપ્પકારેન યાચિસ્સતિ. અથ નં વદેય્યાસિ 'ત્વં એકસતરાજાનો સદ્ધિં અગ્ગમહેસીહિ આનેત્વા તેસં ગલલોહિતેન બલિં કરિસ્સામી'તિ મય્હં આયાચિત્વા ઉગ્ગસેનસ્સ રઞ્ઞો દેવિં ઓહાય આગતો, નાહં તાદિસસ્સ મુસાવાદસ્સ બલિં સમ્પટિચ્છામી''તિ, ''એવં કિર વુત્તે રાજા તં આણાપેસ્સતિ, સા રઞ્ઞો ધમ્મં દેસેત્વા એત્તકસ્સ જનસ્સ જીવિતદાનં દસ્સતી''તિ. ઇમિના કારણેન સક્કો દેવતાય ઇમં ઉપાયં આચિક્ખિ. દેવતા તથા અકાસિ.

રાજાપિ તં આણાપેસિ. સા આગન્ત્વા તેસં રાજૂનં પરિયન્તે નિસિન્નમ્પિ અત્તનો રાજાનમેવ વન્દિ. રાજા ''મયિ સબ્બરાજજેટ્ઠકે ઠિતે સબ્બકનિટ્ઠં અત્તનો સામિકં વન્દતી''તિ તસ્સા કુજ્ઝિ. અથ નં સા આહ – ''કિં મય્હં તયિ પટિબદ્ધં, અયં પન મે સામિકો ઇસ્સરિયસ્સ દાયકો, ઇમં અવન્દિત્વા કસ્મા તં વન્દિસ્સામી''તિ? રુક્ખદેવતા પસ્સન્તસ્સેવ મહાજનસ્સ ''એવં, ભદ્દે, એવં, ભદ્દે''તિ વત્વા તં પુપ્ફમુટ્ઠિના પૂજેસિ . પુન રાજા આહ – ''સચે મં ન વન્દસિ, મય્હં રજ્જસિરિદાયિકં એવં મહાનુભાવં દેવતં કસ્મા ન વન્દસી''તિ? ''મહારાજ, તયા અત્તનો પુઞ્ઞે ઠત્વા રાજાનો ગહિતા, ન દેવતાય ગહેત્વા દિન્ના''તિ. પુનપિ તં દેવતા ''એવં, ભદ્દે, એવં, ભદ્દે''તિ વત્વા તથેવ પૂજેસિ. પુન સા રાજાનં આહ – ''ત્વં 'દેવતાય મે એત્તકા રાજાનો ગહેત્વા દિન્ના'તિ વદેસિ, ઇદાનિ તે દેવતાય ઉપરિ વામપસ્સે રુક્ખો અગ્ગિના દડ્ઢો, સા તં અગ્ગિં નિબ્બાપેતું કસ્મા નાસક્ખિ, યદિ એવં મહાનુભાવા''તિ. પુનપિ તં દેવતા ''એવં, ભદ્દે, એવં, ભદ્દે''તિ વત્વા તથેવ પૂજેસિ.

સા કથયમાના ઠિતા રોદિ ચેવ હસિ ચ. અથ નં રાજા ''કિં ઉમ્મત્તિકાસી''તિ આહ. ''કસ્મા દેવ એવં વદેસિ''? ''ન માદિસિયો ઉમ્મત્તિકા હોન્તી''તિ. અથ ''નં કિં કારણા રોદસિ ચેવ હસસિ ચા''તિ? ''સુણાહિ, મહારાજ, અહઞ્હિ અતીતે કુલધીતા હુત્વા પતિકુલે વસન્તી સામિકસ્સ સહાયકં પાહુનકં આગતં દિસ્વા તસ્સ ભત્તં પચિતુકામા 'મંસં આહરા'તિ દાસિયા કહાપણં દત્વા તાય મંસં અલભિત્વા આગતાય 'નત્થિ મંસ'ન્તિ વુત્તે ગેહસ્સ પચ્છિમભાગે સયિતાય એળિકાય સીસં છિન્દિત્વા ભત્તં સમ્પાદેસિં. સાહં એકિસ્સાય એળિકાય સીસં છિન્દિત્વા નિરયે પચ્ચિત્વા પક્કાવસેસેન તસ્સા લોમગણનાય સીસચ્છેદં પાપુણિં, 'ત્વં એત્તકં જનં વધિત્વા કદા દુક્ખા મુચ્ચિસ્સસી'તિ એવમહં તવ દુક્ખં અનુસ્સરન્તી રોદિ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''એકિસ્સા કણ્ઠં છેત્વાન, લોમગણનાય પચ્ચિસં;
બહૂનં કણ્ઠે છેત્વાન, કથં કાહસિ ખત્તિયા''તિ.

અથ ''કસ્મા ત્વં હસસી''તિ? '''એતસ્મા દુક્ખા મુત્તામ્હી'તિ તુસ્સિત્વા, મહારાજા''તિ . પુનપિ તં દેવતા ''એવં, ભદ્દે, એવં, ભદ્દે''તિ વત્વા પુપ્ફમુટ્ઠિના પૂજેસિ. રાજા ''અહો મે ભારિયં કતં કમ્મં, અયં કિર એકં એળિકં વધિત્વા નિરયે પક્કાવસેસેન તસ્સા લોમગણનાય સીસચ્છેદં પાપુણિ, અહં એત્તકં જનં વધિત્વા કદા સોત્થિં પાપુણિસ્સામી''તિ સબ્બે રાજાનો મોચેત્વા અત્તનો મહલ્લકતરે વન્દિત્વા દહરદહરાનં અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સબ્બે ખમાપેત્વા સકસકટ્ઠાનમેવ પહિણિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ‘‘એવં, ભિક્ખવે, ન ઇદાનેવ, મલ્લિકા દેવી, અત્તનો પઞ્ઞં નિસ્સાય મહાજનસ્સ જીવિતદાનં દેતિ, પુબ્બેપિ અદાસિયેવા’’તિ વત્વા અતીતં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા બારાણસિરાજા પસેનદિ કોસલો અહોસિ, ધમ્મદિન્ના, દેવી મલ્લિકા, રુક્ખદેવતા અહમેવા’’તિ. એવં અતીતં સમોધાનેત્વા પુન ધમ્મં દેસેન્તો, ‘‘ભિક્ખવે, પાણાતિપાતો નામ ન કત્તબ્બયુત્તકો. પાણાતિપાતિનો હિ દીઘરત્તં સોચન્તી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા આહ –

‘‘ઇધ સોચતિ પેચ્ચ સોચતિ,
પાપકારી ઉભયત્થ સોચતિ;
સો સોચતિ સો વિહઞ્ઞતિ,
દિસ્વા કમ્મકિલિટ્ઠમત્તનો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫);

‘‘એવં ચે સત્તા જાનેય્યું, દુક્ખાયં જાતિસમ્ભવો;
ન પાણો પાણિનં હઞ્ઞે, પાણઘાતી હિ સોચતી’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૮);

અઞ્ઞતરપુરિસવત્થુ પઠમં.

૨. મહાકસ્સપત્થેરસદ્ધિવિહારિકવત્થુ

ચરઞ્ચે નાધિગચ્છેય્યાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં જેતવને વિહરન્તો મહાકસ્સપત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં આરબ્ભ કથેસિ. દેસના રાજગહે સમુટ્ઠિતા.

થેરં કિર રાજગહં નિસ્સાય પિપ્પલિગુહાયં વસન્તં દ્વે સદ્ધિવિહારિકા ઉપટ્ઠહિંસુ. તેસુ એકો સક્કચ્ચં વત્તં કરોતિ, એકો તેન કતં કતં અત્તના કતં વિય દસ્સેન્તો મુખોદકદન્તકટ્ઠાનં પટિયાદિતભાવં ઞત્વા, ‘‘ભન્તે, મુખોદકદન્તકટ્ઠાનિ મે પટિયાદિતાનિ, મુખં ધોવથા’’તિ વદતિ, પાદધોવનન્હાનાદિકાલેપિ એવમેવ વદતિ. ઇતરો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં નિચ્ચકાલં મયા કતં કતં અત્તના કતં વિય કત્વા દસ્સેતિ, હોતુ, કત્તબ્બયુત્તકમસ્સ કરિસ્સામી’’તિ. તસ્સ ભુઞ્જિત્વા સુપન્તસ્સેવ ન્હાનોદકં તાપેત્વા એકસ્મિં ઘટે કત્વા પિટ્ઠિકોટ્ઠકે ઠપેસિ, ઉદકતાપનભાજને પન નાળિમત્તં ઉદકં સેસેત્વા ઉસુમં મુઞ્ચન્તં ઠપેસિ. તં ઇતરો સાયન્હસમયે પબુજ્ઝિત્વા ઉસુમં નિક્ખન્તં દિસ્વા ‘‘ઉદકં તાપેત્વા કોટ્ઠકે ઠપિતં ભવિસ્સતી’’તિ વેગેન ગન્ત્વા થેરં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, કોટ્ઠકે ઉદકં ઠપિતં, ન્હાયથા’’તિ વત્વા થેરેન સદ્ધિંયેવ કોટ્ઠકં પાવિસિ. થેરો ઉદકં અપસ્સન્તો ‘‘કહં ઉદકં, આવુસો’’તિ આહ. દહરો અગ્ગિસાલં ગન્ત્વા ભાજને ઉળુઙ્કં ઓતારેત્વા તુચ્છભાવં ઞત્વા ‘‘પસ્સથ દુટ્ઠસ્સ કમ્મં તુચ્છભાજનં ઉદ્ધને આરોપેત્વા કુહિં ગતો, અહં ‘કોટ્ઠકે ઉદક’ન્તિ સઞ્ઞાય આરોચેસિ’’ન્તિ ઉજ્ઝાયન્તો ઘટં આદાય તિત્થં અગમાસિ. ઇતરોપિ પિટ્ઠિકોટ્ઠકતો ઉદકં આહરિત્વા કોટ્ઠકે ઠપેસિ.

થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં દહરો ‘ઉદકં મે તાપેત્વા કોટ્ઠકે ઠપિતં, એથ, ભન્તે, ન્હાયથા’તિ વત્વા ઇદાનિ ઉજ્ઝાયન્તો ઘટં આદાય તિત્થં ગચ્છતિ, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ ઉપધારેન્તો ‘‘એત્તકં કાલં એસ દહરો ઇમિના કતં વત્તં અત્તનાવ કતં વિય પકાસેતી’’તિ ઞત્વા સાયં આગન્ત્વા નિસિન્નસ્સ ઓવાદમદાસિ, ‘‘આવુસો, ભિક્ખુના નામ ‘અત્તના કતમેવ કત’ન્તિ વત્તું વટ્ટતિ, નો અકતં, ત્વં ઇદાનેવ ‘કોટ્ઠકે ઉદકં ઠપિતં, ન્હાયથ, ભન્તે’તિ વત્વા મયિ પવિસિત્વા ઠિતે ઘટં આદાય ઉજ્ઝાયન્તો ગચ્છસિ, પબ્બજિતસ્સ નામ એવં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ. સો ‘‘પસ્સથ

થેરસ્સ કમ્મં, ઉદકમત્તકં નામ નિસ્સાય મં એવં વદેસી''તિ કુજ્ઝિત્વા પુનદિવસે થેરેન સદ્ધિં પિણ્ડાય ન પાવિસિ. થેરો ઇતરેન સદ્ધિં એકં પદેસં અગમાસિ. સો તસ્મિં ગતે થેરસ્સ ઉપટ્ઠાકકુલં ગન્ત્વા ''થેરો કહં, ભન્તે''તિ પુટ્ઠો ''થેરસ્સ અફાસુકં જાતં, વિહારેયેવ નિસિન્નો''તિ આહ. ''કિં પન, ભન્તે, લદ્ધું વટ્ટતી''તિ? ''એવરૂપં કિર નામ આહારં દેથા''તિ વુત્તે તેન વુત્તનિયામેનેવ સમ્પાદેત્વા અદંસુ. સો અન્તરામગ્ગેવ તં ભત્તં ભુઞ્જિત્વા વિહારં ગતો. થેરોપિ ગતટ્ઠાને મહન્તં સુખુમવત્થં લભિત્વા અત્તના સદ્ધિં ગતદહરસ્સ અદાસિ. સો તં રજિત્વા અત્તનો નિવાસનપારુપનં અકાસિ.

થેરો પુનદિવસે તં ઉપટ્ઠાકકુલં ગન્ત્વા, ''ભન્તે, 'તુમ્હાકં કિર અફાસુકં જાત'ન્તિ અમ્હેહિ દહરેન વુત્તનિયામેનેવ પટિયાદેત્વા આહારો પેસિતો, પરિભુઞ્જિત્વા વો ફાસુકં જાત''ન્તિ વુત્તે તુણ્હી અહોસિ. વિહારં પન ગન્ત્વા તં દહરં વન્દિત્વા નિસિન્નં એવમાહ – ''આવુસો, તયા કિર હિય્યો, ઇદં નામ કતં, ઇદં પબ્બજિતાનં ન અનુચ્છવિકં, વિઞ્ઞત્તિં કત્વા ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી''તિ. સો કુજ્ઝિત્વા થેરે આઘાતં બન્ધિત્વા ''પુરિમદિવસે ઉદકમત્તં નિસ્સાય મં મુસાવાદિં કત્વા અજ્જ અત્તનો ઉપટ્ઠાકકુલે ભત્તમુટ્ઠિયા ભુત્તકારણા મં 'વિઞ્ઞત્તિં કત્વા ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી'તિ વદતિ, વત્થમ્પિ તેન અત્તનો ઉપટ્ઠાકસ્સેવ દિન્નં, અહો થેરસ્સ ભારિયં કમ્મં, જાનિસ્સામિસ્સ કત્તબ્બયુત્તક''ન્તિ પુનદિવસે થેરે ગામં પવિસન્તે સયં વિહારે ઓહીયિત્વા દણ્ડં ગહેત્વા પરિભોગભાજનાનિ ભિન્દિત્વા થેરસ્સ પણ્ણસાલાય અગ્ગિં દત્વા યં ન ઝાયતિ, તં મુગ્ગરેન પહરન્તો ભિન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા પલાતો. સો કાલં કત્વા અવીચિમહાનિરયે નિબ્બત્તિ.

મહાજનો કથં સમુટ્ઠાપેસિ – ''થેરસ્સ કિર સદ્ધિવિહારિકો ઓવાદમત્તં અસહન્તો કુજ્ઝિત્વા પણ્ણસાલં ઝાપેત્વા પલાતો''તિ. અથેકો ભિક્ખુ અપરભાગે રાજગહા નિક્ખમિત્વા સત્થારં દટ્ઠુકામો જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા સત્થારા પટિસન્થારં કત્વા ''કુતો આગતોસી''તિ પુટ્ઠો ''રાજગહતો, ભન્તે''તિ આહ. ''મમ પુત્તસ્સ મહાકસ્સપસ્સ ખમનીય''ન્તિ? ''ખમનીયં, ભન્તે, એકો પન સદ્ધિવિહારિકો ઓવાદમત્તેન કુજ્ઝિત્વા પણ્ણસાલં ઝાપેત્વા પલાતો''તિ. સત્થા ''ન સો ઇદાનેવ ઓવાદં સુત્વા કુજ્ઝતિ, પુબ્બેપિ કુજ્ઝિયેવ. ન ઇદાનેવ કુટિં દૂસેતિ, પુબ્બેપિ દૂસેસિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે હિમવન્તપદેસે એકો સિઙ્ગિલસકુણો કુલાવકં કત્વા વસિ. અથેકદિવસં દેવે વસ્સન્તે એકો મક્કટો સીતેન કમ્પમાનો તં પદેસં અગમાસિ. સિઙ્ગિલો તં દિસ્વા ગાથમાહ –

> ''મનુસ્સસ્સેવ તે સીસં, હત્થપાદા ચ વાનર;
> અથ કેન નુ વણ્ણેન, અગારં તે ન વિજ્જતી''તિ. (જા॰ ૧.૪.૮૧);

મક્કટો ''કિઞ્ચાપિ મે હત્થપાદા અત્થિ, યાય પન પઞ્ઞાય વિચારેત્વા અગારં કરેય્યં, સા મે પઞ્ઞા નત્થી''તિ ચિન્તેત્વા તમત્થં વિઞ્ઞાપેતુકામો ઇમં ગાથમાહ –

> ''મનુસ્સસ્સેવ મે સીસં, હત્થપાદા ચ સિઙ્ગિલ;
> યાહુ સેટ્ઠા મનુસ્સેસુ, સા મે પઞ્ઞા ન વિજ્જતી''તિ. (જા॰ ૧.૪.૮૨);

અથ નં ''એવરૂપસ્સ તવ કથં ઘરાવાસો ઇજ્ઝિસ્સતી''તિ ગરહન્તો સિઙ્ગિલો ઇમં ગાથાદ્વયમાહ –

‘‘અનવટ્ઠિતચિત્તસ્સ , લહુચિત્તસ્સ દુબ્ભિનો;
નિચ્ચં અદ્ધુવસીલસ્સ, સુખભાવો ન વિજ્જતિ.

‘‘સો કરસ્સુ આનુભાવં, વીતિવત્તસ્સુ સીલિયં;
સીતવાતપરિત્તાણં, કરસ્સુ કુટવં કપી’’તિ. (જા॰ ૧.૪.૮૩-૮૪);

મક્કટો ‘‘અયં મં અનવટ્ઠિતચિત્તં લહુચિત્તં મિત્તદુબ્ભિં અદ્ધુવસીલં કરોતિ, ઇદાનિસ્સ મિત્તદુબ્ભિભાવં દસ્સેસ્સામી’’તિ કુલાવકં વિદ્ધંસેત્વા વિપ્પકિરિ. સકુણો તસ્મિં કુલાવકં ગણ્હન્તે એવ એકેન પસ્સેન નિક્ખમિત્વા પલાયિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ – ‘‘તદા મક્કટો કુટિદૂસકભિક્ખુ અહોસિ, સિઙ્ગિલસકુણો કસ્સપો અહોસી’’તિ . જાતકં સમોધાનેત્વા ‘‘એવં, ભિક્ખવે, ન ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ સો ઓવાદક્ખણે કુજ્ઝિત્વા કુટિં દૂસેસિ, મમ પુત્તસ્સ કસ્સપસ્સ એવરૂપેન બાલેન સદ્ધિં વસનતો એકકસ્સેવ નિવાસો સેય્યો’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૬૧. ‘‘ચરઞ્ચે નાધિગચ્છેય્ય, સેય્યં સદિસમત્તનો;
એકચરિયં દળ્હં કયિરા, નત્થિ બાલે સહાયતા’’તિ.

તત્થ **ચરન્તિ** ઇરિયાપથચારં અગ્ગહેત્વા મનસાચારો વેદિતબ્બો, કલ્યાણમિત્તં પરિયેસન્તોતિ અત્થો. **સેય્યં સદિસમત્તનો**તિ અત્તનો સીલસમાધિપઞ્ઞાગુણેહિ અધિકતરં વા સદિસં વા ન લભેય્ય ચે. **એકચરિયન્તિ** એતેસુ હિ સેય્યં લભમાનો સીલાદીહિ વડ્ઢતિ, સદિસં લભમાનો ન પરિહાયતિ, હીનેન પન સદ્ધિં એકતો વસન્તો એકતો સંભોગપરિભોગં કરોન્તો સીલાદીહિ પરિહાયતિ. તેન વુત્તં – ‘‘એવરૂપો પુગ્ગલો ન સેવિતબ્બો ન ભજિતબ્બો ન પયિરુપાસિતબ્બો અઞ્ઞત્ર અનુદ્દયા અઞ્ઞત્ર અનુકમ્પા’’તિ (પુ॰ પ॰ ૧૨૧; અ॰ નિ॰ ૩.૨૬). તસ્મા સચે કારુઞ્ઞં પટિચ્ચ ‘‘અયં મં નિસ્સાય સીલાદીહિ વડ્ઢિસ્સતી’’તિ તમ્હા પુગ્ગલા કિઞ્ચિ અપચ્ચાસીસન્તો તં સઙ્ગણ્હિતું સક્કોતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં . નો ચે સક્કોતિ, **એકચરિયં દળ્હં કયિરા** એકીભાવમેવ થિરં કત્વા સબ્બઇરિયાપથેસુ એકકોવ વિહરેય્ય. કિં કારણા? **નત્થિ બાલે સહાયતા**તિ સહાયતા નામ ચૂળસીલં મજ્ઝિમસીલં મહાસીલં દસ કથાવત્થૂનિ તેરસ ધુતઙ્ગગુણા વિપસ્સનાગુણા ચત્તારો મગ્ગા ચત્તારિ ફલાનિ તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞા. અયં સહાયતાગુણો બાલં નિસ્સાય નત્થીતિ.

દેસનાવસાને આગન્તુકો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલં પત્તો, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ, દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા અહોસીતિ.

મહાકસ્સપત્થેરસદ્ધિવિહારિકવત્થુ દુતિયં.

૩. આનન્દસેટ્ઠિવત્થુ

પુત્તા મત્થીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો આનન્દસેટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર આનન્દસેટ્ઠિ નામ ચત્તાલીસકોટિવિભવો મહામચ્છરી અહોસિ. સો અન્વડ્ઢમાસં ઞાતકે સન્નિપાતેત્વા પુત્તં મૂલસિરિં નામ તીસુ વેલાસુ એવં ઓવદતિ – ''ઇદં ચત્તાલીસકોટિધનં 'બહૂ'''તિ મા સઞ્ઞં કરિ, વિજ્જમાનં ધનં ન દાતબ્બં, નવં ધનં ઉપ્પાદેતબ્બં. એકેકમ્પિ હિ કહાપણં વયં કરોન્તસ્સ પન ખીયતેવ. તસ્મા –

> ''અઞ્જનાનં ખયં દિસ્વા, ઉપચિકાનઞ્ચ આચયં;
> મધૂનઞ્ચ સમાહારં, પણ્ડિતો ઘરમાવસે''તિ.

સો અપરેન સમયેન અત્તનો પઞ્ચ મહાનિધિયો પુત્તસ્સ અનાચિક્ખિત્વા ધનનિસ્સિતો મચ્છેરમલમલિનો કાલં કત્વા તસ્સેવ નગરસ્સ એકસ્મિં દ્વારગામકે ચણ્ડાલાનં કુલસહસ્સં પટિવસતિ. તત્થેકિસ્સા ચણ્ડાલિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. રાજા તસ્સ કાલકિરિયં સુત્વા પુત્તમસ્સ મૂલસિરિં પક્કોસાપેત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાને ઠપેસિ. તમ્પિ ચણ્ડાલકુલસહસ્સં એકતોવ ભતિયા કમ્મં કત્વા જીવમાનં તસ્સ પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાય નેવ ભતિં લભતિ, ન યાપનમત્તતો પરં ભત્તપિણ્ડમ્પિ. તે ''મયં એતરહિ કમ્મં કરોન્તાપિ પિણ્ડભત્તમ્પિ ન લભામ, અમ્હાકં અન્તરે કાળકણ્ણિયા ભવિતબ્બ''ન્તિ દ્વે કોટ્ઠાસા હુત્વા યાવ તસ્સ માતાપિતરો વિસું હોન્તિ, તાવ વિભજિત્વા ''ઇમસ્મિં કુલે કાળકણ્ણી ઉપ્પન્ના''તિ તસ્સ માતરં નીહરિંસુ.

સાપિ યાવસ્સા સો કુચ્છિગતો, તાવ યાપનમત્તમ્પિ કિચ્છેન લભિત્વા પુત્તં વિજાયિ. તસ્સ હત્થા ચ પાદા ચ અક્ખીનિ ચ કણ્ણા ચ નાસા ચ મુખઞ્ચ યથાઠાને ન અહેસું. સો એવરૂપેન અઙ્ગવેકલ્લેન સમન્નાગતો પંસુપિસાચકો વિય અતિવિરૂપો અહોસિ. એવં સન્તેપિ તં માતા ન પરિચ્ચજિ. કુચ્છિયં વસિતપુત્તસ્મિઞ્હિ સિનેહો બલવા હોતિ. સા તં કિચ્છેન પોસયમાના તં આદાય ગતદિવસે કિઞ્ચિ અલભિત્વા ગેહે કત્વા સયમેવ ગતદિવસે ભતિં લભતિ. અથ નં પિણ્ડાય ચરિત્વા જીવિતું સમત્થકાલે સા કપાલકં હત્થે ઠપેત્વા, ''તાત , મયં તં નિસ્સાય મહાદુક્ખં પત્તા, ઇદાનિ ન સક્કોમિ તં પોસેતું, ઇમસ્મિં નગરે કપણદ્ધિકાદીનં પટિયત્તભત્તાનિ અત્થિ, તત્થ ભિક્ખાય ચરિત્વા જીવાહી''તિ તં વિસ્સજ્જેસિ. સો ઘરપટિપાટિયા ચરન્તો આનન્દસેટ્ઠિકાલે નિવુત્થટ્ઠાનં ગન્ત્વા જાતિસ્સરો હુત્વા અત્તનો ગેહં પાવિસિ. તીસુ પન દ્વારકોટ્ઠકેસુ ન કોચિ સલ્લક્ખેસિ. ચતુત્થે દ્વારકોટ્ઠકે મૂલસિરિસેટ્ઠિનો પુત્તકા દિસ્વા ઉબ્બિગ્ગહદયા પરોદિંસુ. અથ નં સેટ્ઠિપુરિસા ''નિક્ખમ કાળકણ્ણી''તિ પોથેત્વા નીહરિત્વા સઙ્કારટ્ઠાને ખિપિંસુ. સત્થા આનન્દત્થેરેન પચ્છાસમણેન પિણ્ડાય ચરન્તો તં ઠાનં પત્તો થેરં ઓલોકેત્વા તેન પુટ્ઠો તં પવત્તિં આચિક્ખિ. થેરો મૂલસિરિં પક્કોસાપેસિ. અથ મહાજનકાયો સન્નિપતિ. સત્થા મૂલસિરિં આમન્તેત્વા ''જાનાસિ એત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''ન જાનામી''તિ વુત્તે, ''પિતા તે આનન્દસેટ્ઠી''તિ વત્વા અસદ્દહન્તં ''આનન્દસેટ્ઠિ પુત્તસ્સ તે પઞ્ચ મહાનિધિયો આચિક્ખાહી''તિ આચિક્ખાપેત્વા સદ્દહાપેસિ. સો સત્થારં સરણં અગમાસિ. તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ૬૨. ''પુત્તા મત્થિ ધનમ્મત્થિ, ઇતિ બાલો વિહઞ્ઞતિ;
> અત્તા હિ અત્તનો નત્થિ, કુતો પુત્તા કુતો ધન''ન્તિ.

તસ્સત્થો – **પુત્તા મે અત્થિ, ધનં મે અત્થિ, ઇતિ બાલો** પુત્તતણ્હાય ચેવ ધનતણ્હાય ચ હઞ્ઞતિ **વિહઞ્ઞતિ** દુક્ખયતિ, ''પુત્તા મે નસ્સિંસૂ''તિ વિહઞ્ઞતિ, ''નસ્સન્તી''તિ વિહઞ્ઞતિ, ''નસ્સિસ્સન્તી''તિ વિહઞ્ઞતિ. ધનેપિ એસેવ નયો. ઇતિ છહાકારેહિ વિહઞ્ઞતિ. ''પુત્તે પોસેસ્સામી''તિ રત્તિઞ્ચ દિવા ચ થલજલપથાદીસુ નાનપ્પકારતો

વાયમન્તોપિ વિહઞ્ઞતિ, ‘‘ધનં ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ કસિવાણિજ્જાદીનિ કરોન્તોપિ વિહઞ્ઞતેવ. એવં વિહઞ્ઞસ્સ ચ **અત્તા હિ અત્તનો નત્થિ** તેન વિઘાતેન દુક્ખિતં અત્તાનં સુખિતં કાતું અસક્કોન્તસ્સ પવત્તિયમ્પિસ્સ અત્તા હિ અત્તનો નત્થિ, મરણમઞ્ચે નિપન્નસ્સ મારણન્તિકાહિ વેદનાહિ અગ્ગિજાલાહિ વિય પરિડય્હમાનસ્સ છિજ્જમાનેસુ સન્ધિબન્ધનેસુ, ભિજ્જમાનેસુ અટ્ઠિસઙ્ઘાટેસુ નિમીલેત્વા પરલોકં ઉમ્મીલેત્વા ઇધલોકં પસ્સન્તસ્સાપિ દિવસે દિવસે દ્વિક્ખત્તું ન્હાપેત્વા તિક્ખત્તું ભોજેત્વા ગન્ધમાલાદીહિ અલઙ્કરિત્વા યાવજીવં પોસિતોપિ સહાયભાવેન દુક્ખપરિત્તાણં કાતું અસમત્થતાય અત્તા હિ અત્તનો નત્થિ. **કુતો પુત્તા કુતો ધનં** પુત્તા વા ધનં વા તસ્મિં સમયે કિમેવ કરિસ્સન્તિ, આનન્દસેટ્ઠિનોપિ કસ્સચિ કિઞ્ચિ અદત્વા પુત્તસ્સત્થાય ધનં સણ્ઠપેત્વા પુબ્બે વા મરણમઞ્ચે નિપન્નસ્સ, ઇદાનિ વા ઇમં દુક્ખં પત્તસ્સ કુતો પુત્તા કુતો ધનં. પુત્તા વા ધનં વા તસ્મિં સમયે કિં દુક્ખં હરિંસુ, કિં વા સુખં ઉપ્પાદયિંસૂતિ.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. દેસના મહાજનસ્સ સાત્થિકા અહોસીતિ.

આનન્દસેટ્ઠિવત્થુ તતિયં.

૪. ગણ્ઠિભેદકચોરવત્થુ

યો બાલોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ગણ્ઠિભેદકચોરે આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર દ્વે સહાયકા ધમ્મસ્સવનત્થાય ગચ્છન્તેન મહાજનેન સદ્ધિં જેતવનં ગન્ત્વા એકો ધમ્મકથં અસ્સોસિ, એકો અત્તનો ગય્હૂપગં ઓલોકેસિ. તેસુ એકો ધમ્મં સુણમાનો સોતાપત્તિફલં પાપુણિ, ઇતરો એકસ્સ દુસ્સન્તે બદ્ધં પઞ્ચમાસકમત્તં લભિ. તસ્સ તં ગેહે પાકભત્તં જાતં, ઇતરસ્સ ગેહે ન પચ્ચતિ. અથ નં સહાયકચોરો અત્તનો ભરિયાય સદ્ધિં ઉપ્પણ્ડયમાનો ‘‘ત્વં અતિપણ્ડિતતાય અત્તનો ગેહે પાકભત્તમૂલમ્પિ ન નિપ્ફાદેસી’’તિ આહ. ઇતરો પન ‘‘બાલભાવેનેવ વતાયં અત્તનો પણ્ડિતભાવં મઞ્ઞતી’’તિ તં પવત્તિં સત્થુ આરોચેતું ઞાતીહિ સદ્ધિં જેતવનં ગન્ત્વા આરોચેસિ. સત્થા તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૩. ‘‘યો બાલો મઞ્ઞતિ બાલ્યં, પણ્ડિતો વાપિ તેન સો;
બાલો ચ પણ્ડિતમાની, સ વે ‘બાલો’તિ વુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **યો બાલો**તિ યો અન્ધબાલો અપણ્ડિતો સમાનો ‘‘બાલો અહ’’ન્તિ અત્તનો બાલ્યં બાલભાવં મઞ્ઞતિ જાનાતિ. **તેન સો**તિ તેન કારણેન સો પુગ્ગલો **પણ્ડિતો વાપિ** હોતિ પણ્ડિતસદિસો વા. સો હિ ‘‘બાલો અહ’’ન્તિ જાનમાનો અઞ્ઞં પણ્ડિતં ઉપસઙ્કમન્તો પયિરુપાસન્તો તેન પણ્ડિતભાવત્થાય ઓવદિયમાનો અનુસાસિયમાનો તં ઓવાદં ગણ્હિત્વા પણ્ડિતો વા હોતિ પણ્ડિતતરો વા. **સ વે બાલો**તિ યો ચ બાલો સમાનો ‘‘કો અઞ્ઞો મયા સદિસો બહુસ્સુતો વા ધમ્મકથિકો વા વિનયધરો વા ધુતઙ્ગધરો વા અત્થી’’તિ એવં પણ્ડિતમાની હોતિ. સો અઞ્ઞં પણ્ડિતં અનુપસઙ્કમન્તો અપયિરુપાસન્તો નેવ પરિયત્તિં ઉગ્ગણ્હાતિ, ન પટિપત્તિં પૂરેતિ, એકન્તબાલભાવમેવ પાપુણાતિ. સો ગણ્ઠિભેદકચોરો વિય. તેન વુત્તં ‘‘સ વે ‘બાલો’તિ વુચ્ચતી’’તિ.

દેસનાપરિયોસાને ઇતરસ્સ ઞાતકેહિ સદ્ધિં મહાજનો સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણીતિ.

ગણ્ઠિભેદકચોરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. ઉદાયિત્થેરવત્થુ

યાવજીવમ્પિ ચે બાલોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉદાયિત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર મહાથેરેસુ પટિક્કન્તેસુ ધમ્મસભં ગન્ત્વા ધમ્માસને નિસીદિ. અથ નં એકદિવસં આગન્તુકા ભિક્ખૂ દિસ્વા ''અયં બહુસ્સુતો મહાથેરો ભવિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાના ખન્ધાદિપટિસંયુત્તં પઞ્હં પુચ્છિત્વા કિઞ્ચિ અજાનમાનં ''કો એસો, બુદ્ધેહિ સદ્ધિં એકવિહારે વસમાનો ખન્ધધાતુઆયતનમત્તમ્પિ ન જાનાતી''તિ ગરહિત્વા તં પવત્તિં તથાગતસ્સ આરોચેસું. સત્થા તેસં ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૪. ''યાવજીવમ્પિ ચે બાલો, પણ્ડિતં પયિરુપાસતિ;
ન સો ધમ્મં વિજાનાતિ, દબ્બી સૂપરસં યથા''તિ.

તસ્સત્થો – **બાલો** નામેસ યાવજીવમ્પિ પણ્ડિતં ઉપસઙ્કમન્તો પયિરુપાસન્તો ''ઇદં બુદ્ધવચનં, એત્તકં બુદ્ધવચન''ન્તિ એવં પરિયત્તિધમ્મં વા ''અયં ચારો, અયં વિહારો, અયં આચારો, અયં ગોચરો, ઇદં સાવજ્જં, ઇદં અનવજ્જં, ઇદં સેવિતબ્બં, ઇદં ન સેવિતબ્બં, ઇદં પટિવિજ્ઝિતબ્બં, ઇદં સચ્છિકાતબ્બ''ન્તિ એવં પટિપત્તિપટિવેધધમ્મં વા ન જાનાતિ. યથા કિં? **દબ્બી સૂપરસં યથા**તિ. યથા હિ દબ્બી યાવ પરિક્ખયા નાનપ્પકારાય સૂપવિકતિયા સમ્પરિવત્તમાનાપિ ''ઇદં લોણિકં, ઇદં અલોણિકં, ઇદં તિત્તકં, ઇદં ખારિકં, ઇદં કટુકં, ઇદં અમ્બિલં, ઇદં અનમ્બિલં, ઇદં કસાવ''ન્તિ સૂપરસં ન જાનાતિ, એવમેવ બાલો યાવજીવમ્પિ પણ્ડિતં પયિરુપાસમાનો વુત્તપ્પકારં ધમ્મં ન જાનાતીતિ.

દેસનાવસાને આગન્તુકા ભિક્ખૂ આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂતિ.

ઉદાયિત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. તિંસમત્તપાવેય્યકભિક્ખુવત્થુ

મુહુત્તમપિ ચે વિઞ્ઞૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિંસમત્તે પાવેય્યકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તેસઞ્હિ ભગવા ઇત્થિં પરિયેસન્તાનં કપ્પાસિકવનસણ્ડે પઠમં ધમ્મં દેસેસિ. તદા તે સબ્બેવ એહિભિક્ખુભાવં પત્વા ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરા હુત્વા તેરસ ધુતઙ્ગાનિ સમાદાય વત્તમાના પુનપિ દીઘસ્સ અદ્ધુનો અચ્ચયેન સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા **અનમતગ્ગધમ્મદેસનં** સુત્વા તસ્મિંયેવ આસને અરહત્તં પાપુણિંસુ. ભિક્ખૂ ''અહો વતિમેહિ ભિક્ખૂહિ ખિપ્પમેવ ધમ્મો વિઞ્ઞાતો''તિ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું. સત્થા તં સુત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ ઇમે તિંસમત્તા સહાયકા ધુત્તા હુત્વા **તુણ્ડિલજાતકે** (જા॰ ૧.૬.૮૮ આદયો) મહાતુણ્ડિલસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વાપિ ખિપ્પમેવ ધમ્મં વિઞ્ઞાય પઞ્ચ સીલાનિ સમાદિયિંસુ, તે તેનેવ ઉપનિસ્સયેન એતરહિ નિસિન્નાસનેયેવ અરહત્તં પત્તા''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૫. ''મુહુત્તમપિ ચે વિઞ્ઞૂ, પણ્ડિતં પયિરુપાસતિ;
ખિપ્પં ધમ્મં વિજાનાતિ, જિવ્હા સૂપરસં યથા''તિ.

તસ્સત્થો – **વિઞ્ઞૂ** પણ્ડિતપુરિસો **મુહુત્તમપિ ચે** અઞ્ઞં **પણ્ડિતં પયિરુપાસતિ**, સો તસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગણ્હન્તો પરિપુચ્છન્તો **ખિપ્પમેવ** પરિયત્તિધમ્મં **વિજાનાતિ**. તતો કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા પટિપત્તિયં ઘટેન્તો વાયમન્તો યથા નામ અનુપહતજિવ્હાપસાદો પુરિસો રસવિજાનનત્થં જિવ્હગ્ગે ઠપેત્વા એવ લોણિકાદિભેદં રસં વિજાનાતિ, એવં પણ્ડિતો ખિપ્પમેવ લોકુત્તરધમ્મમ્પિ વિજાનાતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ.

તિંસમત્તપાવેય્યકભિક્ખુવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિવત્થુ

ચરન્તિ બાલા દુમ્મેધાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ. સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિવત્થુ **ઉદાને** (ઉદા॰ ૪૩) આગતમેવ.

તદા હિ સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિ પરિસપરિયન્તે નિસિન્નો ભગવતો ધમ્મદેસનં સુત્વા સોતાપત્તિફલં પત્વા અત્તના પટિલદ્ધગુણં સત્થુ આરોચેતુકામો પરિસમજ્ઝે ઓગાહિતું અવિસહન્તો મહાજનસ્સ સત્થારં વન્દિત્વા અનુગન્ત્વા નિવત્તનકાલે વિહારં અગમાસિ. તસ્મિં ખણે સક્કો દેવરાજા ''અયં સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિ અત્તનો સત્થુ સાસને પટિલદ્ધગુણં પાકટં કાતુકામો''તિ ઞત્વા ''વીમંસિસ્સામિ ન''ન્તિ ગન્ત્વા આકાસે ઠિતોવ એતદવોચ – ''સુપ્પબુદ્ધ, ત્વં મનુસ્સદલિદ્દો મનુસ્સવરાકો, અહં તે અપરિયન્તં ધનં દસ્સામિ, 'બુદ્ધો ન બુદ્ધો, ધમ્મો ન ધમ્મો, સઙ્ઘો ન સઙ્ઘો, અલં મે બુદ્ધેન, અલં મે ધમ્મેન, અલં મે સઙ્ઘેના'તિ વદેહી''તિ. અથ નં સો આહ – ''કોસિ ત્વ''ન્તિ? ''અહં સક્કો''તિ. અન્ધબાલ, અહિરિક ત્વં મયા સદ્ધિં કથેતું ન યુત્તરૂપો, ત્વં મં ''દુગ્ગતો દલિદ્દો કપણો''તિ વદેસિ, નેવાહં દુગ્ગતો, ન દલિદ્દો, સુખપ્પત્તો અહમસ્મિ મહદ્ધનો –

> ''સદ્ધાધનં સીલધનં, હિરી ઓત્તપ્પિયં ધનં;
> સુતધનઞ્ચ ચાગો ચ, પઞ્ઞા વે સત્તમં ધનં.
>
> ''યસ્સ એતે ધના અત્થિ, ઇત્થિયા પુરિસસ્સ વા;
> 'અદલિદ્દો'તિ તં આહુ, અમોઘં તસ્સ જીવિત''ન્તિ. (અ॰ નિ॰ ૭.૫-૬) –

ઇમાનિ મે સત્તવિધઅરિયધનાનિ સન્તિ, યેસઞ્હિ ઇમાનિ સત્ત ધનાનિ સન્તિ, ન તે બુદ્ધેહિ વા પચ્ચેકબુદ્ધેહિ વા ''દલિદ્દા''તિ વુચ્ચન્તીતિ. સક્કો તસ્સ કથં સુત્વા તં અન્તરામગ્ગે ઓહાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સબ્બં તં વચનપટિવચનં આરોચેસિ. અથ નં ભગવા આહ – ''ન ખો, સક્ક, સક્કા તાદિસાનં સતેનપિ સહસ્સેનપિ સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિં 'બુદ્ધો ન બુદ્ધો'તિ વા, 'ધમ્મો ન ધમ્મો'તિ વા, 'સઙ્ઘો ન સઙ્ઘો'તિ વા કથાપેતુ''ન્તિ. સુપ્પબુદ્ધોપિ ખો કુટ્ઠિ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારા કતપટિસન્થારો સમ્મોદમાનો અત્તના પટિલદ્ધગુણં આરોચેત્વા વુટ્ઠાયાસના પક્કામિ. અથ નં અચિરપક્કન્તં ગાવી તરુણવચ્છા જીવિતા વોરોપેસિ.

સા કિર એકા યક્ખિની પુક્કુસાતિકુલપુત્તં, બાહિયં દારુચીરિયં, તમ્બદાઠિકચોરઘાતકં, સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિન્તિ ઇમેસં ચતુન્નં જનાનં અનેકસતે અત્તભાવે ગાવી હુત્વા જીવિતા વોરોપેસિ. તે કિર અતીતે ચત્તારો સેટ્ઠિપુત્તા હુત્વા એકં નગરસોભિનિં ગણિકં ઉય્યાનં નેત્વા દિવસં સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા સાયન્હસમયે એવં સમ્મન્તયિંસુ – ''ઇમસ્મિં

ઠાને અઞ્ઞો નત્થિ, ઇમિસ્સા અમ્હેહિ દિન્નં કહાપણસહસ્સઞ્ચ સબ્બઞ્ચ પસાધનભણ્ડં ગહેત્વા ઇમં મારેત્વા ગચ્છામા''તિ. સા તેસં કથં સુત્વા ''ઇમે નિલ્લજ્જા, મયા સદ્ધિં અભિરમિત્વા ઇદાનિ મં મારેતુકામા, જાનિસ્સામિ નેસં કત્તબ્બયુત્તક''ન્તિ તેહિ મારિયમાના ''અહં યક્ખિની હુત્વા યથા મં એતે મારેન્તિ, એવમેવ તે મારેતું સમત્થા ભવેય્ય''ન્તિ પત્થનં અકાસિ. તસ્સ નિસ્સન્દેન ઇમે મારેસિ. સમ્બહુલા ભિક્ખૂ તસ્સ કાલકિરિયં ભગવતો આરોચેત્વા ''તસ્સ કા ગતિ, કેન ચ કારણેન કુટ્ઠિભાવં પત્તો''તિ પુચ્છિંસુ. સત્થા સોતાપત્તિફલં પત્વા તસ્સ તાવતિંસભવને ઉપ્પન્નભાવઞ્ચ તગરસિખિપચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા નિટ્ઠુભિત્વા અપસબ્યં કત્વા દીઘરત્તં નિરયે પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન ઇદાનિ કુટ્ઠિભાવપ્પત્તિઞ્ચ બ્યાકરિત્વા, ''ભિક્ખવે, ઇમે સત્તા અત્તનાવ અત્તનો કટુકવિપાકકમ્મં કરોન્તા વિચરન્તી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ઉત્તરિ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૬. ''ચરન્તિ બાલા દુમ્મેધા, અમિત્તેનેવ અત્તના;
કરોન્તા પાપકં કમ્મં, યં હોતિ કટુકપ્ફલ''ન્તિ.

તત્થ **ચરન્તી**તિ ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ અકુસલમેવ કરોન્તા વિચરન્તિ. **બાલા**તિ ઇધલોકત્થઞ્ચ પરલોકત્થઞ્ચ અજાનન્તા ઇધ બાલા નામ. **દુમ્મેધા**તિ દુપ્પઞ્ઞા. **અમિત્તેનેવ અત્તના**તિ અત્તના અમિત્તભૂતેન વિય વેરિના હુત્વા. **કટુકપ્ફલ**ન્તિ તિખિણફલં દુક્ખફલન્તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સુપ્પબુદ્ધકુટ્ઠિવત્થુ સત્તમં.

૮. કસ્સકવત્થુ

ન તં કમ્મં કતં સાધૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કસ્સકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સાવત્થિતો અવિદૂરે એકં ખેત્તં કસતિ. ચોરા ઉદકનિદ્ધમનેન નગરં પવિસિત્વા એકસ્મિં અડ્ઢકુલે ઉમઙ્ગં ભિન્દિત્વા બહું હિરઞ્ઞસુવણ્ણં ગહેત્વા ઉદકનિદ્ધમનેનેવ નિક્ખમિંસુ. એકો ચોરો તે વઞ્ચેત્વા એકં સહસ્સત્થવિકં ઓવટ્ટિકાય કત્વા તં ખેત્તં ગન્ત્વા તેહિ સદ્ધિં ભણ્ડં ભાજેત્વા આદાય ગચ્છન્તો ઓવટ્ટિકતો પતમાનં સહસ્સત્થવિકં ન સલ્લક્ખેસિ. તં દિવસં સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો તં કસ્સકં અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તોપવિટ્ઠં દિસ્વા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ ઉપધારયમાનો ઇદં અદ્દસ – ''અયં કસ્સકો પાતોવ કસિતું ગમિસ્સતિ, ભણ્ડસામિકા ચોરાનં અનુપદં ગન્ત્વા ઓવટ્ટિકતો પતમાનં સહસ્સત્થવિકં દિસ્વા એતં ગણ્હિસ્સન્તિ, મં ઠપેત્વા તસ્સ અઞ્ઞો સક્ખી નામ ન ભવિસ્સતિ, સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ ઉપનિસ્સયોપિસ્સ અત્થિ, તત્થ મયા ગન્તું વટ્ટતી''તિ. સોપિ કસ્સકો પાતોવ કસિતું ગતો. સત્થા આનન્દત્થેરેન પચ્છાસમણેન તત્થ અગમાસિ. કસ્સકો સત્થારં દિસ્વા ગન્ત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા પુન કસિતું આરભિ. સત્થા તેન સદ્ધિં કિઞ્ચિ અવત્વાવ સહસ્સત્થવિકાય પતિતટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં દિસ્વા આનન્દત્થેરં આહ – ''પસ્સ, આનન્દ, આસીવિસો''તિ. ''પસ્સામિ, ભન્તે, ઘોરવિસો''તિ.

કસ્સકો તં કથં સુત્વા ''મમ વેલાય વા અવેલાય વા વિચરણટ્ઠાનમેતં, આસીવિસો કિરેત્થ અત્થી''તિ ચિન્તેત્વા સત્થરિ એત્તકં વત્વા પક્કન્તે ''મારેસ્સામિ ન''ન્તિ પતોદલટ્ઠિં આદાય ગતો સહસ્સભણ્ડિકં દિસ્વા ''ઇમં સન્ધાય સત્થારા કથિતં ભવિસ્સતી''તિ તં આદાય નિવત્તો, અબ્યત્તતાય એકમન્તે ઠપેત્વા પંસુના પટિચ્છાદેત્વા

પુન કસિતું આરભિ. મનુસ્સા ચ વિભાતાય રત્તિયા ગેહે ચોરેહિ કતકમ્મં દિસ્વા પદાનુપદં ગચ્છન્તા તં ખેત્તં ગન્ત્વા તત્થ ચોરેહિ ભણ્ડસ્સ ભાજિતટ્ઠાનં દિસ્વા કસ્સકસ્સ પદવલઞ્જં અદ્દસંસુ. તે તસ્સ પદાનુસારેન ગન્ત્વા થવિકાય ઠપિતટ્ઠાનં દિસ્વા પંસું વિયૂહિત્વા થવિકં આદાય ''ત્વં ગેહં વિલુમ્પિત્વા ખેત્તં કસમાનો વિય વિચરસી''તિ તજ્જેત્વા પોથેત્વા નેત્વા રઞ્ઞો દસ્સયિંસુ. રાજા તં પવત્તિં સુત્વા તસ્સ વધં આણાપેસિ. રાજપુરિસા તં પચ્છાબાહં બન્ધિત્વા કસાહિ તાળેન્તા આઘાતનં નયિંસુ. સો કસાહિ તાળિયમાનો અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અવત્વા ''પસ્સાનન્દ, આસીવિસોતિ, પસ્સામિ ભગવા ઘોરવિસો''તિ વદન્તો ગચ્છતિ. અથ નં રાજપુરિસા ''ત્વં સત્થુ ચેવ આનન્દત્થેરસ્સ ચ કથં કથેસિ, કિં નામેત''ન્તિ પુચ્છિત્વા – ''રાજાનં દટ્ઠું લભમાનો કથેસ્સામી''તિ વુત્તે રઞ્ઞો સન્તિકં નેત્વા રઞ્ઞો તં પવત્તિં કથયિંસુ. અથ નં રાજા ''કસ્મા એવં કથેસી''તિ પુચ્છિ. સો ''નાહં, દેવ, ચોરો''તિ વત્વા કસનત્થાય નિક્ખન્તકાલતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં રઞ્ઞો આચિક્ખિ. રાજા તસ્સ કથં સુત્વા ''અયં ભણે લોકે અગ્ગપુગ્ગલં સત્થારં સક્ખિં અપદિસતિ, ન યુત્તં એતસ્સ દોસં આરોપેતું, અહમેત્થ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ તં આદાય સાયન્હસમયે સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં પુચ્છિ – ''ભગવા કચ્ચિ તુમ્હે આનન્દત્થેરેન સદ્ધિં એતસ્સ કસ્સકસ્સ કસનટ્ઠાનં ગતા''તિ? ''આમ, મહારાજા''તિ. ''કિં વો તત્થ દિટ્ઠ''ન્તિ? ''સહસ્સત્થવિકા, મહારાજા''તિ. ''દિસ્વા કિં અવોચુત્થા''તિ? ''ઇદં નામ, મહારાજા''તિ. ''ભન્તે, સચાયં પુરિસો તુમ્હાદિસં અપદિસં નાકરિસ્સ, ન જીવિતં અલભિસ્સ, તુમ્હેહિ પન કથિતકથં કથેત્વા તેન જીવિતં લદ્ધ''ન્તિ. તં સુત્વા સત્થા ''આમ, મહારાજ, અહમ્પિ એત્તકમેવ વત્વા ગતો, પણ્ડિતેન નામ યં કમ્મં કત્વા પચ્છાનુતપ્પં હોતિ, તં ન કત્તબ્બ''ન્તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૭. ''ન તં કમ્મં કતં સાધુ, યં કત્વા અનુતપ્પતિ;
યસ્સ અસ્સુમુખો રોદં, વિપાકં પટિસેવતી''તિ.

તત્થ **ન તં કમ્મ**ન્તિ યં નિરયાદીસુ નિબ્બત્તનસમત્થં દુક્ખુદ્રયં કમ્મં કત્વા અનુસ્સરન્તો અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતક્ખણે અનુતપ્પતિ અનુસોચતિ, તં કતં **ન સાધુ** ન સુન્દરં નિરત્થકં. **યસ્સ અસ્સુમુખો**તિ યસ્સ અસ્સૂહિ તિન્તમુખો રોદન્તો વિપાકં અનુભોતીતિ.

દેસનાવસાને કસ્સકો ઉપાસકો સોતાપત્તિફલં પત્તો, સમ્પત્તભિક્ખૂપિ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કસ્સકવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સુમનમાલાકારવત્થુ

તઞ્ચ કમ્મં કતં સાધૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સુમનં નામ માલાકારં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર દેવસિકં બિમ્બિસારરાજાનં પાતોવ અટ્ઠહિ સુમનપુપ્ફનાળીહિ ઉપટ્ઠહન્તો અટ્ઠ કહાપણે લભતિ. અથેકદિવસં તસ્મિં પુપ્ફાનિ ગહેત્વા નગરં પવિટ્ઠમત્તે ભગવા મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો છબ્બણ્ણરંસિયો વિસ્સજ્જેત્વા મહતા બુદ્ધાનુભાવેન મહતિયા બુદ્ધલીળાય નગરં પિણ્ડાય પાવિસિ. ભગવા હિ એકદા છબ્બણ્ણરંસિયો ચીવરેન પટિચ્છાદેત્વા અઞ્ઞતરો પિણ્ડપાતિકો વિય ચરતિ તિંસયોજનમગ્ગં અઙ્ગુલિમાલસ્સ પચ્ચુગ્ગમનં ગચ્છન્તો વિય, એકદા છબ્બણ્ણરંસિયો વિસ્સજ્જેત્વા કપિલવત્થુપ્પવેસનાદીસુ વિય. તસ્મિમ્પિ દિવસે સરીરતો છબ્બણ્ણરંસિયો વિસ્સજ્જેન્તો મહન્તેન બુદ્ધાનુભાવેન મહતિયા બુદ્ધલીળાય રાજગહં પાવિસિ. માલાકારો ભગવતો

રતનગ્ઘિયસદિસં અત્તભાવં દિસ્વા દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણઅસીતાનુબ્યઞ્જનસરીરસોભગ્ગં ઓલોકેત્વા પસન્નચિત્તો ''કિં નુ ખો સત્થુ અધિકારં કરોમી''તિ ચિન્તેત્વા અઞ્ઞં અપસ્સન્તો ''ઇમેહિ પુપ્ફેહિ ભગવન્તં પૂજેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા પુન ચિન્તેસિ – ''ઇમાનિ રઞ્ઞો નિબદ્ધં ઉપટ્ઠાનપુપ્ફાનિ, રાજા ઇમાનિ અલભન્તો મં બન્ધાપેય્ય વા ઘાતાપેય્ય વા રટ્ઠતો વા પબ્બાજેય્ય, કિં નુ ખો કરોમી''તિ? અથસ્સ એતદહોસિ ''રાજા મં ઘાતેતુ વા બન્ધાપેતુ વા રટ્ઠતો પબ્બાજેતુ વા, સો હિ મય્હં દદમાનોપિ ઇમસ્મિં અત્તભાવે જીવિતમત્તં ધનં દદેય્ય, સત્થુપૂજા પન મે અનેકાસુ કપ્પકોટીસુ અલં હિતાય ચેવ સુખાય ચા''તિ અત્તનો જીવિતં તથાગતસ્સ પરિચ્ચજિ.

સો ''યાવ મે પસન્નં ચિત્તં ન પતિકુટતિ, તં તાવદેવ પૂજં કરિસ્સામી''તિ હટ્ઠતુટ્ઠો ઉદગ્ગુદગ્ગો સત્થારં પૂજેસિ. કથં? પઠમં તાવ દ્વેવ પુપ્ફમુટ્ઠિયો તથાગતસ્સ ઉપરિ ખિપિ, તા ઉપરિમત્થકે વિતાનં હુત્વા અટ્ઠંસુ. અપરા દ્વે મુટ્ઠિયો ખિપિ, તા દક્ખિણહત્થપસ્સેન માલાપટચ્છન્નેન ઓતરિત્વા અટ્ઠંસુ. અપરા દ્વે મુટ્ઠિયો ખિપિ, તા પિટ્ઠિપસ્સેન ઓતરિત્વા તથેવ અટ્ઠંસુ. અપરા દ્વે મુટ્ઠિયો ખિપિ, તા વામહત્થપસ્સેન ઓતરિત્વા તથેવ અટ્ઠંસુ. એવં અટ્ઠ નાળિયો અટ્ઠ મુટ્ઠિયો હુત્વા ચતૂસુ ઠાનેસુ તથાગતં પરિક્ખિપિંસુ. પુરતો ગમનદ્વારમત્તમેવ અહોસિ. પુપ્ફાનં વણ્ટાનિ અન્તો અહેસું, પત્તાનિ બહિમુખાનિ. ભગવા રજતપત્તપરિક્ખિત્તો વિય હુત્વા પાયાસિ. પુપ્ફાનિ અચિત્તકાનિપિ સચિત્તકં નિસ્સાય સચિત્તકાનિ વિય અભિજ્જિત્વા અપતિત્વા સત્થારા સદ્ધિંયેવ ગચ્છન્તિ, ઠિતઠિતટ્ઠાને તિટ્ઠન્તિ. સત્થુ સરીરતો સતસહસ્સવિજ્જુલતા વિય રંસિયો નિક્ખમિંસુ. પુરતો ચ પચ્છતો ચ દક્ખિણતો ચ વામતો ચ સીસમત્થકતો ચ નિરન્તરં નિક્ખન્તરંસીસુ એકાપિ સમ્મુખસમ્મુખટ્ઠાનેનેવ અપલાયિત્વા સબ્બાપિ સત્થારં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા તરુણતાલક્ખન્ધપ્પમાણા હુત્વા પુરતો એવ ધાવન્તિ. સકલનગરં સઙ્ખુભિ. અન્તોનગરે નવ કોટિયો, બહિનગરે નવ કોટિયોતિ અટ્ઠારસસુ કોટીસુ એકોપિ પુરિસો વા ઇત્થી વા ભિક્ખં ગહેત્વા અનિક્ખન્તો નામ નત્થિ. મહાજનો સીહનાદં નદન્તો ચેલુક્ખેપસહસ્સાનિ કરોન્તો સત્થુ પુરતોવ ગચ્છતિ. સત્થાપિ માલાકારસ્સ ગુણં પાકટં કાતું તિગાવુતપ્પમાણે નગરે ભેરિચરણમગ્ગેનેવ અચરિ. માલાકારસ્સ સકલસરીરં પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા પરિપૂરિ.

સો થોકઞ્ઞેવ તથાગતેન સદ્ધિં ચરિત્વા મનોસિલારસે નિમુગ્ગો વિય બુદ્ધરસ્મીનં અન્તો પવિટ્ઠો સત્થારં થોમેત્વા વન્દિત્વા તુચ્છપચ્છિમેવ ગહેત્વા ગેહં અગમાસિ. અથ નં ભરિયા પુચ્છિ ''કહં પુપ્ફાની''તિ? ''સત્થા મે પૂજિતો''તિ. ''રઞ્ઞો દાનિ કિં કરિસ્સસી''તિ? ''રાજા મં ઘાતેતુ વા રટ્ઠતો વા નીહરતુ, અહં જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા સત્થારં પૂજેસિં, સબ્બપુપ્ફાનિ અટ્ઠ મુટ્ઠિયોવ અહેસું, એવરૂપા નામ પૂજા જાતા. મહાજનો ઉક્કુટ્ઠિસહસ્સાનિ કરોન્તો સત્થારા સદ્ધિં ચરતિ, યો એસ મહાજનસ્સ ઉક્કુટ્ઠિસદ્દો, તસ્મિં ઠાને એસો''તિ. અથસ્સ ભરિયા અન્ધબાલતાય એવરૂપે પાટિહારિયે પસાદં નામ અજનેત્વા તં અક્કોસિત્વા પરિભાસિત્વા ''રાજાનો નામ ચણ્ડા, સકિં કુદ્ધા હત્થપાદાદિચ્છેદનેન બહુમ્પિ અનત્થં કરોન્તિ, તયા કતકમ્મેન મય્હમ્પિ અનત્થો સિયા''તિ પુત્તે આદાય રાજકુલં ગન્ત્વા રઞ્ઞા પક્કોસિત્વા ''કિં એત''ન્તિ પુચ્છિતા આહ – ''મમ સામિકો તુમ્હાકં ઉપટ્ઠાનપુપ્ફેહિ સત્થારં પૂજેત્વા તુચ્છહત્થો ઘરં આગન્ત્વા 'કહં પુપ્ફાની'તિ મયા પુટ્ઠો ઇદં નામ વદેસિ, અહં તં પરિભાસિત્વા 'રાજાનો નામ ચણ્ડા, સકિં કુદ્ધા હત્થપાદાદિચ્છેદનેન બહુમ્પિ અનત્થં કરોન્તિ, તયા કતકમ્મેન મય્હમ્પિ અનત્થો સિયા'તિ તં છડ્ડેત્વા ઇધાગતા, તેન કતં કમ્મં સુકતં વા હોતુ, દુક્કટં વા, તસ્સેવેતં, મયા તસ્સ છડ્ડિતભાવં જાનાહિ, દેવા''તિ. રાજા પઠમદસ્સનેનેવ સોતાપત્તિફલં પત્તો સદ્ધો પસન્નો અરિયસાવકો ચિન્તેસિ – ''અહો અયં ઇત્થી અન્ધબાલા, એવરૂપે ગુણે પસાદં ન ઉપ્પાદેસી''તિ. સો કુદ્ધો વિય હુત્વા, ''અમ્મ, કિં વદેસિ, મય્હં ઉપટ્ઠાનપુપ્ફેહિ તેન પૂજા

કતા''તિ? ''આમ, દેવા''તિ. ''ભદ્દકં તે કતં તં છડ્ડેન્તિયા, મમ પુપ્ફેહિ પૂજાકારસ્સ અહં કત્તબ્બયુત્તકં જાનિસ્સામી''તિ તં ઉય્યોજેત્વા વેગેન સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા સત્થારા સદ્ધિંયેવ વિચરિ.

સત્થા રઞ્ઞો ચિત્તપ્પસાદં ઞત્વા ભેરિચરણવીથિયા નગરં ચરિત્વા રઞ્ઞો ઘરદ્વારં અગમાસિ. રાજા પત્તં ગહેત્વા સત્થારં ગેહં પવેસેતુકામો અહોસિ. સત્થા પન રાજઙ્ગણેયેવ નિસીદનાકારં દસ્સેસિ . રાજા તં ઞત્વા ''સીઘં મણ્ડપં કરોથા''તિ તઙ્ખણઞ્ઞેવ મણ્ડપં કારાપેસિ. નિસીદિ સત્થા સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન. કસ્મા પન સત્થા રાજગેહં ન પાવિસિ?

એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''સચાહં અન્તો પવિસિત્વા નિસીદેય્યં, મહાજનો મં દટ્ઠું ન લભેય્ય, માલાકારસ્સ ગુણો પાકટો ન ભવેય્ય, રાજઙ્ગણે પન મં નિસિન્નં મહાજનો દટ્ઠું લભિસ્સતિ, માલાકારસ્સ ગુણો પાકટો ભવિસ્સતી''તિ. ગુણવન્તાનઞ્હિ ગુણં બુદ્ધા એવ પાકટં કાતું સક્કોન્તિ, અવસેસજનો ગુણવન્તાનં ગુણં કથેન્તો મચ્છરાયતિ. ચત્તારો પુપ્ફપટા ચતુદ્દિસં અટ્ઠંસુ. મહાજનો સત્થારં પરિવારેસિ. રાજા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પણીતેનાહારેન પરિવિસિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચાવસાને અનુમોદનં કત્વા પુરિમનયેનેવ ચતૂહિ પુપ્ફપટેહિ પરિક્ખિત્તો સીહનાદં નદન્તો મહાજનેન પરિવુતો વિહારં અગમાસિ. રાજા સત્થારં અનુગન્ત્વા નિવત્તો માલાકારં પક્કોસાપેત્વા ''મમ આહરિતપુપ્ફેહિ કિન્તિ કત્વા સત્થારં પૂજેસી''તિ પુચ્છિ. માલાકારો ''રાજા મં ઘાતેતુ વા રટ્ઠતો વા પબ્બાજેતૂતિ જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા પૂજેસિં દેવા''તિ આહ. રાજા ''ત્વં મહાપુરિસો નામા''તિ વત્વા અટ્ઠ હત્થી ચ અસ્સે ચ દાસે ચ દાસિયો ચ મહાપસાધનાનિ ચ અટ્ઠ કહાપણસહસ્સાનિ ચ રાજકુલતો નીહરિત્વા સબ્બાલઙ્કારપ્પટિમણ્ડિતા અટ્ઠ નારિયો ચ અટ્ઠ ગામવરે ચાતિ ઇદં સબ્બટ્ઠકં નામ દાનં અદાસિ.

આનન્દત્થેરો ચિન્તેસિ – ''અજ્જ પાતોવ પટ્ઠાય સીહનાદસહસ્સાનિ ચેવ ચેલુક્ખેપસહસ્સાનિ ચ પવત્તન્તિ, કો નુ ખો માલાકારસ્સ વિપાકો''તિ? સો સત્થારં પુચ્છિ. અથ નં સત્થા આહ – ''આનન્દ, ઇમિના માલાકારેન અપ્પમત્તકં કમ્મં કત''ન્તિ મા સલ્લક્ખેસિ, અયઞ્હિ મય્હં જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા પૂજં અકાસિ. સો એવં મયિ ચિત્તં પસાદેત્વા –

> ''કપ્પાનં સતસહસ્સં, દુગ્ગતિં ન ગમિસ્સતિ;
> ઠત્વા દેવમનુસ્સેસુ, ફલં એતસ્સ કમ્મુનો;
> પચ્છા પચ્ચેકસમ્બુદ્ધો, સુમનો નામ ભવિસ્સતી''તિ. –

આહ. સત્થુ પન વિહારં ગન્ત્વા ગન્ધકુટિપવિસનકાલે તાનિ પુપ્ફાનિ દ્વારકોટ્ઠકે પતિંસુ. સાયન્હસમયે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''અહો અચ્છરિયં માલાકારસ્સ કમ્મં, ધરમાનકબુદ્ધસ્સ જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા પુપ્ફપૂજં કત્વા તઙ્ખણઞ્ઞેવ સબ્બટ્ઠકં નામ લભતી''તિ. સત્થા ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા તિણ્ણં ગમનાનં અઞ્ઞતરેન ગમનેન ધમ્મસભં ગન્ત્વા બુદ્ધાસને નિસીદિત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''આમ, ભિક્ખવે, યસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા પચ્છાનુતપ્પં ન હોતિ, અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતક્ખણે સોમનસ્સમેવ ઉપ્પજ્જતિ, એવરૂપં કમ્મં કત્તબ્બમેવા''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ૬૮. ''તઞ્ચ કમ્મં કતં સાધુ, યં કત્વા નાનુતપ્પતિ;
> યસ્સ પતીતો સુમનો, વિપાકં પટિસેવતી''તિ.

તત્થ **યં કત્વા**તિ યં દેવમનુસ્સસમ્પત્તીનઞ્ચેવ નિબ્બાનસમ્પત્તિયા ચ નિબ્બત્તનસમત્થં સુખુદ્રયં કમ્મં કત્વા નાનુતપ્પતિ, અથ ખો દિટ્ઠધમ્મેયેવ અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતક્ખણેયેવ પીતિવેગેન પતીતો સોમનસ્સવેગેન ચ સુમનો હુત્વા આયતિં પીતિસોમનસ્સજાતો હુત્વા વિપાકં પટિસેવતિ, **તં કમ્મં કતં સાધુ** ભદ્દકન્તિ.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસીતિ.

સુમનમાલાકારવત્થુ નવમં.

૧૦. ઉપ્પલવણ્ણત્થેરીવત્થુ

મધુવા મઞ્ઞતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉપ્પલવણ્ણત્થેરિં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે પત્થનં પટ્ઠપેત્વા કપ્પસતસહસ્સં પુઞ્ઞાનિ કુરુમાના દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તી ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે દેવલોકતો ચવિત્વા સાવત્થિયં સેટ્ઠિકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. નીલુપ્પલગબ્ભસમાનવણ્ણતાય ચસ્સા **ઉપ્પલવણ્ણા**ત્વેવ નામં અકંસુ. અથસ્સા વયપ્પત્તકાલે સકલજમ્બુદીપે રાજાનો ચ સેટ્ઠિનો ચ સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં સાસનં પહિણિંસુ – ‘‘ધીતરં અમ્હાકં દેતૂ’’તિ . અપહિણન્તો નામ નાહોસિ. તતો સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ‘‘અહં સબ્બેસં મનં ગહેતું ન સક્ખિસ્સામિ, ઉપાયં પનેકં કરિસ્સામી’’તિ ધીતરં પક્કોસાપેત્વા, ‘‘અમ્મ, પબ્બજિતું સક્ખિસ્સસી’’તિ આહ. તસ્સા પચ્છિમભવિકત્તા તં વચનં સીસે આસિત્તં સતપાકતેલં વિય અહોસિ. તસ્મા પિતરં ‘‘પબ્બજિસ્સામિ, તાતા’’તિ આહ. સો તસ્સા મહન્તં સક્કારં કત્વા ભિક્ખુનીઉપસ્સયં નેત્વા પબ્બાજેસિ . તસ્સા અચિરપબ્બજિતાય એવ ઉપોસથાગારે કાલવારો પાપુણિ. સા દીપં જાલેત્વા ઉપોસથાગારં સમ્મજ્જિત્વા દીપસિખાય નિમિત્તં ગણ્હિત્વા ઠિતાવ પુનપ્પુનં ઓલોકયમાના તેજોકસિણારમ્મણં ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તમેવ પાદકં કત્વા અરહત્તં પાપુણિ સદ્ધિં પટિસમ્ભિદાહિ ચેવ અભિઞ્ઞાહિ ચ.

સા અપરેન સમયેન જનપદચારિકં ચરિત્વા પચ્ચાગન્ત્વા અન્ધવનં પાવિસિ. તદા ભિક્ખુનીનં અરઞ્ઞવાસો અપ્પટિક્ખિત્તો હોતિ. અથસ્સા તત્થ કુટિકં કત્વા મઞ્ચકં પઞ્ઞાપેત્વા સાણિયા પરિક્ખિપિંસુ. સા સાવત્થિયં પિણ્ડાય પવિસિત્વા નિક્ખમિ. માતુલપુત્તો પનસ્સા નન્દમાણવો નામ ગિહિકાલતો પટ્ઠાય પટિબદ્ધચિત્તો. સો તસ્સા આગતભાવં સુત્વા થેરિયા આગમનતો પુરેતરમેવ અન્ધવનં ગન્ત્વા તં કુટિકં પવિસિત્વા હેટ્ઠામઞ્ચકે નિલીનો થેરિયા આગન્ત્વા કુટિકં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય મઞ્ચકે નિસિન્નમત્તાય બહિ આતપતો આગતત્તા ચક્ખુપથે અન્ધકારે અવિગતેયેવ હેટ્ઠામઞ્ચકતો નિક્ખમિત્વા મઞ્ચકં અભિરુય્હ ‘‘મા નસ્સિ બાલ, મા નસ્સિ બાલા’’તિ થેરિયા વારિયમાનોયેવ અભિભવિત્વા અત્તના પત્થિતકમ્મં કત્વા પાયાસિ. અથસ્સ અગુણં ધારેતું અસક્કોન્તી વિય મહાપથવી દ્વેધા ભિજ્જિ. સો પથવિં પવિટ્ઠો ગન્ત્વા મહાઅવીચિમ્હિ એવ નિબ્બત્તિ. થેરીપિ તમત્થં ભિક્ખુનીનં આરોચેસિ. ભિક્ખુનિયો ભિક્ખૂનં એતમત્થં આરોચેસું. ભિક્ખૂ ભગવતો આરોચયિંસુ. તં સુત્વા સત્થા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભિક્ખુભિક્ખૂની ઉપાસકઉપાસિકાસુ યો કોચિ બાલો પાપકમ્મં કરોન્તો મધુસક્ખરાદીસુ કિઞ્ચિ દેવ મધુરરસં ખાદમાનો પુરિસો વિય તુટ્ઠહટ્ઠો ઉદગ્ગુદગ્ગો વિય કરોતી’’તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૬૯. ‘‘મધુવા મઞ્ઞતિ બાલો, યાવ પાપં ન પચ્ચતિ;

યદા ચ પચ્ચતિ પાપં, બાલો દુક્ખં નિગચ્છતી''તિ.

તત્થ **મધુવા**તિ બાલસ્સ હિ પાપં અકુસલકમ્મં કરોન્તસ્સ તં કમ્મં મધુ વિય મધુરરસં વિય ઇટ્ઠં કન્તં મનાપં વિય ઉપટ્ઠાતિ. ઇતિ નં સો મધુંવ મઞ્ઞતિ. **યાવા**તિ યત્તકં કાલં. **પાપં ન પચ્ચતી**તિ દિટ્ઠધમ્મે વા સમ્પરાયે વા વિપાકં ન દેતિ, તાવ નં એવં મઞ્ઞતિ. **યદા ચા**તિ યદા પનસ્સ દિટ્ઠધમ્મે વા વિવિધા કમ્મકારણા કયિરમાનસ્સ, સમ્પરાયે વા નિરયાદીસુ મહાદુક્ખં અનુભવન્તસ્સ તં પાપં પચ્ચતિ, અથ સો બાલો દુક્ખં નિગચ્છતિ વિન્દતિ પટિલભતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ.

અપરેન પન સમયેન ધમ્મસભાયં મહાજનો કથં સમુટ્ઠાપેસિ ''ખીણાસવાપિ મઞ્ઞે કામસુખં સાદિયન્તિ, કામં સેવન્તિ, કિં ન સેવિસ્સન્તિ, ન હિ એતે કોળાપરુક્ખા, ન ચ વમ્મિકા અલ્લમંસસરીરાવ, તસ્મા એતેપિ કામસુખં સાદિયન્તિ, કામં સેવન્તી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ન, ભિક્ખવે, ખીણાસવા કામસુખં સાદિયન્તિ, ન કામં સેવન્તિ. યથા હિ પદુમપત્તે પતિતં ઉદકબિન્દુ, ન વિલિમ્પતિ, ન સણ્ઠાતિ, વિનિવત્તેત્વા પતતેવ, યથા ચ આરગ્ગે સાસપો ન વિલિમ્પતિ, ન સણ્ઠાતિ, વિનિવત્તેત્વા પતતેવ, એવં ખીણાસવસ્સ ચિત્તે દુવિધોપિ કામો ન વિલિમ્પતિ, ન સણ્ઠાતી''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં બ્રાહ્મણવગ્ગે ગાથમાહ –

''વારિ પોક્ખરપત્તેવ, આરગ્ગેરિવ સાસપો;
યો ન લિમ્પતિ કામેસુ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૪૦૧);

ઇમિસ્સા અત્થો બ્રાહ્મણવગ્ગેયેવ આવિ ભવિસ્સતિ. સત્થા પન રાજાનં પસેનદિકોસલં પક્કોસાપેત્વા, ''મહારાજ, ઇમસ્મિં સાસને યથેવ કુલપુત્તા, એવં કુલધીતરોપિ મહન્તં ઞાતિગણઞ્ચ ભોગક્ખન્ધઞ્ચ પહાય પબ્બજિત્વા અરઞ્ઞે વિહરન્તિ. તા એવં વિહરમાના રાગરત્તા પાપપુગ્ગલા ઓમાનાતિમાનવસેન વિહેઠેન્તિપિ, બ્રહ્મચરિયન્તરાયમ્પિ પાપેન્તિ, તસ્મા ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ અન્તોનગરે વસનટ્ઠાનં કાતું વટ્ટતી''તિ. રાજા ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા નગરસ્સ એકપસ્સે ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ વસનટ્ઠાનં કારાપેસિ. તતો પટ્ઠાય ભિક્ખુનિયો અન્તોગામેયેવ વસન્તીતિ.

ઉપ્પલવણ્ણત્થેરીવત્થુ દસમં.

૧૧. જમ્બુકત્થેરવત્થુ

માસે માસેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો જમ્બુકં આજીવકં આરબ્ભ કથેસિ.

અતીતે કિર કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે ગામવાસી એકો કુટુમ્બિકો એકસ્સ થેરસ્સ વિહારં કત્વા તં તત્થ વિહરન્તં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિ. થેરો તસ્સ ગેહે નિબદ્ધં ભુઞ્જતિ. અથેકો ખીણાસવો ભિક્ખુ દિવા પિણ્ડાય ચરન્તો તસ્સ ગેહદ્વારં પાપુણિ. કુટુમ્બિકો તં દિસ્વા તસ્સ ઇરિયાપથે પસન્નો ગેહં પવેસેત્વા સક્કચ્ચં પણીતેન ભોજનેન પરિવિસિત્વા, ''ભન્તે, ઇમં સાટકં રજિત્વા નિવાસેય્યાથા''તિ મહન્તં સાટકં દત્વા, ''ભન્તે, કેસા વો દીઘા, તુમ્હાકં કેસોરોપનત્થાય ન્હાપિતં આનેસ્સામિ, સયનત્થાય ચ વો મઞ્ચકં ગાહાપેત્વા આગમિસ્સામી''તિ

આહ. નિબદ્ધં ગેહે ભુઞ્જન્તો કુલૂપકો ભિક્ખુ તં તસ્સ સક્કારં દિસ્વા ચિત્તં પસાદેતું નાસક્ખિ, ‘‘અયં તં મુહુત્તં દિટ્ઠકસ્સ એવરૂપં સક્કારં કરોતિ, નિબદ્ધં ગેહે ભુઞ્જન્તસ્સ પન મય્હં ન કરોતી’’તિ ચિન્તેત્વા વિહારં અગમાસિ. ઇતરોપિ તેનેવ સદ્ધિં ગન્ત્વા કુટુમ્બિકેન દિન્નસાટકં રજિત્વા નિવાસેસિ. કુટમ્બિકોપિ ન્હાપિતં આદાય ગન્ત્વા થેરસ્સ કેસે ઓહારાપેત્વા મઞ્ચકં અત્થરાપેત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇમસ્મિંયેવ મઞ્ચકે સયથા’’તિ વત્વા દ્વેપિ થેરે સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા પક્કામિ.

નેવાસિકો તસ્સ તં સક્કારં કયિરમાનં અધિવાસેતું નાસક્ખિ. અથસ્સ સો સાયં થેરસ્સ નિપન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા ચતૂહાકારેહિ થેરં અક્કોસિ, ‘‘આવુસો, આગન્તુક કુટુમ્બિકસ્સ તે ગેહે ભત્તં ભુઞ્જનતો વરતરં મીળ્હં ખાદિતું, કુટુમ્બિકેન આનીતન્હાપિતેન કેસોહારાપનતો વરતરં તાલટ્ઠિકેન કેસે લુઞ્ચાપેતું. કુટુમ્બિકેન દિન્નસાટકનિવાસનતો વરતરં નગ્ગેન વિચરિતું, કુટુમ્બિકેન આભતમઞ્ચકે નિપજ્જનતો વરતરં ભૂમિયં નિપજ્જિતુ’’ન્તિ. થેરોપિ ‘‘મા એસ બાલો મં નિસ્સાય નસ્સી’’તિ નિમન્તનં અનાદિયિત્વા પાતોવ ઉટ્ઠાય યથાસુખં અગમાસિ . નેવાસિકોપિ પાતોવ વિહારે કત્તબ્બવત્તં કત્વા ભિક્ખાચારવેલાય ‘‘ઇદાનિપિ આગન્તુકો નિદ્દાયતિ, ઘણ્ડિકસદ્દેન પબુજ્ઝેય્યા’’તિ સઞ્ઞાય નખપિટ્ઠેનેવ ઘણ્ડિં પહરિત્વા ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. કુટુમ્બિકોપિ સક્કારં કત્વા થેરાનં આગમનમગ્ગં ઓલોકેન્તો નેવાસિકં દિસ્વા, ‘‘ભન્તે, થેરો કુહિ’’ન્તિ પુચ્છિ. અથ નં નેવાસિકો ‘‘મા, આવુસો, કિઞ્ચિ અવચ, તુય્હં કુલૂપકો હિય્યો, તવ નિક્ખન્તવેલાય ઓવરકં પવિસિત્વા નિદ્દં ઓક્કન્તો પાતોવ ઉટ્ઠાય મમ વિહારસમ્મજ્જનસદ્દમ્પિ પાનીયઘટપરિભોજનીયઘટેસુ ઉદકસિઞ્ચનસદ્દમ્પિ ઘણ્ડિકસદ્દમ્પિ કરોન્તસ્સ ન જાનાતી’’તિ આહ. કુટુમ્બિકો ચિન્તેસિ – ‘‘તાદિસાય ઇરિયાપથસમ્પત્તિયા સમન્નાગતસ્સ મે અય્યસ્સ યાવ ઇમમ્હા કાલા નિદ્દાયનં નામ નત્થિ, મં પન તસ્સ સક્કારં કરોન્તં દિસ્વા અદ્ધા ઇમિના ભદન્તેન કિઞ્ચિ વુત્તં ભવિસ્સતી’’તિ. સો અત્તનો પણ્ડિતભાવેન તં સક્કચ્ચં ભોજેત્વા તસ્સ પત્તં સાધુકં ધોવિત્વા નાનગ્ગરસભોજનસ્સ પૂરેત્વા, ‘‘ભન્તે, સચે મે અય્યં પસ્સેય્યાથ, ઇમમસ્સ પિણ્ડપાતં દદેય્યાથા’’તિ આહ.

ઇતરો તં ગહેત્વાવ ચિન્તેસિ – ‘‘સચે સો એવરૂપં પિણ્ડપાતં ભુઞ્જિસ્સતિ, ઇમસ્મિંયેવ ઠાને પલુદ્ધો ભવિસ્સતી’’તિ અન્તરામગ્ગે તં પિણ્ડપાતં છડ્ડેત્વા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં તત્થ ઓલોકેન્તો ન અદ્દસ. અથ નં એત્તકસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા વીસતિવસ્સસહસ્સાનિ કતોપિ સમણધમ્મો રક્ખિતું નાસક્ખિ. આયુપરિયોસાને પન કાલં કત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં મહાદુક્ખં અનુભવિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે એકસ્મિં બહ્વન્નપાને કુલઘરે નિબ્બત્તિ. સો પદસા ગમનકાલતો પટ્ઠાય નેવ સયને સયિતું, ન ભત્તં ભુઞ્જિતું ઇચ્છતિ, અત્તનો સરીરવલઞ્જમેવ ખાદતિ. ‘‘બાલતાય અજાનન્તો કરોતી’’તિ તં પોસયિંસુ. મહલ્લકકાલેપિ વત્થં નિવાસેતું ન ઇચ્છતિ, નગ્ગોવ વિચરતિ, ભૂમિયં સયતિ, અત્તનો સરીરવલઞ્જમેવ ખાદતિ. અથસ્સ માતાપિતરો ‘‘નાયં કુલઘરસ્સ અનુચ્છવિકો, કેવલં અલજ્જનકો આજીવકાનં એસ અનુચ્છવિકો’’તિ તેસં સન્તિકં નેત્વા ‘‘ઇમં દારકં પબ્બાજેથા’’તિ અદંસુ. અથ નં તે પબ્બાજેસું. પબ્બાજેન્તા ચ પન ગલપ્પમાણે આવાટે ઠપેત્વા દ્વિન્નં અંસકૂટાનં ઉપરિં પદરાનિ દત્વા તેસં ઉપરિ નિસીદિત્વા તાલટ્ઠિખણ્ડેન કેસે લુઞ્ચિંસુ. અથ ને તસ્સ માતાપિતરો સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા પક્કમિંસુ.

પુનદિવસે આજીવકા ‘‘એહિ, ગામં પવિસિસ્સામા’’તિ તં વદિંસુ. સો ‘‘ગચ્છથ તુમ્હે, અહં ઇધેવ ભવિસ્સામી’’તિ ન ઇચ્છિ. અથ નં પુનપ્પુનં વત્વા અનિચ્છમાનં ઓહાય અગમંસુ. સોપિ તેસં ગતભાવં ઞત્વા વચ્ચકુટિયા પદરં વિવરિત્વા ઓરુય્હ ઉભોહિ હત્થેહિ આલોપં આલોપં કત્વા ગૂથં ખાદિ . આજીવકા તસ્સ અન્તોગામતો આહારં પહિણિંસુ. તમ્પિ ન ઇચ્છિ. પુનપ્પુનં વુચ્ચમાનોપિ ‘‘ન મે ઇમિના અત્થો. લદ્ધો મે

આહારો''તિ આહ. ''કહં લદ્ધો''તિ? ''ઇધેવ લદ્ધો''તિ. એવં દુતિયે તતિયે ચતુત્થેપિ દિવસે તેહિ બહુમ્પિ વુચ્ચમાનો ''અહં ઇધેવ ભવિસ્સામી''તિ ગામં ગન્તું ન ઇચ્છિ. આજીવકા ''અયં દિવસે દિવસે નેવ ગામં પવિસિતું ઇચ્છતિ, ન અમ્હેહિ પહિતાહારં આહરિતું ઇચ્છતિ, 'ઇધેવ મે લદ્ધો'તિ વદતિ, કિં નુ ખો કરોતિ, પરિગ્ગણ્હિસ્સામ ન''ન્તિ ગામં પવિસન્તા એકં દ્વે જને તસ્સ પરિગ્ગણ્હનત્થં ઓહાય ગમિંસુ. તે પચ્છતો ગચ્છન્તા વિય હુત્વા નિલીયિંસુ. સોપિ તેસં ગતભાવં ઞત્વા પુરિમનયેનેવ વચ્ચકુટિં ઓરુય્હ ગૂથં ખાદિ.

ઇતરે તસ્સ કિરિયં દિસ્વા આજીવકાનં આરોચયિંસુ. તં સુત્વા આજીવકા ''અહો ભારિયં કમ્મં, સચે સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકા જાનેય્યું, 'આજીવકા ગૂથં ખાદમાના વિચરન્તી'તિ અમ્હાકં અકિત્તિં પકાસેય્યું, નાયં અમ્હાકં અનુચ્છવિકો''તિ તં અત્તનો સન્તિકા નીહરિંસુ. સો તેહિ નીહરિતો મહાજનસ્સ ઉચ્ચારકરણટ્ઠાને પત્થરિતો એકો પિટ્ઠિપાસાણો અત્થિ. તસ્મિં મહન્તં સોણ્ડિ, પિટ્ઠિપાસાણં નિસ્સાય મહાજનસ્સ ઉચ્ચારકરણટ્ઠાનં. સો તત્થ ગન્ત્વા રત્તિં ગૂથં ખાદિત્વા મહાજનસ્સ સરીરવલઞ્જનત્થાય આગમનકાલે એકેન હત્થેન પાસાણસ્સ એકં અન્તં ઓલુબ્ભ એકં પાદં ઉક્ખિપિત્વા જણ્ણુકે ઠપેત્વા ઉદ્ધંવાતાભિમુખો મુખં વિવરિત્વા તિટ્ઠતિ. મહાજનો તં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા, ''ભન્તે, કસ્મા અય્યો મુખં વિવરિત્વા ઠિતો''તિ પુચ્છતિ. ''અહં વાતભક્ખો, અઞ્ઞો મે આહારો નત્થી''તિ. અથ ''કસ્મા એકં પાદં જણ્ણુકે કત્વા ઠિતોસિ, ભન્તે''તિ? ''અહં ઉગ્ગતપો ઘોરતપો, મયા દ્વીહિ પાદેહિ અક્કન્તા પથવી કમ્પતિ, તસ્મા એકં પાદં ઉક્ખિપિત્વા જણ્ણુકે ઠપેત્વા ઠિતોમ્હિ. અહઞ્હિ રત્તિન્દિવં ઠિતકોવ વીતિનામેમિ, ન નિસીદામિ, ન નિપજ્જામી''તિ. મનુસ્સા નામ યેભુય્યેન વચનમત્તમેવ સદ્દહન્તિ, તસ્મા ''અહો અચ્છરિયં, એવરૂપાપિ નામ તપસ્સિનો હોન્તિ, ન નો એવરૂપા દિટ્ઠપુબ્બા''તિ યેભુય્યેન અઙ્ગમગધવાસિનો સઙ્ખુભિત્વા ઉપસઙ્કમિત્વા માસે માસે મહન્તં સક્કારં અભિહરન્તિ. સો ''અહં વાતમેવ ભક્ખામિ, ન અઞ્ઞં આહારં. અઞ્ઞઞ્હિ મે ખાદન્તસ્સ તપો નસ્સતી''તિ તેહિ અભિહટં ન કિઞ્ચિ ઇચ્છતિ. મનુસ્સા ''મા નો, ભન્તે, નાસેથ, તુમ્હાદિસેન ઘોરતપેન પરિભોગે કતે અમ્હાકં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય સંવત્તતી''તિ પુનપ્પુનં યાચન્તિ. તસ્સ અઞ્ઞો આહારો ન રુચ્ચતિ. મહાજનસ્સ પન યાચનાય પીળિતો તેહિ આભતાનિ સપ્પિફાણિતાદીનિ કુસગ્ગેન જિવ્હગ્ગે ઠપેત્વા ''ગચ્છથ, અલં વો એત્તકં હિતાય સુખાય ચા''તિ ઉય્યોજેસિ. એવં સો પઞ્ચપઞ્ઞાસ વસ્સાનિ નગ્ગો ગૂથં ખાદન્તો કેસે લુઞ્ચન્તો ભૂમિયં સયમાનો વીતિનામેસિ.

બુદ્ધાનમ્પિ ખો પચ્ચૂસકાલે લોકવોલોકનં અવિજહિતમેવ હોતિ. તસ્મા એકદિવસં ભગવતો પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તસ્સ અયં જમ્બુકાજીવકો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પઞ્ઞાયિ. સત્થા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ આવજ્જેત્વા તસ્સ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા ''અહં એતં આદિં કત્વા એકં ગાથં ભાસિસ્સામિ, ગાથાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતિ. ઇમં કુલપુત્તં નિસ્સાય મહાજનો સોત્થિભાવં પાપુણિસ્સતી''તિ ઞત્વા પુનદિવસે રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો આનન્દત્થેરં આમન્તેસિ – ''આનન્દ, જમ્બુકાજીવકસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ. ''ભન્તે, કિં તુમ્હેયેવ ગમિસ્સથા''તિ? ''આમ, અહમેવા''તિ એવં વત્વા સત્થા વડ્ઢમાનકચ્છાયાય તસ્સ સન્તિકં પાયાસિ.

દેવતા ચિન્તયિંસુ – ''સત્થા સાયં જમ્બુકાજીવકસ્સ સન્તિકં ગચ્છતિ, સો ચ જેગુચ્છે ઉચ્ચારપસ્સાવદન્તકટ્ઠકિલિટ્ઠે પિટ્ઠિપાસાણે વસતિ, દેવં વસ્સાપેતું વટ્ટતી''તિ અત્તનો આનુભાવેન તં મુહુત્તંયેવ દેવં વસ્સાપેસું. પિટ્ઠિપાસાણો સુચિ નિમ્મલો અહોસિ. અથસ્સ ઉપરિ પઞ્ચવણ્ણં પુપ્ફવસ્સં વસ્સાપેસું. સત્થા સાયં જમ્બુકાજીવકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''જમ્બુકા''તિ સદ્દમકાસિ. જમ્બુકો ''કો નુ ખો એસ, દુજ્જનો મં જમ્બુકવાદેન વદતી''તિ ચિન્તેત્વા ''કો એસો''તિ આહ. ''અહં સમણો''તિ. ''કિં મહાસમણા''તિ? ''અજ્જ મે એકરત્તિં ઇધ

વસનટ્ઠાનં દેહી''તિ. ''નત્થિ, મહાસમણ, ઇમસ્મિં ઠાને વસનટ્ઠાન''ન્તિ . ''જમ્બુક, મા એવં કરિ, એકરત્તિં મે વસનટ્ઠાનં દેહિ, પબ્બજિતા નામ પબ્બજિતં પત્થેન્તિ, મનુસ્સા મનુસ્સં, પસવો પસવ''ન્તિ. ''કિં પન ત્વં પબ્બજિતો''તિ? ''આમ, પબ્બજિતોમ્હી''તિ. ''સચે ત્વં પબ્બજિતો, કહં તે લાબુકં, કહં ધૂમકટચ્છુકો, કહં યઞ્ઞસુત્તક''ન્તિ? '''અત્થેતં મય્હં, વિસું વિસું પન ગહેત્વા વિચરણં દુક્ખ'ન્તિ અબ્ભન્તરેનેવ ગહેત્વા ચરામી''તિ. સો ''ચરિસ્સસિ ત્વં એતં અગ્ગણ્હિત્વા''તિ કુજ્ઝિ. અથ નં સત્થા આહ – ''હોતુ, જમ્બુક, મા કુજ્ઝ, વસનટ્ઠાનં મે આચિક્ખા''તિ. ''નત્થિ, મહાસમણ, એત્થ વસનટ્ઠાન''ન્તિ.

સત્થા તસ્સ વસનટ્ઠાનતો અવિદૂરે એકં પબ્ભારં અત્થિ, તં નિદ્દિસન્તો ''એતસ્મિં પબ્ભારે કો વસતી''તિ આહ. ''નત્થિ કોચિ, મહાસમણા''તિ. ''તેન હિ એતં મય્હં દેહી''તિ . ''ત્વઞ્ઞેવ જાન, મહાસમણા''તિ. સત્થા પબ્ભારે નિસીદનં પઞ્ઞાપેત્વા નિસીદિ. પઠમયામે ચત્તારો મહારાજાનો ચતુદ્દિસં એકોભાસં કરોન્તા સત્થુ ઉપટ્ઠાનં આગમિંસુ. જમ્બુકો ઓભાસં દિસ્વા ''કો ઓભાસો નામેસો''તિ ચિન્તેસિ. મજ્ઝિમયામે સક્કો દેવરાજા આગમિ. જમ્બુકો તમ્પિ દિસ્વા ''કો નામેસો''તિ ચિન્તેસિ. પચ્છિમયામે એકાય અઙ્ગુલિયા એકં, દ્વીહિ દ્વે, દસહિ દસ ચક્કવાળાનિ ઓભાસેતું સમત્થો મહાબ્રહ્મા સકલં અરઞ્ઞં એકોભાસં કરોન્તો આગમિ. જમ્બુકો તમ્પિ દિસ્વા ''કો નુ ખો એસો''તિ ચિન્તેત્વા પાતોવ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં ઠિતો સત્થારં પુચ્છિ – ''મહાસમણ, તુમ્હાકં સન્તિકં ચતસ્સો દિસા ઓભાસેન્તો કે આગતા''તિ? ''ચત્તારો મહારાજાનો''તિ. ''કિં કારણા''તિ? ''મં ઉપટ્ઠાતુ''ન્તિ. ''કિં પન ત્વં ચતૂહિ મહારાજેહિ ઉત્તરિતરો''તિ? ''આમ, જમ્બુક, મહારાજૂનમ્પિ અતિરાજા''તિ. ''મજ્ઝિમયામે પન કો આગતો''તિ? ''સક્કો દેવરાજા, જમ્બુકા''તિ . ''કિં કારણા''તિ? ''મં ઉપટ્ઠાતુમેવા''તિ. ''કિં પન ત્વં સક્કદેવરાજતોપિ ઉત્તરિતરો''તિ? ''આમ, જમ્બુક, સક્કતોપિ ઉત્તરિતરોમ્હિ, એસો પન મય્હં ગિલાનુપટ્ઠાકો કપ્પિયકારકસામણેરસદિસો''તિ. ''પચ્છિમયામે સકલં અરઞ્ઞં ઓભાસેત્વા કો આગતો''તિ? ''યં લોકે બ્રાહ્મણાદયો ખિપિત્વા પક્ખલિત્વા 'નમો મહાબ્રહ્મુનો'તિ વદન્તિ, સો એવ મહાબ્રહ્મા''તિ. ''કિં પન ત્વં મહાબ્રહ્મતોપિ ઉત્તરિતરો''તિ? ''આમ, જમ્બુક, અહઞ્હિ બ્રહ્મુનાપિ અતિબ્રહ્મા''તિ. ''અચ્છરિયોસિ ત્વં, મહાસમણ, મય્હં પન પઞ્ચ પઞ્ઞાસ વસ્સાનિ ઇધ વસન્તસ્સ એતેસુ એકોપિ મં ઉપટ્ઠાતું નાગતપુબ્બો. અહઞ્હિ એત્તકં અદ્ધાનં વાતભક્ખો હુત્વા ઠિતકોવ વીતિનામેસિં, ન તાવ તે મય્હં ઉપટ્ઠાનં આગતપુબ્બા''તિ.

અથ નં સત્થા આહ – જમ્બુક, ત્વં લોકસ્મિં અન્ધબાલં મહાજનં વઞ્ચયમાનો મમ્પિ વઞ્ચેતુકામો જાતો, નનુ ત્વં પઞ્ચપઞ્ઞાસ વસ્સાનિ ગૂથમેવ ખાદિ, ભૂમિયંયેવ નિપજ્જિ, નગ્ગો હુત્વા વિચરિ, તાલટ્ઠિખણ્ડેન કેસે લુઞ્ચિ. અથ ચ પન લોકં વઞ્ચેન્તો ''અહં વાતભક્ખો, એકપાદેન તિટ્ઠામિ, ન નિસીદામિ, ન નિપજ્જામી''તિ વદેસિ, ''મમમ્પિ વઞ્ચેતુકામોસિ પુબ્બેપિ ત્વં પાપિકં લામિકં દિટ્ઠિં નિસ્સાય એત્તકં કાલં ગૂથભક્ખો ભૂમિસયો નગ્ગો વિચરન્તો તાલટ્ઠિખણ્ડેન કેસલુઞ્ચનં પત્તો, ઇદાનિપિ પાપિકં લામિકં દિટ્ઠિમેવ ગણ્હાસી''તિ. ''કિં પન મયા કતં, મહાસમણા''તિ? અથસ્સ સત્થા પુબ્બે કતકમ્મં આચિક્ખિ. તસ્સ સત્થરિ કથેન્તેયેવ સંવેગો ઉપ્પજ્જિ, હિરોત્તપ્પં ઉપટ્ઠિતં, સો ઉક્કુટિકો નિસીદિ. અથસ્સ સત્થા ઉદકસાટિકં ખિપિત્વા અદાસિ. સો તં નિવાસેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થાપિસ્સ અનુપુબ્બિં કથં કથેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. સો દેસનાવસાને સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ યાચિ. એત્તાવતા તસ્સ પુરિમકમ્મં પરિક્ખીણં. અયઞ્હિ ખીણાસવમહાથેરં ચતૂહિ અક્કોસેહિ અક્કોસિત્વા યાવાયં મહાપથવી તિગાવુતાધિકં યોજનં ઉસ્સન્ના, તાવ અવીચિમ્હિ પચ્ચિત્વા તત્થ પક્કાવસેસેન પઞ્ચપઞ્ઞાસ વસ્સાનિ ઇમં વિપ્પકારં પત્તો. તેનસ્સ તં કમ્મં ખીણં. વીસતિ પન વસ્સસહસ્સાનિ ઇમિના કતસ્સ સમણધમ્મસ્સ ફલં નાસેતું ન સક્કા. તસ્મા સત્થા દક્ખિણહત્થં

પસારેત્વા ‘‘એહિ, ભિક્ખુ, ચર બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા’’તિ આહ. તાવદેવસ્સ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ અટ્ઠપરિક્ખારધરો સટ્ઠિવસ્સિકમહાથેરો વિય અહોસિ.

અઙ્ગમગધવાસીનં તસ્સ સક્કારં ગહેત્વા આગતદિવસો કિરેસ, તસ્મા ઉભયરટ્ઠવાસિનો સક્કારં ગહેત્વા આગતા તથાગતં દિસ્વા ‘‘કિં નુ ખો અમ્હાકં અય્યો જમ્બુકો મહા, ઉદાહુ સમણો ગોતમો’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘સચે સમણો ગોતમો મહા ભવેય્ય, અયં સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગચ્છેય્ય, જમ્બુકાજીવકસ્સ પન મહન્તતાય સમણો ગોતમો ઇમસ્સ સન્તિકં આગતો’’તિ ચિન્તયિંસુ. સત્થા મહાજનસ્સ પરિવિતક્કં ઞત્વા, ‘‘જમ્બુક, તવ ઉપટ્ઠાકાનં કઙ્ખં છિન્દાહી’’તિ આહ, સો ‘‘અહમ્પિ, ભન્તે, એત્તકમેવ પચ્ચાસીસામી’’તિ વત્વા ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય તાલપ્પમાણં વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ‘‘સત્થા મે, ભન્તે ભગવા, સાવકોહમસ્મી’’તિ વત્વા ઓરુય્હ વન્દિત્વા પુન દ્વિતાલમત્તં તિતાલમત્તન્તિ એવં સત્તતાલમત્તં વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ઓરુય્હ અત્તનો સાવકભાવં જાનાપેસિ. તં દિસ્વા મહાજનો ‘‘અહો બુદ્ધા નામ અચ્છરિયા અનોપમગુણા’’તિ ચિન્તેસિ. સત્થા મહાજનેન સદ્ધિં કથેન્તો એવમાહ – ‘‘અયં એત્તકં કાલં તુમ્હેહિ આભતં સક્કારં કુસગ્ગેન જિવ્હગ્ગે ઠપેત્વા ‘તપચરણં પૂરેમી’તિ ઇધ નિવુટ્ઠો, સચેપિ ઇમિના ઉપાયેન વસ્સસતં તપચરણં પૂરેય્ય, યા ચસ્સ ઇદાનિ કાલં વા ભત્તં વા કુક્કુચ્ચાયિત્વા અભુઞ્જન્તસ્સ ભત્તચ્છેદનકુસલચેતના, તસ્સા તં તપચરણં સોળસિં કલમ્પિ ન અગ્ઘતી’’તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૦. ‘‘માસે માસે કુસગ્ગેન, બાલો ભુઞ્જેય્ય ભોજનં;
ન સો સઙ્ખાતધમ્માનં, કલં અગ્ઘતિ સોળસિ’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – સચે **બાલો** અપરિઞ્ઞાતધમ્મો સીલાદિગુણા પરિબાહિરો તિત્થાયતને પબ્બજિતો ‘‘તપચરણં પૂરેસ્સામી’’તિ માસે માસે પત્તે કુસગ્ગેન ભોજનં ભુઞ્જન્તો વસ્સસતં ભુઞ્જેય્ય ભોજનં. **ન સો સઙ્ખાતધમ્માનં, કલં અગ્ઘતિ સોળસિ**ન્તિ સઙ્ખાતધમ્મા વુચ્ચન્તિ ઞાતધમ્મા તુલિતધમ્મા. તેસુ હેટ્ઠિમકોટિયા સોતાપન્નો સઙ્ખાતધમ્મો, ઉપરિમકોટિયા ખીણાસવો. ઇમેસં સઙ્ખાતધમ્માનં સો બાલો કલં ન અગ્ઘતિ સોળસિન્તિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાના દેસના. અયં પનેત્થ અત્થો – યા ચસ્સ તથા તપચરણં પૂરેન્તસ્સ વસ્સસતં ચેતના યા ચ સઙ્ખાતધમ્માનં કાલં વા ભત્તં વા કુક્કુચ્ચાયિત્વા અભુઞ્જન્તાનં એકા ભત્તચ્છેદનકુસલચેતના, તસ્સા ચેતનાય સા તાવ દીઘરત્તં પવત્તચેતના સોળસિં કલં ન અગ્ઘતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યં તસ્સા સઙ્ખાતધમ્માનં ચેતનાય ફલં, તં સોળસ કોટ્ઠાસે કત્વા તતો એકેકં પુન સોળસ સોળસ કોટ્ઠાસે કત્વા તતો એકસ્સ કોટ્ઠાસસ્સ યં ફલં, તદેવ તસ્સ બાલસ્સ તપચરણતો મહપ્ફલતરન્તિ.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસીતિ.

જમ્બુકત્થેરવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. અહિપેતવત્થુ

ન હિ પાપં કતં કમ્મન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં અહિપેતં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે જટિલસહસ્સસ્સ અબ્ભન્તરો આયસ્મા લક્ખણત્થેરો ચ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ચ ''રાજગહે પિણ્ડાય ચરિસ્સામા''તિ ગિજ્ઝકૂટતો ઓતરન્તિ. તેસુ આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો એકં અહિપેતં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ. અથ નં લક્ખણત્થેરો ''કસ્મા, આવુસો, સિતં પાતુકરોસી''તિ સિતકારણં પુચ્છિ. ''અકાલો, આવુસો લક્ખણ, ઇમસ્સ પઞ્હસ્સ, ભગવતો સન્તિકે મં પુચ્છેય્યાસી''તિ થેરો આહ. તેસુ રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા ભગવતો સન્તિકં ગન્ત્વા નિસિન્નેસુ લક્ખણત્થેરો પુચ્છિ, ''આવુસો, મોગ્ગલ્લાનં ત્વં ગિજ્ઝકૂટા ઓતરન્તો સિતં પાતુકરિત્વા મયા સિતકારણં પુટ્ઠો 'ભગવતો સન્તિકે મં પુચ્છેય્યાસી'તિ અવચ, કથેહિ ઇદાનિ તં કારણ''ન્તિ. થેરો આહ – ''અહં, આવુસો, એકં પેતં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિં. તસ્સ એવરૂપો અત્તભાવો – મનુસ્સસીસં વિય અસ્સ સીસં, અહિસ્સ વિય સેસો અત્તભાવો, અહિપેતો નામેસ પમાણતો પઞ્ચવીસતિયોજનિકો, તસ્સ સીસતો ઉટ્ઠિતા અગ્ગિજાલા યાવ નઙ્ગુટ્ઠા ગચ્છન્તિ, નઙ્ગુટ્ઠતો ઉટ્ઠિતા અગ્ગિજાલા યાવ સીસા, મજ્ઝેસીસતો ઉટ્ઠિતા દ્વે પસ્સાનિ ગચ્છન્તિ, દ્વીહિ પસ્સેહિ ઉટ્ઠિતા મજ્ઝે ઓતરન્તી''તિ . દ્વિન્નંયેવ કિર પેતાનં અત્તભાવો પઞ્ચવીસતિયોજનિકો, અવસેસાનં તિગાવુતપ્પમાણો. ઇમસ્સ ચેવ અહિપેતસ્સ કાકપેતસ્સ ચ પઞ્ચવીસતિયોજનિકો. તેસુ અયં તાવ અહિપેતો. કાકપેતમ્પિ મહામોગ્ગલ્લાનો ગિજ્ઝકૂટમત્થકે પચ્ચમાનં દિસ્વા તસ્સ પુબ્બકમ્મં પુચ્છન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ''પઞ્ચયોજનિકા જિવ્હા, સીસં તે નવયોજનં;
> કાયો અચ્ચુગ્ગતો તુય્હં, પઞ્ચવીસતિયોજનં;
> કિં નુ કમ્મં કરિત્વાન, પત્તોસિ દુક્ખમીદિસ''ન્તિ.

અથસ્સ પેતો આચિક્ખન્તો –

> ''અહં ભન્તે મોગ્ગલ્લાન, કસ્સપસ્સ મહેસિનો;
> સઙ્ઘસ્સ આભતં ભત્તં, આહારેસિં યદિચ્છક''ન્તિ. –

ગાથં વત્વા આહ – ''ભન્તે, કસ્સપબુદ્ધકાલે સમ્બહુલા ભિક્ખૂ ગામં પિણ્ડાય પવિસિંસુ,. મનુસ્સા થેરે દિસ્વા સમ્પિયાયમાના આસનસાલાયં નિસીદાપેત્વા પાદે ધોવિત્વા તેલં મક્ખેત્વા યાગું પાયેત્વા ખજ્જકં દત્વા પિણ્ડપાતકાલં આગમયમાના ધમ્મં સુણન્તા નિસીદિંસુ. ધમ્મકથાવસાને થેરાનં પત્તે આદાય અત્તનો અત્તનો ગેહા નાનગ્ગરસભોજનસ્સ પૂરેત્વા આહરિંસુ. તદા અહં કાકો હુત્વા આસનસાલાય છદનપિટ્ઠે નિલીનો તં દિસ્વા એકેન ગહિતપત્તતો તિક્ખત્તું મુખં પૂરેન્તો તયો કબળે અગ્ગહેસિં. તં પન ભત્તં નેવ સઙ્ઘસ્સ સન્તકં, ન સઙ્ઘસ્સ નિયમેત્વા દિન્નં, ન ભિક્ખૂહિ ગહિતાવસેસકં. અત્તનો અત્તનો ગેહં નેત્વા મનુસ્સેહિ ભુઞ્જિતબ્બકં, કેવલં સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ અભિહટમત્તમેવ. તતો મયા તયો કબળા ગહિતા, એત્તકં મે પુબ્બકમ્મં. સ્વાહં કાલં કત્વા તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકેન અવીચિમ્હિ પચ્ચિત્વા તત્થ પક્કાવસેસેન ઇદાનિ ગિજ્ઝકૂટે કાકપેતો હુત્વા નિબ્બત્તો ઇમં દુક્ખં પચ્ચાનુભોમી''તિ. ઇદં કાકપેતસ્સ વત્થુ.

ઇધ પન થેરો ''અહિપેતં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ''ન્તિ આહ. અથસ્સ સત્થા સક્ખી હુત્વાપિ ઉટ્ઠાય ''સચ્ચં, ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનો આહ. મયાપેસ સમ્બોધિપત્તદિવસેયેવ દિટ્ઠો, અપિચાહં 'યે મે વચનં ન સદ્દહેય્યું, તેસં અહિતાય ભવેય્યા'તિ પરાનુદ્દયાય ન કથેસિ''ન્તિ આહ. **લક્ખણસંયુત્તેપિ** (સં॰ નિ॰ ૨.૨૦૨ આદયો) હિ

મહામોગ્ગલ્લાનેન દિટ્ઠકાલેયેવ સત્થા તસ્સ સક્ખી હુત્વા વિનીતવત્થૂનિ કથેસિ, ઇદમ્પિ તેન તથેવ કથિતં. તં સુત્વા ભિક્ખૂ તસ્સ પુબ્બકમ્મં પુચ્છિંસુ. સત્થાપિ તેસં કથેસિ –

અતીતે કિર બારાણસિં નિસ્સાય નદીતીરે પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પણ્ણસાલં કરિંસુ. સો તત્થ વિહરન્તો નિબદ્ધં નગરે પિણ્ડાય ચરતિ. નાગરાપિ સાયંપાતં ગન્ધપુપ્ફાદિહત્થા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સૂપટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. એકો બારાણસિવાસી પુરિસો તં મગ્ગં નિસ્સાય ખેત્તં કસિ. મહાજનો સાયંપાતં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સૂપટ્ઠાનં ગચ્છન્તો તં ખેત્તં મદ્દન્તો ગચ્છતિ. કસ્સકો ચ ''મા મે ખેત્તં મદ્દથા''તિ વારેન્તોપિ વારેતું નાસક્ખિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''સચે ઇમસ્મિં ઠાને પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પણ્ણસાલા ન ભવેય્ય, ન મે ખેત્તં મદ્દેય્યુ''ન્તિ. સો પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પિણ્ડાય પવિટ્ઠકાલે પરિભોગભાજનાનિ ભિન્દિત્વા પણ્ણસાલં ઝાપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો તં ઝામં દિસ્વા યથાસુખં પક્કામિ. મહાજનો ગન્ધમાલં આદાય આગતો ઝામપણ્ણસાલં દિસ્વા ''કહં નુ ખો નો અય્યો ગતો''તિ આહ. સોપિ મહાજનેનેવ સદ્ધિં ગતો મહાજનમજ્ઝે ઠિતકોવ એવમાહ – ''મયા તસ્સ પણ્ણસાલા ઝાપિતા''તિ. અથ નં ''ગણ્હથ, ઇમં પાપિમં નિસ્સાય મયં પચ્ચેકબુદ્ધં દટ્ઠું ન લભિમ્હા''તિ દણ્ડાદીહિ પોથેત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસું. સો અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા યાવાયં મહાપથવી યોજનમત્તં ઉસ્સન્ના, તાવ નિરયે પચ્ચિત્વા પક્કાવસેસેન ગિજ્ઝકૂટે અહિપેતો હુત્વા નિબ્બત્તિ. સત્થા ઇદં તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેત્વા, ''ભિક્ખવે, પાપકમ્મં નામેતં ખીરસદિસં, યથા ખીરં દુય્હમાનમેવ ન પરિણમતિ. તથા કમ્મં કયિરમાનમેવ ન વિપચ્ચતિ. યદા પન વિપચ્ચતિ, તદા એવરૂપેન દુક્ખેન સોચતી''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૧. ''ન હિ પાપં કતં કમ્મં, સજ્જુખીરંવ મુચ્ચતિ;
ડહન્તં બાલમન્વેતિ, ભસ્મચ્છન્નોવ પાવકો''તિ.

તત્થ **સજ્જુખીરં વા**તિ તં ખણંયેવ ધેનુયા થનેહિ નિક્ખન્તં અબ્ભુણ્હં ખીરં ન મુચ્ચતિ ન પરિણમતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા ઇદં સજ્જુખીરં તં ખણઞ્ઞેવ ન મુચ્ચતિ ન પરિણમતિ ન પકતિં વિજહતિ. યસ્મિં પન ભાજને દુહિત્વા ગહિતં યાવ તત્થ તક્કાદિઅમ્બિલં ન પક્ખિપતિ, યાવ દધિભાજનાદિકં અમ્બિલભાજનં ન પાપુણાતિ, તાવ પકતિં અવિજહિત્વા પચ્છા જહતિ, એવમેવ પાપકમ્મમ્પિ કરિયમાનમેવ ન વિપચ્ચતિ. યદિ વિપચ્ચેય્ય, ન કોચિ પાપકમ્મં કાતું વિસહેય્ય. યાવ પન કુસલાભિનિબ્બત્તા ખન્ધા ધરન્તિ, તાવ નં તે રક્ખન્તિ. તેસં ભેદા અપાયે નિબ્બત્તક્ખન્ધેસુ વિપચ્ચતિ, વિપચ્ચમાનઞ્ચ **ડહન્તં બાલમન્વેતિ**.''કિં વિયા''તિ? ''**ભસ્મચ્છન્નોવ પાવકો**''તિ. યથા હિ છારિકાય પટિચ્છન્નો વીતચ્ચિતઙ્ગારો અક્કન્તોપિ છારિકાય પટિચ્છન્નત્તા ન તાવ ડહતિ, છારિકં પન તાપેત્વા ચમ્માદીનં ડહનવસેન યાવ મત્થલુઙ્ગા ડહન્તો ગચ્છતિ, એવમેવ પાપકમ્મમ્પિ યેન કતં હોતિ, તં બાલં દુતિયે વા તતિયે વા અત્તભાવે નિરયાદીસુ નિબ્બત્તં ડહન્તં અનુગચ્છતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસુન્તિ.

અહિપેતવત્થુ દ્વાદસમં.

૧૩. સટ્ઠિકૂટપેતવત્થુ

યાવદેવ અનત્થાયાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સટ્ઠિકૂટપેતં આરબ્ભ કથેસિ.

પુરિમનયેનેવ હિ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો લક્ખણત્થેરેન સદ્ધિં ગિજ્ઝકૂટા ઓરોહન્તો અઞ્ઞતરસ્મિં પદેસે સિતં પાત્વાકાસિ. થેરેન સિતકારણં પુટ્ઠો ''ભગવતો સન્તિકે મં પુચ્છેય્યાસી''તિ વત્વા પિણ્ડાય ચરિત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નકાલે પુન પુટ્ઠો આહ – ''અહં, આવુસો, એકં પેતં અદ્દસં તિગાવુતપ્પમાણેન અત્તભાવેન, તસ્સ સટ્ઠિ અયકૂટસહસ્સાનિ આદિત્તાનિ સમ્પજ્જલિતાનિ ઉપરિમત્થકે પતિત્વા પતિત્વા ઉટ્ઠહન્તિ સીસં ભિન્દન્તિ, ભિન્નં ભિન્નં પુન સમુટ્ઠહતિ , ઇમિના અત્તભાવેન મયા એવરૂપો અત્તભાવો ન દિટ્ઠપુબ્બો, અહં તં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ''ન્તિ. પેતવત્થુસ્મિઞ્હિ –

> ''સટ્ઠિ કૂટસહસ્સાનિ, પરિપુણ્ણાનિ સબ્બસો;
> સીસે તુય્હં નિપતન્તિ, વોભિન્દન્તેવ મત્થક''ન્તિ. (પે॰ વ॰ ૮૦૮, ૮૧૦, ૮૧૩) આદિ –

ઇમમેવ પેતં સન્ધાય વુત્તં. સત્થા થેરસ્સ કથં સુત્વાવ, ''ભિક્ખવે, મયાપેસ સત્તો બોધિમણ્ડે નિસિન્નેનેવ દિટ્ઠો 'યે ચ પન મે વચનં ન સદ્દહેય્યું, તેસં અહિતાય ભવેય્યા'તિ પરેસં અનુકમ્પાય ન કથેસિં, ઇદાનિ પન મોગ્ગલ્લાનસ્સ સક્ખી હુત્વા કથેમી''તિ આહ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ તસ્સ પુબ્બકમ્મં પુચ્છિંસુ. સત્થાપિ નેસં કથેસિ –

અતીતે કિર બારાણસિયં સાળિત્તકસિપ્પે નિપ્ફત્તિં પત્તો એકો પીઠસપ્પિ અહોસિ. સો નગરદ્વારે એકસ્સ વટરુક્ખસ્સ હેટ્ઠા નિસિન્નો સક્ખરાનિ ખિપિત્વા તસ્સ પણ્ણાનિ છિન્દન્તો ''હત્થિરૂપકં નો દસ્સેહિ, અસ્સરૂપકં નો દસ્સેહી''તિ ગામદારકેહિ વુચ્ચમાનો ઇચ્છિતિચ્છિતાનિ રૂપાનિ દસ્સેત્વા તેસં સન્તિકા ખાદનીયાદીનિ લભતિ. અથેકદિવસં રાજા ઉય્યાનં ગચ્છન્તો તં પદેસં પાપુણિ. દારકા પીઠસપ્પિં પારોહન્તરે કત્વા પલાયિંસુ. રઞ્ઞો ઠિતમજ્ઝન્હિકે રુક્ખમૂલં પવિટ્ઠસ્સ છિદ્દાવછિદ્દચ્છાયા સરીરં ફરિ. સો ''કિં નુ ખો એત''ન્તિ ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો રુક્ખપણ્ણેસુ હત્થિરૂપકાદીનિ દિસ્વા ''કસ્સેતં કમ્મ''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''પીઠસપ્પિનો''તિ સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા આહ – ''મય્હં પુરોહિતો અતિમુખરો અપ્પમત્તકેપિ વુત્તે બહું ભણન્તો મં ઉપદ્દવેતિ, સક્ખિસ્સસિ તસ્સ મુખે નાળિમત્તા અજલણ્ડિકા ખિપિતુ''ન્તિ? ''સક્ખિસ્સામિ, દેવ. અજલણ્ડિકા આહરાપેત્વા પુરોહિતેન સદ્ધિં તુમ્હે અન્તોસાણિયં નિસીદથ, અહમેત્થ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ. અથ રાજા તથા કારેસિ. ઇતરો કત્તરિયગ્ગેન સાણિયા છિદ્દં કત્વા પુરોહિતસ્સ રઞ્ઞા સદ્ધિં કથેન્તસ્સ મુખે વિવટમત્તે એકેકં અજલણ્ડિકં ખિપિ. પુરોહિતો મુખં પવિટ્ઠં પવિટ્ઠં ગિલિ. પીઠસપ્પી ખીણાસુ અજલણ્ડિકાસુ સાણિં ચાલેસિ. રાજા તાય સઞ્ઞાય અજલણ્ડિકાનં ખીણભાવં ઞત્વા આહ – ''આચરિય, અહં તુમ્હેહિ સદ્ધિં કથેન્તો કથં નિત્થરિતું ન સક્ખિસ્સામિ, તુમ્હે અતિમુખરતાય નાળિમત્તા અજલણ્ડિકા ગિલન્તાપિ તુણ્હીભાવં નાપજ્જથા''તિ. બ્રાહ્મણો મઙ્કુભાવં આપજ્જિત્વા તતો પટ્ઠાય મુખં વિવરિત્વા રઞ્ઞા સદ્ધિં સલ્લપિતું નસક્ખિ. રાજા પીઠસપ્પિગુણં અનુસ્સરિત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ''તં નિસ્સાય મે સુખં લદ્ધ''ન્તિ તુટ્ઠો તસ્સ સબ્બટ્ઠકં નામ ધનં દત્વા નગરસ્સ ચતૂસુ દિસાસુ ચત્તારો વરગામે અદાસિ. તમત્થં વિદિત્વા રઞ્ઞો અત્થધમ્માનુસાસકો અમચ્ચો ઇમં ગાથમાહ –

> ''સાધુ ખો સિપ્પકં નામ, અપિ યાદિસ કીદિસં;
> પસ્સ ખઞ્જપ્પહારેન, લદ્ધા ગામા ચતુદ્દિસા''તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૦૭);

સો પન અમચ્ચો તેન સમયેન અયમેવ ભગવા અહોસિ. અથેકો પુરિસો પીઠસપ્પિના લદ્ધસમ્પત્તિં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''અયં નામ પીઠસપ્પી હુત્વા ઇમં સિપ્પં નિસ્સાય મહાસમ્પત્તિં પત્તો, મયાપેતં સિક્ખિતું વટ્ટતી''તિ. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા ''ઇદં મે , આચરિય, સિપ્પં દેથા''તિ આહ. ''ન સક્કા, તાત, દાતુ''ન્તિ. સો તેન

પટિક્ખિત્તો ''હોતુ, આરાધેસ્સામિ ન''ન્તિ તસ્સ હત્થપાદપરિકમ્માદીનિ કરોન્તો ચિરસ્સં તં આરાધેત્વા પુનપ્પુનં યાચિ, પીઠસપ્પી ''અયં મે અતિવિય ઉપકારો''તિ તં પટિબાહિતું અસક્કોન્તો સિપ્પં સિક્ખાપેત્વા ''નિપ્ફન્નં તે, તાત, સિપ્પં, ઇદાનિ કિં કરિસ્સસી''તિ આહ. ''બહિ ગન્ત્વા સિપ્પં વીમંસિસ્સામી''તિ. ''કિં કરિસ્સસી''તિ? ''ગાવિં વા મનુસ્સં વા પહરિત્વા મારેસ્સામી''તિ. ''તાતા, ગાવિં મારેન્તસ્સ સતં દણ્ડો હોતિ મનુસ્સં મારેન્તસ્સ સહસ્સં, ત્વં સપુત્તદારોપિ તં નિત્થરિતું ન સક્ખિસ્સસિ, મા વિનસ્સ, યમ્હિ પહટે દણ્ડો નત્થિ, તાદિસં નિમાતાપિતિકં કઞ્ચિ ઉપધારેહી''તિ. સો ''સાધૂ''તિ સક્ખરા ઉચ્છઙ્ગે કત્વા તાદિસં ઉપધારયમાનો વિચરન્તો ગાવિં દિસ્વા ''અયં સસામિકા''તિ પહરિતું ન વિસહિ, મનુસ્સં દિસ્વા ''અયં સમાતાપિતિકો''તિ પહરિતું ન વિસતિ.

તેન સમયેન સુનેત્તો નામ પચ્ચેકબુદ્ધો તં નગરં નિસ્સાય પણ્ણસાલાય વિહરતિ. સો તં પિણ્ડાય પવિસન્તં નગરદ્વારન્તરે દિસ્વા ''અયં નિમાતાપિતિકો, ઇમસ્મિં પહટે દણ્ડો નત્થિ, ઇમં પહરિત્વા સિપ્પં વીમંસિસ્સામી''તિ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દક્ખિણકણ્ણસોતં સન્ધાય સક્ખરં ખિપિ. સા દક્ખિણકણ્ણસોતેન પવિસિત્વા વામેન નિક્ખમિ, દુક્ખા વેદના ઉપ્પજ્જિ. પચ્ચેકબુદ્ધો ભિક્ખાય ચરિતું નાસક્ખિ, આકાસેન પણ્ણસાલં ગન્ત્વા પરિનિબ્બાયિ. મનુસ્સા પચ્ચેકબુદ્ધે અનાગચ્છન્તે ''કિઞ્ચિ અફાસુકં ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા તત્થ ગન્ત્વા તં પરિનિબ્બુતં દિસ્વા રોદિંસુ પરિદેવિંસુ. સોપિ મહાજનં ગચ્છન્તં દિસ્વા તત્થ ગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં સઞ્જાનિત્વા ''અયં પિણ્ડાય પવિસન્તો દ્વારન્તરે મમ સમ્મુખીભૂતો, અહં અત્તનો સિપ્પં વીમંસન્તો ઇમં પહરિ''ન્તિ આહ. મનુસ્સા ''ઇમિના કિર પાપકેન પચ્ચેકબુદ્ધો પહટો, ગણ્હથ ગણ્હથા''તિ પોથેત્વા તત્થેવ નં જીવિતક્ખયં પાપેસું. સો અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા યાવાયં મહાપથવી યોજનમત્તં ઉસ્સન્ના, તાવ પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન ગિજ્ઝકૂટમત્થકે સટ્ઠિકૂટપેતો હુત્વા નિબ્બત્તિ. સત્થા તસ્સ ઇમં પુબ્બકમ્મં કથેત્વા, ''ભિક્ખવે, બાલસ્સ નામ સિપ્પં વા ઇસ્સરિયં વા ઉપ્પજ્જમાનં અનત્થાય ઉપ્પજ્જતિ. બાલો હિ સિપ્પં વા ઇસ્સરિયં વા લભિત્વા અત્તનો અનત્થમેવ કરોતી''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ.

૭૨. ''યાવદેવ અનત્થાય, ઞત્તં બાલસ્સ જાયતિ;
હન્તિ બાલસ્સ સુક્કંસં, મુદ્ધમસ્સ વિપાતય''ન્તિ.

તત્થ **યાવદેવા**તિ અવધિપરિચ્છેદનત્થે નિપાતો. **ઞત્ત**ન્તિ જાનનસભાવો. યં સિપ્પં જાનાતિ , યમ્હિ વા ઇસ્સરિયે યસે સમ્પત્તિયઞ્ચ ઠિતો જનેન ઞાયતિ, પાકટો પઞ્ઞાતો હોતિ, તસ્સેતં નામં. સિપ્પં વા હિ ઇસ્સરિયાદિભાવો વા બાલસ્સ અનત્થાયેવ જાયતિ. તં નિસ્સાય સો અત્તનો અનત્થમેવ કરોતિ. **હન્તી**તિ વિનાસેતિ. **સુક્કંસ**ન્તિ કુસલકોટ્ઠાસં, બાલસ્સ હિ સિપ્પં વા ઇસ્સરિયં વા ઉપ્પજ્જમાનં કુસલકોટ્ઠાસં ઘાતેન્તમેવ ઉપ્પજ્જતિ. **મુદ્ધ**ન્તિ પઞ્ઞાયેતં નામં. **વિપાતય**ન્તિ વિદ્ધંસયમાનં. તસ્સ હિ તં સુક્કંસં હનન્તં પઞ્ઞાસઙ્ખાતં મુદ્ધં વિપાતેન્તં વિદ્ધંસેન્તમેવ હન્તીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ.

સટ્ઠિકૂટપેતવત્થુ તેરસમં.

૧૪. ચિત્તગહપતિવત્થુ

અસન્તં ભાવનમિચ્છેય્યાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સુધમ્મત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. દેસના મચ્છિકાસણ્ડે સમુટ્ઠાય સાવત્થિયં નિટ્ઠિતા.

મચ્છિકાસણ્ડનગરસ્મિઞ્હિ ચિત્તો નામ ગહપતિ પઞ્ચવગ્ગિયાનં અબ્ભન્તરં મહાનામત્થેરં નામ પિણ્ડાય ચરમાનં દિસ્વા તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા પત્તં આદાય ગેહં પવેસેત્વા ભોજેત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને ધમ્મકથં સુણન્તો સોતાપત્તિફલં પત્વા અચલસદ્ધો હુત્વા અમ્બાટકવનં નામ અત્તનો ઉય્યાનં સઙ્ઘારામં કત્તુકામો થેરસ્સ હત્થે ઉદકં પાતેત્વા નિય્યાદેસિ. તસ્મિં ખણે ''પતિટ્ઠિતં બુદ્ધસાસન''ન્તિ ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાપથવી કમ્પિ. મહાસેટ્ઠિ ઉય્યાને મહાવિહારં કારેત્વા સબ્બદિસાહિ આગતાનં ભિક્ખૂનં વિવટદ્વારો અહોસિ. મચ્છિકાસણ્ડે સુધમ્મત્થેરો નામ નેવાસિકો અહોસિ.

અપરેન સમયેન ચિત્તસ્સ ગુણકથં સુત્વા દ્વે અગ્ગસાવકા તસ્સ સઙ્ગહં કત્તુકામા મચ્છિકાસણ્ડં અગમંસુ. ચિત્તો ગહપતિ તેસં આગમનં સુત્વા અડ્ઢયોજનમગ્ગં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા તે આદાય અત્તનો વિહારં પવેસેત્વા આગન્તુકવત્તં કત્વા, ''ભન્તે, થોકં ધમ્મકથં સોતુકામોમ્હી''તિ ધમ્મસેનાપતિં યાચિ. અથ નં થેરો, ''ઉપાસક, અદ્ધાનેન આગતામ્હા કિલન્તરૂપા. અપિચ થોકં સુણાહી''તિ તસ્સ ધમ્મં કથેસિ. સો થેરસ્સ ધમ્મં સુણન્તોવ અનાગામિફલં પાપુણિ. સો દ્વે અગ્ગસાવકે વન્દિત્વા, ''ભન્તે, સ્વે ભિક્ખુસહસ્સેન સદ્ધિં મમ ગેહે ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ નિમન્તેત્વા પચ્છા નેવાસિકં સુધમ્મત્થેરં ''તુમ્હેપિ, ભન્તે, સ્વે થેરેહિ સદ્ધિં આગચ્છેય્યાથા''તિ નિમન્તેસિ. સો ''અયં મં પચ્છા નિમન્તેતી''તિ કુદ્ધો પટિક્ખિપિત્વા પુનપ્પુનં યાચિયમાનોપિ પટિક્ખિપિ એવ. ઉપાસકો ''પઞ્ઞાયિસ્સથ, ભન્તે''તિ પક્કમિત્વા પુનદિવસે અત્તનો નિવેસને મહાદાનં સજ્જેસિ. સુધમ્મત્થેરોપિ પચ્ચૂસકાલેયેવ ''કીદિસો નુ ખો ગહપતિના અગ્ગસાવકાનં સક્કારો સજ્જિતો, સ્વે ગન્ત્વા પસ્સિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા પાતોવ પત્તચીવરં આદાય તસ્સ ગેહં અગમાસિ.

સો ગહપતિના ''નિસીદથ, ભન્તે''તિ વુચ્ચમાનોપિ ''નાહં નિસીદામિ, પિણ્ડાય ચરિસ્સામી''તિ વત્વા અગ્ગસાવકાનં પટિયાદિતં સક્કારં ઓલોકેત્વા ગહપતિં જાતિયા ઘટ્ટેતુકામો ''ઉળારો તે, ગહપતિ, સક્કારો, અપિચેત્થ એકઞ્ઞેવ નત્થી''તિ આહ. ''કિં, ભન્તે''તિ? ''તિલસંગુળિકા, ગહપતી''તિ વત્વા ગહપતિના કાકોપમાય અપસાદિતો કુજ્ઝિત્વા ''એસો તે, ગહપતિ, આવાસો, પક્કમિસ્સામહ''ન્તિ વત્વા યાવતતિયં વારિયમાનોપિ પક્કમિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ચિત્તેન ચ અત્તના ચ વુત્તવચનં આરોચેસિ. સત્થા ''તયા ઉપાસકો સદ્ધો પસન્નો હીનેન ખુંસિતો''તિ તસ્સેવ દોસં આરોપેત્વા પટિસારણીયકમ્મં કારાપેત્વા ''ગચ્છ, ચિત્તગહપતિં ખમાપેહી''તિ પેસેસિ. સો તત્થ ગન્ત્વા, ''ગહપતિ, મય્હમેવ સો દોસો, ખમાહિ મે''તિ વત્વાપિ ''નાહં ખમામી''તિ તેન પટિક્ખિત્તો મઙ્કુભૂતો તં ખમાપેતું નાસક્ખિ. પુનદેવ સત્થુ સન્તિકં પચ્ચાગમાસિ. સત્થા ''નાસ્સ ઉપાસકો ખમિસ્સતી''તિ જાનન્તોપિ ''માનથદ્ધો એસ, તિંસયોજનં તાવ મગ્ગં ગન્ત્વા પચ્ચાગચ્છતૂ''તિ ખમનૂપાયં અનાચિક્ખિત્વાવ ઉય્યોજેસિ. અથસ્સ પુનાગતકાલે નિહતમાનસ્સ અનુદૂતં દત્વા ''ગચ્છ, ઇમિના સદ્ધિં ગન્ત્વા ઉપાસકં ખમાપેહી''તિ વત્વા ''સમણેન નામ 'મય્હં વિહારો, મય્હં નિવાસટ્ઠાનં, મય્હં ઉપાસકો, મય્હં ઉપાસિકા'તિ માનં વા ઇસ્સં વા કાતું ન વટ્ટતિ. એવં કરોન્તસ્સ હિ ઇચ્છામાનાદયો કિલેસા વડ્ઢન્તી''તિ અનુસન્ધિં ઘટ્ટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૭૩. ''અસન્તં ભાવનમિચ્છેય્ય, પુરેક્ખારઞ્ચ ભિક્ખુસુ;
આવાસેસુ ઇસ્સરિયં, પૂજા પરકુલેસુ ચ.

‘‘મમેવ કત મઞ્ઞન્તુ, ગિહી પબ્બજિતા ઉભો.

> મમેવાતિવસા અસ્સુ, કિચ્ચાકિચ્ચેસુ કિસ્મિચિ;
> ઇતિ બાલસ્સ સઙ્કપ્પો, ઇચ્છા માનો ચ વડ્ઢતી’’તિ.

તત્થ **અસન્ત**ન્તિ યો બાલો ભિક્ખુ અવિજ્જમાનં સમ્ભાવનં ઇચ્છેય્ય, ‘‘અસ્સદ્ધોવ સમાનો ‘સદ્ધોતિ મં જનો જાનાતૂ’તિ ઇચ્છતી’’તિ. **પાપિચ્છતા**નિદ્દેસે (વિભ॰ ૮૫૧) વુત્તનયેનેવ બાલો ‘‘અસદ્ધો દુસ્સીલો અપ્પસ્સુતો અપ્પવિવિત્તો કુસીતો અનુપટ્ઠિતસ્સતિ અસમાહિતો દુપ્પઞ્ઞો અખીણાસવોવ સમાનો ‘અહો વત મં જનો અયં સદ્ધો, સીલવા, બહુસ્સુતો, પવિવિત્તો, આરદ્ધવીરિયો, ઉપટ્ઠિતસ્સતિ, સમાહિતો, પઞ્ઞવા , ખીણાસવો’તિ જાનેય્યા’’તિ ઇદં અસન્તસમ્ભાવનં ઇચ્છતિ. **પુરેક્ખાર**ન્તિ પરિવારં. ‘‘અહો વત મં સકલવિહારે ભિક્ખૂ પરિવારેત્વા પઞ્હં પુચ્છન્તા વિહરેય્યુ’’ન્તિ એવં ઇચ્છાચારે ઠત્વા પુરેક્ખારઞ્ચ ભિક્ખૂસુ ઇચ્છતિ. **આવાસેસૂ**તિ સઙ્ઘિકેસુ ચ આવાસેસુ યાનિ વિહારમજ્ઝે પણીતસેનાસનાનિ, તાનિ અત્તનો સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તાદીનં ભિક્ખૂનં ‘‘તુમ્હે ઇધ વસથા’’તિ વિચારેન્તો સયમ્પિ વરતરં સેનાસનં પલિબોધેન્તો, સેસાનં આગન્તુકભિક્ખૂનં પચ્ચન્તિમાનિ લામકસેનાસનાનિ ચેવ અમનુસ્સપરિગ્ગહિતાનિ ચ ‘‘તુમ્હે ઇધ વસથા’’તિ વિચારેન્તો આવાસેસુ ઇસ્સરિયં ઇચ્છતિ. **પૂજા પરકુલેસુ ચા**તિ નેવ માતાપિતૂનં ન ઞાતકાનં પરેસુયેવ કુલેસુ ‘‘અહો વતિમે મય્હમેવ દદેય્યું, ન અઞ્ઞેસ’’ન્તિ એવં ચતુપ્પચ્ચયેહિ પૂજં ઇચ્છતિ.

મમેવ કત મઞ્ઞન્તૂતિ યસ્સ ચ બાલસ્સ ‘‘યંકિઞ્ચિ વિહારે ઉપોસથાગારાદિકરણવસેન કતં નવકમ્મં, તં સબ્બં અમ્હાકં થેરેન કતન્તિ એવં ગિહી ચ પબ્બજિતા ચ ઉભોપિ મમેવ નિસ્સાય કતં પરિકમ્મં નિટ્ઠિતં મઞ્ઞન્તૂ’’તિ સઙ્કપ્પો ઉપ્પજ્જતિ. **મમેવાતિવસા** અસ્સૂતિ ‘‘ગિહી ચ પબ્બજિતા ચ સબ્બેપિ મમેવ વસે વત્તન્તુ, સકટગોણવાસિફરસુઆદીનિ વા લદ્ધબ્બાનિ હોન્તુ, અન્તમસો યાગુમત્તમ્પિ તાપેત્વા પિવનાદીનિ વા, એવરૂપેસુ કિચ્ચાકિચ્ચેસુ ખુદ્દકમહન્તેસુ કરણીયેસુ કિસ્મિઞ્ચિ એકકિચ્ચેપિ મમેવ વસે વત્તન્તુ, મમેવ આપુચ્છિત્વા કરોન્તૂ’’તિ સઙ્કપ્પો ઉપ્પજ્જતિ. **ઇતિ બાલસ્સા**તિ યસ્સ બાલસ્સ સા ચ ઇચ્છા અયઞ્ચ એવરૂપો સઙ્કપ્પો ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ નેવ વિપસ્સના, ન મગ્ગફલાનિ વડ્ઢન્તિ. કેવલં પનસ્સ ચન્દોદયે સમુદ્દસ્સ ઉદકં વિય છસુ દ્વારેસુ ઉપ્પજ્જમાના તણ્હા ચેવ નવવિધમાનો ચ વડ્ઢતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સુધમ્મત્થેરોપિ ઇમં ઓવાદં સુત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પદક્ખિણં કત્વા તેન અનુદૂતેન ભિક્ખુના સદ્ધિં ગન્ત્વા ઉપાસકસ્સ ચક્ખુપથે આપત્તિં પટિકરિત્વા ઉપાસકં ખમાપેસિ. સો ઉપાસકેન ‘‘ખમામહં, ભન્તે, સચે મય્હં દોસો અત્થિ, ખમથ મે’’તિ પટિખમાપિતો સત્થારા દિન્ને ઓવાદે ઠત્વા કતિપાહેનેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. ઉપાસકોપિ ચિન્તેસિ – ‘‘મયા સત્થારં અદિસ્વાવ સોતાપત્તિફલં પત્તં, અદિસ્વા એવ અનાગામિફલે પતિટ્ઠિતો, સત્થારં મે દટ્ઠું વટ્ટતી’’તિ. સો તિલતણ્ડુલસપ્પિફાણિતવત્થચ્છાદનાદીહિ પરિપૂરાનિ પઞ્ચ સકટસતાનિ યોજાપેત્વા ‘‘સત્થારં દટ્ઠુકામા આગચ્છન્તુ, પિણ્ડપાતાદીહિ ન કિલમિસ્સન્તી’’તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આરોચાપેત્વા ભિક્ખુનીસઙ્ઘસ્સાપિ ઉપાસકાનમ્પિ ઉપાસિકાનમ્પિ આરોચાપેસિ. તેન સદ્ધિં પઞ્ચસતા પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ ઉપાસકા ચ ઉપાસિકાયો ચ નિક્ખમિંસુ. સો તેસઞ્ચેવ અત્તનો પરિસાય ચાતિ તિણ્ણં જનસહસ્સાનં યથા તિંસયોજને મગ્ગે યાગુભત્તાદીહિ કિઞ્ચિ વેકલ્લં ન હોતિ, તથા સંવિદહિ. તસ્સ પન

નિક્ખન્તભાવં ञत्वा યોજને યોજને દેવતા ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા દિબ્બેહિ યાગુખજ્જકભત્તપાનકાદીહિ તં મહાજનં ઉપટ્ઠહિંસુ, કસ્સચિ કેનચિ વેકલ્લં ન હોતિ. એવં દેવતાહિ ઉપટ્ઠિયમાનો દેવસિકં યોજનં ગચ્છન્તો માસેન સાવત્થિં પાપુણિ, પઞ્ચ સકટસતાનિ યથાપૂરિતાનેવ અહેસું. દેવતાહિ ચેવ મનુસ્સેહિ ચ અભિહટં પણ્ણાકારં વિસ્સજ્જેન્તોવ અગમાસિ.

સત્થા આનન્દત્થેરં આહ – ''આનન્દ, અજ્જ વડ્ઢમાનકચ્છાયાય ચિત્તો ગહપતિ પઞ્ચહિ ઉપાસકસતેહિ પરિવુતો આગન્ત્વા મં વન્દિસ્સતી''તિ. ''કિં પન, ભન્તે, તસ્સ તુમ્હાકં વન્દનકાલે કિઞ્ચિ પાટિહારિયં ભવિસ્સતી''તિ? ''ભવિસ્સતિ, આનન્દા''તિ. ''કિં, ભન્તે''તિ? તસ્સ આગન્ત્વા ''મં વન્દનકાલે રાજમાનેન અટ્ઠકરીસમત્તે પદેસે જણ્ણુકમત્તેન ઓધિના પઞ્ચવણ્ણાનં દિબ્બપુપ્ફાનં ઘનવસ્સં વસ્સિસ્સતી''તિ. તં કથં સુત્વા નગરવાસિનો ''એવં મહાપુઞ્ઞો કિર ચિત્તો નામ ગહપતિ આગન્ત્વા અજ્જ સત્થારં વન્દિસ્સતિ, એવરૂપં કિર પાટિહારિયં ભવિસ્સતિ, મયમ્પિ તં મહાપુઞ્ઞં દટ્ઠું લભિસ્સામા''તિ પણ્ણાકારં આદાય મગ્ગસ્સ ઉભોસુ પસ્સેસુ અટ્ઠંસુ. વિહારસમીપે આગતકાલે પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ પઠમં આગમિંસુ. ચિત્તો ગહપતિ, ''અમ્મા, તુમ્હે પચ્છતો આગચ્છથા''તિ મહાઉપાસિકાયો ઠપેત્વા પઞ્ચહિ ઉપાસકસતેહિ પરિવુતો સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. બુદ્ધાનં સમ્મુખટ્ઠાને પન ઠિતા વા નિસિન્ના વા ઇતો વા એત્તો વા ન હોન્તિ, બુદ્ધવીથિયા દ્વીસુ પસ્સેસુ નિચ્ચલાવ તિટ્ઠન્તિ. ચિત્તો ગહપતિ મહન્તં બુદ્ધવીથિં ઓક્કમિ. તીણિ ફલાનિ પત્તેન અરિયસાવકેન ઓલોકિતોલોકિતટ્ઠાનં કમ્પિ. ''એસો કિર ચિત્તો ગહપતી''તિ મહાજનો ઓલોકેસિ . સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા છબ્બણ્ણાનં બુદ્ધરસ્મીનં અન્તો પવિસિત્વા દ્વીસુ ગોપ્ફકેસુ સત્થુ પાદે ગહેત્વા વન્દિ. તં ખણઞ્ઞેવ વુત્તપ્પકારં પુપ્ફવસ્સં વસ્સિ, સાધુકારસહસ્સાનિ પવત્તયિંસુ. સો એકમાસં સત્થુ સન્તિકે વસિ, વસમાનો ચ સકલં બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં વિહારેયેવ નિસીદાપેત્વા મહાદાનં અદાસિ, અત્તના સદ્ધિં આગતેપિ અન્તોવિહારેયેવ કત્વા પટિજગ્ગિ. એકદિવસમ્પિ અત્તનો સકટેસુ કિઞ્ચિ ગહેતબ્બં નાહોસિ, દેવમનુસ્સેહિ આભતપણ્ણાકારેનેવ દાનં અદાસિ, સબ્બકિચ્ચાનિ અકાસિ. સો સત્થારં વન્દિત્વા આહ – ''ભન્તે, અહં 'તુમ્હાકં દાનં દસ્સામી'તિ આગચ્છન્તો માસં અન્તરામગ્ગે અહોસિં. ઇધેવ મે માસો વીતિવત્તો, મયા આભતં પણ્ણાકારં કિઞ્ચિ ગહેતું ન લભામિ, એત્તકં કાલં દેવમનુસ્સેહિ આભતપણ્ણાકારેનેવ દાનં અદાસિં, સોહં સચેપિ ઇધ સંવચ્છરં વસિસ્સામિ, નેવ મમ દેય્યધમ્મં દાતું લભિસ્સામિ. અહં સકટાનિ ઓતારેત્વા ગન્તું ઇચ્છામિ, પટિસામનટ્ઠાનં મે આરોચાપેથા''તિ.

સત્થા આનન્દત્થેરં આહ – ''આનન્દ, ઉપાસકસ્સ એકં પદેસં તુચ્છં કારેત્વા દેહી''તિ. થેરો તથા અકાસિ. કપ્પિયભૂમિ (મહાવ॰ ૨૯૫) કિર ચિત્તસ્સ ગહપતિનો અનુઞ્ઞાતા. ઉપાસકોપિ અત્તના સદ્ધિં આગતેહિ તીહિ જનસહસ્સેહિ સદ્ધિં તુચ્છસકટેહિ પુન મગ્ગં પટિપજ્જિ. દેવમનુસ્સા ઉટ્ઠાય, ''અય્ય, તયા તુચ્છસકટેહિ ગમનકમ્મં કત''ન્તિ સત્તહિ રતનેહિ સકટાનિ પૂરયિંસુ. સો અત્તનો આભતપણ્ણાકારેનેવ મહાજનં પટિજગ્ગન્તો અગમાસિ. આનન્દત્થેરો સત્થારં વન્દિત્વા આહ – ''ભન્તે, તુમ્હાકં સન્તિકં આગચ્છન્તોપિ માસેન આગતો, ઇધાપિ માસમેવ વુટ્ઠો, એત્તકં કાલં દેવમનુસ્સેહિ અભિહટપણ્ણાકારેનેવ મહાવદાનં અદાસિ, ઇદાનિ પઞ્ચ સકટસતાનિ તુચ્છાનિ કત્વા માસેનેવ કિર ગમિસ્સતિ, દેવમનુસ્સા પનસ્સ ઉટ્ઠાય, 'અય્ય , તયા તુચ્છસકટેહિ ગમનકમ્મં કત'ન્તિ પઞ્ચ સકટસતાનિ સત્તરતનેહિ પૂરયિંસુ. સો પુન અત્તનો આભતપણ્ણાકારેનેવ કિર મહાજનં પટિજગ્ગન્તો ગમિસ્સતી''તિ. ''કિં પન, ભન્તે, એતસ્સ તુમ્હાકં સન્તિકં આગચ્છન્તસ્સેવાયં સક્કારો ઉપ્પજ્જતિ, ઉદાહુ અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જતી''તિ? ''આનન્દ, મમ સન્તિકં આગચ્છન્તસ્સાપિ અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સાપિ એતસ્સ

ઉપ્પજ્જતેવ. અયઞ્હિ ઉપાસકો સદ્ધો પસન્નો સમ્પન્નસીલો, એવરૂપો પુગ્ગલો યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થેવસ્સ લાભસક્કારો નિબ્બત્તતી''તિ વત્વા સત્થા ઇમં પકિણ્ણકવગ્ગે ગાથમાહ –

> ''સદ્ધો સીલેન સમ્પન્નો, યસો ભોગસમપ્પિતો;
> યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થેવ પૂજિતો''તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૦૩);

અત્થો પનસ્સા તત્થેવ આવિભવિસ્સતિ.

એવં વુત્તે આનન્દત્થેરો ચિત્તસ્સ પુબ્બકમ્મં પુચ્છિ. અથસ્સ સત્થા આચિક્ખન્તો આહ –

આનન્દ, અયં પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો પાદમૂલે કતાભિનીહારો કપ્પસતસહસ્સં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલે મિગલુદ્દકકુલે નિબ્બત્તો વુદ્ધિમન્વાય એકદિવસં દેવે વસ્સન્તે મિગાનં મારણત્તાય સત્તિં આદાય અરઞ્ઞં ગન્ત્વા મિગે ઓલોકેન્તો એકસ્મિં અકટપબ્ભારે સસીસં પારુપિત્વા એકં ભિક્ખું નિસિન્નં દિસ્વા ''એકો, અય્યો, સમણધમ્મં કરોન્તો નિસિન્નો ભવિસ્સતિ, ભત્તમસ્સ આહરિસ્સામી''તિ વેગેન ગેહં ગન્ત્વા એકસ્મિં ઉદ્ધને હિય્યો, આભતમંસં, એકસ્મિં ભત્તં પચાપેત્વા અઞ્ઞે પિણ્ડપાતચારિકે ભિક્ખૂ દિસ્વા તેસમ્પિ પત્તે આદાય પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં સમ્પાદેત્વા, ''અય્યે, પરિવિસથા''તિ અઞ્ઞં આણાપેત્વા તં ભત્તં પુટકે પક્ખિપિત્વા આદાય ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે નાનાપુપ્ફાનિ ઓચિનિત્વા પત્તપુટે કત્વા થેરસ્સ નિસિન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા ''મય્હં, ભન્તે, સઙ્ગહં કરોથા''તિ વત્વા પત્તં આદાય પૂરેત્વા થેરસ્સ હત્થે ઠપેત્વા તેહિ પુપ્ફેહિ પૂજં કત્વા ''યથા મે અયં રસપિણ્ડપાતો પુપ્ફપૂજાય સદ્ધિં ચિત્તં તોસેસિ, એવં નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને પણ્ણાકારસહસ્સાનિ આદાય આગન્ત્વા મય્હં ચિત્તં તોસેન્તુ, પઞ્ચવણ્ણકુસુમવસ્સઞ્ચ વસ્સતૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ, નિબ્બત્તટ્ઠાને જણ્ણુકમત્તેન ઓધિના દિબ્બપુપ્ફવસ્સં વસ્સિ. ઇદાનિપિસ્સ જાતદિવસે ચેવ ઇધ ચ આગતસ્સ પુપ્ફવસ્સવસ્સનઞ્ચ પણ્ણાકારાભિહારો ચ સત્તહિ રતનેહિ સકટપૂરણઞ્ચ તસ્સેવ કમ્મસ્સ નિસ્સન્દોતિ.

ચિત્તગહપતિવત્થુ ચુદ્દસમં.

૧૫. વનવાસીતિસ્સસામણેરવત્થુ

અઞ્ઞા હિ લાભૂપનિસાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો વનવાસિકતિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. દેસના રાજગહે સમુટ્ઠિતા.

સારિપુત્તત્થેરસ કિર પિતુ વઙ્ગન્તબ્રાહ્મણસ્સ સહાયકો મહાસેનબ્રાહ્મણો નામ રાજગહે વસતિ. સારિપુત્તત્થેરો એકદિવસં પિણ્ડાય ચરન્તો તસ્મિં અનુકમ્પાય તસ્સ ગેહદ્વારં અગમાસિ. સો પન પરિક્ખીણવિભવો દલિદ્દો. સો ''મમ પુત્તો મય્હં ગેહદ્વારં પિણ્ડાય ચરિતું આગતો ભવિસ્સતિ, અહઞ્ચમ્હિ દુગ્ગતો, મય્હં દુગ્ગતભાવં ન જાનાતિ મઞ્ઞે, નત્થિ મે કોચિ દેય્યધમ્મો''તિ થેરસ્સ સમ્મુખા ભવિતું અસક્કોન્તો નિલીયિ. થેરો અપરમ્પિ દિવસં અગમાસિ, બ્રાહ્મણો તથેવ નિલીયિ. ''કિઞ્ચિદેવ લભિત્વા દસ્સામી''તિ ચિન્તેન્તોપિ નાલભિ. અથેકદિવસં એકસ્મિં બ્રાહ્મણવાચકે થૂલસાટકેન સદ્ધિં પાયસપાતિં લભિત્વા આદાય ગેહં ગન્ત્વાવ થેરં અનુસ્સરિ, ''ઇમં પિણ્ડપાતં મયા થેરસ્સ દાતું વટ્ટતી''તિ. થેરોપિ તં ખણં ઝાનં સમાપજ્જિત્વા સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય તં બ્રાહ્મણં દિસ્વા ''બ્રાહ્મણો

દેય્યધમ્મં લભિત્વા મમ આગમનં પચ્ચાસીસતિ, મયા તત્થ ગન્તું વટ્ટતી''તિ સઙ્ઘાટિં પારુપિત્વા પત્તં આદાય તસ્સ ગેહદ્વારે ઠિતમેવ અત્તાનં દસ્સેસિ.

બ્રાહ્મણો થેરં દિસ્વાવ ચિત્તં પસીદિ. અથ નં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા પટિસન્થારં કત્વા અન્તોગેહે નિસીદાપેત્વા પાયસપાતિં ગહેત્વા થેરસ્સ પત્તે આકિરિ . થેરો ઉપડ્ઢં સમ્પટિચ્છિત્વા હત્થેન પત્તં પિદહિ. અથ નં બ્રાહ્મણો આહ – ''ભન્તે, એકપટિવીસમત્તોવ અયં પાયસો, પરલોકસઙ્ગહં મે કરોથ, મા ઇધલોકસઙ્ગહં, નિરવસેસમેવ દાતુકામોમ્હી''તિ સબ્બં આકિરિ. થેરો તત્થેવ પરિભુઞ્જિ. અથસ્સ ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને તમ્પિ સાટકં દત્વા વન્દિત્વા એવમાહ – ''ભન્તે, અહમ્પિ તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મમેવ પાપુણેય્ય''ન્તિ. થેરો ''એવં હોતુ બ્રાહ્મણા''તિ તસ્સ અનુમોદનં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કમન્તો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરન્તો જેતવનં અગમાસિ. ''દુગ્ગતકાલે દિન્નદાનં પન અતિવિય તોસેતી''તિ બ્રાહ્મણોપિ તં દાનં દત્વા પસન્નચિત્તો સોમનસ્સજાતો થેરે અધિમત્તં સિનેહમકાસિ. સો થેરે સિનેહેનેવ કાલં કત્વા સાવત્થિયં થેરસ્સૂપટ્ઠાકકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ . તંખણેયેવ પનસ્સ માતા ''કુચ્છિયં મે ગબ્ભો પતિટ્ઠિતો''તિ ઞત્વા સામિકસ્સ આરોચેસિ. સો તસ્સા ગબ્ભપરિહારં અદાસિ.

તસ્સા અચ્ચુણ્હઅતિસીતઅતિઅમ્બિલાદિપરિભોગં વજ્જેત્વા સુખેન ગબ્ભં પરિહરિયમાનાય એવરૂપો દોહળો ઉપ્પજ્જિ ''અહો વતાહં સારિપુત્તત્થેરપ્પમુખાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ નિમન્તેત્વા ગેહે નિસીદાપેત્વા અસમ્ભિન્નખીરપાયસં દત્વા સયમ્પિ કાસાયવત્થાનિ પરિદહિત્વા સુવણ્ણસરકં આદાય આસનપરિયન્તે નિસીદિત્વા એત્તકાનં ભિક્ખૂનં ઉચ્છિટ્ઠપાયસં પરિભુઞ્જેય્ય''ન્તિ. તસ્સા કિર સો કાસાયવત્થપરિદહને દોહળો કુચ્છિયં પુત્તસ્સ બુદ્ધસાસને પબ્બજ્જાય પુબ્બનિમિત્તં અહોસિ. અથસ્સા ઞાતકા ''ધમ્મિકો નો ધીતાય દોહળો''તિ સારિપુત્તત્થેરં સઙ્ઘત્થેરં કત્વા પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અસમ્ભિન્નખીરપાયસં અદંસુ. સાપિ એકં કાસાવં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા સુવણ્ણસરકં ગહેત્વા આસનપરિયન્તે નિસિન્ના ઉચ્છિટ્ઠપાયસં પરિભુઞ્જિ, દોહળો પટિપ્પસ્સમ્ભિ. તસ્સા યાવ ગબ્ભવુટ્ઠાના અન્તરન્તરા કતમઙ્ગલેસુપિ, દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાતાય કતમઙ્ગલેસુપિ સારિપુત્તત્થેરપ્પમુખાનં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અપ્પોદકમધુપાયસમેવ અદંસુ. પુબ્બે કિરેસ દારકેન બ્રાહ્મણકાલે દિન્નપાયસસ્સ નિસ્સન્દો.

જાતમઙ્ગલદિવસે પન તં દારકં પાતોવ ન્હાપેત્વા મણ્ડેત્વા સિરિસયને સતસહસ્સગ્ઘનિકસ્સ કમ્બલસ્સ ઉપરિ નિપજ્જાપેસું. સો તત્થ નિપન્નકોવ થેરં ઓલોકેત્વા ''અયં મે પુબ્બાચરિયો, મયા થેરં નિસ્સાય અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા, મયા ઇમસ્સ એકં પરિચ્ચાગં કાતું વટ્ટતી''તિ સિક્ખાપદગહણત્થાય આનીયમાનો તં કમ્બલં ચૂળઙ્ગુલિયા વેઠેત્વા અગ્ગહેસિ. અથસ્સ ''અઙ્ગુલિયં કમ્બલો લગ્ગો''તિ તે તં હરિતું આરભિંસુ. સો પરોદિ. ઞાતકા ''અપેથ, મા દારકં રોદાપેથા''તિ કમ્બલેનેવ સદ્ધિં આનયિંસુ. સો થેરં વન્દનકાલે કમ્બલતો અઙ્ગુલિં અપકડ્ઢિત્વા કમ્બલં થેરસ્સ પાદમૂલે પાતેસિ. ઞાતકા ''દહરકુમારેન અજાનિત્વા કત''ન્તિ અવત્વા ''પુત્તેન નો દિન્નં, પરિચ્ચત્તમેવ હોતુ, ભન્તે''તિ વત્વા, ''ભન્તે, સતસહસ્સગ્ઘનિકેન કમ્બલેન પૂજાકારકસ્સ તુમ્હાકં દાસસ્સ સિક્ખાપદાનિ દેથા''તિ આહંસુ. ''કો નામો અયં દારકો''તિ? ''ભન્તે, અય્યેન સમાનનામકો , તિસ્સો નામેસ ભવિસ્સતી''તિ. થેરો કિર ગિહિકાલે ઉપતિસ્સમાણવો નામ અહોસિ. માતાપિસ્સ ચિન્તેસિ – ''ન મયા પુત્તસ્સ અજ્ઝાસયો ભિન્દિતબ્બો''તિ. એવં દારકસ્સ નામકરણમઙ્ગલં કત્વા પુન તસ્સ આહારપરિભોગમઙ્ગલેપિ પુન તસ્સ કણ્ણવિજ્ઝનમઙ્ગલેપિ દુસ્સગહણમઙ્ગલેપિ ચૂળાકપ્પનમઙ્ગલેપિ સારિપુત્તત્થેરપ્પમુખાનં પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અપ્પોદકમધુપાયસમેવ અદંસુ.

દારકો વુદ્ધિમન્વાય સત્તવસ્સિકકાલે માતરં આહ – ‘‘અમ્મ, થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી’’તિ. ‘‘સાધુ, તાત, પુબ્બેવાહં ‘ન મયા પુત્તસ્સ અજ્ઝાસયો ભિન્દિતબ્બો’તિ મનં અકાસિં, પબ્બજ, પુત્તા’’તિ થેરં નિમન્તાપેત્વા તસ્સ આગતસ્સ ભિક્ખઞ્ચ દત્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં દાસો ‘પબ્બજિસ્સામી’તિ વદતિ, ઇમં આદાય સાયં વિહારં આગમિસ્સામા’’તિ થેરં ઉય્યોજેત્વા સાયન્હસમયે મહન્તેન સક્કારસમ્માનેન પુત્તં આદાય વિહારં ગન્ત્વા થેરસ્સ નિય્યાદેસિ. થેરો તેન સદ્ધિં કથેસિ – ‘‘તિસ્સ, પબ્બજ્જા નામ દુક્કરા, ઉણ્હેન અત્થે સતિ સીતં લભતિ, સીતેન અત્થે સતિ ઉણ્હં લભતિ, પબ્બજિતા કિચ્છેન જીવન્તિ, ત્વઞ્ચ સુખેધિતો’’તિ. ‘‘ભન્તે, અહં તુમ્હેહિ વુત્તનિયામેનેવ સબ્બં કાતું સક્ખિસ્સામી’’તિ. થેરો ‘‘સાધૂ’’તિ વત્વા તસ્સ પટિકૂલમનસિકારવસેન તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા તં પબ્બાજેસિ. સકલમ્પિ હિ દ્વત્તિંસાકારં કથેતું વટ્ટતિયેવ. સબ્બં કથેતું અસક્કોન્તેન પન તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં કથેતબ્બમેવ. ઇદઞ્હિ કમ્મટ્ઠાનં સબ્બબુદ્ધાનં અવિજહિતમેવ. કેસાદીસુ એકેકકોટ્ઠાસેસુ અરહત્તં પત્તાનં ભિક્ખૂનમ્પિ ભિક્ખુનીનમ્પિ ઉપાસકાનમ્પિ ઉપાસિકાનમ્પિ પરિચ્છેદો નત્થિ. અબ્યત્તા ભિક્ખૂ પન પબ્બજેન્તા અરહત્તસ્સૂપનિસ્સયં નાસેન્તિ. તસ્મા થેરો કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા પબ્બાજેત્વા દસસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ.

માતાપિતરો પુત્તસ્સ પબ્બજિતસક્કારં કરોન્તા સત્તાહં વિહારેયેવ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અપ્પોદકમધુપાયસમેવ અદંસુ. ભિક્ખૂપિ ‘‘નિબદ્ધં અપ્પોદકમધુપાયસં પરિભુઞ્જિતું ન સક્કોમા’’તિ ઉજ્ઝાયિંસુ. તસ્સપિ માતાપિતરો સત્તમે દિવસે સાયં ગેહં અગમંસુ. સામણેરો અટ્ઠમે દિવસે ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં પિણ્ડાય પાવિસિ. સાવત્થિવાસિનો ‘‘સામણેરો કિર અજ્જ પિણ્ડાય પવિસિસ્સતિ, સક્કારમસ્સ કરિસ્સામા’’તિ પઞ્ચહિ સાટકસતેહિ ચુમ્બટકાનિ કત્વા પઞ્ચ પિણ્ડપાતસતાનિ સજ્જેત્વા આદાય પટિપથે ઠત્વા અદંસુ, પુનદિવસે વિહારસ્સ ઉપવનં આગન્ત્વા અદંસુ. એવં સામણેરો દ્વીહેવ દિવસેહિ સાટકસહસ્સેહિ સદ્ધિં પિણ્ડપાતસહસ્સં લભિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાપેસિ. બ્રાહ્મણકાલે દિન્નથૂલસાટકસ્સ કિરેસ નિસ્સન્દો. અથસ્સ ભિક્ખૂ ‘‘પિણ્ડપાતદાયકતિસ્સો’’તિ નામં કરિંસુ.

પુનેકદિવસં સામણેરો સીતકાલે વિહારચારિકં ચરન્તો ભિક્ખૂ તત્થ તત્થ અગ્ગિસાલાદીસુ વિસિબ્બેન્તે દિસ્વા આહ – ‘‘કિં, ભન્તે, વિસિબ્બેન્તા નિસિન્નાત્થા’’તિ? ‘‘સીતં નો પીળેતિ સામણેરો’’તિ. ‘‘ભન્તે, સીતકાલે નામ કમ્બલં પારુપિતું વટ્ટતિ. સો હિ સીતં પટિબાહિતું સમત્થો’’તિ. સામણેર ‘‘ત્વં મહાપુઞ્ઞો કમ્બલં લભેય્યાસિ, અમ્હાકં કુતો કમ્બલો’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, કમ્બલત્થિકા મયા સદ્ધિં આગચ્છન્તૂ’’તિ સકલવિહારે આરોચાપેસિ. અથ ભિક્ખૂ ‘‘સામણેરેન સદ્ધિં ગન્ત્વા કમ્બલં આહરિસ્સામા’’તિ સત્તવસ્સિકસામણેરં નિસ્સાય સહસ્સમત્તા ભિક્ખૂ નિક્ખમિંસુ. સો ‘‘એત્તકાનં ભિક્ખૂનં કુતો કમ્બલં લભિસ્સામી’’તિ ચિત્તમ્પિ અનુપ્પાદેત્વા તે આદાય નગરાભિમુખો પાયાસિ. સુદિન્નસ્સ હિ દાનસ્સ એવરૂપો આનુભાવો હોતિ. સો બહિનગરેયેવ ઘરપટિપાટિયા ચરન્તો પઞ્ચ કમ્બલસતાનિ લભિત્વા અન્તોનગરં પાવિસિ. મનુસ્સા ઇતો ચિતો ચ કમ્બલે આહરન્તિ.

એકો પન પુરિસો આપણદ્વારેન આગચ્છન્તો પઞ્ચ કમ્બલસતાનિ પસારેત્વા નિસિન્નં એકં આપણિકં દિસ્વા આહ – ‘‘અમ્ભો, એકો સામણેરો કમ્બલે સંહરન્તો આગચ્છતિ, તવ કમ્બલે પટિચ્છાદેહી’’તિ? ‘‘કિં પન સો દિન્નકે ગણ્હાતિ, ઉદાહુ અદિન્નકે’’તિ? ‘‘દિન્નકે ગણ્હાતી’’તિ . ‘‘એવં સન્તે સચે ઇચ્છામિ, દસ્સામિ, નો ચે, ન દસ્સામિ, ગચ્છ ત્વ’’ન્તિ ઉય્યોજેસિ. મચ્છરિનો હિ અન્ધબાલા એવરૂપેસુ દાનં દદમાનેસુ મચ્છરાયિત્વા અસદિસદાનં દિસ્વા મચ્છરાયન્તો કાળો (ધ॰ પ॰ ૧૭૭) વિય નિરયે નિબ્બત્તન્તિ. આપણિકો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં પુરિસો અત્તનો ધમ્મતાય આગચ્છમાનો ‘તવ કમ્બલે પટિચ્છાદેહી’તિ મં આહ. ‘સચેપિ સો દિન્નકં ગણ્હા’તિ, અહં પન ‘મમ સન્તકં સચે ઇચ્છામિ, દસ્સામિ, નો ચે, ન દસ્સામી’તિ અવચં, દિટ્ઠકં પન અદેન્તસ્સ લજ્જા ઉપ્પજ્જતિ, અત્તનો

સન્તકં પટિચ્છાદેન્તસ્સ દોસો નત્થિ, ઇમેસુ પઞ્ચકમ્બલસતેસુ દ્વે કમ્બલાનિ સતસહસ્સગ્ઘનિકાનિ, ઇમાનેવ પટિચ્છાદેતું વટ્ટતી''તિ. દ્વેપિ કમ્બલે દસાય દસં સમ્બન્ધિત્વા તેસં અન્તરે પક્ખિપિત્વા પટિચ્છાદેસિ. સામણેરોપિ ભિક્ખુસહસ્સેન સદ્ધિં તં પદેસં પાપુણિ. આપણિકસ્સ સામણેરં દિસ્વાવ પુત્તસિનેહો ઉપ્પજ્જિ, સકલસરીરં સિનેહેન પરિપુણ્ણં અહોસિ. સો ચિન્તેસિ – ''તિટ્ઠતુ કમ્બલાનિ, ઇમં દિસ્વા હદયમંસમ્પિ દાતું યુત્ત''ન્તિ. તે દ્વેપિ કમ્બલે નીહરિત્વા સામણેરસ્સ પાદમૂલે ઠપેત્વા વન્દિત્વા, ''ભન્તે, તયા દિટ્ઠધમ્મસ્સ ભાગી અસ્સ''ન્તિ અવચ. સોપિસ્સ ''એવં હોતૂ''તિ અનુમોદનં અકાસિ.

સામણેરો અન્તોનગરેપિ પઞ્ચ કમ્બલસતાનિ લભિ. એવં એકદિવસંયેવ કમ્બલસહસ્સં લભિત્વા ભિક્ખુસહસ્સસ્સ અદાસિ. અથસ્સ કમ્બલદાયકતિસ્સત્થેરોતિ નામં કરિંસુ. એવં નામકરણદિવસે દિન્નકમ્બલો સત્તવસ્સિકકાલે કમ્બલસહસ્સભાવં પાપુણિ. બુદ્ધસાસનઞ્હિ ઠપેત્વા નત્થઞ્ઞં તં ઠાનં, યત્થ અપ્પં દિન્નં બહું હોતિ, બહું દિન્નં બહુતરં. તેનાહ ભગવા –

> ''તથારૂપોયં, ભિક્ખવે, ભિક્ખુસઙ્ઘો, યથારૂપે ભિક્ખુસઙ્ઘે અપ્પં દિન્નં બહું હોતિ, બહું દિન્નં બહુતર''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૪૬) –

એવં સામણેરો એકકમ્બલસ્સ નિસ્સન્દેન સત્તવસ્સિકોવ કમ્બલસહસ્સં લભિ. તસ્સ જેતવને વિહરન્તસ્સ અભિક્ખણં ઞાતિદાયકા સન્તિકં આગન્ત્વા કથાસલ્લાપં કરોન્તિ. સો ચિન્તેસિ – ''મયા ઇધ વસન્તેન ઞાતિદાયકેસુ આગન્ત્વા કથેન્તેસુ અકથેતુમ્પિ ન સક્કા, એતેહિ સદ્ધિં કથાપપઞ્ચેન અત્તનો પતિટ્ઠં કાતું ન સક્કા, યંનૂનાહં સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હિત્વા અરઞ્ઞં પવિસેય્ય''ન્તિ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા ઉપજ્ઝાયં વન્દિત્વા પત્તચીવરમાદાય વિહારા નિક્ખમિત્વા ''સચે આસન્નટ્ઠાને વસિસ્સામિ, ઞાતકા મં પક્કોસિસ્સન્તી''તિ વીસતિ યોજનસતં મગ્ગં અગમાસિ. અથેકેન ગામદ્વારેન ગચ્છન્તો એકં મહલ્લકપુરિસં દિસ્વા પુચ્છિ – ''કિં નુ ખો, મહાઉપાસક , ઇમસ્મિં પદેસે વસન્તાનં આરઞ્ઞકવિહારો અત્થી''તિ? ''અત્થિ, ભન્તે''તિ. ''તેન હિ મે મગ્ગં આચિક્ખાહી''તિ. મહલ્લકઉપાસકસ્સ પન તં દિસ્વાવ પુત્તસિનેહો ઉદપાદિ. અથસ્સ તત્થેવ ઠિતો અનાચિક્ખિત્વા ''એહિ, ભન્તે, આચિક્ખિસ્સામિ તે''તિ ગહેત્વા અગમાસિ. સામણેરો તેન સદ્ધિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે નાનાપુપ્ફફલપટિમણ્ડિતે રુક્ખપબ્બતપદેસે દિસ્વા ''અયં, ઉપાસક, કિં પદેસો નામ, અયં ઉપાસક કિં પદેસો નામા''તિ પુચ્છિ. સોપિસ્સ તેસં નામાનિ આચિક્ખન્તો આરઞ્ઞકવિહારં પત્વા ''ઇદં, ભન્તે, ફાસુકટ્ઠાનં, ઇધેવ વસાહી''તિ વત્વા, ''ભન્તે, કો નામો ત્વ''ન્તિ નામં પુચ્છિત્વા ''અહં વનવાસીતિસ્સો નામ ઉપાસકા''તિ વુત્તે, ''સ્વે અમ્હાકં ગામે ભિક્ખાય ચરિતું વટ્ટતી''તિ વત્વા નિવત્તિત્વા અન્તોગામમેવ ગતો. ''વનવાસીતિસ્સો નામ વિહારં આગતો, તસ્સ યાગુભત્તાદીનિ પટિયાદેથા''તિ મનુસ્સાનં આરોચેસિ.

સામણેરો પઠમમેવ તિસ્સો નામ હુત્વા તતો પિણ્ડપાતદાયકતિસ્સો કમ્બલદાયકતિસ્સો વનવાસીતિસ્સોતિ તીણિ નામાનિ લભિત્વા સત્તવસ્સબ્ભન્તરે ચત્તારિ નામાનિ લભિ. સો પુનદિવસે પાતોવ તં ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. મનુસ્સા ભિક્ખં દત્વા વન્દિંસુ. સામણેરો ''સુખિતા હોથ, દુક્ખા મુચ્ચથા''તિ આહ. એકમનુસ્સોપિ તસ્સ ભિક્ખં દત્વા પુન ગેહં ગન્તું નાસક્ખિ, સબ્બેવ ઓલોકેન્તા અટ્ઠંસુ. સોપિ અત્તનો યાપનમત્તમેવ ગણ્હિ. સકલગામવાસિનો તસ્સ પાદમૂલે ઉરેન નિપજ્જિત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હેસુ ઇમં તેમાસં ઇધ વસન્તેસુ મયં તીણિ સરણાનિ ગહેત્વા પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાય માસસ્સ અટ્ઠ ઉપોસથકમ્માનિ ઉપવસિસ્સામ, ઇધ વસનત્થાય નો પટિઞ્ઞં દેથા''તિ. સો ઉપકારં સલ્લક્ખેત્વા તેસં પટિઞ્ઞં દત્વા નિબદ્ધં તત્થેવ પિણ્ડપાતચારં ચરિ.

વન્દિતવન્દિતક્ખણે ચ ‘‘સુખિતા હોથ, દુક્ખા મુચ્ચથા’’તિ પદદ્વયમેવ કથેત્વા પક્કામિ. સો તત્થેવપઠમમાસઞ્ચ દુતિયમાસઞ્ચ વીતિનામેત્વા તતિયમાસે ગચ્છન્તે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

અથસ્સ પવારેત્વા વુટ્ઠવસ્સકાલે ઉપજ્ઝાયો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા આહ – ‘‘અહં, ભન્તે, તિસ્સસામણેરસ્સ સન્તિકં ગચ્છામી’’તિ. ‘‘ગચ્છ, સારિપુત્તા’’તિ. સો અત્તનો પરિવારે પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આદાય પક્કન્તો, ‘‘આવુસો મોગ્ગલ્લાન, અહં તિસ્સસામણેરસ્સ સન્તિકં ગચ્છામી’’તિ આહ. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ‘‘અહમ્પિ, આવુસો, ગચ્છામી’’તિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિ. એતેનુપાયેન મહાકસ્સપત્થેરો અનુરુદ્ધત્થેરો ઉપાલિત્થેરો પુણ્ણત્થેરોતિ સબ્બે મહાસાવકા પઞ્ચહિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિંસુ. સબ્બેપિ મહાસાવકાનં પરિવારા ચત્તાલીસ ભિક્ખુસહસ્સાનિ અહેસું. તે વીસતિયોજનસતં મગ્ગં ગન્ત્વા ગોચરગામં સમ્પત્તા. સામણેરસ્સ નિબદ્ધૂપટ્ઠાકો ઉપાસકો દ્વારેયેવ દિસ્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા વન્દિ.

અથ નં સારિપુત્તત્થેરો પુચ્છિ – ‘‘અત્થિ નુ ખો, ઉપાસક, ઇમસ્મિં પદેસે આરઞ્ઞકવિહારો’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘સભિક્ખુકો, અભિક્ખુકો’’તિ? ‘‘સભિક્ખુકો, ભન્તે’’તિ. ‘‘કો નામો તત્થ વસતી’’તિ? ‘‘વનવાસીતિસ્સો, ભન્તે’’તિ. ‘‘તેન હિ મગ્ગં નો આચિક્ખા’’તિ. ‘‘કે તુમ્હે, ભન્તે’’તિ? ‘‘મયં સામણેરસ્સ સન્તિકં આગતા’’તિ. ઉપાસકો ઓલોકેત્વા ધમ્મસેનાપતિં આદિં કત્વા સબ્બેપિ મહાસાવકે સઞ્જાનિત્વા નિરન્તરં પીતિયા ફુટ્ઠસરીરો હુત્વા ‘‘તિટ્ઠથ તાવ, ભન્તે’’તિ વેગેન ગામં પવિસિત્વા ‘‘એતે, અય્યા, સારિપુત્તત્થેરં આદિં કત્વા અસીતિ મહાસાવકા અત્તનો અત્તનો પરિવારેહિ સદ્ધિં સામણેરસ્સ સન્તિકં આગતા, મઞ્ચપીઠપચ્ચત્થરણદીપતેલાદીનિ ગહેત્વા વેગેન નિક્ખમથા’’તિ ઉગ્ઘોસેસિ. મનુસ્સા ‘‘તાવદેવ મઞ્ચાદીનિ ગહેત્વા થેરાનં પદાનુપદિકા હુત્વા થેરેહિ સદ્ધિંયેવ વિહારં પવિસિંસુ. સામણેરો ભિક્ખુસઙ્ઘં સઞ્જાનિત્વા કતિપયાનં મહાથેરાનં પત્તચીવરાનિ પટિગ્ગહેત્વા વત્તમકાસિ. તસ્સ થેરાનં વસનટ્ઠાનં સંવિદહન્તસ્સ પત્તચીવરં પટિસામેન્તસ્સેવ અન્ધકારો જાતા’’તિ. સારિપુત્તત્થેરો ઉપાસકે આહ – ‘‘ગચ્છથ, ઉપાસકા, તુમ્હાકં અન્ધકારો જાતો’’તિ. ‘‘ભન્તે, અજ્જ ધમ્મસ્સવનદિવસો, ન મયં ગમિસ્સામ, ધમ્મં સુણિસ્સામ, ઇતો પુબ્બે ધમ્મસ્સવનમ્પિ નત્થી’’તિ. ‘‘તેન હિ, સામણેર, દીપં જાલેત્વા ધમ્મસ્સવનસ્સ કાલં ઘોસેહી’’તિ. સો તથા અકાસિ. અથ નં થેરો આહ – ‘‘તિસ્સ તવ ઉપટ્ઠાકા ‘ધમ્મં સોતુકામામ્હા’તિ વદન્તિ , કથેહિ તેસં ધમ્મ’’ન્તિ. ઉપાસકા એકપ્પહારેનેવ ઉટ્ઠાય, ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં અય્યો ‘સુખિતા હોથ, દુક્ખા મુચ્ચથા’તિ ઇમાનિ દ્વે પદાનિ ઠપેત્વા અઞ્ઞં ધમ્મકથં ન જાનાતિ , અમ્હાકં અઞ્ઞં ધમ્મકથિકં દેથા’’તિ વદિંસુ. ‘‘સામણેરો પન અરહત્તં પત્વાપિ નેવ તેસં ધમ્મકથં કથેસી’’તિ.

તદા પન નં ઉપજ્ઝાયો, ‘‘સામણેર, કથં પન સુખિતા હોન્તિ, ‘કથં પન દુક્ખા મુચ્ચન્તી’તિ ઇમેસં નો દ્વિન્નં પદાનં અત્થં કથેહી’’તિ આહ. સો ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ ચિત્તબીજનિં ગહેત્વા ધમ્માસનં આરુય્હ પઞ્ચહિ નિકાયેહિ અત્થઞ્ચ કારણઞ્ચ આકડ્ઢિત્વા ઘનવસ્સં વસ્સન્તો ચાતુદ્દીપકમહામેઘો વિય ખન્ધધાતુઆયતનબોધિપક્ખિયધમ્મે વિભજન્તો અરહત્તકૂટેન ધમ્મકથં કથેત્વા, ‘‘ભન્તે, એવં અરહત્તપ્પત્તસ્સ સુખં હોતિ, અરહત્તં પત્તોયેવ દુક્ખા મુચ્ચતિ, સેસજના જાતિદુક્ખાદીહિ ચેવ નિરયદુક્ખાદીહિ ચ ન પરિમુચ્ચન્તી’’તિ આહ. ‘‘સાધુ, સામણેર, સુકથિતો તે પટિભાણો, ઇદાનિ સરભઞ્ઞં ભણાહી’’તિ. સો સરભઞ્ઞમ્પિ ભણિ. અરુણે ઉગ્ગચ્છન્તે સામણેરસ્સ ઉપટ્ઠાકમનુસ્સા દ્વે ભાગા અહેસું. એકચ્ચે ‘‘ન વત નો ઇતો પુબ્બે એવરૂપો કક્ખળો દિટ્ઠપુબ્બો. કથઞ્હિ નામ એવરૂપં ધમ્મકથં જાનન્તો એત્તકં કાલં માતાપિતુટ્ઠાને ઠત્વા ઉપટ્ઠહન્તાનં મનુસ્સાનં એકમ્પિ ધમ્મપદં ન કથેસી’’તિ કુજ્ઝિંસુ. એકચ્ચે ‘‘લાભા વત નો, યે મયં એવરૂપં ભદન્તં ગુણં વા અગુણં વા અજાનન્તાપિ ઉપટ્ઠહિમ્હ , ઇદાનિ ચ પનસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સોતું લભિમ્હા’’તિ તુસ્સિંસુ.

સમ્માસમ્બુદ્ધોપિ તં દિવસં પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો વનવાસીતિસ્સસ્સ ઉપટ્ઠાકે અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠે દિસ્વા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ આવજ્જેન્તો ઇમમત્થં ઉપધારેસિ ''વનવાસીતિસ્સસામણેરસ્સ ઉપટ્ઠાકા એકચ્ચે તુટ્ઠા, એકચ્ચે કુદ્ધા, મય્હં પુત્તસ્સ પન સામણેરસ્સ કુદ્ધા નિરયભાગિનો ભવિસ્સન્તિ, ગન્તબ્બમેવ તત્થ મયા, મયિ ગતે સબ્બેપિ તે સામણેરે મેત્તચિત્તં કત્વા દુક્ખા મુચ્ચિસ્સન્તી''તિ. તેપિ મનુસ્સા ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા ગામં ગન્ત્વા મણ્ડપં કારેત્વા યાગુભત્તાદીનિ સમ્પાદેત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા સઙ્ઘસ્સ આગમનમગ્ગં ઓલોકેન્તા નિસીદિંસુ. ભિક્ખૂપિ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા ભિક્ખાચારવેલાય ગામં પિણ્ડાય પવિસન્તા સામણેરં પુચ્છિંસુ – ''કિં, તિસ્સ, ત્વં અમ્હેહિ સદ્ધિં ગમિસ્સસિ, ઉદાહુ પચ્છા''તિ? ''મમ ગમનવેલાયમેવ ગમિસ્સામિ, ગચ્છથ તુમ્હે, ભન્તે''તિ. ભિક્ખૂ પત્તચીવરમાદાય પવિસિંસુ.

સત્થા જેતવનસ્મિંયેવ ચીવરં પારુપિત્વા પત્તમાદાય એકચિત્તક્ખણેનેવ ગન્ત્વા ભિક્ખૂનં પુરતો ઠિતમેવ અત્તાનં દસ્સેસિ. ''સમ્માસમ્બુદ્ધો આગતો''તિ સકલગામો સઙ્ખુભિત્વા એકકોલાહલો અહોસિ. મનુસ્સા ઉદગ્ગચિત્તા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા યાગું દત્વા ખજ્જકં અદંસુ. સામણેરો ભત્તે અનિટ્ઠિતેયેવ અન્તોગામં પાવિસિ. ગામવાસિનો નીહરિત્વા તસ્સ સક્કચ્ચં ભિક્ખં અદંસુ. સો યાપનમત્તં ગહેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પત્તં ઉપનામેસિ. સત્થા ''આહર, તિસ્સા''તિ હત્થં પસારેત્વા પત્તં ગહેત્વા ''પસ્સ, સારિપુત્ત, તવ સામણેરસ્સ પત્ત''ન્તિ થેરસ્સ દસ્સેસિ. થેરો સત્થુ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા સામણેરસ્સ દત્વા ''ગચ્છ, અત્તનો પત્તટ્ઠાને નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચં કરોહી''તિ આહ.

ગામવાસિનો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા અનુમોદનં યાચિંસુ. સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો એવમાહ – ''લાભા વત વો ઉપાસકા, યે તુમ્હે અત્તનો કુલૂપકં સામણેરં નિસ્સાય સારિપુત્તં મોગ્ગલ્લાનં કસ્સપં અનુરુદ્ધન્તિ અસીતિમહાસાવકે દસ્સનાય લભથ, અહમ્પિ તુમ્હાકં કુલૂપકમેવ નિસ્સાય આગતો, બુદ્ધદસ્સનમ્પિ વો ઇમં નિસ્સાયેવ લદ્ધં, લાભા વો, સુલદ્ધં વો''તિ. મનુસ્સા ચિન્તયિંસુ – ''અહો અમ્હાકં લાભા, બુદ્ધાનઞ્ચેવ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ આરાધનસમત્થં અમ્હાકં અય્યં દસ્સનાય લભામ, દેય્યધમ્મઞ્ચસ્સ દાતું લભામા''તિ સામણેરસ્સ કુદ્ધા મનુસ્સા તુસ્સિંસુ. તુટ્ઠા મનુસ્સા ભિય્યોસોમત્તાય પસીદિંસુ. અનુમોદનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. સત્થા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ. મનુસ્સા સત્થારં અનુગન્ત્વા વન્દિત્વા નિવત્તિંસુ. સત્થા સામણેરેન સદ્ધિં સમધુરેન ગચ્છન્તો , ''સામણેર, અયં પદેસો કોનામો, અયં પદેસો કોનામો''તિ પુબ્બે તસ્સ ઉપાસકેન દસ્સિતપદેસે પુચ્છન્તો અગમાસિ. સામણેરોપિ, ''ભન્તે, અયં ઇત્થન્નામો, અયં ઇત્થન્નામો''તિ આચિક્ખમાનોવ અગમાસિ. સત્થા તસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા પબ્બતમત્થકં અભિરુહિ. તત્થ ઠિતાનં પન મહાસમુદ્દો પઞ્ઞાયતિ. સત્થા સામણેરં પુચ્છિ – ''તિસ્સ, પબ્બતમત્થકે ઠિતો ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેત્વા કિં પસ્સસી''તિ? ''મહાસમુદ્દં, ભન્તે''તિ. ''મહાસમુદ્દં દિસ્વા કિં ચિન્તેસી''તિ? ''મમ દુક્ખિતકાલે રોદન્તસ્સ ચતૂહિ મહાસમુદ્દેહિ અતિરેકતરેન અસ્સુના ભવિતબ્બન્તિ ઇદં, ભન્તે, ચિન્તેસિ''ન્તિ. ''સાધુ સાધુ, તિસ્સ, એવમેતં. એકેકસ્સ હિ સત્તસ્સ દુક્ખિતકાલે પગ્ઘરિતઅસ્સૂનિ ચતૂહિ મહાસમુદ્દેહિ અતિરેકતરાનેવા''તિ. ઇદઞ્ચ પન વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''ચતૂસુ સમુદ્દેસુ જલં પરિત્તકં,
> તતો બહું અસ્સુજલં અનપ્પકં;
> દુક્ખેન ફુટ્ઠસ્સ નરસ્સ સોચના,
> કિંકારણા સમ્મ તુવં પમજ્જસી''તિ.

અથ નં પુન પુચ્છિ – ‘‘તિસ્સ, કહં વસસી’’તિ? ‘‘ઇમસ્મિં પબ્ભારે, ભન્તે’’તિ. ‘‘તત્થ પન વસન્તો કિં ચિન્તેસી’’તિ? ‘‘મયા મરન્તેન ઇમસ્મિં ઠાને કતસ્સ સરીરનિક્ખેપસ્સ પરિચ્છેદો ‘નત્થી’તિ ચિન્તેસિં, ભન્તે’’તિ. ‘‘સાધુ સાધુ, તિસ્સ, એવમેતં. ઇમેસઞ્હિ સત્તાનં પથવિયં નિપજ્જિત્વા અમતટ્ઠાનં નામ નત્થી’’તિ વત્વા –

‘‘ઉપસાળકનામાનિ, સહસ્સાનિ ચતુદ્દસ;
અસ્મિં પદેસે દડ્ઢાનિ, નત્થિ લોકે અનામતં.

‘‘યમ્હિ સચ્ચઞ્ચ ધમ્મો ચ, અહિંસા સંયમો દમો;
એતં અરિયા સેવન્તિ, એતં લોકે અનામત’’ન્તિ. (જા॰૧.૨.૩૧-૩૨) –

ઇમં દુકનિપાતે **ઉપસાળકજાતકં** કથેસિ. ઇતિ પથવિયં સરીરનિક્ખેપં કત્વા મરન્તેસુ સત્તેસુ અમતપુબ્બપદેસે મરન્તા નામ નત્થિ, આનન્દત્થેરસદિસા પન અમતપુબ્બપદેસે પરિનિબ્બાયન્તિ.

આનન્દત્થેરો કિર વીસવસ્સસતિકકાલે આયુસઙ્ખારં ઓલોકેન્તો પરિક્ખીણભાવં ઞત્વા ‘‘ઇતો સત્તમે દિવસે પરિનિબ્બાયિસ્સામી’’તિ આરોચેસિ. તં પવત્તિં સુત્વા રોહિણીનદિયા ઉભયતીરવાસિકેસુ મનુસ્સેસુ ઓરિમતીરવાસિકા ‘‘મયં થેરસ્સ બહૂપકારા, અમ્હાકં સન્તિકે પરિનિબ્બાયિસ્સતી’’તિ વદિંસુ. પરતીરવાસિકાપિ ‘‘મયં થેરસ્સ બહૂપકારા, અમ્હાકં સન્તિકે પરિનિબ્બાયિસ્સતી’’તિ વદિંસુ. થેરો તેસં વચનં સુત્વા ‘‘ઉભયતીરવાસિનો મય્હં ઉપકારા, ઇમે નામ અનુપકારાતિ ન સક્કા વત્તું, સચાહં ઓરિમતીરે પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, પરતીરવાસિનો ધાતુગહણત્થં તેહિ સદ્ધિં કલહં કરિસ્સન્તિ. સચે પરતીરે પરિનિબ્બાયિસ્સામિ, ઓરિમતીરવાસિનોપિ તથા કરિસ્સન્તિ, કલહો ઉપ્પજ્જમાનોપિ મં નિસ્સાયેવ ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, વૂપસમમાનોપિ મં નિસ્સાયેવ વૂપસમિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘ઓરિમતીરવાસિનોપિ મય્હં ઉપકારા, પરતીરવાસિનોપિ મય્હં ઉપકારા, અનુપકારાપિ નામ નત્થિ, ઓરિમતીરવાસિનો ઓરિમતીરેયેવ સન્નિપતન્તુ, પરતીરવાસિનોપિ પરતીરેયેવા’’તિ આહ. તતો સત્તમે દિવસે મજ્ઝેનદિયા સત્તતાલપ્પમાણે આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા મહાજનસ્સ ધમ્મં કથેત્વા ‘‘મમ સરીરં મજ્ઝે ભિજ્જિત્વા એકો ભાગો ઓરિમતીરે પતતુ, એકો ભાગો પરતીરે’’તિ અધિટ્ઠાય યથાનિસિન્નોવ તેજોધાતું સમાપજ્જિ, જાલા ઉટ્ઠહિંસુ. સરીરં મજ્ઝે ભિજ્જિત્વા એકો ભાગો ઓરિમતીરે પતિ, એકો ભાગો પરતીરે. તતો મહાજનો પરિદેવિ, પથવિઉન્દ્રિયનસદ્દો વિય આરોદનસદ્દો અહોસિ. સત્થુ પરિનિબ્બાને આરોદનસદ્દતોપિ કારુઞ્ઞતરો અહોસિ. મનુસ્સા ચત્તારો માસે રોદન્તા પરિદેવન્તા ‘‘સત્થુ પત્તચીવરગ્ગાહકે તિટ્ઠન્તે સત્થુ ઠિતકાલો વિય નો અહોસિ, ઇદાનિ નો સત્થા પરિનિબ્બુતો’’તિ વિપ્પલપન્તા વિરવન્તા વિચરિંસૂતિ.

પુન સત્થા સામણેરં પુચ્છિ – ‘‘તિસ્સ, ઇમસ્મિં વનસણ્ડે દીપિઆદીનં સદ્દેન ભાયસિ, ન ભાયસી’’તિ? ‘‘ન ભાયામિ ભગવા, અપિચ ખો પન મે એતેસં સદ્દં સુત્વા વનરતિ નામ ઉપ્પજ્જતી’’તિ વત્વા સટ્ઠિમત્તાહિ ગાથાહિ વનવણ્ણનં નામ કથેસિ. અથ નં સત્થા ‘‘તિસ્સા’’તિ આમન્તેસિ. ‘‘કિં, ભન્તે’’તિ? ‘‘મયં ગચ્છામ, ત્વં ગમિસ્સસિ, નિવત્તિસ્સસી’’તિ. ‘‘મય્હં ઉપજ્ઝાયે મં આદાય ગચ્છન્તે ગમિસ્સામિ, નિવત્તેન્તે નિવત્તિસ્સામિ , ભન્તે’’તિ . સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પક્કામિ. સામણેરસ્સ પન નિવત્તિતુમેવ અજ્ઝાસયો, થેરો તં ઞત્વા ‘‘તિસ્સ, સચે નિવત્તિતુકામો, નિવત્તા’’તિ આહ. સો સત્થારઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ વન્દિત્વા નિવત્તિ. સત્થા જેતવનમેવ અગમાસિ.

ભિક્ખૂનં ધમ્મસભાયં કથા ઉદપાદિ – ‘‘અહો વત વનવાસીતિસ્સસામણેરો દુક્કરં કરોતિ, પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાયસ્સ ઞાતકા સત્તસુ મઙ્ગલેસુ પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અપ્પોદકમધુપાયસમેવ અદંસુ, પબ્બજિતકાલે અન્તોવિહારે

બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સત્ત દિવસાનિ અપ્પોદકમધુપાયસમેવ અદંસુ. પબ્બજિત્વા અટ્ઠમે દિવસે અન્તોગામં પવિસન્તો દ્વીહેવ દિવસેહિ સાટકસહસ્સેન સદ્ધિં પિણ્ડપાતસહસ્સં લભિ, પુનેકદિવસં કમ્બલસહસ્સં લભિ. ઇતિસ્સ ઇધ વસનકાલે મહાલાભસક્કારો ઉપ્પજ્જિ, ઇદાનિ એવરૂપં લાભસક્કારં છડ્ડેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા મિસ્સકાહારેન યાપેતિ, દુક્કરકારકો વત તિસ્સસામણેરો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા, ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''આમ, ભિક્ખવે, લાભૂપનિસા નામેસા અઞ્ઞા, નિબ્બાનગામિની પટિપદા અઞ્ઞા. 'એવં લાભં લભિસ્સામી'તિ હિ આરઞ્ઞિકાદિધુતઙ્ગસમાદાનવસેન લાભૂપનિસં રક્ખન્તસ્સ ભિક્ખુનો ચત્તારો અપાયા વિવટદ્વારા એવ તિટ્ઠન્તિ, નિબ્બાનગામિનિયા પન પટિપદાય ઉપ્પન્નં લાભસક્કારં પહાય અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો અરહત્તં ગણ્હાતી''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૫. ''અઞ્ઞા હિ લાભૂપનિસા, અઞ્ઞા નિબ્બાનગામિની;
એવમેતં અભિઞ્ઞાય, ભિક્ખુ બુદ્ધસ્સ સાવકો;
સક્કારં નાભિનન્દેય્ય, વિવેકમનુબ્રૂહયે''તિ.

તત્થ **અઞ્ઞા હિ લાભૂપનિસા**, **અઞ્ઞા નિબ્બાનગામિની**તિ લાભૂપનિસા નામેસા અઞ્ઞા એવ, અઞ્ઞા નિબ્બાનગામિની પટિપદા. લાભુપ્પાદકેન હિ ભિક્ખુના થોકં અકુસલકમ્મં કાતું વટ્ટતિ, કાયવઙ્કાદીનિ કાતબ્બાનિ હોન્તિ. યસ્મિઞ્હિ કાલે કાયવઙ્કાદીસુ કિઞ્ચિ કરોતિ, તદા લાભો ઉપ્પજ્જતિ. પાયસપાતિયઞ્હિ વઙ્કં અકત્વા ઉજુકમેવ હત્થં ઓતારેત્વા ઉક્ખિપન્તસ્સ હત્થો મક્ખિતમત્તકોવ હોતિ, વઙ્કં કત્વા ઓતારેત્વા ઉક્ખિપન્તસ્સ પન પાયસપિણ્ડં ઉદ્ધરન્તોવ નિક્ખમતિ, એવં કાયવઙ્કાદીનિ કરણકાલેયેવ લાભો ઉપ્પજ્જતિ. અયં અધમ્મિકા લાભૂપનિસ્સા નામ. ઉપધિસમ્પદા ચીવરધારણં બાહુસચ્ચં પરિવારો અરઞ્ઞવાસોતિ એવરૂપેહિ પન કારણેહિ ઉપ્પન્નો લાભો ધમ્મિકો નામ હોતિ. નિબ્બાનગામિનિં પટિપદં પૂરેન્તેન પન ભિક્ખુના કાયવઙ્કાદીનિ પહાતબ્બાનિ. અનન્ધેનેવ અન્ધેન વિય, અમૂગેનેવ મૂગેન વિય, અબધિરેનેવ બધિરેન વિય ભવિતું વટ્ટતિ. અસઠેન અમાયેન ભવિતું વટ્ટતિ. **એવમેત**ન્તિ એતં લાભુપ્પાદનં પટિપદઞ્ચ નિબ્બાનગામિનિં પટિપદઞ્ચ એવં ઞત્વા સબ્બેસં સઙ્ખતાસઙ્ખતધમ્માનં બુજ્ઝનટ્ઠેન **બુદ્ધસ્સ** સવનન્તે જાતટ્ઠેન ઓવાદાનુસાસનિં વા સવનટ્ઠેન **સાવકો ભિક્ખુ** અધમ્મિકં ચતુપચ્ચયસક્કારં નાભિનન્દેય્ય, ન ચેવ ધમ્મિકં પટિક્કોસેય્ય, કાયવિવેકાદિકં **વિવેકં અનુબ્રૂહયે**. તત્થ **કાયવિવેકો**તિ કાયસ્સ એકીભાવો. **ચિત્તવિવેકો**તિ અટ્ઠ સમાપત્તિયો. **ઉપધિવિવેકો**તિ નિબ્બાનં. તેસુ કાયવિવેકો ગણસઙ્ગણિકં વિનોદેતિ, ચિત્તવિવેકો કિલેસસઙ્ગણિકં વિનોદેતિ, ઉપધિવિવેકો સઙ્ખારસઙ્ગણિકં વિનોદેતિ. કાયવિવેકો ચિત્તવિવેકસ્સ પચ્ચયો હોતિ, ચિત્તવિવેકો ઉપધિવિવેકસ્સ પચ્ચયો હોતિ. વુત્તમ્પિહેતં –

''કાયવિવેકો ચ વિવેકટ્ઠકાયાનં નેક્ખમ્માભિરતાનં, ચિત્તવિવેકો ચ પરિસુદ્ધચિત્તાનં પરમવોદાનપ્પત્તાનં, ઉપધિવિવેકો ચ નિરુપધીનં પુગ્ગલાનં વિસઙ્ખારગતાન''ન્તિ (મહાનિ॰ ૧૫૦). –

ઇમં તિવિધમ્પિ વિવેકં બ્રૂહેય્ય વડ્ઢેય્ય, ઉપસમ્પજ્જ વિહરેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

વનવાસીતિસ્સસામણેરવત્થુ પન્નરસમં.

બાલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચમો વગ્ગો.

૬. પણ્ડિતવગ્ગો

૧. રાધત્થેરવત્થુ

નિધીનંવ પવત્તારન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આયસ્મન્તં રાધત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ગિહિકાલે સાવત્થિયં દુગ્ગતબ્રાહ્મણો અહોસિ. સો ''ભિક્ખૂનં સન્તિકે જીવિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા વિહારં ગન્ત્વા અપ્પહરિતકં કરોન્તો પરિવેણં સમ્મજ્જન્તો મુખધોવનાદીનિ દદન્તો અન્તોવિહારેયેવ વસિ. ભિક્ખૂપિ નં સઙ્ગણ્હિંસુ, પબ્બાજેતું પન ન ઇચ્છન્તિ. સો પબ્બજ્જં અલભમાનો કિસો અહોસિ. અથેકદિવસં સત્થા પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો તં બ્રાહ્મણં દિસ્વા ''કિં નુ ખો''તિ ઉપધારેન્તો ''અરહા ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા સાયન્હસમયે વિહારચારિકં ચરન્તો વિય બ્રાહ્મણસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''બ્રાહ્મણ, કિં કરોન્તો વિચરસી''તિ આહ. ''ભિક્ખૂનં વત્તપટિવત્તં કરોન્તો, ભન્તે''તિ . ''લભસિ નેસં સન્તિકા સઙ્ગહ''ન્તિ? ''આમ, ભન્તે, આહારમત્તં લભામિ, ન પન મં પબ્બાજેન્તી''તિ. સત્થા એતસ્મિં નિદાને ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા તમત્થં પુચ્છિત્વા, ''ભિક્ખવે, અત્થિ કોચિ ઇમસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ અધિકારં સરતી''તિ પુચ્છિ. સારિપુત્તત્થેરો ''અહં, ભન્તે, સરામિ, અયં મે રાજગહે પિણ્ડાય ચરન્તસ્સ અત્તનો અભિહટં કટચ્છુભિક્ખં દાપેસિ, ઇમમસ્સાહં અધિકારં સરામી''તિ આહ. સો સત્થારા ''કિં પન તે, સારિપુત્ત, એવં કતૂપકારં દુક્ખતો મોચેતું ન વટ્ટતી''તિ વુત્તે, ''સાધુ, ભન્તે, પબ્બાજેસ્સામી''તિ તં બ્રાહ્મણં પબ્બાજેસિ. તસ્સ ભત્તગ્ગે આસનપરિયન્તે આસનં પાપુણાતિ, યાગુભત્તાદીહિપિ કિલમતિ. થેરો તં આદાય ચારિકં પક્કામિ, અભિક્ખણઞ્ચ નં ''ઇદં તે કત્તબ્બં, ઇદં તે ન કત્તબ્બ''ન્તિ ઓવદિ અનુસાસિ. સો સુવચો અહોસિ પદક્ખિણગ્ગાહી. તસ્મા યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાનો કતિપાહેનેવ અરહત્તં પાપુણિ.

થેરો તં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસીદિ. અથ નં સત્થા પટિસન્થારં કત્વા આહ – ''સુવચો નુ ખો, સારિપુત્ત, તે અન્તેવાસિકો''તિ . ''આમ, ભન્તે, અતિવિય સુવચો, કિસ્મિઞ્ચિ દોસે વુચ્ચમાને ન કુદ્ધપુબ્બો''તિ. ''સારિપુત્ત , એવરૂપે સદ્ધિવિહારિકે લભન્તો કિત્તકે ગણ્હેય્યાસી''તિ? ''ભન્તે, બહુકેપિ ગણ્હેય્યમેવા''તિ. અથેકદિવસં ધમ્મસભાય કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''સારિપુત્તત્થેરો કિર કતઞ્ઞૂ કતવેદી, કટચ્છુભિક્ખામત્તં ઉપકારં સરિત્વા દુગ્ગતબ્રાહ્મણં પબ્બાજેસિ. થેરોપિ ઓવાદક્ખમો ઓવાદક્ખમમેવ લભી''તિ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ સારિપુત્તો કતઞ્ઞૂ કતવેદીયેવા''તિ વત્વા તમત્થં પકાસેતું –

> ''અલીનચિત્તં નિસ્સાય, પહટ્ઠા મહતી ચમૂ;
> કોસલં સેનાસન્તુટ્ઠં, જીવગ્ગાહં અગાહયિ.
>
> ''એવં નિસ્સયસમ્પન્નો, ભિક્ખુ આરદ્ધવીરિયો;
> ભાવયં કુસલં ધમ્મં, યોગક્ખેમસ્સ પત્તિયા;
> પાપુણે અનુપુબ્બેન, સબ્બસંયોજનક્ખય''ન્તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૧-૧૨) –

ઇમં દુકનિપાતે **અલીનચિત્તજાતકં** વિત્થારેત્વા કથેસિ. તદા કિર વડ્ઢકીહિ પાદસ્સ અરોગકરણભાવેન કહં અત્તનો ઉપકારં ઞત્વા સબ્બસેતસ્સ હત્થિપોતકસ્સ દાયકો એકચારિકો હત્થી સારિપુત્તત્થેરો અહોસીતિ એવં થેરં આરબ્ભ જાતકં કથેત્વા રાધત્થેરં આરબ્ભ, ''ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ રાધેન વિય સુવચેન ભવિતબ્બં, દોસં દસ્સેત્વા

ઓવદિયમાનેનપિ ન કુજ્ઝિતબ્બં, ઓવાદદાયકો પન નિધિઆચિક્ખણકો વિય દટ્ઠબ્બો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૬. ''નિધીનંવ પવત્તારં, યં પસ્સે વજ્જદસ્સિનં;
નિગ્ગય્હવાદિં મેધાવિં, તાદિસં પણ્ડિતં ભજે;
તાદિસં ભજમાનસ્સ, સેય્યો હોતિ ન પાપિયો''તિ.

તત્થ **નિધીનન્તિ** તત્થ તત્થ નિદહિત્વા ઠપિતાનં હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદિપૂરાનં નિધિકુમ્ભીનં. **પવત્તારન્તિ** કિચ્છજીવિકે દુગ્ગતમનુસ્સે અનુકમ્પં કત્વા ''એહિ, સુખેન જીવનૂપાયં દસ્સેસ્સામી''તિ નિધિટ્ઠાનં નેત્વા હત્થં પસારેત્વા ''ઇમં ગહેત્વા સુખેન જીવા''તિ આચિક્ખિતારં વિય. **વજ્જદસ્સિનન્તિ** દ્વે વજ્જદસ્સિનો ''ઇમિના નં અસારુપ્પેન વા ખલિતેન વા સઙ્ઘમજ્ઝે નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ રન્ધગવેસકો ચ, અઞ્ઞાતં ઞાપનત્થાય ઞાતં અનુગ્ગહણત્થાય સીલાદીનમસ્સ વુદ્ધિકામતાય તં તં વજ્જં ઓલોકનેન ઉલ્લુમ્પનસભાવસણ્ઠિતો ચ. અયં ઇધ અધિપ્પેતો. યથા હિ દુગ્ગતમનુસ્સો ''ઇમં ગણ્હાહી''તિ તજ્જેત્વાપિ પોથેત્વાપિ નિધિં દસ્સેન્તે કોપં ન કરોતિ, પમુદિતો એવ હોતિ, એવમેવ એવરૂપે પુગ્ગલે અસારુપ્પં વા ખલિતં વા દિસ્વા આચિક્ખન્તે કોપો ન કાતબ્બો, તુટ્ઠેનેવ ભવિતબ્બં, ''ભન્તે, મહન્તં વો કમ્મં કતં , મય્હં આચરિયુપજ્ઝાયટ્ઠાને ઠત્વા ઓવદન્તેહિ પુનપિ મં વદેય્યાથા''તિ પવારેતબ્બમેવ. **નિગ્ગય્હવાદિન્તિ** એકચ્ચો હિ સદ્ધિવિહારિકાદીનં અસારુપ્પં વા ખલિતં વા દિસ્વા ''અયં મે મુખોદકદાનાદીહિ સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહતિ, સચે નં વક્ખામિ, ન મં ઉપટ્ઠહિસ્સતિ, એવં મે પરિહાનિ ભવિસ્સતી''તિ વત્થું અવિસહન્તો ન નિગ્ગય્હવાદી નામ હોતિ. સો ઇમસ્મિં સાસને કચવરં આકિરતિ. યો પન તથારૂપં વજ્જં દિસ્વા વજ્જાનુરૂપં તજ્જેન્તો પણામેન્તો દણ્ડકમ્મં કરોન્તો વિહારા તં નીહરન્તો સિક્ખાપેતિ, અયં નિગ્ગય્હવાદી નામ સેય્યથાપિ સમ્માસમ્બુદ્ધો. વુત્તઞ્હેતં – ''નિગ્ગય્હ નિગ્ગય્હાહં, આનન્દ, વક્ખામિ, પવય્હ પવય્હ, આનન્દ, વક્ખામિ, યો સારો સો ઠસ્સતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૧૯૬). **મેધાવિન્તિ** ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતં. **તાદિસન્તિ** એવરૂપં **પણ્ડિતં** ભજેય્ય પયિરુપાસેય્ય. તાદિસઞ્હિ આચરિયં **ભજમાનસ્સ** અન્તેવાસિકસ્સ **સેય્યો હોતિ**, **ન પાપિયો** વડ્ઢિયેવ હોતિ, નો પરિહાનીતિ.

દેસનાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

રાધત્થેરવત્થુ પઠમં.

૨. અસ્સજિપુનબ્બસુકવત્થુ

ઓવદેય્યાનુસાસેય્યાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અસ્સજિપુનબ્બસુકભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. દેસના પન કીટાગિરિસ્મિં સમુટ્ઠિતા.

તે કિર દ્વે ભિક્ખૂ કિઞ્ચાપિ અગ્ગસાવકાનં સદ્ધિવિહારિકા, અલજ્જિનો પન અહેસું પાપભિક્ખૂ. તે પાપકેહિ અત્તનો પરિવારેહિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં કીટાગિરિસ્મિં વિહરન્તા ''માલાવચ્છં રોપેન્તિપિ રોપાપેન્તિપી''તિઆદિકં (પારા॰ ૪૩૧; ચૂળવ॰ ૨૧) નાનપ્પકારં અનાચારં કરોન્તા કુલદૂસકકમ્મં કત્વા તતો ઉપ્પન્નેહિ પચ્ચયેહિ જીવિકં કપ્પેન્તા તં આવાસં પેસલાનં ભિક્ખૂનં અનાવાસં અકંસુ. સત્થા તં પવત્તિં સુત્વા તેસં પબ્બાજનીયકમ્મકરણત્થાય સપરિવારે દ્વે અગ્ગસાવકે આમન્તેત્વા ''ગચ્છથ, સારિપુત્તા, તેસુ યે તુમ્હાકં વચનં ન

કરોન્તિ, તેસં પબ્બાજનીયકમ્મં કરોથ, યે પન કરોન્તિ, તે ઓવદથ અનુસાસથ. ઓવદન્તો હિ અનુસાસન્તો અપણ્ડિતાનંયેવ અપ્પિયો હોતિ અમનાપો, પણ્ડિતાનં પન પિયો હોતિ મનાપો''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૭. ''ઓવદેય્યાનુસાસેય્ય, અસબ્ભા ચ નિવારયે;
સતઞ્હિ સો પિયો હોતિ, અસતં હોતિ અપ્પિયો''તિ.

તત્થ **ઓવદેય્યા**તિ ઉપ્પન્ને વત્થુસ્મિં વદન્તો ઓવદતિ નામ, અનુપ્પન્ને વત્થુસ્મિં ''અયસોપિ તે સિયા''તિઆદિવસેન અનાગતં દસ્સેન્તો અનુસાસતિ નામ. સમ્મુખા વદન્તો ઓવદતિ નામ, પરમ્મુખા દૂતં વા સાસનં વા પેસેન્તો અનુસાસતિ નામ. સકિં વદન્તો ઓવદતિ નામ, પુનપ્પુનં વદન્તો અનુસાસતિ નામ. ઓવદન્તો એવ વા અનુસાસતિ નામાતિ એવં ઓવદેય્ય અનુસાસેય્ય. **અસબ્ભા ચા**તિ અકુસલધમ્મા ચ નિવારેય્ય, કુસલધમ્મે પતિટ્ઠાપેય્યાતિ અત્થો. **સતઞ્હિ સો પિયો હોતી**તિ સો એવરૂપો પુગ્ગલો બુદ્ધાદીનં સપ્પુરિસાનં પિયો હોતિ. યે પન અદિટ્ઠધમ્મા અવિતિણ્ણપરલોકા આમિસચક્ખુકા જીવિકત્થાય પબ્બજિતા, તેસં **અસતં** સો ઓવાદકો અનુસાસકો, '''ન ત્વં અમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો, ન આચરિયો, કસ્મા અમ્હે ઓવદસી'તિ એવં મુખસત્તીહિ વિજ્ઝન્તાનં અપ્પિયો હોતી''તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ. સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાપિ તત્થ ગન્ત્વા તે ભિક્ખૂ ઓવદિંસુ અનુસાસિંસુ. તેસુ એકચ્ચે ઓવાદં સમ્પટિચ્છિત્વા સમ્મા વત્તિંસુ, એકચ્ચે વિબ્ભમિંસુ, એકચ્ચે પબ્બાજનીયકમ્મં પાપુણિંસૂતિ.

અસ્સજિપુનબ્બસુકવત્થુ દુતિયં.

૩. છન્નત્થેરવત્થુ

ન ભજે પાપકે મિત્તેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો છન્નત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર આયસ્મા ''અહં અમ્હાકં અય્યપુત્તેન સદ્ધિં મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખન્તો તદા અઞ્ઞં એકમ્પિ ન પસ્સામિ, ઇદાનિ પન 'અહં સારિપુત્તો નામ, અહં મોગ્ગલ્લાનો નામ, મયં અગ્ગસાવકમ્હા'તિ વત્વા ઇમે વિચરન્તી''તિ દ્વે અગ્ગસાવકે અક્કોસતિ. સત્થા ભિક્ખૂનં સન્તિકા તં પવત્તિં સુત્વા છન્નત્થેરં પક્કોસાપેત્વા ઓવદતિ. સો તઙ્ખણેયેવ તુણ્હી હુત્વા પુન ગન્ત્વા થેરે અક્કોસતિયેવ. એવં યાવતતિયં અક્કોસન્તં પક્કોસાપેત્વા સત્થા ઓવદિત્વા ''છન્ન, દ્વે અગ્ગસાવકા નામ તુય્હં કલ્યાણમિત્તા ઉત્તમપુરિસા, એવરૂપે કલ્યાણમિત્તે સેવસ્સુ ભજસ્સૂ''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૮. ''ન ભજે પાપકે મિત્તે, ન ભજે પુરિસાધમે;
ભજેથ મિત્તે કલ્યાણે, ભજેથ પુરિસુત્તમે''તિ.

તસ્સત્થો – કાયદુચ્ચરિતાદિઅકુસલકમ્માભિરતા **પાપમિત્તા** નામ. સન્ધિચ્છેદનાદિકે વા એકવીસતિઅનેસનાદિભેદે વા અટ્ઠાને નિયોજકા **પુરિસાધમા** નામ. ઉભોપિ વા એતે પાપમિત્તા ચેવ પુરિસાધમા ચ, તે ન ભજેય્ય ન પયિરુપાસેય્ય, વિપરીતા પન કલ્યાણમિત્તા ચેવ સપ્પુરિસા ચ, તે ભજેથ પયિરુપાસેથાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

છન્નત્થેરો પન તં ઓવાદં સુત્વાપિ પુરિમનયેનેવ ભિક્ખૂ અક્કોસતિ પરિભાસતિ. પુનપિ સત્થુ આરોચેસું . સત્થા, ''ભિક્ખવે, મયિ ધરન્તે છન્નં સિક્ખાપેતું ન સક્ખિસ્સથ, મયિ પન પરિનિબ્બુતે સક્ખિસ્સથા''તિ વત્વા પરિનિબ્બાનકાલે આયસ્મતા આનન્દેન, ''ભન્તે, કથં છન્નત્થેરે અમ્હેહિ પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ વુત્તે, ''આનન્દ, છન્નસ્સ ભિક્ખુનો બ્રહ્મદણ્ડો દાતબ્બો''તિ આણાપેસિ. સો સત્થરિ પરિનિબ્બુતે આનન્દત્થેરેન આરોચિતં બ્રહ્મદણ્ડં સુત્વા દુક્ખી દુમ્મનો તિક્ખત્તું મુચ્છિતો પતિત્વા ''મા મં, ભન્તે, નાસયિત્થા''તિ યાચિત્વા સમ્મા વત્તં પૂરેન્તો ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણીતિ.

છન્નત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. મહાકપ્પિનત્થેરવત્થુ

ધમ્મપીતિ સુખં સેતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાકપ્પિનત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બી કથા – અતીતે કિર આયસ્મા મહાકપ્પિનો પદુમુત્તરબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે કતાભિનીહારો સંસારે સંસરન્તો બારાણસિતો અવિદૂરે એકસ્મિં પેસકારગામે જેટ્ઠકપેસકારો હુત્વા નિબ્બત્તિ. તદા સહસ્સમત્તા પચ્ચેકબુદ્ધા અટ્ઠ માસે હિમવન્તે વસિત્વા વસ્સિકે ચત્તારો માસે જનપદે વસન્તિ. તે એકવારં બારાણસિયા અવિદૂરે ઓતરિત્વા ''સેનાસનકરણત્થાય હત્થકમ્મં યાચથા''તિ રઞ્ઞો સન્તિકં અટ્ઠ પચ્ચેકબુદ્ધે પહિણિંસુ. તદા પન રઞ્ઞો વપ્પમઙ્ગલકાલો હોતિ. સો ''પચ્ચેકબુદ્ધા કિર આગતા''તિ સુત્વા તસ્મિં ખણે નિક્ખમિત્વા આગતકારણં પુચ્છિત્વા ''અજ્જ, ભન્તે, ઓકાસો નત્થિ, સ્વે અમ્હાકં વપ્પમઙ્ગલં, તતિયદિવસે કરિસ્સામી''તિ વત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે અનિમન્તેત્વાવ પાવિસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા ''અઞ્ઞત્થ ગમિસ્સામા''તિ પક્કમિંસુ. તસ્મિં ખણે જેટ્ઠપેસકારસ્સ ભરિયા કેનચિદેવ કરણીયેન બારાણસિં ગચ્છન્તી તે પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા વન્દિત્વા ''કિં, ભન્તે, અવેલાય, અય્યા, આગતા''તિ પુચ્છિત્વા આદિતો પટ્ઠાય કથેસું. તં પવત્તિં સુત્વા સદ્ધાસમ્પન્ના ઞાણસમ્પન્ના ઇત્થી ''સ્વે, ભન્તે, અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ નિમન્તેસિ. ''બહુકા મયં ભગિની''તિ. ''કિત્તકા, ભન્તે''તિ? ''સહસ્સમત્તા''તિ. ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ગામે સહસ્સપેસકારા વસિમ્હ. એકેકો એકેકસ્સ ભિક્ખં દસ્સતિ, ભિક્ખં અધિવાસેથ, અહમેવ વો વસનટ્ઠાનમ્પિ કારેસ્સામી''તિ આહ. પચ્ચેકબુદ્ધા અધિવાસયિંસુ.

સા ગામં પવિસિત્વા ઉગ્ઘોસેસિ – ''અહં સહસ્સમત્તે પચ્ચેકબુદ્ધે દિસ્વા નિમન્તયિં, અય્યાનં નિસીદનટ્ઠાનં સંવિદહથ , યાગુભત્તાદીનિ સમ્પાદેથા''તિ . ગામમજ્ઝે મણ્ડપં કારેત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા પુનદિવસે પચ્ચેકબુદ્ધે નિસીદાપેત્વા પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન પરિવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને તસ્મિં ગામે સબ્બા ઇત્થિયો આદાય તાહિ સદ્ધિં પચ્ચેકબુદ્ધે વન્દિત્વા, ''ભન્તે, તેમાસં વસનત્થાય પટિઞ્ઞં દેથા''તિ તેસં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા પુન ગામે ઉગ્ઘોસેસિ – ''અમ્મતાતા, એકેકકુલતો એકેકો પુરિસો ફરસુવાસિઆદીનિ ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા દબ્બસમ્ભારે આહરિત્વા અય્યાનં વસનટ્ઠાનં કરોતૂ''તિ. ગામવાસિનો તસ્સાયેવ વચનં સુત્વા એકેકો એકેકં કત્વા સદ્ધિં રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેહિ પણ્ણસાલસહસ્સં કારેત્વા અત્તનો અત્તનો પણ્ણસાલાયં વસ્સૂપગતે પચ્ચેકબુદ્ધે ''અહં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, અહં સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહિસ્સામી''તિ ઉપટ્ઠહિંસુ. વસ્સંવુટ્ઠકાલે ''અત્તનો અત્તનો પણ્ણસાલાય વસ્સંવુટ્ઠાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં ચીવરસાટકે સજ્જેથા''તિ સમાદપેત્વા એકેકસ્સ સહસ્સસહસ્સમૂલં ચીવરં દાપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધા વુટ્ઠવસ્સા અનુમોદનં કત્વા પક્કમિંસુ.

ગામવાસિનોપિ ઇદં પુઞ્ઞકમ્મં કત્વા ઇતો ચુતા તાવતિંસભવને નિબ્બત્તિત્વા ગણદેવપુત્તા નામ અહેસું. તે તત્થ દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે બારાણસિયં કુટુમ્બિકગેહેસુ નિબ્બત્તિંસુ. જેટ્ઠકપેસકારો જેટ્ઠકકુટુમ્બિકસ્સ પુત્તો અહોસિ. ભરિયાપિસ્સ જેટ્ઠકકુટુમ્બિકસ્સેવ ધીતા અહોસિ. તા સબ્બાપિ વયપ્પત્તા પરકુલં ગચ્છન્તિયો તેસં તેસંયેવ ગેહાનિ અગમિંસુ. અથેકદિવસં વિહારે ધમ્મસ્સવનં સઙ્ઘુટ્ઠં. ''સત્થા ધમ્મં દેસેસ્સતી''તિ સુત્વા સબ્બેપિ તે કુટુમ્બિકા ''ધમ્મં સોસ્સામા''તિ ભરિયાહિ સદ્ધિં વિહારં અગમિંસુ. તેસં વિહારમજ્ઝં પવિટ્ઠક્ખણે વસ્સં ઉટ્ઠહિ. યેસં કુલૂપકા વા ઞાતિસામણેરાદયો વા અત્થિ, તે તેસં પરિવેણાનિ પવિસિંસુ. તે પન તથારૂપાનં નત્થિતાય કત્થચિ, પવિસિતું અવિસહન્તા વિહારમજ્ઝેયેવ અટ્ઠંસુ. અથ ને જેટ્ઠકકુટુમ્બિકો આહ – ''પસ્સથ અમ્હાકં વિપ્પકારં, કુલપુત્તેહિ નામ એત્તકેન લજ્જિતું યુત્ત''ન્તિ. ''અય્ય, કિં પન કરોમા''તિ? ''મયં વિસ્સાસિકટ્ઠાનસ્સ અભાવેન ઇમં વિપ્પકારં પત્તા, સબ્બે ધનં સંહરિત્વા પરિવેણં કરોમા''તિ. ''સાધુ, અય્યા''તિ જેટ્ઠકો સહસ્સં અદાસિ, સેસા પઞ્ચ પઞ્ચ સતાનિ. ઇત્થિયો અડ્ઢતેય્યાનિ અડ્ઢતેય્યાનિ સતાનિ. તે તં ધનં સંહરિત્વા સહસ્સકૂટાગારપરિવારં સત્થુ વસનત્થાય મહાપરિવેણં નામ આરભિંસુ. નવકમ્મસ્સ મહન્તતાય ધને અપ્પહોન્તે પુબ્બે દિન્નધનતો પુન ઉપડ્ઢૂપડ્ઢં અદંસુ. નિટ્ઠિતે પરિવેણે વિહારમહં કરોન્તા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સત્તાહં મહાદાનં દત્વા વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં ચીવરાનિ સજ્જિંસુ.

જેટ્ઠકકુટુમ્બિકસ્સ પન ભરિયા સબ્બેહિ સમાનં અકત્વા અત્તનો પઞ્ઞાય ઠિતા ''અતિરેકતરં કત્વા સત્થારં પૂજેસ્સામી''તિ અનોજપુપ્ફવણ્ણેન સહસ્સમૂલેન સાટકેન સદ્ધિં અનોજપુપ્ફચઙ્ગોટકં ગહેત્વા અનુમોદનકાલે સત્થારં અનોજપુપ્ફેહિ પૂજેત્વા તં સાટકં સત્થુ પાદમૂલે ઠપેત્વા, ''ભન્તે, નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને અનોજપુપ્ફવણ્ણંયેવ મે સરીરં હોતુ, અનોજા એવ ચ મે નામં હોતૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. સત્થા ''એવં હોતૂ''તિ અનુમોદનં અકાસિ. તે સબ્બેપિ યાવતાયુકં ઠત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે દેવલોકા ચવિત્વા જેટ્ઠકકુટુમ્બિકો કુક્કુટવતીનગરે રાજકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો મહાકપ્પિનરાજા નામ અહોસિ, સેસા અમચ્ચકુલે નિબ્બત્તિંસુ. જેટ્ઠકકુટુમ્બિકસ્સ ભરિયા મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરે રાજકુલે નિબ્બત્તિ, અનોજપુપ્ફવણ્ણમેવસ્સા સરીરં અહોસિ, **અનોજા**ત્વેવસ્સા નામં કરિંસુ. સા વયપ્પત્તા મહાકપ્પિનરઞ્ઞો ગેહં ગન્ત્વા અનોજાદેવી નામ અહોસિ. સેસિત્થિયોપિ અમચ્ચકુલેસુ નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા તેસંયેવ અમચ્ચપુત્તાનં ગેહાનિ અગમંસુ. તે સબ્બે રઞ્ઞો સમ્પત્તિસદિસં સમ્પત્તિં અનુભવિંસુ. યદા રાજા સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતો હત્થિં અભિરુહિત્વા વિચરિ, તદા તેપિ તથેવ વિચરન્તિ. તસ્મિં અસ્સેન વા રથેન વા વિચરન્તે તેપિ તથેવ વિચરન્તિ? એવં તે એકતો હુત્વા કતાનં પુઞ્ઞાનં આનુભાવેન એકતોવ સમ્પત્તિં અનુભવિંસુ. રઞ્ઞો પન બલો, બલવાહનો, પુપ્ફો, પુપ્ફવાહનો, સુપત્તોતિ પઞ્ચ અસ્સા હોન્તિ. રાજા તેસુ સુપત્તં અસ્સં સયં આરોહતિ, ઇતરે ચત્તારો અસ્સારોહાનં સાસનાહરણત્થાય અદાસિ. રાજા તે પાતોવ ભોજેત્વા ''ગચ્છથ દ્વે વા તીણિ વા યોજનાનિ આહિણ્ડિત્વા બુદ્ધસ્સ વા ધમ્મસ્સ વા સઙ્ઘસ્સ વા ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા મય્હં સુખસાસનં આહરથા''તિ પેસેસિ. તે ચતૂહિ દ્વારેહિ નિક્ખમિત્વા તીણિ યોજનાનિ આહિણ્ડિત્વા સાસનં અલભિત્વા પચ્ચાગચ્છન્તિ.

અથેકદિવસં રાજા સુપત્તં અસ્સં આરુય્હ અમચ્ચસહસ્સપરિવુતો ઉય્યાનં ગચ્છન્તો કિલન્તરૂપે પઞ્ચસતવાણિજકે નગરં પવિસન્તે દિસ્વા ''ઇમે અદ્ધાનકિલન્તા, અદ્ધા ઇમેસં સન્તિકા એકં ભદ્દકં સાસનં સોસ્સામી''તિ તે પક્કોસાપેત્વા ''કુતો આગચ્છથા''તિ પુચ્છિ. ''અત્થિ, દેવ, ઇતો વીસતિયોજનસતમત્થકે સાવત્થિ નામ નગરં, તતો આગચ્છામા''તિ. ''અત્થિ પન વો પદેસે કિઞ્ચિ સાસનં ઉપ્પન્ન''ન્તિ. ''દેવ, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ નત્થિ, સમ્માસમ્બુદ્ધો પન ઉપ્પન્નો''તિ. રાજા તાવદેવ પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા ફુટ્ઠસરીરો કિઞ્ચિ સલ્લક્ખેતું અસક્કોન્તો મુહુત્તં

વીતિનામેત્વા, ‘‘તાતા, કિં વદેથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘બુદ્ધો, દેવ, ઉપ્પન્નો’’તિ. રાજા દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ તથેવ વીતિનામેત્વા ચતુત્થે વારે ‘‘કિં વદેથ, તાતા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘બુદ્ધો, દેવ, ઉપ્પન્નો’’તિ વુત્તે, ‘‘તાતા, વો સતસહસ્સં દદામી’’તિ વત્વા ‘‘અઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ સાસનં અત્થી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અત્થિ, દેવ, ધમ્મો ઉપ્પન્નો’’તિ. રાજા તમ્પિ સુત્વા પુરિમનયેનેવ તયો વારે વીતિનામેત્વા ચતુત્થે વારે ‘‘ધમ્મો ઉપ્પન્નો’’તિ વુત્તે ‘‘ઇધાપિ વો સતસહસ્સં દમ્મી’’તિ વત્વા ‘‘અપરમ્પિ સાસનં અત્થિ, તાતા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અત્થિ, દેવ, સઙ્ઘરતનં ઉપ્પન્ન’’ન્તિ. રાજા તમ્પિ સુત્વા તયો વારે વીતિનામેત્વા ચતુત્થે વારે ‘‘સઙ્ઘો’’તિ પદે વુત્તે ‘‘ઇધાપિ વો સતસહસ્સં દમ્મી’’તિ વત્વા અમચ્ચસહસ્સં ઓલોકેત્વા, ‘‘તાતા, કિં કરિસ્સથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘દેવ, તુમ્હે કિં કરિસ્સથા’’તિ? ‘‘અહં, તાતા, ‘બુદ્ધો ઉપ્પન્નો, ધમ્મો ઉપ્પન્નો, સઙ્ઘો ઉપ્પન્નો’તિ સુત્વા ન પુન નિવત્તિસ્સામિ, સત્થારં ઉદ્દિસ્સ ગન્ત્વા તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી’’તિ. ‘‘મયમ્પિ, દેવ , તુમ્હેહિ સદ્ધિં પબ્બજિસ્સામા’’તિ. રાજા સુવણ્ણપટ્ટે અક્ખરાનિ લિખાપેત્વા વાણિજકે આહ – ‘‘અનોજા નામ દેવી તુમ્હાકં તીણિ સતસહસ્સાનિ દસ્સતિ, એવઞ્ચ પન નં વદેય્યાથ ‘રઞ્ઞો કિર તે ઇસ્સરિયં વિસ્સટ્ઠં, યથાસુખં સમ્પત્તિં પરિભુઞ્જાહી’તિ, સચે પન વો ‘રાજા કહ’ન્તિ પુચ્છતિ, ‘સત્થારં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિસ્સામીતિ વત્વા ગતો’તિ આરોચેય્યાથા’’તિ. અમચ્ચાપિ અત્તનો અત્તનો ભરિયાનં તથેવ સાસનં પહિણિંસુ . રાજા વાણિજકે ઉય્યોજેત્વા અસ્સં અભિરુય્હ અમચ્ચસહસ્સપરિવુતો તં ખણંયેવ નિક્ખમિ.

સત્થાપિ તં દિવસં પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો મહાકપ્પિનરાજાનં સપરિવારં દિસ્વા ‘‘અયં મહાકપ્પિનો વાણિજકાનં સન્તિકા તિણ્ણં રતનાનં ઉપ્પન્નભાવં સુત્વા તેસં વચનં તીહિ સતસહસ્સેહિ પૂજેત્વા રજ્જં પહાય અમચ્ચસહસ્સેહિ પરિવુતો મં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતુકામો સ્વે નિક્ખમિસ્સતિ. સો સપરિવારો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિસ્સતિ, પચ્ચુગ્ગમનમસ્સ કરિસ્સામી’’તિ પુનદિવસે ચક્કવત્તી વિય ખુદ્દકગામભોજકં પચ્ચુગ્ગચ્છન્તો સયમેવ પત્તચીવરં ગહેત્વા વીસયોજનસતં મગ્ગં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ચન્દભાગાય નદિયા તીરે નિગ્રોધરુક્ખમૂલે છબ્બણ્ણરસ્મિયો વિસ્સજ્જેન્તો નિસીદિ. ‘‘રાજાપિ આગચ્છન્તો એકં નદિં પત્વા ‘‘કા નામેસા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અપરચ્છા નામ, દેવા’’તિ. ‘‘કિમસ્સા પરિમાણં, તાતા’’તિ? ‘‘ગમ્ભીરતો ગાવુતં, પુથુલતો દ્વે ગાવુતાનિ, દેવા’’તિ. ‘‘અત્થિ પનેત્થ નાવા વા ઉળુમ્પો વા’’તિ? ‘‘નત્થિ, દેવા’’તિ. ‘‘નાવાદીનિ ઓલોકેન્તે અમ્હે જાતિ જરં ઉપનેતિ, જરા મરણં. અહં નિબ્બેમતિકો હુત્વા તીણિ રતનાનિ ઉદ્દિસ્સ નિક્ખન્તો, તેસં મે આનુભાવેન ઇમં ઉદકં ઉદકં વિય મા અહોસી’’તિ તિણ્ણં રતનાનં ગુણં આવજ્જેત્વા ‘‘ઇતિપિ સો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિ બુદ્ધાનુસ્સતિં અનુસ્સરન્તો સપરિવારો અસ્સસહસ્સેન ઉદકપિટ્ઠિં પક્ખન્દિ. સિન્ધવા પિટ્ઠિપાસાણે વિય પક્ખન્દિંસુ. ખુરાનં અગ્ગા નેવ તેમિંસુ.

સો તં ઉત્તરિત્વા પુરતો ગચ્છન્તો અપરમ્પિ નદિં દિસ્વા ‘‘અયં કા નામા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘નીલવાહિની નામ, દેવા’’તિ. ‘‘કિમસ્સા પરિમાણ’’ન્તિ? ‘‘ગમ્ભીરતોપિ પુથુલતોપિ અડ્ઢયોજનં, દેવા’’તિ. સેસં પુરિમસદિસમેવ. તં પન નદિં દિસ્વા ‘‘સ્વાક્ખાતો ભગવતા ધમ્મો’’તિ ધમ્માનુસ્સતિં અનુસ્સરન્તો પક્ખન્દિ. તમ્પિ અતિક્કમિત્વા ગચ્છન્તો અપરમ્પિ નદિં દિસ્વા ‘‘અયં કા નામા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ચન્દભાગા નામ, દેવા’’તિ. ‘‘કિમસ્સા પરિમાણ’’ન્તિ? ‘‘ગમ્ભીરતોપિ પુથુલતોપિ યોજનં, દેવા’’તિ. સેસં પુરિમસદિસમેવ. ઇમં પન નદિં દિસ્વા ‘‘સુપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો’’તિ સઙ્ઘાનુસ્સતિં અનુસ્સરન્તો પક્ખન્દિ. તં પન નદિં અતિક્કમિત્વા ગચ્છન્તો સત્થુ સરીરતો નિક્ખન્તા છબ્બણ્ણરસ્મિયો અદ્દસ. નિગ્રોધરુક્ખસ્સ સાખાવિટપપલાસાનિ સોવણ્ણમયાનિ વિય અહેસું. રાજા ચિન્તેસિ – ‘‘અયં પન ઓભાસો નેવ ચન્દસ્સ, ન સૂરિયસ્સ, ન દેવમારબ્રહ્મનાગસુપણ્ણાદીનં અઞ્ઞતરસ્સ, અદ્ધા અહં સત્થારં ઉદ્દિસ્સ આગચ્છન્તો મહાગોતમબુદ્ધેન દિટ્ઠો ભવિસ્સામી’’તિ. સો તાવદેવ

અસ્સપિટ્ઠિતો ઓતરિત્વા ઓનતસરીરો રસ્મિઅનુસારેન સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા મનોસિલારસે નિમુજ્જન્તો વિય બુદ્ધરસ્મીનં અન્તો પવિસિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ સદ્ધિં અમચ્ચસહસ્સેન, સત્થા તસ્સ અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. દેસનાવસાને રાજા સપરિવારો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. અથ સબ્બેવ ઉટ્ઠહિત્વા પબ્બજ્જં યાચિંસુ. સત્થા ''આગમિસ્સતિ નુ ખો ઇમેસં કુલપુત્તાનં ઇદ્ધિમયપત્તચીવર''ન્તિ ઉપધારેન્તો ''ઇમે કુલપુત્તા પચ્ચેકબુદ્ધસહસ્સસ્સ ચીવરસહસ્સં અદંસુ, કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનમ્પિ વીસતિચીવરસહસ્સાનિપિ અદંસુ. અનચ્છરિયં ઇમેસં ઇદ્ધિમયપત્તચીવરાગમન''ન્તિ ઞત્વા દક્ખિણહત્થં પસારેત્વા ''એથ, ભિક્ખવો, ચરથ બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા''તિ આહ. તે તાવદેવ અટ્ઠપરિક્ખારધરા વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય હુત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પચ્ચોરોહિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ.

તેપિ વાણિજકા રાજકુલં ગન્ત્વા રઞ્ઞા પહિતભાવં આરોચાપેત્વા દેવિયા ''આગચ્છન્તૂ''તિ વુત્તે પવિસિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. અથ ને દેવી પુચ્છિ – ''તાતા, કિં કારણા આગતાત્થા''તિ? ''મયં રઞ્ઞા તુમ્હાકં સન્તિકં પહિતા, તીણિ કિર નો સતસહસ્સાનિ દેથા''તિ. ''તાતા, અતિબહું ભણથ, કિં તુમ્હેહિ રઞ્ઞો કતં, કિસ્મિં વો રાજા પસન્નો એત્તકં ધનં દાપેસી''તિ? ''દેવિ, ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ કતં, રઞ્ઞો પન એકં સાસનં આરોચયિમ્હા''તિ? ''સક્કા પન, તાતા, મય્હં આરોચેતુ''ન્તિ. ''સક્કા, દેવી''તિ. ''તેન હિ, તાતા, વદેથા''તિ. ''દેવિ બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો''તિ. સાપિ ''તં સુત્વા પુરિમનયેનેવ પીતિયા ફુટ્ઠસરીરા તિક્ખત્તું કિઞ્ચિ અસલ્લક્ખેત્વા ચતુત્થે વારે 'બુદ્ધો'તિ પદં સુત્વા, તાતા, ઇમસ્મિં પદે રઞ્ઞા કિં દિન્ન''ન્તિ? ''સતસહસ્સં, દેવી''તિ. ''તાતા , અનનુચ્છવિકં રઞ્ઞા કતં એવરૂપં સાસનં સુત્વા તુમ્હાકં સતસહસ્સં દદમાનેન. અહઞ્હિ વો મમ દુગ્ગતપણ્ણાકારે તીણિ સતસહસ્સાનિ દમ્મિ, અપરમ્પિ તુમ્હેહિ રઞ્ઞો કિં આરોચિત''ન્તિ? તે ઇદઞ્ચિદઞ્ચાતિ ઇતરાનિપિ દ્વે સાસનાનિ આરોચયિંસુ. દેવી પુરિમનયેનેવ પીતિયા ફુટ્ઠસરીરા તિક્ખત્તું કિઞ્ચિ અસલ્લક્ખેત્વા ચતુત્થે વારે તથેવ સુત્વા તીણિ તીણિ સતસહસ્સાનિ દાપેસિ, એવં તે સબ્બાનિપિ દ્વાદસ સતસહસ્સાનિ લભિંસુ.

અથ ને દેવી પુચ્છિ – ''રાજા કહં, તાતા''તિ? દેવિ, ''સત્થારં ઉદ્દિસ્સ 'પબ્બજિસ્સામી'તિ ગતો''તિ. ''મય્હં તેન કિં સાસનં દિન્ન''ન્તિ? ''સબ્બં કિર તેન તુમ્હાકં ઇસ્સરિયં વિસ્સટ્ઠં, તુમ્હે કિર યથારુચિયા સમ્પત્તિં અનુભવથા''તિ. ''અમચ્ચા પન કહં, તાતા''તિ? તેપિ '''રઞ્ઞા સદ્ધિંયેવ પબ્બજિસ્સામા'તિ ગતા, દેવી''તિ. સા તેસં ભરિયાયો પક્કોસાપેત્વા, અમ્મા, તુમ્હાકં સામિકા ''રઞ્ઞા સદ્ધિં પબ્બજિસ્સામા''તિ ગતા, ''તુમ્હે કિં કરિસ્સથા''તિ? ''કિં પન તેહિ અમ્હાકં સાસનં પહિતં, દેવી''તિ? ''તેહિ કિર અત્તનો સમ્પત્તિ તુમ્હાકં વિસ્સટ્ઠા, તુમ્હે કિર તં સમ્પત્તિં યથારુચિ પરિભુઞ્જથા''તિ. ''તુમ્હે પન, દેવિ, કિં કરિસ્સથા''તિ? ''અમ્મા, સો તાવ રાજા સાસનં સુત્વા મગ્ગે ઠિતકોવ તીહિ સતસહસ્સેહિ તીણિ રતનાનિ પૂજેત્વા ખેળપિણ્ડં વિય સમ્પત્તિં પહાય 'પબ્બજિસ્સામી'તિ નિક્ખન્તો, મયા પન તિણ્ણં રતનાનં સાસનં સુત્વા તીણિ રતનાનિ નવહિ સતસહસ્સેહિ પૂજિતાનિ, ન ખો પનેસા સમ્પત્તિ નામ રઞ્ઞોયેવ દુક્ખા, મય્હમ્પિ દુક્ખાયેવ. કો રઞ્ઞા છડ્ડિતખેળપિણ્ડં જાણુકેહિ પતિટ્ઠહિત્વા મુખેન ગણ્હિસ્સતિ, ન મય્હં સમ્પત્તિયા અત્થો, અહમ્પિ સત્થારં ઉદ્દિસ્સ ગન્ત્વા પબ્બજિસ્સામી''તિ. ''દેવિ, મયમ્પિ તુમ્હેહેવ સદ્ધિં પબ્બજિસ્સામા''તિ. ''સચે સક્કોથ, સાધુ, અમ્મા''તિ? ''સક્કોમ, દેવી''તિ. ''સાધુ, અમ્મા, તેન હિ એથા''તિ રથસહસ્સં યોજાપેત્વા રથં આરુય્હ તાહિ સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા અન્તરામગ્ગે પઠમં નદિં દિસ્વા યથા રઞ્ઞા પુટ્ઠં, તથેવ પુચ્છિત્વા સબ્બપવત્તિં સુત્વા ''રઞ્ઞો ગતમગ્ગં ઓલોકેથા''તિ વત્વા ''સિન્ધવાનં પદવલઞ્જં ન પસ્સામ, દેવી''તિ વુત્તે ''રાજા તીણિ રતનાનિ ઉદ્દિસ્સ નિક્ખન્તો સચ્ચકિરિયં કત્વા ગતો ભવિસ્સતિ. અહમ્પિ તીણિ રતનાનિ ઉદ્દિસ્સ નિક્ખન્તા, તેસમેવ અનુભાવેન ઇદં ઉદકં વિય મા અહોસી''તિ તિણ્ણં રતનાનં

ગુણં અનુસ્સરિત્વા રથસહસ્સં પેસેસિ. ઉદકં પિટ્ઠિપાસાણસદિસં અહોસિ. ચક્કાનં અગ્ગગ્ગનેમિવટ્ટિયો નેવ તેમિંસુ. એતેનેવ ઉપાયેન ઇતરા દ્વે નદિયો ઉત્તરિ.

અથ સત્થા તસ્સાગમનભાવં ञત્વા યથા અત્તનો સન્તિકે નિસિન્ના ભિક્ખૂ ન પञ્ञાયન્તિ, એવમકાસિ. સાપિ ગચ્છન્તી ગચ્છન્તી સત્થુ સરીરતો નિક્ખન્તા છબ્બણ્ણરસ્મિયો દિસ્વા તથેવ ચિન્તેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતા પુચ્છિ – ''ભન્તે, મહાકપ્પિનો તુમ્હાકં ઉદ્દિસ્સ નિક્ખન્તો આગતેત્થ મञ्ञે, કહં સો, અમ્હાકમ્પિ નં દસ્સેથા''તિ? ''નિસીદથ તાવ, ઇધેવ નં પસ્સિસ્સથા''તિ . તા સબ્બાપિ તુટ્ઠચિત્તા ''ઇધેવ કિર નિસિન્ના સામિકે પસ્સિસ્સામા''તિ નિસીદિંસુ. સત્થા તાસં અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ, અનોજાદેવી દેસનાવસાને સપરિવારા સોતાપત્તિફલં પાપુણિ. મહાકપ્પિનત્થેરો તાસં વટ્ટિતધમ્મદેસનં સુણન્તો સપરિવારો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તસ્મિં ખણે સત્થા તાસં તે ભિક્ખૂ અરહત્તપ્પત્તે દસ્સેસિ. તાસં કિર આગતક્ખણેયેવ અત્તનો સામિકે કાસાવધરે મુણ્ડકસીસે દિસ્વા ચિત્તં એકગ્ગં ન ભવેય્ય, તેન મગ્ગફલાનિ પત્તું ન સક્કુણેય્યું. તસ્મા અચલસદ્ધાય પતિટ્ઠિતકાલે તાસં તે ભિક્ખૂ અરહત્તપ્પત્તેયેવ દસ્સેસિ.

તાપિ તે દિસ્વા પञ्ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હાકં તાવ પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્ત''ન્તિ વત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતા પબ્બજ્જં યાચિંસુ. એવં કિર વુત્તે ''સત્થા ઉપ્પલવણ્ણાય આગમનં ચિન્તેસી''તિ એકચ્ચે વદન્તિ. સત્થા પન તા ઉપાસિકાયો આહ – ''સાવત્થિં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીઉપસ્સયે પબ્બજેથા''તિ. તા અનુપુબ્બેન જનપદચારિકં ચરમાના અન્તરામગ્ગે મહાજનેન અભિહટસક્કારસમ્માના પદસાવ વીસયોજનસતિકં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીઉપસ્સયે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ. સત્થાપિ ભિક્ખુસહસ્સં આદાય આકાસેનેવ જેતવનં અગમાસિ. તત્ર સુદં આયસ્મા મહાકપ્પિનો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીસુ ''અહો સુખં , અહો સુખ''ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેન્તો વિચરતિ. ભિક્ખૂ ભગવતો આરોચેસું – ''ભન્તે, મહાકપ્પિનો 'અહો સુખં, અહો સુખ'ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેન્તો વિચરતિ, અત્તનો કામસુખં રજ્જસુખં આરબ્ભ કથેસિ મञ्ञે''તિ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ત્વં, કપ્પિન, કામસુખં રજ્જસુખં આરબ્ભ ઉદાનં ઉદાનેસી''તિ. ''ભગવા મે, ભન્તે, તં આરબ્ભ ઉદાનભાવં વા અનુદાનભાવં વા જાનાતી''તિ? સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો કામસુખં રજ્જસુખં આરબ્ભ ઉદાનં ઉદાનેતિ, પુત્તસ્સ પન મે ધમ્મપીતિ નામ ધમ્મરતિ નામ ઉપ્પજ્જતિ, સો અમતમહાનિબ્બાનં આરબ્ભ એવ ઉદાનં ઉદાનેસી''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૭૯. ''ધમ્મપીતિ સુખં સેતિ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
અરિયપ્પવેદિતે ધમ્મે, સદા રમતિ પણ્ડિતો''તિ.

તત્થ **ધમ્મપીતી**તિ ધમ્મપાયકો, ધમ્મં પિવન્તોતિ અત્થો. ધમ્મો ચ નામેસ ન સક્કા ભાજનેન યાગુઆદીનિ વિય પાતું? નવવિધં પન લોકુત્તરધમ્મં નામકાયેન ફુસન્તો આરમ્મણતો સચ્છિકરોન્તો પરિञ्ञાભિસમયાદીહિ દુક્ખાદીનિ અરિયસચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝન્તો ધમ્મં પિવતિ નામ. **સુખં સેતી**તિ દેસનામત્તમેવેતં, ચતૂહિપિ ઇરિયાપથેહિ સુખં વિહરતીતિ અત્થો. **વિપ્પસન્નેના**તિ અનાવિલેન નિરુપક્કિલેસેન. **અરિયપ્પવેદિતે**તિ બુદ્ધાદીહિ અરિયેહિ પવેદિતે સતિપટ્ઠાનાદિભેદે બોધિપક્ખિયધમ્મે. **સદા રમતી**તિ એવરૂપો ધમ્મપીતિ વિપ્પસન્નેન ચેતસા વિહરન્તો પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો સદા રમતિ અભિરમતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપન્નાદયો અહેસુન્તિ.

મહાકપ્પિનત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. પણ્ડિતસામણેરવત્થુ

ઉદકઞ્હિ નયન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પણ્ડિતસામણેરં આરબ્ભ કથેસિ.

અતીતે કિર કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધો વીસતિખીણાસવસહસ્સપરિવારો બારાણસિં અગમાસિ. મનુસ્સા અત્તનો બલં સલ્લક્ખેત્વા અટ્ઠપિ દસપિ એકતો હુત્વા અગન્તુકદાનાદીનિ અદંસુ. અથેકદિવસં સત્થા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને એવં અનુમોદનમકાસિ –

> ‘‘ઉપાસકા ઇધ એકચ્ચો ‘અત્તનો સન્તકમેવ દાતું વટ્ટતિ, કિં પરેન સમાદપિતેના’તિ અત્તનાવ દાનં દેતિ, પરં ન સમાદપેતિ . સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ભોગસમ્પદં લભતિ, નો પરિવારસમ્પદં. એકચ્ચો પરં સમાદપેતિ, અત્તના ન દેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને પરિવારસમ્પદં લભતિ, નો ભોગસમ્પદં એકચ્ચો અત્તનાપિ ન દેતિ, પરમ્પિ ન સમાદપેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને નેવ ભોગસમ્પદં લભતિ, ન પરિવારસમ્પદં, વિઘાસાદોવ હુત્વા જીવતિ. એકચ્ચો અત્તના ચ દેતિ, પરઞ્ચ સમાદપેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ભોગસમ્પદમ્પિ લભતિ પરિવારસમ્પદમ્પી’’તિ.

તં સુત્વા સમીપે ઠિતો એકો પણ્ડિતપુરિસો ચિન્તેસિ – ‘‘અહં દાનિ તથા કરિસ્સામિ, યથા મે દ્વેપિ સમ્પત્તિયો ભવિસ્સન્તી’’તિ. સો સત્થારં વન્દિત્વા આહ – ‘‘ભન્તે, સ્વાતનાય મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ. ‘‘કિત્તકેહિ તે ભિક્ખૂહિ અત્થો’’તિ? ‘‘કિત્તકો પન વો, ભન્તે, પરિવારો’’તિ? ‘‘વીસતિ ભિક્ખુસહસ્સાની’’તિ. ‘‘ભન્તે, સબ્બેહિ સદ્ધિં સ્વાતનાય મય્હં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ. સત્થા અધિવાસેસિ. સો ગામં પવિસિત્વા, ‘‘અમ્મતાતા, સ્વાતનાય મયા બુદ્ધપ્પમુખો ભિક્ખુસઙ્ઘો નિમન્તિતો, તુમ્હે યત્તકાનં ભિક્ખૂનં દાતું સક્ખિસ્સથ, તત્તકાનં દાનં દેથા’’તિ આરોચેત્વા વિચરન્તો અત્તનો અત્તનો બલં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘મયં દસન્નં દસ્સામ, મયં વીસતિયા, મયં સતસ્સ, મયં પઞ્ચસતાન’’ન્તિ વુત્તે સબ્બેસં વચનં આદિતો પટ્ઠાય પણ્ણે આરોપેસિ.

તેન ચ સમયેન તસ્મિં નગરે અતિદુગ્ગતભાવેનેવ ‘‘મહાદુગ્ગતો’’તિ પઞ્ઞાતો એકો પુરિસો અત્થિ. સો તમ્પિ સમ્મુખાગતં દિસ્વા, સમ્મ મહાદુગ્ગત, મયા સ્વાતનાય બુદ્ધપ્પમુખો ભિક્ખુસઙ્ઘો નિમન્તિતો, સ્વે નગરવાસિનો દાનં દસ્સન્તિ, ‘‘ત્વં કતિ ભિક્ખૂ ભોજેસ્સસી’’તિ? ‘‘સામિ, મય્હં કિં ભિક્ખૂહિ, ભિક્ખૂહિ નામ સધનાનં અત્થો, મય્હં પન સ્વે યાગુઅત્થાય તણ્ડુલનાળિમત્તમ્પિ નત્થિ, અહં ભતિં કત્વા જીવામિ, કિં મે ભિક્ખૂહી’’તિ? સમાદપકેન નામ બ્યત્તેન ભવિતબ્બં. તસ્મા સો તેન ‘‘નત્થી’’તિ વુત્તેપિ તુણ્હીભૂતો અહુત્વા એવમાહ – ‘‘સમ્મ મહાદુગ્ગત, ઇમસ્મિં નગરે સુભોજનં ભુઞ્જિત્વા સુખુમવત્થં નિવાસેત્વા નાનાભરણપટિમણ્ડિતા સિરિસયને સયમાના બહૂ જના સમ્પત્તિં અનુભવન્તિ, ત્વં પન દિવસં ભતિં કત્વા કુચ્છિપૂરણમત્તમ્પિ ન લભસિ, એવં સન્તેપિ ‘અહં પુબ્બે પુઞ્ઞં અકતત્તા કિઞ્ચિ ન લભામી’તિ ન જાનાસી’’તિ? ‘‘જાનામિ, સામી’’તિ. ‘‘અથ કસ્મા ઇદાનિ પુઞ્ઞં ન કરોસિ, ત્વં યુવા બલસમ્પન્નો, કિં તયા ભતિં કત્વાપિ યથાબલં દાનં દાતું ન વટ્ટતી’’તિ? સો તસ્મિં કથેન્તેયેવ સંવેગપ્પત્તો હુત્વા ‘‘મય્હમ્પિ એકં ભિક્ખું પણ્ણે આરોપેહિ, કિઞ્ચિદેવ ભતિં કત્વા એકસ્સ ભિક્ખં દસ્સામી’’તિ આહ. ઇતરો ‘‘કિં એકેન ભિક્ખુના પણ્ણે આરોપિતેના’’તિ ન આરોપેસિ? મહાદુગ્ગતોપિ ગેહં ગન્ત્વા ભરિયં આહ – ‘‘ભદ્દે, નગરવાસિનો સ્વે સઙ્ઘભત્તં કરિસ્સન્તિ, અહમ્પિ સમાદપકેન ‘એકસ્સ ભિક્ખં દેહી’તિ વુત્તો, મયમ્પિ સ્વે એકસ્સ ભિક્ખં દસ્સામા’’તિ. અથસ્સ ભરિયા ‘‘મયં દલિદ્દા, કસ્મા તયા સમ્પટિચ્છિત’’ન્તિ અવત્વાવ, ‘‘સામિ, ભદ્દકં તે કતં, મયં

પુબ્બેપિ કિઞ્ચિ અદત્વા ઇદાનિ દુગ્ગતા જાતા, મયં ઉભોપિ ભતિં કત્વા એકસ્સ ભિક્ખં દસ્સામ, સામી''તિ વત્વા ઉભોપિ ગેહા નિક્ખમિત્વા ભતિટ્ઠાનં અગમંસુ.

મહાસેટ્ઠિ તં દિસ્વા ''કિં, સમ્મ મહાદુગ્ગત, ભતિં કરિસ્સસી''તિ પુચ્છિ. ''આમ, અય્યા''તિ. ''કિં કરિસ્સસી''તિ? ''યં તુમ્હે કારેસ્સથ, તં કરિસ્સામી''તિ. ''તેન હિ મયં સ્વે દ્વે તીણિ ભિક્ખુસતાનિ ભોજેસ્સામ, એહિ, દારૂનિ ફાલેહી''તિ વાસિફરસું નીહરિત્વા દાપેસિ. મહાદુગ્ગતો દળ્હં કચ્છં બન્ધિત્વા મહુસ્સાહપ્પત્તો વાસિં પહાય ફરસું ગણ્હન્તો, ફરસું પહાય વાસિં ગણ્હન્તો દારૂનિ ફાલેતિ. અથ નં સેટ્ઠિ આહ – ''સમ્મ, ત્વં અજ્જ અતિવિય ઉસ્સાહપ્પત્તો કમ્મં કરોસિ, કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ? ''સામિ, અહં સ્વે એકં ભિક્ખું ભોજેસ્સામી''તિ. તં સુત્વા સેટ્ઠિ પસન્નમાનસો ચિન્તેસિ – ''અહો ઇમિના દુક્કરં કતં, 'અહં દુગ્ગતો'તિ તુણ્હીભાવં અનાપજ્જિત્વા 'ભતિં કત્વા એકં ભિક્ખું ભોજેસ્સામી'તિ વદતી''તિ. સેટ્ઠિભરિયાપિ તસ્સ ભરિયં દિસ્વા, ''અમ્મ, કિં કમ્મં કરિસ્સસી''તિ પુચ્છિત્વા ''યં તુમ્હે કારેસ્સથ, તં કરોમી''તિ વુત્તે ઉદુક્ખલસાલં પવેસેત્વા સુપ્પમુસલાદીનિ દાપેસિ. સા નચ્ચન્તી વિય તુટ્ઠપહટ્ઠા વીહિં કોટ્ટેતિ ચેવ ઓફુણાતિ ચ. અથ નં સેટ્ઠિભરિયા પુચ્છિ – ''અમ્મ, ત્વં અતિવિય તુટ્ઠપહટ્ઠા કમ્મં કરોસિ, કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ? ''અય્યે, ઇમં ભતિં કત્વા મયમ્પિ એકં ભિક્ખું ભોજેસ્સામા''તિ. તં સુત્વા સેટ્ઠિભરિયાપિ તસ્સં ''અહો વતાયં દુક્કરકારિકા''તિ પસીદિ. સેટ્ઠિ મહાદુગ્ગતસ્સ દારૂનં ફાલિતકાલે ''અયં તે ભતી''તિ સાલીનં ચતસ્સો નાળિયો દાપેત્વા ''અયં તે તુટ્ઠિદાયો''તિ અપરાપિ ચતસ્સો નાળિયો દાપેસિ.

સો ગેહં ગન્ત્વા ભરિયં આહ – ''મયા ભતિં કત્વા સાલિ લદ્ધો, અયં નિવાપો ભવિસ્સતિ, તયા લદ્ધાય ભતિયા દધિતેલકટુકભણ્ડાનિ ગણ્હાહી''તિ. સેટ્ઠિભરિયાપિ પુન તસ્સા એકં સપ્પિકરોટિકઞ્ચેવ દધિભાજનઞ્ચ કટુકભણ્ડઞ્ચ સુદ્ધતણ્ડુલિનાળિઞ્ચ દાપેસિ. ઇતિ ચ ઉભિન્નમ્પિ નવ તણ્ડુલનાળિયો અહેસું. તે ''દેય્યધમ્મો નો લદ્ધો''તિ તુટ્ઠહટ્ઠા પાતોવ ઉટ્ઠહિંસુ. ભરિયા મહાદુગ્ગતં આહ – ''ગચ્છ, સામિ, પણ્ણં પરિયેસિત્વા આહરા''તિ. સો અન્તરાપણે પણ્ણં અદિસ્વા નદીતીરં ગન્ત્વા ''અજ્જ અય્યાનં ભોજનં દાતું લભિસ્સામી''તિ પહટ્ઠમાનસો ગાયન્તો પણ્ણં ઉચ્ચિનતિ. મહાજાલં ખિપિત્વા ઠિતો કેવટ્ટો ''મહાદુગ્ગતસ્સ સદ્દેન ભવિતબ્બ''ન્તિ તં પક્કોસિત્વા પુચ્છિ – ''અતિવિય તુટ્ઠચિત્તો ગાયસિ, કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ? ''પણ્ણં ઉચ્ચિનામિ, સમ્મા''તિ. ''કિં કરિસ્સસી''તિ? ''એકં ભિક્ખું ભોજેસ્સામી''તિ. ''અહો સુખિતો, ભિક્ખુ, સો તવ કિં પણ્ણં ખાદિસ્સતી''તિ? ''કિં કરોમિ, સમ્મ, અત્તના લદ્ધપણ્ણેન ભોજેસ્સામી''તિ? ''તેન હિ એહી''તિ. ''કિં કરોમિ, સમ્મા''તિ? ''ઇમે મચ્છે ગહેત્વા પાદગ્ઘનકાનિ અડ્ઢગ્ઘનકાનિ કહાપણગ્ઘનકાનિ ચ ઉદ્દાનાનિ કરોહી''તિ. સો તથા અકાસિ. બદ્ધબદ્ધે મચ્છે નગરવાસિનો નિમન્તિતનિમન્તિતાનં ભિક્ખૂનં અત્થાય હરિંસુ. તસ્સ મચ્છુદ્દાનાનિ કરોન્તસ્સેવ ભિક્ખાચારવેલા પાપુણિ. સો વેલં સલ્લક્ખેત્વા ''ગમિસ્સામહં, સમ્મ, અયં ભિક્ખૂનં આગમનવેલા''તિ આહ. ''અત્થિ પન કિઞ્ચિ મચ્છુદ્દાન''ન્તિ? ''નત્થિ, સમ્મ, સબ્બાનિ ખીણાની''તિ. ''તેન હિ મયા અત્તનો અત્થાય વાલુકાય નિખણિત્વા ચત્તારો રોહિતમચ્છા ઠપિતા, સચે ભિક્ખું ભોજેતુકામોસિ, ઇમે ગહેત્વા ગચ્છા''તિ તે મચ્છે તસ્સ અદાસિ.

તં દિવસં પન સત્થા પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો મહાદુગ્ગતં અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં દિસ્વા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ આવજ્જેન્તો ''મહાદુગ્ગતો 'એકં ભિક્ખું ભોજેસ્સામી'તિ ભરિયાય સદ્ધિં હિય્યો ભતિં અકાસિ, કતરં નુ ખો ભિક્ખું લભિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા ''મનુસ્સા પણ્ણે આરોપિતસઞ્ઞાય ભિક્ખૂ ગહેત્વા અત્તનો અત્તનો ગેહેસુ નિસીદાપેસ્સન્તિ, મહાદુગ્ગતો મં ઠપેત્વા અઞ્ઞં ભિક્ખું ન લભિસ્સતી''તિ ઉપધારેસિ. બુદ્ધા કિર દુગ્ગતેસુ અનુકમ્પં કરોન્તિ. તસ્મા સત્થા પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા ''મહાદુગ્ગતં સઙ્ગણ્હિસ્સામી''તિ ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા નિસીદિ. મહાદુગ્ગતેપિ મચ્છે ગહેત્વા ગેહં પવિસન્તે સક્કસ્સ પણ્ડુકમ્બલસિલાસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ.

સો ‘‘કિં નુ ખો કારણ’’ન્તિ ઓલોકેન્તો ‘‘હિય્યો, મહાદુગ્ગતો ‘એકસ્સ ભિક્ખુનો ભિક્ખં દસ્સામી’તિ અત્તનો ભરિયાય સદ્ધિં ભતિં અકાસિ, કતરં નુ ખો ભિક્ખું લભિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘નત્થેતસ્સ અઞ્ઞો ભિક્ખુ, સત્થા પન મહાદુગ્ગતસ્સ સઙ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ ગન્ધકુટિયં નિસિન્નો. મહાદુગ્ગતો અત્તનો ઉપકપ્પનકં યાગુભત્તં પણ્ણસૂપેય્યમ્પિ તથાગતસ્સ દદેય્ય, ‘‘યંનૂનાહં મહાદુગ્ગતસ્સ ગેહં ગન્ત્વા ભત્તકારકકમ્મં કરેય્ય’’ન્તિ અઞ્ઞાતકવેસેન તસ્સ ગેહસમીપં ગન્ત્વા ‘‘અત્થિ નુ ખો કસ્સચિ કિઞ્ચિ ભતિયા કાતબ્બ’’ન્તિ પુચ્છિ. મહાદુગ્ગતો તં દિસ્વા આહ – ‘‘સમ્મ, કિં કમ્મં કરિસ્સસી’’તિ? ‘‘અહં, સામિ, સબ્બસિપ્પિકો, મય્હં અજાનનસિપ્પં નામ નત્થિ, યાગુભત્તાદીનિપિ સમ્પાદેતું જાનામી’’તિ. ‘‘સમ્મ, મયં તવ કમ્મેન અત્થિકા, તુય્હં પન કિઞ્ચિ દાતબ્બં ભતિં ન પસ્સામા’’તિ. ‘‘કિં પન તે કત્તબ્બ’’ન્તિ? ‘‘એકસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખં દાતુકામોમ્હિ, તસ્સ યાગુભત્તસંવિધાનં ઇચ્છામી’’તિ. ‘‘સચે ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખં દસ્સસિ, ન મે ભતિયા અત્થો, કિં મમ પુઞ્ઞં ન વટ્ટતી’’તિ? ‘‘એવં સન્તે સાધુ, સમ્મ, પવિસા’’તિ. સો તસ્સ ગેહં પવિસિત્વા તેલતણ્ડુલાદીનિ આહરાપેત્વા ‘‘ગચ્છ, અત્તનો પત્તભિક્ખું આનેહી’’તિ તં ઉય્યોજેસિ. દાનવેય્યાવટિકોપિ પણ્ણે આરોપિતનિયામેનેવ તેસં તેસં ગેહાનિ ભિક્ખૂ પહિણિ.

મહાદુગ્ગતો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘મય્હં પત્તભિક્ખું દેહી’’તિ આહ. સો તસ્મિં ખણે સતિં લભિત્વા ‘‘અહં તવ ભિક્ખું પમુટ્ઠો’’તિ આહ. મહાદુગ્ગતો તિખિણાય સત્તિયા કુચ્છિયં પહટો વિય, ‘‘સામિ, કસ્મા મં નાસેસિ, અહં તયા હિય્યો સમાદપિતો ભરિયાય સદ્ધિં દિવસં ભતિં કત્વા અજ્જ પાતોવ પણ્ણત્થાય નદીતીરે આહિણ્ડિત્વા આગતો, દેહિ મે એકં ભિક્ખુ’’ન્તિ બાહા પગ્ગય્હ પરિદેવિ. મનુસ્સા સન્નિપતિત્વા ‘‘કિમેતં, મહાદુગ્ગતા’’તિ પુચ્છિંસુ. સો તમત્થં આરોચેસિ. તે વેય્યાવટિકં પુચ્છિંસુ – ‘‘સચ્ચં કિર, સમ્મ, તયા એસ ‘ભતિં કત્વા એકસ્સ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખં દેહી’તિ સમાદપિતો’’તિ? ‘‘આમ , અય્યા’’તિ. ‘‘ભારિયં તે કમ્મં કતં, યો ત્વં એત્તકે ભિક્ખૂ સંવિદહન્તો એતસ્સ એકં ભિક્ખું નાદાસી’’તિ. સો તેસં વચનેન મઙ્કુભૂતો તં આહ – ‘‘સમ્મ મહાદુગ્ગત, મા મં નાસયિ, અહં તવ કારણા મહાવિહેસં પત્તો, મનુસ્સા પણ્ણે આરોપિતનિયામેન અત્તનો અત્તનો પત્તભિક્ખૂ નયિંસુ, અત્તનો ગેહે નિસિન્નભિક્ખું નીહરિત્વા દેન્તો નામ નત્થિ, સત્થા પન મુખં ધોવિત્વા ગન્ધકુટિયમેવ નિસિન્નો, રાજયુવરાજસેનાપતિઆદયો સત્થુ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમનં ઓલોકેન્તા નિસિન્ના સત્થુ પત્તં ગહેત્વા ‘ગમિસ્સામા’તિ. બુદ્ધા નામ દુગ્ગતે અનુકમ્પં કરોન્તિ, ત્વં વિહારં ગન્ત્વા ‘દુગ્ગતોમ્હિ, ભન્તે, મમ સઙ્ગહં કરોથા’તિ સત્થારં વન્દ, સચે તે પુઞ્ઞં અત્થિ, અદ્ધા લચ્છસી’’તિ.

સો વિહારં અગમાસિ. અથ નં અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ વિહારે વિઘાસાદભાવેન દિટ્ઠત્તા રાજયુવરાજાદયો, ‘‘મહાદુગ્ગત, ન તાવ ભત્તકાલો, કસ્મા ત્વં આગચ્છસી’’તિ આહંસુ. સો ‘‘જાનામિ, સામિ, ‘ન તાવ ભત્તકાલો’તિ. સત્થારં પન વન્દિતું આગચ્છામી’’તિ વદન્તો ગન્ત્વા ગન્ધકુટિયા ઉમ્મારે સીસં ઠપેત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇમસ્મિં નગરે મયા દુગ્ગતતરો નત્થિ, અવસ્સયો મે હોથ, કરોથ મે સઙ્ગહ’’ન્તિ આહ. સત્થા ગન્ધકુટિદ્વારં વિવરિત્વા પત્તં નીહરિત્વા તસ્સ હત્થે ઠપેસિ. સો ચક્કવત્તિસિરિં પત્તો વિય અહોસિ, રાજયુવરાજાદયો અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ મુખાનિ ઓલોકયિંસુ. સત્થારા દિન્નપત્તઞ્હિ કોચિ ઇસ્સરિયવસેન ગહેતું સમત્થો નામ નત્થિ. એવં પન વદિંસુ, ‘‘સમ્મ મહાદુગ્ગત, સત્થુ પત્તં અમ્હાકં દેહિ એત્તકં નામ તે ધનં દસ્સામ, ત્વં દુગ્ગતો ધનં ગણ્હાહિ, કિં તે પત્તેના’’તિ? મહાદુગ્ગતો ‘‘ન કસ્સચિ દસ્સામિ, ન મે ધનેન અત્થો, સત્થારંયેવ ભોજેસ્સામી’’તિ આહ. અવસેસા તં યાચિત્વા પત્તં અલભિત્વા નિવત્તિંસુ. રાજા પન ‘‘મહાદુગ્ગતો ધનેન પલોભિયમાનોપિ સત્થુ પત્તં ન દેતિ, સત્થારા ચ સયં દિન્નપત્તં કોચિ ગહેતું ન સક્કોતિ, ઇમસ્સ દેય્યધમ્મો નામ કિત્તકો ભવિસ્સતિ, ઇમિના દેય્યધમ્મસ્સ દિન્નકાલે સત્થારં આદાય ગેહં નેત્વા મય્હં સમ્પાદિતં આહારં દસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા સત્થારા

સદ્ધિંયેવ અગમાસિ. સક્કોપિ દેવરાજા યાગુખજ્જકભત્તસૂપેય્યપણ્ણાદીનિ સમ્પાદેત્વા સત્થુ નિસીદનારહં આસનં પઞ્ઞપેત્વા નિસીદિ.

મહાદુગ્ગતો સત્થારં નેત્વા ''પવિસથ, ભન્તે''તિ આહ. વસનગેહઞ્ચસ્સ નીચં હોતિ, અનોનતેન પવિસિતું ન સક્કા. બુદ્ધા ચ નામ ગેહં પવિસન્તા ન ઓનમિત્વા પવિસન્તિ. ગેહઞ્હિ પવિસનકાલે મહાપથવી વા હેટ્ઠા ઓગચ્છતિ, ગેહં વા ઉદ્ધં ગચ્છતિ. ઇદં તેસં સુદિન્નદાનસ્સ ફલં. પુન નિક્ખમિત્વા ગતકાલે સબ્બં પાકતિકમેવ હોતિ. તસ્મા સત્થા ઠિતકોવ ગેહં પવિસિત્વા સક્કેન પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. સત્થરિ નિસિન્ને રાજા આહ – ''સમ્મ મહાદુગ્ગત, તયા અમ્હાકં યાચન્તાનમ્પિ સત્થુ પત્તો ન દિન્નો, પસ્સામ તાવ, કીદિસો તે સત્થુ સક્કારો કતો''તિ? અથસ્સ સક્કો યાગુખજ્જકાદીનિ વિવરિત્વા દસ્સેસિ. તેસં વાસગન્ધો સકલનગરં છાદેત્વા અટ્ઠાસિ. રાજા યાગુઆદીનિ ઓલોકેત્વા ભગવન્તં આહ – ''ભન્તે, 'અહં મહાદુગ્ગતસ્સ દેય્યધમ્મો કિત્તકો ભવિસ્સતિ, ઇમિના દેય્યધમ્મે દિન્ને સત્થારં ગેહં નેત્વા અત્તનો સમ્પાદિતં આહારં દસ્સામી'તિ ચિન્તેત્વા આગતો, મયા એવરૂપો આહારો ન દિટ્ઠપુબ્બો, મયિ ઇધ ઠિતે મહાદુગ્ગતો કિલમેય્ય, ગચ્છામહ''ન્તિ સત્થારં વન્દિત્વા પક્કામિ. સક્કોપિ સત્થારં યાગુઆદીનિ દત્વા સક્કચ્ચં પરિવિસિ. સત્થાપિ કતભત્તકિચ્ચો અનુમોદનં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

સક્કો મહાદુગ્ગતસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. સો પત્તં ગહેત્વા સત્થારં અનુગચ્છિ. સક્કો નિવત્તિત્વા મહાદુગ્ગતસ્સ ગેહદ્વારે ઠિતો આકાસં ઓલોકેસિ. તાવદેવ આકાસતો સત્તરતનવસ્સં વસ્સિત્વા તસ્સ ગેહે સબ્બભાજનાનિ પૂરેત્વા સકલં ગેહં પૂરેસિ. તસ્સ ગેહે ઓકાસો નાહોસિ. તસ્સ ભરિયા દારકે હત્થેસુ ગહેત્વા નીહરિત્વા બહિ અટ્ઠાસિ. સો સત્થારં અનુગન્ત્વા નિવત્તો દારકે બહિ દિસ્વા ''કિં ઇદ''ન્તિ પુચ્છિ. ''સામિ, સકલં નો ગેહં સત્તહિ રતનેહિ પુણ્ણં, પવિસિતું ઓકાસો નત્થી''તિ. સો ''અજ્જેવ મે દાનેન વિપાકો દિન્નો''તિ ચિન્તેત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા, ''કસ્મા આગતોસી''તિ વુત્તે આહ –''દેવ, ગેહં મે સત્તહિ રતનેહિ પુણ્ણં, તં ધનં ગણ્હથા''તિ. રાજા ''અહો બુદ્ધાનં દિન્નદાનં, અજ્જેવ મત્થકં પત્ત''ન્તિ ચિન્તેત્વા તં આહ – ''કિં તે લદ્ધું વટ્ટતી''તિ? ''ધનહરણત્થાય સકટસહસ્સં, દેવા''તિ. રાજા સકટસહસ્સં પેસેત્વા ધનં આહરાપેત્વા રાજઙ્ગણે ઓકિરાપેસિ. તાલપ્પમાણો રાસિ અહોસિ. રાજા નગરે સન્નિપાતાપેત્વા ''ઇમસ્મિં નગરે અત્થિ કસ્સચિ એત્તકં ધન''ન્તિ પુચ્છિ. ''નત્થિ, દેવા''તિ. ''એવં મહાધનસ્સ કિં કાતું વટ્ટતી''તિ? ''સેટ્ઠિટ્ઠાનં દાતું વટ્ટતિ, દેવા''તિ. રાજા તસ્સ મહાસક્કારં કત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાનં દાપેસિ.

અથસ્સ પુબ્બે એકસ્સ સેટ્ઠિનો ગેહટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા ''એત્થ જાતે ગચ્છે હરાપેત્વા ગેહં ઉટ્ઠાપેત્વા વસાહી''તિ આહ. તસ્સ તં ઠાનં સોધેત્વા સમં કત્વા ભૂમિયા ખઞ્ઞમાનાય અઞ્ઞમઞ્ઞં આહચ્ચ નિધિકુમ્ભિયો ઉટ્ઠહિંસુ. તેન રઞ્ઞો આરોચિતે ''તવ પુઞ્ઞેન નિબ્બત્તા, ત્વમેવ ગણ્હાહી''તિ આહ. સો ગેહં કારેત્વા સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં અદાસિ. તતો પરમ્પિ યાવતાયુકં તિટ્ઠન્તો પુઞ્ઞાનિ કરિત્વા આયુપરિયોસાને દેવલોકે નિબ્બત્તો.

એકં બુદ્ધન્તરં દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે તતો ચુતો સાવત્થિયં સારિપુત્તત્થેરસ્સૂપટ્ઠાકકુલે સેટ્ઠિધીતુ કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. અથસ્સા માતાપિતરો ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતભાવં ઞત્વા ગબ્ભપરિહારં અદંસુ. તસ્સા અપરેન સમયેન એવરૂપો દોહળો ઉપ્પજ્જિ – ''અહો વતાહં ધમ્મદેસનાપતિં આદિં કત્વા પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં રોહિતમચ્છરસેન દાનં દત્વા કાસાયાનિ વત્થાનિ નિવાસેત્વા આસનપરિયન્તે નિસિન્ના તેસં ભિક્ખૂનં ઉચ્છિટ્ઠભત્તં પરિભુઞ્જેય્ય''ન્તિ. સા માતાપિતૂનં આરોચેત્વા તથા અકાસિ, દોહળો પટિપસ્સમ્ભિ. અથસ્સા તતો

અપરેસુપિ સત્તસુ મઙ્ગલેસુ રોહિતમચ્છરસેનેવ ધમ્મસેનાપતિત્થેરપ્પમુખાનિ પઞ્ચ ભિક્ખુસતાનિ ભોજેસું. સબ્બં તિસ્સકુમારસ્સ વત્થુમ્હિ વુત્તનિયામેનેવ વેદિતબ્બં. અયમસ્સ પન મહાદુગ્ગતકાલે દિન્નસ્સ રોહિતમચ્છરસદાનસ્સેવ નિસ્સન્દો. નામગ્ગહણદિવસે પનસ્સ, ''ભન્તે, દાસસ્સ વો સિક્ખાપદાનિ દેથા''તિ માતરા વુત્તે થેરો આહ – ''કોનામો અયં દારકો''તિ? ''ભન્તે, ઇમસ્સ દારકસ્સ કુચ્છિયં પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાય ઇમસ્મિં ગેહે જળા એળમૂગાપિ પણ્ડિતા જાતા, તસ્મા મે પુત્તસ્સ **પણ્ડિતો**ત્વેવ નામં ભવિસ્સતી''તિ. થેરો સિક્ખાપદાનિ અદાસિ. જાતદિવસતો પટ્ઠાય પનસ્સ ''નાહં મમ પુત્તસ્સ અજ્ઝાસયં ભિન્દિસ્સામી''તિ માતુ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. સો સત્તવસ્સિકકાલે માતરં આહ – ''અમ્મ, થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી''તિ. ''સાધુ, તાત, 'અહં તવ અજ્ઝાસયં ન ભિન્દિસ્સામિચ્ચેવ મનં ઉપ્પાદેસિ'''ન્તિ વત્વા થેરં નિમન્તેત્વા ભોજેત્વા, ''ભન્તે, દાસો વો પબ્બજિતુકામો, અહં ઇમં સાયન્હસમયે વિહારં આનેસ્સામી''તિ થેરં ઉય્યોજેત્વા ઞાતકે સન્નિપાતાપેત્વા ''મમ પુત્તસ્સ ગિહિકાલે કત્તબ્બસક્કારં અજ્જેવ કરિસ્સામા''તિ મહન્તં સક્કારં કારેત્વા તં આદાય વિહારં ગન્ત્વા ''ઇમં, ભન્તે, પબ્બાજેથા''તિ થેરસ્સ અદાસિ.

થેરો પબ્બજ્જાય દુક્કરભાવં આચિક્ખિત્વા ''કરિસ્સામહં, ભન્તે, તુમ્હાકં ઓવાદ''ન્તિ વુત્તે ''તેન હિ એહી''તિ કેસે તેમેત્વા તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા પબ્બાજેસિ. માતાપિતરોપિસ્સ સત્તાહં વિહારેયેવ વસન્તા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ રોહિતમચ્છરસેનેવ દાનં દત્વા સત્તમે દિવસે સાયં ગેહં અગમંસુ. થેરો અટ્ઠમે દિવસે અન્તોગામં ગચ્છન્તો તં આદાય ગચ્છતિ, ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં નાગમાસિ. કિં કારણા? ન તાવસ્સ પત્તચીવરગ્ગહણાનિ વા ઇરિયાપથો વા પાસાદિકો હોતિ, અપિચ વિહારે થેરસ્સ કત્તબ્બવત્તં અત્થિ. થેરો હિ ભિક્ખુસઙ્ઘે અન્તોગામં પવિટ્ઠે સકલવિહારં વિચરન્તો અસમ્મજ્જનટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા તુચ્છભાજનેસુ પાનીયપરિભોજનીયાનિ ઉપટ્ઠપેત્વા દુન્નિક્ખિત્તાનિ મઞ્ચપીઠાદીનિ પટિસામેત્વા પચ્છા ગામં પવિસતિ. અપિચ ''અઞ્ઞતિત્થિયા તુચ્છવિહારં પવિસિત્વા 'પસ્સથ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકાનં નિસિન્નટ્ઠાનાની'તિ વત્તું મા લભિંસૂ''તિ સકલવિહારં પટિજગ્ગિત્વા પચ્છા ગામં પવિસતિ. તસ્મા તં દિવસમ્પિ સામણેરેન પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા દિવાતરં પિણ્ડાય પાવિસિ.

સામણેરો ઉપજ્ઝાયેન સદ્ધિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે માતિકં દિસ્વા, ''ભન્તે, ઇદં કિં નામા''તિ પુચ્છિ. ''માતિકા નામ, સામણેરા''તિ. ''ઇમાય કિં કરોન્તી''તિ? ''ઇતો ચિતો ચ ઉદકં આહરિત્વા અત્તનો સસ્સકમ્મં સમ્પાદેન્તી''તિ. ''કિં પન, ભન્તે, ઉદકસ્સ ચિત્તં અત્થી''તિ ? ''નત્થાવુસો''તિ. ''એવરૂપં અચિત્તકં અત્તનો ઇચ્છિતટ્ઠાનં હરન્તિ, ભન્તે''તિ? ''આમાવુસો''તિ. સો ચિન્તેસિ – ''સચે એવરૂપમ્પિ અચિત્તકં અત્તનો ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાનં હરિત્વા કમ્મં કરોન્તિ, કસ્મા સચિત્તકાપિ ચિત્તં અત્તનો વસે વત્તેત્વા સમણધમ્મં કાતું ન સક્ખિસ્સન્તી''તિ. અથેસો પુરતો ગચ્છન્તો ઉસુકારે સરદણ્ડકં અગ્ગિમ્હિ તાપેત્વા અક્ખિકોટિયા ઓલોકેત્વા ઉજુકં કરોન્તે દિસ્વા, ''ઇમે, ભન્તે, કે નામા''તિ પુચ્છિ. ''ઉસુકારા નામાવુસો''તિ. ''કિં પનેતે કરોન્તી''તિ? ''અગ્ગિમ્હિ તાપેત્વા સરદણ્ડકં ઉજું કરોન્તી''તિ. ''સચિત્તકો, ભન્તે, એસો''તિ? ''અચિત્તકો, આવુસો''તિ . સો ચિન્તેસિ – ''સચે અચિત્તકં ગહેત્વા અગ્ગિમ્હિ તાપેત્વા ઉજું કરોન્તિ, કસ્મા સચિત્તકાપિ અત્તનો ચિત્તં વસે વત્તેત્વા સમણધમ્મં કાતું ન સક્ખિસ્સન્તી''તિ. અથેસો પુરતો ગચ્છન્તો દારૂનિ અરનેમિનાભિઆદીનિ તચ્છન્તે દિસ્વા, ''ભન્તે, ઇમે કે નામા''તિ પુચ્છિ. ''તચ્છકા નામાવુસો''તિ. ''કિં પનેતે કરોન્તી''તિ? ''દારૂનિ ગહેત્વા યાનકાદીનં ચક્કાદીનિ કરોન્તિ, આવુસો''તિ. ''એતાનિ પન સચિત્તકાનિ, ભન્તે''તિ? ''અચિત્તકાનિ, આવુસો''તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''સચે અચિત્તકાનિ કટ્ઠકલિઙ્ગરાનિ ગહેત્વા ચક્કાદીનિ કરોન્તિ, કસ્મા સચિત્તકા અત્તનો ચિત્તં વસે વત્તેત્વા

સમણધમ્મં કાતું ન સક્ખિસ્સન્તી''તિ. સો ઇમાનિ કારણાનિ દિસ્વા, ''ભન્તે, સચે તુમ્હાકં પત્તચીવરે તુમ્હે ગણ્હેય્યાથ, અહં નિવત્તેય્ય''ન્તિ. થેરો ''અયં અધુના પબ્બજિતો દહરસામણેરો મં અનુબન્ધમાનો એવં વદેતી''તિ ચિત્તં અનુપ્પાદેત્વાવ ''આહર, સામણેરા''તિ વત્વા અત્તનો પત્તચીવરં અગ્ગહેસિ.

સામણેરોપિ ઉપજ્ઝાયં વન્દિત્વા નિવત્તન્તો, ''ભન્તે, મય્હં આહારં આહરન્તો રોહિતમચ્છરસેનેવ આહરેય્યાથા''તિ આહ. ''કથં લભિસ્સામાવુસો''તિ? ''ભન્તે, અત્તનો પુઞ્ઞેન અલભન્તા મમ પુઞ્ઞેન લભિસ્સથા''તિ આહ. થેરો ''દહરસામણેરસ્સ બહિ નિસિન્નકસ્સ પરિપન્થોપિ ભવેય્યા''તિ કુઞ્ચિકં દત્વા ''મય્હં વસનગબ્ભસ્સ દ્વારં વિવરિત્વા અન્તો પવિસિત્વા નિસીદેય્યાસી''તિ આહ. સો તથા કત્વા અત્તનો કરજકાયે ઞાણં ઓતારેત્વા અત્તભાવં સમ્મસન્તો નિસીદિ. અથસ્સ ગુણતેજેન સક્કસ્સ આસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સો ''કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ ઉપધારેન્તો ''પણ્ડિતસામણેરો ઉપજ્ઝાયસ્સ પત્તચીવરં દત્વા 'સમણધમ્મં કરિસ્સામી'તિ નિવત્તો, મયાપિ તત્થ ગન્તું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા ચત્તારો મહારાજે આમન્તેત્વા ''વિહારસ્સ ઉપવને વસન્તે સકુણે પલાપેત્વા સમન્તતો આરક્ખં ગણ્હથા''તિ વત્વા ચન્દદેવપુત્તં ''ચન્દમણ્ડલં આકડ્ઢિત્વા ગણ્હાહી''તિ, સૂરિયદેવપુત્તં ''સૂરિયમણ્ડલં આકડ્ઢિત્વા ગણ્હાહી''તિ વત્વા સયં ગન્ત્વા આવિઞ્છનરજ્જુટ્ઠાને આરક્ખં ગહેત્વા અટ્ઠાસિ, વિહારે પુરાણપણ્ણસ્સ પતન્તસ્સપિ સદ્દો નાહોસિ, સામણેરસ્સ ચિત્તં એકગ્ગં અહોસિ. સો અન્તરાભત્તેયેવ અત્તભાવં સમ્મસિત્વા તીણિ ફલાનિ પાપુણિ.

થેરોપિ ''સામણેરો વિહારે નિસિન્નો, તસ્સ ઉપકપ્પનકં ભોજનં અસુકકુલે નામ સક્કા લદ્ધુ''ન્તિ એકં પેમગારવયુત્તં ઉપટ્ઠાકકુલં અગમાસિ. તત્થ ચ મનુસ્સા તં દિવસં રોહિતમચ્છે લભિત્વા થેરસ્સેવ આગમનં ઓલોકેન્તો નિસીદિંસુ. તે થેરં આગચ્છન્તં દિસ્વા , ''ભન્તે, ભદ્દકં વો કતં ઇધાગચ્છન્તેહી''તિ અન્તોગેહે પવેસેત્વા યાગુખજ્જકાદીનિ દત્વા રોહિતમચ્છરસેનસ્સ પિણ્ડપાતં અદંસુ. થેરો હરણાકારં દસ્સેસિ. મનુસ્સા ''પરિભુઞ્જથ, ભન્તે, હરણકભત્તમ્પિ લભિસ્સથા''તિ વત્વા થેરસ્સ ભત્તકિચ્ચાવસાને પત્તં રોહિતમચ્છરસભોજનસ્સ પૂરેત્વા અદંસુ. થેરો ''સામણેરો મે છાતો''તિ સીઘં અગમાસિ. સત્થાપિ તં દિવસં કાલસ્સેવ ભુઞ્જિત્વા વિહારં ગન્ત્વા એવં આવજ્જેસિ – ''પણ્ડિતસામણેરો ઉપજ્ઝાયસ્સ પત્તચીવરં દત્વા 'સમણધમ્મં કરિસ્સામી'તિ નિવત્તો, નિપ્ફજ્જિસ્સતિ નુ ખો અસ્સ પબ્બજિતકિચ્ચ''ન્તિ ઉપધારેન્તો તિણ્ણં ફલાનં પત્તભાવં ઞત્વા ''અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયો અત્થિ, નત્થી''તિ આવજ્જેન્તો ''અત્થી''તિ દિસ્વા ''પુરેભત્તમેવ અરહત્તં પત્તું સક્ખિસ્સતિ, ન સક્ખિસ્સતી''તિ ઉપધારેન્તો ''સક્ખિસ્સતી''તિ અઞ્ઞાસિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''સારિપુત્તો સામણેરસ્સ ભત્તં આદાય સીઘં આગચ્છતિ, અન્તરાયમ્પિસ્સ કરેય્ય દ્વારકોટ્ઠકે આરક્ખં ગહેત્વા નિસીદિસ્સામિ, અથ નં પઞ્હં પુચ્છિસ્સામિ, તસ્મિં પઞ્હે વિસ્સજ્જિયમાને સામણેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિસ્સતી''તિ. તતો ગન્ત્વા દ્વારકોટ્ઠકે ઠત્વા સમ્પત્તં થેરં ચત્તારો પઞ્હે પુચ્છિ, પુટ્ઠં પુટ્ઠં પઞ્હં વિસ્સજ્જેસિ.

તત્રિદં પુચ્છાવિસ્સજ્જનં – સત્થા કિર નં આહ – ''સારિપુત્ત, કિં તે લદ્ધ''ન્તિ? ''આહારો, ભન્તે''તિ. ''આહારો નામ કિં આહરતિ, સારિપુત્તા''તિ? ''વેદનં, ભન્તે''તિ. ''વેદનં કિં આહરતિ, સારિપુત્તા''તિ? ''રૂપં, ભન્તે''તિ. ''રૂપં પન કિં આહરતિ, સારિપુત્તા''તિ ? ''ફસ્સં, ભન્તે''તિ. તત્રાયં અધિપ્પાયો – ''જિઘચ્છિતેન હિ પરિભુત્તો આહારો તસ્સ ખુદં પરિહરિત્વા સુખં વેદનં આહરતિ. આહારપરિભોગેન સુખિતસ્સ સુખાય વેદનાય ઉપ્પજ્જમાનાય સરીરે વણ્ણસમ્પત્તિ હોતિ. એવં વેદના રૂપં આહરતિ. સુખિતો પન આહારજરૂપવસેન ઉપ્પન્નસુખસોમનસ્સો 'ઇદાનિ મે અસ્સાદો જાતો'તિ નિપ્પજ્જન્તો વા નિસીદન્તો વા સુખસમ્ફસ્સં પટિલભતી''તિ.

એવં ઇમેસુ ચતૂસુ પઞ્હેસુ વિસ્સજ્જિકેસુ સામણેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્તો. સત્થાપિ થેરં આહ – ''ગચ્છ, સારિપુત્ત, તવ સામણેરસ્સ ભત્તં દેહી''તિ. થેરો ગન્ત્વા દ્વારં આકોટેસિ. સામણેરો નિક્ખમિત્વા થેરસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા એકમન્તં ઠપેત્વા તાલવણ્ટેન થેરં બીજિ. અથ નં થેરો આહ – ''સામણેર, ભત્તકિચ્ચં કરોહી''તિ. ''તુમ્હે પન, ભન્તે''તિ. ''કતં મયા ભત્તકિચ્ચં, ત્વં કરોહી''તિ. સત્તવસ્સિકદારકો પબ્બજિત્વા અટ્ઠમે દિવસે તં ખણં વિકસિતપદુમુપ્પલસદિસો અરહત્તં પત્તો, પચ્ચવેક્ખિતટ્ઠાનં પન પચ્ચવેક્ખન્તો નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચમકાસિ. તેન પત્તં ધોવિત્વા પટિસામિતકાલે ચન્દદેવપુત્તો ચન્દમણ્ડલં વિસ્સજ્જેસિ, સૂરિયદેવપુત્તો સૂરિયમણ્ડલં. ચત્તારો મહારાજાનો ચતુદ્દિસં આરક્ખં વિસ્સજ્જેસું, સક્કો દેવરાજા આવિઞ્છનકે આરક્ખં વિસ્સજ્જેસિ. સૂરિયો મજ્ઝટ્ઠાનતો ગલિત્વા ગતો.

ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ, ''છાયા અધિકપ્પમાણા જાતા, સૂરિયો મજ્ઝટ્ઠાનતો ગલિત્વા ગતો, સામણેરેન ચ ઇદાનેવ ભુત્તં, કિં નુ ખો એત''ન્તિ. સત્થા તં પવત્તિં ઞત્વા આગન્ત્વા પુચ્છિ – ''ભિક્ખવે, કિં કથેથા''તિ? ''ઇદં નામ, ભન્તે''તિ? ''આમ, ભિક્ખવે, પુઞ્ઞવતો સમણધમ્મં કરણકાલે ચન્દદેવપુત્તો ચન્દમણ્ડલં, સૂરિયદેવપુત્તો સૂરિયમણ્ડલં આકડ્ઢિત્વા ગણ્હિ, ચત્તારો મહારાજાનો વિહારોપવને ચતુદ્દિસં આરક્ખં ગણ્હિંસુ, સક્કો દેવરાજા આવિઞ્છનકે આરક્ખં ગણ્હિ, અહમ્પિ 'બુદ્ધોમ્હી'તિ અપ્પોસ્સુક્કો નિસીદિતું નાલત્થં, ગન્ત્વા દ્વારકોટ્ઠકે મમ પુત્તસ્સ આરક્ખં અગ્ગહેસિં, નેત્તિકે ચ માતિકાય ઉદકં હરન્તે, ઉસુકારે ચ ઉસું ઉજું કરોન્તે, તચ્છકે ચ દારૂનિ તચ્છન્તે દિસ્વા એત્તકં આરમ્મણં ગહેત્વા પણ્ડિતા અત્તાનં દમેત્વા અરહત્તં ગણ્હન્તિયેવા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૮૦. ''ઉદકઞ્હિ નયન્તિ નેત્તિકા, ઉસુકારા નમયન્તિ તેજનં;
દારું નમયન્તિ તચ્છકા, અત્તાનં દમયન્તિ પણ્ડિતા''તિ.

તત્થ **ઉદક**ન્તિ પથવિયા થલટ્ઠાનં ખણિત્વા આવાટટ્ઠાનં પૂરેત્વા માતિકં વા કત્વા રુક્ખદોણિં વા ઠપેત્વા અત્તના ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાનં ઉદકં. નેન્તીતિ **નેત્તિકા. તેજન**ન્તિ કણ્ડં. ઇદં વુત્તં હોતિ – નેત્તિકા અત્તનો રુચિયા ઉદકં **નયન્તિ, ઉસુકારા**પિ તાપેત્વા તેજનં **નમયન્તિ** ઉસું ઉજું કરોન્તિ. **તચ્છકા**પિ નેમિઆદીનં અત્થાય તચ્છન્તા **દારું નમયન્તિ** અત્તનો રુચિયા ઉજું વા વઙ્કં વા કરોન્તિ. એવં એત્તકં આરમ્મણં કત્વા **પણ્ડિતા** સોતાપત્તિમગ્ગાદીનિ ઉપ્પાદેન્તા **અત્તાનં દમયન્તિ**, અરહત્તપ્પત્તા પન એકન્તદન્તા નામ હોન્તીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પણ્ડિતસામણેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ

સેલો યથાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

પુથુજ્જના કિર સામણેરાદયો થેરં દિસ્વા સીસેપિ કણ્ણેસુપિ નાસાયપિ ગહેત્વા ''કિં, ચૂળપિત, સાસનસ્મિં ન ઉક્કણ્ઠસિ, અભિરમસી''તિ વદન્તિ. થેરો તેસુ નેવ કુજ્ઝતિ, ન દુસ્સતિ. ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''પસ્સથાવુસો, લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરં દિસ્વા સામણેરાદયો એવઞ્ચેવઞ્ચ વિહેઠેન્તિ, સો તેસુ નેવ કુજ્ઝતિ, ન

દુસ્સતી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કિં કથેથ, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમં નામ, ભન્તે''તિ વુત્તે ''આમ, ભિક્ખવે, ખીણાસવા નામ નેવ કુજ્ઝન્તિ, ન દુસ્સન્તિ. ઘનસેલસદિસા હેતે અચલા અકમ્પિયા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૮૧. ''સેલો યથા એકઘનો, વાતેન ન સમીરતિ;
એવં નિન્દાપસંસાસુ, ન સમિઞ્જન્તિ પણ્ડિતા''તિ.

તત્થ **નિન્દાપસંસાસૂ**તિ કિઞ્ચાપિ ઇધ દ્વે લોકધમ્મા વુત્તા, અત્થો પન અટ્ઠન્નમ્પિ વસેન વેદિતબ્બો. યથા હિ **એકઘનો** અસુસિરો **સેલો** પુરત્થિમાદિભેદેન **વાતેન ન સમીરતિ** ન ઇઞ્જતિ ન ચલતિ, એવં અટ્ઠસુપિ લોકધમ્મેસુ અજ્ઝોત્થરન્તેસુ **પણ્ડિતા ન સમિઞ્જન્તિ**, પટિઘવસેન વા અનુનયવસેન વા ન ચલન્તિ ન કમ્પન્તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ છટ્ઠં.

૭. કાણમાતુવત્થુ

યથાપિ રહદોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કાણમાતરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ વિનયે (પાચિ॰ ૨૩૦) આગતમેવ.

તદા પન કાણમાતરા અતુચ્છહત્થં ધીતરં પતિકુલં પેસેતું પક્કેસુ પૂવેસુ ચતુક્ખત્તું ચતુન્નં ભિક્ખૂનં દિન્નકાલે સત્થારા તસ્મિં વત્થુસ્મિં સિક્ખાપદે પઞ્ઞત્તે કાણાય સામિકેન અઞ્ઞાય પજાપતિયા આનીતાય કાણા તં પવત્તિં સુત્વા ''ઇમેહિ મે ઘરાવાસો નાસિતો''તિ દિટ્ઠદિટ્ઠે ભિક્ખૂ અક્કોસતિ પરિભાસતિ. ભિક્ખૂ તં વીથિં પટિપજ્જિતું ન વિસહિંસુ. સત્થા તં પવત્તિં ઞત્વા તત્થ અગમાસિ. કાણમાતા સત્થારં વન્દિત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકં અદાસિ. સત્થા કતપાતરાસો ''કહં કાણા''તિ પુચ્છિ. ''એસા, ભન્તે, તુમ્હે દિસ્વા મઙ્કુભૂતા રોદન્તી ઠિતા''તિ. ''કિં કારણા''તિ? ''એસા, ભન્તે, ભિક્ખૂ અક્કોસતિ પરિભાસતિ, તસ્મા તુમ્હે દિસ્વા મઙ્કુભૂતા રોદમાના ઠિતા''તિ. અથ નં સત્થા પક્કોસાપેત્વા – ''કાણે, કસ્મા મં દિસ્વા મઙ્કુભૂતા નિલીયિત્વા રોદસી''તિ. અથસ્સા માતા તાય કતકિરિયં આરોચેસિ. અથ નં સત્થા આહ – ''કિં પન કાણમાતે મમ સાવકા તયા દિન્નકં ગણ્હિંસુ, અદિન્નક''ન્તિ? ''દિન્નકં, ભન્તે''તિ. ''સચે મમ સાવકા પિણ્ડાય ચરન્તા તવ ગેહદ્વારં પત્તા તયા દિન્નકં ગણ્હિંસુ, કો તેસં દોસો''તિ? ''નત્થિ, ભન્તે, અય્યાનં દોસો''. ''એતિસ્સાયેવ દોસો''તિ. સત્થા કાણં આહ – ''કાણે, મય્હં કિર સાવકા પિણ્ડાય ચરમાના ગેહદ્વારં આગતા, અથ નેસં તવ માતરા પૂવા દિન્ના, કો નામેત્થ મમ સાવકાનં દોસો''તિ? ''નત્થિ, ભન્તે, અય્યાનં દોસો, મય્હમેવ દોસો''તિ સત્થારં વન્દિત્વા ખમાપેસિ.

અથસ્સા સત્થા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ, સા સોતાપત્તિફલં પાપુણિ. સત્થા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં ગચ્છન્તો રાજઙ્ગણેન પાયાસિ. રાજા દિસ્વા ''સત્થા વિય ભણે''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, દેવા''તિ વુત્તે ''ગચ્છથ, મમ આગન્ત્વા વન્દનભાવં આરોચેથા''તિ પેસેત્વા રાજઙ્ગણે ઠિતં સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા ''કહં, ભન્તે, ગતાત્થા''તિ પુચ્છિ. ''કાણમાતાય ગેહં, મહારાજા''તિ. ''કિં કારણા, ભન્તે''તિ? ''કાણા કિર ભિક્ખૂ અક્કોસતિ પરિભાસતિ, તંકારણા ગતોમ્હી''તિ. ''કિં પન વો, ભન્તે, તસ્સા અનક્કોસનભાવો કતો''તિ? ''આમ, મહારાજ, ભિક્ખૂનઞ્ચ અનક્કોસિકા

કતા, લોકુત્તરકુટુમ્બસામિની ચા''તિ . ''હોતુ, ભન્તે, તુમ્હેહિ સા લોકુત્તરકુટુમ્બસામિની કતા, અહં પન નં લોકિયકુટુમ્બસામિનિં કરિસ્સામી''તિ વત્વા રાજા સત્થારં વન્દિત્વા પટિનિવત્તો પટિચ્છન્નમહાયોગ્ગં પહિણિત્વા કાણં પક્કોસાપેત્વા સબ્બાભરણેહિ અલઙ્કરિત્વા જેટ્ઠધીતુટ્ઠાને ઠપેત્વા ''મમ ધીતરં પોસેતું સમત્થા ગણ્હન્તૂ''તિ આહ. અથેકો સબ્બત્થકમહામત્તો ''અહં દેવસ્સ ધીતરં પોસેસ્સામી''તિ તં અત્તનો ગેહં નેત્વા સબ્બં ઇસ્સરિયં પટિચ્છાપેત્વા ''યથારુચિ પુઞ્ઞાનિ કરોહી''તિ આહ. તતો પટ્ઠાય કાણા ચતૂસુ દ્વારેસુ પુરિસે ઠપેત્વા અત્તના ઉપટ્ઠાતબ્બે ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ પરિયેસમાનાપિ ન લભતિ. કાણાય ગેહદ્વારે પટિયાદેત્વા ઠપિતં ખાદનીયભોજનીયં મહોઘો વિય પવત્તતિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''પુબ્બે, આવુસો, ચત્તારો મહલ્લકત્થેરા કાણાય વિપ્પટિસારં કરિંસુ, સા એવં વિપ્પટિસારિની હુત્વાપિ સત્થારં આગમ્મ સદ્ધાસમ્પદં લભિ. સત્થારા પુન તસ્સા ગેહદ્વારં ભિક્ખૂનં ઉપસઙ્કમનારહં કતં. ઇદાનિ ઉપટ્ઠાતબ્બે ભિક્ખૂ વા ભિક્ખુનિયો વા પરિયેસમાનાપિ ન લભતિ, અહો બુદ્ધા નામ અચ્છરિયગુણા''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ તેહિ મહલ્લકભિક્ખૂહિ કાણાય વિપ્પટિસારો કતો, પુબ્બેપિ કરિંસુયેવ. ન ચ ઇદાનેવ મયા કાણા મમ વચનકારિકા કતા, પુબ્બેપિ કતાયેવા''તિ વત્વા તમત્થં સોતુકામેહિ ભિક્ખૂહિ યાચિતો –

> ''યત્થેકો લભતે બબ્બુ, દુતિયો તત્થ જાયતિ;
> તતિયો ચ ચતુત્થો ચ, ઇદં તે બબ્બુકા બિલ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૩૭) –

ઇદં **બબ્બુજાતકં** વિત્થારેન કથેત્વા ''તદા ચત્તારો મહલ્લકભિક્ખૂ ચત્તારો બિળારા અહેસું, મૂસિકા કાણા, મણિકારો અહમેવા''તિ જાતકં સમોધાનેત્વા ''એવં, ભિક્ખવે, અતીતેપિ કાણા દુમ્મના આવિલચિત્તા વિક્ખિત્તચિત્તા હુત્વા મમ વચનેન પસન્નઉદકરહદો વિય વિપ્પસન્નચિત્તા અહોસી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ૮૨. ''યથાપિ રહદો ગમ્ભીરો, વિપ્પસન્નો અનાવિલો;
> એવં ધમ્માનિ સુત્વાન, વિપ્પસીદન્તિ પણ્ડિતા''તિ.

તત્થ **રહદો**તિ યો ચતુરઙ્ગિનિયાપિ સેનાય ઓગાહન્તિયા નખુભતિ એવરૂપો ઉદકણ્ણવો, સબ્બાકારેન પન ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સગમ્ભીરો નીલમહાસમુદ્દો રહદો નામ. તસ્સ હિ હેટ્ઠા ચત્તાલીસયોજનસહસ્સમત્તે ઠાને ઉદકં મચ્છેહિ ચલતિ, ઉપરિ તાવત્તકેયેવ ઠાને ઉદકં વાતેન ચલતિ, મજ્ઝે ચતુયોજનસહસ્સમત્તે ઠાને ઉદકં નિચ્ચલં તિટ્ઠતિ. અયં **ગમ્ભીરો** રહદો નામ. **એવં ધમ્માની**તિ દેસનાધમ્માનિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા નામ રહદો અનાકુલતાય **વિપ્પસન્નો**, અચલતાય **અનાવિલો**, એવં મમ દેસનાધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિમગ્ગાદિવસેન નિરુપક્કિલેસચિત્તતં આપજ્જન્તા **વિપ્પસીદન્તિ પણ્ડિતા**, અરહત્તપ્પત્તા પન એકન્તવિપ્પસન્નાવ હોન્તીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કાણમાતુવત્થુ સત્તમં.

૮. પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ

સબ્બત્થ વે સપ્પુરિસા ચજન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. દેસના વેરઞ્જાયં સમુટ્ઠિતા.

પઠમબોધિયઞ્હિ ભગવા વેરઞ્જં ગન્ત્વા વેરઞ્જેન બ્રાહ્મણેન નિમન્તિતો પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં વસ્સં ઉપગઞ્છિ. વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો મારાવટ્ટનેન આવટ્ટો એકદિવસમ્પિ સત્થારં આરબ્ભ સતિં ન ઉપ્પાદેસિ. વેરઞ્જાપિ દુબ્ભિક્ખા અહોસિ, ભિક્ખૂ સન્તરબાહિરં વેરઞ્જં પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતં અલભન્તા કિલમિંસુ. તેસં અસ્સવાણિજકા પત્થપત્થપુલકં ભિક્ખં પઞ્ઞાપેસું. તે કિલમન્તે દિસ્વા મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો પથવોજં ભોજેતુકામો, ઉત્તરકુરુઞ્ચ પિણ્ડાય પવેસેતુકામો અહોસિ, સત્થા તં પટિક્ખિપિ. ભિક્ખૂનં એકદિવસમ્પિ પિણ્ડપાતં આરબ્ભ પરિત્તાસો નાહોસિ , ઇચ્છાચારં વજ્જેત્વા એવ વિહરિંસુ. સત્થા તત્થ તેમાસં વસિત્વા વેરઞ્જં બ્રાહ્મણં અપલોકેત્વા તેન કતસક્કારસમ્માનો તં સરણેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા તતો નિક્ખન્તો અનુપુબ્બેન ચારિકં ચરમાનો એકસ્મિં સમયે સાવત્થિં પત્વા જેતવને વિહાસિ, સાવત્થિવાસિનો સત્થુ આગન્તુકભત્તાનિ કરિંસુ. તદા પન પઞ્ચસતમત્તા વિઘાસાદા ભિક્ખૂ નિસ્સાય અન્તોવિહારેયેવ વસન્તિ. તે ભિક્ખૂનં ભુત્તાવસેસાનિ પણીતભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા નિદ્દાયિત્વા ઉટ્ઠાય નદીતીરં ગન્ત્વા નદન્તા વગ્ગન્તા મલ્લમુટ્ઠિયુદ્ધં યુજ્ઝન્તા કીળન્તા અન્તોવિહારેપિ બહિવિહારેપિ અનાચારમેવ ચરન્તા વિચરન્તિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''પસ્સથાવુસો , ઇમે વિઘાસાદા દુબ્ભિક્ખકાલે વેરઞ્જાયં કઞ્ચિ વિકારં ન દસ્સેસું, ઇદાનિ પન એવરૂપાનિ પણીતભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા અનેકપ્પકારં વિકારં દસ્સેન્તા વિચરન્તિ. ભિક્ખૂ પન વેરઞ્જાયમ્પિ ઉપસન્તરૂપા વિહરિત્વા ઇદાનિપિ ઉપસન્તુપસન્તાવ વિહરન્તી''તિ. સત્થા ધમ્મસભં ગન્ત્વા, ''ભિક્ખવે, કિં કથેથા''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇદં નામા''તિ વુત્તે ''પુબ્બેપેતે ગદ્રભયોનિયં નિબ્બત્તા પઞ્ચસતા ગદ્રભા હુત્વા પઞ્ચસતાનં આજાનીયસિન્ધવાનં અલ્લરસમુદ્દિકપાનકપીતાવસેસં ઉચ્છિટ્ઠકસટં ઉદકેન મદ્દિત્વા મકચિપિલોતિકાહિ પરિસ્સાવિતત્તા 'વોલોદક'ન્તિ સઙ્ખ્યં ગતં અપ્પરસં નિહીનં પિવિત્વા મધુમત્તા વિય નદન્તા વિચરિંસૂતિ વત્વા –

''વાલોદકં અપ્પરસં નિહીનં,
પિત્વા મદો જાયતિ ગદ્રભાનં;
ઇમઞ્ચ પિત્વાન રસં પણીતં,
મદો ન સઞ્જાયતિ સિન્ધવાનં.

''અપ્પં પિવિત્વાન નિહીનજચ્ચો,
સો મજ્જતી તેન જનિન્દ પુટ્ઠો;
ધોરય્હસીલી ચ કુલમ્હિ જાતો,
ન મજ્જતી અગ્ગરસં પિવિત્વા''તિ. (જા॰ ૧.૨.૬૫);

ઇદં **વાલોદકજાતકં** વિત્થારેન કથેત્વા ''એવં, ભિક્ખવે, સપ્પુરિસા લોકધમ્મં વિવજ્જેત્વા સુખિતકાલેપિ દુક્ખિતકાલેપિ નિબ્બિકારાવ હોન્તી''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૮૩. ''સબ્બત્થ વે સપ્પુરિસા ચજન્તિ,
ન કામકામા લપયન્તિ સન્તો;
સુખેન ફુટ્ઠા અથ વા દુખેન,

न ઉચ્ચાવચં પણ્ડિતા દસ્સયન્તી''તિ.

તત્થ **સબ્બત્થા**તિ પઞ્ચક્ખન્ધાદિભેદેસુ સબ્બધમ્મેસુ. **સપ્પુરિસા**તિ સુપુરિસા. **ચજન્તી**તિ અરહત્તમગ્ગઞાણેન અપકડ્ઢન્તા છન્દરાગં વિજહન્તિ. **કામકામા**તિ કામે કામયન્તા કામહેતુ કામકારણા. **ન લપયન્તિ સન્તો**તિ બુદ્ધાદયો સન્તો કામહેતુ નેવ અત્તના લપયન્તિ, ન પરં લપાપેન્તિ. યે હિ ભિક્ખાય પવિટ્ઠા ઇચ્છાચારે ઠિતા ''કિં, ઉપાસક, સુખં તે પુત્તદારસ્સ, રાજચોરાદીનં વસેન દ્વિપદચતુપ્પદેસુ નત્થિ કોચિ ઉપદ્દવો''તિઆદીનિ વદન્તિ, તાવ તે લપયન્તિ નામ. તથા પન વત્વા ''આમ, ભન્તે, સબ્બેસં નો સુખં, નત્થિ કોચિ ઉપદ્દવો, ઇદાનિ નો ગેહં પહૂતઅન્નપાનં, ઇધેવ વસથા''તિ અત્તાનં નિમન્તાપેન્તા લપાપેન્તિ નામ. સન્તો પન ઇદં ઉભયમ્પિ ન કરોન્તિ. **સુખેન ફુટ્ઠા અથ વા દુખેના**તિ દેસનામત્તમેતં, અટ્ઠહિ પન લોકધમ્મેહિ ફુટ્ઠા તુટ્ઠિભાવમઙ્કુભાવવસેન વા વણ્ણભણનઅવણ્ણભણનવસેન વા **ઉચ્ચાવચં** આકારં **પણ્ડિતા ન દસ્સયન્તી**તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. ધમ્મિકત્થેરવત્થુ

ન અત્તહેતૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ધમ્મિકત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો ઉપાસકો ધમ્મેન સમેન અગારં અજ્ઝાવસતિ. સો પબ્બજિતુકામો હુત્વા એકદિવસં ભરિયાય સદ્ધિં નિસીદિત્વા સુખકથં કથેન્તો આહ – ''ભદ્દે, ઇચ્છામહં પબ્બજિતુ''ન્તિ. ''તેન હિ, સામિ, આગમેહિ તાવ , યાવાહં કુચ્છિગતં દારકં વિજાયામી''તિ. સો આગમેત્વા દારકસ્સ પદસા ગમનકાલે પુન તં આપુચ્છિત્વા ''આગમેહિ તાવ, સામિ, યાવાયં વયપ્પત્તો હોતી''તિ વુત્તે ''કિં મે ઇમાય અપલોકિતાય વા અનપલોકિતાય વા, અત્તનો દુક્ખનિસ્સરણં કરિસ્સામી''તિ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ. સો કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો અત્તનો પબ્બજિતકિચ્ચં નિટ્ઠપેત્વા તેસં દસ્સનત્થાય પુન સાવત્થિં ગન્ત્વા પુત્તસ્સ ધમ્મકથં કથેસિ. સોપિ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ, પબ્બજિત્વા ચ પન ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. પુરાણદુતિયિકાપિસ્સ ''યેસં અત્થાય અહં ઘરાવાસે વસેય્યં, તે ઉભોપિ પબ્બજિતા, ઇદાનિ મે કિં ઘરાવાસેન, પબ્બજિસ્સામી''તિ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિ, પબ્બજિત્વા ચ પન ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. અથેકદિવસં ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''આવુસો, ધમ્મિકઉપાસકો અત્તનો ધમ્મે પતિટ્ઠિતત્તા નિક્ખમિત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો પુત્તદારસ્સાપિ પતિટ્ઠા જાતો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા 'ઇમાય નામા'''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, પણ્ડિતેન નામ નેવ અત્તહેતુ, ન પરહેતુ સમિદ્ધિ ઇચ્છિતબ્બા, ધમ્મિકેનેવ પન ધમ્મપટિસરણેન ભવિતબ્બ''ન્તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૮૪. ''ન અત્તહેતુ ન પરસ્સ હેતુ,
ન પુત્તમિચ્છે ન ધનં ન રટ્ઠં;
ન ઇચ્છેય્ય અધમ્મેન સમિદ્ધિમત્તનો,
સ સીલવા પઞ્ઞવા ધમ્મિકો સિયા''તિ.

તત્થ **ન અત્તહેતૂ**તિ પણ્ડિતો નામ અત્તહેતુ વા પરહેતુ વા પાપં ન કરોતિ. **ન પુત્તમિચ્છે**તિ પુત્તં વા **ધનં** વા **રટ્ઠં** વા પાપકમ્મેન ન ઇચ્છેય્ય, એતાનિપિ ઇચ્છતો પાપકમ્મં ન કરોતિયેવાતિ અત્થો. **સમિદ્ધિમત્તનો**તિ યા અત્તનો સમિદ્ધિ, તમ્પિ **અધમ્મેન ન ઇચ્છેય્ય**,સમિદ્ધિકારણાપિ પાપં ન કરોતીતિ અત્થો. **સ સીલવા**તિ યો એવરૂપો પુગ્ગલો , સો એવ સીલવા ચ **પઞ્ઞવા ચ ધમ્મિકો**ચ **સિયા**, ન અઞ્ઞોતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ધમ્મિકત્થેરવત્થુ નવમં.

૧૦. ધમ્મસ્સવનવત્થુ

અપ્પકા તે મનુસ્સેસૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ધમ્મસ્સવનં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર એકવીથિવાસિનો મનુસ્સા સમગ્ગા હુત્વા ગણબન્ધેન દાનં દત્વા સબ્બરત્તિં ધમ્મસ્સવનં કારેસું, સબ્બરત્તિં પન ધમ્મં સોતું નાસક્ખિંસુ. એકચ્ચે કામરતિનિસ્સિતા હુત્વા, પુન ગેહમેવ ગતા, એકચ્ચે દોસનિસ્સિતા હુત્વા, એકચ્ચે માનનિસ્સિતા હુત્વા, એકચ્ચે થિનમિદ્ધસમઙ્ગિનો હુત્વા તત્થેવ નિસીદિત્વા પચલાયન્તા સોતું નાસક્ખિંસુ. પુનદિવસે ભિક્ખૂ તં પવત્તિં ઞત્વા ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, ઇમા સત્તા નામ યેભુય્યેન ભવનિસ્સિતા, ભવેસુ એવ લગ્ગા વિહરન્તિ, પારગામિનો નામ અપ્પકા’’તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા આહ –

૮૫. ‘‘અપ્પકા તે મનુસ્સેસુ, યે જના પારગામિનો;
અથાયં ઇતરા પજા, તીરમેવાનુધાવતિ.

૮૬. ‘‘યે ચ ખો સમ્મદક્ખાતે, ધમ્મે ધમ્માનુવત્તિનો;
તે જના પારમેસ્સન્તિ, મચ્ચુધેય્યં સુદુત્તર’’ન્તિ.

તત્થ **અપ્પકા**તિ થોકા ન બહૂ. **પારગામિનો**તિ નિબ્બાનપારગામિનો. **અથાયં ઇતરા પજા**તિ યા પનાયં અવસેસા પજા સક્કાયદિટ્ઠિતીરમેવ **અનુધાવતિ**, અયમેવ બહુતરાતિ અત્થો. **સમ્મદક્ખાતે**તિ સમ્મા અક્ખાતે સુકથિતે. **ધમ્મે**તિ દેસનાધમ્મે. **ધમ્માનુવત્તિનો**તિ તં ધમ્મં સુત્વા તદનુચ્છવિકં પટિપદં પૂરેત્વા મગ્ગફલસચ્છિકરણેન ધમ્માનુવત્તિનો. **પારમેસ્સન્તી**તિ તે એવરૂપા જના નિબ્બાનપારં ગમિસ્સન્તિ. **મચ્ચુધેય્ય**ન્તિ કિલેસમારસઙ્ખાતસ્સ મચ્ચુસ્સ નિવાસટ્ઠાનભૂતં તેભૂમિકવટ્ટં. **સુદુત્તર**ન્તિ યે જના ધમ્માનુવત્તિનો, તે એતં સુદુત્તરં દુરતિક્કમં મારધેય્યં તરિત્વા અતિક્કમિત્વા નિબ્બાનપારં ગમિસ્સન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ધમ્મસ્સવનવત્થુ દસમં.

૧૧. પઞ્ચસતઆગન્તુકભિક્ખુવત્થુ

કણ્હં ધમ્મં વિપ્પહાયાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચસતે આગન્તુકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

કોસલરટ્ઠે કિર પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ વસ્સં વસિત્વા વુટ્ઠવસ્સા ''સત્થારં પસ્સિસ્સામા''તિ જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તેસં ચરિયપટિપક્ખં નિસામેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૮૭. ''કણ્હં ધમ્મં વિપ્પહાય, સુક્કં ભાવેથ પણ્ડિતો;
ઓકા અનોકમાગમ્મ, વિવેકે યત્થ દૂરમં.

૮૮. ''તત્રાભિરતિમિચ્છેય્ય , હિત્વા કામે અકિઞ્ચનો;
પરિયોદપેય્ય અત્તાનં, ચિત્તક્લેસેહિ પણ્ડિતો.

૮૯. ''યેસં સમ્બોધિયઙ્ગેસુ, સમ્મા ચિત્તં સુભાવિતં;
આદાનપટિનિસ્સગ્ગે, અનુપાદાય યે રતા;
ખીણાસવા જુતિમન્તો, તે લોકે પરિનિબ્બુતા''તિ.

તત્થ **કણ્હં ધમ્મ**ન્તિ કાયદુચ્ચરિતાદિભેદં અકુસલં ધમ્મં **વિપ્પહાય** જહિત્વા. **સુક્કં ભાવેથા**તિ **પણ્ડિતો** ભિક્ખુ અભિનિક્ખમનતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા કાયસુચરિતાદિભેદં સુક્કં ધમ્મં ભાવેય્ય. કથં? **ઓકા અનોકમાગમ્મા**તિ ઓકં વુચ્ચતિ આલયો, **અનોકં** વુચ્ચતિ અનાલયો, આલયતો નિક્ખમિત્વા અનાલયસઙ્ખાતં નિબ્બાનં પટિચ્ચ આરબ્ભ તં પત્થયમાનો ભાવેય્યાતિ અત્થો. **તત્રાભિરતિમિચ્છેય્યા**તિ યસ્મિં અનાલયસઙ્ખાતે વિવેકે નિબ્બાને ઇમેહિ સત્તેહિ દુરભિરમં, તત્ર અભિરતિં ઇચ્છેય્ય. **હિત્વા કામે**તિ વત્થુકામકિલેસકામે હિત્વા **અકિઞ્ચનો** હુત્વા વિવેકે અભિરતિં ઇચ્છેય્યાતિ અત્થો. **ચિત્તક્લેસેહી**તિ પઞ્ચહિ નીવરણેહિ, **અત્તાનં પરિયોદપેય્ય** વોદાપેય્ય, પરિસોધેય્યાતિ અત્થો. **સમ્બોધિયઙ્ગેસૂ**તિ સમ્બોજ્ઝઙ્ગેસુ. **સમ્મા ચિત્તં સુભાવિત**ન્તિ હેતુના નયેન ચિત્તં સુટ્ઠુ ભાવિતં વડ્ઢિતં. **આદાનપટિનિસ્સગ્ગે**તિ આદાનં વુચ્ચતિ ગહણં, તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગસઙ્ખાતે અગ્ગહણે ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ કિઞ્ચિ અનુપાદિયિત્વા **યે રતા**તિ અત્થો. **જુતિમન્તો**તિ આનુભાવવન્તો, અરહત્તમગ્ગઞાણજુતિયા ખન્ધાદિભેદે ધમ્મે જોતેત્વા ઠિતાતિ અત્થો. **તે લોકે**તિ ઇમસ્મિં ખન્ધાદિલોકે **પરિનિબ્બુતા** નામ અરહત્તપત્તિતો પટ્ઠાય કિલેસવટ્ટસ્સ ખેપિતત્તા સઉપાદિસેસેન, ચરિમચિત્તનિરોધેન ખન્ધવટ્ટસ્સ ખેપિતત્તા અનુપાદિસેસેન ચાતિ દ્વીહિ પરિનિબ્બાનેહિ પરિનિબ્બુતા, અનુપાદાનો વિય પદીપો અપણ્ણત્તિકભાવં ગતાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પઞ્ચસતઆગન્તુકભિક્ખુવત્થુ એકાદસમં.

પણ્ડિતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છટ્ઠો વગ્ગો.

૭. અરહન્તવગ્ગો

૧. જીવકપઞ્હવત્થુ

ગતદ્ધિનોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જીવકમ્બવને વિહરન્તો જીવકેન પુટ્ઠપઞ્હં આરબ્ભ કથેસિ. જીવકવત્થુ ખન્ધકે (મહાવ॰ ૩૨૬ આદયો) વિત્થારિતમેવ.

એકસ્મિં પન સમયે દેવદત્તો અજાતસત્તુના સદ્ધિં એકતો હુત્વા ગિજ્ઝકૂટં અભિરુહિત્વા પદુટ્ઠચિત્તો ‘‘સત્થારં વધિસ્સામી’’તિ સિલં પવિજ્ઝિ. તં દ્વે પબ્બતકૂટાનિ સમ્પટિચ્છિંસુ. તતો ભિજ્જિત્વા ગતા પપટિકા ભગવતો પાદં પહરિત્વા લોહિતં ઉપ્પાદેસિ, ભુસા વેદના પવત્તિંસુ. ભિક્ખૂ સત્થારં મદ્દકુચ્છિં નયિંસુ. સત્થા તતોપિ જીવકમ્બવનં ગન્તુકામો ‘‘તત્થ મં નેથા’’તિ આહ. ભિક્ખૂ ભગવન્તં આદાય જીવકમ્બવનં અગમંસુ. જીવકો તં પવત્તિં સુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વણપટિકમ્મત્થાય તિખિણભેસજ્જં દત્વા વણં બન્ધિત્વા સત્થારં એતદવોચ – ‘‘ભન્તે, મયા અન્તોનગરે એકસ્સ મનુસ્સસ્સ ભેસજ્જં કતં, તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પુન આગમિસ્સામિ, ઇદં ભેસજ્જં યાવ મમાગમના બદ્ધનિયામેનેવ તિટ્ઠતૂ’’તિ. સો ગન્ત્વા તસ્સ પુરિસસ્સ કત્તબ્બકિચ્ચં કત્વા દ્વારપિદહનવેલાય આગચ્છન્તો દ્વારં ન સમ્પાપુણિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અહો મયા ભારિયં કમ્મં કતં, ય્વાહં અઞ્ઞતરસ્સ પુરિસસ્સ વિય તથાગતસ્સ પાદે તિખિણભેસજ્જં દત્વા વણં બન્ધિં, અયં તસ્સ મોચનવેલા, તસ્મિં અમુચ્ચમાને સબ્બરત્તિં ભગવતો સરીરે પરિળાહો ઉપ્પજ્જિસ્સતી’’તિ. તસ્મિં ખણે સત્થા આનન્દત્થેરં આમન્તેસિ – ‘‘આનન્દ, જીવકો સાયં આગચ્છન્તો દ્વારં ન સમ્પાપુણિ, ‘અયં વણસ્સ મોચનવેલા’તિ પન ચિન્તેસિ, મોચેસિ ન’’ન્તિ. થેરો મોચેસિ, વણો રુક્ખતો છલ્લિ વિય અપગતો. જીવકો અન્તોઅરુણેયેવ સત્થુ સન્તિકં વેગેન આગન્ત્વા ‘‘કિં નુ ખો, ભન્તે, સરીરે વો પરિળાહો ઉપ્પન્નો’’તિ પુચ્છિ. સત્થા ‘‘તથાગતસ્સ ખો, જીવક, બોધિમણ્ડેયેવ સબ્બપરિળાહો વૂપસન્તો’’તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૦. ‘‘ગતદ્ધિનો વિસોકસ્સ, વિપ્પમુત્તસ્સ સબ્બધિ;
સબ્બગન્થપ્પહીનસ્સ, પરિળાહો ન વિજ્જતી’’તિ.

તત્થ **ગતદ્ધિનો**તિ ગતમગ્ગસ્સ કન્તારદ્ધા વટ્ટદ્ધાતિ દ્વે અદ્ધા નામ. તેસુ કન્તારપટિપન્નો યાવ ઇચ્છિતટ્ઠાનં ન પાપુણાતિ, તાવ અદ્ધિકોયેવ, એતસ્મિં પન પત્તે ગતદ્ધિ નામ હોતિ. વટ્ટસન્નિસ્સિતાપિ સત્તા યાવ વટ્ટે વસન્તિ, તાવ અદ્ધિકા એવ. કસ્મા? વટ્ટસ્સ અખેપિતત્તા. સોતાપન્નાદયોપિ અદ્ધિકા એવ, વટ્ટં પન ખેપેત્વા ઠિતો ખીણાસવો ગતદ્ધિ નામ હોતિ. તસ્સ ગતદ્ધિનો. **વિસોકસ્સા**તિ વટ્ટમૂલકસ્સ સોકસ્સ વિગતત્તા વિસોકસ્સ. **વિપ્પમુત્તસ્સ સબ્બધી**તિ સબ્બેસુ ખન્ધાદિધમ્મેસુ વિપ્પમુત્તસ્સ, **સબ્બગન્થપ્પહીનસ્સા**તિ ચતુન્નમ્પિ ગન્થાનં પહીનત્તા સબ્બાગન્થપ્પહીનસ્સ. **પરિળાહો ન વિજ્જતી**તિ દુવિધો પરિળાહો કાયિકો ચેતસિકો ચાતિ. તેસુ ખીણાસવસ્સ સીતુણ્હાદિવસેન ઉપ્પન્નત્તા કાયિકપરિળાહો અનિબ્બુતોવ, તં સન્ધાય જીવકો પુચ્છતિ. સત્થા પન ધમ્મરાજતાય દેસનાવિધિકુસલતાય ચેતસિકપરિળાહવસેન દેસનં વિનિવત્તેન્તો, ‘‘જીવક, પરમત્થેન એવરૂપસ્સ ખીણાસવસ્સ પરિળાહો ન વિજ્જતી’’તિ આહ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

જીવકપઞ્હવત્થુ પઠમં.

૨. મહાકસ્સપત્થેરવત્થુ

ઉય્યુઞ્જન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો મહાકસ્સપત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સત્થા રાજગહે વુટ્ઠવસ્સો ''અદ્ધમાસચ્ચયેન ચારિકં પક્કમિસ્સામી''તિ ભિક્ખૂનં આરોચાપેસિ. વત્તં કિરેતં બુદ્ધાનં ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ચારિકં ચરિતુકામાનં ''એવં ભિક્ખૂ અત્તનો પત્તપચનચીવરરજનાદીનિ કત્વા સુખં ગમિસ્સન્તી''તિ ''ઇદાનિ અદ્ધમાસચ્ચયેન ચારિકં પક્કમિસ્સામી''તિ ભિક્ખૂનં આરોચાપનં. ભિક્ખૂસુ પન અત્તનો પત્તચીવરાદીનિ કરોન્તેસુ મહાકસ્સપત્થેરોપિ ચીવરાનિ ધોવિ. ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ ''થેરો કસ્મા ચીવરાનિ ધોવતિ, ઇમસ્મિં નગરે અન્તો ચ બહિ ચ અટ્ઠારસ મનુસ્સકોટિયો વસન્તિ . તત્થ યે થેરસ્સ ન ઞાતકા, તે ઉપટ્ઠાકા, યે ન ઉપટ્ઠાકા, તે ઞાતકા. તે થેરસ્સ ચતૂહિ પચ્ચયેહિ સમ્માનસક્કારં કરોન્તિ. એત્તકં ઉપકારં પહાય એસ કહં ગમિસ્સતિ? સચેપિ ગચ્છેય્ય, માપમાદકન્દરતો પરં ન ગમિસ્સતી''તિ. સત્થા કિર યં કન્દરં પત્વા નિવત્તેતબ્બયુત્તકે ભિક્ખૂ ''તુમ્હે ઇતો નિવત્તથ, મા પમજ્જિત્થા''તિ વદતિ. તં ''માપમાદકન્દર''ન્તિ વુચ્ચતિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

સત્થાપિ ચારિકં પક્કમન્તો ચિન્તેસિ – ''ઇમસ્મિં નગરે અન્તો ચ બહિ ચ અટ્ઠારસ મનુસ્સકોટિયો વસન્તિ. મનુસ્સાનં મઙ્ગલામઙ્ગલટ્ઠાનેસુ ભિક્ખૂહિ ગન્તબ્બં હોતિ, ન સક્કા વિહારં તુચ્છં કાતું, કં નુ ખો નિવત્તેસ્સામી''તિ? અથસ્સ એતદહોસિ –''કસ્સપસ્સ હેતે મનુસ્સા ઞાતકા ચ ઉપટ્ઠાકા ચ, કસ્સપં નિવત્તેતું વટ્ટતી''તિ. સો થેરં આહ – ''કસ્સપ, ન સક્કા વિહારં તુચ્છં કાતું, મનુસ્સાનં મઙ્ગલામઙ્ગલટ્ઠાનેસુ ભિક્ખૂહિ અત્થો હોતિ, ત્વં અત્તનો પરિસાય સદ્ધિં નિવત્તસ્સૂ''તિ. ''સાધુ, ભન્તે''તિ થેરો પરિસં આદાય નિવત્તિ. ભિક્ખૂ ઉપજ્ઝાયિંસુ ''દિટ્ઠં વો, આવુસો, નનુ ઇદાનેવ અમ્હેહિ વુત્તં 'મહાકસ્સપો કસ્મા ચીવરાનિ ધોવતિ, ન એસો સત્થારા સદ્ધિં ગમિસ્સતી'તિ, યં અમ્હેહિ વુત્તં, તદેવ જાત''ન્તિ. સત્થા ભિક્ખૂનં કથં સુત્વા નિવત્તિત્વા ઠિતો આહ – ''ભિક્ખવે, કિં નામેતં કથેથા''તિ? ''મહાકસ્સપત્થેરં આરબ્ભ કથેમ, ભન્તે''તિ અત્તના કથિતનિયામેનેવ સબ્બં આરોચેસું. તં સુત્વા સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, તુમ્હે કસ્સપં 'કુલેસુ ચ પચ્ચયેસુ ચ લગ્ગો'તિ વદેથ, સો 'મમ વચનં કરિસ્સામી'તિ નિવત્તો. એસો હિ પુબ્બે પત્થનં કરોન્તોયેવ 'ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અલગ્ગો ચન્દૂપમો હુત્વા કુલાનિ ઉપસઙ્કમિતું સમત્થો ભવેય્ય'ન્તિ પત્થનં અકાસિ. નત્થેતસ્સ કુલે વા પચ્ચયે વા લગ્ગો, અહં ચન્દોપમપ્પટિપદઞ્ચેવ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૬) અરિયવંસપ્પટિપદઞ્ચ કથેન્તો મમ પુત્તં કસ્સપં આદિં કત્વા કથેસિ''ન્તિ આહ.

ભિક્ખૂ સત્થારં પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, કદા પન થેરેન પત્થના ઠપિતા''તિ? ''સોતુકામાત્થ, ભિક્ખવે''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. સત્થા તેસં, ''ભિક્ખવે, ઇતો કપ્પસતસહસ્સમત્થકે પદુમુત્તરો નામ બુદ્ધો લોકે ઉદપાદી''તિ વત્વા પદુમુત્તરપાદમૂલે તેન ઠપિતપત્થનં આદિં કત્વા સબ્બં થેરસ્સ પુબ્બચરિતં કથેસિ. તં થેરપાળિયં (થેરગા॰ ૧૦૫૪ આદયો) વિત્થારિતમેવ. સત્થા પન ઇમં થેરસ્સ પુબ્બચરિતં વિત્થારેત્વા ''ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, અહં ચન્દોપમપ્પટિપદઞ્ચેવ અરિયવંસપ્પટિપદઞ્ચ મમ પુત્તં કસ્સપં આદિં કત્વા કથેસિં, મમ પુત્તસ્સ કસ્સપસ્સ પચ્ચયેસુ વા કુલેસુ વા વિહારેસુ વા પરિવેણેસુ વા લગ્ગો નામ નત્થિ , પલ્લલે ઓતરિત્વા તત્થ ચરિત્વા ગચ્છન્તો રાજહંસો વિય કત્થચિ અલગ્ગોયેવ મમ પુત્તો''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૧. ''ઉય્યુઞ્જન્તિ સતીમન્તો, ન નિકેતે રમન્તિ તે;

હંસાવ પલ્લલં હિત્વા, ઓકમોકં જહન્તિ તે’’તિ.

તત્થ **ઉય્યુઞ્જન્તિ સતીમન્તો**તિ સતિવેપુલ્લપ્પત્તા ખીણાસવા અત્તના પટિવિદ્ધગુણેસુ ઝાનવિપસ્સનાદીસુ આવજ્જનસમાપજ્જનવુટ્ઠાનાધિટ્ઠાનપચ્ચવેક્ખણાહિ યુઞ્જન્તિ ઘટેન્તિ. **ન નિકેતે રમન્તિ તે**તિ તેસં આલયે રતિ નામ નત્થિ. **હંસાવા**તિ દેસનાસીસમેતં, અયં પનેત્થ અત્થો – યથા ગોચરસમ્પન્ને પલ્લલે સકુણા અત્તનો ગોચરં ગહેત્વા ગમનકાલે ‘‘મમ ઉદકં, મમ પદુમં, મમ ઉપ્પલં, મમ કણ્ણિકા’’તિ તસ્મિં ઠાને કઞ્ચિ આલયં અકત્વા અનપેક્ખાવ તં ઠાનં પહાય ઉપ્પતિત્વા આકાસે કીળમાના ગચ્છન્તિ; એવમેવં ખીણાસવા યત્થ કત્થચિ વિહરન્તાપિ કુલાદીસુ અલગ્ગા એવ વિહરિત્વા ગમનસમયેપિ તં ઠાનં પહાય ગચ્છન્તા ‘‘મમ વિહારો, મમ પરિવેણં, મમૂપટ્ઠાકા’’તિ અનાલયા અનુપેક્ખાવ ગચ્છન્તિ. **ઓકમોક**ન્તિ આલયાલયં, સબ્બાલયે પરિચ્ચજન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહાકસ્સપત્થેરવત્થુ દુતિયં.

૩. બેલટ્ઠસીસત્થેરવત્થુ

યેસં સન્નિચયો નત્થીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આયસ્મન્તં બેલટ્ઠસીસં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિરાયસ્મા અન્તોગામે એકં વીથિં પિણ્ડાય ચરિત્વા ભત્તકિચ્ચં કત્વા પુન અપરં વીથિં ચરિત્વા સુક્ખં કૂરં આદાય વિહારં હરિત્વા પટિસામેત્વા ‘‘નિબદ્ધં પિણ્ડપાતપરિયેસનં નામ દુક્ખ’’ન્તિ કતિપાહં ઝાનસુખેન વીતિનામેત્વા આહારેન અત્થે સતિ તં પરિભુઞ્જતિ. ભિક્ખૂ ઞત્વા ઉજ્ઝાયિત્વા તમત્થં ભગવતો આરોચેસું. સત્થા એતસ્મિં નિદાને આયતિં સન્નિધિકારપરિવજ્જનત્થાય ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેત્વાપિ થેરેન પન અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે અપ્પિચ્છતં નિસ્સાય કતત્તા તસ્સ દોસાભાવં પકાસેન્તો અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૨. ‘‘યેસં સન્નિચયો નત્થિ, યે પરિઞ્ઞાતભોજના;
સુઞ્ઞતો અનિમિત્તો ચ, વિમોક્ખો યેસં ગોચરો;
આકાસેવ સકુન્તાનં, ગતિ તેસં દુરન્નયા’’તિ.

તત્થ **સન્નિચયો**તિ દ્વે સન્નિચયા – કમ્મસન્નિચયો ચ, પચ્ચયસન્નિચયો ચ. તેસુ કુસલાકુસલકમ્મં **કમ્મસન્નિચયો** નામ, ચત્તારો પચ્ચયા **પચ્ચયસન્નિચયો** નામ. તત્થ વિહારે વસન્તસ્સ ભિક્ખુનો એકં ગુળપિણ્ડં, ચતુભાગમત્તં સપ્પિં, એકઞ્ચ તણ્ડુલનાળિં ઠપેન્તસ્સ પચ્ચયસન્નિચયો નત્થિ, તતો ઉત્તરિ હોતિ. **યેસં** અયં દુવિધોપિ સન્નિચયો **નત્થિ. પરિઞ્ઞાતભોજના**તિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતભોજના. યાગુઆદીનઞ્હિ યાગુભાવાદિજાનનં ઞાતપરિઞ્ઞા, આહારે પટિકૂલસઞ્ઞાવસેન પન ભોજનસ્સ પરિજાનનં તીરણપરિઞ્ઞા, કબળીકારાહારે છન્દરાગઅપકડ્ઢનઞાણં પહાનપરિઞ્ઞા. ઇમાહિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ **યે** પરિઞ્ઞાતભોજના. **સુઞ્ઞતો અનિમિત્તો ચા**તિ એત્થ અપ્પણિહિતવિમોક્ખોપિ ગહિતોયેવ. તીણિપિ ચેતાનિ નિબ્બાનસ્સેવ નામાનિ. નિબ્બાનઞ્હિ રાગદોસમોહાનં અભાવેન સુઞ્ઞતો, તેહિ ચ વિમુત્તન્તિ સુઞ્ઞતો વિમોક્ખો, તથા રાગાદિનિમિત્તાનં

અભાવેન અનિમિત્તં, તેહિ ચ વિમુત્તન્તિ અનિમિત્તો વિમોક્ખો, રાગાદિપણિધીનં પન અભાવેન અપ્પણિહિતં , તેહિ ચ વિમુત્તન્તિ અપ્પણિહિતો વિમોક્ખોતિ વુચ્ચતિ. ફલસમાપત્તિવસેન તં આરમ્મણં કત્વા વિહરન્તાનં અયં તિવિધો **વિમોક્ખો યેસં ગોચરો**. **ગતિ તેસં દુરન્નયા**તિ યથા નામ આકાસેન ગતાનં સકુણાનં પદનિક્ખેપસ્સ અદસ્સનેન ગતિ દુરન્નયા ન સક્કા જાનિતું, એવમેવ યેસં અયં દુવિધો સન્નિચયો નત્થિ, ઇમાહિ ચ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતભોજના, યેસઞ્ચ અયં વુત્તપ્પકારો વિમોક્ખો ગોચરો, તેસં તયો ભવા, ચતસ્સો યોનિયો, પઞ્ચ ગતિયો, સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો, નવ સત્તાવાસાતિ ઇમેસુ પઞ્ચસુ કોટ્ઠાસેસુ ઇમિના નામ ગતાતિ ગમનસ્સ અપઞ્ઞાયનતો ગતિ દુરન્નયા ન સક્કા પઞ્ઞાપેતુન્તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

બેલટ્ઠસીસત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. અનુરુદ્ધત્થેરવત્થુ

યસ્સાસવાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અનુરુદ્ધત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે થેરો જિણ્ણચીવરો સઙ્કારકૂટાદીસુ ચીવરં પરિયેસતિ. તસ્સ ઇતો તતિયે અત્તભાવે પુરાણદુતિયિકા તાવતિંસભવને નિબ્બત્તિત્વા જાલિની નામ દેવધીતા અહોસિ. સા થેરં ચોળકાનિ પરિયેસમાનં દિસ્વા થેરસ્સ અત્થાય તેરસહત્થાયતાનિ ચતુહત્થવિત્થતાનિ તીણિ દિબ્બદુસ્સાનિ ગહેત્વા ‘‘સચાહં ઇમાનિ ઇમિના નીહારેન દસ્સામિ, થેરો ન ગણ્હિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા તસ્સ ચોળકાનિ પરિયેસમાનસ્સ પુરતો એકસ્મિં સઙ્કારકૂટે યથા નેસં દસન્તમત્તમેવ પઞ્ઞાયતિ, તથા ઠપેસિ. થેરો તેન મગ્ગેન ચોળકપરિયેસમાનં ચરન્તો નેસં દસન્તં દિસ્વા તત્થેવ ગહેત્વા આકડ્ઢમાનો વુત્તપ્પમાણાનિ દિબ્બદુસ્સાનિ દિસ્વા ‘‘ઉક્કટ્ઠપંસુકૂલં વત ઇદ’’ન્તિ આદાય પક્કામિ. અથસ્સ ચીવરકરણદિવસે સત્થા પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો વિહારં ગન્ત્વા નિસીદિ, અસીતિમહાથેરાપિ તત્થેવ નિસીદિંસુ, ચીવરં સિબ્બેતું મહાકસ્સપત્થેરો મૂલે નિસીદિ, સારિપુત્તત્થેરો મજ્ઝે, આનન્દત્થેરો અગ્ગે, ભિક્ખુસઙ્ઘો સુત્તં વટ્ટેસિ, સત્થા સૂચિપાસકે આવુણિ, મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો યેન યેન અત્થો, તં તં ઉપનેન્તો વિચરિ.

દેવધીતાપિ અન્તોગામં પવિસિત્વા ‘‘ભોન્તા અય્યસ્સ નો અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ ચીવરં કરોન્તો સત્થા અસીતિમહાસાવકપરિવુતો પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં વિહારે નિસીદિ, યાગુઆદીનિ આદાય વિહારં ગચ્છથા’’તિ ભિક્ખં સમાદપેસિ. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરોપિ અન્તરાભત્તે મહાજમ્બુપેસિં આહરિ, પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ પરિક્ખીણં ખાદિતું નાસક્ખિંસુ. સક્કો ચીવરકરણટ્ઠાને ભૂમિપરિભણ્ડમકાસિ, ભૂમિ અલત્તકરસરઞ્જિતા વિય અહોસિ. ભિક્ખૂહિ પરિભુત્તાવસેસાનં યાગુખજ્જકભત્તાનં મહારાસિ અહોસિ. ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ ‘‘એત્તકાનં ભિક્ખૂનં કિં એવંબહુકેહિ યાગુઆદીહિ, નનુ નામ પમાણં સલ્લક્ખેત્વા એત્તકં નામ આહરથા’’તિ ઞાતકા ચ ઉપટ્ઠાકા ચ વત્તબ્બા સિયું, અનુરુદ્ધત્થેરો અત્તનો ઞાતિઉપટ્ઠાકાનં બહુભાવં ઞાપેતુકામો મઞ્ઞે’’તિ, અથ ને સત્થા ‘‘કિં, ભિક્ખવે, કથેથા’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇદં નામા’’તિ વુત્તે ‘‘કિં પન તુમ્હે, ભિક્ખવે, ‘ઇદં અનુરુદ્ધેન આહરાપિત’ન્તિ મઞ્ઞથા’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો અનુરુદ્ધો એવરૂપં વદેતિ. ન હિ ખીણાસવા પચ્ચયપટિસંયુત્તં કથં કથેન્તિ, અયં પન પિણ્ડપાતો દેવતાનુભાવેન નિબ્બત્તો’’તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૩. ‘‘યસ્સાસવા પરિક્ખીણા, આહારે ચ અનિસ્સિતો;

સુઞ્ઞતો અનિમિત્તો ચ, વિમોક્ખો યસ્સ ગોચરો;
આકાસેવ સકુન્તાનં, પદં તસ્સ દુરન્નય''ન્તિ.

તત્થ **યસ્સાસવા**તિ યસ્સ ચત્તારો આસવા **પરિક્ખીણા. આહારે ચ અનિસ્સિતો**તિ આહારસ્મિઞ્ચ તણ્હાદિટ્ઠિનિસ્સયેહિ અનિસ્સિતો. **પદં તસ્સ દુરન્નય**ન્તિ યથા **આકાસે** ગચ્છન્તાનં સકુણાનં ''ઇમસ્મિં ઠાને પાદેહિ અક્કમિત્વા ગતા, ઇદં ઠાનં ઉરેન પહરિત્વા ગતા, ઇદં સીસેન, ઇદં પક્ખેહી''તિ ન સક્કા ઞાતું, એવમેવ એવરૂપસ્સ ભિક્ખુનો ''નિરયપદેન વા ગતો, તિરચ્છાનયોનિપદેન વા''તિઆદિના નયેન પદં પઞ્ઞાપેતું નામ ન સક્કોતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિ ફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અનુરુદ્ધત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. મહાકચ્ચાયનત્થેરવત્થુ

યસ્સિન્દ્રિયાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પુબ્બારામે વિહરન્તો મહાકચ્ચાયનત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે ભગવા મહાપવારણાય મિગારમાતુયા પાસાદસ્સ હેટ્ઠા મહાસાવકપરિવુતો નિસીદિ. તસ્મિં સમયે મહાકચ્ચાયનત્થેરો અવન્તીસુ વિહરતિ. સો પનાયસ્મા દૂરતોપિ આગન્ત્વા ધમ્મસ્સવનં પગ્ગણ્હાતિયેવ. તસ્મા મહાથેરા નિસીદન્તા મહાકચ્ચાયનત્થેરસ્સ આસનં ઠપેત્વા નિસીદિંસુ. સક્કો દેવરાજા દ્વીહિ દેવલોકેહિ દેવપરિસાય સદ્ધિં આગન્ત્વા દિબ્બગન્ધમાલાદીહિ સત્થારં પૂજેત્વા ઠિતો મહાકચ્ચાયનત્થેરં અદિસ્વા કિં નુ ખો મમ, અય્યો, ન દિસ્સતિ, સાધુ ખો પનસ્સ સચે આગચ્છેય્યાતિ. થેરોપિ તં ખણઞ્ઞેવ આગન્ત્વા અત્તનો આસને નિસિન્નમેવ અત્તાનં દસ્સેસિ. સક્કો થેરં દિસ્વા ગોપ્ફકેસુ દળ્હં ગહેત્વા ''સાધુ વત મે, અય્યો, આગતો, અહં અય્યસ્સ આગમનમેવ પચ્ચાસીસામી''તિ વત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ પાદે સમ્બાહિત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ. ''સક્કો મુખં ઓલોકેત્વા સક્કારં કરોતિ, અવસેસમહાસાવકાનં એવરૂપં સક્કારં અકરિત્વા મહાકચ્ચાયનં દિસ્વા વેગેન ગોપ્ફકેસુ ગહેત્વા 'સાધુ વત મે, અય્યો, આગતો, અહં અય્યસ્સ આગમનમેવ પચ્ચાસીસામી'તિ વત્વા ઉભોહિ હત્થેહિ પાદે સમ્બાહિત્વા પૂજેત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતો''તિ. સત્થા તેસં તં કથં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, મમ પુત્તેન મહાકચ્ચાયનેન સદિસા ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારા ભિક્ખૂ દેવાનમ્પિ મનુસ્સાનમ્પિ પિયાયેવા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૪. ''યસ્સિન્દ્રિયાનિ સમથઙ્ગતાનિ,
અસ્સા યથા સારથિના સુદન્તા;
પહીનમાનસ્સ અનાસવસ્સ,
દેવાપિ તસ્સ પિહયન્તિ તાદિનો''તિ.

તસ્સત્થો – **યસ્સ** ભિક્ખુનો છેકેન **સારથિના સુદન્તા અસ્સા** વિય છ **ઇન્દ્રિયાનિ સમથં** દન્તભાવં નિબ્બિસેવનભાવં **ગતાનિ**, તસ્સ નવવિધં માનં પહાય ઠિતત્તા **પહીનમાનસ્સ** ચતુન્નં આસવાનં અભાવેન

અનાસવસ્સ. **તાદિનો**તિ તાદિભાવસણ્ઠિતસ્સ તથારૂપસ્સ **દેવાપિ પિહયન્તિ**, મનુસ્સાપિ દસ્સનઞ્ચ આગમનઞ્ચ પત્થેન્તિયેવાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહાકચ્ચાયનત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

પથવિસમોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે આયસ્મા સારિપુત્તો વુટ્ઠવસ્સો ચારિકં પક્કમિતુકામો ભગવન્તં આપુચ્છિત્વા વન્દિત્વા અત્તનો પરિવારેન સદ્ધિં નિક્ખમિ. અઞ્ઞેપિ બહૂ ભિક્ખૂ થેરં અનુગચ્છિંસુ. થેરો ચ નામગોત્તવસેન પઞ્ઞાયમાને ભિક્ખૂ નામગોત્તવસેન કથેત્વા નિવત્તાપેસિ. અઞ્ઞતરો નામગોત્તવસેન અપાકટો ભિક્ખુ ચિન્તેસિ – ‘‘અહો વત મમ્પિ નામગોત્તવસેન પગ્ગણ્હન્તો કથેત્વા નિવત્તાપેય્યા’’તિ થેરો મહાભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અન્તરે તં ન સલ્લક્ખેસિ. સો ‘‘અઞ્ઞે વિય ભિક્ખૂ ન મં પગ્ગણ્હાતી’’તિ થેરે આઘાતં બન્ધિ. થેરસ્સપિ સઙ્ઘાટિકણ્ણો તસ્સ ભિક્ખુનો સરીરં ફુસિ, તેનાપિ આઘાતં બન્ધિયેવ. સો ‘‘દાનિ થેરો વિહારૂપચારં અતિક્કન્તો ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘આયસ્મા મં, ભન્તે, સારિપુત્તો તુમ્હાકં અગ્ગસાવકોમ્હીતિ કણ્ણસક્ખલિં ભિન્દન્તો વિય પહરિત્વા અખમાપેત્વાવ ચારિકં પક્કન્તો’’તિ આહ. સત્થા થેરં પક્કોસાપેસિ.

તસ્મિં ખણે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ચ આનન્દત્થેરો ચ ચિન્તેસું – ‘‘અમ્હાકં અગ્ગજેટ્ઠભાતરા ઇમસ્સ ભિક્ખુનો અપહટભાવં સત્થા નો ન જાનાતિ, સીહનાદં પન નદાપેતુકામો ભવિસ્સતીતિ પરિસં સન્નિપાતાપેસ્સામા’’તિ. તે કુઞ્ચિકહત્થા પરિવેણદ્વારાનિ વિવરિત્વા ‘‘અભિક્કમથાયસ્મન્તો , અભિક્કમથાયસ્મન્તો, ઇદાનાયસ્મા સારિપુત્તો ભગવતો સમ્મુખા સીહનાદં નદિસ્સતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૧૧) મહાભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેસું. થેરોપિ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિ. અથ નં સત્થા તમત્થં પુચ્છિ. થેરો ‘‘નાયં ભિક્ખુ મયા પહટો’’તિ અવત્વાવ અત્તનો ગુણકથં કથેન્તો ‘‘યસ્સ નૂન, ભન્તે, કાયે કાયગતાસતિ અનુપટ્ઠિતા અસ્સ, સો ઇધ અઞ્ઞતરં સબ્રહ્મચારિં આસજ્જ અપ્પટિનિસ્સજ્જ ચારિકં પક્કમેય્યા’’તિ વત્વા ‘‘સેય્યથાપિ, ભન્તે, પથવિયં સુચિમ્પિ નિક્ખિપન્તિ, અસુચિમ્પિ નિક્ખિપન્તી’’તિઆદિના નયેન અત્તનો પથવીસમચિત્તતઞ્ચ આપોતેજોવાયો
રજોહરણચણ્ડાલકુમારકઉસભછિન્નવિસાણસમચિત્તતઞ્ચ અહિકુણપાદીહિ વિય અત્તનો કાયેન અટ્ટિયનઞ્ચ મેદકથાલિકા વિય અત્તનો કાયપરિહરણઞ્ચ પકાસેસિ. ઇમાહિ ચ પન નવહિ ઉપમાહિ થેરે અત્તનો ગુણે કથેન્તે નવસુપિ ઠાનેસુ ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાપથવી કમ્પિ. રજોહરણચણ્ડાલકુમારકમેદકથાલિકો પમાનં પન આહરણકાલે પુથુજ્જના ભિક્ખૂ અસ્સૂનિ સન્ધારેતું નાસક્ખિંસુ, ખીણાસવાનં ધમ્મસંવેગો ઉદપાદિ.

થેરે અત્તનો ગુણં કથેન્તેયેવ અબ્ભાચિક્ખનકસ્સ ભિક્ખુનો સકલસરીરે ડાહો ઉપ્પજ્જિ, સો તાવદેવ ભગવતો પાદેસુ પતિત્વા અત્તનો અબ્ભાચિક્ખનદોસં પકાસેત્વા અચ્ચયં દેસેસિ. સત્થા થેરં આમન્તેત્વા, ‘‘સારિપુત્ત, ખમ ઇમસ્સ મોઘપુરિસસ્સ, યાવસ્સ સત્તધા મુદ્ધા ન ફલતી’’તિ આહ. થેરો ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ‘‘ખમામહં, ભન્તે, તસ્સ આયસ્મતો, ખમતુ ચ મે સો આયસ્મા, સચે મય્હં દોસો અત્થી’’તિ આહ. ભિક્ખૂ કથયિંસુ ‘‘પસ્સથ દાનાવુસો, થેરસ્સ અનોપમગુણં, એવરૂપસ્સ નામ મુસાવાદેન અબ્ભાચિક્ખનકસ્સ ભિક્ખુનો ઉપરિ

અપ્પમત્તકમ્પિ કોપં વા દોસં વા અકત્વા સયમેવ ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ખમાપેતી''તિ. ''સત્થા તં કથં સુત્વા, ભિક્ખવે, કિં કથેથા''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇદં નામ, ભન્તે''તિ વુત્તે, ''ન ભિક્ખવે, સક્કા સારિપુત્તસદિસાનં કોપં વા દોસં વા ઉપ્પાદેતું , મહાપથવીસદિસં, ભિક્ખવે, ઇન્દખીલસદિસં પસન્નઉદકરહદસદિસઞ્ચ સારિપુત્તસ્સ ચિત્ત''ન્તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૫. ''પથવિસમો નો વિરુજ્ઝતિ,
ઇન્દખિલુપમો તાદિ સુબ્બતો;
રહદોવ અપેતકદ્દમો,
સંસારા ન ભવન્તિ તાદિનો''તિ.

તસ્સત્થો – ભિક્ખવે, યથા નામ પથવિયં સુચીનિ ગન્ધમાલાદીનિપિ નિક્ખિપન્તિ, અસુચીનિ મુત્તકરીસાદીનિપિ નિક્ખિપન્તિ, યથા નામ નગરદ્વારે નિખાતં ઇન્દખીલં દારકાદયો ઓમુત્તેન્તિપિ ઊહદન્તિપિ, અપરે પન તં ગન્ધમાલાદીહિ સક્કરોન્તિ. તત્થ પથવિયા ઇન્દખીલસ્સ ચ નેવ અનુરોધો ઉપ્પજ્જતિ, ન વિરોધો; એવમેવ ય્વાયં ખીણાસવો ભિક્ખુ અટ્ઠહિ લોકધમ્મેહિ અકમ્પિયભાવેન **તાદિ**, વતાનં સુન્દરતાય **સુબ્બતો**. સો ''ઇમે મં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ સક્કરોન્તિ, ઇમે પન ન સક્કરોન્તી''તિ સક્કારઞ્ચ અસક્કારઞ્ચ કરોન્તેસુ નેવ અનુરુજ્ઝતિ, **નો વિરુજ્ઝતિ**, અથ ખો **પથવિસમો** ચ **ઇન્દખિલુપમો** એવ ચ હોતિ. યથા ચ અપગતકદ્દમો **રહદો** પસન્નોદકો હોતિ, એવં અપગતકિલેસતાય રાગકદ્દમાદીહિ અકદ્દમો વિપ્પસન્નોવ હોતિ. **તાદિનો**તિ તસ્સ પન એવરૂપસ્સ સુગતિદુગ્ગતીસુ સંસરણવસેન **સંસારા** નામ ન હોન્તીતિ.

દેસનાવસાને નવ ભિક્ખુસહસ્સાનિ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ છટ્ઠં.

૭. કોસમ્બિવાસીતિસ્સત્થેરસામણેરવત્થુ

સન્તં તસ્સ મનં હોતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિસ્સત્થેરસ્સ સામણેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર કોસમ્બિવાસી કુલપુત્તો સત્થુ સાસને પબ્બજિત્વા લદ્ધુપસમ્પદો ''કોસમ્બિવાસીતિસ્સત્થેરો''તિ પઞ્ઞાયિ. તસ્સ કોસમ્બિયં વુટ્ઠવસ્સસ્સ ઉપટ્ઠાકો તિચીવરઞ્ચેવ સપ્પિફાણિતઞ્ચ આહરિત્વા પાદમૂલે ઠપેસિ. અથ નં થેરો આહ – ''કિં ઇદં ઉપાસકા''તિ. ''નનુ મયા, ભન્તે, તુમ્હે વસ્સં વાસિતા, અમ્હાકઞ્ચ વિહારે વુટ્ઠવસ્સા ઇમં લાભં લભન્તિ, ગણ્હથ, ભન્તે''તિ. ''હોતુ, ઉપાસક, ન મય્હં ઇમિના અત્થો''તિ. ''કિં કારણા, ભન્તે''તિ? ''મમ સન્તિકે કપ્પિયકારકો સામણેરોપિ નત્થિ, આવુસો''તિ. ''સચે, ભન્તે, કપ્પિયકારકો નત્થિ, મમ પુત્તો અય્યસ્સ સન્તિકે સામણેરો ભવિસ્સતી''તિ. થેરો અધિવાસેસિ. ઉપાસકો સત્તવસ્સિકં અત્તનો પુત્તં થેરસ્સ સન્તિકં નેત્વા ''ઇમં પબ્બાજેથા''તિ અદાસિ. અથસ્સ થેરો કેસે તેમેત્વા તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં દત્વા પબ્બાજેસિ . સો ખુરગ્ગેયેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

થેરો તં પબ્બાજેત્વા અડ્ઢમાસં તત્થ વસિત્વા ''સત્થારં પસ્સિસ્સામી''તિ સામણેરં ભણ્ડકં ગાહાપેત્વા ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકં વિહારં પાવિસિ. સામણેરો ઉપજ્ઝાયસ્સ સેનાસનં ગહેત્વા પટિજગ્ગિ. તસ્સ તં

પટિજગ્ગન્તસ્સેવ વિકાલો જાતો, તેન અત્તનો સેનાસનં પટિજગ્ગિતું નાસક્ખિ. અથ નં ઉપટ્ઠાનવેલાયં આગન્ત્વા નિસિન્નં થેરો પુચ્છિ – ''સામણેર, અત્તનો વસનટ્ઠાનં પટિજગ્ગિત''ન્તિ? ''ભન્તે, પટિજગ્ગિતું ઓકાસં નાલત્થ''ન્તિ. ''તેન હિ મમ વસનટ્ઠાનેયેવ વસ, દુક્ખં તે આગન્તુકટ્ઠાને બહિ વસિતુ''ન્તિ તં ગહેત્વાવ સેનાસનં પાવિસિ. થેરો પન પુથુજ્જનો નિપન્નમત્તોવ નિદ્દં ઓક્કમિ. સામણેરો ચિન્તેસિ – ''અજ્જ મે ઉપજ્ઝાયેન સદ્ધિં તતિયો દિવસો એકસેનાસને વસન્તસ્સ, 'સચે નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયિસ્સામિ, થેરો સહસેય્યં આપજ્જેય્યા'તિ નિસિન્નકોવ વીતિનામેસ્સામી''તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ મઞ્ચકસમીપે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નકોવ રત્તિં વીતિનામેસિ. થેરો પચ્ચૂસકાલે પચ્ચુટ્ઠાય ''સામણેરં નિક્ખમાપેતું વટ્ટતી''તિ મઞ્ચકપસ્સે ઠપિતબીજનિં ગહેત્વા બીજનિપત્તસ્સ અગ્ગેન સામણેરસ્સ કટસારકં પહરિત્વા બીજનિં ઉદ્ધં ઉક્ખિપન્તો ''સામણેર, બહિ નિક્ખમા''તિ આહ, બીજનિપત્તદણ્ડકો અક્ખિમ્હિ પટિહઞ્ઞિ, તાવદેવ અક્ખિ ભિજ્જિ. સો ''કિં, ભન્તે''તિ વત્વા ઉટ્ઠાય ''બહિ નિક્ખમા''તિ વુત્તે ''અક્ખિ મે, ભન્તે, ભિન્ન''ન્તિ અવત્વા એકેન હત્થેન પટિચ્છાદેત્વા નિક્ખમિ. વત્તકરણકાલે ચ પન ''અક્ખિ મે ભિન્ન''ન્તિ તુણ્હી અનિસીદિત્વા એકેન હત્થેન અક્ખિં ગહેત્વા એકેન હત્થેન મુટ્ઠિસમ્મુઞ્જનિં આદાય વચ્ચકુટિઞ્ચ મુખધોવનટ્ઠાનઞ્ચ સમ્મજ્જિત્વા મુખધોવનોદકઞ્ચ ઠપેત્વા પરિવેણં સમ્મજ્જિ. સો ઉપજ્ઝાયસ્સ દન્તકટ્ઠં દદમાનો એકેનેવ હત્થેન અદાસિ.

અથ નં ઉપજ્ઝાયો આહ – ''અસિક્ખિતો વતાયં સામણેરો, આચરિયુપજ્ઝાયાનં એકેન હત્થેન દન્તકટ્ઠં દાતું ન વટ્ટતી''તિ. જાનામહં, ભન્તે, ''ન એવં વટ્ટતી''તિ, એકો પન મે હત્થો ન તુચ્છોતિ. ''કિં સામણેરા''તિ? સો આદિતો પટ્ઠાય તં પવત્તિં આરોચેસિ. થેરો સુત્વાવ સંવિગ્ગમાનસો ''અહો વત મયા ભારિયં કમ્મં કત''ન્તિ વત્વા ''ખમાહિ મે, સપ્પુરિસ, નાહમેતં જાનામિ, અવસ્સયો મે હોહી''તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સત્તવસ્સિકદારકસ્સ પાદમૂલે ઉક્કુટિકં નિસીદિ. અથ નં સામણેરો આહ – ''નાહં, ભન્તે, એતદત્થાય કથેસિં, તુમ્હાકં ચિત્તં અનુરક્ખન્તેન મયા એવં વુત્તં નેવેત્થ તુમ્હાકં દોસો અત્થિ, ન મય્હં. વટ્ટસ્સેવેસો દોસો, મા ચિન્તયિત્થ, મયા તુમ્હાકં વિપ્પટિસારં રક્ખન્તેનેવ નારોચિત''ન્તિ. થેરો સામણેરેન અસ્સાસિયમાનોપિ અનસ્સાસિત્વા ઉપ્પન્નસંવેગો સામણેરસ્સ ભણ્ડકં ગહેત્વા સત્થુ સન્તિકં પાયાસિ. સત્થાપિસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તોવ નિસીદિ. સો ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા સત્થારા સદ્ધિં પટિસમ્મોદનં કત્વા ''ખમનીયં તે ભિક્ખુ, કિઞ્ચિ અતિરેકં અફાસુકં અત્થી''તિ પુચ્છિતો આહ – ''ખમનીયં, ભન્તે, નત્થિ મે કિઞ્ચિ અતિરેકં અફાસુકં, અપિચ ખો પન મે અયં દહરસામણેરો વિય અઞ્ઞો અતિરેકગુણો ન દિટ્ઠપુબ્બો''તિ. ''કિં પન ઇમિના કતં ભિક્ખૂ''તિ. સો આદિતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં ભગવતો આરોચેન્તો આહ – ''એવં, ભન્તે, મયા ખમાપિયમાનો મં એવં વદેસિ 'નેવેત્થ તુમ્હાકં દોસો અત્થિ, ન મય્હં. વટ્ટસ્સેવેસો દોસો, તુમ્હે મા ચિન્તયિત્થા'તિ, ઇતિ મં અસ્સાસેસિયેવ, મયિ નેવ કોપં, ન દોસમકાસિ, ન મે, ભન્તે, એવરૂપો ગુણસમ્પન્નો દિટ્ઠપુબ્બો''તિ. અથ નં સત્થા ''ભિક્ખુ ખીણાસવા નામ ન કસ્સચિ કુપ્પન્તિ, ન દુસ્સન્તિ, સન્તિન્દ્રિયા સન્તમાનસાવ હોન્તી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૬. ''સન્તં તસ્સ મનં હોતિ, સન્તા વાચા ચ કમ્મ ચ;
સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તસ્સ, ઉપસન્તસ્સ તાદિનો''તિ.

તત્થ **સન્તં તસ્સા**તિ તસ્સ ખીણાસવસામણેરસ્સ અભિજ્ઝાદીનં અભાવેન **મનં** સન્તમેવ **હોતિ** ઉપસન્તં નિબ્બુતં . તથા મુસાવાદાદીનં અભાવેન **વાચા ચ** પાણાતિપાતાદીનં અભાવેન કાયકમ્મઞ્ચ સન્તમેવ હોતિ. **સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તસ્સા**તિ નયેન હેતુના જાનિત્વા પઞ્ચહિ વિમુત્તીહિ વિમુત્તસ્સ. **ઉપસન્તસ્સા**તિ અબ્ભન્તરે રાગાદીનં ઉપસમેન ઉપસન્તસ્સ. **તાદિનો**તિ તથારૂપસ્સ ગુણસમ્પન્નસ્સાતિ.

દેસનાવસાને કોસમ્બિવાસીતિસ્સત્થેરો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. સેસમહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

કોસમ્બિવાસીતિસ્સત્થેરસામણેરવત્થુ સત્તમં.

૮. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

અસ્સદ્ધોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે તિંસમત્તા આરઞ્ઞકા ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા તેસં સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા સારિપુત્તત્થેરં આમન્તેત્વા ''સદ્દહસિ ત્વં, સારિપુત્ત, સદ્ધિન્દ્રિયં ભાવિતં બહુલીકતં અમતોગધં હોતિ અમતપરિયોસાન''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૫૧૪) એવં પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ આરબ્ભ પઞ્હં પુચ્છિ. થેરો ''ન ખ્વાહં, ભન્તે, એત્થ ભગવતો સદ્ધાય ગચ્છામિ, સદ્ધિન્દ્રિયં...પે॰... અમતપરિયોસાનં. યેસઞ્હેતં, ભન્તે, અઞ્ઞાતં અસ્સ અદિટ્ઠં અવિદિતં અસચ્છિકતં અફસ્સિતં પઞ્ઞાય, તે તત્થ પરેસં સદ્ધાય ગચ્છેય્યું. સદ્ધિન્દ્રિયં... પે॰... અમતપરિયોસાન''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૫૧૪) એવં તં પઞ્હં બ્યાકાસિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''સારિપુત્તત્થેરો મિચ્છાગહણં નેવ વિસ્સજ્જેસિ, અજ્જાપિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ન સદ્દહતિયેવા''તિ. તં સુત્વા સત્થા ''કિં નામેતં, ભિક્ખવે, વદેથ. અહઞ્હિ 'પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ અભાવેત્વા સમથવિપસ્સનં અવડ્ઢેત્વા મગ્ગફલાનિ સચ્છિકાતું સમત્થો નામ અત્થીતિ સદ્દહસિ ત્વં સારિપુત્તો'તિ પુચ્છિં. સો 'એવં સચ્છિકરોન્તો અત્થિ નામાતિ ન સદ્દહામિ, ભન્તે'તિ કથેસિ. ન દિન્નસ્સ વા કતસ્સ વા ફલં વિપાકં ન સદ્દહતિ, નાપિ બુદ્ધાદીનં ગુણં ન સદ્દહતિ. એસો પન અત્તના પટિવિદ્ધેસુ ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલધમ્મેસુ પરેસં સદ્ધાય ન ગચ્છતિ. તસ્મા અનુપવજ્જો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૭. ''અસ્સદ્ધો અકતઞ્ઞૂ ચ, સન્ધિચ્છેદો ચ યો નરો,
હતાવકાસો વન્તાસો, સ વે ઉત્તમપોરિસો''તિ.

તસ્સત્થો – અત્તનો પટિવિદ્ધગુણં પરેસં કથાય ન સદ્દહતીતિ **અસ્સદ્ધો**. અકતં નિબ્બાનં જાનાતીતિ **અકતઞ્ઞૂ** , સચ્છિકતનિબ્બાનોતિ અત્થો. વટ્ટસન્ધિં, સંસારસન્ધિં છિન્દિત્વા ઠિતોતિ **સન્ધિચ્છેદો**. કુસલાકુસલકમ્મબીજસ્સ ખીણત્તા નિબ્બત્તનાવકાસો હતો અસ્સાતિ **હતાવકાસો**. ચતૂહિ મગ્ગેહિ કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ કતત્તા,સબ્બા આસા ઇમિના વન્તાતિ **વન્તાસો**. સો એવરૂપો **નરો**. પટિવિદ્ધલોકુત્તરધમ્મતાય પુરિસેસુ ઉત્તમભાવં પત્તોતિ **પુરિસુત્તમો**તિ.

ગાથાવસાને તે આરઞ્ઞકા તિંસમત્તા ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સેસજનસ્સાપિ સત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. ખદિરવનિયરેવતત્થેરવત્થુ

ગામે વાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ખદિરવનિયરેવતત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

આયસ્મા હિ સારિપુત્તો સત્તાસીતિકોટિધનં પહાય પબ્બજિત્વા ચાલા, ઉપચાલા, સીસૂપચાલાતિ તિસ્સો ભગિનિયો, ચુન્દો ઉપસેનોતિ ઇમે દ્વે ચ ભાતરો પબ્બાજેસિ. રેવતકુમારો એકોવ ગેહે અવસિટ્ઠો. અથસ્સ માતા ચિન્તેસિ – ‘‘મમ પુત્તો ઉપતિસ્સો એત્તકં ધનં પહાય પબ્બજિત્વા તિસ્સો ચ ભગિનિયો દ્વે ચ ભાતરો પબ્બાજેસિ, રેવતો એકોવ અવસેસો. સચે ઇમમ્પિ પબ્બાજેસ્સતિ, એત્તકં નો ધનં નસ્સિસ્સતિ, કુલવંસો પચ્છિજ્જિસ્સતિ, દહરકાલેયેવ નં ઘરાવાસેન બન્ધિસ્સામી’’તિ. સારિપુત્તત્થેરોપિ પટિકચ્ચેવ ભિક્ખૂ આણાપેસિ ‘‘સચે, આવુસો, રેવતો પબ્બજિતુકામો આગચ્છતિ, આગતમત્તમેવ નં પબ્બાજેય્યાથ, મમ માતાપિતરો મિચ્છાદિટ્ઠિકા, કિં તેહિ આપુચ્છિતેહિ, અહમેવ તસ્સ માતા ચ પિતા ચા’’તિ. માતાપિસ્સ રેવતકુમારં સત્તવસ્સિકમેવ ઘરબન્ધનેન બન્ધિતુકામા સમાનજાતિકે કુલે દારિકં વારેત્વા દિવસં વવત્થપેત્વા કુમારં મણ્ડેત્વા પસાધેત્વા મહતા પરિવારેન સદ્ધિં આદાય કુમારિકાય ઞાતિઘરં અગમાસિ. અથ નેસં કતમઙ્ગલાનં દ્વિન્નમ્પિ ઞાતકેસુ સન્નિપતિતેસુ ઉદકપાતિયં હત્થે ઓતારેત્વા મઙ્ગલાનિ વત્વા કુમારિકાય વુદ્ધિં આકઙ્ખમાના ઞાતકા ‘‘તવ અય્યિકાય દિટ્ઠધમ્મં પસ્સ, અય્યિકા વિય ચિરં જીવ, અમ્મા’’તિ આહંસુ. રેવતકુમારો ‘‘કો નુ ખો ઇમિસ્સા અય્યિકાય દિટ્ઠધમ્મો’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘કતરા ઇમિસ્સા અય્યિકા’’તિ પુચ્છિ. અથ નં આહંસુ, ‘‘તાત, કિં ન પસ્સસિ ઇમં વીસવસ્સસતિકં ખણ્ડદન્તં પલિતકેસં વલિત્તચં તિલકાહતગત્તં ગોપાનસિવઙ્કં, એસા એતિસ્સા અય્યિકા’’તિ. ‘‘કિં પન અયમ્પિ એવરૂપા ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘સચે જીવિસ્સતિ, ભવિસ્સતિ, તાતા’’તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘એવરૂપમ્પિ નામ સરીરં જરાય ઇમં વિપ્પકારં પાપુણિસ્સતિ, ઇમં મે ભાતરા ઉપતિસ્સેન દિટ્ઠં ભવિસ્સતિ, અજ્જેવ મયા પલાયિત્વા પબ્બજિતું વટ્ટતી’’તિ. અથ નં ઞાતકા કુમારિકાય સદ્ધિં એકયાનં આરોપેત્વા આદાય પક્કમિંસુ.

સો થોકં ગન્ત્વા સરીરકિચ્ચં અપદિસિત્વા ‘‘ઠપેથ તાવ યાનં, ઓતરિત્વા આગમિસ્સામી’’તિ યાના ઓતરિત્વા એકસ્મિં ગુમ્બે થોકં પપઞ્ચં કત્વા અગમાસિ. પુનપિ થોકં ગન્ત્વા તેનેવ અપદેસેન ઓતરિત્વા અભિરુહિ, પુનપિ તથેવ અકાસિ. અથસ્સ ઞાતકા ‘‘અદ્ધા ઇમસ્સ ઉટ્ઠાનાનિ વત્તન્તી’’તિ સલ્લક્ખેત્વા નાતિદળ્હં આરક્ખં કરિંસુ. સો પુનપિ થોકં ગન્ત્વા તેનેવ અપદેસેન ઓતરિત્વા ‘‘તુમ્હે પાજેન્તો પુરતો ગચ્છથ, મયં પચ્છતો સણિકં આગમિસ્સામા’’તિ વત્વા ઓતરિત્વા ગુમ્બાભિમુખો અહોસિ. ઞાતકાપિસ્સ ‘‘પચ્છતો આગમિસ્સતી’’તિ સઞ્ઞાય યાનં પાજેન્તા ગમિંસુ. સોપિ તતો પલાયિત્વા એકસ્મિં પદેસે તિંસમત્તા ભિક્ખૂ વસન્તિ, તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા આહ – ‘‘પબ્બાજેથ મં, ભન્તે’’તિ. ‘‘આવુસો, ત્વં સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતો, મયં તે રાજપુત્તભાવં વા અમચ્ચપુત્તભાવં વા ન જાનામ, કથં પબ્બાજેસ્સામા’’તિ? ‘‘તુમ્હે મં, ભન્તે, ન જાનાથા’’તિ? ‘‘ન જાનામાવુસો’’તિ. ‘‘અહં ઉપતિસ્સસ્સ કનિટ્ઠભાતિકો’’તિ. ‘‘કો એસ ઉપતિસ્સો નામા’’તિ? ‘‘ભન્તે, ભદન્તા મમ ભાતરં ‘સારિપુત્તો’તિ વદન્તિ, તસ્મા મયા ‘ઉપતિસ્સો’તિ વુત્તે ન જાનન્તી’’તિ. ‘‘કિં પન ત્વં સારિપુત્તત્થેરસ્સ કનિટ્ઠભાતિકો’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘તેન હિ એહિ, ભાતરા તે અનુઞ્ઞાતમેવા’’તિ વત્વા ભિક્ખૂ તસ્સ આભરણાનિ ઓમુઞ્ચાપેત્વા એકમન્તં ઠપેત્વા તં પબ્બાજેત્વા થેરસ્સ સાસનં પહિણિંસુ. થેરો તં સુત્વા ભગવતો આરોચેસિ – ‘‘ભન્તે, ‘આરઞ્ઞિકભિક્ખૂહિ કિર રેવતો પબ્બાજિતો’તિ સાસનં પહિણિંસુ, ગન્ત્વા તં પસ્સિત્વા આગમિસ્સામી’’તિ. સત્થા ‘‘અધિવાસેહિ તાવ, સારિપુત્તા’’તિ ગન્તું ન અદાસિ. થેરો પુન કતિપાહચ્ચયેન સત્થારં આપુચ્છિ. સત્થા ‘‘અધિવાસેહિ તાવ, સારિપુત્ત, મયમ્પિ આગમિસ્સામા’’તિ નેવ ગન્તું અદાસિ.

સામણેરોપિ ‘‘સચાહં ઇધ વસિસ્સામિ , ઞાતકા મં અનુબન્ધિત્વા પક્કોસિસ્સન્તી’’તિ તેસં ભિક્ખૂનં સન્તિકે યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હિત્વા પત્તચીવરમાદાય ચારિકં ચરમાનો તતો તિંસયોજનિકે ઠાને ખદિરવનં

ગન્ત્વા અન્તોવસ્સેયેવ તેમાસબ્ભન્તરે સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. થેરોપિ પવારેત્વા સત્થારં પુન તત્થ ગમનત્થાય આપુચ્છિ. સત્થા ‘‘મયમ્પિ ગમિસ્સામ, સારિપુત્તા’’તિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિ. થોકં ગતકાલે આનન્દત્થેરો દ્વેધાપથે ઠત્વા સત્થારં આહ – ‘‘ભન્તે, રેવતસ્સ સન્તિકં ગમનમગ્ગેસુ અયં પરિહારપથો સટ્ઠિયોજનિકો મનુસ્સાવાસો, અયં ઉજુમગ્ગો તિંસયોજનિકો અમનુસ્સપરિગ્ગહિતો, કતરેન ગચ્છામા’’તિ. ‘‘સીવલિ, પન, આનન્દ, અમ્હેહિ સદ્ધિં આગતો’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘સચે, સીવલિ, આગતો, ઉજુમગ્ગમેવ ગણ્હાહી’’તિ. સત્થા કિર ‘‘અહં તુમ્હાકં યાગુભત્તં ઉપ્પાદેસ્સામિ, ઉજુમગ્ગં ગણ્હાહી’’તિ અવત્વા ‘‘તેસં તેસં જનાનં પુઞ્ઞસ્સ વિપાકદાનટ્ઠાનં એત’’ન્તિ ઞત્વા ‘‘સચે, સીવલિ, આગતો, ઉજુમગ્ગં ગણ્હાહી’’તિ આહ. સત્થરિ પન તં મગ્ગં પટિપન્ને દેવતા ‘‘અમ્હાકં અય્યસ્સ સીવલિત્થેરસ્સ સક્કારં કરિસ્સામા’’તિ ચિન્તેત્વા એકેકયોજને વિહારે કારેત્વા એકયોજનતો ઉદ્ધં ગન્તું અદત્વા પાતો વુટ્ઠાય દિબ્બયાગુઆદીનિ ગહેત્વા, ‘‘અય્યો, નો સીવલિત્થેરો કહં નિસિન્નો’’તિ વિચરન્તિ. થેરો અત્તનો અભિહટં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાપેસિ. એવં સત્થા સપરિવારો તિંસયોજનિકં કન્તારં સીવલિત્થેરસ્સ પુઞ્ઞં અનુભવમાનોવ આગમાસિ. રેવતત્થેરોપિ સત્થુ આગમનં ઞત્વા ભગવતો ગન્ધકુટિં માપેત્વા પઞ્ચ કૂટાગારસતાનિ, પઞ્ચ ચઙ્કમનસતાનિ, પઞ્ચરત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનસતાનિ ચ માપેસિ. સત્થા તસ્સ સન્તિકે માસમત્તમેવ વસિ. તસ્મિં વસમાનોપિ સીવલિત્થેરસ્સેવ પુઞ્ઞં અનુભવિ.

તત્થ પન દ્વે મહલ્લકભિક્ખૂ સત્થુ ખદિરવનં પવિસનકાલે એવં ચિન્તયિંસુ – ‘‘અયં ભિક્ખુ એત્તકં નવકમ્મં કરોન્તો કિં સક્ખિસ્સતિ સમણધમ્મં કાતું, સત્થા ‘સારિપુત્તસ્સ કનિટ્ઠો’તિ મુખોલોકનકિચ્ચં કરોન્તો એવરૂપસ્સ નવકમ્મિકસ્સ ભિક્ખુસ્સ સન્તિકં આગતો’’તિ. સત્થાપિ તં દિવસં પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેત્વા તે ભિક્ખૂ દિસ્વા તેસં ચિત્તાચારં અઞ્ઞાસિ. તસ્મા તત્થ માસમત્તં વસિત્વા નિક્ખમનદિવસે યથા તે ભિક્ખૂ અત્તનો તેલનાળિઞ્ચ ઉદકતુમ્બઞ્ચ ઉપાહનાનિ ચ પમુસ્સન્તિ, તથા અધિટ્ઠહિત્વા નિક્ખમન્તો વિહારૂપચારતો બહિ નિક્ખન્તકાલે ઇદ્ધિં વિસ્સજ્જેસિ. અથ તે ભિક્ખૂ ‘‘મયા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ પમુટ્ઠં , મયાપિ પમુટ્ઠ’’ન્તિ ઉભોપિ નિવત્તિત્વા તં ઠાનં અસલ્લક્ખેત્વા ખદિરરુક્ખકણ્ટકેહિ વિજ્ઝમાના વિચરિત્વા એકસ્મિં ખદિરરુક્ખે ઓલમ્બન્તં અત્તનો ભણ્ડકં દિસ્વા આદાય પક્કમિંસુ. સત્થાપિ ભિક્ખુસઙ્ઘં આદાય પુન માસમત્તેનેવ સીવલિત્થેરસ્સ પુઞ્ઞં અનુભવમાનો પટિગન્ત્વા પુબ્બારામં પાવિસિ.

અથ તે મહલ્લકભિક્ખૂ પાતોવ મુખં ધોવિત્વા ‘‘આગન્તુકભત્તદાયિકાય વિસાખાય ઘરં યાગું પિવિસ્સામા’’તિ ગન્ત્વા યાગું પિવિત્વા ખજ્જકં ખાદિત્વા નિસીદિંસુ. અથ ને વિસાખા પુચ્છિ – ‘‘તુમ્હેપિ, ભન્તે, સત્થારા સદ્ધિં રેવતત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં અગમિત્થા’’તિ. ‘‘આમ, ઉપાસિકેતિ, રમણીયં, ભન્તે, થેરસ્સ વસનટ્ઠાન’’ન્તિ. ‘‘કુતો તસ્સ રમણીયતા સેતકણ્ટકખદિરરુક્ખગહનં પેતાનં નિવાસનટ્ઠાનસદિસં ઉપાસિકે’’તિ. અથઞ્ઞે દ્વે દહરભિક્ખૂ આગમિંસુ. ઉપાસિકા તેસમ્પિ યાગુખજ્જકં દત્વા તથેવ પટિપુચ્છિ . તે આહંસુ – ‘‘ન સક્કા ઉપાસિકે વણ્ણેતું, સુધમ્મદેવસભાસદિસં ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખતં વિય થેરસ્સ વસનટ્ઠાન’’ન્તિ. ઉપાસિકા ચિન્તેસિ – ‘‘પઠમં આગતા ભિક્ખૂ અઞ્ઞથા વદિંસુ, ઇમે અઞ્ઞથા વદન્તિ, પઠમં આગતા ભિક્ખૂ કિઞ્ચિદેવ પમુસ્સિત્વા ઇદ્ધિયા વિસ્સટ્ઠકાલે પટિનિવત્તિત્વા ગતા ભવિસ્સન્તિ, ઇમે પન ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખરિત્વા નિમ્મિતકાલે ગતા ભવિસ્સન્તી’’તિ અત્તનો પણ્ડિતભાવેન એતમત્થં ઞત્વા ‘‘સત્થારં આગતકાલે પુચ્છિસ્સામી’’તિ અટ્ઠાસિ. તતો મુહુત્તંયેવ સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો વિસાખાય ગેહં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિ. સા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં સક્કચ્ચં પરિવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને સત્થારં વન્દિત્વા પટિપુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિ સદ્ધિં ગતભિક્ખૂસુ એકચ્ચે રેવતત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ‘ખદિરગહનં અરઞ્ઞ’ન્તિ વદન્તિ, એકચ્ચે ‘રમણીય’ન્તિ, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ? તં સુત્વા સત્થા

‘‘ઉપાસિકે ગામો વા હોતુ અરઞ્ઞં વા, યસ્મિં ઠાને અરહન્તો વિહરન્તિ, તં રમણીયમેવા’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૮. ‘‘ગામે વા યદિ વારઞ્ઞે, નિન્ને વા યદિ વા થલે;
યત્થ અરહન્તો વિહરન્તિ, તં ભૂમિરામણેય્યક’’ન્તિ.

તત્થ કિઞ્ચાપિ અરહન્તો ગામન્તે કાયવિવેકં ન લભન્તિ, ચિત્તવિવેકં પન લભન્તેવ. તેસઞ્હિ દિબ્બપટિભાગાનિપિ આરમ્મણાનિ ચિત્તં ચાલેતું ન સક્કોન્તિ. તસ્મા ગામો વા હોતુ અરઞ્ઞાદીનં વા અઞ્ઞતરં, **યત્થ અરહન્તો વિહરન્તિ, તં ભૂમિરામણેય્યક**ન્તિ સો ભૂમિપદેસો રમણીયો એવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અપરેન સમયેન ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘આવુસો, કેન નુ ખો કારણેન આયસ્મા સીવલિત્થેરો સત્તદિવસસત્તમાસાધિકાનિ સત્ત વસ્સાનિ માતુ કુચ્છિયં વસિ, કેન નિરયે પચ્ચિ, કેન નિસ્સન્દેન લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો જાતો’’તિ? સત્થા તં કથં સુત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, કિં કથેથા’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇદં નામા’’તિ વુત્તે તસ્સાયસ્મતો પુબ્બકમ્મં કથેન્તો આહ –

ભિક્ખવે , ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિપસ્સી ભગવા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા એકસ્મિં સમયે જનપદચારિકં ચરિત્વા પિતુ નગરં પચ્ચાગમાસિ. રાજા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આગન્તુકદાનં સજ્જેત્વા નાગરાનં સાસનં પેસેસિ ‘‘આગન્ત્વા મય્હં દાને સહાયકા હોન્તૂ’’તિ. તે તથા કત્વા ‘‘રઞ્ઞા દિન્નદાનતો અતિરેકતરં દસ્સામા’’તિ સત્થારં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે દાનં પટિયાદેત્વા રઞ્ઞો સાસનં પહિણિંસુ. રાજા આગન્ત્વા તેસં દાનં દિસ્વા ‘‘ઇતો અધિકતરં દસ્સામી’’તિ પુનદિવસત્થાય સત્થારં નિમન્તેસિ, નેવ રાજા નાગરે પરાજેતું સક્ખિ, ન નાગરા રાજાનં. નાગરા છટ્ઠે વારે ‘‘સ્વે દાનિ યથા ‘ઇમસ્મિં દાને ઇદં નામ નત્થી’તિ ન સક્કા હોતિ વત્તું, એવં દાનં દસ્સામા’’તિ ચિન્તેત્વા પુનદિવસે દાનં પટિયાદેત્વા ‘‘કિં નુ ખો એત્થ નત્થી’’તિ ઓલોકેન્તા અલ્લમધુમેવ ન અદ્દસંસુ. પક્કમધુ પન બહું અત્થિ. તે અલ્લમધુસ્સત્થાય ચતૂસુ નગરદ્વારેસુ ચત્તારિ કહાપણસહસ્સાનિ ગાહાપેત્વા પહિણિંસુ. અથેકો જનપદમનુસ્સો ગામભોજકં પસ્સિતું આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે મધુપટલં દિસ્વા મક્ખિકા પલાપેત્વા સાખં છિન્દિત્વા સાખાદણ્ડકેનેવ સદ્ધિં મધુપટલં આદાય ‘‘ગામભોજકસ્સ દસ્સામી’’તિ નગરં પાવિસિ. મધુઅત્થાય ગતો તં દિસ્વા, ‘‘અમ્ભો, વિક્કિણિયં મધુ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ન વિક્કિણિયં, સામી’’તિ. ‘‘હન્દ, ઇમં કહાપણં ગહેત્વા દેહી’’તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમં મધુપટલં પાદમત્તમ્પિ ન અગ્ઘતિ, અયં પન કહાપણં દેતિ. બહુકહાપણકો મઞ્ઞે, મયા વડ્ઢેતું વટ્ટતી’’તિ. અથ નં ‘‘ન દેમી’’તિ આહ, ‘‘તેન હિ દ્વે કહાપણે ગણ્હાહી’’તિ. ‘‘દ્વીહિપિ ન દેમી’’તિ. એવં તાવ વડ્ઢેસિ, યાવ સો ‘‘તેન હિ ઇદં સહસ્સં ગણ્હાહી’’તિ ભણ્ડિકં ઉપનેસિ.

અથ નં સો આહ – ‘‘કિં નુ ખો ત્વં ઉમ્મત્તકો , ઉદાહુ કહાપણાનં ઠપનોકાસં ન લભસિ, પાદમ્પિ ન અગ્ઘનકં મધું ‘સહસ્સં ગહેત્વા દેહી’તિ વદસિ, ‘કિં નામેત’’’ન્તિ? ‘જાનામહં, ભો, ઇમિના પન મે કમ્મં અત્થિ, તેનેવં વદામી’તિ. ‘‘કિં કમ્મં, સામી’’તિ? ‘‘અમ્હેહિ વિપસ્સીબુદ્ધસ્સ અટ્ઠસટ્ઠિસમણસહસ્સપરિવારસ્સ મહાદાનં સજ્જિતં, તત્રેકં અલ્લમધુમેવ નત્થિ, તસ્મા એવં ગણ્હામી’’તિ. એવં, સન્તે, નાહં મૂલેન દસ્સામિ, સચે ‘‘અહમ્પિ દાને પત્તિં લભિસ્સામિ, દસ્સામી’’તિ. સો ગન્ત્વા નાગરાનં તમત્થં આરોચેસિ. નાગરા તસ્સ સદ્ધાય બલવભાવં ઞત્વા, ‘‘સાધુ, પત્તિકો હોતૂ’’તિ પટિજાનિંસુ, તે બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકં દત્વા મહતિં

સુવણ્ણપાતિં આહરાપેત્વા મધુપટલં પીળાપેસું. તેનેવ મનુસ્સેન પણ્ણાકારત્થાય દધિવારકોપિ આહટો અત્થિ, સો તમ્પિ દધિં પાતિયં આકિરિત્વા તેન મધુના સંસન્દિત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આદિતો પટ્ઠાય અદાસિ. તં યાવદત્થં ગણ્હન્તાનં સબ્બેસં પાપુણિ ઉત્તરિમ્પિ અવસિટ્ઠં અહોસિયેવ. ''એવં થોકં મધુ કથં તાવ બહૂનં પાપુણી''તિ ન ચિન્તેતબ્બં. તઞ્હિ બુદ્ધાનુભાવેન પાપુણિ. બુદ્ધવિસયો ન ચિન્તેતબ્બો. ચત્તારિ હિ ''અચિન્તેય્યાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૭) વુત્તાનિ. તાનિ ચિન્તેન્તો ઉમ્માદસ્સેવ ભાગી હોતીતિ. સો પુરિસો એત્તકં કમ્મં કત્વા આયુપરિયોસાને દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એત્તકં કાલં સંસરન્તો એકસ્મિં સમયે દેવલોકા ચવિત્વા બારાણસિયં રાજકુલે નિબ્બત્તો પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં પાપુણિ. સો ''એકં નગરં ગણ્હિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા પરિવારેસિ, નાગરાનઞ્ચ સાસનં પહિણિ ''રજ્જં વા મે દેન્તુ યુદ્ધં વા''તિ. તે ''નેવ રજ્જં દસ્સામ, ન યુદ્ધ''ન્તિ વત્વા ચૂળદ્વારેહિ નિક્ખમિત્વા દારુદકાદીનિ આહરન્તિ, સબ્બકિચ્ચાનિ કરોન્તિ.

ઇતરોપિ ચત્તારિ મહાદ્વારાનિ રક્ખન્તો સત્તમાસાધિકાનિ સત્ત વસ્સાનિ નગરં ઉપરુન્ધિ. અથસ્સ માતા ''કિં મે પુત્તો કરોતી''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇદં નામ દેવી''તિ તં પવત્તિં સુત્વા ''બાલો મમ પુત્તો, ગચ્છથ, તસ્સ 'ચૂળદ્વારાનિપિ પિધાય નગરં ઉપરુન્ધતૂ'તિ વદેથા''તિ. સો માતુ સાસનં સુત્વા તથા અકાસિ. નાગરાપિ બહિ નિક્ખમિતું અલભન્તા સત્તમે દિવસે અત્તનો રાજાનં મારેત્વા તસ્સ રજ્જં અદંસુ. સો ઇમં કમ્મં કત્વા આયુપરિયોસાને અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા યાવાયં પથવી યોજનમત્તં ઉસ્સન્ના, તાવ નિરયે પચ્ચિત્વા ચતુન્નં ચૂળદ્વારાનં પિદહિતત્તા તતો ચુતો તસ્સા એવ માતુ કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા સત્તમાસાધિકાનિ સત્ત વસ્સાનિ અન્તોકુચ્છિસ્મિં વસિત્વા સત્ત દિવસાનિ યોનિમુખે તિરિયં નિપજ્જિ. એવં, ભિક્ખવે, સીવલિ, તદા નગરં ઉપરુન્ધિત્વા ગહિતકમ્મેન એત્તકં કાલં નિરયે પચ્ચિત્વા ચતુન્નં ચૂળદ્વારાનં પિદહિતત્તા તતો ચુતો તસ્સા એવ માતુ કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગહેત્વા એત્તકં કાલં કુચ્છિયં વસિ. નવમધુનો દિન્નત્તા લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો જાતોતિ.

પુનેકદિવસં ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''અહો સામણેરસ્સ લાભો, અહો પુઞ્ઞં, યેન એકકેન પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં પઞ્ચકૂટાગારસતાદીનિ કતાની''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, મય્હં પુત્તસ્સ નેવ પુઞ્ઞં અત્થિ, ન પાપં, ઉભયમસ્સ પહીન''ન્તિ વત્વા બ્રાહ્મણવગ્ગે ઇમં ગાથમાહ –

''યોધ પુઞ્ઞઞ્ચ પાપઞ્ચ, ઉભો સઙ્ગમુપચ્ચગા;
અસોકં વિરજં સુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૪૧૨);

ખદિરવનિયરેવતત્થેરવત્થુ નવમં.

૧૦. અઞ્ઞતરઇત્થિવત્થુ

રમણીયાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ઇત્થિં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર પિણ્ડપાતિકો ભિક્ખુ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા એકં જિણ્ણઉય્યાનં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કરોતિ. એકા નગરસોભિની ઇત્થી પુરિસેન સદ્ધિં ''અહં અસુકટ્ઠાનં નામ ગમિસ્સામિ, ત્વં તત્થ આગચ્છેય્યાસી''તિ સઙ્કેતં કત્વા અગમાસિ. સો પુરિસો નાગચ્છિ. સા તસ્સ આગમનમગ્ગં ઓલોકેન્તી તં અદિસ્વા ઉક્કણ્ઠિત્વા ઇતો ચિતો ચ વિચરમાના તં ઉય્યાનં પવિસિત્વા થેરં પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નં દિસ્વા ઇતો ચિતો ચ ઓલોકયમાના

અઞ્ઞં કઞ્ચિ અદિસ્વા ‘‘અયઞ્ચ પુરિસો એવ, ઇમસ્સ ચિત્તં પમોહેસ્સામી’’તિ તસ્સ પુરતો ઠત્વા પુનપ્પુનં નિવત્થસાટકં મોચેત્વા નિવાસેતિ, કેસે મુઞ્ચિત્વા બન્ધતિ, પાણિં પહરિત્વા હસતિ. થેરસ્સ સંવેગો ઉપ્પજ્જિત્વા સકલસરીરં ફરિ. સો ‘‘કિં નુ ખો ઇદ’’ન્તિ ચિન્તેસિ. સત્થાપિ ‘‘મમ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ‘સમણધમ્મં કરિસ્સામી’તિ ગતસ્સ ભિક્ખુનો કા નુ ખો પવત્તી’’તિ ઉપધારેન્તો તં ઇત્થિં દિસ્વા તસ્સા અનાચારકિરિયં, થેરસ્સ ચ સંવેગુપ્પત્તિં ઞત્વા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તેન સદ્ધિં કથેસિ – ‘‘ભિક્ખુ, કામગવેસકાનં અરમણટ્ઠાનમેવ વીતરાગાનં રમણટ્ઠાનં હોતી’’તિ . એવઞ્ચ પન વત્વા ઓભાસં ફરિત્વા તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૯૯. ‘‘રમણીયાનિ અરઞ્ઞાનિ, યત્થ ન રમતી જનો;
વીતરાગા રમિસ્સન્તિ, ન તે કામગવેસિનો’’તિ.

તત્થ **અરઞ્ઞાની**તિ સુપુપ્ફિતતરુવનસણ્ડપટિમણ્ડિતાનિ વિમલસલિલસમ્પન્નાનિ અરઞ્ઞાનિ નામ **રમણીયાનિ**. **યત્થા**તિ યેસુ અરઞ્ઞેસુ વિકસિતેસુ પદુમવનેસુ ગામમક્ખિકા વિય કામગવેસકો **જનો ન રમતિ**. **વીતરાગા**તિ વિગતરાગા પન ખીણાસવા નામ ભમરમધુકરા વિય પદુમવનેસુ તથારૂપેસુ અરઞ્ઞેસુ **રમિસ્સન્તિ**. કિં કારણા? **ન તે કામપવેસિનો**, યસ્મા તે કામગવેસિનો ન હોન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો થેરો યથાનિસિન્નોવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિત્વા આકાસેનાગન્ત્વા થુતિં કરોન્તો તથાગતસ્સ પાદે વન્દિત્વા અગમાસીતિ.

અઞ્ઞતરઇત્થિવત્થુ દસમં.

અરહન્તવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તમો વગ્ગો.

૮. સહસ્સવગ્ગો

૧. તમ્બદાઠિકચોરઘાતકવત્થુ

સહસ્સમપિ ચે વાચાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો તમ્બદાઠિકચોરઘાતકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકૂનપઞ્ચસતા કિર ચોરા ગામઘાતકાદીનિ કરોન્તા જીવિકં કપ્પેસું. અથેકો પુરિસો નિબ્બિદ્ધપિઙ્ગલો તમ્બદાઠિકો તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘અહમ્પિ તુમ્હેહિ સદ્ધિં જીવિસ્સામી’’તિ આહ. અથ નં ચોરજેટ્ઠકસ્સ દસ્સેત્વા ‘‘અયમ્પિ અમ્હાકં સન્તિકે વસિતું ઇચ્છતી’’તિ આહંસુ. અથ નં ચોરજેટ્ઠકો ઓલોકેત્વા ‘‘અયં માતુ થનં છિન્દિત્વા પિતુ વા ગલલોહિતં નીહરિત્વા ખાદનસમત્થો અતિકક્ખળો’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘નત્થેતસ્સ અમ્હાકં સન્તિકે વસનકિચ્ચ’’ન્તિ પટિક્ખિપિ. સો એવં પટિક્ખિત્તોપિ આગન્ત્વા એકં તસ્સેવ અન્તેવાસિકં ઉપટ્ઠહન્તો આરાધેસિ. સો તં આદાય ચોરજેટ્ઠકં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘સામિ, ભદ્દકો એસ, અમ્હાકં ઉપકારકો, સઙ્ગણ્હથ ન’’ન્તિ યાચિત્વા ચોરજેટ્ઠકં પટિચ્છાપેસિ. અથેકદિવસં નાગરા રાજપુરિસેહિ સદ્ધિં એકતો હુત્વા તે ચોરે ગહેત્વા વિનિચ્છયમહામચ્ચાનં સન્તિકં નયિંસુ. અમચ્ચા તેસં ફરસુના સીસચ્છેદં આણાપેસું. તતો ‘‘કો નુ ખો ઇમે મારેસ્સતી’’તિ પરિયેસન્તા તે મારેતું ઇચ્છન્તં કઞ્ચિ અદિસ્વા ચોરજેટ્ઠકં આહંસુ – ‘‘ત્વં ઇમે મારેત્વા જીવિતઞ્ચેવ લભિસ્સસિ સમ્માનઞ્ચ, મારેહિ ને’’તિ. સોપિ અત્તાનં નિસ્સાય વસિતત્તા તે મારેતું ન ઇચ્છિ. એતેનૂપાયેન એકૂનપઞ્ચસતે પુચ્છિંસુ, સબ્બેપિ ન ઇચ્છિંસુ. સબ્બપચ્છા તં નિબ્બિદ્ધપિઙ્ગલં તમ્બદાઠિકં પુચ્છિંસુ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તે સબ્બેપિ મારેત્વા જીવિતઞ્ચેવ સમ્માનઞ્ચ લભિ. એતેનૂપાયેન નગરસ્સ દક્ખિણતોપિ પઞ્ચ ચોરસતાનિ આનેત્વા અમચ્ચાનં દસ્સેત્વા તેહિ તેસમ્પિ સીસચ્છેદે આણત્તે ચોરજેટ્ઠકં આદિં કત્વા પુચ્છન્તા કઞ્ચિ મારેતું ઇચ્છન્તં અદિસ્વા ‘‘પુરિમદિવસે એકો પુરિસો પઞ્ચસતે ચોરે મારેસિ, કહં નુ ખો સો’’તિ. ‘‘અસુકટ્ઠાને અમ્હેતિ દિટ્ઠો’’તિ વુત્તે તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘ઇમે મારેહિ, સમ્માનં લચ્છસી’’તિ આણાપેસું. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તે સબ્બેપિ મારેત્વા સમ્માનં લભિ. અથ નં ‘‘ભદ્દકો અયં પુરિસો, નિબદ્ધં ચોરઘાતકમેવ એતં કરિસ્સામા’’તિ મન્તેત્વા તસ્સ તં ઠાનન્તરં દત્વાવ સમ્માનં કરિંસુ. સો પચ્છિમદિસતોપિ ઉત્તરદિસતોપિ આનીતે પઞ્ચસતે પઞ્ચસતે ચોરે ઘાતેસિયેવ. એવં ચતૂહિ દિસાહિ આનીતાનિ દ્વે સહસ્સાનિ મારેત્વા તતો પટ્ઠાય દેવસિકં એકં દ્વેતિ આનીતે તે મનુસ્સે મારેત્વા પઞ્ચપણ્ણાસ સંવચ્છરાનિ ચોરઘાતકકમ્મં અકાસિ.

સો મહલ્લકકાલે એકપ્પહારેનેવ સીસં છિન્દિતું ન સક્કોતિ, દ્વે તયો વારે પહરન્તો મનુસ્સે કિલમેતિ. નાગરા ચિન્તયિંસુ – ‘‘અઞ્ઞોપિ ચોરઘાતકો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, અયં અતિવિય મનુસ્સે કિલમેતિ, કિં ઇમિના’’તિ તસ્સ તં ઠાનન્તરં હરિંસુ. સો પુબ્બે ચોરઘાતકકમ્મં કરોન્તો ‘‘અહતસાટકે નિવાસેતું, નવસપ્પિના સઙ્ખતં ખીરયાગું પિવિતું, સુમનપુપ્ફાનિ પિલન્ધિતું, ગન્ધે વિલિમ્પિતુ’’ન્તિ ઇમાનિ ચત્તારિ ન લભિ. સો ઠાના ચાવિતદિવસે ‘‘ખીરયાગું મે પચથા’’તિ વત્વા અહતવત્થસુમનમાલાવિલેપનાનિ ગાહાપેત્વા નદિં ગન્ત્વા ન્હત્વા અહતવત્થાનિ નિવાસેત્વા માલા પિલન્ધિત્વા ગન્ધેહિ અનુલિત્તગત્તો ગેહં આગન્ત્વા નિસીદિ. અથસ્સ નવસપ્પિના સઙ્ખતં ખીરયાગું પુરતો ઠપેત્વા હત્થધોવનોદકં આહરિંસુ. તસ્મિં ખણે સારિપુત્તત્થેરો સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ‘‘કત્થ નુ ખો અજ્જ મયા ગન્તબ્બ’’ન્તિ અત્તનો ભિક્ખાચારં ઓલોકેન્તો તસ્સ ગેહે ખીરયાગું દિસ્વા ‘‘કરિસ્સતિ નુ ખો મે પુરિસો સઙ્ગહ’’ન્તિ ઉપધારેન્તો ‘‘મં દિસ્વા મમ સઙ્ગહં કરિસ્સતિ, કરિત્વા ચ પન મહાસમ્પત્તિં લભિસ્સતિ અયં કુલપુત્તો’’તિ ઞત્વા ચીવરં પારુપિત્વા પત્તં આદાય તસ્સ ગેહદ્વારે ઠિતમેવ અત્તાનં દસ્સેસિ.

સો થેરં દિસ્વા પસન્નચિત્તો ચિન્તેસિ – ''મયા ચિરં ચોરઘાતકકમ્મં કતં, બહૂ મનુસ્સા મારિતા, ઇદાનિ મે ગેહે ખીરયાગુ પટિયત્તા, થેરો આગન્ત્વા મમ ગેહદ્વારે ઠિતો, ઇદાનિ મયા અય્યસ્સ દેય્યધમ્મં દાતું વટ્ટતી''તિ પુરતો ઠપિતયાગું અપનેત્વા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા અન્તોગેહે નિસીદાપેત્વા પત્તે ખીરયાગું આકિરિત્વા નવસપ્પિં આસિઞ્ચિત્વા થેરં બીજમાનો અટ્ઠાસિ. અથસ્સ ચ દીઘરત્તં અલદ્ધપુબ્બતાય ખીરયાગું પાતું બલવઅજ્ઝાસયો અહોસિ. થેરો તસ્સ અજ્ઝાસયં ઞત્વા ''ત્વં, ઉપાસક, અત્તનો યાગું પિવા''તિ આહ. સો અઞ્ઞસ્સ હત્થે બીજનિં દત્વા યાગું પિવિ. થેરો બીજમાનં પુરિસં ''ગચ્છ, ઉપાસકમેવ બીજાહી''તિ આહ. સો બીજિયમાનો કુચ્છિપૂરં યાગું પિવિત્વા આગન્ત્વા થેરં બીજમાનો ઠત્વા કતાહારકિચ્ચસ્સ થેરસ્સ પત્તં અગ્ગહેસિ. થેરો તસ્સ અનુમોદનં આરભિ. સો અત્તનો ચિત્તં થેરસ્સ ધમ્મદેસનાનુગં કાતું નાસક્ખિ. થેરો સલ્લક્ખેત્વા, ''ઉપાસક, કસ્મા ચિત્તં દેસનાનુગં કાતું ન સક્કોસી''તિ પુચ્છિ. ''ભન્તે, મયા દીઘરત્તં કક્ખળકમ્મં કતં, બહૂ મનુસ્સા મારિતા, તમહં અત્તનો કમ્મં અનુસ્સરન્તો ચિત્તં અય્યસ્સ દેસનાનુગં કાતું નાસક્ખિ''ન્તિ. થેરો ''વઞ્ચેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા ''કિં પન ત્વં અત્તનો રુચિયા અકાસિ, અઞ્ઞેહિ કારિતોસી''તિ? ''રાજા મં કારેસિ, ભન્તે''તિ. ''કિં નુ ખો તે, ઉપાસક, એવં સન્તે અકુસલં હોતી''તિ? મન્દધાતુકો ઉપાસકો થેરેનેવં વુત્તે ''નત્થિ મય્હં અકુસલ''ન્તિ સઞ્ઞી હુત્વા તેન હિ, ''ભન્તે, ધમ્મં કથેથા''તિ. સો થેરે અનુમોદનં કરોન્તે એકગ્ગચિત્તો હુત્વા ધમ્મં સુણન્તો સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ ઓરતો અનુલોમિકં ખન્તિં નિબ્બત્તેસિ. થેરોપિ અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ.

ઉપાસકં થેરં અનુગન્ત્વા નિવત્તમાનં એકા યક્ખિની ધેનુવેસેન આગન્ત્વા ઉરે પહરિત્વા મારેસિ. સો કાલં કત્વા તુસિતપુરે નિબ્બત્તિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''ચોરઘાતકો પઞ્ચપણ્ણાસ વસ્સાનિ કક્ખળકમ્મં કત્વા અજ્જેવ તતો મુત્તો, અજ્જેવ થેરસ્સ ભિક્ખં દત્વા અજ્જેવ કાલં કતો, કહં નુ ખો નિબ્બત્તો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે , ''ભિક્ખવે, તુસિતપુરે નિબ્બત્તો''તિ આહ. ''કિં, ભન્તે, વદેથ, એત્તકં કાલં એત્તકે મનુસ્સે ઘાતેત્વા તુસિતવિમાને નિબ્બત્તો''તિ. ''આમ, ભિક્ખવે, મહન્તો તેન કલ્યાણમિત્તો લદ્ધો, સો સારિપુત્તસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા અનુલોમઞાણં નિબ્બત્તેત્વા ઇતો ચુતો તુસિતવિમાને નિબ્બત્તો''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''સુભાસિતં સુણિત્વાન, નગરે ચોરઘાતકો;
> અનુલોમખન્તિં લદ્ધાન, મોદતી તિદિવં ગતો''તિ.

''ભન્તે , અનુમોદનકથા નામ ન બલવા, તેન કતં અકુસલકમ્મં મહન્તં, કથં એત્તકેન વિસેસં નિબ્બત્તેસી''તિ. સત્થા ''કિં, ભિક્ખવે, 'મયા દેસિતધમ્મસ્સ અપ્પં વા બહું વા'તિ મા પમાણં ગણ્હથ. એકવાચાપિ હિ અત્થનિસ્સિતા સેય્યાવા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> **૧૦૦.**''સહસ્સમપિ ચે વાચા, અનત્થપદસંહિતા;
> એકં અત્થપદં સેય્યો, યં સુત્વા ઉપસમ્મતી''તિ.

તત્થ **સહસ્સમપી**તિ પરિચ્છેદવચનં, એકં સહસ્સં દ્વે સહસ્સાનીતિ એવં સહસ્સેન ચેપિ પરિચ્છિન્નવાચા હોન્તિ, તા ચ પન **અનત્થપદસંહિતા** આકાસવણ્ણનાપબ્બતવણ્ણનાવનવણ્ણનાદીનિ પકાસકેહિ અનિય્યાનદીપકેહિ અનત્થકેહિ પદેહિ સંહિતા યાવ બહુકા હોતિ, તાવ પાપિકા એવાતિ અત્થો. **એકં અત્થપદ**ન્તિ **યં** પન ''અયં કાયો, અયં કાયગતાસતિ, તિસ્સો વિજ્જા અનુપ્પત્તો, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન''ન્તિ એવરૂપં એકં અત્થપદં **સુત્વા**

રાગાદિવૂપસમેન **ઉપસમ્મતિ**, તં અત્થસાધકં નિબ્બાનપ્પટિસંયુત્તં ખન્ધધાતુઆયતનઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગસતિપટ્ઠાનપરિદીપકં એકમ્પિ પદં સેય્યોયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

તમ્બદાઠિકચોરઘાતકવત્થુ પઠમં.

૨. બાહિયદારુચીરિયત્થેરવત્થુ

સહસ્સમપિ ચે ગાથાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દારુચીરિયત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ કાલે બહૂ મનુસ્સા નાવાય મહાસમુદ્દં પક્ખન્દિત્વા અન્તોમહાસમુદ્દે ભિન્નાય નાવાય મચ્છકચ્છપભક્ખા અહેસું. એકોવેત્થ એકં ફલકં ગહેત્વા વાયમન્તો સુપ્પારકપટ્ટનતીરં ઓક્કમિ, તસ્સ નિવાસનપારુપનં નત્થિ. સો અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અપસ્સન્તો સુક્ખકટ્ઠદણ્ડકે વાકેહિ પલિવેઠેત્વા નિવાસનપારુપનં કત્વા દેવકુલતો કપાલં ગહેત્વા સુપ્પારકપટ્ટનં અગમાસિ, મનુસ્સા તં દિસ્વા યાગુભત્તાદીનિ દત્વા ''અયં એકો અરહા''તિ સમ્ભાવેસું. સો વત્થેસુ ઉપનીતેસુ ''સચાહં નિવાસેસ્સામિ વા પારુપિસ્સામિ વા, લાભસક્કારો મે પરિહાયિસ્સતી''તિ તાનિ વત્થાનિ પટિક્ખિપિત્વા દારુચીરાનેવ પરિદહિ. અથસ્સ બહૂહિ ''અરહા અરહા''તિ વુચ્ચમાનસ્સ એવં ચેતસો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ ''યે ખો કેચિ લોકે અરહન્તો વા અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્ના, અહં તેસં અઞ્ઞતરો''તિ. અથસ્સ પુરાણસાલોહિતા દેવતા એવં ચિન્તેસિ.

પુરાણસાલોહિતાતિ પુબ્બે એકતો કતસમણધમ્મા. પુબ્બે કિર કસ્સપદસબલસ્સ સાસને ઓસક્કમાને સામણેરાદીનં વિપ્પકારં દિસ્વા સત્ત ભિક્ખૂ સંવેગપ્પત્તા ''યાવ સાસનસ્સ અન્તરધાનં ન હોતિ, તાવ અત્તનો પતિટ્ઠં કરિસ્સામા''તિ સુવણ્ણચેતિયં વન્દિત્વા અરઞ્ઞં પવિટ્ઠા એકં પબ્બતં દિસ્વા ''જીવિતે સાલયા નિવત્તન્તુ. નિરાલયા ઇમં પબ્બતં અભિરુહન્તૂ''તિ વત્વા નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા સબ્બેપિ તં અભિરુય્હ નિસ્સેણિં પાતેત્વા સમણધમ્મં કરિંસુ. તેસુ સઙ્ઘત્થેરો એકરત્તાતિક્કમેનેવ અરહત્તં પાપુણિ. સો અનોતત્તદહે નાગલતાદન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા ઉત્તરકુરુતો પિણ્ડપાતં આહરિત્વા તે ભિક્ખૂ આહ – ''આવુસો, ઇમં દન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા મુખં ધોવિત્વા ઇમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જથા''તિ. કિં પન, ભન્તે, અમ્હેહિ એવં કતિકા કતા ''યો પઠમં અરહત્તં પાપુણાતિ, તેનાભતં પિણ્ડપાતં અવસેસા પરિભુઞ્જિસ્સન્તી''તિ? ''નો હેતં, આવુસો''તિ. ''તેન હિ સચે મયમ્પિ તુમ્હે વિય વિસેસં નિબ્બત્તેસ્સામ, સયં આહરિત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામા''તિ ન ઇચ્છિંસુ. દુતિયદિવસે દુતિયત્થેરો અનાગામિફલં પાપુણિ. સોપિ તથેવ પિણ્ડપાતં આહરિત્વા ઇતરે નિમન્તેસિ. તે એવમાહંસુ – ''કિં પન, ભન્તે, અમ્હેહિ એવં કતિકા કતા 'મહાથેરેન આભતં પિણ્ડપાતં અભુઞ્જિત્વા અનુથેરેન આભતં ભુઞ્જિસ્સામા'''તિ? ''નો હેતં, આવુસો''તિ. ''એવં સન્તે તુમ્હે વિય મયમ્પિ વિસેસં નિબ્બત્તેત્વા અત્તનો પુરિસકારેન ભુઞ્જિતું સક્કોન્તા ભુઞ્જિસ્સામા''તિ ન ઇચ્છિંસુ. તેસુ અરહત્તં પત્તો ભિક્ખુ પરિનિબ્બાયિ, અનાગામી બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિ. ઇતરે પઞ્ચ થેરા વિસેસં નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તા સુસ્સિત્વા સત્તમે દિવસે કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે તતો ચવિત્વા તત્થ તત્થ કુલઘરેસુ નિબ્બત્તિંસુ. તેસુ એકો **પુક્કુસાતિ રાજા** (મ॰ નિ॰ ૩.૩૪૨) અહોસિ, એકો **કુમારકસ્સપો** (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૯), એકો **દારુચીરિયો** (ઉદા॰ ૧૦), એકો **દબ્બો મલ્લપુત્તો** (પારા॰ ૩૮૦; ઉદા॰ ૭૯) એકો **સભિયો પરિબ્બાજકો**તિ (સુ॰ નિ॰ સભિયસુત્તં). તત્થ યો બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો ભિક્ખુ તં સન્ધાયેતં વુત્તં ''પુરાણસાલોહિતા દેવતા''તિ.

તસ્સ હિ બ્રહ્મુનો એતદહોસિ – ‘‘અયં મયા સદ્ધિં નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા પબ્બતં અભિરુહિત્વા સમણધમ્મં અકાસિ, ઇદાનિ ઇમં લદ્ધિં ગહેત્વા વિચરન્તો વિનસ્સેય્ય, સંવેજેસ્સામિ ન’’ન્તિ. અથ નં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહ – ‘‘નેવ ખો ત્વં, બાહિય, અરહા, નપિ અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્નો, સાપિ તે પટિપદા નત્થિ, યાય ત્વં અરહા વા અસ્સ અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્નો’’તિ. બાહિયો આકાસે ઠત્વા કથેન્તં મહાબ્રહ્માનં ઓલોકેત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અહો ભારિયં કમ્મં કતં, અહં ‘અરહન્તોમ્હી’તિ ચિન્તેસિં, અયઞ્ચ મં ‘ન ત્વં અરહા, નપિ અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્નોસી’તિ વદતિ, અત્થિ નુ ખો લોકે અઞ્ઞો અરહા’’તિ. અથ નં પુચ્છિ – ‘‘અત્થિ નુ ખો એતરહિ દેવતે લોકે અરહા વા અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્નો’’તિ. અથસ્સ દેવતા આચિક્ખિ – ‘‘અત્થિ, બાહિય, ઉત્તરેસુ જનપદેસુ સાવત્થિ નામ નગરં, તત્થ સો ભગવા એતરહિ વિહરતિ અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો. સો હિ, બાહિય, ભગવા અરહા ચેવ અરહત્તત્થાય ચ ધમ્મં દેસેતી’’તિ.

બાહિયો રત્તિભાગે દેવતાય કથં સુત્વા સંવિગ્ગમાનસો તં ખણંયેવ સુપ્પારકા નિક્ખમિત્વા એકરત્તિવાસેન સાવત્થિં અગમાસિ, સબ્બં વીસયોજનસતિકં મગ્ગં એકરત્તિવાસેનેવ અગમાસિ. ગચ્છન્તો ચ પન દેવતાનુભાવેન ગતો. ‘‘બુદ્ધાનુભાવેના’’તિપિ વદન્તિયેવ. તસ્મિં પન ખણે સત્થા સાવત્થિં પિણ્ડાય પવિટ્ઠો હોતિ. સો ભુત્તપાતરાસે કાયઆલસિયવિમોચનત્થં અબ્ભોકાસે ચઙ્કમન્તે સમ્બહુલે ભિક્ખૂ ‘‘કહં એતરહિ સત્થા’’તિ પુચ્છિ. ભિક્ખૂ ‘‘ભગવા સાવત્થિં પિણ્ડાય પવિટ્ઠો’’તિ વત્વા તં પુચ્છિંસુ – ‘‘ત્વં પન કુતો આગતોસી’’તિ? ‘‘સુપ્પારકા આગતોમ્હી’’તિ. ‘‘કદા નિક્ખન્તોસી’’તિ? ‘‘હિય્યો સાયં નિક્ખન્તોમ્હી’’તિ. ‘‘દૂરતોસિ આગતો, નિસીદ, તવ પાદે ધોવિત્વા તેલેન મક્ખેત્વા થોકં વિસ્સમાહિ, આગતકાલે સત્થારં દક્ખિસ્સસી’’તિ. ‘‘અહં, ભન્તે, સત્થુ વા અત્તનો વા જીવિતન્તરાયં ન જાનામિ, એકરત્તેનેવમ્હિ કત્થચિ અટ્ઠત્વા અનિસીદિત્વા વીસયોજનસતિકં મગ્ગં આગતો, સત્થારં પસ્સિત્વાવ વિસ્સમિસ્સામી’’તિ. સો એવં વત્વા તરમાનરૂપો સાવત્થિં પવિસિત્વા ભગવન્તં અનોપમાય બુદ્ધસિરિયા પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા ‘‘ચિરસ્સં વત મે ગોતમો સમ્માસમ્બુદ્ધો દિટ્ઠો’’તિ દિટ્ઠટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ઓનતસરીરો ગન્ત્વા અન્તરવીથિયમેવ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા ગોપ્ફકેસુ દળ્હં ગહેત્વા એવમાહ – ‘‘દેસેતુ મે, ભન્તે, ભગવા ધમ્મં, દેસેતુ સુગતો ધમ્મં, યં મમસ્સ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા’’તિ. અથ નં સત્થા ‘‘અકાલો ખો તાવ, બાહિય, અન્તરઘરં પવિટ્ઠમ્હા પિણ્ડાયા’’તિ પટિક્ખિપિ.

તં સુત્વા બાહિયો, ભન્તે, સંસારે સંસરન્તેન કબળીકારાહારો ન અલદ્ધપુબ્બો, તુમ્હાકં વા મય્હં વા જીવિતન્તરાયં ન જાનામિ, દેસેતુ મે ધમ્મન્તિ. સત્થા દુતિયમ્પિ પટિક્ખિપિયેવ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘ઇમસ્સ મં દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય સકલસરીરં પીતિયા નિરન્તરં અજ્ઝોત્થટં હોતિ, બલવપીતિવેગો ધમ્મં સુત્વાપિ ન સક્ખિસ્સતિ પટિવિજ્ઝિતું, મજ્ઝત્તુપેક્ખાય તાવ તિટ્ઠતુ, એકરત્તેનેવ વીસયોજનસતિકં મગ્ગં આગતત્તા દરથોપિસ્સ બલવા, સોપિ તાવ પટિપ્પસ્સમ્ભતૂ’’તિ. તસ્મા દ્વિક્ખત્તું પટિક્ખિપિત્વા તતિયં યાચિતો અન્તરવીથિયં ઠિતોવ ‘‘તસ્માતિહ તે, બાહિય, એવં સિક્ખિતબ્બં ‘દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તં ભવિસ્સતી’’’તિઆદિના (ઉદા॰ ૧૦) નયેન ધમ્મં દેસેસિ. સો સત્થુ ધમ્મં સુણન્તોયેવ સબ્બાસવે ખેપેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. તાવદેવ ચ પન ભગવન્તં પબ્બજ્જં યાચિ, ‘‘પરિપુણ્ણં તે પત્તચીવર’’ન્તિ પુટ્ઠો ‘‘ન પરિપુણ્ણ’’ન્તિ આહ. અથ નં સત્થા ‘‘તેન હિ પત્તચીવરં પરિયેસાહી’’તિ વત્વા પક્કામિ.

‘‘સો કિર વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ સમણધમ્મં કરોન્તો ‘ભિક્ખુના નામ અત્તના પચ્ચયે લભિત્વા અઞ્ઞં અનોલોકેત્વા સયમેવ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી’તિ એકભિક્ખુસ્સાપિ પત્તેન વા ચીવરેન વા સઙ્ગહં ન અકાસિ , તેનસ્સ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરં ન ઉપજ્જિસ્સતી’’તિ ઞત્વા એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બજ્જં ન અદાસિ. તમ્પિ પત્તચીવરં

પરિયેસમાનમેવ એકા યક્ખિની ધેનુરૂપેન આગન્ત્વા ઉરમ્હિ પહરિત્વા જીવિતક્ખયં પાપેસિ. સત્થા પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચો સમ્બહુલેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં નિક્ખન્તો બાહિયસ્સ સરીરં સઙ્કારટ્ઠાને પતિતં દિસ્વા ભિક્ખૂ આણાપેસિ, ''ભિક્ખવે, એકસ્મિં ગેહદ્વારે ઠત્વા મઞ્ચકં આહરાપેત્વા ઇમં સરીરં નગરતો નીહરિત્વા ઝાપેત્વા થૂપં કરોથા''તિ. ભિક્ખૂ તથા કરિંસુ, કત્વા ચ પન વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તના કતકિચ્ચં આરોચેત્વા તસ્સ અભિસમ્પરાયં પુચ્છિંસુ. અથ નેસં ભગવા તસ્સ પરિનિબ્બુતભાવં આચિક્ખિત્વા ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ખિપ્પાભિઞ્ઞાનં યદિદં બાહિયો દારુચીરિયો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૧૬) એતદગ્ગે ઠપેસિ. અથ નં ભિક્ખૂ પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, તુમ્હે 'બાહિયો અરહત્તં પત્તો'તિ વદેથ, કદા સો અરહત્તં પત્તો''તિ? ''મમ ધમ્મં સુતકાલે, ભિક્ખવે''તિ. ''કદા પનસ્સ, ભન્તે, તુમ્હેહિ ધમ્મો કથિતો''તિ? ''પિણ્ડાય ચરન્તેન અન્તરવીથિયં ઠત્વા''તિ. ''અપ્પમત્તકો હિ, ભન્તે, તુમ્હેહિ અન્તરવીથિયં ઠત્વા કથિતધમ્મો કથં સો તાવત્તકેન વિસેસં નિબ્બત્તેસી''તિ, અથ ને સત્થા ''કિં, ભિક્ખવે, મમ ધમ્મં 'અપ્પં વા બહું વા'તિ મા પમાણં ગણ્હથ. અનેકાનિપિ હિ ગાથાસહસ્સાનિ અનત્થનિસ્સિતાનિ ન સેય્યો, અત્થનિસ્સિતં પન એકમ્પિ ગાથાપદં સેય્યો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૦૧.''સહસ્સમપિ ચે ગાથા, અનત્થપદસંહિતા;
એકં ગાથાપદં સેય્યો, યં સુત્વા ઉપસમ્મતી''તિ.

તત્થ **એકં ગાથાપદં સેય્યો**તિ ''અપ્પમાદો અમતપદં…પે॰… યથા મયા''તિ (ધ॰ પ॰ ૨૧) એવરૂપા એકા ગાથાપિ સેય્યોતિ અત્થો. સેસં પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

બાહિયદારુચીરિયત્થેરવત્થુ દુતિયં.

૩. કુણ્ડલકેસિત્થેરીવત્થુ

યો ચ ગાથાસતં ભાસેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કુણ્ડલકેસિં આરબ્ભ કથેસિ.

રાજગહે કિર એકા સેટ્ઠિધીતા સોળસવસ્સુદ્દેસિકા અભિરૂપા અહોસિ દસ્સનીયા પાસાદિકા. તસ્મિઞ્ચ વયે ઠિતા નારિયો પુરિસજ્ઝાસયા હોન્તિ પુરિસલોલા. અથ નં માતાપિતરો સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિમતલે સિરિગબ્ભે નિવાસાપેસું. એકમેવસ્સા દાસિં પરિચારિકં અદંસુ. અથેકં કુલપુત્તં ચોરકમ્મં કરોન્તં ગહેત્વા પચ્છાબાહં બન્ધિત્વા ચતુક્કે ચતુક્કે કસાહિ પહરિત્વા આઘાતનં નયિંસુ. સેટ્ઠિધીતા મહાજનસ્સ સદ્દં સુત્વા ''કિં નુ ખો એત''ન્તિ પાસાદતલે ઠત્વા ઓલોકેન્તી તં દિસ્વા પટિબદ્ધચિત્તા હુત્વા તં પત્થયમાના આહારં પટિક્ખિપિત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જિ. અથ નં માતા પુચ્છિ – ''કિં ઇદં, અમ્મા''તિ? ''સચે એતં 'ચોરો'તિ ગહેત્વા નિય્યમાનં પુરિસં લભિસ્સામિ, જીવિસ્સામિ. નો ચે લભિસ્સામિ, જીવિતં મે નત્થિ, ઇધેવ મરિસ્સામી''તિ. ''અમ્મ, મા એવં કરિ, અમ્હાકં જાતિયા ચ ગોત્તેન ચ ભોગેન ચ સદિસં અઞ્ઞં સામિકં લભિસ્સસી''તિ. ''મય્હં અઞ્ઞેન કિચ્ચં નત્થિ, ઇમં અલભમાના મરિસ્સામી''તિ. માતા ધીતરં સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તી પિતુનો આરોચેસિ. સોપિ નં સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તો ''કિં સક્કા કાતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા તં ચોરં ગહેત્વા ગચ્છન્તસ્સ રાજપુરિસસ્સ સહસ્સભણ્ડિકં પેસેસિ –

‘‘ઇમં ગહેત્વા એતં પુરિસં મય્હં દેહી’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ કહાપણે ગહેત્વા તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં મારેત્વા ‘‘મારિતો, દેવ, ચોરો’’તિ રઞ્ઞો આરોચેસિ. સેટ્ઠિપિ તસ્સ ધીતરં અદાસિ.

સા તતો પટ્ઠાય ‘‘સામિકં આરાધેસ્સામી’’તિ સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતા સયમેવ તસ્સ યાગુઆદીનિ સંવિદહતિ, ચોરો કતિપાહચ્ચયેન ચિન્તેસિ – ‘‘કદા નુ ખો ઇમં મારેત્વા એતિસ્સા આભરણાનિ ગહેત્વા એકસ્મિં સુરાગેહે વિક્કિણિત્વા ખાદિતું લભિસ્સામી’’તિ? સો ‘‘અત્થેકો ઉપાયો’’તિ ચિન્તેત્વા આહારં પટિક્ખિપિત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જિ, અથ નં સા ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘કિં તે, સામિ, રુજ્જતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ન કિઞ્ચિ મે, ભદ્દેતિ, કચ્ચિ પન મે માતાપિતરો તુય્હં કુદ્ધા’’તિ? ‘‘ન કુજ્ઝન્તિ, ભદ્દે’’તિ . અથ ‘‘કિં નામેત’’ન્તિ? ‘‘ભદ્દે, અહં તં દિવસં બન્ધિત્વા નિય્યમાનો ચોરપપાતે અધિવત્થાય દેવતાય બલિકમ્મં પટિસ્સુણિત્વા જીવિતં લભિં, ત્વમ્પિ મયા તસ્સા એવ આનુભાવેન લદ્ધા, ‘તં મે દેવતાય બલિકમ્મં ઠપિત’ન્તિ ચિન્તેમિ, ભદ્દે’’તિ. ‘‘સામિ, મા ચિન્તયિ, કરિસ્સામિ બલિકમ્મં, વદેહિ , કેનત્થો’’તિ? ‘‘અપ્પોદકમધુપાયસેન ચ લાજપઞ્ચમકપુપ્ફેહિ ચા’’તિ. ‘‘સાધુ, સામિ, અહં પટિયાદેસ્સામી’’તિ સા સબ્બં બલિકમ્મં પટિયાદેત્વા ‘‘એહિ, સામિ, ગચ્છામા’’તિ આહ. ‘‘તેન હિ, ભદ્દે, તવ ઞાતકે નિવત્તેત્વા મહગ્ઘાનિ વત્થાભરણાનિ ગહેત્વા અત્તાનં અલઙ્કરોહિ, હસન્તા કીળન્તા સુખં ગમિસ્સામા’’તિ. સા તથા અકાસિ.

અથ નં સો પબ્બતપાદં ગતકાલે આહ – ‘‘ભદ્દે, ઇતો પરં ઉભોવ જના ગમિસ્સામ, સેસજનં યાનકેન સદ્ધિં નિવત્તાપેત્વા બલિકમ્મભાજનં સયં ઉક્ખિપિત્વા ગણ્હાહી’’તિ. સા તથા અકાસિ. ચોરો તં ગહેત્વા ચોરપપાતપબ્બતં અભિરુહિ. તસ્સ હિ એકેન પસ્સેન મનુસ્સા અભિરુહન્તિ, એકં પસ્સં છિન્નપપાતં. પબ્બતમત્થકે ઠિતા તેન પસ્સેન ચોરે પાતેન્તિ. તે ખણ્ડાખણ્ડં હુત્વા ભૂમિયં પતન્તિ. તસ્મા ‘‘ચોરપપાતો’’તિ વુચ્ચતિ. સા તસ્સ પબ્બતસ્સ મત્થકે ઠત્વા ‘‘બલિકમ્મં તે, સામિ, કરોહી’’તિ આહ. સો તુણ્હી અહોસિ. પુન તાય ‘‘કસ્મા, સામિ, તુણ્હીભૂતોસી’’તિ વુત્તે તં આહ – ‘‘ન મય્હં બલિકમ્મેનત્થો, વઞ્ચેત્વા પન તં આદાય આગતોમ્હી’’તિ. ‘‘કિં કારણા, સામી’’તિ? ‘‘તં મારેત્વા તવ આભરણાનિ ગહેત્વા પલાયનત્થાયા’’તિ. સા મરણભયતજ્જિતા આહ – ‘‘સામિ, અહઞ્ચ આભરણાનિ ચ તવ સન્તકાનેવ, કસ્મા એવં વદેસી’’તિ? સો, ‘‘મા એવં કરોહી’’તિ, પુનપ્પુનં યાચિયમાનોપિ ‘‘મારેમિ એવા’’તિ આહ. ‘‘એવં સન્તે કિં તે મમ મરણેન? ઇમાનિ આભરણાનિ ગહેત્વા મય્હં જીવિતં દેહિ, ઇતો પટ્ઠાય મં ‘મતા’તિ ધારેહિ, દાસી વા તે હુત્વા કમ્મં કરિસ્સામી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘ઇદં સુવણ્ણકેયૂરં, મુત્તા વેળુરિયા બહૂ;
સબ્બં હરસ્સુ ભદ્દન્તે, મં ચ દાસીતિ સાવયા’’તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૨૭);

તં સુત્વા ચોરો ‘‘એવં કતે ત્વં ગન્ત્વા માતાપિતૂનં આચિક્ખિસ્સસિ, મારેસ્સામિયેવ, મા ત્વં બાળ્હં પરિદેવસી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘મા બાળ્હં પરિદેવેસિ, ખિપ્પં બન્ધાહિ ભણ્ડિકં;
ન તુય્હં જીવિતં અત્થિ, સબ્બં ગણ્હામિ ભણ્ડક’’ન્તિ. –

સા ચિન્તેસિ – ‘‘અહો ઇદં કમ્મં ભારિયં. પઞ્ઞા નામ ન પચિત્વા ખાદનત્થાય કતા, અથ ખો વિચારણત્થાય કતા, જાનિસ્સામિસ્સ કત્તબ્બ’’ન્તિ, અથ નં આહ – ‘‘સામિ, યદા ત્વં ‘ચોરો’તિ ગહેત્વા નીયસિ, તદાહં માતાપિતૂનં આચિક્ખિં, તે સહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા તં આહરાપેત્વા ગેહે કરિંસુ. તતો પટ્ઠાય અહં તુય્હં ઉપકારિકા, અજ્જ મે સુદિટ્ઠં કત્વા અત્તાનં વન્દિતું દેહી’’તિ. સો ‘‘સાધુ, ભદ્દે, સુદિટ્ઠં કત્વા વન્દાહી’’તિ વત્વા પબ્બતન્તે અટ્ઠાસિ. અથ નં સા

તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ચતૂસુ ઠાનેસુ વન્દિત્વા, ‘‘સામિ, ઇદં તે પચ્છિમદસ્સનં, ઇદાનિ તુય્હં વા મમ દસ્સનં, મય્હં વા તવ દસ્સનં નત્થી’’તિ પુરતો ચ પચ્છતો ચ આલિઙ્ગિત્વા પમત્તં હુત્વા પબ્બતન્તે ઠિતં પિટ્ઠિપસ્સે ઠત્વા એકેન હત્થેન ખન્ધે ગહેત્વા એકેન પિટ્ઠિકચ્છાય ગહેત્વા પબ્બતપપાતે ખિપિ. સો પબ્બતકુચ્છિયં પટિહતો ખણ્ડાખણ્ડિકં હુત્વા ભૂમિયં પતિ. ચોરપપાતમત્થકે અધિવત્થા દેવતા તેસં દ્વિન્નમ્પિ કિરિયં દિસ્વા તસ્સા ઇત્થિયા સાધુકારં દત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘ન હિ સબ્બેસુ ઠાનેસુ, પુરિસો હોતિ પણ્ડિતો;
ઇત્થીપિ પણ્ડિતા હોતિ, તત્થ તત્થ વિચક્ખણા’’તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૩૧);

સાપિ ચોરં પપાતે ખિપિત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘સચાહં ગેહં ગમિસ્સામિ, ‘સામિકો તે કુહિ’ન્તિ પુચ્છિસ્સન્તિ, સચાહં એવં પુટ્ઠા ‘મારિતો મે’તિ વક્ખામિ, ‘દુબ્બિનીતે સહસ્સં દત્વા તં આહરાપેત્વા ઇદાનિ નં મારેસી’તિ મં મુખસત્તીહિ વિજ્ઝિસ્સન્તિ, ‘આભરણત્થાય સો મં મારેતુકામો અહોસી’તિ વુત્તેપિ ન સદ્દહિસ્સન્તિ, અલં મે ગેહેના’’તિ તત્થેવાભરણાનિ છડ્ડેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા અનુપુબ્બેન વિચરન્તી એકં પરિબ્બાજકાનં અસ્સમં પત્વા વન્દિત્વા ‘‘મય્હં, ભન્તે, તુમ્હાકં સન્તિકે પબ્બજ્જં દેથા’’તિ આહ. અથ નં પબ્બાજેસું. સા પબ્બજિત્વાવ પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં પબ્બજ્જાય કિં ઉત્તમ’’ન્તિ? ‘‘ભદ્દે, દસસુ વા કસિણેસુ પરિકમ્મં કત્વા ઝાનં નિબ્બત્તેતબ્બં , વાદસહસ્સં વા ઉગ્ગણ્હિતબ્બં, અયં અમ્હાકં પબ્બજ્જાય ઉત્તમત્થો’’તિ. ‘‘ઝાનં તાવ નિબ્બત્તેતું અહં ન સક્ખિસ્સામિ, વાદસહસ્સં પન ઉગ્ગણ્હિસ્સામિ, અય્યા’’તિ. અથ નં તે વાદસહસ્સં ઉગ્ગણ્હાપેત્વા ‘‘ઉગ્ગહિતં તે સિપ્પં, ઇદાનિ ત્વં જમ્બુદીપતલે વિચરિત્વા અત્તના સદ્ધિં પઞ્હં કથેતું સમત્થં ઓલોકેહી’’તિ તસ્સ હત્થે જમ્બુસાખં દત્વા ઉય્યોજેસું – ‘‘ગચ્છ, ભદ્દે, સચે કોચિ ગિહિભૂતો તયા સદ્ધિં પઞ્હં કથેતું સક્કોતિ, તસ્સેવ પાદપરિચારિકા ભવાહિ, સચે પબ્બજિતો સક્કોતિ, તસ્સ સન્તિકે પબ્બજાહી’’તિ.

સા નામેન જમ્બુપરિબ્બાજિકા નામ હુત્વા તતો નિક્ખમિત્વા દિટ્ઠે દિટ્ઠે પઞ્હં પુચ્છન્તી વિચરતિ. તાય સદ્ધિં કથેતું સમત્થો નામ નાહોસિ. ‘‘ઇતો જમ્બુપરિબ્બાજિકા આગચ્છતી’’તિ સુત્વાવ મનુસ્સા પલાયન્તિ. સા ગામં વા નિગમં વા ભિક્ખાય પવિસન્તી ગામદ્વારે વાલુકરાસિં કત્વા તત્થ જમ્બુસાખં ઠપેત્વા ‘‘મયા સદ્ધિં કથેતું સમત્થો જમ્બુસાખં મદ્દતૂ’’તિ વત્વા ગામં પાવિસિ. તં ઠાનં ઉપસઙ્કમિતું સમત્થો નામ નાહોસિ. સાપિ મિલાતાય જમ્બુસાખાય અઞ્ઞં જમ્બુસાખં ગણ્હાતિ, ઇમિના નીહારેન વિચરન્તી સાવત્થિં પત્વા ગામદ્વારે વાલુકરાસિં કત્વા જમ્બુસાખં ઠપેત્વા વુત્તનયેનેવ વત્વા ભિક્ખાય પાવિસિ. સમ્બહુલા ગામદારકા જમ્બુસાખં પરિવારેત્વા અટ્ઠંસુ. તદા સારિપુત્તત્થેરો પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચો નગરા નિક્ખન્તો તે દારકે જમ્બુસાખં પરિવારેત્વા ઠિતે દિસ્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુચ્છિ. દારકા થેરસ્સ તં પવત્તિં આચિક્ખિંસુ. ‘‘તેન હિ દારકા ઇમં સાખં મદ્દથા’’તિ. ‘‘ભાયામ, ભન્તે’’તિ . ‘‘અહં પઞ્હં કથેસ્સામિ, મદ્દથ તુમ્હે’’તિ. તે થેરસ્સ વચનેન સઞ્જાતુસ્સાહા તથા કત્વા મદ્દન્તા જમ્બુસાખં ઉક્ખિપિંસુ. પરિબ્બાજિકા આગન્ત્વા તે પરિભાસિત્વા ‘‘તુમ્હેહિ સદ્ધિં મમ પઞ્હેન કિચ્ચં નત્થિ, કસ્મા મે સાખં મદ્દથા’’તિ આહ. ‘‘અય્યેનમ્હા મદ્દાપિતા’’તિ આહંસુ. ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિ મે સાખા મદ્દાપિતા’’તિ? ‘‘આમ, ભગિની’’તિ. ‘‘તેન હિ મયા સદ્ધિં પઞ્હં કથેથા’’તિ. ‘‘સાધુ કથેસ્સામી’’તિ.

સા વડ્ઢમાનકચ્છાયાય પઞ્હં પુચ્છિતું થેરસ્સ સન્તિકં અગમાસિ, સકલનગરં સઙ્ખુભિ. ‘‘દ્વિન્નં પણ્ડિતાનં કથં સુણિસ્સામા’’તિ નાગરા તાય સદ્ધિંયેવ ગન્ત્વા થેરં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. પરિબ્બાજિકા થેરં આહ – ‘‘ભન્તે, પુચ્છામિ તે પઞ્હ’’ન્તિ. ‘‘પુચ્છ, ભગિની’’તિ. સા વાદસહસ્સં પુચ્છિ, પુચ્છિતં પુચ્છિતં થેરો વિસ્સજ્જેસિ.

અથ નં થેરો આહ – ‘‘એત્તકા એવ તે પઞ્હા, અઞ્ઞેપિ અત્થી’’તિ? ‘‘એત્તકા એવ, ભન્તે’’તિ. ‘‘તયા બહૂ પઞ્હા પુટ્ઠા, મયમ્પિ એકં પુચ્છામ, વિસ્સજ્જિસ્સસિ નો’’તિ? ‘‘જાનમાના વિસ્સજ્જિસ્સામિ પુચ્છથ, ભન્તે’’તિ. થેરો ‘‘એકં નામ કિ’’ન્તિ (ખુ॰ પા॰ ૪.૧) પઞ્હં પુચ્છિ. સા ‘‘એવં નામેસ વિસ્સજ્જેતબ્બો’’તિ અજાનન્તી ‘‘કિં નામેતં, ભન્તે’’તિ પુચ્છિ. ‘‘બુદ્ધપઞ્હો નામ, ભગિની’’તિ. ‘‘મય્હમ્પિ તં દેથ, ભન્તે’’તિ. ‘‘સચે માદિસા ભવિસ્સસિ, દસ્સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ મં પબ્બાજેથા’’તિ. થેરો ભિક્ખુનીનં આચિક્ખિત્વા પબ્બાજેસિ. સા પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદા કુણ્ડલકેસિત્થેરી નામ હુત્વા કતિપાહચ્ચયેનેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘કુણ્ડલકેસિત્થેરિયા ધમ્મસ્સવનઞ્ચ બહું નત્થિ, પબ્બજિતકિચ્ચઞ્ચસ્સા મત્થકં પત્તં, એકેન કિર ચોરેન સદ્ધિં મહાસઙ્ગામં કત્વા જિનિત્વા આગતા’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, મયા દેસિતધમ્મં ‘અપ્પં વા બહું વા’તિ પમાણં મા ગણ્હથ, અનત્થકં પદસતમ્પિ સેય્યો ન હોતિ, ધમ્મપદં પન એકમ્પિ સેય્યોવ. અવસેસચોરે જિનન્તસ્સ ચ જયો નામ ન હોતિ, અજ્ઝત્તિકકિલેસચોરે જિનન્તસ્સેવ પન જયો નામ હોતી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૦૨.‘‘યો ચ ગાથાસતં ભાસે, અનત્થપદસંહિતા;
એકં ધમ્મપદં સેય્યો, યં સુત્વા ઉપસમ્મતિ.

૧૦૩.‘‘યો સહસ્સં સહસ્સેન, સઙ્ગામે માનુસે જિને;
એકઞ્ચ જેય્યમત્તાનં, સ વે સઙ્ગામજુત્તમો’’તિ.

તત્થ **ગાથાસત**ન્તિ યો ચ પુગ્ગલો સતપરિચ્છેદા બહૂપિ ગાથા ભાસેય્યાતિ અત્થો. **અનત્થપદસંહિતા**તિ આકાસવણ્ણનાદિવસેન અનત્થકેહિ પદેહિ સંહિતા. **ધમ્મપદ**ન્તિ અત્થસાધકં ખન્ધાદિપટિસંયુત્તં, ‘‘ચત્તારિમાનિ પરિબ્બાજકા ધમ્મપદાનિ. કતમાનિ ચત્તારિ? અનભિજ્ઝા પરિબ્બાજકા ધમ્મપદં, અબ્યાપાદો પરિબ્બાજકા ધમ્મપદં, સમ્માસતિ પરિબ્બાજકા ધમ્મપદં , સમ્માસમાધિ પરિબ્બાજકા ધમ્મપદ’’ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૩૦) એવં વુત્તેસુ ચતૂસુ ધમ્મપદેસુ એકમ્પિ ધમ્મપદં **સેય્યો**. **યો સહસ્સં સહસ્સેના**તિ યો એકો સઙ્ગામયોધો સહસ્સેન ગુણિતં સહસ્સં **માનુસે** એકસ્મિં **સઙ્ગામે** જિનેય્ય, દસમનુસ્સસતસહસ્સં જિનિત્વા જયં આહરેય્ય, અયમ્પિ સઙ્ગામજિનતં ઉત્તમો પવરો નામ ન હોતિ. **એકઞ્ચ જેય્યમત્તાન**ન્તિ યો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનેસુ અજ્ઝત્તિકકમ્મટ્ઠાનં સમ્મસન્તો અત્તનો લોભાદિકિલેસજયેન અત્તાનં જિનેય્ય . **સ વે સઙ્ગામજુત્તમો**તિ સો સઙ્ગામજિનાનં ઉત્તમો પવરો સઙ્ગામસીસયોધોતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કુણ્ડલકેસિત્થેરીવત્થુ તતિયં.

૪. અનત્થપુચ્છકબ્રાહ્મણવત્થુ

અત્તા હવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનત્થપુચ્છકં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર બ્રાહ્મણો ‘‘કિં નુ ખો સમ્માસમ્બુદ્ધો અત્થમેવ જાનાતિ, ઉદાહુ અનત્થમ્પિ, પુચ્છિસ્સામિ ન’’ન્તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, તુમ્હે અત્થમેવ જાનાથ મઞ્ઞે, નો અનત્થ’’ન્તિ? ‘‘અત્થઞ્ચાહં, બ્રાહ્મણ, જાનામિ અનત્થઞ્ચા’’તિ. ‘‘તેન હિ મે અનત્થં કથેથા’’તિ. અથસ્સ સત્થા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘ઉસ્સૂરસેય્યં આલસ્યં, ચણ્ડિક્કં દીઘસોણ્ડિયં;
એકસ્સદ્ધાનગમનં પરદારૂપસેવનં;
એતં બ્રાહ્મણ સેવસ્સુ, અનત્થં તે ભવિસ્સતી’’તિ.

તં સુત્વા બ્રાહ્મણો સાધુકારમદાસિ ‘‘સાધુ સાધુ, ગણાચરિય, ગણજેટ્ઠક, તુમ્હે અત્થઞ્ચ જાનાથ અનત્થઞ્ચા’’તિ . ‘‘એવં ખો, બ્રાહ્મણ, અત્થાનત્થજાનનકો નામ મયા સદિસો નત્થી’’તિ. અથસ્સ સત્થા અજ્ઝાસયં ઉપધારેત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, કેન કમ્મેન જીવસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘જૂતકમ્મેન, ભો ગોતમા’’તિ. ‘‘કિં પન તે જયો હોતિ પરાજયો’’તિ . ‘‘જયોપિ હોતિ પરાજયોપી’’તિ વુત્તે, ‘‘બ્રાહ્મણ, અપ્પમત્તકો એસ, પરં જિનન્તસ્સ જયો નામ ન સેય્યો. યો પન કિલેસજયેન અત્તાનં જિનાતિ, તસ્સ જયો સેય્યો. ન હિ તં જયં કોચિ અપજયં કાતું સક્કોતી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૦૪.‘‘અત્તા હવે જિતં સેય્યો, યા ચાયં ઇતરા પજા;
અત્તદન્તસ્સ પોસસ્સ, નિચ્ચં સઞ્ઞતચારિનો.

૧૦૫.‘‘નેવ દેવો ન ગન્ધબ્બો, ન મારો સહ બ્રહ્મુના;
જિતં અપજિતં કયિરા, તથારૂપસ્સ જન્તુનો’’તિ.

તત્થ **હવે**તિ નિપાતો. **જિત**ન્તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસો, અત્તનો કિલેસજયેન અત્તા જિતો સેય્યોતિ અત્થો. **યા ચાયં ઇતરા પજા**તિ યા પનાયં અવસેસા પજા જૂતેન વા ધનહરણેન વા સઙ્ગામેન વા બલાભિભવેન વા જિતા ભવેય્ય, તં જિનન્તેન યં જિતં, ન તં સેય્યોતિ અત્થો. કસ્મા પન તદેવ જિતં સેય્યો, ઇદં ન સેય્યોતિ? યસ્મા **અત્તદન્તસ્સ…પે॰… તથારૂપસ્સ જન્તુનો**તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા હિ એવાયં નિક્કિલેસતાય અત્તદન્તો પોસો, તસ્સ અત્તદન્તસ્સ કાયાદીહિ નિચ્ચં સઞ્ઞતચારિનો એવરૂપસ્સ ઇમેહિ કાયસઞ્ઞમાદીહિ સઞ્ઞતસ્સ જન્તુનો **દેવો** વા **ગન્ધબ્બો** વા **મારો** વા **બ્રહ્મુના સહ** ઉટ્ઠહિત્વા ‘‘અહમસ્સ જિતં અપજિતં કરિસ્સામિ, મગ્ગભાવનાય પહીને કિલેસે પુન ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ ઘટેન્તોપિ વાયમન્તોપિ યથા ધનાદીહિ પરાજિતો પક્ખન્તરો હુત્વા ઇતરેન જિતં પુન જિનન્તો અપજિતં કરેય્ય, ‘‘એવં અપજિતં કાતું નેવ સક્કુણેય્યા’’તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અનત્થપુચ્છકબ્રાહ્મણવત્થુ ચતુત્થં.

૫. સારિપુત્તત્થેરસ્સ માતુલબ્રાહ્મણવત્થુ

માસે માસેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરસ્સ માતુલબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

થેરો કિર તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા આહ – ''કિં નુ ખો, બ્રાહ્મણ, કિઞ્ચિદેવ કુસલં કરોસી''તિ? ''કરોમિ, ભન્તે''તિ. ''કિં કરોસી''તિ? ''માસે માસે સહસ્સપરિચ્ચાગેન દાનં દમ્મી''તિ. ''કસ્સ દેસી''તિ? ''નિગણ્ઠાનં, ભન્તે''તિ. ''કિં પત્થયન્તો''તિ? ''બ્રહ્મલોકં, ભન્તે''તિ. ''કિં પન બ્રહ્મલોકસ્સ અયં મગ્ગો''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કો એવમાહા''તિ? ''આચરિયેહિ મે કથિતં, ભન્તે''તિ. ''નો ત્વં બ્રહ્મલોકસ્સ મગ્ગં જાનાસિ, નાપિ તે આચરિયા, સત્થાવ એકો જાનાતિ, એહિ, બ્રાહ્મણ, બ્રહ્મલોકસ્સ તે મગ્ગં કથાપેસ્સામી''તિ તં આદાય સત્થુ સન્તિકં નેત્વા, ''ભન્તે, અયં બ્રાહ્મણો એવમાહા''તિ, ''તં પવત્તિં આરોચેત્વા સાધુ વતસ્સ બ્રહ્મલોકસ્સ મગ્ગં કથેથા''તિ. સત્થા ''એવં કિર, બ્રાહ્મણા''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભો ગોતમા''તિ વુત્તે, ''બ્રાહ્મણ, તયા એવં દદમાનેન વસ્સસતં દિન્નદાનતોપિ મુહુત્તમત્તં પસન્નચિત્તેન મમ સાવકસ્સ ઓલોકનં વા કટચ્છુભિક્ખામત્તદાનં વા મહપ્ફલતર''ન્તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૦૬.''માસે માસે સહસ્સેન, યો યજેથ સતં સમં;
એકઞ્ચ ભાવિતત્તાનં, મુહુત્તમપિ પૂજયે;
સાયેવ પૂજના સેય્યો, યઞ્ચે વસ્સસતં હુત''ન્તિ.

તત્થ **સહસ્સેના**તિ સહસ્સપરિચ્ચાગેન. **યો યજેથ સતં સમ**ન્તિ યો વસ્સસતં માસે માસે સહસ્સં પરિચ્ચજન્તો લોકિયમહાજનસ્સ દાનં દદેય્ય, **એકઞ્ચ ભાવિતત્તાન**ન્તિ યો પન એકં સીલાદિગુણવિસેસેન વડ્ઢિતઅત્તાનં હેટ્ઠિમકોટિયા સોતાપન્નં, ઉપરિમકોટિયા ખીણાસવં ઘરદ્વારં સમ્પત્તં કટચ્છુભિક્ખાદાનવસેન વા યાપનમત્તઆહારદાનવસેન વા થૂલસાટકદાનમત્તેન વા પૂજેય્ય. **યં** ઇતરેન **વસ્સસતં હુતં**. તતો **સાયેવ પૂજના સેય્યો**. સેટ્ઠો ઉત્તમોતિ અત્થોતિ.

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલં પત્તો, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરસ્સ માતુલબ્રાહ્મણવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. સારિપુત્તત્થેરસ્સ ભાગિનેય્યવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જન્તૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરસ્સ ભાગિનેય્યં આરબ્ભ કથેસિ.

તમ્પિ હિ થેરો ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''કિં, બ્રાહ્મણ, કુસલં કરોસી''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કિં કરોસી''તિ? ''માસે માસે એકં એકં પસું ઘાતેત્વા અગ્ગિં પરિચરામી''તિ. ''કિમત્થં એવં કરોસી''તિ? ''બ્રહ્મલોકમગ્ગો કિરેસો''તિ. ''કેનેવં કથિત''ન્તિ? ''આચરિયેહિ મે, ભન્તે''તિ. ''નેવ ત્વં બ્રહ્મલોકસ્સ મગ્ગં જાનાસિ, નાપિ તે આચરિયા, એહિ, સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામા''તિ તં સત્થુ સન્તિકં નેત્વા તં પવત્તિં આરોચેત્વા ''ઇમસ્સ, ભન્તે, બ્રહ્મલોકસ્સ મગ્ગં કથેથા''તિ આહ. સત્થા ''એવં કિરા''તિ પુચ્છિત્વા ''એવં, ભો ગોતમા''તિ વુત્તે, ''બ્રાહ્મણ, વસ્સસતમ્પિ એવં અગ્ગિં પરિચરન્તસ્સ તવ અગ્ગિપારિચરિયા મમ સાવકસ્સ તઙ્ખણમત્તં પૂજમ્પિ ન પાપુણાતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૦૭.''યો ચ વસ્સસતં જન્તુ, અગ્ગિં પરિચરે વને;

એકઞ્ચ ભાવિતત્તાનં, મુહુત્તમપિ પૂજયે;
સાયેવ પૂજના સેય્યો, યઞ્ચે વસ્સસતં હુત''ન્તિ.

તત્થ **જન્તૂ**તિ સત્તાધિવચનમેતં. **અગ્ગિં પરિચરે વને**તિ નિપ્પપઞ્ચભાવપત્થનાય વનં પવિસિત્વાપિ તત્થ અગ્ગિં પરિચરેય્ય. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલં પાપુણિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરસ્સ ભાગિનેય્યવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સારિપુત્તત્થેરસ્સ સહાયકબ્રાહ્મણવત્થુ

યં કિઞ્ચિ યિટ્ઠં વાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરસ્સ સહાયકબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

તમ્પિ હિ થેરો ઉપસઙ્કમિત્વા ''કિં, બ્રાહ્મણ, કિઞ્ચિ કુસલં કરોસી''તિ પુચ્છિ. ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કિં કરોસી''તિ? ''યિટ્ઠયાગં યજામી''તિ. ''તદા કિર તં યાગં મહાપરિચ્ચાગેન યજ''ન્તિ. ઇતો પરં થેરો પુરિમનયેનેવ પુચ્છિત્વા તં સત્થુ સન્તિકં નેત્વા તં પવત્તિં આરોચેત્વા ''ઇમસ્સ, ભન્તે, બ્રહ્મલોકસ્સ મગ્ગં કથેથા''તિ આહ. સત્થા, ''બ્રાહ્મણ, એવં કિરા''તિ પુચ્છિત્વા ''એવં, ભો ગોતમા''તિ વુત્તે, ''બ્રાહ્મણ, તયા સંવચ્છરં યિટ્ઠયાગં યજન્તેન લોકિયમહાજનસ્સ દિન્નદાનં પસન્નચિત્તેન મમ સાવકાનં વન્દન્તાનં ઉપ્પન્નકુસલચેતનાય ચતુભાગમત્તમ્પિ ન અગ્ઘતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૦૮.''યં કિઞ્ચિ યિટ્ઠં વ હુતં વ લોકે,
સંવચ્છરં યજેથ પુઞ્ઞપેક્ખો;
સબ્બમ્પિ તં ન ચતુભાગમેતિ,
અભિવાદના ઉજ્જુગતેસુ સેય્યો''તિ.

તત્થ **યં કિઞ્ચી**તિ અનવસેસપરિયાદાનવચનમેતં. **યિટ્ઠ**ન્તિ યેભુય્યેન મઙ્ગલકિરિયાદિવસેસુ દિન્નદાનં. **હુત**ન્તિ અભિસઙ્ખરિત્વા કતં પાહુનદાનઞ્ચેવ, કમ્મઞ્ચ ફલઞ્ચ સદ્દહિત્વા કતદાનઞ્ચ. **સંવચ્છરં યજેથા**તિ એકસંવચ્છરં નિરન્તરમેવ વુત્તપ્પકારં દાનં સકલચક્કવાળેપિ લોકિયમહાજનસ્સ દદેય્ય. **પુઞ્ઞપેક્ખો**તિ પુઞ્ઞં ઇચ્છન્તો. **ઉજ્જુગતેસૂ**તિ હેટ્ઠિમકોટિયા સોતાપન્નેસુ ઉપરિમકોટિયા ખીણાસવેસુ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''એવરૂપેસુ પસન્નચિત્તેન સરીરં ઓનમિત્વા વન્દન્તસ્સ કુસલચેતનાય યં ફલં, તતો ચતુભાગમ્પિ સબ્બં તં દાનં ન અગ્ઘતિ, તસ્મા ઉજુગતેસુ અભિવાદનમેવ સેય્યો''તિ.

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલં પત્તો, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરસ્સ સહાયકબ્રાહ્મણવત્થુ સત્તમં.

૮. આયુવડ્ઢનકુમારવત્થુ

અભિવાદનસીલિસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા દીઘલમ્બિકં નિસ્સાય અરઞ્ઞકુટિયં વિહરન્તો દીઘાયુકુમારં આરબ્ભ કથેસિ.

દીઘલમ્બિકનગરવાસિનો કિર દ્વે બ્રાહ્મણા બાહિરકપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અટ્ઠચત્તાલીસ વસ્સાનિ તપચરણં કરિંસુ. તેસુ એકો ''પવેણિ મે નસ્સિસ્સતિ, વિબ્ભમિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા અત્તના કતં તપં પરેસં વિક્કિણિત્વા ગોસતેન ચેવ કહાપણસતેન ચ સદ્ધિં ભરિયં લભિત્વા કુટુમ્બં સણ્ઠપેસિ. અથસ્સ ભરિયા પુત્તં વિજાયિ. ઇતરો પનસ્સ સહાયકો પવાસં ગન્ત્વા પુનદેવ તં નગરં પચ્ચાગમિ. સો તસ્સ આગતભાવં સુત્વા પુત્તદારં આદાય સહાયકસ્સ દસ્સનત્થાય અગમાસિ. ગન્ત્વા પુત્તં માતુ હત્થે દત્વા સયં તાવ વન્દિ, માતાપિ પુત્તં પિતુ હત્થે દત્વા વન્દિ. સો ''દીઘાયુકા હોથા''તિ આહ, પુત્તે પન વન્દાપિતે તુણ્હી અહોસિ. અથ નં ''કસ્મા, ભન્તે, અમ્હેહિ વન્દિતે 'દીઘાયુકા હોથા'તિ વત્વા ઇમસ્સ વન્દનકાલે કિઞ્ચિ ન વદેથા''તિ આહ. ''ઇમસ્સેકો અન્તરાયો અત્થિ, બ્રાહ્મણા''તિ. ''કિત્તકં જીવિસ્સતિ, ભન્તે''તિ? ''સત્તાહં, બ્રાહ્મણા''તિ. ''પટિબાહનકારણં અત્થિ, ભન્તે''તિ? ''નાહં પટિબાહનકારણં જાનામી''તિ. ''કો પન જાનેય્ય, ભન્તે''તિ? ''સમણો ગોતમો જાનેય્ય, તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પુચ્છાહી''તિ. ''તત્થ ગચ્છન્તો તપપરિહાનિતો ભાયામી''તિ. ''સચે તે પુત્તસિનેહો અત્થિ, તપપરિહાનિં અચિન્તેત્વા તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પુચ્છાહી''તિ.

સો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સયં તાવ વન્દિ. સત્થા ''દીઘાયુકો હોહી''તિ આહ, પજાપતિયા વન્દનકાલેપિ તસ્સા તથેવ વત્વા પુત્તસ્સ વન્દાપનકાલે તુણ્હી અહોસિ. સો પુરિમનયેનેવ સત્થારં પુચ્છિ, સત્થાપિ તથેવ બ્યાકાસિ. સો કિર બ્રાહ્મણો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં અપટિવિજ્ઝિત્વાવ અત્તનો મન્તં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સંસન્દેસિ, પટિબાહનૂપાયં પન ન જાનાતિ. બ્રાહ્મણો સત્થારં પુચ્છિ – ''અત્થિ પન, ભન્તે, પટિબાહનૂપાયો''તિ? ''ભવેય્ય, બ્રાહ્મણા''તિ. ''કિં ભવેય્યા''તિ? ''સચે ત્વં અત્તનો ગેહદ્વારે મણ્ડપં કારેત્વા તસ્સ મજ્ઝે પીઠિકં કારેત્વા તં પરિક્ખિપન્તો અટ્ઠ વા સોળસ વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા તેસુ મમ સાવકે નિસીદાપેત્વા સત્તાહં નિરન્તરં પરિત્તં કાતું સક્કુણેય્યાસિ, એવમસ્સ અન્તરાયો નસ્સેય્યા''તિ. ''ભો ગોતમ, મયા મણ્ડપાદીનિ સક્કા કાતું, તુમ્હાકં પન સાવકે કથં લચ્છામી''તિ? ''તયા એત્તકે કતે અહં મમ સાવકે પહિણિસ્સામી''તિ. ''સાધુ, ભો ગોતમા''તિ સો અત્તનો ગેહદ્વારે સબ્બં કિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. સત્થા ભિક્ખૂ પહિણિ, તે ગન્ત્વા તત્થ નિસીદિંસુ, દારકમ્પિ પીઠિકાયં નિપજ્જાપેસું, ભિક્ખૂ સત્તરત્તિન્દિવં નિરન્તરં પરિત્તં ભણિંસુ, સત્તમે દિવસે સાયં સત્થા આગચ્છિ. તસ્મિં આગતે સબ્બચક્કવાળદેવતા સન્નિપતિંસુ. એકો પન અવરુદ્ધકો નામ યક્ખો દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ વેસ્સવણં ઉપટ્ઠહિત્વા તસ્સ સન્તિકા વરં લભન્તો ''ઇતો સત્તમે દિવસે ઇમં દારકં ગણ્હેય્યાસી''તિ લભિ. તસ્મા સોપિ આગન્ત્વા અટ્ઠાસિ.

સત્થરિ પન તત્થ ગતે મહેસક્ખાસુ દેવતાસુ સન્નિપતિતાસુ અપ્પેસક્ખા દેવતા ઓસક્કિત્વા ઓસક્કિત્વા ઓકાસં અલભમાના દ્વાદસ યોજનાનિ પટિક્કમિંસુ. અવરુદ્ધકોપિ તથેવ પટિક્કમિ, સત્થાપિ સબ્બરત્તિં પરિત્તમકાસિ. સત્તાહે વીતિવત્તે અવરુદ્ધકો દારકં ન લભિ. અટ્ઠમે પન દિવસે અરુણે ઉગ્ગતમત્તે દારકં આનેત્વા સત્થારં વન્દાપેસું. સત્થા ''દીઘાયુકો હોહી''તિ આહ. ''કીવચિરં પન, ભો ગોતમ, દારકો ઠસ્સતી''તિ? ''વીસવસ્સસતં, બ્રાહ્મણા''તિ. અથસ્સ ''આયુવડ્ઢનકુમારો''તિ નામં કરિંસુ. સો વુદ્ધિમન્વાય પઞ્ચહિ ઉપાસકસતેહિ પરિવુતો વિચરિ. અથેકદિવસં ધમ્મસભાયં ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''પસ્સથાવુસો, આયુવડ્ઢનકુમારેન કિર સત્તમે દિવસે મરિતબ્બં અભવિસ્સ, સો ઇદાનિ વીસવસ્સસતટ્ઠાયી હુત્વા પઞ્ચહિ ઉપાસકસતેહિ પરિવુતો વિચરતિ, અત્થિ મઞ્ઞે ઇમેસં સત્તાનં આયુવડ્ઢનકારણ''ન્તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ

પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, ન કેવલં આયુવડ્ઢનમેવ, ઇમે પન સત્તા ગુણવન્તે વન્દન્તા અભિવાદેન્તા ચતૂહિ કારણેહિ વડ્ઢન્તિ, પરિસ્સયતો મુચ્ચન્તિ, યાવતાયુકમેવ તિટ્ઠન્તી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૦૯.‘‘અભિવાદનસીલિસ્સ , નિચ્ચં વુડ્ઢાપચાયિનો;
ચત્તારો ધમ્મા વડ્ઢન્તિ, આયુ વણ્ણો સુખં બલ’’ન્તિ.

તત્થ **અભિવાદનસીલિસ્સા**તિ વન્દનસીલિસ્સ, અભિણ્હં વન્દનકિચ્ચપસુતસ્સાતિ અત્થો. **વુડ્ઢાપચાયિનો**તિ ગિહિસ્સ વા તદહુપબ્બજિતે દહરસામણેરેપિ, પબ્બજિતસ્સ વા પન પબ્બજ્જાય વા ઉપસમ્પદાય વા વુડ્ઢતરે ગુણવુડ્ઢે અપચાયમાનસ્સ, અભિવાદનેન વા **નિચ્ચં** પૂજેન્તસ્સાતિ અત્થો. **ચત્તારો ધમ્મા વડ્ઢન્તી**તિ આયુમ્હિ વડ્ઢમાને યત્તકં કાલં તં વડ્ઢતિ, તત્તકં ઇતરેપિ વડ્ઢન્તિયેવ. યેન હિ પઞ્ઞાસવસ્સઆયુસંવત્તનિકં કુસલં કતં, પઞ્ચવીસતિવસ્સકાલે ચસ્સ જીવિતન્તરાયો ઉપ્પજ્જેય્ય, સો અભિવાદનસીલતાય પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, સો યાવતાયુકમેવ તિટ્ઠતિ, વણ્ણાદયોપિસ્સ આયુનાવ સદ્ધિં વડ્ઢન્તિ. ઇતો ઉત્તરિપિ એસેવ નયો. અનન્તરાયેન પવત્તસ્સાયુનો વડ્ઢનં નામ નત્થિ.

દેસનાવસાને આયુવડ્ઢનકુમારો પઞ્ચહિ ઉપાસકસતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

આયુવડ્ઢનકુમારવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સંકિચ્ચસામણેરવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જીવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સંકિચ્ચસામણેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર તિંસમત્તા કુલપુત્તા સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા સાસને ઉરં દત્વા પબ્બજિંસુ. તે ઉપસમ્પદાય પઞ્ચવસ્સા હુત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ગન્થધુરં વિપસ્સનાધુરન્તિ દ્વે ધુરાનીતિ સુત્વા ‘‘મયં મહલ્લકકાલે પબ્બજિતા’’તિ ગન્થધુરે ઉસ્સાહં અકત્વા વિપસ્સનાધુરં પૂરેતુકામા યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા, ‘‘ભન્તે, એકં અરઞ્ઞાયતનં ગમિસ્સામા’’તિ સત્થારં આપુચ્છિંસુ. સત્થા ‘‘કતરં ઠાનં ગમિસ્સથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અસુકં નામા’’તિ વુત્તે ‘‘તત્થ તેસં એકં વિઘાસાદં નિસ્સાય ભયં ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તઞ્ચ પન સંકિચ્ચસામણેરે ગતે વૂપસમિસ્સતિ, અથ નેસં પબ્બજિતકિચ્ચં પારિપૂરિં ગમિસ્સતી’’તિ અઞ્ઞાસિ.

સંકિચ્ચસામણેરો નામ સારિપુત્તત્થેરસ્સ સામણેરો સત્તવસ્સિકો જાતિયા. તસ્સ કિર માતા સાવત્થિયં અડ્ઢકુલસ્સ ધીતા. સા તસ્મિં કુચ્છિગતે એકેન બ્યાધિના તઙ્ખણઞ્ઞેવ કાલમકાસિ. તસ્સા ઝાપિયમાનાય ઠપેત્વા ગબ્ભમંસં સેસં ઝાયિ. અથસ્સા ગબ્ભમંસં ચિતકતો ઓતારેત્વા દ્વીસુ તીસુ ઠાનેસુ સૂલેહિ વિજ્ઝિંસુ. સૂલકોટિ દારકસ્સ અક્ખિકોટિં પહરિ. એવં ગબ્ભમંસં વિજ્ઝિત્વા અઙ્ગારરાસિમ્હિ ખિપિત્વા અઙ્ગારેહેવ પટિચ્છાદેત્વા પક્કમિંસુ. ગબ્ભમંસં ઝાયિ, અઙ્ગારમત્થકે પન સુવણ્ણબિમ્બસદિસો દારકો પદુમગબ્ભે નિપન્નો વિય અહોસિ. પચ્છિમભવિકસ્સ સત્તસ્સ હિ સિનેરુના ઓત્થરિયમાનસ્સપિ અરહત્તં અપ્પત્વા જીવિતક્ખયો નામ નત્થિ. પુનદિવસે ‘‘ચિતકં નિબ્બાપેસ્સામા’’તિ આગતા તથાનિપન્નં દારકં દિસ્વા અચ્છરિયબ્ભુતચિત્તજાતા ‘‘કથઞ્હિ નામ

એત્તકેસુ દારૂસુ ખીયમાનેસુ સકલસરીરે ઝાપિયમાને દારકો ન ઝાયિ, કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ દારકં આદાય અન્તોગામં ગન્ત્વા નેમિત્તકે પુચ્છિંસુ. નેમિત્તકા "સચે અયં દારકો અગારં અજ્ઝાવસ્સિસ્સતિ, યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા ઞાતકા દુગ્ગતા ભવિસ્સન્તિ? સચે પબ્બજિસ્સતિ, પઞ્ચહિ સમણસતેહિ પરિવુતો વિચરિસ્સતી''તિ આહંસુ. તસ્સ સઙ્કુના અક્ખિકોટિયા ભિન્નત્તા **સંકિચ્ચન્તિ** નામં કરિંસુ. સો અપરેન સમયેન સંકિચ્ચોતિ પઞ્ઞાયિ. અથ નં ઞાતકા "હોતુ, વડ્ઢિતકાલે અમ્હાકં અય્યસ્સ સારિપુત્તસ્સ સન્તિકે પબ્બાજેસ્સામા''તિ પોસિંસુ. સો સત્તવસ્સિકકાલે "તવ માતુકુચ્છિયં વસનકાલે માતા તે કાલમકાસિ, તસ્સા સરીરે ઝાપિયમાનેપિ ત્વં ન ઝાયી''તિ કુમારકાનં કથં સુત્વા "અહં કિર એવરૂપા ભયા મુત્તો, કિં મે ઘરાવાસેન, પબ્બજિસ્સામી''તિ ઞાતકાનં આરોચેસિ. તે "સાધુ, તાતા''તિ સારિપુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકં નેત્વા, "ભન્તે, ઇમં પબ્બાજેથા''તિ અદંસુ. થેરો તચપઞ્ચકકમ્મટ્ઠાનં દત્વા પબ્બાજેસિ. સો ખુરગ્ગેયેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ. અયં સંકિચ્ચસામણેરો નામ.

સત્થા "એતસ્મિં ગતે તં ભયં વૂપસમિસ્સતિ, અથ નેસં પબ્બજિતકિચ્ચં પારિપૂરિં ગમિસ્સતી''તિ ઞત્વા, "ભિક્ખવે, તુમ્હાકં જેટ્ઠભાતિકં સારિપુત્તત્થેરં ઓલોકેત્વા ગચ્છથા''તિ આહ. તે "સાધૂ''તિ વત્વા થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા "કિં, આવુસો''તિ વુત્તે મયં સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિતુકામા હુત્વા આપુચ્છિમ્હા, અથ નો સત્થા એવમાહ – "તુમ્હાકં જેટ્ઠભાતિકં ઓલોકેત્વા ગચ્છથા''તિ? "તેનમ્હા ઇધાગતા''તિ. થેરો "સત્થારા ઇમે એકં કારણં દિસ્વા ઇધ પહિતા ભવિસ્સન્તિ, કિં નુ ખો એત''ન્તિ આવજ્જેન્તો તમત્થં ઞત્વા આહ – "અત્થિ પન વો, આવુસો, સામણેરો''તિ? "નત્થિ, આવુસો''તિ. "સચે નત્થિ, ઇમં સંકિચ્ચસામણેરં ગહેત્વા ગચ્છથા''તિ. "અલં, આવુસો, સામણેરં નિસ્સાય નો પલિબોધો ભવિસ્સતિ, કિં અરઞ્ઞે વસન્તાનં સામણેરેના''તિ? "નાવુસો , ઇમં નિસ્સાય તુમ્હાકં પલિબોધો, અપિચ ખો પન તુમ્હે નિસ્સાય ઇમસ્સ પલિબોધો ભવિસ્સતિ. સત્થાપિ તુમ્હે મમ સન્તિકં પહિણન્તો તુમ્હેહિ સદ્ધિં સામણેરસ્સ પહિણનં પચ્ચાસીસન્તો પહિણિ, ઇમં ગહેત્વા ગચ્છથા''તિ. તે "સાધૂ''તિ અધિવાસેત્વા સામણેરેન સદ્ધિં એકતિંસ જના થેરં અપલોકેત્વા વિહારા નિક્ખમ્મ ચારિકં ચરન્તા વીસયોજનસતમત્થકે એકં સહસ્સકુલં ગામં પાપુણિંસુ.

મનુસ્સા તે દિસ્વા પસન્નચિત્તા સક્કચ્ચં પરિવિસિત્વા, "ભન્તે, કત્થ ગમિસ્સથા''તિ પુચ્છિત્વા "યથાફાસુકટ્ઠાનં, આવુસો''તિ વુત્તે પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા "મયં, ભન્તે, અય્યેસુ ઇમં ઠાનં નિસ્સાય અન્તોવસ્સં વસન્તેસુ પઞ્ચસીલં સમાદાય ઉપોસથકમ્મં કરિસ્સામા''તિ યાચિંસુ. થેરા અધિવાસેસું. અથ નેસં મનુસ્સા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનચઙ્કમનપણ્ણસાલાયો સંવિદહિત્વા "અજ્જ મયં, સ્વે મય''ન્તિ ઉસ્સાહપ્પત્તા ઉપટ્ઠાનમકંસુ. થેરા વસ્સૂપનાયિકદિવસે કતિકવત્તં કરિંસુ, "આવુસો, અમ્હેહિ ધરમાનકબુદ્ધસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહિતં, ન ખો પન સક્કા અઞ્ઞત્ર પટિપત્તિસમ્પદાય બુદ્ધે આરાધેતું, અમ્હાકઞ્ચ અપાયદ્વારાનિ વિવટાનેવ, તસ્મા અઞ્ઞત્ર પાતો ભિક્ખાચારવેલં, સાયં થેરૂપટ્ઠાનવેલઞ્ચ સેસકાલે દ્વે એકટ્ઠાને ન ભવિસ્સામ, યસ્સ અફાસુકં ભવિસ્સતિ, તેન ઘણ્ડિયા પહટાય તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ભેસજ્જં કરિસ્સામ, ઇતો અઞ્ઞસ્મિં રત્તિભાગે વા દિવસભાગે વા અપ્પમત્તા કમ્મટ્ઠાનમનુયુઞ્જિસ્સામા''તિ.

તેસુ એવં કતિકં કત્વા વિહરન્તેસુ એકો દુગ્ગતપુરિસો ધીતરં ઉપનિસ્સાય જીવન્તો તસ્મિં ઠાને દુબ્ભિક્ખે ઉપ્પન્ને અપરં ધીતરં ઉપનિસ્સાય જીવિતુકામો મગ્ગં પટિપજ્જિ. થેરાપિ ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા વસનટ્ઠાનં આગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે એકિસ્સા નદિયા ન્હત્વા વાલુકપુલિને નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચં કરિંસુ. તસ્મિં ખણે સો પુરિસો તં ઠાનં પત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં થેરા "કહં ગચ્છસી''તિ પુચ્છિંસુ. સો તમત્થં આરોચેસિ. થેરા તસ્મિં કારુઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા, "ઉપાસક, અતિવિય છાતોસિ, ગચ્છ, પણ્ણં આહર, એકમેકં તે ભત્તપિણ્ડં દસ્સામા''તિ

વત્વા તેન પણ્ણે આહટે અત્તના અત્તના ભુઞ્જનનિયામેનેવ સૂપબ્યઞ્જનેહિ સઞ્ઞહિત્વા એકમેકં પિણ્ડં અદંસુ. એતદેવ કિર વત્તં, યં ભોજનકાલે આગતસ્સ ભત્તં દદમાનેન ભિક્ખુના અગ્ગભત્તં અદત્વા અત્તના ભુઞ્જનનિયામેનેવ થોકં વા બહું વા દાતબ્બં. તસ્મા તેપિ તથા અદંસુ. સો કતભત્તકિચ્ચો થેરે વન્દિત્વા પુચ્છિ – ‘‘કિં, ભન્તે, અય્યા, કેનચિ નિમન્તિતા’’તિ? ‘‘નત્થિ, ઉપાસક, નિમન્તનં, મનુસ્સા દેવસિકં એવરૂપમેવ આહારં દેન્તી’’તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘મયં નિચ્ચકાલં ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય કમ્મં કરોન્તાપિ એવરૂપં આહારં લદ્ધું ન સક્કોમ, કિં મે અઞ્ઞત્થ ગતેન, ઇમેસં સન્તિકેયેવ જીવિસ્સામી’’તિ. અથ ને આહ – ‘‘અહં વત્તપટિવત્તં કત્વા અય્યાનં સન્તિકે વસિતું ઇચ્છામી’’તિ. ‘‘સાધુ, ઉપાસકા’’તિ. સો તેહિ સદ્ધિં તેસં વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા સાધુકં વત્તપટિવત્તં કરોન્તો ભિક્ખૂ અતિવિય આરાધેત્વા દ્વેમાસચ્ચયેન ધીતરં દટ્ઠુકામો હુત્વા ‘‘સચે, અય્યે, આપુચ્છિસ્સામિ, ન મં વિસ્સજ્જિસ્સન્તિ, અનાપુચ્છા ગમિસ્સામી’’તિ તેસં અનાચિક્ખિત્વાવ નિક્ખમિ. એત્તકમેવ કિરસ્સ ઓળારિકં ખલિતં અહોસિ, યં ભિક્ખૂનં અનારોચેત્વા પક્કામિ.

તસ્સ પન ગમનમગ્ગે એકા અટવી અત્થિ. તત્થ પઞ્ચસતાનં ચોરાનં ‘‘યો ઇમં અટવિં પવિસતિ, તં મારેત્વા તસ્સ મંસલોહિતેન તુય્હં બલિકમ્મં કરિસ્સામા’’તિ દેવતાય આયાચનં કત્વા વસન્તાનં સત્તમો દિવસો હોતિ. તસ્મા સત્તમે દિવસે ચોરજેટ્ઠકો રુક્ખં આરુય્હ ઓલોકેન્તો તં આગચ્છન્તં દિસ્વા ચોરાનં સઞ્ઞમદાસિ. તે તસ્સ અટવિમજ્ઝં પવિટ્ઠભાવં ઞત્વા પરિક્ખિપિત્વા તં ગણ્હિત્વા ગાળ્હબન્ધનં કત્વા અરણિસહિતેન અગ્ગિં નિબ્બત્તેત્વા દારૂનિ સઙ્કડ્ઢિત્વા મહન્તં અગ્ગિક્ખન્ધં કત્વા સૂલાનિ તચ્છિંસુ. સો તેસં તં કિરિયં દિસ્વા, ‘‘સામિ, ઇમસ્મિં ઠાને નેવ સૂકરા, ન મિગાદયો દિસ્સન્તિ, કિં કારણા ઇદં કરોથા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘તં મારેત્વા તવ મંસલોહિતેન દેવતાય બલિકમ્મં કરિસ્સામા’’તિ. સો મરણભયતજ્જિતો ભિક્ખૂનં તં ઉપકારં અચિન્તેત્વા કેવલં અત્તનો જીવિતમેવ રક્ખમાનો એવમાહ – ‘‘સામિ, અહં વિઘાસાદો, ઉચ્છિટ્ઠભત્તં ભુઞ્જિત્વા વડ્ઢિતો, વિઘાસાદો નામ કાળકણ્ણિકો, અય્યા પન યતો તતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતાપિ ખત્તિયાવ, અસુકસ્મિં ઠાને એકતિંસ ભિક્ખૂ વસન્તિ, તે મારેત્વા બલિકમ્મં કરોથ, અતિવિય વો દેવતા તુસ્સિસ્સતી’’તિ. તં સુત્વા ચોરા ‘‘ભદ્દકં એસ વદેતિ, કિં ઇમિના કાળકણ્ણિના, ખત્તિયે મારેત્વા બલિકમ્મં કરિસ્સામા’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘એહિ, નેસં વસનટ્ઠાનં દસ્સેહી’’તિ તમેવ મગ્ગદેસકં કત્વા તં ઠાનં પત્વા વિહારમજ્ઝે ભિક્ખૂ અદિસ્વા ‘‘કહં ભિક્ખૂ’’તિ નં પુચ્છિંસુ. સો દ્વે માસે વસિતત્તા તેસં કતિકવત્તં જાનન્તો એવમાહ – ‘‘અત્તનો દિવાટ્ઠાનરત્તિટ્ઠાનેસુ નિસિન્ના, એતં ઘણ્ડિં પહરથ, ઘણ્ડિસદ્દેન સન્નિપતિસ્સન્તી’’તિ. ચોરજેટ્ઠકો ઘણ્ડિં પહરિ.

ભિક્ખૂ ઘણ્ડિસદ્દં સુત્વા ‘‘અકાલે ઘણ્ડિ પહટા, કસ્સચિ અફાસુકં ભવિસ્સતી’’તિ આગન્ત્વા વિહારમજ્ઝે પટિપાટિયા પઞ્ઞત્તેસુ પાસાણફલકેસુ નિસીદિંસુ. સઙ્ઘત્થેરો ચોરે ઓલોકેત્વા પુચ્છિ – ‘‘ઉપાસકા કેનાયં ઘણ્ડિ પહટા’’તિ? ચોરજેટ્ઠકો આહ – ‘‘મયા, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? ‘‘અમ્હેહિ અટવિદેવતાય આયાચિતં અત્થિ, તસ્સા બલિકમ્મકરણત્થાય એકં ભિક્ખું ગહેત્વા ગમિસ્સામા’’તિ. તં સુત્વા મહાથેરો ભિક્ખૂ આહ – ‘‘આવુસો, ભાતિકાનં ઉપ્પન્નકિચ્ચં નામ જેટ્ઠભાતિકેન નિત્થરિતબ્બં, અહં અત્તનો જીવિતં તુમ્હાકં પરિચ્ચજિત્વા ઇમેહિ સદ્ધિં ગમિસ્સામિ, મા સબ્બેસં અન્તરાયો હોતુ, અપ્પમત્તા સમણધમ્મં કરોથા’’તિ. અનુથેરો આહ – ‘‘ભન્તે, જેટ્ઠભાતુ કિચ્ચં નામ કનિટ્ઠસ્સ ભારો, અહં ગમિસ્સામિ, તુમ્હે અપ્પમત્તા હોથા’’તિ. ઇમિના ઉપાયેન ‘‘અહમેવ અહમેવા’’તિ વત્વા પટિપાટિયા તિંસપિ જના ઉટ્ઠહિંસુ, એવં તે નેવ એકિસ્સા માતુયા પુત્તા, ન એકસ્સ પિતુનો, નાપિ વીતરાગા, અથ ચ પન અવસેસાનં અત્થાય પટિપાટિયા જીવિતં પરિચ્ચજિંસુ. તેસુ એકોપિ ‘‘ત્વં યાહી’’તિ વત્તું સમત્થો નામ નાહોસિ.

સંકિચ્ચસામણેરો તેસં કથં સુત્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હે તિટ્ઠથ , અહં તુમ્હાકં જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા ગમિસ્સામી’’તિ આહ. તે આહંસુ – ‘‘આવુસો, મયં સબ્બે એકતો મારિયમાનાપિ તં એકકં ન વિસ્સજ્જેસ્સામા’’તિ. ‘‘કિં કારણા, ભન્તે’’તિ? ‘‘‘આવુસો, ત્વં ધમ્મસેનાપતિસારિપુત્તત્થેરસ્સ સામણેરો, સચે તં વિસ્સજ્જેસ્સામ, સામણેરં મે આદાય ગન્ત્વા ચોરાનં નિય્યાદિંસૂ’તિ થેરો નો ગરહિસ્સતિ, તં નિન્દં નિત્થરિતું ન સક્ખિસ્સામ, તેન તં ન વિસ્સજ્જેસ્સામા’’તિ. ‘‘ભન્તે, સમ્માસમ્બુદ્ધો તુમ્હે મમ ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકં પહિણન્તોપિ, મમ ઉપજ્ઝાયો મં તુમ્હેહિ સદ્ધિં પહિણન્તોપિ ઇદમેવ કારણં દિસ્વા પહિણિ, તિટ્ઠથ તુમ્હે, અહમેવ ગમિસ્સામી’’તિ સો તિંસ ભિક્ખૂ વન્દિત્વા ‘‘સચે, ભન્તે, મે દોસો અત્થિ, ખમથા’’તિ વત્વા નિક્ખમિ. તદા ભિક્ખૂનં મહાસંવેગો ઉપ્પજ્જિ, અક્ખીનિ અસ્સુપુણ્ણાનિ હદયમંસં પવેધિ. મહાથેરો ચોરે આહ – ‘‘ઉપાસકા અયં દહરકો તુમ્હે અગ્ગિં કરોન્તે, સૂલાનિ તચ્છન્તે, પણ્ણાનિ અત્થરન્તે દિસ્વા ભાયિસ્સતિ, ઇમં એકમન્તે ઠપેત્વા તાનિ કિચ્ચાનિ કરેય્યાથા’’તિ. ચોરા સામણેરં આદાય ગન્ત્વા એકમન્તે ઠપેત્વા સબ્બકિચ્ચાનિ કરિંસુ.

કિચ્ચપરિયોસાને ચોરજેટ્ઠકો અસિં અબ્બાહિત્વા સામણેરં ઉપસઙ્કમિ. સામણેરો નિસીદમાનો ઝાનં સમાપજ્જિત્વાવ નિસીદિ. ચોરજેટ્ઠકો અસિં પરિવત્તેત્વા સામણેરસ્સ ખન્ધે પાતેસિ, અસિ નમિત્વા ધારાય ધારં પહરિ, સો ‘‘ન સમ્મા પહરિ’’ન્તિ મઞ્ઞમાનો પુન તં ઉજુકં કત્વા પહરિ. અસિ તાલપણ્ણં વિય વેઠયમાનો થરુમૂલં અગમાસિ. સામણેરઞ્હિ તસ્મિં કાલે સિનેરુના અવત્થરન્તોપિ મારેતું સમત્થો નામ નત્થિ, પગેવ અસિના. તં પાટિહારિયં દિસ્વા ચોરજેટ્ઠકો ચિન્તેસિ – ‘‘પુબ્બે મે અસિ સિલાથમ્ભં વા ખદિરખાણું વા કળીરં વિય છિન્દતિ, ઇદાનિ એકવારં નમિ, એકવારં તાલપત્તવેઠકો વિય જાતો. અયં નામ અસિ અચેતના હુત્વાપિ ઇમસ્સ ગુણં જાનાતિ, અહં સચેતનોપિ ન જાનામી’’તિ. સો અસિં ભૂમિયં ખિપિત્વા તસ્સ પાદમૂલે ઉરેન નિપજ્જિત્વા, ‘‘ભન્તે, મયં ધનકારણા અટવિં પવિટ્ઠામ્હા, અમ્હે દૂરતોવ દિસ્વા સહસ્સમત્તાપિ મનુસ્સા પવેધન્તિ, દ્વે તિસ્સો કથા કથેતું ન સક્કોન્તિ. તવ પન સન્તાસમત્તમ્પિ નત્થિ, ઉક્કામુખે સુવણ્ણં વિય સુપુપ્ફિતકણિકારં વિય ચ તે મુખં વિરોચતિ, કિં નુ ખો કારણ’’ન્તિ પુચ્છન્તો ઇમં ગાથમાહ –

‘‘તસ્સ તે નત્થિ ભીતત્તં, ભિય્યો વણ્ણો પસીદતિ;
કસ્મા ન પરિદેવેસિ, એવરૂપે મહબ્ભયે’’તિ. (થેરગા॰ ૭૦૬);

સામણેરો ઝાના વુટ્ઠાય તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો, ‘‘આવુસો ગામણિ, ખીણાસવસ્સ અત્તભાવો નામ સીસે ઠપિતભારો વિય હોતિ, સો તસ્મિં ભિજ્જન્તે વા નસ્સન્તે વા તુસ્સતેવ, ન ભાયતી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

‘‘નત્થિ ચેતસિકં દુક્ખં, અનપેક્ખસ્સ ગામણિ;
અતિક્કન્તા ભયા સબ્બે, ખીણસંયોજનસ્સ વે.

‘‘ખીણાય ભવનેત્તિયા, દિટ્ઠે ધમ્મે યથાતથે;
ન ભયં મરણે હોતિ, ભારનિક્ખેપને યથા’’તિ. (થેરગા॰ ૭૦૭-૭૦૮);

સો તસ્સ કથં સુત્વા પઞ્ચ ચોરસતાનિ ઓલોકેત્વા આહ – ‘‘તુમ્હે કિં કરિસ્સથા’’તિ? ‘‘તુમ્હે પન, સામી’’તિ. ‘‘મમ તાવ, ભો, ‘એવરૂપં પાટિહારિયં દિસ્વા અગારમજ્ઝે કમ્મં નત્થિ, અય્યસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી’તિ. મયમ્પિ તથેવ કરિસ્સામા’’તિ. ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ તતો પઞ્ચસતાપિ ચોરા સામણેરં વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિંસુ .

સો તેસં અસિધારાહિ એવ કેસે ચેવ વત્થદસા ચ છિન્દિત્વા તમ્બમત્તિકાય રજિત્વા તાનિ કાસાયાનિ અચ્છાદાપેત્વા દસસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા તે આદાય ગચ્છન્તો ચિન્તેસિ – ''સચાહં થેરે અદિસ્વાવ ગમિસ્સામિ, તે સમણધમ્મં કાતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. ચોરાનઞ્હિ મં ગહેત્વા નિક્ખન્તકાલતો પટ્ઠાય તેસુ એકોપિ અસ્સૂનિ સન્ધારેતું નાસક્ખિ, 'મારિતો નુ ખો સામણેરો, નો'તિ ચિન્તેન્તાનં કમ્મટ્ઠાનં અભિમુખં ન ભવિસ્સતિ, તસ્મા દિસ્વાવ ને ગમિસ્સામી''તિ. સો પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો તત્થ ગન્ત્વા અત્તનો દસ્સનેન પટિલદ્ધઅસ્સાસેહિ તેહિ ''કિં, સપ્પુરિસ, સંકિચ્ચ, લદ્ધં તે જીવિત''ન્તિ વુત્તે, ''આમ, ભન્તે, ઇમે મં મારેતુકામા હુત્વા મારેતું અસક્કોન્તા મમ ગુણે પસીદિત્વા ધમ્મં સુત્વા પબ્બજિતા, અહં 'તુમ્હે દિસ્વાવ ગમિસ્સામી'તિ આગતો, અપ્પમત્તા સમણધમ્મં કરોથ, અહં સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ તે ભિક્ખૂ વન્દિત્વા ઇતરે આદાય ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''કિં સંકિચ્ચ, અન્તેવાસિકા તે લદ્ધા''તિ વુત્તે, ''આમ, ભન્તે''તિ તં પવત્તિં આરોચેસિ. થેરેન ''ગચ્છ સંકિચ્ચ, સત્થારં પસ્સાહી''તિ વુત્તે, ''સાધૂ''તિ થેરં વન્દિત્વા તે આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારાપિ ''કિં સંકિચ્ચ, અન્તેવાસિકા તે લદ્ધા''તિ વુત્તે, ''આમ, ભન્તે''તિ તં પવત્તિં આરોચેસિ. સત્થા ''એવં કિર, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિત્વા, ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, તુમ્હાકં ચોરકમ્મં કત્વા દુસ્સીલે પતિટ્ઠાય વસ્સસતં જીવનતો ઇદાનિ સીલે પતિટ્ઠાય એકદિવસમ્પિ જીવિતં સેય્યો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૦.''યો ચ વસ્સસતં જીવે, દુસ્સીલો અસમાહિતો;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, સીલવન્તસ્સ ઝાયિનો''તિ.

તત્થ **દુસ્સીલો**તિ નિસ્સીલો. **સીલવન્તસ્સા**તિ દુસ્સીલસ્સ **વસ્સસતં** જીવનતો **સીલવન્તસ્સ** દ્વીહિ ઝાનેહિ **ઝાયિનો** એકદિવસમ્પિ એકમુહુત્તમ્પિ **જીવિતં સેય્યો**, ઉત્તમન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે પઞ્ચસતાપિ ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ, સમ્પત્તમહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અપરેન સમયેન સંકિચ્ચો ઉપસમ્પદં લભિત્વા દસવસ્સો હુત્વા સામણેરં ગણ્હિ. સો પન તસ્સેવ ભાગિનેય્યો અધિમુત્તસામણેરો નામ. અથ નં થેરો પરિપુણ્ણવસ્સકાલે આમન્તેત્વા ''ઉપસમ્પદં તે કરિસ્સામિ, ગચ્છ, ઞાતકાનં સન્તિકે વસ્સપરિમાણં પુચ્છિત્વા એહી''તિ ઉય્યોજેસિ. સો માતાપિતૂનં સન્તિકં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે પઞ્ચસતેહિ ચોરેહિ બલિકમ્મત્થાય મારિયમાનો તેસં ધમ્મં દેસેત્વા પસન્નચિત્તેહિ તેહિ ''ન તે ઇમસ્મિં ઠાને અમ્હાકં અત્થિભાવો કસ્સચિ આરોચેતબ્બો''તિ વિસ્સટ્ઠો પટિપથે માતાપિતરો આગચ્છન્તે દિસ્વા તમેવ મગ્ગં પટિપજ્જન્તાનમ્પિ તેસં સચ્ચમનુરક્ખન્તો નારોચેસિ. તેસં ચોરેહિ વિહેઠિયમાનાનં ''ત્વમ્પિ ચોરેહિ સદ્ધિં એકતો હુત્વા મઞ્ઞે, અમ્હાકં નારોચેસી''તિ પરિદેવન્તાનં સદ્દં સુત્વા તે માતાપિતૂનમ્પિ અનારોચિતભાવં ઞત્વા પસન્નચિત્તા પબ્બજ્જં યાચિંસુ. સોપિ સંકિચ્ચસામણેરો વિય તે સબ્બે પબ્બાજેત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકં આનેત્વા તેન સત્થુ સન્તિકં પેસિતો ગન્ત્વા તં પવત્તિં આરોચેસિ. સત્થા ''એવં કિર, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિત્વા, ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે પુરિમનયેનેવ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમમેવ ગાથમાહ –

''યો ચ વસ્સસતં જીવે, દુસ્સીલો અસમાહિતો;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, સીલવન્તસ્સ ઝાયિનો''તિ.

ઇદમ્પિ **અધિમુત્તસામણેરવત્થુ** વુત્તનયમેવાતિ.

સંકિચ્ચસામણેરવત્થુ નવમં.

૧૦. ખાણુકોણ્ડઞ્ઞત્થેરવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જીવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ખાણુકોણ્ડઞ્ઞત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર થેરો સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞે વિહરન્તો અરહત્તં પત્વા ''સત્થુ આરોચેસ્સામી''તિ તતો આગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે કિલન્તો મગ્ગા ઓક્કમ્મ એકસ્મિં પિટ્ઠિપાસાણે નિસિન્નો ઝાનં સમાપજ્જિ. અથેકં ગામં વિલુમ્પિત્વા પઞ્ચસતા ચોરા અત્તનો બલાનુરૂપેન ભણ્ડિકં બન્ધિત્વા સીસેનાદાય ગચ્છન્તા દૂરં ગન્ત્વા કિલન્તરૂપા ''દૂરં આગતામ્હ, ઇમસ્મિં પિટ્ઠિપાસાણે વિસ્સમિસ્સામા''તિ મગ્ગા ઓક્કમ્મ પિટ્ઠિપાસાણસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા થેરં દિસ્વાપિ ''ખાણુકો અય''ન્તિ સઞ્ઞિનો અહેસું. અથેકો ચોરો થેરસ્સ સીસે ભણ્ડિકં ઠપેસિ, અપરોપિ તં નિસ્સાય ભણ્ડિકં ઠપેસિ. એવં પઞ્ચસતાપિ ચોરા પઞ્ચહિ ભણ્ડિકસતેહિ થેરં પરિક્ખિપિત્વા સયમ્પિ નિસિન્ના નિદ્દાયિત્વા અરુણુગ્ગમનકાલે પબુજ્ઝિત્વા અત્તનો અત્તનો ભણ્ડિકં ગણ્હન્તા થેરં દિસ્વા ''અમનુસ્સો''તિ સઞ્ઞાય પલાયિતું આરભિંસુ. અથ ને થેરો આહ – ''મા ભાયિત્થ ઉપાસકા, પબ્બજિતો અહ''ન્તિ. તે થેરસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ''ખમથ, ભન્તે, મયં ખાણુકસઞ્ઞિનો અહુમ્હા''તિ થેરં ખમાપેત્વા ચોરજેટ્ઠકેન ''અહં અય્યસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામી''તિ વુત્તે સેસા ''મયમ્પિ પબ્બજિસ્સામા''તિ વત્વા સબ્બેપિ એકચ્છન્દા હુત્વા થેરં પબ્બજ્જં યાચિંસુ. થેરો સંકિચ્ચસામણેરો વિય સબ્બેપિ તે પબ્બાજેસિ. તતો પટ્ઠાય **ખાણુકોણ્ડઞ્ઞો**તિ પઞ્ઞાયિ. સો તેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારા ''કિં, કોણ્ડઞ્ઞ, અન્તેવાસિકા તે લદ્ધા''તિ વુત્તે તં પવત્તિં આરોચેસિ. સત્થા ''એવં કિર, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિત્વા, ''આમ, ભન્તે, ન નો અઞ્ઞસ્સ એવરૂપો આનુભાવો દિટ્ઠપુબ્બો, તેનમ્હા પબ્બજિતા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, એવરૂપે દુપ્પઞ્ઞકમ્મે પતિટ્ઠાય વસ્સસતં જીવનતો ઇદાનિ વો પઞ્ઞાસમ્પદાય વત્તમાનાનં એકાહમ્પિ જીવિતં સેય્યો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૧.''યો ચ વસ્સસતં જીવે, દુપ્પઞ્ઞો અસમાહિતો;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પઞ્ઞવન્તસ્સ ઝાયિનો''તિ.

તત્થ **દુપ્પઞ્ઞો** નિપ્પઞ્ઞો. **પઞ્ઞવન્તસ્સા**તિ સપ્પઞ્ઞસ્સ. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ તે ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ. સમ્પત્તમહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ખાણુકોણ્ડઞ્ઞત્થેરવત્થુ દસમં.

૧૧. સપ્પદાસત્થેરવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જીવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સપ્પદાસત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો કુલપુત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો અપરેન સમયેન ઉક્કણ્ઠિત્વા ''માદિસસ્સ કુલપુત્તસ્સ ગિહિભાવો નામ અયુત્તો, પબ્બજ્જાય ઠત્વા મરણમ્પિ મે સેય્યો''તિ ચિન્તેત્વા અત્તનો મરણૂપાયં ચિન્તેન્તો વિચરતિ. અથેકદિવસં પાતોવ કતભત્તકિચ્ચા ભિક્ખૂ વિહારં ગન્ત્વા અગ્ગિસાલાય સપ્પં

દિસ્વા તં એકસ્મિં કુટે પક્ખિપિત્વા કુટં પિદહિત્વા આદાય વિહારા નિક્ખમિંસુ. ઉક્કણ્ઠિતભિક્ખુપિ ભત્તકિચ્ચં કત્વા આગચ્છન્તો તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ''કિં ઇદં, આવુસો''તિ પુચ્છિત્વા ''સપ્પો, આવુસો''તિ વુત્તે ઇમિના ''કિં કરિસ્સથા''તિ? ''છડ્ડેસ્સામ ન''ન્તિ. તેસં વચનં સુત્વા ''ઇમિના અત્તાનં ડંસાપેત્વા મરિસ્સામી''તિ ''આહરથ, અહં તં છડ્ડેસ્સામી''તિ તેસં હત્થતો કુટં ગહેત્વા એકસ્મિં ઠાને નિસિન્નો તેન સપ્પેન અત્તાનં ડંસાપેતિ, સપ્પો ડંસિતું ન ઇચ્છતિ. સો કુટે હત્થં ઓતારેત્વા ઇતો ચિતો ચ આલોલેતિ, ઘોરસપ્પસ્સ મુખં વિવરિત્વા અઙ્ગુલિં પક્ખિપતિ, નેવ નં સપ્પો ડંસિ. સો ''નાયં આસીવિસો, ઘરસપ્પો એસો''તિ તં પહાય વિહારં અગમાસિ. અથ નં ભિક્ખૂ ''છડ્ડિતો તે, આવુસો, સપ્પો''તિ આહંસુ. ''ન સો, આવુસો, ઘોરસપ્પો, ઘરસપ્પો એસો''તિ. ''ઘોરસપ્પોયેવાવુસો, મહન્તં ફણં કત્વા સુસુયન્તો દુક્ખેન અમ્હેહિ ગહિતો, કિં કારણા એવં ત્વં વદેસી''તિ આહંસુ. ''અહં, આવુસો, તેન અત્તાનં ડંસાપેન્તોપિ મુખે અઙ્ગુલિં પક્ખિપેન્તોપિ તં ડંસાપેતું નાસક્ખિ''ન્તિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ તુણ્હી અહેસું.

અથેકદિવસં ન્હાપિતો દ્વે તયો ખુરે આદાય વિહારં ગન્ત્વા એકં ભૂમિયં ઠપેત્વા એકેન ભિક્ખૂનં કેસે ઓહારેતિ. સો ભૂમિયં ઠપિતં ખુરં ગહેત્વા ''ઇમિના ગીવં છિન્દિત્વા મરિસ્સામી''તિ એકસ્મિં રુક્ખે ગીવં ઉપનિધાય ખુરધારં ગલનાળિયં કત્વા ઠિતો ઉપસમ્પદામાળતો પટ્ઠાય અત્તનો સીલં આવજ્જેન્તો વિમલચન્દમણ્ડલં વિય સુધોતમણિખન્ધમિવ ચ નિમ્મલં સીલં અદ્દસ. તસ્સ તં ઓલોકેન્તસ્સ સકલસરીરં ફરન્તી પીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો પીતિં વિક્ખમ્ભેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ખુરં આદાય વિહારમજ્ઝં પાવિસિ. અથ નં ભિક્ખૂ ''કહં ગતોસિ, આવુસો''તિ પુચ્છિંસુ. '''ઇમિના ખુરેન ગલનાળિં છિન્દિત્વા મરિસ્સામી'તિ ગતોમ્હિ , આવુસો''તિ. અથ ''કસ્મા ન મતોસી''તિ? ઇદાનિમ્હિ સત્થં આહરિતું અભબ્બો જાતો. અહઞ્હિ ''ઇમિના ખુરેન ગલનાળિં છિન્દિસ્સામી''તિ ઞાણખુરેન સબ્બકિલેસે છિન્દિન્તિ. ભિક્ખૂ ''અયં અભૂતેન અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ ભગવતો આરોચેસું. ભગવા તેસં કથં સુત્વા આહ – ''ન, ભિક્ખવે, ખીણાસવા નામ સહત્થા અત્તાનં જીવિતા વોરોપેન્તી''તિ. ભન્તે, તુમ્હે ઇમં ''ખીણાસવો''તિ વદથ, એવં અરહત્તૂપનિસ્સયસમ્પન્નો પનાયં કસ્મા ઉક્કણ્ઠતિ, કિમસ્સ અરહત્તૂપનિસ્સયકારણં ''કસ્મા સો સપ્પો એતં ન ડંસતી''તિ? ''ભિક્ખવે, સો તાવ સપ્પો ઇમસ્સ ઇતો તતિયે અત્તભાવે દાસો અહોસિ, સો અત્તનો સામિકસ્સ સરીરં ડંસિતું ન વિસહતી''તિ. એવં તાવ નેસં સત્થા એકં કારણં આચિક્ખિ. તતો પટ્ઠાય ચ સો ભિક્ખુ **સપ્પદાસો** નામ જાતો.

કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે કિરેકો કુલપુત્તો સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા ઉપ્પન્નસંવેગો પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો અપરેન સમયેન અનભિરતિયા ઉપ્પન્નાય એકસ્સ સહાયકસ્સ ભિક્ખુનો આરોચેસિ. સો તસ્સ અભિણ્હં ગિહિભાવે આદીનવં કથેસિ. તં સુત્વા ઇતરો સાસને અભિરમિત્વા પુબ્બે અનભિરતકાલે મલગ્ગહિતે સમણપરિક્ખારે એકસ્મિં સોણ્ડિતીરે નિમ્મલે કરોન્તો નિસીદિ. સહાયકોપિસ્સ સન્તિકેયેવ નિસિન્નો. અથ નં સો એવમાહ – ''અહં, આવુસો, ઉપ્પબ્બજન્તો ઇમે પરિક્ખારે તુય્હં દાતુકામો અહોસિ''ન્તિ. સો લોભં ઉપ્પાદેત્વા ચિન્તેસિ – ''ઇમિના મય્હં પબ્બજિતેન વા ઉપ્પબ્બજિતેન વા કો અત્થો, ઇદાનિ પરિક્ખારે ગણ્હિસ્સામી''તિ. સો તતો પટ્ઠાય ''કિં દાનાવુસો, અમ્હાકં જીવિતેન, યે મયં કપાલહત્થા પરકુલેસુ ભિક્ખાય ચરામ, પુત્તદારેહિ સદ્ધિં આલાપસલ્લાપં ન કરોમા''તિઆદીનિ વદન્તો ગિહિભાવસ્સ ગુણં કથેસિ. સો તસ્સ કથં સુત્વા પુન ઉક્કણ્ઠિતો હુત્વા ચિન્તેસિ – ''અયં મયા 'ઉક્કણ્ઠિતોમ્હી'તિ વુત્તે પઠમં ગિહિભાવે આદીનવં કથેત્વા ઇદાનિ અભિણ્હં ગુણં કથેતિ, 'કિં નુ ખો કારણ'''ન્તિ ચિન્તેન્તો ''ઇમેસુ સમણપરિક્ખારેસુ લોભેના''તિ ઞત્વા સયમેવ અત્તનો ચિત્તં નિવત્તેસિ. એવમસ્સ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે એકસ્સ ભિક્ખુનો ઉક્કણ્ઠાપિતત્તા ઇદાનિ અનભિરતિ ઉપ્પન્ના. યો પન તેનેવ તદા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ સમણધમ્મો કતો, સ્વસ્સ એતરહિ અરહત્તૂપનિસ્સયો જાતોતિ.

ઇમમત્થં તે ભિક્ખૂ ભગવતો સન્તિકા સુત્વા ઉત્તરિં પુચ્છિંસુ – ''ભન્તે, અયં કિર ભિક્ખુ ખુરધારં ગલનાળિયં કત્વા ઠિતોવ અરહત્તં પાપુણાતિ, ઉપ્પજ્જિસ્સતિ નુ ખો એત્તકેન ખણેન અરહત્તમગ્ગો''તિ. ''આમ, ભિક્ખવે, આરદ્ધવીરિયસ્સ ભિક્ખુનો પાદં ઉક્ખિપિત્વા ભૂમિયં ઠપેન્તસ્સ પાદે ભૂમિયં અસમ્પત્તેયેવ અરહત્તમગ્ગો ઉપ્પજ્જતિ. કુસીતસ્સ પુગ્ગલસ્સ હિ વસ્સસતં જીવનતો આરદ્ધવીરિયસ્સ ખણમત્તમ્પિ જીવિતં સેય્યો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૨.''યો ચ વસ્સસતં જીવે, કુસીતો હીનવીરિયો;

એકાહં જીવિકં સેય્યો, વીરિયમારભતો દળ્હ''ન્તિ.

તત્થ **કુસીતો**તિ કામવિતક્કાદીહિ તીહિ વિતક્કેહિ વીતિનામેન્તો પુગ્ગલો. **હીનવીરિયો**તિ નિબ્બીરિયો. **વીરિયમારભતો દળ્હ**ન્તિ દુવિધજ્ઝાનનિબ્બત્તનસમત્થં થિરં વીરિયં આરભન્તસ્સ. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સપ્પદાસત્થેરવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. પટાચારાથેરીવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જીવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પટાચારં થેરિં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર સાવત્થિયં ચત્તાલીસકોટિવિભવસ્સ સેટ્ઠિનો ધીતા અહોસિ અભિરૂપા. તં સોળસવસ્સુદ્દેસિકકાલે સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિમતલે રક્ખન્તા વસાપેસું. એવં સન્તેપિ સા એકેન અત્તનો ચૂળૂપટ્ઠાકેન સદ્ધિં વિપ્પટિપજ્જિ . અથસ્સા માતાપિતરો સમજાતિકકુલે એકસ્સ કુમારસ્સ પટિસ્સુણિત્વા વિવાહદિવસં ઠપેસું. તસ્મિં ઉપકટ્ઠે સા તં ચૂળૂપટ્ઠાકં આહ – ''મં કિર અસુકકુલસ્સ નામ દસ્સન્તિ, મયિ પતિકુલં ગતે મમ પણ્ણાકારં ગહેત્વા આગતોપિ તત્થ પવેસનં ન લભિસ્સસિ, સચે તે મયિ સિનેહો અત્થિ, ઇદાનેવ મં ગહેત્વા યેન વા તેન વા પલાયસ્સૂ''તિ. ''સો સાધુ, ભદ્દે''તિ. ''તેન હિ અહં સ્વે પાતોવ નગરદ્વારસ્સ અસુકટ્ઠાને નામ ઠસ્સામિ, ત્વં એકેન ઉપાયેન નિક્ખમિત્વા તત્થ આગચ્છેય્યાસી''તિ વત્વા દુતિયદિવસે સઙ્કેતટ્ઠાને અટ્ઠાસિ. સાપિ પાતોવ કિલિટ્ઠં વત્થં નિવાસેત્વા કેસે વિક્કિરિત્વા કુણ્ડકેન સરીરં મક્ખિત્વા કુટં આદાય દાસીહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તી વિય ઘરા નિક્ખમિત્વા તં ઠાનં અગમાસિ. સો તં આદાય દૂરં ગન્ત્વા એકસ્મિં ગામે નિવાસં કપ્પેત્વા અરઞ્ઞે ખેત્તં કસિત્વા દારુપણ્ણાદીનિ આહરતિ. ઇતરા કુટેન ઉદકં આહરિત્વા સહત્થા કોટ્ટનપચનાદીનિ કરોન્તી અત્તનો પાપસ્સ ફલં અનુભોતિ. અથસ્સા કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. સા પરિપુણ્ણગબ્ભા ''ઇધ મે કોચિ ઉપકારકો નત્થિ, માતાપિતરો નામ પુત્તેસુ મુદુહદયા હોન્તિ, તેસં સન્તિકં મં નેહિ, તત્થ મે ગબ્ભવુટ્ઠાનં ભવિસ્સતી''તિ સામિકં યાચિ. સો ''કિં, ભદ્દે, કથેસિ, મં દિસ્વા તવ માતાપિતરો વિવિધા કમ્મકારણા કરેય્યું, ન સક્કા મયા તત્થ ગન્તુ''ન્તિ પટિક્ખિપિ. સા પુનપ્પુનં યાચિત્વાપિ ગમનં અલભમાના તસ્સ અરઞ્ઞં ગતકાલે પટિવિસ્સકે આમન્તેત્વા ''સચે સો આગન્ત્વા મં અપસ્સન્તો 'કહં ગતા'તિ પુચ્છિસ્સતિ, મમ અત્તનો કુલઘરં ગતભાવં આચિક્ખેય્યાથા''તિ વત્વા ગેહદ્વારં પિદહિત્વા પક્કામિ. સોપિ આગન્ત્વા તં અપસ્સન્તો પટિવિસ્સકે પુચ્છિત્વા તં પવત્તિં સુત્વા ''નિવત્તેસ્સામિ ન''ન્તિ અનુબન્ધિત્વા તં દિસ્વા નાનપ્પકારં યાચિયમાનોપિ નિવત્તેતું નાસક્ખિ. અથસ્સા એકસ્મિં ઠાને કમ્મજવાતા ચલિંસુ. સા એકં ગચ્છન્તરં પવિસિત્વા, ''સામિ, કમ્મજવાતા મે ચલિતા''તિ વત્વા ભૂમિયં નિપજ્જિત્વા

સમ્પરિવત્તમાના કિચ્છેન દારકં વિજાયિત્વા ‘‘યસ્સત્થાયાહં કુલઘરં ગચ્છેય્યં, સો અત્થો નિપ્ફન્નો’’તિ પુનદેવ તેન સદ્ધિં ગેહં આગન્ત્વા વાસં કપ્પેસિ.

તસ્સા અપરેન સમયેન પુન ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સા પરિપુણ્ણગબ્ભા હુત્વા પુરિમનયેનેવ સામિકં યાચિત્વા ગમનં અલભમાના પુત્તં અઙ્કેનાદાય તથેવ પક્કમિત્વા તેન અનુબન્ધિત્વા ‘‘તિટ્ઠાહી’’તિ વુત્તે નિવત્તિતું ન ઇચ્છિ. અથ નેસં ગચ્છન્તાનં મહા અકાલમેઘો ઉદપાદિ સમન્તા વિજ્જુલતાહિ આદિત્તં વિય મેઘત્થનિતેહિ, ભિજ્જમાનં વિય ઉદકધારાનિપાતનિરન્તરં નભં અહોસિ. તસ્મિં ખણે તસ્સા કમ્મજવાતા ચલિંસુ. સા સામિકં આમન્તેત્વા, ‘‘સામિ, કમ્મજવાતા મે ચલિતા, ન સક્કોમિ સન્ધારેતું, અનોવસ્સકટ્ઠાનં મે જાનાહી’’તિ આહ. સો હત્થગતાય વાસિયા ઇતો ચિતો ચ ઉપધારેન્તો એકસ્મિં વમ્મિકમત્થકે જાતં ગુમ્બં દિસ્વા છિન્દિતું આરભિ. અથ નં વમ્મિકતો નિક્ખમિત્વા ઘોરવિસો આસીવિસો ડંસિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવસ્સ સરીરં અન્તોસમુટ્ઠિતાહિ અગ્ગિજાલાહિ ડય્હમાનં વિય નીલવણ્ણં હુત્વા તત્થેવ પતિ. ઇતરાપિ મહાદુક્ખં અનુભવમાના તસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તીપિ તં અદિસ્વાવ અપરમ્પિ પુત્તં વિજાયિ. દ્વે દારકા વાતવુટ્ઠિવેગં અસહમાના મહાવિરવં વિરવન્તિ. સા ઉભોપિ તે ઉરન્તરે કત્વા દ્વીહિ જણ્ણુકેહિ ચેવ હત્થેહિ ચ ભૂમિયં ઉપ્પીળેત્વા તથા ઠિતાવ રત્તિં વીતિનામેસિ. સકલસરીરં નિલ્લોહિતં વિય પણ્ડુપલાસવણ્ણં અહોસિ. સા ઉટ્ઠિતે અરુણે મંસપેસિવણ્ણં એકં પુત્તં અઙ્કેનાદાય ઇતરં અઙ્ગુલિયા ગહેત્વા ‘‘એહિ, તાત, પિતા તે ઇતો ગતો’’તિ વત્વા સામિકસ્સ ગતમગ્ગેન ગચ્છન્તી તં વમ્મિકમત્થકે કાલં કત્વા પતિતં નીલવણ્ણં થદ્ધસરીરં દિસ્વા ‘‘મં નિસ્સાય મમ સામિકો પન્થે મતો’’તિ રોદન્તી પરિદેવન્તી પાયાસિ.

સા સકલરત્તિં દેવેન વુટ્ઠત્તા અચિરવતિં નદિં જણ્ણુપ્પમાણેન કટિપ્પમાણેન થનપ્પમાણેન ઉદકેન પરિપુણ્ણં દિસ્વા અત્તનો મન્દબુદ્ધિતાય દ્વીહિ દારકેહિ સદ્ધિં ઉદકં ઓતરિતું અવિસહન્તી જેટ્ઠપુત્તં ઓરિમતીરે ઠપેત્વા ઇતરં આદાય પરતીરં ગન્ત્વા સાખાભઙ્ગં અત્થરિત્વા નિપજ્જાપેત્વા ‘‘ઇતરસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી’’તિ બાલપુત્તકં પહાય તરિતું અસક્કોન્તી પુનપ્પુનં નિવત્તિત્વા ઓલોકયમાના પાયાસિ. અથસ્સા નદીમજ્ઝં ગતકાલે એકો સેનો તં કુમારં દિસ્વા ‘‘મંસપેસી’’તિ સઞ્ઞાય આકાસતો ભસ્સિ. સા તં પુત્તસ્સત્થાય ભસ્સન્તં દિસ્વા ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા ‘‘સૂસૂ’’તિ તિક્ખત્તું મહાસદ્દં નિચ્છારેસિ. સેનો દૂરભાવેન તં અસુત્વાવ કુમારકં ગહેત્વા વેહાસં ઉપ્પતિત્વા ગતો. ઓરિમતીરે ઠિતપુત્તો માતરં નદીમજ્ઝે ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા મહાસદ્દં નિચ્છારયમાનં દિસ્વા ‘‘મં પક્કોસતી’’તિ સઞ્ઞાય વેગેન ઉદકે પતિ. ઇતિસ્સા બાલપુત્તં સેનો હરિ, જેટ્ઠપુત્તો ઉદકેન વૂળ્હો.

સા ‘‘એકો મે પુત્તો સેનેન ગહિતો, એકો ઉદકેન વૂળ્હો, પન્થે મે પતિ મતો’’તિ રોદન્તી પરિદેવન્તી ગચ્છમાના સાવત્થિતો આગચ્છન્તં એકં પુરિસં દિસ્વા પુચ્છિ – ‘‘કત્થ વાસિકોસિ, તાતા’’તિ? ‘‘સાવત્થિવાસિકોમ્હિ, અમ્મા’’તિ. ‘‘સાવત્થિનગરે અસુકવીથિયં એવરૂપં અસુકકુલં નામ અત્થિ, જાનાસિ, તાતા’’તિ? ‘‘જાનામિ, અમ્મ, તં પન મા પુચ્છિ, સચે અઞ્ઞં જાનાસિ પુચ્છા’’તિ. ‘‘અઞ્ઞેન મે કમ્મં નત્થિ, તદેવ પુચ્છામિ, તાતા’’તિ. ‘‘અમ્મ, ત્વં અત્તનો અનાચિક્ખિતું ન દેસિ, અજ્જ તે સબ્બરત્તિં દેવો વસ્સન્તો દિટ્ઠો’’તિ. ‘‘દિટ્ઠો મે, તાત, મય્હમેવેસો સબ્બરત્તિં વુટ્ઠો, ન અઞ્ઞસ્સ. મય્હં પન વુટ્ઠકારણં પચ્છા તે કથેસ્સામિ, એતસ્મિં તાવ મે સેટ્ઠિગેહે પવત્તિં કથેહી’’તિ. ‘‘અમ્મ, અજ્જ રત્તિં સેટ્ઠિ ચ સેટ્ઠિભરિયા ચ સેટ્ઠિપુત્તો ચાતિ તયોપિ જને અવત્થરમાનં ગેહં પતિ, તે એકચિતકસ્મિં ઝાયન્તિ. એસ ધૂમો પઞ્ઞાયતિ, અમ્મા’’તિ. સા તસ્મિં ખણે નિવત્થવત્થં પતમાનં ન સઞ્જાનિ, ઉમ્મત્તિકભાવં પત્વા યથાજાતાવ રોદન્તી પરિદેવન્તી –

‘‘ઉભો પુત્તા કાલકતા, પન્થે મય્હં પતી મતો;

માતા પિતા ચ ભાતા ચ, એકચિતમ્હિ ડય્હરે''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૨.૪૯૮) –

વિલપન્તી પરિબ્ભમિ. મનુસ્સા તં દિસ્વા ''ઉમ્મત્તિકા ઉમ્મત્તિકા''તિ કચવરં ગહેત્વા પંસું ગહેત્વા મત્થકે ઓકિરન્તા લેડ્ડૂહિ પહરન્તિ. સત્થા જેતવનમહાવિહારે અટ્ઠપરિસમજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મં દેસેન્તો તં આગચ્છમાનં અદ્દસ કપ્પસતસહસ્સં પૂરિતપારમિં અભિનીહારસમ્પન્નં.

સા કિર પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે પદુમુત્તરસત્થારા એકં વિનયધરત્થેરિં બાહાય ગહેત્વા નન્દનવને ઠપેન્તં વિય એતદગ્ગટ્ઠાને ઠપિયમાનં દિસ્વા ''અહમ્પિ તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે વિનયધરત્થેરીનં અગ્ગટ્ઠાનં લભેય્ય''ન્તિ અધિકારં કત્વા પત્થનં ઠપેસિ. પદુમુત્તરબુદ્ધો અનાગતંસઞાણં પત્થરિત્વા પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં ઞત્વા ''અનાગતે ગોતમબુદ્ધસ્સ નામ સાસને અયં પટાચારા નામેન વિનયધરત્થેરીનં અગ્ગા ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકાસિ. તં એવં પત્થિતપત્થનં અભિનીહારસમ્પન્નં સત્થા દૂરતોવ આગચ્છન્તિં દિસ્વા ''ઇમિસ્સા ઠપેત્વા મં અઞ્ઞો અવસ્સયો ભવિતું સમત્થો નામ નત્થી''તિ ચિન્તેત્વા તં યથા વિહારાભિમુખં આગચ્છતિ, એવં અકાસિ. પરિસા તં દિસ્વાવ ''ઇમિસ્સા ઉમ્મત્તિકાય ઇતો આગન્તું મા દદિત્થા''તિ આહ. સત્થા ''અપેથ, મા નં વારયિત્થા''તિ વત્વા અવિદૂરટ્ઠાનં આગતકાલે ''સતિં પટિલભ ભગિની''તિ આહ. સા તં ખણંયેવ બુદ્ધાનુભાવેન સતિં પટિલભિ. તસ્મિંકાલે નિવત્થવત્થસ્સ પતિતભાવં સલ્લક્ખેત્વા હિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા ઉક્કુટિકં નિસીદિ. અથસ્સા એકો પુરિસો ઉત્તરસાટકં ખિપિ. સા તં નિવાસેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા સુવણ્ણવણ્ણેસુ પાદેસુ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, અવસ્સયો મે હોથ, પતિટ્ઠા મે હોથ. એકઞ્હિ મે પુત્તં સેનો ગણ્હિ, એકો ઉદકેન વૂળ્હો, પન્થે મે પતિ મતો, માતાપિતરો ચેવ મે ભાતા ચ ગેહેન અવત્થટા એકચિતકસ્મિં ઝાયન્તી''તિ.

સત્થા તસ્સા વચનં સુત્વા ''પટાચારે, મા ચિન્તયિ, તવ તાણં સરણં અવસ્સયો ભવિતું સમત્થસ્સેવ સન્તિકં આગતાસિ. યથા હિ તવ ઇદાનિ એકો પુત્તકો સેનેન ગહિતો, એકો ઉદકેન વૂળ્હો, પન્થે પતિ મતો, માતાપિતરો ચેવ ભાતા ચ ગેહેન અવત્થટા; એવમેવ ઇમસ્મિં સંસારે પુત્તાદીનં મતકાલે તવ રોદન્તિયા પગ્ઘરિતઅસ્સુ ચતુન્નં મહાસમુદ્દાનં ઉદકતો બહુતર''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''ચતૂસુ સમુદ્દેસુ જલં પરિત્તકં,
તતો બહું અસ્સુજલં અનપ્પકં;
દુક્ખેન ફુટ્ઠસ્સ નરસ્સ સોચના,
કિં કારણા અમ્મ તુવં પમજ્જસી''તિ.

એવં સત્થરિ **અનમતગ્ગપરિયાયં** કથેન્તે તસ્સ સરીરે સોકો તનુત્તં અગમાસિ. અથ નં તનુભૂતસોકં ઞત્વા પુન સત્થા આમન્તેત્વા ''પટાચારે પુત્તાદયો નામ પરલોકં ગચ્છન્તસ્સ તાણં વા લેણં વા સરણં વા ભવિતું ન સક્કોન્તિ, તસ્મા વિજ્જમાનાપિ તે ન સન્તિયેવ, પણ્ડિતેન પન સીલં વિસોધેત્વા અત્તનો નિબ્બાનગામિમગ્ગં ખિપ્પમેવ સોધેતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

''ન સન્તિ પુત્તા તાણાય, ન પિતા નાપિ બન્ધવા;
અન્તકેનાધિપન્નસ્સ, નત્થિ ઞાતીસુ તાણતા. (ધ॰ પ॰ ૨૮૮; અપ॰ થેરી ૨.૨.૫૦૧);

''એતમત્થવસં ઞત્વા, પણ્ડિતો સીલસંવુતો;

નિબ્બાનગમનં મગ્ગં, ખિપ્પમેવ વિસોધયે’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૯);

દેસનાવસાને પટાચારા મહાપથવિયં પંસુપરિમાણે કિલેસે ઝાપેત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ. સા પન સોતાપન્ના હુત્વા સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. સત્થા તં ભિક્ખુનીનં સન્તિકં પહિણિત્વા પબ્બાજેસિ. સા લદ્ધૂપસમ્પદા પટિતાચારત્તા **પટાચારા**ત્વેવ પઞ્ઞાયિ. સા એકદિવસં કુટેન ઉદકં આદાય પાદે ધોવન્તી ઉદકં આસિઞ્ચિ, તં થોકં ગન્ત્વા પચ્છિજ્જિ. દુતિયવારે આસિત્તં તતો દૂરતરં અગમાસિ. તતિયવારે આસિત્તં તતોપિ દૂરતરન્તિ. સા તદેવ આરમ્મણં ગહેત્વા તયો વયે પરિચ્છિન્દિત્વા ‘‘મયા પઠમં આસિત્તં ઉદકં વિય ઇમે સત્તા પઠમવયેપિ મરન્તિ, તતો દૂરતરં ગતં દુતિયવારે આસિત્તં ઉદકં વિય મજ્ઝિમવયેપિ મરન્તિ, તતોપિ દૂરતરં ગતં તતિયવારે આસિત્તં ઉદકં વિય પચ્છિમવયેપિ મરન્તિયેવા’’તિ ચિન્તેસિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા તસ્સા સમ્મુખે ઠત્વા કથેન્તો વિય ‘‘એવમેતં પટાચારે, પઞ્ચન્નમ્પિ ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં અપસ્સન્તસ્સ વસ્સસતં જીવનતો તેસં ઉદયબ્બયં પસ્સન્તસ્સ એકાહમ્પિ એકક્ખણમ્પિ જીવિતં સેય્યો’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ગાથમાહ –

૧૧૩.‘‘યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ઉદયબ્બયં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ઉદયબ્બય’’ન્તિ.

તત્થ **અપસ્સં ઉદયબ્બય**ન્તિ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં પઞ્ચવીસતિયા લક્ખણેહિ ઉદયઞ્ચ વયઞ્ચ અપસ્સન્તો. **પસ્સતો ઉદયબ્બય**ન્તિ તેસં ઉદયઞ્ચ વયઞ્ચ પસ્સન્તસ્સ. ઇતરસ્સ જીવનતો એકાહમ્પિ જીવિતં સેય્યોતિ.

દેસનાવસાને પટાચારા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

પટાચારાથેરીવત્થુ દ્વાદસમં.

૧૩. કિસાગોતમીવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જીવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કિસાગોતમિં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકસ્સ સેટ્ઠિસ્સ ગેહે ચત્તાલીસકોટિધનં અઙ્ગારા એવ હુત્વા અટ્ઠાસિ. સેટ્ઠિ તં દિસ્વા ઉપ્પન્નસોકો આહારં પટિક્ખિપિત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જિ. તસ્સેકો સહાયકો ગેહં ગન્ત્વા, ‘‘સમ્મ, કસ્મા સોચસી’’તિ પુચ્છિત્વા તં પવત્તિં સુત્વા, ‘‘સમ્મ, મા સોચિ, અહં એકં ઉપાયં જાનામિ, તં કરોહી’’તિ. ‘‘કિં કરોમિ, સમ્મા’’તિ? અત્તનો આપણે કિલઞ્જં પસારેત્વા તત્થ તે અઙ્ગારે રાસિં કત્વા વિક્કિણન્તો વિય નિસીદ, આગતાગતેસુ મનુસ્સેસુ યે એવં વદન્તિ – ‘‘સેસજના વત્થતેલમધુફાણિતાદીનિ વિક્કિણન્તિ, ત્વં પન અઙ્ગારે વિક્કિણન્તો નિસિન્નો’’તિ. તે વદેય્યાસિ – ‘‘અત્તનો સન્તકં અવિક્કિણન્તો કિં કરોમી’’તિ? યો પન તં એવં વદતિ ‘‘સેસજના વત્થતેલમધુફાણિતાદીનિ વિક્કિણન્તિ, ત્વં પન હિરઞ્ઞસુવણ્ણં વિક્કિણન્તો નિસિન્નો’’તિ. તં વદેય્યાસિ ‘‘કહં હિરઞ્ઞસુવણ્ણ’’ન્તિ. ‘‘ઇદ’’ન્તિ ચ વુત્તે ‘‘આહર, તાવ ન’’ન્તિ હત્થેહિ પટિચ્છેય્યાસિ. એવં દિન્નં તવ હત્થે હિરઞ્ઞસુવણ્ણં ભવિસ્સતિ. સા પન સચે કુમારિકા હોતિ, તવ ગેહે પુત્તસ્સ નં આહરિત્વા ચત્તાલીસકોટિધનં તસ્સા નિય્યાદેત્વા તાય દિન્નં વલઞ્જેય્યાસિ. સચે કુમારકો હોતિ, તવ ગેહે વયપ્પત્તં ધીતરં તસ્સ દત્વા ચત્તાલીસકોટિધનં નિય્યાદેત્વા તેન દિન્નં વલઞ્જેય્યાસીતિ. સો ‘‘ભદ્દકો ઉપાયો’’તિ અત્તનો આપણે અઙ્ગારે રાસિં

કત્વા વિક્કિણન્તો વિય નિસીદિ. યે પન નં એવમાહંસુ – ‘‘સેસજના વત્થતેલમધુફાણિતાદીનિ વિક્કિણન્તિ, કિં પન ત્વં અઙ્ગારે વિક્કિણન્તો નિસિન્નો’’તિ? તેસં ‘‘અત્તનો સન્તકં અવિક્કિણન્તો કિં કરોમી’’તિ પટિવચનં અદાસિ. અથેકા ગોતમી નામ કુમારિકા કિસસરીરતાય **કિસાગોતમી**તિ પઞ્ઞાયમાના પરિજિણ્ણકુલસ્સ ધીતા અત્તનો એકેન કિચ્ચેન આપણદ્વારં ગન્ત્વા તં સેટ્ઠિં દિસ્વા એવમાહ – ‘‘કિં, તાત, સેસજના વત્થતેલમધુફાણિતાદીનિ વિક્કિણન્તિ, ત્વં હિરઞ્ઞસુવણ્ણં વિક્કિણન્તો નિસિન્નો’’તિ? ‘‘કહં, અમ્મ, હિરઞ્ઞસુવણ્ણ’’ન્તિ ? ‘‘નનુ ‘ત્વં તદેવ ગહેત્વા નિસિન્નોસી’તિ, આહર, તાવ નં, અમ્મા’’તિ. સા હત્થપૂરં ગહેત્વા તસ્સ હત્થેસુ ઠપેસિ, તં હિરઞ્ઞસુવણ્ણમેવ અહોસિ.

અથ નં સેટ્ઠિ ‘‘કતરં તે, અમ્મ, ગેહ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અસુકં નામા’’તિ વુત્તે તસ્સા અસ્સામિકભાવં ઞત્વા ધનં પટિસામેત્વા તં અત્તનો પુત્તસ્સ આનેત્વા ચત્તાલીસકોટિધનં પટિચ્છાપેસિ. સબ્બં હિરઞ્ઞસુવણ્ણમેવ અહોસિ. તસ્સા અપરેન સમયેન ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સા દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિ. સો પદસા ગમનકાલે કાલમકાસિ. સા અદિટ્ઠપુબ્બમરણતાય તં ઝાપેતું નીહરન્તે વારેત્વા ‘‘પુત્તસ્સ મે ભેસજ્જં પુચ્છિસ્સામી’’તિ મતકળેવરં અઙ્કેનાદાય ‘‘અપિ નુ મે પુત્તસ્સ ભેસજ્જં જાનાથા’’તિ પુચ્છન્તી ઘરપટિપાટિયા વિચરતિ. અથ નં મનુસ્સા, ‘‘અમ્મ, ત્વં ઉમ્મત્તિકા જાતા, મતકપુત્તસ્સ ભેસજ્જં પુચ્છન્તી વિચરસી’’તિ વદન્તિ. સા ‘‘અવસ્સં મમ પુત્તસ્સ ભેસજ્જં જાનનકં લભિસ્સામી’’તિ મઞ્ઞમાના વિચરતિ. અથ નં એકો પણ્ડિતપુરિસો દિસ્વા, ‘‘અયં મમ ધીતા પઠમં પુત્તકં વિજાતા ભવિસ્સતિ અદિટ્ઠપુબ્બમરણા, મયા ઇમિસ્સા અવસ્સયેન ભવિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા આહ – ‘‘અમ્મ, અહં ભેસજ્જં ન જાનામિ, ભેસજ્જજાનનકં પન જાનામી’’તિ. ‘‘કો જાનાતિ, તાતા’’તિ? ‘‘સત્થા, અમ્મ, જાનાતિ, ગચ્છ, તં પુચ્છાહી’’તિ. સા ‘‘ગમિસ્સામિ, તાત, પુચ્છિસ્સામિ, તાતા’’તિ વત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતા પુચ્છિ – ‘‘તુમ્હે કિર મે પુત્તસ્સ ભેસજ્જં જાનાથ, ભન્તે’’તિ? ‘‘આમ, જાનામી’’તિ. ‘‘કિં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘અચ્છરગ્ગહણમત્તે સિદ્ધત્થકે લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ. ‘‘લભિસ્સામિ, ભન્તે’’. ‘‘કસ્સ પન ગેહે લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘યસ્સ ગેહે પુત્તો વા ધીતા વા ન કોચિ મતપુબ્બો’’તિ. સા ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ સત્થારં વન્દિત્વા મતપુત્તકં અઙ્કેનાદાય અન્તોગામં પવિસિત્વા પઠમગેહસ્સ દ્વારે ઠત્વા ‘‘અત્થિ નુ ખો ઇમસ્મિં ગેહે સિદ્ધત્થકો, પુત્તસ્સ કિર મે ભેસજ્જં એત’’ન્તિ વત્વા ‘‘અત્થી’’તિ વુત્તે તેન હિ દેથાતિ. તેહિ આહરિત્વા સિદ્ધત્થકેસુ દિય્યમાનેસુ ‘‘ઇમસ્મિં ગેહે પુત્તો વા ધીતા વા મતપુબ્બો કોચિ નત્થિ, અમ્મા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘કિં વદેસિ, અમ્મ? જીવમાના હિ કતિપયા, મતકા એવ બહુકા’’તિ વુત્તે ‘‘તેન હિ ગણ્હથ વો સિદ્ધત્થકે, નેતં મમ પુત્તસ્સ ભેસજ્જ’’ન્તિ પટિઅદાસિ.

સા ઇમિના નીયામેન આદિતો પટ્ઠાય નં પુચ્છન્તી વિચરિ. સા એકગેહેપિ સિદ્ધત્થકે અગહેત્વા સાયન્હસમયે ચિન્તેસિ – ‘‘અહો ભારિયં કમ્મં, અહં ‘મમેવ પુત્તો મતો’તિ સઞ્ઞમકાસિં, સકલગામેપિ પન જીવન્તેહિ મતકાવ બહુતરા’’તિ. તસ્સા એવં ચિન્તયમાનાય પુત્તસિનેહં મુદુકહદયં થદ્ધભાવં અગમાસિ. સા પુત્તં અરઞ્ઞે છડ્ડેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ‘‘લદ્ધા તે એકચ્છરમત્તા સિદ્ધત્થકા’’તિ આહ. ‘‘ન લદ્ધા, ભન્તે, સકલગામે જીવન્તેહિ મતકાવ બહુતરા’’તિ. અથ નં સત્થા ‘‘ત્વં ‘મમેવ પુત્તો મતો’તિ સલ્લક્ખેસિ, ધુવધમ્મો એસ સત્તાનં. મચ્ચુરાજા હિ સબ્બસત્તે અપરિપુણ્ણજ્ઝાસયે એવ મહોઘો વિય પરિકડ્ઢમાનોયેવ અપાયસમુદ્દે પક્ખિપતી’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ‘‘તં પુત્તપસુસમ્મત્તં, બ્યાસત્તમનસં નરં;
> સુત્તં ગામં મહોઘોવ, મચ્ચુ આદાય ગચ્છતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮૭);

ગાથાપરિયોસાને કિસાગોતમી સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, અઞ્ઞેપિ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સા પન સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ, સત્થા તં ભિક્ખુનીનં સન્તિકં પેસેત્વા પબ્બાજેસિ. સા લદ્ધૂપસમ્પદા **કિસાગોતમી થેરી**તિ પઞ્ઞાયિ. સા એકદિવસં ઉપોસથાગારે વારં પત્વા દીપં જાલેત્વા નિસિન્ના દીપજાલા ઉપ્પજ્જન્તિયો ચ ભિજ્જન્તિયો ચ દિસ્વા ''એવમેવ ઇમે સત્તા ઉપ્પજ્જન્તિ ચેવ નિરુજ્ઝન્તિ ચ, નિબ્બાનપ્પત્તા એવ ન પઞ્ઞાયન્તી''તિ આરમ્મણં અગ્ગહેસિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા તસ્સા સમ્મુખે નિસીદિત્વા કથેન્તો વિય ''એવમેવ, ગોતમિ, ઇમે સત્તા દીપજાલા વિય ઉપ્પજ્જન્તિ ચેવ નિરુજ્ઝન્તિ ચ, નિબ્બાનપ્પત્તા એવ ન પઞ્ઞાયન્તિ, એવં નિબ્બાનં અપસ્સન્તાનં વસ્સસતં જીવનતો નિબ્બાનં પસ્સન્તસ્સ ખણમત્તમ્પિ જીવિતં સેય્યો''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૪.''યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં અમતં પદં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો અમતં પદ''ન્તિ.

તત્થ **અમતં પદ**ન્તિ મરણવિરહિતકોટ્ઠાસં, અમતમહાનિબ્બાનન્તિ અત્થો. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

દેસનાવસાને કિસાગોતમી યથાનિસિન્નાવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તે પતિટ્ઠહીતિ.

કિસાગોતમીવત્થુ તેરસમં.

૧૪. બહુપુત્તિકત્થેરીવત્થુ

યો ચ વસ્સસતં જીવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો બહુપુત્તિકં થેરિં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકસ્મિં કુલે સત્ત પુત્તા સત્ત ચ ધીતરો અહેસું. તે સબ્બેપિ વયપ્પત્તા ગેહે પતિટ્ઠહિત્વા અત્તનો ધમ્મતાય સુખપ્પત્તા અહેસું. તેસં અપરેન સમયેન પિતા કાલમકાસિ. મહાઉપાસિકા સામિકે નટ્ઠેપિ ન તાવ કુટુમ્બં વિભજતિ. અથ નં પુત્તા આહંસુ – ''અમ્મ, અમ્હાકં પિતરિ નટ્ઠે તુમ્હં કો અત્થો કુટુમ્બેન, કિં મયં તં ઉપટ્ઠાતું ન સક્કોમા''તિ. સા તેસં કથં સુત્વા તુણ્હી હુત્વા પુનપ્પુનં તેહિ વુચ્ચમાના ''પુત્તા મં પટિજગ્ગિસ્સન્તિ, કિં મે વિસું કુટુમ્બેના''તિ સબ્બં સાપતેય્યં મજ્ઝે ભિન્દિત્વા અદાસિ. અથ નં કતિપાહચ્ચયેન જેટ્ઠપુત્તસ્સ ભરિયા ''અહો અમ્હાકં, અય્યા, 'જેટ્ઠપુત્તો મે'તિ દ્વે કોટ્ઠાસે દત્વા વિય ઇમમેવ ગેહં આગચ્છતી''તિ આહ. સેસપુત્તાનં ભરિયાપિ એવમેવ વદિંસુ. જેટ્ઠધીતરં આદિં કત્વા તાસં ગેહં ગતકાલેપિ નં એવમેવ વદિંસુ. સા અવમાનપ્પત્તા હુત્વા ''કિં ઇમેસં સન્તિકે વુટ્ઠેન, ભિક્ખુની હુત્વા જીવિસ્સામી''તિ ભિક્ખુનીઉપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. તા નં પબ્બાજેસું. સા લદ્ધૂપસમ્પદા હુત્વા **બહુપુત્તિકત્થેરી**તિ પઞ્ઞાયિ. સા ''અહં મહલ્લકકાલે પબ્બજિતા, અપ્પમત્તાય મે ભવિતબ્બ''ન્તિ ભિક્ખુનીનં વત્તપટિવત્તં કરોન્તી ''સબ્બરત્તિં સમણધમ્મં કરિસ્સામી''તિ હેટ્ઠાપાસાદે એકં થમ્ભં હત્થેન ગહેત્વા તં આવિઞ્છમાનાવ સમણધમ્મં કરોતિ, ચઙ્કમમાનાપિ ''અન્ધકારટ્ઠાને મે રુક્ખે વા કત્થચિ વા સીસં પટિહઞ્ઞેય્યા''તિ તં રુક્ખં હત્થેન ગહેત્વા તં આવિઞ્છમાનાવ સમણધમ્મં કરોતિ, ''સત્થારા દેસિતધમ્મમેવ કરિસ્સામી''તિ ધમ્મં આવજ્જેત્વા ધમ્મં અનુસ્સરમાનાવ સમણધમ્મં કરોતિ. અથ સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા સમ્મુખે નિસિન્નો વિય તાય સદ્ધિં કથેન્તો ''બહુપુત્તિકે મયા દેસિતં ધમ્મં અનાવજ્જેન્તસ્સ

અપસ્સન્તસ્સ વસ્સસતં જીવનતો મયા દેસિતં ધમ્મં પસ્સન્તસ્સ મુહુત્તમ્પિ જીવિતં સેય્યો’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૫.‘‘યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ધમ્મમુત્તમં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ધમ્મમુત્તમ’’ન્તિ.

તત્થ **ધમ્મમુત્તમ**ન્તિ નવવિધં લોકુત્તરધમ્મં. સો હિ ઉત્તમો ધમ્મો નામ. યો હિ તં ન પસ્સતિ, તસ્સ વસ્સસતમ્પિ જીવનતો તં ધમ્મં પસ્સન્તસ્સ પટિવિજ્ઝન્તસ્સ એકાહમ્પિ એકક્ખણમ્પિ **જીવિતં સેય્યો**તિ.

ગાથાપરિયોસાને બહુપુત્તિકત્થેરી સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તે પતિટ્ઠહીતિ.

બહુપુત્તિકત્થેરીવત્થુ ચુદ્દસમં.

સહસ્સવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠમો વગ્ગો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ખુદ્દકનિકાયે

ધમ્મપદ-અટ્ઠકથા

(દુતિયો ભાગો)

૯. પાપવગ્ગો

૧. ચૂળેકસાટકબ્રાહ્મણવત્થુ

અભિત્થરેથ કલ્યાણેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચૂળેકસાટકબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

વિપસ્સિદસબલસ્સ કાલસ્મિઞ્હિ મહાએકસાટકબ્રાહ્મણો નામ અહોસિ, અયં પન એતરહિ સાવત્થિયં ચૂળેકસાટકો નામ. તસ્સ હિ એકો નિવાસનસાટકો અહોસિ, બ્રાહ્મણિયાપિ એકો. ઉભિન્નમ્પિ એકમેવ પારુપનં, બહિ ગમનકાલે બ્રાહ્મણો વા બ્રાહ્મણી વા તં પારુપતિ. અથેકદિવસં વિહારે ધમ્મસ્સવને ઘોસિતે બ્રાહ્મણો આહ – ''ભોતિ ધમ્મસ્સવનં ઘોસિતં, કિં દિવા ધમ્મસ્સવનં ગમિસ્સસિ, ઉદાહુ રત્તિં. પારુપનસ્સ હિ અભાવેન ન સક્કા અમ્હેહિ એકતો ગન્તુ''ન્તિ. બ્રાહ્મણી, ''સામિ, અહં દિવા ગમિસ્સામી''તિ સાટકં પારુપિત્વા અગમાસિ. બ્રાહ્મણો દિવસભાગં ગેહે વીતિનામેત્વા રત્તિં ગન્ત્વા સત્થુ પુરતો નિસિન્નોવ ધમ્મં અસ્સોસિ. અથસ્સ સરીરં ફરમાના પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો સત્થારં પૂજિતુકામો હુત્વા ''સચે ઇમં સાટકં દસ્સામિ, નેવ બ્રાહ્મણિયા, ન મય્હં પારુપનં ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. અથસ્સ મચ્છેરચિત્તાનં સહસ્સં ઉપ્પજ્જિ, પુનેકં સદ્ધાચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. તં અભિભવિત્વા પુન મચ્છેરસહસ્સં ઉપ્પજ્જિ. ઇતિસ્સ બલવમચ્છેરં બન્ધિત્વા ગણ્હન્તં વિય સદ્ધાચિત્તં પટિબાહતિયેવ. તસ્સ ''દસ્સામિ, ન દસ્સામી''તિ ચિન્તેન્તસ્સેવ પઠમયામો અપગતો, મજ્ઝિમયામો સમ્પત્તો. તસ્મિમ્પિ દાતું નાસક્ખિ. પચ્છિમયામે સમ્પત્તે સો ચિન્તેસિ – ''મમ સદ્ધાચિત્તેન મચ્છેરચિત્તેન ચ સદ્ધિં યુજ્ઝન્તસ્સેવ દ્વે યામા વીતિવત્તા, ઇદં મમ એત્તકં મચ્છેરચિત્તં વડ્ઢમાનં ચતૂહિ અપાયેહિ સીસં ઉક્ખિપિતું ન દસ્સતિ, દસ્સામિ ન''ન્તિ. સો મચ્છેરસહસ્સં અભિભવિત્વા સદ્ધાચિત્તં પુરેચારિકં કત્વા સાટકં આદાય સત્થુ પાદમૂલે ઠપેત્વા ''જિતં મે, જિતં મે''તિ તિક્ખત્તું મહાસદ્દમકાસિ.

રાજા પસેનદિ કોસલો ધમ્મં સુણન્તો તં સદ્દં સુત્વા ''પુચ્છથ નં, કિં કિર તેન જિત''ન્તિ આહ. સો રાજપુરિસેહિ પુચ્છિતો તમત્થં આરોચેસિ. તં સુત્વા રાજા ''દુક્કરં કતં બ્રાહ્મણેન, સઙ્ગહમસ્સ કરિસ્સામી''તિ એકં સાટકયુગં દાપેસિ. સો તમ્પિ તથાગતસ્સેવ અદાસિ. પુન રાજા દ્વે ચત્તારિ અટ્ઠ સોળસાતિ દ્વિગુણં કત્વા દાપેસિ. સો તાનિપિ તથાગતસ્સેવ અદાસિ. અથસ્સ રાજા દ્વત્તિંસ યુગાનિ દાપેસિ. બ્રાહ્મણો ''અત્તનો અગ્ગહેત્વા લદ્ધં લદ્ધં વિસ્સજ્જેસિયેવા''તિ વાદમોચનત્થં તતો એકં યુગં અત્તનો, એકં બ્રાહ્મણિયાતિ દ્વે યુગાનિ ગહેત્વા તિંસ યુગાનિ તથાગતસ્સેવ અદાસિ. રાજા પન તસ્મિં સત્તક્ખત્તુમ્પિ દદન્તે પુન દાતુકામોયેવ અહોસિ. પુબ્બે મહાએકસાટકો ચતુસટ્ઠિયા સાટકયુગેસુ દ્વે અગ્ગહેસિ, અયં પન દ્વત્તિંસાય લદ્ધકાલે દ્વે અગ્ગહેસિ. રાજા પુરિસે આણાપેસિ – ''દુક્કરં ભણે બ્રાહ્મણેન કતં, અન્તેપુરે મમ દ્વે કમ્બલાનિ આહરાપેય્યાથા''તિ. તે તથા કરિંસુ. રાજા સતસહસ્સગ્ઘનકે દ્વે કમ્બલે દાપેસિ. બ્રાહ્મણો ''ન ઇમે મમ સરીરે ઉપયોગં અરહન્તિ, બુદ્ધસાસનસ્સેવ એતે અનુચ્છવિકા''તિ એકં કમ્બલં અન્તોગન્ધકુટિયં સત્થુ સયનસ્સ ઉપરિ વિતાનં કત્વા બન્ધિ, એકં અત્તનો ઘરે નિબદ્ધં ભુઞ્જન્તસ્સ ભિક્ખુનો ભત્તકિચ્ચટ્ઠાને વિતાનં કત્વા બન્ધિ. રાજા સાયન્હસમયે સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તં કમ્બલં સઞ્જાનિત્વા, ''ભન્તે, કેન પૂજા કતા''તિ પુચ્છિત્વા ''એકસાટકેના''તિ વુત્તે ''બ્રાહ્મણો મમ પસાદટ્ઠાનેયેવ પસીદતી''તિ વત્વા ''ચત્તારો હત્થી ચત્તારો અસ્સે ચત્તારિ કહાપણસહસ્સાનિ ચતસ્સો ઇત્થિયો ચતસ્સો દાસિયો ચત્તારો પુરિસે ચતુરો ગામવરે''તિ એવં યાવ સબ્બસતા ચત્તારિ ચત્તારિ કત્વા સબ્બચતુક્કં નામ અસ્સ દાપેસિ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘અહો અચ્છરિયં ચૂળેકસાટકસ્સ કમ્મં, તંમુહુત્તમેવ સબ્બચતુક્કં લભિ, ઇદાનિ કતેન કલ્યાણકમ્મેન અજ્જમેવ વિપાકો દિન્નો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, સચાયં એકસાટકો પઠમયામે મય્હં દાતું અસક્ખિસ્સ, સબ્બસોળસકં અલભિસ્સ. સચે મજ્ઝિમયામે અસક્ખિસ્સ, સબ્બટ્ઠકં અલભિસ્સ . બલવપચ્છિમયામે દિન્નત્તા પનેસ સબ્બચતુક્કં લભિ. કલ્યાણકમ્મં કરોન્તેન હિ ઉપ્પન્નં ચિત્તં અહાપેત્વા તઙ્ખણઞ્ઞેવ કાતબ્બં. દન્ધં કતં કુસલઞ્હિ સમ્પત્તિં દદમાનં દન્ધમેવ દદાતિ, તસ્મા ચિત્તુપ્પાદસમનન્તરમેવ કલ્યાણકમ્મં કાતબ્બ’’ન્તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૬.‘‘અભિત્થરેથ કલ્યાણે, પાપા ચિત્તં નિવારયે;
દન્ધઞ્હિ કરોતો પુઞ્ઞં, પાપસ્મિં રમતી મનો’’તિ.

તત્થ **અભિત્થરેથા**તિ તુરિતતુરિતં સીઘસીઘં કરેય્યાતિ અત્થો. ગિહિના વા હિ ‘‘સલાકભત્તદાનાદીસુ કિઞ્ચિદેવ કુસલં કરિસ્સામી’’તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને યથા અઞ્ઞે ઓકાસં ન લભન્તિ, એવં ‘‘અહં પુરે, અહં પુરે’’તિ તુરિતતુરિતમેવ કાતબ્બં. પબ્બજિતેન વા ઉપજ્ઝાયવત્તાદીનિ કરોન્તેન અઞ્ઞસ્સ ઓકાસં અદત્વા ‘‘અહં પુરે, અહં પુરે’’તિ તુરિતતુરિતમેવ કાતબ્બં. **પાપા ચિત્ત**ન્તિ કાયદુચ્ચરિતાદિપાપકમ્મતો વા અકુસલચિત્તુપ્પાદતો વા સબ્બથામેન ચિત્તં **નિવારયે. દન્ધઞ્હિ કરોતો**તિ યો પન ‘‘દસ્સામિ, ન દસ્સામિ સમ્પજ્જિસ્સતિ નુ ખો મે, નો’’તિ એવં ચિક્ખલ્લમગ્ગેન ગચ્છન્તો વિય દન્ધં પુઞ્ઞં કરોતિ, તસ્સ એકસાટકસ્સ વિય મચ્છેરસહસ્સં પાપં ઓકાસં લભતિ. અથસ્સ **પાપસ્મિં રમતી મનો**, કુસલકમ્મકરણકાલેયેવ હિ ચિત્તં કુસલે રમતિ, તતો મુચ્ચિત્વા પાપનિન્નમેવ હોતીતિ.

ગાથાપરિયોસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ચૂળેકસાટકબ્રાહ્મણવત્થુ પઠમં.

૨. સેય્યસકત્થેરવત્થુ

પાપઞ્ચ પુરિસોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સેય્યસકત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો હિ લાળુદાયિત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકો, અત્તનો અનભિરતિં તસ્સ આરોચેત્વા તેન પઠમસઙ્ઘાદિસેસકમ્મે સમાદપિતો ઉપ્પન્નુપ્પન્નાય અનભિરતિયા તં કમ્મમકાસિ (પારા॰ ૨૩૪). સત્થા તસ્સ કિરિયં સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘એવં કિર ત્વં કરોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘કસ્મા ભારિયં કમ્મં અકાસિ, અનનુચ્છવિકં મોઘપુરિસા’’તિ નાનપ્પકારતો ગરહિત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેત્વા ‘‘એવરૂપઞ્હિ કમ્મં દિટ્ઠધમ્મેપિ સમ્પરાયેપિ દુક્ખસંવત્તનિકમેવ હોતી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૭.‘‘પાપઞ્ચે પુરિસો કયિરા, ન નં કયિરા પુનપ્પુનં;
ન તમ્હિ છન્દં કયિરાથ, દુક્ખો પાપસ્સ ઉચ્ચયો’’તિ.

તસ્સત્થો – સચે **પુરિસો** સકિં પાપકમ્મં કરેય્ય, તઙ્ખણેયેવ પચ્ચવેક્ખિત્વા ‘‘ઇદં અપ્પતિરૂપં ઓળારિક’’ન્તિ **ન નં કયિરા પુનપ્પુનં**. યોપિ **તમ્હિ** છન્દો વા રુચિ વા ઉપ્પજ્જેય્ય, તમ્પિ વિનોદેત્વા ન કયિરાથેવ. કિં કારણા?

દુક્ખો પાપસ્સ ઉચ્ચયો. પાપસ્સ હિ ઉચ્ચયો વુડ્ઢિ ઇધલોકેપિ સમ્પરાયેપિ દુક્ખમેવ આવહતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સેય્યસકત્થેરવત્થુ દુતિયં.

૩. લાજદેવધીતાવત્થુ

પુઞ્ઞઞ્ચેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લાજદેવધીતરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ રાજગહે સમુટ્ઠિતં.

આયસ્મા હિ મહાકસ્સપો પિપ્પલિગુહાયં વિહરન્તો ઝાનં સમાપજ્જિત્વા સત્તમે દિવસે વુટ્ઠાય દિબ્બેન ચક્ખુના ભિક્ખાચારટ્ઠાનં ઓલોકેન્તો એકં સાલિખેત્તપાલિકં ઇત્થિં સાલિસીસાનિ ગહેત્વા લાજે કુરુમાનં દિસ્વા ‘‘સદ્ધા નુ ખો, અસ્સદ્ધા’’તિ વીમંસિત્વા ‘‘સદ્ધા’’તિ ઞત્વા ‘‘સક્ખિસ્સતિ નુ ખો મે સઙ્ગહં કાતું, નો’’તિ ઉપધારેન્તો ‘‘વિસારદા કુલધીતા મમ સઙ્ગહં કરિસ્સતિ, કત્વા ચ પન મહાસમ્પત્તિં લભિસ્સતી’’તિ ઞત્વા ચીવરં પારુપિત્વા પત્તમાદાય સાલિખેત્તસમીપેયેવ અટ્ઠાસિ. કુલધીતા થેરં દિસ્વાવ પસન્નચિત્તા પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા ફુટ્ઠસરીરા ‘‘તિટ્ઠથ, ભન્તે’’તિ વત્વા લાજે આદાય વેગેન ગન્ત્વા થેરસ્સ પત્તે આકિરિત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મસ્સ ભાગિની અસ્સ’’ન્તિ પત્થનં અકાસિ. થેરો ‘‘એવં હોતૂ’’તિ અનુમોદનમકાસિ. સાપિ થેરં વન્દિત્વા અત્તના દિન્નદાનં આવજ્જમાના નિવત્તિ. તાય ચ પન કેદારમરિયાદાય ગમનમગ્ગે એકસ્મિં બિલે ઘોરવિસો સપ્પો નિપજ્જિ. સો થેરસ્સ કાસાયપટિચ્છન્નં જઙ્ઘં ડંસિતું નાસક્ખિ. ઇતરા દાનં આવજ્જમાના નિવત્તન્તી તં પદેસં પાપુણિ. સપ્પો બિલા નિક્ખમિત્વા તં ડંસિત્વા તત્થેવ પાતેસિ. સા પસન્નચિત્તેન કાલં કત્વા તાવતિંસભવને તિંસયોજનિકે કનકવિમાને સુત્તપ્પબુદ્ધા વિય સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતેન તિગાવુતેન અત્તભાવેન નિબ્બત્તિ. સા દ્વાદસયોજનિકં એકં દિબ્બવત્થં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા અચ્છરાસહસ્સપરિવુતા પુબ્બકમ્મપકાસનત્થાય સુવણ્ણલાજભરિતેન ઓલમ્બકેન સુવણ્ણસરકેન પટિમણ્ડિતે વિમાનદ્વારે ઠિતા અત્તનો સમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા ‘‘કિં નુ ખો મે કત્વા અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા’’તિ દિબ્બેન ચક્ખુના ઉપધારેન્તી ‘‘અય્યસ્સ મે મહાકસ્સપત્થેરસ્સ દિન્નલાજનિસ્સન્દેન સા લદ્ધા’’તિ અઞ્ઞાસિ.

સા એવં પરિત્તકેન કમ્મેન એવરૂપં સમ્પત્તિં લભિત્વા ‘‘ન દાનિ મયા પમજ્જિતું વટ્ટતિ, અય્યસ્સ વત્તપટિવત્તં કત્વા ઇમં સમ્પત્તિં થાવરં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા પાતોવ કનકમયં સમ્મજ્જનિઞ્ચેવ કચવરછડ્ડનકઞ્ચ પચ્છિં આદાય ગન્ત્વા થેરસ્સ પરિવેણં સમ્મજ્જિત્વા પાનીયપરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેસિ. થેરો તં દિસ્વા ‘‘કેનચિ દહરેન વા સામણેરેન વા વત્તં કતં ભવિસ્સતી’’તિ સલ્લક્ખેસિ. સા દુતિયદિવસેપિ તથેવ અકાસિ, થેરોપિ તથેવ સલ્લક્ખેસિ. તતિયદિવસે પન થેરો તસ્સા સમ્મજ્જનિસદ્દં સુત્વા તાલચ્છિદ્દાદીહિ ચ પવિટ્ઠં સરીરોભાસં દિસ્વા દ્વારં વિવરિત્વા ‘‘કો એસ સમ્મજ્જતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અહં, ભન્તે, તુમ્હાકં ઉપટ્ઠાયિકા લાજદેવધીતા’’તિ. ‘‘નનુ મય્હં એવંનામિકા ઉપટ્ઠાયિકા નામ નત્થી’’તિ. ‘‘અહં, ભન્તે, સાલિખેત્તં રક્ખમાના લાજે દત્વા પસન્નચિત્તા નિવત્તન્તી સપ્પેન દટ્ઠા કાલં કત્વા તાવતિંસદેવલોકે ઉપ્પન્ના, મયા અય્યં નિસ્સાય અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા, ઇદાનિપિ તુમ્હાકં વત્તપટિવત્તં કત્વા ‘સમ્પત્તિં થાવરં કરિસ્સામી’તિ આગતામ્હિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘હિય્યોપિ પરેપિ તયાવેતં ઠાનં સમ્મજ્જિતં, તયાવ પાનીયભોજનીયં ઉપટ્ઠાપિત’’ન્તિ. ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘અપેહિ દેવધીતે, તયા કતં વત્તં કતંવ હોતુ, ઇતો પટ્ઠાય ઇમં ઠાનં મા આગમી’’તિ. ‘‘ભન્તે, મા મં નાસેથ, તુમ્હાકં વત્તં કત્વા સમ્પત્તિં મે થિરં કાતું દેથા’’તિ. ‘‘અપેહિ દેવધીતે, મા મં અનાગતે ચિત્તબીજનિં ગહેત્વા

નિસિન્નેહિ ધમ્મકથિકેહિ 'મહાકસ્સપત્થેરસ્સ કિર એકા દેવધીતા આગન્ત્વા વત્તપટિવત્તં કત્વા પાનીયપરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેસી'તિ વત્તબ્બતં કરિ, ઇતો પટ્ઠાય ઇધ મા આગમિ, પટિક્કમા''તિ. સા ''મા મં, ભન્તે, નાસેથા''તિ પુનપ્પુનં યાચિયેવ. થેરો ''નાયં મમ વચનં સુણાતી''તિ ચિન્તેત્વા ''તુવં પમાણં ન જાનાસી''તિ અચ્છરં પહરિ. સા તત્થ સણ્ઠાતું અસક્કોન્તી આકાસે ઉપ્પતિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ, ''ભન્તે, મયા લદ્ધસમ્પત્તિં મા નાસેથ, થાવરં કાતું દેથા''તિ રોદન્તી આકાસે અટ્ઠાસિ.

સત્થા જેતવને ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તસ્સા રોદિતસદ્દં સુત્વા ઓભાસં ફરિત્વા દેવધીતાય સમ્મુખે નિસીદિત્વા કથેન્તો વિય ''દેવધીતે મમ પુત્તસ્સ કસ્સપસ્સ સંવરકરણમેવ ભારો, પુઞ્ઞત્થિકાનં પન 'અયં નો અત્થો'તિ સલ્લક્ખેત્વા પુઞ્ઞકરણમેવ ભારો. પુઞ્ઞકરણઞ્હિ ઇધ ચેવ સમ્પરાયે ચ સુખમેવા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૧૮.''પુઞ્ઞઞ્ચે પુરિસો કયિરા, કયિરા નં પુનપ્પુનં;
તમ્હિ છન્દં કયિરાથ, સુખો પુઞ્ઞસ્સ ઉચ્ચયો''તિ.

તસ્સત્થો – સચે **પુરિસો પુઞ્ઞં** કરેય્ય, ''એકવારં મે પુઞ્ઞં કતં, અલં એત્તાવતા''તિ અનોરમિત્વા **પુનપ્પુનં** કરોથેવ. તસ્સ અકરણક્ખણેપિ **તમ્હિ** પુઞ્ઞે **છન્દં** રુચિં ઉસ્સાહં કરોથેવ. કિં કારણા? **સુખો પુઞ્ઞસ્સ ઉચ્ચયો**. પુઞ્ઞસ્સ હિ ઉચ્ચયો વુદ્ધિ ઇધલોકપરલોકસુખાવહનતો સુખોતિ.

દેસનાવસાને દેવધીતા પઞ્ચચત્તાલીસયોજનમત્થકે ઠિતાવ સોતાપત્તિફલં પાપુણીતિ.

લાજદેવધીતાવત્થુ તતિયં.

૪. અનાથપિણ્ડિકસેટ્ઠિવત્થુ

પાપોપિ પસ્સતી ભદ્રન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનાથપિણ્ડિકં આરબ્ભ કથેસિ.

અનાથપિણ્ડિકો હિ વિહારમેવ ઉદ્દિસ્સ ચતુપણ્ણાસકોટિધનં બુદ્ધસાસને વિકિરિત્વા સત્થરિ જેતવને વિહરન્તે દેવસિકં તીણિ મહાઉપટ્ઠાનાનિ ગચ્છતિ, ગચ્છન્તો ચ ''કિં નુ ખો આદાય આગતોતિ સામણેરા વા દહરા વા હત્થમ્પિ મે ઓલોકેય્યુ''ન્તિ તુચ્છહત્થો નામ ન ગતપુબ્બો. પાતોવ ગચ્છન્તો યાગું ગાહાપેત્વાવ ગચ્છતિ, કતપાતરાસો સપ્પિનવનીતાદીનિ ભેસજ્જાનિ. સાયન્હસમયે માલાગન્ધવિલેપનવત્થાદીનિ ગાહાપેત્વા ગચ્છતિ. એવં નિચ્ચકાલમેવ દિવસે દિવસે દાનં દત્વા સીલં રક્ખતિ. અપરભાગે ધનં પરિક્ખયં ગચ્છતિ. વોહારૂપજીવિનોપિસ્સ હત્થતો અટ્ઠારસકોટિધનં ઇણં ગણ્હિંસુ, કુલસન્તકાપિસ્સ અટ્ઠારસહિરઞ્ઞકોટિયો, નદીતીરે નિદહિત્વા ઠપિતા ઉદકેન કૂલે ભિન્ને મહાસમુદ્દં પવિસિંસુ. એવમસ્સ અનુપુબ્બેન ધનં પરિક્ખયં અગમાસિ. સો એવંભૂતોપિ સઙ્ઘસ્સ દાનં દેતિયેવ, પણીતં પન કત્વા દાતું ન સક્કોતિ.

સો એકદિવસં સત્થારા ''દીયતિ પન તે, ગહપતિ, કુલે દાન''ન્તિ વુત્તે ''દીયતિ, ભન્તે, તઞ્ચ ખો કણાજકં બિલઙ્ગદુતિય''ન્તિ આહ. અથ નં સત્થા, ''ગહપતિ, 'લૂખં દાનં દેમી'તિ મા ચિન્તયિ. ચિત્તસ્મિઞ્હિ પણીતે બુદ્ધાદીનં દિન્નદાનં લૂખં નામ નત્થિ, અપિચ ત્વં અટ્ઠન્નં અરિયપુગ્ગલાનં દાનં દેસિ, અહં પન વેલામકાલે સકલજમ્બુદીપં ઉન્નઙ્ગલં કત્વા મહાદાનં પવત્તયમાનોપિ તિસરણગતમ્પિ કઞ્ચિ નાલત્થં, દક્ખિણેય્યા નામ એવં દુલ્લભા. તસ્મા

‘લૂખં મે દાન’ન્તિ મા ચિન્તયી’’તિ વત્વા **વેલામસુત્ત**મસ્સ (અ॰ નિ॰ ૯.૨૦) કથેસિ. અથસ્સ દ્વારકોટ્ઠકે અધિવત્થા દેવતા સત્થરિ ચેવ સત્થુસાવકેસુ ચ ગેહં પવિસન્તેસુ તેસં તેજેન સણ્ઠાતું અસક્કોન્તી, ‘‘યથા ઇમે ઇમં ગેહં ન પવિસન્તિ, તથા ગહપતિં પરિભિન્દિસ્સામી’’તિ તં વત્તુકામાપિ ઇસ્સરકાલે કિઞ્ચિ વત્તું નાસક્ખિ, ઇદાનિ ‘‘પનાયં દુગ્ગતો ગણ્હિસ્સતિ મે વચન’’ન્તિ રત્તિભાગે સેટ્ઠિસ્સ સિરિગબ્ભં પવિસિત્વા આકાસે અટ્ઠાસિ. અથ સેટ્ઠિ નં દિસ્વા ‘‘કો એસો’’તિ આહ. અહં તે મહાસેટ્ઠિ ચતુત્થદ્વારકોટ્ઠકે અધિવત્થા દેવતા, તુય્હં ઓવાદદાનત્થાય આગતાતિ. તેન હિ ઓવદેહીતિ. મહાસેટ્ઠિ તયા પચ્છિમકાલં અનોલોકેત્વાવ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાસને બહું ધનં વિપ્પકિણ્ણં, ઇદાનિ દુગ્ગતો હુત્વાપિ તં ન મુઞ્ચસિયેવ, એવં વત્તમાનો કતિપાહેનેવ ઘાસચ્છાદનમત્તમ્પિ ન લભિસ્સસિ , કિં તે સમણેન ગોતમેન, અતિપરિચ્ચાગતો ઓરમિત્વા કમ્મન્તે પયોજેન્તો કુટુમ્બં સણ્ઠાપેહીતિ. અયં મે તયા દિન્નઓવાદોતિ. આમ, સેટ્ઠીતિ. ગચ્છ, નાહં તાદિસીનં સતેનપિ સહસ્સેનપિ સતસહસ્સેનપિ સક્કા કમ્પેતું, અયુત્તં તે વુત્તં, કં તયા મમ ગેહે વસમાનાય, સીઘં સીઘં મે ઘરા નિક્ખમાહીતિ. સા સોતાપન્નસ્સ અરિયસાવકસ્સ વચનં સુત્વા ઠાતું અસક્કોન્તી દારકે આદાય નિક્ખમિ, નિક્ખમિત્વા ચ પન અઞ્ઞત્થ વસનટ્ઠાનં અલભમાના ‘‘સેટ્ઠિં ખમાપેત્વા તત્થેવ વસિસ્સામી’’તિ નગરપરિગ્ગાહકં દેવપુત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તના કતાપરાધં આચિક્ખિત્વા ‘‘એહિ, મં સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં નેત્વા ખમાપેત્વા વસનટ્ઠાનં દાપેહી’’તિ આહ. સો ‘‘અયુત્તં તયા વુત્તં, નાહં તસ્સ સન્તિકં ગન્તું ઉસ્સહામી’’તિ તં પટિક્ખિપિ. સા ચતુન્નં મહારાજાનં સન્તિકં ગન્ત્વા તેહિપિ પટિક્ખિત્તા સક્કં દેવરાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા તં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા, ‘‘અહં, દેવ, વસનટ્ઠાનં અલભમાના દારકે હત્થેન ગહેત્વા અનાથા વિચરામિ, વસનટ્ઠાનં મે દાપેહી’’તિ સુટ્ઠુતરં યાચિ.

અથ નં સો ‘‘અહમ્પિ તવ કારણા સેટ્ઠિં વત્તું ન સક્ખિસ્સામિ, એકં પન તે ઉપાયં કથેસ્સામી’’તિ આહ. સાધુ, દેવ, કથેહીતિ. ગચ્છ, સેટ્ઠિનો આયુત્તકવેસં ગહેત્વા સેટ્ઠિસ્સ હત્થતો પણ્ણં આરોપેત્વા વોહારૂપજીવીહિ ગહિતં અટ્ઠારસકોટિધનં અત્તનો આનુભાવેન સોધેત્વા તુચ્છગબ્ભે પૂરેત્વા મહાસમુદ્દં પવિટ્ઠં અટ્ઠારસકોટિધનં અત્થિ, અઞ્ઞમ્પિ અસુકટ્ઠાને નામ અસ્સામિકં અટ્ઠારસકોટિધનં અત્થિ, તં સબ્બં સંહરિત્વા તસ્સ તુચ્છગબ્ભે પૂરેત્વા દણ્ડકમ્મં કત્વા ખમાપેહીતિ. સા ‘‘સાધુ, દેવા’’તિ વુત્તનયેનેવ તં સબ્બં કત્વા પુન તસ્સ સિરિગબ્ભં ઓભાસયમાના આકાસે ઠત્વા ‘‘કો એસો’’તિ વુત્તે અહં તે ચતુત્થદ્વારકોટ્ઠકે અધિવત્થા અન્ધબાલદેવતા, મયા અન્ધબાલતાય યં તુમ્હાકં સન્તિકે કથિતં, તં મે ખમથ. સક્કસ્સ હિ મે વચનેન ચતુપણ્ણાસકોટિધનં સંહરિત્વા તુચ્છગબ્ભપૂરણં દણ્ડકમ્મં કતં, વસનટ્ઠાનં અલભમાના કિલમામીતિ. અનાથપિણ્ડિકો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં દેવતા ‘દણ્ડકમ્મઞ્ચ મે કત’ન્તિ વદતિ, અત્તનો ચ દોસં પટિજાનાતિ, સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ નં દસ્સેસ્સામી’’તિ. સો તં સત્થુ સન્તિકં નેત્વા તાય કતકમ્મં સબ્બં આરોચેસિ. દેવતા સત્થુ પાદેસુ સિરસા નિપતિત્વા, ‘‘ભન્તે, યં મયા અન્ધબાલતાય તુમ્હાકં ગુણે અજાનિત્વા પાપકં વચનં વુત્તં, તં મે ખમથા’’તિ સત્થારં ખમાપેત્વા મહાસેટ્ઠિં ખમાપેસિ. સત્થા કલ્યાણપાપકાનં કમ્માનં વિપાકવસેન સેટ્ઠિઞ્ચેવ દેવતઞ્ચ ઓવદન્તો ‘‘ઇધ, ગહપતિ, પાપપુગ્ગલોપિ યાવ પાપં ન પચ્ચતિ, તાવ ભદ્રમ્પિ પસ્સતિ. યદા પનસ્સ પાપં પચ્ચતિ, તદા પાપમેવ પસ્સતિ. ભદ્રપુગ્ગલોપિ યાવ ભદ્રં ન પચ્ચતિ, તાવ પાપાનિ પસ્સતિ. યદા પનસ્સ ભદ્રં પચ્ચતિ, તદા ભદ્રમેવ પસ્સતી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૧૯.‘‘પાપોપિ પસ્સતી ભદ્રં, યાવ પાપં ન પચ્ચતિ;
યદા ચ પચ્ચતી પાપં, અથ પાપો પાપાનિ પસ્સતિ.

૧૨૦.‘‘ભદ્રોપિ પસ્સતી પાપં, યાવ ભદ્રં ન પચ્ચતિ;

યદા ચ પચ્ચતી ભદ્રં, અથ ભદ્રો ભદ્રાનિ પસ્સતી''તિ.

તત્થ **પાપો**તિ કાયદુચ્ચરિતાદિના પાપકમ્મેન યુત્તપુગ્ગલો. સોપિ હિ પુરિમસુચરિતાનુભાવેન નિબ્બત્તં સુખં અનુભવમાનો **ભદ્રમ્પિ પસ્સતિ. યાવ પાપં ન પચ્ચતી**તિ યાવસ્સ તં પાપકમ્મં દિટ્ઠધમ્મે વા સમ્પરાયે વા વિપાકં ન દેતિ. **યદા** પનસ્સ તં દિટ્ઠધમ્મે વા સમ્પરાયે વા વિપાકં દેતિ, **અથ** દિટ્ઠધમ્મે વિવિધા કમ્મકારણા, સમ્પરાયે ચ અપાયદુક્ખં અનુભોન્તો સો **પાપો પાપાનિયેવ પસ્સતિ**. દુતિયગાથાયપિ કાયસુચરિતાદિના ભદ્રકમ્મેન યુત્તો **ભદ્રો**. સોપિ હિ પુરિમદુચ્ચરિતાનુભાવેન નિબ્બત્તં દુક્ખં અનુભવમાનો **પાપં પસ્સતિ. યાવ ભદ્રં ન પચ્ચતી**તિ યાવસ્સ તં ભદ્રં કમ્મં દિટ્ઠધમ્મે વા સમ્પરાયે વા વિપાકં ન દેતિ. **યદા** પન તં વિપાકં દેતિ, **અથ** દિટ્ઠધમ્મે લાભસક્કારાદિસુખં, સમ્પરાયે ચ દિબ્બસમ્પત્તિસુખં અનુભવમાનો સો **ભદ્રો ભદ્રાનિયેવ પસ્સતી**તિ.

દેસનાવસાને સા દેવતા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અનાથપિણ્ડિકસેટ્ઠિવત્થુ ચતુત્થં.

૫. અસઞ્ઞતપરિક્ખારભિક્ખુવત્થુ

માવમઞ્ઞેથ પાપસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અસઞ્ઞતપરિક્ખારં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર યં કિઞ્ચિ મઞ્ચપીઠાદિભેદં પરિક્ખારં બહિ પરિભુઞ્જિત્વા તત્થેવ છડ્ડેતિ. પરિક્ખારો વસ્સેનપિ આતપેનપિ ઉપચિકાદીહિપિ વિનસ્સતિ. સો ભિક્ખૂહિ ''નનુ, આવુસો, પરિક્ખારો નામ પટિસામિતબ્બો''તિ વુત્તે ''અપ્પકં મયા કતં, આવુસો, એતં, ન એતસ્સ ચિત્તં અત્થિ, ન પિત્ત''ન્તિ વત્વા તથેવ કરોતિ. ભિક્ખૂ તસ્સ કિરિયં સત્થુ આરોચેસું. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ત્વં ભિક્ખુ એવં કરોસી''તિ પુચ્છિ. સો સત્થારા પુચ્છિતોપિ ''કિં એતં ભગવા અપ્પકં મયા કતં, ન તસ્સ ચિત્તં અત્થિ, નાસ્સ પિત્ત''ન્તિ તથેવ અવમઞ્ઞન્તો આહ. અથ નં સત્થા ''ભિક્ખૂહિ એવં કાતું ન વટ્ટતિ, પાપકમ્મં નામ 'અપ્પક'ન્તિ ન અવમઞ્ઞિતબ્બં. અજ્ઝોકાસે ઠપિતઞ્હિ વિવટમુખં ભાજનં દેવે વસ્સન્તે કિઞ્ચાપિ એકબિન્દુના ન પૂરતિ, પુનપ્પુનં વસ્સન્તે પન પૂરતેવ, એવમેવં પાપં કરોન્તો પુગ્ગલો અનુપુબ્બેન મહન્તં પાપરાસિં કરોતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૧.''માવમઞ્ઞેથ પાપસ્સ, ન મન્દં આગમિસ્સતિ;
ઉદબિન્દુનિપાતેન, ઉદકુમ્ભોપિ પૂરતિ;
બાલો પૂરતિ પાપસ્સ, થોકં થોકમ્પિ આચિન''ન્તિ.

તત્થ **માવમઞ્ઞેથા**તિ ન અવજાનેય્ય. **પાપસ્સા**તિ પાપં. **ન મન્દં આગમિસ્સતી**તિ ''અપ્પમત્તકં મે પાપકં કતં, કદા એતં વિપચ્ચિસ્સતી''તિ એવં પાપં નાવજાનેય્યાતિ અત્થો. **ઉદકુમ્ભોપી**તિ દેવે વસ્સન્તે મુખં વિવરિત્વા ઠપિતં યં કિઞ્ચિ કુલાલભાજનં યથા તં એકેકસ્સાપિ ઉદકબિન્દુનો નિપાતેન અનુપુબ્બેન **પૂરતિ**, એવં બાલપુગ્ગલો થોકં થોકમ્પિ પાપં આચિનન્તો કરોન્તો વડ્ઢેન્તો **પાપસ્સ પૂરતિયેવા**તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. સત્થાપિ ''અજ્ઝોકાસે સેય્યં સન્થરિત્વા પટિપાકતિકં અકરોન્તો ઇમં નામ આપત્તિમાપજ્જતી''તિ (પાચિ॰ ૧૦૮-૧૧૦) સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસીતિ.

અસઞ્ઞતપરિક્ખારભિક્ખુવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. બિળાલપાદકસેટ્ઠિવત્થુ

માવમઞ્ઞેથ પુઞ્ઞસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો બિળાલપાદકસેટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સાવત્થિવાસિનો વગ્ગબન્ધનેન બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દેન્તિ. અથેકદિવસં સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો એવમાહ –

> ''ઉપાસકા ઇધેકચ્ચો અત્તનાવ દાનં દેતિ, પરં ન સમાદપેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ભોગસમ્પદં લભતિ, નો પરિવારસમ્પદં. એકચ્ચો અત્તના દાનં ન દેતિ, પરં સમાદપેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને પરિવારસમ્પદં લભતિ, નો ભોગસમ્પદં. એકચ્ચો અત્તના ચ ન દેતિ, પરઞ્ચ ન સમાદપેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને નેવ ભોગસમ્પદં લભતિ, ન પરિવારસમ્પદં, વિઘાસાદો હુત્વા વિચરતિ. એકચ્ચો અત્તના ચ દેતિ, પરઞ્ચ સમાદપેતિ. સો નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ભોગસમ્પદઞ્ચેવ લભતિ, પરિવારસમ્પદઞ્ચા''તિ.

અથેકો પણ્ડિતપુરિસો તં ધમ્મદેસનં સુત્વા ''અહો અચ્છરિયમિદં કારણં, અહં દાનિ ઉભયસમ્પત્તિસંવત્તનિકં કમ્મં કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં ઉટ્ઠાય ગમનકાલે આહ – ''ભન્તે, સ્વે અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ. કિત્તકેહિ પન તે ભિક્ખૂહિ અત્થોતિ? સબ્બભિક્ખૂહિ, ભન્તેતિ. સત્થા અધિવાસેસિ . સોપિ ગામં પવિસિત્વા, ''અમ્મતાતા, મયા સ્વાતનાય બુદ્ધપ્પમુખો ભિક્ખુસઙ્ઘો નિમન્તિતો, યો યત્તકાનં ભિક્ખૂનં સક્કોતિ, સો તત્તકાનં યાગુઆદીનં અત્થાય તણ્ડુલાદીનિ દેતુ, એકસ્મિં ઠાને પચાપેત્વા દાનં દસ્સામા''તિ ઉગ્ઘોસેન્તો વિચરિ.

અથ નં એકો સેટ્ઠિ અત્તનો આપણદ્વારં સમ્પત્તં દિસ્વા ''અયં અત્તનો પહોનકે ભિક્ખૂ અનિમન્તેત્વા પન સકલગામં સમાદપેન્તો વિચરતી''તિ કુજ્ઝિત્વા ''તયા ગહિતભાજનં આહરા''તિ તીહિ અઙ્ગુલીહિ ગહેત્વા થોકે તણ્ડુલે અદાસિ, તથા મુગ્ગે, તથા માસેતિ. સો તતો પટ્ઠાય **બિળાલપાદકસેટ્ઠિ** નામ જાતો, સપ્પિફાણિતાદીનિ દેન્તોપિ કરણ્ડં કુટે પક્ખિપિત્વા એકતો કોણં કત્વા બિન્દું બિન્દું પગ્ઘરાયન્તો થોકથોકમેવ અદાસિ. ઉપાસકો અવસેસેહિ દિન્નં એકતો કત્વા ઇમિના દિન્નં વિસુંયેવ અગ્ગહેસિ. સો સેટ્ઠિ તસ્સ કિરિયં દિસ્વા ''કિં નુ ખો એસ મયા દિન્નં વિસું ગણ્હાતી''તિ ચિન્તેત્વા તસ્સ પચ્છતો પચ્છતો એકં ચૂળુપટ્ઠાકં પહિણિ ''ગચ્છ, યં એસ કરોતિ, તં જાનાહી''તિ. સો ગન્ત્વા ''સેટ્ઠિસ્સ મહપ્ફલં હોતૂ''તિ યાગુભત્તપૂવાનં અત્થાય એકં દ્વે તણ્ડુલે પક્ખિપિત્વા મુગ્ગમાસેપિ તેલફાણિતાદિબિન્દૂનિપિ સબ્બભાજનેસુ પક્ખિપિ. ચૂળુપટ્ઠાકો ગન્ત્વા સેટ્ઠિસ્સ આરોચેસિ . તં સુત્વા સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ''સચે મે સો પરિસમજ્ઝે અવણ્ણં ભાસિસ્સતિ, મમ નામે ગહિતમત્તેયેવ નં પહરિત્વા મારેસ્સામી''તિ નિવાસનન્તરે છુરિકં બન્ધિત્વા પુનદિવસે ગન્ત્વા ભત્તગ્ગે અટ્ઠાસિ. સો પુરિસો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા ભગવન્તં આહ – ''ભન્તે, મયા મહાજનં સમાદપેત્વા ઇમં દાનં દિન્નં, તત્થ સમાદપિતમનુસ્સા અત્તનો અત્તનો બલેન બહૂનિપિ થોકાનિપિ તણ્ડુલાદીનિ અદંસુ, તેસં સબ્બેસં મહપ્ફલં હોતૂ''તિ. તં સુત્વા સો સેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ''અહં 'અસુકેન નામ અચ્છરાય ગણ્હિત્વા તણ્ડુલાદીનિ દિન્નાનીતિ મમ

નામે ગહિતમત્તે ઇમં મારેસ્સામી’તિ આગતો, અયં પન સબ્બસઙ્ગાહિકં કત્વા ‘યેહિપિ નાળિઆદીહિ મિનિત્વા દિન્નં, યેહિપિ અચ્છરાય ગહેત્વા દિન્નં, સબ્બેસં મહપ્ફલં હોતૂ’તિ વદતિ. સચાહં એવરૂપં ન ખમાપેસ્સામિ, દેવદણ્ડો મમ મત્થકે પતિસ્સતી’’તિ. સો તસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ‘‘ખમાહિ મે, સામી’’તિ આહ. ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ ચ તેન વુત્તે સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ. તં કિરિયં દિસ્વા સત્થા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ દાનવેય્યાવટિકં પુચ્છિ. સો અતીતદિવસતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ. અથ નં સત્થા ‘‘એવં કિર સેટ્ઠી’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વુત્તે, ‘‘ઉપાસક, પુઞ્ઞં નામ ‘અપ્પક’ન્તિ ન અવમઞ્ઞિતબ્બં, માદિસસ્સ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા ‘અપ્પક’ન્તિ ન અવમઞ્ઞિતબ્બં. પણ્ડિતમનુસ્સા હિ પુઞ્ઞં કરોન્તા વિવટભાજનં વિય ઉદકેન અનુક્કમેન પુઞ્ઞેન પૂરન્તિયેવા’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૨.‘‘માવમઞ્ઞેથ પુઞ્ઞસ્સ, ન મન્દં આગમિસ્સતિ;
ઉદબિન્દુનિપાતેન, ઉદકુમ્ભોપિ પૂરતિ;
ધીરો પૂરતિ પુઞ્ઞસ્સ, થોકં થોકમ્પિ આચિન’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – પણ્ડિતમનુસ્સો પુઞ્ઞં કત્વા ‘‘અપ્પકમત્તં મયા કતં, **ન મન્દં** વિપાકવસેન **આગમિસ્સતિ**, એવં પરિત્તકં કમ્મં કહં મં દક્ખિસ્સતિ, અહં વા તં કહં દક્ખિસ્સામિ, કદા એતં વિપચ્ચિસ્સતી’’તિ એવં પુઞ્ઞં **માવમઞ્ઞેથ** ન અવજાનેય્ય. યથા હિ નિરન્તરં **ઉદબિન્દુનિપાતેન** વિવરિત્વા ઠપિતં કુલાલભાજનં **પૂરતિ**, એવં **ધીરો** પણ્ડિતપુરિસો **થોકં થોકમ્પિ** પુઞ્ઞં આચિનન્તો **પુઞ્ઞસ્સ પૂરતી**તિ.

દેસનાવસાને સો સેટ્ઠિ સોતાપત્તિફલં પાપુણિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

બિળાલપાદકસેટ્ઠિવત્થુ છટ્ઠં.

૭. મહાધનવાણિજવત્થુ

વાણિજોવાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાધનવાણિજં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિર વાણિજસ્સ ગેહે પઞ્ચસતા ચોરા ઓતારં ગવેસમાના ઓતારં ન લભિંસુ. અપરેન સમયેન વાણિજો પઞ્ચ સકટસતાનિ ભણ્ડસ્સ પૂરેત્વા ભિક્ખૂનં આરોચાપેસિ – ‘‘અહં અસુકટ્ઠાનં નામ વાણિજ્જત્થાય ગચ્છામિ, યે, અય્યા, તં ઠાનં ગન્તુકામા, તે નિક્ખમન્તુ, મગ્ગે ભિક્ખાય ન કિલમિસ્સન્તી’’તિ. તં સુત્વા પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ તેન સદ્ધિં મગ્ગં પટિપજ્જિંસુ. તેપિ ચોરા ‘‘સો કિર વાણિજો નિક્ખન્તો’’તિ ગન્ત્વા અટવિયં અટ્ઠંસુ. વાણિજોપિ ગન્ત્વા અટવિમુખે એકસ્મિં ગામે વાસં કત્વા દ્વે તયોપિ દિવસે ગોણસકટાદીનિ સંવિદહિ, તેસં પન ભિક્ખૂનં નિબદ્ધં ભિક્ખં દેતિયેવ. ચોરા તસ્મિં અતિચિરાયન્તે ‘‘ગચ્છ, તસ્સ નિક્ખમનદિવસં ઞત્વા એહી’’તિ એકં પુરિસં પહિણિંસુ. સો તં ગામં ગન્ત્વા એકં સહાયકં પુચ્છિ – ‘‘કદા વાણિજો નિક્ખમિસ્સતી’’તિ. સો ‘‘દ્વીહતીહચ્ચયેના’’તિ વત્વા ‘‘કિમત્થં પન પુચ્છસી’’તિ આહ. અથસ્સ સો ‘‘મયં પઞ્ચસતા ચોરા એતસ્સત્થાય અટવિયં ઠિતા’’તિ આચિક્ખિ. ઇતરો ‘‘તેન હિ ગચ્છ, સીઘં નિક્ખમિસ્સતી’’તિ તં ઉય્યોજેત્વા, ‘‘કિં નુ ખો ચોરે વારેમિ, ઉદાહુ વાણિજ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘કિં મે ચોરેહિ, વાણિજં નિસ્સાય પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ જીવન્તિ, વાણિજસ્સ સઞ્ઞં દસ્સામી’’તિ સો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કદા ગમિસ્સથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘તતિયદિવસે’’તિ વુત્તે મય્હં વચનં કરોથ, અટવિયં કિર તુમ્હાકં અત્થાય પઞ્ચસતા ચોરા ઠિતા, મા તાવ ગમિત્થાતિ. ત્વં કથં જાનાસીતિ? તેસં અન્તરે મમ સહાયો અત્થિ, તસ્સ મે કથાય

ઞાતન્તિ. ''તેન હિ 'કિં મે એત્તો ગતેના'તિ નિવત્તિત્વા ગેહમેવ ગમિસ્સામી''તિ આહ. તસ્મિં ચિરાયન્તે પુન તેહિ ચોરેહિ પેસિતો પુરિસો આગન્ત્વા તં સહાયકં પુચ્છિત્વા તં પવત્તિં સુત્વા ''નિવત્તિત્વા ગેહમેવ કિર ગમિસ્સતી''તિ ગન્ત્વા ચોરાનં આરોચેસિ. તં સુત્વા ચોરા તતો નિક્ખમિત્વા ઇતરસ્મિં મગ્ગે અટ્ઠંસુ, તસ્મિં ચિરયન્તે પુનપિ તે ચોરા તસ્સ સન્તિકં પુરિસં પેસેસું. સો તેસં તત્થ ઠિતભાવં ઞત્વા પુન વાણિજસ્સ આરોચેસિ. વાણિજો ''ઇધાપિ મે વેકલ્લં નત્થિ, એવં સન્તે નેવ એત્તો ગમિસ્સામિ, ન ઇતો, ઇધેવ ભવિસ્સામી''તિ ભિક્ખૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા આહ – ''ભન્તે, ચોરા કિર મં વિલુમ્પિતુકામા મગ્ગે ઠિતા, 'પુન નિવત્તિસ્સતી'તિ સુત્વા ઇતરસ્મિં મગ્ગે ઠિતા, અહં એત્તો વા ઇતો વા અગન્ત્વા થોકં ઇધેવ ભવિસ્સામિ, ભદન્તા ઇધેવ વસિતુકામા વસન્તુ, ગન્તુકામા અત્તનો રુચિં કરોન્તૂ''તિ. ભિક્ખૂ ''એવં સન્તે મયં નિવત્તિસ્સામા''તિ વાણિજં આપુચ્છિત્વા પુનદેવ સાવત્થિં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા ''કિં, ભિક્ખવે, મહાધનવાણિજેન સદ્ધિં ન ગમિત્થા''તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, ભન્તે, મહાધનવાણિજસ્સ વિલુમ્પનત્થાય દ્વીસુપિ મગ્ગેસુ ચોરા પરિયુટ્ઠિંસુ, તેન સો તત્થેવ ઠિતો, મયં પન તં આપુચ્છિત્વા આગતા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, મહાધનવાણિજો ચોરાનં અત્થિતાય મગ્ગં પરિવજ્જતિ, જીવિતુકામો વિય પુરિસો હલાહલં વિસં પરિવજ્જેતિ, ભિક્ખુનાપિ 'તયો ભવા ચોરેહિ પરિયુટ્ઠિતમગ્ગસદિસા'તિ ઞત્વા પાપં પરિવજ્જેતું વટ્ટતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૩.''વાણિજોવ ભયં મગ્ગં, અપ્પસત્થો મહદ્ધનો;
વિસં જીવિતુકામોવ, પાપાનિ પરિવજ્જયે''તિ.

તત્થ **ભયન્તિ** ભાયિતબ્બં, ચોરેહિ પરિયુટ્ઠિતત્તા સપ્પટિભયન્તિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા મહાધનવાણિજો **અપ્પસત્થો** સપ્પટિભયં **મગ્ગં**, યથા ચ **જીવિતુકામો** હલાહલં **વિસં** પરિવજ્જેતિ, એવં પણ્ડિતો ભિક્ખુ અપ્પમત્તકાનિપિ **પાપાનિ** પરિવજ્જેય્યાતિ.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિંસુ, સમ્પત્તમહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

મહાધનવાણિજવત્થુ સત્તમં.

૮. કુક્કુટમિત્તનેસાદવત્થુ

પાણિમ્હિ ચેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો કુક્કુટમિત્તં નામ નેસાદં આરબ્ભ કથેસિ.

રાજગહે કિર એકા સેટ્ઠિધીતા વયપ્પત્તા સત્તભૂમિકપાસાદસ્સ ઉપરિ સિરિગબ્ભે આરક્ખણત્થાય એકં પરિચારિકં દત્વા માતાપિતૂહિ વાસિયમાના એકદિવસં સાયન્હસમયે વાતપાનેન અન્તરવીથિં ઓલોકેન્તી પઞ્ચ પાસસતાનિ પઞ્ચ સૂલસતાનિ આદાય મિગે વધિત્વા જીવમાનં એકં કુક્કુટમિત્તં નામ નેસાદં પઞ્ચ મિગસતાનિ વધિત્વા તેસં મંસેન મહાસકટં પૂરેત્વા સકટધુરે નિસીદિત્વા મંસવિક્કિણનત્થાય નગરં પવિસન્તં દિસ્વા તસ્મિં પટિબદ્ધચિત્તા પરિચારિકાય હત્થે પણ્ણાકારં દત્વા ''ગચ્છ, એતસ્સ પણ્ણાકારં દત્વા ગમનકાલં ઞત્વા એહી''તિ પેસેસિ. સા ગન્ત્વા તસ્સ પણ્ણાકારં દત્વા પુચ્છિ – ''કદા ગમિસ્સસી''તિ? સો ''અજ્જ મંસં વિક્કિણિત્વા પાતોવ અસુકદ્વારેન નામ નિક્ખમિત્વા ગમિસ્સામી''તિ આહ. સા તેન કથિતકથં સુત્વા આગન્ત્વા તસ્સા આરોચેસિ. સેટ્ઠિધીતા અત્તના ગહેતબ્બયુત્તકં વત્થાભરણજાતં સંવિદહિત્વા પાતોવ મલિનવત્થં નિવાસેત્વા કુટં આદાય

દાસીહિ સદ્ધિં ઉદકતિત્થં ગચ્છન્તી વિય નિક્ખમિત્વા તં ઠાનં ગન્ત્વા તસ્સાગમનં ઓલોકેન્તી અટ્ઠાસિ. સોપિ પાતોવ સકટં પાજેન્તો નિક્ખમિ. સા તસ્સ પચ્છતો પચ્છતો પાયાસિ. સો તં દિસ્વા ''અહં તં 'અસુકસ્સ નામ ધીતા'તિ ન જાનામિ, મા મં અનુબન્ધિ, અમ્મા''તિ આહ. ન મં ત્વં પક્કોસસિ, અહં અત્તનો ધમ્મતાય આગચ્છામિ, ત્વં તુણ્હી હુત્વા અત્તનો સકટં પાજેહીતિ. સો પુનપ્પુનં તં નિવારેતિયેવ. અથ નં સા આહ – ''સામિ, સિરી નામ અત્તનો સન્તિકં આગચ્છન્તી નિવારેતું ન વટ્ટતી''તિ. સો તસ્સા નિસ્સંસયેન આગમનકારણં ઞત્વા તં સકટં આરોપેત્વા અગમાસિ. તસ્સા માતાપિતરો ઇતો ચિતો ચ પરિયેસાપેત્વા અપસ્સન્તા ''મતા ભવિસ્સતી''તિ મતકભત્તં કરિંસુ. સાપિ તેન સદ્ધિં સંવાસમન્વાય પટિપાટિયા સત્ત પુત્તે વિજાયિત્વા તે વયપ્પત્તે ઘરબન્ધનેન બન્ધિ.

અથેકદિવસં સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો કુક્કુટમિત્તં સપુત્તં સસુણિસં અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં દિસ્વા, ''કિં નુ ખો એત''ન્તિ ઉપધારેન્તો તેસં પન્નરસન્નમ્પિ સોતાપત્તિમગ્ગસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા પાતોવ પત્તચીવરં આદાય તસ્સ પાસટ્ઠાનં અગમાસિ . તં દિવસં પાસે બદ્ધો એકમિગોપિ નાહોસિ. સત્થા તસ્સ પાસમૂલે પદવલઞ્જં દસ્સેત્વા પુરતો એકસ્સ ગુમ્બસ્સ હેટ્ઠા છાયાયં નિસીદિ. કુક્કુટમિત્તો પાતોવ ધનું આદાય પાસટ્ઠાનં ગન્ત્વા આદિતો પટ્ઠાય પાસે ઓલોકયમાનો પાસે બદ્ધં એકમ્પિ મિગં અદિસ્વા સત્થુ પદવલઞ્જં અદ્દસ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''કો મય્હં બદ્ધમિગે મોચેન્તો વિચરતી''તિ. સો સત્થરિ આઘાતં બન્ધિત્વા ગચ્છન્તો ગુમ્બમૂલે નિસિન્નં સત્થારં દિસ્વા, ''ઇમિના મમ મિગા મોચિતા ભવિસ્સન્તિ, મારેસ્સામિ ન''ન્તિ ધનું આકડ્ઢિ. સત્થા ધનું આકડ્ઢિતું દત્વા વિસ્સજ્જેતું નાદાસિ. સો સરં વિસ્સજ્જેતુમ્પિ ઓરોપેતુમ્પિ અસક્કોન્તો ફાસુકાહિ ભિજ્જન્તીહિ વિય મુખતો ખેળેન પગ્ઘરન્તેન કિલન્તરૂપો અટ્ઠાસિ. અથસ્સ પુત્તા ગેહં ગન્ત્વા ''પિતા નો ચિરાયતિ, કિં નુ ખો એત''ન્તિ વત્વા ''ગચ્છથ, તાતા, પિતુ સન્તિક''ન્તિ માતરા પેસિતા ધનૂનિ આદાય ગન્ત્વા પિતરં તથાઠિતં દિસ્વા ''અયં નો પિતુ પચ્ચામિત્તો ભવિસ્સતી''તિ સત્તપિ જના ધનૂનિ આકડ્ઢિત્વા બુદ્ધાનુભાવેન યથા નેસં પિતા ઠિતો, તથેવ અટ્ઠંસુ. અથ નેસં માતા ''કિં નુ ખો મે પુત્તાપિ ચિરાયન્તી''તિ વત્વા સત્તહિ સુણિસાહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા તે તથાઠિતે દિસ્વા ''કસ્સ નુ ખો ઇમે ધનૂનિ આકડ્ઢિત્વા ઠિતા''તિ ઓલોકેન્તી સત્થારં દિસ્વા બાહા પગ્ગય્હ – ''મા મે પિતરં નાસેથ, મા મે પિતરં નાસેથા''તિ મહાસદ્દમકાસિ. કુક્કુટમિત્તો તં સદ્દં સુત્વા ચિન્તેસિ – ''નટ્ઠો વતમ્હિ, સસુરો કિર મે એસ, અહો મયા ભારિયં કમ્મં કત''ન્તિ. પુત્તાપિસ્સ ''અય્યકો કિર નો એસ, અહો ભારિયં કમ્મં કત''ન્તિ ચિન્તયિંસુ. કુક્કુટમિત્તો ''અયં સસુરો મે''તિ મેત્તચિત્તં ઉપટ્ઠપેસિ, પુત્તાપિસ્સ ''અય્યકો નો''તિ મેત્તચિત્તં ઉપટ્ઠપેસું. અથ તે નેસં માતા સેટ્ઠિધીતા ''ખિપ્પં ધનૂનિ છડ્ડેત્વા પિતરં મે ખમાપેથા''તિ આહ.

સત્થા તેસં મુદુચિત્તતં ઞત્વા ધનું ઓતારેતું અદાસિ. તે સબ્બે સત્થારં વન્દિત્વા ''ખમથ નો, ભન્તે''તિ ખમાપેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અથ નેસં સત્થા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. દેસનાવસાને કુક્કુટમિત્તો સદ્ધિં પુત્તેહિ ચેવ સુણિસાહિ ચ અત્તપઞ્ચદસમો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. સત્થા પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્છાભત્તં વિહારં અગમાસિ. અથ નં આનન્દત્થેરો પુચ્છિ – ''ભન્તે, કહં ગમિત્થા''તિ. કુક્કુટમિત્તસ્સ સન્તિકં , આનન્દાતિ. પાણાતિપાતકમ્મસ્સ વો, ભન્તે, અકારકો કતોતિ. આમાનન્દ, સો અત્તપઞ્ચદસમો અચલસદ્ધાય પતિટ્ઠાય તીસુ રતનેસુ નિક્કઙ્ખો હુત્વા પાણાતિપાતકમ્મસ્સ અકારકો જાતોતિ. ભિક્ખૂ આહંસુ – ''નનુ, ભન્તે, ભરિયાપિસ્સ અત્થી''તિ. આમ, ભિક્ખવે, સા કુલગેહે કુમારિકા હુત્વા સોતાપત્તિફલં પત્તાતિ. ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''કુક્કુટમિત્તસ્સ કિર ભરિયા કુમારિકકાલે એવ સોતાપત્તિફલં પત્વા તસ્સ ગેહં ગન્ત્વા સત્ત પુત્તે લભિ, સા એત્તકં કાલં સામિકેન 'ધનું આહર, સરે આહર, સત્તિં આહર, સૂલં આહર, જાલં આહરા'તિ વુચ્ચમાના તાનિ અદાસિ. સોપિ તાય દિન્નાનિ આદાય ગન્ત્વા

પાણાતિપાતં કરોતિ, કિં નુ ખો સોતાપન્નાપિ પાણાતિપાતં કરોન્તી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ન, ભિક્ખવે, સોતાપન્ના પાણાતિપાતં કરોન્તિ, સા પન 'સામિકસ્સ વચનં કરોમી'તિ તથા અકાસિ. 'ઇદં ગહેત્વા એસ ગન્ત્વા પાણાતિપાતં કરોતૂ'તિ તસ્સા ચિત્તં નત્થિ. પાણિતલસ્મિઞ્હિ વણે અસતિ વિસં ગણ્હન્તસ્સ તં વિસં અનુડહિતું ન સક્કોતિ, એવમેવં અકુસલચેતનાય અભાવેન પાપં અકરોન્તસ્સ ધનુઆદીનિ નીહરિત્વા દદતોપિ પાપં નામ ન હોતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૪.''પાણિમ્હિ ચે વણો નાસ્સ, હરેય્ય પાણિના વિસં;
નાબ્બણં વિસમન્વેતિ, નત્થિ પાપં અકુબ્બતો''તિ.

તત્થ **નાસ્સા**તિ ન ભવેય્ય. **હરેય્યા**તિ હરિતું સક્કુણેય્ય. કિં કારણા? યસ્મા **નાબ્બણં વિસમન્વેતિ** અવણઞ્હિ પાણિં વિસં અન્વેતું ન સક્કોતિ, એવમેવ ધનુઆદીનિ નીહરિત્વા દેન્તસ્સાપિ અકુસલચેતનાય અભાવેન પાપં **અકુબ્બતો પાપં** નામ **નત્થિ**, અવણં પાણિં વિસં વિય નાસ્સ ચિત્તં પાપં અનુગચ્છતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અપરેન સમયેન ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''કો નુ ખો કુક્કુટમિત્તસ્સ સપુત્તસ્સ સસુણિસસ્સ સોતાપત્તિમગ્ગસ્સૂપનિસ્સયો, કેન કારણેન નેસાદકુલે નિબ્બત્તો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે , એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ભિક્ખવે, અતીતે કસ્સપદસબલસ્સ ધાતુચેતિયં સંવિદહન્તા એવમાહંસુ – ''કિં નુ ખો ઇમસ્સ ચેતિયસ્સ મત્તિકા ભવિસ્સતિ, કિં ઉદક''ન્તિ. અથ નેસં એતદહોસિ – ''હરિતાલમનોસિલા મત્તિકા ભવિસ્સતિ, તિલતેલં ઉદક''ન્તિ. તે હરિતાલમનોસિલા કોટ્ટેત્વા તિલતેલેન સંસન્દિત્વા ઇટ્ઠકાય ઘટેત્વા સુવણ્ણેન ખચિત્વા અન્તો ચિનિંસુ, બહિમુખે પન એકગ્ઘનસુવણ્ણઇટ્ઠકાવ અહેસું. એકેકા સતસહસ્સગ્ઘનિકા અહોસિ. તે યાવ ધાતુનિધાના ચેતિયે નિટ્ઠિતે ચિન્તયિંસુ – ''ધાતુનિધાનકાલે બહુના ધનેન અત્થો, કં નુ ખો જેટ્ઠકં કરોમા''તિ.

અથેકો ગામવાસિકો સેટ્ઠિ ''અહં જેટ્ઠકો ભવિસ્સામી''તિ ધાતુનિધાને એકં હિરઞ્ઞકોટિં પક્ખિપિ. તં દિસ્વા રટ્ઠવાસિનો ''અયં નગરસેટ્ઠિ ધનમેવ સંહરતિ, એવરૂપે ચેતિયે જેટ્ઠકો ભવિતું ન સક્કોતિ, ગામવાસી પન કોટિધનં પક્ખિપિત્વા જેટ્ઠકો જાતો''તિ ઉજ્ઝાયિંસુ. સો તેસં કથં સુત્વા ''અહં દ્વે કોટિયો દત્વા જેટ્ઠકો ભવિસ્સામી''તિ દ્વે કોટિયો અદાસિ. ઇતરો ''અહમેવ જેટ્ઠકો ભવિસ્સામી''તિ તિસ્સો કોટિયો અદાસિ. એવં વડ્ઢેત્વા વડ્ઢેત્વા નગરવાસી અટ્ઠ કોટિયો અદાસિ. ગામવાસિનો પન ગેહે નવકોટિધનમેવ અત્થિ, નગરવાસિનો ચત્તાલીસકોટિધનં. તસ્મા ગામવાસી ચિન્તેસિ – ''સચાહં નવ કોટિયો દસ્સામિ, અયં 'દસ કોટિયો દસ્સામી'તિ વક્ખતિ, અથ મે નિદ્ધનભાવો પઞ્ઞાયિસ્સતી''તિ. સો એવમાહ – ''અહં એત્તકઞ્ચ ધનં દસ્સામિ, સપુત્તદારો ચ ચેતિયસ્સ દાસો ભવિસ્સામી''તિ સત્ત પુત્તે સત્ત સુણિસાયો ભરિયઞ્ચ ગહેત્વા અત્તના સદ્ધિં ચેતિયસ્સ નિય્યાદેસિ. રટ્ઠવાસિનો ''ધનં નામ સક્કા ઉપ્પાદેતું, અયં પન સપુત્તદારો અત્તાનં નિય્યાદેસિ, અયમેવ જેટ્ઠકો હોતૂ''તિ તં જેટ્ઠકં કરિંસુ. ઇતિ તે સોળસપિ જના ચેતિયસ્સ દાસા અહેસું. રટ્ઠવાસિનો પન તે ભુજિસ્સે અકંસુ. એવં સન્તેપિ ચેતિયમેવ પટિજગ્ગિત્વા યાવતાયુકં ઠત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તિંસુ. તેસુ એકં બુદ્ધન્તરં દેવલોકે વસન્તેસુ ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે ભરિયા તતો ચવિત્વા રાજગહે સેટ્ઠિનો ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. સા કુમારિકાવ હુત્વા સોતાપત્તિફલં

પાપુણિ. અદિટ્ઠસચ્ચસ્સ પન પટિસન્ધિ નામ ભારિયાતિ તસ્સા સામિકો સમ્પરિવત્તમાનો ગન્ત્વા નેસાદકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ સહ દસ્સનેનેવ સેટ્ઠિધીતરં પુબ્બસિનેહો અજ્ઝોત્થરિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ‘‘પુબ્બેવ સન્નિવાસેન, પચ્ચુપ્પન્નહિતેન વા;
> એવં તં જાયતે પેમં, ઉપ્પલંવ યથોદકે’’તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૭૪);

સા પુબ્બસિનેહેનેવ નેસાદકુલં અગમાસિ. પુત્તાપિસ્સા દેવલોકા ચવિત્વા તસ્સા એવ કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિંસુ, સુણિસાયોપિસ્સા તત્થ તત્થ નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા તેસંયેવ ગેહં અગમંસુ. એવં તે સબ્બેપિ તદા ચેતિયં પટિજગ્ગિત્વા તસ્સ કમ્મસ્સાનુભાવેન સોતાપત્તિફલં પત્તાતિ.

કુક્કુટમિત્તનેસાદવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. કોકસુનખલુદ્દકવત્થુ

યો અપ્પદુટ્ઠસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોકં નામ સુનખલુદ્દકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકદિવસં પુબ્બણ્હસમયે ધનું આદાય સુનખપરિવુતો અરઞ્ઞં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે એકં પિણ્ડાય પવિસન્તં ભિક્ખું દિસ્વા કુજ્ઝિત્વા ‘‘કાળકણ્ણિ મે દિટ્ઠો, અજ્જ કિઞ્ચિ ન લભિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા પક્કામિ. થેરોપિ ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચો પુન વિહારં પાયાસિ. ઇતરોપિ અરઞ્ઞે વિચરિત્વા કિઞ્ચિ અલભિત્વા પચ્ચાગચ્છન્તો પુન થેરં દિસ્વા ‘‘અજ્જાહં ઇમં કાળકણ્ણિં દિસ્વા અરઞ્ઞં ગતો કિઞ્ચિ ન લભિં, ઇદાનિ મે પુનપિ અભિમુખો જાતો, સુનખેહિ નં ખાદાપેસ્સામી’’તિ સઞ્ઞં દત્વા સુનખે વિસ્સજ્જેસિ. થેરોપિ ‘‘મા એવં કરિ ઉપાસકા’’તિ યાચિ. સો ‘‘અજ્જાહં તવ સમ્મુખીભૂતત્તા કિઞ્ચિ નાલત્થં, પુનપિ મે સમ્મુખીભાવમાગતોસિ, ખાદાપેસ્સામેવ ત’’ન્તિ વત્વા સુનખે ઉય્યોજેસિ. થેરો વેગેન એકં રુક્ખં અભિરુહિત્વા પુરિસપ્પમાણે ઠાને નિસીદિ. સુનખા રુક્ખં પરિવારેસું. લુદ્દકો ગન્ત્વા ‘‘રુક્ખં અભિરુહતોપિ તે મોક્ખો નત્થી’’તિ તં સરતુણ્ડેન પાદતલે વિજ્ઝિ. થેરો ‘‘મા એવં કરોહી’’તિ તં યાચિયેવ. ઇતરો તસ્સ યાચનં અનાદિયિત્વા પુનપ્પુનં વિજ્ઝિયેવ. થેરો એકસ્મિં પાદતલે વિજ્ઝિયમાને તં ઉક્ખિપિત્વા દુતિયં પાદં ઓલમ્બિત્વા તસ્મિં વિજ્ઝિયમાને તમ્પિ ઉક્ખિપતિ, એવમસ્સ સો યાચનં અનાદિયિત્વાવ દ્વેપિ પાદતલાનિ વિજ્ઝિયેવ. થેરસ્સ સરીરં ઉક્કાહિ આદિત્તં વિય અહોસિ. સો વેદનાનુવત્તિકો હુત્વા સતિં પચ્ચુપટ્ઠાપેતું નાસક્ખિ, પારુતચીવરં ભસ્સન્તમ્પિ ન સલ્લક્ખેસિ. તં પતમાનં કોકં સીસતો પટ્ઠાય પરિક્ખિપન્તમેવ પતિ. સુનખા ‘‘થેરો પતિતો’’તિ સઞ્ઞાય ચીવરન્તરં પવિસિત્વા અત્તનો સામિકં લુઞ્ચિત્વા ખાદન્તા અટ્ઠિમત્તાવસેસં કરિંસુ. સુનખા ચીવરન્તરતો નિક્ખમિત્વા બહિ અટ્ઠંસુ.

અથ નેસં થેરો એકં સુક્ખદણ્ડકં ભઞ્જિત્વા ખિપિ. સુનખા થેરં દિસ્વા ‘‘સામિકોવ અમ્હેહિ ખાદિતો’’તિ ઞત્વા અરઞ્ઞં પવિસિંસુ. થેરો કુક્કુચ્ચં ઉપ્પાદેસિ ‘‘મમ ચીવરન્તરં પવિસિત્વા એસ નટ્ઠો, અરોગં નુ ખો મે સીલ’’ન્તિ. સો રુક્ખા ઓતરિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા આદિતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેત્વા – ‘‘ભન્તે, મમ ચીવરં નિસ્સાય સો ઉપાસકો નટ્ઠો, કચ્ચિ મે અરોગં સીલં, અત્થિ મે સમણભાવો’’તિ પુચ્છિ. સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા ‘‘ભિક્ખુ અરોગં તે સીલં, અત્થિ તે સમણભાવો, સો અપ્પદુટ્ઠસ્સ પદુસ્સિત્વા વિનાસં પત્તો, ન કેવલઞ્ચ ઇદાનેવ, અતીતેપિ અપ્પદુટ્ઠાનં પદુસ્સિત્વા વિનાસં પત્તોયેવા’’તિ વત્વા તમત્થં પકાસેન્તો અતીતં આહરિ –

અતીતે કિરેકો વેજ્જો વેજ્જકમ્મત્થાય ગામં વિચરિત્વા કિઞ્ચિ કમ્મં અલભિત્વા છાતજ્ઝત્તો નિક્ખમિત્વા ગામદ્વારે સમ્બહુલે કુમારકે કીળન્તે દિસ્વા ''ઇમે સપ્પેન ડંસાપેત્વા તિકિચ્છિત્વા આહારં લભિસ્સામી''તિ એકસ્મિં રુક્ખબિલે સીસં નિહરિત્વા નિપન્નં સપ્પં દસ્સેત્વા, ''અમ્ભો, કુમારકા એસો સાળિકપોતકો, ગણ્હથ ન''ન્તિ આહ. અથેકો કુમારકો સપ્પં ગીવાયં દળ્હં ગહેત્વા નીહરિત્વા તસ્સ સપ્પભાવં ઞત્વા વિરવન્તો અવિદૂરે ઠિતસ્સ વેજ્જસ્સ મત્થકે ખિપિ. સપ્પો વેજ્જસ્સ ખન્ધટ્ઠિકં પરિક્ખિપિત્વા દળ્હં ડંસિત્વા તત્થેવ જીવિતક્ખયં પાપેસિ, એવમેસ કોકો સુનખલુદ્દકો પુબ્બેપિ અપ્પદુટ્ઠસ્સ પદુસ્સિત્વા વિનાસં પત્તોયેવાતિ.

સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૫.''યો અપ્પદુટ્ઠસ્સ નરસ્સ દુસ્સતિ, સુદ્ધસ્સ પોસસ્સ અનઙ્ગણસ્સ;
તમેવ બાલં પચ્ચેતિ પાપં, સુખુમો રજો પટિવાતંવ ખિત્તો''તિ.

તત્થ **અપ્પદુટ્ઠસ્સા**તિ અત્તનો વા સબ્બસત્તાનં વા અદુટ્ઠસ્સ. **નરસ્સા**તિ સત્તસ્સ. **દુસ્સતી**તિ અપરજ્ઝતિ. **સુદ્ધસ્સા**તિ નિરપરાધસ્સેવ. **પોસસ્સા**તિ ઇદમ્પિ અપરેનાકારેન સત્તાધિવચનમેવ. **અનઙ્ગણસ્સા**તિ નિક્કિલેસસ્સ. **પચ્ચેતી**તિ પતિએતિ. **પટિવાત**ન્તિ યથા એકેન પુરિસેન પટિવાતે ઠિતં પહરિતુકામતાય **ખિત્તો સુખુમો રજો**તિ તમેવ પુરિસં પચ્ચેતિ, તસ્સેવ ઉપરિ પતતિ, એવમેવ યો પુગ્ગલો અપદુટ્ઠસ્સ પુરિસસ્સ પાણિપ્પહરાદીનિ દદન્તો પદુસ્સતિ, **તમેવ બાલં** દિટ્ઠેવ ધમ્મે, સમ્પરાયે વા નિરયાદીસુ વિપચ્ચમાનં તં **પાપં** વિપાકદુક્ખવસેન પચ્ચેતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો ભિક્ખુ અરહત્તે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

કોકસુનખલુદ્દકવત્થુ નવમં.

૧૦. મણિકારકુલૂપકતિસ્સત્થેરવત્થુ

ગબ્ભમેકેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મણિકારકુલૂપકં તિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર થેરો એકસ્સ મણિકારસ્સ કુલે દ્વાદસ વસ્સાનિ ભુઞ્જિ. તસ્મિં કુલે જયમ્પતિકા માતાપિતુટ્ઠાને ઠત્વા થેરં પટિજગ્ગિંસુ. અથેકદિવસં સો મણિકારો થેરસ્સ પુરતો મંસં છિન્દન્તો નિસિન્નો હોતિ. તસ્મિં ખણે રાજા પસેનદિ કોસલો એકં મણિરતનં ''ઇમં ધોવિત્વા વિજ્ઝિત્વા પહિણતૂ''તિ પેસેસિ. મણિકારો સલોહિતેનેવ હત્થેન તં પટિગ્ગહેત્વા પેળાય ઉપરિ ઠપેત્વા હત્થધોવનત્થં અન્તો પાવિસિ. તસ્મિં પન ગેહે પોસાવનિયકોઞ્ચસકુણો અત્થિ. સો લોહિતગન્ધેન મંસસઞ્ઞાય તં મણિં થેરસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ ગિલિ. મણિકારો આગન્ત્વા મણિં અપસ્સન્તો ''મણિ કેન ગહિતો''તિ ભરિયઞ્ચ પુત્તકે ચ પટિપાટિયા પુચ્છિત્વા તેહિ ''ન ગણ્હામા''તિ વુત્તે ''થેરેન ગહિતો ભવિસ્સતી''તિ. ચિન્તેત્વા ભરિયાય સદ્ધિં મન્તેસિ – ''થેરેન મણિ ગહિતો ભવિસ્સતી''તિ. સા, સામિ, મા એવં અવચ, એત્તકં કાલં મયા થેરસ્સ ન કિઞ્ચિ વજ્જં દિટ્ઠપુબ્બં, ન સો મણિં ગણ્હાતીતિ. મણિકારો થેરં પુચ્છિ – ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને મણિરતનં તુમ્હેહિ ગહિત''ન્તિ. ન ગણ્હામિ, ઉપાસકાતિ. ભન્તે, ન ઇધ અઞ્ઞો અત્થિ, તુમ્હેહિયેવ ગહિતો ભવિસ્સતિ, દેથ મે મણિરતનન્તિ. સો તસ્મિં અસમ્પટિચ્છન્તે પુન ભરિયં આહ – ''થેરેનેવ મણિ ગહિતો, પીળેત્વા નં પુચ્છિસ્સામી''તિ. સા, સામિ, મા નો નાસયિ, વરં અમ્હેહિ દાસબ્યં ઉપગન્તું, ન ચ થેરં

એવરૂપં વત્તુન્તિ. સો ‘‘સબ્બેવ મયં દાસત્તં ઉપગચ્છન્તા મણિમૂલં ન અગ્ઘામા’’તિ રજ્જું ગહેત્વા થેરસ્સ સીસં વેઠેત્વા દણ્ડેન ઘટ્ટેસિ. થેરસ્સ સીસતો ચ કણ્ણનાસાહિ ચ લોહિતં પગ્ઘરિ, અક્ખીનિ નિક્ખમનાકારપ્પત્તાનિ અહેસું, સો વેદનાપમત્તો ભૂમિયં પતિ. કોઞ્ચો લોહિતગન્ધેના ગન્ત્વા લોહિતં પિવિ. અથ નં મણિકારો થેરે ઉપ્પન્નકોધવેગેન ‘‘ત્વં કિં કરોસી’’તિ પાદેન પહરિત્વા ખિપિ. સો એકપ્પહારેનેવ મરિત્વા ઉત્તાનો અહોસિ.

થેરો તં દિસ્વા, ઉપાસક, સીસે વેઠનં તાવ મે સિથિલં કત્વા ઇમં કોઞ્ચં ઓલોકેહિ ‘‘મતો વા, નો વા’’તિ. અથ નં સો આહ – ‘‘એસો વિય ત્વમ્પિ મરિસ્સસી’’તિ. ઉપાસક, ઇમિના સો મણિ ગિલિતો, સચે અયં ન અમરિસ્સા, ન તે અહં મરન્તોપિ મણિં આચિક્ખિસ્સન્તિ. સો તસ્સ ઉદરં ફાલેત્વા મણિં દિસ્વા પવેધેન્તો સંવિગ્ગમાનસો થેરસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ‘‘ખમથ, મે, ભન્તે, અજાનન્તેન મયા કત’’ન્તિ આહ. ઉપાસક, નેવ તુય્હં દોસો અત્થિ, ન મય્હં, વટ્ટસ્સેવેસ દોસો, ખમામિ તેતિ. ભન્તે, સચે મે ખમથ, પકતિનિયામેનેવ મે ગેહે નિસીદિત્વા ભિક્ખં ગણ્હથાતિ. ‘‘ઉપાસક, ન દાનાહં ઇતો પટ્ઠાય પરેસં ગેહસ્સ અન્તોછદનં પવિસિસ્સામિ, અન્તોગેહપવેસનસ્સેવ હિ અયં દોસો, ઇતો પટ્ઠાય પાદેસુ આવહન્તેસુ ગેહદ્વારે ઠિતોવ ભિક્ખં ગણ્હિસ્સામી’’તિ વત્વા ધુતઙ્ગં સમાદાય ઇમં ગાથમાહ –

‘‘પચ્ચતિ મુનિનો ભત્તં, થોકં થોકં કુલે કુલે;
પિણ્ડિકાય ચરિસ્સામિ, અત્થિ જઙ્ઘબલં મમા’’તિ. (થેરગા॰ ૨૪૮) –

ઇદઞ્ચ પન વત્વા થેરો તેનેવ બ્યાધિના ન ચિરસ્સેવ પરિનિબ્બાયિ. કોઞ્ચો મણિકારસ્સ ભરિયાય કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. મણિકારો કાલં કત્વા નિરયે નિબ્બત્તિ. મણિકારસ્સ ભરિયા થેરે મુદુચિત્તતાય કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિ. ભિક્ખૂ સત્થારં તેસં અભિસમ્પરાયં પુચ્છિંસુ. સત્થા, ‘‘ભિક્ખવે, ઇધેકચ્ચે ગબ્ભે નિબ્બત્તન્તિ, એકચ્ચે પાપકારિનો નિરયે નિબ્બત્તન્તિ, એકચ્ચે કતકલ્યાણા દેવલોકે નિબ્બત્તન્તિ, અનાસવા પન પરિનિબ્બાયન્તી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૬.‘‘ગબ્ભમેકે ઉપ્પજ્જન્તિ, નિરયં પાપકમ્મિનો;
સગ્ગં સુગતિનો યન્તિ, પરિનિબ્બન્તિ અનાસવા’’તિ.

તત્થ **ગબ્ભન્તિ** ઇધ મનુસ્સગબ્ભોવ અધિપ્પેતો. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મણિકારકુલૂપકતિસ્સત્થેરવત્થુ દસમં.

૧૧. તયોજનવત્થુ

ન અન્તલિક્ખેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તયો જને આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થરિ કિર જેતવને વિહરન્તે સમ્બહુલા ભિક્ખૂ સત્થુ દસ્સનત્થાય આગચ્છન્તા એકં ગામં પિણ્ડાય પવિસિંસુ. ગામવાસિનો તે સમ્પત્તે આદાય આસનસાલાય નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકં દત્વા પિણ્ડપાતવેલં આગમયમાના ધમ્મં સુણન્તા નિસીદિંસુ. તસ્મિં ખણે ભત્તં પચિત્વા સૂપબ્યઞ્જનં ધૂપયમાનાય એકિસ્સા ઇત્થિયા

ભાજનતો અગ્ગિજાલા ઉટ્ઠહિત્વા છદનં ગણ્હિ. તતો એકં તિણકરળં ઉટ્ઠહિત્વા જલમાનં આકાસં પક્ખન્દિ. તસ્મિં ખણે એકો કાકો આકાસેન ગચ્છન્તો તત્થ ગીવં પવેસેત્વા તિણવલ્લિવેઠિતો ઝાયિત્વા ગામમજ્ઝે પતિ . ભિક્ખૂ તં દિસ્વા ''અહો ભારિયં કમ્મં, પસ્સથાવુસો, કાકેન પત્તં વિપ્પકારં, ઇમિના કતકમ્મં અઞ્ઞત્ર સત્થારા કો જાનિસ્સતિ, સત્થારમસ્સ કમ્મં પુચ્છિસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા પક્કમિંસુ.

અપરેસમ્પિ ભિક્ખૂનં સત્થુ દસ્સનત્થાય નાવં અભિરુય્હ ગચ્છન્તાનં નાવા સમુદ્દે નિચ્ચલા અટ્ઠાસિ. મનુસ્સા ''કાળકણ્ણિના એત્થ ભવિતબ્બ''ન્તિ સલાકં વિચારેસું. નાવિકસ્સ ચ ભરિયા પઠમવયે ઠિતા દસ્સનીયા પાસાદિકા, સલાકા તસ્સા પાપુણિ. ''સલાકં પુન વિચારેથા''તિ વત્વા યાવતતિયં વિચારેસું, તિક્ખત્તુમ્પિ તસ્સા એવ પાપુણિ. મનુસ્સા ''કિં, સામી''તિ નાવિકસ્સ મુખં ઓલોકેસું. નાવિકો ''ન સક્કા એકિસ્સા અત્થાય મહાજનં નાસેતું, ઉદકે નં ખિપથા''તિ આહ. સા ગહેત્વા ઉદકે ખિપિયમાના મરણભયતજ્જિતા વિરવં અકાસિ. તં સુત્વા નાવિકો કો અત્થો ઇમિસ્સા આભરણેહિ નટ્ઠેહિ, સબ્બાભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા એકં પિલોતિકં નિવાસાપેત્વા છડ્ડેથ નં, અહં પનેતં ઉદકપિટ્ઠે પ્લવમાનં દટ્ઠું ન સક્ખિસ્સામી તસ્મા યથા નં અહં ન પસ્સામિ, તથા એકં વાલુકકુટં ગીવાય બન્ધિત્વા સમુદ્દે ખિપથાતિ. તે તથા કરિંસુ. તમ્પિ પતિતટ્ઠાનેયેવ મચ્છકચ્છપા વિલુમ્પિંસુ. ભિક્ખૂ તં પવત્તિં ઞત્વા ''ઠપેત્વા સત્થારં કો અઞ્ઞો એતિસ્સા ઇત્થિયા કતકમ્મં જાનિસ્સતિ, સત્થારં તસ્સા કમ્મં પુચ્છિસ્સામા''તિ ઇચ્છિતટ્ઠાનં પત્વા નાવાતો ઓરુય્હ પક્કમિંસુ.

અપરેપિ સત્ત ભિક્ખૂ સત્થુ દસ્સનત્થાય ગચ્છન્તા સાયં એકં વિહારં પવિસિત્વા વસનટ્ઠાનં પુચ્છિંસુ. એકસ્મિઞ્ચ લેણે સત્ત મઞ્ચા હોન્તિ. તેસં તદેવ લભિત્વા તત્થ નિપન્નાનં રત્તિભાગે કૂટાગારમત્તો પાસાણો પવટ્ટમાનો આગન્ત્વા લેણદ્વારં પિદહિ. નેવાસિકા ભિક્ખૂ ''મયં ઇમં લેણં આગન્તુકભિક્ખૂનં પાપયિમ્હા, અયઞ્ચ મહાપાસાણો લેણદ્વારં પિદહન્તો અટ્ઠાસિ, અપનેસ્સામ ન''ન્તિ સમન્તા સત્તહિ ગામેહિ મનુસ્સે સન્નિપાતેત્વા વાયમન્તાપિ ઠાના ચાલેતું નાસક્ખિંસુ. અન્તો પવિટ્ઠભિક્ખૂપિ વાયમિંસુયેવ. એવં સન્તેપિ સત્તાહં પાસાણં ચાલેતું નાસક્ખિંસુ. આગન્તુકા સત્તાહં છાતજ્ઝત્તા મહાદુક્ખં અનુભવિંસુ. સત્તમે દિવસે પાસાણો સયમેવ પવટ્ટિત્વા અપગતો. ભિક્ખૂ નિક્ખમિત્વા ''અમ્હાકં ઇમં પાપં અઞ્ઞત્ર સત્થારા કો જાનિસ્સતિ, સત્થારં પુચ્છિસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા પક્કમિંસુ. તે પુરિમેહિ સદ્ધિં અન્તરામગ્ગે સમાગન્ત્વા સબ્બે એકતોવ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્ના સત્થારા કતપટિસન્થારા અત્તના અત્તના દિટ્ઠાનુભૂતાનિ કારણાનિ પટિપાટિયા પુચ્છિંસુ.

સત્થાપિ તેસં પટિપાટિયા એવં બ્યાકાસિ – ''ભિક્ખવે, સો તાવ કાકો અત્તના કતકમ્મમેવ અનુભોસિ. અતીતકાલે હિ બારાણસિયં એકો કસ્સકો અત્તનો ગોણં દમેન્તો દમેતું નાસક્ખિ. સો હિસ્સ ગોણો થોકં ગન્ત્વા નિપજ્જિ, પોથેત્વા ઉટ્ઠાપિતોપિ થોકં ગન્ત્વા પુનપિ તથેવ નિપજ્જિ. સો વાયમિત્વા તં દમેતું અસક્કોન્તો કોધાભિભૂતો હુત્વા 'ઇતો દાનિ પટ્ઠાય સુખં નિપજ્જિસ્સસી'તિ પલાલપિણ્ડં વિય કરોન્તો પલાલેન તસ્સ ગીવં પલિવેઠેત્વા અગ્ગિમદાસિ, ગોણો તત્થેવ ઝાયિત્વા મતો. તદા, ભિક્ખવે, તેન કાકેન તં પાપકમ્મં કતં. સો તસ્સ વિપાકેન દીઘરત્તં નિરયે પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન સત્તક્ખત્તું કાકયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા એવમેવ આકાસે ઝાયિત્વાવ મતો''તિ.

સાપિ, ભિક્ખવે, ઇત્થી અત્તના કતકમ્મમેવ અનુભોસિ. સા હિ અતીતે બારાણસિયં એકસ્સ ગહપતિકસ્સ ભરિયા ઉદકહરણકોટ્ટનપચનાદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ સહત્થેનેવ અકાસિ. તસ્સા એકો સુનખો તં ગેહે સબ્બકિચ્ચાનિ કુરુમાનં ઓલોકેન્તોવ નિસીદતિ. ખેત્તે ભત્તં હરન્તિયા દારુપણ્ણાદીનં વા અત્થાય અરઞ્ઞં ગચ્છન્તિયા તાય

સદ્ધિંયેવ ગચ્છતિ. તં દિસ્વા દહરમનુસ્સા ''અમ્ભો નિક્ખન્તો સુનખલુદ્દકો, અજ્જ મયં મંસેન ભુઞ્જિસ્સામા''તિ ઉપ્પણ્ડેન્તિ. સા તેસં કથાય મઙ્કુ હુત્વા સુનખં લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પહરિત્વા પલાપેતિ, સુનખો નિવત્તિત્વા પુન અનુબન્ધતિ. સો કિરસ્સા તતિયે અત્તભાવે ભત્તા અહોસિ, તસ્મા સિનેહં છિન્દિતું ન સક્કોતિ. કિઞ્ચાપિ હિ અનમતગ્ગે સંસારે જાયા વા પતિ વા અભૂતપુબ્બા નામ નત્થિ, અવિદૂરે પન અત્તભાવે ઞાતકેસુ અધિમત્તો સિનેહો હોતિ, તસ્મા સો સુનખો તં વિજહિતું ન સક્કોતિ. સા તસ્સ કુજ્ઝિત્વા ખેત્તં સામિકસ્સ યાગું હરમાના રજ્જું ઉચ્છઙ્ગે ઠપેત્વા અગમાસિ, સુનખો તાયેવ સદ્ધિં ગતો. સા સામિકસ્સ યાગું દત્વા તુચ્છકુટં આદાય એકં ઉદકટ્ઠાનં ગન્ત્વા કુટં વાલુકાય પૂરેત્વા સમીપે ઓલોકેત્વા ઠિતસ્સ સુનખસ્સ સદ્દમકાસિ. સુનખો ''ચિરસ્સં વત મે અજ્જ મધુરકથા લદ્ધા''તિ નઙ્ગુટ્ઠં ચાલેન્તો તં ઉપસઙ્કમિ. સા તં ગીવાયં દળ્હં ગહેત્વા એકાય રજ્જુકોટિયા કુટં બન્ધિત્વા એકં રજ્જુકોટિં સુનખસ્સ ગીવાયં બન્ધિત્વા કુટં ઉદકાભિમુખં પવટ્ટેસિ. સુનખો કુટં અનુબન્ધન્તો ઉદકે પતિત્વા તત્થેવ કાલમકાસિ. સા તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકેન દીઘરત્તં નિરયે પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન અત્તભાવસતે વાલુકકુટં ગીવાયં બન્ધિત્વા ઉદકે પક્ખિત્તા કાલમકાસીતિ.

તુમ્હેહિપિ, ભિક્ખવે, અત્તના કતકમ્મમેવ અનુભૂતં. અતીતસ્મિઞ્હિ બારાણસિવાસિનો સત્ત ગોપાલકદારકા એકસ્મિં અટવિપદેસે સત્તાહવારેન ગાવિયો વિચરન્તા એકદિવસં ગાવિયો વિચારેત્વા આગચ્છન્તા એકં મહાગોધં દિસ્વા અનુબન્ધિંસુ. ગોધા પલાયિત્વા એકં વમ્મિકં પાવિસિ. તસ્સ પન વમ્મિકસ્સ સત્ત છિદ્દાનિ, દારકા ''મયં દાનિ ગહેતું ન સક્ખિસ્સામ, સ્વે આગન્ત્વા ગણ્હિસ્સામા''તિ એકેકો એકેકં સાખભઙ્ગમુટ્ઠિં આદાય સત્તપિ જના સત્ત છિદ્દાનિ પિદહિત્વા પક્કમિંસુ . તે પુનદિવસે તં ગોધં અમનસિકત્વા અઞ્ઞસ્મિં પદેસે ગાવિયો વિચારેત્વા સત્તમે દિવસે ગાવિયો આદાય ગચ્છન્તા તં વમ્મિકં દિસ્વા સતિં પટિલભિત્વા ''કા નુ ખો તસ્સા ગોધાય પવત્તી''તિ અત્તના અત્તના પિદહિતાનિ છિદ્દાનિ વિવરિંસુ. ગોધા જીવિતે નિરાલયા હુત્વા અટ્ઠિચમ્માવસેસા પવેધમાના નિક્ખમિ. તે તં દિસ્વા અનુકમ્પં કત્વા ''મા નં મારેથ, સત્તાહં છિન્નભત્તા જાતા''તિ તસ્સા પિટ્ઠિં પરિમજ્જિત્વા ''સુખેન ગચ્છાહી''તિ વિસ્સજ્જેસું. તે ગોધાય અમારિતત્તા નિરયે તાવ ન પચ્ચિંસુ. તે પન સત્ત જના એકતો હુત્વા ચુદ્દસસુ અત્તભાવેસુ સત્ત સત્ત દિવસાનિ છિન્નભત્તા અહેસું. તદા, ભિક્ખવે, તુમ્હેહિ સત્તહિ ગોપાલકેહિ હુત્વા તં કમ્મં કતન્તિ. એવં સત્થા તેહિ પુટ્ઠપુટ્ઠં પઞ્હં બ્યાકાસિ.

અથેકો ભિક્ખુ સત્થારં આહ – ''કિં પન, ભન્તે, પાપકમ્મં કત્વા આકાસે ઉપ્પતિતસ્સપિ સમુદ્દં પક્ખન્દસ્સાપિ પબ્બતન્તરં પવિટ્ઠસ્સાપિ મોક્ખો નત્થી''તિ. સત્થા ''એવમેતં, ભિક્ખવે, આકાસાદીસુપિ એકપદેસોપિ નત્થિ, યત્થ ઠિતો પાપકમ્મતો મુચ્ચેય્યા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૭.''ન અન્તલિક્ખે ન સમુદ્દમજ્ઝે, ન પબ્બતાનં વિવરં પવિસ્સ;
ન વિજ્જતી સો જગતિપ્પદેસો, યત્થટ્ઠિતો મુચ્ચેય્ય પાપકમ્મા''તિ.

તસ્સત્થો – સચે હિ કોચિ ''ઇમિના ઉપાયેન પાપકમ્મતો મુચ્ચિસ્સામી''તિ **અન્તલિક્ખે** વા નિસીદેય્ય, ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સગમ્ભીરં મહાસમુદ્દં વા પવિસેય્ય, પબ્બતન્તરે વા નિસીદેય્ય, નેવ પાપકમ્મતો **મુચ્ચેય્ય**. પુરત્થિમાદીસુ જગતિપદેસેસુ પથવીભાગેસુ ન સો વાલગ્ગમત્તોપિ ઓકાસો અત્થિ, યત્થ ઠિતો પાપકમ્મતો મુચ્ચિતું સક્કુણેય્યાતિ.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ, સમ્પત્તમહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

તયોજનવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. સુપ્પબુદ્ધસક્યવત્થુ

ન અન્તલિક્ખેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા નિગ્રોધારામે વિહરન્તો સુપ્પબુદ્ધં સક્કં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ''અયં મમ ધીતરં છડ્ડેત્વા નિક્ખન્તો ચ, મમ પુત્તં પબ્બાજેત્વા તસ્સ વેરિટ્ઠાને ઠિતો ચા''તિ ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ સત્થરિ આઘાતં બન્ધિત્વા એકદિવસં ''ન દાનિસ્સ નિમન્તનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભુઞ્જિતું દસ્સામી''તિ ગમનમગ્ગં પિદહિત્વા અન્તરવીથિયં સુરં પિવન્તો નિસીદિ. અથસ્સ સત્થરિ ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતે તં ઠાનં આગતે ''સત્થા આગતો''તિ આરોચેસું . સો આહ – ''પુરતો ગચ્છાતિ તસ્સ વદેથ, નાયં મયા મહલ્લકતરો, નાસ્સ મગ્ગં દસ્સામી''તિ પુનપ્પુનં વુચ્ચમાનોપિ તથેવ વત્વા નિસીદિ. સત્થા માતુલસ્સ સન્તિકા મગ્ગં અલભિત્વા તતો નિવત્તિ. સોપિ એકં ચરપુરિસં પેસેસિ ''ગચ્છ, તસ્સ કથં સુત્વા એહી''તિ. સત્થાપિ નિવત્તન્તો સિતં કત્વા આનન્દત્થેરેન ''કો નુ ખો, ભન્તે, સિતસ્સ પાતુકમ્મસ્સ પચ્ચયો''તિ પુટ્ઠો આહ – ''પસ્સસિ, આનન્દ, સુપ્પબુદ્ધ''ન્તિ. પસ્સામિ, ભન્તેતિ. ભારિયં તેન કમ્મં કતં માદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ મગ્ગં અદેન્તેન, ઇતો સત્તમે દિવસે હેટ્ઠાપાસાદે સોપાનપાદમૂલે પથવિં પવિસિસ્સતીતિ. ચરપુરિસો તં કથં સુત્વા સુપ્પબુદ્ધસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''કિં મમ ભાગિનેય્યેન નિવત્તન્તેન વુત્ત''ન્તિ પુટ્ઠો યથાસુતં આરોચેસિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા ''ન દાનિ મમ ભાગિનેય્યસ્સ કથાય દોસો અત્થિ, અદ્ધા યં સો વદતિ, તં તથેવ હોતિ. એવં સન્તેપિ નં ઇદાનિ મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હિસ્સામિ. સો હિ મં 'સત્તમે દિવસે પથવિં પવિસિસ્સતી'તિ અનિયમેન અવત્વા 'હેટ્ઠાપાસાદે સોપાનપાદમૂલે પથવિં પવિસિસ્સતી'''તિ આહ. ''ઇતો દાનિ પટ્ઠાયાહં તં ઠાનં ન ગમિસ્સામિ, અથ નં તસ્મિં ઠાને પથવિં અપવિસિત્વા મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ અત્તનો ઉપભોગજાતં સબ્બં સત્તભૂમિકપાસાદસ્સ ઉપરિ આરોપેત્વા સોપાનં હરાપેત્વા દ્વારં પિદહાપેત્વા એકેકસ્મિં દ્વારે દ્વે દ્વે મલ્લે ઠપેત્વા ''સચાહં પમાદેન હેટ્ઠા ઓરોહિતુકામો હોમિ, નિવારેય્યાથ મ''ન્તિ વત્વા સત્તમે પાસાદતલે સિરિગબ્ભે નિસીદિ. સત્થા તં પવત્તિં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, સુપ્પબુદ્ધો ન કેવલં પાસાદતલે વેહાસં ઉપ્પતિત્વા આકાસે વા નિસીદતુ, નાવાય વા સમુદ્દં પક્ખન્દતુ, પબ્બતન્તરં વા પવિસતુ, બુદ્ધાનં કથાય દ્વિધાભાવો નામ નત્થિ, મયા વુત્તટ્ઠાનેયેવ સો પથવિં પવિસિસ્સતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૮.''ન અન્તલિક્ખે ન સમુદ્દમજ્ઝે, ન પબ્બતાનં વિવરં પવિસ્સ;
ન વિજ્જતી સો જગતિપ્પદેસો, યત્થટ્ઠિતં નપ્પસહેય્ય મચ્ચૂ''તિ.

તત્થ **યત્થ ઠિતં નપ્પસહેય્ય, મચ્ચૂ**તિ યસ્મિં પદેસે ઠિતં મરણં નપ્પસહેય્ય નાભિભવેય્ય, કેસગ્ગમત્તોપિ પથવિપ્પદેસો નત્થિ. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સત્તમે દિવસે સત્થુ ભિક્ખાચારમગ્ગસ્સ નિરુદ્ધવેલાય હેટ્ઠાપાસાદે સુપ્પબુદ્ધસ્સ મઙ્ગલસ્સો ઉદ્દામો હુત્વા તં તં ભિત્તિં પહરિ. સો ઉપરિ નિસિન્નોવસ્સ સદ્દં સુત્વા ''કિમેત''ન્તિ પુચ્છિ. ''મઙ્ગલસ્સો ઉદ્દામો''તિ. સો પનસ્સો સુપ્પબુદ્ધં દિસ્વાવ સન્નિસીદતિ. અથ નં સો ગણ્હિતુકામો હુત્વા નિસિન્નટ્ઠાના ઉટ્ઠાય દ્વારાભિમુખો અહોસિ, દ્વારાનિ સયમેવ વિવટાનિ, સોપાનં સકટ્ઠાનેયેવ ઠિતં. દ્વારે ઠિતા મલ્લા તં ગીવાયં ગહેત્વા હેટ્ઠાભિમુખં ખિપિંસુ. એતેનુપાયેન સત્તસુપિ તલેસુ દ્વારાનિ સયમેવ વિવટાનિ, સોપાનાનિ યથાઠાને ઠિતાનિ. તત્થ તત્થ મલ્લા તં ગીવાયમેવ ગહેત્વા હેટ્ઠાભિમુખં ખિપિંસુ. અથ નં હેટ્ઠાપાસાદે સોપાનપાદમૂલં સમ્પત્તમેવ મહાપથવી વિવરમાના ભિજ્જિત્વા સમ્પટિચ્છિ, સો ગન્ત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તીતિ.

સુપ્પબુદ્ધસક્યવત્થુ દ્વાદસમં.

પાપવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નવમો વગ્ગો.

૧૦. દણ્ડવગ્ગો

૧. છબ્બગ્ગિયભિક્ખુવત્થુ

સબ્બે તસન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો છબ્બગ્ગિયે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સત્તરસવગ્ગિયેહિ સેનાસને પટિજગ્ગિતે છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ ‘‘નિક્ખમથ, મયં મહલ્લકતરા, અમ્હાકં એતં પાપુણાતી’’તિ વત્વા તેહિ ‘‘ન મયં દસ્સામ, અમ્હેહિ પઠમં પટિજગ્ગિત’’ન્તિ વુત્તે તે ભિક્ખૂ પહરિંસુ. સત્તરસવગ્ગિયા મરણભયતજ્જિતા મહાવિરવં વિરવિંસુ. સત્થા તેસં સદ્દં સુત્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇદં નામા’’તિ આરોચિતે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇતો પટ્ઠાય ભિક્ખુના નામ એવં કત્તબ્બં, યો કરોતિ, સો ઇમં નામ આપત્તિં આપજ્જતી’’તિ **પહારદાનસિક્ખાપદં** (પાચિ॰ ૪૪૯ આદયો) પઞ્ઞાપેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ ‘યથા અહં, તથેવ અઞ્ઞેપિ દણ્ડસ્સ તસન્તિ, મચ્ચુનો ભાયન્તી’તિ ઞત્વા પરો ન પહરિતબ્બો, ન ઘાતેતબ્બો’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૨૯.‘‘સબ્બે તસન્તિ દણ્ડસ્સ, સબ્બે ભાયન્તિ મચ્ચુનો;
અત્તાનં ઉપમં કત્વા, ન હનેય્ય ન ઘાતયે’’તિ.

તત્થ **સબ્બે તસન્તી**તિ સબ્બેપિ સત્તા અત્તનિ દણ્ડે પતન્તે તસ્સ દણ્ડસ્સ તસન્તિ. **મચ્ચુનો**તિ મરણસ્સાપિ **ભાયન્તિ**યેવ. ઇમિસ્સા ચ દેસનાય બ્યઞ્જનં નિરવસેસં, અત્થો પન સાવસેસો. યથા હિ રઞ્ઞા ‘‘સબ્બે સન્નિપતન્તૂ’’તિ ભેરિયા ચરાપિતાયપિ રાજમહામત્તે ઠપેત્વા સેસા સન્નિપતન્તિ, એવમિધ ‘‘સબ્બે તસન્તી’’તિ વુત્તેપિ હત્થાજાનેય્યો અસ્સાજાનેય્યો ઉસભાજાનેય્યો ખીણાસવોતિ ઇમે ચત્તારો ઠપેત્વા અવસેસાવ તસન્તીતિ વેદિતબ્બા. ઇમેસુ હિ ખીણાસવો સક્કાયદિટ્ઠિયા પહીનત્તા મરણકસત્તં અપસ્સન્તો ન ભાયતિ, ઇતરે તયો સક્કાયદિટ્ઠિયા બલવત્તા અત્તનો પટિપક્ખભૂતં સત્તં અપસ્સન્તા ન ભાયન્તીતિ. **ન હનેય્ય ન ઘાતયે**તિ યથા અહં , એવં અઞ્ઞેપિ સત્તાતિ નેવ પરં પહરેય્ય ન પહરાપેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

છબ્બગ્ગિયભિક્ખુવત્થુ પઠમં.

૨. છબ્બગ્ગિયભિક્ખુવત્થુ

સબ્બે તસન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો છબ્બગ્ગિયે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તેયેવ એકસ્મિઞ્હિ સમયે તેનેવ કારણેન પુરિમસિક્ખાપદે સત્તરસવગ્ગિયે પહરિંસુ. તેનેવ કારણેન તેસં તલસત્તિકં ઉગ્ગિરિંસુ. ઇધાપિ સત્થા તેસં સદ્દં સુત્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇદં નામા’’તિ આરોચિતે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇતો પટ્ઠાય ભિક્ખુના નામ એવં કત્તબ્બં, યો કરોતિ, સો ઇમં નામ આપત્તિં આપજ્જતી’’તિ **તલસત્તિકસિક્ખાપદં** (પાચિ॰ ૪૫૪ આદયો) પઞ્ઞાપેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ ‘યથા અહં, તથેવ અઞ્ઞેપિ

દણ્ડસ્સ તસન્તિ, યથા ચ મય્હં, તથેવ નેસં જીવિતં પિય’ન્તિ ઞત્વા પરો ન પહરિતબ્બો ન ઘાટેતબ્બો’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૩૦.‘‘સબ્બે તસન્તિ દણ્ડસ્સ, સબ્બેસં જીવિતં પિયં;
અત્તાનં ઉપમં કત્વા, ન હનેય્ય ન ઘાતયે’’તિ.

તત્થ **સબ્બેસં જીવિતં પિય**ન્તિ ખીણાસવં ઠપેત્વા સેસસત્તાનં જીવિતં પિયં મધુરં, ખીણાસવો પન જીવિતે વા મરણે વા ઉપેક્ખકોવ હોતિ. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

છબ્બગ્ગિયભિક્ખુવત્થુ દુતિયં.

૩. સબ્બહુલકુમારકવત્થુ

સુખકામાનિ ભૂતાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે કુમારકે આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સત્થા સાવત્થિયં પિણ્ડાય પવિસન્તો અન્તરામગ્ગે સમ્બહુલે કુમારકે એકં ઘરસપ્પજાતિકં અહિં દણ્ડકેન પહરન્તે દિસ્વા ‘‘કુમારકા કિં કરોથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અહિં, ભન્તે, દણ્ડકેન પહરામા’’તિ વુત્તે ‘‘કિં કારણા’’તિ પુન પુચ્છિત્વા ‘‘ડંસનભયેન, ભન્તે’’તિ વુત્તે ‘‘તુમ્હે ‘અત્તનો સુખં કરિસ્સામા’તિ ઇમં પહરન્તા નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને સુખલાભિનો ન ભવિસ્સથ. અત્તનો સુખં પત્થેન્તેન હિ પરં પહરિતું ન વટ્ટતી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૩૧.‘‘સુખકામાનિ ભૂતાનિ, યો દણ્ડેન વિહિંસતિ;
અત્તનો સુખમેસાનો, પેચ્ચ સો ન લભતે સુખં.

૧૩૨.‘‘સુખકામાનિ ભૂતાનિ, યો દણ્ડેન ન હિંસતિ;
અત્તનો સુખમેસાનો, પેચ્ચ સો લભતે સુખ’’ન્તિ.

તત્થ **યો દણ્ડેના**તિ યો પુગ્ગલો દણ્ડેન વા લેડ્ડુઆદીહિ વા વિહેઠેતિ. **પેચ્ચ સો ન લભતે સુખ**ન્તિ સો પુગ્ગલો પરલોકે મનુસ્સસુખં વા દિબ્બસુખં વા પરમત્થભૂતં વા નિબ્બાનસુખં ન લભતિ. દુતિયગાથાય **પેચ્ચ સો લભતે**તિ સો પુગ્ગલો પરલોકે વુત્તપ્પકારં તિવિધમ્પિ **સુખં** લભતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ તે કુમારકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

સમ્બહુલકુમારકવત્થુ તતિયં.

૪. કોણ્ડધાનત્થેરવત્થુ

માવોચ ફરુસં કઞ્ચીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોણ્ડધાનત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિર પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય એકં ઇત્થિરૂપં થેરેન સદ્ધિંયેવ વિચરતિ. તં થેરો ન પસ્સતિ, મહાજનો પન પસ્સતિ. અન્તોગામં પિણ્ડાય ચરતોપિસ્સ મનુસ્સા એકં ભિક્ખં દત્વા, ''ભન્તે, અયં તુમ્હાકં હોતુ, અયં પન તુમ્હાકં સહાયિકાયા''તિ વત્વા દુતિયમ્પિ દદન્તિ.

કિં તસ્સ પુબ્બકમ્મન્તિ? કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે કિર દ્વે સહાયકા ભિક્ખૂ એકમાતુકુચ્છિતો નિક્ખન્તસદિસા અતિવિય સમગ્ગા અહેસું. દીઘાયુકબુદ્ધકાલે ચ અનુસંવચ્છરં વા અનુછમાસં વા ભિક્ખૂ ઉપોસથત્થાય સન્નિપતન્તિ. તસ્મા તેપિ ''ઉપોસથગ્ગં ગમિસ્સામા''તિ વસનટ્ઠાના નિક્ખમિંસુ. તે એકા તાવતિંસભવને નિબ્બત્તદેવતા દિસ્વા ''ઇમે ભિક્ખૂ અતિવિય સમગ્ગા, સક્કા નુ ખો ઇમે ભિન્દિતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા અત્તનો બાલતાય ચિન્તિતસમનન્તરમેવ આગન્ત્વા તેસુ એકેન, ''આવુસો, મુહુત્તં આગમેહિ, સરીરકિચ્ચેનમ્હિ અત્થિકો''તિ વુત્તે સા દેવતા એકં મનુસ્સિત્થિવણ્ણં માપેત્વા થેરસ્સ ગચ્છન્તરં પવિસિત્વા નિક્ખમનકાલે એકેન હત્થેન કેસકલાપં, એકેન નિવાસનં સણ્ઠાપયમાના તસ્સ પિટ્ઠિતો નિક્ખમિ. સો તં ન પસ્સતિ, તમાગમયમાનો પન પુરતો ઠિતભિક્ખુ નિવત્તિત્વા ઓલોકયમાનો તં તથા કત્વા નિક્ખમન્તં પસ્સિ. સા તેન દિટ્ઠભાવં ઞત્વા અન્તરધાયિ. ઇતરો તં ભિક્ખું અત્તનો સન્તિકં આગતકાલે આહ – ''આવુસો, સીલં તે ભિન્ન''ન્તિ. ''નત્થાવુસો, મય્હં એવરૂપ''ન્તિ. ઇદાનેવ તે મયા પચ્છતો નિક્ખમમાના તરુણઇત્થી ઇદં નામ કરોન્તી દિટ્ઠા, ત્વં ''નત્થિ મય્હં એવરૂપ''ન્તિ કિં વદેસીતિ. સો અસનિયા મત્થકે અવત્થટો વિય મા મં, આવુસો, નાસેહિ, નત્થિ મય્હં એવરૂપન્તિ. ઇતરો ''મયા સામં અક્ખીહિ દિટ્ઠં, કિં તવ સદ્દહિસ્સામી''તિ દણ્ડકો વિય ભિજ્જિત્વા પક્કામિ, ઉપોસથગ્ગેપિ ''નાહં ઇમિના સદ્ધિં ઉપોસથં કરિસ્સામી''તિ નિસીદિ. ઇતરો ''મય્હં, ભન્તે, સીલે અણુમત્તમ્પિ કાળં નત્થી''તિ ભિક્ખૂનં કથેસિ. સોપિ ''મયા સામં દિટ્ઠ''ન્તિ આહ. દેવતા તં તેન સદ્ધિં ઉપોસથં કાતું અનિચ્છન્તં દિસ્વા ''ભારિયં મયા કમ્મં કત''ન્તિ ચિન્તેત્વા – ''ભન્તે, મય્હં અય્યસ્સ સીલભેદો નત્થિ, મયા પન વીમંસનવસેનેતં કતં, કરોથ તેન સદ્ધિં ઉપોસથ''ન્તિ આહ. સો તસ્સા આકાસે ઠત્વા કથેન્તિયા સદ્દહિત્વા ઉપોસથં અકાસિ , ન પન થેરે પુબ્બે વિય મુદુચિત્તો અહોસિ. એત્તકં દેવતાય પુબ્બકમ્મં.

આયુપરિયોસાને પન તે થેરા યથાસુખં દેવલોકે નિબ્બત્તિંસુ. દેવતા અપીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં તત્થ પચ્ચિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં નિબ્બત્તિત્વા વુદ્ધિમન્વાય સાસને પબ્બજિત્વા ઉપસમ્પદં લભિ. તસ્સ પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય તં ઇત્થિરૂપં તથેવ પઞ્ઞાયિ. તેનેવસ્સ **કોણ્ડધાનત્થેરો**તિ નામં કરિંસુ. તં તથાવિચરન્તં દિસ્વા ભિક્ખૂ અનાથપિણ્ડિકં આહંસુ – ''મહાસેટ્ઠિ, ઇમં દુસ્સીલં તવ વિહારા નીહર. ઇમઞ્હિ નિસ્સાય સેસભિક્ખૂનં અયસો ઉપ્પજ્જિસ્સતી''તિ. કિં પન, ભન્તે, સત્થા વિહારે નત્થીતિ? અત્થિ ઉપાસકાતિ. તેન હિ, ભન્તે, સત્થાવ જાનિસ્સતીતિ. ભિક્ખૂ ગન્ત્વા વિસાખાયપિ તથેવ કથેસું. સાપિ નેસં તથેવ પટિવચનં અદાસિ.

ભિક્ખૂપિ તેહિ અસમ્પટિચ્છિતવચના રઞ્ઞો આરોચેસું – ''મહારાજ, કોણ્ડધાનત્થેરો એકં ઇત્થિં ગહેત્વા વિચરન્તો સબ્બેસં અયસં ઉપ્પાદેસિ, તં તુમ્હાકં વિજિતા નીહરથા''તિ. ''કહં પન સો, ભન્તે''તિ? ''વિહારે, મહારાજા''તિ. ''કતરસ્મિં સેનાસને વિહરતી''તિ? ''અસુકસ્મિં નામા''તિ. ''તેન હિ ગચ્છથ, અહં તં ગણ્હિસ્સામી''તિ સો સાયન્હસમયે વિહારં ગન્ત્વા તં સેનાસનં પુરિસેહિ પરિક્ખિપાપેત્વા થેરસ્સ વસનટ્ઠાનાભિમુખો અગમાસિ. થેરો મહાસદ્દં સુત્વા વિહારા નિક્ખમિત્વા પમુખે અટ્ઠાસિ. તમ્પિસ્સ ઇત્થિરૂપં પિટ્ઠિપસ્સે ઠિતં રાજા અદ્દસ. થેરો રઞ્ઞો આગમનં ઞત્વા વિહારં અભિરુહિત્વા નિસીદિ. રાજા થેરં ન વન્દિ, તમ્પિ ઇત્થિં નાદ્દસ. સો દ્વારન્તરેપિ હેટ્ઠામઞ્ચેપિ ઓલોકેન્તો અદિસ્વાવ થેરં આહ – ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને એકં ઇત્થિં અદ્દસં, કહં સા''તિ? ''ન પસ્સામિ, મહારાજા''તિ. ''ઇદાનિ મયા તુમ્હાકં પિટ્ઠિપસ્સે ઠિતા દિટ્ઠા''તિ વુત્તેપિ ''અહં ન પસ્સામિ''ચ્ચેવાહ.

રાજા ‘‘કિં નુ ખો એત’’ન્તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇતો તાવ નિક્ખમથા’’તિ આહ. થેરે નિક્ખમિત્વા પમુખે ઠિતે પુન સા થેરસ્સ પિટ્ઠિપસ્સે અટ્ઠાસિ. રાજા તં દિસ્વા પુન ઉપરિતલં અભિરુહિ, તસ્સ આગતભાવં ઞત્વા થેરો નિસીદિ. પુન રાજા તં સબ્બટ્ઠાનેસુ ઓલોકેન્તોપિ અદિસ્વા, ‘‘ભન્તે, કહં સા ઇત્થી’’તિ પુન થેરં પુચ્છિ. નાહં પસ્સામિ મહારાજાતિ. ‘‘કિં કથેથ, ભન્તે, મયા ઇદાનેવ તુમ્હાકં પિટ્ઠિપસ્સે ઠિતા દિટ્ઠા’’તિ આહ. આમ, મહારાજ, મહાજનોપિ ‘‘મે પચ્છતો પચ્છતો ઇત્થી વિચરતી’’તિ વદતિ, અહં પન ન પસ્સામીતિ . રાજા ‘‘પટિરૂપકેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા પુન થેરં, ‘‘ભન્તે, ઇતો તાવ ઓતરથા’’તિ વત્વા થેરે ઓતરિત્વા પમુખે ઠિતે પુન તં તસ્સ પિટ્ઠિપસ્સે ઠિતં દિસ્વા ઉપરિતલં અભિરુહિ. પુન નાદ્દસ. સો પુન થેરં પુચ્છિત્વા તેન ‘‘ન પસ્સામિ’’ચ્ચેવ વુત્તે ‘‘પટિરૂપકમેવેત’’ન્તિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા થેરં આહ – ‘‘ભન્તે, એવરૂપે સંકિલેસે તુમ્હાકં પિટ્ઠિતો વિચરન્તે અઞ્ઞો કોચિ તુમ્હાકં ભિક્ખં ન દસ્સતિ, નિબદ્ધં મમ ગેહં પવિસથ, અહમેવ ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ થેરં નિમન્તેત્વા પક્કામિ.

ભિક્ખૂ ‘‘પસ્સથાવુસો, રઞ્ઞો પાપકિરિયં, ‘એતં વિહારતો નીહરા’તિ વુત્તે આગન્ત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ નિમન્તેત્વા ગતો’’તિ ઉજ્ઝાયિંસુ. તમ્પિ થેરં આહંસુ – ‘‘અમ્ભો, દુસ્સીલ, ઇદાનિસિ રાજકોણ્ડો જાતો’’તિ. સોપિ પુબ્બે ભિક્ખૂ કિઞ્ચિ વત્તું અસક્કોન્તો ‘‘તુમ્હે દુસ્સીલા, તુમ્હે કોણ્ડા, તુમ્હે ઇત્થિં ગહેત્વા વિચરથા’’તિ આહ. તે ગન્ત્વા સત્થુ આરોચેસું – ‘‘ભન્તે, કોણ્ડધાનત્થેરો અમ્હેહિ વુત્તો અમ્હે ‘દુસ્સીલા’તિઆદીનિ વત્વા અક્કોસતી’’તિ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, ભિક્ખુ, એવં વદેસી’’તિ? ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? ‘‘મયા સદ્ધિં કથિતકારણા’’તિ. ‘‘તુમ્હે, ભિક્ખવે, ઇમિના સદ્ધિં કસ્મા કથેથા’’તિ. ‘‘ઇમસ્સ પચ્છતો ઇત્થિં વિચરન્તિં દિસ્વા, ભન્તે’’તિ. ‘‘ઇમે કિર તયા સદ્ધિં ઇત્થિં વિચરન્તિં દિસ્વા વદન્તિ, ત્વં કસ્મા કથેસિ , એતે તાવ દિસ્વા કથેન્તિ. ત્વં અદિસ્વાવ ઇમેહિ સદ્ધિં કસ્મા કથેસિ, નનુ પુબ્બે તવેવ પાપિકં દિટ્ઠિં નિસ્સાય ઇદં જાતં, ઇદાનિ કસ્મા પુન પાપિકં દિટ્ઠિં ગણ્હાસી’’તિ. ભિક્ખૂ ‘‘કિં પન, ભન્તે, ઇમિના પુબ્બે કત’’ન્તિ પુચ્છિંસુ. અથ નેસં સત્થા તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેત્વા ‘‘ભિક્ખુ ઇદં પાપકમ્મં નિસ્સાય ત્વં ઇમં વિપ્પકારં પત્તો, ઇદાનિ તે પુન તથારૂપં પાપિકં દિટ્ઠિં ગહેતું ન યુત્તં, મા પુન ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં કિઞ્ચિ કથેહિ, નિસ્સદ્દો મુખવટ્ટિયં છિન્નકંસથાલસદિસો હોહિ, એવં કરોન્તો નિબ્બાનપ્પત્તો નામ ભવિસ્સતી’’તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૩૩.‘‘માવોચ ફરુસં કઞ્ચિ, વુત્તા પટિવદેય્યુ તં;
દુક્ખા હિ સારમ્ભકથા, પટિદણ્ડા ફુસેય્યુ તં.

૧૩૪.‘‘સચે નેરેસિ અત્તાનં, કંસો ઉપહતો યથા;
એસ પત્તોસિ નિબ્બાનં, સારમ્ભો તે ન વિજ્જતી’’તિ.

તત્થ **માવોચ ફરુસં કઞ્ચી**તિ કઞ્ચિ એકપુગ્ગલમ્પિ ફરુસં મા અવચ. **વુત્તા**તિ તયા પરે ‘‘દુસ્સીલા’’તિ વુત્તા, તમ્પિ તથેવ **પટિવદેય્યું. સારમ્ભકથા**તિ એસા કરણુત્તરા યુગગ્ગાહકથા નામ **દુક્ખા. પટિદણ્ડા**તિ કાયદણ્ડાદીહિ પરં પહરન્તસ્સ તાદિસા પટિદણ્ડા ચ તવ મત્થકે પતેય્યું. **સચે નેરેસી**તિ સચે અત્તાનં નિચ્ચલં કાતું સક્ખિસ્સસિ. **કંસો ઉપહતો યથા**તિ મુખવટ્ટિયં છિન્દિત્વા તલમત્તં કત્વા ઠપિતકંસથાલં વિય. તઞ્હિ હત્થપાદેહિ વા દણ્ડકેન વા પહટમ્પિ સદ્દં ન કરોતિ, **એસ પત્તોસી**તિ સચે એવરૂપો ભવિતું સક્ખિસ્સસિ, ઇમં પટિપદં પૂરયમાનો ઇદાનિ અપ્પત્તોપિ એસો નિબ્બાનપ્પત્તો નામ. **સારમ્ભો તે ન વિજ્જતી**તિ એવં સન્તે ચ પન ‘‘ત્વં દુસ્સીલો, તુમ્હે દુસ્સીલા’’તિએવમાદિકો ઉત્તરકરણવાચાલક્ખણો સારમ્ભોપિ તે ન વિજ્જતિ, ન ભવિસ્સતિયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ, કોણ્ડધાનત્થેરોપિ સત્થારા દિન્નઓવાદે ઠત્વા અરહત્તં પાપુણિ, ન ચિરસ્સેવ આકાસે ઉપ્પતિત્વા પઠમં સલાકં ગણ્હીતિ.

કોણ્ડધાનત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. ઉપોસથિકઇત્થીનં વત્થુ

યથા દણ્ડેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પુબ્બારામે વિહરન્તો વિસાખાદીનં ઉપાસિકાનં ઉપોસથકમ્મં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર એકસ્મિં મહાઉપોસથદિવસે પઞ્ચસતમત્તા ઇત્થિયો ઉપોસથિકા હુત્વા વિહારં અગમિંસુ. વિસાખા તાસુ મહલ્લકિત્થિયો ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ, ''અમ્મા, કિમત્થં ઉપોસથિકા જાતત્થા''તિ. તાહિ ''દિબ્બસમ્પત્તિં પત્થેત્વા''તિ વુત્તે મજ્ઝિમિત્થિયો પુચ્છિ, તાહિ ''સપત્તિવાસા મુચ્ચનત્થાયા''તિ વુત્તે તરુણિત્થિયો પુચ્છિ, તાહિ ''પઠમગબ્ભે પુત્તપટિલાભત્થાયા''તિ વુત્તે કુમારિકાયો પુચ્છિ, તાહિ ''તરુણભાવેયેવ પતિકુલગમનત્થાયા''તિ વુત્તે તં સબ્બમ્પિ તાસં કથં સુત્વા તા આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પટિપાટિયા આરોચેસિ. તં સુત્વા સત્થા ''વિસાખે ઇમેસં સત્તાનં જાતિઆદયો નામ દણ્ડહત્થકગોપાલકસદિસા, જાતિ જરાય સન્તિકં, જરા બ્યાધિનો સન્તિકં, બ્યાધિ મરણસ્સ સન્તિકં પેસેત્વા મરણં કુઠારિયા છિન્દન્તા વિય જીવિતં છિન્દતિ, એવં સન્તેપિ વિવટ્ટં પત્થેન્તા નામ નત્થિ, વટ્ટમેવ પન પત્થેન્તી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૩૫.''યથા દણ્ડેન ગોપાલો, ગાવો પાજેતિ ગોચરં;
એવં જરા ચ મચ્ચુ ચ, આયું પાજેન્તિ પાણિન''ન્તિ.

તત્થ **પાજેતી**તિ છેકો **ગોપાલો** કેદારન્તરં પવિસન્તિયો **ગાવો દણ્ડેન** નિવારેત્વા તેનેવ પોથેન્તો સુલભતિણોદકં **ગોચરં** નેતિ. **આયું પાજેન્તી**તિ જીવિતિન્દ્રિયં છિન્દન્તિ ખેપેન્તિ. ગોપાલકો વિય હિ જરા ચ મચ્ચુ ચ, ગોગણો વિય જીવિતિન્દ્રિયં, ગોચરભૂમિ વિય મરણં. તત્થ જાતિ તાવ સત્તાનં જીવિતિન્દ્રિયં જરાય સન્તિકં પેસેસિ, જરા બ્યાધિનો સન્તિકં , બ્યાધિ મરણસ્સ સન્તિકં. તમેવ મરણં કુઠારિયા છેદં વિય છિન્દિત્વા ગચ્છતીતિ ઇદમેત્થ ઓપમ્મસમ્પટિપાદનં.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ઉપોસથિકઇત્થીનં વત્થુ પઞ્ચમં.

૬. અજગરપેતવત્થુ

અથ પાપાનિ કમ્માનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અજગરપેતં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો લક્ખણત્થેરેન સદ્ધિં ગિજ્ઝકૂટતો ઓતરન્તો દિબ્બેન ચક્ખુના પઞ્ચવીસતિયોજનિકં અજગરપેતં નામ અદ્દસ. તસ્સ સીસતો અગ્ગિજાલા ઉટ્ઠહિત્વા પરિયન્તં ગચ્છન્તિ,

પરિયન્તતો ઉટ્ઠહિત્વા સીસં ગચ્છન્તિ, ઉભયતો ઉટ્ઠહિત્વા મજ્ઝે ઓતરન્તિ. થેરો તં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ. લક્ખણત્થેરેન સિતકારણં પુટ્ઠો "અકાલો, આવુસો, ઇમસ્સ પઞ્હસ્સ વેય્યાકરણાય, સત્થુ સન્તિકે મં પુચ્છેય્યાસી"તિ વત્વા રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગતકાલે લક્ખણત્થેરેન પુટ્ઠો આહ – "તત્રાહં, આવુસો, એકં પેતં અદ્દસં, તસ્સ એવરૂપો નામ અત્તભાવો, અહં તં દિસ્વા 'ન વત મે એવરૂપો અત્તભાવો દિટ્ઠપુબ્બો'તિ સિતં પાત્વાકાસિ"ન્તિ. સત્થા "ચક્ખુભૂતા વત, ભિક્ખવે, સાવકા વિહરન્તી"તિઆદીનિ (પારા॰ ૨૨૮; સં॰ નિ॰ ૨.૨૦૨) વદન્તો થેરસ્સ કથં પતિટ્ઠાપેત્વા "મયાપિ એસો, ભિક્ખવે, પેતો બોધિમણ્ડેયેવ દિટ્ઠો, 'યે ચ પન મે વચનં ન સદ્દહેય્યું, તેસં તં અહિતાય અસ્સા'તિ ન કથેસિં, ઇદાનિ મોગ્ગલ્લાનં સક્ખિં લભિત્વા કથેમી"તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ તસ્સ પુબ્બકમ્મં પુટ્ઠો બ્યાકાસિ –

કસ્સપબુદ્ધકાલે કિર સુમઙ્ગલસેટ્ઠિ નામ સુવણ્ણિટ્ઠકાહિ ભૂમિં સન્થરિત્વા વીસતિઉસભટ્ઠાને તત્તકેનેવ ધનેન વિહારં કારેત્વા તાવત્તકેનેવ વિહારમહં કારેસિ. સો એકદિવસં પાતોવ સત્થુ સન્તિકં ગચ્છન્તો નગરદ્વારે એકિસ્સા સાલાય કાસાવં સસીસં પારુપિત્વા કલલમક્ખિતેહિ પાદેહિ નિપન્નં એકં ચોરં દિસ્વા "અયં કલલમક્ખિતપાદો રત્તિં વિચરિત્વા દિવા નિપન્નમનુસ્સો ભવિસ્સતી"તિ આહ. ચોરો મુખં વિવરિત્વા સેટ્ઠિં દિસ્વા "હોતુ, જાનિસ્સામિ તે કત્તબ્બ"ન્તિ આઘાતં બન્ધિત્વા સત્તક્ખત્તું ખેત્તં ઝાપેસિ, સત્તક્ખત્તું વજે ગુન્નં પાદે છિન્દિ, સત્તક્ખત્તું ગેહં ઝાપેસિ, સો એત્તકેનાપિ કોપં નિબ્બાપેતું અસક્કોન્તો તસ્સ ચૂળૂપટ્ઠાકેન સદ્ધિં મિત્તસન્થવં કત્વા "કિં તે સેટ્ઠિનો પિય"ન્તિ પુટ્ઠો "ગન્ધકુટિતો અઞ્ઞં તસ્સ પિયતરં નત્થી"તિ સુત્વા "હોતુ, ગન્ધકુટિં ઝાપેત્વા કોપં નિબ્બાપેસ્સામી"તિ સત્થરિ પિણ્ડાય પવિટ્ઠે પાનીયપરિભોજનીયઘટે ભિન્દિત્વા ગન્ધકુટિયં અગ્ગિં અદાસિ. સેટ્ઠિ "ગન્ધકુટિ કિર ઝાયતી"તિ સુત્વા આગચ્છન્તો ઝામકાલે આગન્ત્વા ગન્ધકુટિં ઝામં ઓલોકેન્તો વાલગ્ગમત્તમ્પિ દોમનસ્સં અકત્વા વામબાહું સમઞ્જિત્વા દક્ખિણેન હત્થેન મહાઅપ્ફોટનં અપ્ફોટેસિ. અથ નં સમીપે ઠિતા પુચ્છિંસુ – "કસ્મા, સામિ, એત્તકં ધનં વિસ્સજ્જેત્વા કતગન્ધકુટિયા ઝામકાલે અપ્ફોટેસી"તિ? સો આહ – "એત્તકં મે, તાતા, અગ્ગિઆદીહિ અસાધારણે બુદ્ધસ્સ સાસને ધનં નિદહિતું લદ્ધં, 'પુનપિ એત્તકં ધનં વિસ્સજ્જેત્વા સત્થુ ગન્ધકુટિં કાતું લભિસ્સામી'તિ તુટ્ઠમાનસો અપ્ફોટેસિ"ન્તિ. સો પુન તત્તકં ધનં વિસ્સજ્જેત્વા ગન્ધકુટિં કારેત્વા વીસતિસહસ્સભિક્ખુપરિવારસ્સ સત્થુનો દાનં અદાસિ. તં દિસ્વા ચોરો ચિન્તેસિ – "અહં ઇમં અમારેત્વા મઙ્કુકાતું ન સક્ખિસ્સામિ, હોતુ, મારેસ્સામિ ન"ન્તિ નિવાસનન્તરે છુરિકં બન્ધિત્વા સત્તાહં વિહારે વિચરન્તોપિ ઓકાસં ન લભિ. મહાસેટ્ઠિપિ સત્ત દિવસાનિ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા સત્થારં વન્દિત્વા આહ – "ભન્તે, મમ એકેન પુરિસેન સત્તક્ખત્તું ખેત્તં ઝાપિતં, સત્તક્ખત્તું વજે ગુન્નં પાદા છિન્ના, સત્તક્ખત્તું ગેહં ઝાપિતં, ઇદાનિ ગન્ધકુટિપિ તેનેવ ઝાપિતા ભવિસ્સતિ, અહં ઇમસ્મિં દાને પઠમં પત્તિં તસ્સ દમ્મી"તિ.

તં સુત્વા ચોરો "ભારિયં વત મે કમ્મં કતં, એવં અપરાધકારકે મયિ ઇમસ્સ કોપમત્તમ્પિ નત્થિ, ઇમસ્મિમ્પિ દાને મય્હમેવ પઠમં પત્તિં દેતિ, અહં ઇમસ્મિં દુબ્ભામિ, એવરૂપં મે પુરિસં અખમાપેન્તસ્સ દેવદણ્ડોપિ મે મત્થકે પતેય્યા"તિ ગન્ત્વા સેટ્ઠિસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા "ખમાહિ મે, સામી"તિ વત્વા "કિં ઇદ"ન્તિ વુત્તે, "સામિ, એવં અયુત્તકં કમ્મં મયા કતં, તસ્સ મે ખમાહી"તિ આહ. અથ નં સેટ્ઠિ "તયા મે ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કત"ન્તિ સબ્બં પુચ્છિત્વા "આમ, મયા કત"ન્તિ વુત્તે, "ત્વં મયા ન દિટ્ઠપુબ્બો, કસ્મા મે કુજ્ઝિત્વા એવમકાસી"તિ પુચ્છિ. સો એકદિવસં નગરા નિક્ખન્તેન તેન વુત્તવચનં સારેત્વા "ઇમિના મે કારણેન કોપો ઉપ્પાદિતો"તિ આહ. સેટ્ઠિ અત્તના વુત્તં સરિત્વા "આમ, તાત, વુત્તં મયા , તં મે ખમાહી"તિ ચોરં ખમાપેત્વા "ઉટ્ઠહિ, તાત, ખમામિ તે, ગચ્છ, તાતા"તિ આહ. સચે મે, સામિ, ખમસિ, સપુત્તદારં મં ગેહે દાસં કરોહીતિ. તાત, ત્વં મયા એત્તકે કથિતે એવરૂપં છેદનં

અકાસિ, ગેહે વસન્તેન પન સદ્ધિં ન સક્કા કિઞ્ચિ કથેતું, ન મે તયા ગેહે વસન્તેન કિચ્ચં અત્થિ, ખમામિ તે, ગચ્છ, તાતાતિ. ચોરો તં કમ્મં કત્વા આયુપરિયોસાને અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તો દીઘરત્તં તત્થ પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન ઇદાનિ ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે પચ્ચતીતિ.

એવં સત્થા તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેત્વા, ''ભિક્ખવે, બાલા નામ પાપાનિ કમ્માનિ કરોન્તા ન બુજ્ઝન્તિ, પચ્છા પન અત્તના કતકમ્મેહિ ડય્હમાના અત્તનાવ અત્તનો દાવગ્ગિસદિસાવ હોન્તી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૩૬.''અથ પાપાનિ કમ્માનિ, કરં બાલો ન બુજ્ઝતિ;
સેહિ કમ્મેહિ દુમ્મેધો, અગ્ગિડડ્ઢોવ તપ્પતી''તિ.

તત્થ **અથ પાપાની**તિ ન કેવલં **બાલો** કોધવસેન પાપાનિ કરોતિ, કરોન્તોપિ પન **ન બુજ્ઝતી**તિ અત્થો. પાપં કરોન્તો ચ ''પાપં કરોમી''તિ અબુજ્ઝનકો નામ નત્થિ. ''ઇમસ્સ કમ્મસ્સ એવરૂપો નામ વિપાકો''તિ અજાનનતાય ''ન બુજ્ઝતી''તિ વુત્તં. **સેહી**તિ સો તેહિ અત્તનો સન્તકેહિ **કમ્મેહિ દુમ્મેધો** નિપ્પઞ્ઞો પુગ્ગલો નિરયે નિબ્બત્તિત્વા **અગ્ગિડડ્ઢોવ તપ્પતી**તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અજગરપેતવત્થુ છટ્ઠં.

૭. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરવત્થુ

યો દણ્ડેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે તિત્થિયા સન્નિપતિત્વા મન્તેસું – ''જાનાથાવુસો, 'કેન કારણેન સમણસ્સ ગોતમસ્સ લાભસક્કારો મહા હુત્વા નિબ્બત્તો'તિ . મયં ન જાનામ, તુમ્હે પન જાનાથાતિ. આમ, જાનામ, મહામોગ્ગલ્લાનં નામ એકં નિસ્સાય ઉપ્પન્નો. સો હિ દેવલોકં ગન્ત્વા દેવતાહિ કતકમ્મં પુચ્છિત્વા આગન્ત્વા મનુસ્સાનં કથેતિ 'ઇદં નામ કત્વા એવરૂપં સમ્પત્તિં લભન્તી'તિ. નિરયે નિબ્બત્તાનમ્પિ કમ્મં પુચ્છિત્વા આગન્ત્વા મનુસ્સાનં કથેતિ 'ઇદં નામ કત્વા એવરૂપં દુક્ખં અનુભવન્તી'તિ. મનુસ્સા તસ્સ કથં સુત્વા મહન્તં લાભસક્કારં અભિહરન્તિ, સચે તં મારેતું સક્ખિસ્સામ, સો લાભસક્કારો અમ્હાકં નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ. તે ''અત્થેકો ઉપાયો''તિ સબ્બે એકચ્છન્દા હુત્વા ''યંકિઞ્ચિ કત્વા તં મારાપેસ્સામા''તિ અત્તનો ઉપટ્ઠાકે સમાદપેત્વા કહાપણસહસ્સં લભિત્વા પુરિસઘાતકમ્મં કત્વા ચરન્તે ચોરે પક્કોસાપેત્વા ''મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો નામ કાળસિલાયં વસતિ, તત્થ ગન્ત્વા તં મારેથા''તિ તેસં કહાપણે અદંસુ. ચોરા ધનલોભેન સમ્પટિચ્છિત્વા ''થેરં મારેસ્સામા''તિ ગન્ત્વા તસ્સ વસનટ્ઠાનં પરિવારેસું. થેરો તેહિ પરિક્ખિત્તભાવં ઞત્વા કુઞ્ચિકચ્છિદ્દેન નિક્ખમિત્વા પક્કામિ. તે ચોરા તં દિવસં થેરં અદિસ્વા પુનેકદિવસં ગન્ત્વા પરિક્ખિપિંસુ. થેરો ઞત્વા કણ્ણિકામણ્ડલં ભિન્દિત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. એવં તે પઠમમાસેપિ મજ્ઝિમમાસેપિ થેરં ગહેતું નાસક્ખિંસુ. પચ્છિમમાસે પન સમ્પત્તે થેરો અત્તના કતકમ્મસ્સ આકડ્ઢનભાવં ઞત્વા ન અપગચ્છિ. ચોરા ગન્ત્વા થેરં ગહેત્વા તણ્ડુલકણમત્તાનિસ્સ અટ્ઠીનિ કરોન્તા ભિન્દિંસુ. અથ નં ''મતો''તિ સઞ્ઞાય એકસ્મિં ગુમ્બપિટ્ઠે ખિપિત્વા પક્કમિંસુ.

થેરો ‘‘સત્થારં પસ્સિત્વાવ પરિનિબ્બાયિસ્સામી’’તિ અત્તભાવં ઝાનવેઠનેન વેઠેત્વા થિરં કત્વા આકાસેન સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, પરિનિબ્બાયિસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘પરિનિબ્બાયિસ્સસિ, મોગ્ગલ્લાના’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કત્થ ગન્ત્વા’’તિ? ‘‘કાળસિલાપદેસં, ભન્તે’’તિ. તેન હિ, મોગ્ગલ્લાન, મય્હં ધમ્મં કથેત્વા યાહિ. તાદિસસ્સ હિ મે સાવકસ્સ ઇદાનિ દસ્સનં નત્થીતિ. સો ‘‘એવં કરિસ્સામિ, ભન્તે’’તિ સત્થારં વન્દિત્વા આકાસં ઉપ્પતિત્વા પરિનિબ્બાનદિવસે સારિપુત્તત્થેરો વિય નાનપ્પકારા ઇદ્ધિયો કત્વા ધમ્મં કથેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા કાળસિલાટવિં ગન્ત્વા પરિનિબ્બાયિ. ‘‘થેરં કિર ચોરા મારેસુ’’ન્તિ અયમ્પિ કથા સકલજમ્બુદીપે પત્થરિ. રાજા અજાતસત્તુ ચોરે પરિયેસનત્થાય ચરપુરિસે પયોજેસિ. તેસુપિ ચોરેસુ સુરાપાને સુરં પિવન્તેસુ એકો એકસ્સ પિટ્ઠિં પહરિત્વા પાતેસિ. સો તં સન્તેજ્જેત્વા ‘‘અમ્ભો દુબ્બિનીત, ત્વં કસ્મા મે પિટ્ઠિં પાતેસી’’તિ આહ. કિં પન હરે દુટ્ઠચોર, તયા મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો પઠમં પહટોતિ? કિં પન મયા પહટભાવં ત્વં ન જાનાસીતિ? ઇતિ નેસં ‘‘મયા પહટો, મયા પહટો’’તિ વદન્તાનં વચનં સુત્વા તે ચરપુરિસા તે સબ્બે ચોરે ગહેત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા ચોરે પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ‘‘તુમ્હેહિ થેરો મારિતો’’તિ? ‘‘આમ, દેવા’’તિ. ‘‘કેન તુમ્હે ઉય્યોજિતા’’તિ? ‘‘નગ્ગસમણકેહિ, દેવા’’તિ. રાજા પઞ્ચસતે નગ્ગસમણકે ગાહાપેત્વા પઞ્ચસતેહિ ચોરેહિ સદ્ધિં રાજઙ્ગણે નાભિપ્પમાણેસુ આવાટેસુ નિખણાપેત્વા પલાલેહિ પટિચ્છાદાપેત્વા અગ્ગિં દાપેસિ . અથ નેસં ઝામભાવં ઞત્વા અયનઙ્ગલેહિ કસાપેત્વા સબ્બે ખણ્ડાખણ્ડિકં કારાપેસિ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો અત્તનો અનનુરૂપમેવ મરણં પત્તો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનો ઇમસ્સેવ અત્તભાવસ્સ અનનુરૂપં મરણં પત્તો, પુબ્બે પન તેન કતસ્સ કમ્મસ્સ અનુરૂપમેવ મરણં પત્તો’’તિ વત્વા ‘‘કિં પનસ્સ, ભન્તે, પુબ્બકમ્મ’’ન્તિ પુટ્ઠો વિત્થારેત્વા કથેસિ –

અતીતે કિર બારાણસિવાસી એકો કુલપુત્તો સયમેવ કોટ્ટનપચનાદીનિ કમ્માનિ કરોન્તો માતાપિતરો પટિજગ્ગિ. અથસ્સ માતાપિતરો નં, ‘‘તાત, ત્વં એકકોવ ગેહે ચ અરઞ્ઞે ચ કમ્મં કરોન્તો કિલમસિ, એકં તે કુમારિકં આનેસ્સામા’’તિ વત્વા, ‘‘અમ્મતાતા, ન મય્હં એવરૂપાયત્થો, અહં યાવ તુમ્હે જીવથ, તાવ વો સહત્થા ઉપટ્ઠહિસ્સામી’’તિ તેન પટિક્ખિત્તા પુનપ્પુનં તં યાચિત્વા કુમારિકં આનયિંસુ. સા કતિપાહમેવ તે ઉપટ્ઠહિત્વા પચ્છા તેસં દસ્સનમ્પિ અનિચ્છન્તી ‘‘ન સક્કા તવ માતાપિતૂહિ સદ્ધિં એકટ્ઠાને વસિતુ’’ન્તિ ઉજ્ઝાયિત્વા તસ્મિં અત્તનો કથં અગ્ગણ્હન્તે તસ્સ બહિગતકાલે મકચિવાકખણ્ડાનિ ચ યાગુફેણઞ્ચ ગહેત્વા તત્થ તત્થ આકિરિત્વા તેનાગન્ત્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુટ્ઠા આહ – ‘‘ઇમેસં અન્ધમહલ્લકાનં એતં કમ્મં, સબ્બં ગેહં કિલિટ્ઠં કરોન્તા વિચરન્તિ, ન સક્કા એતેહિ સદ્ધિં એકટ્ઠાને વસિતુ’’ન્તિ. એવં તાય નં પુનપ્પુનં કથયમાનાય એવરૂપોપિ પૂરિતપારમી સત્તો માતાપિતૂહિ સદ્ધિં ભિજ્જિ. સો ‘‘હોતુ, જાનિસ્સામિ નેસં કત્તબ્બ’’ન્તિ તે ભોજેત્વા, ‘‘અમ્મતાતા, અસુકટ્ઠાને નામ તુમ્હાકં ઞાતકા આગમનં પચ્ચાસીસન્તિ, તત્થ ગમિસ્સામા’’તિ તે યાનકં આરોપેત્વા આદાય ગચ્છન્તો અટવિમજ્ઝં પત્તકાલે, ‘‘તાત, રસ્મિયો ગણ્હાથ, ગાવો પતોદસઞ્ઞાય ગમિસ્સન્તિ, ઇમસ્મિં ઠાને ચોરા વસન્તિ, અહં ઓતરામી’’તિ પિતુ હત્થે રસ્મિયો દત્વા ઓતરિત્વા ગચ્છન્તો સદ્દં પરિવત્તેત્વા ચોરાનં ઉટ્ઠિતસદ્દમકાસિ. માતાપિતરો સદ્દં સુત્વા ‘‘ચોરા ઉટ્ઠિતા’’તિ સઞ્ઞાય, ‘‘તાત, મયં મહલ્લકા, ત્વં અત્તાનમેવ રક્ખાહી’’તિ આહંસુ. સો માતાપિતરો તથાવિરવન્તેપિ ચોરસદ્દં કરોન્તો કોટ્ટેત્વા મારેત્વા અટવિયં ખિપિત્વા પચ્ચાગમિ.

સત્થા ઇદં તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનો એત્તકં કમ્મં કત્વા અનેકવસ્સસતસહસ્સાનિ નિરયે પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન અત્તભાવસતે એવમેવ કોટ્ટેત્વા સંચુણ્ણિતો મરણં પત્તો. એવં મોગ્ગલ્લાનેન

અત્તનો કમ્માનુરૂપમેવ મરણં લદ્ધં, પચ્છિહિ ચોરસતેહિ સદ્ધિં લભિંસુ. અપ્પદુટ્ઠેસુ હિ પદુસ્સન્તો દસહિ કારણેહિ અનયબ્યસનં પાપુણાતિયેવા''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૩૭.''યો દણ્ડેન અદણ્ડેસુ, અપ્પદુટ્ઠેસુ દુસ્સતિ;
દસન્નમઞ્ઞતરં ઠાનં, ખિપ્પમેવ નિગચ્છતિ.

૧૩૮.''વેદનં ફરુસં જાનિં, સરીરસ્સ વ ભેદનં;
ગરુકં વાપિ આબાધં, ચિત્તક્ખેપં વ પાપુણે.

૧૩૯.''રાજતો વા ઉપસગ્ગં, અબ્ભક્ખાનં વ દારુણં;
પરિક્ખયં વ ઞાતીનં, ભોગાનં વ પભઙ્ગુરં.

૧૪૦.''અથ વાસ્સ અગારાનિ, અગ્ગિ ડહતિ પાવકો;
કાયસ્સ ભેદા દુપ્પઞ્ઞો, નિરયં સોપપજ્જતી''તિ.

તત્થ **અદણ્ડેસૂ**તિ કાયદણ્ડાદિરહિતેસુ ખીણાસવેસુ. **અપ્પદુટ્ઠેસૂ**તિ પરેસુ વા અત્તનિ વા નિરપરાધેસુ. **દસન્નમઞ્ઞતરં ઠાન**ન્તિ દસસુ દુક્ખકારણેસુ અઞ્ઞતરં કારણં. **વેદન**ન્તિ સીસરોગાદિભેદં **ફરુસં** વેદનં. **જાનિ**ન્તિ કિચ્છાધિગતસ્સ ધનસ્સ જાનિં. **ભેદન**ન્તિ હત્થચ્છેદાદિકં સરીરભેદનં. **ગરુક**ન્તિ પક્ખહતએકચક્ખુકપીઠસપ્પિકુણીભાવકુટ્ઠરોગાદિભેદં ગરુકાબાધં વા. **ચિત્તક્ખેપ**ન્તિ ઉમ્માદં. **ઉપસગ્ગ**ન્તિ યસવિલોપસેનાપતિટ્ઠાનાદિઅચ્છિન્દનાદિકં **રાજતો** ઉપસગ્ગં વા. **અબ્ભક્ખાન**ન્તિ અદિટ્ઠઅસુતઅચિન્તિતપુબ્બં ''ઇદં સન્ધિચ્છેદાદિકમ્મં, ઇદં વા રાજાપરાધિતકમ્મં તયા કત''ન્તિ એવરૂપં **દારુણં** અબ્ભક્ખાનં વા. **પરિક્ખયં વ ઞાતીન**ન્તિ અત્તનો અવસ્સયો ભવિતું સમત્થાનં **ઞાતીનં** પરિક્ખયં વા. **પભઙ્ગુર**ન્તિ પભઙ્ગુભાવં પૂતિભાવં. યં હિસ્સ ગેહે ધઞ્ઞં, તં પૂતિભાવં આપજ્જતિ, સુવણ્ણં અઙ્ગારભાવં, મુત્તા કપ્પાસટ્ઠિભાવં, કહાપણં કપાલખણ્ડાદિભાવં, દ્વિપદચતુપ્પદા કાણકુણાદિભાવન્તિ અત્થો. **અગ્ગિ ડહતી**તિ એકસંવચ્છરે દ્વત્તિક્ખત્તું અઞ્ઞસ્મિં ડાહકે અવિજ્જમાનેપિ અસનિઅગ્ગિ વા પતિત્વા ડહતિ, અત્તનોવ ધમ્મતાય ઉટ્ઠિતો પાવકો વા ડહતિયેવ. **નિરય**ન્તિ દિટ્ઠેવ ધમ્મે ઇમેસં દસન્નં ઠાનાનં અઞ્ઞતરં પત્વાપિ એકંસેન સમ્પરાયે પત્તબ્બં દસ્સેતું ''નિરયં સોપપજ્જતી''તિ વુત્તં.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરવત્થુ સત્તમં.

૮. બહુભણ્ડિકભિક્ખુવત્થુ

ન નગ્ગચરિયાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો બહુભણ્ડિકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિવાસી કિરેકો કુટુમ્બિકો ભરિયાય કાલકતાય પબ્બજિ. સો પબ્બજન્તો અત્તનો પરિવેણઞ્ચ અગ્ગિસાલઞ્ચ ભણ્ડગબ્ભઞ્ચ કારેત્વા સબ્બમ્પિ ભણ્ડગબ્ભં સપ્પિમધુતેલાદીહિ પૂરેત્વા પબ્બજિ, પબ્બજિત્વા ચ પન અત્તનો દાસે પક્કોસાપેત્વા યથારુચિકં આહારં પચાપેત્વા ભુઞ્જતિ. બહુભણ્ડો ચ બહુપરિક્ખારો ચ અહોસિ. રત્તિં

અઞ્ઞં નિવાસનપારુપનં હોતિ, દિવા અઞ્ઞં નિવાસનપારુપનં હોતિ, દિવા અઞ્ઞં વિહારપચ્ચન્તે વસતિ. તસ્સેકદિવસં ચીવરપચ્ચત્થરણાનિ સુક્ખાપેન્તસ્સ સેનાસનચારિકં આહિણ્ડન્તા ભિક્ખૂ પસ્સિત્વા ''કસ્સિમાનિ, આવુસો''તિ પુચ્છિત્વા ''મય્હ''ન્તિ વુત્તે, ''આવુસો, ભગવતા તિચીવરાનિ અનુઞ્ઞાતાનિ, ત્વઞ્ચ પન એવં અપ્પિચ્છસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા એવં બહુપરિક્ખારો જાતો''તિ તં સત્થુ સન્તિકં નેત્વા, ''ભન્તે , અયં ભિક્ખુ અતિબહુભણ્ડો''તિ આરોચેસું. સત્થા ''સચ્ચં કિર તં ભિક્ખૂ''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે આહ – ''કસ્મા પન ત્વં, ભિક્ખુ, મયા અપ્પિચ્છતાય ધમ્મે દેસિતે એવં બહુભણ્ડો જાતો''તિ. સો તાવત્તકેનેવ કુપિતો ''ઇમિના દાનિ નીહારેન ચરિસ્સામી''તિ પારુપનં છડ્ડેત્વા પરિસમજ્ઝે એકચીવરો અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ઉપત્થમ્ભયમાનો નનુ ત્વં ભિક્ખુ પુબ્બે હિરોત્તપ્પગવેસકો દકરક્ખસકાલેપિ હિરોત્તપ્પં ગવેસમાનો દ્વાદસ વસ્સાનિ વિહાસિ, કસ્મા ઇદાનિ એવં ગરુકે બુદ્ધસાસને પબ્બજિત્વા ચતુપરિસમજ્ઝે પારુપનં છડ્ડેત્વા હિરોત્તપ્પં પહાય ઠિતોસીતિ. સો સત્થુ વચનં સુત્વા હિરોત્તપ્પં પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા તં ચીવરં પારુપિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. ભિક્ખૂ તસ્સ અત્થસ્સ આવિભાવત્થં ભગવન્તં યાચિંસુ. ભગવા અતીતં આહરિત્વા કથેસિ –

અતીતે કિર બારાણસિરઞ્ઞો અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં બોધિસત્તો પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તસ્સ નામગ્ગહણદિવસે **મહિંસકુમારો**તિ નામં કરિંસુ. તસ્સ કનિટ્ઠભાતા **ચન્દકુમારો** નામ અહોસિ. તેસં માતરિ કાલકતાય રાજા અઞ્ઞં અગ્ગમહેસિટ્ઠાને ઠપેસિ. સાપિ પુત્તં વિજાયિ, **સૂરિયકુમારો**તિસ્સ નામં કરિંસુ. તં દિસ્વા રાજા તુટ્ઠો ''પુત્તસ્સ તે વરં દમ્મી''તિ આહ. સાપિ ખો, ''દેવ, ઇચ્છિતકાલે ગણ્હિસ્સામી''તિ વત્વા પુત્તસ્સ વયપ્પત્તકાલે રાજાનં આહ – ''દેવેન મય્હં પુત્તસ્સ જાતકાલે વરો દિન્નો, ઇદાનિ મે પુત્તસ્સ રજ્જં દેહી''તિ . રાજા ''મમ દ્વે પુત્તા અગ્ગિક્ખન્ધા વિય જલન્તા વિચરન્તિ, ન સક્કા તસ્સ રજ્જં દાતુ''ન્તિ પટિક્ખિપિત્વાપિ તં પુનપ્પુનં યાચમાનમેવ દિસ્વા ''અયં મે પુત્તાનં અનત્થમ્પિ કરેય્યા''તિ પુત્તે પક્કોસાપેત્વા, ''તાતા, અહં સૂરિયકુમારસ્સ જાતકાલે વરં અદાસિં, ઇદાનિસ્સ માતા રજ્જં યાચતિ, અહં તસ્સ ન દાતુકામો, તસ્સ માતા તુમ્હાકં અનત્થમ્પિ કરેય્ય, ગચ્છથ તુમ્હે, અરઞ્ઞે વસિત્વા મમચ્ચયેનાગન્ત્વા રજ્જં ગણ્હથા''તિ ઉય્યોજેસિ. તે પિતરં વન્દિત્વા પાસાદા ઓતરન્તે રાજઙ્ગણે કીળમાનો સૂરિયકુમારો દિસ્વા તં કારણં ઞત્વા તેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિ. તેસં હિમવન્તં પવિટ્ઠકાલે બોધિસત્તો મગ્ગા ઓક્કમ્મ અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિત્વા સૂરિયકુમારં આહ – ''તાત, એતં સરં ગન્ત્વા ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચ અમ્હાકમ્પિ પદુમિનિપણ્ણેહિ ઉદકં આહરા''તિ. સો પન સરો વેસ્સવણસ્સ સન્તિકા એકેન દકરક્ખસેન લદ્ધો હોતિ. વેસ્સવણો ચ તં આહ – ''ઠપેત્વા દેવધમ્મજાનનકે યે ચ અઞ્ઞે ઇમં સરં ઓતરન્તિ, તે ખાદિતું લભસી''તિ. તતો પટ્ઠાય સો તં સરં ઓતિણ્ણોતિણ્ણે દેવધમ્મે પુચ્છિત્વા અજાનન્તે ખાદતિ, સૂરિયકુમારોપિ તં સરં અવીમંસિત્વાવ ઓતરિ, તેન ચ ''દેવધમ્મે જાનાસી''તિ પુચ્છિતો ''દેવધમ્મા નામ ચન્દિમસૂરિયા''તિ આહ. અથ નં ''ત્વં દેવધમ્મે ન જાનાસી''તિ ઉદકં પવેસેત્વા અત્તનો ભવને ઠપેસિ. બોધિસત્તોપિ તં ચિરાયન્તં દિસ્વા ચન્દકુમારં પેસેસિ. સોપિ તેન ''દેવધમ્મે જાનાસી''તિ પુચ્છિતો ''દેવધમ્મા નામ ચતસ્સો દિસા''તિ આહ. દકરક્ખસો તમ્પિ ઉદકં પવેસેત્વા તત્થેવ ઠપેસિ.

બોધિસત્તો તસ્મિમ્પિ ચિરાયન્તે ''અન્તરાયેન ભવિતબ્બ''ન્તિ સયં ગન્ત્વા દ્વિન્નમ્પિ ઓતરણપદંયેવ દિસ્વા ''અયં સરો રક્ખસપરિગ્ગહિતો''તિ ઞત્વા ખગ્ગં સન્નય્હિત્વા ધનું ગહેત્વા અટ્ઠાસિ. રક્ખસો તં અનોતરન્તં દિસ્વા વનકમ્મિકપુરિસવેસેનાગન્ત્વા આહ – ''ભો પુરિસ, ત્વં મગ્ગકિલન્તો, કસ્મા ઇમં સરં ઓતરિત્વા ન્હત્વા ચ પિવિત્વા ચ ભિસમુલાલં ખાદિત્વા પુપ્ફાનિ પિલન્ધિત્વા ન ગચ્છસી''તિ. બોધિસત્તો તં દિસ્વાવ ''એસ સો યક્ખો''તિ ઞત્વા ''તયા મે ભાતરો ગહિતા''તિ આહ. આમ, મયા ગહિતાતિ. કિં કારણાતિ? અહં ઇમં સરં

ઓતિણ્ણોતિણ્ણે લભામીતિ . કિં પન સબ્બેવ લભસીતિ? દેવધમ્મજાનનકે ઠપેત્વા અવસેસે લભામીતિ. અત્થિ પન તે દેવધમ્મેહિ અત્થોતિ? આમ, અત્થીતિ. અહં કથેસ્સામીતિ. તેન હિ કથેહીતિ. ન સક્કા કિલિટ્ઠેન ગત્તેન કથેતુન્તિ. યક્ખો બોધિસત્તં ન્હાપેત્વા પાનીયં પાયેત્વા અલઙ્કરિત્વા અલઙ્કતમણ્ડપમજ્ઝે પલ્લઙ્કં આરોપેત્વા સયમસ્સ પાદમૂલે નિસીદિ. અથ નં બોધિસત્તો ''સક્કચ્ચં સુણાહી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''હિરિઓત્તપ્પસમ્પન્ના, સુક્કધમ્મસમાહિતા;
સન્તો સપ્પુરિસા લોકે, **દેવધમ્મા**તિ વુચ્ચરે''તિ. (જા॰ ૧.૧.૬);

યક્ખો ઇમં ધમ્મદેસનં સુત્વા પસન્નો બોધિસત્તં આહ – ''પણ્ડિત, અહં તે પસન્નો, એકં ભાતરં દમ્મિ, કતરં આનેમી''તિ? ''કનિટ્ઠં આનેહી''તિ. પણ્ડિત, ત્વં કેવલં દેવધમ્મે જાનાસિયેવ, ન પન તેસુ વત્તસીતિ. કિં કારણાતિ? યસ્મા જેટ્ઠં ઠપેત્વા કનિટ્ઠં આહરાપેન્તો જેટ્ઠાપચાયિકકમ્મં ન કરોસીતિ, દેવધમ્મે ચાહં યક્ખ જાનામિ, તેસુ ચ વત્તામિ. મયઞ્હિ એતં નિસ્સાય ઇમં અરઞ્ઞં પવિટ્ઠા. એતસ્સ હિ અત્થાય અમ્હાકં પિતરં એતસ્સ માતા રજ્જં યાચિ, અમ્હાકં પન પિતા તં વરં અદત્વા અમ્હાકં અનુરક્ખણત્થાય અરઞ્ઞે વાસં અનુજાનિ, સો કુમારો અનિવત્તિત્વા અમ્હેહિ સદ્ધિં આગતો. ''તં અરઞ્ઞે એકો યક્ખો ખાદી''તિ વુત્તેપિ ન કોચિ સદ્દહિસ્સતિ. તેનાહં ગરહભયભીતો તમેવાહરાપેમીતિ. યક્ખો બોધિસત્તસ્સ પસીદિત્વા ''સાધુ પણ્ડિત, ત્વમેવ દેવધમ્મે જાનાસિ, દેવધમ્મેસુ ચ વત્તસી''તિ દ્વે ભાતરો આનેત્વા અદાસિ. અથ નં બોધિસત્તો યક્ખભાવે આદીનવં કથેત્વા પઞ્ચસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ. સો તેન સુસંવિહિતારક્ખો તસ્મિં અરઞ્ઞે વસિત્વા પિતરિ કાલકતે યક્ખં આદાય બારાણસિં ગન્ત્વા રજ્જં ગહેત્વા ચન્દકુમારસ્સ ઉપરજ્જં, સૂરિયકુમારસ્સ સેનાપતિટ્ઠાનં દત્વા યક્ખસ્સ રમણીયે ઠાને આયતનં કારાપેત્વા યથા સો લાભગ્ગપ્પત્તો હોતિ, તથા અકાસિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા જાતકં સમોધાનેસિ ''તદા રક્ખસો બહુભણ્ડિકભિક્ખુ અહોસિ, સૂરિયકુમારો આનન્દો, ચન્દકુમારો સારિપુત્તો, મહિંસકુમારો પન અહમેવા''તિ. એવં સત્થા જાતકં કથેત્વા ''એવં ત્વં, ભિક્ખુ, પુબ્બે દેવધમ્મે ગવેસમાનો હિરિઓત્તપ્પસમ્પન્નો વિચરિત્વા ઇદાનિ ચતુપરિસમજ્ઝે ઇમિના નીહારેન ઠત્વા મમ પુરતો 'અપ્પિચ્છોમ્હી'તિ વદન્તો અયુત્તં અકાસિ. ન હિ સાટકપટિક્ખેપાદિમત્તેન સમણો નામ હોતી''તિ વત્વા અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૧.''ન નગ્ગચરિયા ન જટા ન પઙ્કા, નાનાસકા થણ્ડિલસાયિકા વા;
રજોજલ્લં ઉક્કુટિકપ્પધાનં, સોધેન્તિ મચ્ચં અવિતિણ્ણકઙ્ખ''ન્તિ.

તત્થ **નાનાસકા**તિ ન અનસકા, ભત્તપટિક્ખેપકાતિ અત્થો. **થણ્ડિલસાયિકા**તિ ભૂમિસયના. **રજોજલ્લ**ન્તિ કદ્દમલેપનાકારેન સરીરે સન્નિહિતરજો . **ઉક્કુટિકપ્પધાન**ન્તિ ઉક્કુટિકભાવેન આરદ્ધવીરિયં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો હિ મચ્ચો ''એવં અહં લોકનિસ્સરણસઙ્ખાતં સુદ્ધિં પાપુણિસ્સામી''તિ ઇમેસુ નગ્ગચરિયાદીસુ યં કિઞ્ચિ સમાદાય વત્તેય્ય, સો કેવલં મિચ્છાદસ્સનઞ્ચેવ વડ્ઢેય્ય, કિલમથસ્સ ચ ભાગી અસ્સ. ન હિ એતાનિ સુસમાદિન્નાનિપિ અટ્ઠવત્થુકાય કઙ્ખાય અવિતિણ્ણભાવેન **અવિતિણ્ણકઙ્ખં મચ્ચં સોધેન્તી**તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

બહુભણ્ડિકભિક્ખુવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સન્તતિમહામત્તવત્થુ

અલઙ્કતો ચેપીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સન્તતિમહામત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

સો હિ એકસ્મિં કાલે રઞ્ઞો પસેનદિકોસલસ્સ પચ્ચન્તં કુપિતં વૂપસમેત્વા આગતો. અથસ્સ રાજા તુટ્ઠો સત્ત દિવસાનિ રજ્જં દત્વા એકં નચ્ચગીતકુસલં ઇત્થિં અદાસિ. સો સત્ત દિવસાનિ સુરામદમત્તો હુત્વા સત્તમે દિવસે સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતો હત્થિક્ખન્ધવરગતો ન્હાનતિત્થં ગચ્છન્તો સત્થારં પિણ્ડાય પવિસન્તં દ્વારન્તરે દિસ્વા હત્થિક્ખન્ધવરગતોવ સીસં ચાલેત્વા વન્દિત્વા પક્કામિ. સત્થા સિતં કત્વા ''કો નુ ખો, ભન્તે, સિતપાતુકરણે હેતૂ''તિ આનન્દત્થેરેન પુટ્ઠો સિતકારણં આચિક્ખન્તો આહ – ''પસ્સાનન્દ, સન્તતિમહામત્તં, અજ્જ સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતોવ મમ સન્તિકં આગન્ત્વા ચતુપ્પદિકગાથાવસાને અરહત્તં પત્વા સત્તતાલમત્તે આકાસે નિસીદિત્વા પરિનિબ્બાયિસ્સતી''તિ. મહાજનો થેરેન સદ્ધિં કથેન્તસ્સ સત્થુ વચનં અસ્સોસિ. તત્થ મિચ્છાદિટ્ઠિકા ચિન્તયિંસુ – ''પસ્સથ સમણસ્સ ગોતમસ્સ કિરિયં, મુખપ્પત્તમેવ ભાસતિ, અજ્જ કિર એસ એવં સુરામદમત્તો યથાલઙ્કતોવ એતસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અજ્જેવ તં મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હિસ્સામા''તિ. સમ્માદિટ્ઠિકા ચિન્તેસું – ''અહો બુદ્ધાનં મહાનુભાવતા, અજ્જ બુદ્ધલીળઞ્ચેવ સન્તતિમહામત્તલીળઞ્ચ દટ્ઠું લભિસ્સામા''તિ.

સન્તતિમહામત્તોપિ ન્હાનતિત્થે દિવસભાગં ઉદકકીળં કીળિત્વા ઉય્યાનં ગન્ત્વા આપાનભૂમિયં નિસીદિ. સાપિ ઇત્થી રઙ્ગમજ્ઝં ઓતરિત્વા નચ્ચગીતં દસ્સેતું આરભિ. તસ્સા સરીરલીળાય દસ્સનત્થં સત્તાહં અપ્પાહારતાય તં દિવસં નચ્ચગીતં દસ્સયમાનાય અન્તોકુચ્છિયં સત્થકવાતા સમુટ્ઠાય હદયમંસં કન્તિત્વા અગમંસુ. સા તઙ્ખણઞ્ઞેવ મુખેન ચેવ અક્ખીહિ ચ વિવટેહિ કાલમકાસિ. સન્તતિમહામત્તો ''ઉપધારેથ ન''ન્તિ વત્વા ''નિરુદ્ધા, સામી''તિ ચ વુત્તમત્તેયેવ બલવસોકેન અભિભૂતો તઙ્ખણઞ્ઞેવસ્સ સત્તાહં પીતસુરા તત્તકપાલે ઉદકબિન્દુ વિય પરિક્ખયં અગમાસિ. સો ''ન મે ઇમં સોકં અઞ્ઞે નિબ્બાપેતું સક્ખિસ્સન્તિ અઞ્ઞત્ર તથાગતેના''તિ બલકાયપરિવુતો સાયન્હસમયે સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એવમાહ – ''ભન્તે, 'એવરૂપો મે સોકો ઉપ્પન્નો, તં મે તુમ્હે નિબ્બાપેતું સક્ખિસ્સથા'તિ આગતોમ્હિ, પટિસરણં મે હોથા''તિ. અથ નં સત્થા ''સોકં નિબ્બાપેતું સમત્થસ્સેવ સન્તિકં આગતોસિ. ઇમિસ્સા હિ ઇત્થિયા ઇમિનાવ આકારેન મતકાલે તવ રોદન્તસ્સ પગ્ઘરિતઅસ્સૂનિ ચતુન્નં મહાસમુદ્દાનં ઉદકતો અતિરેકતરાની''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''યં પુબ્બે તં વિસોસેહિ, પચ્છા તે માહુ કિઞ્ચનં;
> મજ્ઝે ચે નો ગહેસ્સસિ, ઉપસન્તો ચરિસ્સસી''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૯૫૫, ૧૧૦૫; ચૂળનિ॰
> જતુકણ્ણિમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૬૮);

ગાથાપરિયોસાને સન્તતિમહામત્તો અરહત્તં પત્વા અત્તનો આયુસઙ્ખારં ઓલોકેન્તો તસ્સ અપ્પવત્તનભાવં ઞત્વા સત્થારં આહ – ''ભન્તે, પરિનિબ્બાનં મે અનુજાનાથા''તિ. સત્થા તેન કતકમ્મં જાનન્તોપિ ''મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હનત્થં સન્નિપતિતા મિચ્છાદિટ્ઠિકા ઓકાસં ન લભિસ્સન્તિ, 'બુદ્ધલીળઞ્ચેવ સન્તતિમહામત્તલીળઞ્ચ પસ્સિસ્સામા'તિ સન્નિપતિતા સમ્માદિટ્ઠિકા ઇમિના કતકમ્મં સુત્વા પુઞ્ઞેસુ આદરં કરિસ્સન્તી''તિ સલ્લક્ખેત્વા ''તેન હિ તયા કતકમ્મં મય્હં કથેહિ, કથેન્તો ચ ભૂમિયં ઠિતો અકથેત્વા સત્તતાલમત્તે આકાસે ઠિતો કથેહી''તિ આહ. સો ''સાધુ, ભન્તે''તિ સત્થારં વન્દિત્વા એકતાલપ્પમાણં ઉગ્ગમ્મ ઓરોહિત્વા પુન સત્થારં વન્દિત્વા

ઉગ્ગચ્છન્તો પટિપાટિયા સત્તતાલપ્પમાણે આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા ''સુણાથ મે, ભન્તે, પુબ્બકમ્મ''ન્તિ વત્વા આહ –

ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિપસ્સીસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે અહં બન્ધુમતિનગરે એકસ્મિં કુલે નિબ્બત્તિત્વા ચિન્તેસિં – ''કિં નુ ખો પરેસં છેદં વા પીળં વા અકરણકમ્મ''ન્તિ ઉપધારેન્તો ધમ્મઘોસકકમ્મં દિસ્વા તતો પટ્ઠાય તં કમ્મં કરોન્તો મહાજનં સમાદપેત્વા ''પુઞ્ઞાનિ કરોથ, ઉપોસથદિવસેસુ ઉપોસથં સમાદિયથ, દાનં દેથ, ધમ્મં સુણાથ, બુદ્ધરતનાદીહિ સદિસં અઞ્ઞં નામ નત્થિ, તિણ્ણં રતનાનં સક્કારં કરોથા''તિ ઉગ્ઘોસેન્તો વિચરામિ. તસ્સ મય્હં સદ્દં સુત્વા બુદ્ધપિતા બન્ધુમતિમહારાજા મં પક્કોસાપેત્વા, ''તાત, કિં કરોન્તો વિચરસી''તિ પુચ્છિત્વા, ''દેવ, તિણ્ણં રતનાનં ગુણં પકાસેત્વા મહાજનં પુઞ્ઞકમ્મેસુ સમાદપેન્તો વિચરામી''તિ વુત્તે, ''કત્થ નિસિન્નો વિચરસી''તિ મં પુચ્છિત્વા ''પદસાવ, દેવા''તિ મયા વુત્તે, ''તાત, ન ત્વં એવં વિચરિતું અરહસિ, ઇમં પુપ્ફદામં પિલન્ધિત્વા અસ્સપિટ્ઠે નિસિન્નોવ વિચરા''તિ મય્હં મુત્તાદામસદિસં પુપ્ફદામં દત્વા દન્તં અસ્સં અદાસિ. અથ મં રઞ્ઞા દિન્નપરિહારેન તથેવ ઉગ્ઘોસેત્વા વિચરન્તં પુન રાજા પક્કોસાપેત્વા, ''તાત, કિં કરોન્તો વિચરસી''તિ પુચ્છિત્વા ''તદેવ, દેવા''તિ વુત્તે, ''તાત, અસ્સોપિ તે નાનુચ્છવિકો, ઇધ નિસીદિત્વા વિચરા''તિ ચતુસિન્ધવયુત્તરથં અદાસિ. તતિયવારેપિ મે રાજા સદ્દં સુત્વા પક્કોસાપેત્વા, ''તાત, કિં કરોન્તો વિચરસી''તિ પુચ્છિત્વા ''તદેવ, દેવા''તિ વુત્તે, ''તાત, રથોપિ તે નાનુચ્છવિકો''તિ મય્હં મહન્તં ભોગક્ખન્ધં મહાપસાધનઞ્ચ દત્વા એકઞ્ચ હત્થિં અદાસિ. સ્વાહં સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતો હત્થિક્ખન્ધે નિસિન્નો અસીતિ વસ્સસહસ્સાનિ ધમ્મઘોસકકમ્મં અકાસિં, તસ્સ મે એત્તકં કાલં કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતિ, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો વાયતિ. ઇદં મયા કતકમ્મન્તિ.

એવં સો અત્તનો પુબ્બકમ્મં કથેત્વા આકાસે નિસિન્નોવ તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા પરિનિબ્બાયિ. સરીરે અગ્ગિજાલા ઉટ્ઠહિત્વા મંસલોહિતં ઝાપેસિ, સુમનપુપ્ફાનિ વિય ધાતુયો અવસિસ્સિંસુ. સત્થા સુદ્ધવત્થં પસારેસિ, ધાતુયો તત્થ પતિંસુ. તા પત્તે પક્ખિપિત્વા ચતુમહાપથે થૂપં કારેસિ ''મહાજનો વન્દિત્વા પુઞ્ઞભાગી ભવિસ્સતી''તિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, સન્તતિમહામત્તો ગાથાવસાને અરહત્તં પત્વા અલઙ્કતપટિયત્તોયેવ આકાસે નિસીદિત્વા પરિનિબ્બુતો, કિં નુ ખો એતં 'સમણો'તિ વત્તું વટ્ટતિ ઉદાહુ બ્રાહ્મણો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, મમ પુત્તં 'સમણો'તિપિ વત્તું વટ્ટતિ, 'બ્રાહ્મણો'તિપિ વત્તું વટ્ટતિયેવા''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૨. અલઙ્કતો ચેપિ સમં ચરેય્ય,
સન્તો દન્તો નિયતો બ્રહ્મચારી;
સબ્બેસુ ભૂતેસુ નિધાય દણ્ડં,
સો બ્રાહ્મણો સો સમણો સ ભિક્ખૂ''તિ.

તત્થ **અલઙ્કતો**તિ વત્થાભરણેહિ પટિમણ્ડિતો. તસ્સત્થો – વત્થાલઙ્કારાદીહિ અલઙ્કતો **ચેપિ** પુગ્ગલો કાયાદીહિ **સમં ચરેય્ય**, રાગાદિવૂપસમેન **સન્તો** ઇન્દ્રિયદમનેન **દન્તો** ચતુમગ્ગનિયમેન **નિયતો** સેટ્ઠચરિયાય **બ્રહ્મચારી** કાયદણ્ડાદીનં ઓરોપિતતાય **સબ્બેસુ ભૂતેસુ નિધાય દણ્ડં**. **સો** એવરૂપો બાહિતપાપત્તા **બ્રાહ્મણો**તિપિ સમિતપાપત્તા **સમણો**તિપિ ભિન્નકિલેસત્તા **ભિક્ખૂ**તિપિ વત્તબ્બોયેવાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સન્તતિમહામત્તવત્થુ નવમં.

૧૦. પિલોતિકતિસ્સત્થેરવત્થુ

હિરીનિસેધોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પિલોતિકત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે આનન્દત્થેરો એકં પિલોતિકખણ્ડનિવત્થં કપાલં આદાય ભિક્ખાય ચરન્તં દારકં દિસ્વા ‘‘કિં તે એવં વિચરિત્વા જીવનતો પબ્બજ્જા ન ઉત્તરિતરા’’તિ વત્વા, ‘‘ભન્તે, કો મં પબ્બાજેસ્સતી’’તિ વુત્તે ‘‘અહં પબ્બાજેસ્સામી’’તિ તં આદાય ગન્ત્વા સહત્થા ન્હાપેત્વા કમ્મટ્ઠાનં દત્વા પબ્બાજેસિ. તઞ્ચ પન નિવત્થપિલોતિકખણ્ડં પસારેત્વા ઓલોકેન્તો પરિસ્સાવનકરણમત્તમ્પિ ગય્હૂપગં કઞ્ચિ પદેસં અદિસ્વા કપાલેન સદ્ધિં એકિસ્સા રુક્ખસાખાય ઠપેસિ. સો પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નલાભસક્કારં પરિભુઞ્જમાનો મહગ્ઘાનિ ચીવરાનિ અચ્છાદેત્વા વિચરન્તો થૂલસરીરો હુત્વા ઉક્કણ્ઠિત્વા ‘‘કિં મે જનસ્સ સદ્ધાદેય્યં નિવાસેત્વા વિચરણેન, અત્તનો પિલોતિકમેવ નિવાસેસ્સામી’’તિ તં ઠાનં ગન્ત્વા પિલોતિકં ગહેત્વા ‘‘અહિરિક નિલ્લજ્જ એવરૂપાનં વત્થાનં અચ્છાદનટ્ઠાનં પહાય ઇમં પિલોતિકખણ્ડં નિવાસેત્વા કપાલહત્થો ભિક્ખાય ચરિતું ગચ્છસી’’તિ તં આરમ્મણં કત્વા અત્તનાવ અત્તાનં ઓવદિ, ઓવદન્તસ્સેવ પનસ્સ ચિત્તં સન્નિસીદિ. સો તં પિલોતિકં તત્થેવ પટિસામેત્વા નિવત્તિત્વા વિહારમેવ ગતો. સો કતિપાહચ્ચયેન પુનપિ ઉક્કણ્ઠિત્વા તથેવ વત્વા નિવત્તિ, પુનપિ તથેવાતિ. તં એવં અપરાપરં વિચરન્તં દિસ્વા ભિક્ખૂ ‘‘કહં , આવુસો, ગચ્છસી’’તિ પુચ્છન્તિ. સો ‘‘આચરિયસ્સ સન્તિકં ગચ્છામાવુસો’’તિ વત્વા એતેનેવ નીહારેન અત્તનો પિલોતિકખણ્ડમેવ આરમ્મણં કત્વા અત્તાનં નિસેધેત્વા કતિપાહેનેવ અરહત્તં પાપુણિ. ભિક્ખૂ આહંસુ – ‘‘કિં, આવુસો, ન દાનિ આચરિયસ્સ સન્તિકં ગચ્છસિ, નનુ અયં તે વિચરણમગ્ગો’’તિ. આવુસો, આચરિયેન સદ્ધિં સંસગ્ગે સતિ ગતોમ્હિ, ઇદાનિ પન મે છિન્નો સંસગ્ગો, તેનસ્સ સન્તિકં ન ગચ્છામીતિ. ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ આરોચેસું – ‘‘ભન્તે, પિલોતિકત્થેરો અઞ્ઞં બ્યાકરોતી’’તિ. કિમાહ, ભિક્ખવેતિ? ઇદં નામ, ભન્તેતિ. તં સુત્વા સત્થા ‘‘આમ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો સંસગ્ગે સતિ આચરિયસ્સ સન્તિકં ગતો, ઇદાનિ પનસ્સ સંસગ્ગો છિન્નો, અત્તનાવ અત્તાનં નિસેધેત્વા અરહત્તં પત્તો’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૪૩.‘‘હિરીનિસેધો પુરિસો, કોચિ લોકસ્મિં વિજ્જતિ;
યો નિદ્દં અપબોધેતિ, અસ્સો ભદ્રો કસામિવ.

૧૪૪.‘‘અસ્સો યથા ભદ્રો કસાનિવિટ્ઠો,
આતાપિનો સંવેગિનો ભવાથ;
સદ્ધાય સીલેન ચ વીરિયેન ચ,
સમાધિના ધમ્મવિનિચ્છયેન ચ;
સમ્પન્નવિજ્જાચરણા પતિસ્સતા,
જહિસ્સથ દુક્ખમિદં અનપ્પક’’ન્તિ.

તત્થ અન્તો ઉપ્પન્નં અકુસલવિતક્કં હિરિયા નિસેધેતીતિ **હિરીનિસેધો. કોચિ લોકસ્મિ**ન્તિ એવરૂપો પુગ્ગલો દુલ્લભો, કોચિદેવ લોકસ્મિં **વિજ્જતિ. યો નિદ્દ**ન્તિ અપ્પમત્તો સમણધમ્મં કરોન્તો અત્તનો ઉપ્પન્નં નિદ્દં અપહરન્તો

બુજ્ઝતીતિ **અપબોધેતિ**. **કસામિવા**તિ યથા **ભદ્રો અસ્સો** અત્તનિ પતમાનં કસં અપહરતિ, અત્તનિ પતિતું ન દેતિ. યો એવં નિદ્દં અપબોધેતિ, સો દુલ્લભોતિ અત્થો.

દુતિયગાથાય અયં સઙ્ખેપત્થો – ''ભિક્ખવે, યથા **ભદ્રો અસ્સો** પમાદમાગમ્મ કસાય નિવિદ્ધો, અહમ્પિ નામ કસાય પહટો''તિ અપરભાગે આતપ્પં કરોતિ, એવં તુમ્હેપિ **આતાપિનો સંવેગિનો ભવથ** , એવંભૂતા લોકિયલોકુત્તરાય દુવિધાય **સદ્ધાય** ચ ચતુપારિસુદ્ધિસીલેન ચ કાયિકચેતસિકવીરિયેન ચ અટ્ઠસમાપત્તિસમાધિના ચ કારણાકારણજાનનલક્ખણેન **ધમ્મવિનિચ્છયેન** ચ સમન્નાગતા હુત્વા તિસ્સન્નં વા અટ્ઠન્નં વા વિજ્જાનં, પઞ્ચદસન્નઞ્ચ ચરણાનં સમ્પત્તિયા **સમ્પન્નવિજ્જાચરણા** . ઉપટ્ઠિતસતિતાય **પતિસ્સતા** હુત્વા ઇદં અનપ્પકં વટ્ટદુક્ખં પજહિસ્સથાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પિલોતિકતિસ્સત્થેરવત્થુ દસમં.

૧૧. સુખસામણેરવત્થુ

ઉદકઞ્હિ નયન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સુખસામણેરં આરબ્ભ કથેસિ.

અતીતસ્મિઞ્હિ બારાણસિસેટ્ઠિનો ગન્ધકુમારો નામ પુત્તો અહોસિ. રાજા તસ્સ પિતરિ કાલકતે તં પક્કોસાપેત્વા સમસ્સાસેત્વા મહન્તેન સક્કારેન તસ્સેવ સેટ્ઠિટ્ઠાનં અદાસિ. સો તતો પટ્ઠાય **ગન્ધસેટ્ઠી**તિ પઞ્ઞાયિ. અથસ્સ ભણ્ડાગારિકો ધનગબ્ભદ્વારં વિવરિત્વા, ''સામિ, ઇદં તે એત્તકં પિતુ ધનં, એત્તકં પિતામહાદીન''ન્તિ નીહરિત્વા દસ્સેસિ. સો તં ધનરાસિં ઓલોકેત્વા આહ – ''કિં પન તે ઇમં ધનં ગહેત્વા ન ગમિંસૂ''તિ. ''સામિ, ધનં ગહેત્વા ગતા નામ નત્થિ. અત્તના કતં કુસલાકુસલમેવ હિ આદાય સત્તા ગચ્છન્તી''તિ. સો ચિન્તેસિ – ''તે બાલતાય ધનં સણ્ઠાપેત્વા પહાય ગતા, અહં પનેતં ગહેત્વાવ ગમિસ્સામી''તિ. એવં પન ચિન્તેન્તો ''દાનં વા દસ્સામિ, પૂજં વા કરિસ્સામી''તિ અચિન્તેત્વા ''ઇદં સબ્બં ખાદિત્વાવ ગમિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. સો સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા ફલિકમયં ન્હાનકોટ્ઠકં કારેસિ, સતસહસ્સં દત્વા ફલિકમયમેવ ન્હાનફલકં, સતસહસ્સં દત્વા નિસીદનપલ્લઙ્કં, સતસહસ્સં દત્વા ભોજનપાતિં, સતસહસ્સમેવ દત્વા ભોજનટ્ઠાને મણ્ડપં કારાપેસિ, સતસહસ્સં દત્વા ભોજનપાતિયા આસિત્તકૂપધાનં કારેસિ, સતસહસ્સેનેવ ગેહે સીહપઞ્જરં સણ્ઠાપેસિ, અત્તનો પાતરાસત્થાય સહસ્સં અદાસિ, સાયમાસત્થાયપિ સહસ્સમેવ. પુણ્ણમદિવસે પન ભોજનત્થાય સતસહસ્સં દાપેસિ, તં ભત્તં ભુઞ્જનદિવસે સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા નગરં અલઙ્કરિત્વા ભેરિં ચરાપેસિ – ''ગન્ધસેટ્ઠિસ્સ કિર ભત્તભુઞ્જનાકારં ઓલોકેન્તૂ''તિ.

મહાજનો મઞ્ચાતિમઞ્ચે બન્ધિત્વા સન્નિપતિ. સોપિ સતસહસ્સગ્ઘનકે ન્હાનકોટ્ઠકે સતસહસ્સગ્ઘનકે ફલકે નિસીદિત્વા સોળસહિ ગન્ધોદકઘટેહિ ન્હત્વા તં સીહપઞ્જરં વિવરિત્વા તસ્મિં પલ્લઙ્કે નિસીદિ. અથસ્સ તસ્મિં આસિત્તકૂપધાને તં પાતિં ઠપેત્વા સતસહસ્સગ્ઘનકં ભોજનં વડ્ઢેસું. સો નાટકપરિવુતો એવરૂપાય સમ્પત્તિયા તં ભોજનં ભુઞ્જતિ. અપરેન સમયેન એકો ગામિકમનુસ્સો અત્તનો પરિબ્બયાહરણત્થં દારુઆદીનિ યાનકે પક્ખિપિત્વા નગરં ગન્ત્વા સહાયકસ્સ ગેહે નિવાસં ગણ્હિ. તદા પન પુણ્ણમદિવસો હોતિ. ''ગન્ધસેટ્ઠિનો ભુઞ્જનલીળં ઓલોકેન્તૂ''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેસિ. અથ નં સહાયકો આહ – ''સમ્મ, ગન્ધસેટ્ઠિનો તે ભુઞ્જનલીળં દિટ્ઠપુબ્બ''ન્તિ.

‘‘ન દિટ્ઠપુબ્બં, સમ્મા’’તિ. ‘‘તેન હિ એહિ, ગચ્છામ, અયં નગરે ભેરી ચરતિ, એતસ્સ મહાસમ્પત્તિં પસ્સામા’’તિ નગરવાસી જનપદવાસિં ગહેત્વા અગમાસિ. મહાજનોપિ મઞ્ચાતિમઞ્ચે અભિરુહિત્વા પસ્સતિ. ગામવાસી ભત્તગન્ધં ઘાયિત્વાવ નગરવાસિં આહ – ‘‘મય્હં એતાય પાતિયા ભત્તપિણ્ડે પિપાસા જાતા’’તિ. સમ્મ, મા એતં પત્થયિ, ન સક્કા લદ્ધુન્તિ. સમ્મ, અલભન્તો ન જીવિસ્સામીતિ. સો તં પટિબાહિતું અસક્કોન્તો પરિસપરિયન્તે ઠત્વા ‘‘પણમામિ તે, સામી’’તિ તિક્ખત્તું મહાસદ્દં નિચ્છારેત્વા ‘‘કો એસો’’તિ વુત્તે અહં, સામીતિ. ‘‘કિમેત’’ન્તિ. ‘‘અયં એકો ગામવાસી તુમ્હાકં પાતિયં ભત્તપિણ્ડે પિપાસં ઉપાદેસિ, એકં ભત્તપિણ્ડં દાપેથા’’તિ. ‘‘ન સક્કા લદ્ધુ’’ન્તિ. ‘‘કિં, સમ્મ, સુતં તે’’તિ? ‘‘સુતં મે, અપિચ લભન્તો જીવિસ્સામિ, અલભન્તસ્સ મે મરણં ભવિસ્સતી’’તિ. સો પુનપિ વિરવિ – ‘‘અયં કિર, સામિ, અલભન્તો મરિસ્સતિ, જીવિતમસ્સ દેથા’’તિ. અમ્ભો ભત્તપિણ્ડો નામ સતમ્પિ અગ્ઘતિ, સતદ્વયમ્પિ અગ્ઘતિ. યો યો યાચતિ, તસ્સ તસ્સ દદમાનો અહં કિં ભુઞ્જિસ્સામીતિ? સામિ, અયં અલભન્તો મરિસ્સતિ, જીવિતમસ્સ દેથાતિ. ન સક્કાવ મુધા લદ્ધું, યદિ પન અલભન્તો ન જીવતિ, તીણિ સંવચ્છરાનિ મમ ગેહે ભતિં કરોતુ, એવમસ્સ ભત્તપાતિં દાપેસ્સામીતિ. ગામવાસી તં સુત્વા ‘‘એવં હોતુ, સમ્મા’’તિ સહાયકં વત્વા પુત્તદારં પહાય ‘‘ભત્તપાતિઅત્થાય તીણિ સંવચ્છરાનિ ભતિં કરિસ્સામી’’તિ સેટ્ઠિસ્સ ગેહં પાવિસિ. સો ભતિં કરોન્તો સબ્બકિચ્ચાનિ સક્કચ્ચં અકાસિ. ગેહે વા અરઞ્ઞે વા રત્તિં વા દિવા વા સબ્બાનિ કત્તબ્બકમ્માનિ કતાનેવ પઞ્ઞાયિંસુ. ‘‘ભત્તભતિકો’’તિ ચ વુત્તે સકલનગરેપિ પઞ્ઞાયિ. અથસ્સ દિવસે પરિપુણ્ણે ભત્તવેય્યાવટિકો ‘‘ભત્તભતિકસ્સ, સામિ, દિવસો પુણ્ણો, દુક્કરં તેન કતં તીણિ સંવચ્છરાનિ ભતિં કરોન્તેન, એકમ્પિ કમ્મં ન કોપિતપુબ્બ’’ન્તિ આહ.

અથસ્સ સેટ્ઠિ અત્તનો સાયપાતરાસત્થાય દ્વે સહસ્સાનિ, તસ્સ પાતરાસત્થાય સહસ્સન્તિ તીણિ સહસ્સાનિ દાપેત્વા આહ – ‘‘અજ્જ મય્હં કત્તબ્બં પરિહારં તસ્સેવ કરોથા’’તિ. વત્વા ચ પન ઠપેત્વા એકં ચિન્તામણિં નામ પિયભરિયં અવસેસજનમ્પિ ‘‘અજ્જ તમેવ પરિવારેથા’’તિ વત્વા સબ્બસમ્પત્તિં તસ્સ નિય્યાદેસિ. સો સેટ્ઠિનો ન્હાનોદકેન તસ્સેવ કોટ્ઠકે તસ્મિં ફલકે નિસિન્નો ન્હત્વા તસ્સેવ નિવાસનસાટકે નિવાસેત્વા તસ્સેવ પલ્લઙ્કે નિસીદિ. સેટ્ઠિપિ નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ‘‘ભત્તભતિકો ગન્ધસેટ્ઠિસ્સ ગેહે તીણિ સંવચ્છરાનિ ભતિં કત્વા પાતિં લભિ, તસ્સ ભુઞ્જનસમ્પત્તિં ઓલોકેન્તૂ’’તિ. મહાજનો મઞ્ચાતિમઞ્ચે અભિરુહિત્વા પસ્સતિ, ગામવાસિસ્સ ઓલોકિતોલોકિતટ્ઠાનં કમ્પનાકારપ્પત્તં અહોસિ. નાટકા પરિવારેત્વા અટ્ઠંસુ, તસ્સ પુરતો ભત્તપાતિં વડ્ઢેત્વા ઠપયિંસુ. અથસ્સ હત્થધોવનવેલાય ગન્ધમાદને એકો પચ્ચેકબુદ્ધો સત્તમે દિવસે સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ‘‘કત્થ નુ ખો અજ્જ ભિક્ખાચારત્થાય ગચ્છામી’’તિ ઉપધારેન્તો ભત્તભતિકં અદ્દસ. અથ સો ‘‘અયં તીણિ સંવચ્છરાનિ ભતિં કત્વા ભત્તપાતિં લભિ, અત્થિ નુ ખો એતસ્સ સદ્ધા, નત્થી’’તિ ઉપધારેન્તો ‘‘અત્થી’’તિ ઞત્વા ‘‘સદ્ધાપિ એકચ્ચે સઙ્ગહં કાતું ન સક્કોન્તિ, સક્ખિસ્સતિ નુ ખો મે સઙ્ગહં કાતુ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘સક્ખિસ્સતિ ચેવ મમ ચ સઙ્ગહકરણં નિસ્સાય મહાસમ્પત્તિં લભિસ્સતી’’તિ ઞત્વા ચીવરં પારુપિત્વા પત્તમાદાય વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પરિસન્તરેન ગન્ત્વા તસ્સ પુરતો ઠિતમેવ અત્તાનં દસ્સેસિ.

સો પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં પુબ્બે અદિન્નભાવેન એકિસ્સા ભત્તપાતિયા અત્થાય તીણિ સંવચ્છરાનિ પરગેહે ભતિં અકાસિં, ઇદાનિ મે ઇદં ભત્તં એકં રત્તિન્દિવં રક્ખેય્ય, સચે પન નં અય્યસ્સ દસ્સામિ, અનેકાનિપિ કપ્પકોટિસહસ્સાનિ રક્ખિસ્સતિ , અય્યસ્સેવ નં દસ્સામી’’તિ. સો તીણિ સંવચ્છરાનિ ભતિં કત્વા લદ્ધભત્તપાતિતો એકપિણ્ડમ્પિ મુખે અટ્ઠપેત્વા તણ્હં વિનોદેત્વા સયમેવ પાતિં ઉક્ખિપિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પાતિં અઞ્ઞસ્સ હત્થે દત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પાતિં વામહત્થેન ગહેત્વા દક્ખિણહત્થેન તસ્સ પત્તે

ભત્તં આકિરિ. પચ્ચેકબુદ્ધો ભત્તસ્સ ઉપડ્ઢસેસકાલે પત્તં હત્થેન પિદહિ. અથ નં સો આહ – ''ભન્તે, એકોવ પટિવિસો ન સક્કા દ્વિધા કાતું, મા મં ઇધલોકેન સઙ્ગણ્હથ, પરલોકેન સઙ્ગહમેવ કરોથ, સાવસેસં અકત્વા નિરવસેસમેવ દસ્સામી''તિ. અત્તનો હિ થોકમ્પિ અનવસેસેત્વા દિન્નં નિરવસેસદાનં નામ, તં મહપ્ફલં હોતિ. સો તથા કરોન્તો સબ્બં દત્વા પુન વન્દિત્વા આહ – ''ભન્તે, એકં ભત્તપાતિં નિસ્સાય તીણિ સંવચ્છરાનિ મે પરગેહે ભતિં કરોન્તેન દુક્ખં અનુભૂતં, ઇદાનિ મે નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને સુખમેવ હોતુ, તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મસ્સેવ ભાગી અસ્સ''ન્તિ. પચ્ચેકબુદ્ધો ''એવં હોતુ, ચિન્તામણિ વિય તે સબ્બકામદદો મનોસઙ્કપ્પા પુણ્ણચન્દો વિય પૂરેન્તૂ''તિ અનુમોદનં કરોન્તો –

> ''ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, સબ્બમેવ સમિજ્ઝતુ;
> સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, ચન્દો પન્નરસો યથા.
>
> ''ઇચ્છિતં પત્થિકં તુય્હં, ખિપ્પમેવ સમિજ્ઝતુ;
> સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, મણિ જોતિરસો યથા''તિ. –

વત્વા ''અયં મહાજનો યાવ ગન્ધમાદનપબ્બતગમના મં પસ્સન્તો તિટ્ઠતૂ''તિ અધિટ્ઠાય આકાસેન ગન્ધમાદનં અગમાસિ.

મહાજનોપિ નં પસ્સન્તોવ અટ્ઠાસિ. સો તત્થ ગન્ત્વા તં પિણ્ડપાતં પઞ્ચસતાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં વિભજિત્વા અદાસિ. સબ્બે અત્તનો પહોનકં ગણ્હિંસુ. ''અપ્પો પિણ્ડપાતો કથં પહોસી''તિ ન ચિન્તેતબ્બં. ચત્તારિ હિ અચિન્તેય્યાનિ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૭) વુત્તાનિ, તત્રાયં પચ્ચેકબુદ્ધવિસયોતિ. મહાજનો પચ્ચેકબુદ્ધાનં પિણ્ડપાતં વિભજિત્વા દિય્યમાનં દિસ્વા સાધુકારસહસ્સાનિ પવત્તેસિ, અસનિસતનિપાકસદ્દો વિય અહોસિ. તં સુત્વા ગન્ધસેટ્ઠિ ચિન્તેસિ – ''ભત્તભતિકો મયા દિન્નસમ્પત્તિં ધારેતું નાસક્ખિ મઞ્ઞે, તેનાયં મહાજનો પરિહાસં કરોન્તો સન્નિપતિતો નદતી''તિ. સો તપ્પવત્તિજાનનત્થં મનુસ્સે પેસેસિ. તે આગન્ત્વા ''સમ્પત્તિધારકા નામ, સામિ, એવં હોન્તૂ''તિ વત્વા તં પવત્તિં આરોચેસું. સેટ્ઠિ તં સુત્વાવ પઞ્ચવણ્ણાય પીતિયા ફુટ્ઠસરીરો હુત્વા ''અહો દુક્કરં તેન કતં, અહં એત્તકં કાલં એવરૂપાય સમ્પત્તિયા ઠિતો કિઞ્ચિ દાતું નાસક્ખિ''ન્તિ તં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર તયા ઇદં નામ કત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, સામી''તિ વુત્તે, ''હન્દ, સહસ્સં ગહેત્વા તવ દાને મય્હમ્પિ પત્તિં દેહી''તિ આહ. સો તથા અકાસિ. સેટ્ઠિપિસ્સ સબ્બં અત્તનો સન્તકં મજ્ઝે ભિન્દિત્વા અદાસિ.

ચતસ્સો હિ સમ્પદા નામ – વત્થુસમ્પદા, પચ્ચયસમ્પદા, ચેતનાસમ્પદા, ગુણાતિરેકસમ્પદાતિ. તત્થ નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતો અરહા વા અનાગામી વા દક્ખિણેય્યો **વત્થુસમ્પદા** નામ. પચ્ચયાનં ધમ્મેન સમેન ઉપ્પત્તિ **પચ્ચયસમ્પદા** નામ. દાનતો પુબ્બે દાનકાલે પચ્છા ભાગેતિ તીસુ કાલેસુ ચેતનાય સોમનસ્સસહગતઞાણસમ્પયુત્તભાવો **ચેતનાસમ્પદા** નામ. દક્ખિણેય્યસ્સ સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતભાવો **ગુણાતિરેકસમ્પદા** નામાતિ. ઇમસ્સ ચ ખીણાસવો પચ્ચેકબુદ્ધો દક્ખિણેય્યા, ભતિં કત્વા લદ્ધભાવેન પચ્ચયો ધમ્મતો ઉપ્પન્નો, તીસુ કાલેસુ પરિસુદ્ધા ચેતના, સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતમત્તો પચ્ચેકબુદ્ધો ગુણાતિરેકોતિ ચતસ્સોપિ સમ્પદા નિપ્ફન્ના. એતાસં આનુભાવેન દિટ્ઠેવ ધમ્મે મહાસમ્પત્તિં પાપુણન્તિ. તસ્મા સો સેટ્ઠિનો સન્તિકા સમ્પત્તિં લભિ. અપરભાગે ચ રાજાપિ ઇમિના કતકમ્મં સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા સહસ્સં દત્વા પત્તિં ગહેત્વા તુટ્ઠમાનસો મહન્તં ભોગક્ખન્ધં દત્વા સેટ્ઠિટ્ઠાનં અદાસિ. **ભત્તભતિકસેટ્ઠી**તિસ્સ નામં અકાસિ. સો ગન્ધસેટ્ઠિના સદ્ધિં સહાયો હુત્વા

એકતો ખાદન્તો પિવન્તો યાવતાયુકં ઠત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિયં સારિપુત્તત્થેરસ્સૂપટ્ઠાકકુલે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. અથસ્સ માતા લદ્ધગબ્ભપરિહારા કતિપાહચ્ચયેન "અહો વતાહં પઞ્ચસતેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સારિપુત્તત્થેરસ્સ સતરસભોજનં દત્વા કાસાયવત્થનિવત્થા સુવણ્ણસરકં આદાય આસનપરિયન્તે નિસિન્ના તેસં ભિક્ખૂનં ઉચ્છિટ્ઠાવસેસકં પરિભુઞ્જેય્ય"ન્તિ દોહળિની હુત્વા તથેવ કત્વા દોહળં પટિવિનોદેસિ. સા સેસમઙ્ગલેસુપિ તથારૂપમેવ દાનં દત્વા પુત્તં વિજાયિત્વા નામગ્ગહણદિવસે "પુત્તસ્સ મે, ભન્તે, સિક્ખાપદાનિ દેથા"તિ થેરં આહ. થેરો "કિમસ્સ નામ"ન્તિ પુચ્છિ. "ભન્તે, પુત્તસ્સ મે પટિસન્ધિગ્ગહણતો પટ્ઠાય ઇમસ્મિં ગેહે કસ્સચિ દુક્ખં નામ ન ભૂતપુબ્બં, તેનેવસ્સ **સુખકુમારો**તિ નામં ભવિસ્સતી"તિ વુત્તે તદેવસ્સ નામં ગહેત્વા સિક્ખાપદાનિ અદાસિ.

તદા એવઞ્ચસ્સ માતુ "નાહં મમ પુત્તસ્સ અજ્ઝાસયં ભિન્દિસ્સામી"તિ ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ. સા તસ્સ કણ્ણવિજ્ઝનમઙ્ગલાદીસુપિ તથેવ દાનં અદાસિ. કુમારોપિ સત્તવસ્સિકકાલે "ઇચ્છામહં, અમ્મ, થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિતુ"ન્તિ આહ. સા "સાધુ, તાત, નાહં તવ અજ્ઝાસયં ભિન્દિસ્સામી"તિ થેરં નિમન્તેત્વા ભોજેત્વા, "ભન્તે, પુત્તો મે પબ્બજિતું ઇચ્છતિ, ઇમાહં સાયન્હસમયે વિહારં આનેસ્સામી"તિ થેરં ઉય્યોજેત્વા ઞાતકે સન્નિપાતેત્વા "પુત્તસ્સ મે ગિહિકાલે કત્તબ્બં કિચ્ચં અજ્જેવ કરિસ્સામા"તિ વત્વા પુત્તં અલઙ્કરિત્વા મહન્તેન સિરિસોભગ્ગેન વિહારં નેત્વા થેરસ્સ નિય્યાદેસિ. થેરોપિ તં, "તાત, પબ્બજ્જા નામ દુક્કરા , સક્ખિસ્સસિ અભિરમિતુ"ન્તિ વત્વા "કરિસ્સામિ વો, ભન્તે, ઓવાદ"ન્તિ વુત્તે કમ્મટ્ઠાનં દત્વા પબ્બાજેસિ. માતાપિતરોપિસ્સ પબ્બજ્જાય સક્કારં કરોન્તા અન્તોવિહારેયેવ સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સતરસભોજનં દત્વા સાયં અત્તનો ગેહં અગમંસુ. અટ્ઠમે દિવસે સારિપુત્તત્થેરો ભિક્ખુસઙ્ઘે ગામં પવિટ્ઠે વિહારે કત્તબ્બકિચ્ચં કત્વા સામણેરં પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. સામણેરો અન્તરામગ્ગે માતિકાદીનિ દિસ્વા પણ્ડિતસામણેરો વિય પુચ્છિ. થેરોપિ તસ્સ તથેવ બ્યાકાસિ. સામણેરો તાનિ કારણાનિ સુત્વા "સચે તુમ્હે અત્તનો પત્તચીવરં ગણ્હેય્યાથ, અહં નિવત્તેય્ય"ન્તિ વત્વા થેરેન તસ્સ અજ્ઝાસયં અભિન્દિત્વા, "સામણેર, દેહિ મમ પત્તચીવર"ન્તિ પત્તચીવરે ગહિતે થેરં વન્દિત્વા નિવત્તમાનો, "ભન્તે, મય્હં આહારં આહરમાનો સતરસભોજનં આહરેય્યાથા"તિ આહ. કુતો તં લભિસ્સામીતિ? અત્તનો પુઞ્ઞેન અલભન્તો મમ પુઞ્ઞેન લભિસ્સથ, ભન્તેતિ. અથસ્સ થેરો કુઞ્ચિકં દત્વા ગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. સોપિ વિહારં આગન્ત્વા થેરસ્સ ગબ્ભં વિવરિત્વા પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય અત્તનો કાયે ઞાણં ઓતારેત્વા નિસીદિ.

તસ્સ ગુણતેજેન સક્કસ્સ આસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સક્કો "કિં નુ ખો એત"ન્તિ ઓલોકેન્તો સામણેરં દિસ્વા "સુખસામણેરો અત્તનો ઉપજ્ઝાયસ્સ પત્તચીવરં દત્વા 'સમણધમ્મં કરિસ્સામી'તિ નિવત્તો, મયા તત્થ ગન્તું વટ્ટતી"તિ ચિન્તેત્વા ચત્તારો મહારાજે પક્કોસાપેત્વા "ગચ્છથ, તાતા, વિહારસ્સૂપવને દુસ્સદ્દકે સકુણે પલાપેથા"તિ ઉય્યોજેસિ. તે તથા કત્વા સામન્તા આરક્ખં ગણ્હિંસુ. ચન્દિમસૂરિયે "અત્તનો વિમાનાનિ ગહેત્વા તિટ્ઠથા"તિ આણાપેસિ. તેપિ તથા કરિંસુ. સયમ્પિ આવિઞ્છનટ્ઠાને આરક્ખં ગણ્હિ. વિહારો સન્નિસિન્નો નિરવો અહોસિ. સામણેરો એકગ્ગચિત્તેન વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા તીણિ મગ્ગફલાનિ પાપુણિ. થેરો "સામણેરેન 'સતરસભોજનં આહરેય્યાથા'તિ વુત્તં, કસ્સ નુ ખો ઘરે સક્કા લદ્ધુ"ન્તિ ઓલોકેન્તો એકં અજ્ઝાસયસમ્પન્નં ઉપટ્ઠાકતુલં દિસ્વા તત્થ ગન્ત્વા, "ભન્તે, સાધુ વો કતં અજ્જ ઇધાગચ્છન્તેહી"તિ તેહિ તુટ્ઠમાનસેહિ પત્તં ગહેત્વા નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકં દત્વા યાવ ભત્તકાલં ધમ્મકથં યાચિતો તેસં સારણીયધમ્મકથં કથેત્વા કાલં સલ્લક્ખેત્વા દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. અથસ્સ સતરસભોજનં દત્વા તં આદાય ગન્તુકામં થેરં દિસ્વા "ભુઞ્જથ, ભન્તે, અપરમ્પિ તે દસ્સામા"તિ થેરં ભોજેત્વા પુન પત્તપૂરં અદંસુ. થેરો તં આદાય "સામણેરો મે છાતો"તિ તુરિતતુરિતો વિહારં

પાયાસિ. તં દિવસં સત્થા પાતોવ નિક્ખમિત્વા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ આવજ્જેસિ – ‘‘અજ્જ સુખસામણેરો ઉપજ્ઝાયસ્સ પત્તચીવરં દત્વા ‘સમણધમ્મં કરિસ્સામી’તિ નિવત્તો, નિપ્ફન્નં નુ ખો તસ્સ કિચ્ચ’’ન્તિ. સો તિણ્ણંયેવ મગ્ગફલાનં પત્તભાવં દિસ્વા ઉત્તરિપિ ઉપધારેન્તો ‘‘સક્ખિસ્સતાયં અજ્જ અરહત્તં પાપુણિતું , સારિપુત્તો પન ‘સામણેરો મે છાતો’તિ વેગેન ભત્તં આદાય નિક્ખમતિ, સચે ઇમસ્મિં અરહત્તં અપ્પત્તે ભત્તં આહરિસ્સતિ, ઇમસ્સ અન્તરાયો ભવિસ્સતિ, મયા ગન્ત્વા દ્વારકોટ્ઠકે આરક્ખં ગણ્હિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા દ્વારકોટ્ઠકે ઠત્વા આરક્ખં ગણ્હિ.

થેરોપિ ભત્તં આહરિ. અથ નં હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ ચત્તારો પઞ્હે પુચ્છિ. પઞ્હવિસ્સજ્જનાવસાને સામણેરો અરહત્તં પાપુણિ. સત્થા થેરં આમન્તેત્વા ‘‘ગચ્છ, સારિપુત્ત, સામણેરસ્સ તે ભત્તં દેહી’’તિ આહ. થેરો ગન્ત્વા દ્વારં આકોટેસિ. સામણેરોપિ નિક્ખમિત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ વત્તં કત્વા ‘‘ભત્તકિચ્ચં કરોહી’’તિ વુત્તે થેરસ્સ ભત્તેન અનત્થિકભાવં ઞત્વા સત્તવસ્સિકકુમારો તઙ્ખણઞ્ઞેવ અરહત્તં પત્તો નીચાસનટ્ઠાનં પચ્ચવેક્ખન્તો ભત્તકિચ્ચં કત્વા પત્તં ધોવિ. તસ્મિં કાલે ચત્તારો મહારાજાનો આરક્ખં વિસ્સજ્જેસું. ચન્દિમસૂરિયાપિ વિમાનાનિ મુઞ્ચિંસુ. સક્કોપિ આવિઞ્છનટ્ઠાને આરક્ખં વિસ્સજ્જેસિ. સૂરિયો નભમજ્ઝં અતિક્કન્તોયેવ પઞ્ઞાયિ. ભિક્ખૂ ‘‘સાયન્હો પઞ્ઞાયતિ, સામણેરેન ચ ઇદાનેવ ભત્તકિચ્ચં કતં, કિં નુ ખો અજ્જ પુબ્બણ્હો બલવા જાતો, સાયન્હો મન્દો’’તિ વદિંસુ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, અજ્જ પુબ્બણ્હો બલવા જાતો, સાયન્હો મન્દો, સામણેરેન ચ ઇદાનેવ ભત્તકિચ્ચં કતં, અથ ચ પન સૂરિયો નભમજ્ઝં અતિક્કન્તોયેવ પઞ્ઞાયતી’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, એવમેવં હોતિ પુઞ્ઞવન્તાનં સમણધમ્મકરણકાલે. અજ્જ હિ ચત્તારો મહારાજાનો સામન્તા આરક્ખં ગણ્હિંસુ, ચન્દિમસૂરિયા વિમાનાનિ ગહેત્વા અટ્ઠંસુ, સક્કો આવિઞ્છનકે આરક્ખં ગણ્હિ, અહમ્પિ દ્વારકોટ્ઠકે આરક્ખં ગણ્હિં, અજ્જ સુખસામણેરો માતિકાય ઉદકં હરન્તે, ઉસુકારે ઉસું ઉજું કરોન્તે , તચ્છકે ચક્કાદીનિ કરોન્તે દિસ્વા અત્તાનં દમેત્વા અરહત્તં પત્તો’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૫.‘‘ઉદકઞ્હિ નયન્તિ નેત્તિકા, ઉસુકારા નમયન્તિ તેજનં;
દારું નમયન્તિ તચ્છકા, અત્તાનં દમયન્તિ સુબ્બતા’’તિ.

તત્થ **સુબ્બતા**તિ સુવદા, સુખેન ઓવદિતબ્બા અનુસાસિતબ્બાતિ અત્થો. સેસં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સુખસામણેરવત્થુ એકાદસમં.

દણ્ડવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દસમો વગ્ગો.

૧૧. જરાવગ્ગો

૧. વિસાખાય સહાયિકાનં વત્થુ

કો નુ હાસો કિમાનન્દોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો વિસાખાય સહાયિકાયો આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર પઞ્ચસતા કુલપુત્તા ‘‘એવં ઇમા અપ્પમાદવિહારિનિયો ભવિસ્સન્તી’’તિ અત્તનો અત્તનો ભરિયાયો વિસાખં મહાઉપાસિકં સમ્પટિચ્છાપેસું. તા ઉય્યાનં વા વિહારં વા ગચ્છન્તિયો તાય સદ્ધિંયેવ ગચ્છન્તિ. તા એકસ્મિં કાલે ‘‘સત્તાહં સુરાછણો ભવિસ્સતી’’તિ છણે સઙ્ઘુટ્ઠે અત્તનો અત્તનો સામિકાનં સુરં પટિયાદેસું. તે સત્તાહં સુરાછણં કીળિત્વા અટ્ઠમે દિવસે કમ્મન્તભેરિયા નિક્ખન્તાય કમ્મન્તે અગમંસુ. તાપિ ઇત્થિયો ‘‘મયં સામિકાનં સમ્મુખા સુરં પાતું ન લભિમ્હા, અવસેસા સુરા ચ અત્થિ, ઇદં યથા તે ન જાનન્તિ, તથા પિવિસ્સામા’’તિ વિસાખાય સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘ઇચ્છામ, અય્યે, ઉય્યાનં દટ્ઠુ’’ન્તિ વત્વા ‘‘સાધુ, અમ્મા, તેન હિ કત્તબ્બકિચ્ચાનિ કત્વા નિક્ખમથા’’તિ વુત્તે તાય સદ્ધિં ગન્ત્વા પટિચ્છન્નાકારેન સુરં નીહરાપેત્વા ઉય્યાને પિવિત્વા મત્તા વિચરિંસુ. વિસાખાપિ ‘‘અયુત્તં ઇમાહિ કતં, ઇદાનિ મં ‘સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવિકા વિસાખા સુરં પિવિત્વા વિચરતી’તિ તિત્થિયાપિ ગરહિસ્સન્તી’’તિ ચિન્તેત્વા તા ઇત્થિયો આહ – ‘‘અમ્મા અયુત્તં વો કતં, મમપિ અયસો ઉપ્પાદિતો, સામિકાપિ વો કુજ્ઝિસ્સન્તિ, ઇદાનિ કિં કરિસ્સથા’’તિ. ગિલાનાલયં દસ્સયિસ્સામ, અય્યેતિ. તેન હિ પઞ્ઞાયિસ્સથ સકેન કમ્મેનાતિ. તા ગેહં ગન્ત્વા ગિલાનાલયં કરિંસુ. અથ તાસં સામિકા ‘‘ઇત્થન્નામા ચ ઇત્થન્નામા ચ કહ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ગિલાના’’તિ સુત્વા ‘‘અદ્ધા એતાહિ અવસેસસુરા પીતા ભવિસ્સન્તી’’તિ સલ્લક્ખેત્વા તા પોથેત્વા અનયબ્યસનં પાપેસું. તા અપરસ્મિમ્પિ છણવારે તથેવ સુરં પિવિતુકામા વિસાખં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘અય્યે, ઉય્યાનં નો નેહી’’તિ વત્વા ‘‘પુબ્બેપિ મે તુમ્હેહિ અયસો ઉપ્પાદિતો, ગચ્છથ, ન વો અહં નેસ્સામી’’તિ તાય પટિક્ખિત્તા ‘‘ઇદાનિ એવં ન કરિસ્સામા’’તિ સમ્મન્તયિત્વા પુન તં ઉપસઙ્કમિત્વા આહંસુ, ‘‘અય્યે , બુદ્ધપૂજં કાતુકામામ્હા, વિહારં નો નેહી’’તિ. ઇદાનિ અમ્મા યુજ્જતિ, ગચ્છથ, પરિવચ્છં કરોથાતિ. તા ચઙ્કોટકેહિ ગન્ધમાલાદીનિ ગાહાપેત્વા સુરાપુણ્ણે મુટ્ઠિવારકે હત્થેહિ ઓલમ્બેત્વા મહાપટે પારુપિત્વા વિસાખં ઉપસઙ્કમિત્વા તાય સદ્ધિં વિહારં પવિસમાના એકમન્તં ગન્ત્વા મુટ્ઠિવારકેહેવ સુરં પિવિત્વા વારકે છડ્ડેત્વા ધમ્મસભાયં સત્થુ પુરતો નિસીદિંસુ .

વિસાખા ‘‘ઇમાસં, ભન્તે, ધમ્મં કથેથા’’તિ આહ. તાપિ મદવેગેન કમ્પમાનસરીરા ‘‘નચ્ચામ, ગાયામા’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેસું. અથેકા મારકાયિકા દેવતા ‘‘ઇમાસં સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ પુરતો વિપ્પકારં દસ્સેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તાસં સરીરે અધિમુચ્ચિ. તાસુ એકચ્ચા સત્થુ પુરતો પાણિં પહરિત્વા હસિતું, એકચ્ચા નચ્ચિતું આરભિંસુ. સત્થા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ આવજ્જેન્તો તં કારણં ઞત્વા ‘‘ન ઇદાનિ મારકાયિકાનં ઓતારં લભિતું દસ્સામિ. ન હિ મયા એત્તકં કાલં પારમિયો પૂરેન્તેન મારકાયિકાનં ઓતારલાભત્થાય પૂરિતા’’તિ તા સંવેજેતું ભમુકલોમતો રસ્મિયો વિસ્સજ્જેસિ, તાવદેવ અન્ધકારતિમિસા અહોસિ. તા ભીતા અહેસું મરણભયતજ્જિતા. તેન તાસં કુચ્છિયં સુરા જીરિ. સત્થા નિસિન્નપલ્લઙ્કે અન્તરહિતો સિનેરુમુદ્ધનિ ઠત્વા ઉણ્ણાલોમતો રસ્મિં વિસ્સજ્જેસિ, તઙ્ખણંયેવ ચન્દસહસ્સુગ્ગમનં વિય અહોસિ. અથ સત્થા તા ઇત્થિયો આમન્તેત્વા ‘‘તુમ્હેહિ મમ સન્તિકં આગચ્છમાનાહિ પમત્તાહિ આગન્તું ન વટ્ટતિ. તુમ્હાકઞ્હિ પમાદેનેવ મારકાયિકા દેવતા ઓતારં લભિત્વા તુમ્હે

હસાદીનં અકરણટ્ઠાને હસાદીનિ કારાપેસિ, ઇદાનિ તુમ્હેહિ રાગાદીનં અગ્ગીનં નિબ્બાપનત્થાય ઉસ્સાહં કાતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૬.''કો નુ હાસો કિમાનન્દો, નિચ્ચં પજ્જલિતે સતિ;
અન્ધકારેન ઓનદ્ધા, પદીપં ન ગવેસથા''તિ.

તત્થ **આનન્દો**તિ તુટ્ઠિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇમસ્મિં લોકસન્નિવાસે રાગાદીહિ એકાદસહિ અગ્ગીહિ **નિચ્ચં પજ્જલિતે સતિ કો નુ** તુમ્હાકં **હાસો** વા તુટ્ઠિ વા? નનુ એસ અકત્તબ્બરૂપોયેવ. અટ્ઠવત્થુકેન હિ અવિજ્જાન્ધકારેન **ઓનદ્ધા** તુમ્હે તસ્સેવ અન્ધકારસ્સ વિધમનત્થાય કિં કારણા ઞાણપ્પદીપં **ન ગવેસથ** ન કરોથાતિ.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ તા ઇત્થિયો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

સત્થા તાસં અચલસદ્ધાય પતિટ્ઠિતભાવં ઞત્વા સિનેરુમત્થકા ઓતરિત્વા બુદ્ધાસને નિસીદિ. અથ નં વિસાખા આહ – ''ભન્તે, સુરા નામેસા પાપિકા. એવરૂપા હિ નામ ઇમા ઇત્થિયો તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ પુરતો નિસીદિત્વા ઇરિયાપથમત્તમ્પિ સણ્ઠાપેતું અસક્કોન્તિયો ઉટ્ઠાય પાણિં પહરિત્વા હસનગીતનચ્ચાદીનિ આરભિંસૂ''તિ. સત્થા ''આમ, વિસાખે, પાપિકા એવ એસા સુરા નામ. એતઞ્હિ નિસ્સાય અનેકે સત્તા અનયબ્યસનં પત્તા''તિ વત્વા ''કદા પનેસા, ભન્તે, ઉપ્પન્ના''તિ વુત્તે તસ્સા ઉપ્પત્તિં વિત્થારેન કથેતું અતીતં આહરિત્વા **કુમ્ભજાતકં** (જા॰ ૧.૧૬.૩૩ આદયો) કથેસીતિ.

વિસાખાય સહાયિકાનં વત્થુ પઠમં.

૨. સિરિમાવત્થુ

પસ્સ ચિત્તકતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સિરિમં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર રાજગહે અભિરૂપા ગણિકા. એકસ્મિં પન અન્તોવસ્સે સુમનસેટ્ઠિપુત્તસ્સ ભરિયાય પુણ્ણકસેટ્ઠિસ્સ ધીતાય ઉત્તરાય નામ ઉપાસિકાય અપરજ્ઝિત્વા તં પસાદેતુકામા તસ્સા ગેહે ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં કતભત્તકિચ્ચં સત્થારં ખમાપેત્વા તં દિવસં દસબલસ્સ ભત્તાનુમોદનં સુત્વા –

''અક્કોધેન જિને કોધં, અસાધું સાધુના જિને;
જિને કદરિયં દાનેન, સચ્ચેનાલિકવાદિન''ન્તિ. (જા॰ ૧.૨.૨; ધ॰ પ॰ ૨૨૩) –

ગાથાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલં પાપુણિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારકથા પન કોધવગ્ગે અનુમોદનગાથાવણ્ણનાયમેવ આવિભવિસ્સતિ. એવં સોતાપત્તિફલં પત્તા પન સિરિમા દસબલં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે મહાદાનં દત્વા સઙ્ઘસ્સ અટ્ઠકભત્તં નિબદ્ધં દાપેસિ. આદિતો પટ્ઠાય નિબદ્ધં અટ્ઠ ભિક્ખૂ ગેહં ગચ્છન્તિ. ''સપ્પિં ગણ્હથ, ખીરં ગણ્હથા''તિઆદીનિ વત્વા તેસં પત્તે પૂરેતિ. એકેન લદ્ધં તિણ્ણમ્પિ ચતુન્નમ્પિ પહોતિ. દેવસિકં સોળસકહાપણપરિબ્બયેન પિણ્ડપાતો દીયતિ. અથેકદિવસં એકો ભિક્ખુ તસ્સા ગેહે અટ્ઠકભત્તં ભુઞ્જિત્વા તિયોજનમત્થકે એકં વિહારં અગમાસિ. અથ નં સાયં થેરુપટ્ઠાને નિસિન્નં પુચ્છિંસુ – ''આવુસો, કહં ભિક્ખં ગહેત્વા આગતોસી''તિ. સિરિમાય અટ્ઠકભત્તં મે ભુત્તન્તિ. મનાપં કત્વા દેતિ, આવુસોતિ. ''ન સક્કા તસ્સા ભત્તં વણ્ણેતું,

અતિવિય પણીતં કત્વા દેતિ, એકેન લદ્ધં તિણ્ણમ્પિ ચતુન્નમ્પિ પહોતિ, તસ્સા પન દેય્યધમ્મતોપિ દસ્સનમેવ ઉત્તરિતરં. સા હિ ઇત્થી એવરૂપા ચ એવરૂપા ચા''તિ તસ્સા ગુણે વણ્ણેસિ.

અથેકો ભિક્ખુ તસ્સા ગુણકથં સુત્વા અદસ્સનેનેવ સિનેહં ઉપ્પાદેત્વા ''મયા ગન્ત્વા તં દટ્ઠું વટ્ટતી''તિ અત્તનો વસ્સગ્ગં કથેત્વા તં ભિક્ખું ઠિતિકં પુચ્છિત્વા ''સ્વે, આવુસો, તસ્મિં ગેહે ત્વં સઙ્ઘત્થેરો હુત્વા અટ્ઠકભત્તં લભિસ્સસી''તિ સુત્વા તઙ્ખણઞ્ઞેવ પત્તચીવરં આદાય પક્કન્તોપિ પાતોવ અરુણે ઉગ્ગતે સલાકગ્ગં પવિસિત્વા ઠિતો સઙ્ઘત્થેરો હુત્વા તસ્સા ગેહે અટ્ઠકભત્તં લભિ. યો પન ભિક્ખુ હિય્યો ભુઞ્જિત્વા પક્કામિ, તસ્સ ગતવેલાયમેવ અસ્સા સરીરે રોગો ઉપ્પજ્જિ. તસ્મા સા આભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા નિપજ્જિ. અથસ્સા દાસિયો અટ્ઠકભત્તં લભિત્વા આગતે ભિક્ખૂ દિસ્વા આરોચેસું. સા સહત્થા પત્તે ગહેત્વા નિસીદાપેતું વા પરિવિસિતું વા અસક્કોન્તી દાસિયો આણાપેસિ – ''અમ્મા પત્તે ગહેત્વા, અય્યે, નિસીદાપેત્વા યાગું પાયેત્વા ખજ્જકં દત્વા ભત્તવેલાય પત્તે પૂરેત્વા દેથા''તિ. તા ''સાધુ, અય્યે''તિ ભિક્ખૂ પવેસેત્વા યાગું પાયેત્વા ખજ્જકં દત્વા ભત્તવેલાય ભત્તસ્સ પત્તે પૂરેત્વા તસ્સા આરોચયિંસુ. સા ''મં પરિગ્ગહેત્વા નેથ, અય્યે, વન્દિસ્સામી''તિ વત્વા તાહિ પરિગ્ગહેત્વા ભિક્ખૂનં સન્તિકં નીતા વેધમાનેન સરીરેન ભિક્ખૂ વન્દિ. સો ભિક્ખુ તં ઓલોકેત્વા ચિન્તેસિ – ''ગિલાનાય તાવ એવરૂપા અયં એતિસ્સા રૂપસોભા, અરોગકાલે પન સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતાય ઇમિસ્સા કીદિસી રૂપસમ્પત્તી''તિ. અથસ્સ અનેકવસ્સકોટિસન્નિચિતો કિલેસો સમુદાચરિ, સો અઞ્ઞાણી હુત્વા ભત્તં ભુઞ્જિતું અસક્કોન્તો પત્તમાદાય વિહારં ગન્ત્વા પત્તં પિધાય એકમન્તે ઠપેત્વા ચીવરં પત્થરિત્વા નિપજ્જિ.

અથ નં એકો સહાયકો ભિક્ખુ યાચન્તોપિ ભોજેતું નાસક્ખિ. સો છિન્નભત્તો અહોસિ. તં દિવસમેવ સાયન્હસમયે સિરિમા કાલમકાસિ. રાજા સત્થુ સાસનં પેસેસિ – ''ભન્તે, જીવકસ્સ કનિટ્ઠભગિની, સિરિમા, કાલમકાસી''તિ. સત્થા તં સુત્વા રઞ્ઞો સાસનં પહિણિ ''સિરિમાય ઝાપનકિચ્ચં નત્થિ, આમકસુસાને તં યથા કાકસુનખાદયો ન ખાદન્તિ, તથા નિપજ્જાપેત્વા રક્ખાપેથા''તિ. રાજાપિ તથા અકાસિ. પટિપાટિયા તયો દિવસા અતિક્કન્તા, ચતુત્થે દિવસે સરીરં ઉદ્ધુમાયિ, નવહિ વણમુખેહિ પુળવા પગ્ઘરિંસુ , સકલસરીરં ભિન્નં સાલિભત્તચાટિ વિય અહોસિ. રાજા નગરે ભેરિં ચરાપેસિ – ''ઠપેત્વા ગેહરક્ખકે દારકે સિરિમાય દસ્સનત્થં અનાગચ્છન્તાનં અટ્ઠ કહાપણાનિ દણ્ડો''તિ. સત્થુ સન્તિ કઞ્ચ પેસેસિ – ''બુદ્ધપ્પમુખો કિર ભિક્ખુસઙ્ઘો સિરિમાય દસ્સનત્થં આગચ્છતૂ''તિ. સત્થા ભિક્ખૂનં આરોચેસિ – ''સિરિમાય દસ્સનત્થં ગમિસ્સામા''તિ. સોપિ દહરભિક્ખુ ચત્તારો દિવસે કસ્સચિ વચનં અગ્ગહેત્વા છિન્નભત્તોવ નિપજ્જિ. પત્તે ભત્તં પૂતિકં જાતં, પત્તે મલં ઉટ્ઠહિ. અથ નં સો સહાયકો ભિક્ખુ ઉપસઙ્કમિત્વા, ''આવુસો, સત્થા સિરિમાય દસ્સનત્થં ગચ્છતી''તિ આહ. સો તથા છાતજ્ઝત્તોપિ ''સિરિમા''તિ વુત્તપદેયેવ સહસા ઉટ્ઠહિત્વા ''કિં ભણસી''તિ આહ. ''સત્થા સિરિમં દટ્ઠું ગચ્છતિ, ત્વમ્પિ ગમિસ્સસી''તિ વુત્તે, ''આમ, ગમિસ્સામી''તિ ભત્તં છડ્ડેત્વા પત્તં ધોવિત્વા થવિકાય પક્ખિપિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં અગમાસિ. સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો એકપસ્સે અટ્ઠાસિ, ભિક્ખુનિસઙ્ઘોપિ રાજપરિસાપિ ઉપાસકપરિસાપિ ઉપાસિકાપરિસાપિ એકેકપસ્સે અટ્ઠંસુ .

સત્થા રાજાનં પુચ્છિ – ''કા એસા, મહારાજો''તિ. ભન્તે, જીવકસ્સ ભગિની, સિરિમા, નામાતિ. સિરિમા, એસાતિ. આમ, ભન્તેતિ. તેન હિ નગરે ભેરિં ચરાપેહિ ''સહસ્સં દત્વા સિરિમં ગણ્હન્તૂ''તિ. રાજા તથા કારેસિ. એકોપિ 'હ'ન્તિ વા 'હુ'ન્તિ વા વદન્તો નામ નાહોસિ. રાજા સત્થુ આરોચેસિ – ''ન ગણ્હન્તિ, ભન્તે''તિ. તેન હિ, મહારાજ, અગ્ઘં ઓહારેહીતિ. રાજા ''પઞ્ચસતાનિ દત્વા ગણ્હન્તૂ''તિ ભેરિં ચરાપેત્વા કઞ્ચિ ગણ્હનકં અદિસ્વા ''અડ્ઢતેય્યાનિ સતાનિ, દ્વે સતાનિ, સતં, પણ્ણાસં, પઞ્ચવીસતિ કહાપણે, દસ કહાપણે, પઞ્ચ કહાપણે, એકં કહાપણં

અડ્ઢં, પાદં, માસકં, કાકણિકં દત્વા સિરિમં ગણ્હન્તૂ''તિ ભેરિં ચરાપેસિ. કોચિ તં ન ઇચ્છિ. ''મુધાપિ ગણ્હન્તૂ''તિ ભેરિં ચરાપેસિ. 'હ'ન્તિ વા 'હુ'ન્તિ વા વદન્તો નામ નાહોસિ. રાજા ''મુધાપિ, ભન્તે, ગણ્હન્તો નામ નત્થી''તિ આહ. સત્થા ''પસ્સથ, ભિક્ખવે, મહાજનસ્સ પિયં માતુગામં, ઇમસ્મિંયેવ નગરે સહસ્સં દત્વા પુબ્બે એકદિવસં લભિંસુ, ઇદાનિ મુધા ગણ્હન્તોપિ નત્થિ, એવરૂપં નામ રૂપં ખયવયપ્પત્તં, પસ્સથ, ભિક્ખવે, આતુરં અત્તભાવ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૭.''પસ્સ ચિત્તકતં બિમ્બં, અરુકાયં સમુસ્સિતં;
આતુરં બહુસઙ્કપ્પં, યસ્સ નત્થિ ધુવં ઠિતી''તિ.

તત્થ **ચિત્તકત**ન્તિ કતચિત્તં, વત્થાભરણમાલાલત્તકાદીહિ વિચિત્તન્તિ અત્થો. **બિમ્બ**ન્તિ દીઘાદિયુત્તટ્ઠાનેસુ દીઘાદીહિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગેહિ સણ્ઠિતં અત્તભાવં. **અરુકાય**ન્તિ નવન્નં વણમુખાનં વસેન અરુભૂતં કાયં. **સમુસ્સિત**ન્તિ તીહિ અટ્ઠિસતેહિ સમુસ્સિતં. **આતુર**ન્તિ સબ્બકાલં ઇરિયાપથાદીહિ પરિહરિતબ્બતાય નિચ્ચગિલાનં. **બહુસઙ્કપ્પ**ન્તિ મહાજનેન બહુધા સઙ્કપ્પિતં. **યસ્સ નત્થિ ધુવં ઠિતી**તિ યસ્સ ધુવભાવો વા ઠિતિભાવો વા નત્થિ, એકન્તેન ભેદનવિકિરણવિદ્ધંસનધમ્મમેવેતં, ઇમં પસ્સથાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, સોપિ ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહીતિ.

સિરિમાવત્થુ દુતિયં.

૩. ઉત્તરાથેરીવત્થુ

પરિજિણ્ણમિદન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉત્તરાથેરિં નામ ભિક્ખુનિં આરબ્ભ કથેસિ.

થેરી કિર વીસવસ્સસતિકા જાતિયા પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધપિણ્ડપાતા અન્તરવીથિયં એકં ભિક્ખું દિસ્વા પિણ્ડપાતેન આપુચ્છિત્વા તસ્સ અપટિક્ખિપિત્વા ગણ્હન્તસ્સ સબ્બં દત્વા નિરાહારા અહોસિ. એવં દુતિયેપિ તતિયેપિ દિવસે તસ્સેવ ભિક્ખુનો તસ્મિંયેવ ઠાને ભત્તં દત્વા નિરાહારા અહોસિ, ચતુત્થે દિવસે પન પિણ્ડાય ચરન્તી એકસ્મિં સમ્બાધટ્ઠાને સત્થારં દિસ્વા પટિક્કમન્તી ઓલમ્બન્તં અત્તનો ચીવરકણ્ણં અક્કમિત્વા સણ્ઠાતું અસક્કોન્તી પરિવત્તિત્વા પતિ. સત્થા તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા, ''ભગિનિ, પરિજિણ્ણો તે અત્તભાવો ન ચિરસ્સેવ ભિજ્જિસ્સતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૮.''પરિજિણ્ણમિદં રૂપં, રોગનીળં પભઙ્ગુરં;
ભિજ્જતિ પૂતિસન્દેહો, મરણન્તઞ્હિ જીવિત''ન્તિ.

તસ્સત્થો – ભગિનિ **ઇદં** તવ સરીરસઙ્ખાતં **રૂપં** મહલ્લકભાવેન **પરિજિણ્ણં**, તઞ્ચ ખો સબ્બરોગાનં નિવાસટ્ઠાનટ્ઠેન **રોગનીળં**, યથા ખો પન તરુણોપિ સિઙ્ગાલો ''જરસિઙ્ગાલો''તિ વુચ્ચતિ, તરુણાપિ ગળોચીલતા ''પૂતિલતા''તિ વુચ્ચતિ, એવં તદહુજાતં સુવણ્ણવણ્ણમ્પિ સમાનં નિચ્ચં પગ્ઘરણટ્ઠેન પૂતિતાય **પભઙ્ગુરં**, સો એસ પૂતિકો સમાનો તવ દેહો **ભિજ્જતિ**, ન ચિરસ્સેવ ભિજ્જિસ્સતીતિ વેદિતબ્બો. કિં કારણા? **મરણન્તઞ્હિ જીવિતં** યસ્મા સબ્બસત્તાનં જીવિતં મરણપરિયોસાનમેવાતિ વુત્તં હોતિ.

દેસનાવસાને સા થેરી સોતાપત્તિફલં પત્તા, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ઉત્તરાથેરીવત્થુ તતિયં.

૪. સમ્બહુલઅધિમાનિકભિક્ખુવત્થુ

યાનિમાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે અધિમાનિકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

પઞ્ચસતા કિર ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઘટેન્તા વાયમન્તા ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા ''કિલેસાનં અસમુદાચારેન પબ્બજિતકિચ્ચં નો નિપ્ફન્નં, અત્તના પટિલદ્ધગુણં સત્થુ આરોચેસ્સામા''તિ આગમિંસુ. સત્થા તેસં બહિદ્વારકોટ્ઠકં પત્તકાલેયેવ આનન્દત્થેરં આહ – ''આનન્દ, એતેસં ભિક્ખૂનં પવિસિત્વા મયા દિટ્ઠેન કમ્મં નત્થિ, આમકસુસાનં ગન્ત્વા તતો આગન્ત્વા મં પસ્સન્તૂ''તિ. થેરો ગન્ત્વા તેસં તમત્થં આરોચેસિ. તે ''કિં અમ્હાકં આમકસુસાનેના''તિ અવત્વાવ ''દીઘદસ્સિના બુદ્ધેન કારણં દિટ્ઠં ભવિસ્સતી''તિ આમકસુસાનં ગન્ત્વા તત્થ કુણપાનિ પસ્સન્તા એકાહદ્વીહપતિતેસુ કુણપેસુ આઘાતં પટિલભિત્વા તં ખણં પતિતેસુ અલ્લસરીરેસુ રાગં ઉપ્પાદયિંસુ, તસ્મિં ખણે અત્તનો સકિલેસભાવં જાનિંસુ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ ઓભાસં ફરિત્વા તેસં ભિક્ખૂનં સમ્મુખે કથેન્તો વિય ''નપ્પતિરૂપં નુ ખો, ભિક્ખવે, તુમ્હાકં એવરૂપં અટ્ઠિસઙ્ઘાતં દિસ્વા રાગરતિં ઉપ્પાદેતુ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૪૯.''યાનિમાનિ અપત્થાનિ, અલાબૂનેવ સારદે;
કાપોતકાનિ અટ્ઠીનિ, તાનિ દિસ્વાન કા રતી''તિ.

તત્થ **અપત્થાની**તિ છડ્ડિતાનિ. **સારદે**તિ સરદકાલે વાતાતપપહતાનિ તત્થ તત્થ વિપ્પકિણ્ણઅલાબૂનિ વિય. **કાપોતકાની**તિ કપોતકવણ્ણાનિ. **તાનિ દિસ્વાના**તિ તાનિ એવરૂપાનિ અટ્ઠીનિ દિસ્વા તુમ્હાકં કા રતિ, નનુ અપ્પમત્તકમ્પિ કામરતિં કાતું ન વટ્ટતિયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ યથાઠિતાવ અરહત્તં પત્વા ભગવન્તં અભિત્થવમાના આગન્ત્વા વન્દિંસૂતિ.

સમ્બહુલઅધિમાનિકભિક્ખુવત્થુ ચતુત્થં.

૫. જનપદકલ્યાણી રૂપનન્દાથેરીવત્થુ

અટ્ઠીનં નગરં કતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો જનપદકલ્યાણિં રૂપનન્દાથેરિં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર એકદિવસં ચિન્તેસિ – ''મય્હં જેટ્ઠભાતિકો રજ્જસિરિં પહાય પબ્બજિત્વા લોકે અગ્ગપુગ્ગલો બુદ્ધો જાતો, પુત્તોપિસ્સ રાહુલકુમારો પબ્બજિતો, ભત્તાપિ મે પબ્બજિતો, માતાપિ મે પબ્બજિતા, અહમ્પિ એત્તકે ઞાતિજને પબ્બજિતે ગેહે કિં કરિસ્સામિ, પબ્બજિસ્સામા''તિ. સા ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિ ઞાતિસિનેહેનેવ, નો સદ્ધાય, અભિરૂપતાય પન **રૂપનન્દા**તિ પઞ્ઞાયિ. ''સત્થા કિર 'રૂપં અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા, વેદના... સઞ્ઞા... સઙ્ખારા... વિઞ્ઞાણં અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા'તિ વદેતી''તિ સુત્વા સા એવં દસ્સનીયે પાસાદિકે મમપિ રૂપે દોસં

કથેય્યાતિ સત્થુ સમ્મુખીભાવં ન ગચ્છતિ. સાવત્થિવાસિનો પાતોવ દાનં દત્વા સમાદિન્નુપોસથા સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગા ગન્ધમાલાદિહત્થા સાયન્હસમયે જેતવને સન્નિપતિત્વા ધમ્મં સુણન્તિ. ભિક્ખુનિસઙ્ઘોપિ સત્થુ ધમ્મદેસનાય ઉપ્પન્નચ્છન્દો વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણાતિ. ધમ્મં સુત્વા નગરં પવિસન્તો સત્થુ ગુણકથં કથેન્તોવ પવિસતિ.

ચતુપ્પમાણિકે હિ લોકસન્નિવાસે અપ્પકાવ તે સત્તા, યેસં તથાગતં પસ્સન્તાનં પસાદો ન ઉપ્પજ્જતિ. રૂપપ્પમાણિકાપિ હિ તથાગતસ્સ લક્ખણાનુબ્યઞ્જનપટિમણ્ડિતં સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં દિસ્વા પસીદન્તિ, ઘોસપ્પમાણિકાપિ અનેકાનિ જાતિસતાનિ નિસ્સાય પવત્તં સત્થુ ગુણઘોસઞ્ચેવ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતં ધમ્મદેસનાઘોસઞ્ચ સુત્વા પસીદન્તિ, લૂખપ્પમાણિકાપિસ્સ ચીવરાદિલૂખતં પટિચ્ચ પસીદન્તિ, ધમ્મપ્પમાણિકાપિ ‘‘એવરૂપં દસબલસ્સ સીલં, એવરૂપો સમાધિ, એવરૂપા પઞ્ઞા, ભગવા સીલાદીહિ ગુણેહિ અસમો અપ્પટિપુગ્ગલો’’તિ પસીદન્તિ. તેસં તથાગતસ્સ ગુણં કથેન્તાનં મુખં નપ્પહોતિ. રૂપનન્દા ભિક્ખુનીનઞ્ચેવ ઉપાસિકાનઞ્ચ સન્તિકા તથાગતસ્સ ગુણકથં સુત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અતિવિય મે ભાતિકસ્સ વણ્ણં કથેન્તિયેવ. એકદિવસમ્પિ મે રૂપે દોસં કથેન્તો કિત્તકં કથેસ્સતિ. યંનૂનાહં ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં ગન્ત્વા અત્તાનં અદસ્સેત્વાવ તથાગતં પસ્સિત્વા ધમ્મમસ્સ સુણિત્વા આગચ્છેય્ય’’ન્તિ. સા ‘‘અહમ્પિ અજ્જ ધમ્મસ્સવનં ગમિસ્સામી’’તિ ભિક્ખુનીનં આરોચેસિ.

ભિક્ખુનિયો ‘‘ચિરસ્સં વત રૂપનન્દાય સત્થુ ઉપટ્ઠાનં ગન્તુકામતા ઉપ્પન્ના, અજ્જ સત્થા ઇમં નિસ્સાય વિચિત્રધમ્મદેસનં નાનાનયં દેસેસ્સતી’’તિ તુટ્ઠમાનસા તં આદાય નિક્ખમિંસુ. સા નિક્ખન્તકાલતો પટ્ઠાય ‘‘અહં અત્તાનં નેવ દસ્સેસ્સામી’’તિ ચિન્તેસિ. સત્થા ‘‘અજ્જ રૂપનન્દા મય્હં ઉપટ્ઠાનં આગમિસ્સતિ, કીદિસી નુ ખો તસ્સા ધમ્મદેસના સપ્પાયા’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘રૂપગરુકા એસા અત્તભાવે બલવસિનેહા, કણ્ટકેન કણ્ટકુદ્ધરણં વિય રૂપેનેવસ્સા રૂપમદનિમ્મદનં સપ્પાય’’ન્તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા તસ્સા વિહારં પવિસનસમયે એકં પન અભિરૂપં ઇત્થિં સોળસવસ્સુદ્દેસિકં રત્તવત્થનિવત્થં સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતં બીજનિં ગહેત્વા અત્તનો સન્તિકે ઠત્વા બીજયમાનં ઇદ્ધિબલેન અભિનિમ્મિનિ. તં ખો પન ઇત્થિં સત્થા ચેવ પસ્સતિ રૂપનન્દા ચ. સા ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં વિહારં પવિસિત્વા ભિક્ખુનીનં પિટ્ઠિપસ્સે ઠત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન સત્થારં વન્દિત્વા ભિક્ખુનીનં અન્તરે નિસિન્ના પાદન્તતો પટ્ઠાય સત્થારં ઓલોકેન્તી લક્ખણવિચિત્તં અનુબ્યઞ્જનસમુજ્જલં બ્યામપ્પભાપરિક્ખિત્તં સત્થુ સરીરં દિસ્વા પુણ્ણચન્દસસ્સિરિકં મુખં ઓલોકેન્તી સમીપે ઠિતં ઇત્થિરૂપં અદ્દસ . સા તં ઓલોકેત્વા અત્તભાવં ઓલોકેન્તી સુવણ્ણરાજહંસિયા પુરતો કાકીસદિસં અત્તાનં અવમઞ્ઞિ. ઇદ્ધિમયરૂપં દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાયેવ હિ તસ્સા અક્ખીનિ ભમિંસુ. સા ‘‘અહો ઇમિસ્સા કેસા સોભના, અહો નલાટં સોભન’’ન્તિ સબ્બેસં સારીરપ્પદેસાનં રૂપસિરિયા સમાકડ્ઢિતચિત્તા તસ્મિં રૂપે બલવસિનેહા અહોસિ.

સત્થા તસ્સા તત્થ અભિરતિં ઞત્વા ધમ્મં દેસેન્તોવ તં રૂપં સોળસવસ્સુદ્દેસિકભાવં અતિક્કમિત્વા વીસતિવસ્સુદ્દેસિકં કત્વા દસ્સેસિ. રૂપનન્દા ઓલોકેત્વા ‘‘ન વતિદં રૂપં પુરિમસદિસ’’ન્તિ થોકં વિરત્તચિત્તા અહોસિ. સત્થા અનુક્કમેનેવ તસ્સા ઇત્થિયા સકિં વિજાતવણ્ણં મજ્ઝિમિત્થિવણ્ણં જરાજિણ્ણમહલ્લિકિત્થિવણ્ણઞ્ચ દસ્સેસિ. સાપિ અનુપુબ્બેનેવ ‘‘ઇદમ્પિ અન્તરહિતં, ઇદમ્પિ અન્તરહિત’’ન્તિ જરાજિણ્ણકાલે તં વિરજ્જમાના ખણ્ડદન્તિં પલિતસિરં ઓભગ્ગં ગોપાનસિવઙ્કં દણ્ડપરાયણં પવેધમાનં દિસ્વા અતિવિય વિરજ્જિ. અથ સત્થા તં બ્યાધિના અભિભૂતં કત્વા દસ્સેસિ. સા તઙ્ખણઞ્ઞેવ દણ્ડઞ્ચ તાલવણ્ટઞ્ચ છડ્ડેત્વા મહાવિરવં વિરવમાના ભૂમિયં પતિત્વા સકે મુત્તકરીસે નિમુગ્ગા અપરાપરં પરિવત્તિ. રૂપનન્દા તમ્પિ દિસ્વા અતિવિય વિરજ્જિ. સત્થાપિ તસ્સા ઇત્થિયા મરણં દસ્સેસિ. સા તઙ્ખણંયેવ ઉદ્ધુમાતકભાવં આપજ્જિ, નવહિ વણમુખેહિ પુબ્બવટ્ટિયો ચેવ પુળવા ચ પગ્ઘરિંસુ, કાકાદયો સન્નિપતિત્વા વિલુમ્પિંસુ. રૂપનન્દાપિ તં ઓલોકેત્વા ‘‘અયં ઇત્થી ઇમસ્મિંયેવ ઠાને જરં પત્તા, બ્યાધિં

પત્તા, મરણં પત્તા, ઇમસ્સાપિ મે અત્તભાવસ્સ એવમેવ જરાબ્યાધિમરણાનિ આગમિસ્સન્તી''તિ અત્તભાવં અનિચ્ચતો પસ્સિ. અનિચ્ચતો દિટ્ઠત્તા એવ પન દુક્ખતો અનત્તતો દિટ્ઠોયેવ હોતિ. અથસ્સા તયો ભવા આદિત્તા ગેહા વિય ગીવાય બદ્ધકુણપં વિય ચ ઉપટ્ઠહિંસુ, કમ્મટ્ઠાનાભિમુખં ચિત્તં પક્ખન્દિ. સત્થા તાય અનિચ્ચતો દિટ્ઠભાવં ઞત્વા ''સક્ખિસ્સતિ નુ ખો સયમેવ અત્તનો પતિટ્ઠં કાતુ''ન્તિ ઓલોકેન્તો ''ન સક્ખિસ્સતિ, બહિદ્ધા પચ્ચયં લદ્ધું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા તસ્સા સપ્પાયવસેન ધમ્મં દેસેન્તો આહ –

''આતુરં અસુચિં પૂતિં, પસ્સ નન્દે સમુસ્સયં;
ઉગ્ઘરન્તં પગ્ઘરન્તં, બાલાનં અભિપત્થિતં.

''યથા ઇદં તથા એતં, યથા એતં તથા ઇદં;
ધાતુતો સુઞ્ઞતો પસ્સ, મા લોકં પુનરાગમિ;
ભવે છન્દં વિરાજેત્વા, ઉપસન્તો ચરિસ્સતી''તિ. –

ઇત્થં સુદં ભગવા નન્દં ભિક્ખુનિં આરબ્ભ ઇમા ગાથાયો અભાસિત્થાતિ. નન્દા દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા સોતાપત્તિફલં પાપુણિ. અથસ્સા ઉપરિ તિણ્ણં મગ્ગફલાનં વિપસ્સનાપરિવાસત્થાય સુઞ્ઞતાકમ્મટ્ઠાનં કથેતું, ''નન્દે, મા 'ઇમસ્મિં સરીરે સારો અત્થી'તિ સઞ્ઞં કરિ. અપ્પમત્તકોપિ હિ એત્થ સારો નત્થિ, તીણિ અટ્ઠિસતાનિ ઉસ્સાપેત્વા કતં અટ્ઠિનગરમેત''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫૦.''અટ્ઠીનં નગરં કતં, મંસલોહિતલેપનં;
યત્થ જરા ચ મચ્ચુ ચ, માનો મક્ખો ચ ઓહિતો''તિ.

તસ્સત્થો – યથેવ હિ પુબ્બણ્ણાપરણ્ણાદીનં ઓદહનત્થાય કટ્ઠાનિ ઉસ્સાપેત્વા વલ્લીહિ બન્ધિત્વા મત્તિકાય વિલિમ્પેત્વા નગરસઙ્ખાતં બહિદ્ધા ગેહં કરોન્તિ, એવમિદં અજ્ઝત્તિકમ્પિ તીણિ અટ્ઠિસતાનિ ઉસ્સાપેત્વા ન્હારુવિનદ્ધં મંસલોહિતલેપનં તચપટિચ્છન્નં જીરણલક્ખણાય જરાય મરણલક્ખણસ્સ મચ્ચુનો આરોહસમ્પદાદીનિ પટિચ્ચ મજ્જનલક્ખણસ્સ માનસ્સ સુકતકારણવિનાસનલક્ખણસ્સ મક્ખસ્સ ચ ઓદહનત્થાય **નગરં કતં**. એવરૂપો એવ હિ એત્થ કાયિકચેતસિકો આબાધો ઓહિતો, ઇતો ઉદ્ધં કિઞ્ચિ ગય્હૂપગં નત્થીતિ.

દેસનાવસાને સા થેરી અરહત્તં પાપુણિ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

જનપદકલ્યાણી રૂપનન્દાથેરીવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. મલ્લિકાદેવીવત્થુ

જીરન્તિ વેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મલ્લિકં દેવિં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર એકદિવસં ન્હાનકોટ્ઠકં પવિટ્ઠા મુખં ધોવિત્વા ઓનતસરીરા જઙ્ઘં ધોવિતું આરભિ. તાય ચ સદ્ધિંયેવ પવિટ્ઠો એકો વલ્લભસુનખો અત્થિ. સો તં તથા ઓનતં દિસ્વા અસદ્ધમ્મસન્થવં કાતું આરભિ. સા ફસ્સં સાદિયન્તી અટ્ઠાસિ. રાજાપિ ઉપરિપાસાદે વાતપાનેન ઓલોકેન્તો તં દિસ્વા તતો આગતકાલે ''નસ્સ, વસલિ, કસ્મા એવરૂપમકાસી''તિ આહ. કિં મયા કતં, દેવાતિ. સુનખેન સદ્ધિં સન્થવોતિ. નત્થેતં, દેવાતિ. મયા સામં દિટ્ઠં, નાહં

તવ સદ્દહિસ્સામિ, નસ્સ, વસલીતિ. ‘‘મહારાજ, યો કોચિ ઇમં કોટ્ઠકં પવિટ્ઠો ઇમિના વાતપાનેન ઓલોકેન્તસ્સ એકોવ દ્વિધા પઞ્ઞાયતી’’તિ અભૂતં કથેસિ. દેવ, સચે મે સદ્દહસિ, એતં કોટ્ઠકં પવિસ, અહં તં ઇમિના વાતપાનેન ઓલોકેસ્સામીતિ. રાજા મૂળ્હધાતુકો તસ્સા વચનં સદ્દહિત્વા કોટ્ઠકં પાવિસિ. સાપિ ખો દેવી વાતપાને ઠત્વા ઓલોકેન્તી ‘‘અન્ધબાલ, મહારાજ, કિં નામેતં, અજિકાય સદ્ધિં સન્થવં કરોસી’’તિ આહ. ‘‘નાહં, ભદ્દે, એવરૂપં કરોમી’’તિ ચ વુત્તેપિ ‘‘મયા સામં દિટ્ઠં, નાહં તવ સદ્દહિસ્સામી’’તિ આહ.

તં સુત્વા રાજા ‘‘અદ્ધા ઇમં કોટ્ઠકં પવિટ્ઠો એકોવ દ્વિધા પઞ્ઞાયતી’’તિ સદ્દહિ. મલ્લિકા ચિન્તેસિ – ‘‘અયં રાજા અન્ધબાલતાય મયા વઞ્ચિતો, પાપં મે કતં, અયઞ્ચ મે અભૂતેન અબ્ભાચિક્ખિતો, ઇદં મે કમ્મં સત્થાપિ જાનિસ્સતિ, દ્વે અગ્ગસાવકાપિ અસીતિ મહાસાવકાપિ જાનિસ્સન્તિ, અહો વત મે ભારિયં કમ્મં કત’’ન્તિ. અયં કિર રઞ્ઞો અસદિસદાને સહાયિકા અહોસિ. તત્થ ચ એકદિવસં કતપરિચ્ચાગો ધનસ્સ ચુદ્દસકોટિઅગ્ઘનકો અહોસિ. તથાગતસ્સ સેતચ્છત્તં નિસીદનપલ્લઙ્કો આધારકો પાદપીઠન્તિ ઇમાનિ પન ચત્તારિ અનગ્ઘાનેવ અહેસું. સા મરણકાલે એવરૂપં મહાપરિચ્ચાગં નાનુસ્સરિત્વા તદેવ પાપકમ્મં અનુસ્સરન્તી કાલં કત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિ. રઞ્ઞો પન સા અતિવિય પિયા અહોસિ. સો બલવસોકાભિભૂતો તસ્સા સરીરકિચ્ચં કારેત્વા ‘‘નિબ્બત્તટ્ઠાનમસ્સા પુચ્છિસ્સામી’’તિ સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. સત્થા યથા સો આગતકારણં ન સરતિ, તથા અકાસિ. સો સત્થુ સન્તિકે સારણીયધમ્મકથં સુત્વા ગેહં પવિટ્ઠકાલે સરિત્વા ‘‘અહં ભણે મલ્લિકાય નિબ્બત્તટ્ઠાનં પુચ્છિસ્સામીતિ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા પમુટ્ઠો, સ્વે પુન પુચ્છિસ્સામી’’તિ પુનદિવસેપિ અગમાસિ. સત્થાપિ પટિપાટિયા સત્ત દિવસાનિ યથા સો ન સરતિ , તથા અકાસિ. સાપિ સત્તાહમેવ નિરયે પચ્ચિત્વા અટ્ઠમે દિવસે તતો ચુતા તુસિતભવને નિબ્બત્તિ. કસ્મા પનસ્સ સત્થા અસરણભાવં અકાસીતિ? સા કિર તસ્સ અતિવિય પિયા અહોસિ મનાપા, તસ્મા તસ્સા નિરયે નિબ્બત્તભાવં સુત્વા ‘‘સચે એવરૂપા સદ્ધાસમ્પન્ના નિરયે નિબ્બત્તા, દાનં દત્વા કિં કરિસ્સામી’’તિ મિચ્છાદિટ્ઠિં ગહેત્વા પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ગેહે પવત્તં નિચ્ચભત્તં હરાપેત્વા નિરયે નિબ્બત્તેય્ય, તેનસ્સ સત્થા સત્તાહં અસરણભાવં કત્વા અટ્ઠમે દિવસે પિણ્ડાય ચરન્તો સયમેવ રાજકુલદ્વારં અગમાસિ.

રાજા ‘‘સત્થા આગતો’’તિ સુત્વા નિક્ખમિત્વા પત્તં આદાય પાસાદં અભિરુહિતું આરભિ. સત્થા પન રથસાલાય નિસીદિતું આકારં દસ્સેસિ. રાજા સત્થારં તત્થેવ નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકેન પટિમાનેત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નોવ અહં, ભન્તે, મલ્લિકાય દેવિયા નિબ્બત્તટ્ઠાનં પુચ્છિસ્સામીતિ ગન્ત્વા પમુટ્ઠો, કત્થ નુ ખો સા, ભન્તે, નિબ્બત્તાતિ. તુસિતભવને, મહારાજાતિ, ભન્તે, તાય તુસિતભવને અનિબ્બત્તન્તિયા કો અઞ્ઞો નિબ્બત્તિસ્સતિ , ભન્તે, નત્થિ તાય સદિસા ઇત્થી. તસ્સા હિ નિસિન્નટ્ઠાનાદીસુ ‘‘સ્વે તથાગતસ્સ ઇદં દસ્સામિ, ઇદં કરિસ્સામી’’તિ દાનસંવિધાનં ઠપેત્વા અઞ્ઞં કિચ્ચમેવ નત્થિ, ભન્તે, તસ્સા પરલોકં ગતકાલતો પટ્ઠાય સરીરં મે ન વહતીતિ. અથ નં સત્થા ‘‘મા ચિન્તયિ, મહારાજ, સબ્બેસં ધુવધમ્મો અય’’ન્તિ વત્વા ‘‘અયં, મહારાજ, રથો કસ્સા’’તિ પુચ્છિ. તં સુત્વા રાજા સિરસ્મિં અઞ્જલિં પતિટ્ઠાપેત્વા ‘‘પિતામહસ્સ મે, ભન્તે’’તિ આહ. ‘‘અયં કસ્સા’’તિ? ‘‘પિતુ મે, ભન્તે’’તિ. ‘‘અયં પન રથો કસ્સા’’તિ? ‘‘મમ, ભન્તે’’તિ. એવં વુત્તે સત્થા, ‘‘મહારાજ, તવ પિતામહસ્સ રથો તેનેવાકારેન તવ પિતુ રથં ન પાપુણિ, તવ પિતુ રથો તવ રથં ન પાપુણિ, એવરૂપસ્સ નામ કટ્ઠકલિઙ્ગરસ્સાપિ જરા આગચ્છતિ, કિમઙ્ગં પન અત્તભાવસ્સ. મહારાજ, સપ્પુરિસધમ્મસ્સેવ હિ જરા નત્થિ, સત્તા પન અજીરકા નામ નત્થી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫૧.‘‘જીરન્તિ વે રાજરથા સુચિત્તા,

અથો સરીરમ્પિ જરં ઉપેતિ;

સતઞ્ચ ધમ્મો ન જરં ઉપેતિ,
સન્તો હવે સબ્ભિ પવેદયન્તી’’તિ.

તત્થ **વે**તિ નિપાતો. **સુચિત્તા**તિ સત્તહિ રતનેહિ અપરેહિ ચ રથાલઙ્કારેહિ સુટ્ઠુ ચિત્તિતા રાજૂનં રથાપિ **જીરન્તિ. સરીરમ્પી**તિ ન કેવલં રથા એવ, ઇદં સુપ્પટિજગ્ગિતં સરીરમ્પિ ખણ્ડિચ્ચાદીનિ પાપુણન્તં **જરં ઉપેતિ. સતઞ્ચા**તિ બુદ્ધાદીનં પન સન્તાનં નવવિધો લોકુત્તરધમ્મો ચ કિઞ્ચિ ઉપઘાતં ન ઉપેતીતિ **ન જરં ઉપેતિ** નામ. **પવેદયન્તી**તિ એવં **સન્તો** બુદ્ધાદયો **સબ્ભિ** પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં કથેન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મલ્લિકાદેવીવત્થુ છટ્ઠં.

૭. લાળુદાયિત્થેરવત્થુ

અપ્પસ્સુતાયન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લાળુદાયિત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર મઙ્ગલં કરોન્તાનં ગેહં ગન્ત્વા ‘‘તિરોકુટ્ટેસુ તિટ્ઠન્તી’’તિઆદિના (ખુ॰ પા॰ ૭.૧; પે॰ વ॰ ૧૪) નયેન અવમઙ્ગલં કથેતિ, અવમઙ્ગલં કરોન્તાનં ગેહં ગન્ત્વા તિરોકુટ્ટાદીસુ કથેતબ્બેસુ ‘‘દાનઞ્ચ ધમ્મચરિયા ચા’’તિઆદિના (ખુ॰ પા॰ ૫.૭; સુ॰ નિ॰ ૨૬૬) નયેન મઙ્ગલગાથા વા ‘‘યં કિઞ્ચિ વિત્તં ઇધ વા હુરં વા’’તિ રતનસુત્તં (ખુ॰ પા॰ ૬.૩; સુ॰ નિ॰ ૨૨૬) વા કથેતિ. એવં તેસુ તેસુ ઠાનેસુ ‘‘અઞ્ઞં કથેસ્સામી’’તિ અઞ્ઞં કથેન્તોપિ ‘‘અઞ્ઞં કથેમી’’તિ ન જાનાતિ. ભિક્ખૂ તસ્સ કથં સુત્વા સત્થુ આરોચેસું – ‘‘કિં, ભન્તે, લાળુદાયિસ્સ મઙ્ગલામઙ્ગલટ્ઠાનેસુ ગમનેન, અઞ્ઞસ્મિં કથેતબ્બે અઞ્ઞમેવ કથેતી’’તિ. સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવેસ એવં કથેતિ, પુબ્બેપિ અઞ્ઞસ્મિં કથેતબ્બે અઞ્ઞમેવ કથેસી’’તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે કિર બારાણસિયં અગ્ગિદત્તસ્સ નામ બ્રાહ્મણસ્સ પુત્તો સોમદત્તકુમારો નામ રાજાનં ઉપટ્ઠહિ. સો રઞ્ઞો પિયો અહોસિ મનાપો. બ્રાહ્મણો પન કસિકમ્મં નિસ્સાય જીવતિ. તસ્સ દ્વેયેવ ગોણા અહેસું. તેસુ એકો મતો. બ્રાહ્મણો પુત્તં આહ – ‘‘તાત, સોમદત્ત, રાજાનં મે યાચિત્વા એકં ગોણં આહરા’’તિ. સોમદત્તો ‘‘સચાહં રાજાનં યાચિસ્સામિ, લહુભાવો મે પઞ્ઞાયિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘તુમ્હેયેવ, તાત, રાજાનં યાચથા’’તિ વત્વા ‘‘તેન હિ, તાત, મં ગહેત્વા યાહી’’તિ વુત્તો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં બ્રાહ્મણો દન્ધપઞ્ઞો અભિક્કમાદિવચનમત્તમ્પિ ન જાનાતિ, અઞ્ઞસ્મિં વત્તબ્બે અઞ્ઞમેવ વદતિ, સિક્ખાપેત્વા પન નં નેસ્સામી’’તિ. સો તં આદાય બીરણત્થમ્ભકં નામ સુસાનં ગન્ત્વા તિણકલાપે બન્ધિત્વા ‘‘અયં રાજા, અયં ઉપરાજા, અયં સેનાપતી’’તિ નામાનિ કત્વા પટિપાટિયા પિતુ દસ્સેત્વા ‘‘તુમ્હેહિ રાજકુલં ગન્ત્વા એવં અભિક્કમિતબ્બં, એવં પટિક્કમિતબ્બં, એવં નામ રાજા વત્તબ્બો, એવં નામ ઉપરાજા, રાજાનં પન ઉપસઙ્કમિત્વા ‘જયતુ ભવં, મહારાજા’તિ વત્વા એવં ઠત્વા ઇમં ગાથં વત્વા ગોણં યાચેય્યાથા’’તિ ગાથં ઉગ્ગણ્હાપેસિ –

‘‘દ્વે મે ગોણા મહારાજ, યેહિ ખેત્તં કસામસે;
તેસુ એકો મતો દેવ, દુતિયં દેહિ ખત્તિયા’’તિ.

સો હિ સંવચ્છરમત્તેન તં ગાથં પગુણં કત્વા પગુણભાવં પુત્તસ્સ આરોચેત્વા ‘‘તેન હિ, તાત, કઞ્ચિદેવ પણ્ણાકારં આદાય આગચ્છથ, અહં પુરિમતરં ગન્ત્વા રઞ્ઞો સન્તિકે ઠસ્સામી’’તિ વુત્તે ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ પણ્ણાકારં ગહેત્વા સોમદત્તસ્સ રઞ્ઞો સન્તિકે ઠિતકાલે ઉસ્સાહપ્પત્તો રાજકુલં ગન્ત્વા રઞ્ઞા તુટ્ઠચિત્તેન કતપટિસમ્મોદનો, ‘‘તાત, ચિરસ્સં વત આગતત્થ, ઇદમાસનં નિસીદિત્વા વદથ, યેનત્થો’’તિ વુત્તે ઇમં ગાથમાહ –

‘‘દ્વે મે ગોણા મહારાજ, યેહિ ખેત્તં કસામસે;
તેસુ એકો મતો દેવ, દુતિયં ગણ્હ ખત્તિયા’’તિ.

રઞ્ઞા ‘‘કિં વદેસિ, તાત, પુન વદેહી’’તિ વુત્તેપિ તમેવ ગાથં આહ. રાજા તેન વિરજ્ઝિત્વા કથિતભાવં ઞત્વા સિતં કત્વા, ‘‘સોમદત્ત, તુમ્હાકં ગેહે બહૂ મઞ્ઞે ગોણા’’તિ વત્વા ‘‘તુમ્હેહિ દિન્ના બહૂ ભવિસ્સન્તિ, દેવા’’તિ વુત્તે બોધિસત્તસ્સ તુસ્સિત્વા બ્રાહ્મણસ્સ સોળસ ગોણે અલઙ્કારભણ્ડકં નિવાસગામઞ્ચસ્સ બ્રહ્મદેય્યં દત્વા મહન્તેન યસેન બ્રાહ્મણં ઉય્યોજેસીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા ‘‘તદા રાજા આનન્દો અહોસિ, બ્રાહ્મણો લાળુદાયી, સોમદત્તો પન અહમેવા’’તિ જાતકં સમોધાનેત્વા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ અત્તનો અપ્પસ્સુતતાય અઞ્ઞસ્મિં વત્તબ્બે અઞ્ઞમેવ વદતિ. અપ્પસ્સુતપુરિસો હિ બલિબદ્દસદિસો નામ હોતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫૨.‘‘અપ્પસ્સુતાયં પુરિસો, બલિબદ્દોવ જીરતિ;
મંસાનિ તસ્સ વડ્ઢન્તિ, પઞ્ઞા તસ્સ ન વડ્ઢતી’’તિ.

તત્થ **અપ્પસ્સુતાય**ન્તિ એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા પણ્ણાસકાનં. અથ વા પન વગ્ગાનં સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા સુત્તન્તાનં વાપિ અભાવેન અપ્પસ્સુતો અયં. કમ્મટ્ઠાનં પન ઉગ્ગહેત્વા અનુયુઞ્જન્તો બહુસ્સુતોવ. **બલિબદ્દોવ જીરતી**તિ યથા હિ બલિબદ્દો જીરમાનો વડ્ઢમાનો નેવ માતુ, ન પિતુ, ન સેસઞાતકાનં અત્થાય વડ્ઢતિ, અથ ખો નિરત્થકમેવ જીરતિ, એવમેવં અયમ્પિ ન ઉપજ્ઝાયવત્તં કરોતિ, ન આચરિયવત્તં, ન આગન્તુકવત્તાદીનિ, ન ભાવનારામતં અનુયુઞ્જતિ, નિરત્થકમેવ જીરતિ, **મંસાનિ તસ્સ વડ્ઢન્તી**તિ યથા બલિબદ્દસ્સ ‘‘યુગનઙ્ગલાદીનિ વહિતું અસમત્થો એસો’’તિ અરઞ્ઞે વિસ્સટ્ઠસ્સ તત્થેવ વિચરન્તસ્સ ખાદન્તસ્સ પિવન્તસ્સ મંસાનિ વડ્ઢન્તિ, એવમેવ ઇમસ્સાપિ ઉપજ્ઝાયાદીહિ વિસ્સટ્ઠસ્સ સઙ્ઘં નિસ્સાય ચત્તારો પચ્ચયે લભિત્વા ઉદ્ધવિરેચનાદીનિ કત્વા કાયં પોસેન્તસ્સ મંસાનિ વડ્ઢન્તિ, થૂલસરીરો હુત્વા વિચરતિ. **પઞ્ઞા તસ્સા**તિ લોકિયલોકુત્તરા પનસ્સ પઞ્ઞા એકઙ્ગુલમત્તાપિ **ન વડ્ઢતિ**, અરઞ્ઞે પન ગચ્છલતાદીનિ વિય છ દ્વારાનિ નિસ્સાય તણ્હા ચેવ નવવિધમાનો ચ વડ્ઢતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને મહાજનો સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણીતિ.

લાળુદાયિત્થેરવત્થુ સત્તમં.

૮. ઉદાનવત્થુ

અનેકજાતિસંસારન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા બોધિરુક્ખમૂલે નિસિન્નો ઉદાનવસેન ઉદાનેત્વા અપરભાગે આનન્દત્થેરેન પુટ્ઠો કથેસિ.

સો હિ બોધિરુક્ખમૂલે નિસિન્નો સૂરિયે અનત્થઙ્ગતેયેવ મારબલં વિદ્ધંસેત્વા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસપટિચ્છાદકં તમં પદાલેત્વા મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેત્વા પચ્છિમયામે સત્તેસુ કારુઞ્ઞતં પટિચ્ચ પચ્ચયાકારે ઞાણં ઓતારેત્વા તં અનુલોમપટિલોમવસેન સમ્મસન્તો અરુણુગ્ગમનવેલાય સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝિત્વા અનેકેહિ બુદ્ધસતસહસ્સેહિ અવિજહિતં ઉદાનં ઉદાનેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૫૩.''અનેકજાતિસંસારં, સન્ધાવિસ્સં અનિબ્બિસં;
ગહકારં ગવેસન્તો, દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુનં.

૧૫૪.''ગહકારક દિટ્ઠોસિ, પુન ગેહં ન કાહસિ;
સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા, ગહકૂટં વિસઙ્ખતં;
વિસઙ્ખારગતં ચિત્તં, તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા''તિ.

તત્થ **ગહકારં ગવેસન્તો**તિ અહં ઇમસ્સ અત્તભાવસઙ્ખાતસ્સ ગેહસ્સ કારકં તણ્હાવડ્ઢકિં ગવેસન્તો યેન ઞાણેન સક્કા તં દટ્ઠું , તસ્સ બોધિઞાણસ્સત્થાય દીપઙ્કરપાદમૂલે કતાભિનીહારો એત્તકં કાલં **અનેકજાતિસંસારં** અનેકજાતિસતસહસ્સસઙ્ખાતં ઇમં સંસારવટ્ટં **અનિબ્બિસં** તં ઞાણં અવિન્દન્તો અલભન્તોયેવ **સન્ધાવિસ્સં** સંસરિં, અપરાપરં અનુવિચરિન્તિ અત્થો. **દુક્ખા જાતિ પુનપ્પુન**ન્તિ ઇદં ગહકારકગવેસનસ્સ કારણવચનં. યસ્મા જરાબ્યાધિમરણમિસ્સિતાય જાતિ નામેસા પુનપ્પુનં ઉપગન્તું દુક્ખા, ન ચ સા તસ્મિં અદિટ્ઠે નિવત્તતિ. તસ્મા તં ગવેસન્તો સન્ધાવિસ્સન્તિ અત્થો. **દિટ્ઠોસી**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝન્તેન મયા ઇદાનિ દિટ્ઠોસિ. **પુન ગેહ**ન્તિ પુન ઇમસ્મિં સંસારવટ્ટે અત્તભાવસઙ્ખાતં મમ ગેહં **ન કાહસિ**. **સબ્બા તે ફાસુકા ભગ્ગા**તિ તવ સબ્બા અવસેસા કિલેસફાસુકા મયા ભગ્ગા. **ગહકૂટં વિસઙ્ખત**ન્તિ ઇમસ્સ તયા કતસ્સ અત્તભાવગેહસ્સ અવિજ્જાસઙ્ખાતં કણ્ણિકમણ્ડલમ્પિ મયા વિદ્ધંસિતં. **વિસઙ્ખારગતં ચિત્ત**ન્તિ ઇદાનિ મમ ચિત્તં વિસઙ્ખારં નિબ્બાનં આરમ્મણકરણવસેન ગતં અનુપવિટ્ઠં. **તણ્હાનં ખયમજ્ઝગા**તિ તણ્હાનં ખયસઙ્ખાતં અરહત્તં અધિગતોસ્મીતિ.

ઉદાનવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. મહાધનસેટ્ઠિપુત્તવત્થુ

અચરિત્વાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ઇસિપતને મિગદાયે વિહરન્તો મહાધનસેટ્ઠિપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર બારાણસિયં અસીતિકોટિવિભવે કુલે નિબ્બત્તિ. અથસ્સ માતાપિતરો ચિન્તેસું – ''અમ્હાકં કુલે મહાભોગક્ખન્ધો, પુત્તસ્સ નો હત્થે ઠપેત્વા યથાસુખં પરિભોગં કરિસ્સામ, અઞ્ઞેન કમ્મેન કિચ્ચં નત્થી''તિ. તં નચ્ચગીતવાદિતમત્તમેવ સિક્ખાપેસું. તસ્મિંયેવ નગરે અઞ્ઞસ્મિં અસીતિકોટિવિભવે કુલે એકા ધીતાપિ નિબ્બત્તિ. તસ્સાપિ માતાપિતરો તથેવ ચિન્તેત્વા તં નચ્ચગીતવાદિતમત્તમેવ સિક્ખાપેસું. તેસં વયપ્પત્તાનં આવાહવિવાહો અહોસિ. અથ નેસં અપરભાગે માતાપિતરો કાલમકંસુ. દ્વેઅસીતિકોટિધનં એકસ્મિંયેવ ગેહે અહોસિ. સેટ્ઠિપુત્તો દિવસસ્સ તિક્ખત્તું રઞ્ઞો ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ. અથ તસ્મિં નગરે ધુત્તા ચિન્તેસું – ''સચાયં સેટ્ઠિપુત્તો સુરાસોણ્ડો ભવિસ્સતિ, અમ્હાકં ફાસુકં ભવિસ્સતિ, ઉગ્ગણ્હાપેમ નં સુરાસોણ્ડભાવ''ન્તિ. તે સુરં આદાય ખજ્જકમંસે ચેવ લોણસક્ખરા ચ દુસ્સન્તે બન્ધિત્વા મૂલકન્દે ગહેત્વા તસ્સ રાજકુલતો આગચ્છન્તસ્સ મગ્ગં ઓલોકયમાના નિસીદિત્વા તં આગચ્છન્તં દિસ્વા સુરં પિવિત્વા લોણસક્ખરં મુખે ખિપિત્વા મૂલકન્દં ડંસિત્વા ''વસ્સસતં જીવ

સામિ, સેટ્ઠિપુત્ત, તં નિસ્સાય મયં ખાદનપિવનસમત્થા ભવેય્યામા''તિ આહંસુ. સો તેસં વચનં સુત્વા પચ્છતો આગચ્છન્તં ચૂળૂપટ્ઠાકં પુચ્છિ – ''કિં એતે પિવન્તી''તિ. એકં પાનકં, સામીતિ. મનાપજાતિકં એતન્તિ. સામિ, ઇમસ્મિં જીવલોકે ઇમિના સદિસં પાતબ્બયુત્તકં નામ નત્થીતિ. સો ''એવં સન્તે મયાપિ પાતું વટ્ટતી''તિ થોકં થોકં આહરાપેત્વા પિવતિ. અથસ્સ નચિરસ્સેવ તે ધુત્તા પિવનભાવં ઞત્વા તં પરિવારયિંસુ. ગચ્છન્તે કાલે પરિવારો મહા અહોસિ. સો સતેનપિ સતદ્વયેનપિ સુરં આહરાપેત્વા પિવન્તો ઇમિના અનુક્કમેનેવ નિસિન્નટ્ઠાનાદીસુ કહાપણરાસિં ઠપેત્વા સુરં પિવન્તો ''ઇમિના માલા આહરથ, ઇમિના ગન્ધે, અયં જનો જુતે છેકો, અયં નચ્ચે, અયં ગીતે, અયં વાદિતે. ઇમસ્સ સહસ્સં દેથ, ઇમસ્સ દ્વે સહસ્સાની''તિ એવં વિકિરન્તો નચિરસ્સેવ અત્તનો સન્તકં અસીતિકોટિધનં ખેપેત્વા ''ખીણં તે, સામિ, ધન''ન્તિ વુત્તે કિં ભરિયાય મે સન્તકં નત્થીતિ. અત્થિ, સામીતિ . તેન હિ તં આહરથાતિ. તમ્પિ તથેવ ખેપેત્વા અનુપુબ્બેન ખેત્તઆરામુય્યાનયોગ્ગાદિકમ્પિ અન્તમસો ભાજનભણ્ડકમ્પિ અત્થરણપાવુરણનિસીદનમ્પિ સબ્બં અત્તનો સન્તકં વિક્કિણિત્વા ખાદિ. અથ નં મહલ્લકકાલે યેહિસ્સ કુલસન્તકં ગેહં વિક્કિણિત્વા ગહિતં, તે તં ગેહા નીહરિંસુ. સો ભરિયં આદાય પરજનસ્સ ગેહભિત્તિં નિસ્સાય વસન્તો કપાલખણ્ડં આદાય ભિક્ખાય ચરિત્વા જનસ્સ ઉચ્છિટ્ઠકં ભુઞ્જિતું આરભિ.

અથ નં એકદિવસં આસનસાલાય દ્વારે ઠત્વા દહરસામણેરેહિ દિય્યમાનં ઉચ્છિટ્ઠકભોજનં પટિગ્ગણ્હન્તં દિસ્વા સત્થા સિતં પાત્વાકાસિ. અથ નં આનન્દત્થેરો સિતકારણં પુચ્છિ. સત્થા સિતકારણં કથેન્તો ''પસ્સાનન્દ, ઇમં મહાધનસેટ્ઠિપુત્તં ઇમસ્મિં નગરે દ્વેઅસીતિકોટિધનં ખેપેત્વા ભરિયં આદાય ભિક્ખાય ચરન્તં. સચે હિ અયં પઠમવયે ભોગે અખેપેત્વા કમ્મન્તે પયોજયિસ્સ, ઇમસ્મિંયેવ નગરે અગ્ગસેટ્ઠિ અભવિસ્સ. સચે પન નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સ, અરહત્તં પાપુણિસ્સ, ભરિયાપિસ્સ અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિસ્સ. સચે મજ્ઝિમવયે ભોગે અખેપેત્વા કમ્મન્તે પયોજયિસ્સ, દુતિયસેટ્ઠિ અભવિસ્સ, નિક્ખમિત્વા પબ્બજન્તો અનાગામી અભવિસ્સ. ભરિયાપિસ્સ સકદાગામિફલે પતિટ્ઠહિસ્સ. સચે પચ્છિમવયે ભોગે અખેપેત્વા કમ્મન્તે પયોજયિસ્સ, તતિયસેટ્ઠિ અભવિસ્સ, નિક્ખમિત્વા પબ્બજન્તોપિ સકદાગામી અભવિસ્સ , ભરિયાપિસ્સ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિસ્સ. ઇદાનિ પનેસ ગિહિભોગતોપિ પરિહીનો સામઞ્ઞતોપિ. પરિહાયિત્વા ચ પન સુક્ખપલ્લલે કોઞ્ચસકુણો વિય જાતો''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૫૫.''અચરિત્વા બ્રહ્મચરિયં, અલદ્ધા યોબ્બને ધનં;
જિણ્ણકોઞ્ચાવ ઝાયન્તિ, ખીણમચ્છેવ પલ્લલે.

૧૫૬.''અચરિત્વા બ્રહ્મચરિયં, અલદ્ધા યોબ્બને ધનં;
સેન્તિ ચાપાતિખીણાવ, પુરાણાનિ અનુત્થુન''ન્તિ.

તત્થ **અચરિત્વા**તિ બ્રહ્મચરિયવાસં અવસિત્વા. **યોબ્બને**તિ અનુપ્પન્ને વા ભોગે ઉપ્પાદેતું ઉપ્પન્ને વા ભોગે રક્ખિતું સમત્થકાલે ધનમ્પિ અલભિત્વા. **ખીણમચ્છે**તિ તે એવરૂપા બાલા ઉદકસ્સ અભાવા ખીણમચ્છે **પલ્લલે** પરિક્ખીણપત્તા **જિણ્ણકોઞ્ચા** વિય અવઝાયન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – પલ્લલે ઉદકસ્સ અભાવો વિય હિ ઇમેસં વસનટ્ઠાનસ્સ અભાવો, મચ્છાનં ખીણભાવો વિય ઇમેસં ભોગાનં અભાવો, ખીણપત્તાનં કોઞ્ચાનં ઉપ્પતિત્વા ગમનાભાવો વિય ઇમેસં ઇદાનિ જલથલપથાદીહિ ભોગે સણ્ઠાપેતું અસમત્થભાવો. તસ્મા તે ખીણપત્તા કોઞ્ચા વિય એત્થેવ બજ્ઝિત્વા અવઝાયન્તીતિ. **ચાપાતિખીણાવા**તિ ચાપતો અતિખીણા, ચાપા વિનિમુત્તાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા ચાપા વિનિમુત્તા સરા યથાવેગં ગન્ત્વા પતિતા, તં ગહેત્વા ઉક્ખિપન્તે અસતિ તત્થેવ ઉપચિકાનં

ભત્તં હોન્તિ, એવં ઇમેપિ તયો વયે અતિક્કન્તા ઇદાનિ અત્તાનં ઉદ્ધરિતું અસમત્થતાય મરણં ઉપગમિસ્સન્તિ. તેન વુત્તં – ‘‘સેન્તિ ચાપાતિખીણાવા’’તિ. **પુરાણાનિ અનુત્થુનન્**તિ ‘‘ઇતિ અમ્હેહિ ખાદિતં ઇતિ પીત’’ન્તિ પુબ્બે કતાનિ ખાદિતપિવિતનચ્ચગીતવાદિતાદીનિ અનુત્થુનન્તા સોચન્તા અનુસોચન્તા સેન્તીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહાધનસેટ્ઠિપુત્તવત્થુ નવમં.

જરાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકાદસમો વગ્ગો.

૧૨. અત્તવગ્ગો

૧. બોધિરાજકુમારવત્થુ

અત્તાનઞ્ચેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ભેસકળાવને વિહરન્તો બોધિરાજકુમારં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર પથવીતલે અઞ્ઞેહિ પાસાદેહિ અસદિસરૂપં આકાસે ઉપ્પતમાનં વિય કોકનુદં નામ પાસાદં કારેત્વા વડ્ઢકિં પુચ્છિ – ''કિં તયા અઞ્ઞત્થાપિ એવરૂપો પાસાદો કતપુબ્બો, ઉદાહુ પઠમસિપ્પમેવ તે ઇદ''ન્તિ. ''પઠમસિપ્પમેવ, દેવા''તિ ચ વુત્તે ચિન્તેસિ – ''સચે અયં અઞ્ઞસ્સપિ એવરૂપં પાસાદં કરિસ્સતિ, અયં પાસાદો અનચ્છરિયો ભવિસ્સતિ. ઇમં મયા મારેતું વા હત્થપાદે વાસ્સ છિન્દિતું અક્ખીનિ વા ઉપ્પાટેતું વટ્ટતિ, એવં અઞ્ઞસ્સ પાસાદં ન કરિસ્સતી''તિ. સો તમત્થં અત્તનો પિયસહાયકસ્સ સઞ્જીવકપુત્તસ્સ નામ માણવકસ્સ કથેસિ. સો ચિન્તેસિ – ''નિસ્સંસયં એસ વડ્ઢકિં નાસેસ્સતિ, અનગ્ઘો સિપ્પી, સો મયિ પસ્સન્તે મા નસ્સતુ, સઞ્ઞમસ્સ દસ્સામી''તિ. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા ''પાસાદે તે કમ્મં નિટ્ઠિતં, નો''તિ પુચ્છિત્વા ''નિટ્ઠિત''ન્તિ વુત્તે ''રાજકુમારો તં નાસેતુકામો અત્તાનં રક્ખેય્યાસી''તિ આહ . વડ્ઢકીપિ ''ભદ્દકં તે, સામિ, કતં મમ આરોચેન્તેન, અહમેત્થ કત્તબ્બં જાનિસ્સામી''તિ વત્વા ''કિં, સમ્મ, અમ્હાકં પાસાદે કમ્મં નિટ્ઠિત''ન્તિ રાજકુમારેન પુટ્ઠો ''ન તાવ, દેવ, નિટ્ઠિતં, બહુ અવસિટ્ઠ''ન્તિ આહ. કિં કમ્મં નામ અવસિટ્ઠન્તિ? પચ્છા, દેવ, આચિક્ખિસ્સામિ, દારૂનિ તાવ આહરાપેથાતિ. કિં દારૂનિ નામાતિ? નિસ્સારાનિ સુક્ખદારૂનિ, દેવાતિ. સો આહરાપેત્વા અદાસિ. અથ નં આહ – ''દેવ, તે ઇતો પટ્ઠાય મમ સન્તિકં નાગન્તબ્બં. કિં કારણા? સુખુમકમ્મં કરોન્તસ્સ હિ અઞ્ઞેહિ સદ્ધિં સલ્લપન્તસ્સ મે કમ્મવિક્ખેપો હોતિ, આહારવેલાયં પન મે ભરિયાવ આહારં આહરિસ્સતી''તિ. રાજકુમારોપિ ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિ. સોપિ એકસ્મિં ગબ્ભે નિસીદિત્વા તાનિ દારૂનિ તચ્છેત્વા અત્તનો પુત્તદારસ્સ અન્તો નિસીદનયોગ્ગં ગરુળસકુણં કત્વા આહારવેલાય પન ભરિયં આહ – ''ગેહે વિજ્જમાનકં સબ્બં વિક્કિણિત્વા હિરઞ્ઞસુવણ્ણં ગણ્હાહી''તિ. રાજકુમારોપિ વડ્ઢકિસ્સ અનિક્ખમનત્થાય ગેહં પરિક્ખિપિત્વા આરક્ખં ઠપેસિ. વડ્ઢકીપિ સકુણસ્સ નિટ્ઠિતકાલે ''અજ્જ સબ્બેપિ દારકે ગહેત્વા આગચ્છેય્યાસી''તિ ભરિયં વત્વા ભુત્તપાતરાસો પુત્તદારં સકુણસ્સ કુચ્છિયં નિસીદાપેત્વા વાતપાનેન નિક્ખમિત્વા પલાયિ. સો તેસં, ''દેવ, વડ્ઢકી પલાયતી''તિ કન્દન્તાનંયેવ ગન્ત્વા હિમવન્તે ઓતરિત્વા એકં નગરં માપેત્વા કટ્ઠવાહનરાજા નામ જાતો.

રાજકુમારોપિ ''પાસાદમહં કરિસ્સામી''તિ સત્થારં નિમન્તેત્વા પાસાદે ચતુજ્જાતિયગન્ધેહિ પરિભણ્ડિકં કત્વા પઠમઉમ્મારતો પટ્ઠાય ચેલપટિકં પત્થરિ. સો કિર અપુત્તકો, તસ્મા ''સચાહં પુત્તં વા ધીતરં વા લચ્છામિ, સત્થા ઇમં અક્કમિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા પત્થરિ. સો સત્થરિ આગતે સત્થારં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પત્તં ગહેત્વા ''પવિસથ, ભન્તે''તિ આહ. સત્થા ન પાવિસિ, સો દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ યાચિ. સત્થા અપવિસિત્વાવ આનન્દત્થેરં ઓલોકેસિ. થેરો ઓલોકિતસઞ્ઞાયેવ વત્થાનં અનક્કમનભાવં ઞત્વા તં ''સંહરતુ, રાજકુમાર, દુસ્સાનિ, ન ભગવા ચેલપટિકં અક્કમિસ્સતિ, પચ્છિમજનતં તથાગતો ઓલોકેતી''તિ દુસ્સાનિ સંહરાપેસિ. સો દુસ્સાનિ સંહરિત્વા સત્થારં અન્તોનિવેસનં પવેસત્વા યાગુખજ્જકેન સમ્માનેત્વા એકમન્તં નિસિન્નો વન્દિત્વા આહ – ''ભન્તે, અહં તુમ્હાકં ઉપકારકો તિક્ખત્તું સરણં ગતો, કુચ્છિગતો ચ કિરમ્હિ એકવારં સરણં ગતો, દુતિયં તરુણદારકકાલે, તતિયં વિઞ્ઞુભાવં પત્તકાલે. તસ્સ મે કસ્મા ચેલપટિકં ન અક્કમિત્થા''તિ? ''કિં પન ત્વં, કુમાર, ચિન્તેત્વા ચેલાનિ અત્થરી''તિ? ''સચે પુત્તં વા ધીતરં વા લચ્છામિ, સત્થા મે ચેલપટિકં અક્કમિસ્સતી''તિ ઇદં ચિન્તેત્વા,

ભન્તેતિ. તેનેવાહં તં ન અક્કમિન્તિ. ‘‘કિં પનાહં, ભન્તે, પુત્તં વા ધીતરં વા નેવ લચ્છામી’’તિ? ‘‘આમ, કુમારા’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? ‘‘પુરિમકઅત્તભાવે જાયાય સદ્ધિં પમાદં આપન્નત્તા’’તિ. ‘‘કસ્મિં કાલે, ભન્તે’’તિ? અથસ્સ સત્થા અતીતં આહરિત્વા દસ્સેસિ –

અતીતે કિર અનેકસતા મનુસ્સા મહતિયા નાવાય સમુદ્દં પક્ખન્દિંસુ. નાવા સમુદ્દમજ્ઝે ભિજ્જિ. દ્વે જયમ્પતિકા એકં ફલકં ગહેત્વા અન્તરદીપકં પવિસિંસુ, સેસા સબ્બે તત્થેવ મરિંસુ. તસ્મિં ખો પન દીપકે મહાસકુણસઙ્ઘો વસતિ. તે અઞ્ઞં ખાદિતબ્બકં અદિસ્વા છાતજ્ઝત્તા સકુણઅણ્ડાનિ અઙ્ગારેસુ પચિત્વા ખાદિંસુ, તેસુ અપ્પહોન્તેસુ સકુણચ્છાપે ગહેત્વા ખાદિંસુ. એવં પઠમવયેપિ મજ્ઝિમવયેપિ પચ્છિમવયેપિ ખાદિંસુયેવ. એકસ્મિમ્પિ વયે અપ્પમાદં નાપજ્જિંસુ, એકોપિ ચ નેસં અપ્પમાદં નાપજ્જિ.

સત્થા ઇદં તસ્સ પુબ્બકમ્મં દસ્સેત્વા ‘‘સચે હિ ત્વં, કુમાર, તદા એકસ્મિમ્પિ વયે ભરિયાય સદ્ધિં અપ્પમાદં આપજ્જિસ્સ, એકસ્મિમ્પિ વયે પુત્તો વા ધીતા વા ઉપ્પજ્જેય્ય. સચે પન વો એકોપિ અપ્પમત્તો અભવિસ્સ, તં પટિચ્ચ પુત્તો વા ધીતા વા ઉપ્પજ્જિસ્સ. કુમાર, અત્તાનઞ્હિ પિયં મઞ્ઞમાનેન તીસુપિ વયેસુ અપ્પમત્તેન અત્તા રક્ખિતબ્બો, એવં અસક્કોન્તેન એકવયેપિ રક્ખિતબ્બોયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫૭.‘‘અત્તાનઞ્ચે પિયં જઞ્ઞા, રક્ખેય્ય નં સુરક્ખિતં;
તિણ્ણં અઞ્ઞતરં યામં, પટિજગ્ગેય્ય પણ્ડિતો’’તિ.

તત્થ **યામ**ન્તિ સત્થા અત્તનો ધમ્મિસ્સરતાય દેસનાકુસલતાય ચ ઇધ તિણ્ણં વયાનં અઞ્ઞતરં વયં યામન્તિ કત્વા દેસેસિ, તસ્મા એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. સચે **અત્તાનં પિયં** જાનેય્ય, **રક્ખેય્ય નં સુરક્ખિત**ન્તિ યથા સો સુરક્ખિતો હોતિ, એવં નં રક્ખેય્ય. તત્થ સચે ગીહી સમાનો ‘‘અત્તાનં રક્ખિસ્સામી’’તિ ઉપરિપાસાદતલે સુસંવુતં ગબ્ભં પવિસિત્વા સમ્પન્નારક્ખો હુત્વા વસન્તોપિ, પબ્બજિતો હુત્વા સુસંવુતે પિહિતદ્વારવાતપાને લેણે વિહરન્તોપિ અત્તાનં ન રક્ખતિયેવ. ગિહી પન સમાનો યથાબલં દાનસીલાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તો, પબ્બજિતો વા પન વત્તપટિવત્તપરિયત્તિમનસિકારેસુ ઉસ્સુક્કં આપજ્જન્તો અત્તાનં રક્ખતિ નામ. એવં તીસુ વયેસુ અસક્કોન્તો અઞ્ઞતરસ્મિમ્પિ વયે પણ્ડિતપુરિસો અત્તાનં પટિજગ્ગતિયેવ. સચે હિ ગિહિભૂતો પઠમવયે ખિડ્ડાપસુતતાય કુસલં કાતું ન સક્કોતિ, મજ્ઝિમવયે અપ્પમત્તેન હુત્વા કુસલં કાતબ્બં. સચે મજ્ઝિમવયે પુત્તદારં પોસેન્તો કુસલં કાતું ન સક્કોતિ, પચ્છિમવયે કાતબ્બમેવ. એવમ્પિ કરોન્તેન અત્તા પટિજગ્ગિતોવ હોતિ. એવં અકરોન્તસ્સ પન અત્તા પિયો નામ ન હોતિ, અપાયપરાયણમેવ નં કરોતિ. સચે પન પબ્બજિતો પઠમવયે સજ્ઝાયં કરોન્તો ધારેન્તો વાચેન્તો વત્તપટિવત્તં કરોન્તો પમાદં આપજ્જતિ, મજ્ઝિમવયે અપ્પમત્તેન સમણધમ્મો કાતબ્બો. સચે પઠમવયે ઉગ્ગહિતપરિયત્તિયા અટ્ઠકથં વિનિચ્છયં કારણાકારણઞ્ચ પુચ્છન્તો મજ્ઝિમવયે પમાદં આપજ્જતિ, પચ્છિમવયે અપ્પમત્તેન સમણધમ્મો કાતબ્બોયેવ. એવમ્પિ કરોન્તેન અત્તા પટિજગ્ગિતોવ હોતિ. એવં અકરોન્તસ્સ પન અત્તા પિયો નામ ન હોતિ, પચ્છાનુતાપેનેવ નં તાપેતીતિ.

દેસનાવસાને બોધિરાજકુમારો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

બોધિરાજકુમારવત્થુ પઠમં.

૨. ઉપનન્દસક્યપુત્તત્થેરવત્થુ

અત્તાનમેવ પઠમન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉપનન્દં સક્યપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર થેરો ધમ્મકથં કથેતું છેકો. તસ્સ અપ્પિચ્છતાદિપટિસંયુત્તં ધમ્મકથં સુત્વા બહૂ ભિક્ખુ તં તિચીવરેહિ પૂજેત્વા ધુતઙ્ગાનિ સમાદિયિંસુ. તેહિ વિસ્સટ્ઠપરિક્ખારે સોયેવ ગણ્હિ. સો એકસ્મિં અન્તોવસ્સે ઉપકટ્ઠે જનપદં અગમાસિ. અથ નં એકસ્મિં વિહારે દહરસામણેરા ધમ્મકથિકપેમેન, ''ભન્તે, ઇધ વસ્સં ઉપેથા''તિ વદિંસુ. ''ઇધ કિત્તકં વસ્સાવાસિકં લબ્ભતી''તિ પુચ્છિત્વા તેહિ ''એકેકો સાટકો''તિ વુત્તે તત્થ ઉપાહના ઠપેત્વા અઞ્ઞં વિહારં અગમાસિ . દુતિયં વિહારં ગન્ત્વા ''ઇધ કિં લબ્ભતી''તિ પુચ્છિત્વા ''દ્વે સાટકા''તિ વુત્તે કત્તરયટ્ઠિં ઠપેસિ. તતિયં વિહારં ગન્ત્વા ''ઇધ કિં લબ્ભતી''તિ પુચ્છિત્વા ''તયો સાટકા''તિ વુત્તે તત્થ ઉદકતુમ્બં ઠપેસિ. ચતુત્થં વિહારં ગન્ત્વા ''ઇધ કિં લબ્ભતી''તિ પુચ્છિત્વા ''ચત્તારો સાટકા''તિ વુત્તે ''સાધુ ઇધ વસિસ્સામી''તિ તત્થ વસ્સં ઉપગન્ત્વા ગહટ્ઠાનઞ્ચેવ ભિક્ખૂનઞ્ચ ધમ્મકથં કથેસિ. તે નં બહૂહિ વત્થેહિ ચેવ ચીવરેહિ ચ પૂજેસું. સો વુટ્ઠવસ્સો ઇતરેસુપિ વિહારેસુ સાસનં પેસેત્વા ''મયા પરિક્ખારસ્સ ઠપિતત્તા વસ્સાવાસિકં લદ્ધબ્બં, તં મે પહિણન્તૂ''તિ સબ્બં આહરાપેત્વા યાનકં પૂરેત્વા પાયાસિ.

અથેકસ્મિં વિહારે દ્વે દહરભિક્ખૂ દ્વે સાટકે એકઞ્ચ કમ્બલં લભિત્વા ''તુય્હં સાટકા હોન્તુ, મય્હં કમ્બલો''તિ ભાજેતું અસક્કોન્તા મગ્ગસમીપે નિસીદિત્વા વિવદન્તિ. તે તં થેરં આગચ્છન્તં દિસ્વા, ''ભન્તે, તુમ્હે નો ભાજેત્વા દેથા''તિ વદિંસુ. તુમ્હેયેવ ભાજેથાતિ. ન સક્કોમ, ભન્તે, તુમ્હેયેવ નો ભાજેત્વા દેથાતિ. તેન હિ મમ વચને ઠસ્સથાતિ. આમ, ઠસ્સામાતિ. ''તેન હિ સાધૂ''તિ તેસં દ્વે સાટકે દત્વા ''અયં ધમ્મકથં કથેન્તાનં અમ્હાકં પારુપનારહો''તિ મહગ્ઘં કમ્બલં આદાય પક્કામિ. દહરભિક્ખૂ વિપ્પટિસારિનો હુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ તુમ્હાકં સન્તકં ગહેત્વા તુમ્હે વિપ્પટિસારિનો કરોતિ, પુબ્બેપિ અકાસિયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતસ્મિં અનુતીરચારી ચ ગમ્ભીરચારી ચાતિ દ્વે ઉદ્દા મહન્તં રોહિતમચ્છં લભિત્વા ''મય્હં સીસં હોતુ, તવ નઙ્ગુટ્ઠ''ન્તિ વિવાદાપન્ના ભાજેતું અસક્કોન્તા એકં સિઙ્ગાલં દિસ્વા આહંસુ – ''માતુલ, ઇમં નો ભાજેત્વા દેહી''તિ. અહં રઞ્ઞા વિનિચ્છયટ્ઠાને ઠપિતો, તત્થ ચિરં નિસીદિત્વા જઙ્ઘવિહારત્થાય આગતોમ્હિ, ઇદાનિ મે ઓકાસો નત્થીતિ. માતુલ, મા એવં કરોથ, ભાજેત્વા એવ નો દેથાતિ. મમ વચને ઠસ્સથાતિ. ઠસ્સામ, માતુલાતિ. ''તેન હિ સાધૂ''તિ સો સીસં છિન્દિત્વા એકમન્તે અકાસિ, નઙ્ગુટ્ઠં એકમન્તે. કત્વા ચ પન, ''તાતા, યેન વો અનુતીરે ચરિતં, સો નઙ્ગુટ્ઠં ગણ્હાતુ. યેન ગમ્ભીરે ચરિતં, તસ્સ સીસં હોતુ. અયં પન મજ્ઝિમો ખણ્ડો મમ વિનિચ્છયધમ્મે ઠિતસ્સ ભવિસ્સતી''તિ તે સઞ્ઞાપેન્તો –

> ''અનુતીરચારિ નઙ્ગુટ્ઠં, સીસં ગમ્ભીરચારિનો;
> અચ્ચાયં મજ્ઝિમો ખણ્ડો, ધમ્મટ્ઠસ્સ ભવિસ્સતી''તિ. (જા॰ ૧.૭.૩૩) –

ઇમં ગાથં વત્વા મજ્ઝિમખણ્ડં આદાય પક્કામિ. તેપિ વિપ્પટિસારિનો તં ઓલોકેત્વા અટ્ઠંસુ.

સત્થા ઇમં અતીતં દસ્સેત્વા ''એવમેસ અતીતેપિ તુમ્હે વિપ્પટિસારિનો અકાસિયેવા''તિ તે ભિક્ખૂ સઞ્ઞાપેત્વા ઉપનન્દં ગરહન્તો, ''ભિક્ખવે , પરં ઓવદન્તેન નામ પઠમમેવ અત્તા પતિરૂપે પતિટ્ઠાપેતબ્બો''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫૮.‘‘અત્તાનમેવ પઠમં, પતિરૂપે નિવેસયે;

અથઞ્ઞમનુસાસેય્ય, ન કિલિસ્સેય્ય પણ્ડિતો’’તિ.

તત્થ **પતિરૂપે નિવેસયે**તિ અનુચ્છવિકે ગુણે પતિટ્ઠાપેય્ય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો અપ્પિચ્છતાદિગુણેહિ વા અરિયવંસપટિપદાદીહિ વા પરં અનુસાસિતુકામો, સો **અત્તાનમેવ પઠમં** તસ્મિં ગુણે પતિટ્ઠાપેય્ય. એવં પતિટ્ઠાપેત્વા **અથઞ્ઞં** તેહિ ગુણેહિ **અનુસાસેય્ય**. અત્તાનઞ્હિ તત્થ અનિવેસેત્વા કેવલં પરમેવ અનુસાસમાનો પરતો નિન્દં લભિત્વા કિલિસ્સતિ નામ, તત્થ અત્તાનં નિવેસેત્વા અનુસાસમાનો પરતો પસંસં લભતિ, તસ્મા ન કિલિસ્સતિ નામ. એવં કરોન્તો **પણ્ડિતો ન કિલિસ્સેય્યા**તિ.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ઉપનન્દસક્યપુત્તત્થેરવત્થુ દુતિયં.

૩. પધાનિકતિસ્સત્થેરવત્થુ

અત્તાનઞ્ચેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પધાનિકતિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આદાય અરઞ્ઞે વસ્સં ઉપગન્ત્વા, ‘‘આવુસો, ધરમાનકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે વો કમ્મટ્ઠાનં ગહિતં, અપ્પમત્તાવ સમણધમ્મં કરોથા’’તિ ઓવદિત્વા સયં ગન્ત્વા નિપજ્જિત્વા સુપતિ. તે ભિક્ખૂ પઠમયામે ચઙ્કમિત્વા મજ્ઝિમયામે વિહારં પવિસન્તિ. સો નિદ્દાયિત્વા પબુદ્ધકાલે તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં તુમ્હે ‘નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયિસ્સામા’તિ આગતા, સીઘં નિક્ખમિત્વા સમણધમ્મં કરોથા’’તિ વત્વા સયં ગન્ત્વા તથેવ સુપતિ. ઇતરે મજ્ઝિમયામે બહિ ચઙ્કમિત્વા પચ્છિમયામે વિહારં પવિસન્તિ. સો પુનપિ પબુજ્ઝિત્વા તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા તે વિહારા નીહરિત્વા સયં પુન ગન્ત્વા તથેવ સુપતિ. તસ્મિં નિચ્ચકાલં એવં કરોન્તે તે ભિક્ખૂ સજ્ઝાયં વા કમ્મટ્ઠાનં વા મનસિકાતું નાસક્ખિંસુ, ચિત્તં અઞ્ઞથત્તં અગમાસિ. તે ‘‘અમ્હાકં આચરિયો અતિવિય આરદ્ધવીરિયો, પરિગ્ગણ્હિસ્સામ ન’’ન્તિ પરિગ્ગણ્હન્તા તસ્સ કિરિયં દિસ્વા ‘‘નટ્ઠમ્હા, આવુસો, આચરિયો નો તુચ્છરવં રવતી’’તિ વદિંસુ. તેસં અતિવિય નિદ્દાય કિલમન્તાનં એકભિક્ખુપિ વિસેસં નિબ્બત્તેતું નાસક્ખિ. તે વુટ્ઠવસ્સા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારા કતપટિસન્થારા ‘‘કિં, ભિક્ખવે, અપ્પમત્તા હુત્વા સમણધમ્મં કરિત્થા’’તિ પુચ્છિતા તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપેસ તુમ્હાકં અન્તરાયમકાસિયેવા’’તિ વત્વા તેહિ યાચિતો –

‘‘અમાતાપિતરસંવટ્ઠો, અનાચેરકુલે વસં;

નાયં કાલં અકાલં વા, અભિજાનાતિ કુક્કુટો’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૧૯) –

ઇમં **અકાલરાવિકુક્કુટજાતકં** વિત્થારેત્વા કથેસિ. ‘‘તદા હિ સો કુક્કુટો અયં પધાનિકતિસ્સત્થેરો અહોસિ, ઇમે પઞ્ચ સતા ભિક્ખૂ તે માણવા અહેસું, દિસાપામોક્ખો આચરિયો અહમેવા’’તિ સત્થા ઇમં જાતકં વિત્થારેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, પરં ઓવદન્તેન નામ અત્તા સુદન્તો કાતબ્બો. એવં ઓવદન્તો હિ સુદન્તો હુત્વા દમેતિ નામા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૫૯.‘‘અત્તાનઞ્ચે તથા કયિરા, યથાઞ્ઞમનુસાસતિ;

સુદન્તો વત દમેથ, અત્તા હિ કિર દુદ્દમો’’તિ.

તસ્સત્થો – યો હિ ભિક્ખુ ‘‘પઠમયામાદીસુ ચઙ્કમિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા પરં ઓવદતિ, સયં ચઙ્કમનાદીનિ અધિટ્ઠહન્તો **અત્તાનઞ્ચે તથા કયિરા, યથાઞ્ઞમનુસાસતિ**, એવં સન્તે **સુદન્તો વત દમેથા**તિ યેન ગુણેન પરં અનુસાસતિ, તેન અત્તના સુદન્તો હુત્વા દમેય્ય. **અત્તા હિ કિર દુદ્દમો**તિ અયઞ્હિ અત્તા નામ દુદ્દમો. તસ્મા યથા સો સુદન્તો હોતિ, તથા દમેતબ્બોતિ.

દેસનાવસાને પઞ્ચ સતાપિ તે ભિક્ખૂ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ.

પધાનિકતિસ્સત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. કુમારકસ્સપમાતુથેરીવત્થુ

અત્તા હિ અત્તનો નાથોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કુમારકસ્સપત્થેરસ્સ માતરં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર રાજગહનગરે સેટ્ઠિધીતા વિઞ્ઞુતં પત્તકાલતો પટ્ઠાય પબ્બજ્જં યાચિ. અથ સા પુનપ્પુનં યાચમાનાપિ માતાપિતૂનં સન્તિકા પબ્બજ્જં અલભિત્વા વયપ્પત્તા પતિકુલં ગન્ત્વા પતિદેવતા હુત્વા અગારં અજ્ઝાવસિ. અથસ્સા ન ચિરસ્સેવ કુચ્છિસ્મિં ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સા ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતભાવં અજાનિત્વાવ સામિકં આરાધેત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં સો મહન્તેન સક્કારેન ભિક્ખુનુપસ્સયં નેત્વા અજાનન્તો દેવદત્તપક્ખિકાનં ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બાજેસિ. અપરેન સમયેન ભિક્ખુનિયો તસ્સા ગબ્ભિનિભાવં ઞત્વા તાહિ ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ વુત્તા નાહં, અય્યે, જાનામિ ‘‘કિમેતં’’, સીલં વત મે અરોગમેવાતિ. ભિક્ખુનિયો તં દેવદત્તસ્સ સન્તિકં નેત્વા ‘‘અયં ભિક્ખુની સદ્ધાપબ્બજિતા, ઇમિસ્સા મયં ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતભાવં જાનામ, કાલં ન જાનામ, કિં દાનિ કરોમા’’તિ પુચ્છિંસુ. દેવદત્તો ‘‘મા મય્હં ઓવાદકારિકાનં ભિક્ખુનીનં અયસો ઉપ્પજ્જતૂ’’તિ એત્તકમેવ ચિન્તેત્વા ‘‘ઉપ્પબ્બાજેથ ન’’ન્તિ આહ. તં સુત્વા સા દહરા મા મં, અય્યે, નાસેથ, નાહં દેવદત્તં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતા, એથ, મં સત્થુ સન્તિકં જેતવનં નેથાતિ. તા તં આદાય જેતવનં ગન્ત્વા સત્થુ આરોચેસું. સત્થા ‘‘તસ્સા ગિહિકાલે ગબ્ભો પતિટ્ઠિતો’’તિ જાનન્તોપિ પરવાદમોચનત્થં રાજાનં પસેનદિકોસલં મહાઅનાથપિણ્ડિકં ચૂળઅનાથપિણ્ડિકં વિસાખાઉપાસિકં અઞ્ઞાનિ ચ મહાકુલાનિ પક્કોસાપેત્વા ઉપાલિત્થેરં આણાપેસિ – ‘‘ગચ્છ, ઇમિસ્સા દહરાય ભિક્ખુનિયા ચતુપરિસમજ્ઝે કમ્મં પરિસોધેહી’’તિ. થેરો રઞ્ઞો પુરતો વિસાખં પક્કોસાપેત્વા તં અધિકરણં પટિચ્છાપેસિ. સા સાણિપાકારં પરિક્ખિપાપેત્વા અન્તોસાણિયં તસ્સા હત્થપાદનાભિઉદરપરિયોસાનાનિ ઓલોકેત્વા માસદિવસે સમાનેત્વા ‘‘ગિહિભાવે ઇમાય ગબ્ભો લદ્ધો’’તિ ઞત્વા થેરસ્સ તમત્થં આરોચેસિ. અથસ્સા થેરો પરિસમજ્ઝે પરિસુદ્ધભાવં પતિટ્ઠાપેસિ. સા અપરેન સમયેન પદુમુત્તરબુદ્ધસ્સ પાદમૂલે પત્થિતપત્થનં મહાનુભાવં પુત્તં વિજાયિ.

અથેકદિવસં રાજા ભિક્ખુનુપસ્સયસમીપેન ગચ્છન્તો દારકસદ્દં સુત્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘દેવ, એકિસ્સા ભિક્ખુનિયા પુત્તો જાતો, તસ્સેસ સદ્દો’’તિ વુત્તે તં કુમારં અત્તનો ઘરં નેત્વા ધાતીનં અદાસિ. નામગ્ગહણદિવસે ચસ્સ **કસ્સપો**તિ નામં કત્વા કુમારપરિહારેન વડ્ઢિતત્તા **કુમારકસ્સપો**તિ સઞ્જાનિંસુ. સો કીળામણ્ડલે દારકે પહરિત્વા ‘‘નિમ્માતાપિતિકેનમ્હા પહટા’’તિ વુત્તે રાજાનં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘દેવ, મં

‘નિમ્માતાપિતિકો’તિ વદન્તિ, માતરં મે આચિક્ખથા’’તિ પુચ્છિત્વા રઞ્ઞા ધાતિયો દસ્સેત્વા ‘‘ઇમા તે માતરો’’તિ વુત્તે ‘‘ન એત્તિકા મે માતરો, એકાય મે માતરા ભવિતબ્બં, તં મે આચિક્ખથા’’તિ આહ. રાજા ‘‘ન સક્કા ઇમં વઞ્ચેતુ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા, તાત, તવ માતા ભિક્ખુની, ત્વં મયા ભિક્ખુનુપસ્સયા આનીતોતિ. સો તાવતકેનેવ સમુપ્પન્નસંવેગો હુત્વા, ‘‘તાત, પબ્બાજેથ મ’’ન્તિ આહ. રાજા ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ તં મહન્તેન સક્કારેન સત્થુ સન્તિકે પબ્બાજેસિ. સો લદ્ધૂપસમ્પદો **કુમારકસ્સપત્થેરો**તિ પઞ્ઞાયિ. સો સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા વાયમિત્વા વિસેસં નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તો ‘‘પુન કમ્મટ્ઠાનં વિસેસેત્વા ગહેસ્સામી’’તિ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા અન્ધવને વિહાસિ.

અથ નં કસ્સપબુદ્ધકાલે એકતો સમણધમ્મં કત્વા અનાગામિફલં પત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તભિક્ખુ બ્રહ્મલોકતો આગન્ત્વા પન્નરસ પઞ્હે પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમે પઞ્હે ઠપેત્વા સત્થારં અઞ્ઞો બ્યાકાતું સમત્થો નામ નત્થિ, ગચ્છ, સત્થુ સન્તિકે ઇમેસં અત્થં ઉગ્ગણ્હા’’તિ ઉય્યોજેસિ. સો તથા કત્વા પઞ્હવિસ્સજ્જનાવસાને અરહત્તં પાપુણિ. તસ્સ પન નિક્ખન્તદિવસતો પટ્ઠાય દ્વાદસ વસ્સાનિ માતુભિક્ખુનિયા અક્ખીહિ અસ્સૂનિ પવત્તિંસુ. સા પુત્તવિયોગદુક્ખિતા અસ્સુતિન્તેનેવ મુખેન ભિક્ખાય ચરમાના અન્તરવીથિયં થેરં દિસ્વાવ, ‘‘પુત્ત , પુત્તા’’તિ વિરવન્તી તં ગણ્હિતું ઉપધાવમાના પરિવત્તિત્વા પતિ. સા થનેહિ ખીરં મુઞ્ચન્તેહિ ઉટ્ઠહિત્વા અલ્લચીવરા ગન્ત્વા થેરં ગણ્હિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘સચાયં મમ સન્તિકા મધુરવચનં લભિસ્સતિ, વિનસ્સિસ્સતિ. થદ્ધમેવ કત્વા ઇમાય સદ્ધિં સલ્લપિસ્સામી’’તિ. અથ નં આહ – ‘‘કિં કરોન્તી વિચરસિ, સિનેહમત્તમ્પિ છિન્દિતું ન સક્કોસી’’તિ. સા ‘‘અહો કક્ખળા થેરસ્સ કથા’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘કિં વદેસિ, તાતા’’તિ વત્વા પુનપિ તેન તથેવ વુત્તા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં ઇમસ્સ કારણા દ્વાદસ વસ્સાનિ અસ્સૂનિ સન્ધારેતું ન સક્કોમિ, અયં પનેવં થદ્ધહદયો, કિં મે ઇમિના’’તિ પુત્તસિનેહં છિન્દિત્વા તંદિવસમેવ અરહત્તં પાપુણિ.

અપરેન સમયેન ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘આવુસો, દેવદત્તેન એવં ઉપનિસ્સયસમ્પન્નો કુમારકસ્સપો ચ થેરી ચ નાસિતા, સત્થા પન તેસં પતિટ્ઠા જાતો, અહો બુદ્ધા નામ લોકાનુકમ્પકા’’તિ . સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ અહં ઇમેસં પચ્ચયો પતિટ્ઠા જાતો, પુબ્બેપિ નેસં અહં પતિટ્ઠા અહોસિંયેવા’’તિ વત્વા –

‘‘નિગ્રોધમેવ સેવેય્ય, ન સાખમુપસંવસે;
નિગ્રોધસ્મિં મતં સેય્યો, યઞ્ચે સાખસ્મિ જીવિત’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૨; ૧.૧૦.૮૧) –

ઇમં **નિગ્રોધજાતકં** વિત્થારેન કથેત્વા ‘‘તદા સાખમિગો દેવદત્તો અહોસિ, પરિસાપિસ્સ દેવદત્તપરિસા, વારપ્પત્તા મિગધેનુ થેરી અહોસિ, પુત્તો કુમારકસ્સપો, ગબ્ભિનીમિગિયા જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા ગતો નિગ્રોધમિગરાજા પન અહમેવા’’તિ જાતકં સમોધાનેત્વા પુત્તસિનેહં છિન્દિત્વા થેરિયા અત્તનાવ અત્તનો પતિટ્ઠાનકતભાવં પકાસેન્તો, ‘‘ભિક્ખવે, યસ્મા પરસ્સ અત્તનિ ઠિતેન સગ્ગપરાયણેન વા મગ્ગપરાયણેન વા ભવિતું ન સક્કા, તસ્મા અત્તાવ અત્તનો નાથો, પરો કિં કરિસ્સતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૦.‘‘અત્તા હિ અત્તનો નાથો, કો હિ નાથો પરો સિયા;
અત્તના હિ સુદન્તેન, નાથં લભતિ દુલ્લભ’’ન્તિ.

તત્થ **નાથો**તિ પતિટ્ઠા. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા અત્તનિ ઠિતેન અત્તસમ્પન્નેન કુસલં કત્વા સગ્ગં વા પાપુણિતું, મગ્ગં વા ભાવેતું, ફલં વા સચ્છિકાતું સક્કા . તસ્મા હિ અત્તાવ **અત્તનો** પતિટ્ઠા હોતિ, **પરો કો** નામ કસ્સ પતિટ્ઠા **સિયા**. **અત્તના** એવ **હિ સુદન્તેન** નિબ્બિસેવનેન અરહત્તફલસઙ્ખાતં **દુલ્લભં નાથં લભતિ**. અરહત્તઞ્હિ સન્ધાય ઇધ ''નાથં લભતિ દુલ્લભ''ન્તિ વુત્તં.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કુમારકસ્સપમાતુથેરીવત્થુ ચતુત્થં.

૫. મહાકાલઉપાસકવત્થુ

અત્તના હિ કતં પાપન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં મહાકાલં નામ સોતાપન્નઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર માસસ્સ અટ્ઠદિવસેસુ ઉપોસથિકો હુત્વા વિહારે સબ્બરત્તિં ધમ્મકથં સુણાતિ. અથ રત્તિં ચોરા એકસ્મિં ગેહે સન્ધિં છિન્દિત્વા ભણ્ડકં ગહેત્વા લોહભાજનસદ્દેન પબુદ્ધેહિ સામિકેહિ અનુબદ્ધા ગહિતભણ્ડં છડ્ડેત્વા પલાયિંસુ. સામિકાપિ તે અનુબન્ધિંસુયેવ, તે દિસા પક્ખન્દિંસુ. એકો પન વિહારમગ્ગં ગહેત્વા મહાકાલસ્સ રત્તિં ધમ્મકથં સુત્વા પાતોવ પોક્ખરણિતીરે મુખં ધોવન્તસ્સ પુરતો ભણ્ડિકં છડ્ડેત્વા પલાયિ. ચોરે અનુબન્ધિત્વા આગતમનુસ્સા ભણ્ડિકં દિસ્વા ''ત્વં નો ગેહસન્ધિં છિન્દિત્વા ભણ્ડિકં હરિત્વા ધમ્મં સુણન્તો વિય વિચરસી''તિ તં ગહેત્વા પોથેત્વા મારેત્વા છડ્ડેત્વા અગમિંસુ. અથ નં પાતોવ પાનીયઘટં આદાય ગતા દહરસામણેરા દિસ્વા ''વિહારે ધમ્મકથં સુત્વા સયિતઉપાસકો અયુત્તં મરણં લભતી''તિ વત્વા સત્થુ આરોચેસું. સત્થા ''આમ, ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં અત્તભાવે કાલેન અપ્પતિરૂપં મરણં લદ્ધં, પુબ્બે કતકમ્મસ્સ પન તેન યુત્તમેવ લદ્ધ''ન્તિ વત્વા તેહિ યાચિતો તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેસિ –

અતીતે કિર બારાણસિરઞ્ઞો વિજિતે એકસ્સ પચ્ચન્તગામસ્સ અટવિમુખે ચોરા પહરન્તિ. રાજા અટવિમુખે એકં રાજભટં ઠપેસિ, સો ભતિં ગહેત્વા મનુસ્સે ઓરતો પારં નેતિ, પારતો ઓરં આનેતિ. અથેકો મનુસ્સો અભિરૂપં અત્તનો ભરિયં ચૂળયાનકં આરોપેત્વા તં ઠાનં અગમાસિ. રાજભટો તં ઇત્થિં દિસ્વાવ સઞ્જાતસિનેહો તેન ''અટવિં નો , સામિ, અતિક્કામેહી''તિ વુત્તેપિ ''ઇદાનિ વિકાલો, પાતોવ અતિક્કામેસ્સામી''તિ આહ. સો સકાલો, સામિ, ઇદાનેવ નો નેહીતિ. નિવત્ત, ભો, અમ્હાકંયેવ ગેહે આહારો ચ નિવાસો ચ ભવિસ્સતીતિ. સો નેવ નિવત્તિતું ઇચ્છિ. ઇતરો પુરિસાનં સઞ્ઞં દત્વા યાનકં નિવત્તાપેત્વા અનિચ્છન્તસ્સેવ દ્વારકોટ્ઠકે નિવાસં દત્વા આહારં પટિયાદાપેસિ. તસ્સ પન ગેહે એકં મણિરતનં અત્થિ. સો તં તસ્સ યાનકન્તરે પક્ખિપાપેત્વા પચ્ચૂસકાલે ચોરાનં પવિટ્ઠસદ્દં કારેસિ. અથસ્સ પુરિસા ''મણિરતનં, સામિ, ચોરેહિ હટ''ન્તિ આરોચેસું. સો ગામદ્વારેસુ આરક્ખં ઠપેત્વા ''અન્તોગામતો નિક્ખમન્તે વિચિનથા''તિ આહ. ઇતરોપિ પાતોવ યાનકં યોજેત્વા પાયાસિ. અથસ્સ યાનકં સોધેન્તા અત્તના ઠપિતં મણિરતનં દિસ્વા સન્તજ્જેત્વા ''ત્વં મણિં ગહેત્વા પલાયસી''તિ પોથેત્વા ''ગહિતો નો, સામિ, ચોરો''તિ ગામભોજકસ્સ દસ્સેસું. સો ''ભતકસ્સ વત મે ગેહે નિવાસં દત્વા ભત્તં દિન્નં, મણિં ગહેત્વા ગતો, ગણ્હથ નં પાપપુરિસ''ન્તિ પોથાપેત્વા મારેત્વા છડ્ડાપેસિ. ઇદં તસ્સ પુબ્બકમ્મં. સો તતો ચુતો અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા તત્થ દીઘરત્તં પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન અત્તભાવસતે તથેવ પોથિતો મરણં પાપુણિ.

એવં સત્થા મહાકાલસ્સ પુબ્બકમ્મં દસ્સેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, એવં ઇમે સત્તે અત્તના કતપાપકમ્મમેવ ચતૂસુ અપાયેસુ અભિમત્થતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૧.‘‘અત્તના હિ કતં પાપં, અત્તજં અત્તસમ્ભવં;
અભિમત્થતિ દુમ્મેધં, વજિરંવસ્મમયં મણિ’’ન્તિ.

તત્થ **વજિરંવસ્મમયં મણિ**ન્તિ વજિરંવ અસ્મમયં મણિં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા પાસાણમયં પાસાણસમ્ભવં વજિરં તમેવ અસ્મમયં મણિં અત્તનો ઉટ્ઠાનટ્ઠાનસઙ્ખાતં પાસાણમણિં ખાદિત્વા છિદ્દં છિદ્દં ખણ્ડં ખણ્ડં કત્વા અપરિભોગં કરોતિ, એવમેવ **અત્તના કતં** અત્તનિ જાતં **અત્તસમ્ભવં** પાપં **દુમ્મેધં** નિપ્પઞ્ઞં પુગ્ગલં ચતૂસુ અપાયેસુ **અભિમત્થતિ** કન્તતિ વિદ્ધંસેતીતિ.

દેસનાવસાને સમ્પત્તભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહાકાલઉપાસકવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. દેવદત્તવત્થુ

યસ્સ અચ્ચન્તદુસ્સીલ્યન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દેવદત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું – ‘‘આવુસો, દેવદત્તો દુસ્સીલો પાપધમ્મો દુસ્સીલ્યકારણેન વડ્ઢિતાય તણ્હાય અજાતસત્તું સઙ્ગણ્હિત્વા મહન્તં લાભસક્કારં નિબ્બત્તેત્વા અજાતસત્તું પિતુવધે સમાદપેત્વા તેન સદ્ધિં એકતો હુત્વા નાનપ્પકારેન તથાગતસ્સ વધાય પરિસક્કતી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ દેવદત્તો નાનપ્પકારેન મય્હં વધાય પરિસક્કતી’’તિ વત્વા **કુરુઙ્ગમિગજાતકા**દીનિ (જા॰ ૧.૨.૧૧૧-૨) કથેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, અચ્ચન્તદુસ્સીલપુગ્ગલં નામ દુસ્સીલ્યકારણા ઉપ્પન્ના તણ્હા માલુવા વિય સાલં પરિયોનન્ધિત્વા સમ્ભઞ્જમાના નિરયાદીસુ પક્ખિપતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથામાહ –

૧૬૨.‘‘યસ્સ અચ્ચન્તદુસ્સીલ્યં, માલુવા સાલમિવોત્થતં;
કરોતિ સો તથત્તાનં, યથા નં ઇચ્છતી દિસો’’તિ.

તત્થ **અચ્ચન્તદુસ્સીલ્ય**ન્તિ એકન્તદુસ્સીલભાવો. ગિહી વા જાતિતો પટ્ઠાય દસ અકુસલકમ્મપથે કરોન્તો, પબ્બજિતો વા ઉપસમ્પન્નદિવસતો પટ્ઠાય ગરુકાપત્તિં આપજ્જમાનો અચ્ચન્તદુસ્સીલો નામ. ઇધ પન યો દ્વીસુ તીસુ અત્તભાવેસુ દુસ્સીલો, એતસ્સ ગતિયા આગતં દુસ્સીલભાવં સન્ધાયેતં વુત્તં. **દુસ્સીલભાવો**તિ ચેત્થ દુસ્સીલસ્સ છ દ્વારાનિ નિસ્સાય ઉપ્પન્ના તણ્હા વેદિતબ્બા. **માલુવા સાલમિવોત્થત**ન્તિ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ તં તણ્હાસઙ્ખાતં દુસ્સીલ્યં યથા નામ માલુવા સાલં ઓત્થરન્તી દેવે વસ્સન્તે પત્તેહિ ઉદકં સમ્પટિચ્છિત્વા સમ્ભઞ્જનવસેન સબ્બત્થકમેવ પરિયોનન્ધતિ, એવં અત્તભાવં ઓત્થતં પરિયોનન્ધિત્વા ઠિતં. સો માલુવાય સમ્ભઞ્જિત્વા ભૂમિયં પાતિયમાનો રુક્ખો વિય તાય દુસ્સીલ્યસઙ્ખાતાય તણ્હાય સમ્ભઞ્જિત્વા અપાયેસુ પાતિયમાનો, યથા નં અનત્થકામો દિસો ઇચ્છતિ, તથા અત્તાનં કરોતિ નામાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

દેવદત્તવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સઙ્ઘભેદપરિસક્કનવત્થુ

સુકરાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સઙ્ઘભેદપરિસક્કનં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ દેવદત્તો સઙ્ઘભેદાય પરિસક્કન્તો આયસ્મન્તં આનન્દં પિણ્ડાય ચરન્તં દિસ્વા અત્તનો અધિપ્પાયં આરોચેસિ. તં સુત્વા થેરો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ભગવન્તં એતદવોચ – ‘‘ઇધાહં, ભન્તે, પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિં. અદ્દસા ખો મં, ભન્તે, દેવદત્તો રાજગહે પિણ્ડાય ચરન્તં. દિસ્વા યેનાહં તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા મં એતદવોચ – ‘અજ્જતગ્ગે દાનાહં, આવુસો આનન્દ, અઞ્ઞત્રેવ ભગવતા અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસઙ્ઘેન ઉપોસથં કરિસ્સામિ સઙ્ઘકમ્મઞ્ચા’તિ. અજ્જ ભગવા દેવદત્તો સઙ્ઘં ભિન્દિસ્સતિ, ઉપોસથઞ્ચ કરિસ્સતિ સઙ્ઘકમ્માનિ ચા’’તિ. એવં વુત્તે સત્થા –

‘‘સુકરં સાધુના સાધુ, સાધુ પાપેન દુક્કરં;
પાપં પાપેન સુકરં, પાપમરિયેહિ દુક્કર’’ન્તિ. (ઉદા॰ ૪૮) –

ઇમં ઉદાનં ઉદાનેત્વા, ‘‘આનન્દ, અત્તનો અહિતકમ્મં નામ સુકરં, હિતકમ્મમેવ દુક્કર’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૩.‘‘સુકરાનિ અસાધૂનિ, અત્તનો અહિતાનિ ચ;
યં વે હિતઞ્ચ સાધુઞ્ચ, તં વે પરમદુક્કર’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – યાનિ કમ્માનિ **અસાધૂનિ** સાવજ્જાનિ અપાયસંવત્તનિકત્તાયેવ **અત્તનો અહિતાનિ ચ** હોન્તિ, તાનિ **સુકરાનિ** . **યં** પન સુગતિસંવત્તનિકત્તા અત્તનો **હિતઞ્ચ** અનવજ્જત્થેન **સાધુઞ્ચ** સુગતિસંવત્તનિકઞ્ચેવ નિબ્બાનસંવત્તનિકઞ્ચ કમ્મં, **તં** પાચીનનિન્નાય ગઙ્ગાય ઉબ્બત્તેત્વા પચ્છામુખકરણં વિય અતિદુક્કરન્તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સઙ્ઘભેદપરિસક્કનવત્થુ સત્તમં.

૮. કાલત્થેરવત્થુ

યો સાસનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કાલત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકા ઇત્થી માતુટ્ઠાને ઠત્વા તં થેરં ઉપટ્ઠહિ. તસ્સા પટિવિસ્સકગેહે મનુસ્સા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા આગન્ત્વા ‘‘અહો બુદ્ધા નામ અચ્છરિયા, અહો ધમ્મદેસના મધુરા’’તિ પસંસન્તિ. સા ઇત્થી તેસં કથં સુત્વા, ‘‘ભન્તે, અહમ્પિ સત્થુ ધમ્મદેસનં સોતુકામા’’તિ તસ્સ આરોચેસિ. સો ‘‘તત્થ મા ગમી’’તિ તં નિવારેસિ. સા પુનદિવસે પુનદિવસેપીતિ યાવતતિયં તેન નિવારિયમાનાપિ સોતુકામાવ અહોસિ. કસ્મા સો પનેતં નિવારેસીતિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા મયિ ભિજ્જિસ્સતી’’તિ. સા એકદિવસં પાતોવ ભુત્તપાતરાસા

ઉપોસથં સમાદિયિત્વા, ‘‘અમ્મ, સાધુકં અય્યં પરિવિસેય્યાસી’’તિ ધીતરં આણાપેત્વા વિહારં અગમાસિ. ધીતાપિસ્સા તં ભિક્ખું આગતકાલે પરિવિસિત્વા ‘‘કુહિં મહાઉપાસિકા’’તિ વુત્તા ‘‘ધમ્મસ્સવનાય વિહારં ગતા’’તિ આહ. સો તં સુત્વાવ કુચ્છિયં ઉટ્ઠિતેન ડાહેન સન્તપ્પમાનો ‘‘ઇદાનિ સા મયિ ભિન્ના’’તિ વેગેન ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણમાનં દિસ્વા સત્થારં આહ, ‘‘ભન્તે, અયં ઇત્થી દન્ધા સુખુમં ધમ્મકથં ન જાનાતિ, ઇમિસ્સા ખન્ધાદિપટિસંયુત્તં સુખુમં ધમ્મકથં અકથેત્વા દાનકથં વા સીલકથં વા કથેતું વટ્ટતી’’તિ. સત્થા તસ્સજ્ઝાસયં વિદિત્વા ‘‘ત્વં દુપ્પઞ્ઞો પાપિકં દિટ્ઠિં નિસ્સાય બુદ્ધાનં સાસનં પટિક્કોસસિ. અત્તઘાતાયેવ વાયમસી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૪.‘‘યો સાસનં અરહતં, અરિયાનં ધમ્મજીવિનં;
પટિક્કોસતિ દુમ્મેધો, દિટ્ઠિં નિસ્સાય પાપિકં;
ફલાનિ કટ્ઠકસ્સેવ, અત્તઘાતાય ફલ્લતી’’તિ.

તસ્સત્થો – **યો દુમ્મેધો** પુગ્ગલો અત્તનો સક્કારહાનિભયેન **પાપિકં દિટ્ઠિં નિસ્સાય** ‘‘ધમ્મં વા સોસ્સામ, દાનં વા દસ્સામા’’તિ વદન્તે પટિક્કોસન્તો **અરહતં અરિયાનં ધમ્મજીવિનં** બુદ્ધાનં **સાસનં પટિક્કોસતિ**, તસ્સ તં પટિક્કોસનં સા ચ પાપિકા દિટ્ઠિ વેળુસઙ્ખાતસ્સ **કટ્ઠકસ્સ ફલાનિ** વિય હોતિ. તસ્મા યથા કટ્ઠકો ફલાનિ ગણ્હન્તો **અત્તઘાતાય ફલ્લતિ**, અત્તનો ઘાતત્થમેવ ફલતિ, એવં સોપિ અત્તઘાતાય ફલ્લતીતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘ફલં વે કદલિં હન્તિ, ફલં વેળું ફલં નળં;
સક્કારો કાપુરિસં હન્તિ, ગબ્ભો અસ્સતરિં યથા’’તિ. (ચૂળવ॰ ૩૩૫; અ॰ નિ॰ ૪.૬૮);

દેસનાવસાને ઉપાસિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

કાલત્થેરવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. ચૂળકાલઉપાસકવત્થુ

અત્તના હિ કતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચૂળકાલં ઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ મહાકાલવત્થુસ્મિં વુત્તનયેનેવ ઉમઙ્ગચોરા સામિકેહિ અનુબદ્ધા રત્તિં વિહારે ધમ્મકથં સુત્વા પાતોવ વિહારા નિક્ખમિત્વા સાવત્થિં આગચ્છન્તસ્સ તસ્સ ઉપાસકસ્સ પુરતો ભણ્ડિકં છડ્ડેત્વા પલાયિંસુ. મનુસ્સા તં દિસ્વા ‘‘અયં રત્તિં ચોરકમ્મં કત્વા ધમ્મં સુણન્તો વિય ચરતિ, ગણ્હથ ન’’ન્તિ તં પોથયિંસુ. કુમ્ભદાસિયો ઉદકતિત્થં ગચ્છમાના તં દિસ્વા ‘‘અપેથ, સામિ, નાયં એવરૂપં કરોતી’’તિ તં મોચેસું. સો વિહારં ગન્ત્વા, ‘‘ભન્તે, અહમ્હિ મનુસ્સેહિ નાસિતો, કુમ્ભદાસિયો મે નિસ્સાય જીવિતં લદ્ધ’’ન્તિ ભિક્ખૂનં આરોચેસિ. ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ તમત્થં આરોચેસું. સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ચૂળકાલઉપાસકો કુમ્ભદાસિયો ચેવ નિસ્સાય, અત્તનો ચ અકરણભાવેન જીવિતં લભિ. ઇમે હિ નામ સત્તા અત્તના પાપકમ્મં કત્વા નિરયાદીસુ અત્તનાવ કિલિસ્સન્તિ, કુસલં કત્વા પન સુગતિઞ્ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ ગચ્છન્તા અત્તનાવ વિસુજ્ઝન્તી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૫.‘‘અત્તના હિ કતં પાપં, અત્તના સંકિલિસ્સતિ;
અત્તના અકતં પાપં, અત્તનાવ વિસુજ્ઝતિ;

સુદ્ધી અસુદ્ધિ પચ્ચત્તં, નાઞ્ઞો અઞ્ઞં વિસોધયે’’તિ.

તસ્સત્થો – યેન **અત્તના** અકુસલકમ્મં **કતં** હોતિ, સો ચતૂસુ અપાયેસુ દુક્ખં અનુભવન્તો **અત્તનાવ સંકિલિસ્સતિ**. યેન પન **અત્તના અકતં પાપં**, સો સુગતિઞ્ચેવ નિબ્બાનઞ્ચ ગચ્છન્તો **અત્તનાવ વિસુજ્ઝતિ**. કુસલકમ્મસઙ્ખાતા **સુદ્ધિ** અકુસલકમ્મસઙ્ખાતા ચ **અસુદ્ધિ પચ્ચત્તં** કારકસત્તાનં અત્તનિયેવ વિપચ્ચતિ. **અઞ્ઞો** પુગ્ગલો **અઞ્ઞં** પુગ્ગલં **ન વિસોધયે** નેવ વિસોધેતિ, ન કિલેસેતીતિ વુત્તં હોતિ.

દેસનાવસાને ચૂળકાલો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ચૂળકાલઉપાસકવત્થુ નવમં.

૧૦. અત્તદત્થત્થેરવત્થુ

અત્તદત્થન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અત્તદત્થત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થારા હિ પરિનિબ્બાનકાલે, ‘‘ભિક્ખવે, અહં ઇતો ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાયિસ્સામી’’તિ વુત્તે ઉપ્પન્નસંવેગા સત્તસતા પુથુજ્જના ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકં અવિજહિત્વા ‘‘કિં નુ ખો, આવુસો, કરિસ્સામા’’તિ સમ્મન્તયમાના વિચરન્તિ. અત્તદત્થત્થેરો પન ચિન્તેસિ – ‘‘સત્થા કિર ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અહઞ્ચમ્હિ અવીતરાગો, સત્થરિ ધરમાનેયેવ અરહત્તત્થાય વાયમિસ્સામી’’તિ. સો ભિક્ખૂનં સન્તિકં ન ગચ્છતિ. અથ નં ભિક્ખૂ ‘‘કસ્મા, આવુસો, ત્વં નેવ અમ્હાકં સન્તિકં આગચ્છસિ, ન કિઞ્ચિ મન્તેસી’’તિ વત્વા સત્થુ સન્તિકં નેત્વા ‘‘અયં, ભન્તે, એવં નામ કરોતી’’તિ આરોચયિંસુ. સો સત્થારાપિ ‘‘કસ્મા એવં કરોસી’’તિ વુત્તે ‘‘તુમ્હે કિર, ભન્તે, ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાયિસ્સથ, અહં તુમ્હેસુ ધરન્તેસુયેવ અરહત્તપ્પત્તિયા વાયમિસ્સામી’’તિ. સત્થા તસ્સ સાધુકારં દત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, યસ્સ મયિ સિનેહો અત્થિ, તેન અત્તદત્થેન વિય ભવિતું વટ્ટતિ. ન હિ ગન્ધાદીહિ પૂજેન્તા મં પૂજેન્તિ, ધમ્માનુધમ્મપટિપત્તિયા પન મં પૂજેન્તિ. તસ્મા અઞ્ઞેનપિ અત્તદત્થસદિસેનેવ ભવિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૬.‘‘અત્તદત્થં પરત્થેન, બહુનાપિ ન હાપયે;
અત્તદત્થમભિઞ્ઞાય, સદત્થપસુતો સિયા’’તિ.

તસ્સત્થો – ગિહિભૂતા તાવ કાકણિકમત્તમ્પિ અત્તનો અત્થં સહસ્સમત્તેનાપિ પરસ્સ અત્થેન ન હાપયે. કાકણિકમત્તેનાપિ હિસ્સ અત્તદત્થોવ ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા નિપ્ફાદેય્ય, ન પરત્થો. ઇદં પન એવં અકથેત્વા કમ્મટ્ઠાનસીસેન કથિતં, તસ્મા ‘‘અત્તદત્થં ન હાપેમી’’તિ ભિક્ખુના નામ સઙ્ઘસ્સ ઉપ્પન્નં ચેતિયપટિસઙ્ખરણાદિકિચ્ચં વા ઉપજ્ઝાયાદિવત્તં વા ન હાપેતબ્બં. આભિસમાચારિકવત્તઞ્હિ પૂરેન્તોયેવ અરિયફલાદીનિ સચ્છિકરોતિ, તસ્મા અયમ્પિ અત્તદત્થોવ. યો પન અચ્ચારદ્ધવિપસ્સકો ‘‘અજ્જ વા સુવે વા’’તિ પટિવેધં પત્થયમાનો વિચરતિ, તેન ઉપજ્ઝાયવત્તાદીનિપિ હાપેત્વા અત્તનો કિચ્ચમેવ કાતબ્બં. એવરૂપઞ્હિ **અત્તદત્થમભિઞ્ઞાય** ‘‘અયં મે અત્તનો અત્થો’’તિ સલ્લક્ખેત્વા , **સદત્થપસુતો સિયા**તિ તસ્મિં સકે અત્થે ઉય્યુત્તપયુત્તો ભવેય્યાતિ.

દેસનાવસાને સો થેરો અરહત્તે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તભિક્ખૂનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અત્તદત્થત્થેરવત્થુ દસમં.

અત્તવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વાદસમો વગ્ગો.

૧૩. લોકવગ્ગો

૧. દહરભિક્ખુવત્થુ

હીનં ધમ્મન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં દહરભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

અઞ્ઞતરો કિર થેરો દહરભિક્ખુના સદ્ધિં પાતોવ વિસાખાય ગેહં અગમાસિ. વિસાખાય ગેહે પઞ્ચસતાનં ભિક્ખૂનં ધુવયાગુ નિચ્ચપઞ્ઞત્તા હોતિ. થેરો તત્થ યાગું પિવિત્વા દહરભિક્ખું નિસીદાપેત્વા સયં અઞ્ઞં ગેહં અગમાસિ. તેન ચ સમયેન વિસાખાય પુત્તસ્સ ધીતા અય્યિકાય ઠાને ઠત્વા ભિક્ખૂનં વેય્યાવચ્ચં કરોતિ. સા તસ્સ દહરસ્સ ઉદકં પરિસ્સાવેન્તી ચાટિયં અત્તનો મુખનિમિત્તં દિસ્વા હસિ, દહરોપિ તં ઓલોકેત્વા હસિ. સા તં હસમાનં દિસ્વા ''છિન્નસીસો હસતી''તિ આહ. અથ નં દહરો ''ત્વં છિન્નસીસા, માતાપિતરોપિ તે છિન્નસીસા''તિ અક્કોસિ. સા રોદમાના મહાનસે અય્યિકાય સન્તિકં ગન્ત્વા ''કિં ઇદં, અમ્મા''તિ વુત્તે તમત્થં આરોચેસિ. સા દહરસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા, ''ભન્તે, મા કુજ્ઝિ, ન એતં છિન્નકેસનખસ્સ છિન્નનિવાસનપારુપનસ્સ મજ્ઝે છિન્નકપાલં આદાય ભિક્ખાય ચરન્તસ્સ અય્યસ્સ અગરુક''ન્તિ આહ. દહરો આમ, ઉપાસિકે, ત્વં મમ છિન્નકેસાદિભાવં જાનાસિ, ઇમિસ્સા મં ''છિન્નસીસો''તિ કત્વા અક્કોસિતું વટ્ટિસ્સતીતિ. વિસાખા નેવ દહરં સઞ્ઞાપેતું અસક્ખિ, નપિ દારિકં. તસ્મિં ખણે થેરો આગન્ત્વા ''કિમિદં ઉપાસિકે''તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા દહરં ઓવદન્તો આહ – ''અપેહિ, આવુસો, નાયં છિન્નકેસનખવત્થસ્સ મજ્ઝે છિન્નકપાલં આદાય ભિક્ખાય ચરન્તસ્સ અક્કોસો, તુણ્હી હોહી''તિ. આમ, ભન્તે, કિં તુમ્હે અત્તનો ઉપટ્ઠાયિકં અતજ્જેત્વા મં તજ્જેથ, મં ''છિન્નસીસો''તિ અક્કોસિતું વટ્ટિસ્સતીતિ. તસ્મિં ખણે સત્થા આગન્ત્વા ''કિં ઇદ''ન્તિ પુચ્છિ. વિસાખા આદિતો પટ્ઠાય તં પવત્તિં આરોચેસિ. સત્થા તસ્સ દહરસ્સ સોતાપત્તિફલૂપનિસ્સયં દિસ્વા ''મયા ઇમં દહરં અનુવત્તિતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા વિસાખં આહ – ''કિં પન વિસાખે તવ દારિકાય છિન્નકેસાદિમત્તકેનેવ મમ સાવકે છિન્નસીસે કત્વા અક્કોસિતું વટ્ટતી''તિ? દહરો તાવદેવ ઉટ્ઠાય અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા , ''ભન્તે, એતં પઞ્હં તુમ્હેવ સુટ્ઠુ જાનાથ, અમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો ચ ઉપાસિકા ચ સુટ્ઠુ ન જાનન્તી''તિ આહ. સત્થા દહરસ્સ અત્તનો અનુકુલભાવં ઞત્વા ''કામગુણં આરબ્ભ હસનભાવો નામ હીનો ધમ્મો, હીનઞ્ચ નામ ધમ્મં સેવિતું પમાદેન સદ્ધિં સંવસિતું ન વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૬૭.''હીનં ધમ્મં ન સેવેય્ય, પમાદેન ન સંવસે;
મિચ્છાદિટ્ઠિં ન સેવેય્ય, ન સિયા લોકવડ્ઢનો''તિ.

તત્થ **હીનં ધમ્મ**ન્તિ પઞ્ચકામગુણં ધમ્મં. સો હિ હીનો ધમ્મો ન અન્તમસો ઓટ્ઠગોણાદીહિપિ પટિસેવિતબ્બો. હીનેસુ ચ નિરયાદીસુ ઠાનેસુ નિબ્બત્તાપેતીતિ હીનો નામ, તં **ન સેવેય્ય. પમાદેના**તિ સતિવોસ્સગ્ગલક્ખણેન પમાદેનાપિ **ન સંવસે. ન સેવેય્યા**તિ મિચ્છાદિટ્ઠિમ્પિ ન ગણ્હેય્ય. **લોકવડ્ઢનો**તિ યો હિ એવં કરોતિ, સો લોકવડ્ઢનો નામ હોતિ. તસ્મા એવં અકરણેન ન સિયા લોકવડ્ઢનોતિ.

દેસનાવસાને સો દહરો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

દહરભિક્ખુવત્થુ પઠમં.

૨. સુદ્ધોદનવત્થુ

ઉત્તિટ્ઠેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા નિગ્રોધારામે વિહરન્તો પિતરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સત્થા પઠમગમનેન કપિલપુરં ગન્ત્વા ઞાતીહિ કતપચ્ચુગ્ગમનો નિગ્રોધારામં પત્વા ઞાતીનં માનભિન્દનત્થાય આકાસે રતનચઙ્કમં માપેત્વા તત્થ ચઙ્કમન્તો ધમ્મં દેસેસિ. ઞાતી પસન્નચિત્તા સુદ્ધોદનમહારાજાનં આદિં કત્વા વન્દિંસુ. તસ્મિં ઞાતિસમાગમે પોક્ખરવસ્સં વસ્સિ. તં આરબ્ભ મહાજનેન કથાય સમુટ્ઠાપિતાય ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ મય્હં ઞાતિસમાગમે પોક્ખરવસ્સં વસ્સિયેવા''તિ વત્વા **વેસ્સન્તરજાતકં** (જા॰ ૨.૨૨.૧૬૫૫ આદયો) કથેસિ. ધમ્મદેસનં સુત્વા પક્કમન્તેસુ ઞાતીસુ એકોપિ સત્થારં ન નિમન્તેસિ. રાજાપિ ''મય્હં પુત્તો મમ ગેહં અનાગન્ત્વા કહં ગમિસ્સતી''તિ અનિમન્તેત્વાવ અગમાસિ. ગન્ત્વા ચ પન ગેહે વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં યાગુઆદીનિ પટિયાદાપેત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેસિ. પુનદિવસે સત્થા પિણ્ડાય પવિસન્તો ''કિં નુ ખો અતીતબુદ્ધા પિતુ નગરં પત્વા ઉજુકમેવ ઞાતિકુલં પવિસિંસુ, ઉદાહુ પટિપાટિયા પિણ્ડાય ચરિંસૂ''તિ આવજ્જેન્તો ''પટિપાટિયા ચરિંસૂ''તિ દિસ્વા પઠમગેહતો પટ્ઠાય પિણ્ડાય ચરન્તો પાયાસિ. રાહુલમાતા પાસાદતલે નિસિન્નાવ દિસ્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા સાટકં સણ્ઠાપેન્તો વેગેન નિક્ખમિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા – ''પુત્ત, કસ્મા મં નાસેસિ, અતિવિય તે પિણ્ડાય ચરન્તેન લજ્જા ઉપ્પાદિતા, યુત્તં નામ વો ઇમસ્મિંયેવ નગરે સુવણ્ણસિવિકાદીહિ વિચરિત્વા પિણ્ડાય ચરિતું, કિં મં લજ્જાપેસી''તિ? ''નાહં તં, મહારાજ, લજ્જાપેમિ, અત્તનો પન કુલવંસં અનુવત્તામી''તિ. ''કિં પન, તાત, પિણ્ડાય ચરિત્વા જીવનવંસો મમ વંસો''તિ? ''નેસો, મહારાજ, તવ વંસો, મમ પનેસો વંસો. અનેકાનિ હિ બુદ્ધસહસ્સાનિ પિણ્ડાય ચરિત્વાવ જીવિંસૂ''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૬૮.''ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્ય, ધમ્મં સુચરિતં ચરે;
ધમ્મચારી સુખં સેતિ, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચ.

૧૬૯.''ધમ્મં ચરે સુચરિતં, ન નં દુચ્ચરિતં ચરે;
ધમ્મચારી સુખં સેતિ, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચા''તિ.

તત્થ **ઉત્તિટ્ઠે**તિ ઉટ્ઠહિત્વા પરેસં ઘરદ્વારે ઠત્વા ગહેતબ્બપિણ્ડે. **નપ્પમજ્જેય્યા**તિ પિણ્ડચારિકવત્તઞ્હિ હાપેત્વા પણીતભોજનાનિ પરિયેસન્તો ઉત્તિટ્ઠે પમજ્જતિ નામ, સપદાનં પિણ્ડાય ચરન્તો પન ન પમજ્જતિ નામ. એવં કરોન્તો ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્ય. **ધમ્મ**ન્તિ અનેસનં પહાય સપદાનં ચરન્તો તમેવ ભિક્ખાચરિયધમ્મં **સુચરિતં ચરે**. **સુખં સેતી**તિ દેસનામત્તમેતં, એવં પનેતં ભિક્ખાચરિયધમ્મં ચરન્તો **ધમ્મચારી** ઇધ લોકે ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ **સુખં** વિહરતીતિ અત્થો. **ન નં દુચ્ચરિત**ન્તિ વેસિયાદિભેદે અગોચરે ચરન્તો ભિક્ખાચરિયધમ્મં દુચ્ચરિતં ચરતિ નામ. એવં અચરિત્વા **ધમ્મં ચરે સુચરિતં, ન નં દુચ્ચરિતં ચરે**. સેસં વુત્તત્થમેવ.

દેસનાવસાને રાજા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સુદ્ધોદનવત્થુ દુતિયં.

૩. પઞ્ચસતવિપસ્સકભિક્ખુવત્થુ

યથા પુબ્બુળકન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચસતે વિપસ્સકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઘટેન્તા વાયમન્તા અપ્પવિસેસા ‘‘વિસેસેત્વા કમ્મટ્ઠાનં ગહેસ્સામા’’તિ સત્થુ સન્તિકં આગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે મરીચિકમ્મટ્ઠાનં ભાવેન્તાવ આગમિંસુ . તેસં વિહારં પવિટ્ઠક્ખણેયેવ દેવો વસ્સિ. તે તત્થ તત્થ પમુખેસુ ઠત્વા ધારાવેગેન ઉટ્ઠહિત્વા ભિજ્જન્તે પુબ્બળકે દિસ્વા ‘‘અયમ્પિ અત્તભાવો ઉપ્પજ્જિત્વા ભિજ્જનત્થેન પુબ્બુળકસદિસોયેવા’’તિ આરમ્મણં ગણ્હિંસુ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તે ભિક્ખૂ ઓલોકેત્વા તેહિ સદ્ધિં કથેન્તો વિય ઓભાસં ફરિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૦.‘‘યથા પુબ્બુળકં પસ્સે, યથા પસ્સે મરીચિકં;
એવં લોકં અવેક્ખન્તં, મચ્ચુરાજા ન પસ્સતી’’તિ.

તત્થ **મરીચિક**ન્તિ મયૂખં. તે હિ દૂરતોવ ગેહસણ્ઠાનાદિવસેન ઉપટ્ઠિતાપિ ઉપગચ્છન્તાનં અગય્હૂપગા રિત્તકા તુચ્છકાવ. તસ્મા યથા ઉપ્પજ્જિત્વા ભિજ્જનત્થેન **પુબ્બુળકં** રિત્તતુચ્છાદિભાવેનેવ પસ્સેય્ય, એવં ખન્ધાદિલોકં **અવેક્ખન્તં મચ્ચુરાજા ન પસ્સતી**તિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ ઠિતટ્ઠાનેયેવ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ.

પઞ્ચસતવિપસ્સકભિક્ખુવત્થુ તતિયં.

૪. અભયરાજકુમારવત્થુ

એથ પસ્સથિમં લોકન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અભયરાજકુમારં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિર પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા આગતસ્સ પિતા બિમ્બિસારો તુસ્સિત્વા એકં નચ્ચગીતકુસલં નાટકિત્થિં દત્વા સત્તાહં રજ્જમદાસિ. સો સત્તાહં ગેહા બહિ અનિક્ખન્તોવ રજ્જસિરિં અનુભવિત્વા અટ્ઠમે દિવસે નદીતિત્થં ગન્ત્વા ન્હત્વા ઉય્યાનં પવિસિત્વા સન્તતિમહામત્તો વિય તસ્સા ઇત્થિયા નચ્ચગીતં પસ્સન્તો નિસીદિ. સાપિ તઙ્ખણઞ્ઞેવ સન્તતિમહામત્તસ્સ નાટકિત્થી વિય સત્થકવાતાનં વસેન કાલમકાસિ. કુમારો તસ્સા કાલકિરિયાય ઉપ્પન્નસોકો ‘‘ન મે ઇમં સોકં ઠપેત્વા સત્થારં અઞ્ઞો નિબ્બાપેતું સક્ખિસ્સતી’’તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, સોકં મે નિબ્બાપેથા’’તિ આહ. સત્થા તં સમસ્સાસેત્વા ‘‘તયા હિ, કુમાર, ઇમિસ્સા ઇત્થિયા એવમેવ મતકાલે રોદન્તેન પવત્તિતાનં અસ્સૂનં અનમતગ્ગે સંસારે પમાણં નત્થી’’તિ વત્વા તાય દેસનાય સોકસ્સ તનુભાવં ઞત્વા, ‘‘કુમાર, મા સોચિ, બાલજનાનં સંસીદનટ્ઠાનમેત’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૧.‘‘એથ પસ્સથિમં લોકં, ચિત્તં રાજરથૂપમં;
યત્થ બાલા વિસીદન્તિ, નત્થિ સઙ્ગો વિજાનત’’ન્તિ.

તત્થ **તે પસ્સથા**તિ રાજકુમારમેવ સન્ધાયાહ. **ઇમં લોક**ન્તિ ઇમં ખન્ધલોકાદિસઙ્ખાતં અત્તભાવં. **ચિત્ત**ન્તિ સત્તરતનાદિવિચિત્તં રાજરથં વિય વત્થાલઙ્કારાદિચિત્તિતં. **યત્થ બાલા**તિ યસ્મિં અત્તભાવે બાલા એવં વિસીદન્તિ. **વિજાનત**ન્તિ વિજાનન્તાનં પણ્ડિતાનં એત્થ રાગસઙ્ગાદીસુ એકોપિ **સઙ્ગો નત્થી**તિ અત્થો.

દેસનાવસાને રાજકુમારો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અભયરાજકુમારવત્થુ ચતુત્થં.

૫. સમ્મજ્જનત્થેરવત્થુ

યો ચ પુબ્બેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્મજ્જનત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર પાતો વા સાયં વાતિ વેલં પમાણં અકત્વા અભિક્ખણં સમ્મજ્જન્તોવ વિચરતિ. સો એકદિવસં સમ્મજ્જનિં ગહેત્વા દિવાટ્ઠાને નિસિન્નસ્સ રેવતત્થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ''અયં મહાકુસીતો જનસ્સ સદ્ધાદેય્યં ભુઞ્જિત્વા આગન્ત્વા નિસીદતિ, કિં નામેતસ્સ સમ્મજ્જનિં ગહેત્વા એકં ઠાનં સમ્મજ્જિતું ન વટ્ટતી''તિ આહ. થેરો ''ઓવાદમસ્સ દસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા એહાવુસોતિ. કિં, ભન્તેતિ? ગચ્છ ન્હત્વા એહીતિ. સો તથા અકાસિ. અથ નં થેરો એકમન્તં નિસીદાપેત્વા ઓવદન્તો આહ – ''આવુસો, ભિક્ખુના નામ ન સબ્બકાલં સમ્મજ્જન્તેન વિચરિતું વટ્ટતિ, પાતો એવ પન સમ્મજ્જિત્વા પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તેન આગન્ત્વા રત્તિટ્ઠાને વા દિવાટ્ઠાને વા નિસિન્નેન દ્વત્તિંસાકારં સજ્ઝાયિત્વા અત્તભાવે ખયવયં પટ્ઠપેત્વા સાયન્હે ઉટ્ઠાય સમ્મજ્જિતું વટ્ટતિ, નિચ્ચકાલં અસમ્મજ્જિત્વા અત્તનોપિ નામ ઓકાસો કાતબ્બો''તિ. સો થેરસ્સ ઓવાદે ઠત્વા ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. તં તં ઠાનં ઉક્લાપં અહોસિ. અથ નં ભિક્ખૂ આહંસુ – ''આવુસો સમ્મજ્જનત્થેર, તં તં ઠાનં ઉક્લાપં કસ્મા ન સમ્મજ્જસી''તિ? ''ભન્તે, મયા પમાદકાલે એવં કતં, ઇદાનામ્હિ અપ્પમત્તો''તિ. ભિક્ખૂ ''અયં થેરો અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ સત્થુ આરોચેસું. સત્થા ''આમ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો પુબ્બે પમાદકાલે સમ્મજ્જન્તો વિચરિ, ઇદાનિ પન મગ્ગફલસુખેન વીતિનામેન્તો ન સમ્મજ્જતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૨.''યો ચ પુબ્બે પમજ્જિત્વા, પચ્છા સો નપ્પમજ્જતિ;
સોમં લોકં પભાસેતિ, અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા''તિ.

તસ્સત્થો – **યો** પુગ્ગલો **પુબ્બે** વત્તપટિવત્તકરણેન વા સજ્ઝાયાદીહિ વા **પમજ્જિત્વા પચ્છા** મગ્ગફલસુખેન વીતિનામેન્તો **નપ્પમજ્જતિ, સો** અબ્ભાદીહિ **મુત્તો** ચન્દોવ ઓકાસલોકં મગ્ગઞાણેન **ઇમં** ખન્ધાદિલોકં ઓભાસેતિ, એકાલોકં કરોતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સમ્મજ્જનત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. અઙ્ગુલિમાલત્થેરવત્થુ

યસ્સ પાપન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઙ્ગુલિમાલત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ **અઙ્ગુલિમાલસુત્તન્ત**વસેનેવ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૪૭ આદયો) વેદિતબ્બં.

થેરો પન સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અથ ખો આયસ્મા અઙ્ગુલિમાલો રહોગતો પટિસલ્લીનો વિમુત્તિસુખપટિસંવેદી. તાયં વેલાયં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

''યો ચ પુબ્બે પમજ્જિત્વા, પચ્છા સો નપ્પમજ્જતિ;

સોમં લોકં પભાસેતિ, અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા’’તિ. –

આદિના નયેન ઉદાનં ઉદાનેત્વા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતો. ભિક્ખૂ ‘‘કહં નુ ખો, આવુસો, થેરો ઉપ્પન્નો’’તિ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું? સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, અઙ્ગુલિમાલત્થેરસ્સ નિબ્બત્તટ્ઠાનકથાયા’’તિ વુત્તે ‘‘પરિનિબ્બુતો ચ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો’’તિ. ‘‘ભન્તે, એત્તકે મનુસ્સે મારેત્વા પરિનિબ્બુતો’’તિ? ‘‘આમ, ભિક્ખવે, સો પુબ્બે એકં કલ્યાણમિત્તં અલભિત્વા એત્તકં પાપમકાસિ, પચ્છા પન કલ્યાણમિત્તપચ્ચયં લભિત્વા અપ્પમત્તો અહોસિ. તેનસ્સ તં પાપકમ્મં કુસલેન પિહિત’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૩.‘‘યસ્સ પાપં કતં કમ્મં, કુસલેન પિધીયતિ;
સોમં લોકં પભાસેતિ, અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા’’તિ.

તત્થ **કુસલેના**તિ અરહત્તમગ્ગં સન્ધાય વુત્તં. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અઙ્ગુલિમાલત્થેરવત્થુ છટ્ઠં.

૭. પેસકારધીતાવત્થુ

અન્ધભૂતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા અગ્ગાળવે ચેતિયે વિહરન્તો એકં પેસકારધીતરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ આળવિવાસિનો સત્થરિ આળવિં સમ્પત્તે નિમન્તેત્વા દાનં અદંસુ. સત્થા ભત્તકિચ્ચાવસાને અનુમોદનં કરોન્તો ‘‘અદ્ધુવં મે જીવિતં, ધુવં મે મરણં, અવસ્સં મયા મરિતબ્બમેવ , મરણપરિયોસાનં મે જીવિતં, જીવિતમેવ અનિયતં, મરણં નિયતન્તિ એવં મરણસ્સતિં ભાવેથ. યેસઞ્હિ મરણસ્સતિ અભાવિતા, તે પચ્છિમે કાલે આસીવિસં દિસ્વા ભીતઅદણ્ડપુરિસો વિય સન્તાસપ્પત્તા ભેરવરવં રવન્તા કાલં કરોન્તિ. યેસં પન મરણસ્સતિ ભાવિતા, તે દૂરતોવ આસીવિસં દિસ્વા દણ્ડકેન ગહેત્વા છડ્ડેત્વા ઠિતપુરિસો વિય પચ્છિમે કાલે ન સન્તસન્તિ, તસ્મા મરણસ્સતિ ભાવેતબ્બા’’તિ આહ. તં ધમ્મદેસનં સુત્વા અવસેસજના સકિચ્ચપ્પસુતાવ અહેસું. એકા પન સોળસવસ્સુદ્દેસિકા પેસકારધીતા ‘‘અહો બુદ્ધાનં કથા નામ અચ્છરિયા, મયા પન મરણસ્સતિં ભાવેતું વટ્ટતી’’તિ રત્તિન્દિવં મરણસ્સતિમેવ ભાવેસિ. સત્થાપિ તતો નિક્ખમિત્વા જેતવનં અગમાસિ. સાપિ કુમારિકા તીણિ વસ્સાનિ મરણસ્સતિં ભાવેસિયેવ.

અથેકદિવસં સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેન્તો તં કુમારિકં અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તોપવિટ્ઠં દિસ્વા ‘‘કિં નુ ખો ભવિસ્સતી’’તિ ઉપધારેન્તો ‘‘ઇમાય કુમારિકાય મમ ધમ્મદેસનાય સુતદિવસતો પટ્ઠાય તીણિ વસ્સાનિ મરણસ્સતિ ભાવિતા, ઇદાનાહં તત્થ ગન્ત્વા ઇમં કુમારિકં ચત્તારો પઞ્હે પુચ્છિત્વા તાય વિસ્સજ્જેન્તિયા ચતૂસુ ઠાનેસુ સાધુકારં દત્વા ઇમં ગાથં ભાસિસ્સામિ. સા ગાથાવસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિસ્સતિ, તં નિસ્સાય મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વા પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો જેતવના નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન અગ્ગાળવવિહારં અગમાસિ. આળવિવાસિનો ‘‘સત્થા આગતો’’તિ સુત્વા તં વિહારં ગન્ત્વા નિમન્તયિંસુ. તદા સાપિ કુમારિકા સત્થુ આગમનં સુત્વા ‘‘આગતો કિર મય્હં પિતા, સામિ, આચરિયો

પુણ્ણચન્દમુખો મહાગોતમબુદ્ધો''તિ તુટ્ઠમાનસા ''ઇતો મે તિણ્ણં સંવચ્છરાનં મત્થકે સુવણ્ણવણ્ણો સત્થા દિટ્ઠપુબ્બો, ઇદાનિસ્સ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં દટ્ઠું મધુરોજઞ્ચ વરધમ્મં સોતું લભિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. પિતા પનસ્સા સાલં ગચ્છન્તો આહ – ''અમ્મ, પરસન્તકો મે સાટકો આરોપિતો, તસ્સ વિદત્થિમત્તં અનિટ્ઠિતં, તં અજ્જ નિટ્ઠાપેસ્સામિ, સીઘં મે તસરં વટ્ટેત્વા આહરેય્યાસી''તિ. સા ચિન્તેસિ – ''અહં સત્થુ ધમ્મં સોતુકામા, પિતા ચ મં એવં આહ. કિં નુ ખો સત્થુ ધમ્મં સુણામિ, ઉદાહુ પિતુ તસરં વટ્ટેત્વા હરામી''તિ? અથસ્સા એતદહોસિ ''પિતા મં તસરે અનાહરિયમાને પોથેય્યપિ પહરેય્યપિ, તસ્મા તસરં વટ્ટેત્વા તસ્સ દત્વા પચ્છા ધમ્મં સોસ્સામી''તિ પીઠકે નિસીદિત્વા તસરં વટ્ટેસિ.

આળવિવાસિનોપિ સત્થારં પરિવિસિત્વા પત્તં ગહેત્વા અનુમોદનત્થાય અટ્ઠંસુ. સત્થા ''યમહં કુલધીતરં નિસ્સાય તિંસયોજનમગ્ગં આગતો, સા અજ્જાપિ ઓકાસં ન લભતિ. તાય ઓકાસે લદ્ધે અનુમોદનં કરિસ્સામી''તિ તુણ્હીભૂતો અહોસિ. એવં તુણ્હીભૂતમ્પિ સત્થારં સદેવકે લોકે કોચિ કિઞ્ચિ વત્તું ન વિસહતિ. સાપિ ખો કુમારિકા તસરં વટ્ટેત્વા પચ્છિયં ઠપેત્વા પિતુ સન્તિકં ગચ્છમાના પરિસપરિયન્તે ઠત્વા સત્થારં ઓલોકયમાનાવ અટ્ઠાસિ. સત્થાપિ ગીવં ઉક્ખિપિત્વા તં ઓલોકેસિ. સા ઓલોકિતાકારેનેવ અઞ્ઞાસિ – ''સત્થા એવરૂપાય પરિસાય મજ્ઝે નિસીદિત્વાવ મં ઓલોકેન્તો મમાગમનં પચ્ચાસીસતિ, અત્તનો સન્તિકં આગમનમેવ પચ્ચાસીસતી''તિ. સા તસરપચ્છિં ઠપેત્વા સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. કસ્મા પન નં સત્થા ઓલોકેસીતિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ ''એસા એત્તોવ ગચ્છમાના પુથુજ્જનકાલકિરિયં કત્વા અનિયતગતિકા ભવિસ્સતિ, મમ સન્તિકં આગન્ત્વા ગચ્છમાના સોતાપત્તિફલં પત્વા નિયતગતિકા હુત્વા તુસિતવિમાને નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ. તસ્સા કિર તં દિવસં મરણતો મુત્તિ નામ નત્થિ. સા ઓલોકિતસઞ્ઞાણેનેવ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા છબ્બણ્ણરંસીનં અન્તરં પવિસિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. તથારૂપાય પરિસાય મજ્ઝે નિસીદિત્વા તુણ્હીભૂતં સત્થારં વન્દિત્વા ઠિતક્ખણેયેવ તં આહ – ''કુમારિકે, કુતો આગચ્છસી''તિ? ''ન જાનામિ, ભન્તે''તિ. ''કત્થ ગમિસ્સસી''તિ? ''ન જાનામિ, ભન્તે''તિ. ''ન જાનાસી''તિ? ''જાનામિ, ભન્તે''તિ. ''જાનાસી''તિ? ''ન જાનામિ, ભન્તે''તિ. ઇતિ નં સત્થા ચત્તારો પઞ્હે પુચ્છિ. મહાજનો ઉજ્ઝાયિ – ''અમ્ભો, પસ્સથ, અયં પેસકારધીતા સમ્માસમ્બુદ્ધેન સદ્ધિં ઇચ્છિતિચ્છિતં કથેસિ, નનુ નામ ઇમાય 'કુતો આગચ્છસી'તિ વુત્તે 'પેસકારગેહતો'તિ વત્તબ્બં. 'કહં ગચ્છસી'તિ વુત્તે 'પેસકારસાલ'ન્તિ વત્તબ્બં સિયા''તિ.

સત્થા મહાજનં નિસ્સદ્દં કત્વા, ''કુમારિકે, ત્વં કુતો આગચ્છસી''તિ વુત્તે ''કસ્મા ન જાનામીતિ વદેસી''તિ પુચ્છિ. ભન્તે, તુમ્હે મમ પેસકારગેહતો આગતભાવં જાનાથ, ''કુતો આગતાસી''તિ પુચ્છન્તા પન ''કુતો આગન્ત્વા ઇધ નિબ્બત્તાસી''તિ પુચ્છથ. અહં પન ન જાનામિ ''કુતો ચ આગન્ત્વા ઇધ નિબ્બત્તામ્હી''તિ. અથસ્સા સત્થા ''સાધુ સાધુ, કુમારિકે, મયા પુચ્છિતપઞ્હોવ તયા વિસ્સજ્જિતો''તિ પઠમં સાધુકારં દત્વા ઉત્તરિમ્પિ પુચ્છિ – ''કત્થ ગમિસ્સસીતિ પુન પુટ્ઠા કસ્મા 'ન જાનામી'તિ વદેસી''તિ? ભન્તે, તુમ્હે મં તસરપચ્છિં ગહેત્વા પેસકારસાલં ગચ્છન્તિં જાનાથ, ''ઇતો ગન્ત્વા કત્થ નિબ્બત્તિસ્સસી''તિ પુચ્છથ. અહઞ્ચ ઇતો ચુતા ન જાનામિ ''કત્થ ગન્ત્વા નિબ્બત્તિસ્સામી''તિ. અથસ્સા સત્થા ''મયા પુચ્છિતપઞ્હોયેવ તયા વિસ્સજ્જિતો''તિ દુતિયં સાધુકારં દત્વા ઉત્તરિમ્પિ પુચ્છિ – ''અથ કસ્મા 'ન જાનાસી'તિ પુટ્ઠા 'જાનામી'તિ વદેસી''તિ? ''મરણભાવં જાનામિ, ભન્તે, તસ્મા એવં વદેમી''તિ. અથસ્સા સત્થા ''મયા પુચ્છિતપઞ્હોયેવ તયા વિસ્સજ્જિતો''તિ તતિયં સાધુકારં દત્વા ઉત્તરિમ્પિ પુચ્છિ – ''અથ કસ્મા 'જાનાસી'તિ પુટ્ઠા 'ન જાનામી'તિ વદેસી''તિ. મમ મરણભાવમેવ અહં જાનામિ, ભન્તે, ''રત્તિન્દિવપુબ્બણ્હાદીસુ પન અસુકકાલે નામ મરિસ્સામી''તિ ન જાનામિ, તસ્મા એવં વદેમીતિ. અથસ્સા

સત્થા ‘‘મયા પુચ્છિતપઞ્હોયેવ તયા વિસ્સજ્જિતો’’તિ ચતુત્થં સાધુકારં દત્વા પરિસં આમન્તેત્વા ‘‘એત્તકં નામ તુમ્હે ઇમાય કથિતં ન જાનાથ, કેવલં ઉજ્ઝાયથેવ. યેસઞ્હિ પઞ્ઞાચક્ખુ નત્થિ, તે અન્ધા એવ . યેસં પઞ્ઞાચક્ખુ અત્થિ, તે એવ ચક્ખુમન્તો’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૪.‘‘અન્ધભૂતો અયં લોકો, તનુકેત્થ વિપસ્સતિ;

સકુણો જાલમુત્તોવ, અપ્પો સગ્ગાય ગચ્છતી’’તિ.

તત્થ **અન્ધભૂતો અયં લોકો**તિ અયં લોકિયમહાજનો પઞ્ઞાચક્ખુનો અભાવેન અન્ધભૂતો. **તનુકેત્થા**તિ તનુકો એત્થ, ન બહુ જનો અનિચ્ચાદિવસેન **વિપસ્સતિ**. **જાલમુત્તોવા**તિ યથા છેકેન સાકુણિકેન જાલેન ઓત્થરિત્વા ગય્હમાનેસુ વટ્ટકેસુ કોચિદેવ જાલતો મુચ્ચતિ. સેસા અન્તોજાલમેવ પવિસન્તિ. તથા મરણજાલેન ઓત્થટેસુ સત્તેસુ બહૂ અપાયગામિનો હોન્તિ, **અપ્પો** કોચિદેવ સત્તો **સગ્ગાય ગચ્છતિ**, સુગતિં વા નિબ્બાનં વા પાપુણાતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને કુમારિકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સાપિ તસરપચ્છિં ગહેત્વા પિતુ સન્તિકં અગમાસિ, સોપિ નિસિન્નકોવ નિદ્દાયિ. તસ્સા અસલ્લક્ખેત્વાવ તસરપચ્છિં ઉપનામેન્તિયા તસરપચ્છિ વેમકોટિયં પટિહઞ્ઞિત્વા સદ્દં કુરુમાના પતિ. સો પબુજ્ઝિત્વા ગહિતનિમિત્તેનેવ વેમકોટિં આકડ્ઢિ. વેમકોટિ ગન્ત્વા તં કુમારિકં ઉરે પહરિ, સા તત્થેવ કાલં કત્વા તુસિતભવને નિબ્બત્તિ. અથસ્સા પિતા તં ઓલોકેન્તો સકલસરીરેન લોહિતમક્ખિતેન પતિત્વા મતં અદ્દસ. અથસ્સ મહાસોકો ઉપ્પજ્જિ. સો ‘‘ન મમ સોકં અઞ્ઞો નિબ્બાપેતું સક્ખિસ્સતી’’તિ રોદન્તો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેત્વા, ‘‘ભન્તે, સોકં મે નિબ્બાપેથા’’તિ આહ. સત્થા તં સમસ્સાસેત્વા ‘‘મા સોચિ, ઉપાસક. અનમતગ્ગસ્મિઞ્હિ સંસારે તવ એવમેવ ધીતુ મરણકાલે પગ્ઘરિતઅસ્સુ ચતુન્નં મહાસમુદ્દાનં ઉદકતો અતિરેકતર’’ન્તિ વત્વા અનમતગ્ગકથં કથેસિ . સો તનુભૂતસોકો સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણીતિ.

પેસકારધીતાવત્થુ સત્તમં.

૮. તિંસભિક્ખુવત્થુ

હંસાદિચ્ચપથેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિંસ ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે તિંસમત્તા દિસાવાસિકા ભિક્ખૂ સત્થારં ઉપસઙ્કમિંસુ. આનન્દત્થેરો સત્થુ વત્તકરણવેલાય આગન્ત્વા તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ‘‘સત્થારા ઇમેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારે કતે વત્તં કરિસ્સામી’’તિ દ્વારકોટ્ઠકે અટ્ઠાસિ. સત્થાપિ તેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા તેસં સારણીયધમ્મં કથેસિ. તં સુત્વા તે સબ્બેપિ અરહત્તં પત્વા ઉપ્પતિત્વા આકાસેન અગમિંસુ. આનન્દત્થેરો તેસુ ચિરાયન્તેસુ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇદાનેવ તિંસમત્તા ભિક્ખૂ આગતા, તે કુહિ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ગતા, આનન્દા’’તિ. ‘‘કતરેન મગ્ગેન, ભન્તે’’તિ? ‘‘આકાસેનાનન્દા’’તિ. ‘‘કિં પન તે, ભન્તે, ખીણાસવા’’તિ? ‘‘આમાનન્દ, મમ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા અરહત્તં પત્તા’’તિ. તસ્મિં પન ખણે આકાસેન હંસા આગમિંસુ. સત્થા ‘‘યસ્સ ખો પનાનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા સુભાવિતા, સો હંસા વિય આકાસેન ગચ્છતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૫.''હંસાદિચ્ચપથે યન્તિ, આકાસે યન્તિ ઇદ્ધિયા;
નીયન્તિ ધીરા લોકમ્હા, જેત્વા મારં સવાહિનિ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – ઇમે **હંસા આદિચ્ચપથે આકાસે** ગચ્છન્તિ. યેસં ઇદ્ધિપાદા સુભાવિતા, તેપિ આકાસે **યન્તિ ઇદ્ધિયા**. **ધીરા** પણ્ડિતા **સવાહિનિં મારં જેત્વા** ઇમમ્હા વટ્ટલોકા **નીયન્તિ**, નિબ્બાનં પાપુણન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

તિંસભિક્ખુવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. ચિઞ્ચમાણવિકાવત્થુ

એકં ધમ્મન્તિ ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચિઞ્ચમાણવિકં આરબ્ભ કથેસિ.

પઠમબોધિયઞ્હિ દસબલસ્સ પુથુભૂતેસુ સાવકેસુ અપ્પમાણેસુ દેવમનુસ્સેસુ અરિયભૂમિં ઓક્કન્તેસુ પત્થટે ગુણસમુદયે મહાલાભસક્કારો ઉદપાદિ. તિત્થિયા સૂરિયુગ્ગમને ખજ્જોપનકસદિસા અહેસું હતલાભસક્કારા. તે અન્તરવીથિયં ઠત્વા ''કિં સમણો ગોતમોવ બુદ્ધો, મયમ્પિ બુદ્ધા, કિં તસ્સેવ દિન્નં મહપ્ફલં, અમ્હાકમ્પિ દિન્નં મહપ્ફલમેવ, અમ્હાકમ્પિ દેથ સક્કરોથા''તિ એવં મનુસ્સે વિઞ્ઞાપેન્તાપિ લાભસક્કારં અલભિત્વા રહો સન્નિપતિત્વા ''કેન નુ ખો ઉપાયેન સમણસ્સ ગોતમસ્સ મનુસ્સાનં અન્તરે અવણ્ણં ઉપ્પાદેત્વા લાભસક્કારં નાસેય્યામા''તિ ચિન્તયિંસુ.

તદા સાવત્થિયં ચિઞ્ચમાણવિકા નામેકા પરિબ્બાજિકા ઉત્તમરૂપધરા સોભગ્ગપ્પત્તા દેવચ્છરા વિય. અસ્સા સરીરતો રસ્મિયો નિચ્છરન્તિ. અથેકો ખરમન્તી એવમાહ – ''ચિઞ્ચમાણવિકં પટિચ્ચ સમણસ્સ ગોતમસ્સ અવણ્ણં ઉપ્પાદેત્વા લાભસક્કારં નાસેસ્સામા''તિ. તે ''અત્થેકો ઉપાયો''તિ સમ્પટિચ્છિંસુ. અથ સા તિત્થિયારામં ગન્ત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ, તિત્થિયા તાય સદ્ધિં ન કથેસું. સા ''કો નુ ખો મે દોસો''તિ યાવતતિયં ''વન્દામિ, અય્યા''તિ વત્વા, ''અય્યા, કો નુ ખો મે દોસો, કિં મયા સદ્ધિં ન કથેથા''તિ આહ. ''ભગિનિ, સમણં ગોતમં અમ્હે વિહેઠયન્તં હતલાભસક્કારે કત્વા વિચરન્તં ન જાનાસી''તિ? ''ન જાનામિ, અય્યા, કિં પનેત્થ મયા કત્તબ્બ''ન્તિ. ''સચે ત્વં, ભગિનિ, અમ્હાકં સુખમિચ્છસિ, અત્તાનં પટિચ્ચ સમણસ્સ ગોતમસ્સ અવણ્ણં ઉપ્પાદેત્વા લાભસક્કારં નાસેહી''તિ.

સા ''સાધુ, અય્યા, મય્હંવેસો ભારો, મા ચિન્તયિત્થા''તિ વત્વા પક્કમિત્વા ઇત્થિમાયાસુ કુસલતાય તતો પટ્ઠાય સાવત્થિવાસીનં ધમ્મકથં સુત્વા જેતવના નિક્ખમનસમયે ઇન્દગોપકવણ્ણં પટં પારુપિત્વા ગન્ધમાલાદિહત્થા જેતવનાભિમુખી ગચ્છતિ. ''ઇમાય વેલાય કુહિં ગચ્છસી''તિ વુત્તે, ''કિં તુમ્હાકં મમ ગમનટ્ઠાનેના''તિ વત્વા જેતવનસમીપે તિત્થિયારામે વસિત્વા પાતોવ ''અગ્ગવન્દનં વન્દિસ્સામા''તિ નગરા નિક્ખમન્તે ઉપાસકજને જેતવનસ્સ અન્તોવુટ્ઠા વિય હુત્વા નગરં પવિસતિ. ''કુહિં વુટ્ઠાસી''તિ વુત્તે, ''કિં તુમ્હાકં મમ વુટ્ઠટ્ઠાનેના''તિ વત્વા માસદ્ધમાસચ્ચયેન પુચ્છિયમાના જેતવને સમણેન ગોતમેન સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયા વુટ્ઠામ્હીતિ. પુથુજ્જનાનં ''સચ્ચં નુ ખો એતં, નો''તિ કઙ્ખં ઉપ્પાદેત્વા તેમાસચતુમાસચ્ચયેન પિલોતિકાહિ ઉદરં વેઠેત્વા ગબ્ભિનિવણ્ણં દસ્સેત્વા ઉપરિ રત્તપટં પારુપિત્વા ''સમણં ગોતમં પટિચ્ચ ગબ્ભો ઉપ્પન્નો''તિ અન્ધબાલે સદ્દહાપેત્વા અટ્ઠનવમાસચ્ચયેન ઉદરે દારુમણ્ડલિકં બન્ધિત્વા ઉપરિ પટં પારુપિત્વા હત્થપાદપિટ્ઠિયો ગોહનુકેન

કોટ્ટાપેત્વા ઉસ્સદે દસ્સેત્વા કિલન્તિન્દ્રિયા હુત્વા સાયન્હસમયે તથાગતે અલઙ્કતધમ્માસને નિસીદિત્વા ધમ્મં દેસેન્તે ધમ્મસભં ગન્ત્વા તથાગતસ્સ પુરતો ઠત્વા, ''મહાસમણ, મહાજનસ્સ તાવ ધમ્મં દેસેસિ, મધુરો તે સદ્દો, સમ્ફુસિતં દન્તાવરણં. અહં પન તં પટિચ્ચ ગબ્ભં લભિત્વા પરિપુણ્ણગબ્ભા જાતા, નેવ મે સૂતિઘરં જાનાસિ, સપ્પિતેલાદીનિ સયં અકરોન્તો ઉપટ્ઠાકાનમ્પિ અઞ્ઞતરં કોસલરાજાનં વા અનાથપિણ્ડિકં વા વિસાખં ઉપાસિકં વા 'ઇમિસ્સા ચિઞ્ચમાણવિકાય કત્તબ્બયુત્તકં કરોહી'તિ ન વદેસિ, અભિરમિતુંયેવ જાનાસિ, ગબ્ભપરિહારં ન જાનાસી''તિ ગૂથપિણ્ડં ગહેત્વા ચન્દમણ્ડલં દૂસેતું વાયમન્તી વિય પરિસમજ્ઝે તથાગતં અક્કોસિ. તથાગતો ધમ્મકથં ઠપેત્વા સીહો વિય અભિનદન્તો, ''ભગિનિ, તયા કથિતસ્સ તથભાવં વા વિતથભાવં વા અહમેવ ચ ત્વઞ્ચ જાનામા''તિ આહ. ''આમ, મહાસમણ, તયા ચ મયા ચ ઞાતભાવેનેતં જાત''ન્તિ.

તસ્મિં ખણે સક્કસ્સ આસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સો આવજ્જમાનો ''ચિઞ્ચમાણવિકા તથાગતં અભૂતેન અક્કોસતી''તિ ઞત્વા ''ઇદં વત્થું સોધેસ્સામી''તિ ચતૂહિ દેવપુત્તેહિ સદ્ધિં આગમિ. દેવપુત્તા મૂસિકપોતકા હુત્વા દારુમણ્ડલિકસ્સ બન્ધનરજ્જુકે એકપ્પહારેનેવ છિન્દિંસુ, પારુતપટં વાતો ઉક્ખિપિ, દારુમણ્ડલિકં પતમાનં તસ્સા પાદપિટ્ઠિયં પતિ , ઉભો અગ્ગપાદા છિજ્જિંસુ. મનુસ્સા ''ધી કાળકણ્ણિ, સમ્માસમ્બુદ્ધં અક્કોસી''તિ સીસે ખેળં પાતેત્વા લેડ્ડુદણ્ડાદિહત્થા જેતવના નીહરિંસુ. અથસ્સા તથાગતસ્સ ચક્ખુપથં અતિક્કન્તકાલે મહાપથવી ભિજ્જિત્વા વિવરમદાસિ, અવીચિતો અગ્ગિજાલા ઉટ્ઠહિ. સા કુલદત્તિયં કમ્બલં પારુપમાના વિય ગન્ત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિ. અઞ્ઞતિત્થિયાનં લાભસક્કારો પરિહાયિ, દસબલસ્સ ભિય્યોસોમત્તાય વડ્ઢિ. પુનદિવસે ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, ચિઞ્ચમાણવિકા એવં ઉળારગુણં અગ્ગદક્ખિણેય્યં સમ્માસમ્બુદ્ધં અભૂતેન અક્કોસિત્વા મહાવિનાસં પત્તા''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ એસા મં અભૂતેન અક્કોસિત્વા વિનાસં પત્તાયેવા''તિ વત્વા –

''નાદટ્ઠા પરતો દોસં, અણું થૂલાનિ સબ્બસો;
ઇસ્સરો પણયે દણ્ડં, સામં અપ્પટિવેક્ખિયા''તિ. –

ઇમં દ્વાદસનિપાતે **મહાપદુમજાતકં** (જા॰ ૧.૧૨.૧૦૬) વિત્થારેત્વા કથેસિ –

તદા કિરેસા મહાપદુમકુમારસ્સ બોધિસત્તસ્સ માતુ સપત્તી રઞ્ઞો અગ્ગમહેસી હુત્વા મહાસત્તં અસદ્ધમ્મેન નિમન્તેત્વા તસ્સ મનં અલભિત્વા અત્તનાવ અત્તનિ વિપ્પકારં કત્વા ગિલાનાલયં દસ્સેત્વા ''તવ પુત્તો મં અનિચ્છન્તિં ઇમં વિપ્પકારં પાપેસી''તિ રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા કુદ્ધો મહાસત્તં ચોરપપાતે ખિપિ. અથ નં પબ્બતકુચ્છિયં અધિવત્થા દેવતા પટિગ્ગહેત્વા નાગરાજસ્સ ફણગબ્ભે પતિટ્ઠપેસિ. નાગરાજા તં નાગભવનં નેત્વા ઉપડ્ઢરજ્જેન સમ્માનેસિ. સો તત્થ સંવચ્છરં વસિત્વા પબ્બજિતુકામો હિમવન્તપ્પદેસં પત્વા પબ્બજિત્વા ઝાનાભિઞ્ઞાયો નિબ્બત્તેસિ. અથ નં એકો વનચરકો દિસ્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા કતપટિસન્થારો સબ્બં તં પવત્તિં ઞત્વા મહાસત્તં રજ્જેન નિમન્તેત્વા તેન ''મય્હં રજ્જેન કિચ્ચં નત્થિ, ત્વં પન દસ રાજધમ્મે અકોપેત્વા અગતિગમનં પહાય ધમ્મેન રજ્જં કારેહી''તિ ઓવદિતો ઉટ્ઠાયાસના રોદિત્વા નગરં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે અમચ્ચે પુચ્છિ – ''અહં કં નિસ્સાય એવં આચારસમ્પન્નેન પુત્તેન વિયોગં પત્તો''તિ? ''અગ્ગમહેસિં નિસ્સાય, દેવા''તિ. રાજા તં ઉદ્ધંપાદં ગહેત્વા ચોરપપાતે ખિપાપેત્વા નગરં પવિસિત્વા ધમ્મેન રજ્જં કારેસિ. તદા મહાપદુમકુમારો સત્થા અહોસિ, માતુ સપત્તી ચિઞ્ચમાણવિકાતિ.

સત્થા ઇમમત્થં પકાસેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, એકં ધમ્મઞ્હિ સચ્ચવચનં પહાય મુસાવાદે પતિટ્ઠિતાનં વિસ્સટ્ઠપરલોકાનં અકત્તબ્બપાપકમ્મં નામ નત્થી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૬.‘‘એકં ધમ્મં અતીતસ્સ, મુસાવાદિસ્સ જન્તુનો;
 વિતિણ્ણપરલોકસ્સ, નત્થિ પાપં અકારિય’’ન્તિ.

તત્થ **એકં ધમ્મ**ન્તિ સચ્ચં. **મુસાવાદિસ્સા**તિ યસ્સ દસસુ વચનેસુ એકમ્પિ સચ્ચં નત્થિ, એવરૂપસ્સ મુસાવાદિનો . **વિતિણ્ણપરલોકસ્સા**તિ વિસ્સટ્ઠપરલોકસ્સ. એવરૂપો હિ મનુસ્સસમ્પત્તિં દેવસમ્પત્તિં અવસાને નિબ્બાનસમ્પત્તિન્તિ ઇમા તિસ્સોપિ સમ્પત્તિયો ન પસ્સતિ. **નત્થિ પાપ**ન્તિ તસ્સ એવરૂપસ્સ ઇદં નામ પાપં અકત્તબ્બન્તિ નત્થિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ચિઞ્ચમાણવિકાવત્થુ નવમં.

૧૦. અસદિસદાનવત્થુ

ન વે કદરિયાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અસદિસદાનં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સત્થા ચારિકં ચરિત્વા પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો જેતવનં પાવિસિ. રાજા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં નિમન્તેત્વા પુનદિવસે આગન્તુકદાનં સજ્જેત્વા ‘‘દાનં મે પસ્સન્તૂ’’તિ નાગરે પક્કોસિ. નાગરા આગન્ત્વા રઞ્ઞો દાનં દિસ્વા પુનદિવસે સત્થારં નિમન્તેત્વા દાનં સજ્જેત્વા ‘‘અમ્હાકમ્પિ દાનં, દેવો, પસ્સતૂ’’તિ રઞ્ઞો પહિણિંસુ. રાજા તેસં દાનં દિસ્વા ‘‘ઇમેહિ મમ દાનતો ઉત્તરિતરં કતં, પુન દાનં કરિસ્સામી’’તિ પુનદિવસેપિ દાનં સજ્જેસિ. નાગરાપિ તં દિસ્વા પુનદિવસે સજ્જયિંસુ. એવં નેવ રાજા નાગરે પરાજેતું સક્કોતિ, ન નાગરા રાજાનં. અથ છટ્ઠે વારે નાગરા સતગુણં સહસ્સગુણં વડ્ઢેત્વા યથા ન સક્કા હોતિ ‘‘ઇદં નામ ઇમેસં દાને નત્થી’’તિ વત્તું, એવં દાનં સજ્જયિંસુ. રાજા તં દિસ્વા ‘‘સચાહં ઇમેસં દાનતો ઉત્તરિતરં કાતું ન સક્ખિસ્સામિ, કિં મે જીવિતેના’’તિ ઉપાયં ચિન્તેન્તો નિપજ્જિ. અથ નં મલ્લિકા દેવી ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘કસ્મા, મહારાજ, એવં નિપન્નોસિ, કેન તે ઇન્દ્રિયાનિ કિલન્તાનિ વિયા’’તિ પુચ્છિ. રાજા આહ – ‘‘ન દાનિ ત્વં, દેવિ, જાનાસી’’તિ. ‘‘ન જાનામિ, દેવા’’તિ. સો તસ્સા તમત્થં આરોચેસિ.

અથ નં મલ્લિકા આહ – ‘‘દેવ, મા ચિન્તયિ, કહં તયા પથવિસ્સરો રાજા નાગરેહિ પરાજિયમાનો દિટ્ઠપુબ્બો વા સુતપુબ્બો વા, અહં તે દાનં સંવિદહિસ્સામી’’તિ. ઇતિસ્સ અસદિસદાનં સંવિદહિતુકામતાય એવં વત્વા, મહારાજ, સાલકલ્યાણિપદરેહિ પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અન્તો આવટ્ટે નિસીદનમણ્ડપં કારેહિ, સેસા બહિઆવટ્ટે નિસીદિસ્સન્તિ. પઞ્ચ સેતચ્છત્તસતાનિ કારેહિ, તાનિ ગહેત્વા પઞ્ચસતા હત્થી પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં મત્થકે ધારયમાના ઠસ્સન્તિ. અટ્ઠ વા દસ વા રત્તસુવણ્ણનાવાયો કારેહિ, તા મણ્ડપમજ્ઝે ભવિસ્સન્તિ. દ્વિન્નં દ્વિન્નં ભિક્ખૂનં અન્તરે એકેકા ખત્તિયધીતા નિસીદિત્વા ગન્ધે પિસિસ્સતિ, એકેકા ખત્તિયધીતા બીજનં આદાય દ્વે દ્વે ભિક્ખૂ બીજમાના ઠસ્સતિ, સેસા ખત્તિયધીતરો પિસે પિસે ગન્ધે હરિત્વા સુવણ્ણનાવાસુ પક્ખિપિસ્સન્તિ, તાસુ એકચ્ચા ખત્તિયધીતરો નીલુપ્પલકલાપે ગહેત્વા સુવણ્ણનાવાસુ પક્ખિત્તગન્ધે આલોળેત્વા વાસં ગાહાપેસ્સન્તિ.

નાગરાનઞ્હિનેવ ખત્તિયધીતરો અત્થિ, ન સેતચ્છત્તાનિ, ન હત્થિનો ચ. ઇમેહિ કારણેહિ નાગરા પરાજિસ્સન્તિ, એવં કરોહિ, મહારાજાતિ. રાજા ''સાધુ, દેવિ, કલ્યાણં તે કથિત''ન્તિ તાય કથિતનિયામેન સબ્બં કારેસિ. એકસ્સ પન ભિક્ખુનો એકો હત્થિ નપ્પહોસિ. અથ રાજા મલ્લિકં આહ – ''ભદ્દે, એકસ્સ ભિક્ખુનો એકો હત્થિ નપ્પહોતિ, કિં કરિસ્સામા''તિ. ''કિં, દેવ, પઞ્ચ હત્થિસતાનિ નત્થી''તિ? ''અત્થિ, દેવિ, અવસેસા દુટ્ઠહત્થિનો, તે ભિક્ખૂ દિસ્વાવ વેરમ્ભવાતા વિય ચણ્ડા હોન્તી''તિ. ''દેવ, અહં એકસ્સ દુટ્ઠહત્થિપોતકસ્સ છત્તં ગહેત્વા તિટ્ઠનટ્ઠાનં જાનામી''તિ. ''કત્થ નં ઠપેસ્સામા''તિ? ''અય્યસ્સ અઙ્ગુલિમાલસ્સ સન્તિકે''તિ. રાજા તથા કારેસિ. હત્થિપોતકો વાલધિં અન્તરસત્થિમ્હિ પક્ખિપિત્વા ઉભો કણ્ણે પાતેત્વા અક્ખીનિ નિમિલેત્વા અટ્ઠાસિ. મહાજનો ''એવરૂપસ્સ નામ ચણ્ડહત્થિનો અયમાકારો''તિ હત્થિમેવ ઓલોકેસિ.

રાજા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, યં ઇમસ્મિં દાનગ્ગે કપ્પિયભણ્ડં વા અકપ્પિયભણ્ડં વા, સબ્બં તં તુમ્હાકમેવ દમ્મી''તિ આહ . તસ્મિં પન દાને એકદિવસેનેવ પરિચ્ચત્તં ચુદ્દસકોટિધનં હોતિ. સત્થુ પન સેતચ્છત્તં નિસીદનપલ્લઙ્કો આધારકો પાદપીઠિકાતિ ચત્તારિ અનગ્ઘાનેવ. પુન એવરૂપં કત્વા બુદ્ધાનં દાનં નામ દાતું સમત્થો નાહોસિ, તેનેવ તં ''અસદિસદાન''ન્તિ પઞ્ઞાયિ. તં કિર સબ્બબુદ્ધાનં એકવારં હોતિયેવ, સબ્બેસં પન ઇત્થીયેવ સંવિદહતિ. રઞ્ઞો પન કાળો ચ જુણ્હો ચાતિ દ્વે અમચ્ચા અહેસું. તેસુ કાળો ચિન્તેસિ – ''અહો રાજકુલસ્સ પરિહાનિ, એકદિવસેનેવ ચુદ્દસકોટિધનં ખયં ગચ્છતિ, ઇમે ઇમં દાનં ભુઞ્જિત્વા ગન્ત્વા નિપન્ના નિદ્દાયિસ્સન્તિ, અહો નટ્ઠં રાજકુલ''ન્તિ. જુણ્હો ચિન્તેસિ – ''અહો રઞ્ઞો દાનં સુદિન્નં. ન હિ સક્કા રાજભાવે અટ્ઠિતેન એવરૂપં દાનં દાતું, સબ્બસત્તાનં પત્તિં અદેન્તો નામ નત્થિ, અહં પનિદં દાનં અનુમોદામી''તિ.

સત્થુ ભત્તકિચ્ચાવસાને રાજા અનુમોદનત્થાય પત્તં ગણ્હિ. સત્થા ચિન્તેસિ – ''રઞ્ઞા મહોઘં પવત્તેન્તેન વિય મહાદાનં દિન્નં, અસક્ખિ નુ ખો મહાજનો ચિત્તં પસાદેતું, ઉદાહુ નો''તિ. સો તેસં અમચ્ચાનં ચિત્તાચારં ञત્વા ''સચે રઞ્ઞો દાનાનુચ્છવિકં અનુમોદનં કરિસ્સામિ, કાળસ્સ મુદ્ધા સત્તધા ફલિસ્સતિ, જુણ્હો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિસ્સતી''તિ ञત્વા કાળે અનુકમ્પં પટિચ્ચ એવરૂપં દાનં દત્વા ઠિતસ્સ રઞ્ઞો ચતુપ્પદિકં ગાથમેવ વત્વા ઉટ્ઠાયાસના વિહારં ગતો. ભિક્ખૂ અઙ્ગુલિમાલં પુચ્છિંસુ – ''ન કિં નુ ખો, આવુસો, દુટ્ઠહત્થિં છત્તં ધારેત્વા ઠિતં દિસ્વા ભાયી''તિ? ''ન ભાયિં, આવુસો''તિ. તે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા આહંસુ – ''અઙ્ગુલિમાલો, ભન્તે, અઞ્ઞં બ્યાકરોસી''તિ. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે , અઙ્ગુલિમાલો ભાયતિ. ખીણાસવઉસભાનઞ્હિ અન્તરે જેટ્ઠકઉસભા મમ પુત્તસદિસા ભિક્ખૂ ન ભાયન્તી''તિ વત્વા બ્રાહ્મણવગ્ગે ઇમં ગાથમાહ –

> ''ઉસભં પવરં વીરં, મહેસિં વિજિતાવિનં;
> અનેજં ન્હાતકં બુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૪૨૨; સુ॰ નિ॰ ૬૫૧);

રાજાપિ દોમનસ્સપ્પત્તો ''એવરૂપાય નામ પરિસાય દાનં દત્વા ઠિતસ્સ મય્હં અનુચ્છવિકં અનુમોદનં અકત્વા ગાથમેવ વત્વા સત્થા ઉટ્ઠાયાસના ગતો. મયા સત્થુ અનુચ્છવિકં દાનં અકત્વા અનનુચ્છવિકં કતં ભવિસ્સતિ , કપ્પિયભણ્ડં અદત્વા અકપ્પિયભણ્ડં વા દિન્નં ભવિસ્સતિ, સત્થારા મે કુપિતેન ભવિતબ્બં. એવઞ્હિ અસદિસદાનં નામ, દાનાનુરૂપં અનુમોદનં કાતું વટ્ટતી''તિ વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એતદવોચ – ''કિં નુ ખો મે, ભન્તે, દાતબ્બયુત્તકં દાનં ન દિન્નં, ઉદાહુ દાનાનુરૂપં કપ્પિયભણ્ડં અદત્વા અકપ્પિયભણ્ડમેવ દિન્ન''ન્તિ. ''કિમેતં , મહારાજા''તિ? ''ન મે તુમ્હેહિ દાનાનુચ્છવિકા અનુમોદના કતા''તિ? ''મહારાજ, અનુચ્છવિકમેવ તે દાનં દિન્નં. એતઞ્હિ અસદિસદાનં નામ, એકસ્સ બુદ્ધસ્સ એકવારમેવ સક્કા દાતું, પુન એવરૂપં નામ દાનં

દુદ્દ''ન્તિ. ''અથ કસ્મા, ભન્તે, મે દાનાનુરૂપં અનુમોદનં ન કરિત્થા''તિ? ''પરિસાય અસુદ્ધત્તા, મહારાજા''તિ. ''કો નુ ખો, ભન્તે, પરિસાય દોસો''તિ? અથસ્સ સત્થા દ્વિન્નમ્પિ અમચ્ચાનં ચિત્તાચારં આરોચેત્વા કાળે અનુકમ્પં પટિચ્ચ અનુમોદનાય અકતભાવં આચિક્ખિ. રાજા ''સચ્ચં કિર તે, કાળ, એવં ચિન્તિત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચ''ન્તિ વુત્તે ''તવ સન્તકં અગ્ગહેત્વા મમ પુત્તદારેહિ સદ્ધિં મયિ અત્તનો સન્તકં દેન્તે તુય્હં કા પીળા. ગચ્છ, ભો, યં તે મયા દિન્નં, તં દિન્નમેવ હોતુ, રટ્ઠતો પન મે નિક્ખમા''તિ તં રટ્ઠા નીહરિત્વા જુણ્હં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર તે એવં ચિન્તિત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચ''ન્તિ વુત્તે, ''સાધુ, માતુલ, પસન્નોસ્મિ, ત્વં મમ પરિજનં ગહેત્વા મયા દિન્નનિયામેનેવ સત્ત દિવસાનિ દાનં દેહી''તિ સત્તાહં રજ્જં નિય્યાદેત્વા સત્થારં આહ – ''પસ્સથ, ભન્તે, બાલસ્સ કરણં, મયા એવં દિન્નદાને પહારમદાસી''તિ. સત્થા ''આમ, મહારાજ, બાલા નામ પરસ્સ દાનં અનભિનન્દિત્વા દુગ્ગતિપરાયણા હોન્તિ, ધીરા પન પરેસમ્પિ દાનં અનુમોદિત્વા સગ્ગપરાયણા એવ હોન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૭.''ન વે કદરિયા દેવલોકં વજન્તિ, બાલા હવે નપ્પસંસન્તિ દાનં;
ધીરો ચ દાનં અનુમોદમાનો, તેનેવ સો હોતિ સુખી પરત્થા''તિ.

તત્થ **કદરિયા**તિ થદ્ધમચ્છરિનો. **બાલા**તિ ઇધલોકપરલોકં અજાનનકા. **ધીરો**તિ પણ્ડિતો. **સુખી પરત્થા**તિ **તેનેવ સો** દાનાનુમોદનપુઞ્ઞેન પરલોકે દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવમાનો સુખી **હોતી**તિ.

દેસનાવસાને જુણ્હો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસિ, જુણ્હોપિ સોતાપન્નો હુત્વા સત્તાહં રઞ્ઞા દિન્નનિયામેનેવ દાનં અદાસીતિ.

અસદિસદાનવત્થુ દસમં.

૧૧. અનાથપિણ્ડકપુત્તકાલવત્થુ

પથબ્યા એકરજ્જેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કાલં નામ અનાથપિણ્ડિકસ્સ પુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર તથાવિધસ્સ સદ્ધાસમ્પન્નસ્સ સેટ્ઠિનો પુત્તો હુત્વા નેવ સત્થુ સન્તિકં ગન્તું, ન ગેહં આગતકાલે દટ્ઠું, ન ધમ્મં સોતું, ન સઙ્ઘસ્સ વેય્યાવચ્ચં કાતું ઇચ્છતિ. પિતરા ''મા એવં, તાત, કરી''તિ વુત્તોપિ તસ્સ વચનં ન સુણાતિ. અથસ્સ પિતા ચિન્તેસિ – ''અયં એવરૂપં દિટ્ઠિં ગહેત્વા વિચરન્તો અવીચિપરાયણો ભવિસ્સતિ, ન ખો પનેતં પતિરૂપં, યં મયિ પસ્સન્તે મમ પુત્તો નિરયં ગચ્છેય્ય. ઇમસ્મિં ખો પન લોકે ધનદાનેન અભિજ્જનકસત્તો નામ નત્થિ, ધનેન નં ભિન્દિસ્સામી''તિ. અથ નં આહ – ''તાત, ઉપોસથિકો હુત્વા વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા એહિ, કહાપણસતં તે દસ્સામી''તિ. દસ્સથ, તાતાતિ. દસ્સામિ, પુત્તાતિ. સો યાવતતિયં પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ઉપોસથિકો હુત્વા વિહારં અગમાસિ. ધમ્મસ્સવનેન પનસ્સ કિચ્ચં નત્થિ, યથાફાસુકટ્ઠાને સયિત્વા પાતોવ ગેહં અગમાસિ. અથસ્સ પિતા ''પુત્તો મે ઉપોસથિકો અહોસિ, સીઘમસ્સ યાગુઆદીનિ આહરથા''તિ વત્વા દાપેસિ. સો ''કહાપણે અગ્ગહેત્વા ન ભુઞ્જિસ્સામી''તિ આહટાહટં પટિક્ખિપિ. અથસ્સ પિતા પીળં અસહન્તો કહાપણભણ્ડં દાપેસિ. સો તં હત્થેન ગહેત્વાવ આહારં પરિભુઞ્જિ.

અથ નં પુનદિવસે સેટ્ઠિ, ‘‘તાત, કહાપણસહસ્સં તે દસ્સામિ, સત્થુ પુરતો ઠત્વા એકં ધમ્મપદં ઉગ્ગણ્હિત્વા આગચ્છેય્યાસી’’તિ પેસેસિ. સોપિ વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ પુરતો ઠત્વાવ એકમેવ પદં ઉગ્ગણ્હિત્વા પલાયિતુકામો અહોસિ. અથસ્સ સત્થા અસલ્લક્ખણાકારં અકાસિ. સો તં પદં અસલ્લક્ખેત્વા ઉપરિપદં ઉગ્ગણ્હિસ્સામીતિ ઠત્વા અસ્સોસિયેવ . ઉગ્ગણ્હિસ્સામીતિ સુણન્તોવ કિર સક્કચ્ચં સુણાતિ નામ. એવઞ્ચ કિર સુણન્તાનં ધમ્મો સોતાપત્તિમગ્ગાદયો દેતિ. સોપિ ઉગ્ગણ્હિસ્સામીતિ સુણાતિ, સત્થાપિસ્સ અસલ્લક્ખણાકારં કરોતિ. સો ‘‘ઉપરિપદં ઉગ્ગણ્હિસ્સામી’’તિ ઠત્વા સુણન્તોવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ.

સો પુનદિવસે બુદ્ધપ્પમુખેન ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિંયેવ સાવત્થિં પાવિસિ. મહાસેટ્ઠિ તં દિસ્વા ‘‘અજ્જ મમ પુત્તસ્સ આકારો રુચ્ચતી’’તિ ચિન્તેસિ. તસ્સપિ એતદહોસિ – ‘‘અહો વત મે પિતા અજ્જ સત્થુ સન્તિકે કહાપણે ન દદેય્ય, કહાપણકારણા મય્હં ઉપોસથિકભાવં પટિચ્છાદેય્યા’’તિ. સત્થા પનસ્સ હિય્યોવ કહાપણસ્સ કારણા ઉપોસથિકભાવં અઞ્ઞાસિ. મહાસેટ્ઠિ, બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ યાગું દાપેત્વા પુત્તસ્સપિ દાપેસિ. સો નિસીદિત્વા તુણ્હીભૂતોવ યાગું પિવિ, ખાદનીયં ખાદિ, ભત્તં ભુઞ્જિ. મહાસેટ્ઠિ સત્થુ ભત્તકિચ્ચાવસાને પુત્તસ્સ પુરતો સહસ્સભણ્ડિકં ઠપાપેત્વા, ‘‘તાત, મયા તે ‘સહસ્સં દસ્સામી’તિ વત્વા ઉપોસથં સમાદાપેત્વા વિહારં પહિતો. ઇદં તે સહસ્સ’’ન્તિ આહ. સો સત્થુ પુરતો કહાપણે દિય્યમાને દિસ્વા લજ્જન્તો ‘‘અલં મે કહાપણેહી’’તિ વત્વા, ‘‘ગણ્હ, તાતા’’તિ વુચ્ચમાનોપિ ન ગણ્હિ. અથસ્સ પિતા સત્થારં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, અજ્જ મે પુત્તસ્સ આકારો રુચ્ચતી’’તિ વત્વા ‘‘કિં, મહાસેટ્ઠી’’તિ વુત્તે ‘‘મયા એસ પુરિમદિવસે ‘કહાપણસતં તે દસ્સામી’તિ વત્વા વિહારં પેસિતો. પુનદિવસે કહાપણે અગ્ગહેત્વા ભુઞ્જિતું ન ઇચ્છિ, અજ્જ પન દિય્યમાનેપિ કહાપણે ન ઇચ્છતી’’તિ આહ. સત્થા ‘‘આમ, મહાસેટ્ઠિ, અજ્જ તવ પુત્તસ્સ ચક્કવત્તિસમ્પત્તિતોપિ દેવલોકબ્રહ્મલોકસમ્પત્તીહિપિ સોતાપત્તિફલમેવ વર’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૭૮.‘‘પથબ્યા એકરજ્જેન, સગ્ગસ્સ ગમનેન વા;
સબ્બલોકાધિપચ્ચેન, સોતાપત્તિફલં વર’’ન્તિ.

તત્થ **પથબ્યા એકરજ્જેના**તિ ચક્કવત્તિરજ્જેન. **સગ્ગસ્સ ગમનેન વા**તિ છબ્બીસતિવિધસ્સ સગ્ગસ્સ અધિગમનેન. **સબ્બલોકાધિપચ્ચેના**તિ ન એકસ્મિં એત્તકે લોકે નાગસુપણ્ણવેમાનિકપેતેહિ સદ્ધિં, સબ્બસ્મિં લોકે આધિપચ્ચેન. **સોતાપત્તિફલં વર**ન્તિ યસ્મા એત્તકે ઠાને રજ્જં કારેત્વાપિ નિરયાદીહિ અમુત્તોવ હોતિ, સોતાપન્નો પન પિહિતાપાયદ્વારો હુત્વા સબ્બદુબ્બલોપિ અટ્ઠમે ભવે ન નિબ્બત્તતિ, તસ્મા સોતાપત્તિફલમેવ વરં ઉત્તમન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અનાથપિણ્ડકપુત્તકાલવત્થુ એકાદસમં.

લોકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તેરસમો વગ્ગો.

૧૪. બુદ્ધવગ્ગો

૧. મારધીતરવત્થુ

યસ્સ જિતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા બોધિમણ્ડે વિહરન્તો મારધીતરો આરબ્ભ કથેસિ. દેસનં પન સાવત્થિયં સમુટ્ઠાપેત્વા પુન કુરુરટ્ઠે માગણ્ડિયબ્રાહ્મણસ્સ કથેસિ.

કુરુરટ્ઠે કિર માગણ્ડિયબ્રાહ્મણસ્સ ધીતા માગણ્ડિયાયેવ નામ અહોસિ ઉત્તમરૂપધરા. તં પત્થયમાના અનેકબ્રાહ્મણમહાસાલા ચેવ ખત્તિયમહાસાલા ચ ''ધીતરં નો દેતૂ''તિ માગણ્ડિયસ્સ પહિણિંસુ. સોપિ ''ન તુમ્હે મય્હં ધીતુ અનુચ્છવિકા''તિ સબ્બે પટિક્ખિપતેવ. અથેકદિવસં સત્થા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં માગણ્ડિયબ્રાહ્મણં દિસ્વા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ ઉપધારેન્તો બ્રાહ્મણસ્સ ચ બ્રાહ્મણિયા ચ તિણ્ણં મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયં અદ્દસ. બ્રાહ્મણોપિ બહિગામે નિબદ્ધં અગ્ગિં પરિચરતિ. સત્થા પાતોવ પત્તચીવરમાદાય તં ઠાનં અગમાસિ. બ્રાહ્મણો સત્થુ રૂપસિરિં ઓલોકેન્તો ''ઇમસ્મિં લોકે ઇમિના સદિસો પુરિસો નામ નત્થિ, અયં મય્હં ધીતુ અનુચ્છવિકો, ઇમસ્સ મે ધીતરં દસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં આહ – ''સમણ, મમ એકા ધીતા અત્થિ, અહં તસ્સા અનુચ્છવિકં પુરિસં અપસ્સન્તો તં ન કસ્સચિ અદાસિં, ત્વં પનસ્સા અનુચ્છવિકો, અહં તે ધીતરં પાદપરિચારિકં કત્વા દાતુકામો, યાવ નં આનેમિ, તાવ ઇધેવ તિટ્ઠાહી''તિ. સત્થા તસ્સ કથં સુત્વા નેવ અભિનન્દિ, ન પટિક્કોસિ.

બ્રાહ્મણોપિ ગેહં ગન્ત્વા બ્રાહ્મણિં આહ – ''ભોતિ, અજ્જ મે ધીતુ અનુચ્છવિકો પુરિસો દિટ્ઠો, તસ્સ નં દસ્સામા''તિ ધીતરં અલઙ્કારાપેત્વા આદાય બ્રાહ્મણિયા સદ્ધિં તં ઠાનં અગમાસિ. મહાજનોપિ કુતૂહલજાતો નિક્ખમિ. સત્થા બ્રાહ્મણેન વુત્તટ્ઠાને અટ્ઠત્વા તત્થ પદચેતિયં દસ્સેત્વા અઞ્ઞસ્મિં ઠાને અટ્ઠાસિ. બુદ્ધાનં કિર પદચેતિયં ''ઇદં અસુકો નામ પસ્સતૂ''તિ અધિટ્ઠહિત્વા અક્કન્તટ્ઠાનેયેવ પઞ્ઞાયતિ, સેસટ્ઠાને તં પસ્સન્તો નામ નત્થિ. બ્રાહ્મણો અત્તના સદ્ધિં ગચ્છમાનાય બ્રાહ્મણિયા ''કહં સો''તિ પુટ્ઠો ''ઇમસ્મિં ઠાને તિટ્ઠાહીતિ તં અવચ''ન્તિ ઓલોકેન્તો પદવલઞ્જં દિસ્વા ''ઇદમસ્સ પદ''ન્તિ દસ્સેસિ. સા લક્ખણમન્તકુસલતાય ''ન ઇદં, બ્રાહ્મણ, કામભોગિનો પદ''ન્તિ વત્વા બ્રાહ્મણેન, ''ભોતિ, ત્વં ઉદકપાતિમ્હિ સુસુમારં પસ્સસિ, મયા સો સમણો દિટ્ઠો 'ધીતરં તે દસ્સામી'તિ વુત્તો, તેનાપિ અધિવાસિત''ન્તિ વુત્તે, ''બ્રાહ્મણ, કિઞ્ચાપિ ત્વં એવં વદેસિ, ઇદં પન નિક્કિલેસસ્સેવ પદ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''રત્તસ્સ હિ ઉક્કુટિકં પદં ભવે,
> દુટ્ઠસ્સ હોતિ સહસાનુપીળિતં;
> મૂળ્હસ્સ હોતિ અવકડ્ઢિતં પદં,
> વિવટ્ટચ્છદસ્સ ઇદમીદિસં પદ''ન્તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૫; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૬૦-૨૬૧; ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સામાવતીવત્થુ);

અથ નં બ્રાહ્મણો, ''ભોતિ, મા વિરવિ, તુણ્હીભૂતાવ એહી''તિ ગચ્છન્તો સત્થારં દિસ્વા ''અયં સો પુરિસો''તિ તસ્સા દસ્સેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''સમણ, ધીતરં તે દસ્સામી''તિ આહ. સત્થા ''ન મે તવ ધીતાય અત્થો''તિ

અવત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, એકં તે કારણં કથેસ્સામિ, સુણિસ્સસી’’તિ વત્વા ‘‘કથેહિ, ભો સમણ, સુણિસ્સામી’’તિ વુત્તે અભિનિક્ખમનતો પટ્ઠાય અતીતં આહરિત્વા દસ્સેસિ.

તત્રાયં સઙ્ખેપકથા – મહાસત્તો રજ્જસિરિં પહાય કણ્ટકં આરુય્હ છન્નસહાયો અભિનિક્ખમન્તો નગરદ્વારે ઠિતેન મારેન ‘‘સિદ્ધત્થ, નિવત્ત, ઇતો તે સત્તમે દિવસે ચક્કરતનં પાતુભવિસ્સતી’’તિ વુત્તે, ‘‘અહમેતં, માર, જાનામિ, ન મે તેનત્થો’’તિ આહ. અથ કિમત્થાય નિક્ખમસીતિ? સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણત્થાયાતિ. ‘‘તેન હિ સચે અજ્જતો પટ્ઠાય કામવિતક્કાદીનં એકમ્પિ વિતક્કં વિતક્કેસ્સસિ, જાનિસ્સામિ તે કત્તબ્બ’’ન્તિ આહ. સો તતો પટ્ઠાય ઓતારાપેક્ખો સત્ત વસ્સાનિ મહાસત્તં અનુબન્ધિ.

સત્થાપિ છબ્બસ્સાનિ દુક્કરકારિકં ચરિત્વા પચ્ચત્તપુરિસકારં નિસ્સાય બોધિમૂલે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદયમાનો પઞ્ચમસત્તાહે અજપાલનિગ્રોધમૂલે નિસીદિ. તસ્મિં સમયે મારો ‘‘અહં એત્તકં કાલં અનુબન્ધિત્વા ઓતારાપેક્ખોપિ ઇમસ્સ કિઞ્ચિ ખલિતં નાદ્દસં, અતિક્કન્તો ઇદાનિ એસ મમ વિસય’’ન્તિ દોમનસ્સપ્પત્તો મહામગ્ગે નિસીદિ. અથસ્સ તણ્હા અરતી રગાતિ ઇમા તિસ્સો ધીતરો ‘‘પિતા નો ન પઞ્ઞાયતિ, કહં નુ ખો એતરહી’’તિ ઓલોકયમાના તં તથા નિસિન્નં દિસ્વા ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘કસ્મા , તાત, દુક્ખી દુમ્મનોસી’’તિ પુચ્છિંસુ. સો તાસં તમત્થં આરોચેસિ. અથ નં તા આહંસુ – ‘‘તાત, મા ચિન્તયિ, મયં તં અત્તનો વસે કત્વા આનેસ્સામા’’તિ. ‘‘ન સક્કા અમ્મા, એસ કેનચિ વસે કાતુન્તિ. ‘‘તાત, મયં ઇત્થિયો નામ ઇદાનેવ નં રાગપાસાદીહિ બન્ધિત્વા આનેસ્સામ, તુમ્હે મા ચિન્તયિત્થા’’તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘પાદે તે, સમણ, પરિચારેમા’’તિ આહંસુ. સત્થા નેવ તાસં વચનં મનસાકાસિ, ન અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા ઓલોકેસિ.

પુન મારધીતરો ‘‘ઉચ્ચાવચા ખો પુરિસાનં અધિપ્પાયા, કેસઞ્ચિ કુમારિકાસુ પેમં હોતિ, કેસઞ્ચિ પઠમવયે ઠિતાસુ, કેસઞ્ચિ મજ્ઝિમવયે ઠિતાસુ, કેસઞ્ચિ પચ્છિમવયે ઠિતાસુ, નાનપ્પકારેહિ તં પલોભેસ્સામા’’તિ એકેકા કુમારિકવણ્ણાદિવસેન સતં સતં અત્તભાવે અભિનિમ્મિનિત્વા કુમારિયો, અવિજાતા, સકિં વિજાતા, દુવિજાતા, મજ્ઝિમિત્થિયો, મહલ્લકિત્થિયો ચ હુત્વા છક્ખત્તું ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘પાદે તે, સમણ, પરિચારેમા’’તિ આહંસુ. તમ્પિ ભગવા ન મનસાકાસિ યથા તં અનુત્તરે ઉપધિસઙ્ખયે વિમુત્તોતિ. અથ સત્થા એત્તકેનપિ તા અનુગચ્છન્તિયો ‘‘અપેથ, કિં દિસ્વા એવં વાયમથ, એવરૂપં નામ વીતરાગાનં પુરતો કાતું ન વટ્ટતિ. તથાગતસ્સ પન રાગાદયો પહીના. કેન તં કારણેન અત્તનો વસં નેસ્સથા’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૭૯.‘‘યસ્સ જિતં નાવજીયતિ,
જિતં યસ્સ નોયાતિ કોચિ લોકે;
તં બુદ્ધમનન્તગોચરં,
અપદં કેન પદેન નેસ્સથ.

૧૮૦.‘‘યસ્સ જાલિની વિસત્તિકા,
તણ્હા નત્થિ કુહિઞ્ચિ નેતવે;
તં બુદ્ધમનન્તગોચરં,
અપદં કેન પદેન નેસ્સથા’’તિ.

તત્થ **યસ્સ જિતં નાવજીયતી**તિ યસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તેન તેન મગ્ગેન જિતં રાગાદિકિલેસજાતં પુન અસમુદાચરણતો નાવજીયતિ, દુજ્જિતં નામ ન હોતિ. **નોયાતી**તિ ન ઉય્યાતિ, યસ્સ જિતં કિલેસજાતં રાગાદીસુ કોચિ એકો કિલેસોપિ લોકે પચ્છતો વત્તી નામ ન હોતિ, નાનુબન્ધતીતિ અત્થો. **અનન્તગોચર**ન્તિ અનન્તારમ્મણસ્સ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ વસેન અપરિયન્ત ગોચરં. **કેન પદેના**તિ યસ્સ હિ રાગપદાદીસુ એકપદમ્પિ અત્થિ, તં તુમ્હે તેન પદેન નેસ્સથ. બુદ્ધસ્સ પન એકપદમ્પિ નત્થિ, તં અપદં બુદ્ધં તુમ્હે કેન પદેન નેસ્સથ.

દુતિયગાથાય તણ્હા નામેસા સંસિબ્બિતપરિયોનન્ધનટ્ઠેન જાલમસ્સા અત્થીતિપિ જાલકારિકાતિપિ જાલૂપમાતિપિ **જાલિની**. રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ વિસત્તતાય વિસત્તમનતાય વિસાહરતાય વિસપુપ્ફતાય વિસફલતાય વિસપરિભોગતાય **વિસત્તિકા**. સા એવરૂપા તણ્હા **યસ્સ કુહિઞ્ચિ** ભવે **નેતું** નત્થિ, તં તુમ્હે અપદં બુદ્ધં કેન પદેન નેસ્સથાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. મારધીતરોપિ તત્થેવ અન્તરધાયિંસુ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ''માગણ્ડિય, અહં પુબ્બે ઇમા તિસ્સો મારધીતરો અદ્દસં સેમ્હાદીહિ અપલિબુદ્ધેન સુવણ્ણક્ખન્ધસદિસેન અત્તભાવેન સમન્નાગતા, તદાપિ મેથુનસ્મિં છન્દો નાહોસિયેવ. તવ ધીતુ સરીરં દ્વત્તિંસાકારકુણપપરિપૂરં બહિવિચિત્તો વિય અસુચિઘટો. સચે હિ મમ પાદો અસુચિમક્ખિતો ભવેય્ય, અયઞ્ચ ઉમ્મારદ્વાને તિટ્ઠેય્ય, તથાપિસ્સા સરીરે અહં પાદે ન ફુસેય્ય''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''દિસ્વાન તણ્હં અરતિં રગઞ્ચ,
> નાહોસિ છન્દો અપિ મેથુનસ્મિં;
> કિમેવિદં મુત્તકરીસપુણ્ણં,
> પાદાપિ નં સમ્ફુસિતું ન ઇચ્છે''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૮૪૧; મહાનિ॰ ૭૦);

દેસનાવસાને ઉભોપિ જયમ્પતિકા અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

મારધીતરવત્થુ પઠમં.

૨. દેવોરોહણવત્થુ

યે ઝાનપસુતા ધીરાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સઙ્કસ્સનગરદ્વારે બહૂ દેવમનુસ્સે આરબ્ભ કથેસિ. દેસના પન રાજગહે સમુટ્ઠિતા.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે રાજગહસેટ્ઠિ પરિસ્સયમોચનત્થઞ્ચેવ પમાદેન ગલિતાનં આભરણાદીનં રક્ખણત્થઞ્ચ જાલકરણ્ડકં પરિક્ખિપાપેત્વા ગઙ્ગાય ઉદકકીળં કીળિ. અથેકો રત્તચન્દનરુક્ખો ગઙ્ગાય ઉપરિતીરે જાતો ગઙ્ગોદકેન ધોતમૂલો પતિત્વા તત્થ તત્થ પાસાણેસુ સંભજ્જમાનો વિપ્પકિરિ. તતો એકા ઘટપ્પમાણા ઘટિકા પાસાણેહિ ઘંસિયમાના ઉદકઊમીહિ પોથિયમાના મટ્ઠા હુત્વા અનુપુબ્બેન વુય્હમાના સેવાલપરિયોનદ્ધા આગન્ત્વા તસ્સ જાલે લગ્ગિ. સેટ્ઠિ ''કિમેત''ન્તિ વત્વા ''રુક્ખઘટિકા''તિ સુત્વા તં આહરાપેત્વા ''કિં નામેત''ન્તિ ઉપધારણત્થં વાસિકણ્ણેન તચ્છાપેસિ. તાવદેવ અલત્તકવણ્ણં રત્તચન્દનં પઞ્ઞાયિ. સેટ્ઠિ પન નેવ સમ્માદિટ્ઠિ ન મિચ્છાદિટ્ઠિ,

મજ્ઝત્તધાતુકો. સો ચિન્તેસિ – ''મય્હં ગેહે રત્તચન્દનં બહુ, કિં નુ ખો ઇમિના કરિસ્સામી''તિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''ઇમસ્મિં લોકે 'મયં અરહન્તો મયં અરહન્તો'તિ વત્તારો બહૂ, અહં એકં અરહન્તમ્પિ ન પસ્સામિ. ગેહે ભમં યોજેત્વા પત્તં લિખાપેત્વા સિક્કાય ઠપેત્વા વેળુપરમ્પરાય સટ્ઠિહત્થમત્તે આકાસે ઓલમ્બાપેત્વા 'સચે અરહા અત્થિ, ઇમં આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હાતૂ'તિ વક્ખામિ. યો તં ગહેસ્સતિ, તં સપુત્તદારો સરણં ગમિસ્સામી''તિ. સો ચિન્તિતનિયામેનેવ પત્તં લિખાપેત્વા વેળુપરમ્પરાય ઉસ્સાપેત્વા ''યો ઇમસ્મિં લોકે અરહા, સો આકાસેનાગન્ત્વા ઇમં પત્તં ગણ્હાતૂ''તિ આહ.

છ સત્થારો ''અમ્હાકં એસ અનુચ્છવિકો, અમ્હાકમેવ નં દેહી''તિ વદિંસુ. સો ''આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હથા''તિ આહ. અથ છટ્ઠે દિવસે નિગણ્ઠો નાટપુત્તો અન્તેવાસિકે પેસેસિ – ''ગચ્છથ, સેટ્ઠિં એવં વદેથ – 'અમ્હાકં આચરિયસ્સેવ અનુચ્છવિકોયં, મા અપ્પમત્તકસ્સ કારણા આકાસેનાગમનં કરિ, દેહિ કિર મે તં પત્ત'''ન્તિ . તે ગન્ત્વા સેટ્ઠિં તથા વદિંસુ. સેટ્ઠિ ''આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હિતું સમત્થોવ ગણ્હાતૂ''તિ આહ. નાટપુત્તો સયં ગન્તુકામો અન્તેવાસિકાનં સઞ્ઞં અદાસિ – ''અહં એકં હત્થઞ્ચ પાદઞ્ચ ઉક્ખિપિત્વા ઉપ્પતિતુકામો વિય ભવિસ્સામિ, તુમ્હે મં, 'આચરિય, કિં કરોથ, દારુમયપત્તસ્સ કારણા પટિચ્છન્નં અરહત્તગુણં મહાજનસ્સ મા દસ્સયિત્થા'તિ વત્વા મં હત્થેસુ ચ પાદેસુ ચ ગહેત્વા આકડ્ઢન્તા ભૂમિયં પાતેય્યાથા''તિ. સો તત્થ ગન્ત્વા સેટ્ઠિં આહ, ''મહાસેટ્ઠિ, મય્હં અયં પત્તો અનુચ્છવિકો, અઞ્ઞેસં નાનુચ્છવિકો, મા તે અપ્પમત્તકસ્સ કારણા મમ આકાસે ઉપ્પતનં રુચ્ચિ, દેહિ મે પત્ત''ન્તિ. ભન્તે, આકાસે ઉપ્પતિત્વાવ ગણ્હથાતિ. તતો નાટપુત્તો ''તેન હિ અપેથ અપેથા''તિ અન્તેવાસિકે અપનેત્વા ''આકાસે ઉપ્પતિસ્સામી''તિ એકં હત્થઞ્ચ પાદઞ્ચ ઉક્ખિપિ. અથ નં અન્તેવાસિકા, ''આચરિય, કિં નામેતં કરોથ, છવસ્સ લામકસ્સ દારુમયપત્તસ્સ કારણા પટિચ્છન્નગુણેન મહાજનસ્સ દસ્સિતેન કો અત્થો''તિ તં હત્થપાદેસુ ગહેત્વા આકડ્ઢિત્વા ભૂમિયં પાતેસું. સો સેટ્ઠિં આહ – ''ઇમે, મહાસેટ્ઠિ, ઉપ્પતિતું ન દેન્તિ, દેહિ મે પત્ત''ન્તિ. ઉપ્પતિત્વા ગણ્હથ, ભન્તેતિ. એવં તિત્થિયા છ દિવસાનિ વાયમિત્વાપિ તં પત્તં ન લભિંસુયેવ.

સત્તમે દિવસે આયસ્મતો મહામોગ્ગલ્લાનસ્સ ચ આયસ્મતો પિણ્ડોલભારદ્વાજસ્સ ચ ''રાજગહે પિણ્ડાય ચરિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા એકસ્મિં પિટ્ઠિપાસાણે ઠત્વા ચીવરં પારુપનકાલે ધુત્તકા કથં સમુટ્ઠાપેસું ''અમ્ભો પુબ્બે છ સત્થારો લોકે 'મયં અરહન્તમ્હા'તિ વિચરિંસુ., રાજગહસેટ્ઠિનો પન અજ્જ સત્તમો દિવસો પત્તં ઉસ્સાપેત્વા 'સચે અરહા અત્થિ, આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હાતૂ'તિ વદન્તસ્સ, એકોપિ 'અહં અરહા'તિ આકાસે ઉપ્પતન્તો નત્થિ. અજ્જ નો લોકે અરહન્તાનં નત્થિભાવો ઞાતો''તિ. તં કથં સુત્વા આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો આયસ્મન્તં પિણ્ડોલભારદ્વાજં આહ – ''સુતં તે, આવુસો ભારદ્વાજ, ઇમેસં વચનં, ઇમે બુદ્ધસ્સ સાસનં પરિગ્ગણ્હન્તા વિય વદન્તિ. ત્વઞ્ચ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો, ગચ્છ તં પત્તં આકાસેન ગન્ત્વા ગણ્હાહી''તિ. આવુસો મહામોગ્ગલ્લાન, ત્વં ઇદ્ધિમન્તાનં અગ્ગો, ત્વં એતં ગણ્હાહિ, તયિ પન અગ્ગણ્હન્તે અહં ગણ્હિસ્સામીતિ. ''ગણ્હાવુસો''તિ વુત્તે આયસ્મા પિણ્ડોલભારદ્વાજો અભિઞ્ઞાપાદકં ચતુત્થજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય તિગાવુતં પિટ્ઠિપાસાણં પાદન્તેન પટિચ્છાદેન્તો તુલપિચુ વિય આકાસે ઉટ્ઠાપેત્વા રાજગહનગરસ્સ ઉપરિ સત્તક્ખત્તું અનુપરિયાયિ. સો તિગાવુતપમાણસ્સ નગરસ્સ પિધાનં વિય પઞ્ઞાયિ. નગરવાસિનો ''પાસાણો નો અવત્થરિત્વા ગણ્હાતી''તિ ભીતા સુપ્પાદીનિ મત્થકે કત્વા તત્થ તત્થ નિલીયિંસુ . સત્તમે વારે થેરો પિટ્ઠિપાસાણં ભિન્દિત્વા અત્તાનં દસ્સેસિ. મહાજનો થેરં દિસ્વા, ''ભન્તે પિણ્ડોલભારદ્વાજ, તવ પાસાણં દળ્હં કત્વા ગણ્હ, મા નો સબ્બે નાસયી''તિ. થેરો પાસાણં પાદન્તેન ખિપિત્વા વિસ્સજ્જેસિ. સો ગન્ત્વા યથાઠાનેયેવ પતિટ્ઠાસિ. થેરો સેટ્ઠિસ્સ ગેહમત્થકે અટ્ઠાસિ. તં દિસ્વા સેટ્ઠિ ઉરેન નિપજ્જિત્વા ''ઓતરથ સામી''તિ વત્વા આકાસતો ઓતિણ્ણં થેરં નિસીદાપેત્વા પત્તં

ઓતારાપેત્વા ચતુમધુરપુણ્ણં કત્વા થેરસ્સ અદાસિ. થેરો પત્તં ગહેત્વા વિહારાભિમુખો પાયાસિ. અથસ્સ યે અરઞ્ઞગતા વા સુઞ્ઞાગારગતા વા તં પાટિહારિયં નાદ્દસંસુ. તે સન્નિપતિત્વા, ‘‘ભન્તે, અમ્હાકમ્પિ પાટિહારિયં દસ્સેહી’’તિ થેરં અનુબન્ધિંસુ. સો તેસં તેસં પાટિહારિયં દસ્સેત્વા વિહારં અગમાસિ.

સત્થા તં અનુબન્ધિત્વા ઉન્નાદેન્તસ્સ મહાજનસ્સ સદ્દં સુત્વા, ‘‘આનન્દ, કસ્સેસો સદ્દો’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, પિણ્ડોલભારદ્વાજેન આકાસે ઉપ્પતિત્વા ચન્દનપત્તો ગહિતો, તસ્સ સન્તિકે એસો સદ્દો’’તિ સુત્વા ભારદ્વાજં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર તયા એવં કત’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ વુત્તે, ‘‘કસ્મા તે, ભારદ્વાજ, એવં કત’’ન્તિ થેરં ગરહિત્વા તં પત્તં ખણ્ડાખણ્ડં ભેદાપેત્વા ભિક્ખૂનં અઞ્જનપિસનત્થાય દાપેત્વા પાટિહારિયસ્સ અકરણત્થાય સાવકાનં સિક્ખાપદં (ચૂળવ॰ ૨૫૨) પઞ્ઞાપેસિ.

તિત્થિયા ‘‘સમણો કિર ગોતમો તં પત્તં ભેદાપેત્વા પાટિહારિયસ્સ અકરણત્થાય સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસી’’તિ સુત્વા ‘‘સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકા પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં જીવિતહેતુપિ નાતિક્કમન્તિ, સમણોપિ ગોતમો તં રક્ખિસ્સતેવ. ઇદાનિ અમ્હેહિ ઓકાસો લદ્ધો’’તિ નગરવીથીસુ આરોચેન્તા વિચરિંસુ ‘‘મયં અત્તનો ગુણં રક્ખન્તા પુબ્બે દારુમયપત્તસ્સ કારણા અત્તનો ગુણં મહાજનસ્સ ન દસ્સયિમ્હા, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકા પત્તકમત્તસ્સ કારણા અત્તનો ગુણં મહાજનસ્સ દસ્સેસું. સમણો ગોતમો અત્તનો પણ્ડિતતાય પત્તં ભેદાપેત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિ, ઇદાનિ મયં તેનેવ સદ્ધિં પાટિહારિયં કરિસ્સામા’’તિ.

રાજા બિમ્બિસારો તં કથં સુત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘તુમ્હેહિ કિર, ભન્તે, પાટિહારિયસ્સ અકરણત્થાય સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્ત’’ન્તિ? ‘‘આમ, મહારાજા’’તિ. ઇદાનિ તિત્થિયા ‘‘તુમ્હેહિ સદ્ધિં પાટિહારિયં કરિસ્સામા’’તિ વદન્તિ, કિં ઇદાનિ કરિસ્સથાતિ? ‘‘તેસુ કરોન્તેસુ કરિસ્સામિ, મહારાજા’’તિ. નનુ તુમ્હેહિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ. નાહં, મહારાજ, અત્તનો સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસિં, તં મમેવ સાવકાનં પઞ્ઞત્તન્તિ. તુમ્હે ઠપેત્વા અઞ્ઞત્થ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં નામ હોતિ, ભન્તેતિ. તેન હિ, મહારાજ, તમેવેત્થ પટિપુચ્છામિ, ‘‘અત્થિ પન તે, મહારાજ, વિજિતે ઉય્યાન’’ન્તિ. ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘સચે તે, મહારાજ, ઉય્યાને મહાજનો અમ્બાદીનિ ખાદેય્ય, કિમસ્સ કત્તબ્બ’’ન્તિ? ‘‘દણ્ડો, ભન્તે’’તિ. ‘‘ત્વં પન ખાદિતું લભસી’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે, મય્હં દણ્ડો નત્થિ, અહં અત્તનો સન્તકં ખાદિતું લભામી’’તિ. ‘‘મહારાજ, યથા તવ તિયોજનસતિકે રજ્જે આણા પવત્તતિ, અત્તનો ઉય્યાને અમ્બાદીનિ ખાદન્તસ્સ દણ્ડો નત્થિ, અઞ્ઞેસં અત્થિ, એવં મમપિ ચક્કવાળકોટિસતસહસ્સે આણા પવત્તતિ, અત્તનો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અતિક્કમો નામ નત્થિ, અઞ્ઞેસં પન અત્થિ, કરિસ્સામહં પાટિહારિય’’ન્તિ. તિત્થિયા તં કથં સુત્વા ‘‘ઇદાનમ્હા નટ્ઠા, સમણેન કિર ગોતમેન સાવકાનંયેવ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, ન અત્તનો. સયમેવ કિર પાટિહારિયં કત્તુકામો, કિં નુ ખો કરોમા’’તિ મન્તયિંસુ.

રાજા સત્થારં પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, કદા પાટિહારિયં કરિસ્સથા’’તિ. ‘‘ઇતો ચતુમાસચ્ચયેન આસાળ્હિપુણ્ણમાયં, મહારાજા’’તિ. ‘‘કત્થ કરિસ્સથ, ભન્તે’’તિ ? ‘‘સાવત્થિં નિસ્સાય, મહારાજા’’તિ. ‘‘કસ્મા પન સત્થા એવં દૂરટ્ઠાનં અપદિસી’’તિ? ‘‘યસ્મા તં સબ્બબુદ્ધાનં મહાપાટિહારિયકરણટ્ઠાનં, અપિચ મહાજનસ્સ સન્નિપાતનત્થાયપિ દૂરટ્ઠાનમેવ અપદિસી’’તિ. તિત્થિયા તં કથં સુત્વા ‘‘ઇતો કિર ચતુન્નં માસાનં અચ્ચયેન સમણો ગોતમો સાવત્થિયં પાટિહારિયં કરિસ્સતિ, ઇદાનિ તં અમુઞ્ચિત્વાવ અનુબન્ધિસ્સામ, મહાજનો અમ્હે દિસ્વા ‘કિં ઇદ’ન્તિ પુચ્છિસ્સતિ. અથસ્સ વક્ખામ ‘મયં સમણેન ગોતમેન સદ્ધિં પાટિહારિયં કરિસ્સામા’તિ વદિમ્હા. સો પલાયતિ, મયમસ્સ પલાયિતું અદત્વા અનુબન્ધામા’’તિ. સત્થા રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા નિક્ખમિ. તિત્થિયાપિસ્સ પચ્છતોવ

નિક્ખમિત્વા ભત્તકિચ્ચટ્ઠાને વસન્તિ. વસિતટ્ઠાને પુનદિવસે પાતરાસં કરોન્તિ. તે મનુસ્સેહિ ‘‘કિમિદ’’ન્તિ પુચ્છિતા હેટ્ઠા ચિન્તિતનિયામેનેવ આરોચેસું . મહાજનોપિ ‘‘પાટિહારિયં પસ્સિસ્સામા’’તિ અનુબન્ધિ.

સત્થા અનુપુબ્બેન સાવત્થિં પાપુણિ. તિત્થિયાપિ તેન સદ્ધિંયેવ ગન્ત્વા ઉપટ્ઠાકે સમાદપેત્વા સતસહસ્સં લભિત્વા ખદિરથમ્ભેહિ મણ્ડપં કારેત્વા નીલુપ્પલેહિ છાદાપેત્વા ‘‘ઇધ પાટિહારિયં કરિસ્સામા’’તિ નિસીદિંસુ. રાજા પસેનદિ કોસલો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, તિત્થિયેહિ મણ્ડપો કારિતો, અહમ્પિ તુમ્હાકં મણ્ડપં કરિસ્સામી’’તિ. ‘‘અલં, મહારાજ, અત્થિ મય્હં મણ્ડપકારકો’’તિ. ‘‘ભન્તે, મં ઠપેત્વા કો અઞ્ઞો કાતું સક્ખિસ્સતી’’તિ? ‘‘સક્કો, દેવરાજા’’તિ. ‘‘કહં પન, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સથા’’તિ? ‘‘કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલે, મહારાજા’’તિ. તિત્થિયા ‘‘અમ્બરુક્ખમૂલે કિર પાટિહારિયં કરિસ્સતી’’તિ સુત્વા અત્તનો ઉપટ્ઠાકાનં આરોચેત્વા યોજનબ્ભન્તરે ઠાને અન્તમસો તદહુજાતમ્પિ અમ્બપોતકં ઉપ્પાટેત્વા અરઞ્ઞે ખિપાપેસું.

સત્થા આસાળ્હિપુણ્ણમદિવસે અન્તોનગરં પાવિસિ. રઞ્ઞોપિ ઉય્યાનપાલો કણ્ડો નામ એકં પિઙ્ગલકિપિલ્લિકેહિ કતપત્તપુટસ્સ અન્તરે મહન્તં અમ્બપક્કં દિસ્વા તસ્સ ગન્ધરસલોભેન સમ્પતન્તે વાયસે પલાપેત્વા રઞ્ઞો ખાદનત્થાય આદાય ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે સત્થારં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘રાજા ઇમં અમ્બં ખાદિત્વા મય્હં અટ્ઠ વા સોળસ વા કહાપણે દદેય્ય, તં મે એકત્તભાવેપિ જીવિતવુત્તિયા નાલં. સચે પનાહં સત્થુ ઇમં દસ્સામિ, અવસ્સં તં મે દીઘકાલં હિતાવહં ભવિસ્સતી’’તિ. સો તં અમ્બપક્કં સત્થુ ઉપનામેસિ. સત્થા આનન્દત્થેરં ઓલોકેસિ . અથસ્સ થેરો ચતુમહારાજદત્તિયં પત્તં નીહરિત્વા હત્થે ઠપેસિ. સત્થા પત્તં ઉપનામેત્વા અમ્બપક્કં પટિગ્ગહેત્વા તત્થેવ નિસીદનાકારં દસ્સેસિ. થેરો ચીવરં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. અથસ્સ તસ્મિં નિસિન્ને થેરો પાનીયં પરિસ્સાવેત્વા અમ્બપક્કં મદ્દિત્વા પાનકં કત્વા અદાસિ. સત્થા અમ્બપાનકં પિવિત્વા કણ્ડં આહ – ‘‘ઇમં અમ્બટ્ઠિં ઇધેવ પંસું વિયૂહિત્વા રોપેહી’’તિ. સો તથા અકાસિ. સત્થા તસ્સ ઉપરિ હત્થં ધોવિ. હત્થે ધોવિતમત્તેયેવ નઙ્ગલસીસમત્તક્ખન્ધો હુત્વા ઉબ્બેધેન પણ્ણાસહત્થો અમ્બરુક્ખો ઉટ્ઠહિ. ચતૂસુ દિસાસુ એકેકા, ઉદ્ધં એકાતિ પઞ્ચ મહાસાખા પણ્ણાસહત્થા અહેસું. સો તાવદેવ પુપ્ફફલસઞ્છન્નો હુત્વા એકેકસ્મિં ઠાને પરિપક્કઅમ્બપિણ્ડિધરો અહોસિ. પચ્છતો આગચ્છન્તા ભિક્ખૂ અમ્બપક્કાનિ ખાદન્તા એવ આગમિંસુ. રાજા ‘‘એવરૂપો કિર અમ્બરુક્ખો ઉટ્ઠિતો’’તિ સુત્વા ‘‘મા નં કોચિ છિન્દી’’તિ આરક્ખં ઠપેસિ. સો પન કણ્ડેન રોપિતત્તા **કણ્ડમ્બરુક્ખો**ત્વેવ પઞ્ઞાયિ. ધુત્તકાપિ અમ્બપક્કાનિ ખાદિત્વા ‘‘હરે દુટ્ઠતિત્થિયા ‘સમણો કિર ગોતમો કણ્ડમ્બરુક્ખમૂલે પાટિહારિયં કરિસ્સતી’તિ તુમ્હેહિ યોજનબ્ભન્તરે તદહુજાતાપિ અમ્બપોતકા ઉપ્પાટાપિતા, કણ્ડમ્બો નામ અય’’ન્તિ વત્વા તે ઉચ્છિટ્ઠઅમ્બટ્ઠીહિ પહરિંસુ.

સક્કો વાતવલાહકં દેવપુત્તં આણાપેસિ ‘‘તિત્થિયાનં મણ્ડપં વાતેહિ ઉપ્પાટેત્વા ઉક્કારભૂમિયં ખિપાપેહી’’તિ. સો તથા અકાસિ. સૂરિયમ્પિ દેવપુત્તં આણાપેસિ ‘‘સૂરિયમણ્ડલં નિકડ્ઢન્તો તાપેહી’’તિ. સો તથા અકાસિ. પુન વાતવલાહકં આણાપેસિ ‘‘વાતમણ્ડલં ઉટ્ઠાપેન્તો યાહી’’તિ. સો તથા કરોન્તો તિત્થિયાનં પગ્ઘરિતસેદસરીરે રજોવટ્ટિયા ઓકિરિ. તે તમ્બમત્તિકસદિસા અહેસું. વસ્સવલાહકમ્પિ આણાપેસિ ‘‘મહન્તાનિ બિન્દૂનિ પાતેહી’’તિ. સો તથા અકાસિ. અથ નેસં કાયો કબરગાવિસદિસો અહોસિ. તે નિગણ્ઠા લજ્જમાના હુત્વા સમ્મુખસમ્મુખટ્ઠાનેનેવ પલાયિંસુ. એવં પલાયન્તેસુ પુરાણકસ્સપસ્સ ઉપટ્ઠાકો એકો કસ્સકો ‘‘ઇદાનિ મે અય્યાનં પાટિહારિયકરણવેલા, ગન્ત્વા પાટિહારિયં પસ્સિસ્સામી’’તિ ગોણે વિસ્સજ્જેત્વા પાતોવ આભતં યાગુકુટઞ્ચેવ યોત્તકઞ્ચ ગહેત્વા આગચ્છન્તો પુરાણં તથા પલાયન્તં દિસ્વા, ભન્તે , અજ્જ ‘અય્યાનં પાટિહારિયં પસ્સિસ્સામી’તિ આગચ્છામિ, તુમ્હે કહં ગચ્છથા’’તિ. કિં તે પાટિહારિયેન, ઇમં કુટઞ્ચ યોત્તઞ્ચ દેહીતિ. સો તેન દિન્નં કુટઞ્ચ યોત્તઞ્ચ આદાય

નદીતીરં ગન્ત્વા કુટં યોત્તેન અત્તનો ગીવાય બન્ધિત્વા લજ્જન્તો કિઞ્ચિ અકથેત્વા રહદે પતિત્વા ઉદકપુબ્બુળે ઉટ્ઠાપેન્તો કાલં કત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિ.

સક્કો આકાસે રતનચઙ્કમં માપેસિ. તસ્સ એકા કોટિ પાચીનચક્કવાળમુખવટ્ટિયં અહોસિ, એકા પચ્છિમચક્કવાળમુખવટ્ટિયં. સત્થા સન્નિપતિતાય છત્તિંસયોજનિકાય પરિસાય વડ્ઢમાનકચ્છાયાય ''ઇદાનિ પાટિહારિયકરણવેલા''તિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા પમુખે અટ્ઠાસિ. અથ નં **ઘરણી** નામ ઇદ્ધિમન્તી એકા અનાગામિઉપાસિકા ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, માદિસાય ધીતરિ વિજ્જમાનાય તુમ્હાકં કિલમનકિચ્ચં નત્થિ, અહં પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ આહ. ''કથં ત્વં કરિસ્સસિ, ઘરણી''તિ? ''ભન્તે, એકસ્મિં ચક્કવાળગબ્ભે મહાપથવિં ઉદકં કત્વા ઉદકસકુણિકા વિય નિમુજ્જિત્વા પાચીનચક્કવાળમુખવટ્ટિયં અત્તાનં દસ્સેસ્સામિ, તથા પચ્છિમઉત્તરદક્ખિણચક્કવાળમુખવટ્ટિયં, તથા મજ્ઝે''. મહાજનો મં દિસ્વા ''કા એસા''તિ વુત્તે વક્ખતિ ''ઘરણી નામેસા, અયં તાવ એકિસ્સા ઇત્થિયા આનુભાવો, બુદ્ધાનુભાવો પન કીદિસો ભવિસ્સતી''તિ . એવં તિત્થિયા તુમ્હે અદિસ્વાવ પલાયિસ્સન્તીતિ. અથ નં સત્થા ''જાનામિ તે ઘરણી એવરૂપં પાટિહારિયં કાતું સમત્થભાવં, ન પનાયં તવત્થાય બદ્ધો માલાપુટો''તિ વત્વા પટિક્ખિપિ. સા ''ન મે સત્થા અનુજાનાતિ, અદ્ધા મયા ઉત્તરિતરં પાટિહારિયં કાતું સમત્થો અઞ્ઞો અત્થી''તિ એકમન્તં અટ્ઠાસિ. સત્થાપિ ''એવમેવ તેસં ગુણો પાકટો ભવિસ્સતીતિ એવં છત્તિંસયોજનિકાય પરિસાય મજ્ઝે સીહનાદં નદિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાનો અપરેપિ પુચ્છિ – ''તુમ્હે કથં પાટિહારિયં કરિસ્સથા''તિ. તે ''એવઞ્ચ એવઞ્ચ કરિસ્સામ, ભન્તે''તિ સત્થુ પુરતો ઠિતાવ સીહનાદં નદિંસુ. તેસુ કિર **ચૂળઅનાથપિણ્ડિકો** ''માદિસે અનાગામિઉપાસકે પુત્તે વિજ્જમાને સત્થુ કિલમનકિચ્ચં નત્થી''તિ ચિન્તેત્વા ''અહં, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ વત્વા ''કથં કરિસ્સસી''તિ પુટ્ઠો ''અહં, ભન્તે, દ્વાદસયોજનિકં બ્રહ્મત્તભાવં નિમ્મિનિત્વા ઇમિસ્સા પરિસાય મજ્ઝે મહામેઘગજ્જિતસદિસેન સદ્દેન બ્રહ્મઅપ્ફોટનં નામ અપ્ફોટેસ્સામી''તિ. મહાજનો ''કિં નામેસો સદ્દો''તિ પુચ્છિત્વા ''ચૂળઅનાથપિણ્ડિકસ્સ કિર બ્રહ્મઅપ્ફોટનસદ્દો નામા''તિ વક્ખતિ. તિત્થિયા ''ગહપતિકસ્સ કિર તાવ એસો આનુભાવો, બુદ્ધાનુભાવો કીદિસો ભવિસ્સતી''તિ તુમ્હે અદિસ્વાવ પલાયિસ્સન્તીતિ. સત્થા ''જાનામિ તે આનુભાવ''ન્તિ તસ્સપિ તથેવ વત્વા પાટિહારિયકરણં નાનુજાનિ.

અથેકા પટિસમ્ભિદપ્પત્તા સત્તવસ્સિકા ચીરસામણેરી કિર નામ સત્થારં વન્દિત્વા ''અહં, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ આહ. ''કથં કરિસ્સસિ ચીરે''તિ? ''ભન્તે, સિનેરુઞ્ચ ચક્કવાળપબ્બતઞ્ચ હિમવન્તઞ્ચ આહરિત્વા ઇમસ્મિં ઠાને પટિપાટિયા ઠપેત્વા અહં હંસસકુણી વિય તતો તતો નિક્ખમિત્વા અસજ્જમાના ગમિસ્સામિ, મહાજનો મં દિસ્વા 'કા એસા'તિ પુચ્છિત્વા 'ચીરસામણેરી'તિ વક્ખતિ. તિત્થિયા 'સત્તવસ્સિકાય તાવ સામણેરિયા અયમાનુભાવો, બુદ્ધાનુભાવો કીદિસો ભવિસ્સતી'તિ તુમ્હે અદિસ્વાવ પલાયિસ્સન્તી''તિ. ઇતો પરં એવરૂપાનિ વચનાનિ વુત્તાનુસારેનેવ વેદિતબ્બાનિ. તસ્સાપિ ભગવા ''જાનામિ તે આનુભાવ''ન્તિ વત્વા પાટિહારિયકરણં નાનુજાનિ. અથેકો પટિસમ્ભિદપ્પત્તો ખીણાસવો **ચુન્દસામણેરો** નામ જાતિયા સત્તવસ્સિકો સત્થારં વન્દિત્વા ''અહં ભગવા પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ વત્વા ''કથં કરિસ્સસી''તિ પુટ્ઠો આહ – ''અહં, ભન્તે, જમ્બુદીપસ્સ ધજભૂતં મહાજમ્બુરુક્ખં ખન્ધે ગહેત્વા ચાલેત્વા મહાજમ્બુપેસિયો આહરિત્વા ઇમં પરિસં ખાદાપેસ્સામિ, પારિચ્છત્તકકુસુમાનિ ચ આહરિત્વા તુમ્હે વન્દિસ્સામી''તિ. સત્થા ''જાનામિ તે આનુભાવ''ન્તિ તસ્સ પાટિહારિયકરણં પટિક્ખિપિ.

અથ ઉપ્પલવણ્ણા થેરી સત્થારં વન્દિત્વા ''અહં, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ વત્વા ''કથં કરિસ્સસી''તિ પુટ્ઠા આહ – ''અહં, ભન્તે, સમન્તા દ્વાદસયોજનિકં પરિસં દસ્સેત્વા આવટ્ટતો છત્તિંસયોજનાય પરિસાય પરિવુતો

ચક્કવત્તિરાજા હુત્વા આગન્ત્વા તુમ્હે વન્દિસ્સામી''તિ . સત્થા ''જાનામિ તે આનુભાવ''ન્તિ તસ્સાપિ પાટિહારિયકરણં પટિક્ખિપિ. અથ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ભગવન્તં વન્દિત્વા ''અહં, ભન્તે, પાટિહારિયં કરિસ્સામી''તિ વત્વા ''કથં કરિસ્સસી''તિ પુટ્ઠો આહ – ''અહં, ભન્તે, સિનેરુપબ્બતરાજાનં દન્તન્તરે ઠપેત્વા માસસાસપબીજં વિય ખાદિસ્સામી''તિ. ''અઞ્ઞં કિં કરિસ્સસી''તિ? ''ઇમં મહાપથવિં કટસારકં વિય સંવેલ્લિત્વા અઙ્ગુલન્તરે નિક્ખિપિસ્સામી''તિ. ''અઞ્ઞં કિં કરિસ્સસી''તિ? ''મહાપથવિં કુલાલચક્કં વિય પરિવત્તેત્વા મહાજનં પથવોજં ખાદાપેસ્સામી''તિ. ''અઞ્ઞં કિં કરિસ્સસી''તિ? ''વામહત્થે પથવિં કત્વા ઇમે સત્તે દક્ખિણહત્થેન અઞ્ઞસ્મિં દીપે ઠપેસ્સામી''તિ. ''અઞ્ઞં કિં કરિસ્સસી''તિ? ''સિનેરું છત્તદણ્ડં વિય કત્વા મહાપથવિં ઉક્ખિપિત્વા તસ્સુપરિ ઠપેત્વા છત્તહત્થો ભિક્ખુ વિય એકહત્થેનાદાય આકાસે ચઙ્કમિસ્સામી''તિ. સત્થા ''જાનામિ તે આનુભાવ''ન્તિ તસ્સપિ પાટિહારિયકરણં નાનુજાનિ. સો ''જાનાતિ મઞ્ઞે સત્થા મયા ઉત્તરિતરં પાટિહારિયં કાતું સમત્થ''ન્તિ એકમન્તં અટ્ઠાસિ.

અથ નં સત્થા ''નાયં મોગ્ગલ્લાનં તવત્થાય બદ્ધો બાલાપુટો. અહઞ્હિ અસમધુરો, મમ ધુરં અઞ્ઞો વહિતું સમત્થો નામ નત્થિ. અનચ્છરિયમેતં, યં ઇદાનિ મમ ધુરં વહિતું સમત્થો નામ ભવેય્ય. અહેતુકતિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તકાલેપિ મમ ધુરં અઞ્ઞો વહિતું સમત્થો નામ નાહોસિયેવા''તિ વત્વા ''કદા પન, ભન્તે''તિ થેરેન પુટ્ઠો અતીતં આહરિત્વા –

''યતો યતો ગરુ ધુરં, યતો ગમ્ભીરવત્તની;
તદાસ્સુ કણ્હં યુઞ્જન્તિ, સ્વાસ્સુ તં વહતે ધુર''ન્તિ. –

ઇદં **કણ્હઉસભજાતકં** (જા॰ ૧.૧.૨૯) વિત્થારેત્વા પુન તમેવ વત્થું વિસેસેત્વા દસ્સેન્તો –

''મનુઞ્ઞમેવ ભાસેય્ય, નામનુઞ્ઞં કુદાચનં;
મનુઞ્ઞં ભાસમાનસ્સ, ગરું ભારં ઉદદ્ધરિ;
ધનઞ્ચ નં અલાભેસિ, તેન ચત્તમનો અહૂ''તિ. –

ઇદં **નન્દિવિસાલજાતકં** વિત્થારેત્વા કથેસિ. કથેત્વા ચ પન સત્થા રતનચઙ્કમં અભિરુહિ, પુરતો દ્વાદસયોજનિકા પરિસા અહોસિ તથા પચ્છતો ચ ઉત્તરતો ચ દક્ખિણતો ચ. ઉજુકં પન ચતુવીસતિયોજનિકાય પરિસાય મજ્ઝે ભગવા યમકપાટિહારિયં અકાસિ.

તં પાળિતો તાવ એવં વેદિતબ્બં (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૧૬) – કતમં તથાગતસ્સ યમકપાટિહારિયે ઞાણં? ઇધ તથાગતો યમકપાટિહારિયં કરોતિ અસાધારણં સાવકેહિ, ઉપરિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, હેટ્ઠિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ . હેટ્ઠિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, ઉપરિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ. પુરત્થિમકાયતો, પચ્છિમકાયતો; પચ્છિમકાયતો, પુરત્થિમકાયતો; દક્ખિણઅક્ખિતો, વામઅક્ખિતો; વામઅક્ખિતો, દક્ખિણઅક્ખિતો; દક્ખિણકણ્ણસોતતો, વામકણ્ણસોતતો; વામકણ્ણસોતતો, દક્ખિણકણ્ણસોતતો; દક્ખિણનાસિકાસોતતો, વામનાસિકાસોતતો; વામનાસિકાસોતતો, દક્ખિણનાસિકાસોતતો; દક્ખિણઅંસકૂટતો, વામઅંસકૂટતો; વામઅંસકૂટતો, દક્ખિણઅંસકૂટતો; દક્ખિણહત્થતો, વામહત્થતો; વામહત્થતો, દક્ખિણહત્થતો; દક્ખિણપસ્સતો, વામપસ્સતો; વામપસ્સતો, દક્ખિણપસ્સતો; દક્ખિણપાદતો, વામપાદતો; વામપાદતો, દક્ખિણપાદતો; અઙ્ગુલઙ્ગુલેહિ, અઙ્ગુલન્તરિકાહિ; અઙ્ગુલન્તરિકાહિ, અઙ્ગુલઙ્ગુલેહિ; એકેકલોમકૂપતો અગ્ગિક્ખન્ધો

પવત્તતિ, એકેકલોમતો ઉદકધારા પવત્તતિ. એકેકલોમતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, એકેકલોમકૂપતો ઉદકધારા પવત્તતિ છન્નં વણ્ણાનં નીલાનં પીતકાનં લોહિતકાનં ઓદાતાનં મઞ્જેટ્ઠાનં પભસ્સરાનં. ભગવા ચઙ્કમતિ, બુદ્ધનિમ્મિતો તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા સેય્યં વા કપ્પેતિ…પે॰… નિમ્મિતો સેય્યં કપ્પેતિ, ભગવા ચઙ્કમતિ વા તિટ્ઠતિ વા નિસીદતિ વા. ઇદં તથાગતસ્સ યમકપાટિહારિયે ઞાણન્તિ.

ઇદં પન પાટિહારિયં ભગવા તસ્મિં ચઙ્કમે ચઙ્કમિત્વા અકાસિ. તસ્સ તેજોકસિણસમાપત્તિવસેન ઉપરિમકાયતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, આપોકસિણસમાપત્તિવસેન હેટ્ઠિમકાયતો ઉદકધારા પવત્તતિ. ન પન ઉદકધારાય પવત્તનટ્ઠાનતો અગ્ગિક્ખન્ધો પવત્તતિ, અગ્ગિક્ખન્ધસ્સ પવત્તનટ્ઠાનતો ઉદકધારા પવત્તતીતિ દસ્સેતું ‘‘હેટ્ઠિમકાયતો ઉપરિમકાયતો’’તિ વુત્તં. એસેવ નયો સબ્બપદેસુ. અગ્ગિક્ખન્ધો પનેત્થ ઉદકધારાય અસમ્મિસ્સો અહોસિ, તથા ઉદકધારા અગ્ગિક્ખન્ધેન. ઉભયમ્પિ કિર ચેતં યાવ બ્રહ્મલોકા ઉગ્ગન્ત્વા ચક્કવાળમુખવટ્ટિયં પતતિ. ‘‘છન્નં વણ્ણાન’’ન્તિ વુત્તા પનસ્સ છબ્બણ્ણરંસિયો ઘટેહિ આસિઞ્ચમાનં વિલીનસુવણ્ણં વિય યન્તનાલિકતો નિક્ખન્તસુવણ્ણરસધારા વિય ચ એકચક્કવાળગબ્ભતો ઉગ્ગન્ત્વા બ્રહ્મલોકં આહચ્ચ પટિનિવત્તિત્વા ચક્કવાળમુખવટ્ટિમેવ ગણ્હિંસુ. એકચક્કવાળગબ્ભં વઙ્કગોપાનસિકં વિય બોધિઘરં અહોસિ એકાલોકં.

તંદિવસં સત્થા ચઙ્કમિત્વા પાટિહારિયં કરોન્તો અન્તરન્તરા મહાજનસ્સ ધમ્મં કથેસિ. કથેન્તો ચ જનં નિરસ્સાસં અકત્વા તસ્સ અસ્સાસવારં દેતિ. તસ્મિં ખણે મહાજનો સાધુકારં પવત્તેસિ. તસ્સ સાધુકારપવત્તનકાલે સત્થા તાવમહતિયા પરિસાય ચિત્તં ઓલોકેન્તો એકેકસ્સ સોળસન્નં આકારાનં વસેન ચિત્તાચારં અઞ્ઞાસિ. એવં લહુકપરિવત્તં બુદ્ધાનં ચિત્તં . યો યો યસ્મિઞ્ચ ધમ્મે યસ્મિઞ્ચ પાટિહીરે પસન્નો, તસ્સ તસ્સ અજ્ઝાસયવસેનેવ ધમ્મઞ્ચ કથેસિ, પાટિહીરઞ્ચ અકાસિ. એવં ધમ્મે દેસિયમાને પાટિહીરે ચ કરિયમાને મહાજનસ્સ ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સત્થા પન તસ્મિં સમાગમે અત્તનો મનં ગહેત્વા અઞ્ઞં પઞ્હં પુચ્છિતું સમત્થં અદિસ્વા નિમ્મિતબુદ્ધં માપેસિ. તેન પુચ્છિતં પઞ્હં સત્થા વિસ્સજ્જેસિ, સત્થારા પુચ્છિતં સો વિસ્સજ્જેસિ. ભગવતો ચઙ્કમનકાલે નિમ્મિતો ઠાનાદીસુ અઞ્ઞતરં કપ્પેસિ, નિમ્મિતસ્સ ચઙ્કમનકાલે ભગવા ઠાનાદીસુ અઞ્ઞતરં કપ્પેસિ. તમત્થં દસ્સેતું ‘‘નિમ્મિતો ચઙ્કમતિ વા’’તિઆદિ વુત્તં. એવં કરોન્તસ્સ સત્થુ પાટિહારિયં દિસ્વા ધમ્મકથં સુત્વા તસ્મિં સમાગમે વીસતિયા પાણકોટીનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ.

સત્થા પાટિહીરં કરોન્તોવ ‘‘કત્થ નુ ખો અતીતબુદ્ધા ઇદં પાટિહીરં કત્વા વસ્સં ઉપેન્તી’’તિ આવજ્જેત્વા ‘‘તાવતિંસભવને વસ્સં ઉપગન્ત્વા માતુ અભિધમ્મપિટકં દેસેન્તી’’તિ દિસ્વા દક્ખિણપાદં ઉક્ખિપિત્વા યુગન્ધરમત્થકે ઠપેત્વા ઇતરં પાદં ઉક્ખિપિત્વા સિનેરુમત્થકે ઠપેસિ. એવં અટ્ઠસટ્ઠિયોજનસતસહસ્સટ્ઠાને તયો પદવારા અહેસું, દ્વે પાદછિદ્દાનિ. સત્થા પાદં પસારેત્વા અક્કમીતિ ન સલ્લક્ખેતબ્બં. તસ્સ હિ પાદુક્ખિપનકાલેયેવ પબ્બતા પાદમૂલં આગન્ત્વા સમ્પટિચ્છિંસુ, સત્થારા અક્કમનકાલે તે પબ્બતા ઉટ્ઠાય સકટ્ઠાનેયેવ અટ્ઠંસુ. સક્કો સત્થારં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘પણ્ડુકમ્બલસિલાય મઞ્ઞે સત્થા ઇમં વસ્સાવાસં ઉપેસ્સતિ, બહૂનઞ્ચ દેવતાનં ઉપકારો ભવિસ્સતિ, સત્થરિ પનેત્થ વસ્સાવાસં ઉપગતે અઞ્ઞા દેવતા હત્થમ્પિ ઠપેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. અયં ખો પન પણ્ડુકમ્બલસિલા દીઘતો સટ્ઠિયોજના, વિત્થારતો પણ્ણાસયોજના, પુથુલતો પન્નરસયોજના, સત્થરિ નિસિન્નેપિ તુચ્છં ભવિસ્સતી’’તિ. સત્થા તસ્સ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા અત્તનો સઙ્ઘાટિં સિલાસનં પટિચ્છાદયમાનં ખિપિ. સક્કો ચિન્તેસિ – ‘‘ચીવરં તાવ પટિચ્છાદયમાનં ખિપિ, સયં પન પરિત્તકે ઠાને નિસીદિસ્સતી’’તિ. સત્થા તસ્સ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા નીચપીઠકં મહાપંસુકૂલિકો વિય પણ્ડુકમ્બલસિલં

અન્તોચીવરભોગેયેવ કત્વા નિસીદિ. મહાજનોપિ તંખણઞ્ઞેવ સત્થારં ઓલોકેન્તો નાદ્દસ, ચન્દસ્સ અત્થઙ્ગમિતકાલો વિય સૂરિયસ્સ ચ અત્થઙ્ગમિતકાલો વિય અહોસિ. મહાજનો –

> ''ગતો નુ ચિત્તકૂટં વા, કેલાસં વા યુગન્ધરં;
> ન નો દક્ખેમુ સમ્બુદ્ધં, લોકજેટ્ઠં નરાસભ''ન્તિ. –

ઇમં ગાથં વદન્તો પરિદેવિ. અપરે ''સત્થા નામ પવિવેકરતો, સો 'એવરૂપાય મે પરિસાય એવરૂપં પાટિહીરં કત'ન્તિ લજ્જાય અઞ્ઞં રટ્ઠં વા જનપદં વા ગતો ભવિસ્સતિ, ન દાનિ તં દક્ખિસ્સામા''તિ પરિદેવન્તા ઇમં ગાથમાહંસુ –

> ''પવિવેકરતો ધીરો, નિમં લોકં પુનેહિતિ;
> ન નો દક્ખેમુ સમ્બુદ્ધં, લોકજેટ્ઠં નરાસભ''ન્તિ.

તે મહામોગ્ગલ્લાનં પુચ્છિંસુ – ''કહં, ભન્તે, સત્થા''તિ? સો સયં જાનન્તોપિ ''પરેસમ્પિ ગુણા પાકટા હોન્તૂ''તિ અજ્ઝાસયેન ''અનુરુદ્ધં પુચ્છથા''તિ આહ. તે થેરં તથા પુચ્છિંસુ – ''કહં, ભન્તે, સત્થા''તિ? તાવતિંસભવને પણ્ડુકમ્બલસિલાયં વસ્સં ઉપગન્ત્વા માતુ અભિધમ્મપિટકં દેસેતું ગતોતિ. ''કદા આગમિસ્સતિ, ભન્તે''તિ? ''તયો માસે અભિધમ્મપિટકં દેસેત્વા મહાપવારણદિવસે''તિ. તે ''સત્થારં અદિસ્વા ન ગમિસ્સામા''તિ તત્થેવ ખન્ધાવારં બન્ધિંસુ. આકાસમેવ કિર નેસં છદનં અહોસિ. તાય ચ મહતિયા પરિસાય સરીરનિઘંસો નામ ન પઞ્ઞાયિ, પથવી વિવરં અદાસિ, સબ્બત્થ પરિસુદ્ધમેવ ભૂમિતલં અહોસિ.

સત્થા પઠમમેવ મોગ્ગલ્લાનત્થેરં અવોચ – ''મોગ્ગલ્લાન, ત્વં એતિસ્સાય પરિસાય ધમ્મં દેસેય્યાસિ, ચૂળઅનાથપિણ્ડિકો આહારં દસ્સતી''તિ. તસ્મા તં તેમાસં ચૂળઅનાથપિણ્ડિકોવ તસ્સા પરિસાય યાપનં યાગુભત્તં ખાદનીયં તમ્બુલતેલગન્ધમાલાપિલન્ધનાનિ ચ અદાસિ. મહામોગ્ગલ્લાનો ધમ્મં દેસેસિ, પાટિહારિયદસ્સનત્થં આગતાગતેહિ પુટ્ઠપઞ્હે ચ વિસ્સજ્જેસિ. સત્થારમ્પિ માતુ અભિધમ્મદેસનત્થં પણ્ડુકમ્બલસિલાયં વસ્સં ઉપગતં દસસહસ્સચક્કવાળદેવતા પરિવારયિંસુ. તેન વુત્તં –

> ''તાવતિંસે યદા બુદ્ધો, સિલાયં પણ્ડુકમ્બલે;
> પારિચ્છત્તકમૂલમ્હિ, વિહાસિ પુરિસુત્તમો.
>
> ''દસસુ લોકધાતૂસુ, સન્નિપતિત્વાન દેવતા;
> પયિરુપાસન્તિ સમ્બુદ્ધં, વસન્તં નાગમુદ્ધનિ.
>
> ''ન કોચિ દેવો વણ્ણેન, સમ્બુદ્ધસ્સ વિરોચતિ;
> સબ્બે દેવે અતિક્કમ્મ, સમ્બુદ્ધોવ વિરોચતી''તિ. (પે॰ વ॰ ૩૧૭-૩૧૯);

એવં સબ્બા દેવતા અત્તનો સરીરપ્પભાય અભિભવિત્વા નિસિન્નસ્સ પનસ્સ માતા તુસિતવિમાનતો આગન્ત્વા દક્ખિણપસ્સે નિસીદિ. ઇન્દકોપિ દેવપુત્તો આગન્ત્વા દક્ખિણપસ્સેયેવ નિસીદિ, અઙ્કુરો વામપસ્સે નિસીદિ. સો મહેસક્ખાસુ દેવતાસુ સન્નિપતન્તીસુ અપગન્ત્વા દ્વાદસયોજનિકે ઠાને ઓકાસં લભિ, ઇન્દકો તત્થેવ નિસીદિ. સત્થા તે ઉભોપિ ઓલોકેત્વા અત્તનો સાસને દક્ખિણેય્યપુગ્ગલાનં દિન્નદાનસ્સ મહપ્ફલભાવં ઞાપેતુકામો એવમાહ –

‘‘અઙ્કુર, તયા દીઘમન્તરે દસવસ્સસહસ્સપરિમાણકાલે દ્વાદસયોજનિકં ઉદ્ધનપન્તિં કત્વા મહાદાનં દિન્નં, ઇદાનિ મમ સમાગમં આગન્ત્વા દ્વાદસયોજનિકે ઠાને ઓકાસં લભિ, કિં નુ ખો એત્થ કારણ’’ન્તિ? વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘ઓલોકેત્વાન સમ્બુદ્ધો, અઙ્કુરઞ્ચાપિ ઇન્દકં;
દક્ખિણેય્યં સમ્ભાવેન્તો, ઇદં વચનમબ્રવિ.

‘‘મહાદાનં તયા દિન્નં, અઙ્કુર દીઘમન્તરે;
અતિદૂરે નિસિન્નોસિ, આગચ્છ મમ સન્તિકે’’તિ. (પે॰ વ॰ ૩૨૧-૩૨૨);

સો સદ્દો પથવીતલં પાપુણિ. સબ્બાપિ નં સા પરિસા અસ્સોસિ. એવં વુત્તે –

‘‘ચોદિતો ભાવિતત્તેન, અઙ્કુરો એતમબ્રવિ;
કિં મય્હં તેન દાનેન, દક્ખિણેય્યેન સુઞ્ઞતં.

‘‘અયં સો ઇન્દકો યક્ખો, દજ્જા દાનં પરિત્તકં;
અતિરોચતિ અમ્હેહિ, ચન્દો તારાગણે યથા’’તિ. (પે॰ વ॰ ૩૨૩-૩૨૪);

તત્થ **દજ્જા**તિ દત્વા. એવં વુત્તે સત્થા ઇન્દકં આહ – ‘‘ઇન્દક, ત્વં મમ દક્ખિણપસ્સે નિસિન્નો, કસ્મા અનપગન્ત્વાવ નિસીદસી’’તિ? સો ‘‘અહં, ભન્તે, સુખેત્તે અપ્પકબીજં વપનકસ્સકો વિય દક્ખિણેય્યસમ્પદં અલત્થ’’ન્તિ દક્ખિણેય્યં પભાવેન્તો આહ –

‘‘ઉજ્જઙ્ગલે યથા ખેત્તે, બીજં બહુમ્પિ રોપિતં;
ન ફલં વિપુલં હોતિ, નપિ તોસેતિ કસ્સકં.

‘‘તથેવ દાનં બહુકં, દુસ્સીલેસુ પતિટ્ઠિતં;
ન ફલં વિપુલં હોતિ, નપિ તોસેતિ દાયકં.

‘‘યથાપિ ભદ્દકે ખેત્તે, બીજં અપ્પમ્પિ રોપિતં;
સમ્મા ધારં પવેચ્છન્તે, ફલં તોસેતિ કસ્સકં.

‘‘તથેવ સીલવન્તેસુ, ગુણવન્તેસુ તાદિસુ;
અપ્પકમ્પિ કતં કારં, પુઞ્ઞં હોતિ મહપ્ફલ’’ન્તિ. (પે॰ વ॰ ૩૨૫-૩૨૮);

કિં પનેતસ્સ પુબ્બકમ્મન્તિ? સો કિર અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ અન્તોગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠસ્સ અત્તનો આભતં કટચ્છુભિક્ખં દાપેસિ. તદા તસ્સ પુઞ્ઞં અઙ્કુરેન દસવસ્સસહસ્સાનિ દ્વાદસયોજનિકં ઉદ્ધનપન્તિં કત્વા દિન્નદાનતો મહપ્ફલતરં જાતં. તસ્મા એવમાહ.

એવં વુત્તે સત્થા, ‘‘અઙ્કુર, દાનં નામ વિચેય્ય દાતું વટ્ટતિ, એવં તં સુખેત્તેસુ વુત્તબીજં વિય મહપ્ફલં હોતિ. ત્વં પન ન તથા અકાસિ, તેન તે દાનં મહપ્ફલં ન જાત’’ન્તિ ઇમમત્થં વિભાવેન્તો –

“વિચેય્ય દાનં દાતબ્બં, યત્થ દિન્નં મહપ્ફલં...પે॰....

“વિચેય્ય દાનં સુગતપ્પસત્થં,
યે દક્ખિણેય્યા ઇધ જીવલોકે;
એતેસુ દિન્નાનિ મહપ્ફલાનિ,
બીજાનિ વુત્તાનિ યથા સુખેત્તે”તિ. (પે॰ વ॰ ૩૨૯-૩૩૦) –

વત્વા ઉત્તરિમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

“તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, રાગદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતરાગેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલં.

“તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, દોસદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતદોસેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલં.

“તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, મોહદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતમોહેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલં.

“તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, ઇચ્છાદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વિગતિચ્છેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલ”ન્તિ.

દેસનાવસાને અઙ્કુરો ચ ઇન્દકો ચ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અથ સત્થા દેવપરિસાય મજ્ઝે નિસિન્નો માતરં આરબ્ભ “કુસલા ધમ્મા, અકુસલા ધમ્મા, અબ્યાકતા ધમ્મા”તિ અભિધમ્મપિટકં પટ્ઠપેસિ. એવં તયો માસે નિરન્તરં અભિધમ્મપિટકં કથેસિ. કથેન્તો પન ભિક્ખાચારવેલાય “યાવ મમાગમના એત્તકં નામ ધમ્મં દેસેતૂ”તિ નિમ્મિતબુદ્ધં માપેત્વા હિમવન્તં ગન્ત્વા નાગલતાદન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા અનોતત્તદહે મુખં ધોવિત્વા ઉત્તરકુરુતો પિણ્ડપાતં આહરિત્વા મહાસાલમાળકે નિસિન્નો ભત્તકિચ્ચં અકાસિ. સારિપુત્તત્થેરો તત્થ ગન્ત્વા સત્થુ વત્તં કરોતિ. સત્થા ભત્તકિચ્ચપરિયોસાને, “સારિપુત્ત , અજ્જ મયા એત્તકો નામ ધમ્મો ભાસિતો, ત્વં અત્તનો અન્તેવાસિકાનં ભિક્ખૂનં વાચેહી”તિ થેરસ્સ કથેસિ. યમકપાટિહીરે કિર પસીદિત્વા પઞ્ચસતા કુલપુત્તા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તે સન્ધાય થેરં એવમાહ. વત્વા ચ પન દેવલોકં ગન્ત્વા નિમ્મિતબુદ્ધેન દેસિતટ્ઠાનતો પટ્ઠાય સયં ધમ્મં દેસેસિ. થેરોપિ ગન્ત્વા તેસં ભિક્ખૂનં ધમ્મં દેસેસિ. તે સત્થરિ દેવલોકે વિહરન્તેયેવ સત્તપકરણિકા અહેસું.

તે કિર કસ્સપબુદ્ધકાલે ખુદ્દકવગ્ગુલિયો હુત્વા એકસ્મિં પબ્ભારે ઓલમ્બન્તા દ્વિન્નં થેરાનં ચઙ્કમિત્વા અભિધમ્મં સજ્ઝાયન્તાનં સદ્દં સુત્વા સરે નિમિત્તં અગ્ગહેસું. તે “ઇમે ખન્ધા નામ, ઇમા ધાતુયો નામા”તિ અજાનિત્વા સરે નિમિત્તગહણમત્તેનેવ તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તા, એકં બુદ્ધન્તરં દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવિત્વા તતો ચવિત્વા સાવત્થિયં કુલઘરેસુ નિબ્બત્તા. યમકપાટિહીરે ઉપ્પન્નપસાદા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા સબ્બપઠમં સત્તપકરણિકા અહેસું. સત્થાપિ તેનેવ નીહારેન તં તેમાસં અભિધમ્મં દેસેસિ. દેસનાવસાને અસીતિકોટિસહસ્સાનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, મહામાયાપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

સાપિ ખો છત્તિંસયોજનપરિમણ્ડલા પરિસા ‘‘ઇદાનિ સત્તમે દિવસે મહાપવારણા ભવિસ્સતી’’તિ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ‘‘ભન્તે સત્થુ, ઓરોહણદિવસં સઞ્ઞાતું વટ્ટતિ, ન હિ મયં સત્થારં અદિસ્વા ગમિસ્સામા’’તિ. આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો તં કથં સુત્વા ‘‘સાધાવુસો’’તિ વત્વા તત્થેવ પથવિયં નિમુગ્ગો સિનેરુપાદં ગન્ત્વા ‘‘મં અભિરુહન્તં પરિસા પસ્સતૂ’’તિ અધિટ્ઠાય મણિરતનેન આવુતં પણ્ડુકમ્બલસુત્તં વિય પઞ્ઞાયમાનરૂપોવ સિનેરુમજ્ઝેન અભિરુહિ. મનુસ્સાપિ નં ‘‘એકયોજનં અભિરુળ્હો, દ્વિયોજનં અભિરુળ્હો’’તિ ઓલોકયિંસુ. થેરોપિ સત્થુ પાદે સીસેન ઉક્ખિપન્તો વિય અભિરુહિત્વા વન્દિત્વા એવમાહ – ‘‘ભન્તે, પરિસા તુમ્હે દિસ્વાવ ગન્તુકામા, કદા ઓરોહિસ્સથા’’તિ. ‘‘કહં પન તે, મોગ્ગલ્લાન, જેટ્ઠભાતિકો સારિપુત્તો’’તિ. ‘‘ભન્તે, સઙ્કસ્સનગરે વસ્સં ઉપગતો’’તિ. મોગ્ગલ્લાન, અહં ઇતો સત્તમે દિવસે મહાપવારણાય સઙ્કસ્સનગરદ્વારે ઓતરિસ્સામિ, મં દટ્ઠુકામા તત્થ આગચ્છન્તુ, સાવત્થિતો સઙ્કસ્સનગરદ્વારં તિંસયોજનાનિ, એત્તકે મગ્ગે કસ્સચિ પાથેય્યકિચ્ચં નત્થિ, ઉપોસથિકા હુત્વા ધુરવિહારં ધમ્મસ્સવનત્થાય ગચ્છન્તા વિય આગચ્છેય્યાથાતિ તેસં આરોચેય્યાસીતિ. થેરો ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ ગન્ત્વા તથા આરોચેસિ.

સત્થા વુટ્ઠવસ્સો પવારેત્વા સક્કસ્સ આરોચેસિ – ‘‘મહારાજ, મનુસ્સપથં ગમિસ્સામી’’તિ . સક્કો સુવણ્ણમયં મણિમયં રજતમયન્તિ તીણિ સોપાનાનિ માપેસિ. તેસં પાદા સઙ્કસ્સનગરદ્વારે પતિટ્ઠહિંસુ, સીસાનિ સિનેરુમુદ્ધનિ. તેસુ દક્ખિણપસ્સે સુવણ્ણમયં સોપાનં દેવતાનં અહોસિ, વામપસ્સે રજતમયં સોપાનં મહાબ્રહ્માનં અહોસિ, મજ્ઝે મણિમયં સોપાનં તથાગતસ્સ અહોસિ. સત્થાપિ સિનેરુમુદ્ધનિ ઠત્વા દેવોરોહણસમયે યમકપાટિહારિયં કત્વા ઉદ્ધં ઓલોકેસિ, યાવ બ્રહ્મલોકા એકઙ્ગણા અહેસું. અધો ઓલોકેસિ, યાવ અવીચિતો એકઙ્ગણં અહોસિ. દિસાવિદિસા ઓલોકેસિ, અનેકાનિ ચક્કવાળસતસહસ્સાનિ એકઙ્ગણાનિ અહેસું. દેવા મનુસ્સે પસ્સિંસુ, મનુસ્સાપિ દેવે પસ્સિંસુ, સબ્બે સમ્મુખાવ પસ્સિંસુ.

ભગવા છબ્બણ્ણરંસિયો વિસ્સજ્જેસિ. તં દિવસં બુદ્ધસિરિં ઓલોકેત્વા છત્તિંસયોજન પરિમણ્ડલાય પરિસાય એકોપિ બુદ્ધભાવં અપત્થેન્તો નામ નત્થિ. સુવણ્ણસોપાનેન દેવા ઓતરિંસુ, રજતસોપાનેન મહાબ્રહ્માનો ઓતરિંસુ, મણિસોપાનેન સમ્માસમ્બુદ્ધો ઓતરિ. પઞ્ચસિખો ગન્ધબ્બદેવપુત્તો બેલુવપણ્ડુવીણં આદાય દક્ખિણપસ્સે ઠત્વા સત્થુ ગન્ધબ્બમધુરદિબ્બવીણાય સદ્દેન પૂજં કરોન્તો ઓતરિ, માતલિ, સઙ્ગાહકો વામપસ્સે ઠત્વા દિબ્બગન્ધમાલાપુપ્ફં ગહેત્વા નમસ્સમાનો પૂજં કત્વા ઓતરિ, મહાબ્રહ્મા છત્તં ધારેસિ, સુયામો વાલબીજનિં ધારેસિ. સત્થા ઇમિના પરિવારેન સદ્ધિં ઓતરિત્વા સઙ્કસ્સનગરદ્વારે પતિટ્ઠહિ. સારિપુત્તત્થેરોપિ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા યસ્મા સારિપુત્તત્થેરેન તથારૂપાય બુદ્ધસિરિયા ઓતરન્તો સત્થા ઇતો પુબ્બે ન દિટ્ઠપુબ્બો, તસ્મા –

> ‘‘ન મે દિટ્ઠો ઇતો પુબ્બે, ન સુતો ઉદ કસ્સચિ;
> એવં વગ્ગુવદો સત્થા, તુસિતા ગણિમાગતો’’તિ. (સુ॰ નિ॰ ૯૬૧; મહાનિ॰ ૧૯૦) –

આદીહિ અત્તનો તુટ્ઠિં પકાસેત્વા, ‘‘ભન્તે, અજ્જ સબ્બેપિ દેવમનુસ્સા તુમ્હાકં પિહયન્તિ, પત્થેન્તી’’તિ આહ. અથ નં સત્થા, ‘‘સારિપુત્ત, એવરૂપેહિ ગુણેહિ સમન્નાગતા બુદ્ધા દેવમનુસ્સાનં પિયા હોન્તિયેવા’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

> ૧૮૧.‘‘યે ઝાનપસુતા ધીરા, નેક્ખમ્મૂપસમે રતા;
> દેવાપિ તેસં પિહયન્તિ, સમ્બુદ્ધાનં સતીમત’’ન્તિ.

તત્થ **યે ઝાનપસુતા**તિ લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનન્તિ ઇમેસુ દ્વીસુ ઝાનેસુ આવજ્જનસમાપજ્જનઅધિટ્ઠાનવુટ્ઠાનપચ્ચવેક્ખણેહિ યુત્તપ્પયુત્તા. **નેક્ખમ્મૂપસમે રતા**તિ એત્થ પબ્બજ્જા નેક્ખમ્મન્તિ ન ગહેતબ્બા, કિલેસવૂપસમનિબ્બાનરતિં પન સન્ધાયેતં વુત્તં. **દેવાપી**તિ દેવાપિ મનુસ્સાપિ તેસં પિહયન્તિ પત્થેન્તિ. **સતીમત**ન્તિ એવરૂપગુણાનં તેસં સતિયા સમન્નાગતાનં સમ્બુદ્ધાનં. ''અહો વત મયં બુદ્ધા ભવેય્યામા''તિ બુદ્ધભાવં ઇચ્છમાના પિહયન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તિંસમત્તાનં પાણકોટીનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકા પઞ્ચસતભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ.

સબ્બબુદ્ધાનં કિર અવિજહિતમેવ યમકપાટિહીરં કત્વા દેવલોકે વસ્સં વસિત્વા સઙ્કસ્સનગરદ્વારે ઓતરણં. તત્થ પન દક્ખિણપાદસ્સ પતિટ્ઠિતટ્ઠાનં અચલચેતિયટ્ઠાનં નામ હોતિ. સત્થા તત્થ ઠત્વા પુથુજ્જનાદીનં વિસયે પઞ્હં પુચ્છિ, પુથુજ્જના અત્તનો વિસયે પઞ્હે વિસ્સજ્જેત્વા સોતાપન્નવિસયે પઞ્હં વિસ્સજ્જેતું નાસક્ખિંસુ. તથા સકદાગામિઆદીનં વિસયે સોતાપન્નાદયો, મહામોગ્ગલ્લાનવિસયે સેસમહાસાવકા, સારિપુત્તત્થેરસ્સ વિસયે મહામોગ્ગલ્લાનો, બુદ્ધવિસયે ચ સારિપુત્તોપિ વિસ્સજ્જેતું નાસક્ખિયેવ. સો પાચીનદિસં આદિં કત્વા સબ્બદિસા ઓલોકેસિ, સબ્બત્થ એકઙ્ગણમેવ અહોસિ. અટ્ઠસુ દિસાસુ દેવમનુસ્સા ઉદ્ધં યાવ બ્રહ્મલોકા હેટ્ઠા ભૂમટ્ઠા ચ યક્ખનાગસુપણ્ણા અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા, ''ભન્તે, ઇધ તસ્સ પઞ્હસ્સ વિસ્સજ્જેતા નત્થિ, એત્થેવ ઉપધારેથા''તિ આહંસુ. સત્થા સારિપુત્તો કિલમતિ. કિઞ્ચાપિ હેસ –

> ''યે ચ સઙ્ખાતધમ્માસે, યે ચ સેખા પુથૂ ઇધ;
> તેસં મે નિપકો ઇરિયં, પુટ્ઠો પબ્રૂહિ મારિસા''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૧૦૪૪; ચૂળનિ॰ અજિતમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૭) –

ઇમં બુદ્ધવિસયે પુટ્ઠપઞ્હં સુત્વા 'સત્થા મં સેખાસેખાનં આગમનપટિપદં પુચ્છતી'તિ પઞ્હે નિક્કઙ્ખો, ખન્ધાદીસુ પન કતરેન નુ ખો મુખેન ઇમં પટિપદં કથેન્તો 'અહં સત્થુ અજ્ઝાસયં ગણ્હિતું ન સક્ખિસ્સામી'તિ મમ અજ્ઝાસયે કઙ્ખતિ, સો મયા નયે અદિન્ને કથેતું ન સક્ખિસ્સતિ, નયમસ્સ દસ્સામીતિ નયં દસ્સેન્તો ''ભૂતમિદં, સારિપુત્ત, સમનુપસ્સસી''તિ આહ. એવં કિરસ્સ અહોસિ ''સારિપુત્તો મમ અજ્ઝાસયં ગહેત્વા કથેન્તો ખન્ધવસેન કથેસ્સતી''તિ. થેરસ્સ સહ નયદાનેન સો પઞ્હો નયસતેન નયસહસ્સેન નયસતસહસ્સેન ઉપટ્ઠાસિ. સો સત્થારા દિન્નનયે ઠત્વા તં પઞ્હં કથેસિ. ઠપેત્વા કિર સમ્માસમ્બુદ્ધં અઞ્ઞો સારિપુત્તત્થેરસ્સ પઞ્ઞં પાપુણિતું સમત્થો નામ નત્થિ. તેનેવ કિર થેરો સત્થુ પુરતો ઠત્વા સીહનાદં નદિ – ''અહં, ભન્તે, સકલકપ્પમ્પિ દેવે વુટ્ઠે 'એત્તકાનિ બિન્દૂનિ મહાસમુદ્દે પતિતાનિ, એત્તકાનિ ભૂમિયં, એત્તકાનિ પબ્બતે'તિ ગણેત્વા લેખં આરોપેતું સમત્થો''તિ. સત્થાપિ નં ''જાનામિ, સારિપુત્ત, ગણેતું સમત્થભાવ''ન્તિ આહ. તસ્સ આયસ્મતો પઞ્ઞાય ઉપમા નામ નત્થિ. તેનેવાહ –

> ''ગઙ્ગાય વાલુકા ખીયે, ઉદકં ખીયે મહણ્ણવે;
> મહિયા મત્તિકા ખીયે, ન ખીયે મમ બુદ્ધિયા''તિ.

ઇદં વુત્તં હોતિ – સચે હિ, ભન્તે, બુદ્ધિસમ્પન્નલોકનાથ, મયા એકસ્મિં પઞ્હે વિસ્સજ્જિતે એકં વા વાલુકં એકં વા ઉદકબિન્દું એકં વા પંસુખણ્ડં અખિપિત્વા પઞ્હાનં સતેન વા સહસ્સેનવા સતસહસ્સેન વા વિસ્સજ્જિતે ગઙ્ગાય

વાલુકાદીસુ એકેકં એકમન્તે ખિપેય્ય, ખિપ્પતરં ગઙ્ગાદીસુ વાલુકાદયો પરિક્ખયં ગચ્છેય્યું, ન ત્વેવ મમ પઞ્હાનં વિસ્સજ્જનન્તિ. એવં મહાપઞ્ઞોપિ હિ ભિક્ખુ બુદ્ધવિસયે પઞ્હસ્સ અન્તં વા કોટિં વા અદિસ્વા સત્થારા દિન્નનયે ઠત્વાવ પઞ્હં વિસ્સજ્જેસિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''યં પઞ્હં પુટ્ઠો સબ્બોપિ જનો કથેતું ન સક્ખિ, તં ધમ્મસેનાપતિ સારિપુત્તો એકકોવ કથેસી''તિ. સત્થા તં કથં સુત્વા ''ન ઇદાનેવ સારિપુત્તો યં પઞ્હં મહાજનો વિસ્સજ્જેતું નાસક્ખિ , તં વિસ્સજ્જેસિ, પુબ્બેપિ અનેન વિસ્સજ્જિતોયેવા''તિ વત્વા અતીતં આહરિતું –

> ''પરોસહસ્સમ્પિ સમાગતાનં,
> કન્દેય્યું તે વસ્સસતં અપઞ્ઞા;
> એકોવ સેય્યો પુરિસો સપઞ્ઞો,
> યો ભાસિતસ્સ વિજાનાતિ અત્થ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧.૯૯) –

ઇમં જાતકં વિત્થારેન કથેસીતિ.

દેવોરોહણવત્થુ દુતિયં.

૩. એરકપત્તનાગરાજવત્થુ

કિચ્છો મનુસ્સપટિલાભોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા બારાણસિયં ઉપનિસ્સાય સત્તસિરીસકરુક્ખમૂલે વિહરન્તો એરકપત્તં નામ નાગરાજં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર પુબ્બે કસ્સપબુદ્ધસાસને દહરભિક્ખુ હુત્વા ગઙ્ગાય નાવં અભિરુય્હ ગચ્છન્તો એકસ્મિં એરકગુમ્બે એરકપત્તં ગહેત્વા નાવાય વેગસા ગચ્છમાનાયપિ ન મુઞ્ચિ, એરકપત્તં છિજ્જિત્વા ગતં. સો ''અપ્પમત્તકં એત''ન્તિ આપત્તિં અદેસેત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ અરઞ્ઞે સમણધમ્મં કત્વાપિ મરણકાલે એરકપત્તેન ગીવાય ગહિતો વિય આપત્તિં દેસેતુકામોપિ અઞ્ઞં ભિક્ખું અપસ્સમાનો ''અપરિસુદ્ધં મે સીલ''ન્તિ ઉપ્પન્નવિપ્પટિસારો તતો ચવિત્વા એકરુક્ખદોણિકનાવપ્પમાણો નાગરાજા હુત્વા નિબ્બત્તિ, **એરકપત્તો**ત્વેવસ્સ નામં અહોસિ. સો નિબ્બત્તક્ખણેયેવ અત્તભાવં ઓલોકેત્વા ''એત્તકં નામ કાલં સમણધમ્મં કત્વા અહેતુકયોનિયં મણ્ડૂકભક્ખટ્ઠાને નિબ્બત્તોમ્હી''તિ વિપ્પટિસારી અહોસિ. સો અપરભાગે એકં ધીતરં લભિત્વા મજ્ઝે ગઙ્ગાય ઉદકપિટ્ઠે મહન્તં ફલં ઉક્ખિપિત્વા ધીતરં તસ્મિં ઠપેત્વા નચ્ચાપેત્વા ગાયાપેસિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''અદ્ધા અહં ઇધ ઇમિના ઉપાયેન બુદ્ધે ઉપ્પન્ને તસ્સ ઉપ્પન્નભાવં સુણિસ્સામી''તિ. યો મે ગીતસ્સ પટિગીતં આહરતિ , તસ્સ મહન્તેન નાગભવનેન સદ્ધિં ધીતરં દસ્સામીતિ અન્વડ્ઢમાસં ઉપોસથદિવસે તં ધીતરં ફણે ઠપેસિ. સા તત્થ ઠિતા નચ્ચન્તી –

> ''કિંસુ અધિપ્પતી રાજા, કિંસુ રાજા રજ્જિસ્સરો;
> કથંસુ વિરજો હોતિ, કથં બાલોતિ વુચ્ચતી''તિ. –

ઇમં ગીતં ગાયતિ.

સકલજમ્બુદીપવાસિનો ''નાગમાણવિકં ગણ્હિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા અત્તનો અત્તનો પઞ્ઞાબલેન પટિગીતં કત્વા ગાયન્તિ. સા તં પટિક્ખિપતિ. તસ્સા અન્વડ્ઢમાસં ફણે ઠત્વા એવં ગાયન્તિયાવ એકં બુદ્ધન્તરં વીતિવત્તં. અથ

અમ્હાકં સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા એકદિવસં પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો એરકપત્તં આદિં કત્વા ઉત્તરમાણવં નામ અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં દિસ્વા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ આવજ્જેન્તો ''અજ્જ એરકપત્તસ્સ ધીતરં ફણે ઠપેત્વા નચ્ચાપનદિવસો, અયં ઉત્તરમાણવો મયા દિન્નં પટિગીતં ગણ્હન્તોવ સોતાપન્નો હુત્વા તં આદાય નાગરાજસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સતિ. સો તં સુત્વા 'બુદ્ધો ઉપ્પન્નો'તિ ઞત્વા મમ સન્તિકં આગમિસ્સતિ, અહં તસ્મિં આગતે મહાસમાગમે ગાથં કથેસ્સામિ, ગાથાપરિયોસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતી''તિ અદ્દસ. સો તત્થ ગન્ત્વા બારાણસિતો અવિદૂરે સત્ત સિરીસકરુક્ખા અત્થિ, તેસુ એકસ્સ મૂલે નિસીદિ. જમ્બુદીપવાસિનો ગીતપટિગીતં આદાય સન્નિપતિંસુ. સત્થા અવિદૂરે ઠાને ગચ્છન્તં ઉત્તરમાણવં દિસ્વા ''એહિ, ઉત્તરા''તિ આહ. ''કિં, ભન્તે''તિ? ''ઇતો તાવ એહી''તિ. અથ નં આગન્ત્વા વન્દિત્વા નિસિન્નં આહ ''કહં ગચ્છસી''તિ? ''એરકપત્તસ્સ ધીતુ ગાયનટ્ઠાન''ન્તિ. ''જાનાસિ પન ગીતપટિગીત''ન્તિ? ''જાનામિ, ભન્તે''તિ. ''વદેહિ તાવ ન''ન્તિ? અથ નં અત્તનો જાનનનિયામેનેવ વદન્તં ''ન ઉત્તરં એતં પટિગીતં, અહં તે પટિગીતં દસ્સામિ, આદાય નં ગમિસ્સસી''તિ. ''સાધુ, ભન્તે''તિ. અથ નં સત્થા, ઉત્તર, ત્વં નાગમાણવિકાય ગીતકાલે –

> ''છદ્વારાધિપ્પતી રાજા, રજ્જમાનો રજ્જિસ્સરો;
> અરજ્જં વિરજો હોતિ, રજ્જં બાલોતિ વુચ્ચતી''તિ. –

ઇમં પટિગીતં ગાયેય્યાસીતિ આહ.

માણવિકાય ગીતસ્સ અત્થો – **કિંસુ અધિપ્પતી રાજા**તિ કિં અધિપ્પતિ રાજા નામ હોતિ? **કિંસુ રાજા રજ્જિસ્સરો**તિ કથં પન રાજા રજ્જિસ્સરો નામ હોતિ? **કથંસુ વિરજો હોતી**તિ કથં નુ ખો સો રાજા વિરજો નામ હોતીતિ?

પટિગીતસ્સ પન અત્થો – **છદ્વારાધિપ્પતી રાજા**તિ યો છન્નં દ્વારાનં અધિપ્પતિ, એકદ્વારેપિ રૂપાદીહિ અનભિભૂતો, અયં રાજા નામ. **રજ્જમાનો રજ્જિસ્સરો**તિ યો પન તેસુ આરમ્મણેસુ રજ્જતિ, સો રજ્જમાનો રજ્જિસ્સરો નામ. **અરજ્જ**ન્તિ અરજ્જમાનો પન વિરજો નામ હોતિ. **રજ્જ**ન્તિ રજ્જમાનો બાલોતિ વુચ્ચતીતિ.

એવમસ્સ સત્થા પટિગીતં દત્વા, ઉત્તર, તયા ઇમસ્મિં ગીતે ગાયિતે ઇમસ્સ ગીતસ્સ ઇમં પટિગીતં ગાયિસ્સતિ –

> ''કેનસ્સુ વુય્હતિ બાલો, કથં નુદતિ પણ્ડિતો;
> યોગક્ખેમી કથં હોતિ, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતો''તિ.

અથસ્સ ત્વં ઇદં પટિગીતં ગાયેય્યાસિ –

> ''ઓઘેન વુય્હતિ બાલો, યોગા નુદતિ પણ્ડિતો;
> સબ્બયોગવિસંયુત્તો, યોગક્ખેમીતિ વુચ્ચતી''તિ.

તસ્સત્થો – ''કામોઘાદિના ચતુબ્બિધેન ઓઘેન બાલો વુય્હતિ, તં ઓઘં પણ્ડિતો સમ્મપ્પધાનસઙ્ખાતેન યોગેન નુદતિ. સો સબ્બેહિ કામયોગાદીહિ વિસંયુત્તો યોગક્ખેમી નામ વુચ્ચતી''તિ.

ઉત્તરો ઇમં પટિગીતં ગણ્હન્તોવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. સો સોતાપન્નો હુત્વા તં ગાથં આદાય ગન્ત્વા, ''અમ્ભો, મયા ગીતપટિગીતં આહટં, ઓકાસં મે દેથા''તિ વત્વા નિરન્તરં ઠિતસ્સ મહાજનસ્સ જણ્ણુના અક્કમન્તો અગમાસિ. નાગમાણવિકા પિતુ ફણે ઠત્વા નચ્ચમાના ''કિંસુ અધિપ્પતી રાજા''તિ ગીતં ગાયતિ? ઉત્તરો ''છદ્વારાધિપ્પતી રાજા''તિ પટિગીતં ગાયિ. પુન નાગમાણવિકા ''કેનસ્સુ વુય્હતી''તિ તસ્સ ગીતં ગાયતિ? અથસ્સા પટિગીતં ગાયન્તો ઉત્તરો ''ઓઘેન વુય્હતી''તિ ઇમં ગાથમાહ. નાગરાજા તં સુત્વાવ બુદ્ધસ્સ ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા ''મયા એકં બુદ્ધન્તરં એવરૂપં પદં નામ ન સુતપુબ્બં, ઉપ્પન્નો વત, ભો, લોકે બુદ્ધો''તિ તુટ્ઠમાનસો નઙ્ગુટ્ઠેન ઉદકં પહરિ, મહાવીચિયો ઉટ્ઠહિંસુ, ઉભો તીરાનિ ભિજ્જિંસુ. ઇતો ચિતો ચ ઉસભમત્તે ઠાને મનુસ્સા ઉદકે નિમુજ્જિંસુ. સો એત્તકં મહાજનં ફણે ઠપેત્વા ઉક્ખિપિત્વા થલે પતિટ્ઠપેસિ. સો ઉત્તરં ઉપસઙ્કમિત્વા ''કહં, સામિ, સત્થા''તિ પુચ્છિ. ''એકસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસિન્નો, મહારાજા''તિ. સો ''એહિ, સામિ, ગચ્છામા''તિ ઉત્તરેન સદ્ધિં અગમાસિ. મહાજનોપિ તેન સદ્ધિંયેવ ગતો. નાગરાજા ગન્ત્વા છબ્બણ્ણરંસીનં અન્તરં પવિસિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા રોદમાનો અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા આહ – ''કિં ઇદં, મહારાજા''તિ? ''અહં, ભન્તે, તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ સાવકો હુત્વા વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ સમણધમ્મં અકાસિં, સોપિ મં સમણધમ્મો નિદ્ધારેતું નાસક્ખિ. અપ્પમત્તકં એરકપત્તછિન્દનમત્તં નિસ્સાય અહેતુકપટિસન્ધિં ગહેત્વા ઉરેન પરિસક્કનટ્ઠાને નિબ્બત્તોસ્મિ, એકં બુદ્ધન્તરં નેવ મનુસ્સત્તં લભામિ, ન સદ્ધમ્મસ્સવનં, ન તુમ્હાદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ દસ્સન''ન્તિ સત્થા તસ્સ કથં સુત્વા, ''મહારાજ, મનુસ્સત્તં નામ દુલ્લભમેવ, તથા સદ્ધમ્મસ્સવનં , તથા બુદ્ધુપ્પાદો, ઇદં કિચ્છેન કસિરેન લબ્ભતી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૧૮૨.''કિચ્છો મનુસ્સપટિલાભો, કિચ્છં મચ્ચાન જીવિતં;
કિચ્છં સદ્ધમ્મસ્સવનં, કિચ્છો બુદ્ધાનમુપ્પાદો''તિ.

તસ્સત્થો – મહન્તેન હિ વાયામેન મહન્તેન કુસલેન લદ્ધત્તા મનુસ્સત્તપટિલાભો નામ કિચ્છો દુલ્લભો. નિરન્તરં કસિકમ્માદીનિ કત્વા જીવિતવુત્તિં ઘટનતોપિ પરિત્તટ્ઠાયિતાયપિ મચ્ચાનં જીવિતં કિચ્છં. અનેકેસુપિ કપ્પેસુ ધમ્મદેસકસ્સ પુગ્ગલસ્સ દુલ્લભતાય સદ્ધમ્મસ્સવનમ્પિ કિચ્છં. મહન્તેન વાયામેન અભિનીહારસ્સ સમિજ્ઝનતો સમિદ્ધાભિનીહારસ્સ ચ અનેકેહિપિ કપ્પકોટિસહસ્સેહિ દુલ્લભુપ્પાદતો બુદ્ધાનં ઉપ્પાદોપિ કિચ્છોયેવ, અતિવિય દુલ્લભોતિ.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. નાગરાજાપિ તંદિવસં સોતાપત્તિફલં લભેય્ય, તિરચ્છાનગતત્તા પન નાલત્થ. સો યેસુ
પટિસન્ધિગહણતચજહનવિસ્સટ્ઠનિદ્દોક્કમનસજાતિયામેથુનસેવનચુતિસઙ્ખાતેસુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ નાગસરીરમેવ ગહેત્વા કિલમન્તિ, તેસુ અકિલમનભાવં પત્વા માણવરૂપેનેવ વિચરિતું લભતીતિ.

એરકપત્તનાગરાજવત્થુ તતિયં.

૪. આનન્દત્થેરપઞ્હવત્થુ

સબ્બપાપસ્સ અકરણન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આનન્દત્થેરસ્સ પઞ્હં આરબ્ભ કથેસિ.

થેરો કિર દિવાટ્ઠાને નિસિન્નો ચિન્તેસિ – ‘‘સત્થારા સત્તન્નં બુદ્ધાનં માતાપિતરો આયુપરિચ્છેદો બોધિ સાવકસન્નિપાતો અગ્ગસાવકસન્નિપાતો અગ્ગસાવકઉપટ્ઠાકોતિ ઇદં સબ્બં કથિતં, ઉપોસથો પન અકથિતો, કિં નુ ખો તેસમ્પિ અયમેવ ઉપોસથો, અઞ્ઞો’’તિ? સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા તમત્થં પુચ્છિ. યસ્મા પન તેસં બુદ્ધાનં કાલભેદોવ અહોસિ, ન કથાભેદો. વિપસ્સી સમ્માસમ્બુદ્ધો હિ સત્તમે સત્તમે સંવચ્છરે ઉપોસથં અકાસિ. એકદિવસં દિન્નોવાદોયેવ હિસ્સ સત્તન્નં સંવચ્છરાનં અલં હોતિ. સિખી ચેવ વેસ્સભૂ ચ છટ્ઠે છટ્ઠે સંવચ્છરે ઉપોસથં કરિંસુ, કકુસન્ધો કોણાગમનો ચ સંવચ્છરે સંવચ્છરે. કસ્સપદસબલો છટ્ઠે છટ્ઠે માસે ઉપોસથં અકાસિ. એકદિવસં દિન્નોવાદો એવ હિસ્સ છન્નં માસાનં અલં અહોસિ. તસ્મા સત્થા તેસં ઇમં કાલભેદં આરોચેત્વા ‘‘ઓવાદગાથા પન નેસં ઇમાયેવા’’તિ વત્વા સબ્બેસં એકમેવ ઉપોસથં આવિ કરોન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૮૩.‘‘સબ્બપાપસ્સ અકરણં, કુસલસ્સ ઉપસમ્પદા;
સચિત્તપરિયોદપનં, એતં બુદ્ધાન સાસનં.

૧૮૪.‘‘ખન્તી પરમં તપો તિતિક્ખા,
નિબ્બાનં પરમં વદન્તિ બુદ્ધા;
ન હિ પબ્બજિતો પરૂપઘાતી,
ન સમણો હોતિ પરં વિહેઠયન્તો.

૧૮૫.‘‘અનૂપવાદો અનૂપઘાતો, પાતિમોક્ખે ચ સંવરો;
મત્તઞ્ઞુતા ચ ભત્તસ્મિં, પન્તઞ્ચ સયનાસનં;
અધિચિત્તે ચ આયોગો, એતં બુદ્ધાન સાસન’’ન્તિ.

તત્થ **સબ્બપાપસ્સા**તિ સબ્બસ્સ અકુસલકમ્મસ્સ. **ઉપસમ્પદા**તિ અભિનિક્ખમનતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા કુસલસ્સ ઉપ્પાદનઞ્ચેવ ઉપ્પાદિતસ્સ ચ ભાવના. **સચિત્તપરિયોદપન**ન્તિ પઞ્ચહિ નીવરણેહિ અત્તનો ચિત્તસ્સ વોદાપનં. **એતં બુદ્ધાન સાસન**ન્તિ સબ્બબુદ્ધાનં અયમનુસિટ્ઠિ.

ખન્તીતિ યા એસા તિતિક્ખાસઙ્ખાતા ખન્તી નામ, ઇદં ઇમસ્મિં સાસને પરમં ઉત્તમં તપો. **નિબ્બાનં પરમં વદન્તિ બુદ્ધા**તિ બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ અનુબુદ્ધા ચાતિ ઇમે તયો બુદ્ધા નિબ્બાનં ઉત્તમન્તી વદન્તિ. **ન હિ પબ્બજિતો**તિ પાણિઆદીહિ પરં અપહનન્તો વિહેઠેન્તો પરૂપઘાતી પબ્બજિતો નામ ન હોતિ. **ન સમણો**તિ વુત્તનયેનેવ પરં વિહેઠયન્તો સમણોપિ ન હોતિયેવ .

અનૂપવાદોતિ અનૂપવાદનઞ્ચેવ અનૂપવાદાપનઞ્ચ. **અનૂપઘાતો**તિ અનૂપઘાતનઞ્ચેવ અનૂપઘાતાપનઞ્ચ . **પાતિમોક્ખે**તિ જેટ્ઠકસીલે. **સંવરો**તિ પિદહનં. **મત્તઞ્ઞુતા**તિ મત્તઞ્ઞુભાવો પમાણજાનનં. **પન્ત**ન્તિ વિવિત્તં. **અધિચિત્તે**તિ અટ્ઠસમાપત્તિસઙ્ખાતે અધિચિત્તે. **આયોગો**તિ પયોગકરણં. **એત**ન્તિ એતં સબ્બેસં બુદ્ધાનં સાસનં. એત્થ હિ અનૂપવાદેન વાચસિકં સીલં કથિતં, અનૂપઘાતેન કાયિકસીલં, ‘‘પાતિમોક્ખે ચ સંવરો’’તિ સીલં કથિતં, અનૂપઘાતેન કાયિકસીલં, ‘‘પાતિમોક્ખે ચ સંવરો’’તિ ઇમિના પાતિમોક્ખસીલઞ્ચેવ ઇન્દ્રિયસંવરઞ્ચ, મત્તઞ્ઞુતાય આજીવપારિસુદ્ધિ ચેવ પચ્ચયસન્નિસિતસીલઞ્ચ, પન્તસેનાસનેન સપ્પાયસેનાસનં, અધિચિત્તેન અટ્ઠ સમાપત્તિયો. એવં ઇમાય ગાથાય તિસ્સોપિ સિક્ખા કથિતા એવ હોન્તીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

આનન્દત્થેરપઞ્હવત્થુ ચતુત્થં.

૫. અનભિરતભિક્ખુવત્થુ

ન કહાપણવસ્સેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અનભિરતભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સાસને પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો ''અસુકટ્ઠાનં નામ ગન્ત્વા ઉદ્દેસં ઉગ્ગણ્હાહી''તિ ઉપજ્ઝાયેન પેસિતો તત્થ અગમાસિ. અથસ્સ પિતુનો રોગો ઉપ્પજ્જિ. સો પુત્તં દટ્ઠુકામો હુત્વા તં પક્કોસિતું સમત્થં કઞ્ચિ અલભિત્વા પુત્તસોકેન વિપ્પલપન્તોયેવ આસન્નમરણો હુત્વા ''ઇદં મે પુત્તસ્સ પત્તચીવરમૂલં કરેય્યાસી''તિ કહાપણસતં કનિટ્ઠસ્સ હત્થે દત્વા કાલમકાસિ. સો દહરસ્સ આગતકાલે પાદમૂલે નિપતિત્વા પવટ્ટેન્તો રોદિત્વા, ''ભન્તે, પિતા તે વિપ્પલપન્તોવ કાલકતો, મય્હં પન તેન કહાપણસતં હત્થે ઠપિતં, તેન કિં કરોમી''તિ આહ. દહરો ''ન મે કહાપણેહિ અત્થો''તિ પટિક્ખિપિત્વા અપરભાગે ચિન્તેસિ – ''કિં મે પરકુલેસુ પિણ્ડાય ચરિત્વા જીવિતેન, સક્કા તં કહાપણસતં નિસ્સાય જીવિતું, વિબ્ભમિસ્સામી''તિ. સો અનભિરતિયા પીળિતો વિસ્સટ્ઠસજ્ઝાયનકમ્મટ્ઠાનો પણ્ડુરોગી વિય અહોસિ. અથ નં દહરસામણેરા ''કિં ઇદ''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''ઉક્કણ્ઠિતોમ્હી''તિ વુત્તે આચરિયુપજ્ઝાયાનં આચિક્ખિંસુ. અથ નં તે સત્થુ સન્તિકં નેત્વા સત્થુ દસ્સેસું. સત્થા ''સચ્ચં કિર ત્વં ઉક્કણ્ઠિતો''તિ પુચ્છિત્વા, ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે ''કસ્મા એવમકાસિ, અત્થિ પન તે કોચિ જીવિતપચ્ચયો''તિ આહ. ''આમ, ભન્તે''તિ. ''કિં તે અત્થી''તિ? ''કહાપણસતં, ભન્તે''તિ. તેન હિ કત્થચિ તાવ સક્ખરા આહર, ગણેત્વા જાનિસ્સામ ''સક્કા વા તાવત્તકેન જીવિતું, નો વા''તિ. સો સક્ખરા આહરિ. અથ નં સત્થા આહ – ''પરિભોગત્થાય તાવ પણ્ણાસં ઠપેહિ, દ્વિન્નં ગોણાનં અત્થાય ચતુવીસતિ, એત્તકં નામ બીજત્થાય, યુગનઙ્ગલત્થાય, કુદ્દાલવાસિફરસુઅત્થાયા''તિ એવં ગણિયમાને તં કહાપણસતં નપ્પહોતિ. અથ નં સત્થા ''ભિક્ખુ તવ કહાપણા અપ્પકા, કથં એતે નિસ્સાય તણ્હં પૂરેસ્સસિ, અતીતે કિર ચક્કવત્તિરજ્જં કારેત્વા અપ્ફોટિતમત્તેન દ્વાદસયોજનટ્ઠાને કટિપ્પમાણેન રતનવસ્સં વસ્સાપેતું સમત્થો યાવ છત્તિંસ સક્કા ચવન્તિ, એત્તકં કાલં દેવરજ્જં કારેત્વાપિ મરણકાલે તણ્હં અપૂરેત્વાવ કાલમકાસી''તિ વત્વા તેન યાચિતો અતીતં આહરિત્વા **મન્ધાતુજાતકં** (જા॰ ૧.૩.૨૨) વિત્થારેત્વા –

> ''યાવતા ચન્દિમસૂરિયા પરિહરન્તિ, દિસા ભન્તિ વિરોચના;
> સબ્બેવ દાસા મન્ધાતુ, યે પાણા પથવિસ્સિતા''તિ. –

ઇમિસ્સા ગાથાય અનન્તરા ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૧૮૬.''ન કહાપણવસ્સેન, તિત્તિ કામેસુ વિજ્જતિ;
અપ્પસ્સાદા દુખા કામા, ઇતિ વિઞ્ઞાય પણ્ડિતો.

૧૮૭.''અપિ દિબ્બેસુ કામેસુ, રતિં સો નાધિગચ્છતિ;
તણ્હક્ખયરતો હોતિ, સમ્માસમ્બુદ્ધસાવકો''તિ.

તત્થ **કહાપણવસ્સેના**તિ યં સો અપ્ફોટેત્વા સત્તરતનવસ્સં વસ્સાપેસિ, તં ઇધ કહાપણવસ્સન્તિ વુત્તં. તેનપિ હિ વત્થુકામકિલેસકામેસુ તિત્તિ નામ નત્થિ. એવં દુપ્પૂરા એસા તણ્હા. **અપ્પસ્સાદા**તિ સુપિનસદિસતાય પરિત્તસુખા. **દુખા**તિ દુક્ખક્ખન્ધાદીસુ આગતદુક્ખવસેન પન બહુદુક્ખાવ. **ઇતિ વિઞ્ઞાયા**તિ એવમેતે કામે જાનિત્વા. **અપિ દિબ્બેસૂ**તિ સચે હિ દેવાનં ઉપકપ્પનકકામેહિ નિમન્તેય્યાપિ આયસ્મા સમિદ્ધિ વિય એવમ્પિ તેસુ કામેસુ રતિં ન વિન્દતિયેવ. **તણ્હક્ખયરતો**તિ અરહત્તે ચેવ નિબ્બાને ચ અભિરતો હોતિ, તં પત્થયમાનો વિહરતિ. **સમ્માસમ્બુદ્ધસાવકો**તિ સમ્માસમ્બુદ્ધેન દેસિતસ્સ ધમ્મસ્સ સવનેન જાતો યોગાવચરભિક્ખૂતિ.

દેસનાવસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અનભિરતભિક્ખુવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. અગ્ગિદત્તબ્રાહ્મણવત્થુ

બહું વે સરણં યન્તીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો વાલિકરાસિમ્હિ નિસિન્નં અગ્ગિદત્તં નામ કોસલરઞ્ઞો પુરોહિતં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર મહાકોસલસ્સ પુરોહિતો અહોસિ. અથ નં પિતરિ કાલકતે રાજા પસેનદિ કોસલો ''પિતુ મે પુરોહિતો''તિ ગારવેન તસ્મિંયેવ ઠાને ઠપેત્વા તસ્સ અત્તનો ઉપટ્ઠાનં આગતકાલે પચ્ચુગ્ગમનં કરોતિ, ''આચરિય, ઇધ નિસીદથા''તિ સમાનાસનં દાપેસિ. સો ચિન્તેસિ – ''અયં રાજા મયિ અતિવિય ગારવં કરોતિ, ન ખો પન રાજૂનં નિચ્ચકાલમેવ સક્કા ચિત્તં ગહેતું. સમાનવયેનેવ હિ સદ્ધિં રજ્જસુખં નામ સુખં હોતિ, અહઞ્ચમ્હિ મહલ્લકો, પબ્બજિતું મે યુત્ત''ન્તિ. સો રાજાનં પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા સત્તાહેન સબ્બં અત્તનો ધનં દાનમુખે વિસ્સજ્જેત્વા બાહિરકપબ્બજ્જં પબ્બજિ. તં નિસ્સાય દસ પુરિસસહસ્સાનિ અનુપબ્બજિંસુ. સો તેહિ સદ્ધિં અઙ્ગમગધાનઞ્ચ કુરુરટ્ઠસ્સ ચ અન્તરે વાસં કપ્પેત્વા ઇમં ઓવાદં દેતિ, ''તાતા, યસ્સ કામવિતક્કાદયો ઉપ્પજ્જન્તિ, સો નદિતો એકેકં વાલુકપુટં ઉદ્ધરિત્વા ઇમસ્મિં ઓકિરતૂ''તિ. તે ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા કામવિતક્કાદીનં ઉપ્પન્નકાલે તથા કરિંસુ. અપરેન સમયેન મહાવાલુકરાસિ અહોસિ, તં અહિછત્તો નામ નાગરાજા પટિગ્ગહેસિ. અઙ્ગમગધવાસિનો ચેવ કુરુરટ્ઠવાસિનો ચ માસે માસે તેસં મહન્તં સક્કારં અભિહરિત્વા દાનં દેન્તિ. અથ નેસં અગ્ગિદત્તો ઇમં ઓવાદં અદાસિ – ''પબ્બતં સરણં યાથ, વનં સરણં યાથ, આરામં સરણં યાથ, રુક્ખં સરણં યાથ, એવં સબ્બદુક્ખતો મુચ્ચિસ્સથા''તિ. અત્તનો અન્તેવાસિકેપિ ઇમિના ઓવાદેન ઓવદિ.

બોધિસત્તોપિ કતાભિનિક્ખમનો સમ્માસમ્બોધિં પત્વા તસ્મિં સમયે સાવત્થિં નિસ્સાય જેતવને વિહરન્તો પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો અગ્ગિદત્તબ્રાહ્મણં સદ્ધિં અન્તેવાસિકેહિ અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં દિસ્વા ''સબ્બેપિ ઇમે અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પન્ના''તિ ઞત્વા સાયન્હસમયે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં આહ – ''મોગ્ગલ્લાન, કિં પસ્સસિ અગ્ગિદત્તબ્રાહ્મણં મહાજનં અતિત્થે પક્ખન્દાપેન્તં, ગચ્છ તેસં ઓવાદં દેહી''તિ. ભન્તે, બહૂ એતે, એકકસ્સ મય્હં અવિસય્હા. સચે તુમ્હેપિ આગમિસ્સથ, વિસય્હા ભવિસ્સન્તીતિ. મોગ્ગલ્લાન, અહમ્પિ આગમિસ્સામિ, ત્વં પુરતો યાહીતિ. થેરો પુરતો ગચ્છન્તોવ ચિન્તેસિ – ''એતે બલવન્તો ચેવ બહૂ ચ. સચે સબ્બેસં સમાગમટ્ઠાને કિઞ્ચિ કથેસ્સામિ, સબ્બેપિ વગ્ગવગ્ગેન ઉટ્ઠહેય્યુ''ન્તિ અત્તનો આનુભાવેન થૂલફુસિતકં દેવં વુટ્ઠાપેસિ. તે થૂલફુસિતકેસુ પતન્તેસુ ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય અત્તનો અત્તનો પણ્ણસાલં પવિસિંસુ. થેરો અગ્ગિદત્તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ પણ્ણસાલદ્વારે ઠત્વા ''અગ્ગિદત્તા''તિ આહ. સો થેરસ્સ સદ્દં સુત્વા ''મં ઇમસ્મિં લોકે નામેન આલપિતું

સમત્થો નામ નત્થિ, કો નુ ખો મં નામેન આલપતી''તિ માનથદ્ધતાય ''કો એસો''તિ આહ. ''અહં, બ્રાહ્મણા''તિ. ''કિં વદેસી''તિ? ''અજ્જ મે એકરત્તિં ઇધ વસનટ્ઠાનં ત્વં આચિક્ખાહી''તિ. ''ઇધ વસનટ્ઠાનં નત્થિ, એકસ્સ એકાવ પણ્ણસાલા''તિ. ''અગ્ગિદત્ત, મનુસ્સા નામ મનુસ્સાનં, ગાવો ગુન્નં, પબ્બજિતા પબ્બજિતાનં સન્તિકં ગચ્છન્તિ, મા એવં કરિ, દેહિ મે વસનટ્ઠાન''ન્તિ. ''કિં પન ત્વં પબ્બજિતો''તિ? ''આમ, પબ્બજિતોમ્હી''તિ. ''સચે પબ્બજિતો, કહં તે ખારિભણ્ડં, કો પબ્બજિતપરિક્ખારો''તિ. ''અત્થિ મે પરિક્ખારો, વિસું પન નં ગહેત્વા વિચરિતું દુક્ખન્તિ અબ્ભન્તરેનેવ નં ગહેત્વા વિચરામિ, બ્રાહ્મણા''તિ. સો ''તં ગહેત્વા વિચરિસ્સસી''તિ થેરસ્સ કુજ્ઝિ. અથ નં સો આહ – ''અમ્હે, અગ્ગિદત્ત, મા કુજ્ઝિ, વસનટ્ઠાનં મે આચિક્ખાહી''તિ. નત્થિ એત્થ વસનટ્ઠાનન્તિ. એતસ્મિં પન વાલુકરાસિમ્હિ કો વસતીતિ. એકો, નાગરાજાતિ. એતં મે દેહીતિ. ન સક્કા દાતું, ભારિયં એતસ્સ કમ્મન્તિ. હોતુ, દેહિ મેતિ. તેન હિ ત્વં એવ જાનાહીતિ.

થેરો વાલુકરાસિઅભિમુખો પાયાસિ. નાગરાજા તં આગચ્છન્તં દિસ્વા ''અયં સમણો ઇતો આગચ્છતિ, ન જાનાતિ મઞ્ઞે મમ અત્થિભાવં, ધૂમાયિત્વા નં મારેસ્સામી''તિ ધૂમાયિ. થેરો ''અયં નાગરાજા 'અહમેવ ધૂમાયિતું સક્કોમિ, અઞ્ઞે ન સક્કોન્તી'તિ મઞ્ઞે સલ્લક્ખેતી''તિ સયમ્પિ ધૂમાયિ. દ્વિન્નમ્પિ સરીરતો ઉગ્ગતા ધૂમા યાવ બ્રહ્મલોકા ઉટ્ઠહિંસુ. ઉભોપિ ધૂમા થેરં અબાધેત્વા નાગરાજાનમેવ બાધેન્તિ. નાગરાજા ધૂમવેગં સહિતું અસક્કોન્તો પજ્જલિ. થેરોપિ તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા તેન સદ્ધિંયેવ પજ્જલિ. અગ્ગિજાલા યાવ બ્રહ્મલોકા ઉટ્ઠહિંસુ. ઉભોપિ થેરં અબાધેત્વા નાગરાજાનમેવ બાધયિંસુ. અથસ્સ સકલસરીરં ઉક્કાહિ પદિત્તં વિય અહોસિ. ઇસિગણો ઓલોકેત્વા ચિન્તેસિ – ''નાગરાજા, સમણં ઝાપેતિ, ભદ્દકો વત સમણો અમ્હાકં વચનં અસુત્વા નટ્ઠો''તિ. થેરો નાગરાજાનં દમેત્વા નિબ્બિસેવનં કત્વા વાલુકરાસિમ્હિ નિસીદિ. નાગરાજા વાલુકરાસિં ભોગેહિ પરિક્ખિપિત્વા કૂટાગારકુચ્છિપમાણં ફણં માપેત્વા થેરસ્સ ઉપરિ ધારેસિ.

ઇસિગણા પાતોવ ''સમણસ્સ મતભાવં વા અમતભાવં વા જાનિસ્સામા''તિ થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તં વાલુકરાસિમત્થકે નિસિન્નં દિસ્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ અભિત્થવન્તા આહંસુ – ''સમણ, કચ્ચિ નાગરાજેન ન બાધિતો''તિ. ''કિં ન પસ્સથ મમ ઉપરિફણં ધારેત્વા ઠિત''ન્તિ? તે ''અચ્છરિયં વત ભો, સમણસ્સ એવરૂપો નામ નાગરાજા દમિતો''તિ થેરં પરિવારેત્વા અટ્ઠંસુ. તસ્મિં ખણે સત્થા આગતો. થેરો સત્થારં દિસ્વા ઉટ્ઠાય વન્દિ. અથ નં ઇસયો આહંસુ – ''અયમ્પિ તયા મહન્તતરો''તિ. એસો ભગવા સત્થા, અહં ઇમસ્સ સાવકોતિ. સત્થા વાલુકરાસિમત્થકે નિસીદિ, ઇસિગણો ''અયં તાવ સાવકસ્સ આનુભાવો, ઇમસ્સ પન આનુભાવો કીદિસો ભવિસ્સતી''તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ સત્થારં અભિત્થવિ. સત્થા અગ્ગિદત્તં આમન્તેત્વા આહ – ''અગ્ગિદત્ત, ત્વં તવ સાવકાનઞ્ચ ઉપટ્ઠાકાનઞ્ચ ઓવાદં દદમાનો કિન્તિ વત્વા દેસી''તિ. ''એતં પબ્બતં સરણં ગચ્છથ, વનં આરામં રુક્ખં સરણં ગચ્છથ. એતાનિ હિ સરણં ગતો સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી''તિ એવં તેસં ઓવાદં દમ્મીતિ. સત્થા ''ન ખો, અગ્ગિદત્ત, એતાનિ સરણં ગતો સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતિ, બુદ્ધં ધમ્મં સઙ્ઘં પન સરણં ગન્ત્વા સકલવટ્ટદુક્ખા પમુચ્ચતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૮૮.''બહું વે સરણં યન્તિ, પબ્બતાનિ વનાનિ ચ;
આરામરુક્ખચેત્યાનિ, મનુસ્સા ભયતજ્જિતા.

૧૮૯.''નેતં ખો સરણં ખેમં, નેતં સરણમુત્તમં;
નેતં સરણમાગમ્મ, સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતિ.

૧૯૦.‘‘યો ચ બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ, સઙ્ઘઞ્ચ સરણં ગતો;
ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ, સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતિ.

૧૯૧.‘‘દુક્ખં દુક્ખસમુપ્પાદં, દુક્ખસ્સ ચ અતિક્કમં;
અરિયં ચટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં, દુક્ખૂપસમગામિનં.

૧૯૨.‘‘એતં ખો સરણં ખેમં, એતં સરણમુત્તમં;
એતં સરણમાગમ્મ, સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **બહુન્તિ** બહુ. **પબ્બતાનીતિ** તત્થ તત્થ ઇસિગિલિવેપુલ્લવેભારાદિકે પબ્બતે ચ મહાવનગોસિઙ્ગસાલવનાદીનિ વનાનિ ચ વેળુવનજીવકમ્બવનાદયો આરામે ચ ઉદેનચેતિયગોતમચેતિયાદીનિ રુક્ખચેત્યાનિ ચ તે તે મનુસ્સા તેન તેન ભયેન તજ્જિતા ભયતો મુચ્ચિતુકામા પુત્તલાભાદીનિ વા પત્થયમાના સરણં યન્તીતિ અત્થો. **નેતં સરણન્તિ** એતં સબ્બમ્પિ સરણં નેવ ખેમં ન ઉત્તમં, ન ચ એતં પટિચ્ચ જાતિઆદિધમ્મેસુ સત્તેસુ એકોપિ જાતિઆદિતો સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતીતિ અત્થો.

યો ચાતિ ઇદં અખેમં અનુત્તમં સરણં દસ્સેત્વા ખેમં ઉત્તમં સરણં દસ્સનત્થં આરદ્ધં. તસ્સત્થો – યો ચ ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા ‘‘ઇતિપિ સો ભગવા અરહં સમ્માસમ્બુદ્ધો’’તિઆદિકં બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘાનુસ્સતિકમ્મટ્ઠાનં નિસ્સાય સેટ્ઠવસેન બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ સરણં ગતો, તસ્સપિ તં સરણગમનં અઞ્ઞતિત્થિયવન્દનાદીહિ કુપ્પતિ ચલતિ. તસ્સ પન અચલભાવં દસ્સેતું મગ્ગેન આગતસરણમેવ પકાસન્તો **ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતીતિ** આહ. યો હિ એતેસં સચ્ચાનં દસ્સનવસેન એતાનિ સરણં ગતો, એતસ્સ એતં સરણં ખેમઞ્ચ ઉત્તમઞ્ચ, સો ચ પુગ્ગલો એતં સરણં પટિચ્ચ સકલસ્માપિ વટ્ટદુક્ખા પમુચ્ચતિ, તસ્મા **એતં ખો સરણં ખેમન્તિ**આદિ વુત્તં.

દેસનાવસાને સબ્બેપિ તે ઇસયો સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિંસુ. સત્થાપિ ચીવરગબ્ભતો હત્થં પસારેત્વા ‘‘એથ ભિક્ખવો, ચરથ બ્રહ્મચરિય’’ન્તિ આહ. તે તઙ્ખણેયેવ અટ્ઠપરિક્ખારધરા વસ્સસટ્ઠિકથેરા વિય અહેસું. સો ચ સબ્બેસમ્પિ અઙ્ગમગધકુરુરટ્ઠવાસીનં સક્કારં આદાય આગમનદિવસો અહોસિ. તે સક્કારં આદાય આગતા સબ્બેપિ તે ઇસયો પબ્બજિતે દિસ્વા ‘‘કિં નુ ખો અમ્હાકં અગ્ગિદત્તબ્રાહ્મણો મહા, ઉદાહુ સમણો ગોતમો’’તિ ચિન્તેત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ આગતત્તા ‘‘અગ્ગિદત્તોવ મહા’’તિ મઞ્ઞિંસુ. સત્થા તેસં અજ્ઝાસયં ઓલોકેત્વા, ‘‘અગ્ગિદત્ત, પરિસાય કઙ્ખં છિન્દા’’તિ આહ. સો ‘‘અહમ્પિ એત્તકમેવ પચ્ચાસીસામી’’તિ ઇદ્ધિબલેન સત્તક્ખત્તું વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પુનપ્પુનં ઓરુય્હ સત્થારં વન્દિત્વા ‘‘સત્થા મે, ભન્તે, ભગવા, સાવકોહમસ્મી’’તિ વત્વા સાવકત્તં પકાસેસીતિ.

અગ્ગિદત્તબ્રાહ્મણવત્થુ છટ્ઠં.

૭. આનન્દત્થેરપઞ્હવત્થુ

દુલ્લભોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો આનન્દત્થેરસ્સ પઞ્હં આરબ્ભ કથેસિ.

થેરો હિ એકદિવસં દિવાટ્ઠાને નિસિન્નો ચિન્તેસિ – ‘‘હત્થાજાનીયો છદ્દન્તકુલે વા ઉપોસથકુલે વા ઉપ્પજ્જતિ, અસ્સાજાનીયો સિન્ધવકુલે વા વલાહકસ્સરાજકુલે વા, ઉસભો ગોઆજનીયો દક્ખિણપથેતિઆદીનિ વદન્તેન

સત્થારા હત્થિઆજાનીયાદીનં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનાદીનિ કથિતાનિ, પુરિસાજાનીયો પન કહં નુ ખો ઉપ્પજ્જતી''તિ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિત્વા એતમત્થં પુચ્છિ. સત્થા, ''આનન્દ, પુરિસાજાનીયો નામ સબ્બત્થ નુપ્પજ્જતિ, ઉજુકતો પન તિયોજનસતાયામે વિત્થારતો અડ્ઢતેય્યસતે આવટ્ટતો નવયોજનસતપ્પમાણે મજ્ઝિમપદેસટ્ઠાને ઉપ્પજ્જતિ. ઉપ્પજ્જન્તો ચ પન ન યસ્મિં વા તસ્મિં વા કુલે ઉપ્પજ્જતિ, ખત્તિયમહાસાલબ્રાહ્મણમહાસાલકુલાનં પન અઞ્ઞતરસ્મિંયેવ ઉપ્પજ્જતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૯૩.''દુલ્લભો પુરિસાજઞ્ઞો, ન સો સબ્બત્થ જાયતિ;
યત્થ સો જાયતી ધીરો, તં કુલં સુખમેધતી''તિ.

તત્થ **દુલ્લભો**તિ પુરિસાજઞ્ઞો હિ દુલ્લભો, ન હત્થિઆજાનીયાદયો વિય સુલભો, સો સબ્બત્થ પચ્ચન્તદેસે વા નીચકુલે વા ન જાયતિ, મજ્ઝિમદેસેપિ મહાજનસ્સ અભિવાદનાદિસક્કારકરણટ્ઠાને ખત્તિયબ્રાહ્મણકુલાનં અઞ્ઞતરસ્મિં કુલે જાયતિ. એવં જાયમાનો **યત્થ સો જાયતિ ધીરો** ઉત્તમપઞ્ઞો સમ્માસમ્બુદ્ધો , **તં કુલં સુખમેધતી**તિ સુખપ્પત્તમેવ હોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

આનન્દત્થેરપઞ્હવત્થુ સત્તમં.

૮. સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ

સુખો બુદ્ધાનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલાનં ભિક્ખૂનં કથં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ પઞ્ચસતભિક્ખૂ ઉપટ્ઠાનસાલાયં નિસિન્ના, ''આવુસો, કિં નુ ખો ઇમસ્મિં લોકે સુખ''ન્તિ કથં સમુટ્ઠાપેસું? તત્થ કેચિ ''રજ્જસુખસદિસં સુખં નામ નત્થી''તિ આહંસુ. કેચિ કામસુખસદિસં, કેચિ ''સાલિમંસભોજનાદિસદિસં સુખં નામ નત્થી''તિ આહંસુ. સત્થા તેસં નિસિન્નટ્ઠાનં ગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, કિં કથેથ? ઇદઞ્હિ સબ્બમ્પિ સુખં વટ્ટદુક્ખપરિયાપન્નમેવ, ઇમસ્મિં લોકે બુદ્ધુપ્પાદો ધમ્મસ્સવનં, સઙ્ઘસામગ્ગી, સમ્મોદમાનભાવોતિ ઇદમેવ સુખ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૧૯૪.''સુખો બુદ્ધાનમુપ્પાદો, સુખા સદ્ધમ્મદેસના;
સુખા સઙ્ઘસ્સ સામગ્ગી, સમગ્ગાનં તપો સુખો''તિ.

તત્થ **બુદ્ધાનમુપ્પાદો**તિ યસ્મા બુદ્ધા ઉપ્પજ્જમાના મહાજનં રાગકન્તારાદીહિ તારેન્તિ, તસ્મા બુદ્ધાનં ઉપ્પાદો સુખો ઉત્તમો. યસ્મા સદ્ધમ્મદેસનં આગમ્મ જાતિઆદિધમ્મા સત્તા જાતિઆદીહિ મુચ્ચન્તિ, તસ્મા **સદ્ધમ્મદેસના સુખા. સામગ્ગી**તિ સમચિત્તતા, સાપિ સુખા એવ. સમગ્ગાનં પન એકચિત્તાનં યસ્મા બુદ્ધવચનં વા ઉગ્ગણ્હિતું ધુતઙ્ગાનિ વા પરિહરિતું સમણધમ્મં વા કાતું સક્કા, તસ્મા **સમગ્ગાનં તપો સુખો**તિ વુત્તં. તેનેવાહ – ''યાવકીવઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ સમગ્ગા સન્નિપતિસ્સન્તિ, સમ્મગ્ગા વુટ્ઠહિસ્સન્તિ, સમગ્ગા સઙ્ઘકરણીયાનિ કરિસ્સન્તિ, વુદ્ધિયેવ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂનં પાટિકઙ્ખા, નો પરિહાની''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૩૬).

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. કસ્સપદસબલસ્સ સુવણ્ણચેતિયવત્થુ

પૂજારહેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ચારિકં ચરમાનો કસ્સપદસબલસ્સ સુવણ્ણચેતિયં આરબ્ભ કથેસિ.

તથાગતો સાવત્થિતો નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે તોદેય્યગામસ્સ સમીપે મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો અઞ્ઞતરં દેવટ્ઠાનં સમ્પાપુણિ. તત્ર નિસિન્નો સુગતો ધમ્મભણ્ડાગારિકં પેસેત્વા અવિદૂરે કસિકમ્મં કરોન્તં બ્રાહ્મણં પક્કોસાપેસિ . સો બ્રાહ્મણો આગન્ત્વા તથાગતં અનભિવન્દિત્વા તમેવ દેવટ્ઠાનં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. સુગતોપિ ''ઇમં પદેસં કિન્તિ મઞ્ઞસિ બ્રાહ્મણા''તિ આહ. અમ્હાકં પવેણિયા આગતચેતિયટ્ઠાનન્તિ વન્દામિ, ભો ગોતમાતિ. ''ઇમં ઠાનં વન્દન્તેન તયા સાધુ કતં બ્રાહ્મણા''તિ સુગતો તં સમ્પહંસેસિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ ''કેન નુ ખો કારણેન ભગવા એવં સમ્પહંસેસી''તિ સંસયં સઞ્જનેસું. તતો તથાગતો તેસં સંસયમપનેતું મજ્ઝિમનિકાયે **ઘટિકારસુત્તન્તં** (મ॰ નિ॰ ૨.૨૮૨ આદયો) વત્વા ઇદ્ધાનુભાવેન કસ્સપદસબલસ્સ યોજનુબ્બેધં કનકચેતિયં અપરઞ્ચ કનકચેતિયં આકાસે નિમ્મિનિત્વા મહાજનં દસ્સેત્વા, ''બ્રાહ્મણ, એવંવિધાનં પૂજારહાનં પૂજા યુત્તતરાવા''તિ વત્વા **મહાપરિનિબ્બાનસુત્તે** (દી॰ નિ॰ ૨.૨૦૬) દસ્સિતનયેનેવ બુદ્ધાદિકે ચત્તારો થૂપારહે પકાસેત્વા સરીરચેતિયં ઉદ્દિસ્સચેતિયં પરિભોગચેતિયન્તિ તીણિ ચેતિયાનિ વિસેસતો પરિદીપેત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૯૫.''પૂજારહે પૂજયતો, બુદ્ધે યદિ ચ સાવકે;
પપઞ્ચસમતિક્કન્તે, તિણ્ણસોકપરિદ્દવે.

૧૯૬.''તે તાદિસે પૂજયતો, નિબ્બુતે અકુતોભયે;
ન સક્કા પુઞ્ઞં સઙ્ખાતું, ઇમેત્તમપિ કેનચી''તિ. (અપ॰ થેર ૧.૧૦.૧-૨);

તત્થ પૂજિતું અરહા **પૂજારહા**, પૂજિતું યુત્તાતિ અત્થો. **પૂજારહે પૂજયતો**તિ અભિવાદનાદીહિ ચ ચતૂહિ ચ પચ્ચયેહિ પૂજેન્તસ્સ. પૂજારહે દસ્સેતિ **બુદ્ધે**તિઆદિના. **બુદ્ધે**તિ સમ્માસમ્બુદ્ધે. **યદી**તિ યદિ વા, અથ વાતિ અત્થો. તત્થ પચ્ચેકબુદ્ધેતિ કથિતં હોતિ, સાવકે ચ. **પપઞ્ચસમતિક્કન્તે**તિ સમતિક્કન્તતણ્હાદિટ્ઠિમાનપપઞ્ચે. **તિણ્ણસોકપરિદ્દવે**તિ અતિક્કન્તસોકપરિદ્દવે , ઇમે દ્વે અતિક્કન્તેતિ અત્થો. એતેહિ પૂજારહત્તં દસ્સિતં.

તેતિ બુદ્ધાદયો. **તાદિસે**તિ વુત્તગહણવસેન. **નિબ્બુતે**તિ રાગાદિનિબ્બુતિયા. નત્થિ કુતોચિ ભવતો વા આરમ્મણતો વા એતેસં ભયન્તિ અકુતોભયા, તે **અકુતોભયે. ન સક્કા પુઞ્ઞં સઙ્ખાતુ**ન્તિ પુઞ્ઞં ગણેતું ન સક્કા. કથન્તિ ચે? **ઇમેત્તમપિ કેનચી**તિ ઇમં એત્તકં, ઇમં એત્તકન્તિ કેનચીતિ અપિસદ્દો ઇધ સમ્બન્ધિતબ્બો, કેનચિ પુગ્ગલેન માનેન વા. તત્થ **પુગ્ગલેના**તિ તેન બ્રહ્માદિના. **માનેના**તિ તિવિધેન માનેન તીરણેન ધારણેન પૂરણેન વા. **તીરણં** નામ ઇદં એત્તકન્તિ નયતો તીરણં. **ધારણ**ન્તિ તુલાય ધારણં. **પૂરણં** નામ અડ્ઢપસતપત્થનાળિકાદિવસેન પૂરણં. કેનચિ પુગ્ગલેન ઇમેહિ તીહિ માનેહિ બુદ્ધાદિકે પૂજયતો પુઞ્ઞં વિપાકવસેન ગણેતું ન સક્કા પરિયન્તરહિતતોતિ દ્વીસુ ઠાનેસુ પૂજયતો કિં દાનં પઠમં ધરમાને બુદ્ધાદી પૂજયતો ન સક્કા

પુઞ્ઞં સઙ્ખાતું, પુન તે તાદિસે કિલેસપરિનિબ્બાનનિમિત્તેન ખન્ધપરિનિબ્બાનેન નિબ્બુતેપિ પૂજયતો ન સક્કા સઙ્ખાતુન્તિ ભેદા યુજ્જન્તિ. તેન હિ વિમાનવત્થુમ્હિ –

> ‘‘તિટ્ઠન્તે નિબ્બુતે ચાપિ, સમે ચિત્તે સમં ફલં;
> ચેતોપણિધિહેતુ હિ, સત્તા ગચ્છન્તિ સુગ્ગતિ’’ન્તિ. (વિ॰ વ॰ ૮૦૬);

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપન્નો અહોસીતિ. યોજનિકં કનકચેતિયં સત્તાહમાકાસેવ અટ્ઠાસિ, મહન્તેન સમાગમો ચાહોસિ, સત્તાહં ચેતિયં નાનપ્પકારેન પૂજેસું. તતો ભિન્નલદ્ધિકાનં લદ્ધિભેદો જાતો, બુદ્ધાનુભાવેન તં ચેતિયં સકટ્ઠાનમેવ ગતં, તત્થેવ તંખણે મહન્તં પાસાણચેતિયં અહોસિ. તસ્મિં સમાગમે ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસીતિ.

કસ્સપદસબલસ્સ સુવણ્ણચેતિયવત્થુ નવમં.

બુદ્ધવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચુદ્દસમો વગ્ગો.

પઠમભાણવારં નિટ્ઠિતં.

૧૫. સુખવગ્ગો

૧. ञાતિકલહવૂપસમનવત્થુ

સુસુખં વતાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સક્કેસુ વિહરન્તો કલહવૂપસમનત્થં ञાતકે આરબ્ભ કથેસિ.

સાકિયકોલિયા કિર કપિલવત્થુનગરસ્સ ચ કોલિયનગરસ્સ ચ અન્તરે રોહિણિં નામ નદિં એકેનેવ આવરણેન બન્ધાપેત્વા સસ્સાનિ કરોન્તિ. અથ જેટ્ઠમૂલમાસે સસ્સેસુ મિલાયન્તેસુ ઉભયનગરવાસિકાનમ્પિ કમ્મકારા સન્નિપતિંસુ. તત્થ કોલિયનગરવાસિનો આહંસુ – ‘‘ઇદં ઉદકં ઉભયતો હરિયમાનં નેવ તુમ્હાકં, ન અમ્હાકં પહોસ્સતિ, અમ્હાકં પન સસ્સં એકઉદકેનેવ નિપ્ફજ્જિસ્સતિ, ઇદં ઉદકં અમ્હાકં દેથા’’તિ. ઇતરેપિ આહંસુ – ‘‘તુમ્હેસુ કોટ્ઠકે પૂરેત્વા ઠિતેસુ મયં રત્તસુવણ્ણનીલમણિકાળકહાપણે ચ ગહેત્વા પચ્છિપસિબ્બકાદિહત્થા ન સક્ખિસ્સામ તુમ્હાકં ઘરદ્વારે વિચરિતું, અમ્હાકમ્પિ સસ્સં એકઉદકેનેવ નિપ્ફજ્જિસ્સતિ, ઇદં ઉદકં અમ્હાકં દેથા’’તિ. ન મયં દસ્સામાતિ. મયમ્પિ ન દસ્સામાતિ એવં કથં વડ્ઢેત્વા એકો ઉટ્ઠાય એકસ્સ પહારં અદાસિ, સોપિ અઞ્ઞસ્સાતિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં પહરિત્વા રાજકુલાનં જાતિં ઘટ્ટેત્વા કલહં વડ્ઢયિંસુ.

કોલિયકમ્મકારા વદન્તિ – ‘‘તુમ્હે કપિલવત્થુવાસિકે ગહેત્વા ગજ્જથ, યે સોણસિઙ્ગાલાદયો વિય અત્તનો ભગિનીહિ સદ્ધિં સંવસિંસુ, એતેસં હત્થિનો ચેવ અસ્સા ચ ફલકાવુધાનિ ચ અમ્હાકં કિં કરિસ્સન્તી’’તિ. સાકિયકમ્મકારાપિ વદન્તિ ‘‘તુમ્હે ઇદાનિ કુટ્ઠિનો દારકે ગહેત્વા ગજ્જથ, યે અનાથા નિગ્ગતિકા તિરચ્છાના વિય કોલરુક્ખે વસિંસુ, એતેસં હત્થિનો ચ અસ્સા ચ ફલકાવુધાનિ ચ અમ્હાકં કિં કરિસ્સન્તી’’તિ. તે ગન્ત્વા તસ્મિં કમ્મે નિયુત્તાનં અમચ્ચાનં કથયિંસુ, અમચ્ચા રાજકુલાનં કથેસું. તતો સાકિયા ‘‘ભગિનીહિ સદ્ધિં સંવસિતકાનં થામઞ્ચ બલઞ્ચ દસ્સેસ્સામા’’તિ યુદ્ધસજ્જા નિક્ખમિંસુ. કોલિયાપિ ‘‘કોલરુક્ખવાસીનં થામઞ્ચ બલઞ્ચ દસ્સેસ્સામા’’તિ યુદ્ધસજ્જા નિક્ખમિંસુ.

સત્થાપિ પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો ञાતકે દિસ્વા ‘‘મયિ અગચ્છન્તે ઇમે નસ્સિસ્સન્તિ, મયા ગન્તું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા એકકોવ આકાસેન ગન્ત્વા રોહિણિનદિયા મજ્ઝે આકાસે પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. ञાતકા સત્થારં દિસ્વા આવુધાનિ છડ્ડેત્વા વન્દિંસુ. અથ ને સત્થા આહ – ‘‘કિં કલહો નામેસ, મહારાજા’’તિ? ‘‘ન જાનામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કો દાનિ જાનિસ્સતી’’તિ? તે ‘‘ઉપરાજા જાનિસ્સતિ, સેનાપતિ જાનિસ્સતી’’તિ ઇમિના ઉપાયેન યાવ દાસકમ્મકરે પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, ઉદકકલહો’’તિ આહંસુ. ‘‘ઉદકં કિં અગ્ઘતિ, મહારાજા’’તિ? ‘‘અપ્પગ્ઘં, ભન્તે’’તિ. ‘‘ખત્તિયા કિં અગ્ઘન્તિ મહારાજા’’તિ? ‘‘ખત્તિયા નામ અનગ્ઘા, ભન્તે’’તિ. ‘‘અયુત્તં તુમ્હાકં અપ્પમત્તતં ઉદકં નિસ્સાય અનગ્ઘે ખત્તિયે નાસેતુ’’ન્તિ. તે તુણ્હી અહેસું. અથ તે સત્થા આમન્તેત્વા ‘‘કસ્મા મહારાજા એવરૂપં કરોથ, મયિ અસન્તે અજ્જ લોહિતનદી પવત્તિસ્સતિ, અયુત્તં વો કતં, તુમ્હે પઞ્ચહિ વેરેહિ સવેરા વિહરથ, અહં અવેરો વિહરામિ. તુમ્હે કિલેસાતુરા હુત્વા વિહરથ, અહં અનાતુરો. તુમ્હે કામગુણપરિયેસનુસ્સુક્કા હુત્વા વિહરથ, અહં અનુસ્સુક્કો વિહરામી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૧૯૭.‘‘સુસુખં વત જીવામ, વેરિનેસુ અવેરિનો,
વેરિનેસુ મનુસ્સેસુ, વિહરામ અવેરિનો.

૧૯૮."સુસુખં વત જીવામ, આતુરેસુ અનાતુરા;
આતુરેસુ મનુસ્સેસુ, વિહરામ અનાતુરા.

૧૯૯."સુસુખં વત જીવામ, ઉસ્સુકેસુ અનુસ્સુકા;
ઉસ્સુકેસુ મનુસ્સેસુ, વિહરામ અનુસ્સુકા"તિ.

તત્થ **સુસુખ**ન્તિ સુટ્ઠુ સુખં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યે ગિહિનો સન્ધિચ્છેદાદિવસેન, પબ્બજિતા વા પન વેજ્જકમ્માદિવસેન જીવિતવુત્તિં ઉપ્પાદેત્વા "સુખેન જીવામા"તિ વદન્તિ, તેહિ મયમેવ સુસુખં વત જીવામ, યે મયં પઞ્ચહિ વેરીહિ વેરિનેસુ મનુસ્સેસુ અવેરિનો, કિલેસાતુરેસુ મનુસ્સેસુ નિક્કિલેસતાય અનાતુરા, પઞ્ચકામગુણપરિયેસને ઉસ્સુકેસુ તાય પરિયેસનાય અભાવેન અનુસ્સુકાતિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ઞાતિકલહવૂપસમનવત્થુ પઠમં.

૨. મારવત્થુ

સુસુખં વત જીવામાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પઞ્ચસાલાય બ્રાહ્મણગામે વિહરન્તો મારં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ સત્થા પઞ્ચસતાનં કુમારિકાનં સોતાપત્તિમગ્ગસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા તં ગામં ઉપનિસ્સાય વિહાસિ. તાપિ કુમારિકાયો એકસ્મિં નક્ખત્તદિવસે નદિં ગન્ત્વા ન્હત્વા અલઙ્કતપટિયત્તા ગામાભિમુખિયો પાયિંસુ. સત્થાપિ તં ગામં પવિસિત્વા પિણ્ડાય ચરતિ. અથ મારો સકલગામવાસીનં સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા યથા સત્થા કટચ્છુભત્તમત્તમ્પિ ન લભતિ, એવં કત્વા યથાધોતેન પત્તેન નિક્ખમન્તં સત્થારં ગામદ્વારે ઠત્વા આહ – "અપિ, સમણ, પિણ્ડપાતં લભિત્થા"તિ. "કિં પન ત્વં, પાપિમ, તથા અકાસિ, યથાહં પિણ્ડં ન લભેય્ય"ન્તિ? "તેન હિ, ભન્તે, પુન પવિસથા"તિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – "સચે પુન પવિસતિ, સબ્બેસં સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા ઇમસ્સ પુરતો પાણિં પહરિત્વા હસ્સકેળિં કરિસ્સામી"તિ. તસ્મિં ખણે તા કુમારિકાયો ગામદ્વારં પત્વા સત્થારં દિસ્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠંસુ. મારોપિ સત્થારં આહ – "અપિ, ભન્તે, પિણ્ડં અલભમાના જિઘચ્છાદુક્ખેન પીળિતત્થા"તિ. સત્થા "અજ્જ મયં, પાપિમ, કિઞ્ચિ અલભિત્વાપિ આભસ્સરલોકે મહાબ્રહ્માનો વિય પીતિસુખેનેવ વીતિનામેસ્સામા"તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૦૦."સુસુખં વત જીવામ, યેસં નો નત્થિ કિઞ્ચનં;
પીતિભક્ખા ભવિસ્સામ, દેવા આભસ્સરા યથા"તિ.

તત્થ **યેસં નો**તિ યેસં અમ્હાકં પલિબુજ્ઝનત્થેન રાગાદીસુ કિઞ્ચનેસુ એકમ્પિ કિઞ્ચનં નત્થિ. **પીતિભક્ખા**તિ યથા આભસ્સરા દેવા પીતિભક્ખા હુત્વા પીતિસુખેનેવ વીતિનામેન્તિ, એવં મયમ્પિ, પાપિમ, કિઞ્ચિ અલભિત્વા પીતિભક્ખા ભવિસ્સામાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ કુમારિકાયો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

મારવત્થુ દુતિયં.

૩. કોસલરઞ્ઞો પરાજયવત્થુ

જયં વેરન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો પરાજયં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર કાસિકગામં નિસ્સાય ભાગિનેય્યેન અજાતસત્તુના સદ્ધિં યુજ્ઝન્તો તેન તયો વારે પરાજિતો તતિયવારે ચિન્તેસિ – ''અહં ખીરમુખમ્પિ દારકં પરાજેતું નાસક્ખિં, કિં મે જીવિતેના''તિ. સો આહારૂપચ્છેદં કત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જિ. અથસ્સ સા પવત્તિ સકલનગરં પત્થરિ. ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ આરોચેસું – ''ભન્તે, રાજા કિર કાસિકગામકં નિસ્સાય તયો વારે પરાજિતો, સો ઇદાનિ પરાજિત્વા આગતો 'ખીરમુખમ્પિ દારકં પરાજેતું નાસક્ખિં, કિં મે જીવિતેના'તિ આહારૂપચ્છેદં કત્વા મઞ્ચકે નિપન્નો''તિ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, જિનન્તોપિ વેરં પસવતિ, પરાજિતો પન દુક્ખં સેતિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૦૧.''જયં વેરં પસવતિ, દુક્ખં સેતિ પરાજિતો;
ઉપસન્તો સુખં સેતિ, હિત્વા જયપરાજય''ન્તિ.

તત્થ **જય**ન્તિ પરં જિનન્તો વેરં પટિલભતિ. **પરાજિતો**તિ પરેન પરાજિતો ''કદા નુ ખો પચ્ચામિત્તસ્સ પિટ્ઠિં દટ્ઠું સક્ખિસ્સામી''તિ દુક્ખં સેતિ સબ્બિરિયાપથેસુ દુક્ખમેવ વિહરતીતિ અત્થો. **ઉપસન્તો**તિ અબ્ભન્તરે ઉપસન્તરાગાદિકિલેસો ખીણાસવો જયઞ્ચ પરાજયઞ્ચ હિત્વા સુખં સેતિ, સબ્બિરિયાપથેસુ સુખમેવ વિહરતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કોસલરઞ્ઞો પરાજયવત્થુ તતિયં.

૪. અઞ્ઞતરકુલદારિકાવત્થુ

નત્થિ રાગસમોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં કુલદારિકં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સા કિર માતાપિતરો આવાહં કત્વા મઙ્ગલદિવસે સત્થારં નિમન્તયિંસુ. સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો તત્થ ગન્ત્વા નિસીદિ. સાપિ ખો વધુકા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉદકપરિસ્સાવનાદીનિ કરોન્તી અપરાપરં સઞ્ચરતિ. સામિકોપિસ્સા તં ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. તસ્સ રાગવસેન ઓલોકેન્તસ્સ અન્તો કિલેસો સમુદાચરિ. સો અઞ્ઞાણાભિભૂતો નેવ બુદ્ધં ઉપટ્ઠહિ, ન અસીતિ મહાથેરે. હત્થં પસારેત્વા ''તં વધુકં ગણ્હિસ્સામી''તિ પન ચિત્તં અકાસિ. સત્થા તસ્સજ્ઝાસયં ઓલોકેત્વા યથા તં ઇત્થિં ન પસ્સતિ, એવમકાસિ. સો અદિસ્વા સત્થારં ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સ ઓલોકેત્વા ઠિતકાલે ''કુમારક, ન હિ રાગગ્ગિના સદિસો અગ્ગિ નામ , દોસકલિના સદિસો કલિ નામ, ખન્ધપરિહરણદુક્ખેન સદિસં દુક્ખં નામ અત્થિ, નિબ્બાનસુખસદિસં સુખમ્પિ નત્થિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૦૨.''નત્થિ રાગસમો અગ્ગિ, નત્થિ દોસસમો કલિ;

નત્થિ ખન્ધસમા દુક્ખા, નત્થિ સન્તિપરં સુખ''ન્તિ.

તત્થ **નત્થિ રાગસમો**તિ ધૂમં વા જાલં વા અઙ્ગારં વા અદસ્સેત્વા અન્તોયેવ ઝાપેત્વા ભસ્મમુટ્ઠિં કાતું સમત્થો રાગેન સમો અઞ્ઞો અગ્ગિ નામ નત્થિ. **કલી**તિ દોસેન સમો અપરાધોપિ નત્થિ. **ખન્ધસમા**તિ ખન્ધેહિ સમા. યથા પરિહરિયમાના ખન્ધા દુક્ખા, એવં અઞ્ઞં દુક્ખં નામ નત્થિ. **સન્તિપર**ન્તિ નિબ્બાનતો ઉત્તરિં અઞ્ઞં સુખમ્પિ નત્થિ. અઞ્ઞઞ્હિ સુખં સુખમેવ, નિબ્બાનં પરમસુખન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને કુમારિકા ચ કુમારકો ચ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ. તસ્મિં સમયે ભગવા તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં દસ્સનાકારં અકાસીતિ.

અઞ્ઞતરકુલદારિકાવત્થુ ચતુત્થં.

૫. એકઉપાસકવત્થુ

જિઘચ્છાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા આળવિયં વિહરન્તો એકં ઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે સત્થા જેતવને ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો આળવિયં એકં દુગ્ગતમનુસ્સં દિસ્વા તસ્સૂપનિસ્સયસમ્પત્તિં ઞત્વા પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો આળવિં અગમાસિ. આળવિવાસિનો સત્થારં નિમન્તયિંસુ. સોપિ દુગ્ગતમનુસ્સો ''સત્થા કિર આગતો''તિ સુત્વા ''સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સોસ્સામી''તિ મનં અકાસિ. તંદિવસમેવ ચસ્સ એકો ગોણો પલાયિ. સો ''કિં નુ ખો ગોણં પરિયેસિસ્સામિ, ઉદાહુ ધમ્મં સુણામી''તિ ચિન્તેત્વા ''ગોણં પરિયેસિત્વા પચ્છા ધમ્મં સોસ્સામી''તિ પાતોવ ગેહા નિક્ખમિ. આળવિવાસિનોપિ બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા પરિવિસિત્વા અનુમોદનત્થાય પત્તં ગણ્હિંસુ. સત્થા ''યં નિસ્સાય અહં તિંસયોજનમગ્ગં આગતો, સો ગોણં પરિયેસિતું અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો, તસ્મિં આગતેયેવ ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ તુણ્હી અહોસિ.

સોપિ મનુસ્સો દિવા ગોણં દિસ્વા ગોગણે પક્ખિપિત્વા ''સચેપિ અઞ્ઞં નત્થિ, સત્થુ વન્દનમત્તમ્પિ કરિસ્સામી''તિ જિઘચ્છાપીળિતોપિ ગેહં ગમનાય મનં અકત્વા વેગેન સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સ ઠિતકાલે દાનવેય્યાવટિકં આહ – ''અત્થિ કિઞ્ચિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અતિરિત્તભત્ત''ન્તિ? ''ભન્તે, સબ્બં અત્થી''તિ. તેન હિ ''ઇમં પરિવિસાહી''તિ. સો સત્થારા વુત્તટ્ઠાનેયેવ તં નિસીદાપેત્વા યાગુખાદનીયભોજનીયેહિ સક્કચ્ચં પરિવિસિ. સો ભુત્તભત્તો મુખં વિક્ખાલેસિ. ઠપેત્વા કિર ઇમં ઠાનં તીસુ પિટકેસુ અઞ્ઞત્થ ગતાગતસ્સ ભત્તવિચારણં નામ નત્થિ. તસ્સ પસ્સદ્ધદરથસ્સ ચિત્તં એકગ્ગં અહોસિ. અથસ્સ સત્થા અનુપુબ્બિં કથં કથેત્વા સચ્ચાનિ પકાસેસિ. સો દેસનાવસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. સત્થાપિ અનુમોદનં કત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ. મહાજનો સત્થારં અનુગન્ત્વા નિવત્તિ.

ભિક્ખૂ સત્થારા સદ્ધિં ગચ્છન્તાયેવ ઉજ્ઝાયિંસુ – ''પસ્સથાવુસો, સત્થુ કમ્મં, અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ એવરૂપં નત્થિ, અજ્જ પનેકં મનુસ્સં દિસ્વાવ યાગુઆદીનિ વિચારેત્વા દાપેસી''તિ. સત્થા નિવત્તિત્વા ઠિતકોવ ''કિં કથેથ, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ''આમ, ભિક્ખવે, અહં તિંસયોજનં કન્તારં આગચ્છન્તો તસ્સ ઉપાસકસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા આગતો, સો અતિવિય જિઘચ્છિતો, પાતોવ પટ્ઠાય ગોણં પરિયેસન્તો અરઞ્ઞે વિચરિ.

‘જિઘચ્છદુક્ખેન ધમ્મે દેસિયમાનેપિ પટિવિજ્ઝિતું ન સક્ખિસ્સતી’તિ ચિન્તેત્વા એવં અકાસિં, જિઘચ્છારોગસદિસો રોગો નામ નત્થી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૦૩.‘‘જિઘચ્છાપરમા રોગા, સઙ્ખારપરમા દુખા;
એતં ઞત્વા યથાભૂતં, નિબ્બાનં પરમં સુખ’’ન્તિ.

તત્થ **જિઘચ્છાપરમા રોગા**તિ યસ્મા અઞ્ઞો રોગો સકિં તિકિચ્છિતો વિનસ્સતિ વા તદઙ્ગવસેન વા પહીયતિ , જિઘચ્છા પન નિચ્ચકાલં તિકિચ્છિતબ્બાયેવાતિ સેસરોગાનં અયં પરમા નામ. **સઙ્ખારા**તિ પઞ્ચ ખન્ધા. **એતં ઞત્વા**તિ જિઘચ્છાસમો રોગો નત્થિ, ખન્ધપરિહરણસમં દુક્ખં નામ નત્થીતિ એતમત્થં યથાભૂતં ઞત્વા પણ્ડિતો નિબ્બાનં સચ્છિ કરોતિ. **નિબ્બાનં પરમં સુખ**ન્તિ તઞ્હિ સબ્બસુખાનં પરમં ઉત્તમં સુખન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

એકઉપાસકવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પસેનદિકોસલવત્થુ

આરોગ્યપરમા લાભાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો રાજાનં પસેનદિકોસલં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે રાજા તણ્ડુલદોણસ્સ ઓદનં તદુપિયેન સૂપબ્યઞ્જનેન ભુઞ્જતિ. એકદિવસં ભુત્તપાતરાસો ભત્તસમ્મદં અવિનોદેત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા કિલન્તરૂપો ઇતો ચિતો ચ સમ્પરિવત્તતિ, નિદ્દાય અભિભૂયમાનોપિ ઉજુકં નિપજ્જિતું અસક્કોન્તો એકમન્તં નિસીદિ. અથ નં સત્થા આહ – ‘‘કિં, મહારાજ, અવિસ્સમિત્વાવ આગતોસી’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે, ભુત્તકાલતો પટ્ઠાય મે મહાદુક્ખં હોતી’’તિ. અથ નં સત્થા, ‘‘મહારાજ , અતિબહુભોજનં એવં દુક્ખં હોતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘મિદ્ધી યદા હોતિ મહગ્ઘસો ચ,
નિદ્દાયિતા સમ્પરિવત્તસાયી;
મહાવરાહોવ નિવાપપુટ્ઠો,
પુનપ્પુનં ગબ્ભમુપેતિ મન્દો’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૨૫); –

ઇમાય ગાથાય ઓવદિત્વા, ‘‘મહારાજ, ભોજનં નામ મત્તાય ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. મત્તભોજિનો હિ સુખં હોતી’’તિ ઉત્તરિ ઓવદન્તો ઇમં ગાથમાહ –

‘‘મનુજસ્સ સદા સતીમતો,
મત્તં જાનતો લદ્ધભોજને;
તનુકસ્સ ભવન્તિ વેદના,
સણિકં જીરતિ આયુપાલય’’ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૪);

રાજા ગાથં ઉગ્ગણ્હિતું નાસક્ખિ, સમીપે ઠિતં પન ભાગિનેય્યં, સુદસ્સનં નામ માણવં ''ઇમં ગાથં ઉગ્ગણ્હ, તાતા''તિ આહ. સો તં ગાથં ઉગ્ગણ્હિત્વા ''કિં કરોમિ, ભન્તે''તિ સત્થારં પુચ્છિ. અથ નં સત્થા આહ – ''રઞ્ઞો ભુઞ્જન્તસ્સ ઓસાનપિણ્ડકાલે ઇમં ગાથં વદેય્યાસિ, રાજા અત્થં સલ્લક્ખેત્વા યં પિણ્ડં છડ્ડેસ્સતિ, તસ્મિં પિણ્ડે સિત્થગણનાય રઞ્ઞો ભત્તપચનકાલે તત્તકે તણ્ડુલે હરેય્યાસી''તિ. સો ''સાધુ, ભન્તે''તિ સાયમ્પિ પાતોપિ રઞ્ઞો ભુઞ્જન્તસ્સ ઓસાનપિણ્ડકાલે તં ગાથં ઉદાહરિત્વા તેન છડ્ડિતપિણ્ડે સિત્થગણનાય તણ્ડુલે હાપેસિ. રાજાપિ તસ્સ ગાથં સુત્વા સહસ્સં સહસ્સં દાપેસિ . સો અપરેન સમયેન નાળિકોદનપરમતાય સણ્ઠહિત્વા સુખપ્પત્તો તનુસરીરો અહોસિ.

અથેકદિવસં સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા આહ – ''ભન્તે, ઇદાનિ મે સુખં જાતં, મિગમ્પિ અસ્સમ્પિ અનુબન્ધિત્વા ગણ્હનસમત્થો જાતોમ્હિ. પુબ્બે મે ભાગિનેય્યેન સદ્ધિં યુદ્ધમેવ હોતિ, ઇદાનિ વજીરકુમારિં નામ ધીતરં ભાગિનેય્યસ્સ દત્વા સો ગામો તસ્સાયેવ ન્હાનચુણ્ણમૂલં કત્વા દિન્નો, તેન સદ્ધિં વિગ્ગહો વૂપસન્તો, ઇમિનાપિ મે કારણેન સુખમેવ જાતં. કુલસન્તકં રાજમણિરતનં નો ગેહે પુરિમદિવસે નટ્ઠં, તમ્પિ ઇદાનિ હત્થપત્તં આગતં, ઇમિનાપિ મે કારણેન સુખમેવ જાતં. તુમ્હાકં સાવકેહિ સદ્ધિં વિસ્સાસં ઇચ્છન્તેન ઞાતિધીતાપિ નો ગેહે કતા, ઇમિનાપિ મે કારણેન સુખમેવ જાત''ન્તિ. સત્થા ''આરોગ્યં નામ, મહારાજ, પરમો લાભો, યથાલદ્ધેન સન્તુટ્ઠભાવસદિસમ્પિ ધનં, વિસ્સાસસદિસો ચ પરમા ઞાતિ, નિબ્બાનસદિસઞ્ચ સુખં નામ નત્થી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૦૪.''આરોગ્યપરમા લાભા, સન્તુટ્ઠિપરમં ધનં;
વિસ્સાસપરમા ઞાતિ, નિબ્બાનપરમં સુખ''ન્તિ.

તત્થ **આરોગ્યપરમા લાભા**તિ અરોગભાવપરમા લાભા. રોગિનો હિ વિજ્જમાનાપિ લાભા અલાભાયેવ, તસ્મા અરોગસ્સ સબ્બલાભા આગતાવ હોન્તિ. તેનેતં વુત્તં – ''આરોગ્યપરમા લાભા''તિ. **સન્તુટ્ઠિપરમં ધન**ન્તિ ગિહિનો વા પબ્બજિતસ્સ વા યં અત્તના લદ્ધં અત્તનો સન્તકં, તેનેવ તુસ્સનભાવો સન્તુટ્ઠી નામ સેસધનેહિ પરમં ધનં. **વિસ્સાસપરમા ઞાતી**તિ માતા વા હોતુ પિતા વા, યેન સદ્ધિં વિસ્સાસો નત્થિ, સો અઞ્ઞાતકોવ. યેન અઞ્ઞાતકેન પન સદ્ધિં વિસ્સાસો અત્થિ, સો અસમ્બન્ધોપિ પરમો ઉત્તમો ઞાતિ. તેન વુત્તં – ''વિસ્સાસપરમા ઞાતી''તિ. નિબ્બાનસદિસં પન સુખં નામ નત્થિ, તેનેવાહ – **નિબ્બાનપરમં સુખ**ન્તિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પસેનદિકોસલવત્થુ છટ્ઠં.

૭. તિસ્સત્થેરવત્થુ

પવિવેકરસન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેસાલિયં વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થારા હિ, ''ભિક્ખવે, અહં ઇતો ચતૂહિ માસેહિ પરિનિબ્બાયિસ્સામી''તિ વુત્તે સત્થુ સન્તિકે સત્ત ભિક્ખુસતાનિ સન્તાસં આપજ્જિંસુ, ખીણાસવાનં ધમ્મસંવેગો ઉપ્પજ્જિ, પુથુજ્જના અસ્સૂનિ સન્ધારેતું નાસક્ખિંસુ. ભિક્ખૂ વગ્ગા વગ્ગા હુત્વા ''કિં નુ ખો કરિસ્સામા''તિ મન્તેન્તા વિચરન્તિ. અથેકો તિસ્સત્થેરો નામ ભિક્ખૂ ''સત્થા

કિર ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અહઞ્ચમ્હિ અવીતરાગો, સત્થરિ ધરમાનેયેવ મયા અરહત્તં ગણ્હિતું વટ્ટતી''તિ ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ એકકોવ વિહાસિ. ભિક્ખૂનં સન્તિકે ગમનં વા કેનચિ સદ્ધિં કથાસલ્લાપો વા નત્થિ. અથ નં ભિક્ખૂ આહંસુ – ''આવુસો, તિસ્સ તસ્મા એવં કરોસી''તિ. સો તેસં કથં ન સુણાતિ. તે તસ્સ પવત્તિં સત્થુ આરોચેત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હેસુ તિસ્સત્થેરસ્સ સિનેહો નત્થી''તિ આહંસુ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ''કસ્મા તિસ્સ એવં અકાસી''તિ પુચ્છિત્વા તેન અત્તનો અધિપ્પાયે આરોચિતે ''સાધુ, તિસ્સા''તિ સાધુકારં દત્વા, ''ભિક્ખવે, મયિ સિનેહો તિસ્સસદિસોવ હોતુ. ગન્ધમાલાદીહિ પૂજં કરોન્તાપિ નેવ મં પૂજેન્તિ, ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જમાનાયેવ પન મં પૂજેન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૦૫.''પવિવેકરસં પિત્વા, રસં ઉપસમસ્સ ચ;

નિદ્દરો હોતિ નિપ્પાપો, ધમ્મપીતિરસં પિવ''ન્તિ.

તત્થ **પવિવેકરસ**ન્તિ પવિવેકતો ઉપ્પન્નં રસં, એકીભાવસુખન્તિ અત્થો. **પિત્વા**તિ દુક્ખપરિઞ્ઞાદીનિ કરોન્તો આરમ્મણતો સચ્છિકિરિયાવસેન પિવિત્વા. **ઉપસમસ્સ ચા**તિ કિલેસૂપસમનિબ્બાનસ્સ ચ રસં પિત્વા. **નિદ્દરો હોતી**તિ તેન ઉભયરસપાનેન ખીણાસવો ભિક્ખુ અબ્ભન્તરે રાગદરથાદીનં અભાવેન નિદ્દરો ચેવ નિપ્પાપો ચ હોતિ. **રસં પિવ**ન્તિ નવવિધલોકુત્તરધમ્મવસેન ઉપ્પન્નં પીતિરસં પિવન્તોપિ નિદ્દરો નિપ્પાપો ચ હોતિ.

દેસનાવસાને તિસ્સત્થેરો અરહત્તં પાપુણિ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

તિસ્સત્થેરવત્થુ સત્તમં.

૮. સક્કવત્થુ

સાહુ દસ્સનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવગામકે વિહરન્તો સક્કં આરબ્ભ કથેસિ.

તથાગતસ્સ હિ આયુસઙ્ખારે વિસ્સટ્ઠે લોહિતપક્ખન્દિકાબાધસ્સ ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા સક્કો દેવરાજા ''મયા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ગિલાનુપટ્ઠાનં કાતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા તિગાવુતપ્પમાણં અત્તભાવં વિજહિત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા હત્થેહિ પાદે પરિમજ્જિ. અથ નં સત્થા આહ ''કો એસો''તિ? ''અહં, ભન્તે, સક્કો''તિ. ''કસ્મા આગતોસી''તિ? ''તુમ્હે ગિલાને ઉપટ્ઠહિતું, ભન્તે''તિ. ''સક્ક, દેવાનં મનુસ્સગન્ધો યોજનસતતો પટ્ઠાય ગલે બદ્ધકુણપં વિય હોતિ , ગચ્છ ત્વં, અત્થિ મે ગિલાનુપટ્ઠકા ભિક્ખૂ''તિ. ''ભન્તે, ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સમત્થકે ઠિતો તુમ્હાકં સીલગન્ધં ઘાયિત્વા આગતો, અહમેવ ઉપટ્ઠહિસ્સામી''તિ સો સત્થુ સરીરવળઞ્જનભાજનં અઞ્ઞસ્સ હત્થેનાપિ ફુસિતું અદત્વા સીસેયેવ ઠપેત્વા નીહરન્તો મુખસઙ્કોચનમત્તમ્પિ ન અકાસિ, ગન્ધભાજનં પરિહરન્તો વિય અહોસિ. એવં સત્થારં પટિજગ્ગિત્વા સત્થુ ફાસુકકાલેયેવ અગમાસિ.

ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''અહો સત્થરિ સક્કસ્સ સિનેહો, એવરૂપં નામ દિબ્બસમ્પત્તિં પહાય મુખસઙ્કોચનમત્તમ્પિ અકત્વા ગન્ધભાજનં નીહરન્તો વિય સત્થુ સરીરવળઞ્જનભાજનં સીસેન નીહરન્તો ઉપટ્ઠાનમકાસી''તિ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા કિં વદેથ, ભિક્ખવે, અનચ્છરિયં એતં, યં સક્કો દેવરાજા મયિ સિનેહં કરોતિ. અયં સક્કો હિ દેવરાજા મં નિસ્સાય જરસક્કભાવં વિજહિત્વા સોતાપન્નો હુત્વા તરુણસક્કસ્સ ભાવં પત્તો,

અહં હિસ્સ મરણભયતજ્જિતસ્સ પઞ્ચસિખગન્ધબ્બદેવપુત્તં પુરતો કત્વા આગતકાલે ઇન્દસાલગુહાયં દેવપરિસાય મજ્ઝે નિસિન્નસ્સ –

“પુચ્છ વાસવ મં પઞ્હં, યં કિઞ્ચિ મનસિચ્છસિ;
તસ્સ તસ્સેવ પઞ્હસ્સ, અહં અન્તં કરોમિ તે”તિ. (દી॰ નિ॰ ૨.૩૫૬) –

વત્વા તસ્સ કઙ્ખં વિનોદેન્તો ધમ્મં દેસેસિં. દેસનાવસાને ચુદ્દસન્નં પાણકોટીનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ, સક્કોપિ યથાનિસિન્નોવ સોતાપત્તિફલં પત્વા તરુણસક્કો જાતો. એવમસ્સાહં બહૂપકારો. તસ્સ મયિ સિનેહો નામ અનચ્છરિયો. ભિક્ખવે, અરિયાનઞ્હિ દસ્સનમ્પિ સુખં, તેહિ સદ્ધિં એકટ્ઠાને સન્નિવાસોપિ સુખો. બાલેહિ સદ્ધિં પન સબ્બમેતં દુક્ખન્તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૦૬.“સાહુ દસ્સનમરિયાનં, સન્નિવાસો સદા સુખો;
અદસ્સનેન બાલાનં, નિચ્ચમેવ સુખી સિયા.

૨૦૭.“બાલસઙ્ગતચારી હિ, દીઘમદ્ધાન સોચતિ;
દુક્ખો બાલેહિ સંવાસો, અમિત્તેનેવ સબ્બદા;
ધીરો ચ સુખસંવાસો, ઞાતીનંવ સમાગમો”.

તસ્મા હિ –

૨૦૮.“ધીરઞ્ચ પઞ્ઞઞ્ચ બહુસ્સુતઞ્ચ,ધોરય્હસીલં વતવન્તમરિયં;
તં તાદિસં સપ્પુરિસં સુમેધં,ભજેથ નક્ખત્તપથં વ ચન્દિમા”તિ.

તત્થ **સાહૂ**તિ સુન્દરં ભદ્દકં. **સન્નિવાસો**તિ ન કેવલઞ્ચ તેસં દસ્સનમેવ, તેહિ સદ્ધિં એકટ્ઠાને નિસીદનાદિભાવોપિ તેસં વત્તપટિવત્તં કાતું લભનભાવોપિ સાધુયેવ. **બાલસઙ્ગતચારી હી**તિ યો બાલેન સહચારી. **દીઘમદ્ધાન**ન્તિ સો બાલસહાયેન “એહિ સન્ધિચ્છેદાદીનિ કરોમા”તિ વુચ્ચમાનો તેન સદ્ધિં એકચ્છન્દો હુત્વા તાનિ કરોન્તો હત્થચ્છેદાદીનિ પત્વા દીઘમદ્ધાનં સોચતિ. **સબ્બદા**તિ યથા અસિહત્થેન વા અમિત્તેન આસીવિસાદીહિ વા સદ્ધિં એકતો વાસો નામ નિચ્ચં દુક્ખો, તથેવ બાલેહિ સદ્ધિન્તિ અત્થો. **ધીરો ચ સુખસંવાસો**તિ એત્થ સુખો સંવાસો એતેનાતિ સુખસંવાસો, પણ્ડિતેન સદ્ધિં એકટ્ઠાને સંવાસો સુખોતિ અત્થો. કથં? **ઞાતીનંવ સમાગમો**તિ યથાપિ ઞાતીનં સમાગમો સુખો, એવં સુખો.

તસ્મા હીતિ યસ્મા બાલેહિ સદ્ધિં સંવાસો દુક્ખો, પણ્ડિતેન સદ્ધિં સુખો, તસ્મા હિ ધિતિસમ્પન્નં ધીરઞ્ચ, લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞાસમ્પન્નં પઞ્ઞઞ્ચ , આગમાધિગમસમ્પન્નં બહુસ્સુતઞ્ચ, અરહત્તપાપનકસઙ્ખાતાય ધુરવહનસીલતાય ધોરય્હસીલં, સીલવતેન ચેવ ધુતઙ્ગવતેન ચ વતવન્તં, કિલેસેહિ આરકતાય અરિયં, તથારૂપં સપ્પુરિસં સોભનપઞ્ઞં યથા નિમ્મલં નક્ખત્તપથસઙ્ખાતં આકાસં ચન્દિમા ભજતિ, એવં ભજેથ પયિરુપાસેથાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સક્કવત્થુ અટ્ઠમં.

સુખવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પન્નરસમો વગ્ગો.

૧૬. પિયવગ્ગો

૧. તયોજનપબ્બજિતવત્થુ

અયોગેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તયો પબ્બજિતે આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર એકસ્મિં કુલે માતાપિતૂનં એકપુત્તકો અહોસિ પિયો મનાપો. સો એકદિવસં ગેહે નિમન્તિતાનં ભિક્ખૂનં અનુમોદનં કરોન્તાનં ધમ્મકથં સુત્વા પબ્બજિતુકામો હુત્વા માતાપિતરો પબ્બજ્જં યાચિ. તે નાનુજાનિંસુ. તસ્સ એતદહોસિ – ''અહં માતાપિતૂનં અપસ્સન્તાનંયેવ બહિ ગન્ત્વા પબ્બજિસ્સામી''તિ. અથસ્સ પિતા બહિ નિક્ખમન્તો ''ઇમં રક્ખેય્યાસી''તિ માતરં પટિચ્છાપેસિ, માતા બહિ નિક્ખમન્તી પિતરં પટિચ્છાપેસિ. અથસ્સ એકદિવસં પિતરિ બહિ ગતે માતા ''પુત્તં રક્ખિસ્સામી''તિ એકં દ્વારબાહં નિસ્સાય એકં પાદેહિ ઉપ્પીળેત્વા છમાય નિસિન્ના સુત્તં કન્તતિ. સો ''ઇમં વઞ્ચેત્વા ગમિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા, ''અમ્મ, થોકં તાવ અપેહિ, સરીરવલઞ્જં કરિસ્સામી''તિ વત્વા તાય પાદે સમિઞ્જિતે નિક્ખમિત્વા વેગેન વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિત્વા ''પબ્બાજેથ મં, ભન્તે''તિ યાચિત્વા તેસં સન્તિકે પબ્બજિ.

અથસ્સ પિતા આગન્ત્વા માતરં પુચ્છિ – ''કહં મે પુત્તો''તિ? ''સામિ, ઇમસ્મિં પદેસે અહોસી''તિ. સો ''કહં નુ ખો મે પુત્તો''તિ ઓલોકેન્તો તં અદિસ્વા ''વિહારં ગતો ભવિસ્સતી''તિ વિહારં ગન્ત્વા પુત્તં પબ્બજિતં દિસ્વા કન્દિત્વા રોદિત્વા, ''તાત, કિં મં નાસેસી''તિ વત્વા ''મમ પુત્તે પબ્બજિતે અહં ઇદાનિ ગેહે કિં કરિસ્સામી''તિ સયમ્પિ ભિક્ખૂ યાચિત્વા પબ્બજિ. અથસ્સ માતાપિ ''કિં નુ ખો મે પુત્તો ચ પતિ ચ ચિરાયન્તિ, કચ્ચિ વિહારં ગન્ત્વા પબ્બજિતા''તિ તે ઓલોકેન્તી વિહારં ગન્ત્વા ઉભોપિ પબ્બજિતે દિસ્વા ''ઇમેસં પબ્બજિતકાલે મમ ગેહેન કો અત્થો''તિ સયમ્પિ ભિક્ખુનિઉપસ્સયં ગન્ત્વા પબ્બજિ. તે પબ્બજિત્વાપિ વિના ભવિતું ન સક્કોન્તિ, વિહારેપિ ભિક્ખુનિઉપસ્સયેપિ એકતોવ નિસીદિત્વા સલ્લપન્તા દિવસં વીતિનામેન્તિ. તેન ભિક્ખૂપિ ભિક્ખૂનિયોપિ ઉબ્બાળ્હા હોન્તિ.

અથેકદિવસં ભિક્ખૂ નેસં કિરિયં સત્થું આરોચેસું. સત્થા તે પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર તુમ્હે એવં કરોથા''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચ''ન્તિ વુત્તે ''કસ્મા એવં કરોથ? ન હિ એસ પબ્બજિતાનં યોગો''તિ. ''ભન્તે, વિના ભવિતું ન સક્કોમા''તિ. ''પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય એવં કરણં અયુત્તં. પિયાનઞ્હિ અદસ્સનં, અપ્પિયાનઞ્ચ દસ્સનં દુક્ખમેવ. તસ્મા સત્તેસુ ચ સઙ્ખારેસુ ચ કઞ્ચિ પિયં વા અપ્પિયં વા કાતું ન વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૦૯.''અયોગે યુઞ્જમત્તાનં, યોગસ્મિઞ્ચ અયોજયં;
અત્થં હિત્વા પિયગ્ગાહી, પિહેતત્તાનુયોગિનં.

૨૧૦.''મા પિયેહિ સમાગઞ્છિ, અપ્પિયેહિ કુદાચનં;
પિયાનં અદસ્સનં દુક્ખં, અપ્પિયાનઞ્ચ દસ્સનં.

૨૧૧.''તસ્મા પિયં ન કયિરાથ, પિયાપાયો હિ પાપકો;
ગન્થા તેસં ન વિજ્જન્તિ, યેસં નત્થિ પિયાપ્પિય''ન્તિ.

તત્થ **અયોગે**તિ અયુઞ્જિતબ્બે અયોનિસોમનસિકારે. વેસિયાગોચરાદિભેદસ્સ હિ છબ્બિધસ્સ અગોચરસ્સ સેવનં ઇધ અયોનિસોમનસિકારો નામ, તસ્મિં અયોનિસોમનસિકારે અત્તાનં યુઞ્જન્તોતિ અત્થો. **યોગસ્મિ**ન્તિ તબ્બિપરીતે ચ યોનિસોમનસિકારે અયુઞ્જન્તોતિ અત્થો. **અત્થં હિત્વા**તિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય અધિસીલાદિસિક્ખત્તયં અત્થો નામ, તં અત્થં હિત્વા. **પિયગ્ગાહી**તિ પઞ્ચકામગુણસઙ્ખાતં પિયમેવ ગણ્હન્તો. **પિહેતત્તાનુયોગિન**ન્તિ તાય પટિપત્તિયા સાસનતો ચુતો ગિહિભાવં પત્વા પચ્છા યે અત્તાનુયોગં અનુયુત્તા સીલાદીનિ સમ્પાદેત્વા દેવમનુસ્સાનં સન્તિકા સક્કારં લભન્તિ, તેસં પિહેતિ, ‘‘અહો વતાહમ્પિ એવરૂપો અસ્સ’’ન્તિ ઇચ્છતીતિ અત્થો.

મા પિયેહીતિ પિયેહિ સત્તેહિ વા સઙ્ખારેહિ વા કુદાચનં એકક્ખણેપિ ન સમાગચ્છેય્ય, તથા અપ્પિયેહિ. કિં કારણા? પિયા નઞ્હિ વિયોગવસેન અદસ્સનં અપ્પિયાનઞ્ચ ઉપસઙ્કમનવસેન દસ્સનં નામ દુક્ખં. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઇદં ઉભયમ્પિ દુક્ખં, તસ્મા કઞ્ચિ સત્તં વા સઙ્ખારં વા પિયં નામ ન કરેય્ય. **પિયાપાયો હી**તિ પિયેહિ અપાયો વિયોગો . **પાપકો**તિ લામકો. **ગન્થા તેસં ન વિજ્જન્તી**તિ યેસં પિયં નત્થિ, તેસં અભિજ્ઝાકાયગન્થો પહીયતિ. યેસં અપ્પિયં નત્થિ, તેસં બ્યાપાદો કાયગન્થો. તેસુ પન દ્વીસુ પહીનેસુ સેસગન્થા પહીના હોન્તિ. તસ્મા પિયં વા અપ્પિયં વા ન કત્તબ્બન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ. તેન પન તયો જના ‘‘મયં વિના ભવિતું ન સક્કોમા’’તિ વિબ્ભમિત્વા ગેહમેવ અગમિંસૂતિ.

તયોજનપબ્બજિતવત્થુ પઠમં.

૨. અઞ્ઞતરકુટુમ્બિકવત્થુ

પિયતો જાયતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં કુટુમ્બિકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો હિ અત્તનો પુત્તે કાલકતે પુત્તસોકાભિભૂતો આળાહનં ગન્ત્વા રોદતિ, પુત્તસોકં સન્ધારેતું ન સક્કોતિ. સત્થા પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો તસ્સ સોતાપત્તિમગ્ગસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો એકં પચ્છાસમણં ગહેત્વા તસ્સ ગેહદ્વારં અગમાસિ. સો સત્થુ આગતભાવં સુત્વા ‘‘મયા સદ્ધિં પટિસન્થારં કાતુકામો ભવિસ્સતી’’તિ સત્થારં પવેસેત્વા ગેહમજ્ઝે આસનં પઞ્ઞાપેત્વા સત્થરિ નિસિન્ને આગન્ત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથ નં સત્થા ‘‘કિં નુ ખો, ઉપાસક, દુક્ખિતોસી’’તિ પુચ્છિત્વા તેન પુત્તવિયોગદુક્ખે આરોચિતે, ‘‘ઉપાસક, મા ચિન્તયિ, ઇદં મરણં નામ ન એકસ્મિંયેવ ઠાને, ન ચ એકસ્સેવ હોતિ, યાવતા પન ભવુપ્પત્તિ નામ અત્થિ, સબ્બસત્તાનં હોતિયેવ. એકસઙ્ખારોપિ નિચ્ચો નામ નત્થિ. તસ્મા ‘મરણધમ્મં મતં, ભિજ્જનધમ્મં ભિન્ન’ન્તિ યોનિસો પચ્ચવેક્ખિતબ્બં, ન સોચિતબ્બં. પોરાણપણ્ડિતાપિ હિ પુત્તસ્સ મતકાલે ‘મરણધમ્મં મતં, ભિજ્જનધમ્મં ભિન્ન’ન્તિ સોકં અકત્વા મરણસ્સતિમેવ ભાવયિંસૂ’’તિ વત્વા, ‘‘ભન્તે, કે એવમકંસુ, કદા ચ અકંસુ, આચિક્ખથ મે’’તિ યાચિતો તસ્સત્થસ્સ પકાસનત્થં અતીતં આહરિત્વા –

> ‘‘ઉરગોવ તચં જિણ્ણં, હિત્વા ગચ્છતિ સં તનું;
> એવં સરીરે નિબ્ભોગે, પેતે કાલકતે સતિ.

‘‘ડય્હમાનો ન જાનાતિ, ઞાતીનં પરિદેવિતં;
તસ્મા એતં ન સોચામિ, ગતો સો તસ્સ યા ગતી’’તિ. (જા॰ ૧.૫.૧૯-૨૦) –

ઇમં પઞ્ચકનિપાતે **ઉરગજાતકં** વિત્થારેત્વા ‘‘એવં પુબ્બે પણ્ડિતા પિયપુત્તે કાલકતે યથા એતરહિ ત્વં કમ્મન્તે વિસ્સજ્જેત્વા નિરાહારો રોદન્તો વિચરસિ, તથા અવિચરિત્વા મરણસ્સતિભાવનાબલેન સોકં અકત્વા આહારં પરિભુઞ્જિંસુ, કમ્મન્તઞ્ચ અધિટ્ઠહિંસુ . તસ્મા ‘પિયપુત્તો મે કાલકતો’તિ મા ચિન્તયિ. ઉપ્પજ્જમાનો હિ સોકો વા ભયં વા પિયમેવ નિસ્સાય ઉપ્પજ્જતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૨.‘‘પિયતો જાયતી સોકો, પિયતો જાયતી ભયં;
પિયતો વિપ્પમુત્તસ્સ, નત્થિ સોકો કુતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **પિયતો**તિ વટ્ટમૂલકો હિ સોકો વા ભયં વા ઉપ્પજ્જમાનં પિયમેવ સત્તં વા સઙ્ખારં વા નિસ્સાય ઉપ્પજ્જતિ, તતો પન વિપ્પમુત્તસ્સ ઉભયમ્પેતં નત્થીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને કુટુમ્બિકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અઞ્ઞતરકુટુમ્બિકવત્થુ દુતિયં.

૩. વિસાખાવત્થુ

પેમતો જાયતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો વિસાખં ઉપાસિકં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર પુત્તસ્સ ધીતરં સુદત્તં નામ કુમારિકં અત્તનો ઠાને ઠપેત્વા ગેહે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વેય્યાવચ્ચં કારેસિ. સા અપરેન સમયેન કાલમકાસિ. સા તસ્સા સરીરનિક્ખેપં કારેત્વા સોકં સન્ધારેતું અસક્કોન્તી દુક્ખિની દુમ્મના સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. અથ નં સત્થા ‘‘કિં નુ ખો ત્વં, વિસાખે, દુક્ખિની દુમ્મના અસ્સુમુખા રોદમાના નિસિન્ના’’તિ આહ. સા તમત્થં આરોચેત્વા ‘‘પિયા મે, ભન્તે, સા કુમારિકા વત્તસમ્પન્ના, ઇદાનિ તથારૂપં ન પસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘કિત્તકા પન, વિસાખે, સાવત્થિયં મનુસ્સા’’તિ? ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિયેવ મે કથિતં સત્ત જનકોટિયો’’તિ. ‘‘સચે પનાયં એત્તકો જનો તવ નત્તાય સદિસો ભવેય્ય, ઇચ્છેય્યાસિ ન’’ન્તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કતિ પન જના સાવત્થિયં દેવસિકં કાલં કરોન્તી’’તિ? ‘‘બહૂ, ભન્તે’’તિ. ‘‘નનુ એવં, ભન્તે, તવ અસોચનકાલો ન ભવેય્ય, રત્તિન્દિવં રોદન્તીયેવ વિચરેય્યાસી’’તિ. ‘‘હોતુ, ભન્તે, ઞાતં મયા’’તિ. અથ નં સત્થા ‘‘તેન હિ મા સોચિ, સોકો વા ભયં વા પેમતોવ જાયતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૩.‘‘પેમતો જાયતી સોકો, પેમતો જાયતી ભયં;
પેમતો વિપ્પમુત્તસ્સ, નત્થિ સોકો કુતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **પેમતો**તિ પુત્તધીતાદીસુ કતં પેમમેવ નિસ્સાય સોકો જાયતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

વિસાખાવત્થુ તતિયં.

૪. લિચ્છવીવત્થુ

રતિયા જાયતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેસાલિં નિસ્સાય કૂટાગારસાલાયં વિહરન્તો લિચ્છવી આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર એકસ્મિં છણદિવસે અઞ્ઞમઞ્ઞં અસદિસેહિ અલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા ઉય્યાનગમનત્થાય નગરા નિક્ખમિંસુ. સત્થા પિણ્ડાય પવિસન્તો તે દિસ્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ''પસ્સથ, ભિક્ખવે, લિચ્છવયો, યેહિ દેવા તાવતિંસા ન દિટ્ઠપુબ્બા, તે ઇમે ઓલોકેન્તૂ''તિ વત્વા નગરં પાવિસિ. તેપિ ઉય્યાનં ગચ્છન્તા એકં નગરસોભિનિં ઇત્થિં આદાય ગન્ત્વા તં નિસ્સાય ઇસ્સાભિભૂતા અઞ્ઞમઞ્ઞં પહરિત્વા લોહિતં નદિં વિય પવત્તયિંસુ. અથ ને મઞ્ચેનાદાય ઉક્ખિપિત્વા આગમંસુ. સત્થાપિ કતભત્તકિચ્ચો નગરા નિક્ખમિ. ભિક્ખૂપિ લિચ્છવયો તથા નીયમાને દિસ્વા સત્થારં આહંસુ – ''ભન્તે, લિચ્છવિરાજાનો પાતોવ અલઙ્કતપટિયત્તા દેવા વિય નગરા નિક્ખમિત્વા ઇદાનિ એકં ઇત્થિં નિસ્સાય ઇમં બ્યસનં પત્તા''તિ. સત્થા, ''ભિક્ખવે, સોકો વા ભયં વા ઉપ્પજ્જમાનં રતિં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જતિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૪.''રતિયા જાયતી સોકો, રતિયા જાયતી ભયં;
રતિયા વિપ્પમુત્તસ્સ, નત્થિ સોકો કુતો ભય''ન્તિ.

તત્થ **રતિયા**તિ પઞ્ચકામગુણરતિતો, તં નિસ્સાયાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

લિચ્છવીવત્થુ ચતુત્થં.

૫. અનિત્થિગન્ધકુમારવત્થુ

કામતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનિત્થિગન્ધકુમારં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર બ્રહ્મલોકા ચુતસત્તો સાવત્થિયં મહાભોગકુલે નિબ્બત્તો જાતદિવસતો પટ્ઠાય ઇત્થિસમીપં ઉપગન્તું ન ઇચ્છતિ, ઇત્થિયા ગય્હમાનો રોદતિ. વત્થચુમ્બટકેન નં ગહેત્વા થઞ્ઞં પાયેન્તિ. સો વયપ્પત્તો માતાપિતૂહિ, ''તાત, આવાહં તે કરિસ્સામા''તિ વુત્તે ''ન મે ઇત્થિયા અત્થો''તિ પટિક્ખિપિત્વા પુનપ્પુનં યાચિયમાનો પઞ્ચસતે સુવણ્ણકારે પક્કોસાપેત્વા રત્તસુવણ્ણનિક્ખસહસ્સં દાપેત્વા અતિવિય પાસાદિકં ઘનકોટ્ટિમં ઇત્થિરૂપં કારેત્વા પુન માતાપિતૂહિ, ''તાત, તયિ આવાહં અકરોન્તે કુલવંસો ન પતિટ્ઠહિસ્સતિ, કુમારિકં તે આનેસ્સામા''તિ વુત્તે ''તેન હિ સચે મે એવરૂપં કુમારિકં આનેસ્સથ, કરિસ્સામિ વો વચન''ન્તિ તં સુવણ્ણરૂપકં દસ્સેતિ. અથસ્સ માતાપિતરો અભિઞ્ઞાતે બ્રાહ્મણે પક્કોસાપેત્વા ''અમ્હાકં પુત્તો મહાપુઞ્ઞો, અવસ્સં ઇમિના સદ્ધિં કતપુઞ્ઞા કુમારિકા ભવિસ્સતિ, ગચ્છથ ઇમં સુવણ્ણરૂપકં ગહેત્વા એવરૂપં કુમારિકં આહરથા''તિ પહિણિંસુ. તે ''સાધૂ''તિ ચારિકં ચરન્તા મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરં ગતા. તસ્મિઞ્ચ નગરે એકા સોળસવસ્સુદ્દેસિકા અભિરૂપા કુમારિકા અહોસિ, તં માતાપિતરો સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સૂપરિમતલે પરિવાસેસું. તેપિ ખો બ્રાહ્મણા ''સચે ઇધ એવરૂપા કુમારિકા ભવિસ્સતિ, ઇમં દિસ્વા 'અયં અસુકસ્સ કુલસ્સ ધીતા વિય અભિરૂપા'તિ વક્ખન્તી''તિ તં સુવણ્ણરૂપકં તિત્થમગ્ગે ઠપેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ.

અથસ્સ કુમારિકાય ધાતી તં કુમારિકં ન્હાપેત્વા સયમ્પિ ન્હાયિતુકામા હુત્વા તિત્થં આગતા તં રૂપકં દિસ્વા ‘‘ધીતા મે’’તિ સઞ્ઞાય ‘‘દુબ્બિનીતાસિ, ઇદાનેવાહં ન્હાપેત્વા નિક્ખન્તા, ત્વં મયા પુરેતરં ઇધાગતાસી’’તિ હત્થેન પહરિત્વા થદ્ધભાવઞ્ચેવ નિબ્બિકારતઞ્ચ ઞત્વા ‘‘અહં મે, ધીતાતિ સઞ્ઞમકાસિં, કિં નામેત’’ન્તિ આહ. અથ નં તે બ્રાહ્મણા ‘‘એવરૂપા તે, અમ્મ, ધીતા’’તિ પુચ્છિંસુ. અયં મમ ધીતુ સન્તિકે કિં અગ્ઘતીતિ? તેન હિ તે ધીતરં અમ્હાકં દસ્સેહીતિ. સા તેહિ સદ્ધિં ગેહં ગન્ત્વા સામિકાનં આરોચેસિ. તે બ્રાહ્મણેહિ સદ્ધિં કતપટિસમ્મોદના ધીતરં ઓતારેત્વા હેટ્ઠાપાસાદે સુવણ્ણરૂપકસ્સ સન્તિકે ઠપેસું. સુવણ્ણરૂપકં નિપ્પભં અહોસિ, કુમારિકા સપ્પભા અહોસિ. બ્રાહ્મણા તં તેસં દત્વા કુમારિકં પટિચ્છાપેત્વા ગન્ત્વા અનિત્થિગન્ધકુમારસ્સ માતાપિતૂનં આરોચયિંસુ. તે તુટ્ઠમાનસા ‘‘ગચ્છથ, નં સીઘં આનેથા’’તિ મહન્તેન સક્કારેન પહિણિંસુ.

કુમારોપિ તં પવત્તિં સુત્વા ‘‘કઞ્ચનરૂપતોપિ કિર અભિરૂપતરા દારિકા અત્થી’’તિ સવનવસેનેવ સિનેહં ઉપ્પાદેત્વા ‘‘સીઘં આનેન્તૂ’’તિ આહ. સાપિ ખો યાનં આરોપેત્વા આનીયમાના અતિસુખુમાલતાય યાનુગ્ઘાતેન સમુપ્પાદિતવાતરોગા અન્તરામગ્ગેયેવ કાલમકાસિ. કુમારોપિ ‘‘આગતા’’તિ નિરન્તરં પુચ્છતિ, તસ્સ અતિસિનેહેન પુચ્છન્તસ્સ સહસાવ અનારોચેત્વા કતિપાહં વિક્ખેપં કત્વા તમત્થં આરોચયિંસુ. સો ‘‘તથારૂપાય નામ ઇત્થિયા સદ્ધિં સમાગમં નાલત્થ’’ન્તિ ઉપ્પન્નદોમનસ્સો પબ્બતેન વિય સોકદુક્ખેન અજ્ઝોત્થટો અહોસિ. સત્થા તસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા પિણ્ડાય ચરન્તો તં ગેહદ્વારં અગમાસિ. અથસ્સ માતાપિતરો સત્થારં અન્તોગેહં પવેસેત્વા સક્કચ્ચં પરિવિસિંસુ. સત્થા ભત્તકિચ્ચાવસાને ‘‘કહં અનિત્થિગન્ધકુમારો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘એસો, ભન્તે, આહારૂપચ્છેદં કત્વા અન્તોગબ્ભે નિસિન્નો’’તિ. ‘‘પક્કોસથ ન’’ન્તિ. સો આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા ‘‘કિં નુ ખો, કુમાર, બલવસોકો ઉપ્પન્નો’’તિ વુત્તે, ‘‘આમ, ભન્તે, ‘એવરૂપા નામ ઇત્થી અન્તરામગ્ગે કાલકતા’તિ સુત્વા બલવસોકો ઉપ્પન્નો, ભત્તમ્પિ મે નચ્છાદેતી’’તિ. અથ નં સત્થા ‘‘જાનાસિ પન ત્વં, કુમાર, કિં તે નિસ્સાય સોકો ઉપ્પન્નો’’તિ? ‘‘ન જાનામિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કામં નિસ્સાય, કુમાર, બલવસોકો ઉપ્પન્નો, સોકો વા ભયં વા કામં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૫.‘‘કામતો જાયતી સોકો, કામતો જાયતી ભયં;
કામતો વિપ્પમુત્તસ્સ, નત્થિ સોકો કુતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **કામતો**તિ વત્થુકામકિલેસકામતો, દુવિધમ્પેતં કામં નિસ્સાયાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને અનિત્થિગન્ધકુમારો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ.

અનિત્થિગન્ધકુમારવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ

તણ્હાય જાયતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર મિચ્છાદિટ્ઠિકો એકદિવસં નદીતીરં ગન્ત્વા ખેત્તં સોધેતિ. સત્થા તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પત્તિં દિસ્વા તસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. સો સત્થારં દિસ્વાપિ સામીચિકમ્મં અકત્વા તુણ્હી અહોસિ. અથ નં સત્થા પુરેતરં આલપિત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, કિં કરોસી’’તિ આહ. ‘‘ખેત્તં, ભો ગોતમ, સોધેમી’’તિ. સત્થા એત્તકમેવ વત્વા ગતો. પુનદિવસેપિ તસ્સ

ખેત્તં કસિતું આગતસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, કિં કરોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ખેત્તં કસામિ, ભો ગોતમા’’તિ સુત્વા પક્કામિ. પુનદિવસાદીસુપિ તથેવ ગન્ત્વા પુચ્છિત્વા, ‘‘ભો ગોતમ, ખેત્તં વપામિ નિદ્દેમિ રક્ખામી’’તિ સુત્વા પક્કામિ. અથ નં એકદિવસં બ્રાહ્મણો આહ – ‘‘ભો ગોતમ, ત્વં મમ ખેત્તસોધનદિવસતો પટ્ઠાય આગતો. સચે મે સસ્સં સમ્પજ્જિસ્સતિ, તુય્હમ્પિ સંવિભાગં કરિસ્સામિ, તુય્હં અદત્વા સયં ન ખાદિસ્સામિ, ઇતો દાનિ પટ્ઠાય ત્વં મમ સહાયો’’તિ.

અથસ્સ અપરેન સમયેન સસ્સં સમ્પજ્જિ , તસ્સ ‘‘સમ્પન્નં મે સસ્સં, સ્વે દાનિ લાયાપેસ્સામી’’તિ લાયનત્થં કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ રત્તિં મહામેઘો વસ્સિત્વા સબ્બં સસ્સં હરિ, ખેત્તં તચ્છેત્વા ઠપિતસદિસં અહોસિ. સત્થા પન પઠમદિવસંયેવ ‘‘તં સસ્સં ન સમ્પજ્જિસ્સતી’’તિ અઞ્ઞાસિ. બ્રાહ્મણો પાતોવ ‘‘ખેત્તં ઓલોકેસ્સામી’’તિ ગતો તુચ્છં ખેત્તં દિસ્વા ઉપ્પન્નબલવસોકો ચિન્તેસિ – ‘‘સમણો ગોતમો મમ ખેત્તસોધનકાલતો પટ્ઠાય આગતો , અહમ્પિ નં ‘ઇમસ્મિં સસ્સે નિપ્ફન્ને તુય્હમ્પિ સંવિભાગં કરિસ્સામિ, તુય્હં અદત્વા સયં ન ખાદિસ્સામિ, ઇતો પટ્ઠાય દાનિ ત્વં મમ સહાયો’તિ અવચં. સોપિ મે મનોરથો મત્થકં ન પાપુણી’’તિ આહારૂપચ્છેદં કત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જિ. અથસ્સ સત્થા ગેહદ્વારં અગમાસિ. સો સત્થુ આગમનં સુત્વા ‘‘સહાયં મે આનેત્વા ઇધ નિસીદાપેથા’’તિ આહ. પરિજનો તથા અકાસિ. સત્થા નિસીદિત્વા ‘‘કહં બ્રાહ્મણો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ગબ્ભે નિપન્નો’’તિ વુત્તે ‘‘પક્કોસથ ન’’ન્તિ પક્કોસાપેત્વા આગન્ત્વા એકમન્તં નિસિન્નં આહ ‘‘કિં, બ્રાહ્મણા’’તિ? ભો ગોતમ, તુમ્હે મમ ખેત્તસોધનદિવસતો પટ્ઠાય આગતા, અહમ્પિ ‘‘સસ્સે નિપ્ફન્ને તુમ્હાકં સંવિભાગં કરિસ્સામી’’તિ અવચં. સો મે મનોરથો અનિપ્ફન્નો, તેન મે સોકો ઉપ્પન્નો, ભત્તમ્પિ મે નચ્છાદેતીતિ. અથ નં સત્થા ‘‘જાનાસિ પન, બ્રાહ્મણ, કિં તે નિસ્સાય સોકો ઉપ્પન્નો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ન જાનામિ, ભો ગોતમ, ત્વં પન જાનાસી’’તિ વુત્તે, ‘‘આમ, બ્રાહ્મણ, ઉપ્પજ્જમાનો સોકો વા ભયં વા તણ્હં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૬.‘‘તણ્હાય જાયતી સોકો, તણ્હાય જાયતી ભયં;
તણ્હાય વિપ્પમુત્તસ્સ, નત્થિ સોકો કુતો ભય’’ન્તિ.

તત્થ **તણ્હાયા**તિ છદ્વારિકાય તણ્હાય, એતં તણ્હં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહીતિ.

અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ છટ્ઠં.

૭. પઞ્ચસતદારકવત્થુ

સીલદસ્સનસમ્પન્નન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અન્તરામગ્ગે પઞ્ચસતદારકે આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ સત્થા અસીતિમહાથેરેહિ સદ્ધિં પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો રાજગહં પિણ્ડાય પવિસન્તો એકસ્મિં છણદિવસે પઞ્ચસતે દારકે પૂવપચ્છિયો ઉક્ખિપાપેત્વા નગરા નિક્ખમ્મ ઉય્યાનં ગચ્છન્તે અદ્દસ. તેપિ સત્થારં વન્દિત્વા પક્કમિંસુ, તે એકં ભિક્ખુમ્પિ ‘‘પૂવં ગણ્હથા’’તિ ન વદિંસુ. સત્થા તેસં ગતકાલે ભિક્ખૂ આહ – ‘‘ખાદિસ્સથ, ભિક્ખવે, પૂવે’’તિ. ‘‘કહં ભન્તે, પૂવા’’તિ? ‘‘કિં ન પસ્સથ તે દારકે પૂવપચ્છિયો ઉક્ખિપાપેત્વા અતિક્કન્તે’’તિ? ‘‘ભન્તે, એવરૂપા નામ દારકા કસ્સચિ પૂવં ન દેન્તી’’તિ. ‘‘ભિક્ખવે, કિઞ્ચાપિ એતે મં વા તુમ્હે વા

પૂવેહિ ન નિમન્તયિંસુ, પૂવસામિકો પન ભિક્ખુ પચ્છતો આગચ્છતિ, પૂવે ખાદિત્વાવ ગન્તું વટ્ટતી''તિ. બુદ્ધાનઞ્હિ એકપુગ્ગલેપિ ઇસ્સા વા દોસો વા નત્થિ, તસ્મા ઇમં વત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં આદાય એકસ્મિં રુક્ખમૂલે છાયાય નિસીદિ. દારકા મહાકસ્સપત્થેરં પચ્છતો આગચ્છન્તં દિસ્વા ઉપ્પન્નસિનેહા પીતિવેગેન પરિપુણ્ણસરીરા હુત્વા પચ્છિયો ઓતારેત્વા થેરં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા પૂવે પચ્છીહિ સદ્ધિંયેવ ઉક્ખિપિત્વા ''ગણ્હથ, ભન્તે''તિ થેરં વદિંસુ. અથ ને થેરો આહ – ''એસ સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘં ગહેત્વા રુક્ખમૂલે નિસિન્નો, તુમ્હાકં દેય્યધમ્મં આદાય ગન્ત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સંવિભાગં કરોથા''તિ. તે ''સાધુ, ભન્તે''તિ નિવત્તિત્વા થેરેન સદ્ધિંયેવ ગન્ત્વા પૂવે દત્વા ઓલોકયમાના એકમન્તે ઠત્વા પરિભોગાવસાને ઉદકં અદંસુ. ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ ''દારકેહિ મુખોલોકનેન ભિક્ખા દિન્ના, સમ્માસમ્બુદ્ધં વા મહાથેરે વા પૂવેહિ અનાપુચ્છિત્વા મહાકસ્સપત્થેરં દિસ્વા પચ્છીહિ સદ્ધિંયેવ આદાય આગમિંસૂ''તિ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, મમ પુત્તેન મહાકસ્સપેન સદિસો ભિક્ખુ દેવમનુસ્સાનં પિયો હોતિ, તે ચ તસ્સ ચતુપચ્ચયેન પૂજં કરોન્તિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૭.''સીલદસ્સનસમ્પન્નં, ધમ્મટ્ઠં સચ્ચવેદિનં;
અત્તનો કમ્મ કુબ્બાનં, તં જનો કુરુતે પિય''ન્તિ.

તત્થ **સીલદસ્સનસમ્પન્ન**ન્તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલેન ચેવ મગ્ગફલસમ્પયુત્તેન ચ સમ્માદસ્સનેન સમ્પન્નં. **ધમ્મટ્ઠ**ન્તિ નવવિધલોકુત્તરધમ્મે ઠિતં, સચ્છિકતલોકુત્તરધમ્મન્તિ અત્થો. **સચ્ચવેદિન**ન્તિ ચતુન્નં સચ્ચાનં સોળસહાકારેહિ સચ્છિકતત્તા સચ્ચઞાણેન સચ્ચવેદિનં. **અત્તનો કમ્મ કુબ્બાન**ન્તિ અત્તનો કમ્મં નામ તિસ્સો સિક્ખા, તા પૂરયમાનન્તિ અત્થો. **તં જનો**તિ તં પુગ્ગલં લોકિયમહાજનો પિયં કરોતિ, દટ્ઠુકામો વન્દિતુકામો પચ્ચયેન પૂજેતુકામો હોતિયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સબ્બેપિ તે દારકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

પઞ્ચસતદારકવત્થુ સત્તમં.

૮. એકઅનાગામિત્થેરવત્થુ

છન્દજાતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અનાગામિત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ તં થેરં સદ્ધિવિહારિકા પુચ્છિંસુ – ''અત્થિ પન વો, ભન્તે, વિસેસાધિગમો''તિ. થેરો ''અનાગામિફલં નામ ગહટ્ઠાપિ પાપુણન્તિ, અરહત્તં પત્તકાલેયેવ તેહિ સદ્ધિં કથેસ્સામી''તિ હરાયમાનો કિઞ્ચિ અકથેત્વાવ કાલકતો સુદ્ધાવાસદેવલોકે નિબ્બત્તિ. અથસ્સ સદ્ધિવિહારિકા રોદિત્વા પરિદેવિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા રોદન્તાવ એકમન્તં નિસીદિંસુ. અથ ને સત્થા ''કિં, ભિક્ખવે, રોદથા''તિ આહ. ''ઉપજ્ઝાયો નો, ભન્તે, કાલકતો''તિ. ''હોતુ, ભિક્ખવે, મા ચિન્તયિત્થ, ધુવધમ્મો નામેસો''તિ? ''આમ, ભન્તે, મયમ્પિ જાનામ, અપિચ મયં ઉપજ્ઝાયં વિસેસાધિગમં પુચ્છિમ્હા, સો કિઞ્ચિ અકથેત્વાવ કાલકતો, તેનમ્હ દુક્ખિતા''તિ. સત્થા, ''ભિક્ખવે, મા ચિન્તયિત્થ, ઉપજ્ઝાયેન વો અનાગામિફલં પત્તં, સો 'ગિહીપેતં પાપુણન્તિ, અરહત્તં પત્વાવ નેસં કથેસ્સામી'તિ હરાયન્તો તુમ્હાકં કિઞ્ચિ અકથેત્વા કાલં કત્વા સુદ્ધાવાસે નિબ્બત્તો, અસ્સાસથ, ભિક્ખવે, ઉપજ્ઝાયો વો કામેસુ અપ્પટિબદ્ધચિત્તતં પત્તો''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૧૮.‘‘છન્દજાતો અનક્ખાતે, મનસા ચ ફુટો સિયા;
કામેસુ ચ અપ્પટિબદ્ધચિત્તો, ઉદ્ધંસોતોતિ વુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **છન્દજાતો**તિ કત્તુકામતાવસેન જાતછન્દો ઉસ્સાહપત્તો. **અનક્ખાતે**તિ નિબ્બાને. તઞ્હિ ‘‘અસુકેન કતં વા નીલાદીસુ એવરૂપં વા’’તિ અવત્તબ્બતાય અનક્ખાતં નામ. **મનસા ચ ફુટો સિયા**તિ હેટ્ઠિમેહિ તીહિ મગ્ગફલચિત્તેહિ ફુટો પૂરિતો ભવેય્ય. **અપ્પટિબદ્ધચિત્તો**તિ અનાગામિમગ્ગવસેન કામેસુ અપ્પટિબદ્ધચિત્તો. **ઉદ્ધંસોતો**તિ એવરૂપો ભિક્ખુ અવિહેસુ નિબ્બત્તિત્વા તતો પટ્ઠાય પટિસન્ધિવસેન અકનિટ્ઠં ગચ્છન્તો ઉદ્ધંસોતોતિ વુચ્ચતિ, તાદિસો વો ઉપજ્ઝાયોતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસુ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

એકઅનાગામિત્થેરવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. નન્દિયવત્થુ

ચિરપ્પવાસિન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ઇસિપતને વિહરન્તો નન્દિયં આરબ્ભ કથેસિ.

બારાણસિયં કિર સદ્ધાસમ્પન્નસ્સ કુલસ્સ નન્દિયો નામ પુત્તો અહોસિ, સો માતાપિતૂનં અનુરૂપો સદ્ધાસમ્પન્નો સઙ્ઘુપટ્ઠાકો અહોસિ. અથસ્સ માતાપિતરો વયપ્પત્તકાલે સમ્મુખગેહતો માતુલધીતરં રેવતિં નામ આનેતુકામા અહેસું. સા પન અસ્સદ્ધા અદાનસીલા, નન્દિયો તં ન ઇચ્છિ. અથસ્સ માતા રેવતિં આહ – ‘‘અમ્મ, ત્વં ઇમસ્મિં ગેહે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિસજ્જનટ્ઠાનં ઉપલિમ્પિત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેહિ, આધારકે ઠપેહિ, ભિક્ખૂનં આગતકાલે પત્તં ગહેત્વા નિસીદાપેત્વા ધમ્મકરણેન પાનીયં પરિસ્સાવેત્વા ભુત્તકાલે પત્તે ધોવ, એવં મે પુત્તસ્સ આરાધિતા ભવિસ્સસી’’તિ. સા તથા અકાસિ. અથ નં ‘‘ઓવાદક્ખમા જાતા’’તિ પુત્તસ્સ આરોચેત્વા તેન સાધૂતિ સમ્પટિચ્છિતે દિવસં ઠપેત્વા આવાહં કરિંસુ .

અથ નં નન્દિયો આહ – ‘‘સચે ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ માતાપિતરો ચ મે ઉપટ્ઠહિસ્સસિ, એવં ઇમસ્મિં ગેહે વસિતું લભિસ્સસિ, અપ્પમત્તા હોહી’’તિ. સા ‘‘સાધૂ’’તિ પટિસ્સુણિત્વા કતિપાહં સદ્ધા વિય હુત્વા ભત્તારં ઉપટ્ઠહન્તી દ્વે પુત્તે વિજાયિ. નન્દિયસ્સાપિ માતાપિતરો કાલમકંસુ, ગેહે સબ્બિસ્સરિયં તસ્સાયેવ અહોસિ. નન્દિયોપિ માતાપિતૂનં કાલકિરિયતો પટ્ઠાય મહાદાનપતિ હુત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં પટ્ઠપેસિ. કપણદ્ધિકાદીનમ્પિ ગેહદ્વારે પાકવત્તં પટ્ઠપેસિ. સો અપરભાગે સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા આવાસદાને આનિસંસં સલ્લક્ખેત્વા ઇસિપતને મહાવિહારે ચતૂહિ ગબ્ભેહિ પટિમણ્ડિતં ચતુસાલં કારેત્વા મઞ્ચપીઠાદીનિ અત્થરાપેત્વા તં આવાસં નિય્યાદેન્તો બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા તથાગતસ્સ દક્ખિણોદકં અદાસિ. સત્થુ હત્થે દક્ખિણોદકપતિટ્ઠાનેન સદ્ધિંયેવ તાવતિંસદેવલોકે સબ્બદિસાસુ દ્વાદસયોજનિકો ઉદ્ધં યોજનસતુબ્બેધો સત્તરતનમયો નારીગણસમ્પન્નો દિબ્બપાસાદો ઉગ્ગચ્છિ.

અથેકદિવસે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો દેવચારિકં ગન્ત્વા તસ્સ પાસાદસ્સ અવિદૂરે ઠિતો અત્તનો સન્તિકે આગતે દેવપુત્તે પુચ્છિ – ‘‘કસ્સેસો અચ્છરાગણપરિવુતો દિબ્બપાસાદો નિબ્બત્તો’’તિ. અથસ્સ દેવપુત્તા વિમાનસામિકં આચિક્ખન્તા આહંસુ – ‘‘ભન્તે, યેન નન્દિયેન નામ ગહપતિપુત્તેન ઇસિપતને સત્થુ વિહારં કારેત્વા દિન્નો, તસ્સત્થાય એતં વિમાનં નિબ્બત્ત’’ન્તિ . અચ્છરાસઙ્ઘોપિ નં દિસ્વા પાસાદતો ઓરોહિત્વા આહ – ‘‘ભન્તે, મયં

‘નન્દિયસ્સ પરિચારિકા ભવિસ્સામા’તિ ઇધ નિબ્બત્તા, તં પન અપસ્સન્તી અતિવિય ઉક્કણ્ઠિતમ્હા, મત્તિકપાતિં ભિન્દિત્વા સુવણ્ણપાતિગહણં વિય મનુસ્સસમ્પત્તિં જહિત્વા દિબ્બસમ્પત્તિગહણં, ઇધાગમનત્થાય નં વદેય્યાથા’’તિ. થેરો તતો આગન્ત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ‘‘નિબ્બત્તતિ નુ ખો, ભન્તે, મનુસ્સલોકે ઠિતાનંયેવ કતકલ્યાણાનં દિબ્બસમ્પત્તી’’તિ. ‘‘મોગ્ગલ્લાન, નનુ તે દેવલોકે નન્દિયસ્સ નિબ્બત્તા દિબ્બસમ્પત્તિ સામં દિટ્ઠા, કસ્મા મં પુચ્છસી’’તિ. ‘‘એવં, ભન્તે, નિબ્બત્તતી’’તિ.

અથ નં સત્થા ‘‘મોગ્ગલ્લાનં કિં નામેતં કથેસિ. યથા હિ ચિરપ્પવુટ્ઠં પુત્તં વા ભાતરં વા વિપ્પવાસતો આગચ્છન્તં ગામદ્વારે ઠિતો કોચિદેવ દિસ્વા વેગેન ગેહં આગન્ત્વા ‘અસુકો નામ આગતો’તિ આરોચેય્ય, અથસ્સ ઞાતકા હટ્ઠપહટ્ઠા વેગેન નિક્ખમિત્વા ‘આગતોસિ, તાત, અરોગોસિ, તાતા’તિ તં અભિનન્દેય્યું, એવમેવ ઇધ કતકલ્યાણં ઇત્થિં વા પુરિસં વા ઇમં લોકં જહિત્વા પરલોકં ગતં દસવિધં દિબ્બપણ્ણાકારં આદાય ‘અહં પુરતો , અહં પુરતો’તિ પચ્ચુગ્ગન્ત્વા દેવતા અભિનન્દન્તી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૧૯.‘‘ચિરપ્પવાસિં પુરિસં, દૂરતો સોત્થિમાગતં;
ઞાતિમિત્તા સુહજ્જા ચ, અભિનન્દન્તિ આગતં.

૨૨૦.‘‘તથેવ કતપુઞ્ઞમ્પિ, અસ્મા લોકા પરં ગતં;
પુઞ્ઞાનિ પટિગણ્હન્તિ, પિયં ઞાતીવ આગત’’ન્તિ.

તત્થ **ચિરપ્પવાસિ**ન્તિ ચિરપ્પવુટ્ઠં. **દૂરતો સોત્થિમાગત**ન્તિ વણિજ્જં વા રાજપોરિસં વા કત્વા લદ્ધલાભં નિપ્ફન્નસમ્પત્તિં અનુપદ્દવેન દૂરટ્ઠાનતો આગતં. **ઞાતિમિત્તા સુહજ્જા ચા**તિ કુલસમ્બન્ધવસેન ઞાતી ચ સન્દિટ્ઠાદિભાવેન મિત્તા ચ સુહદયભાવેન સુહજ્જા ચ. **અભિનન્દન્તિ આગત**ન્તિ નં દિસ્વા આગતન્તિ વચનમત્તેન વા અઞ્જલિકરણમત્તેન વા ગેહસમ્પત્તં પન નાનપ્પકારપણ્ણાકારાભિહરણવસેન અભિનન્દન્તિ. **તથેવા**તિ તેનેવાકારેન કતપુઞ્ઞમ્પિ પુગ્ગલં ઇમસ્મા લોકા પરલોકં ગતં દિબ્બં આયુવણ્ણસુખયસઆધિપતેય્યં, દિબ્બં રૂપસદ્દગન્ધરસફોટ્ઠબ્બન્તિ ઇમં દસવિધં પણ્ણાકારં આદાય માતાપિતુટ્ઠાને ઠિતાનિ પુઞ્ઞાનિ અભિનન્દન્તાનિ પટિગ્ગણ્હન્તિ. **પિયં ઞાતીવા**તિ ઇધલોકે પિયઞાતકં આગતં સેસઞાતકા વિયાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

નન્દિયવત્થુ નવમં.

પિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સોળસમો વગ્ગો.

૧૭. કોધવગ્ગો

૧. રોહિનીખત્તિયકઞ્ઞાવત્થુ

કોધં જહેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા નિગ્રોધારામે વિહરન્તો રોહિનિં નામ ખત્તિયકઞ્ઞં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિં કિર સમયે આયસ્મા અનુરુદ્ધો પઞ્ચસતેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં કપિલવત્થું અગમાસિ. અથસ્સ ઞાતકા ‘‘થેરો આગતો’’તિ સુત્વા થેરસ્સ સન્તિકં અગમંસુ ઠપેત્વા રોહિનિં નામ થેરસ્સ ભગિનિં. થેરો ઞાતકે પુચ્છિ ‘‘કહં, રોહિની’’તિ? ‘‘ગેહે, ભન્તે’’તિ. ‘‘કસ્મા ઇધ નાગતા’’તિ? ‘‘સરીરે તસ્સા છવિરોગો ઉપ્પન્નોતિ લજ્જાય નાગતા, ભન્તે’’તિ. થેરો ‘‘પક્કોસથ ન’’ન્તિ પક્કોસાપેત્વા પટકઞ્ચુકં પટિમુઞ્ચિત્વા આગતં એવમાહ – ‘‘રોહિનિ, કસ્મા નાગતાસી’’તિ? ‘‘સરીરે મે, ભન્તે, છવિરોગો ઉપ્પન્નો, તસ્મા લજ્જાય નાગતામ્હી’’તિ. ‘‘કિં પન તે પુઞ્ઞં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ? ‘‘કિં કરોમિ, ભન્તે’’તિ? ‘‘આસનસાલં કારેહી’’તિ. ‘‘કિં ગહેત્વા’’તિ? ‘‘કિં તે પસાધનભણ્ડકં નત્થી’’તિ? ‘‘અત્થિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં મૂલ’’ન્તિ? ‘‘દસસહસ્સમૂલં ભવિસ્સતી’’તિ. ‘‘તેન હિ તં વિસ્સજ્જેત્વા આસનસાલં કારેહી’’તિ. ‘‘કો મે, ભન્તે, કારેસ્સતી’’તિ? થેરો સમીપે ઠિતઞાતકે ઓલોકેત્વા ‘‘તુમ્હાકં ભારો હોતૂ’’તિ આહ. ‘‘તુમ્હે પન, ભન્તે, કિં કરિસ્સથા’’તિ? ‘‘અહમ્પિ ઇધેવ ભવિસ્સામી’’તિ. ‘‘તેન હિ એતિસ્સા દબ્બસમ્ભારે આહરથા’’તિ. તે ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ આહરિંસુ.

થેરો આસનસાલં સંવિદહન્તો રોહિનિં આહ – ‘‘દ્વિભૂમિકં આસનસાલં કારેત્વા ઉપરિ પદરાનં દિન્નકાલતો પટ્ઠાય હેટ્ઠાસાલં નિબદ્ધં સમ્મજ્જિત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેહિ, નિબદ્ધં પાનીયઘટે ઉપટ્ઠાપેહી’’તિ. સા ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ પસાધનભણ્ડકં વિસ્સજ્જેત્વા દ્વિભૂમિકઆસનસાલં કારેત્વા ઉપરિ પદરાનં દિન્નકાલતો પટ્ઠાય હેટ્ઠાસાલં સમ્મજ્જનાદીનિ અકાસિ. નિબદ્ધં ભિક્ખૂ નિસીદન્તિ. અથસ્સા આસનસાલં સમ્મજ્જન્તિયાવ છવિરોગો મિલાયિ. સા આસનસાલાય નિટ્ઠિતાય બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા આસનસાલં પૂરેત્વા નિસિન્નસ્સ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં અદાસિ. સત્થા કતભત્તકિચ્ચો ‘‘કસ્સેતં દાન’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘ભગિનિયા મે, ભન્તે, રોહિનિયા’’તિ. ‘‘સા પન કહ’’ન્તિ? ‘‘ગેહે, ભન્તે’’તિ. ‘‘પક્કોસથ ન’’ન્તિ? સા આગન્તું ન ઇચ્છિ. અથ નં સત્થા અનિચ્છમાનમ્પિ પક્કોસાપેસિયેવ. આગન્ત્વા ચ પન વન્દિત્વા નિસિન્નં આહ – ‘‘રોહિનિ, કસ્મા નાગમિત્થા’’તિ? ‘‘સરીરે મે, ભન્તે, છવિરોગો અત્થિ, તેન લજ્જમાના નાગતામ્હી’’તિ. ‘‘જાનાસિ પન કિં તે નિસ્સાય એસ ઉપ્પન્નો’’તિ? ‘‘ન જાનામિ, ભન્તે’’તિ. ‘‘તવ કોધં નિસ્સાય ઉપ્પન્નો એસો’’તિ. ‘‘કિં પન મે, ભન્તે, કત’’ન્તિ? ‘‘તેન હિ સુણાહી’’તિ. અથસ્સા સત્થા અતીતં આહરિ.

અતીતે બારાણસિરઞ્ઞો અગ્ગમહેસી એકિસ્સા રઞ્ઞો નાટકિત્થિયા આઘાતં બન્ધિત્વા ‘‘દુક્ખમસ્સા ઉપ્પાદેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા મહાકચ્છુફલાનિ આહરાપેત્વા તં નાટકિત્થિં અત્તનો સન્તિકં પક્કોસાપેત્વા યથા સા ન જાનાતિ, એવમસ્સા સયને ચેવ પાવારકોજવાદીનઞ્ચ અન્તરેસુ કચ્છુચુણ્ણાનિ ઠપાપેસિ, કેળિં કુરુમાના વિય તસ્સા સરીરેપિ ઓકિરિ. તં ખણંયેવ તસ્સા સરીરં ઉપ્પક્કુપ્પક્કં ગણ્ડાગણ્ડજાતં અહોસિ. સા કણ્ડુવન્તી ગન્ત્વા સયને નિપજ્જિ, તત્રાપિસ્સા કચ્છુચુણ્ણેહિ ખાદિયમાનાય ખરતરા વેદના ઉપ્પજ્જિ. તદા અગ્ગમહેસી રોહિની અહોસીતિ.

સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા, ‘‘રોહિનિ, તદા તયાવેતં કમ્મં કતં. અપ્પમત્તકોપિ હિ કોધો વા ઇસ્સા વા કાતું ન યુત્તરૂપો એવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૨૧.‘‘કોધં જહે વિપ્પજહેય્ય માનં,
સંયોજનં સબ્બમતિક્કમેય્ય;
તં નામરૂપસ્મિમસજ્જમાનં,
અકિઞ્ચનં નાનુપતન્તિ દુક્ખા’’તિ.

તત્થ **કોધ**ન્તિ સબ્બાકારમ્પિ કોધં નવવિધમ્પિ માનં જહેય્ય. **સંયોજન**ન્તિ કામરાગસંયોજનાદિકં દસવિધમ્પિ સબ્બસંયોજનં અતિક્કમેય્ય. **અસજ્જમાન**ન્તિ અલગ્ગમાનં. યો હિ ‘‘મમ રૂપં મમ વેદના’’તિઆદિના નયેન નામરૂપં પટિગ્ગણ્હાતિ, તસ્મિઞ્ચ ભિજ્જમાને સોચતિ વિહઞ્ઞતિ , અયં નામરૂપસ્મિં સજ્જતિ નામ. એવં અગ્ગણ્હન્તો અવિહઞ્ઞન્તો ન સજ્જતિ નામ. તં પુગ્ગલં એવં અસજ્જમાનં રાગાદીનં અભાવેન અકિઞ્ચનં દુક્ખા નામ નાનુપતન્તીતિ અત્થો. દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ. રોહિનીપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતા, તઙ્ખણઞ્ઞેવસ્સા સરીરં સુવણ્ણવણ્ણં અહોસિ.

સા તતો ચુતા તાવતિંસભવને ચતુન્નં દેવપુત્તાનં સીમન્તરે નિબ્બત્તિત્વા પાસાદિકા રૂપસોભગ્ગપ્પત્તા અહોસિ. ચત્તારોપિ દેવપુત્તા તં દિસ્વા ઉપ્પન્નસિનેહા હુત્વા ‘‘મમ સીમાય અન્તો નિબ્બત્તા, મમ સીમાય અન્તો નિબ્બત્તા’’તિ વિવદન્તા સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘દેવ, ઇમં નો નિસ્સાય અટ્ટો ઉપ્પન્નો, તં વિનિચ્છિનાથા’’તિ આહંસુ. સક્કોપિ તં ઓલોકેત્વાવ ઉપ્પન્નસિનેહો હુત્વા એવમાહ – ‘‘ઇમાય વો દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય કથં ચિત્તાનિ ઉપ્પન્નાની’’તિ. અથેકો આહ – ‘‘મમ તાવ ઉપ્પન્નચિત્તં સઙ્ગામભેરિ વિય સન્નિસીદિતું નાસક્ખી’’તિ. દુતિયો ‘‘મમ ચિત્તં પબ્બતનદી વિય સીઘં પવત્તતિયેવા’’તિ . તતિયો ‘‘મમ ઇમિસ્સા દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય કક્કટસ્સ વિય અક્ખીનિ નિક્ખમિંસૂ’’તિ. ચતુત્થો ‘‘મમ ચિત્તં ચેતિયે ઉસ્સાપિતધજો વિય નિચ્ચલં ઠાતું નાસક્ખી’’તિ. અથ ને સક્કો આહ – ‘‘તાતા, તુમ્હાકં તાવ ચિત્તાનિ પસય્હરૂપાનિ, અહં પન ઇમં લભન્તો જીવિસ્સામિ, અલભન્તસ્સ મે મરણં ભવિસ્સતી’’તિ. દેવપુત્તા, ‘‘મહારાજ, તુમ્હાકં મરણેન અત્થો નત્થી’’તિ તં સક્કસ્સ વિસ્સજ્જેત્વા પક્કમિંસુ. સા સક્કસ્સ પિયા અહોસિ મનાપા. ‘‘અસુકકીળં નામ ગચ્છામા’’તિ વુત્તે સક્કો તસ્સા વચનં પટિક્ખિપિતું નાસક્ખીતિ.

રોહિનીખત્તિયકઞ્ઞાવત્થુ પઠમં.

૨. અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ

યો વે ઉપ્પતિતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા અગ્ગાળવે ચેતિયે વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થારા હિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સેનાસને અનુઞ્ઞાતે રાજગહસેટ્ઠિઆદીહિ સેનાસનેસુ કરિયમાનેસુ એકો આળવિકો ભિક્ખુ અત્તનો સેનાસનં કરોન્તો એકં મનાપરુક્ખં દિસ્વા છિન્દિતું આરભિ. તત્થ પન નિબ્બત્તા એકા તરુણપુત્તા દેવતા પુત્તં અઙ્કેનાદાય ઠિતા યાચિ ‘‘મા મે, સામિ, વિમાનં છિન્દિ, ન સક્ખિસ્સામિ પુત્તં આદાય અનાવાસા વિચરિતુ’’ન્તિ. સો ‘‘અહં અઞ્ઞત્ર ઈદિસં રુક્ખં ન લભિસ્સામી’’તિ તસ્સા વચનં નાદિયિ. સા ‘‘ઇમમ્પિ તાવ દારકં ઓલોકેત્વા ઓરમિસ્સતી’’તિ પુત્તં રુક્ખસાખાય ઠપેસિ. સોપિ ભિક્ખુ ઉક્ખિપિતં ફરસું સન્ધારેતું અસક્કોન્તો

દારકસ્સ બાહું છિન્દિ, દેવતા ઉપ્પન્નબલવકોધા ''પહરિત્વા નં મારેસ્સામી''તિ ઉભો હત્થે ઉક્ખિપિત્વા એવં તાવ ચિન્તેસિ – ''અયં ભિક્ખુ સીલવા. સચાહં ઇમં મારેસ્સામિ, નિરયગામિની ભવિસ્સામિ. સેસદેવતાપિ અત્તનો રુક્ખં છિન્દન્તે ભિક્ખૂ દિસ્વા 'અસુકદેવતાય એવં નામ મારિતો ભિક્ખૂ'તિ મં પમાણં કત્વા ભિક્ખૂ મારેસ્સન્તિ. અયઞ્ચ સસામિકો ભિક્ખુ, સામિકસ્સેવ નં કથેસ્સામી''તિ ઉક્ખિત્તહત્થે અપનેત્વા રોદમાના સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ''કિં દેવતે''તિ આહ. સા, ''ભન્તે, તુમ્હાકં મે સાવકેન ઇદં નામ કતં, અહમ્પિ નં મારેતુકામા હુત્વા ઇદં નામ ચિન્તેત્વા અમારેત્વાવ ઇધાગતા''તિ સબ્બં તં પવત્તિં વિત્થારતો આરોચેસિ.

સત્થા તં સુત્વા ''સાધુ, સાધુ દેવતે, સાધુ તે કતં એવં ઉગ્ગતં કોપં ભન્તં રથં વિય નિગ્ગણ્હમાનાયા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૨૨.''યો વે ઉપ્પતિતં કોધં, રથં ભન્તંવ વારયે;
તમહં સારથિં બ્રૂમિ, રસ્મિગ્ગાહો ઇતરો જનો''તિ.

તત્થ **ઉપ્પતિત**ન્તિ ઉપ્પન્નં. **રથં ભન્તં વા**તિ યથા નામ છેકો સારથિ અતિવેગેન ધાવન્તં રથં નિગ્ગણ્હિત્વા યથિચ્છકં ઠપેતિ, એવં યો પુગ્ગલો ઉપ્પન્નં કોધં વારયે નિગ્ગણ્હિતું સક્કોતિ. **તમહ**ન્તિ તં અહં સારથિં બ્રૂમિ. **ઇતરો જનો**તિ ઇતરો પન રાજઉપરાજાદીનં રથસારથિજનો રસ્મિગ્ગાહો નામ હોતિ, ન ઉત્તમસારથીતિ.

દેસનાવસાને દેવતા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

દેવતા પન સોતાપન્ના હુત્વાપિ રોદમાના અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા ''કિં દેવતે''તિ પુચ્છિત્વા, ''ભન્તે, વિમાનં મે નટ્ઠં, ઇદાનિ કિં કરિસ્સામી''તિ વુત્તે, ''અલં દેવતે, મા ચિન્તયિ, અહં તે વિમાનં દસ્સામી''તિ જેતવને ગન્ધકુટિસમીપે પુરિમદિવસે ચુતદેવતં એકં રુક્ખં અપદિસન્તો ''અમુકસ્મિં ઓકાસે રુક્ખો વિવિત્તો, તત્થ ઉપગચ્છા''તિ આહ. સા તત્થ ઉપગઞ્છિ. તતો પટ્ઠાય ''બુદ્ધદત્તિયં ઇમિસ્સા વિમાન''ન્તિ મહેસક્ખદેવતાપિ આગન્ત્વા તં ચાલેતું નાસક્ખિંસુ. સત્થા તં અત્થુપ્પત્તિં કત્વા ભિક્ખૂનં ભૂતગામસિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેસીતિ.

અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ દુતિયં.

૩. ઉત્તરાઉપાસિકાવત્થુ

અક્કોધેન જિને કોધન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ઉત્તરાય ગેહે કતભત્તકિચ્ચો ઉત્તરં ઉપાસિકં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયમનુપુબ્બી કથા – રાજગહે કિર સુમનસેટ્ઠિં નિસ્સાય પુણ્ણો નામ દલિદ્દો ભતિં કત્વા જીવતિ. તસ્સ ભરિયા ચ ઉત્તરા નામ ધીતા ચાતિ દ્વેયેવ ગેહમાનુસકા. અથેકદિવસં ''સત્તાહં નક્ખત્તં કીળિતબ્બ''ન્તિ રાજગહે ઘોસનં કરિંસુ. તં સુત્વા સુમનસેટ્ઠિ પાતોવ આગતં પુણ્ણં આમન્તેત્વા, ''તાત, અમ્હાકં પરિજનો નક્ખત્તં કીળિતુકામો, ત્વં કિં નક્ખત્તં કીળિસ્સસિ, ઉદાહુ ભતિં કરિસ્સસી''તિ આહ. ''સામિ, નક્ખત્તં નામ સધનાનં હોતિ, મમ પન ગેહે સ્વાતનાય યાગુતણ્ડુલમ્પિ નત્થિ, કિં મે નક્ખત્તેન, ગોણે લભન્તો કસિતું ગમિસ્સામી''તિ. ''તેન હિ ગોણે ગણ્હાહી''તિ. સો બલવગોણે ચ નઙ્ગલઞ્ચ ગહેત્વા, ''ભદ્દે, નાગરા નક્ખત્તં કીળન્તિ, અહં દલિદ્દતાય ભતિં કાતું ગમિસ્સામિ, મય્હમ્પિ તાવ અજ્જ દ્વિગુણં નિવાપં પચિત્વા ભત્તં આહરેય્યાસી''તિ ભરિયં વત્વા ખેત્તં અગમાસિ.

સારિપુત્તત્થેરોપિ સત્તાહં નિરોધસમાપન્નો તં દિવસં વુટ્ઠાય ‘‘કસ્સ નુ ખો અજ્જ મયા સઙ્ગહં કાતું વટ્ટતી’’તિ ઓલોકેન્તો પુણ્ણં અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં દિસ્વા ‘‘સદ્ધો નુ ખો એસ, સક્ખિસ્સતિ વા મે સઙ્ગહં કાતુ’’ન્તિ ઓલોકેન્તો તસ્સ સદ્ધભાવઞ્ચ સઙ્ગહં કાતું સમત્થભાવઞ્ચ તપ્પચ્ચયા ચસ્સ મહાસમ્પત્તિપટિલાભઞ્ચ ઞત્વા પત્તચીવરમાદાય તસ્સ કસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા આવાટતીરે એકં ગુમ્બં ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ.

પુણ્ણો થેરં દિસ્વાવ કસિં ઠપેત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન થેરં વન્દિત્વા ‘‘દન્તકટ્ઠેન અત્થો ભવિસ્સતી’’તિ દન્તકટ્ઠં કપ્પિયં કત્વા અદાસિ. અથસ્સ થેરો પત્તઞ્ચ પરિસ્સાવનઞ્ચ નીહરિત્વા અદાસિ. સો ‘‘પાનીયેન અત્થો ભવિસ્સતી’’તિ તં આદાય પાનીયં પરિસ્સાવેત્વા અદાસિ. થેરો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં પરેસં પચ્છિમગેહે વસતિ. સચસ્સ ગેહદ્વારં ગમિસ્સામિ, ઇમસ્સ ભરિયા મં દટ્ઠું ન લભિસ્સતિ. યાવસ્સા ભત્તં આદાય મગ્ગં પટિપજ્જતિ, તાવ ઇધેવ ભવિસ્સામી’’તિ. સો તત્થેવ થોકં વીતિનામેત્વા તસ્સ મગ્ગારુળ્હભાવં ઞત્વા અન્તોનગરાભિમુખો પાયાસિ.

સા અન્તરામગ્ગે થેરં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અપ્પેકદાહં દેય્યધમ્મે સતિ અય્યં ન પસ્સામિ, અપ્પેકદા મે અય્યં પસ્સન્તિયા દેય્યધમ્મો ન હોતિ. અજ્જ પન મે અય્યો ચ દિટ્ઠો, દેય્યધમ્મો ચાયં અત્થિ, કરિસ્સતિ નુ ખો મે સઙ્ગહ’’ન્તિ. સા ભત્તભાજનં ઓરોપેત્વા થેરં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, ઇદં લૂખં વા પણીતં વાતિ અચિન્તેત્વા દાસસ્સ વો સઙ્ગહં કરોથા’’તિ આહ. થેરો પત્તં ઉપનામેત્વા તાય એકેન હત્થેન ભાજનં ધારેત્વા એકેન હત્થેન તતો ભત્તં દદમાનાય ઉપડ્ઢભત્તે દિન્ને ‘‘અલ’’ન્તિ હત્થેન પત્તં પિદહિ. સા, ‘‘ભન્તે, એકોવ પટિવિસો, ન સક્કા દ્વિધા કાતું. તુમ્હાકં દાસસ્સ ઇધલોકસઙ્ગહં અકત્વા પરલોકસઙ્ગહં કરોથ, નિરવસેસમેવ દાતુકામમ્હી’’તિ વત્વા સબ્બમેવ થેરસ્સ પત્તે પતિટ્ઠપેત્વા ‘‘તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મસ્સેવ ભાગી અસ્સ’’ન્તિ પત્થનં અકાસિ. થેરો ‘‘એવં હોતૂ’’તિ વત્વા ઠિતકોવ અનુમોદનં કરિત્વા એકસ્મિં ઉદકફાસુકટ્ઠાને નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચમકાસિ. સાપિ નિવત્તિત્વા તણ્ડુલે પરિયેસિત્વા ભત્તં પચિ. પુણ્ણોપિ અડ્ઢકરીસમત્તટ્ઠાનં કસિત્વા જિઘચ્છં સહિતું અસક્કોન્તો ગોણે વિસ્સજ્જેત્વા એકરુક્ખચ્છાયં પવિસિત્વા મગ્ગં ઓલોકેન્તો નિસીદિ.

અથસ્સ ભરિયા ભત્તં આદાય ગચ્છમાના તં દિસ્વાવ ‘‘એસ જિઘચ્છાય પીળિતો મં ઓલોકેન્તો નિસિન્નો. સચે મં ‘અતિવિય જે ચિરાયી’તિ તજ્જેત્વા પતોદલટ્ઠિયા મં પહરિસ્સતિ, મયા કતકમ્મં નિરત્થકં ભવિસ્સતિ. પટિકચ્ચેવસ્સ આરોચેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ – ‘‘સામિ, અજ્જેકદિવસં ચિત્તં પસાદેહિ, મા મયા કતકમ્મં નિરત્થકં કરિ. અહઞ્હિ પાતોવ તે ભત્તં આહરન્તી અન્તરામગ્ગે ધમ્મસેનાપતિં દિસ્વા તવ ભત્તં તસ્સ દત્વા પુન ગન્ત્વા ભત્તં પચિત્વા આગતા, પસાદેહિ, સામિ, ચિત્ત’’ન્તિ. સો ‘‘કિં વદેસિ, ભદ્દે’’તિ પુચ્છિત્વા પુન તમત્થં સુત્વા, ‘‘ભદ્દે, સાધુ વત તે કતં મમ ભત્તં અય્યસ્સ દદમાનાય, મયાપિસ્સ અજ્જ પાતોવ દન્તકટ્ઠઞ્ચ મુખોદકઞ્ચ દિન્ન’’ન્તિ પસન્નમાનસો તં વચનં અભિનન્દિત્વા ઉસ્સુરે લદ્ધભત્તતાય કિલન્તકાયો તસ્સા અઙ્કે સીસં કત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ.

અથસ્સ પાતોવ કસિતટ્ઠાનં પંસુચુણ્ણં ઉપાદાય સબ્બં રત્તસુવણ્ણં કણિકારપુપ્ફરાસિ વિય સોભમાનં અટ્ઠાસિ. સો પબુદ્ધો ઓલોકેત્વા ભરિયં આહ – ‘‘ભદ્દે, એતં કસિતટ્ઠાનં સબ્બં મમ સુવણ્ણં હુત્વા પઞ્ઞાયતિ, કિં નુ ખો મે અતિઉસ્સુરે લદ્ધભત્તતાય અક્ખીનિ ભમન્તી’’તિ. ‘‘સામિ, મય્હમ્પિ એવમેવ પઞ્ઞાયતી’’તિ. સો ઉટ્ઠાય તત્થ ગન્ત્વા એકપિણ્ડં ગહેત્વા નઙ્ગલસીસે પહરિત્વા સુવણ્ણભાવં ઞત્વા ‘‘અહો અય્યસ્સ ધમ્મસેનાપતિસ્સ મે દિન્નદાનેન અજ્જેવ વિપાકો દસ્સિતો, ન ખો પન સક્કા એત્તકં ધનં પટિચ્છાદેત્વા પરિભુઞ્જિતુ’’ન્તિ ભરિયાય આભતં ભત્તપાતિં સુવણ્ણસ્સ પૂરેત્વા રાજકુલં ગન્ત્વા રઞ્ઞા કતોકાસો પવિસિત્વા રાજાનં અભિવાદેત્વા ‘‘કિં, તાતા’’તિ વુત્તે, ‘‘દેવ, અજ્જ મયા કસિતટ્ઠાનં સબ્બં સુવણ્ણભરિતમેવ હુત્વા ઠિતં, ઇદં સુવણ્ણં આહરાપેતું

વટ્ટતી''તિ. ''કોસિ ત્વ''ન્તિ? ''પુણ્ણો નામ અહ''ન્તિ. ''કિં પન તે અજ્જ કત''ન્તિ? ''ધમ્મસેનાપતિસ્સ મે અજ્જ પાતોવ દન્તકટ્ઠઞ્ચ મુખોદકઞ્ચ દિન્નં, ભરિયાયપિ મે મય્હં આહરણભત્તં તસ્સેવ દિન્ન''ન્તિ.

તં સુત્વા રાજા ''અજ્જેવ કિર, ભો, ધમ્મસેનાપતિસ્સ દિન્નદાનેન વિપાકો દસ્સિતો''તિ વત્વા, ''તાત, કિં કરોમી''તિ પુચ્છિ. ''બહૂનિ સકટસહસ્સાનિ પહિણિત્વા સુવણ્ણં આહરાપેથા''તિ. રાજા સકટાનિ પહિણિ. રાજપુરિસેસુ ''રઞ્ઞો સન્તક''ન્તિ ગણ્હન્તેસુ ગહિતગહિતં મત્તિકાવ હોતિ. તે ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેત્વા ''તુમ્હેહિ કિન્તિ વત્વા ગહિત''ન્તિ. પુટ્ઠા ''તુમ્હાકં સન્તક''ન્તિ આહંસુ. ન મય્હં, તાતા, સન્તકં, ગચ્છથ ''પુણ્ણસ્સ સન્તક''ન્તિ વત્વા ગણ્હથાતિ. તે તથા કરિંસુ, ગહિતગહિતં સુવણ્ણમેવ અહોસિ. સબ્બમ્પિ આહરિત્વા રાજઙ્ગણે રાસિમકંસુ, અસીતિહત્થુબ્બેધો રાસિ અહોસિ. રાજા નાગરે સન્નિપાતેત્વા ''ઇમસ્મિં નગરે અત્થિ કસ્સચિ એત્તકં સુવણ્ણ''ન્તિ? ''નત્થિ, દેવા''તિ. ''કિં પનસ્સ દાતું વટ્ટતી''તિ? ''સેટ્ઠિછત્તં, દેવા''તિ. રાજા ''બાહુધનસેટ્ઠિ નામ હોતૂ''તિ મહન્તેન ભોગેન સદ્ધિં તસ્સ સેટ્ઠિછત્તમદાસિ. અથ નં સો આહ – ''મયં, દેવ, એત્તકં કાલં પરકુલે વસિમ્હા, વસનટ્ઠાનં નો દેથા''તિ. ''તેન હિ પસ્સ, એસ ગુમ્બો પઞ્ઞાયતિ, એતં હરાપેત્વા ગેહં કારેહી''તિ પુરાણસેટ્ઠિસ્સ ગેહટ્ઠાનં આચિક્ખિ. સો તસ્મિં ઠાને કતિપાહેનેવ ગેહં કારાપેત્વા ગેહપ્પવેસનમઙ્ગલઞ્ચ છત્તમઙ્ગલઞ્ચ એકતોવ કરોન્તો સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં અદાસિ. અથસ્સ સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. ધમ્મકથાવસાને પુણ્ણસેટ્ઠિ ચ ભરિયા ચસ્સ ધીતા ચ ઉત્તરાતિ તયો જના સોતાપન્ના અહેસું.

અપરભાગે રાજગહસેટ્ઠિ પુણ્ણસેટ્ઠિનો ધીતરં અત્તનો પુત્તસ્સ વારેસિ. સો ''નાહં દસ્સામી''તિ વત્વા ''મા એવં કરોતુ, એત્તકં કાલં અમ્હે નિસ્સાય વસન્તેનેવ તે સમ્પત્તિ લદ્ધા, દેતુ મે પુત્તસ્સ ધીતર''ન્તિ વુત્તે ''સો મિચ્છાદિટ્ઠિકો, મમ ધીતા તીહિ રતનેહિ વિના વત્તિતું ન સક્કોતિ, નેવસ્સ ધીતરં દસ્સામી''તિ આહ. અથ નં બહૂ સેટ્ઠિગણાદયો કુલપુત્તા ''મા તેન સદ્ધિં વિસ્સાસં ભિન્દિ, દેહિસ્સ ધીતર''ન્તિ યાચિંસુ. સો તેસં વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા આસાળ્હિપુણ્ણમાયં ધીતરં અદાસિ. સા પતિકુલં ગતકાલતો પટ્ઠાય ભિક્ખું વા ભિક્ખુનિં વા ઉપસઙ્કમિતું દાનં વા દાતું ધમ્મં વા સોતું નાલત્થ. એવં અડ્ઢતિયેસુ માસેસુ વીતિવત્તેસુ સન્તિકે ઠિતં પરિચારિકં પુચ્છિ – ''ઇદાનિ કિત્તકં અન્તોવસ્સસ્સ અવસિટ્ઠ''ન્તિ? ''અડ્ઢમાસો, અય્યે''તિ. સા પિતુ સાસનં પહિણિ ''કસ્મા મં એવરૂપે બન્ધનાગારે પક્ખિપિંસુ, વરં મે લક્ખણાહતં કત્વા પરેસં દાસિં સાવેતું. એવરૂપસ્સ મિચ્છાદિટ્ઠિકુલસ્સ દાતું ન વટ્ટતિ. આગતકાલતો પટ્ઠાય ભિક્ખુદસ્સનાદીસુ એકમ્પિ પુઞ્ઞં કાતું ન લભામી''તિ.

અથસ્સા પિતા ''દુક્ખિતા વત મે ધીતા''તિ અનત્તમનતં પવેદેત્વા પઞ્ચદસ કહાપણસહસ્સાનિ પેસેસિ ''ઇમસ્મિં નગરે સિરિમા નામ ગણિકા અત્થિ, દેવસિકં સહસ્સં ગણ્હાતિ. ઇમેહિ કહાપણેહિ તં આનેત્વા સામિકસ્સ પાદપરિચારિકં કત્વા સયં પુઞ્ઞાનિ કરોતૂ''તિ . સા સિરિમં પક્કોસાપેત્વા ''સહાયિકે ઇમે કહાપણે ગહેત્વા ઇમં અડ્ઢમાસં તવ સહાયકં પરિચરાહી''તિ આહ. સા ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિ. સા તં આદાય સામિકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તેન સિરિમં દિસ્વા ''કિં ઇદ''ન્તિ વુત્તે, ''સામિ, ઇમં અડ્ઢમાસં મમ સહાયિકા તુમ્હે પરિચરતુ, અહં પન ઇમં અડ્ઢમાસં દાનઞ્ચેવ દાતુકામા ધમ્મઞ્ચ સોતુકામા''તિ આહ. સો તં અભિરૂપં ઇત્થિં દિસ્વા ઉપ્પન્નસિનેહો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિ.

ઉત્તરાપિ ખો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા, ''ભન્તે, ઇમં અડ્ઢમાસં અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા ઇધેવ ભિક્ખા ગહેતબ્બા''તિ સત્થુ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ''ઇતો દાનિ પટ્ઠાય યાવ મહાપવારણા, તાવ સત્થારં ઉપટ્ઠાતું ધમ્મઞ્ચ સોતું લભિસ્સામી''તિ તુટ્ઠમાનસા ''એવં યાગું પચથ, એવં પૂવે પચથા''તિ મહાનસે સબ્બકિચ્ચાનિ સંવિદહન્તી

વિચરતિ. અથસ્સા સામિકો ''સ્વે પવારણા ભવિસ્સતી''તિ મહાનસાભિમુખો વાતપાને ઠત્વા ''કિં નુ ખો કરોન્તી સા અન્ધબાલા વિચરતી''તિ ઓલોકેન્તો તં સેટ્ઠીધીતરં સેદકિલિન્નં છારિકાય ઓકિણ્ણં અઙ્ગારમસિમક્ખિતં તથા સંવિદહિત્વા વિચરમાનં દિસ્વા ''અહો અન્ધબાલા એવરૂપે ઠાને ઇમં સિરિસમ્પત્તિં નાનુભવતિ, 'મુણ્ડકસમણે ઉપટ્ઠહિસ્સામી'તિ તુટ્ઠચિત્તા વિચરતી''તિ હસિત્વા અપગચ્છિ.

તસ્મિં અપગતે તસ્સ સન્તિકે ઠિતા સિરિમા ''કિં નુ ખો ઓલોકેત્વા એસ હસી''તિ તેનેવ વાતપાનેન ઓલોકેન્તી ઉત્તરં દિસ્વા ''ઇમં ઓલોકેત્વા ઇમિના હસિતં, અદ્ધા ઇમસ્સ એતાય સદ્ધિં સન્થવો અત્થી''તિ ચિન્તેસિ. સા કિર અડ્ઢમાસં તસ્મિં ગેહે બાહિરકઇત્થી હુત્વા વસમાનાપિ તં સમ્પત્તિં અનુભવમાના અત્તનો બાહિરકઇત્થિભાવં અજાનિત્વા ''અહં ઘરસામિની''તિ સઞ્ઞમકાસિ. સા ઉત્તરાય આઘાતં બન્ધિત્વા ''દુક્ખમસ્સા ઉપ્પાદેસ્સામી''તિ પાસાદા ઓરુય્હ મહાનસં પવિસિત્વા પૂવપચનટ્ઠાને પક્કુથિતં સપ્પિં કટચ્છુના આદાય ઉત્તરાભિમુખં પાયાસિ. ઉત્તરા તં આગચ્છન્તિં દિસ્વા ''મમ સહાયિકાય મય્હં ઉપકારો કતો, ચક્કવાળં અતિસમ્બાધં, બ્રહ્મલોકો અતિનીચકો, મમ સહાયિકાય ગુણોવ મહન્તો. અહઞ્હિ એતં નિસ્સાય દાનઞ્ચ દાતું ધમ્મઞ્ચ સોતું લભિં. સચે મમ એતિસ્સા ઉપરિ કોપો અત્થિ, ઇદં સપ્પિ મં દહતુ. સચે નત્થિ, મા દહતૂ''તિ તં મેત્તાય ફરિ. તાય તસ્સા મત્થકે આસિત્તં પક્કુથિતસપ્પિ સીતુદકં વિય અહોસિ.

અથ નં ''ઇદં સીતલં ભવિસ્સતી''તિ કટચ્છું પૂરેત્વા આદાય આગચ્છન્તિં ઉત્તરાય દાસિયો દિસ્વા ''અપેહિ દુબ્બિનીતે, ન ત્વં અમ્હાકં અય્યાય પક્કુથિતં સપ્પિં આસિઞ્ચિતું અનુચ્છવિકા''તિ સન્તજ્જેન્તિયો ઇતો ચિતો ચ ઉટ્ઠાય હત્થેહિ ચ પાદેહિ ચ પોથેત્વા ભૂમિયં પાતેસું. ઉત્તરા વારેન્તીપિ વારેતું નાસક્ખિ. અથસ્સા ઉપરિ ઠિતા સબ્બા દાસિયો પટિબાહિત્વા ''કિસ્સ તે એવરૂપં ભારિયં કત''ન્તિ સિરિમં ઓવદિત્વા ઉણ્હોદકેન ન્હાપેત્વા સતપાકતેલેન અબ્ભઞ્જિ. તસ્મિં ખણે સા અત્તનો બાહિરકિત્થિભાવં ઞત્વા ચિન્તેસિ – ''મયા ભારિયં કમ્મં કતં સામિકસ્સ હસનમત્તકારણા ઇમિસ્સા ઉપરિ પક્કુથિતં સપ્પિં આસિઞ્ચન્તિયા, અયં 'ગણ્હથ ન'ન્તિ દાસિયો ન આણાપેસિ. મં વિહેઠનકાલેપિ સબ્બદાસિયો પટિબાહિત્વા મય્હં કત્તબ્બમેવ અકાસિ. સચાહં ઇમં ન ખમાપેસ્સામિ, મુદ્ધા મે સત્તધા ફલેય્યા''તિ તસ્સા પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા, ''અય્યે, ખમાહિ મે''તિ આહ. અહં સપિતિકા ધીતા, પિતરિ ખમન્તે ખમામીતિ. હોતુ, અય્યે, પિતરં તે પુણ્ણસેટ્ઠિં ખમાપેસ્સામીતિ. પુણ્ણો મમ વટ્ટજનકપિતા, વિવટ્ટજનકે પિતરિ ખમન્તે પનાહં ખમિસ્સામીતિ. કો પન તે વિવટ્ટજનકપિતાતિ? સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ. મય્હં તેન સદ્ધિં વિસ્સાસો નત્થીતિ. અહં કરિસ્સામિ, સત્થા સ્વે ભિક્ખુસઙ્ઘં આદાય ઇધાગમિસ્સતિ, ત્વં યથાલદ્ધં સક્કારં ગહેત્વા ઇધેવ આગન્ત્વા તં ખમાપેહીતિ. સા ''સાધુ, અય્યે''તિ ઉટ્ઠાય અત્તનો ગેહં ગન્ત્વા પઞ્ચસતા પરિવારિત્થિયો આણાપેત્વા નાનાવિધાનિ ખાદનીયાનિ ચેવ સૂપેય્યાનિ ચ સમ્પાદેત્વા પુનદિવસે તં સક્કારં આદાય ઉત્તરાય ગેહં આગન્ત્વા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પત્તે પતિટ્ઠાપેતું અવિસહન્તી અટ્ઠાસિ. તં સબ્બં ગહેત્વા ઉત્તરાવ સંવિદહિ. સિરિમાપિ ભત્તકિચ્ચાવસાને સદ્ધિં પરિવારેન સત્થુ પાદમૂલે નિપજ્જિ.

અથ નં સત્થા પુચ્છિ – ''કો તે અપરાધો''તિ? ભન્તે, મયા હિય્યો ઇદં નામ કતં, અથ મે સહાયિકા મં વિહેઠયમાના દાસિયો નિવારેત્વા મય્હં ઉપકારમેવ અકાસિ. સાહં ઇમિસ્સા ગુણં જાનિત્વા ઇમં ખમાપેસિં, અથ મં એસા ''તુમ્હેસુ ખમન્તેસુ ખમિસ્સામી''તિ આહ. ''એવં કિર ઉત્તરે''તિ? ''આમ, ભન્તે, સીસે મે સહાયિકાય પક્કુથિતસપ્પિ આસિત્ત''ન્તિ. અથ ''તયા કિં ચિન્તિત''ન્તિ? ''ચક્કવાળં અતિસમ્બાધં, બ્રહ્મલોકો અતિનીચકો, મમ સહાયિકાય ગુણોવ મહન્તો. અહઞ્હિ એતં નિસ્સાય દાનઞ્ચ દાતું ધમ્મઞ્ચ સોતું અલત્થં, સચે મે ઇમિસ્સા ઉપરિ કોપો અત્થિ, ઇદં મં દહતુ. નો ચે, મા દહતૂ''તિ એવં ચિન્તેત્વા ઇમં મેત્તાય ફરિં, ભન્તેતિ. સત્થા ''સાધુ સાધુ,

ઉત્તરે, એવં કોધં જિનિતું વદ્દતિ. કોધો હિ નામ અક્કોધેન, અક્કોસકપરિભાસકો અનક્કોસન્તેન અપરિભાસન્તેન, થદ્ધમચ્છરી અત્તનો સન્તકસ્સ દાનેન, મુસાવાદી સચ્ચવચનેન જિનિતબ્બો''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૨૩.''અક્કોધેન જિને કોધં, અસાધું સાધુના જિને;
જિને કદરિયં દાનેન, સચ્ચેનાલિકવાદિન''ન્તિ.

તત્થ **અક્કોધેના**તિ કોધનો હિ પુગ્ગલો અક્કોધેન હુત્વા જિનિતબ્બો. **અસાધુ**ન્તિ અભદ્દકો ભદ્દકેન હુત્વા જિનિતબ્બો. **કદરિય**ન્તિ થદ્ધમચ્છરી અત્તનો સન્તકસ્સ ચાગચિત્તેન જિનિતબ્બો. અલિકવાદી સચ્ચવચનેન જિનિતબ્બો. તસ્મા એવમાહ – ''અક્કોધેન જિને કોધં…પે॰… સચ્ચેનાલિકવાદિન''ન્તિ.

દેસનાવસાને સિરિમા સદ્ધિં પઞ્ચસતાહિ ઇત્થીહિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહીતિ.

ઉત્તરાઉપાસિકાવત્થુ તતિયં.

૪. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરપઞ્હવત્થુ

સચ્ચં ભણેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ પઞ્હં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે થેરો દેવચારિકં ગન્ત્વા મહેસક્ખાય દેવતાય વિમાનદ્વારે ઠત્વા તં અત્તનો સન્તિકં આગન્ત્વા વન્દિત્વા ઠિતં એવમાહ – ''દેવતે મહતી તે સમ્પત્તિ, કિં કમ્મં કત્વા ઇમં અલત્થા''તિ? ''મા મં, ભન્તે, પુચ્છથા''તિ. દેવતા કિર અત્તનો પરિત્તકમ્મેન લજ્જમાના એવં વદતિ. સા પન થેરેન ''કથેહિયેવા''તિ વુચ્ચમાના આહ – ''ભન્તે, મયા નેવ દાનં દિન્નં, ન પૂજા કતા, ન ધમ્મો સુતો, કેવલં સચ્ચમત્તં રક્ખિત''ન્તિ. થેરો અઞ્ઞાનિ વિમાનદ્વારાનિ ગન્ત્વા આગતાગતા અપરાપિ દેવધીતરો પુચ્છિ. તાસુપિ તથેવ નિગુહિત્વા થેરં પટિબાહિતું અસક્કોન્તીસુ એકા તાવ આહ – ''ભન્તે, મયા નેવ દાનાદીસુ કતં નામ અત્થિ, અહં પન કસ્સપબુદ્ધકાલે પરસ્સ દાસી અહોસિં, તસ્સા મે સામિકો અતિવિય ચણ્ડો ફરુસો, ગહિતગ્ગહિતેનેવ કટ્ઠેન વા કલિઙ્ગરેન વા સીસં ભિન્દતિ. સાહં ઉપ્પન્ને કોપે 'એસ તવ સામિકો લક્ખણાહતં વા કાતું નાસાદીનિ વા છિન્દિતું ઇસ્સરો, મા કુજ્ઝી'તિ અત્તાનમેવ પરિભાસેત્વા કોપં નામ ન અકાસિં, તેન મે અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા''તિ. અપરા આહ – ''અહં, ભન્તે, ઉચ્છુખેત્તં રક્ખમાના એકસ્સ ભિક્ખુનો ઉચ્છુયટ્ઠિં અદાસિં''. અપરા એકં તિમ્બરુસકં અદાસિં. અપરા એકં એળાલુકં અદાસિં. અપરા એકં ફારુસકં અદાસિં. અપરા એકં મૂલમુટ્ઠિં. અપરા ''નિમ્બમુટ્ઠિ''ન્તિઆદિના નયેન અત્તના અત્તના કતં પરિત્તદાનં આરોચેત્વા ''ઇમિના ઇમિના કારણેન અમ્હેહિ અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા''તિ આહંસુ.

થેરો તાહિ કતકમ્મં સુત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ''સક્કા નુ ખો, ભન્તે, સચ્ચકથનમત્તેન, કોપનિબ્બાપનમત્તેન, અતિપરિત્તકેન તિમ્બરુસકાદિદાનમત્તેન દિબ્બસમ્પત્તિં લદ્ધુ''ન્તિ. ''કસ્મા મં, મોગ્ગલ્લાન, પુચ્છસિ, નનુ તે દેવતાહિ અયં અત્થો કથિતો''તિ? ''આમ, ભન્તે, લબ્ભતિ મઞ્ઞે એત્તકેન દિબ્બસમ્પત્તી''તિ. અથ નં સત્થા ''મોગ્ગલ્લાન, સચ્ચમત્તં કથેત્વાપિ કોપમત્તં જહિત્વાપિ પરિત્તકં દાનં દત્વાપિ દેવલોકં ગચ્છતિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૨૪.''સચ્ચં ભણે ન કુજ્ઝેય્ય, દજ્જા અપ્પમ્પિ યાચિતો;

એતેહિ તીહિ ઠાનેહિ, ગચ્છે દેવાન સન્તિકે''તિ.

તત્થ **સચ્ચં ભણે**તિ સચ્ચં દીપેય્ય વોહરેય્ય, સચ્ચે પતિટ્ઠહેય્યાતિ અત્થો. **ન કુજ્ઝેય્યા**તિ પરસ્સ ન કુજ્ઝેય્ય . **યાચિતો**તિ યાચકા નામ સીલવન્તો પબ્બજિતા. તે હિ કિઞ્ચાપિ ''દેથા''તિ અયાચિત્વાવ ઘરદ્વારે તિટ્ઠન્તિ, અત્થતો પન યાચન્તિયેવ નામ. એવં સીલવન્તેહિ યાચિતો અપ્પસ્મિં દેય્યધમ્મે વિજ્જમાને અપ્પમત્તકમ્પિ દદેય્ય. **એતેહિ તીહી**તિ એતેસુ તીસુ એકેનાપિ કારણેન દેવલોકં ગચ્છેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરપઞ્હવત્થુ ચતુત્થં.

૫. બુદ્ધપિતુબ્રાહ્મણવત્થુ

અહિંસકા યેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાકેતં નિસ્સાય અઞ્જનવને વિહરન્તો ભિક્ખૂહિ પટ્ઠપઞ્હં આરબ્ભ કથેસિ.

ભગવતો કિર ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતસ્સ સાકેતં પિણ્ડાય પવિસનકાલે એકો સાકેતવાસી મહલ્લકબ્રાહ્મણો નગરતો નિક્ખમન્તો અન્તરઘરદ્વારે દસબલં દિસ્વા પાદેસુ નિપતિત્વા ગોપ્ફકેસુ દળ્હં ગહેત્વા, ''તાત, નનુ નામ પુત્તેહિ જિણ્ણકાલે માતાપિતરો પટિજગ્ગિતબ્બા, કસ્મા એત્તકં કાલં અમ્હાકં અત્તાનં ન દસ્સેસિ. મયા તાવ દિટ્ઠોસિ, માતરમ્પિ પસ્સિતું એહી''તિ સત્થારં ગહેત્વા અત્તનો ગેહં અગમાસિ. સત્થા તત્થ ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન. બ્રાહ્મણીપિ આગન્ત્વા સત્થુ પાદેસુ નિપતિત્વા, ''તાત, એત્તકં કાલં કુહિં ગતોસિ, નનુ નામ માતાપિતરો મહલ્લકકાલે ઉપટ્ઠાતબ્બા''તિ વત્વા પુત્તધીતરો ''એથ ભાતરં વન્દથા''તિ વન્દાપેસિ. તે ઉભોપિ તુટ્ઠમાનસા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિત્વા, ''ભન્તે, ઇધેવ નિબદ્ધં ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ વત્વા ''બુદ્ધા નામ એકટ્ઠાનેયેવ નિબદ્ધં ભિક્ખં ન ગણ્હન્તી''તિ વુત્તે, ''તેન હિ, ભન્તે, યે વો નિમન્તેતું આગચ્છન્તિ, તે અમ્હાકં સન્તિકં પહિણેય્યાથા''તિ આહંસુ. સત્થા તતો પટ્ઠાય નિમન્તેતું આગતે ''ગન્ત્વા બ્રાહ્મણસ્સ આરોચેય્યાથા''તિ પેસેસિ. તે ગન્ત્વા ''મયં સ્વાતનાય સત્થારં નિમન્તેમા''તિ બ્રાહ્મણં વદન્તિ. બ્રાહ્મણો પુનદિવસે અત્તનો ગેહતો ભત્તભાજનસૂપેય્યભાજનાનિ આદાય સત્થુ નિસીદનટ્ઠાનં ગચ્છતિ. અઞ્ઞત્ર પન નિમન્તને અસતિ સત્થા બ્રાહ્મણસ્સેવ ગેહે ભત્તકિચ્ચં કરોતિ. તે ઉભોપિ અત્તનો દેય્યધમ્મં નિચ્ચકાલં તથાગતસ્સ દેન્તા ધમ્મકથં સુણન્તા અનાગામિફલં પાપુણિંસુ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, બ્રાહ્મણો 'તથાગતસ્સ સુદ્ધોદનો પિતા, મહામાયા માતા'તિ જાનાતિ, જાનન્તોવ સદ્ધિં બ્રાહ્મણિયા તથાગતં 'અમ્હાકં પુત્તો'તિ વદતિ, સત્થાપિ તથેવ અધિવાસેતિ. કિં નુ ખો કારણ''ન્તિ? સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, ઉભોપિ તે અત્તનો પુત્તમેવ પુત્તોતિ વદન્તી''તિ વત્વા અતીતં આહરિ.

અતીતે, ભિક્ખવે, અયં બ્રાહ્મણો નિરન્તરં પઞ્ચ જાતિસતાનિ મય્હં પિતા અહોસિ, પઞ્ચ જાતિસતાનિ ચૂળપિતા, પઞ્ચ જાતિસતાનિ મહાપિતા. સાપિ મે બ્રાહ્મણી નિરન્તરમેવ પઞ્ચ જાતિસતાનિ માતા અહોસિ, પઞ્ચ જાતિસતાનિ

ચૂળમાતા, પઞ્ચ જાતિસતાનિ મહામાતા. એવાહં દિયડ્ઢજાતિસહસ્સં બ્રાહ્મણસ્સ હત્થે સંવડ્ઢો, દિયડ્ઢજાતિસહસ્સં બ્રાહ્મણિયા હત્થેતિ તીણિ જાતિસહસ્સાનિ તેસં પુત્તભાવં દસ્સેત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

''યસ્મિં મનો નિવિસતિ, ચિત્તઞ્ચાપિ પસીદતિ;
અદિટ્ઠપુબ્બકે પોસે, કામં તસ્મિમ્પિ વિસ્સસે. (જા॰ ૧.૧.૬૮);

''પુબ્બેવ સન્નિવાસેન, પચ્ચુપ્પન્નહિતેન વા;
એવં તં જાયતે પેમં, ઉપ્પલંવ યથોદકે''તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૭૪);

સત્થા તેમાસમેવ તં કુલં નિસ્સાય વિહાસિ. તે ઉભોપિ અરહત્તં સચ્છિકત્વા પરિનિબ્બાયિંસુ. અથ નેસં મહાસક્કારં કત્વા ઉભોપિ એકકૂટાગારમેવ આરોપેત્વા નીહરિંસુ. સત્થાપિ પઞ્ચસતભિક્ખુપરિવારો તેહિ સદ્ધિંયેવ આળાહનં અગમાસિ. ''બુદ્ધાનં કિર માતાપિતરો''તિ મહાજનો નિક્ખમિ. સત્થાપિ આળાહનસમીપે એકં સાલં પવિસિત્વા અટ્ઠાસિ. મનુસ્સા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તે ઠત્વા, ''ભન્તે, 'માતાપિતરો વો કાલકતા'તિ મા ચિન્તયિત્થા''તિ સત્થારા સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તિ. સત્થા તે ''મા એવં અવચુત્થા''તિ અપ્પટિક્ખિપિત્વા પરિસાય આસયં ઓલોકેત્વા તઙ્ખણાનુરૂપં ધમ્મં દેસેન્તો –

''અપ્પં વત જીવિતં ઇદં,
ઓરં વસ્સસતાપિ મિય્યતિ;
યો ચેપિ અતિચ્ચ જીવતિ,
અથ સો જરસાપિ મિય્યતી''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૮૧૦; મહાનિ॰ ૩૯) –

ઇદં **જરાસુત્તં** કથેસિ. દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. ભિક્ખૂ બ્રાહ્મણસ્સ ચ બ્રાહ્મણિયા ચ પરિનિબ્બુતભાવં અજાનન્તા, ''ભન્તે, તેસં કો અભિસમ્પરાયો''તિ પુચ્છિંસુ. સત્થા, ''ભિક્ખવે, એવરૂપાનં અસેખમુનીનં અભિસમ્પરાયો નામ નત્થિ. એવરૂપા હિ અચ્ચુતં અમતં મહાનિબ્બાનમેવ પાપુણન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૨૫.''અહિંસકા યે મુનયો, નિચ્ચં કાયેન સંવુતા;
તે યન્તિ અચ્ચુતં ઠાનં, યત્થ ગન્ત્વા ન સોચરે''તિ.

તત્થ **મુનયો**તિ મોનેય્યપટિપદાય મગ્ગફલપત્તા અસેખમુનયો. **કાયેના**તિ દેસનામત્તમેવેતં, તીહિપિ દ્વારેહિ સુસંવુતાતિ અત્થો. **અચ્ચુત**ન્તિ સસ્સતં. **ઠાન**ન્તિ અકુપ્પટ્ઠાનં ધુવટ્ઠાનં. **યત્થા**તિ યસ્મિં નિબ્બાને ગન્ત્વા ન સોચરે ન સોચન્તિ ન વિહઞ્ઞન્તિ, તં ઠાનં ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

બુદ્ધપિતુબ્રાહ્મણવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પુણ્ણદાસીવત્થુ

સદા જાગરમાનાનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ગિજ્ઝકૂટે વિહરન્તો પુણ્ણં નામ રાજગહસેટ્ઠિનો દાસિં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સા કિર એકદિવસં કોટ્ટનત્થાય બહુવીહિં અદંસુ. સા રત્તિમ્પિ દીપં જાલેત્વા વીહિં કોટ્ટેન્તી વિસ્સમનત્થાય સેદતિન્તેન ગત્તેન બહિવાતે અટ્ઠાસિ. તસ્મિં સમયે દબ્બો મલ્લપુત્તો ભિક્ખૂનં સેનાસનપઞ્ઞાપકો અહોસિ. સો ધમ્મસ્સવનં સુત્વા અત્તનો અત્તનો સેનાસનં ગચ્છન્તાનં ભિક્ખૂનં અઙ્ગુલિં જાલેત્વા પુરતો પુરતો મગ્ગદેસનત્થાય ગચ્છન્તો ભિક્ખૂનં આલોકં નિમ્મિનિ. પુણ્ણા તેનાલોકેન પબ્બતે વિચરન્તે ભિક્ખૂ દિસ્વા "અહં તાવ અત્તનો દુક્ખેન ઉપદ્દુતા ઇમાયપિ વેલાય નિદ્દં ન ઉપેમિ, ભદ્દન્તા કિં કારણા ન નિદ્દાયન્તી"તિ ચિન્તેત્વા "અદ્ધા કસ્સચિ ભિક્ખુનો અફાસુકં વા ભવિસ્સતિ, દીઘજાતિકેન વા ઉપદ્દવો ભવિસ્સતી"તિ સઞ્ઞં કત્વા પાતોવ કુણ્ડકં આદાય ઉદકેન તેમેત્વા હત્થતલે પૂવં કત્વા અઙ્ગારેસુ પચિત્વા ઉચ્છઙ્ગે કત્વા તિત્થમગ્ગે ખાદિસ્સામીતિ ઘટં આદાય તિત્થાભિમુખી પાયાસિ. સત્થાપિ ગામં પિણ્ડાય પવિસિતું તમેવ મગ્ગં પટિપજ્જિ.

સા સત્થારં દિસ્વા ચિન્તેસિ – "અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ સત્થરિ દિટ્ઠેપિ મમ દેય્યધમ્મો ન હોતિ, દેય્યધમ્મે સતિ સત્થારં ન પસ્સામિ, ઇદાનિ મે દેય્યધમ્મો ચ અત્થિ, સત્થા ચ સમ્મુખીભૂતો. સચે લૂખં વા પણીતં વાતિ અચિન્તેત્વા ગણ્હેય્ય, દદેય્યાહં ઇમં પૂવ"ન્તિ ઘટં એકમન્તે નિક્ખિપિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા, "ભન્તે , ઇમં લૂખં દાનં પટિગ્ગણ્હન્તા મમ સઙ્ગહં કરોથા"તિ આહ. સત્થા આનન્દત્થેરં ઓલોકેત્વા તેન નીહરિત્વા દિન્નં મહારાજદત્તિયં પત્તં ઉપનામેત્વા પૂવં ગણ્હિ. પુણ્ણાપિ તં સત્થુ પત્તે પતિટ્ઠપેત્વાવ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, "ભન્તે, તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મોયેવ મે સમિજ્ઝતૂ"તિ આહ. સત્થા "એવં હોતૂ"તિ ઠિતકોવ અનુમોદનં અકાસિ.

પુણ્ણાપિ ચિન્તેસિ – "કિઞ્ચાપિ મે સત્થા સઙ્ગહં કરોન્તો પૂવં ગણ્હિ, ન પનિદં ખાદિસ્સતિ. અદ્ધા પુરતો કાકસ્સ વા સુનખસ્સ વા દત્વા રઞ્ઞો વા રાજપુત્તસ્સ વા ગેહં ગન્ત્વા પણીતભોજનં ભુઞ્જિસ્સતી"તિ. સત્થાપિ "કિં નુ ખો એસા ચિન્તેસી"તિ તસ્સા ચિત્તાચારં ઞત્વા આનન્દત્થેરં ઓલોકેત્વા નિસીદનાકારં દસ્સેસિ. થેરો ચીવરં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. સત્થા બહિનગરેયેવ નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચં અકાસિ. દેવતા સકલચક્કવાળગબ્ભે દેવમનુસ્સાનં ઉપકપ્પનકં ઓજં મધુપટલં વિય પીળેત્વા તત્થ પક્ખિપિંસુ. પુણ્ણા ચ ઓલોકેન્તી અટ્ઠાસિ. ભત્તકિચ્ચાવસાને થેરો ઉદકં અદાસિ. સત્થા કતભત્તકિચ્ચો પુણ્ણં આમન્તેત્વા "કસ્મા ત્વં પુણ્ણે મમ સાવકે પરિભવસી"તિ આહ. ન પરિભવામિ, ભન્તેતિ. અથ તયા મમ સાવકે ઓલોકેત્વા કિં કથિતન્તિ? "અહં તાવ ઇમિના દુક્ખુપદ્દવેન નિદ્દં ન ઉપેમિ, ભદ્દન્તા કિમત્થં નિદ્દં ન ઉપેન્તિ, અદ્ધા કસ્સચિ અફાસુકં વા ભવિસ્સતિ, દીઘજાતિકેન વા ઉપદ્દવો ભવિસ્સતી"તિ એત્તકં મયા, ભન્તે, ચિન્તિતન્તિ. સત્થા તસ્સા વચનં સુત્વા "પુણ્ણે ત્વં ન તાવ દુક્ખુપદ્દવેન નિદ્દાયસિ, મમ સાવકા સદા જાગરિયમનુયુત્તતાય ન નિદ્દાયન્તી"તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૨૬."સદા જાગરમાનાનં, અહોરત્તાનુસિક્ખિનં;
નિબ્બાનં અધિમુત્તાનં, અત્થં ગચ્છન્તિ આસવા"તિ.

તત્થ **અહોરત્તાનુસિક્ખિન**ન્તિ દિવા ચ રત્તિઞ્ચ તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખમાનાનં. **નિબ્બાનં અધિમુત્તાન**ન્તિ નિબ્બાનજ્ઝાસયાનં. **અત્થં ગચ્છન્તી**તિ એવરૂપાનં સબ્બેપિ આસવા અત્થં વિનાસં નત્થિભાવં ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને યથાઠિતા પુણ્ણા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સત્થા કુણ્ડકઅઙ્ગારપૂવેન ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં અગમાસિ. ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘દુક્કરં , આવુસો, સમ્માસમ્બુદ્ધેન કતં પુણ્ણાય દિન્નેન કુણ્ડકઅઙ્ગારપૂવેન ભત્તકિચ્ચં કરોન્તેના’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ મયા ઇમાય દિન્નકુણ્ડકં પરિભુત્તમેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિત્વા –

‘‘ભુત્વા તિણપરિઘાસં, ભુત્વા આચામકુણ્ડકં;
એતં તે ભોજનં આસિ, કસ્મા દાનિ ન ભુઞ્જસિ.

‘‘યત્થ પોસં ન જાનન્તિ, જાતિયા વિનયેન વા;
બહું તત્થ મહાબ્રહ્મે, અપિ આચામકુણ્ડકં.

‘‘ત્વઞ્ચ ખો મં પજાનાસિ, યાદિસાયં હયુત્તમો;
જાનન્તો જાનમાગમ્મ, ન તે ભક્ખામિ કુણ્ડક’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૩.૧૦-૧૨) –

ઇમં **કુણ્ડકસિન્ધવપોતકજાતકં** વિત્થારેત્વા કથેસિ.

પુણ્ણદાસીવત્થુ છટ્ઠં.

૭. અતુલઉપાસકવત્થુ

પોરાણમેતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અતુલં નામ ઉપાસકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો હિ સાવત્થિવાસી ઉપાસકો પઞ્ચસતઉપાસકપરિવારો એકદિવસં તે ઉપાસકે આદાય ધમ્મસ્સવનત્થાય વિહારં ગન્ત્વા રેવતત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સોતુકામો હુત્વા રેવતત્થેરં વન્દિત્વા નિસીદિ. સો પનાયસ્મા પટિસલ્લાનારામો સીહો વિય એકચારો, તસ્મા તેન સદ્ધિં ન કિઞ્ચિ કથેસિ. સો ‘‘અયં થેરો ન કિઞ્ચિ કથેસી’’તિ કુદ્ધો ઉટ્ઠાય સારિપુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એકમન્તં ઠિતો થેરેન ‘‘કેનત્થેન આગતત્થા’’તિ વુત્તે ‘‘અહં, ભન્તે, ઇમે ઉપાસકે આદાય ધમ્મસ્સવનત્થાય રેવતત્થેરં ઉપસઙ્કમિં, તસ્સ મે થેરો ન કિઞ્ચિ કથેસિ, સ્વાહં તસ્સ કુજ્ઝિત્વા ઇધાગતો, ધમ્મં મે કથેથા’’તિ આહ. અથ થેરો ‘‘તેન હિ ઉપાસકા નિસીદથા’’તિ વત્વા બહુકં કત્વા અભિધમ્મકથં કથેસિ. ઉપાસકોપિ ‘‘અભિધમ્મકથા નામ અતિસણ્હા, થેરો બહું અભિધમ્મમેવ કથેસિ, અમ્હાકં ઇમિના કો અત્થો’’તિ કુજ્ઝિત્વા પરિસં આદાય આનન્દત્થેરસ્સ સન્તિકં અગમાસિ.

થેરેનાપિ ‘‘કિં ઉપાસકા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભન્તે, મયં ધમ્મસ્સવનત્થાય રેવતત્થેરં ઉપસઙ્કમિમ્હા, તસ્સ સન્તિકે આલાપસલ્લાપમત્તમ્પિ અલભિત્વા કુદ્ધા સારિપુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકં અગમિમ્હા, સોપિ નો અતિસણ્હં બહું અભિધમ્મમેવ કથેસિ, ‘ઇમિના અમ્હાકં કો અત્થો’તિ એતસ્સાપિ કુજ્ઝિત્વા ઇધાગમિમ્હા, કથેહિ નો, ભન્તે, ધમ્મકથ’’ન્તિ. તેન હિ નિસીદિત્વા સુણાથાતિ થેરો તેસં સુવિઞ્ઞેય્યં કત્વા અપ્પકમેવ ધમ્મં કથેસિ. તે થેરસ્સપિ કુજ્ઝિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ, અથ ને સત્થા આહ – ‘‘કસ્મા ઉપાસકા આગતત્થા’’તિ? ‘‘ધમ્મસ્સવનાય, ભન્તે’’તિ. ‘‘સુતો પન વો ધમ્મો’’તિ? ‘‘ભન્તે, મયં આદિતો રેવતત્થેરં ઉપસઙ્કમિમ્હા, સો અમ્હેહિ સદ્ધિં ન કિઞ્ચિ કથેસિ, તસ્સ કુજ્ઝિત્વા સારિપુત્તત્થેરં ઉપસઙ્કમિમ્હા, તેન નો બહુ

અભિધમ્મો કથિતો, તં અસલ્લક્ખેત્વા કુજ્ઝિત્વા આનન્દત્થેરં ઉપસઙ્કમિમ્હા, તેન નો અપ્પમત્તકોવ ધમ્મો કથિતો, તસ્સપિ કુજ્ઝિત્વા ઇધાગતમ્હા''તિ.

સત્થા તસ્સ કથં સુત્વા, ''અતુલ, પોરાણતો પટ્ઠાય આચિણ્ણમેવેતં, તુણ્હીભૂતમ્પિ બહુકથમ્પિ મન્દકથમ્પિ ગરહન્તિયેવ. એકન્તં ગરહિતબ્બોયેવ વા હિ પસંસિતબ્બોયેવ વા નત્થિ . રાજાનોપિ એકચ્ચે નિન્દન્તિ, એકચ્ચે પસંસન્તિ. મહાપથવિમ્પિ ચન્દિમસૂરિયેપિ આકાસાદયોપિ ચતુપરિસમજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મં કથેન્તમ્પિ સમ્માસમ્બુદ્ધં એકચ્ચે ગરહન્તિ, એકચ્ચે પસંસન્તિ. અન્ધબાલાનઞ્હિ નિન્દા વા પસંસા વા અપ્પમાણા, પણ્ડિતેન પન મેધાવિના નિન્દિતો નિન્દિતો નામ, પસંસિતો ચ પસંસિતો નામ હોતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૨૭.''પોરાણમેતં અતુલ, નેતં અજ્જતનામિવ;
નિન્દન્તિ તુણ્હિમાસીનં, નિન્દન્તિ બહુભાણિનં;
મિતભાણિમ્પિ નિન્દન્તિ, નત્થિ લોકે અનિન્દિતો.

૨૨૮.''ન ચાહુ ન ચ ભવિસ્સતિ, ન ચેતરહિ વિજ્જતિ;
એકન્તં નિન્દિતો પોસો, એકન્તં વા પસંસિતો.

૨૨૯.''યં ચે વિઞ્ઞૂ પસંસન્તિ, અનુવિચ્ચ સુવે સુવે;
અચ્છિદ્દવુત્તિં મેધાવિં, પઞ્ઞાસીલસમાહિતં.

૨૩૦.''નિક્ખં જમ્બોનદસ્સેવ, કો તં નિન્દિતુમરહતિ;
દેવાપિ નં પસંસન્તિ, બ્રહ્મુનાપિ પસંસિતો''તિ.

તત્થ **પોરાણમેત**ન્તિ પુરાણકં એતં. **અતુલા**તિ તં ઉપાસકં નામેન આલપતિ. **નેતં અજ્જતનામિવા**તિ ઇદં નિન્દનં વા પસંસનં વા અજ્જતનં અધુના ઉપ્પન્નં વિય ન હોતિ. **તુણ્હિમાસીન**ન્તિ કિં એસો મૂગો વિય બધિરો વિય કિઞ્ચિ અજાનન્તો વિય તુણ્હી હુત્વા નિસિન્નોતિ નિન્દન્તિ. **બહુભાણિન**ન્તિ કિં એસ વાતાહતતાલપણ્ણં વિય તટતટાયતિ, ઇમસ્સ કથાપરિયન્તોયેવ નત્થીતિ નિન્દન્તિ. **મિતભાણિમ્પી**તિ કિં એસ સુવણ્ણહિરઞ્ઞં વિય અત્તનો વચનં મઞ્ઞમાનો એકં વા દ્વે વા વત્વા તુણ્હી અહોસીતિ નિન્દન્તિ. એવં સબ્બથાપિ ઇમસ્મિં લોકે અનિન્દિતો નામ નત્થીતિ અત્થો. **ન ચાહૂ**તિ અતીતેપિ નાહોસિ, અનાગતેપિ ન ભવિસ્સતિ.

યં ચે વિઞ્ઞૂતિ બાલાનં નિન્દા વા પસંસા વા અપ્પમાણા, યં પન પણ્ડિતા દિવસે દિવસે અનુવિચ્ચ નિન્દકારણં વા પસંસકારણં વા જાનિત્વા પસંસન્તિ, અચ્છિદ્દાય વા સિક્ખાય અચ્છિદ્દાય વા જીવિતવુત્તિયા સમન્નાગતત્તા અચ્છિદ્દવુત્તિં ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતત્તા મેધાવિં લોકિયલોકુત્તરપઞ્ઞાય ચેવ ચતુપારિસુદ્ધિસીલેન ચ સમન્નાગતત્તા પઞ્ઞાસીલસમાહિતં પસંસન્તિ, તં સુવણ્ણદોસવિરહિતં ઘટ્ટનમજ્જનક્ખમં જમ્બોનદનિક્ખં વિય કો નિન્દિતુમરહતીતિ અત્થો. **દેવાપી**તિ દેવતાપિ પણ્ડિતમનુસ્સાપિ તં ભિક્ખું ઉપટ્ઠાય થોમેન્તિ પસંસન્તિ. **બ્રહ્મુનાપી**તિ ન કેવલં દેવમનુસ્સેહિ, દસસહસ્સચક્કવાળે મહાબ્રહ્મુનાપિ એસ પસંસિતોયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ ઉપાસકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

અતુલઉપાસકવત્થુ સત્તમં.

૮. છબ્બગ્ગિયવત્થુ

કાયપ્પકોપન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો છબ્બગ્ગિયે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ સત્થા વેળુવને વિહરન્તો તેસં છબ્બગ્ગિયાનં ઉભોહિ હત્થેહિ યટ્ઠિયો ગહેત્વા કટ્ઠપાદુકા આરુય્હ પિટ્ઠિપાસાણે ચઙ્કમન્તાનં ખટખટાતિસદ્દં સુત્વા, ‘‘આનન્દ, કિં સદ્દો નામેસો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘છબ્બગ્ગિયાનં પાદુકા આરુય્હ ચઙ્કમન્તાનં ખટખટસદ્દો’’તિ સુત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞાપેત્વા ‘‘ભિક્ખુના નામ કાયાદીનિ રક્ખિતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૩૧.‘‘કાયપ્પકોપં રક્ખેય્ય, કાયેન સંવુતો સિયા;
કાયદુચ્ચરિતં હિત્વા, કાયેન સુચરિતં ચરે.

૨૩૨.‘‘વચીપકોપં રક્ખેય્ય, વાચાય સંવુતો સિયા;
વચીદુચ્ચરિતં હિત્વા, વાચાય સુચરિતં ચરે.

૨૩૩.‘‘મનોપકોપં રક્ખેય્ય, મનસા સંવુતો સિયા;
મનોદુચ્ચરિતં હિત્વા, મનસા સુચરિતં ચરે.

૨૩૪.‘‘કાયેન સંવુતા ધીરા, અથો વાચાય સંવુતા;
મનસા સંવુતા ધીરા, તે વે સુપરિસંવુતા’’તિ.

તત્થ **કાયપ્પકોપન્તિ** તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં રક્ખેય્ય. **કાયેન સંવુતો**તિ કાયદ્વારે દુચ્ચરિતપવેસનં નિવારેત્વા સંવુતો પિહિતદ્વારો સિયા. યસ્મા પન કાયદુચ્ચરિતં હિત્વા કાયસુચરિતં ચરન્તો ઉભયમ્પેતં કરોતિ, તસ્મા **કાયદુચ્ચરિતં હિત્વા, કાયેન સુચરિતં ચરે**તિ વુત્તં. અનન્તરગાથાસુપિ એસેવ નયો. **કાયેન સંવુતા ધીરા**તિ યે પણ્ડિતા પાણાતિપાતાદીનિ અકરોન્તા કાયેન, મુસાવાદાદીનિ અકરોન્તા વાચાય, અભિજ્ઝાદીનિ અસમુટ્ઠપેન્તા મનસા સંવુતા, તે ઇધ લોકસ્મિં સુસંવુતા સુરક્ખિતા સુગોપિતા સુપિહિતદ્વારાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

છબ્બગ્ગિયવત્થુ અટ્ઠમં.

કોધવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તરસમો વગ્ગો.

૧૮. મલવગ્ગો

૧. ગોઘાતકપુત્તવત્થુ

પણ્ડુપલાસોવ દાનિસીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં ગોઘાતકપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો ગોઘાતકો ગાવો વધિત્વા વરમંસાનિ ગહેત્વા પચાપેત્વા પુત્તદારેહિ સદ્ધિં નિસીદિત્વા મંસઞ્ચ ખાદતિ, મૂલેન ચ વિક્કિણિત્વા જીવિકં કપ્પેસિ. સો એવં પઞ્ચપણ્ણાસ વસ્સાનિ ગોઘાતકકમ્મં કરોન્તો ધુરવિહારે વિહરન્તસ્સ સત્થુ એકદિવસમ્પિ કટચ્છુમત્તમ્પિ યાગું વા ભત્તં વા ન અદાસિ. સો ચ વિના મંસેન ભત્તં ન ભુઞ્જતિ. સો એકદિવસં દિવસભાગે મંસં વિક્કિણિત્વા અત્તનો અત્થાય પચિતું એકં મંસખણ્ડં ભરિયાય દત્વા ન્હાયિતું અગમાસિ. અથસ્સ સહાયકો ગેહં ગન્ત્વા ભરિયં આહ – ‘‘થોકં મે વિક્કિણિયમંસં દેહિ, ગેહં મે પાહુનકો આગતો’’તિ. નત્થિ વિક્કિણિયમંસં, સહાયકો તે મંસં વિક્કિણિત્વા ઇદાનિ ન્હાયિતું ગતોતિ. મા એવં કરિ, સચે મંસખણ્ડં અત્થિ, દેહીતિ. સહાયકસ્સ તે નિક્ખિત્તમંસં ઠપેત્વા અઞ્ઞં નત્થીતિ. સો ‘‘સહાયકસ્સ મે અત્થાય ઠપિતમંસતો અઞ્ઞં મંસં નત્થિ, સો ચ વિના મંસેન ન ભુઞ્જતિ, નાયં દસ્સતી’’તિ સામંયેવ તં મંસં ગહેત્વા પક્કામિ.

ગોઘાતકોપિ ન્હત્વા આગતો તાય અત્તનો પક્કપણ્ણેન સદ્ધિં વડ્ઢેત્વા ભત્તે ઉપનીતે આહ ‘‘કહં મંસ’’ન્તિ? ‘‘નત્થિ, સામી’’તિ. નનુ અહં પચ્ચનત્થાય મંસં દત્વા ગતોતિ. તવ સહાયકો આગન્ત્વા ‘‘પાહુનકો મે આગતો, વિક્કિણિયમંસં દેહી’’તિ વત્વા મયા ‘‘સહાયકસ્સ તે ઠપિતમંસતો અઞ્ઞં મંસં નત્થિ, સો ચ વિના મંસેન ન ભુઞ્જતી’’તિ વુત્તેપિ બલક્કારેન તં મંસં સામંયેવ ગહેત્વા ગતોતિ. અહં વિના મંસેન ભત્તં ન ભુઞ્જામિ, હરાહિ નન્તિ. કિં સક્કા કાતું, ભુઞ્જ, સામીતિ. સો ‘‘નાહં ભુઞ્જામી’’તિ તં ભત્તં હરાપેત્વા સત્થં આદાય પચ્છાગેહે ઠિતો ગોણો અત્થિ, તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા મુખે હત્થં પક્ખિપિત્વા જિવ્હં નીહરિત્વા સત્થેન મૂલે છિન્દિત્વા આદાય ગન્ત્વા અઙ્ગારેસુ પચાપેત્વા ભત્તમત્થકે ઠપેત્વા નિસિન્નો એકં ભત્તપિણ્ડં ભુઞ્જિત્વા એકં મંસખણ્ડં મુખે ઠપેસિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવસ્સ જિવ્હા છિજ્જિત્વા ભત્તપાતિયં પતિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવ કમ્મસરિક્ખકં વિપાકં લભિ. સોપિ ખો ગોણો વિય લોહિતધારાય મુખતો પગ્ઘરન્તિયા અન્તોગેહં પવિસિત્વા જણ્ણુકેહિ વિચરન્તો વિરવિ.

તસ્મિં સમયે ગોઘાતકસ્સ પુત્તો પિતરં ઓલોકેન્તો સમીપે ઠિતો હોતિ. અથ નં માતા આહ – ‘‘પસ્સ, પુત્ત, ઇમં ગોઘાતકં ગોણં વિય ગેહમજ્ઝે જણ્ણુકેહિ વિચરિત્વા વિરવન્તં, ઇદં દુક્ખં તવ મત્થકે પતિસ્સતિ, મમમ્પિ અનોલોકેત્વા અત્તનો સોત્થિં કરોન્તો પલાયસ્સૂ’’તિ. સો મરણભયતજ્જિતો માતરં વન્દિત્વા પલાયિ, પલાયિત્વા ચ પન તક્કસિલં અગમાસિ. ગોઘાતકોપિ ગોણો વિય ગેહમજ્ઝે વિરવન્તો વિચરિત્વા કાલકતો અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિ. ગોણોપિ કાલમકાસિ. ગોઘાતકપુત્તોપિ તક્કસિલં ગન્ત્વા સુવણ્ણકારકમ્મં ઉગ્ગણ્હિ. અથસ્સાચરિયો ગામં ગચ્છન્તો ‘‘એવરૂપં નામ અલઙ્કારં કરેય્યાસી’’તિ વત્વા પક્કામિ. સોપિ તથારૂપં અલઙ્કારં અકાસિ. અથસ્સાચરિયો આગન્ત્વા અલઙ્કારં દિસ્વા ‘‘અયં યત્થ કત્થચિ ગન્ત્વા જીવિતું સમત્થો’’તિ વયપ્પત્તં અત્તનો ધીતરં અદાસિ. સો પુત્તધીતાહિ વડ્ઢિ.

અથસ્સ પુત્તા વયપ્પત્તા સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા અપરભાગે સાવત્થિયં ગન્ત્વા તત્થ ઘરાવાસં સણ્ઠપેત્વા વસન્તા સદ્ધા પસન્ના અહેસું. પિતાપિ નેસં તક્કસિલાયં કિઞ્ચિ કુસલં અકત્વાવ જરં પાપુણિ. અથસ્સ પુત્તા ‘‘પિતા નો

મહલ્લકો’’તિ અત્તનો સન્તિકં પક્કોસાપેત્વા ‘‘પિતુ અત્થાય દાનં દસ્સામા’’તિ બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તયિંસુ. તે પુનદિવસે અન્તોગેહે બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા સક્કચ્ચં પરિવિસિત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને સત્થારં આહંસુ – ‘‘ભન્તે, અમ્હેહિ ઇદં પિતુ જીવભત્તં દિન્નં, પિતુ નો અનુમોદનં કરોથા’’તિ. સત્થા તં આમન્તેત્વા, ‘‘ઉપાસક, ત્વં મહલ્લકો પરિપક્કસરીરો પણ્ડુપલાસસદિસો, તવ પરલોકગમનાય કુસલપાથેય્યં નત્થિ, અત્તનો પતિટ્ઠં કરોહિ, પણ્ડિતો ભવ, મા બાલો’’તિ અનુમોદનં કરોન્તો ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૩૫.‘‘પણ્ડુપલાસોવ દાનિસિ,
યમપુરિસાપિ ચ તે ઉપટ્ઠિતા;
ઉય્યોગમુખે ચ તિટ્ઠસિ,
પાથેય્યમ્પિ ચ તે ન વિજ્જતિ.

૨૩૬.‘‘સો કરોહિ દીપમત્તનો,
ખિપ્પં વાયમ પણ્ડિતો ભવ;
નિદ્ધન્તમલો અનઙ્ગણો,
દિબ્બં અરિયભૂમિં ઉપેહિસી’’તિ.

તત્થ **પણ્ડુપલાસોવ દાનિસી**તિ, ઉપાસક, ત્વં ઇદાનિ છિજ્જિત્વા ભૂમિયં પતિતપણ્ડુપલાસો વિય અહોસિ. **યમપુરિસા**તિ યમદૂતા વુચ્ચન્તિ, ઇદં પન મરણમેવ સન્ધાય વુત્તં, મરણં તે પચ્ચુપટ્ઠિતન્તિ અત્થો. **ઉય્યોગમુખે**તિ પરિહાનિમુખે, અવુડ્ઢિમુખે ચ ઠિતોસીતિ અત્થો. **પાથેય્ય**ન્તિ ગમિકસ્સ તણ્ડુલાદિપાથેય્યં વિય પરલોકં ગચ્છન્તસ્સ તવ કુસલપાથેય્યમ્પિ નત્થીતિ અત્થો. **સો કરોહી**તિ સો ત્વં સમુદ્દે નાવાય ભિન્નાય દીપસઙ્ખાતં પતિટ્ઠં વિય અત્તનો કુસલપતિટ્ઠં કરોહિ. કરોન્તો ચ ખિપ્પં વાયમ, સીઘં સીઘં વીરિયં આરભ, અત્તનો કુસલકમ્મપતિટ્ઠકરણેન પણ્ડિતો ભવ. યો હિ મરણમુખં અપ્પત્વા કાતું સમત્થકાલેવ કુસલં કરોતિ, એસ પણ્ડિતો નામ, તાદિસો ભવ, મા અન્ધબાલોતિ અત્થો. **દિબ્બં અરિયભૂમિ**ન્તિ એવં વીરિયં કરોન્તો રાગાદીનં મલાનં નીહટતાય નિદ્ધન્તમલો અઙ્ગણાભાવેન અનઙ્ગણો નિક્કિલેસો હુત્વા પઞ્ચવિધં સુદ્ધાવાસભૂમિં પાપુણિસ્સસીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને ઉપાસકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

તે પુનદિવસત્થાયપિ સત્થારં નિમન્તેત્વા દાનં દત્વા કતભત્તકિચ્ચં સત્થારં અનુમોદનકાલે આહંસુ – ‘‘ભન્તે, ઇદમ્પિ અમ્હાકં પિતુ જીવભત્તમેવ, ઇમસ્સેવ અનુમોદનં કરોથા’’તિ. સત્થા તસ્સ અનુમોદનં કરોન્તો ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૨૩૭.‘‘ઉપનીતવયો ચ દાનિસિ,
સમ્પયાતોસિ યમસ્સ સન્તિકં;
વાસો તે નત્થિ અન્તરા,
પાથેય્યમ્પિ ચ તે ન વિજ્જતિ.

૨૩૮.‘‘સો કરોહિ દીપમત્તનો,
ખિપ્પં વાયમ પણ્ડિતો ભવ;

નિદ્ધન્તમલો અનઙ્ગણો,
ન પુન જાતિજરં ઉપેહિસી’’તિ.

તત્થ **ઉપનીતવયો**તિ ઉપાતિ નિપાતમત્તં, **નીતવયો**તિ વિગતવયો અતિક્કન્તવયો, ત્વઞ્ચસિ દાનિ તયો વયે અતિક્કમિત્વા મરણમુખે ઠિતોતિ અત્થો. **સમ્પયાતોસિ યમસ્સ સન્તિક**ન્તિ મરણમુખં ગન્તું સજ્જો હુત્વા ઠિતોસીતિ અત્થો. **વાસો તે નત્થિ અન્તરા**તિ યથા મગ્ગં ગચ્છન્તા તાનિ તાનિ કિચ્ચાનિ કરોન્તા અન્તરામગ્ગે વસન્તિ, ન એવં પરલોકં ગચ્છન્તા. ન હિ સક્કા પરલોકં ગચ્છન્તેન ‘‘અધિવાસેથ કતિપાહં, દાનં તાવ દેમિ, ધમ્મં તાવ સુણામી’’તિઆદીનિ વત્તું. ઇતો પન ચવિત્વા પરલોકે નિબ્બત્તોવ હોતિ. ઇમમત્થં સન્ધાયેતં વુત્તં. **પાથેય્ય**ન્તિ ઇદં કિઞ્ચાપિ હેટ્ઠા વુત્તમેવ, ઉપાસકસ્સ પન પુનપ્પુનં દળ્હીકરણત્થં ઇધાપિ સત્થારા કથિતં. **જાતિજર**ન્તિ એત્થ બ્યાધિમરણાનિપિ ગહિતાનેવ હોન્તિ. હેટ્ઠિમગાથાહિ ચ અનાગામિમગ્ગો કથિતો, ઇધ અરહત્તમગ્ગો કથિતો. એવં સન્તેપિ યથા નામ રઞ્ઞા અત્તનો મુખપમાણેન કબળં વડ્ઢેત્વા પુત્તસ્સ ઉપનીતે સો કુમારો અત્તનો મુખપમાણેનેવ ગણ્હાતિ, એવમેવ સત્થારા ઉપરિમગ્ગવસેન ધમ્મે દેસિતેપિ ઉપાસકો અત્તનો ઉપનિસ્સયવસેન હેટ્ઠા સોતાપત્તિફલં પત્વા ઇમિસ્સા અનુમોદનાય અવસાને અનાગામિફલં પત્તો. સેસપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ગોઘાતકપુત્તવત્થુ પઠમં.

૨. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ

અનુપુબ્બેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકદિવસં પાતોવ નિક્ખમિત્વા ભિક્ખૂનં ચીવરપારુપનટ્ઠાને ભિક્ખૂ ચીવરં પારુપન્તે ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. તં પન ઠાનં વિરૂળ્હતિણં હોતિ. અથેકસ્સ ભિક્ખુનો ચીવરં પારુપન્તસ્સ ચીવરકણ્ણો તિણેસુ પવટ્ટેન્તો ઉસ્સાવબિન્દૂહિ તેમિ. બ્રાહ્મણો ‘‘ઇમં ઠાનં અપ્પહરિતં કાતું વટ્ટતી’’તિ પુનદિવસે કુદ્દાલં આદાય ગન્ત્વા તં ઠાનં તચ્છેત્વા ખલમણ્ડલસદિસં અકાસિ. પુનદિવસેપિ તં ઠાનં આગન્ત્વા ભિક્ખૂસુ ચીવરં પારુપન્તેસુ એકસ્સ ચીવરકણ્ણં ભૂમિયં પતિત્વા પંસુમ્હિ પવટ્ટમાનં દિસ્વા ‘‘ઇધ વાલુકં ઓકિરિતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા વાલુકં આહરિત્વા ઓકિરિ.

અથેકદિવસં પુરેભત્તં ચણ્ડો આતપો અહોસિ, તદાપિ ભિક્ખૂનં ચીવરં પારુપન્તાનં ગત્તતો સેદે મુચ્ચન્તે દિસ્વા ‘‘ઇધ મયા મણ્ડપં કારેતું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા મણ્ડપં કારેસિ. પુનદિવસે પાતોવ વસ્સં વસ્સિ, વદ્દલિકં અહોસિ. તદાપિ બ્રાહ્મણો ભિક્ખૂ ઓલોકેન્તોવ ઠિતો તિન્તચીવરકે ભિક્ખૂ દિસ્વા ‘‘એત્થ મયા સાલં કારેતું વટ્ટતી’’તિ સાલં કારેત્વા ‘‘ઇદાનિ સાલમહં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા અન્તો ચ બહિ ચ ભિક્ખૂ નિસીદાપેત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને અનુમોદનત્થાય સત્થુ પત્તં ગહેત્વા, ‘‘ભન્તે, અહં ભિક્ખૂનં ચીવરપારુપનકાલે ઇમસ્મિં ઠાને ઓલોકેન્તો ઠિતો ઇદઞ્ચિદઞ્ચ દિસ્વા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કારેસિ’’ન્તિ આદિતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ. સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, પણ્ડિતા નામ ખણે ખણે થોકં કુસલં કરોન્તા અનુપુબ્બેન અત્તનો અકુસલમલં નીહરન્તિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૩૯.‘‘અનુપુબ્બેન મેધાવી, થોકં થોકં ખણે ખણે;

કમ્મારો રજતસ્સેવ, નિદ્ધમે મલમત્તનો''તિ.

તત્થ **અનુપુબ્બેના**તિ અનુપટિપાટિયા. **મેધાવી**તિ ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતો. **ખણે ખણે**તિ ઓકાસે ઓકાસે કુસલં કરોન્તો. **કમ્મારો રજતસ્સેવા**તિ યથા સુવણ્ણકારો એકવારમેવ સુવણ્ણં તાપેત્વા કોટ્ટેત્વા મલં નીહરિત્વા પિલન્ધનવિકતિં કાતું ન સક્કોતિ , પુનપ્પુનં તાપેન્તો કોટ્ટેન્તો પન મલં નીહરતિ, તતો અનેકવિધં પિલન્ધનવિકતિં કરોતિ, એવમેવ પુનપ્પુનં કુસલં કરોન્તો પણ્ડિતો અત્તનો રાગાદિમલં નિદ્ધમેય્ય, એવં નિદ્ધન્તમલો નિક્કિલેસોવ હોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠતિ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ દુતિયં.

૩. તિસ્સત્થેરવત્થુ

અયસાવ મલન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિસ્સત્થેરં નામ ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર સાવત્થિવાસી કુલપુત્તો પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો તિસ્સત્થેરોતિ પઞ્ઞાયિ. સો અપરભાગે જનપદવિહારે વસ્સૂપગતો અટ્ઠહત્થકં થૂલસાટકં લભિત્વા વુત્થવસ્સો પવારેત્વા તં આદાય ગન્ત્વા ભગિનિયા હત્થે ઠપેસિ. સા ''ન મે એસો સાટકો ભાતુ અનુચ્છવિકો''તિ તં તિખિણાય વાસિયા છિન્દિત્વા હીરહીરં કત્વા ઉદુક્ખલે કોટ્ટેત્વા પવિસેત્વા પોથેત્વા વટ્ટેત્વા સુખુમસુત્તં કન્તિત્વા સાટકં વાયાપેસિ. થેરોપિ સુત્તઞ્ચેવ સૂચિયો ચ સંવિદહિત્વા ચીવરકારકે દહરસામણેરે સન્નિપાતેત્વા ભગિનિયા સન્તિકં ગન્ત્વા ''તં મે સાટકં દેથ, ચીવરં કારેસ્સામી''તિ આહ. સા નવહત્થં સાટકં નીહરિત્વા કનિટ્ઠભાતિકસ્સ હત્થે ઠપેસિ. સો તં ગહેત્વા વિત્થારેત્વા ઓલોકેત્વા ''મમ સાટકો થૂલો અટ્ઠહત્થો, અયં સુખુમો નવહત્થો. નાયં મમ સાટકો, તુમ્હાકં એસ, ન મે ઇમિના અત્થો, તમેવ મે દેથા''તિ આહ. ''ભન્તે, તુમ્હાકમેવ એસો, ગણ્હથ ન''ન્તિ? સો નેવ ઇચ્છિ. અથસ્સ અત્તના કતકિચ્ચં સબ્બં આરોચેત્વા, ''ભન્તે, તુમ્હાકમેવેસ, ગણ્હથ ન''ન્તિ અદાસિ. સો તં આદાય વિહારં ગન્ત્વા ચીવરકમ્મં પટ્ઠપેસિ.

અથસ્સ ભગિની ચીવરકારાનં અત્થાય યાગુભત્તાદીનિ સમ્પાદેસિ. ચીવરસ્સ નિટ્ઠિતદિવસે પન અતિરેકસક્કારં કારેસિ. સો ચીવરં ઓલોકેત્વા તસ્મિં ઉપ્પન્નસિનેહો ''સ્વે દાનિ નં પારુપિસ્સામી''તિ સંહરિત્વા ચીવરવંસે ઠપેત્વા તં રત્તિં ભુત્તાહારં જિરાપેતું અસક્કોન્તો કાલં કત્વા તસ્મિંયેવ ચીવરે ઊકા હુત્વા નિબ્બત્તિ. ભગિનીપિસ્સ કાલકિરિયં સુત્વા ભિક્ખૂનં પાદેસુ પવત્તમાના રોદિ. ભિક્ખૂ તસ્સ સરીરકિચ્ચં કત્વા ગિલાનુપટ્ઠાકસ્સ અભાવેન સઙ્ઘસ્સેવ તં પાપુણાતિ. ''ભાજેસ્સામ ન''ન્તિ તં ચીવરં નીહરાપેસું. સા ઊકા ''ઇમે મમ સન્તકં વિલુમ્પન્તી''તિ વિરવન્તી ઇતો ચિતો ચ સન્ધાવિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ દિબ્બાય સોતધાતુયા તં સદ્દં સુત્વા, ''આનન્દ, તિસ્સસ્સ ચીવરં અભાજેત્વા સત્તાહં નિક્ખિપિતું વદેહી''તિ આહ. થેરો તથા કારેસિ. સાપિ સત્તમે દિવસે કાલં કત્વા તુસિતવિમાને નિબ્બત્તિ. સત્થા ''અટ્ઠમે દિવસે તિસ્સસ્સ ચીવરં ભાજેત્વા ગણ્હથા''તિ આણાપેસિ. ભિક્ખૂ તથા કરિંસુ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘કસ્મા નુ ખો સત્થા તિસ્સસ્સ ચીવરં સત્ત દિવસે ઠપાપેત્વા અટ્ઠમે દિવસે ગણ્હિતું અનુજાની’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, તિસ્સો અત્તનો ચીવરે ઊકા હુત્વા નિબ્બત્તો, તુમ્હેહિ તસ્મિં ભાજિયમાને ‘ઇમે મમ સન્તકં વિલુમ્પન્તી’તિ વિરવન્તી ઇતો ચિતો ચ ધાવિ. સા તુમ્હેહિ ચીવરે ગય્હમાને તુમ્હેસુ મનં પદુસ્સિત્વા નિરયે નિબ્બત્તેય્ય, તેન ચાહં ચીવરં નિક્ખિપાપેસિં. ઇદાનિ પન સા તુસિતવિમાને નિબ્બત્તા, તેન વો મયા ચીવરગહણં અનુઞ્ઞાત’’ન્તિ વત્વા પુન તેહિ ‘‘ભારિયા વત અયં, ભન્તે, તણ્હા નામા’’તિ વુત્તે ‘‘આમ, ભિક્ખવે, ઇમેસં સત્તાનં તણ્હા નામ ભારિયા. યથા અયતો મલં ઉટ્ઠહિત્વા અયમેવ ખાદતિ વિનાસેતિ અપરિભોગં કરોતિ, એવમેવાયં તણ્હા ઇમેસં સત્તાનં અબ્ભન્તરે ઉપ્પજ્જિત્વા તે સત્તે નિરયાદીસુ નિબ્બત્તાપેતિ, વિનાસં પાપેતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૪૦.‘‘અયસાવ મલં સમુટ્ઠિતં,
તતુટ્ઠાય તમેવ ખાદતિ;
એવં અતિધોનચારિનં,
સાનિ કમ્માનિ નયન્તિ દુગ્ગતિ’’ન્તિ.

તત્થ **અયસાવા**તિ અયતો સમુટ્ઠિતં. **તતુટ્ઠાયા**તિ તતો ઉટ્ઠાય. **અતિધોનચારિન**ન્તિ ધોના વુચ્ચતિ ચત્તારો પચ્ચયે ‘‘ઇદમત્થં એતે’’તિ પચ્ચવેક્ખિત્વા પરિભુઞ્જનપઞ્ઞા, તં અતિક્કમિત્વા ચરન્તો અતિધોનચારી નામ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા અયતો મલં સમુટ્ઠાય તતો સમુટ્ઠિતં તમેવ ખાદતિ, એવમેવં ચતુપચ્ચયે અપચ્ચવેક્ખિત્વા પરિભુઞ્જન્તં અતિધોનચારિનં સાનિ કમ્માનિ અત્તનિ ઠિતત્તા અત્તનો સન્તકાનેવ તાનિ કમ્માનિ દુગ્ગતિં નયન્તીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

તિસ્સત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. લાલુદાયિત્થેરવત્થુ

અસજ્ઝાયમલાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લાલુદાયિત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિર પઞ્ચકોટિમત્તા અરિયસાવકા વસન્તિ, દ્વે કોટિમત્તા પુથુજ્જના વસન્તિ. તેસુ અરિયસાવકા પુરેભત્તં દાનં દત્વા પચ્છાભત્તં સપ્પિતેલમધુફાણિતવત્થાદીનિ ગહેત્વા વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મકથં સુણન્તિ. ધમ્મં સુત્વા ગમનકાલે ચ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાનં ગુણકથં કથેન્તિ. ઉદાયિત્થેરો તેસં કથં સુત્વા ‘‘એતેસં તાવ ધમ્મં સુત્વા તુમ્હે એવં કથેથ, મમ ધમ્મકથં સુત્વા કિં નુ ખો ન કથેસ્સથા’’તિ વદતિ. મનુસ્સા તસ્સ કથં સુત્વા ‘‘અયં એકો ધમ્મકથિકો ભવિસ્સતિ, ઇમસ્સપિ અમ્હેહિ ધમ્મકથં સોતું વટ્ટતી’’તિ તે એકદિવસં થેરં યાચિત્વા, ‘‘ભન્તે, અજ્જ અમ્હાકં ધમ્મસ્સવનદિવસો’’તિ સઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હે અમ્હાકં દિવા ધમ્મકથં કથેય્યાથા’’તિ આહંસુ. સોપિ તેસં અધિવાસેસિ.

તેહિ ધમ્મસ્સવનવેલાય આગન્ત્વા, ‘‘ભન્તે, નો ધમ્મં કથેથા’’તિ વુત્તે લાલુદાયિત્થેરો આસને નિસીદિત્વા ચિત્તબીજનિં ગહેત્વા ચાલેન્તો એકમ્પિ ધમ્મપદં અદિસ્વા ‘‘અહં સરભઞ્ઞં ભણિસ્સામિ, અઞ્ઞો ધમ્મકથં કથેતૂ’’તિ વત્વા ઓતરિ. તે અઞ્ઞેન ધમ્મકથં કથાપેત્વા સરભાણત્થાય પુન તં આસનં આરોપયિંસુ. સો પુનપિ કિઞ્ચિ અદિસ્વા ‘‘અહં રત્તિં કથેસ્સામિ, અઞ્ઞો સરભઞ્ઞં ભણતૂ’’તિ વત્વા આસના ઓતરિ. તે અઞ્ઞેન સરભઞ્ઞં ભણાપેત્વા પુન રત્તિં થેરં આનયિંસુ. સો રત્તિમ્પિ કિઞ્ચિ અદિસ્વા ‘‘અહં પચ્ચૂસકાલે કથેસ્સામિ, રત્તિં અઞ્ઞો કથેતૂ’’તિ વત્વા ઓતરિ. તે અઞ્ઞેન રત્તિં કથાપેત્વા પુન પચ્ચૂસે તં આનયિંસુ. સો પુનપિ કિઞ્ચિ નાદ્દસ. મહાજનો લેડ્ડુદણ્ડાદીનિ ગહેત્વા, ‘‘અન્ધબાલ, ત્વં સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાનં વણ્ણે કથિયમાને એવઞ્ચેવઞ્ચ વદેસિ, ઇદાનિ કસ્મા ન કથેસી’’તિ સન્તજ્જેત્વા પલાયન્તં અનુબન્ધિ. સો પલાયન્તો એકિસ્સા વચ્ચકુટિયા પતિ.

મહાજનો કથં સમુટ્ઠાપેસિ – ‘‘અજ્જ લાલુદાયી સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાનં ગુણકથાય પવત્તમાનાય ઉસ્સૂયન્તો અત્તનો ધમ્મકથિકભાવં પકાસેત્વા મનુસ્સેહિ સક્કારં કત્વા ‘ધમ્મં સુણોમા’તિ વુત્તે ચતુક્ખત્તું આસને નિસીદિત્વા કથેતબ્બયુત્તકં કિઞ્ચિ અપસ્સન્તો ‘ત્વં અમ્હાકં અય્યેહિ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનત્થેરેહિ સદ્ધિં યુગગ્ગાહં ગણ્હાસી’તિ લેડ્ડુદણ્ડાદીનિ ગહેત્વા સન્તજ્જેત્વા પલાપિયમાનો વચ્ચકુટિયા પતિતો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ એસો ગૂથકૂપે નિમુગ્ગોયેવા’’તિ વત્વા અતીતં આહરિત્વા –

‘‘ચતુપ્પદો અહં સમ્મ, ત્વમ્પિ સમ્મ ચતુપ્પદો;
એહિ સમ્મ નિવત્તસ્સુ, કિં નુ ભીતો પલાયસિ.

‘‘અસુચિપૂતિલોમોસિ, દુગ્ગન્ધો વાસિ સૂકર;
સચે યુજ્ઝિતુકામોસિ, જયં સમ્મ દદામિ તે’’તિ. (જા॰ ૧.૨.૫-૬) –

ઇમં **જાતકં** વિત્થારેત્વા કથેસિ. તદા સીહો સારિપુત્તો અહોસિ, સૂકરો લાલુદાયીતિ. સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, લાલુદાયિના અપ્પમત્તકોવ ધમ્મો ઉગ્ગહિતો, સજ્ઝાયં પન નેવ અકાસિ, કિઞ્ચિ પરિયત્તિં ઉગ્ગહેત્વા તસ્સા અસજ્ઝાયકરણં મલમેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૪૧.‘‘અસજ્ઝાયમલા મન્તા, અનુટ્ઠાનમલા ઘરા;
મલં વણ્ણસ્સ કોસજ્જં, પમાદો રક્ખતો મલ’’ન્તિ.

તત્થ **અસજ્ઝાયમલા**તિ યાકાચિ પરિયત્તિ વા સિપ્પં વા યસ્મા અસજ્ઝાયન્તસ્સ અનનુયુઞ્જન્તસ્સ વિનસ્સતિ વા નિરન્તરં વા ન ઉપટ્ઠાતિ, તસ્મા ‘‘અસજ્ઝાયમલા મન્તા’’તિ વુત્તં. યસ્મા પન ઘરાવાસં વસન્તસ્સ ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય જિણ્ણપટિસઙ્ખરણાદીનિ અકરોન્તસ્સ ઘરં નામ વિનસ્સતિ, તસ્મા ‘‘**અનુટ્ઠાનમલા ઘરા**’’તિ વુત્તં. યસ્મા ગિહિસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા કોસજ્જવસેન સરીરપટિજગ્ગનં વા પરિક્ખારપટિજગ્ગનં વા અકરોન્તસ્સ કાયો દુબ્બણ્ણો હોતિ, તસ્મા ‘‘**મલં વણ્ણસ્સ કોસજ્જ**’’ન્તિ વુત્તં. યસ્મા ગાવો રક્ખન્તસ્સ પમાદવસેન નિદ્દાયન્તસ્સ વા કીળન્તસ્સ વા તા ગાવો અતિત્થપક્ખન્દનાદિના વા વાળમિગચોરાદિઉપદ્દવેન વા પરેસં સાલિખેત્તાદીનિ ઓતરિત્વા ખાદનવસેન વિનાસં આપજ્જન્તિ, સયમ્પિ દણ્ડં વા પરિભાસં વા પાપુણાતિ, પબ્બજિતં વા પન છ દ્વારાનિ અરક્ખન્તં પમાદવસેન કિલેસા ઓતરિત્વા સાસના ચાવેન્તિ, તસ્મા ‘‘**પમાદો રક્ખતો મલ**’’ન્તિ વુત્તં. સો હિસ્સ વિનાસાવહનેન મલટ્ઠાનિયત્તા મલન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

લાલુદાયિત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. અઞ્ઞતરકુલપુત્તવત્થુ

મલિત્થિયા દુચ્ચરિતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં કુલપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિર સમાનજાતિકં કુલકુમારિકં આનેસું. સા આનીતદિવસતો પટ્ઠાય અતિચારિની અહોસિ. સો કુલપુત્તો તસ્સા અતિચારેન લજ્જિતો કસ્સચિ સમ્મુખીભાવં ઉપગન્તું અસક્કોન્તો બુદ્ધુપટ્ઠાનાદીનિ પચ્છિન્દિત્વા કતિપાહચ્ચયેન સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ''કિં, ઉપાસક, ન દિસ્સસી''તિ વુત્તે તમત્થં આરોચેસિ. અથ નં સત્થા, ''ઉપાસક, પુબ્બેપિ મયા 'ઇત્થિયો નામ નદીઆદિસદિસા, તાસુ પણ્ડિતેન કોધો ન કાતબ્બો'તિ વુત્તં, ત્વં પન ભવપટિચ્છન્નત્તા ન સલ્લક્ખેસી''તિ વત્વા તેન યાચિતો –

> ''યથા નદી ચ પન્થો ચ, પાનાગારં સભા પપા;
> એવં લોકિત્થિયો નામ, વેલા તાસં ન વિજ્જતી''તિ. (જા॰ ૧.૧.૬૫; ૧.૧૨.૯) –

જાતકં વિત્થારેત્વા, ''ઉપાસક, ઇત્થિયા હિ અતિચારિનિભાવો મલં, દાનં દેન્તસ્સ મચ્છેરં મલં, ઇધલોકપરલોકેસુ સત્તાનં અકુસલકમ્મં વિનાસનત્થેન મલં, અવિજ્જા પન સબ્બમલાનં ઉત્તમમલ''ન્તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૪૨.''મલિત્થિયા દુચ્ચરિતં, મચ્છેરં દદતો મલં;
મલા વે પાપકા ધમ્મા, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચ.

૨૪૩.''તતો મલા મલતરં, અવિજ્જા પરમં મલં;
એતં મલં પહન્ત્વાન, નિમ્મલા હોથ ભિક્ખવો''તિ.

તત્થ **દુચ્ચરિત**ન્તિ અતિચારો. અતિચારિનિઞ્હિ ઇત્થિં સામિકોપિ ગેહા નીહરતિ, માતાપિતૂનં સન્તિકં ગતમ્પિ ''ત્વં કુલસ્સ અગારવભૂતા, અક્ખીહિપિ ન દટ્ઠબ્બા''તિ તં નીહરન્તિ. સા અનાથા વિચરન્તી મહાદુક્ખં પાપુણાતિ. તેનસ્સા દુચ્ચરિતં ''મલ''ન્તિ વુત્તં. **દદતો**તિ દાયકસ્સ. યસ્સ હિ ખેત્તકસનકાલે ''ઇમસ્મિં ખેત્તે સમ્પન્ને સલાકભત્તાદીનિ દસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા નિપ્ફન્ને સસ્સેપિ મચ્છેરં ઉપ્પજ્જિત્વા ચાગચિત્તં નિવારેતિ, સો મચ્છેરવસેન ચાગચિત્તે અવિરૂહન્તે મનુસ્સસમ્પત્તિં દિબ્બસમ્પત્તિં નિબ્બાનસમ્પત્તિન્તિ તિસ્સો સમ્પત્તિયો ન લભતિ. તેન વુત્તં – ''**મચ્છેરં દદતો મલ**''ન્તિ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **પાપકા ધમ્મા**તિ અકુસલધમ્મા પન ઇધલોકે ચ પરલોકે ચ મલમેવ.

તતોતિ હેટ્ઠા વુત્તમલતો. **મલતર**ન્તિ અતિરેકમલં વો કથેમીતિ અત્થો. **અવિજ્જા**તિ અટ્ઠવત્થુકં અઞ્ઞાણમેવ પરમં મલં. **પહન્ત્વાના**તિ એતં મલં જહિત્વા, ભિક્ખવે, તુમ્હે નિમ્મલા હોથાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અઞ્ઞતરકુલપુત્તવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. ચૂળસારિવત્થુ

સુજીવન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચૂળસારિં નામ સારિપુત્તત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકદિવસે વેજ્જકમ્મં કત્વા પણીતભોજનં લભિત્વા આદાય નિક્ખમન્તો અન્તરામગ્ગે થેરં દિસ્વા, ''ભન્તે, ઇદં મયા વેજ્જકમ્મં કત્વા લદ્ધં, તુમ્હે અઞ્ઞત્થ એવરૂપં ભોજનં ન લભિસ્સથ, ઇમં ભુઞ્જથ, અહં તે વેજ્જકમ્મં કત્વા નિચ્ચકાલં એવરૂપં આહારં આહરિસ્સામી''તિ આહ. થેરો તસ્સ વચનં સુત્વા તુણ્હીભૂતોવ પક્કામિ. ભિક્ખૂ વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ તમત્થં આરોચેસું. સત્થા, ''ભિક્ખવે, અહિરિકો નામ પગબ્ભો કાકસદિસો હુત્વા એકવીસતિવિધાય અનેસનાય ઠત્વા સુખં જીવતિ, હિરિઓત્તપ્પસમ્પન્નો પન દુક્ખં જીવતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૪૪.''સુજીવં અહિરિકેન, કાકસૂરેન ધંસિના;
પક્ખન્દિના પગબ્ભેન, સંકિલિટ્ઠેન જીવિતં.

૨૪૫.''હિરીમતા ચ દુજ્જીવં, નિચ્ચં સુચિગવેસિના;
અલીનેનાપ્પગબ્ભેન, સુદ્ધાજીવેન પસ્સતા''તિ.

તત્થ **અહિરિકેના**તિ છિન્નહિરોત્તપ્પકેન. એવરૂપેન હિ અમાતરમેવ ''માતા મે''તિ અપિતાદયો એવ ચ ''પિતા મે''તિઆદિના નયેન વત્વા એકવીસતિવિધાય અનેસનાય પતિટ્ઠાય સુખેન જીવતું સક્કા. **કાકસૂરેના**તિ સૂરકાકસદિસેન. યથા હિ સૂરકાકો કુલઘરેસુ યાગુઆદીનિ ગણ્હિતુકામો ભિત્તિઆદીસુ નિસીદિત્વા અત્તનો ઓલોકનભાવં ઞત્વા અનોલોકેન્તો વિય અઞ્ઞવિહિતકો વિય નિદ્દાયન્તો વિય ચ હુત્વા મનુસ્સાનં પમાદં સલ્લક્ખેત્વા અનુપતિત્વા ''સૂસૂ''તિ વદન્તેસુયેવ ભાજનતો મુખપૂરં ગહેત્વા પલાયતિ, એવમેવં અહિરિકપુગ્ગલોપિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ગામં પવિસિત્વા યાગુભત્તટ્ઠાનાદીનિ વવત્થપેતિ. તત્થ ભિક્ખૂ પિણ્ડાય ચરિત્વા યાપનમત્તં આદાય આસનસાલં ગન્ત્વા પચ્ચવેક્ખન્તા યાગું પિવિત્વા કમ્મટ્ઠાનં મનસિ કરોન્તિ સજ્ઝાયન્તિ આસનસાલં સમ્મજ્જન્તિ. અયં પન અકત્વા ગામાભિમુખોવ હોતિ.

સો હિ ભિક્ખૂહિ ''પસ્સથિમ''ન્તિ ઓલોકિયમાનોપિ અનોલોકેન્તો વિય અઞ્ઞવિહિતો વિય નિદ્દાયન્તો વિય ગણ્ઠિકં પટિમુઞ્ચન્તો વિય ચીવરં સંવિદહન્તો વિય હુત્વા ''અસુકં નામ મે કમ્મં અત્થી''તિ વદન્તો ઉટ્ઠાયાસના ગામં પવિસિત્વા પાતોવ વવત્થપિતગેહેસુ અઞ્ઞતરં ગેહં ઉપસઙ્કમિત્વા ઘરમાનુસકેસુ થોકં કવાટં પિધાય દ્વારે નિસીદિત્વા કન્દન્તેસુપિ એકેન હત્થેન કવાટં પણામેત્વા અન્તો પવિસતિ. અથ નં દિસ્વા અકામકાપિ આસને નિસીદાપેત્વા યાગુઆદીસુ યં અત્થિ, તં દેન્તિ. સો યાવદત્થં ભુઞ્જિત્વા અવસેસં પત્તેનાદાય પક્કમતિ. અયં કાકસૂરો નામ. એવરૂપેન અહિરિકેન સુજીવન્તિ અત્થો.

ધંસિનાતિ ''અસુકત્થેરો નામ અપ્પિચ્છો''તિઆદીનિ વદન્તેસુ – ''કિં પન મયં ન અપ્પિચ્છા''તિઆદિવચનેન પરેસં ગુણધંસનતાય ધંસિના. તથારૂપસ્સ વચનં સુત્વા ''અયમ્પિ અપ્પિચ્છતાદિગુણે યુત્તો''તિ મઞ્ઞમાના મનુસ્સા દાતબ્બં મઞ્ઞન્તિ. સો પન તતો પટ્ઠાય વિઞ્ઞૂપુરિસાનં ચિત્તં આરાધેતું અસક્કોન્તો તમ્હાપિ લાભા પરિહાયતિ. એવં ધંસિપુગ્ગલો અત્તનોપિ પરસ્સપિ લાભં નાસેતિયેવ.

પક્ખન્દિનાતિ પક્ખન્દચારિના. પરેસં કિચ્ચાનિપિ અત્તનો કિચ્ચાનિ વિય દસ્સેન્તો પાતોવ ભિક્ખૂસુ ચેતિયઙ્ગણાદીસુ વત્તં કત્વા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારેન થોકં નિસીદિત્વા ઉટ્ઠાય ગામં પવિસન્તેસુ મુખં ધોવિત્વા પણ્ડુકાસાવપારુપનઅક્ખિઅઞ્જનસીસમક્ખનાદીહિ અત્તભાવં મણ્ડેત્વા સમ્મજ્જન્તો વિય દ્વે તયો સમ્મજ્જનિપહારે દત્વા દ્વારકોટ્ઠકાભિમુખો હોતિ. મનુસ્સા પાતોવ ''ચેતિયં વન્દિસ્સામ, માલાપૂજં કરિસ્સામા''તિ આગતા તં દિસ્વા ''અયં વિહારો ઇમં દહરં નિસ્સાય પટિજગ્ગનં લભતિ, ઇમં મા પમજ્જિત્થા''તિ વત્વા તસ્સ દાતબ્બં મઞ્ઞન્તિ. એવરૂપેન પક્ખન્દિનાપિ સુજીવં. **પગબ્ભેના**તિ કાયપાગબ્ભિયાદીહિ સમન્નાગતેન. **સંકિલિટ્ઠેન જીવિત**ન્તિ એવં જીવિકં કપ્પેત્વા જીવન્તેન હિ પુગ્ગલેન સંકિલિટ્ઠેન હુત્વા જીવિતં નામ હોતિ, તં દુજ્જીવિતં પાપમેવાતિ અત્થો.

હિરીમતા ચાતિ હિરોત્તપ્પસમ્પન્નેન પુગ્ગલેન દુજ્જીવં. સો હિ અમાતાદયોવ ''માતા મે''તિઆદીનિ અવત્વા અધમ્મિકે પચ્ચયે ગૂથં વિય જિગુચ્છન્તો ધમ્મેન સમેન પરિયેસન્તો સપદાનં પિણ્ડાય ચરિત્વા જીવિકં કપ્પેન્તો લૂખં જીવિકં જીવતીતિ અત્થો. **સુચિગવેસિના**તિ સુચીનિ કાયકમ્માદીનિ ગવેસન્તેન. **અલીનેના**તિ જીવિતવુત્તિમનલ્લીનેન. **સુદ્ધાજીવેન પસ્સતા**તિ એવરૂપો હિ પુગ્ગલો સુદ્ધાજીવો નામ હોતિ. તેન એવં સુદ્ધાજીવેન તમેવ સુદ્ધાજીવં સારતો પસ્સતા લૂખજીવિતવસેન દુજ્જીવં હોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ચૂળસારિવત્થુ છટ્ઠં.

૭. પઞ્ચઉપાસકવત્થુ

યો પાણન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચ ઉપાસકે આરબ્ભ કથેસિ.

તેસુ હિ એકો પાણાતિપાતાવેરમણિસિક્ખાપદમેવ રક્ખતિ, ઇતરે ઇતરાનિ. તે એકદિવસં ''અહં દુક્કરં કરોમિ, દુક્કરં રક્ખામી''તિ વિવાદાપન્ના સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા વન્દિત્વા તમત્થં આરોચેસું. સત્થા તેસં કથં સુત્વા એકસીલમ્પિ કનિટ્ઠકં અકત્વા ''સબ્બાનેવ દુરક્ખાની''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૪૬.''યો પાણમતિપાતેતિ, મુસાવાદઞ્ચ ભાસતિ;
લોકે અદિન્નમાદિયતિ, પરદારઞ્ચ ગચ્છતિ.

૨૪૭.''સુરામેરયપાનઞ્ચ , યો નરો અનુયુઞ્જતિ;
ઇધેવ મેસો લોકસ્મિં, મૂલં ખણતિ અત્તનો.

૨૪૮.''એવં ભો પુરિસ જાનાહિ, પાપધમ્મા અસઞ્ઞતા;
મા તં લોભો અધમ્મો ચ, ચિરં દુક્ખાય રન્ધયુ''ન્તિ.

તત્થ **યો પાણમતિપાતેતી**તિ યો સાહત્થિકાદીસુ છસુ પયોગેસુ એકપયોગેનાપિ પરસ્સ જીવિતિન્દ્રિયં ઉપચ્છિન્દતિ. **મુસાવાદ**ન્તિ પરેસં અત્થભઞ્જનકં મુસાવાદઞ્ચ ભાસતિ. **લોકે અદિન્નમાદિયતી**તિ ઇમસ્મિં સત્તલોકે થેય્યાવહારાદીસુ એકેનપિ અવહારેન પરપરિગ્ગહિતં આદિયતિ. **પરદારઞ્ચ ગચ્છતી**તિ પરસ્સ રક્ખિતગોપિતેસુ ભણ્ડેસુ અપરજ્ઝન્તો ઉપ્પથચારં ચરતિ. **સુરામેરયપાન**ન્તિ યસ્સ કસ્સચિ સુરાય ચેવ મેરયસ્સ ચ પાનં.

અનુયુઞ્જતીતિ સેવતિ બહુલીકરોતિ. **મૂલં ખણતી**તિ તિટ્ઠતુ પરલોકો, સો પન પુગ્ગલો ઇધ લોકસ્મિંયેવ યેન ખેત્તવત્થુઆદિના મૂલેન પતિટ્ઠપેય્ય, તમ્પિ અટ્ઠપેત્વા વા વિસ્સજ્જેત્વા વા સુરં પિવન્તો અત્તનો મૂલં ખણતિ, અનાથો કપણો હુત્વા વિચરતિ. **એવં, ભો**તિ પઞ્ચદુસ્સીલ્યકમ્મકારકં પુગ્ગલં આલપતિ. **પાપધમ્મા**તિ લામકધમ્મા. **અસઞ્ઞતા**તિ કાયસઞ્ઞતાદિરહિતા. અચેતસાતિપિ પાઠો, અચિત્તકાતિ અત્થો. **લોભો અધમ્મો ચા**તિ લોભો ચેવ દોસો ચ. ઉભયમ્પિ હેતં અકુસલમેવ. **ચિરં દુક્ખાય રન્ધયુ**ન્તિ ચિરકાલં નિરયદુક્ખાદીનં અત્થાય તં એતે ધમ્મા મા રન્ધેન્તુ મા મત્થેન્તૂતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે પઞ્ચ ઉપાસકા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પઞ્ચઉપાસકવત્થુ સત્તમં.

૮. તિસ્સદહરવત્થુ

દદાતિ વેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિસ્સદહરં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિનો વિસાખાય ઉપાસિકાયાતિ પઞ્ચન્નં અરિયસાવકકોટીનં દાનં નિન્દન્તો વિચરિ, અસદિસદાનમ્પિ નિન્દિયેવ. તેસં તેસં દાનગ્ગે સીતલં લભિત્વા ‘‘સીતલ’’ન્તિ નિન્દિ, ઉણ્હં લભિત્વા ‘‘ઉણ્હ’’ન્તિ નિન્દિ. અપ્પં દેન્તેપિ ‘‘કિં ઇમે અપ્પમત્તકં દેન્તી’’તિ નિન્દિ, બહું દેન્તેપિ ‘‘ઇમેસં ગેહે ઠપનટ્ઠાનં મઞ્ઞે નત્થિ, નનુ નામ ભિક્ખૂનં યાપનમત્તં દાતબ્બં, એત્તકં યાગુભત્તં નિરત્થકમેવ વિસ્સજ્જતી’’તિ નિન્દિ. અત્તનો પન ઞાતકે આરબ્ભ ‘‘અહો અમ્હાકં ઞાતકાનં ગેહં ચતૂહિ દિસાહિ આગતાગતાનં ભિક્ખૂનં ઓપાનભૂત’’ન્તિઆદીનિ વત્વા પસંસં પવત્તેસિ. સો પનેકસ્સ દોવારિકસ્સ પુત્તો જનપદં વિચરન્તેહિ વડ્ઢકીહિ સદ્ધિં વિચરન્તો સાવત્થિં પત્વા પબ્બજિતો. અથ નં ભિક્ખૂ એવં મનુસ્સાનં દાનાદીનિ નિન્દન્તં દિસ્વા ‘‘પરિગ્ગણ્હિસ્સામ ન’’ન્તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘આવુસો, તવ ઞાતકા કહં વસન્તી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘અસુકગામે નામા’’તિ સુત્વાવ કતિપયે દહરે પેસેસું. તે તત્થ ગન્ત્વા ગામવાસિકેહિ આસનસાલાય નિસીદાપેત્વા કતસક્કારા પુચ્છિંસુ – ‘‘ઇમમ્હા ગામા નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો તિસ્સો નામ દહરો અત્થિ. તસ્સ કતમે ઞાતકા’’તિ? મનુસ્સા ‘‘ઇધ કુલગેહતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતદારકો નત્થિ, કિં નુ ખો ઇમે વદન્તી’’તિ ચિન્તેત્વા, ‘‘ભન્તે, એકો દોવારિકપુત્તો વડ્ઢકીહિ સદ્ધિં વિચરિત્વા પબ્બજિતોતિ સુણોમ, તં સન્ધાય વદેથ મઞ્ઞે’’તિ આહંસુ. દહરભિક્ખૂ તિસ્સસ્સ તત્થ ઇસ્સરઞાતકાનં અભાવં ઞત્વા સાવત્થિં ગન્ત્વા ‘‘અકારણમેવ, ભન્તે, તિસ્સો વિલપન્તો વિચરતી’’તિ તં પવત્તિં ભિક્ખૂનં આરોચેસું. ભિક્ખૂપિ તં તથાગતસ્સ આરોચેસું.

સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ વિકત્થેન્તો વિચરતિ, પુબ્બેપિ વિકત્થકોવ અહોસી’’તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ યાચિતો અતીતં આહરિત્વા –

> ‘‘બહુમ્પિ સો વિકત્થેય્ય, અઞ્ઞં જનપદં ગતો;
> અન્વાગન્ત્વાન દૂસેય્ય, ભુઞ્જ ભોગે કટાહકા’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૨૫) –

ઇમં **કટાહજાતકં** વિત્થારેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, યો હિ પુગ્ગલો પરેહિ અપ્પકે વા બહુકે વા લૂખે વા પણીતે વા દિન્ને અઞ્ઞેસં વા દત્વા અત્તનો અદિન્ને મઙ્કુ હોતિ, તસ્સ ઝાનં વા વિપસ્સનં વા મગ્ગફલાદીનિ વા ન ઉપ્પજ્જન્તી’’તિ

વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૪૯.“દદાતિ વે યથાસદ્ધં, યથાપસાદનં જનો;
તત્થ યો ચ મઙ્કુ હોતિ, પરેસં પાનભોજને;
ન સો દિવા વા રત્તિં વા, સમાધિમધિગચ્છતિ.

૨૫૦.“યસ્સ ચેતં સમુચ્છિન્નં, મૂલઘચ્ચં સમૂહતં;
સ વે દિવા વા રત્તિં વા, સમાધિમધિગચ્છતી”તિ.

તત્થ **દદાતિ વે યથાસદ્ધ**ન્તિ લૂખપણીતાદીસુ યંકિઞ્ચિ દેન્તો જનો યથાસદ્ધં અત્તનો સદ્ધાનુરૂપમેવ દેતિ. **યથાપસાદન**ન્તિ થેરનવાદીસુ યસ્સ યસ્મિં યસ્મિં પસાદો ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ દેન્તો યથાપસાદનં અત્તનો પસાદાનુરૂપમેવ દેતિ. **તત્થા**તિ તસ્મિં પરસ્સ દાને “મયા અપ્પં વા લદ્ધં, લૂખં વા લદ્ધ”ન્તિ મઙ્કુભાવં આપજ્જતિ. **સમાધિ**ન્તિ સો પુગ્ગલો દિવા વા રત્તિં વા ઉપચારપ્પનાવસેન વા મગ્ગફલવસેન વા સમાધિં નાધિગચ્છતિ. **યસ્સ ચેત**ન્તિ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ એતં એકેસુ ઠાનેસુ મઙ્કુભાવસઙ્ખાતં અકુસલં સમુચ્છિન્નં મૂલઘચ્ચં કત્વા અરહત્તમગ્ગઞાણેન સમૂહતં, સો વુત્તપ્પકારં સમાધિં અધિગચ્છતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

તિસ્સદહરવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. પઞ્ચઉપાસકવત્થુ

નત્થિ રાગસમો અગ્ગીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચ ઉપાસકે આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર ધમ્મં સોતુકામા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. બુદ્ધાનઞ્ચ “અયં ખત્તિયો, અયં બ્રાહ્મણો, અયં અડ્ઢો, અયં દુગ્ગતો, ઇમસ્સ ઉળારં કત્વા ધમ્મં દેસેસ્સામિ, ઇમસ્સ નો”તિ ચિત્તં ન ઉપ્પજ્જતિ. યંકિઞ્ચિ આરબ્ભ ધમ્મં દેસેન્તો ધમ્મગારવં પુરક્ખત્વા આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય દેસેતિ. એવં દેસેન્તસ્સ પન તથાગતસ્સ સન્તિકે નિસિન્નાનં તેસં એકો નિસિન્નકોવ નિદ્દાયિ, એકો અઙ્ગુલિયા ભૂમિં લિખન્તો નિસીદિ, એકો એકં રુક્ખં ચાલેન્તો નિસીદિ, એકો આકાસં ઉલ્લોકેન્તો નિસીદિ, એકો પન સક્કચ્ચં ધમ્મં અસ્સોસિ.

આનન્દત્થેરો સત્થારં બીજયમાનો તેસં આકારં ઓલોકેન્તો સત્થારં આહ – “ભન્તે, તુમ્હે ઇમેસં મહામેઘગજ્જિતં ગજ્જન્તા વિય ધમ્મં દેસેથ, એતે પન તુમ્હેસુપિ ધમ્મં કથેન્તેસુ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોન્તા નિસિન્ના”તિ. “આનન્દ, ત્વં એતે ન જાનાસી”તિ? “આમ, ન જાનામિ, ભન્તે”તિ. એતેસુ હિ યો એસ નિદ્દાયન્તો નિસિન્નો, એસ પઞ્ચ જાતિસતાનિ સપ્પયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા ભોગેસુ સીસં ઠપેત્વા નિદ્દાયિ, ઇદાનિપિસ્સ નિદ્દાય તિત્તિ નત્થિ, નાસ્સ કણ્ણં મમ સદ્દો પવિસતીતિ. કિં પન, ભન્તે, પટિપાટિયા કથેથ, ઉદાહુ અન્તરન્તરાતિ. આનન્દ, એતસ્સ હિ કાલેન મનુસ્સત્તં, કાલેન દેવત્તં, કાલેન નાગત્તન્તિ એવં અન્તરન્તરા ઉપ્પજ્જન્તસ્સ ઉપપત્તિયો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેનાપિ ન સક્કા પરિચ્છિન્દિતું. પટિપાટિયા પનેસ પઞ્ચ જાતિસતાનિ નાગયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા નિદ્દાયન્તોપિ નિદ્દાય અતિત્તોયેવ. અઙ્ગુલિયા ભૂમિં લિખન્તો નિસિન્નપુરિસોપિ પઞ્ચ જાતિસતાનિ ગણ્ડુપ્પાદયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા ભૂમિં ખણિ, ઇદાનિપિ ભૂમિં ખણન્તોવ મમ સદ્દં ન સુણાતિ. એસ રુક્ખં ચાલેન્તો નિસિન્નપુરિસોપિ

પટિપાટિયા પઞ્ચ જાતિસતાનિ મક્કટયોનિયં નિબ્બત્તિ, ઇદાનિપિ પુબ્બાચિણ્ણવસેન રુક્ખં ચાલેતિયેવ, નાસ્સ કણ્ણં મમ સદ્દો પવિસતિ. એસ આકાસં ઉલ્લોકેત્વા નિસિન્નપુરિસોપિ પઞ્ચ જાતિસતાનિ નક્ખત્તપાઠકો હુત્વા નિબ્બત્તિ, ઇદાનિ પુબ્બાચિણ્ણવસેન અજ્જાપિ આકાસમેવ ઉલ્લોકેતિ, નાસ્સ કણ્ણં મમ સદ્દો પવિસતિ. એસ સક્કચ્ચં ધમ્મં સુણન્તો નિસિન્નપુરિસો પન પટિપાટિયા પઞ્ચ જાતિસતાનિ તિણ્ણં વેદાનં પારગૂ મન્તજ્ઝાયકબ્રાહ્મણો હુત્વા નિબ્બત્તિ, ઇદાનિપિ મન્તં સંસન્દન્તો વિય સક્કચ્ચં સુણાતીતિ.

‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં ધમ્મદેસના છવિઆદીનિ છિન્દિત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ તિટ્ઠતિ, કસ્મા ઇમે તુમ્હેસુપિ ધમ્મં દેસેન્તેસુ સક્કચ્ચં ન સુણન્તી’’તિ? ‘‘આનન્દ, મમ ધમ્મો સુસ્સવનીયોતિ સઞ્ઞં કરોસિ મઞ્ઞે’’તિ. ‘‘કિં પન, ભન્તે, દુસ્સવનીયો’’તિ? ‘‘આમ, આનન્દા’’તિ. ‘‘કસ્મા, ભન્તે’’તિ ? ‘‘આનન્દ, બુદ્ધોતિ વા ધમ્મોતિ વા સઙ્ઘોતિ વા પદં ઇમેહિ સત્તેહિ અનેકેસુપિ કપ્પકોટિસતસહસ્સેસુ અસુતપુબ્બં. યસ્મા ઇમં ધમ્મં સોતું ન સક્કોન્તા અનમતગ્ગે સંસારે ઇમે સત્તા અનેકવિહિતં તિરચ્છાનકથંયેવ સુણન્તા આગતા, તસ્મા સુરાપાનકેળિમણ્ડલાદીસુ ગાયન્તા નચ્ચન્તા વિચરન્તિ, ધમ્મં સોતું ન સક્કોન્તી’’તિ. ‘‘કિં નિસ્સાય પનેતે ન સક્કોન્તિ, ભન્તે’’તિ?

અથસ્સ સત્થા, ‘‘આનન્દ, રાગં નિસ્સાય દોસં નિસ્સાય મોહં નિસ્સાય તણ્હં નિસ્સાય ન સક્કોન્તિ. રાગગ્ગિસદિસો અગ્ગિ નામ નત્થિ, સો છારિકમ્પિ અસેસેત્વા સત્તે દહતિ. કિઞ્ચાપિ સત્તસૂરિયપાતુભાવં નિસ્સાય ઉપ્પન્નો કપ્પવિનાસકો અગ્ગિપિ કિઞ્ચિ અનવસેસેત્વાવ લોકં દહતિ, સો પન અગ્ગિ કદાચિયેવ દહતિ. રાગગ્ગિનો અદહનકાલો નામ નત્થિ, તસ્મા રાગસમો વા અગ્ગિ દોસસમો વા ગહો મોહસમં વા જાલં તણ્હાસમા વા નદી નામ નત્થી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૫૧.‘‘નત્થિ રાગસમો અગ્ગિ, નત્થિ દોસસમો ગહો;
નત્થિ મોહસમં જાલં, નત્થિ તણ્હાસમા નદી’’તિ.

તત્થ **રાગસમો**તિ ધૂમાદીસુ કિઞ્ચિ અદસ્સેત્વા અન્તોયેવ ઉટ્ઠાય ઝાપનવસેન રાગેન સમો અગ્ગિ નામ નત્થિ. **દોસસમો**તિ યક્ખગહઅજગરગહકુમ્ભિલગહાદયો એકસ્મિંયેવ અત્તભાવે ગણ્હિતું સક્કોન્તિ, દોસગહો પન સબ્બત્થ એકન્તમેવ ગણ્હાતીતિ દોસેન સમો ગહો નામ નત્થિ. **મોહસમન્તિ** ઓનન્ધનપરિયોનન્ધનટ્ઠેન પન મોહસમં જાલં નામ નત્થિ. **તણ્હાસમા**તિ ગઙ્ગાદીનં નદીનં પુણ્ણકાલોપિ ઊનકાલોપિ સુક્ખકાલોપિ પઞ્ઞાયતિ, તણ્હાય પન પુણ્ણકાલો વા સુક્ખકાલો વા નત્થિ, નિચ્ચં ઊનાવ પઞ્ઞાયતીતિ દુપ્પૂરણટ્ઠેન તણ્હાય સમા નદી નામ નત્થીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સક્કચ્ચં ધમ્મં સુણન્તો ઉપાસકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પઞ્ચઉપાસકવત્થુ નવમં.

૧૦. મેણ્ડકસેટ્ઠિવત્થુ

સુદસ્સં વજ્જન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ભદ્દિયનગરં નિસ્સાય જાતિયાવને વિહરન્તો મેણ્ડકસેટ્ઠિં આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થા કિર અઙ્ગુત્તરાપેસુ ચારિકં ચરન્તો મેણ્ડકસેટ્ઠિનો ચ, ભરિયાય ચસ્સ ચન્દપદુમાય, પુત્તસ્સ ચ ધનઞ્ચયસેટ્ઠિનો, સુણિસાય ચ સુમનદેવિયા, નત્તાય ચસ્સ વિસાખાય, દાસસ્સ ચ પુણ્ણસ્સાતિ ઇમેસં સોતાપત્તિફલૂપનિસ્સયં દિસ્વા ભદ્દિયનગરં ગન્ત્વા જાતિયાવને વિહાસિ. મેણ્ડકસેટ્ઠિ સત્થુ આગમનં અસ્સોસિ. કસ્મા પનેસ મેણ્ડકસેટ્ઠિ નામ જાતોતિ? તસ્સ કિર પચ્છિમગેહે અટ્ઠકરીસમત્તે ઠાને હત્થિઅસ્સઉસભપમાણા સુવણ્ણમેણ્ડકા પથવિં ભિન્દિત્વા પિટ્ઠિયા પિટ્ઠિં પહરમાના ઉટ્ઠહિંસુ. તેસં મુખેસુ પઞ્ચવણ્ણાનં સુત્તાનં ગેણ્ડુકા પક્ખિત્તા હોન્તિ. સપ્પિતેલમધુફાણિતાદીહિ વા વત્થચ્છાદનહિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીહિ વા અત્થે સતિ તેસં મુખતો ગેણ્ડુકે અપનેન્તિ, એકસ્સાપિ મેણ્ડકસ્સ મુખતો જમ્બુદીપવાસીનં પહોનકં સપ્પિતેલમધુફાણિતવત્થચ્છાદનહિરઞ્ઞસુવણ્ણં નિક્ખમતિ. તતો પટ્ઠાય મેણ્ડકસેટ્ઠીતિ પઞ્ઞાયિ.

કિં પનસ્સ પુબ્બકમ્મન્તિ? વિપસ્સીબુદ્ધકાલે કિર એસ અવરોજસ્સ નામ કુટુમ્બિકસ્સ ભાગિનેય્યો માતુલેન સમાનનામો અવરોજો નામ અહોસિ. અથસ્સ માતુલો સત્થુ ગન્ધકુટિં કાતું આરભિ. સો તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''માતુલ, ઉભોપિ સહેવ કરોમા''તિ વત્વા ''અહં અઞ્ઞેહિ સદ્ધિં અસાધારણં કત્વા એકકોવ કરિસ્સામી''તિ તેન પન પટિક્ખિત્તકાલે ''ઇમસ્મિં ઠાને ગન્ધકુટિયા કતાય ઇમસ્મિં નામ ઠાને કુઞ્જરસાલં નામ લદ્ધું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા અરઞ્ઞતો દબ્બસમ્ભારે આહરાપેત્વા એકં થમ્ભં સુવણ્ણખચિતં, એકં રજતખચિતં, એકં મણિખચિતં, એકં સત્તરતનખચિતન્તિ એવં તુલાસઙ્ઘાતદ્વારકવાટવાતપાનગોપાનસીછદનિટ્ઠકા સબ્બાપિ સુવણ્ણાદિખચિતાવ કારેત્વા ગન્ધકુટિયા સમ્મુખટ્ઠાને તથાગતસ્સ સત્તરતનમયં કુઞ્જરસાલં કારેસિ. તસ્સા ઉપરિ ઘનરત્તસુવણ્ણમયા કમ્બલા પવાળમયા સિખરથૂપિકાયો અહેસું. કુઞ્જરસાલાય મજ્ઝે ઠાને રતનમણ્ડપં કારેત્વા ધમ્માસનં પતિટ્ઠાપેસિ. તસ્સ ઘનરત્તસુવણ્ણમયા પાદા અહેસું, તથા ચતસ્સો અટનિયો. ચત્તારો પન સુવણ્ણમેણ્ડકે કારાપેત્વા આસનસ્સ ચતુન્નં પાદાનં હેટ્ઠા ઠપેસિ, દ્વે મેણ્ડકે કારાપેત્વા પાદપીઠકાય હેટ્ઠા ઠપેસિ, છ સુવણ્ણમેણ્ડકે કારાપેત્વા મણ્ડપં પરિક્ખિપેન્તો ઠપેસિ. ધમ્માસનં પઠમં સુત્તમયેહિ રજ્જુકેહિ વાયાપેત્વા મજ્ઝે સુવણ્ણસુત્તમયેહિ ઉપરિ મુત્તમયેહિ સુત્તેહિ વાયાપેસિ. તસ્સ ચન્દનમયો અપસ્સયો અહોસિ. એવં કુઞ્જરસાલં નિટ્ઠાપેત્વા સાલામહં કરોન્તો અટ્ઠસટ્ઠીહિ ભિક્ખુસતસહસ્સેહિ સદ્ધિં સત્થારં નિમન્તેત્વા ચત્તારો માસે દાનં દત્વા ઓસાનદિવસે તિચીવરં અદાસિ. તત્થ સઙ્ઘનવકસ્સ સતસહસ્સગ્ઘનિકં પાપુણિ.

એવં વિપસ્સીબુદ્ધકાલે પુઞ્ઞકમ્મં કત્વા તતો ચુતો દેવેસુ ચ મનુસ્સેસુ ચ સંસરન્તો ઇમસ્મિં ભદ્દકપ્પે બારાણસિયં મહાભોગકુલે નિબ્બત્તિત્વા બારાણસિસેટ્ઠિ નામ અહોસિ. સો એકદિવસં રાજૂપટ્ઠાનં ગચ્છન્તો પુરોહિતં દિસ્વા ''કિં, આચરિય, નક્ખત્તમુહુત્તં, ઉપધારેથા''તિ આહ. આમ, ઉપધારેમિ, કિં અઞ્ઞં અમ્હાકં કમ્મન્તિ. તેન હિ કીદિસં જનપદચારિત્તન્તિ? એકં ભયં ભવિસ્સતીતિ. કિં ભયં નામાતિ? છાતકભયં સેટ્ઠીતિ. કદા ભવિસ્સતીતિ? ઇતો તિણ્ણં સંવચ્છરાનં અચ્ચયેનાતિ. તં સુત્વા સેટ્ઠિ બહું કસિકમ્મં કારેત્વા ગેહે વિજ્જમાનધનેનાપિ ધઞ્ઞમેવ ગહેત્વા અડ્ઢતેરસાનિ કોટ્ઠસતાનિ કારેત્વા સબ્બકોટ્ઠકે વીહીહિ પરિપૂરેસિ. કોટ્ઠેસુ અપ્પહોન્તેસુ ચાટિઆદીનિ પૂરેત્વા અવસેસં ભૂમિયં આવાટે કત્વા નિખણિ. નિધાનાવસેસં મત્તિકાય સદ્ધિં મદ્દિત્વા ભિત્તિયો લિમ્પાપેસિ.

સો અપરેન સમયેન છાતકભયે સમ્પત્તે યથાનિક્ખિત્તં ધઞ્ઞં પરિભુઞ્જન્તો કોટ્ઠેસુ ચ ચાટિઆદીસુ ચ નિક્ખિત્તધઞ્ઞે પરિક્ખીણે પરિજને પક્કોસાપેત્વા આહ – ''ગચ્છથ, તાતા, પબ્બતપાદં પવિસિત્વા જીવન્તા સુભિક્ખકાલે મમ સન્તિકં આગન્તુકામા આગચ્છથ, અનાગન્તુકામા તત્થ તત્થેવ જીવથા''તિ. તે રોદમાના અસ્સુમુખા હુત્વા સેટ્ઠિં વન્દિત્વા ખમાપેત્વા સત્તાહં નિસીદિત્વા તથા અકંસુ. તસ્સ પન સન્તિકે વેય્યાવચ્ચકરો એકોવ પુણ્ણો નામ દાસો ઓહીયિ, તેન સદ્ધિં સેટ્ઠિજાયા સેટ્ઠિપુત્તો સેટ્ઠિસુણિસાતિ પઞ્ચેવ જના અહેસું. તે ભૂમિયં

આવાટેસુ નિહિતધઞ્ઞેપિ પરિક્ખીણે ભિત્તિમત્તિકં પાતેત્વા તેમેત્વા તતો લદ્ધધઞ્ઞેન યાપયિંસુ. અથસ્સ જાયા છાતકે અવત્થરન્તે મત્તિકાય ખીયમાનાય ભિત્તિપાદેસુ અવસિટ્ઠમત્તિકં પાતેત્વા તેમેત્વા અડ્ઢાળ્હકમત્તં વીહિં લભિત્વા કોટ્ટેત્વા એકં તણ્ડુલનાળિં ગહેત્વા ''છાતકકાલે ચોરા બહૂ હોન્તી''તિ ચોરભયેન એકસ્મિં કુટે પક્ખિપિત્વા પિદહિત્વા ભૂમિયં નિખણિત્વા ઠપેસિ. અથ નં સેટ્ઠિ રાજૂપટ્ઠાનતો આગન્ત્વા આહ – ''ભદ્દે, છાતોમ્હિ, અત્થિ કિઞ્ચી''તિ. સા વિજ્જમાનં ''નત્થી''તિ અવત્વા ''એકા તણ્ડુલનાળિ અત્થી''તિ આહ. ''કહં સા''તિ? ''ચોરભયેન મે નિખણિત્વા ઠપિતા''તિ. ''તેન હિ નં ઉદ્ધરિત્વા કિઞ્ચિ પચાહી''તિ. ''સચે યાગું પચિસ્સામિ, દ્વે વારે લભિસ્સતિ. સચે ભત્તં પચિસ્સામિ, એકવારમેવ લભિસ્સતિ, કિં પચામિ, સામી''તિ આહ. ''અમ્હાકં અઞ્ઞો પચ્ચયો નત્થિ, ભત્તં ભુઞ્જિત્વા મરિસ્સામ, ભત્તમેવ પચાહી''તિ. સા ભત્તં પચિત્વા પઞ્ચ કોટ્ઠાસે કત્વા સેટ્ઠિનો કોટ્ઠાસં વડ્ઢેત્વા પુરતો ઠપેસિ.

તસ્મિં ખણે ગન્ધમાદનપબ્બતે પચ્ચેકબુદ્ધો સમાપત્તિતો વુટ્ઠાતિ. અન્તોસમાપત્તિયં કિર સમાપત્તિબલેન જિઘચ્છા ન બાધતિ. સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતાનં પન બલવતી હુત્વા ઉદરપટલં ડય્હન્તી વિય ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા તે લભનટ્ઠાનં ઓલોકેત્વા ગચ્છન્તિ. તં દિવસઞ્ચ તેસં દાનં દત્વા સેનાપતિટ્ઠાનાદીસુ અઞ્ઞતરસમ્પત્તિં લભન્તિ. તસ્મા સોપિ દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેન્તો ''સકલજમ્બુદીપે છાતકભયં ઉપ્પન્નં, સેટ્ઠિગેહે ચ પઞ્ચન્નં જનાનં નાળિકોદનોવ પક્કો, સદ્ધા નુ ખો એતે, સક્ખિસ્સન્તિ વા મમ સઙ્ગહં કાતુ''ન્તિ તેસં સદ્ધભાવઞ્ચ સઙ્ગહં કાતું સમત્થભાવઞ્ચ દિસ્વા પત્તચીવરમાદાય મહાસેટ્ઠિસ્સ પુરતો દ્વારે ઠિતમેવ અત્તાનં દસ્સેસિ. સો તં દિસ્વા પસન્નચિત્તો ''પુબ્બેપિ મયા દાનસ્સ અદિન્નત્તા એવરૂપં છાતકં દિટ્ઠં, ઇદં ખો પન ભત્તં મં એકદિવસમેવ રક્ખેય્ય. અય્યસ્સ પન દિન્નં અનેકાસુ કપ્પકોટીસુ મમ હિતસુખાવહં ભવિસ્સતી''તિ તં ભત્તપાતિં અપનેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા ગેહં પવેસેત્વા આસને નિસિન્નસ્સ પાદે ધોવિત્વા સુવણ્ણપાદપીઠે ઠપેત્વા ભત્તપાતિમાદાય પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તે ઓકિરિ. ઉપડ્ઢાવસેસે ભત્તે પચ્ચેકબુદ્ધો હત્થેન પત્તં પિદહિ. અથ નં, ''ભન્તે, એકાય તણ્ડુલનાળિયા પઞ્ચન્નં જનાનં પક્કઓદનસ્સ અયં એકો કોટ્ઠાસો, ઇમં દ્વિધા કાતું ન સક્કા. મા મય્હં ઇધલોકે સઙ્ગહં કરોથ, અહં નિરવસેસં દાતુકામોમ્હી''તિ વત્વા સબ્બં ભત્તમદાસિ. દત્વા ચ પન પત્થનં પટ્ઠપેસિ, ''મા, ભન્તે, પુન નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને એવરૂપં છાતકભયં અદ્દસં, ઇતો પટ્ઠાય સકલજમ્બુદીપવાસીનં બીજભત્તં દાતું સમત્થો ભવેય્યં, સહત્થેન કમ્મં કત્વા જીવિકં ન કપ્પેય્યં, અડ્ઢતેરસ કોટ્ઠસતાનિ સોધાપેત્વા સીસં ન્હાયિત્વા તેસં દ્વારે નિસીદિત્વા ઉદ્ધં ઓલોકિતક્ખણેયેવ મે રત્તસાલિધારા પતિત્વા સબ્બકોટ્ઠે પૂરેય્યું. નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ચ અયમેવ ભરિયા, અયમેવ પુત્તો, અયમેવ સુણિસા, અયમેવ દાસો હોતૂ''તિ.

ભરિયાપિસ્સ ''મમ સામિકે જિઘચ્છાય પીળિયમાને ન સક્કા મયા ભુઞ્જિતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા અત્તનો કોટ્ઠાસં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દત્વા પત્થનં પટ્ઠપેસિ, ''ભન્તે, ઇદાનિ નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને એવરૂપં છાતકભયં ન પસ્સેય્યં, ભત્તથાલિકં પુરતો કત્વા સકલજમ્બુદીપવાસીનં ભત્તં દેન્તિયાપિ ચ મે યાવ ન ઉટ્ઠહિસ્સામિ, તાવ ગહિતગહિતટ્ઠાનં પૂરિતમેવ હોતુ. અયમેવ સામિકો, અયમેવ પુત્તો, અયમેવ સુણિસા, અયમેવ દાસો હોતૂ''તિ. પુત્તોપિસ્સ અત્તનો કોટ્ઠાસં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દત્વા પત્થનં પટ્ઠપેસિ, ''ભન્તે, ઇતો પટ્ઠાય એવરૂપં છાતકભયં ન પસ્સેય્યં, એકઞ્ચ મે સહસ્સથવિકં ગહેત્વા સકલજમ્બુદીપવાસીનં કહાપણં દેન્તસ્સાપિ અયં સહસ્સથવિકા પરિપુણ્ણાવ હોતુ, ઇમેયેવ માતાપિતરો હોન્તુ, અયં ભરિયા, અયં દાસો હોતૂ''તિ.

સુણિસાપિસ્સ અત્તનો કોટ્ઠાસં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દત્વા પત્થનં પટ્ઠપેસિ, ''ઇતો પટ્ઠાય એવરૂપં છાતકભયં ન પસ્સેય્યં, એકઞ્ચ મે ધઞ્ઞપિટકં પુરતો ઠપેત્વા સકલજમ્બુદીપવાસીનં બીજભત્તં દેન્તિયાપિ ખીણભાવો મા

પઞ્ઞાયિત્થ, નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને ઇમેયેવ સસુરા હોન્તુ, અયમેવ સામિકો, અયમેવ દાસો હોતૂ''તિ. દાસોપિ અત્તનો કોટ્ઠાસં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ દત્વા પત્થનં પટ્ઠપેસિ , ''ઇતો પટ્ઠાય એવરૂપં છાતકભયં ન પસ્સેય્યં, સબ્બે ઇમે સામિકા હોન્તુ, કસન્તસ્સ ચ મે ઇતો તિસ્સો, એત્તો તિસ્સો, મજ્ઝે એકાતિ દારુઅમ્બણમત્તા સત્ત સત્ત સીતાયો ગચ્છન્તૂ''તિ. સો તં દિવસં સેનાપતિટ્ઠાનં પત્થેત્વા લદ્ધં સમત્થોપિ સામિકેસુ સિનેહેન ''ઇમેયેવ મે સામિકા હોન્તૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો સબ્બેસમ્પિ વચનાવસાને ''એવં હોતૂ''તિ વત્વા –

''ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, ખિપ્પમેવ સમિજ્ઝતુ;
સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, ચન્દો પન્નરસો યથા.

''ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, ખિપ્પમેવ સમિજ્ઝતુ;
સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, મણિ જોતિરસો યથા''તિ. –

પચ્ચેકબુદ્ધગાથાહિ અનુમોદનં કત્વા ''મયા ઇમેસં ચિત્તં પસાદેતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા ''યાવ ગન્ધમાદનપબ્બતા ઇમે મં પસ્સન્તૂ''તિ અધિટ્ઠહિત્વા પક્કામિ. તેપિ ઓલોકેત્વાવ અટ્ઠંસુ. સો ગન્ત્વા તં ભત્તં પઞ્ચહિ પચ્ચેકબુદ્ધસતેહિ સદ્ધિં સંવિભજિ. તં તસ્સાનુભાવેન સબ્બેસમ્પિ પહોતિ. તે ઓલોકેન્તાયેવ અટ્ઠંસુ.

અતિક્કન્તે પન મજ્ઝન્હિકે સેટ્ઠિભરિયા ઉક્ખલિં ધોવિત્વા પિદહિત્વા ઠપેસિ. સેટ્ઠિપિ જિઘચ્છાય પીળિતો નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ. સો સાયન્હે પબુજ્ઝિત્વા ભરિયં આહ – ''ભદ્દે, અતિવિય છાતોમ્હિ, અત્થિ નુ ખો ઉક્ખલિયા તલે ઝામકસિત્થાની''તિ. સા ધોવિત્વા ઉક્ખલિયા ઠપિતભાવં જાનન્તીપિ ''નત્થી''તિ અવત્વા ''ઉક્ખલિં વિવરિત્વા આચિક્ખિસ્સામી''તિ ઉટ્ઠાય ઉક્ખલિમૂલં ગન્ત્વા ઉક્ખલિં વિવરિ, તાવદેવ સુમનમકુલસદિસવણ્ણસ્સ ભત્તસ્સ પૂરા ઉક્ખલિ પિધાનં ઉક્ખિપિત્વા અટ્ઠાસિ. સા તં દિસ્વાવ પીતિયા ફુટ્ઠસરીરા સેટ્ઠિં આહ – ''ઉટ્ઠેહિ, સામિ, અહં ઉક્ખલિં ધોવિત્વા પિદહિં, સા પન સુમનમકુલસદિસવણ્ણસ્સ ભત્તસ્સ પૂરા, પુઞ્ઞાનિ નામ કત્તબ્બરૂપાનિ, દાનં નામ કત્તબ્બયુત્તકં. ઉટ્ઠેહિ, સામિ, ભુઞ્જસ્સૂ''તિ. સા દ્વિન્નં પિતાપુત્તાનં ભત્તં અદાસિ. તેસુ સુત્વા ઉટ્ઠિતેસુ સુણિસાય સદ્ધિં નિસીદિત્વા ભુઞ્જિત્વા પુણ્ણસ્સ ભત્તં અદાસિ. ગહિતગહિતટ્ઠાનં ન ખીયતિ, કટચ્છુના સકિં ગહિતટ્ઠાનમેવ પઞ્ઞાયતિ. તંદિવસમેવ કોટ્ઠાદયો પુબ્બે પૂરિતનિયામેનેવ પુન પૂરયિંસુ. ''સેટ્ઠિસ્સ ગેહે ભત્તં ઉપ્પન્નં, બીજભત્તેહિ અત્થિકા આગન્ત્વા ગણ્હન્તૂ''તિ નગરે ઘોસનં કારેસિ. મનુસ્સા તસ્સ ગેહતો બીજભત્તં ગણ્હિંસુ. સકલજમ્બુદીપવાસિનો તં નિસ્સાય જીવિતં લભિંસુયેવ.

સો તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે ભદ્દિયનગરે સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તિ. ભરિયાપિસ્સ મહાભોગકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તા તસ્સેવ ગેહં અગમાસિ. તસ્સ તં પુબ્બકમ્મં નિસ્સાય પચ્છાગેહે પુબ્બે વુત્તપ્પકારા મેણ્ડકા ઉટ્ઠહિંસુ. પુત્તોપિ નેસં પુત્તોવ, સુણિસા સુણિસાવ, દાસો દાસોવ અહોસિ. અથેકદિવસં સેટ્ઠિ અત્તનો પુઞ્ઞં વીમંસિતુકામો અડ્ઢતેરસાનિ કોટ્ઠસતાનિ સોધાપેત્વા સીસં ન્હાતો દ્વારે નિસીદિત્વા ઉદ્ધં ઓલોકેસિ. સબ્બાનિપિ વુત્તપ્પકારાનં રત્તસાલીનં પૂરયિંસુ. સો સેસાનમ્પિ પુઞ્ઞાનિ વીમંસિતુકામો ભરિયઞ્ચ પુત્તાદયો ચ ''તુમ્હાકમ્પિ પુઞ્ઞાનિ વીમંસિસ્સથા''તિ આહ.

અથસ્સ ભરિયા સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા મહાજનસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ તણ્ડુલે મિનાપેત્વા તેહિ ભત્તં પચાપેત્વા દ્વારકોટ્ઠકે પઞ્ઞત્તાસને નિસીદિત્વા સુવણ્ણકટચ્છું આદાય ''ભત્તેન અત્થિકા આગચ્છન્તૂ''તિ ઘોસાપેત્વા આગતાગતાનં ઉપનીતભાજનાનિ પૂરેત્વા અદાસિ. સકલદિવસમ્પિ દેન્તિયા કટચ્છુના ગહિતટ્ઠાનમેવ પઞ્ઞાયતિ.

તસ્સા પન પુરિમબુદ્ધાનમ્પિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ વામહત્થેન ઉક્ખલિં દક્ખિણહત્થેન કટચ્છું ગહેત્વા એવમેવ પત્તે પૂરેત્વા ભત્તસ્સ દિન્નત્તા વામહત્થતલં પૂરેત્વા પદુમલક્ખણં નિબ્બત્તિ, દક્ખિણહત્થતલં પૂરેત્વા ચન્દલક્ખણં નિબ્બત્તિ. યસ્મા પન વામહત્થતો ધમ્મકરણં આદાય ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉદકં પરિસ્સાવેત્વા દદમાના અપરાપરં વિચરિ, તેનસ્સા દક્ખિણપાદતલં પૂરેત્વા ચન્દલક્ખણં નિબ્બત્તિ, વામપાદતલં પૂરેત્વા પદુમલક્ખણં નિબ્બત્તિ. તસ્સા ઇમિના કારણેન ચન્દપદુમાતિ નામં કરિંસુ.

પુત્તોપિસ્સ સીસં ન્હાતો સહસ્સથવિકં આદાય ''કહાપણેહિ અત્થિકા આગચ્છન્તૂ''તિ વત્વા આગતાગતાનં ગહિતભાજનાનિ પૂરેત્વા અદાસિ. થવિકાય કહાપણસહસ્સં અહોસિયેવ. સુણિસાપિસ્સ સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા વીહિપિટકં આદાય આકાસઙ્ગણે નિસિન્ના ''બીજભત્તેહિ અત્થિકા આગચ્છન્તૂ''તિ વત્વા આગતાગતાનં ગહિતભાજનાનિ પૂરેત્વા અદાસિ. પિટકં યથાપૂરિતમેવ અહોસિ. દાસોપિસ્સ સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા સુવણ્ણયુગેસુ સુવણ્ણયોત્તેહિ ગોણે યોજેત્વા સુવણ્ણપતોદયટ્ઠિં આદાય દ્વિન્નં ગોણાનં ગન્ધપઞ્ચઙ્ગુલિકાનિ દત્વા વિસાણેસુ સુવણ્ણકોસકે પટિમુઞ્ચિત્વા ખેત્તં ગન્ત્વા પાજેસિ. ઇતો તિસ્સો, એત્તો તિસ્સો, મજ્ઝે એકાતિ સત્ત સીતા ભિજ્જિત્વા અગમંસુ. જમ્બુદીપવાસિનો ભત્તબીજહિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીસુ યથારુચિતં સેટ્ઠિગેહતોયેવ ગણ્હિંસુ. ઇમે પઞ્ચ મહાપુઞ્ઞા.

એવં મહાનુભાવો સેટ્ઠિ ''સત્થા કિર આગતો''તિ સુત્વા ''સત્થુ પચ્ચુગ્ગમનં કરિસ્સામી''તિ નિક્ખમન્તો અન્તરામગ્ગે તિત્થિયે દિસ્વા તેહિ ''કસ્મા તં, ગહપતિ, કિરિયવાદો સમાનો અકિરિયવાદસ્સ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગચ્છસી''તિ નિવારિયમાનોપિ તેસં વચનં અનાદિયિત્વા ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ . અથસ્સ સત્થા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સો દેસનાવસાને સોતાપત્તિફલં પત્વા સત્થુ તિત્થિયેહિ અવણ્ણં વત્વા અત્તનો નિવારિતભાવં આરોચેસિ. અથ નં સત્થા, ''ગહપતિ, ઇમે સત્તા નામ મહન્તમ્પિ અત્તનો દોસં ન પસ્સન્તિ, અવિજ્જમાનમ્પિ પરેસં દોસં વિજ્જમાનં કત્વા તત્થ તત્થ ભુસં વિય ઓપુનન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૫૨.''સુદસ્સં વજ્જમઞ્ઞેસં, અત્તનો પન દુદ્દસં;
પરેસઞ્હિ સો વજ્જાનિ, ઓપુનાતિ યથા ભુસં;
અત્તનો પન છાદેતિ, કલિંવ કિતવા સઠો''તિ.

તત્થ **સુદસ્સં વજ્જ**ન્તિ પરસ્સ અણુમત્તમ્પિ વજ્જં ખલિતં સુદસ્સં સુખેનેવ પસ્સિતું સક્કા, અત્તનો પન અતિમહન્તમ્પિ દુદ્દસં. **પરેસં હી**તિ તેનેવ કારણેન સો પુગ્ગલો સઙ્ઘમજ્ઝાદીસુ પરેસં વજ્જાનિ ઉચ્ચટ્ઠાને ઠપેત્વા ભુસં ઓપુનન્તો વિય ઓપુનાતિ. **કલિંવ કિતવા સઠો**તિ એત્થ સકુણેસુ અપરજ્ઝનભાવેન અત્તભાવો કલિ નામ, સાખભઙ્ગાદિકં પટિચ્છાદનં કિતવા નામ, સાકુણિકો સઠો નામ. યથા સકુણલુદ્દકો સકુણે ગહેત્વા મારેતુકામો કિતવા વિય અત્તભાવં પટિચ્છાદેતિ, એવં અત્તનો વજ્જં છાદેતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મેણ્ડકસેટ્ઠિવત્થુ દસમં.

૧૧. ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિત્થેરવત્થુ

પરવજ્જાનુપસ્સિસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિં નામ એકં થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ''અયં એવં નિવાસેતિ, એવં પારુપતી''તિ ભિક્ખૂનં અન્તરમેવ ગવેસન્તો વિચરતિ. ભિક્ખૂ ''અસુકો નામ, ભન્તે, થેરો એવં કરોતી''તિ સત્થુ આરોચેસું. સત્થા, ''ભિક્ખવે, વત્તસીસે ઠત્વા એવં ઓવદન્તો અનનુપવાદો. યો પન નિચ્ચં ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિતાય પરેસં અન્તરં પરિયેસમાનો એવં વત્વા વિચરતિ, તસ્સ ઝાનાદીસુ એકોપિ વિસેસો નુપ્પજ્જતિ, કેવલં આસવાયેવ વડ્ઢન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૫૩.''પરવજ્જાનુપસ્સિસ્સ, નિચ્ચં ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિનો;
આસવા તસ્સ વડ્ઢન્તિ, આરા સો આસવક્ખયા''તિ.

તત્થ **ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિનો**તિ એવં નિવાસેતબ્બં એવં પારુપિતબ્બન્તિ પરેસં અન્તરગવેસિતાય ઉજ્ઝાનબહુલસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઝાનાદીસુ એકધમ્મોપિ ન વડ્ઢતિ, અથ ખો આસવાવ તસ્સ વડ્ઢન્તિ. તેનેવ કારણેન સો અરહત્તમગ્ગસઙ્ખાતા આસવક્ખયા આરા દૂરં ગતોવ હોતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ઉજ્ઝાનસઞ્ઞિત્થેરવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. સુભદ્દપરિબ્બાજકવત્થુ

આકાસેતિ ઇદં ધમ્મદેસનં સત્થા કુસિનારાયં ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને પરિનિબ્બાનમઞ્ચકે નિપન્નો સુભદ્દં પરિબ્બાજકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર અતીતે કનિટ્ઠભાતરિ એકસ્મિં સસ્સે નવક્ખત્તું અગ્ગદાનં દેન્તે દાનં દાતું અનિચ્છન્તો ઓસક્કિત્વા અવસાને અદાસિ. તસ્મા પઠમબોધિયમ્પિ મજ્ઝિમબોધિયમ્પિ સત્થારં દટ્ઠું નાલત્થ. પચ્છિમબોધિયં પન સત્થુ પરિનિબ્બાનકાલે ''અહં તીસુ પઞ્હેસુ અત્તનો કઙ્ખં મહલ્લકે પરિબ્બાજકે પુચ્છિત્વા સમણં ગોતમં 'દહરો'તિ સઞ્ઞાય ન પુચ્છિં , તસ્સ ચ દાનિ પરિનિબ્બાનકાલો, પચ્છા મે સમણસ્સ ગોતમસ્સ અપુચ્છિતકારણા વિપ્પટિસારો ઉપ્પજ્જેય્યા''તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા આનન્દત્થેરેન નિવારિયમાનોપિ સત્થારા ઓકાસં કત્વા, ''આનન્દ, મા સુભદ્દં નિવારયિ, પુચ્છતુ મં પઞ્હ''ન્તિ વુત્તે અન્તોસાણિં પવિસિત્વા હેટ્ઠામઞ્ચકે નિસિન્નો, ''ભો સમણ, કિં નુ ખો આકાસે પદં નામ અત્થિ, ઇતો બહિદ્ધા સમણો નામ અત્થિ, સઙ્ખારા સસ્સતા નામ અત્થી''તિ ઇમે પઞ્હે પુચ્છિ. અથસ્સ સત્થા તેસં અભાવં આચિક્ખન્તો ઇમાહિ ગાથાહિ ધમ્મં દેસેસિ –

૨૫૪.''આકાસેવ પદં નત્થિ, સમણો નત્થિ બાહિરે;
પપઞ્ચાભિરતા પજા, નિપ્પપઞ્ચા તથાગતા.

૨૫૫.''આકાસેવ પદં નત્થિ, સમણો નત્થિ બાહિરે;
સઙ્ખારા સસ્સતા નત્થિ, નત્થિ બુદ્ધાનમિઞ્જિત''ન્તિ.

તત્થ **પદ**ન્તિ ઇમસ્મિં આકાસે વણ્ણસણ્ઠાનવસેન એવરૂપન્તિ પઞ્ઞાપેતબ્બં કસ્સચિ પદં નામ નત્થિ. **બાહિરે**તિ મમ સાસનતો બહિદ્ધા મગ્ગફલટ્ઠો સમણો નામ નત્થિ. **પજા**તિ અયં સત્તલોકસઙ્ખાતા પજા તણ્હાદીસુ પપઞ્ચેસુયેવાભિરતા. **નિપ્પપઞ્ચા**તિ બોધિમૂલેયેવ સબ્બપપઞ્ચાનં સમુચ્છિન્નત્તા નિપ્પપઞ્ચા તથાગતા. **સઙ્ખારા**તિ પઞ્ચક્ખન્ધા. તેસુ હિ એકોપિ સસ્સતો નામ નત્થિ. **ઇઞ્જિત**ન્તિ બુદ્ધાનં પન તણ્હામાનાદીસુ ઇઞ્જિતેસુ યેન સઙ્ખારા સસ્સતાતિ ગણ્હેય્ય, તં એકં ઇઞ્જિતમ્પિ નામ નત્થીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સુભદ્દો અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તપરિસાયપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સુભદ્દપરિબ્બાજકવત્થુ દ્વાદસમં.

મલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠારસમો વગ્ગો.

૧૯. ધમ્મટ્ઠવગ્ગો

૧. વિનિચ્છયમહામત્તવત્થુ

ન તેન હોતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો વિનિચ્છયમહામત્તે આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ ભિક્ખૂ સાવત્થિયં ઉત્તરદ્વારગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા નગરમજ્ઝેન વિહારં આગચ્છન્તિ. તસ્મિં ખણે મેઘો ઉટ્ઠાય પાવસ્સિ. તે સમ્મુખાગતં વિનિચ્છયસાલં પવિસિત્વા વિનિચ્છયમહામત્તે લઞ્જં ગહેત્વા સામિકે અસામિકે કરોન્તે દિસ્વા ''અહો ઇમે અધમ્મિકા, મયં પન 'ઇમે ધમ્મેન વિનિચ્છયં કરોન્તી'તિ સઞ્ઞિનો અહુમ્હા''તિ ચિન્તેત્વા વસ્સે વિગતે વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્ના તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, છન્દાદિવસિકા હુત્વા સાહસેન અત્થં વિનિચ્છિનન્તા ધમ્મટ્ઠા નામ હોન્તિ, અપરાધં પન અનુવિજ્જિત્વા અપરાધાનુરૂપં અસાહસેન વિનિચ્છયં કરોન્તા એવ ધમ્મટ્ઠા નામ હોન્તી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૫૬.''ન તેન હોતિ ધમ્મટ્ઠો, યેનત્થં સાહસા નયે;
યો ચ અત્થં અનત્થઞ્ચ, ઉભો નિચ્છેય્ય પણ્ડિતો.

૨૫૭.''અસાહસેન ધમ્મેન, સમેન નયતી પરે;
ધમ્મસ્સ ગુત્તો મેધાવી, ધમ્મટ્ઠોતિ પવુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **તેના**તિ એત્તકેનેવ કારણેન. **ધમ્મટ્ઠો**તિ રાજા હિ અત્તનો કાતબ્બે વિનિચ્છયધમ્મે ઠિતોપિ ધમ્મટ્ઠો નામ ન હોતિ. **યેના**તિ યેન કારણેન. **અત્થન્તિ** ઓતિણ્ણં વિનિચ્છિતબ્બં અત્થં. **સાહસા નયે**તિ છન્દાદીસુ પતિટ્ઠિતો સાહસેન મુસાવાદેન વિનિચ્છેય્ય. યો હિ છન્દે પતિટ્ઠાય ઞાતીતિ વા મિત્તોતિ વા મુસા વત્વા અસામિકમેવ સામિકં કરોતિ, દોસે પતિટ્ઠાય અત્તનો વેરીનં મુસા વત્વા સામિકમેવ અસામિકં કરોતિ, મોહે પતિટ્ઠાય લઞ્જં ગહેત્વા વિનિચ્છયકાલે અઞ્ઞવિહિતો વિય ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તો મુસા વત્વા ''ઇમિના જિતં, અયં પરાજિતો''તિ પરં નીહરતિ, ભયે પતિટ્ઠાય કસ્સચિદેવ ઇસ્સરજાતિકસ્સ પરાજયં પાપુણન્તસ્સાપિ જયં આરોપેતિ, અયં સાહસેન અત્થં નેતિ નામ. એસો ધમ્મટ્ઠો નામ ન હોતીતિ અત્થો. **અત્થં અનત્થઞ્ચા**તિ ભૂતઞ્ચ અભૂતઞ્ચ કારણં. **ઉભો નિચ્છેય્યા**તિ યો પન પણ્ડિતો ઉભો અત્થાનત્થે વિનિચ્છિનિત્વા વદતિ. **અસાહસેના**તિ અમુસાવાદેન. **ધમ્મેના**તિ વિનિચ્છયધમ્મેન, ન છન્દાદિવસેન. **સમેના**તિ અપરાધાનુરૂપેનેવ પરે નયતિ, જયં વા પરાજયં વા પાપેતિ. **ધમ્મસ્સ ગુત્તો**તિ સો ધમ્મગુત્તો ધમ્મરક્ખિતો ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતો મેધાવી વિનિચ્છયધમ્મે ઠિતત્તા ધમ્મટ્ઠોતિ પવુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

વિનિચ્છયમહામત્તવત્થુ પઠમં.

૨. છબ્બગ્ગિયવત્થુ

ન તેન પણ્ડિતો હોતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો છબ્બગ્ગિયે આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર વિહારેપિ ગામેપિ ભત્તગ્ગં આકુલં કરોન્તા વિચરન્તિ. અથેકદિવસે ભિક્ખૂ ગામે ભત્તકિચ્ચં કત્વા આગતે દહરે સામણેરે ચ પુચ્છિંસુ – ''કીદિસં, આવુસો, ભત્તગ્ગ''ન્તિ? ભન્તે, મા પુચ્છથ, છબ્બગ્ગિયા ''મયમેવ વિયત્તા, મયમેવ પણ્ડિતા, ઇમે પહરિત્વા સીસે કચવરં આકિરિત્વા નીહરિસ્સામા''તિ વત્વા અમ્હે પિટ્ઠિયં ગહેત્વા કચવરં ઓકિરન્તા ભત્તગ્ગં આકુલં અકંસૂતિ. ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ''નાહં, ભિક્ખવે, બહું ભાસિત્વા પરે વિહેઠયમાનં 'પણ્ડિતો'તિ વદામિ, ખેમિનં પન અવેરીનં અભયમેવ પણ્ડિતોતિ વદામી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૫૮.''ન તેન પણ્ડિતો હોતિ, યાવતા બહુ ભાસતિ;
ખેમી અવેરી અભયો, પણ્ડિતોતિ પવુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **યાવતા**તિ યત્તકેન કારણેન સઙ્ઘમજ્ઝાદીસુ બહું કથેતિ, તેન પણ્ડિતો નામ ન હોતિ . યો પન સયં ખેમી પઞ્ચન્નં વેરાનં અભાવેન અવેરી નિબ્ભયો , યં વા આગમ્મ મહાજનસ્સ ભયં ન હોતિ, સો પણ્ડિતો નામ હોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

છબ્બગ્ગિયવત્થુ દુતિયં.

૩. એકુદાનખીણાસવત્થેરવત્થુ

ન તાવતાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકુદાનત્થેરં નામ ખીણાસવં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકકોવ એકસ્મિં વનસણ્ડે વિહરતિ, એકમેવસ્સ ઉદાનં પગુણં –

''અધિચેતસો અપ્પમજ્જતો,
મુનિનો મોનપથેસુ સિક્ખતો;
સોકા ન ભવન્તિ તાદિનો,
ઉપસન્તસ્સ સદા સતીમતો''તિ. (પાચિ॰ ૧૫૩; ઉદા॰ ૩૭);

સો કિર ઉપોસથદિવસેસુ સયમેવ ધમ્મસ્સવનં ઘોસેત્વા ઇમં ગાથં વદતિ. પથવિઉન્દ્રિયનસદ્દો વિય દેવતાનં સાધુકારસદ્દો હોતિ. અથેકસ્મિં ઉપોસથદિવસે પઞ્ચપઞ્ચસતપરિવારા દ્વે તિપિટકધરા ભિક્ખૂ તસ્સ વસનટ્ઠાનં અગમંસુ. સો તે દિસ્વાવ તુટ્ઠમાનસો ''સાધુ વો કતં ઇધ આગચ્છન્તેહિ, અજ્જ મયં તુમ્હાકં ધમ્મં સુણિસ્સામા''તિ આહ. અત્થિ પન, આવુસો, ઇધ ધમ્મં સોતુકામાતિ. અત્થિ, ભન્તે, અયં વનસણ્ડો ધમ્મસ્સવનદિવસે દેવતાનં સાધુકારસદ્દેન એકનિન્નાદો હોતીતિ. તેસુ એકો તિપિટકધરો ધમ્મં ઓસારેસિ, એકો કથેસિ. એકદેવતાપિ સાધુકારં નાદાસિ. તે આહંસુ – ''ત્વં, આવુસો, ધમ્મસ્સવનદિવસે ઇમસ્મિં વનસણ્ડે દેવતા મહન્તેન સદ્દેન સાધુકારં દેન્તીતિ વદેસિ, કિં નામેત''ન્તિ. ભન્તે, અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ સાધુકારસદ્દેન એકનિન્નાદો એવ હોતિ, ન અજ્જ પન જાનામિ ''કિમેત''ન્તિ. ''તેન હિ, આવુસો, ત્વં તાવ ધમ્મં કથેહી''તિ. સો બીજનિં ગહેત્વા આસને નિસિન્નો તમેવ

ગાથં વદેસિ. દેવતા મહન્તેન સદ્દેન સાધુકારમદંસુ. અથ નેસં પરિવારા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ ‘‘ઇમસ્મિં વનસણ્ડે દેવતા મુખોલોકનેન સાધુકારં દદન્તિ, તિપિટકધરભિક્ખૂસુ એત્તકં ભણન્તેસુપિ કિઞ્ચિ પસંસનમત્તમ્પિ અવત્વા એકેન મહલ્લકત્થેરેન એકગાથાય કથિતાય મહાસદ્દેન સાધુકારં દદન્તી’’તિ. તેપિ વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ તમત્થં આરોચેસું.

સત્થા ‘‘નાહં, ભિક્ખવે, યો બહુમ્પિ ઉગ્ગણ્હતિ વા ભાસતિ વા, તં ધમ્મધરોતિ વદામિ. યો પન એકમ્પિ ગાથં ઉગ્ગણ્હિત્વા સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતિ, અયં ધમ્મધરો નામા’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૨૫૯.‘‘ન તાવતા ધમ્મધરો, યાવતા બહુ ભાસતિ;
યો ચ અપ્પમ્પિ સુત્વાન, ધમ્મં કાયેન પસ્સતિ;
સ વે ધમ્મધરો હોતિ, યો ધમ્મં નપ્પમજ્જતી’’તિ.

તત્થ **યાવતા**તિ યત્તકેન ઉગ્ગહણધારણવાચનાદિના કારણેન બહું ભાસતિ, તાવત્તકેન ધમ્મધરો ન હોતિ, વંસાનુરક્ખકો પન પવેણિપાલકો નામ હોતિ. **યો ચ અપ્પમ્પી**તિ યો પન અપ્પમત્તકમ્પિ સુત્વા ધમ્મમન્વાય અત્થમન્વાય ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો હુત્વા નામકાયેન દુક્ખાદીનિ પરિજાનન્તો ચતુસચ્ચધમ્મં પસ્સતિ, સ વે ધમ્મધરો હોતિ. **યો ધમ્મં નપ્પમજ્જતી**તિ યોપિ આરદ્ધવીરિયો હુત્વા અજ્જ અજ્જેવાતિ પટિવેધં આકઙ્ખન્તો ધમ્મં નપ્પમજ્જતિ, અયમ્પિ ધમ્મધરોયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

એકુદાનખીણાસવત્થેરવત્થુ તતિયં.

૪. લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ

ન તેન થેરો સો હોતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ તસ્મિં થેરે સત્થુ ઉપટ્ઠાનં ગન્ત્વા પક્કન્તમત્તે તિંસમત્તા આરઞ્ઞિકા ભિક્ખૂ તં પસ્સન્તા એવ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા તેસં અરહત્તૂપનિસ્સયં દિસ્વા ઇમં પઞ્હં પુચ્છિ – ‘‘ઇતો ગતં એકં થેરં પસ્સથા’’તિ? ‘‘ન પસ્સામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં નુ દિટ્ઠો વો’’તિ? ‘‘એકં, ભન્તે, સામણેરં પસ્સિમ્હા’’તિ. ‘‘ન સો, ભિક્ખવે, સામણેરો, થેરો એવ સો’’તિ? ‘‘અતિવિય ખુદ્દકો, ભન્તે’’તિ. ‘‘નાહં, ભિક્ખવે, મહલ્લકભાવેન થેરાસને નિસિન્નમત્તકેન થેરોતિ વદામિ. યો પન સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝિત્વા મહાજનસ્સ અહિંસકભાવે ઠિતો, અયં થેરો નામા’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૬૦.‘‘ન તેન થેરો સો હોતિ, યેનસ્સ પલિતં સિરો;
પરિપક્કો વયો તસ્સ, મોઘજિણ્ણોતિ વુચ્ચતિ.

૨૬૧.‘‘યમ્હિ સચ્ચઞ્ચ ધમ્મો ચ, અહિંસા સંયમો દમો;
સ વે વન્તમલો ધીરો, થેરો ઇતિ પવુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **પરિપક્કો**તિ પરિણતો, વુડ્ઢભાવં પત્તોતિ અત્થો. **મોઘજિણ્ણો**તિ અન્તો થેરકરાનં ધમ્માનં અભાવેન તુચ્છજિણ્ણો નામ. **યમ્હિ સચ્ચઞ્ચ ધમ્મો ચા**તિ યમ્હિ પન પુગ્ગલે સોળસહાકારેહિ પટિવિદ્ધત્તા ચતુબ્બિધં સચ્ચં, ઞાણેન સચ્છિકતત્તા નવવિધો લોકુત્તરધમ્મો ચ અત્થિ. **અહિંસા**તિ અહિંસનભાવો. દેસનામત્તમેતં, યમ્હિ પન ચતુબ્બિધાપિ અપ્પમઞ્ઞાભાવના અત્થીતિ અત્થો. **સંયમો દમો**તિ સીલઞ્ચેવ ઇન્દ્રિયસંવરો ચ. **વન્તમલો**તિ મગ્ગઞાણેન નીહટમલો. **ધીરો**તિ ધિતિસમ્પન્નો. **થેરો**તિ સો ઇમેહિ થિરભાવકારકેહિ સમન્નાગતત્તા થેરોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ

ન વાક્કરણમત્તેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે દહરે ચેવ સામણેરે ચ અત્તનો ધમ્માચરિયાનમેવ ચીવરરજનાદીનિ વેય્યાવચ્ચાનિ કરોન્તે દિસ્વા એકચ્ચે થેરા ચિન્તયિંસુ – ''મયમ્પિ બ્યઞ્જનસમયે કુસલા, અમ્હાકમેવ કિઞ્ચિ નત્થિ. યંનૂન મયં સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદેય્યામ, 'ભન્તે, મયં બ્યઞ્જનસમયે કુસલા, અઞ્ઞેસં સન્તિકે ધમ્મં ઉગ્ગણ્હિત્વાપિ ઇમેસં સન્તિકે અસોધેત્વા મા સજ્ઝાયિત્થાતિ દહરસામણેરે આણાપેથા'તિ. એવઞ્હિ અમ્હાકં લાભસક્કારો વડ્ઢિસ્સતી''તિ. તે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા તથા વદિંસુ.

સત્થા તેસં વચનં સુત્વા ''ઇમસ્મિં સાસને પવેણિવસેનેવ એવં વત્તું લભતિ, ઇમે પન લાભસક્કારે નિસ્સિતાતિ ઞત્વા અહં તુમ્હે વાક્કરણમત્તેન સાધુરૂપાતિ ન વદામિ. યસ્સ પનેતે ઇસ્સાદયો ધમ્મા અરહત્તમગ્ગેન સમુચ્છિન્ના, એસો એવ સાધુરૂપો''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૬૨.''ન વાક્કરણમત્તેન, વણ્ણપોક્ખરતાય વા;
સાધુરૂપો નરો હોતિ, ઇસ્સુકી મચ્છરી સઠો.

૨૬૩.''યસ્સ ચેતં સમુચ્છિન્નં, મૂલઘચ્ચં સમૂહતં;
સવન્તદોસો મેધાવી, સાધુરૂપોતિ વુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **ન વાક્કરણમત્તેના**તિ વચીકરણમત્તેન સદ્દલક્ખણસમ્પન્નવચનમત્તેન. **વણ્ણપોક્ખરતાય વા**તિ સરીરવણ્ણસ્સ મનાપભાવેન વા. **નરો**તિ એત્તકેનેવ કારણેન પરલાભાદીસુ ઇસ્સામનકો પઞ્ચવિધેન મચ્છેરેન સમન્નાગતો કેરાટિકભાવેન સઠો નરો સાધુરૂપો ન હોતિ. **યસ્સ ચેત**ન્તિ યસ્સ ચ પુગ્ગલસ્સેતં ઇસ્સાદિદોસજાતં અરહત્તમગ્ગઞાણેન સમૂલકં છિન્નં, મૂલઘાતં કત્વા સમૂહતં , સો વન્તદોસો ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતો સાધુરૂપોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. હત્થકવત્થુ

ન મુણ્ડકેન સમણોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો હત્થકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર વાદક્ખિત્તો ‘‘તુમ્હે અસુકવેલાય અસુકટ્ઠાનં નામ આગચ્છેય્યાથ, વાદં કરિસ્સામા’’તિ વત્વા પુરેતરમેવ તત્થ ગન્ત્વા ‘‘પસ્સથ, તિત્થિયા મમ ભયેન નાગતા, એસોવ પન નેસં પરાજયો’’તિઆદીનિ વત્વા વાદક્ખિત્તો અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરન્તો વિચરતિ. સત્થા ‘‘હત્થકો કિર એવં કરોતી’’તિ સુત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, હત્થક, એવં કરોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચ’’ન્તિ વુત્તે, ‘‘કસ્મા એવં કરોસિ? એવરૂપઞ્હિ મુસાવાદં કરોન્તો સીસમુણ્ડનાદિમત્તેનેવ સમણો નામ ન હોતિ. યો પન અણૂનિ વા થૂલાનિ વા પાપાનિ સમેત્વા ઠિતો, અયમેવ સમણો’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૬૪.‘‘ન મુણ્ડકેન સમણો, અબ્બતો અલિકં ભણં;
ઇચ્છાલોભસમાપન્નો, સમણો કિં ભવિસ્સતિ.

૨૬૫.‘‘યો ચ સમેતિ પાપાનિ, અણું થૂલાનિ સબ્બસો;
સમિતત્તા હિ પાપાનં, સમણોતિ પવુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **મુણ્ડકેના**તિ સીસમુણ્ડનમત્તેન. **અબ્બતો**તિ સીલવતેન ચ ધુતઙ્ગવતેન ચ વિરહિતો. **અલિકં ભણ**ન્તિ મુસાવાદં ભણન્તો અસમ્પત્તેસુ આરમ્મણેસુ ઇચ્છાય પત્તેસુ ચ લોભેન સમન્નાગતો સમણો નામ કિં ભવિસ્સતિ? **સમેતી**તિ યો ચ પરિત્તાનિ વા મહન્તાનિ વા પાપાનિ વૂપસમેતિ, સો તેસં સમિતત્તા સમણોતિ પવુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

હત્થકવત્થુ છટ્ઠં.

૭. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ

ન તેન ભિક્ખુ સો હોતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર બાહિરસમયે પબ્બજિત્વા ભિક્ખં ચરન્તો ચિન્તેસિ – ‘‘સમણો ગોતમો અત્તનો સાવકે ભિક્ખાય ચરણેન ‘ભિક્ખૂ’તિ વદતિ, મમ્પિ ‘ભિક્ખૂ’તિ વત્તું વટ્ટતી’’તિ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભો ગોતમ, અહમ્પિ ભિક્ખં ચરિત્વા જીવામિ, મમ્પિ ‘ભિક્ખૂ’તિ વદેહી’’તિ આહ. અથ નં સત્થા ‘‘નાહં, બ્રાહ્મણ, ભિક્ખનમત્તેન ભિક્ખૂતિ વદામિ. ન હિ વિસ્સં ધમ્મં સમાદાય વત્તન્તો ભિક્ખુ નામ હોતિ. યો પન સબ્બસઙ્ખારેસુ સઙ્ખાય ચરતિ, સો ભિક્ખુ નામા’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૬૬.‘‘ન તેન ભિક્ખુ સો હોતિ, યાવતા ભિક્ખતે પરે;
વિસ્સં ધમ્મં સમાદાય, ભિક્ખુ હોતિ ન તાવતા.

૨૬૭."યોધ પુઞ્ઞઞ્ચ પાપઞ્ચ, બાહેત્વા બ્રહ્મચરિયવા;
સઙ્ખાય લોકે ચરતિ, સ વે ભિક્ખૂતિ વુચ્ચતી"તિ.

તત્થ **યાવતા**તિ યત્તકેન પરે ભિક્ખતે, તેન ભિક્ખનમત્તેન ભિક્ખુ નામ ન હોતિ. **વિસ્સ**ન્તિ વિસમં ધમ્મં, વિસ્સગન્ધં વા કાયકમ્માદિકં ધમ્મં સમાદાય ચરન્તો ભિક્ખુ નામ ન હોતિ. **યોધા**તિ યો ઇધ સાસને ઉભયમ્પેતં પુઞ્ઞઞ્ચ પાપઞ્ચ મગ્ગબ્રહ્મચરિયેન બાહેત્વા પનુદિત્વા બ્રહ્મચરિયવા હોતિ. **સઙ્ખાયા**તિ ઞાણેન. **લોકે**તિ ખન્ધાદિલોકે "ઇમે અજ્ઝત્તિકા ખન્ધા, ઇમે બાહિરા"તિ એવં સબ્બેપિ ધમ્મે જાનિત્વા ચરતિ, સો તેન ઞાણેન કિલેસાનં ભિન્નત્તા "ભિક્ખૂ"તિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ સત્તમં.

૮. તિત્થિયવત્થુ

ન મોનેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિત્થિયે આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર ભુત્તટ્ઠાનેસુ મનુસ્સાનં "ખેમં હોતુ, સુખં હોતુ, આયુ વડ્ઢતુ, અસુકટ્ઠાને નામ કલલં અત્થિ, અસુકટ્ઠાને નામ કણ્ટકો અત્થિ, એવરૂપં ઠાનં ગન્તું ન વટ્ટતી"તિઆદિના નયેન મઙ્ગલં વત્વા પક્કમન્તિ. ભિક્ખૂ પન પઠમબોધિયં અનુમોદનાદીનં અનનુઞ્ઞાતકાલે ભત્તગ્ગે મનુસ્સાનં અનુમોદનં અકત્વા પક્કમન્તિ. મનુસ્સા "તિત્થિયાનં સન્તિકા મઙ્ગલં સુણામ, ભદન્તા પન તુણ્હીભૂતા પક્કમન્તી"તિ ઉજ્ઝાયિંસુ. ભિક્ખૂ તમત્થં સત્થુ આરોચેસું. સત્થા, "ભિક્ખવે, ઇતો પટ્ઠાય ભત્તગ્ગાદીસુ યથાસુખં અનુમોદનં કરોથ, ઉપનિસિન્નકથં કરોથ, ધમ્મં કથેથા"તિ અનુજાનિ. તે તથા કરિંસુ. મનુસ્સા અનુમોદનાદીનિ સુણન્તા ઉસ્સાહપ્પત્તા ભિક્ખૂ નિમન્તેત્વા સક્કારં કરોન્તા વિચરન્તિ. તિત્થિયા પન "મયં મુનિનો મોનં કરોમ, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકા ભત્તગ્ગાદીસુ મહાકથં કથેન્તા વિચરન્તી"તિ ઉજ્ઝાયિંસુ.

સત્થા તમત્થં સુત્વા "નાહં, ભિક્ખવે, તુણ્હીભાવમત્તેન 'મુની'તિ વદામિ. એકચ્ચે હિ અજાનન્તા ન કથેન્તિ, એકચ્ચે અવિસારદતાય, એકચ્ચે 'મા નો ઇમં અતિસયત્થં અઞ્ઞે જાનિંસૂ'તિ મચ્છેરેન. તસ્મા મોનમત્તેન મુનિ ન હોતિ, પાપવૂપસમેન પન મુનિ નામ હોતી"તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૬૮."ન મોનેન મુની હોતિ, મૂળ્હરૂપો અવિદ્દસુ;
યો ચ તુલંવ પગ્ગય્હ, વરમાદાય પણ્ડિતો.

૨૬૯."પાપાનિ પરિવજ્જેતિ, સ મુની તેન સો મુનિ;
યો મુનાતિ ઉભો લોકે, મુનિ તેન પવુચ્ચતી"તિ.

તત્થ **ન મોનેના**તિ કામઞ્હિ મોનેય્યપટિપદાસઙ્ખાતેન મગ્ગઞાણમોનેન મુનિ નામ હોતિ, ઇધ પન તુણ્હીભાવં સન્ધાય "મોનેના"તિ વુત્તં. **મૂળ્હરૂપો**તિ તુચ્છરૂપો. **અવિદ્દસૂ**તિ અવિઞ્ઞૂ. એવરૂપો હિ તુણ્હીભૂતોપિ મુનિ નામ ન હોતિ. અથ વા મોનેન મુનિ નામ ન હોતિ, તુચ્છસભાવો પન અવિઞ્ઞૂ ચ હોતીતિ અત્થો. **યો ચ તુલંવ પગય્હા**તિ

યથા હિ તુલં ગહેત્વા ઠિતો અતિરેકં ચે હોતિ, હરતિ. ઊનં ચે હોતિ , પક્ખિપતિ. એવમેવ યો અતિરેકં હરન્તો વિય પાપં હરતિ પરિવજ્જેતિ, ઊનકે પક્ખિપન્તો વિય કુસલં પરિપૂરેતિ. એવઞ્ચ પન કરોન્તો સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનસઙ્ખાતં વરં ઉત્તમમેવ આદાય પાપાનિ અકુસલકમ્માનિ પરિવજ્જેતિ. **સ મુની**તિ સો મુનિ નામાતિ અત્થો. **તેન સો મુની**તિ કસ્મા પન સો મુનીતિ ચે? યં હેટ્ઠા વુત્તકારણં, તેન સો મુનીતિ અત્થો. **સો મુનાતિ ઉભો લોકે**તિ યો પુગ્ગલો ઇમસ્મિં ખન્ધાદિલોકે તુલં આરોપેત્વા મિનન્તો વિય ''ઇમે અજ્ઝત્તિકા ખન્ધા, ઇમે બાહિરા''તિઆદિના નયેન ઇમે ઉભો અત્થે મુનાતિ. **મુનિ તેન પવુચ્ચતી**તિ તેન કારણેન મુનીતિ વુચ્ચતિયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

તિત્થિયવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. બાલિસિકવત્થુ

ન તેન અરિયો હોતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં અરિયં નામ બાલિસિકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ સત્થા તસ્સ સોતાપત્તિમગ્ગસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા સાવત્થિયા ઉત્તરદ્વારગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો તતો આગચ્છતિ. તસ્મિં ખણે સો બાલિસિકો બલિસેન મચ્છે ગણ્હન્તો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં દિસ્વા બલિસયટ્ઠિં છડ્ડેત્વા અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સ અવિદૂરે ઠાને નિવત્તિત્વા ઠિતો ''ત્વં કિં નામોસી''તિ સારિપુત્તત્થેરાદીનં નામાનિ પુચ્છિ. તેપિ ''અહં સારિપુત્તો અહં મોગ્ગલ્લાનો''તિ અત્તનો અત્તનો નામાનિ કથયિંસુ. બાલિસિકો ચિન્તેસિ – ''સત્થા સબ્બેસં નામાનિ પુચ્છતિ, મમમ્પિ નામં પુચ્છિસ્સતિ મઞ્ઞે''તિ. સત્થા તસ્સ ઇચ્છં ઞત્વા, ''ઉપાસક, ત્વં કો નામોસી''તિ પુચ્છિત્વા ''અહં, ભન્તે, અરિયો નામા''તિ વુત્તે ''ન, ઉપાસક, તાદિસા પાણાતિપાતિનો અરિયા નામ હોન્તિ, અરિયા પન મહાજનસ્સ અહિંસનભાવે ઠિતા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૭૦.''ન તેન અરિયો હોતિ, યેન પાણાનિ હિંસતિ;
અહિંસા સબ્બપાણાનં, અરિયોતિ પવુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **અહિંસા**તિ અહિંસનેન. ઇદં વુત્તં હોતિ – યેન હિ પાણાનિ હિંસતિ, ન તેન કારણેન અરિયો હોતિ. યો પન સબ્બપાણાનં પાણિઆદીહિ અહિંસનેન મેત્તાદિભાવનાય પતિટ્ઠિતત્તા હિંસતો આરાવ ઠિતો, અયં અરિયોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બાલિસિકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

બાલિસિકવત્થુ નવમં.

૧૦. સમ્બહુલસીલાદિસમ્પન્નભિક્ખુવત્થુ

ન સીલબ્બતમત્તેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે સીલાદિસમ્પન્ને ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તેસુ કિર એકચ્ચાનં એવં અહોસિ – ''મયં સમ્પન્નસીલા, મયં ધુતઙ્ગધરા, મયં બહુસ્સુતા, મયં પન્તસેનાસનવાસિનો, મયં ઝાનલાભિનો, ન અમ્હાકં અરહત્તં દુલ્લભં, ઇચ્છિતદિવસેયેવ અરહત્તં પાપુણિસ્સામા''તિ. યેપિ તત્થ અનાગામિનો, તેસમ્પિ એતદહોસિ – ''ન અમ્હાકં ઇદાનિ અરહત્તં દુલ્લભ''ન્તિ. તે સબ્બેપિ એકદિવસં સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા નિસિન્ના ''અપિ નુ ખો વો, ભિક્ખવે, પબ્બજિતકિચ્ચં મત્થકં પત્ત''ન્તિ સત્થારા પુટ્ઠા એવમાહંસુ – ''ભન્તે, મયં એવરૂપા એવરૂપા ચ, તસ્મા 'ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણેયેવ અરહત્તં પત્તું સમત્થમ્હા'તિ ચિન્તેત્વા વિહરામા''તિ.

સત્થા તેસં વચનં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ પરિસુદ્ધસીલાદિમત્તકેન વા અનાગામિસુખપ્પત્તમત્તકેન વા 'અપ્પકં નો ભવદુક્ખ'ન્તિ વત્તું ન વટ્ટતિ, આસવક્ખયં પન અપ્પત્વા 'સુખિતોમ્હી'તિ ચિત્તં ન ઉપ્પાદેતબ્બ''ન્તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૭૧.''ન સીલબ્બતમત્તેન, બાહુસચ્ચેન વા પન;
અથ વા સમાધિલાભેન, વિવિત્તસયનેન વા.

૨૭૨.''ફુસામિ નેક્ખમ્મસુખં, અપુથુજ્જનસેવિતં;
ભિક્ખુ વિસ્સાસમાપાદિ, અપ્પત્તો આસવક્ખય''ન્તિ.

તત્થ **સીલબ્બતમત્તેના**તિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલમત્તેન વા તેરસધુતઙ્ગમત્તેન વા. **બાહુસચ્ચેન વા**તિ તિણ્ણં પિટકાનં ઉગ્ગહિતમત્તેન વા. **સમાધિલાભેના**તિ અટ્ઠસમાપત્તિયા લાભેન. **નેક્ખમ્મસુખ**ન્તિ અનાગામિસુખં. તં અનાગામિસુખં ફુસામીતિ એત્તકમત્તેન વા. **અપુથુજ્જનસેવિત**ન્તિ પુથુજ્જનેહિ અસેવિતં અરિયસેવિતમેવ. **ભિક્ખૂ**તિ તેસં અઞ્ઞતરં આલપન્તો આહ. **વિસ્સાસમાપાદી**તિ વિસ્સાસં ન આપજ્જેય્ય. ઇદં વુત્તં હોતિ – ભિક્ખુ ઇમિના સમ્પન્નસીલાદિભાવમત્તકેનેવ ''મય્હં ભવો અપ્પકો પરિત્તકો''તિ આસવક્ખયસઙ્ખાતં અરહત્તં અપ્પત્તો હુત્વા ભિક્ખુ નામ વિસ્સાસં નાપજ્જેય્ય. યથા હિ અપ્પમત્તકોપિ ગૂથો દુગ્ગન્ધો હોતિ, એવં અપ્પમત્તકોપિ ભવો દુક્ખોતિ.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સમ્બહુલસીલાદિસમ્પન્નભિક્ખુવત્થુ દસમં.

ધમ્મટ્ઠવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકૂનવીસતિમો વગ્ગો.

૨૦. મગ્ગવગ્ગો

૧. પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ

મગ્ગાનટ્ઠઙ્ગિકોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર સત્થરિ જનપદચારિકં ચરિત્વા પુન સાવત્થિં આગતે ઉપટ્ઠાનસાલાય નિસીદિત્વા ‘‘અસુકગામતો અસુકગામસ્સ મગ્ગો સમો, અસુકગામસ્સ મગ્ગો વિસમો, સસક્ખરો, અસક્ખરો’’તિઆદિના નયેન અત્તનો વિચરિતમગ્ગં આરબ્ભ મગ્ગકથં કથેસું. સત્થા તેસં અરહત્તસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા તં ઠાનં આગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસિન્નો ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, અયં બાહિરકમગ્ગો, ભિક્ખુના નામ અરિયમગ્ગે કમ્મં કાતું વટ્ટતિ, એવઞ્હિ કરોન્તો ભિક્ખુ સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૭૩.‘‘મગ્ગાનટ્ઠઙ્ગિકો સેટ્ઠો, સચ્ચાનં ચતુરો પદા;
વિરાગો સેટ્ઠો ધમ્માનં, દ્વિપદાનઞ્ચ ચક્ખુમા.

૨૭૪.‘‘એસેવ મગ્ગો નત્થઞ્ઞો, દસ્સનસ્સ વિસુદ્ધિયા;
એતઞ્હિ તુમ્હે પટિપજ્જથ, મારસ્સેતં પમોહનં.

૨૭૫.‘‘એતઞ્હિ તુમ્હે પટિપન્ના, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સથ;
અક્ખાતો વો મયા મગ્ગો, અઞ્ઞાય સલ્લકન્તનં.

૨૭૬.‘‘તુમ્હેહિ કિચ્ચમાતપ્પં, અક્ખાતારો તથાગતા;
પટિપન્ના પમોક્ખન્તિ, ઝાયિનો મારબન્ધના’’તિ.

તત્થ **મગ્ગાનટ્ઠઙ્ગિકો**તિ જઙ્ઘમગ્ગાદયો વા હોન્તુ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતમગ્ગા વા, તેસં સબ્બેસમ્પિ મગ્ગાનં સમ્માદિટ્ઠિઆદીહિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ મિચ્છાદિટ્ઠિઆદીનં અટ્ઠન્નં પહાનં કરોન્તો નિરોધં આરમ્મણં કત્વા ચતૂસુપિ સચ્ચેસુ દુક્ખપરિજાનનાદિકિચ્ચં સાધયમાનો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો સેટ્ઠો ઉત્તમો. **સચ્ચાનં ચતુરો પદા**તિ ‘‘સચ્ચં ભણે ન કુજ્ઝેય્યા’’તિ (ધ॰ પ॰ ૨૨૪) આગતં વચીસચ્ચં વા હોતુ, ‘‘સચ્ચો બ્રાહ્મણો સચ્ચો ખત્તિયો’’તિઆદિભેદં સમ્મુતિસચ્ચં વા ‘‘ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ’’ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૧૪૪; મ॰ નિ॰ ૨.૧૮૭-૧૮૮) દિટ્ઠિસચ્ચં વા ‘‘દુક્ખં અરિયસચ્ચ’’ન્તિઆદિભેદં પરમત્થસચ્ચં વા હોતુ, સબ્બેસમ્પિ ઇમેસં સચ્ચાનં પરિજાનિતબ્બટ્ઠેન સચ્છિકાતબ્બટ્ઠેન પહાતબ્બટ્ઠેન ભાવેતબ્બટ્ઠેન એકપટિવેધટ્ઠેન ચ તથપટિવેધટ્ઠેન ચ દુક્ખં અરિયસચ્ચન્તિઆદયો ચતુરો પદા સેટ્ઠા નામ. **વિરાગો સેટ્ઠો ધમ્માન**ન્તિ ‘‘યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી’’તિ (ઇતિવુ॰ ૯૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) વચનતો સબ્બધમ્માનં નિબ્બાનસઙ્ખાતો વિરાગો સેટ્ઠો. **દ્વિપદાનઞ્ચ ચક્ખુમા**તિ સબ્બેસં દેવમનુસ્સાદિભેદાનં દ્વિપદાનં પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા તથાગતોવ સેટ્ઠો. ચ-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો, અરૂપધમ્મે સમ્પિણ્ડેતિ. તસ્મા અરૂપધમ્માનમ્પિ તથાગતો સેટ્ઠો ઉત્તમો.

દસ્સનસ્સ વિસુદ્ધિયાતિ મગ્ગફલદસ્સનસ્સ વિસુદ્ધત્થં યો મયા ''સેટ્ઠો''તિ વુત્તો, એસોવ મગ્ગો, નત્થઞ્ઞો. **એતઞ્હિ તુમ્હે**તિ તસ્મા તુમ્હે એતમેવ પટિપજ્જથ. **મારસ્સેતં પમોહન**ન્તિ એતં મારમોહનં મારમન્થનન્તિ વુચ્ચતિ. **દુક્ખસ્સન્ત**ન્તિ સકલસ્સપિ વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તં પરિચ્છેદં કરિસ્સથાતિ અત્થો. **અઞ્ઞાય સલ્લકન્તન**ન્તિ રાગસલ્લાદીનં કન્તનં નિમ્મથનં અબ્બૂહણં એતં મગ્ગં, મયા વિના અનુસ્સવાદીહિ અત્તપચ્ચક્ખતો ઞત્વાવ અયં મગ્ગો અક્ખાતો, ઇદાનિ તુમ્હેહિ કિલેસાનં આતાપનેન ''આતપ્પ''ન્તિ સઙ્ખં ગતં તસ્સ અધિગમત્થાય સમ્મપ્પધાનવીરિયં કિચ્ચં કરણીયં. કેવલઞ્હિ અક્ખાતારોવ તથાગતા. તસ્મા તેહિ અક્ખાતવસેન યે પટિપન્ના દ્વીહિ ઝાનેહિ ઝાયિનો, તે તેભૂમકવટ્ટસઙ્ખાતા મારબન્ધના પમોક્ખન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ પઠમં.

૨. અનિચ્ચલક્ખણવત્થુ

સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ગન્ત્વા અરઞ્ઞે વાયમન્તાપિ અરહત્તં અપ્પત્વા ''વિસેસેત્વા કમ્મટ્ઠાનં ઉગ્ગણ્હિસ્સામા''તિ સત્થુ સન્તિકં આગમિંસુ. સત્થા ''કિં નુ ખો ઇમેસં સપ્પાય''ન્તિ વીમંસન્તો ''ઇમે કસ્સપબુદ્ધકાલે વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ અનિચ્ચલક્ખણે અનુયુઞ્જિંસુ, તસ્મા અનિચ્ચલક્ખણેનેવ તેસં એકં ગાથં દેસેતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા, ''ભિક્ખવે, કામભવાદીસુ સબ્બેપિ સઙ્ખારા હુત્વા અભાવટ્ઠેન અનિચ્ચા એવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૭૭.''સબ્બે સઙ્ખારા અનિચ્ચાતિ, યદા પઞ્ઞાય પસ્સતિ;
  અથ નિબ્બિન્દતિ દુક્ખે, એસ મગ્ગો વિસુદ્ધિયા''તિ.

તત્થ **સબ્બે સઙ્ખારા**તિ કામભવાદીસુ ઉપ્પન્ના ખન્ધા તત્થ તત્થેવ નિરુજ્ઝનતો **અનિચ્ચા**તિ યદા વિપસ્સનાપઞ્ઞાય પસ્સતિ, અથ ઇમસ્મિં ખન્ધપરિહરણદુક્ખે નિબ્બિન્દતિ, નિબ્બિન્દન્તો દુક્ખપરિજાનનાદિવસેન સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતિ. **એસ મગ્ગો વિસુદ્ધિયા**તિ વિસુદ્ધત્થાય વોદાનત્થાય એસ મગ્ગોતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તપરિસાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અનિચ્ચલક્ખણવત્થુ દુતિયં.

૩. દુક્ખલક્ખણવત્થુ

દુતિયગાથાયપિ એવરૂપમેવ વત્થુ. તદા હિ ભગવા તેસં ભિક્ખૂનં દુક્ખલક્ખણે કતાભિયોગભાવં ઞત્વા, ''ભિક્ખવે, સબ્બેપિ ખન્ધા પટિપીળનટ્ઠેન દુક્ખા એવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૭૮.''સબ્બે સઙ્ખારા દુક્ખાતિ, યદા પઞ્ઞાય પસ્સતિ;
  અથ નિબ્બિન્દતિ દુક્ખે, એસ મગ્ગો વિસુદ્ધિયા''તિ.

તત્થ **દુક્ખાતિ** પટિપીળનટ્ઠેન દુક્ખા. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

દુક્ખલક્ખણવત્થુ તતિયં.

૪. અનત્તલક્ખણવત્થુ

તતિયગાથાયપિ એસેવ નયો. કેવલઞ્હિ એત્થ ભગવા તેસં ભિક્ખૂનં પુબ્બે અનત્તલક્ખણે અનુયુત્તભાવં ઞત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, સબ્બેપિ ખન્ધા અવસવત્તનટ્ઠેન અનત્તા એવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૭૯.‘‘સબ્બે ધમ્મા અનત્તાતિ, યદા પઞ્ઞાય પસ્સતિ;
અથ નિબ્બિન્દતિ દુક્ખે, એસ મગ્ગો વિસુદ્ધિયા’’તિ.

તત્થ **સબ્બે ધમ્મા**તિ પઞ્ચક્ખન્ધા એવ અધિપ્પેતા. **અનત્તા**તિ ‘‘મા જીયન્તુ મા મીયન્તૂ’’તિ વસે વત્તેતું ન સક્કાતિ અવસવત્તનટ્ઠેન અનત્તા અત્તસુઞ્ઞા અસ્સામિકા અનિસ્સરાતિ અત્થો. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

અનત્તલક્ખણવત્થુ ચતુત્થં.

૫. પધાનકમ્મિકતિસ્સત્થેરવત્થુ

ઉટ્ઠાનકાલમ્હીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પધાનકમ્મિકતિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિવાસિનો કિર પઞ્ચસતા કુલપુત્તા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં અગમંસુ. તેસુ એકો તત્થેવ ઓહીયિ. અવસેસા અરઞ્ઞે સમણધમ્મં કરોન્તા અરહત્તં પત્વા ‘‘પટિલદ્ધગુણં સત્થુ આરોચેસ્સામા’’તિ પુન સાવત્થિં અગમંસુ. તે સાવત્થિતો યોજનમત્તે એકસ્મિં ગામકે પિણ્ડાય ચરન્તે દિસ્વા એકો ઉપાસકો યાગુભત્તાદીહિ પતિમાનેત્વા અનુમોદનં સુત્વા પુનદિવસત્થાયપિ નિમન્તેસિ. તે તદહેવ સાવત્થિં ગન્ત્વા પત્તચીવરં પટિસામેત્વા સાયન્હસમયે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તેહિ સદ્ધિં અતિવિય તુટ્ઠિં પવેદયમાનો પટિસન્થારં અકાસિ.

અથ નેસં તત્થ ઓહીનો સહાયકભિક્ખુ ચિન્તેસિ – ‘‘સત્થુ ઇમેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કરોન્તસ્સ મુખં નપ્પહોતિ, મય્હં પન મગ્ગફલાભાવેન મયા સદ્ધિં ન કથેતિ, અજ્જેવ અરહત્તં પત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા મયા સદ્ધિં કથાપેસ્સામી’’તિ. તેપિ ભિક્ખૂ, ‘‘ભન્તે, મયં આગમનમગ્ગે એકેન ઉપાસકેન સ્વાતનાય નિમન્તિતા, તત્થ પાતોવ ગમિસ્સામા’’તિ સત્થારં અપલોકેસું. અથ નેસં સહાયકો ભિક્ખુ સબ્બરત્તિં ચઙ્કમન્તો નિદ્દાવસેન ચઙ્કમકોટિયં એકસ્મિં પાસાણફલકે પતિ, ઊરુટ્ઠિ ભિજ્જિ. સો મહાસદ્દેન વિરવિ. તસ્સ તે સહાયકા ભિક્ખૂ સદ્દં સઞ્જાનિત્વા ઇતો ચિતો ચ ઉપધાવિંસુ. તેસં દીપં જાલેત્વા તસ્સ કત્તબ્બકિચ્ચં કરોન્તાનંયેવ અરુણો ઉટ્ઠહિ, તે તં ગામં ગન્તું ઓકાસં ન લભિંસુ. અથ ને સત્થા આહ – ‘‘કિં, ભિક્ખવે, ભિક્ખાચારગામં ન ગમિત્થા’’તિ. તે ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ તં પવત્તિં આરોચેસું. સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, એસ ઇદાનેવ તુમ્હાકં લાભન્તરાયં કરોતિ, પુબ્બેપિ અકાસિયેવા’’તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિત્વા –

‘‘યો પુબ્બે કરણીયાનિ, પચ્છા સો કાતુમિચ્છતિ;

વરુણકટ્ઠભઞ્જોવ, સ પચ્છા મનુતપ્પતી’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૭૧) –

જાતકં વિત્થારેસિ. તદા કિર તે ભિક્ખૂ પઞ્ચસતા માણવકા અહેસું, કુસીતમાણવકો અયં ભિક્ખુ અહોસિ, આચરિયો પન તથાગતોવ અહોસીતિ.

સત્થા ઇમં ધમ્મદેસનં આહરિત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, યો હિ ઉટ્ઠાનકાલે ઉટ્ઠાનં ન કરોતિ, સંસન્નસઙ્કપ્પો હોતિ, કુસીતો સો ઝાનાદિભેદં વિસેસં નાધિગચ્છતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૮૦.‘‘ઉટ્ઠાનકાલમ્હિ અનુટ્ઠહાનો,
યુવા બલી આલસિયં ઉપેતો;
સંસન્નસઙ્કપ્પમનો કુસીતો,
પઞ્ઞાય મગ્ગં અલસો ન વિન્દતી’’તિ.

તત્થ **અનુટ્ઠહાનો**તિ અનુટ્ઠહન્તો અવાયમન્તો. **યુવા બલી**તિ પઠમયોબ્બને ઠિતો બલસમ્પન્નોપિ હુત્વા અલસભાવેન ઉપેતો હોતિ, ભુત્વા સયતિ. **સંસન્નસઙ્કપ્પમનો**તિ તીહિ મિચ્છાવિતક્કેહિ સુટ્ઠુ અવસન્નસમ્માસઙ્કપ્પચિત્તો. **કુસીતો**તિ નિબ્બીરિયો. **અલસો**તિ મહાઅલસો પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં અરિયમગ્ગં અપસ્સન્તો ન વિન્દતિ, ન પટિલભતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પધાનકમ્મિકતિસ્સત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. સૂકરપેતવત્થુ

વાચાનુરક્ખીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સૂકરપેતં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો લક્ખણત્થેરેન સદ્ધિં ગિજ્ઝકૂટા ઓરોહન્તો એકસ્મિં પદેસે સિતં પાત્વાકાસિ. ‘‘કો નુ ખો, આવુસો, હેતુ સિતસ્સ પાતુકમ્માયા’’તિ લક્ખણત્થેરેન પુટ્ઠો ‘‘અકાલો, આવુસો, ઇમસ્સ પઞ્હસ્સ, સત્થુ સન્તિકે મં પુચ્છેય્યાથા’’તિ વત્વા લક્ખણત્થેરેન સદ્ધિંયેવ રાજગહે પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો વેળુવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિ. અથ નં લક્ખણત્થેરો તમત્થં પુચ્છિ. સો આહ – ‘‘આવુસો, અહં એકં પેતં અદ્દસં, તસ્સ તિગાવુતપ્પમાણં સરીરં, તં મનુસ્સસરીરસદિસં. સીસં પન સૂકરસ્સ વિય, તસ્સ મુખે નઙ્ગુટ્ઠં જાતં, તતો પુળવા પગ્ઘરન્તિ. સ્વાહં ‘ન મે એવરૂપો સત્તો દિટ્ઠપુબ્બો’તિ તં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ’’ન્તિ. સત્થા ‘‘ચક્ખુભૂતા વત, ભિક્ખવે, મમ સાવકા વિહરન્તી’’તિ વત્વા ‘‘અહમ્પેતં સત્તં બોધિમણ્ડેયેવ અદ્દસં. ‘યે પન મે ન સદ્દહેય્યું, તેસં અહિતાય અસ્સા’તિ પરેસં અનુકમ્પાય ન કથેસિં. ઇદાનિ મોગ્ગલ્લાનં સક્ખિં કત્વા કથેમિ. સચ્ચં, ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનો આહા’’તિ કથેસિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ સત્થારં પુચ્છિંસુ – ‘‘કિં પન, ભન્તે, તસ્સ પુબ્બકમ્મ’’ન્તિ. સત્થા ‘‘તેન હિ, ભિક્ખવે, સુણાથા’’તિ અતીતં આહરિત્વા તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેસિ.

કસ્સપબુદ્ધકાલે કિર એકસ્મિં ગામકાવાસે દ્વે થેરા સમગ્ગવાસં વસિંસુ. તેસુ એકો સટ્ઠિવસ્સો, એકો એકૂનસટ્ઠિવસ્સો . એકૂનસટ્ઠિવસ્સો ઇતરસ્સ પત્તચીવરં આદાય વિચરિ, સામણેરો વિય સબ્બં વત્તપટિવત્તં અકાસિ. તેસં એકમાતુકુચ્છિયં વુત્થભાતૂનં વિય સમગ્ગવાસં વસન્તાનં વસનટ્ઠાનં એકો ધમ્મકથિકો આગમિ. તદા ચ ધમ્મસ્સવનદિવસો હોતિ. થેરા નં સઙ્ગણ્હિત્વા ''ધમ્મકથં નો કથેહિ સપ્પુરિસા''તિ આહંસુ. સો ધમ્મકથં કથેસિ. થેરા ''ધમ્મકથિકો નો લદ્ધો''તિ તુટ્ઠચિત્તા પુનદિવસે તં આદાય ધુરગામં પિણ્ડાય પવિસિત્વા તત્થ કતભત્તકિચ્ચા, ''આવુસો, હિય્યો કથિતટ્ઠાનતોવ થોકં ધમ્મં કથેહી''તિ મનુસ્સાનં ધમ્મં કથાપેસું. મનુસ્સા ધમ્મકથં સુત્વા પુનદિવસત્થાયપિ નિમન્તયિંસુ. એવં સમન્તા ભિક્ખાચારગામેસુ દ્વે દ્વે દિવસે તં આદાય પિણ્ડાય ચરિંસુ.

ધમ્મકથિકો ચિન્તેસિ – ''ઇમે દ્વેપિ અતિમુદુકા, મયા ઉભોપેતે પલાપેત્વા ઇમસ્મિં વિહારે વસિતું વટ્ટતી''તિ. સો સાયં થેરૂપટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભિક્ખૂનં ઉટ્ઠાય ગતકાલે નિવત્તિત્વા મહાથેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, કિઞ્ચિ વત્તબ્બં અત્થી''તિ વત્વા ''કથેહિ, આવુસો''તિ વુત્તે થોકં ચિન્તેત્વા, ''ભન્તે, કથા નામેસા મહાસાવજ્જા''તિ વત્વા અકથેત્વાવ પક્કામિ. અનુથેરસ્સાપિ સન્તિકં ગન્ત્વા તથેવ અકાસિ. સો દુતિયદિવસે તથેવ કત્વા તતિયદિવસે તેસં અતિવિય કોતુહલે ઉપ્પન્ને મહાથેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, કિઞ્ચિ વત્તબ્બં અત્થિ, તુમ્હાકં પન સન્તિકે વત્તું ન વિસહામી''તિ વત્વા થેરેન ''હોતુ, આવુસો, કથેહી''તિ નિપ્પીળિતો આહ – ''કિં પન, ભન્તે, અનુથેરો તુમ્હેહિ સદ્ધિં સંભોગો''તિ. સપ્પુરિસ, કિં નામેતં કથેસિ, મયં એકમાતુકુચ્છિયં વુત્થપુત્તા વિય, અમ્હેસુ એકેન યં લદ્ધં, ઇતરેનાપિ લદ્ધમેવ હોતિ. મયા એતસ્સ એત્તકં કાલં અગુણો નામ ન દિટ્ઠપુબ્બોતિ? એવં, ભન્તેતિ. આમાવુસોતિ. ભન્તે મં અનુથેરો એવમાહ – ''સપ્પુરિસ, ત્વં કુલપુત્તો, અયં મહાથેરો લજ્જી પેસલોતિ એતેન સદ્ધિં સંભોગં કરોન્તો ઉપપરિક્ખિત્વા કરેય્યાસી''તિ એવમેસ મં આગતદિવસતો પટ્ઠાય વદતીતિ.

મહાથેરો તં સુત્વાવ કુદ્ધમાનસો દણ્ડાભિહતં કુલાલભાજનં વિય ભિજ્જિ. ઇતરોપિ ઉટ્ઠાય અનુથેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા તથેવ અવોચ, સોપિ તથેવ ભિજ્જિ. તેસુ કિઞ્ચાપિ એત્તકં કાલં એકોપિ વિસું પિણ્ડાય પવિટ્ઠપુબ્બો નામ નત્થિ, પુનદિવસે પન વિસું પિણ્ડાય પવિસિત્વા અનુથેરો પુરેતરં આગન્ત્વા ઉપટ્ઠાનસાલાય અટ્ઠાસિ, મહાથેરો પચ્છા અગમાસિ. તં દિસ્વા અનુથેરો ચિન્તેસિ – ''કિં નુ ખો ઇમસ્સ પત્તચીવરં પટિગ્ગહેતબ્બં, ઉદાહુ નો''તિ. સો ''ન ઇદાનિ પટિગ્ગહેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વાપિ ''હોતુ, ન મયા એવં કતપુબ્બં, મયા અત્તનો વત્તં હાપેતું ન વટ્ટતી''તિ ચિત્તં મુદુકં કત્વા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, પત્તચીવરં દેથા''તિ આહ. ઇતરો ''ગચ્છ, દુબ્બિનીત, ન ત્વં મમ પત્તચીવરં પટિગ્ગહેતું યુત્તરૂપો''તિ અચ્છરં પહરિત્વા તેનપિ ''આમ, ભન્તે, અહમ્પિ તુમ્હાકં પત્તચીવરં ન પટિગ્ગણ્હામીતિ ચિન્તેસિ''ન્તિ વુત્તે, ''આવુસો નવક, કિં ત્વં ચિન્તેસિ, મમ ઇમસ્મિં વિહારે કોચિ સઙ્ગો અત્થી''તિ આહ. ઇતરોપિ ''તુમ્હે પન, ભન્તે, કિં એવં મઞ્ઞથ 'મમ ઇમસ્મિં વિહારે કોચિ સઙ્ગો અત્થી'તિ, એસો તે વિહારો''તિ વત્વા પત્તચીવરં આદાય નિક્ખમિ. ઇતરોપિ નિક્ખમિ. તે ઉભોપિ એકમગ્ગેનાપિ અગન્ત્વા એકો પચ્છિમદ્વારેન મગ્ગં ગણ્હિ, એકો પુરત્થિમદ્વારેન. ધમ્મકથિકો, ''ભન્તે, મા એવં કરોથ, મા એવં કરોથા''તિ વત્વા ''તિટ્ઠાવુસો''તિ વુત્તે નિવત્તિ. સો પુનદિવસે ધુરગામં પવિટ્ઠો મનુસ્સેહિ, ''ભન્તે, ભદન્તા કુહિ''ન્તિ વુત્તે, ''આવુસો, મા પુચ્છથ, તુમ્હાકં કુલુપકા હિય્યો કલહં કત્વા નિક્ખમિંસુ, અહં યાચન્તોપિ નિવત્તેતું નાસક્ખિ''ન્તિ આહ. તેસુ બાલા તુણ્હી અહેસું. પણ્ડિતા પન ''અમ્હેહિ એત્તકં કાલં ભદન્તાનં કિઞ્ચિ ખલિતં નામ ન દિટ્ઠપુબ્બં, તેસં ભયં ઇમં નિસ્સાય ઉપ્પન્નં ભવિસ્સતી''તિ દોમનસ્સપ્પત્તા અહેસું.

તેપિ થેરા ગતટ્ઠાને ચિત્તસુખં નામ ન લભિંસુ. મહાથેરો ચિન્તેસિ – ''અહો નવકસ્સ ભિક્ખુનો ભારિયં કમ્મં કતં, મુહુત્તં દિટ્ઠં નામ આગન્તુકભિક્ખું આહ – 'મહાથેરેન સદ્ધિં સંભોગં મા અકાસી'''તિ. ઇતરોપિ ચિન્તેસિ –

‘‘અહો મહાથેરસ્સ ભારિયં કમ્મં કતં, મુહુત્તં દિટ્ઠં નામ આગન્તુકભિક્ખું આહ – ‘ઇમિના સદ્ધિં સંભોગં મા અકાસી’’’તિ. તેસં નેવ સજ્ઝાયો ન મનસિકારો અહોસિ. તે વસ્સસતચ્ચયેન પચ્છિમદિસાય એકં વિહારં અગમંસુ. તેસં એકમેવ સેનાસનં પાપુણિ. મહાથેરે પવિસિત્વા મઞ્ચકે નિસિન્ને ઇતરોપિ પાવિસિ. મહાથેરો તં દિસ્વાવ સઞ્જાનિત્વા અસ્સૂનિ સન્ધારેતું નાસક્ખિ. ઇતરોપિ મહાથેરં સઞ્જાનિત્વા અસ્સુપુણ્ણેહિ નેત્તેહિ ‘‘કથેમિ નુ ખો મા કથેમી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘ન તં સદ્ધેય્યરૂપ’’ન્તિ થેરં વન્દિત્વા ‘‘અહં, ભન્તે, એત્તકં કાલં તુમ્હાકં પત્તચીવરં ગહેત્વા વિચરિં, અપિ નુ ખો મે કાયદ્વારાદીસુ તુમ્હેહિ કિઞ્ચિ અસારુપ્પં દિટ્ઠપુબ્બ’’ન્તિ. ‘‘ન દિટ્ઠપુબ્બં, આવુસો’’તિ. અથ કસ્મા ધમ્મકથિકં અવચુત્થ ‘‘મા એતેન સદ્ધિં સંભોગમકાસી’’તિ? ‘‘નાહં, આવુસો, એવં કથેમિ, તયા કિર મમ અન્તરે એવં વુત્ત’’ન્તિ. ‘‘અહમ્પિ, ભન્તે, ન વદામી’’તિ. તે તસ્મિં ખણે ‘‘તેન અમ્હે ભિન્દિતુકામેન એવં વુત્તં ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં અચ્ચયં દેસયિંસુ. તે વસ્સસતં ચિત્તસ્સાદં અલભન્તા તં દિવસં સમગ્ગા હુત્વા ‘‘આયામ, નં તતો વિહારા નિક્કડ્ઢિસ્સામા’’તિ પક્કમિત્વા અનુપુબ્બેન તં વિહારં અગમંસુ.

ધમ્મકથિકોપિ થેરે દિસ્વા પત્તચીવરં પટિગ્ગહેતું ઉપગચ્છિ. થેરા ‘‘ન ત્વં ઇમસ્મિં વિહારે વસિતું યુત્તરૂપો’’તિ અચ્છરં પહરિંસુ. સો સણ્ઠાતું અસક્કોન્તો તાવદેવ નિક્ખમિત્વા પલાયિ. અથ નં વીસતિ વસ્સસહસ્સાનિ કતો સમણધમ્મો સન્ધારેતું નાસક્ખિ, તતો ચવિત્વા અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તો એકં બુદ્ધન્તરં પચ્ચિત્વા ઇદાનિ ગિજ્ઝકૂટે વુત્તપ્પકારેન અત્તભાવેન દુક્ખં અનુભોતીતિ.

સત્થા ઇદં તસ્સ પુબ્બકમ્મં આહરિત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ કાયાદીહિ ઉપસન્તરૂપેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૮૧.‘‘વાચાનુરક્ખી મનસા સુસંવુતો,
કાયેન ચ નાકુસલં કયિરા;
એતે તયો કમ્મપથે વિસોધયે,
આરાધયે મગ્ગમિસિપ્પવેદિત’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – ચતુન્નં વચીદુચ્ચરિતાનં વજ્જનેન વાચાનુરક્ખી અભિજ્ઝાદીનં અનુપ્પાદનેન મનસા ચ સુટ્ઠુ સંવુતો પાણાતિપાતાદયો પજહન્તો કાયેન ચ અકુસલં ન કયિરા. એવં એતે તયો કમ્મપથે વિસોધયે. એવં વિસોધેન્તો હિ સીલક્ખન્ધાદીનં એસકેહિ બુદ્ધાદીહિ ઇસીહિ પવેદિતં અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગં આરાધેય્યાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સૂકરપેતવત્થુ છટ્ઠં.

૭. પોટ્ઠિલત્થેરવત્થુ

યોગા વેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પોટ્ઠિલં નામ થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સત્તન્નમ્પિ બુદ્ધાનં સાસને તેપિટકો પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં ધમ્મં વાચેસિ. સત્થા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમસ્સ ભિક્ખુનો ‘અત્તનો દુક્ખનિસ્સરણં કરિસ્સામી’તિ ચિત્તમ્પિ નત્થિ સંવેજેસ્સામિ ન’’ન્તિ. તતો પટ્ઠાય તં થેરં અત્તનો ઉપટ્ઠાનં આગતકાલે ‘‘એહિ, તુચ્છપોટ્ઠિલ, વન્દ, તુચ્છપોટ્ઠિલ, નિસીદ, તુચ્છપોટ્ઠિલ, યાહિ, તુચ્છપોટ્ઠિલા’’તિ

વદતિ. ઉટ્ઠાય ગતકાલેપિ ''તુચ્છપોટ્ઠિલો ગતો''તિ વદતિ. સો ચિન્તેસિ – ''અહં સાટ્ઠકથાનિ તીણિ પિટકાનિ ધારેમિ, પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં અટ્ઠારસ મહાગણે ધમ્મં વાચેમિ, અથ પન મં સત્થા અભિક્ખણં, 'તુચ્છપોટ્ઠિલા'તિ વદેતિ, અદ્ધા મં સત્થા ઝાનાદીનં અભાવેન એવં વદેતી''તિ. સો ઉપ્પન્નસંવેગો ''દાનિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કરિસ્સામી''તિ સયમેવ પત્તચીવરં સંવિદહિત્વા પચ્ચૂસકાલે સબ્બપચ્છા ધમ્મં ઉગ્ગણ્હિત્વા નિક્ખમન્તેન ભિક્ખુના સદ્ધિં નિક્ખમિ. પરિવેણે નિસીદિત્વા સજ્ઝાયન્તા નં ''આચરિયો''તિ ન સલ્લક્ખેસું. સો વીસયોજનસતમગ્ગં ગન્ત્વા એકસ્મિં અરઞ્ઞાવાસે તિંસ ભિક્ખૂ વસન્તિ, તે ઉપસઙ્કમિત્વા સઙ્ઘત્થેરં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, અવસ્સયો મે હોથા''તિ આહ. આવુસો, ત્વં ધમ્મકથિકો, અમ્હેહિ નામ તં નિસ્સાય કિઞ્ચિ જાનિતબ્બં ભવેય્ય, કસ્મા એવં વદેસીતિ? મા, ભન્તે, એવં કરોથ, અવસ્સયો મે હોથાતિ. તે પન સબ્બે ખીણાસવાવ. અથ નં મહાથેરો ''ઇમસ્સ ઉગ્ગહં નિસ્સાય માનો અત્થિયેવા''તિ અનુથેરસ્સ સન્તિકં પહિણિ. સોપિ નં તથેવાહ. ઇમિના નીહારેન સબ્બેપિ તં પેસેન્તા દિવાટ્ઠાને નિસીદિત્વા સૂચિકમ્મં કરોન્તસ્સ સબ્બનવકસ્સ સત્તવસ્સિકસામણેરસ્સ સન્તિકં પહિણિંસુ. એવમસ્સ માનં નીહરિંસુ.

સો નિહતમાનો સામણેરસ્સ સન્તિકે અઞ્જલિં પગ્ગહેત્વા ''અવસ્સયો મે હોહિ સપ્પુરિસા''તિ આહ. અહો, આચરિય, કિં નામેતં કથેથ, તુમ્હે મહલ્લકા બહુસ્સુતા, તુમ્હાકં સન્તિકે મયા કિઞ્ચિ કારણં જાનિતબ્બં ભવેય્યાતિ. મા એવં કરિ, સપ્પુરિસ, હોહિયેવ મે અવસ્સયોતિ. ભન્તે, સચેપિ ઓવાદક્ખમા ભવિસ્સથ, ભવિસ્સામિ વો અવસ્સયોતિ. હોમિ, સપ્પુરિસ, અહં ''અગ્ગિં પવિસા''તિ વુત્તે અગ્ગિં પવિસામિયેવાતિ. અથ નં સો અવિદૂરે એકં સરં દસ્સેત્વા, ''ભન્તે, યથાનિવત્થપારુતોવ ઇમં સરં પવિસથા''તિ આહ. સો હિસ્સ મહગ્ઘાનં દુપટ્ટચીવરાનં નિવત્થપારુતભાવં ઞત્વાપિ ''ઓવાદક્ખમો નુ ખો''તિ વીમંસન્તો એવમાહ. થેરોપિ એકવચનેનેવ ઉદકં ઓતરિ. અથ નં ચીવરકણ્ણાનં તેમિતકાલે ''એથ, ભન્તે''તિ વત્વા એકવચનેનેવ આગન્ત્વા ઠિતં આહ – ''ભન્તે, એકસ્મિં વમ્મિકે છ છિદ્દાનિ, તત્થ એકેન છિદ્દેન ગોધા અન્તો પવિટ્ઠા, તં ગણ્હિતુકામો ઇતરાનિ પઞ્ચ છિદ્દાનિ થકેત્વા છટ્ઠં ભિન્દિત્વા પવિટ્ઠછિદ્દેનેવ ગણ્હાતિ, એવં તુમ્હેપિ છદ્વારિકેસુ આરમ્મણેસુ સેસાનિ પઞ્ચદ્વારાનિ પિધાય મનોદ્વારે કમ્મં પટ્ઠપેથા''તિ. બહુસ્સુતસ્સ ભિક્ખુનો એત્તકેનેવ પદીપુજ્જલનં વિય અહોસિ. સો ''એત્તકમેવ હોતુ સપ્પુરિસા''તિ કરજકાયે ઞાણં ઓતારેત્વા સમણધમ્મં આરભિ.

સત્થા વીસયોજનસતમત્થકે નિસિન્નોવ તં ભિક્ખું ઓલોકેત્વા ''યથેવાયં ભિક્ખુ ભૂરિપઞ્ઞો , એવમેવં અનેન અત્તાનં પતિટ્ઠાપેતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા તેન સદ્ધિં કથેન્તો વિય ઓભાસં ફરિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૮૨.''યોગા વે જાયતી ભૂરિ, અયોગા ભૂરિસઙ્ખયો;
એતં દ્વેધાપથં ઞત્વા, ભવાય વિભવાય ચ;
તથાત્તાનં નિવેસેય્ય, યથા ભૂરિ પવડ્ઢતી''તિ.

તત્થ **યોગા**તિ અટ્ઠતિંસાય આરમ્મણેસુ યોનિસો મનસિકારા. **ભૂરી**તિ પથવીસમાય વિત્થતાય પઞ્ઞાયેતં નામં. **સઙ્ખયો**તિ વિનાસો. **એતં દ્વેધાપથન્તિ** એતં યોગઞ્ચ અયોગઞ્ચ. **ભવાય વિભવાય ચા**તિ વુદ્ધિયા ચ અવુદ્ધિયા ચ. **તથા**તિ યથા અયં ભૂરિસઙ્ખાતા પઞ્ઞા પવડ્ઢતિ, એવં અત્તાનં નિવેસેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પોટ્ઠિલત્થેરો અરહત્તે પતિટ્ઠહીતિ.

પોટ્ઠિલત્થેરવત્થુ સત્તમં.

૮. પઞ્ચમહલ્લકત્થેરવત્થુ

વનં છિન્દથાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે મહલ્લકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર ગિહિકાલે સાવત્થિયં કુટુમ્બિકા મહદ્ધના અઞ્ઞમઞ્ઞસહાયકા એકતો પુઞ્ઞાનિ કરોન્તા સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા ''મયં મહલ્લકા, કિં નો ઘરાવાસેના''તિ સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા પબ્બજિંસુ, મહલ્લકભાવેન પન ધમ્મં પરિયાપુણિતું અસક્કોન્તા વિહારપરિયન્તે પણ્ણસાલં કારેત્વા એકતોવ વસિંસુ. પિણ્ડાય ચરન્તાપિ યેભુય્યેન પુત્તદારસ્સેવ ગેહં ગન્ત્વા ભુઞ્જિંસુ. તેસુ એકસ્સ પુરાણદુતિયિકા મધુરપાચિકા નામ, સા તેસં સબ્બેસમ્પિ ઉપકારિકા અહોસિ. કસ્મા સબ્બેપિ અત્તના લદ્ધાહારં ગહેત્વા તસ્સા એવ ગેહે નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તિ? સાપિ નેસં યથાસન્નિહિતં સૂપબ્યઞ્જનં દેતિ. સા અઞ્ઞતરાબાધેન ફુટ્ઠા કાલમકાસિ. અથ તે મહલ્લકત્થેરા સહાયકસ્સ થેરસ્સ પણ્ણસાલાય સન્નિપતિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ગીવાસુ ગહેત્વા ''મધુરપાચિકા ઉપાસિકા કાલકતા''તિ વિલપન્તા રોદિંસુ . ભિક્ખૂહિ ચ સમન્તતો ઉપધાવિત્વા ''કિં ઇદં, આવુસો''તિ પુટ્ઠા, ''ભન્તે, સહાયકસ્સ નો પુરાણદુતિયિકા કાલકતા, સા અમ્હાકં અતિવિય ઉપકારિકા. ઇદાનિ કુતો તથારૂપિં લભિસ્સામાતિ ઇમિના કારણેન રોદામા''તિ આહંસુ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ તે કાકયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા સમુદ્દતીરે ચરમાના સમુદ્દઊમિયા સમુદ્દં પવેસેત્વા મારિતાય કાકિયા રોદિત્વા પરિદેવિત્વા તં નીહરિસ્સામાતિ મુખતુણ્ડકેહિ મહાસમુદ્દં ઉસ્સિઞ્ચન્તા કિલમિંસૂ''તિ અતીતં આહરિત્વા –

> ''અપિ નુ હનુકા સન્તા, મુખઞ્ચ પરિસુસ્સતિ;
> ઓરમામ ન પારેમ, પૂરતેવ મહોદધી''તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૪૬);

ઇમં **કાકજાતકં** વિત્થારેત્વા તે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા, ''ભિક્ખવે, રાગદોસમોહવનં નિસ્સાય તુમ્હેહિ ઇદં દુક્ખં પત્તં, તં વનં છિન્દિતું વટ્ટતિ, એવં નિદ્દુક્ખા ભવિસ્સથા''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

> **૨૮૩**.''વનં છિન્દથ મા રુક્ખં, વનતો જાયતે ભયં;
> છેત્વા વનઞ્ચ વનથઞ્ચ, નિબ્બના હોથ ભિક્ખવો.

> **૨૮૪**.''યાવ હિ વનથો ન છિજ્જતિ,
> અણુમત્તોપિ નરસ્સ નારિસુ;
> પટિબદ્ધમનોવ તાવ સો,
> વચ્છો ખીરપકોવ માતરી''તિ.

તત્થ **મા રુક્ખન્તિ** સત્થારા હિ ''વનં છિન્દથા''તિ વુત્તે તેસં અચિરપબ્બજિતાનં ''સત્થા અમ્હે વાસિઆદીનિ ગહેત્વા વનં છિન્દાપેતી''તિ રુક્ખં છિન્દિતુકામતા ઉપ્પજ્જિ. અથ ને ''મયા રાગાદિકિલેસવનં સન્ધાયેતં વુત્તં, ન રુક્ખે''તિ પટિસેધેન્તો ''મા રુક્ખ''ન્તિ આહ. **વનતો**તિ યથા પાકતિકવનતો સીહાદિભયં જાયતિ, એવં જાતિઆદિભયમ્પિ કિલેસવનતો જાયતીતિ અત્થો. **વનઞ્ચ વનથઞ્ચા**તિ એત્થ મહન્તા રુક્ખા વનં નામ, ખુદ્દકા

તસ્મિં વને ઠિતત્તા વનથા નામ. પુબ્બુપ્પત્તિકરુક્ખા વા વનં નામ, અપરાપરુપ્પત્તિકા વનથા નામ. એવમેવ મહન્તમહન્તા ભવાકડ્ઢનકા કિલેસા વનં નામ, પવત્તિયં વિપાકદાયકા વનથા નામ. પુબ્બપ્પત્તિકા વનં નામ, અપરાપરુપ્પત્તિકા વનથા નામ. તં ઉભયં ચતુત્થમગ્ગઞાણેન છિન્દિતબ્બં. તેનાહ – ''છેત્વા વનઞ્ચ વનથઞ્ચ, નિબ્બના હોથ ભિક્ખવો''તિ. **નિબ્બના હોથા**તિ નિક્કિલેસા હોથ. **યાવ હિ વનથો**તિ યાવ એસ અણુમત્તોપિ કિલેસવનથો નરસ્સ નારીસુ ન છિજ્જતિ , તાવ સો ખીરપકો વચ્છો માતરિ વિય પટિબદ્ધમનો લગ્ગચિત્તોવ હોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પઞ્ચપિ તે મહલ્લકત્થેરા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પઞ્ચમહલ્લકત્થેરવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સુવણ્ણકારત્થેરવત્થુ

ઉચ્છિન્દાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર સુવણ્ણકારપુત્તો અભિરૂપો સારિપુત્તત્થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિ. થેરો ''તરુણાનં રાગો ઉસ્સન્નો હોતી''તિ ચિન્તેત્વા તસ્સ રાગપટિઘાતાય અસુભકમ્મટ્ઠાનં અદાસિ. તસ્સ પન તં અસપ્પાયં. તસ્મા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા તેમાસં વાયમન્તો ચિત્તેકગ્ગમત્તમ્પિ અલભિત્વા પુન થેરસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા થેરેન ''ઉપટ્ઠિતં તે, આવુસો, કમ્મટ્ઠાન''ન્તિ વુત્તે તં પવત્તિં આરોચેસિ. અથસ્સ થેરો ''કમ્મટ્ઠાનં ન સમ્પજ્જતીતિ વોસાનં આપજ્જિતું ન વટ્ટતી''તિ વત્વા પુન તદેવ કમ્મટ્ઠાનં સાધુકં કથેત્વા અદાસિ. સો દુતિયવારેપિ કિઞ્ચિ વિસેસં નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તો આગન્ત્વા થેરસ્સ આરોચેસિ. અથસ્સ થેરોપિ સકારણં સઉપમં કત્વા તદેવ કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિ. સો પુનપિ આગન્ત્વા કમ્મટ્ઠાનસ્સ અસમ્પજ્જનભાવં કથેસિ. થેરો ચિન્તેસિ – ''કારકો ભિક્ખુ અત્તનિ વિજ્જમાને કામચ્છન્દાદયો વિજ્જમાનાતિ અવિજ્જમાને અવિજ્જમાનાતિ પજાનાતિ. અયં ભિક્ખુ કારકો, નો અકારકો, પટિપન્નો, નો અપ્પટિપન્નો, અહં પનેતસ્સ અજ્ઝાસયં ન જાનામિ, બુદ્ધવેનેય્યો એસો ભવિસ્સતી''તિ તં આદાય સાયન્હસમયે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ''અયં, ભન્તે , મમ સદ્ધિવિહારિકો, ઇમસ્સ મયા ઇમિના કારણેન ઇદં નામ કમ્મટ્ઠાનં દિન્ન''ન્તિ સબ્બં તં પવત્તિં આરોચેસિ.

અથ નં સત્થા ''આસયાનુસયઞાણં નામેતં પારમિયો પૂરેત્વા દસસહસ્સિલોકધાતું ઉન્નાદેત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તાનં બુદ્ધાનંયેવ વિસયો''તિ વત્વા ''કતરકુલા નુ ખો એસ પબ્બજિતો''તિ આવજ્જેન્તો ''સુવણ્ણકારકુલા''તિ ઞત્વા અતીતે અત્તભાવે ઓલોકેન્તો તસ્સ સુવણ્ણકારકુલેયેવ પટિપાટિયા નિબ્બત્તાનિ પઞ્ચ અત્તભાવસતાનિ દિસ્વા ''ઇમિના દહરેન દીઘરત્તં સુવણ્ણકારકમ્મં કરોન્તેન કણિકારપુપ્ફપદુમપુપ્ફાદીનિ કરિસ્સામીતિ રત્તસુવણ્ણમેવ સમ્પરિવત્તિતં, તસ્મા ઇમસ્સ અસુભપટિકૂલકમ્મટ્ઠાનં ન વટ્ટતિ, મનાપમેવસ્સ કમ્મટ્ઠાનં સપ્પાય''ન્તિ ચિન્તેત્વા, ''સારિપુત્ત, તયા કમ્મટ્ઠાનં દત્વા ચત્તારો માસે કિલમિતં ભિક્ખું અજ્જ પચ્છાભત્તેયેવ અરહત્તં પત્તં પસ્સિસ્સસિ, ગચ્છ ત્વ''ન્તિ થેરં ઉય્યોજેત્વા ઇદ્ધિયા ચક્કમત્તં સુવણ્ણપદુમં માપેત્વા પત્તેહિ ચેવ નાલેહિ ચ ઉદકબિન્દૂનિ મુઞ્ચન્તં વિય કત્વા ''ભિક્ખુ ઇમં પદુમં આદાય વિહારપચ્ચન્તે વાલુકરાસિમ્હિ ઠપેત્વા સમ્મુખટ્ઠાને પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા 'લોહિતકં લોહિતક'ન્તિ પરિકમ્મં કરોહી''તિ અદાસિ. તસ્સ સત્થુહત્થતો પદુમં ગણ્હન્તસ્સેવ ચિત્તં પસીદિ. સો વિહારપચ્ચન્તં ગન્ત્વા વાલુકં ઉસ્સાપેત્વા તત્થ પદુમનાલં પવેસેત્વા સમ્મુખે

પલ્લઙ્કેન નિસિન્નો ''લોહિતકં લોહિતક''ન્તિ પરિકમ્મં આરભિ. અથસ્સ તઙ્ખણઞ્ઞેવ નીવરણાનિ વિક્ખમ્ભિંસુ, ઉપચારજ્ઝાનં ઉપ્પજ્જિ. તદનન્તરં પઠમજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા પઞ્ચહાકારેહિ વસીભાવં પાપેત્વા યથાનિસિન્નોવ દુતિયજ્ઝાનાદીનિપિ પત્વા વસીભૂતો ચતુત્થજ્ઝાનેન ઝાનકીળં કીળન્તો નિસીદિ.

સત્થા તસ્સ ઝાનાનં ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા ''સક્ખિસ્સતિ નુ ખો એસ અત્તનો ધમ્મતાય ઉત્તરિ વિસેસં નિબ્બત્તેતુ''ન્તિ ઓલોકેન્તો ''ન સક્ખિસ્સતી''તિ ઞત્વા ''તં પદુમં મિલાયતૂ''તિ અધિટ્ઠહિ. તં હત્થેહિ મદ્દિતપદુમં મિલાયન્તં વિય કાળવણ્ણં અહોસિ. સો ઝાના વુટ્ઠાય તં ઓલોકેત્વા ''કિં નુ ખો ઇમં પદુમં જરાય પહટં પઞ્ઞાયતિ, અનુપાદિણ્ણકેપિ એવં જરાય અભિભુય્યમાને ઉપાદિણ્ણકે કથાવ નત્થિ. ઇદમ્પિ હિ જરા અભિભવિસ્સતી''તિ અનિચ્ચલક્ખણં પસ્સિ . તસ્મિં પન દિટ્ઠે દુક્ખલક્ખણઞ્ચ અનત્તલક્ખણઞ્ચ દિટ્ઠમેવ હોતિ. તસ્સ તયો ભવા આદિત્તા વિય કણ્ઠે બદ્ધકુણપા વિય ચ ખાયિંસુ. તસ્મિં ખણે તસ્સ અવિદૂરે કુમારકા એકં સરં ઓતરિત્વા કુમુદાનિ ભઞ્જિત્વા થલે રાસિં કરોન્તિ. સો જલે ચ થલે ચ કુમુદાનિ ઓલોકેસિ. અથસ્સ જલે કુમુદાનિ અભિરૂપાનિ ઉદકપગ્ઘરન્તાનિ વિય ઉપટ્ઠહિંસુ, ઇતરાનિ અગ્ગગ્ગેસુ પરિમિલાતાનિ . સો ''અનુપાદિણ્ણકં જરા એવં પહરતિ, ઉપાદિણ્ણકં કિં પન ન પહરિસ્સતી''તિ સુટ્ઠુતરં અનિચ્ચલક્ખણાદીનિ અદ્દસ. સત્થા ''પાકટીભૂતં ઇદાનિ ઇમસ્સ ભિક્ખુનો કમ્મટ્ઠાન''ન્તિ ઞત્વા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નકોવ ઓભાસં મુઞ્ચિ, સો તસ્સ મુખં પહરિ. અથસ્સ ''કિં નુ ખો એત''ન્તિ ઓલોકેન્તસ્સ સત્થા આગન્ત્વા સમ્મુખે ઠિતો વિય અહોસિ. સો ઉટ્ઠાય અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિ. અથસ્સ સત્થા સપ્પાયં સલ્લક્ખેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૮૫.''ઉચ્છિન્દ સિનેહમત્તનો, કુમુદં સારદિકંવ પાણિના;
સન્તિમગ્ગમેવ બ્રૂહય, નિબ્બાનં સુગતેન દેસિત''ન્તિ.

તત્થ **ઉચ્છિન્દા**તિ અરહત્તમગ્ગેન ઉચ્છિન્દ. **સારદિક**ન્તિ સરદકાલે નિબ્બત્તં. **સન્તિમગ્ગ**ન્તિ નિબ્બાનગામિં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં. **બ્રૂહયા**તિ વડ્ઢય. નિબ્બાનઞ્હિ સુગતેન દેસિતં, તસ્મા તસ્સ મગ્ગં ભાવેહીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો ભિક્ખુ અરહત્તે પતિટ્ઠહિ.

સુવણ્ણકારત્થેરવત્થુ નવમં.

૧૦. મહાધનવાણિજવત્થુ

ઇધ વસ્સન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાધનવાણિજં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર બારાણસિતો કુસુમ્ભરત્તાનં વત્થાનં પઞ્ચ સકટસતાનિ પૂરેત્વા વણિજ્જાય સાવત્થિં આગતો નદીતીરં પત્વા ''સ્વે નદિં ઉત્તરિસ્સામી''તિ તત્થેવ સકટાનિ મોચેત્વા વસિ. રત્તિં મહામેઘો ઉટ્ઠહિત્વા વસ્સિ. નદી સત્તાહં ઉદકસ્સ પૂરા અટ્ઠાસિ. નાગરાપિ સત્તાહં નક્ખત્તં કીળિંસુ. કુસુમ્ભરત્તેહિ વત્થેહિ કિચ્ચં ન નિટ્ઠિતં. વાણિજો ચિન્તેસિ – ''અહં દૂરં આગતો. સચે પુન ગમિસ્સામિ, પપઞ્ચો ભવિસ્સતિ. ઇધેવ વસ્સઞ્ચ હેમન્તઞ્ચ ગિમ્હઞ્ચ મમ કમ્મં કરોન્તો વસિત્વા ઇમાનિ વિક્કિણિસ્સામી''તિ. સત્થા નગરે પિણ્ડાય ચરન્તો તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા સિતં પાતુકરિત્વા આનન્દત્થેરેન સિતકારણં પુટ્ઠો આહ – ''દિટ્ઠો તે, આનન્દ, મહાધનવાણિજો''તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. સો અત્તનો જીવિતન્તરાયં અજાનિત્વા ઇમં સંવચ્છરં ઇધેવ વસિત્વા ભણ્ડં વિક્કિણિતું ચિત્તમકાસીતિ. ''કિં પન તસ્સ, ભન્તે,

અન્તરાયો ભવિસ્સતી''તિ? સત્થા ''આમાનન્દ, સત્તાહમેવ જીવિત્વા સો મચ્ચુમુખે પતિસ્સતી''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

''અજ્જેવ કિચ્ચમાતપ્પં, કો જઞ્ઞા મરણં સુવે;
ન હિ નો સઙ્ગરં તેન, મહાસેનેન મચ્ચુના.

''એવં વિહારિં આતાપિં, અહોરત્તમતન્દિતં;
તં વે ભદ્દેકરત્તોતિ, સન્તો આચિક્ખતે મુની''તિ. (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭૨);

ગચ્છામિસ્સ, ભન્તે, આરોચેસ્સામીતિ. વિસ્સત્થો ગચ્છાનન્દાતિ. થેરો સકટટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભિક્ખાય ચરિ. વાણિજો થેરં આહારેન પતિમાનેસિ. અથ નં થેરો આહ – ''કિત્તકં કાલં ઇધ વસિસ્સસી''તિ? ''ભન્તે, અહં દૂરતો આગતો''. સચે પુન ગમિસ્સામિ, પપઞ્ચો ભવિસ્સતિ, ઇમં સંવચ્છરં ઇધ વસિત્વા ભણ્ડં વિક્કિણિત્વા ગમિસ્સામીતિ. ઉપાસક, દુજ્જાનો જીવિતન્તરાયો, અપ્પમાદં કાતું વટ્ટતીતિ. ''કિં પન, ભન્તે, અન્તરાયો ભવિસ્સતી''તિ. ''આમ, ઉપાસક, સત્તાહમેવ તે જીવિતં પવત્તિસ્સતીતિ'' . સો સંવિગ્ગમાનસો હુત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા અનુમોદનત્થાય પત્તં ગણ્હિ. અથસ્સ સત્થા અનુમોદનં કરોન્તો, ''ઉપાસક, પણ્ડિતેન નામ 'ઇધેવ વસ્સાદીનિ વસિસ્સામિ, ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કમ્મં પયોજેસ્સામી'તિ ચિન્તેતું ન વટ્ટતિ, અત્તનો પન જીવિતન્તરાયમેવ ચિન્તેતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૨૮૬.''ઇધ વસ્સં વસિસ્સામિ, ઇધ હેમન્તગિમ્હિસુ;
ઇતિ બાલો વિચિન્તેતિ, અન્તરાયં ન બુજ્ઝતી''તિ.

તત્થ **ઇધ વસ્સ**ન્તિ ઇમસ્મિં ઠાને ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોન્તો ચતુમાસં વસ્સં વસિસ્સામિ. **હેમન્તગિમ્હિસૂ**તિ હેમન્તગિમ્હેસુપિ ''ચત્તારો માસે ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોન્તો ઇધેવ વસિસ્સામી''તિ એવં દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકં અત્થં અજાનન્તો બાલો વિચિન્તેતિ. **અન્તરાય**ન્તિ ''અસુકસ્મિં નામ કાલે વા દેસે વા વયે વા મરિસ્સામી''તિ અત્તનો જીવિતન્તરાયં ન બુજ્ઝતીતિ.

દેસનાવસાને સો વાણિજો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસિ . વાણિજોપિ સત્થારં અનુગન્ત્વા નિવત્તિત્વા ''સીસરોગો વિય મે ઉપ્પન્નો''તિ સયને નિપજ્જિ, તથાનિપન્નોવ કાલં કત્વા તુસિતવિમાને નિબ્બત્તિ.

મહાધનવાણિજવત્થુ દસમં.

૧૧. કિસાગોતમીવત્થુ

તં પુત્તપસુસમ્મત્તન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કિસાગોતમિં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ સહસ્સવગ્ગે –

''યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં અમતં પદં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો અમતં પદ''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૪) –

ગાથાવણ્ણનાય વિત્થારેત્વા કથિતં. તદા હિ સત્થા ''કિસાગોતમિ લદ્ધા તે એકચ્છરમત્તા સિદ્ધત્થકા''તિ આહ. ''ન લદ્ધા, ભન્તે, સકલગામે જીવન્તેહિ કિર મતકા એવ બહુતરા''તિ. અથ નં સત્થા ''ત્વં 'મમેવ પુત્તો મતો'તિ સલ્લક્ખેસિ, ધુવધમ્મો એસ સબ્બસત્તાનં. મચ્ચુરાજા હિ સબ્બસત્તે અપરિપુણ્ણજ્ઝાસયે એવ મહોઘો વિય પરિકડ્ઢમાનો અપાયસમુદ્દે પક્ખિપતી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૨૮૭.''તં પુત્તપસુસમ્મત્તં, બ્યાસત્તમનસં નરં;
સુત્તં ગામં મહોઘોવ, મચ્ચુ આદાય ગચ્છતી''તિ.

તત્થ **તં પુત્તપસુસમ્મત્ત**ન્તિ તં રૂપબલાદિસમ્પન્ને પુત્તે ચ પસૂ ચ લભિત્વા ''મમ પુત્તા અભિરૂપા બલસમ્પન્ના પણ્ડિતા સબ્બકિચ્ચસમત્થા, મમ ગોણા અભિરૂપા અરોગા મહાભારવહા, મમ ગાવી બહુખીરા''તિ એવં પુત્તેહિ ચ પસૂહિ ચ સમ્મત્તં નરં. **બ્યાસત્તમનસ**ન્તિ હિરઞ્ઞસુવણ્ણાદીસુ વા પત્તચીવરાદીસુ વા કિઞ્ચિદેવ લભિત્વા તતો ઉત્તરિતરં પત્થનતાય આસત્તમાનસં વા, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાદીસુ આરમ્મણેસુ વુત્તપ્પકારેસુ વા પરિક્ખારેસુ યં યં લદ્ધં હોતિ, તત્થ તત્થેવ લગ્ગનતાય બ્યાસત્તમાનસં વા. **સુત્તં ગામ**ન્તિ નિદ્દં ઉપગતં સત્તનિકાયં. **મહોઘોવા**તિ યથા એવરૂપં ગામં ગમ્ભીરવિત્થતો મહન્તો મહાનદીનં ઓઘો અન્તમસો સુનખમ્પિ અસેસેત્વા સબ્બં આદાય ગચ્છતિ, એવં વુત્તપ્પકારં નરં મચ્ચુ આદાય ગચ્છતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને કિસાગોતમી સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

કિસાગોતમીવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. પટાચારાવત્થુ

ન સન્તિ પુત્તાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પટાચારં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ સહસ્સવગ્ગે –

''યો ચ વસ્સસતં જીવે, અપસ્સં ઉદયબ્બયં;
એકાહં જીવિતં સેય્યો, પસ્સતો ઉદયબ્બય''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૧૩) –

ગાથાવણ્ણનાય વિત્થારેત્વા કથિતં. તદા પન સત્થા પટાચારં તનુભૂતસોકં ઞત્વા ''પટાચારે પુત્તાદયો નામ પરલોકં ગચ્છન્તસ્સ તાણં વા લેણં વા સરણં વા ભવિતું ન સક્કોન્તિ, તસ્મા વિજ્જમાનાપિ તે ન સન્તિયેવ. પણ્ડિતેન પન સીલં વિસોધેત્વા અત્તનો નિબ્બાનગામિમગ્ગમેવ સોધેતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૮૮.''ન સન્તિ પુત્તા તાણાય, ન પિતા નાપિ બન્ધવા;
અન્તકેનાધિપન્નસ્સ, નત્થિ ઞાતીસુ તાણતા.

૨૮૯.''એતમત્થવસં ઞત્વા, પણ્ડિતો સીલસંવુતો;
નિબ્બાનગમનં મગ્ગં, ખિપ્પમેવ વિસોધયે''તિ.

તત્થ **તાણાયા**તિ તાણભાવાય પતિટ્ઠાનત્થાય. **બન્ધવા**તિ પુત્તે ચ માતાપિતરો ચ ઠપેત્વા અવસેસા ઞાતિસુહજ્જા. **અન્તકેનાધિપન્નસ્સા**તિ મરણેન અભિભૂતસ્સ. પવત્તિયઞ્હિ પુત્તાદયો અન્નપાનાદિદાનેન ચેવ ઉપ્પન્નકિચ્ચનિત્થરણેન ચ તાણા હુત્વાપિ મરણકાલે કેનચિ ઉપાયેન મરણં પટિબાહિતું અસમત્થતાય તાણત્થાય લેણત્થાય ન સન્તિ નામ. તેનેવ વુત્તં – ''**નત્થિ ઞાતીસુ તાણતા**''તિ. **એતમત્થવસ**ન્તિ એવં તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ તાણં ભવિતું અસમત્થભાવસઙ્ખાતં કારણં જાનિત્વા પણ્ડિતો ચતુપારિસુદ્ધિસીલેન સંવુતો રક્ખિતગોપિતો હુત્વા નિબ્બાનગમનં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં સીઘં સીઘં વિસોધેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પટાચારા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, અઞ્ઞે ચ બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પટાચારાવત્થુ દ્વાદસમં.

મગ્ગવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વીસતિમો વગ્ગો.

૨૧. પકિણ્ણકવગ્ગો

૧. અત્તનોપુબ્બકમ્મવત્થુ

મત્તાસુખપરિચ્ચાગાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અત્તનો પુબ્બકમ્મં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે વેસાલી ઇદ્ધા અહોસિ ફીતા બહુજના આકિણ્ણમનુસ્સા. તત્થ હિ વારેન વારેન રજ્જં કારેન્તાનં ખત્તિયાનંયેવ સત્તસતાધિકાનિ સત્તસહસ્સાનિ સત્ત ચ ખત્તિયા અહેસું. તેસં વસનત્થાય તત્તકાયેવ પાસાદા તત્તકાનેવ કૂટાગારાનિ ઉય્યાને વિહારત્થાય તત્તકાયેવ આરામા ચ પોક્ખરણિયો ચ અહેસું. સા અપરેન સમયેન દુબ્ભિક્ખા અહોસિ દુસ્સસ્સા. તત્થ છાતકભયેન પઠમં દુગ્ગતમનુસ્સા કાલમકંસુ. તેસં તેસં તત્થ તત્થ છડ્ડિતાનં કુણપાનં ગન્ધેન અમનુસ્સા નગરં પવિસિંસુ. અમનુસ્સૂપદ્દવેન બહુતરા કાલમકંસુ. તેસં કુણપગન્ધપટિક્કૂલતાય સત્તાનં અહિવાતરોગો ઉપ્પજ્જિ. એવં દુબ્ભિક્ખભયં અમનુસ્સભયં રોગભયન્તિ તીણિ ભયાનિ ઉપ્પજ્જિંસુ.

નગરવાસિનો સન્નિપતિત્વા રાજાનં આહંસુ – ''મહારાજ, ઇમસ્મિં નગરે તીણિ ભયાનિ ઉપ્પન્નાનિ, ઇતો પુબ્બે યાવ સત્તમા રાજપરિવટ્ટા એવરૂપં ભયં નામ ન ઉપ્પન્નપુબ્બં. અધમ્મિકરાજૂનઞ્હિ કાલે એવરૂપં ભયં ઉપ્પજ્જતી''તિ. રાજા સન્થાગારે સબ્બેસં સન્નિપાતં કારેત્વા ''સચે મે અધમ્મિકભાવો અત્થિ, તં વિચિનથા''તિ આહ. વેસાલિવાસિનો સબ્બં પવેણિ વિચિનન્તા રઞ્ઞો કઞ્ચિ દોસં અદિસ્વા, ''મહારાજ, નત્થિ તે દોસો''તિ વત્વા ''કથં નુ ખો ઇદં અમ્હાકં ભયં વૂપસમં ગચ્છેય્યા''તિ મન્તયિંસુ. તત્થ એકચ્ચેહિ ''બલિકમ્મેન આયાચનાય મઙ્ગલકિરિયાયા''તિ વુત્તે સબ્બમ્પિ તં વિધિં કત્વા પટિબાહિતું નાસક્ખિંસુ. અથઞ્ઞે એવમાહંસુ – ''છ સત્થારો મહાનુભાવા, તેસુ ઇધાગતમત્તેસુ ભયં વૂપસમેય્યા''તિ. અપરે ''સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો. સો હિ ભગવા સબ્બસત્તહિતાય ધમ્મં દેસેતિ, મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો. તસ્મિં ઇધ આગતે ઇમાનિ ભયાનિ વૂપસમેય્યુ''ન્તિ આહંસુ. તેસં વચનં સબ્બેપિ અભિનન્દિત્વા ''કહં નુ ખો સો ભગવા એતરહિ વિહરતી''તિ આહંસુ . તદા પન સત્થા ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય રઞ્ઞો બિમ્બિસારસ્સ પટિઞ્ઞં દત્વા વેળુવને વિહરતિ. તેન ચ સમયેન બિમ્બિસારસમાગમે બિમ્બિસારેન સદ્ધિં સોતાપત્તિફલં પત્તો મહાલિ નામ લિચ્છવી તસ્સં પરિસાયં નિસિન્નો હોતિ.

વેસાલિવાસિનો મહન્તં પણ્ણાકારં સજ્જેત્વા રાજાનં બિમ્બિસારં સઞ્ઞાપેત્વા ''સત્થારં ઇધાનેથા''તિ મહાલિઞ્ચેવ લિચ્છવિં પુરોહિતપુત્તઞ્ચ પહિણિંસુ. તે ગન્ત્વા રઞ્ઞો પણ્ણાકારં દત્વા તં પવત્તિં નિવેદેત્વા, ''મહારાજ, સત્થારં અમ્હાકં નગરં પેસેથા''તિ યાચિંસુ. રાજા ''તુમ્હેવ જાનાથા''તિ ન સમ્પટિચ્છિ. તે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા યાચિંસુ – ''ભન્તે, વેસાલિયં તીણિ ભયાનિ ઉપ્પન્નાનિ, તાનિ તુમ્હેસુ આગતેસુ વૂપસમિસ્સન્તિ, એથ, ભન્તે, ગચ્છામા''તિ. સત્થા તેસં વચનં સુત્વા આવજ્જેન્તો ''વેસાલિયં **રતનસુત્તે** (ખુ॰ પા॰ ૬.૧ આદયો; સુ॰ નિ॰ ૨૨૪ આદયો) વુત્તે સા રક્ખા ચક્કવાળાનં કોટિસતસહસ્સં ફરિસ્સતિ, સુત્તપરિયોસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતિ, તાનિ ચ ભયાનિ વૂપસમિસ્સન્તી''તિ ઞત્વા તેસં વચનં સમ્પટિચ્છિ.

રાજા બિમ્બિસારો ''સત્થારા કિર વેસાલિગમનં સમ્પટિચ્છિત''ન્તિ સુત્વા નગરે ઘોસનં કારેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ''કિં, ભન્તે, વેસાલિગમનં સમ્પટિચ્છિત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''આમ, મહારાજા''તિ વુત્તે ''તેન હિ, ભન્તે, આગમેથ, તાવ મગ્ગં પટિયાદેસ્સામી''તિ વત્વા રાજગહસ્સ ચ ગઙ્ગાય ચ અન્તરે પઞ્ચયોજનભૂમિં સમં કારેત્વા

યોજને યોજને વિહારં પતિટ્ઠાપેત્વા સત્થુ ગમનકાલં આરોચેસિ. સત્થા પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં મગ્ગં પટિપજ્જિ. રાજા યોજનન્તરે જણ્ણુમત્તેન ઓધિના પઞ્ચવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ ઓકિરાપેત્વા ધજપટાકકદલીઆદીનિ ઉસ્સાપેત્વા ભગવતો છત્તાતિછત્તં કત્વા દ્વે સેતચ્છત્તાનિ એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો એકમેકં સેતચ્છત્તં ઉપરિ ધારેત્વા સપરિવારો પુપ્ફગન્ધાદીહિ પૂજં કરોન્તો સત્થારં એકેકસ્મિં વિહારે વસાપેત્વા મહાદાનાદીનિ દત્વા પઞ્ચહિ દિવસેહિ ગઙ્ગાતીરં પાપેત્વા તત્થ નાવં અલઙ્કરોન્તો વેસાલિકાનં સાસનં પેસેસિ – "મગ્ગં પટિયાદેત્વા સત્થુ પચ્ચુગ્ગમનં કરોન્તૂ"તિ. તે "દિગુણં પૂજં કરિસ્સામા"તિ વેસાલિયા ચ ગઙ્ગાય ચ અન્તરે તિયોજનભૂમિં સમં કારેત્વા ભગવતો ચતૂહિ સેતચ્છત્તેહિ એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો દ્વીહિ દ્વીહિ સેતચ્છત્તેહિ છત્તાતિછત્તાનિ સજ્જેત્વા પૂજં કુરુમાના આગન્ત્વા ગઙ્ગાતીરે અટ્ઠંસુ. બિમ્બિસારો દ્વે નાવા સઙ્ઘાટેત્વા મણ્ડપં કારેત્વા પુપ્ફદામાદીહિ અલઙ્કારાપેત્વા સબ્બરતનમયં બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેસિ. ભગવા તસ્મિં નિસીદિ. ભિક્ખૂપિ નાવં અભિરુહિત્વા ભગવન્તં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. રાજા અનુગચ્છન્તો ગલપ્પમાણં ઉદકં ઓતરિત્વા "યાવ, ભન્તે, ભગવા આગચ્છતિ, તાવાહં ઇધેવ ગઙ્ગાતીરે વસિસ્સામી"તિ વત્વા નાવં ઉય્યોજેત્વા નિવત્તિ. સત્થા યોજનમત્તં અદ્ધાનં ગઙ્ગાય ગન્ત્વા વેસાલિકાનં સીમં પાપુણિ.

લિચ્છવીરાજાનો સત્થારં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ગલપ્પમાણં ઉદકં ઓતરિત્વા નાવં તીરં ઉપનેત્વા સત્થારં નાવાતો ઓતારયિંસુ. સત્થારા ઓતરિત્વા તીરે અક્કન્તમત્તેયેવ મહામેઘો ઉટ્ઠહિત્વા પોક્ખરવસ્સં વસ્સિ. સબ્બત્થ જણ્ણુપ્પમાણઊરુપ્પમાણકટિપ્પમાણાદીનિ ઉદકાનિ સન્દન્તાનિ સબ્બકુણપાનિ ગઙ્ગં પવેસયિંસુ, પરિસુદ્ધો ભૂમિભાગો અહોસિ. લિચ્છવીરાજાનો સત્થારં યોજને યોજને વસાપેત્વા મહાદાનં દત્વા દિગુણં પૂજં કરોન્તા તીહિ દિવસેહિ વેસાલિં નયિંસુ. સક્કો દેવરાજા દેવગણપરિવુતો આગમાસિ, મહેસક્ખાનં દેવાનં સન્નિપાતેન અમનુસ્સા યેભુય્યેન પલાયિંસુ. સત્થા સાયં નગરદ્વારે ઠત્વા આનન્દત્થેરં આમન્તેસિ – "ઇમં, આનન્દ, રતનસુત્તં ઉગ્ગણ્હિત્વા લિચ્છવીકુમારેહિ સદ્ધિં વિચરન્તો વેસાલિયા તિણ્ણં પાકારાનં અન્તરે પરિત્તં કરોહી"તિ.

થેરો સત્થારા દિન્નં રતનસુત્તં ઉગ્ગણ્હિત્વા સત્થુ સેલમયપત્તેન ઉદકં આદાય નગરદ્વારે ઠિતો પણિધાનતો પટ્ઠાય તથાગતસ્સ દસ પારમિયો દસ ઉપપારમિયો દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમતિંસ પારમિયો પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે લોકત્થચરિયા ઞાતત્થચરિયા બુદ્ધત્થચરિયાતિ તિસ્સો ચરિયાયો પચ્છિમભવે ગબ્ભવોક્કન્તિં જાતિં અભિનિક્ખમનં પધાનચરિયં બોધિપલ્લઙ્કે મારવિજયં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપટિવેધં ધમ્મચક્કપવત્તનં નવલોકુત્તરધમ્મેતિ સબ્બેપિમે બુદ્ધગુણે આવજ્જેત્વા નગરં પવિસિત્વા તિયામરત્તિં તીસુ પાકારન્તરેસુ પરિત્તં કરોન્તો વિચરિ. તેન "યંકિઞ્ચી"તિ વુત્તમત્તેયેવ ઉદ્ધં ખિત્તઉદકં અમનુસ્સાનં ઉપરિ પતિ. "યાનીધ ભૂતાની"તિ ગાથાકથનતો પટ્ઠાય રજતવટંસકા વિય ઉદકબિન્દૂનિ આકાસેન ગન્ત્વા ગિલાનમનુસ્સાનં ઉપરિ પતિંસુ. તાવદેવ વૂપસન્તરોગા મનુસ્સા ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય થેરં પરિવારેસું . "યંકિઞ્ચી"તિ વુત્તપદતો પટ્ઠાય પન ઉદકફુસિતેહિ ફુટ્ઠફુટ્ઠા સબ્બે અપલાયન્તા સઙ્કારકૂટભિત્તિપદેસાદિનિસ્સિતા અમનુસ્સા તેન તેન દ્વારેન પલાયિંસુ. દ્વારાનિ અનોકાસાનિ અહેસું. તે ઓકાસં અલભન્તા પાકારં ભિન્દિત્વાપિ પલાયિંસુ.

મહાજનો નગરમજ્ઝે સન્થાગારં સબ્બગન્ધેહિ ઉપલિમ્પેત્વા ઉપરિ સુવણ્ણતારકાદિવિચિત્તં વિતાનં બન્ધિત્વા બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા સત્થારં આનેસિ. સત્થા પઞ્ઞત્તે આસને નિસીદિ. ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ લિચ્છવીગણોપિ સત્થારં પરિવારેત્વા નિસીદિ. સક્કો દેવરાજા દેવગણપરિવુતો પતિરૂપે ઓકાસે અટ્ઠાસિ. થેરોપિ સકલનગરં અનુવિચરિત્વા વૂપસન્તરોગેન મહાજનેન સદ્ધિં આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિ. સત્થા પરિસં ઓલોકેત્વા તદેવ રતનસુત્તં અભાસિ. દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. એવં

પુનદિવસેપીતિ સત્તાહં તદેવ રતનસુત્તં દેસેત્વા સબ્બભયાનં વૂપસન્તભાવં ઞત્વા લિચ્છવીગણં આમન્તેત્વા વેસાલિતો નિક્ખમિ. લિચ્છવીરાજાનો દિગુણં સક્કારં કરોન્તા પુન તીહિ દિવસેહિ સત્થારં ગઙ્ગાતીરં નયિંસુ.

ગઙ્ગાય નિબ્બત્તનાગરાજાનો ચિન્તેસું – ''મનુસ્સા તથાગતસ્સ સક્કારં કરોન્તિ, મયં કિં ન કરોમા''તિ. તે સુવણ્ણરજતમણિમયા નાવાયો માપેત્વા સુવણ્ણરજતમણિમયે પલ્લઙ્કે પઞ્ઞાપેત્વા પઞ્ચવણ્ણપદુમસઞ્છન્નં ઉદકં કરિત્વા, ''ભન્તે, અમ્હાકમ્પિ અનુગ્ગહં કરોથા''તિ અત્તનો અત્તનો નાવં અભિરુહણત્થાય સત્થારં યાચિંસુ. ''મનુસ્સા ચ નાગા ચ તથાગતસ્સ પૂજં કરોન્તિ, મયં પન કિં ન કરોમા''તિ ભૂમટ્ઠકદેવેપિ આદિં કત્વા યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકા સબ્બે દેવા સક્કારં કરિંસુ. તત્થ નાગા યોજનિકાનિ છત્તાતિછત્તાનિ ઉક્ખિપિંસુ. એવં હેટ્ઠા નાગા ભૂમિતલે રુક્ખગચ્છપબ્બતાદીસુ ભૂમટ્ઠકા દેવતા, અન્તલિક્ખે આકાસટ્ઠદેવાતિ નાગભવનં આદિં કત્વા ચક્કવાળપરિયન્તેન યાવ બ્રહ્મલોકા છત્તાતિછત્તાનિ ઉસ્સાપિતાનિ અહેસું. છત્તન્તરેસુ ધજા, ધજન્તરેસુ પટાકા, તેસં અન્તરન્તરા પુપ્ફદામવાસચુણ્ણધુમાદીહિ સક્કારો અહોસિ. સબ્બલઙ્કારપટિમણ્ડિતા દેવપુત્તા છણવેસં ગહેત્વા ઉગ્ઘોસયમાના આકાસે વિચરિંસુ. તયો એવ કિર સમાગમા મહન્તા અહેસું – યમકપાટિહારિયસમાગમો દેવોરોહણસમાગમો અયં ગઙ્ગોરોહણસમાગમોતિ.

પરતીરે બિમ્બિસારોપિ લિચ્છવીહિ કતસક્કારતો દિગુણં સક્કારં સજ્જેત્વા ભગવતો આગમનં ઉદિક્ખમાનો અટ્ઠાસિ. સત્થા ગઙ્ગાય ઉભોસુ પસ્સેસુ રાજૂનં મહન્તં પરિચ્ચાગં ઓલોકેત્વા નાગાદીનઞ્ચ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા એકેકાય નાવાય પઞ્ચપઞ્ચભિક્ખુસતપરિવારં એકેકં નિમ્મિતબુદ્ધં માપેસિ. સો એકેકસ્સ સેતચ્છત્તસ્સ ચેવ કપ્પરુક્ખસ્સ ચ પુપ્ફદામસ્સ ચ હેટ્ઠા નાગગણપરિવુતો નિસિન્નો હોતિ. ભૂમટ્ઠકદેવતાદીસુપિ એકેકસ્મિં ઓકાસે સપરિવારં એકેકં નિમ્મિતબુદ્ધં માપેસિ. એવં સકલચક્કવાળગબ્ભે એકાલઙ્કારે એકુસ્સવે એકછણેયેવ ચ જાતે સત્થા નાગાનમનુગ્ગહં કરોન્તો એકં રતનનાવં અભિરુહિ. ભિક્ખૂસુપિ એકેકો એકેકમેવ અભિરુહિ. નાગરાજાનો બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નાગભવનં પવેસેત્વા સબ્બરત્તિં સત્થુ સન્તિકે ધમ્મકથં સુત્વા દુતિયદિવસે દિબ્બેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિંસુ. સત્થા અનુમોદનં કત્વા નાગભવના નિક્ખમિત્વા સકલચક્કવાળદેવતાહિ પૂજિયમાનો પઞ્ચહિ નાવાસતેહિ ગઙ્ગાનદિં અતિક્કમિ.

રાજા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા સત્થારં નાવાતો ઓતારેત્વા આગમનકાલે લિચ્છવીતિ કતસક્કારતો દિગુણં સક્કારં કત્વા પુરિમનયેનેવ પઞ્ચહિ દિવસેહિ રાજગહં અભિનેસિ. દુતિયદિવસે ભિક્ખૂ પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા સાયન્હસમયે ધમ્મસભાયં સન્નિસિન્ના કથં સમુટ્ઠાપેસું – ''અહો બુદ્ધાનં મહાનુભાવો, અહો સત્થરિ દેવમનુસ્સાનં પસાદો, ગઙ્ગાય નામ ઓરતો ચ પારતો ચ અટ્ઠયોજને મગ્ગે બુદ્ધગતેન પસાદેન રાજૂહિ સમતલં ભૂમિં કત્વા વાલુકા ઓકિણ્ણા, જણ્ણુમત્તેન ઓધિના નાનાવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ સન્થતાનિ, ગઙ્ગાય ઉદકં નાગાનુભાવેન પઞ્ચવણ્ણેહિ પદુમેહિ સઞ્છન્નં, યાવ અકનિટ્ઠભવના છત્તાતિછત્તાનિ ઉસ્સાપિતાનિ, સકલચક્કવાળગબ્ભં એકાલઙ્કારં એકુસ્સવં વિય જાત''ન્તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, એસ પૂજાસક્કારો મય્હં બુદ્ધાનુભાવેન નિબ્બત્તો, ન નાગદેવબ્રહ્માનુભાવેન. અતીતે પન અપ્પમત્તકપરિચ્ચાગાનુભાવેન નિબ્બત્તો''તિ વત્વા ભિક્ખૂહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે તક્કસિલાયં સઙ્ખો નામ બ્રાહ્મણો અહોસિ. તસ્સ પુત્તો સુસીમો નામ માણવો સોળસવસ્સુદ્દેસિકો એકદિવસં પિતરં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''ઇચ્છામહં, તાત, બારાણસિં ગન્ત્વા મન્તે અજ્ઝાયિતુ''ન્તિ. અથ નં પિતા આહ – ''તેન હિ, તાત, અસુકો નામ બ્રાહ્મણો મમ સહાયકો, તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા અધીયસ્સૂ''તિ. સો

‘‘સાધૂ’’તિ પટિસ્સુણિત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં ગન્ત્વા તં બ્રાહ્મણં ઉપસઙ્કમિત્વા પિતરા પહિતભાવમાચિક્ખિ. અથ નં સો ‘‘સહાયકસ્સ મે પુત્તો’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પટિપસ્સદ્ધદરથં ભદ્દકેન દિવસેન મન્તે વાચેતુમારભિ. સો લહુઞ્ચ ગણ્હન્તો બહુઞ્ચ ગણ્હન્તો અત્તનો ઉગ્ગહિતુગ્ગહિતં સુવણ્ણભાજને પક્ખિત્તસીહતેલમિવ અવિનસ્સમાનં ધારેન્તો ન ચિરસ્સેવ આચરિયસ્સ સમ્મુખતો ઉગ્ગણ્હિતબ્બં સબ્બં ઉગ્ગણ્હિત્વા સજ્ઝાયં કરોન્તો અત્તનો ઉગ્ગહિતસિપ્પસ્સ આદિમજ્ઝમેવ પસ્સતિ, નો પરિયોસાનં.

સો આચરિયં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘અહં ઇમસ્સ સિપ્પસ્સ આદિમજ્ઝમેવ પસ્સામિ, નો પરિયોસાન’’ન્તિ વત્વા આચરિયેન ‘‘અહમ્પિ, તાત, ન પસ્સામી’’તિ વુત્તે ‘‘અથ કો, આચરિય, પરિયોસાનં જાનાતી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમે, તાત, ઇસયો ઇસિપતને વિહરન્તિ, તે જાનેય્યું, તેસં સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છસ્સૂ’’તિ આચરિયેન વુત્તે પચ્ચેકબુદ્ધે ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ‘‘તુમ્હે કિર પરિયોસાનં જાનાથા’’તિ? ‘‘આમ, જાનામા’’તિ. ‘‘તેન હિ મે આચિક્ખથા’’તિ? ‘‘ન મયં અપબ્બજિતસ્સ આચિક્ખામ. સચે તે પરિયોસાનેનત્થો , પબ્બજસ્સૂ’’તિ . સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તેસં સન્તિકે પબ્બજિ. અથસ્સ તે ‘‘ઇદં તાવ સિક્ખસ્સૂ’’તિ વત્વા ‘‘એવં તે નિવાસેતબ્બં, એવં પારુપિતબ્બ’’ન્તિઆદિના નયેન આભિસમાચારિકં આચિક્ખિંસુ. સો તત્થ સિક્ખન્તો ઉપનિસ્સયસમ્પન્નત્તા નચિરસ્સેવ પચ્ચેકસમ્બોધિં અભિસમ્બુજ્ઝિત્વા સકલબારાણસિનગરે ગગનતલે પુણ્ણચન્દો વિય પાકટો લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો અહોસિ, સો અપ્પાયુકસંવત્તનિકસ્સ કમ્મસ્સ કતત્તા ન ચિરસ્સેવ પરિનિબ્બાયિ. અથસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ મહાજનો ચ સરીરકિચ્ચં કત્વા ધાતુયો ચ ગહેત્વા નગરદ્વારે થૂપં કારેસું.

સઙ્ખોપિ બ્રાહ્મણો ‘‘પુત્તો મે ચિરં ગતો, પવત્તિમસ્સ જાનિસ્સામી’’તિ તં દટ્ઠુકામો તક્કસિલાતો નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન બારાણસિં પત્વા મહાજનકાયં સન્નિપતિતં દિસ્વા ‘‘અદ્ધા ઇમેસુ એકોપિ મે પુત્તસ્સ પવત્તિં જાનિસ્સતી’’તિ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ‘‘સુસીમો નામ માણવો ઇધાગમિ, અપિ નુ ખો તસ્સ પવત્તિં જાનાથા’’તિ? ‘‘આમ, બ્રાહ્મણ, જાનામ, અસુકસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ સન્તિકે તયો વેદે સજ્ઝાયિત્વા પબ્બજિત્વા પચ્ચેકસમ્બોધિં સચ્છિકત્વા પરિનિબ્બુતો, અયમસ્સ થૂપો પતિટ્ઠાપિતો’’તિ. સો ભૂમિં હત્થેન પહરિત્વા રોદિત્વા કન્દિત્વા તં ચેતિયઙ્ગણં ગન્ત્વા તિણાનિ ઉદ્ધરિત્વા ઉત્તરસાટકેન વાલુકં આહરિત્વા ચેતિયઙ્ગણે આકિરિત્વા કમણ્ડલુતો ઉદકેન પરિપ્ફોસિત્વા વનપુપ્ફેહિ પૂજં કત્વા સાટકેન પટાકં આરોપેત્વા થૂપસ્સ ઉપરિ અત્તનો છત્તકં બન્ધિત્વા પક્કામિ.

સત્થા ઇદં અતીતં આહરિત્વા ‘‘તદા, ભિક્ખવે, અહં સઙ્ખો બ્રાહ્મણો અહોસિં. મયા સુસીમસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ ચેતિયઙ્ગણે તિણાનિ ઉદ્ધટાનિ, તસ્સ મે કમ્મસ્સ નિસ્સન્દેન અટ્ઠયોજનમગ્ગં વિહતખાણુકકણ્ટકં કત્વા સુદ્ધં સમતલં કરિંસુ. મયા તત્થ વાલુકા ઓકિણ્ણા, તસ્સ મે નિસ્સન્દેન અટ્ઠયોજનમગ્ગે વાલુકં ઓકિરિંસુ. મયા તત્થ વનકુસુમેહિ પૂજા કતા, તસ્સ મે નિસ્સન્દેન અટ્ઠયોજનમગ્ગે નાનાવણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ ઓકિણ્ણાનિ, એકયોજનટ્ઠાને ગઙ્ગાય ઉદકં પઞ્ચવણ્ણેહિ પદુમેહિ સઞ્છન્નં. મયા તત્થ કમણ્ડલુઉદકેન ભૂમિ પરિપ્ફોસિતા, તસ્સ મે નિસ્સન્દેન વેસાલિયં પોક્ખરવસ્સં વસ્સિ. મયા તત્થ પટાકા, આરોપિતા, છત્તકઞ્ચ બદ્ધં, તસ્સ મે નિસ્સન્દેન યાવ અકનિટ્ઠભવના ધજપટાકછત્તાતિછત્તાદીહિ સકલચક્કવાળગબ્ભં એકુસ્સવં વિય જાતં. ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, એસ પૂજાસક્કારો મય્હં નેવ બુદ્ધાનુભાવેન નિબ્બત્તો, ન નાગદેવબ્રહ્માનુભાવેન, અતીતે પન અપ્પમત્તકપરિચ્ચાગાનુભાવેના’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૨૯૦.‘‘મત્તાસુખપરિચ્ચાગા , પસ્સે ચે વિપુલં સુખં;
ચજે મત્તાસુખં ધીરો, સમ્પસ્સં વિપુલં સુખ’’ન્તિ.

તત્થ **મત્તાસુખપરિચ્ચાગાતિ મત્તાસુખન્તિ** પમાણયુત્તકં પરિત્તસુખં વુચ્ચતિ, તસ્સ પરિચ્ચાગેન. **વિપુલં સુખન્તિ** ઉળારં સુખં નિબ્બાનસુખં વુચ્ચતિ, તં ચે પસ્સેય્યાતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – એકસ્મિં ભોજનપાતિં સજ્જાપેત્વા ભુઞ્જન્તસ્સ મત્તાસુખં નામ ઉપ્પજ્જતિ, તં પન પરિચ્ચજિત્વા ઉપોસથં વા કરોન્તસ્સ દાનં વા દદન્તસ્સ વિપુલં ઉળારં નિબ્બાનસુખં નામ નિબ્બત્તતિ. તસ્મા સચે એવં તસ્સ મત્તાસુખસ્સ પરિચ્ચાગા વિપુલં સુખં પસ્સતિ, અથેતં વિપુલં સુખં સમ્મા પસ્સન્તો પણ્ડિતો તં મત્તાસુખં ચજેય્યાતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અત્તનોપુબ્બકમ્મવત્થુ પઠમં.

૨. કુક્કુટઅણ્ડખાદિકાવત્થુ

પરદુક્ખૂપધાનેનાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં કુક્કુટઅણ્ડખાદિકં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયા કિર અવિદૂરે પણ્ડુરં નામ એકો ગામો, તત્થેકો કેવટ્ટો વસતિ. સો સાવત્થિં ગચ્છન્તો અચિરવતિયં કચ્છપઅણ્ડાનિ દિસ્વા તાનિ આદાય સાવત્થિં ગન્ત્વા એકસ્મિં ગેહે પચાપેત્વા ખાદન્તો તસ્મિં ગેહે કુમારિકાયપિ એકં અણ્ડં અદાસિ. સા તં ખાદિત્વા તતો પટ્ઠાય અઞ્ઞં ખાદનીયં નામ ન ઇચ્છિ. અથસ્સા માતા કુક્કુટિયા વિજાતટ્ઠાનતો એકં અણ્ડં ગહેત્વા અદાસિ. સા તં ખાદિત્વા રસતણ્હાય બદ્ધા તતો પટ્ઠાય સયમેવ કુક્કુટિયા અણ્ડાનિ ગહેત્વા ખાદતિ. કુક્કુટી વિજાતવિજાતકાલે તં અત્તનો અણ્ડાનિ ગહેત્વા ખાદન્તિં દિસ્વા તાય ઉપદ્દુતા આઘાતં બન્ધિત્વા ‘‘ઇતો દાનિ ચુતા યક્ખિની હુત્વા તવ જાતદારકે ખાદિતું સમત્થા હુત્વા નિબ્બત્તેય્ય’’ન્તિ પત્થનં પટ્ઠપેત્વા કાલં કત્વા તસ્મિંયેવ ગેહે મજ્જારી હુત્વા નિબ્બત્તિ. ઇતરાપિ કાલં કત્વા તત્થેવ કુક્કુટી હુત્વા નિબ્બત્તિ. કુક્કુટી અણ્ડાનિ વિજાયિ, મજ્જારી આગન્ત્વા તાનિ ખાદિત્વા દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ ખાદિયેવ. કુક્કુટી ‘‘તયો વારે મમ અણ્ડાનિ ખાદિત્વા ઇદાનિ મમ્પિ ખાદિતુકામાસિ , ઇતો ચુતા સપુત્તકં તં ખાદિતું લભેય્ય’’ન્તિ પત્થનં કત્વા તતો ચુતા દીપિની હુત્વા નિબ્બત્તિ. ઇતરાપિ કાલં કત્વા મિગી હુત્વા નિબ્બત્તિ. તસ્સા વિજાતકાલે દીપિની આગન્ત્વા તં સદ્ધિં પુત્તેહિ ખાદિ. એવં ખાદન્તા પઞ્ચસુ અત્તભાવસતેસુ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ દુક્ખં ઉપ્પાદેત્વા અવસાને એકા યક્ખિની હુત્વા નિબ્બત્તિ, એકા સાવત્થિયં કુલધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ. ઇતો પરં ‘‘ન હિ વેરેન વેરાની’’તિ (ધ॰ પ॰ ૫) ગાથાય વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. ઇધ પન સત્થા ‘‘વેરઞ્હિ અવેરેન ઉપસમ્મતિ, નો વેરેના’’તિ વત્વા ઉભિન્નમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૨૯૧.‘‘પરદુક્ખૂપધાનેન, અત્તનો સુખમિચ્છતિ;
વેરસંસગ્ગસંસટ્ઠો, વેરા સો ન પરિમુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **પરદુક્ખૂપધાનેના**તિ પરસ્મિં દુક્ખૂપધાનેન, પરસ્સ દુક્ખુપ્પાદનેનાતિ અત્થો. **વેરસંસગ્ગસંસટ્ઠો**તિ યો પુગ્ગલો અક્કોસનપચ્ચક્કોસનપહરણપટિહરણાદીનં વસેન અઞ્ઞમઞ્ઞં કતેન વેરસંસગ્ગેન સંસટ્ઠો. **વેરા સો ન પરિમુચ્ચતી**તિ નિચ્ચકાલં વેરવસેન દુક્ખમેવ પાપુણાતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને યક્ખિની સરણેસુ પતિટ્ઠાય પઞ્ચ સીલાનિ સમાદિયિત્વા વેરતો મુચ્ચિ, ઇતરાપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

કુક્કુટઅણ્ડખાદિકાવત્થુ દુતિયં.

૩. ભદ્દિયભિક્ખુવત્થુ

યઞ્હિ કિચ્ચન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ભદ્દિયં નિસ્સાય જાતિયાવને વિહરન્તો ભદ્દિયે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર પાદુકમણ્ડને ઉય્યુત્તા અહેસું. યથાહ – ‘‘તેન ખો પન સમયેન ભદ્દિયા ભિક્ખૂ અનેકવિહિતં પાદુકમણ્ડનાનુયોગમનુયુત્તા વિહરન્તિ, તિણપાદુકં કરોન્તિપિ કારાપેન્તિપિ, મુઞ્જપાદુકં કરોન્તિપિ કારાપેન્તિપિ, પબ્બજપાદુકં હિન્તાલપાદુકં કમલપાદુકં કમ્બલપાદુકં કરોન્તિપિ કારાપેન્તિપિ, રિઞ્ચન્તિ ઉદ્દેસં પરિપુચ્છં અધિસીલં અધિચિત્તં અધિપઞ્ઞ’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૫૧). ભિક્ખૂ તેસં તથાકરણભાવં જાનિત્વા ઉજ્ઝાયિત્વા સત્થુ આરોચેસું. સત્થા તે ભિક્ખૂ ગરહિત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, તુમ્હે અઞ્ઞેન કિચ્ચેન આગતા અઞ્ઞસ્મિંયેવ કિચ્ચે ઉય્યુત્તા’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૨૯૨.‘‘યઞ્હિ કિચ્ચં અપવિદ્ધં, અકિચ્ચં પન કરીયતિ;
ઉન્નળાનં પમત્તાનં, તેસં વડ્ઢન્તિ આસવા.

૨૯૩.‘‘યેસઞ્ચ સુસમારદ્ધા, નિચ્ચં કાયગતા સતિ;
અકિચ્ચં તે ન સેવન્તિ, કિચ્ચે સાતચ્ચકારિનો;
સતાનં સમ્પજાનાનં, અત્થં ગચ્છન્તિ આસવા’’તિ.

તત્થ **યઞ્હિ કિચ્ચન્તિ** ભિક્ખુનો હિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય અપરિમાણસીલક્ખન્ધગોપનં અરઞ્ઞાવાસો ધુતઙ્ગપરિહરણં ભાવનારામતાતિ એવમાદીનિ કિચ્ચં નામ. ઇમેહિ પન યં અત્તનો કિચ્ચં, તં અપવિદ્ધં છડ્ડિતં. **અકિચ્ચન્તિ** ભિક્ખુનો છત્તમણ્ડનં ઉપાહનમણ્ડનં પાદુકપત્તથાલકધમ્મકરણકાયબન્ધનઅંસબદ્ધકમણ્ડનં અકિચ્ચં નામ. યેહિ તં કયિરતિ, તેસં માનનળં ઉક્ખિપિત્વા ચરણેન ઉન્નળાનં સતિવોસ્સગ્ગેન પમત્તાનં ચત્તારો આસવા વડ્ઢન્તીતિ અત્થો. **સુસમારદ્ધા**તિ સુપગ્ગહિતા. **કાયગતા સતી**તિ કાયાનુપસ્સનાભાવના. **અકિચ્ચન્તિ** તે એતં છત્તમણ્ડનાદિકં અકિચ્ચં ન સેવન્તિ ન કરોન્તીતિ અત્થો. **કિચ્ચે**તિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય કત્તબ્બે અપરિમાણસીલક્ખન્ધગોપનાદિકે કરણીયે. **સાતચ્ચકારિનો**તિ સતતકારિનો અટ્ઠિતકારિનો. તેસં સતિયા અવિપ્પવાસેન સતાનં સાત્થકસમ્પજઞ્ઞં સપ્પાયસમ્પજઞ્ઞં ગોચરસમ્પજઞ્ઞં અસમ્મોહસમ્પજઞ્ઞન્તિ ચતૂહિ સમ્પજઞ્ઞેહિ સમ્પજાનાનં ચત્તારોપિ આસવા અત્થં ગચ્છન્તિ, પરિક્ખયં અભાવં ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ભદ્દિયવત્થુ તતિયં.

૪. લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ

માતરન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ સમ્બહુલા આગન્તુકા ભિક્ખૂ સત્થારં દિવાટ્ઠાને નિસિન્નં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. તસ્મિં ખણે લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરો ભગવતો અવિદૂરે અતિક્કમતિ. સત્થા તેસં ભિક્ખૂનં ચિત્તાચારં ઞત્વા ઓલોકેત્વા ''પસ્સથ, ભિક્ખવે, અયં ભિક્ખુ માતાપિતરો હન્ત્વા નિદ્દુક્ખો હુત્વા યાતી''તિ વત્વા તેહિ ભિક્ખૂહિ ''કિં નુ ખો સત્થા વદતી''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં મુખાનિ ઓલોકેત્વા સંસયપક્ખન્દેહિ, ''ભન્તે, કિં નામેતં વદેથા''તિ વુત્તે તેસં ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૨૯૪.''માતરં પિતરં હન્ત્વા, રાજાનો દ્વે ચ ખત્તિયે;
રટ્ઠં સાનુચરં હન્ત્વા, અનીઘો યાતિ બ્રાહ્મણો''તિ.

તત્થ **સાનુચર**ન્તિ આયસાધકેન આયુત્તકેન સહિતં. એત્થ હિ ''તણ્હા જનેતિ પુરિસ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૫૫-૫૭) વચનતો તીસુ ભવેસુ સત્તાનં જનનતો તણ્હા માતા નામ. ''અહં અસુકસ્સ નામ રઞ્ઞો વા રાજમહામત્તસ્સ વા પુત્તો''તિ પિતરં નિસ્સાય અસ્મિમાનસ્સ ઉપ્પજ્જનતો અસ્મિમાનો પિતા નામ. લોકો વિય રાજાનં યસ્મા સબ્બદિટ્ઠિગતાનિ દ્વે સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિયો ભજન્તિ, તસ્મા દ્વે સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિયો દ્વે ખત્તિયરાજાનો નામ. દ્વાદસાયતનાનિ વિત્થતટ્ઠેન રટ્ઠસદિસત્તા રટ્ઠં નામ. આયસાધકો આયુત્તકપુરિસો વિય તન્નિસ્સિતો નન્દિરાગો અનુચરો નામ. **અનીઘો**તિ નિદ્દુક્ખો. **બ્રાહ્મણો**તિ ખીણાસવો. એતેસં તણ્હાદીનં અરહત્તમગ્ગઞાણાસિના હતત્તા ખીણાસવો નિદ્દુક્ખો હુત્વા યાતીતિ અયમેત્થત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ.

દુતિયગાથાયપિ વત્થુ પુરિમસદિસમેવ. તદા હિ સત્થા લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરમેવ આરબ્ભ કથેસિ. તેસં ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૨૯૫.''માતરં પિતરં હન્ત્વા, રાજાનો દ્વે ચ સોત્થિયે;
વેયગ્ઘપઞ્ચમં હન્ત્વા, અનીઘો યાતિ બ્રાહ્મણો''તિ.

તત્થ **દ્વે ચ સોત્થિયે**તિ દ્વે ચ બ્રાહ્મણે. ઇમિસ્સા ગાથાય સત્થા અત્તનો ધમ્મિસ્સરતાય ચ દેસનાવિધિકુસલતાય ચ સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિયો દ્વે બ્રાહ્મણરાજાનો ચ કત્વા કથેસિ. **વેયગ્ઘપઞ્ચમ**ન્તિ એત્થ બ્યગ્ઘાનુચરિતો સપ્પટિભયો દુપ્પટિપન્નો મગ્ગો વેયગ્ઘો નામ, વિચિકિચ્છાનીવરણમ્પિ તેન સદિસતાય વેયગ્ઘં નામ, તં પઞ્ચમં અસ્સાતિ નીવરણપઞ્ચકં વેયગ્ઘપઞ્ચમં નામ. ઇદઞ્ચ વેયગ્ઘપઞ્ચમં અરહત્તમગ્ગઞાણાસિના નિસ્સેસં હન્ત્વા અનીઘોવ યાતિ બ્રાહ્મણોતિ અયમેત્થત્થો. સેસં પુરિમસદિસમેવાતિ.

લકુણ્ડકભદ્દિયત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. દારુસાકટિકપુત્તવત્થુ

સુપ્પબુદ્ધન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દારુસાકટિકસ્સ પુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

રાજગહસ્મિઞ્હિ સમ્માદિટ્ઠિકપુત્તો મિચ્છાદિટ્ઠિકપુત્તોતિ દ્વે દારકા અભિક્ખણં ગુળકીળં કીળન્તિ. તેસુ સમ્માદિટ્ઠિકપુત્તો ગુળં ખિપમાનો બુદ્ધાનુસ્સતિં આવજ્જેત્વા ''નમો બુદ્ધસ્સા''તિ વત્વા વત્વા ગુળં ખિપતિ. ઇતરો

તિત્થિયગુણે ઉદ્દિસિત્વા ‘‘નમો અરહન્તાન’’ન્તિ વત્વા વત્વા ખિપતિ. તેસુ સમ્માદિટ્ઠિકસ્સ પુત્તો જિનાતિ, ઇતરો પન પરાજયતિ. સો તસ્સ કિરિયં દિસ્વા ‘‘અયં એવં અનુસ્સરિત્વા એવં વત્વા ગુળં ખિપન્તો મમં જિનાતિ, અહમ્પિ એવરૂપં કરિસ્સામી’’તિ બુદ્ધાનુસ્સતિયં પરિચયમકાસિ. અથેકદિવસં તસ્સ પિતા સકટં યોજેત્વા દારૂનં અત્થાય ગચ્છન્તો તમ્પિ દારકં આદાય ગન્ત્વા અટવિયં દારૂનં સકટં પૂરેત્વા આગચ્છન્તો બહિનગરે સુસાનસામન્તે ઉદકફાસુકટ્ઠાને ગોણે મોચેત્વા ભત્તવિસ્સગ્ગમકાસિ. અથસ્સ તે ગોણા સાયન્હસમયે નગરં પવિસન્તેન ગોગણેન સદ્ધિં નગરમેવ પવિસિંસુ. સાકટિકોપિ ગોણે અનુબન્ધન્તો નગરં પવિસિત્વા સાયં ગોણે દિસ્વા આદાય નિક્ખમન્તો દ્વારં ન સમ્પાપુણિ. તસ્મિઞ્હિ અસમ્પત્તેયેવ દ્વારં પિહિતં.

અથસ્સ પુત્તો એકકોવ રત્તિભાગે સકટસ્સ હેટ્ઠા નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ. રાજગહં પન પકતિયાપિ અમનુસ્સબહુલં. અયઞ્ચ સુસાનસન્તિકે નિપન્નો. તત્થ નં દ્વે અમનુસ્સા પસ્સિંસુ. એકો સાસનસ્સ પટિકણ્ડકો મિચ્છાદિટ્ઠિકો, એકો સમ્માદિટ્ઠિકો. તેસુ મિચ્છાદિટ્ઠિકો આહ – ‘‘અયં નો ભક્ખો, ઇમં ખાદિસ્સામા’’તિ. ઇતરો ‘‘અલં મા તે રુચ્ચી’’તિ નિવારેતિ. સો તેન નિવારિયમાનોપિ તસ્સ વચનં અનાદિયિત્વા દારકં પાદેસુ ગહેત્વા આકડ્ઢિ. સો બુદ્ધાનુસ્સતિયા પરિચિતત્તા તસ્મિં ખણે ‘‘નમો બુદ્ધસ્સા’’તિ આહ. અમનુસ્સો મહાભયભીતો પટિક્કમિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં ઇતરો ‘‘અમ્હેહિ અકિચ્ચં કતં, દણ્ડકમ્મં તસ્સ કરોમા’’તિ વત્વા તં રક્ખમાનો અટ્ઠાસિ. મિચ્છાદિટ્ઠિકો નગરં પવિસિત્વા રઞ્ઞો ભોજનપાતિં પૂરેત્વા ભોજનં આહરિ. અથ નં ઉભોપિ તસ્સ માતાપિતરો વિય હુત્વા ઉપટ્ઠાપેત્વા ભોજેત્વા ‘‘ઇમાનિ અક્ખરાનિ રાજાવ પસ્સતુ, મા અઞ્ઞો’’તિ તં પવત્તિં પકાસેન્તા યક્ખાનુભાવેન ભોજનપાતિયં અક્ખરાનિ છિન્દિત્વા પાતિં દારુસકટે પક્ખિપિત્વા સબ્બરત્તિં આરક્ખં કત્વા પક્કમિંસુ.

પુનદિવસે ‘‘રાજકુલતો ચોરેહિ ભોજનભણ્ડં અવહટ’’ન્તિ કોલાહલં કરોન્તા દ્વારાનિ પિદહિત્વા ઓલોકેન્તા તત્થ અપસ્સન્તા નગરા નિક્ખમિત્વા ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેન્તા દારુસકટે સુવણ્ણપાતિં દિસ્વા ‘‘અયં ચોરો’’તિ તં દારકં ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસું. રાજા અક્ખરાનિ દિસ્વા ‘‘કિં એતં, તાતા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘નાહં , દેવ, જાનામિ, માતાપિતરો મે આગન્ત્વા રત્તિં ભોજેત્વા રક્ખમાના અટ્ઠંસુ, અહમ્પિ માતાપિતરો મં રક્ખન્તીતિ નિબ્ભયોવ નિદ્દં ઉપગતો. એત્તકં અહં જાનામી’’તિ. અથસ્સ માતાપિતરોપિ તં ઠાનં આગમંસુ. રાજા તં પવત્તિં ઞત્વા તે તયોપિ જને આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સબ્બં આરોચેત્વા ‘‘કિં નુ ખો, ભન્તે, બુદ્ધાનુસ્સતિ એવ રક્ખા હોતિ, ઉદાહુ ધમ્માનુસ્સતિઆદયોપી’’તિ પુચ્છિ. અથસ્સ સત્થા, ‘‘મહારાજ, ન કેવલં બુદ્ધાનુસ્સતિયેવ રક્ખા, યેસં પન છબ્બિધેન ચિત્તં સુભાવિતં, તેસં અઞ્ઞેન રક્ખાવરણેન વા મન્તોસધેહિ વા કિચ્ચં નત્થી’’તિ વત્વા છ ઠાનાનિ દસ્સેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ.

૨૯૬.‘‘સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ, સદા ગોતમસાવકા;
યેસં દિવા ચ રત્તો ચ, નિચ્ચં બુદ્ધગતા સતિ.

૨૯૭.‘‘સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ, સદા ગોતમસાવકા;
યેસં દિવા ચ રત્તો ચ, નિચ્ચં ધમ્મગતા સતિ.

૨૯૮.‘‘સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ, સદા ગોતમસાવકા;
યેસં દિવા ચ રત્તો ચ, નિચ્ચં સઙ્ઘગતા સતિ.

૨૯૯."સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ, સદા ગોતમસાવકા;
યેસં દિવા ચ રત્તો ચ, નિચ્ચં કાયગતા સતિ.

૩૦૦."સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ, સદા ગોતમસાવકા;
યેસં દિવા ચ રત્તો ચ, અહિંસાય રતો મનો.

૩૦૧."સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ, સદા ગોતમસાવકા;
યેસં દિવા ચ રત્તો ચ, ભાવનાય રતો મનો"તિ.

તત્થ **સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તી**તિ બુદ્ધગતં સતિં ગહેત્વા સુપન્તા, ગહેત્વાયેવ ચ પબુજ્ઝન્તા સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિ નામ. **સદા ગોતમસાવકા**તિ ગોતમગોત્તસ્સ બુદ્ધસ્સ સવનન્તે જાતત્તા તસ્સેવ અનુસાસનિયા સવનતાય ગોતમસાવકા. **બુદ્ધગતા સતી**તિ યેસં "ઇતિપિ સો ભગવા"તિઆદિપ્પભેદે બુદ્ધગુણે આરબ્ભ ઉપ્પજ્જમાના સતિ નિચ્ચકાલં અત્થિ, તે સદાપિ સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તીતિ અત્થો. તથા અસક્કોન્તા પન એકદિવસં તીસુ કાલેસુ દ્વીસુ કાલેસુ એકસ્મિમ્પિ કાલે બુદ્ધાનુસ્સતિં મનસિ કરોન્તા સુપ્પબુદ્ધં પબુજ્ઝન્તિયેવ નામ. **ધમ્મગતા સતી**તિ "સ્વાખાતો ભગવતા ધમ્મો"તિઆદિપ્પભેદે ધમ્મગુણે આરબ્ભ ઉપ્પજ્જમાના સતિ. **સઙ્ઘગતા સતી**તિ "સુપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો"તિઆદિપ્પભેદે સઙ્ઘગુણે આરબ્ભ ઉપ્પજ્જમાના સતિ. **કાયગતા સતી**તિ દ્વત્તિંસાકારવસેન વા નવસિવથિકાવસેન વા ચતુધાતુવવત્થાનવસેન વા અજ્ઝત્તનીલકસિણાદિરૂપજ્ઝાનવસેન વા ઉપ્પજ્જમાના સતિ. **અહિંસાય રતો**તિ "સો કરુણાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતી"તિ (વિભ॰ ૬૪૨) એવં વુત્તાય કરુણાભાવનાય રતો. **ભાવનાયા**તિ મેત્તાભાવનાય. કિઞ્ચાપિ હેટ્ઠા કરુણાભાવનાય વુત્તત્તા ઇધ સબ્બાપિ અવસેસા ભાવના નામ, ઇધ પન મેત્તાભાવનાવ અધિપ્પેતા. સેસં પઠમગાથાય વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

દેસનાવસાને દારકો સદ્ધિં માતાપિતૂહિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. પચ્છા પન પબ્બજિત્વા સબ્બેપિ અરહત્તં પાપુણિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

દારુસાકટિકપુત્તવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. વજ્જિપુત્તકભિક્ખુવત્થુ

દુપ્પબ્બજ્જન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેસાલિં નિસ્સાય મહાવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં વજ્જિપુત્તકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ. તં સન્ધાય વુત્તં – અઞ્ઞતરો વજ્જિપુત્તકો ભિક્ખુ વેસાલિયં વિહરતિ અઞ્ઞતરસ્મિં વનસણ્ડે, તેન ખો પન સમયેન વેસાલિયં સબ્બરત્તિછણો હોતિ. અથ ખો સો ભિક્ખુ વેસાલિયા તૂરિયતાળિતવાદિતનિગ્ઘોસસદ્દં સુત્વા પરિદેવમાનો તાયં વેલાયં ઇમં ગાથં અભાસિ –

"એકકા મયં અરઞ્ઞે વિહરામ,
અપવિદ્ધંવ વનસ્મિં દારુકં;
એતાદિસિકાય રત્તિયા,
કોસુ નામમ્હેહિ પાપિયો"તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૨૯);

સો કિર વજ્જિરટ્ઠે રાજપુત્તો વારેન સમ્પત્તં રજ્જં પહાય પબ્બજિતો વેસાલિયં ચાતુમહારાજિકેહિ સદ્ધિં એકાબદ્ધં કત્વા સકલનગરે ધજપટાકાદીહિ પટિમણ્ડિતે કોમુદિયા પુણ્ણમાય સબ્બરત્તિં છણવારે વત્તમાને ભેરિયાદીનં તૂરિયાનં તાળિતાનં નિગ્ઘોસં વીણાદીનઞ્ચ વાદિતાનં સદ્દં સુત્વા યાનિ વેસાલિયં સત્ત રાજસહસ્સાનિ સત્ત રાજસતાનિ સત્ત રાજાનો, તત્તકા એવ ચ નેસં ઉપરાજસેનાપતિઆદયો, તેસુ અલઙ્કતપટિયત્તેસુ નક્ખત્તકીળનત્થાય વીથિં ઓતિણ્ણેસુ સટ્ઠિહત્થે મહાચઙ્કમે ચઙ્કમમાનો ગગનમજ્ઝે ઠિતં પુણ્ણચન્દં દિસ્વા ચઙ્કમકોટિયં ફલકં નિસ્સાય ઠિતો વેઠનાલઙ્કારવિરહિતત્તા વને છડ્ડિતદારુકં વિય અત્તભાવં ઓલોકેત્વા ''અત્થિ નુ ખો અઞ્ઞો અમ્હેહિ લામકતરો''તિ ચિન્તેન્તો પકતિયા આરઞ્ઞકાદિગુણયુત્તોપિ તસ્મિં ખણે અનભિરતિયા પીળિતો એવમાહ. સો તસ્મિં વનસણ્ડે અધિવત્થાય દેવતાય ''ઇમં ભિક્ખું સંવેજેસ્સામી''તિ અધિપ્પાયેન –

> ''એકકોવ ત્વં અરઞ્ઞે વિહરસિ, અપવિદ્ધંવ વનસ્મિં દારુકં;
> તસ્સ તે બહુકા પિહયન્તિ, નેરયિકા વિય સગ્ગગામિન''ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૨૯) –

વુત્તં ઇમં ગાથં સુત્વા પુનદિવસે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા નિસીદિ. સત્થા તં પવત્તિં ઞત્વા ઘરાવાસસ્સ દુક્ખતં પકાસેતુકામો પઞ્ચ દુક્ખાનિ સમોધાનેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> **૩૦૨.**''દુપ્પબ્બજ્જં દુરભિરમં, દુરાવાસા ઘરા દુખા;
> દુક્ખોસમાનસંવાસો, દુક્ખાનુપતિતદ્ધગૂ;
> તસ્મા ન ચદ્ધગૂ સિયા, ન ચ દુક્ખાનુપતિતો સિયા''તિ.

તત્થ **દુપ્પબ્બજ્જ**ન્તિ અપ્પં વા મહન્તં વા ભોગક્ખન્ધઞ્ચેવ ઞાતિપરિવટ્ટઞ્ચ પહાય ઇમસ્મિં સાસને ઉરં દત્વા પબ્બજ્જં નામ દુક્ખં. **દુરભિરમ**ન્તિ એવં પબ્બજિતેનાપિ ભિક્ખાચરિયાય જીવિતવુત્તિં ઘટેન્તેન અપરિમાણસીલક્ખન્ધગોપનધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તિપૂરણવસેન અભિરમિતું દુક્ખં. **દુરાવાસા**તિ યસ્મા પન ઘરં આવસન્તેન રાજૂનં રાજકિચ્ચં, ઇસ્સરાનં ઇસ્સરકિચ્ચં વહિતબ્બં, પરિજના ચેવ ધમ્મિકા સમણબ્રાહ્મણા ચ સઙ્ગહિતબ્બા. એવં સન્તેપિ ઘરાવાસો છિદ્દઘટો વિય મહાસમુદ્દો વિય ચ દુપ્પૂરો. તસ્મા ઘરાવાસા નામેતે દુરાવાસા દુક્ખા આવસિતું, તેનેવ કારણેન દુક્ખાતિ અત્થો. **દુક્ખો સમાનસંવાસો**તિ ગિહિનો વા હિ યે જાતિગોત્તકુલભોગેહિ પબ્બજિતા વા સીલાચારબાહુસચ્ચાદીહિ સમાનાપિ હુત્વા ''કોસિ ત્વં, કોસ્મિ અહ''ન્તિઆદીનિ વત્વા અધિકરણપસુતા હોન્તિ, તે અસમાના નામ, તેહિ સદ્ધિં સંવાસો દુક્ખોતિ અત્થો. **દુક્ખાનુપતિતદ્ધગૂ**તિ યે વટ્ટસઙ્ખાતં અદ્ધાનં પટિપન્નત્તા અદ્ધગૂ, તે દુક્ખે અનુપતિતાવ. **તસ્મા ન ચદ્ધગૂ**તિ યસ્મા દુક્ખાનુપતિતભાવોપિ દુક્ખો અદ્ધગૂભાવોપિ, તસ્મા વટ્ટસઙ્ખાતં અદ્ધાનં ગમનતાય અદ્ધગૂ ન ભવેય્ય, વુત્તપ્પકારેન દુક્ખેન અનુપતિતોપિ ન ભવેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો ભિક્ખુ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ દસ્સિતે દુક્ખે નિબ્બિન્દન્તો પઞ્ચોરમ્ભાગિયાનિ પઞ્ચ ઉદ્ધમ્ભાગિયાનિ સંયોજનાનિ પદાલેત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠહીતિ.

વજ્જિપુત્તકભિક્ખુવત્થુ છટ્ઠં.

૭. ચિત્તગહપતિવત્થુ

સદ્ધોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચિત્તગહપતિં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ બાલવગ્ગે ‘‘અસન્તં ભાવનમિચ્છેય્યા’’તિ ગાથાવણ્ણનાય વિત્થારિતં. ગાથાપિ તત્થેવ વુત્તા. વુત્તઞ્હેતં તત્થ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૪) –

‘‘કિં પન, ભન્તે, એતસ્સ તુમ્હાકં સન્તિકં આગચ્છન્તસ્સેવાયં લાભસક્કારો ઉપ્પજ્જતિ, ઉદાહુ અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જતી’’તિ. ‘‘આનન્દ, મમ સન્તિકં આગચ્છન્તસ્સાપિ અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સાપિ તસ્સ ઉપ્પજ્જતેવ. અયઞ્હિ ઉપાસકો સદ્ધો પસન્નો સમ્પન્નસીલો, એવરૂપો પુગ્ગલો યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થેવસ્સ લાભસક્કારો નિબ્બત્તતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૦૩.‘‘સદ્ધો સીલેન સમ્પન્નો, યસોભોગસમપ્પિતો;
યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થેવ પૂજિતો’’તિ. (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૪);

તત્થ **સદ્ધો**તિ લોકિયલોકુત્તરસદ્ધાય સમન્નાગતો. **સીલેના**તિ આગારિયસીલં, અનાગારિયસીલન્તિ દુવિધં સીલં. તેસુ ઇધ આગારિયસીલં અધિપ્પેતં, તેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. **યસોભોગસમપ્પિતો**તિ યાદિસો અનાથપિણ્ડિકાદીનં પઞ્ચઉપાસકસતપરિવારસઙ્ખાતો આગારિયયસો, તાદિસેનેવ યસેન ધનધઞ્ઞાદિકો ચેવ સત્તવિધઅરિયધનસઙ્ખાતો ચાતિ દુવિધો ભોગો, તેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. **યં યં પદેસ**ન્તિ પુરત્થિમાદીસુ દિસાસુ એવરૂપો કુલપુત્તો યં યં પદેસં ભજતિ, તત્થ તત્થ એવરૂપેન લાભસક્કારેન પૂજિતોવ હોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ચિત્તગહપતિવત્થુ સત્તમં.

૮. ચૂળસુભદ્દાવત્થુ

દૂરે સન્તોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનાથપિણ્ડિકસ્સ ધીતરં ચૂળસુભદ્દં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

અનાથપિણ્ડિકસ્સ કિર દહરકાલતો પટ્ઠાય ઉગ્ગનગરવાસી ઉગ્ગો નામ સેટ્ઠિપુત્તો સહાયકો અહોસિ. તે એકાચરિયકુલે સિપ્પં ઉગ્ગણ્હન્તા અઞ્ઞમઞ્ઞં કતિકં કરિંસુ ‘‘અમ્હાકં વયપ્પત્તકાલે પુત્તધીતાસુ જાતાસુ યો પુત્તસ્સ ધીતરં વારેતિ, તેન તસ્સ ધીતા દાતબ્બા’’તિ. તે ઉભોપિ વયપ્પત્તા અત્તનો અત્તનો નગરે સેટ્ઠિટ્ઠાને પતિટ્ઠહિંસુ. અથેકસ્મિં સમયે ઉગ્ગસેટ્ઠિ વણિજ્જં પયોજેન્તો પઞ્ચહિ સકટસતેહિ સાવત્થિં અગમાસિ. અનાથપિણ્ડિકો અત્તનો ધીતરં ચૂળસુભદ્દં આમન્તેત્વા, ‘‘અમ્મ, પિતા તે ઉગ્ગસેટ્ઠિ નામ આગતો, તસ્સ કત્તબ્બકિચ્ચં સબ્બં તવ ભારો’’તિ આણાપેસિ. સા ‘‘સાધૂ’’તિ પટિસ્સુણિત્વા તસ્સ આગતદિવસતો પટ્ઠાય સહત્થેનેવ સૂપબ્યઞ્જનાદીનિ સમ્પાદેતિ, માલાગન્ધવિલેપનાદીનિ અભિસઙ્ખરોતિ , ભોજનકાલે તસ્સ ન્હાનોદકં પટિયાદાપેત્વા ન્હાનકાલતો પટ્ઠાય સબ્બકિચ્ચાનિ સાધુકં કરોતિ.

ઉગ્ગસેટ્ઠિ તસ્સા આચારસમ્પત્તિં દિસ્વા પસન્નચિત્તો એકદિવસં અનાથપિણ્ડિકેન સદ્ધિં સુખકથાય સન્નિસિન્નો ‘‘મયં દહરકાલે એવં નામ કતિકં કરિમ્હા’’તિ સારેત્વા ચૂળસુભદ્દં અત્તનો પુત્તસ્સત્થાય વારેસિ. સો પન પકતિયાવ મિચ્છાદિટ્ઠિકો. તસ્મા દસબલસ્સ તમત્થં આરોચેત્વા સત્થારા ઉગ્ગસેટ્ઠિસ્સૂપનિસ્સયં દિસ્વા અનુઞ્ઞાતો ભરિયાય સદ્ધિં મન્તેત્વા તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા દિવસં વવત્થપેત્વા ધીતરં વિસાખં દત્વા ઉય્યોજેન્તો ધનઞ્ચયસેટ્ઠિ

વિય મહન્તં સક્કારં કત્વા સુભદ્દં આમન્તેત્વા, ''અમ્મ, સસુરકુલે વસન્તિયા નામ અન્તોઅગ્ગિ બહિ ન નીહરિતબ્બો''તિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૫૯; ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫૨ વિસાખાવત્થુ) ધનઞ્ચયસેટ્ઠિના વિસાખાય દિન્નનયેનેવ દસ ઓવાદે દત્વા ''સચે મે ગતટ્ઠાને ધીતુ દોસો ઉપ્પજ્જતિ, તુમ્હેહિ સોધેતબ્બો''તિ અટ્ઠ કુટુમ્બિકે પાટિભોગે ગહેત્વા તસ્સા ઉય્યોજનદિવસે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા પુરિમભવે ધીતરા કતાનં સુચરિતાનં ફલવિભૂતિં લોકસ્સ પાકટં કત્વા દસ્સેન્તો વિય મહન્તેન સક્કારેન ધીતરં ઉય્યોજેસિ. તસ્સા અનુપુબ્બેન ઉગ્ગનગરં પત્તકાલે સસુરકુલેન સદ્ધિં મહાજનો પચ્ચુગ્ગમનમકાસિ.

સાપિ અત્તનો સિરિવિભવં પાકટં કાતું વિસાખા વિય સકલનગરસ્સ અત્તાનં દસ્સેન્તી રથે ઠત્વા નગરં પવિસિત્વા નાગરેહિ પેસિતે પણ્ણાકારે ગહેત્વા અનુરૂપવસેન તેસં તેસં પેસેન્તી સકલનગરં અત્તનો ગુણેહિ એકાબદ્ધમકાસિ. મઙ્ગલદિવસાદીસુ પનસ્સા સસુરો અચેલકાનં સક્કારં કરોન્તો ''આગન્ત્વા અમ્હાકં સમણે વન્દતૂ''તિ પેસેસિ. સા લજ્જાય નગ્ગે પસ્સિતું અસક્કોન્તી ગન્તું ન ઇચ્છતિ. સો પુનપ્પુનં પેસેત્વાપિ તાય પટિક્ખિત્તો કુજ્ઝિત્વા ''નીહરથ ન''ન્તિ આહ. સા ''ન સક્કા મમ અકારણેન દોસં આરોપેતુ''ન્તિ કુટુમ્બિકે પક્કોસાપેત્વા તમત્થં આરોચેસિ. તે તસ્સા નિદ્દોસભાવં ઞત્વા સેટ્ઠિં સઞ્ઞાપેસું. સો ''અયં મમ સમણે અહિરિકાતિ ન વન્દી''તિ ભરિયાય આરોચેસિ. સા ''કીદિસા નુ ખો ઇમિસ્સા સમણા, અતિવિય તેસં પસંસતી''તિ તં પક્કોસાપેત્વા આહ –

''કીદિસા સમણા તુય્હં, બાળ્હં ખો ને પસંસસિ;
કિંસીલા કિંસમાચારા, તં મે અક્ખાહિ પુચ્છિતા''તિ. (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૨૪);

અથસ્સા સુભદ્દા બુદ્ધાનઞ્ચેવ બુદ્ધસાવકાનઞ્ચ ગુણે પકાસેન્તી –

''સન્તિન્દ્રિયા સન્તમાનસા, સન્તં તેસં ગતં ઠિતં;
ઓક્ખિત્તચક્ખૂ મિતભાણી, તાદિસા સમણા મમ. (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૨૪);

''કાયકમ્મં સુચિ નેસં, વાચાકમ્મં અનાવિલં;
મનોકમ્મં સુવિસુદ્ધં, તાદિસા સમણા મમ.

''વિમલા સઙ્ખમુત્તાભા, સુદ્ધા અન્તરબાહિરા;
પુણ્ણા સુદ્ધેહિ ધમ્મેહિ, તાદિસા સમણા મમ.

''લાભેન ઉન્નતો લોકો, અલાભેન ચ ઓનતો;
લાભાલાભેન એકટ્ઠા, તાદિસા સમણા મમ.

''યસેન ઉન્નતો લોકો, અયસેન ચ ઓનતો;
યસાયસેન એકટ્ઠા, તાદિસા સમણા મમ.

''પસંસાયુન્નતો લોકો, નિન્દાયાપિ ચ ઓનતો;
સમા નિન્દાપસંસાસુ, તાદિસા સમણા મમ.

‘‘સુખેન ઉન્નતો લોકો, દુક્ખેનાપિ ચ ઓનતો;
અકમ્પા સુખદુક્ખેસુ, તાદિસા સમણા મમા’’તિ. –

એવમાદીહિ વચનેહિ સસ્સું તોસેસિ.

અથ નં ‘‘સક્કા તવ સમણે અમ્હાકમ્પિ દસ્સેતુ’’ન્તિ વત્વા ‘‘સક્કા’’તિ વુત્તે ‘‘તેન હિ યથા મયં તે પસ્સામ, તથા કરોહી’’તિ વુત્તે સા ‘‘સાધૂ’’તિ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં સજ્જેત્વા ઉપરિપાસાદતલે ઠત્વા જેતવનાભિમુખી સક્કચ્ચં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા બુદ્ધગુણે આવજ્જેત્વા ગન્ધવાસપુપ્ફધુમેહિ પૂજં કત્વા, ‘‘ભન્તે, સ્વાતનાય બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેમિ, ઇમિના મે સઞ્ઞાણેન સત્થા નિમન્તિતભાવં જાનાતૂ’’તિ સુમનપુપ્ફાનં અટ્ઠ મુટ્ઠિયો આકાસે ખિપિ. પુપ્ફાનિ ગન્ત્વા ચતુપરિસમજ્ઝે ધમ્મં દેસેન્તસ્સ સત્થુનો ઉપરિ માલાવિતાનં હુત્વા અટ્ઠંસુ. તસ્મિં ખણે અનાથપિણ્ડિકોપિ ધમ્મકથં સુત્વા સ્વાતનાય સત્થારં નિમન્તેસિ. સત્થા ‘‘અધિવુત્થં મયા, ગહપતિ, સ્વાતનાય ભત્ત’’ન્તિ વત્વા, ‘‘ભન્તે, મયા પુરેતરં આગતો નત્થિ, કસ્સ નુ ખો વો અધિવુત્થ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘ચૂળસુભદ્દાય, ગહપતિ, નિમન્તિતો’’તિ વત્વા ‘‘નનુ, ભન્તે, ચૂળસુભદ્દા દૂરે વસતિ ઇતો વીસતિયોજનસતમત્થકે’’તિ વુત્તે, ‘‘આમ ગહપતિ, દૂરે વસન્તાપિ હિ સપ્પુરિસા અભિમુખે ઠિતા વિય પકાસેન્તી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૦૪.‘‘દૂરે સન્તો પકાસેન્તિ, હિમવન્તોવ પબ્બતો;
અસન્તેત્થ ન દિસ્સન્તિ, રત્તિં ખિત્તા યથા સરા’’તિ.

તત્થ **સન્તો**તિ રાગાદીનં સન્તતાય બુદ્ધાદયો સન્તા નામ. ઇધ પન પુબ્બબુદ્ધેસુ કતાધિકારા ઉસ્સન્નકુસલમૂલા ભાવિતભાવના સત્તા સન્તોતિ અધિપ્પેતા. **પકાસેન્તી**તિ દૂરે ઠિતાપિ બુદ્ધાનં ઞાણપથં આગચ્છન્તા પાકટા હોન્તિ. **હિમવન્તો વા**તિ યથા હિ તિયોજનસહસ્સવિત્થતો પઞ્ચયોજનસતુબ્બેધો ચતુરાસીતિયા કૂટસહસ્સેહિ પટિમણ્ડિતો હિમવન્તપબ્બતો દૂરે ઠિતાનમ્પિ અભિમુખે ઠિતો વિય પકાસેતિ, એવં પકાસેન્તીતિ અત્થો. **અસન્તેત્થા**તિ દિટ્ઠધમ્મગરુકા વિતિણ્ણપરલોકા આમિસચક્ખુકા જીવિકત્થાય પબ્બજિતા બાલપુગ્ગલા અસન્તો નામ, તે એત્થ બુદ્ધાનં દક્ખિણસ્સ જાણુમણ્ડલસ્સ સન્તિકે નિસિન્નાપિ ન દિસ્સન્તિ ન પઞ્ઞાયન્તિ. **રત્તિં ખિત્તા**તિ રત્તિં ચતુરઙ્ગસમન્નાગતે અન્ધકારે ખિત્તસરા વિય તથારૂપસ્સ ઉપનિસ્સયભૂતસ્સ પુબ્બહેતુનો અભાવેન ન પઞ્ઞાયન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સક્કો દેવરાજા ‘‘સત્થારા સુભદ્દાય નિમન્તનં અધિવાસિત’’ન્તિ ઞત્વા વિસ્સકમ્મદેવપુત્તં આણાપેસિ – ‘‘પઞ્ચ કૂટાગારસતાનિ નિમ્મિનિત્વા સ્વે બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉગ્ગનગરં નેહી’’તિ. સો પુનદિવસે પઞ્ચસતાનિ કૂટાગારાનિ નિમ્મિનિત્વા જેતવનદ્વારે અટ્ઠાસિ. સત્થા ઉચ્ચિનિત્વા વિસુદ્ધખીણાસવાનંયેવ પઞ્ચસતાનિ આદાય સપરિવારો કૂટાગારેસુ નિસીદિત્વા ઉગ્ગનગરં અગમાસિ. ઉગ્ગસેટ્ઠિપિ સપરિવારો સુભદ્દાય દિન્નનયેનેવ તથાગતસ્સ આગતમગ્ગં ઓલોકેન્તો સત્થારં મહન્તેન સિરિવિભવેન આગચ્છન્તં દિસ્વા પસન્નમાનસો માલાદીહિ મહન્તં સક્કારં કરોન્તો સપરિવારો સમ્પટિચ્છિત્વા વન્દિત્વા મહાદાનં દત્વા પુનપ્પુનં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં અદાસિ. સત્થાપિસ્સ સપ્પાયં સલ્લક્ખેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. તં આદિં કત્વા ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં

ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સત્થા ‘‘ચૂળસુભદ્દાય અનુગ્ગહણત્થં ત્વં ઇધેવ હોહી’’તિ અનુરુદ્ધત્થેરં નિવત્તાપેત્વા સાવત્થિમેવ અગમાસિ. તતો પટ્ઠાય તં નગરં સદ્ધાસમ્પન્નં અહોસીતિ.

ચૂળસુભદ્દાવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. એકવિહારિત્થેરવત્થુ

એકાસનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકવિહારિત્થેરં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર થેરો એકકોવ સેય્યં કપ્પેતિ, એકકોવ નિસીદતિ, એકકોવ ચઙ્કમતિ, એકકોવ તિટ્ઠતીતિ ચતુપરિસન્તરે પાકટો અહોસિ. અથ નં ભિક્ખૂ, ‘‘ભન્તે, એવરૂપો નામાયં થેરો’’તિ તથાગતસ્સારોચેસું. સત્થા ‘‘સાધુ સાધૂ’’તિ તસ્સ સાધુકારં દત્વા ‘‘ભિક્ખુના નામ પવિવિત્તેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ વિવેકે આનિસંસં કથેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૦૫.‘‘એકાસનં એકસેય્યં, એકો ચરમતન્દિતો;
એકો દમયમત્તાનં, વનન્તે રમિતો સિયા’’તિ.

તત્થ **એકાસનં એકસેય્ય**ન્તિ ભિક્ખુસહસ્સમજ્ઝેપિ મૂલકમ્મટ્ઠાનં અવિજહિત્વા તેનેવ મનસિકારેન નિસિન્નસ્સ આસનં એકાસનં નામ. લોહપાસાદસદિસેપિ ચ પાસાદે ભિક્ખુસહસ્સમજ્ઝેપિ પઞ્ઞત્તે વિચિત્રપચ્ચત્થરણૂપધાને મહારહે સયને સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન મૂલકમ્મટ્ઠાનમનસિકારેન નિપન્નસ્સ ભિક્ખુનો સેય્યા એકસેય્યા નામ. એવરૂપં એકાસનઞ્ચ એકસેય્યઞ્ચ ભજેથાતિ અત્થો. **અતન્દિતો**તિ જઙ્ઘબલં નિસ્સાય જીવિતકપ્પનેન અકુસીતો હુત્વા સબ્બીરિયાપથેસુ એકકોવ ચરન્તોતિ અત્થો. **એકો દમય**ન્તિ રત્તિટ્ઠાનાદીસુ કમ્મટ્ઠાનં અનુયુઞ્જિત્વા મગ્ગફલાધિગમવસેન એકોવ હુત્વા અત્તાનં દમેન્તોતિ અત્થો. **વનન્તે રમિતો સિયા**તિ એવં અત્તાનં દમેન્તો ઇત્થિપુરિસસદ્દાદીહિ પવિવિત્તે વનન્તેયેવ અભિરમિતો ભવેય્ય. ન હિ સક્કા આકિણ્ણવિહારિના એવં અત્તાનં દમેતુન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. તતો પટ્ઠાય મહાજનો એકવિહારિકમેવ પત્થેસીતિ.

એકવિહારિત્થેરવત્થુ નવમં.

પકિણ્ણકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકવીસતિમો વગ્ગો.

૨૨. નિરયવગ્ગો

૧. સુન્દરીપરિબ્બાજિકાવત્થુ

અભૂતવાદીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સુન્દરિં પરિબ્બાજિકં આરબ્ભ કથેસિ.

‘‘તેન ખો પન સમયેન ભગવા સક્કતો હોતિ ગરુકતો માનિતો પૂજિતો’’તિ વત્થુ વિત્થારતો ઉદાને (ઉદા॰ ૩૮) આગતમેવ. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપો – ભગવતો કિર ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ પઞ્ચન્નં મહાનદીનં મહોઘસદિસે લાભસક્કારે ઉપ્પન્ને હતલાભસક્કારા અઞ્ઞતિત્થિયા સૂરિયુગ્ગમનકાલે ખજ્જોપનકા વિય નિપ્પભા હુત્વા એકતો સન્નિપતિત્વા મન્તયિંસુ – ‘‘મયં સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપ્પન્નકાલતો પટ્ઠાય હતલાભસક્કારા, ન નો કોચિ અત્થિભાવમ્પિ જાનાતિ, કેન નુ ખો સદ્ધિં એકતો હુત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ અવણ્ણં ઉપ્પાદેત્વા લાભસક્કારમસ્સ અન્તરધાપેય્યામા’’તિ. અથ નેસં એતદહોસિ – ‘‘સુન્દરિયા સદ્ધિં એકતો હુત્વા સક્કુણિસ્સામા’’તિ. તે એકદિવસં સુન્દરિં તિત્થિયારામં પવિસિત્વા વન્દિત્વા ઠિતં નાલપિંસુ. સા પુનપ્પુનં સલ્લપન્તીપિ પટિવચનં અલભિત્વા ‘‘અપિ પનય્યા, કેનચિ વિહેઠિતત્થા’’તિ પુચ્છિ. ‘‘કિં, ભગિનિ, સમણં ગોતમં અમ્હે વિહેઠેત્વા હતલાભસક્કારે કત્વા વિચરન્તં ન પસ્સસી’’તિ? ‘‘મયા એત્થ કિં કાતું વટ્ટતી’’તિ? ‘‘ત્વં ખોસિ, ભગિનિ, અભિરૂપા સોભગ્ગપ્પત્તા, સમણસ્સ ગોતમસ્સ અયસં આરોપેત્વા મહાજનં તવ કથં ગાહાપેત્વા હતલાભસક્કારં કરોહી’’તિ. સા તં સુત્વા ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા પક્કન્તા તતો પટ્ઠાય માલાગન્ધવિલેપનકપ્પૂરકટુકફલાદીનિ ગહેત્વા સાયં મહાજનસ્સ સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા નગરં પવિસનકાલે જેતવનાભિમુખી ગચ્છતિ, ‘‘કહં ગચ્છસી’’તિ ચ પુટ્ઠા ‘‘સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામિ, અહઞ્હિ તેન સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વસામી’’તિ વત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં તિત્થિયારામે વસિત્વા પાતોવ જેતવનમગ્ગં ઓતરિત્વા નગરાભિમુખી આગચ્છન્તી ‘‘કિં, સુન્દરિ, કહં ગતાસી’’તિ પુટ્ઠા ‘‘સમણેન ગોતમેન સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વસિત્વા તં કિલેસરતિયા રમાપેત્વા આગતામ્હી’’તિ વદતિ.

અથ તે કતિપાહચ્ચયેન ધુત્તાનં કહાપણે દત્વા ‘‘ગચ્છથ સુન્દરિં મારેત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ ગન્ધકુટિયા સમીપે માલાકચવરન્તરે નિક્ખિપિત્વા એથા’’તિ વદિંસુ. તે તથા અકંસુ. તતો તિત્થિયા ‘‘સુન્દરિં ન પસ્સામા’’તિ કોલાહલં કત્વા રઞ્ઞો આરોચેત્વા ‘‘કહં વો આસઙ્કા’’તિ વુત્તા ‘‘ઇમેસુ દિવસેસુ જેતવને વસતિ, તત્થસ્સા પવત્તિં ન જાનામા’’તિ વત્વા ‘‘તેન હિ ગચ્છથ, નં વિચિનથા’’તિ રઞ્ઞા અનુઞ્ઞાતા અત્તનો ઉપટ્ઠાકે ગહેત્વા જેતવનં ગન્ત્વા વિચિનન્તા માલાકચવરન્તરે તં દિસ્વા મઞ્ચકં આરોપેત્વા નગરં પવેસેત્વા ‘‘સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકા ‘સત્થારા કતં પાપકમ્મં પટિચ્છાદેસ્સામા’તિ સુન્દરિં મારેત્વા માલાકચવરન્તરે નિક્ખિપિંસૂ’’તિ રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા ‘‘તેન હિ ગચ્છથ, નગરં આહિણ્ડથા’’તિ આહ. તે નગરવીથીસુ ‘‘પસ્સથ સમણાનં સક્યપુત્તિયાનં કમ્મ’’ન્તિઆદીનિ વત્વા પુન રઞ્ઞો નિવેસનદ્વારં આગમિંસુ. રાજા સુન્દરિયા સરીરં આમકસુસાને અટ્ટકં આરોપેત્વા રક્ખાપેસિ. સાવત્થિવાસિનો ઠપેત્વા અરિયસાવકે સેસા યેભુય્યેન ‘‘પસ્સથ સમણાનં સક્યપુત્તિયાનં કમ્મ’’ન્તિઆદીનિ વત્વા અન્તોનગરેપિ બહિનગરેપિ ભિક્ખૂ અક્કોસન્તા વિચરન્તિ. ભિક્ખૂ તં પવત્તિં તથાગતસ્સ આરોચેસું. સત્થા ‘‘તેન હિ તુમ્હેપિ તે મનુસ્સે એવં પટિચોદેથા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૦૬.‘‘અભૂતવાદી નિરયં ઉપેતિ,
યો વાપિ કત્વા ન કરોમિચાહ;

ઉભોપિ તે પેચ્ચ સમા ભવન્તિ,
નિહીનકમ્મા મનુજા પરત્થા''તિ.

તત્થ **અભૂતવાદી**તિ પરસ્સ દોસં અદિસ્વાવ મુસાવાદં કત્વા તુચ્છેન પરં અબ્ભાચિક્ખન્તો. **કત્વા**તિ યો વા પન પાપકમ્મં કત્વા ''નાહં એતં કરોમી''તિ આહ. **પેચ્ચ સમા ભવન્તી**તિ તે ઉભોપિ જના પરલોકં ગન્ત્વા નિરયં ઉપગમનેન ગતિયા સમા ભવન્તિ. ગતિયેવ નેસં પરિચ્છિન્ના, આયુ પન નેસં ન પરિચ્છિન્નં. બહુકઞ્હિ પાપકમ્મં કત્વા ચિરં નિરયે પચ્ચન્તિ, પરિત્તં કત્વા અપ્પમત્તકમેવ કાલં. યસ્મા પન નેસં ઉભિન્નમ્પિ લામકમેવ કમ્મં, તેન વુત્તં – ''**નિહીનકમ્મા મનુજા પરત્થા**''તિ. પરત્થાતિ ઇમસ્સ પન પદસ્સ પુરતો પેચ્ચપદેન સમ્બન્ધો. પેચ્ચ પરત્થ ઇતો ગન્ત્વા તે નિહીનકમ્મા પરલોકે સમા ભવન્તીતિ અત્થો. દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

રાજા ''સુન્દરિયા અઞ્ઞેહિ મારિતભાવં જાનાથા''તિ પુરિસે ઉય્યોજેસિ. અથ તે ધુત્તા તેહિ કહાપણેહિ સુરં પિવન્તા અઞ્ઞમઞ્ઞં કલહં કરિંસુ. એકો એકં આહ – ''ત્વં સુન્દરિં એકપ્પહારેનેવ મારેત્વા માલાકચવરન્તરે નિક્ખિપિત્વા તતો લદ્ધકહાપણેહિ સુરં પિવસિ, હોતુ હોતૂ''તિ. રાજપુરિસા તે ધુત્તે ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસું. અથ ને રાજા ''તુમ્હેહિ સા મારિતા''તિ પુચ્છિ. ''આમ, દેવા''તિ. ''કેહિ મારાપિતા''તિ? ''અઞ્ઞતિત્થિયેહિ, દેવા''તિ. રાજા તિત્થિયે પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ. તે તથેવ વદિંસુ. તેન હિ ગચ્છથ તુમ્હે એવં વદન્તા નગરં આહિણ્ડથ – ''અયં સુન્દરી સમણસ્સ ગોતમસ્સ અવણ્ણં આરોપેતુકામેહિ અમ્હેહિ મારાપિતા, નેવ સમણસ્સ ગોતમસ્સ, ન સાવકાનં દોસો અત્થિ, અમ્હાકમેવ દોસો''તિ. તે તથા કરિંસુ. બાલમહાજનો તદા સદ્દહિ, તિત્થિયાપિ ધુત્તાપિ પુરિસવધદણ્ડં પાપુણિંસુ. તતો પટ્ઠાય બુદ્ધાનં સક્કારો મહા અહોસીતિ.

સુન્દરીપરિબ્બાજિકાવત્થુ પઠમં.

૨. દુચ્ચરિતફલપીળિતવત્થુ

કાસાવકણ્ઠાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો દુચ્ચરિતફલાનુભાવેન પીળિતે સત્તે આરબ્ભ કથેસિ.

આયસ્મા હિ મોગ્ગલ્લાનો લક્ખણત્થેરેન સદ્ધિં ગિજ્ઝકૂટા ઓરોહન્તો અટ્ઠિસઙ્ખલિકપેતાદીનં અત્તભાવે દિસ્વા સિતં કરોન્તો લક્ખણત્થેરેન સિતકારણં પુટ્ઠો ''અકાલો, આવુસો, ઇમસ્સ પઞ્હસ્સ, તથાગતસ્સ સન્તિકે મં પુચ્છેય્યાસી''તિ વત્વા તથાગતસ્સ સન્તિકે થેરેન પુટ્ઠો અટ્ઠિસઙ્ખલિકપેતાદીનં દિટ્ઠભાવં આચિક્ખિત્વા ''ઇધાહં, આવુસો, ગિજ્ઝકૂટા પબ્બતા ઓરોહન્તો અદ્દસં ભિક્ખું વેહાસં ગચ્છન્તં, તસ્સ સઙ્ઘાટિપિ આદિત્તા સમ્પજ્જલિતા સજોતિભૂતા…પે॰… કાયોપિ આદિત્તો''તિઆદિના (પારા॰ ૨૩૦; સં॰ નિ॰ ૨.૨૧૮) નયેન સદ્ધિં પત્તચીવરકાયબન્ધનાદીહિ ડય્હમાને પઞ્ચ સહધમ્મિકે આરોચેસિ. સત્થા તેસં કસ્સપદસબલસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા પબ્બજ્જાય અનુરૂપં કાતું અસક્કોન્તાનં પાપભાવં આચિક્ખિત્વા તસ્મિં ખણે તત્થ નિસિન્નાનં બહૂનં પાપભિક્ખૂનં દુચ્ચરિતકમ્મસ્સ વિપાકં દસ્સેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૦૭.''કાસાવકણ્ઠા બહવો, પાપધમ્મા અસઞ્ઞતા;
પાપા પાપેહિ કમ્મેહિ, નિરયં તે ઉપપજ્જરે''તિ.

તત્થ **કાસાવકણ્ઠા**તિ કાસાવેન પલિવેઠિતકણ્ઠા. **પાપધમ્મા**તિ લામકધમ્મા. **અસઞ્ઞતા**તિ કાયાદિસંયમરહિતા, તથારૂપા પાપપુગ્ગલા અત્તના કતેહિ અકુસલકમ્મેહિ નિરયં ઉપપજ્જન્તિ, તે તત્થ પચ્ચિત્વા તતો ચુતા વિપાકાવસેસેન પેતેસુપિ એવં પચ્ચન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

દુચ્ચરિતફલપીળિતવત્થુ દુતિયં.

૩. વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુ

સેય્યો અયોગુળોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેસાલિં ઉપનિસ્સાય મહાવને વિહરન્તો વગ્ગુમુદાતીરિયે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપારાજિકે (પારા॰ ૧૯૩ આદયો) આગતમેવ.

તદા હિ સત્થા તે ભિક્ખૂ ''કિં પન તુમ્હે, ભિક્ખવે, ઉદરસ્સત્થાય ગિહીનં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ વણ્ણં ભાસિત્થા''તિ વત્વા તેહિ ''આમ, ભન્તે''તિ વુત્તે તે ભિક્ખૂ અનેકપરિયાયેન ગરહિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૦૮.''સેય્યો અયોગુળો ભુત્તો, તત્તો અગ્ગિસિખૂપમો;
યઞ્ચે ભુઞ્જેય્ય દુસ્સીલો, રટ્ઠપિણ્ડમસઞ્ઞતો''તિ.

તત્થ **યઞ્ચે ભુઞ્જેય્યા**તિ યં દુસ્સીલો નિસ્સીલપુગ્ગલો કાયાદીહિ અસઞ્ઞતો રટ્ઠવાસીહિ સદ્ધાય દિન્નં રટ્ઠપિણ્ડં ''સમણોમ્હી''તિ પટિજાનન્તો ગહેત્વા ભુઞ્જેય્ય, તત્તો આદિત્તો અગ્ગિવણ્ણો અયોગુળોવ ભુત્તો સેય્યો સુન્દરતરો. કિં કારણા? તપ્પચ્ચયા હિ એકોવ અત્તભાવો ઝાયેય્ય, દુસ્સીલો પન સદ્ધાદેય્યં ભુઞ્જિત્વા અનેકાનિપિ જાતિસતાનિ નિરયે પચ્ચેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુ તતિયં.

૪. ખેમકસેટ્ઠિપુત્તવત્થુ

ચત્તારિ ઠાનાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અનાથપિણ્ડિકસ્સ ભાગિનેય્યં ખેમકં નામ સેટ્ઠિપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર અભિરૂપો અહોસિ, યેભુય્યેન ઇત્થિયો તં દિસ્વા રાગાભિભૂતા સકભાવેન સણ્ઠાતું નાસક્ખિંસુ. સોપિ પરદારકમ્માભિરતોવ અહોસિ. અથ નં રત્તિં રાજપુરિસા ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસું. રાજા મહાસેટ્ઠિસ્સ લજ્જામીતિ તં કિઞ્ચિ અવત્વા વિસ્સજ્જાપેસિ. સો પન નેવ વિરમિ . અથ નં દુતિયમ્પિ તતિયમ્પિ રાજપુરિસા ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેસું. રાજા વિસ્સજ્જાપેસિયેવ. મહાસેટ્ઠિ, તં પવત્તિં સુત્વા તં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તં પવત્તિં આરોચેત્વા, ''ભન્તે, ઇમસ્સ ધમ્મં દેસેથા''તિ આહ. સત્થા તસ્સ સંવેગકથં વત્વા પરદારસેવનાય દોસં દસ્સેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૦૯.“ચત્તારિ ઠાનાનિ નરો પમત્તો,
આપજ્જતિ પરદારૂપસેવી;
અપુઞ્ઞલાભં ન નિકામસેય્યં,
નિન્દં તતીયં નિરયં ચતુત્થં.

૩૧૦.“અપુઞ્ઞલાભો ચ ગતી ચ પાપિકા,
ભીતસ્સ ભીતાય રતી ચ થોકિકા;
રાજા ચ દણ્ડં ગરુકં પણેતિ,
તસ્મા નરો પરદારં ન સેવે”તિ.

તત્થ **ઠાનાની**તિ દુક્ખકારણાનિ. **પમત્તો**તિ સતિવોસ્સગ્ગેન સમન્નાગતો. **આપજ્જતી**તિ પાપુણાતિ. **પરદારૂપસેવી**તિ પરદારં ઉપસેવન્તો ઉપ્પથચારી. **અપુઞ્ઞલાભ**ન્તિ અકુસલલાભં. **ન નિકામસેય્ય**ન્તિ યથા ઇચ્છતિ, એવં સેય્યં અલભિત્વા અનિચ્છિતં પરિત્તકમેવ કાલં સેય્યં લભતિ. **અપુઞ્ઞલાભો ચા**તિ એવં તસ્સ અયઞ્ચ અપુઞ્ઞલાભો, તેન ચ અપુઞ્ઞેન નિરયસઙ્ખાતા પાપિકા ગતિ હોતિ. **રતી ચ થોકિકા**તિ યા તસ્સ ભીતસ્સ ભીતાય ઇત્થિયા સદ્ધિં રતિ, સાપિ થોકિકા પરિત્તા હોતિ. **ગરુક**ન્તિ રાજા ચ હત્થચ્છેદાદિવસેન ગરુકં દણ્ડં પણેતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા પરદારં સેવન્તો એતાનિ અપુઞ્ઞાદીનિ પાપુણાતિ, તસ્મા પરદારં ન સેવેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને ખેમકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તતો પટ્ઠાય મહાજનો સુખં વીતિનામેસિ. કિં પનસ્સ પુબ્બકમ્મન્તિ? સો કિર કસ્સપબુદ્ધકાલે ઉત્તમમલ્લો હુત્વા દ્વે સુવણ્ણપટાકા દસબલસ્સ કઞ્ચનથૂપે આરોપેત્વા પત્થનં પટ્ઠપેસિ “ઠપેત્વા ઞાતિસાલોહિતિત્થિયો અવસેસા મં દિસ્વા રજ્જન્તૂ”તિ. ઇદમસ્સ પુબ્બકમ્મન્તિ. તેન તં નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને દિસ્વા પરેસં ઇત્થિયો સકભાવેન સણ્ઠાતું નાસક્ખિંસૂતિ.

ખેમકસેટ્ઠિપુત્તવત્થુ ચતુત્થં.

૫. દુબ્બચભિક્ખુવત્થુ

કુસો યથાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં દુબ્બચભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર ભિક્ખુ અસઞ્ચિચ્ચ એકં તિણં છિન્દિત્વા કુક્કુચ્ચે ઉપ્પન્ને એકં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા, “આવુસો, યો તિણં છિન્દતિ, તસ્સ કિં હોતી”તિ તં અત્તના કતભાવં આરોચેત્વા પુચ્છિ. અથ નં ઇતરો “ત્વં તિણસ્સ છિન્નકારણા કિઞ્ચિ હોતીતિ સઞ્ઞં કરોસિ, ન એત્થ કિઞ્ચિ હોતિ, દેસેત્વા પન મુચ્ચતી”તિ વત્વા સયમ્પિ ઉભોહિ હત્થેહિ તિણં લુઞ્ચિત્વા અગ્ગહેસિ. ભિક્ખૂ તં પવત્તિં સત્થુ આરોચેસું. સત્થા તં ભિક્ખું અનેકપરિયાયેન વિગરહિત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૧૧.“કુસો યથા દુગ્ગહિતો, હત્થમેવાનુકન્તતિ;
સામઞ્ઞં દુપ્પરામટ્ઠં, નિરયાયુપકડ્ઢતિ.

૩૧૨.“યં કિઞ્ચિ સિથિલં કમ્મં, સંકિલિટ્ઠઞ્ચ યં વતં;
સઙ્કસ્સરં બ્રહ્મચરિયં, ન તં હોતિ મહપ્ફલં.

૩૧૩.‘‘કયિરા ચે કયિરાથેનં, દળ્હમેનં પરક્કમે;
 સિથિલો હિ પરિબ્બાજો, ભિય્યો આકિરતે રજ’’ન્તિ.

તત્થ **કુસો**તિ યં કિઞ્ચિ તિખિણધારં તિણં અન્તમસો તાલપણ્ણમ્પિ, યથા સો કુસો યેન દુગ્ગહિતો, તસ્સ હત્થં અનુકન્તતિ ફાલેતિ, એવમેવ સમણધમ્મસઙ્ખાતં સામઞ્ઞમ્પિ ખણ્ડસીલાદિતાય દુપ્પરામટ્ઠં **નિરયાયુપકડ્ઢતિ**, નિરયે નિબ્બત્તાપેતીતિ અત્થો. **સિથિલ**ન્તિ ઓલીયિત્વા કરણેન સિથિલગાહં કત્વા કતં યંકિઞ્ચિ કમ્મં. **સંકિલિટ્ઠ**ન્તિ વેસિયાદિકેસુ અગોચરેસુ ચરણેન સંકિલિટ્ઠં. **સઙ્કસ્સર**ન્તિ સઙ્કાહિ સરિતબ્બં, ઉપોસથકિચ્ચાદીસુ અઞ્ઞતરકિચ્ચેન સન્નિપતિતમ્પિ સઙ્ઘં દિસ્વા ‘‘અદ્ધા ઇમે મમ ચરિયં ઞત્વા મં ઉક્ખિપિતુકામાવ સન્નિપતિતા’’તિ એવં અત્તનો આસઙ્કાહિ સરિતં ઉસ્સઙ્કિતં પરિસઙ્કિતં. **ન તં હોતી**તિ તં એવરૂપં સમણધમ્મસઙ્ખાતં બ્રહ્મચરિયં તસ્સ પુગ્ગલસ્સ મહપ્ફલં ન હોતિ, તસ્સ મહપ્ફલાભાવેનેવ ભિક્ખદાયકાનમ્પિસ્સ ન મહપ્ફલં હોતીતિ અત્થો. **કયિરા ચે**તિ તસ્મા યં કમ્મં કરેય્ય, તં કરેય્યાથેવ. **દળ્હમેનં પરક્કમે**તિ થિરકતમેવ કત્વા અવત્તસમાદાનો હુત્વા એનં કયિરા. **પરિબ્બાજો**તિ સિથિલભાવેન કતો ખણ્ડાદિભાવપ્પત્તો સમણધમ્મો. **ભિય્યો આકિરતે રજ**ન્તિ અબ્ભન્તરે વિજ્જમાનં રાગરજાદિં એવરૂપો સમણધમ્મો અપનેતું ન સક્કોતિ, અથ ખો તસ્સ ઉપરિ અપરમ્પિ રાગરજાદિં આકિરતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ, સોપિ ભિક્ખુ સંવરે ઠત્વા પચ્છા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પાપુણીતિ.

દુબ્બચભિક્ખુવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. ઇસ્સાપકતિત્થિવત્થુ

અકતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ઇસ્સાપકતં ઇત્થિં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સા કિર સામિકો એકાય ગેહદાસિયા સદ્ધિં સન્થવં અકાસિ. સા ઇસ્સાપકતા તં દાસિં હત્થપાદેસુ બન્ધિત્વા તસ્સા કણ્ણનાસં છિન્દિત્વા એકસ્મિં ગુળ્હગબ્ભે પક્ખિપિત્વા દ્વારં પિદહિત્વા તસ્સ કમ્મસ્સ અત્તના કતભાવં પટિચ્છાદેતું ‘‘એહિ, અય્ય, વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણિસ્સામા’’તિ સામિકં આદાય વિહારં ગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તી નિસીદિ. અથસ્સા આગન્તુકઞાતકા ગેહં આગન્ત્વા દ્વારં વિવરિત્વા તં વિપ્પકારં દિસ્વા દાસિં મોચયિંસુ. સા વિહારં ગન્ત્વા ચતુપરિસમજ્ઝે ઠિતા તમત્થં દસબલસ્સ આરોચેસિ. સત્થા તસ્સા વચનં સુત્વા ‘‘દુચ્ચરિતં નામ ‘ઇદં મે અઞ્ઞે ન જાનન્તી’તિ અપ્પમત્તકમ્પિ ન કાતબ્બં, અઞ્ઞસ્મિં અજાનન્તેપિ સુચરિતમેવ કાતબ્બં. પટિચ્છાદેત્વા કતમ્પિ હિ દુચ્ચરિતં નામ પચ્છાનુતાપં કરોતિ, સુચરિતં પામોજ્જમેવ જનેતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૧૪.‘‘અકતં દુક્કટં સેય્યો, પચ્છા તપ્પતિ દુક્કટં;
 કતઞ્ચ સુકતં સેય્યો, યં કત્વા નાનુતપ્પતી’’તિ.

તત્થ **દુક્કટ**ન્તિ સાવજ્જં અપાયસંવત્તનિકં કમ્મં અકતમેવ સેય્યો વરં ઉત્તમં. **પચ્છા તપ્પતી**તિ તઞ્હિ અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતકાલે તપ્પતિયેવ. **સુકત**ન્તિ અનવજ્જં પન સુખદાયકં સુગતિસંવત્તનિકમેવ કમ્મં કતં

સેય્યો. **યં કત્વા**તિ યં કમ્મં કત્વા પચ્છા અનુસ્સરણકાલે ન તપ્પતિ નાનુતપ્પતિ, સોમનસ્સજાતોવ હોતિ, તં કમ્મં વરન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને ઉપાસકો ચ સા ચ ઇત્થી સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ. તઞ્ચ પન દાસિં તત્થેવ ભુજિસ્સં કત્વા ધમ્મચારિનિં કરિંસૂતિ.

ઇસ્સાપકતિત્થિવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ

નગરં યથાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે આગન્તુકે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર એકસ્મિં પચ્ચન્તે વસ્સં ઉપગન્ત્વા પઠમમાસે સુખં વિહરિંસુ. મજ્ઝિમમાસે ચોરા આગન્ત્વા તેસં ગોચરગામં પહરિત્વા કરમરે ગહેત્વા અગમંસુ. તતો પટ્ઠાય મનુસ્સા ચોરાનં પટિબાહનત્થાય તં પચ્ચન્તનગરં અભિસઙ્ખરોન્તા તે ભિક્ખૂ સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠાતું ઓકાસં ન લભિંસુ. તે અફાસુકં વસ્સં વસિત્વા વુત્થવસ્સા સત્થુ દસ્સનાય સાવત્થિં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. સત્થા તેહિ સદ્ધિં કતપટિસન્થારો ‘‘કિં, ભિક્ખવે , સુખં વસિત્થા’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘ભન્તે, મયં પઠમમાસમેવ સુખં વસિમ્હા, મજ્ઝિમમાસે ચોરા ગામં પહરિંસુ, તતો પટ્ઠાય મનુસ્સા નગરં અભિસઙ્ખરોન્તા સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠાતું ઓકાસં ન લભિંસુ. તસ્મા અફાસુકં વસ્સં વસિમ્હા’’તિ વુત્તે ‘‘અલં, ભિક્ખવે, મા ચિન્તયિત્થ, ફાસુવિહારો નામ નિચ્ચકાલં દુલ્લભો, ભિક્ખુના નામ યથા તે મનુસ્સા નગરં ગોપયિંસુ, એવં અત્તભાવમેવ ગોપયિતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૧૫.‘‘નગરં યથા પચ્ચન્તં, ગુત્તં સન્તરબાહિરં;
એવં ગોપેથ અત્તાનં, ખણો વો મા ઉપચ્ચગા;
ખણાતીતા હિ સોચન્તિ, નિરયમ્હિ સમપ્પિતા’’તિ.

તત્થ **સન્તરબાહિર**ન્તિ, ભિક્ખવે, યથા તેહિ મનુસ્સેહિ તં પચ્ચન્તનગરં દ્વારપાકારાદીનિ થિરાનિ કરોન્તેહિ સઅન્તરં, અટ્ટાલકપરિખાદીનિ થિરાનિ કરોન્તેહિ સબાહિરન્તિ સન્તરબાહિરં સુગુત્તં કતં, એવં તુમ્હેપિ સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા અજ્ઝત્તિકાનિ છ દ્વારાનિ પિદહિત્વા દ્વારરક્ખિકં સતિં અવિસ્સજ્જેત્વા યથા ગય્હમાનાનિ બાહિરાનિ છ આયતનાનિ અજ્ઝત્તિકાનં ઉપઘાતાય સંવત્તન્તિ, તથા અગ્ગહણેન તાનિપિ થિરાનિ કત્વા તેસં અપ્પવેસાય દ્વારરક્ખિકં સતિં અપ્પહાય વિચરન્તા અત્તાનં ગોપેથાતિ અત્થો. **ખણો વો મા ઉપચ્ચગા**તિ યો હિ એવં અત્તાનં ન ગોપેતિ, તં પુગ્ગલં અયં બુદ્ધુપ્પાદખણો મજ્ઝિમદેસે ઉપ્પત્તિખણો સમ્માદિટ્ઠિયા પટિલદ્ધખણો છન્નં આયતનાનં અવેકલ્લખણોતિ સબ્બોપિ અયં ખણો અતિક્કમતિ, સો ખણો તુમ્હે મા અતિક્કમતુ. **ખણાતીતા**તિ યે હિ તં ખણં અતીતા, તે ચ પુગ્ગલે સો ચ ખણો અતીતો, તે નિરયમ્હિ સમપ્પિતા હુત્વા તત્થ નિબ્બત્તિત્વા સોચન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ ઉપ્પન્નસંવેગા અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ સત્તમં.

૮. નિગણ્ઠવત્થુ

અલજ્જિતાયેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો નિગણ્ઠે આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ દિવસે ભિક્ખૂ નિગણ્ઠે દિસ્વા કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, સબ્બસો અપ્પટિચ્છન્નેહિ અચેલકેહિ ઇમે નિગણ્ઠા વરતરા, યે એકં પુરિમપસ્સમ્પિ તાવ પટિચ્છાદેન્તિ, સહિરિકા મઞ્ઞે એતે''તિ. તં સુત્વા નિગણ્ઠા ''ન મયં એતેન કારણેન પટિચ્છાદેમ, પંસુરજાદયો પન પુગ્ગલા એવ, જીવિતિન્દ્રિયપટિબદ્ધા એવ, તે નો ભિક્ખાભાજનેસુ મા પતિંસૂતિ ઇમિના કારણેન પટિચ્છાદેમા''તિ વત્વા તેહિ સદ્ધિં વાદપટિવાદવસેન બહું કથં કથેસું. ભિક્ખૂ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા નિસિન્નકાલે તં પવત્તિં આરોચેસું. સત્થા, ''ભિક્ખવે, અલજ્જિતબ્બેન લજ્જિત્વા લજ્જિતબ્બેન અલજ્જમાના નામ દુગ્ગતિપરાયણાવ હોન્તી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૧૬.''અલજ્જિતાયે લજ્જન્તિ, લજ્જિતાયે ન લજ્જરે;
મિચ્છાદિટ્ઠિસમાદાના, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં.

૩૧૭.''અભયે ભયદસ્સિનો, ભયે ચાભયદસ્સિનો;
મિચ્છાદિટ્ઠિસમાદાના, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિ''ન્તિ.

તત્થ **અલજ્જિતાયે**તિ અલજ્જિતબ્બેન. ભિક્ખાભાજનઞ્હિ અલજ્જિતબ્બં નામ, તે પન તં પટિચ્છાદેત્વા વિચરન્તા તેન લજ્જન્તિ નામ. **લજ્જિતાયે**તિ અપટિચ્છન્નેન હિરિકોપીનઙ્ગેન લજ્જિતબ્બેન. તે પન તં અપટિચ્છાદેત્વા વિચરન્તા લજ્જિતાયે ન લજ્જન્તિ નામ. તેન તેસં અલજ્જિતબ્બેન લજ્જિતં લજ્જિતબ્બેન અલજ્જિતં તુચ્છગહણભાવેન ચ અઞ્ઞથાગહણભાવેન ચ મિચ્છાદિટ્ઠિ હોતિ. તં સમાદિયિત્વા વિચરન્તા પન તે મિચ્છાદિટ્ઠિસમાદાના સત્તા નિરયાદિભેદં દુગ્ગતિં ગચ્છન્તીતિ અત્થો. **અભયે**તિ ભિક્ખાભાજનં નિસ્સાય રાગદોસમોહમાનદિટ્ઠિકિલેસદુચ્ચરિતભયાનં અનુપ્પજ્જનતો ભિક્ખાભાજનં અભયં નામ, ભયેન તં પટિચ્છાદેન્તા પન અભયે **ભયદસ્સિનો** નામ. હિરિકોપીનઙ્ગં પન નિસ્સાય રાગાદીનં ઉપ્પજ્જનતો તં ભયં નામ, તસ્સ અપટિચ્છાદનેન **ભયે ચાભયદસ્સિનો**. તસ્સ તં અયથાગહણસ્સ સમાદિન્નત્તા મિચ્છાદિટ્ઠિસમાદાના સત્તા દુગ્ગતિં ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ નિગણ્ઠા સંવિગ્ગમાનસા પબ્બજિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

નિગણ્ઠવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. તિત્થિયસાવકવત્થુ

અવજ્જેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો તિત્થિયસાવકે આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે અઞ્ઞતિત્થિયસાવકા અત્તનો પુત્તે સમ્માદિટ્ઠિકાનં ઉપાસકાનં પુત્તેહિ સદ્ધિં સપરિવારે કીળમાને દિસ્વા ગેહં આગતકાલે ''ન વો સમણા સક્યપુત્તિયા વન્દિતબ્બા, નાપિ તેસં વિહારં પવિસિતબ્બ''ન્તિ સપથં કારયિંસુ. તે એકદિવસં જેતવનવિહારસ્સ બહિદ્વારકોટ્ઠકસામન્તે કીળન્તા પિપાસિતા અહેસું. અથેકં ઉપાસકદારકં ''ત્વં એત્થ ગન્ત્વા પાનીયં પિવિત્વા અમ્હાકમ્પિ આહરાહી''તિ પહિણિંસુ. સો વિહારં પવિસિત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પાનીયં પિવિત્વા તમત્થં આરોચેસિ. અથ નં સત્થા ''ત્વમેવ પાનીયં પિવિત્વા ગન્ત્વા ઇતરેપિ

પાનીયપિવનત્થાય ઇધેવ પેસેહી''તિ આહ. સો તથા અકાસિ. તે આગન્ત્વા પાનીયં પિવિંસુ. સત્થા તે પક્કોસાપેત્વા તેસં સપ્પાયં ધમ્મકથં કથેત્વા તે અચલસદ્ધે કત્વા સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠાપેસિ. તે સકાનિ ગેહાનિ ગન્ત્વા તમત્થં માતાપિતૂનં આરોચેસું . અથ નેસં માતાપિતરો ''પુત્તકા નો વિપન્નદિટ્ઠિકા જાતા''તિ દોમનસ્સપ્પત્તા પરિદેવિંસુ. અથ તેસં છેકા સમ્બહુલા પટિવિસ્સકા મનુસ્સા આગન્ત્વા દોમનસ્સવૂપસમનત્થાય ધમ્મં કથયિંસુ. તે તેસં કથં સુત્વા ''ઇમે દારકે સમણસ્સ ગોતમસ્સેવ નિય્યાદેસ્સામા''તિ મહન્તેન ઞાતિગણેન સદ્ધિં વિહારં નયિંસુ. સત્થા તેસં અજ્ઝાસયં ઓલોકેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૧૮.''અવજ્જે વજ્જમતિનો, વજ્જે ચાવજ્જદસ્સિનો;
મિચ્છાદિટ્ઠિસમાદાના, સત્તા ગચ્છન્તિ દુગ્ગતિં.

૩૧૯.''વજ્જઞ્ચ વજ્જતો ઞત્વા, અવજ્જઞ્ચ અવજ્જતો;
સમ્માદિટ્ઠિસમાદાના, સત્તા ગચ્છન્તિ સુગ્ગતિ''ન્તિ.

તત્થ **અવજ્જે**તિ દસવત્થુકાય સમ્માદિટ્ઠિયા, તસ્સા ઉપનિસ્સયભૂતે ધમ્મે ચ. **વજ્જમતિનો**તિ વજ્જં ઇદન્તિ ઉપ્પન્નમતિનો. દસવત્થુકાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા પન તસ્સા ઉપનિસ્સયભૂતે ધમ્મે ચ અવજ્જદસ્સિનો, એતિસ્સા અવજ્જં વજ્જતો વજ્જઞ્ચ અવજ્જતો ઞત્વા ગહણસઙ્ખાતાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા સમાદિન્નત્તા મિચ્છાદિટ્ઠિસમાદાના સત્તા દુગ્ગતિં ગચ્છન્તીતિ અત્થો. દુતિયગાથાય વુત્તવિપરિયાયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

દેસનાવસાને સબ્બેપિ તે તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠાય અપરાપરં ધમ્મં સુણન્તા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

તિત્થિયસાવકવત્થુ નવમં.

નિરયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વાવીસતિમો વગ્ગો.

૨૩. નાગવગ્ગો

૧. અત્તદન્તવત્થુ

અહં નાગો વાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા કોસમ્બિયં વિહરન્તો અત્તાનં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ અપ્પમાદવગ્ગસ્સ આદિગાથાવણ્ણનાય વિત્થારિતમેવ. વુત્તઞ્હેતં તત્થ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સામાવતિવત્થુ) –

માગણ્ડિયા તાસં કિઞ્ચિ કાતું અસક્કુણિત્વા ''સમણસ્સ ગોતમસ્સેવ કત્તબ્બં કરિસ્સામી''તિ નાગરાનં લઞ્જં દત્વા ''સમણં ગોતમં અન્તોનગરં પવિસિત્વા ચરન્તં દાસકમ્મકરપોરિસેહિ સદ્ધિં અક્કોસેત્વા પરિભાસેત્વા પલાપેથા''તિ આણાપેસિ. મિચ્છાદિટ્ઠિકા તીસુ રતનેસુ અપ્પસન્ના અન્તોનગરં પવિટ્ઠં સત્થારં અનુબન્ધિત્વા ''ચોરોસિ બાલોસિ મૂળ્હોસિ થેનોસિ ઓટ્ઠોસિ ગોણોસિ ગદ્રભોસિ નેરયિકોસિ તિરચ્છાનગતોસિ, નત્થિ તુય્હં સુગતિ, દુગ્ગતિયેવ તુય્હં પાટિકઙ્ખા''તિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તિ. તં સુત્વા આયસ્મા આનન્દો સત્થારં એતદવોચ – ''ભન્તે, ઇમે નાગરા અમ્હે અક્કોસન્તિ પરિભાસન્તિ, ઇતો અઞ્ઞત્થ ગચ્છામા''તિ. ''કુહિં, આનન્દા''તિ? ''અઞ્ઞં નગરં, ભન્તે''તિ. ''તત્થ મનુસ્સેસુ અક્કોસન્તેસુ પરિભાસન્તેસુ પુન કત્થ ગમિસ્સામાનન્દા''તિ. ''તતોપિ અઞ્ઞં નગરં, ભન્તે''તિ. ''તત્થ મનુસ્સેસુ અક્કોસન્તેસુ પરિભાસન્તેસુ કુહિં ગમિસ્સામાનન્દા''તિ. ''તતોપિ અઞ્ઞં નગરં, ભન્તે''તિ. ''આનન્દ, ન એવં કાતું વટ્ટતિ, યત્થ અધિકરણં ઉપ્પન્નં, તત્થેવ તસ્મિં વૂપસન્તે અઞ્ઞત્થ ગન્તું વટ્ટતિ, કે પન તે, આનન્દ, અક્કોસન્તી''તિ. ''ભન્તે, દાસકમ્મકરે ઉપાદાય સબ્બે અક્કોસન્તી''તિ. ''અહં, આનન્દ, સઙ્ગામં ઓતિણ્ણહત્થિસદિસો. સઙ્ગામં ઓતિણ્ણહત્થિનો હિ ચતૂહિ દિસાહિ આગતે સરે સહિતું ભારો, તથેવ બહૂહિ દુસ્સીલેહિ કથિતકથાનં સહનં નામ મય્હં ભારો''તિ વત્વા અત્તાનં આરબ્ભ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૨૦.''અહં નાગોવ સઙ્ગામે, ચાપતો પતિતં સરં;
અતિવાક્યં તિતિક્ખિસ્સં, દુસ્સીલો હિ બહુજ્જનો.

૩૨૧.''દન્તં નયન્તિ સમિતિં, દન્તં રાજાભિરૂહતિ;
દન્તો સેટ્ઠો મનુસ્સેસુ, યોતિવાક્યં તિતિક્ખતિ.

૩૨૨.''વરમસ્સતરા દન્તા, આજાનીયા ચ સિન્ધવા;
કુઞ્જરા ચ મહાનાગા, અત્તદન્તો તતો વર''ન્તિ.

તત્થ **નાગોવા**તિ હત્થી વિય. **ચાપતો પતિત**ન્તિ ધનુતો મુત્તં. **અતિવાક્ય**ન્તિ અટ્ઠઅનરિયવોહારવસેન પવત્તં વીતિક્કમવચનં. **તિતિક્ખિસ્સ**ન્તિ યથા સઙ્ગામાવચરો સુદન્તો મહાનાગો ખમો સત્તિપહારાદીનિ ચાપતો મુચ્ચિત્વા અત્તનિ પતિતે સરે અવિહઞ્ઞમાનો તિતિક્ખતિ, એવમેવ એવરૂપં અતિવાક્યં તિતિક્ખિસ્સં, સહિસ્સામીતિ અત્થો. **દુસ્સીલો હી**તિ અયઞ્હિ લોકિયમહાજનો બહુદુસ્સીલો અત્તનો અત્તનો રુચિવસેન વાચં નિચ્છારેત્વા ઘટ્ટેન્તો ચરતિ, તત્થ અધિવાસનં અજ્ઝુપેક્ખનમેવ મમ ભારો. **સમિતિ**ન્તિ ઉય્યાનકીળમણ્ડલાદીસુ મહાજનમજ્ઝં ગચ્છન્તા દન્તમેવ ગોણજાતિં વા અસ્સજાતિં વા યાને યોજેત્વા નયન્તિ. **રાજા**તિ તથારૂપેહેવ વાહનેહિ ગચ્છન્તો રાજાપિ દન્તમેવ અભિરૂહતિ. **મનુસ્સેસૂ**તિ મનુસ્સેસુપિ ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ દન્તો નિબ્બિસેવનોવ સેટ્ઠો. **યોતિવાક્ય**ન્તિ યો

એવરૂપં અતિક્કમવચનં પુનપ્પુનં વુચ્ચમાનમ્પિ તિતિક્ખતિ ન પટિપ્ફરતિ ન વિહઞ્ઞતિ, એવરૂપો દન્તો સેટ્ઠોતિ અત્થો.

અસ્સતરાતિ વળવાય ગદ્રભેન જાતા. **આજાનીયા**તિ યં અસ્સદમસારથિ કારણં કારેતિ, તસ્સ ખિપ્પં જાનનસમત્થા. **સિન્ધવા**તિ સિન્ધવરટ્ઠે જાતા અસ્સા. **મહાનાગા**તિ કુઞ્જરસઙ્ખાતા મહાહત્થિનો. **અત્તદન્તો**તિ એતે અસ્સતરા ચ સિન્ધવા ચ કુઞ્જરા ચ દન્તાવ વરં, ન અદન્તા. યો પન ચતૂહિ અરિયમગ્ગેહિ અત્તનો દન્તતાય અત્તદન્તો નિબ્બિસેવનો, અયં તતોપિ વરં, સબ્બેહિપિ એતેહિ ઉત્તરિતરોતિ અત્થો.

દેસનાવસાને લઞ્જં ગહેત્વા વીથિસિઙ્ઘાટકાદીસુ ઠત્વા અક્કોસન્તો પરિભાસન્તો સબ્બોપિ સો મહાજનો સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણીતિ.

અત્તદન્તવત્થુ પઠમં.

૨. હત્થાચરિયપુબ્બકભિક્ખુવત્થુ

ન હિ એતેહીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં હત્થાચરિયપુબ્બકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકદિવસં અચિરવતીનદીતીરે હત્થિદમકં ''એકં હત્થિં દમેસ્સામી''તિ અત્તના ઇચ્છિતં કારણં સિક્ખાપેતું અસક્કોન્તં દિસ્વા સમીપે ઠિતે ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા આહ – ''આવુસો, સચે અયં હત્થાચરિયો ઇમં હત્થિં અસુકટ્ઠાને નામ વિજ્ઝેય્ય, ખિપ્પમેવ ઇમં કારણં સિક્ખાપેય્યા''તિ. સો તસ્સ કથં સુત્વા તથા કત્વા તં હત્થિં સુદન્તં દમેસિ. તે ભિક્ખૂ તં પવત્તિં સત્થુ આરોચેસું. સત્થા તં ભિક્ખું પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર તયા એવં વુત્ત''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે વિગરહિત્વા ''કિં તે, મોઘપુરિસ, હત્થિયાનેન વા અઞ્ઞેન વા દન્તેન. ન હિ એતેહિ યાનેહિ અગતપુબ્બં ઠાનં ગન્તું સમત્થા નામ અત્થિ, અત્તના પન સુદન્તેન સક્કા અગતપુબ્બં ઠાનં ગન્તું, તસ્મા અત્તાનમેવ દમેહિ, કિં તે એતેસં દમનેના''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૨૩.''ન હિ એતેહિ યાનેહિ, ગચ્છેય્ય અગતં દિસં;
યથાત્તના સુદન્તેન, દન્તો દન્તેન ગચ્છતી''તિ.

તસ્સત્થો – યાનિ તાનિ હત્થિયાનાદીનિ યાનાનિ, ન હિ એતેહિ યાનેહિ કોચિ પુગ્ગલો સુપિનન્તેનપિ અગતપુબ્બત્તા ''અગત''ન્તિ સઙ્ખાતં નિબ્બાનદિસં તથા ગચ્છેય્ય, યથા પુબ્બભાગે ઇન્દ્રિયદમેન અપરભાગે અરિયમગ્ગભાવનાય સુદન્તેન દન્તો નિબ્બિસેવનો સપ્પઞ્ઞો પુગ્ગલો તં અગતપુબ્બં દિસં ગચ્છતિ, દન્તભૂમિં પાપુણાતિ. તસ્મા અત્તદમનમેવ તતો વરન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

હત્થાચરિયપુબ્બકભિક્ખુવત્થુ દુતિયં.

૩. પરિજિણ્ણબ્રાહ્મણપુત્તવત્થુ

ધનપાલોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા સાવત્થિયં વિહરન્તો અઞ્ઞતરસ્સ પરિજિણ્ણબ્રાહ્મણસ્સ પુત્તે આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો બ્રાહ્મણો અટ્ઠસતસહસ્સવિભવો વયપ્પત્તાનં ચતુન્નં પુત્તાનં આવાહં કત્વા ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ અદાસિ. અથસ્સ બ્રાહ્મણિયા કાલકતાય પુત્તા સમ્મન્તયિંસુ – ''સચે અયં અઞ્ઞં બ્રાહ્મણિં આનેસ્સતિ, તસ્સા કુચ્છિયં નિબ્બત્તાનં વસેન કુલસન્તકં ભિજ્જિસ્સતિ, હન્દ નં મયં સઙ્ગણ્હિસ્સામા''તિ તે તં પણીતેહિ ઘાસચ્છાદનાદીહિ ઉપટ્ઠહન્તા હત્થપાદસમ્બાહનાદીનિ કરોન્તા ઉપટ્ઠહિત્વા એકદિવસમસ્સ દિવા નિદ્દાયિત્વા વુટ્ઠિતસ્સ હત્થપાદે સમ્બાહન્તા પાટિયેક્કં ઘરાવાસે આદીનવં વત્વા ''મયં તુમ્હે ઇમિના નીહારેન યાવજીવં ઉપટ્ઠહિસ્સામ, સેસધનમ્પિ નો દેથા''તિ યાચિંસુ. બ્રાહ્મણો પુન એકેકસ્સ સતસહસ્સં દત્વા અત્તનો નિવત્થપારુપનમત્તં ઠપેત્વા સબ્બં ઉપભોગપરિભોગં ચત્તારો કોટ્ઠાસે કત્વા નિય્યાદેસિ. તં જેટ્ઠપુત્તો કતિપાહં ઉપટ્ઠહિ. અથ નં એકદિવસં ન્હત્વા આગચ્છન્તં દ્વારકોટ્ઠકે ઠત્વા સુણ્હા એવમાહ – ''કિં તયા જેટ્ઠપુત્તસ્સ સતં વા સહસ્સં વા અતિરેકં દિન્નં અત્થિ, નનુ સબ્બેસં દ્વે દ્વે સતસહસ્સાનિ દિન્નાનિ, કિં સેસપુત્તાનં ઘરસ્સ મગ્ગં ન જાનાસી''તિ. સોપિ ''નસ્સ વસલી''તિ કુજ્ઝિત્વા અઞ્ઞસ્સ ઘરં અગમાસિ. તતોપિ કતિપાહચ્ચયેન ઇમિનાવ ઉપાયેન પલાપિતો અઞ્ઞસ્સાતિ એવં એકઘરમ્પિ પવેસનં અલભમાનો પણ્ડરઙ્ગપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ભિક્ખાય ચરન્તો કાલાનમચ્ચયેન જરાજિણ્ણો દુબ્ભોજનદુક્ખસેય્યાહિ મિલાતસરીરો ભિક્ખાય ચરન્તો આગમ્મ પીઠિકાય નિપન્નો નિદ્દં ઓક્કમિત્વા ઉટ્ઠાય નિસિન્નો અત્તાનં ઓલોકેત્વા પુત્તેસુ અત્તનો પતિટ્ઠં અપસ્સન્તો ચિન્તેસિ – ''સમણો કિર ગોતમો અબ્ભાકુટિકો ઉત્તાનમુખો સુખસમ્ભાસો પટિસન્થારકુસલો, સક્કા સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમિત્વા પટિસન્થારં લભિતુ''ન્તિ. સો નિવાસનપારુપનં સણ્ઠાપેત્વા ભિક્ખભાજનં ગહેત્વા દણ્ડમાદાય ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. વુત્તમ્પિ ચેતં (સં॰ નિ॰ ૧.૨૦૦) –

અથ ખો અઞ્ઞતરો બ્રાહ્મણમહાસાલો લૂખો લૂખપાવુરણો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા એકમન્તં નિસિન્નેન તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા એતદવોચ – ''કિન્નુ ત્વં , બ્રાહ્મણ, લૂખો લૂખપાવુરણો''તિ. ઇધ મે, ભો ગોતમ, ચત્તારો પુત્તા , તે મં દારેહિ સંપુચ્છ ઘરા નિક્ખામેન્તીતિ. તેન હિ ત્વં, બ્રાહ્મણ, ઇમા ગાથાયો પરિયાપુણિત્વા સભાયં મહાજનકાયે સન્નિપતિતે પુત્તેસુ ચ સન્નિસિન્નેસુ ભાસસ્સુ –

''યેહિ જાતેહિ નન્દિસ્સં, યેસઞ્ચ ભવમિચ્છિસં;
તે મં દારેહિ સંપુચ્છ, સાવ વારેન્તિ સૂકરં.

''અસન્તા કિર મં જમ્મા, તાત તાતાતિ ભાસરે;
રક્ખસા પુત્તરૂપેન, તે જહન્તિ વયોગતં.

''અસ્સોવ જિણ્ણો નિબ્ભોગો, ખાદના અપનીયતિ;
બાલકાનં પિતા થેરો, પરાગારેસુ ભિક્ખતિ.

''દણ્ડોવ કિર મે સેય્યો, યઞ્ચે પુત્તા અનસ્સવા;
ચણ્ડમ્પિ ગોણં વારેતિ, અથો ચણ્ડમ્પિ કુક્કુરં.

''અન્ધકારે પુરે હોતિ, ગમ્ભીરે ગાધમેધતિ;

દણ્ડસ્સ આનુભાવેન, ખલિત્વા પતિતિટ્ઠતી''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૦૦);

સો ભગવતો સન્તિકે તા ગાથાયો ઉગ્ગણ્હિત્વા તથારૂપે બ્રાહ્મણાનં સમાગમદિવસે સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતેસુ પુત્તેસુ તં સભં ઓગાહિત્વા બ્રાહ્મણાનં મજ્ઝે મહારહેસુ આસનેસુ નિસિન્નેસુ ''અયં મે કાલો''તિ સભાય મજ્ઝે પવિસિત્વા હત્થં ઉક્ખિપિત્વા ''અહં, ભો, તુમ્હાકં ગાથાયો ભાસિતુકામો, સુણિસ્સથા''તિ વત્વા ''ભાસસ્સુ, બ્રાહ્મણ, સુણોમા''તિ વુત્તે ઠિતકોવ અભાસિ. તેન ચ સમયેન મનુસ્સાનં વત્તં હોતિ ''યો માતાપિતૂનં સન્તકં ખાદન્તો માતાપિતરો ન પોસેતિ, સો મારેતબ્બો''તિ. તસ્મા તે બ્રાહ્મણપુત્તા પિતુ પાદેસુ પતિત્વા ''જીવિતં નો, તાત, દેથા''તિ યાચિંસુ. સો પિતુ હદયમુદુતાય ''મા મે, ભો, પુત્તકે વિનાસયિત્થ, પોસેસ્સન્તિ મ''ન્તિ આહ. અથસ્સ પુત્તે મનુસ્સા આહંસુ – ''સચે, ભો , અજ્જ પટ્ઠાય પિતરં ન સમ્મા પટિજગ્ગિસ્સથ, ઘાતેસ્સામ વો''તિ. તે ભીતા પિતરં પીઠે નિસીદાપેત્વા સયં ઉક્ખિપિત્વા ગેહં નેત્વા સરીરં તેલેન અબ્ભઞ્જિત્વા ઉબ્બટ્ટેત્વા ગન્ધચુણ્ણાદીહિ ન્હાપેત્વા બ્રાહ્મણિયો પક્કોસાપેત્વા ''અજ્જ પટ્ઠાય અમ્હાકં પિતરં સમ્મા પટિજગ્ગથ, સચે તુમ્હે પમાદં આપજ્જિસ્સથ, નિગ્ગણ્હિસ્સામ વો''તિ વત્વા પણીતભોજનં ભોજેસું.

બ્રાહ્મણો સુભોજનઞ્ચ સુખસેય્યઞ્ચ આગમ્મ કતિપાહચ્ચયેન સઞ્જાતબલો પીણિન્દ્રિયો અત્તભાવં ઓલોકેત્વા ''અયં મે સમ્પત્તિ સમણં ગોતમં નિસ્સાય લદ્ધા''તિ પણ્ણાકારત્થાય એકં દુસ્સયુગં આદાય ભગવતો સન્તિકં ગન્ત્વા કતપટિસન્થારો એકમન્તં નિસિન્નો તં દુસ્સયુગં ભગવતો પાદમૂલે ઠપેત્વા ''મયં, ભો ગોતમ, બ્રાહ્મણા નામ આચરિયસ્સ આચરિયધનં પરિયેસામ, પટિગ્ગણ્હાતુ મે ભવં ગોતમો આચરિયો આચરિયધન''ન્તિ આહ. ભગવા તસ્સ અનુકમ્પાય તં પટિગ્ગહેત્વા ધમ્મં દેસેસિ. દેસનાવસાને બ્રાહ્મણો સરણેસુ પતિટ્ઠાય એવમાહ – ''ભો ગોતમ, મય્હં પુત્તેહિ ચત્તારિ ધુવભત્તાનિ દિન્નાનિ, તતો અહં દ્વે તુમ્હાકં દમ્મી''તિ. અથ નં સત્થા ''કલ્યાણં, બ્રાહ્મણ, મયં પન રુચ્ચનટ્ઠાનમેવ ગમિસ્સામા''તિ વત્વા ઉય્યોજેસિ. બ્રાહ્મણો ઘરં ગન્ત્વા પુત્તે આહ – ''તાતા, સમણો ગોતમો મય્હં સહાયો, તસ્સ મે દ્વે ધુવભત્તાનિ દિન્નાનિ, તુમ્હે તસ્મિં સમ્પત્તે મા પમજ્જિત્થા''તિ. તે ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિંસુ.

સત્થા પુનદિવસે પિણ્ડાય ચરન્તો જેટ્ઠપુત્તસ્સ ઘરદ્વારં અગમાસિ. સો સત્થારં દિસ્વા પત્તમાદાય ઘરં પવેસેત્વા મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદાપેત્વા પણીતભોજનમદાસિ. સત્થા પુનદિવસે ઇતરસ્સ ઇતરસ્સાતિ પટિપાટિયા સબ્બેસં ઘરાનિ અગમાસિ. સબ્બે તે તથેવ સક્કારં અકંસુ. એકદિવસં જેટ્ઠપુત્તો મઙ્ગલે પચ્ચુપટ્ઠિતે પિતરં આહ – ''તાત, કસ્સ મઙ્ગલં દેમા''તિ? ''નાહં અઞ્ઞે જાનામિ, સમણો ગોતમો મય્હં સહાયો''તિ. ''તેન હિ તં સ્વાતનાય પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં નિમન્તેથા''તિ. બ્રાહ્મણો તથા અકાસિ. સત્થા પુનદિવસે સપરિવારો તસ્સ ગેહં અગમાસિ. સો હરિતુપલિત્તે સબ્બાલઙ્કારપટિમણ્ડિતે ગેહે બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિસીદાપેત્વા અપ્પોદકમધુપાયસેન ચેવ પણીતેન ખાદનીયેન ચ પરિવિસિ. અન્તરાભત્તસ્મિંયેવ બ્રાહ્મણસ્સ ચત્તારો પુત્તા સત્થુ સન્તિકે નિસીદિત્વા આહંસુ – ''ભો ગોતમ, મયં અમ્હાકં પિતરં પટિજગ્ગામ ન પમજ્જામ , પસ્સથિમસ્સ અત્તભાવ''ન્તિ.

સત્થા ''કલ્યાણં વો કતં, માતાપિતુપોસનં નામ પોરાણકપણ્ડિતાનં આચિણ્ણમેવા''તિ વત્વા ''તસ્સ નાગસ્સ વિપ્પવાસેન, વિરૂળ્હા સલ્લકી ચ કુટજા ચા''તિ ઇમં એકાદસનિપાતે **માતુપોસકનાગરાજજાતકં** (ચરિયા॰ ૨.૧ આદયો; જા॰ ૧.૧૧.૧ આદયો) વિત્થારેન કથેત્વા ઇમં ગાથં અભાસિ –

३२४.“धनपालो नाम कुञ्जरो,
कटुकभेदनो दुन्निवारयो;
बद्धो कबळं न भुञ्जति,
सुमरति नागवनस्स कुञ्जरो”ति.

तत्थ **धनपालो नामा**ति तदा कासिकरञ्ञा हत्थाचरियं पेसेत्वा रमणीये नागवने गाहापितस्स हत्थिनो एतं नामं. **कटुकभेदनो**ति तिखिणमदो. हत्थीनञ्हि मदकाले कण्णचूळिका पभिज्जन्ति, पकतियापि हत्थिनो तस्मिं काले अङ्कुसे वा कुन्ततोमरे वा न गणेन्ति, चण्डा भवन्ति. सो पन अतिचण्डोयेव. तेन वुत्तं – **कटुकभेदनो दुन्निवारयो**ति. **बद्धो कबळं न भुञ्जती**ति सो बद्धो हत्थिसालं पन नेत्वा विचित्रसाणिया परिक्खिपापेत्वा कतगन्धपरिभण्डाय उपरि बद्धविचित्रवितानाय भूमिया ठपितो रञ्ञा राजारहेन नानग्गरसेन भोजनेन उपट्ठापितोपि किञ्चि भुञ्जितुं न इच्छि, तमत्थं सन्धाय “बद्धो कबळं न भुञ्जती”ति वुत्तं. **सुमरति नागवनस्सा**ति सो रमणीयं मे वसनट्ठानन्ति नागवनं सरति. “माता पन मे अरञ्ञे पुत्तवियोगेन दुक्खप्पत्ता अहोसि, मातापितुउपट्ठानधम्मो न मे पूरति, किं मे इमिना भोजनेना”ति धम्मिकं मातापितुउपट्ठानधम्ममेव सरि. तं पन यस्मा तस्मिं नागवनेयेव ठितो सक्का पूरेतुं, तेन वुत्तं – **सुमरति नागवनस्स कुञ्जरो**ति. सत्थरि इमं अत्तनो पुब्बचरियं आनेत्वा कथेन्ते कथेन्तेयेव सब्बेपि ते अस्सुधारा पवत्तेत्वा मुदुहदया ओहितसोता भविंसु. अथ नेसं भगवा सप्पायं विदित्वा सच्चानि पकासेत्वा धम्मं देसेसि.

देसनावसाने सद्धिं पुत्तेहि चेव सुणिसाहि च ब्राह्मणो सोतापत्तिफले पतिट्ठहीति.

परिजिण्णब्राह्मणपुत्तवत्थु ततियं.

४. पसेनदिकोसलवत्थु

मिद्धी यदा होतीति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो राजानं पसेनदिकोसलं आरब्भ कथेसि.

एकस्मिञ्हि समये राजा तण्डुलदोणस्स ओदनं तदुपियेन सूपब्यञ्जनेन भुञ्जति. सो एकदिवसं भुत्तपातरासो भत्तसम्मदं अविनोदेत्वाव सत्थु सन्तिकं गन्त्वा किलन्तरूपो इतो चितो च सम्परिवत्तति, निद्दाय अभिभुय्यमानोपि उजुकं निपज्जितुं असक्कोन्तो एकमन्तं निसीदि. अथ नं सत्था आह – “किं, महाराज, अविस्समित्वाव आगतोसी”ति? “आम, भन्ते, भुत्तकालतो पट्ठाय मे महादुक्खं होती”ति. अथ नं सत्था, “महाराज, अतिबहुभोजनं एवं दुक्खं होती”ति वत्वा इमं गाथमाह –

३२५.“मिद्धी यदा होति महग्घसो च,
निद्दायिता सम्परिवत्तसायी;
महावराहोव निवापपुट्ठो,
पुनप्पुनं गब्भमुपेति मन्दो”ति.

तत्थ **मिद्धी**ति थिनमिद्धाभिभूतो. **महग्घसो चा**ति महाभोजनो आहरहत्थकअलंसाटकतत्रवट्टककाकमासकभुत्तवमितकानं अञ्ञतरो विय. **निवापपुट्ठो**ति कुण्डकादिना सूकरभत्तेन

પુટ્ઠો. ઘરસૂકરો હિ દહરકાલતો પટ્ઠાય પોસિયમાનો થૂલસરીરકાલે ગેહા બહિ નિક્ખમિતું અલભન્તો હેટ્ઠામઞ્ચાદીસુ સમ્પરિવત્તિત્વા અસ્સસન્તો પસ્સસન્તો સયતેવ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યદા પુરિસો મિદ્ધી ચ હોતિ મહગ્ઘસો ચ, નિવાપપુટ્ઠો મહાવરાહો વિય ચ અઞ્ઞેન ઇરિયાપથેન યાપેતું અસક્કોન્તો નિદ્દાયનસીલો સમ્પરિવત્તસાયી, તદા સો ''અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તા''તિ તીણિ લક્ખણાનિ મનસિકાતું ન સક્કોતિ. તેસં અમનસિકારા મન્દપઞ્ઞો પુનપ્પુનં ગબ્ભમુપેતિ, ગબ્ભવાસતો ન પરિમુચ્ચતીતિ. દેસનાવસાને સત્થા રઞ્ઞો ઉપકારવસેન –

> ''મનુજસ્સ સદા સતીમતો, મત્તં જાનતો લદ્ધભોજને;
> તનુકસ્સ ભવન્તિ વેદના, સણિકં જીરતિ આયુ પાલય''ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૨૪);

ઇમં ગાથં વત્વા ઉત્તરમાણવં ઉગ્ગણ્હાપેત્વા ''ઇમં ગાથં રઞ્ઞો ભોજનવેલાય પવેદેય્યાસિ, ઇમિના ઉપાયેન ભોજનં પરિહાપેય્યાસી''તિ ઉપાયં આચિક્ખિ, સો તથા અકાસિ. રાજા અપરેન સમયેન નાળિકોદનપરમતાય સણ્ઠિતો સુસલ્લહુકસરીરો સુખપ્પત્તો સત્થરિ ઉપ્પન્નવિસ્સાસો સત્તાહં અસદિસદાનં પવત્તેસિ. દાનાનુમોદનાય મહાજનો મહન્તં વિસેસં પાપુણીતિ.

પસેનદિકોસલવત્થુ ચતુત્થં.

૫. સાનુસામણેરવત્થુ

ઇદં પુરેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સાનું નામ સામણેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકિસ્સા ઉપાસિકાય એકપુત્તકો અહોસિ. અથ નં સા દહરકાલેયેવ પબ્બાજેસિ. સો પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સીલવા અહોસિ વત્તસમ્પન્નો, આચરિયુપજ્ઝાયઆગન્તુકાનં વત્તં કતમેવ હોતિ. માસસ્સ અટ્ઠમે દિવસે પાતોવ ઉટ્ઠાય ઉદકમાળકે ઉદકં ઉપટ્ઠાપેત્વા ધમ્મસ્સવનગ્ગં સમ્મજ્જિત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા દીપં જાલેત્વા મધુરસ્સરેન ધમ્મસ્સવનં ઘોસેતિ. ભિક્ખૂ તસ્સ થામં ઞત્વા ''સરભઞ્ઞં ભણ સામણેરા''તિ અજ્ઝેસન્તિ. સો ''મય્હં હદયવાતો રુજતિ, કાયો વા બાધતી''તિ કિઞ્ચિ પચ્ચાહારં અકત્વા ધમ્માસનં અભિરુહિત્વા આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય સરભઞ્ઞં વત્વા ઓતરન્તો ''મય્હં માતાપિતૂનં ઇમસ્મિં સરભઞ્ઞે પત્તિં દમ્મી''તિ વદતિ. તસ્સ મનુસ્સા માતાપિતરો પત્તિયા દિન્નભાવં ન જાનન્તિ. અનન્તરત્તભાવે પનસ્સ માતા યક્ખિની હુત્વા નિબ્બત્તા, સા દેવતાહિ સદ્ધિં આગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા ''સામણેરેન દિન્નપત્તિં અનુમોદામિ, તાતા''તિ વદતિ. ''સીલસમ્પન્નો ચ નામ ભિક્ખુ સદેવકસ્સ લોકસ્સ પિયો હોતી''તિ તસ્મિં સામણેરે દેવતા સલજ્જા સગારવા મહાબ્રહ્માનં વિય અગ્ગિક્ખન્ધં વિય ચ નં મઞ્ઞન્તિ. સામણેરે ગારવેન તઞ્ચ યક્ખિનિં ગરુકં કત્વા પસ્સન્તિ. તા ધમ્મસ્સવનયક્ખસમાગમાદીસુ ''સાનુમાતા સાનુમાતા''તિ યક્ખિનિયા અગ્ગાસનં અગ્ગોદકં અગ્ગપિણ્ડં દેન્તિ. મહેસક્ખાપિ યક્ખા તં દિસ્વા મગ્ગા ઓક્કમન્તિ, આસના વુટ્ઠહન્તિ.

અથ ખો સામણેરો વુડ્ઢિમન્વાય પરિપક્કિન્દ્રિયો અનભિરતિયા પીળિતો અનભિરતિં વિનોદેતું અસક્કોન્તો પરુળ્હકેસનખો કિલિટ્ઠનિવાસનપારુપનો કસ્સચિ અનારોચેત્વા પત્તચીવરમાદાય એકકોવ માતુઘરં અગમાસિ. ઉપાસિકા પુત્તં દિસ્વા વન્દિત્વા આહ – ''કિં, તાત, ત્વં પુબ્બે આચરિયુપજ્ઝાયેહિ વા દહરસામણેરેહિ વા સદ્ધિં ઇધાગચ્છસિ, કસ્મા એકકોવ અજ્જ આગતોસી''તિ? સો ઉક્કણ્ઠિતભાવં આરોચેસિ. સા ઉપાસિકા નાનપ્પકારેન ઘરાવાસે આદીનવં દસ્સેત્વા પુત્તં ઓવદમાનાપિ સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તી ''અપ્પેવ નામ અત્તનો ધમ્મતાયપિ

સલ્લક્ખેય્યા’’તિ અનુય્યોજેત્વા ‘‘તિટ્ઠ, તાત, યાવ તે યાગુભત્તં સમ્પાદેમિ, યાગું પિવિત્વા કતભત્તકિચ્ચસ્સ તે મનાપાનિ વત્થાનિ નીહરિત્વા દસ્સામી’’તિ વત્વા આસનં પઞ્ઞાપેત્વા અદાસિ. નિસીદિ સામણેરો. ઉપાસિકા મુહુત્તેનેવ યાગુખજ્જકં સમ્પાદેત્વા અદાસિ. અથ ‘‘ભત્તં સમ્પાદેસ્સામી’’તિ અવિદૂરે નિસિન્ના તણ્ડુલે ધોવતિ. તસ્મિં સમયે સા યક્ખિની ‘‘કહં નુ ખો સામણેરો, કચ્ચિ ભિક્ખાહારં લભતિ, નો’’તિ આવજ્જમાના તસ્સ વિબ્ભમિતુકામતાય નિસિન્નભાવં ઞત્વા ‘‘સામણેરો મે મહેસક્ખાનં દેવતાનં અન્તરે લજ્જં ઉપ્પાદેય્ય, ગચ્છામિસ્સ વિબ્ભમને અન્તરાયં કરિસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા તસ્સ સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા ગીવં પરિવત્તેત્વા ખેળેન પગ્ઘરન્તેન ભૂમિયં નિપતિ. ઉપાસિકા પુત્તસ્સ તં વિપ્પકારં દિસ્વા વેગેન ગન્ત્વા પુત્તં આલિઙ્ગેત્વા ઊરૂસુ નિપજ્જાપેસિ. સકલગામવાસિનો આગન્ત્વા બલિકમ્માદીનિ કરિંસુ. ઉપાસિકા પન પરિદેવમાના ઇમા ગાથા અભાસિ –

‘‘ચાતુદ્દસિં પઞ્ચદસિં, યા ચ પક્ખસ્સ અટ્ઠમી;
પાટિહારિયપક્ખઞ્ચ, અટ્ઠઙ્ગસુસમાગતં.

‘‘ઉપોસથં ઉપવસન્તિ, બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ યે;
ન તેહિ યક્ખા કીળન્તિ, ઇતિ મે અરહતં સુતં;
સા દાનિ અજ્જ પસ્સામિ, યક્ખા કીળન્તિ સાનુના’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯);

ઉપાસિકાય વચનં સુત્વા –

‘‘ચાતુદ્દસિં પઞ્ચદસિં, યા ચ પક્ખસ્સ અટ્ઠમી;
પાટિહારિયપક્ખઞ્ચ, અટ્ઠઙ્ગસુસમાગતં.

‘‘ઉપોસથં ઉપવસન્તિ, બ્રહ્મચરિયં ચરન્તિ યે;
ન તેહિ યક્ખા કીળન્તિ, સાહુ તે અરહતં સુત’’ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯) –

વત્વા આહ –

‘‘સાનું પબુદ્ધં વજ્જાસિ, યક્ખાનં વચનં ઇદં;
માકાસિ પાપકં કમ્મં, આવિ વા યદિ વા રહો.

‘‘સચે ચ પાપકં કમ્મં, કરિસ્સસિ કરોસિ વા;
ન તે દુક્ખા પમુત્યત્થિ, ઉપ્પચ્ચાપિ પલાયતો’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯);

એવં પાપકં કમ્મં કત્વા સકુણસ્સ વિય ઉપ્પતિત્વા પલાયતોપિ તે મોક્ખો નત્થીતિ વત્વા સા યક્ખિની સામણેરં મુઞ્ચિ. સો અક્ખીનિ ઉમ્મીલેત્વા માતરં કેસે વિકિરિય અસ્સસન્તિં પસ્સસન્તિં રોદમાનં સકલગામવાસિનો ચ સન્નિપતિતે દિસ્વા અત્તનો યક્ખેન ગહિતભાવં અજાનન્તો ‘‘અહં પુબ્બે પીઠે નિસિન્નો, માતા મે અવિદૂરે નિસીદિત્વા તણ્ડુલે ધોવિ, ઇદાનિ પનમ્હિ ભૂમિયં નિપન્નો, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ નિપન્નકોવ માતરં આહ –

‘‘મતં વા અમ્મ રોદન્તિ, યો વા જીવં ન દિસ્સતિ;
જીવન્તં અમ્મ પસ્સન્તી, કસ્મા મં અમ્મ રોદસી’’તિ. (થેરગા॰ ૪૪; સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯);

અથસ્સ માતા વત્થુકામકિલેસકામે પહાય પબ્બજિતસ્સ પુન વિબ્ભમનત્થં આગમને આદીનવં દસ્સેન્તી આહ –

> ‘‘મતં વા પુત્ત રોદન્તિ, યો વા જીવં ન દિસ્સતિ;
> યો ચ કામે ચજિત્વાન, પુનરાગચ્છતે ઇધ;
> તં વાપિ પુત્ત રોદન્તિ, પુન જીવં મતો હિ સો’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯);

એવઞ્ચ પન વત્વા ઘરાવાસં કુક્કુળસદિસઞ્ચેવ નરકસદિસઞ્ચ કત્વા ઘરાવાસે આદીનવં દસ્સેન્તી પુન આહ –

> ‘‘કુક્કુળા ઉબ્ભતો તાત, કુક્કુળં પતિતુમિચ્છસિ;
> નરકા ઉબ્ભતો તાત, નરકં પતિતુમિચ્છસી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯);

અથ નં, ‘‘પુત્ત, ભદ્દં તવ હોતુ, મયા પન ‘અયં નો પુત્તકો ડય્હમાનો’તિ ગેહા ભણ્ડં વિય નીહરિત્વા બુદ્ધસાસને પબ્બાજિતો, ઘરાવાસે પુન ડય્હિતું ઇચ્છસિ. અભિધાવથ પરિત્તાયથ નોતિ ઇમમત્થં કસ્સ ઉજ્ઝાપયામ કં નિજ્ઝાપયામા’’તિ દીપેતું ઇમં ગાથમાહ –

> ‘‘અભિધાવથ ભદ્દન્તે, કસ્સ ઉજ્ઝાપયામસે;
> આદિત્તા નીહતં ભણ્ડં, પુન ડય્હિતુમિચ્છસી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯);

સો માતરિ કથેન્તિયા કથેન્તિયા સલ્લક્ખેત્વા ‘‘નત્થિ મય્હં ગિહિભાવેન અત્થો’’તિ આહ. અથસ્સ માતા ‘‘સાધુ, તાતા’’તિ તુટ્ઠા પણીતભોજનં ભોજેત્વા ‘‘કતિવસ્સોસિ, તાતા’’તિ પુચ્છિત્વા પરિપુણ્ણવસ્સભાવં ઞત્વા તિચીવરં પટિયાદેસિ. સો પરિપુણ્ણપત્તચીવરો ઉપસમ્પદં લભિ. અથસ્સ અચિરૂપસમ્પન્નસ્સ સત્થા ચિત્તનિગ્ગહે ઉસ્સાહં જનેન્તો ‘‘ચિત્તં નામેતં નાનારમ્મણેસુ દીઘરત્તં ચારિકં ચરન્તં અનિગ્ગણ્હન્તસ્સ સોત્થિભાવો નામ નત્થિ, તસ્મા અઙ્કુસેન મત્તહત્થિનો વિય ચિત્તસ્સ નિગ્ગણ્હને યોગો કરણીયો’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ૩૨૬.‘‘ઇદં પુરે ચિત્તમચારિ ચારિકં,
> યેનિચ્છકં યત્થકામં યથાસુખં;
> તદજ્જહં નિગ્ગહેસ્સામિ યોનિસો,
> હત્થિપ્પભિન્નં વિય અઙ્કુસગ્ગહો’’તિ.

તસ્સત્થો – ઇદં ચિત્તં નામ ઇતો પુબ્બે રૂપાદીસુ ચ આરમ્મણેસુ રાગાદીનં યેન કારણેન ઇચ્છતિ, યત્થેવસ્સ કામો ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ વસેન યત્થ કામં યથારુચિ ચરન્તસ્સ સુખં હોતિ, તથેવ વિચરણતો યથાસુખં દીઘરત્તં ચારિકં ચરિ, તં અજ્જ અહં પભિન્નં મત્તહત્થિં હત્થાચરિયસઙ્ખાતો છેકો અઙ્કુસગ્ગહો અઙ્કુસેન વિય યોનિસોમનસિકારેન નિગ્ગહેસ્સામિ, નાસ્સ વીતિક્કમિતું દસ્સામીતિ.

દેસનાવસાને સાનુના સદ્ધિં ધમ્મસ્સવનાય ઉપસઙ્કમન્તાનં બહૂનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સોપાયસ્મા તેપિટકં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા મહાધમ્મકથિકો હુત્વા વીસવસ્સસતં ઠત્વા સકલજમ્બુદીપં સઙ્ખોભેત્વા પરિનિબ્બાયીતિ.

સાનુસામણેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પાવેય્યકહત્થિવત્થુ

અપ્પમાદરતાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોસલરઞ્ઞો પાવેય્યકં નામ હત્થિં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર હત્થી તરુણકાલે મહાબલો હુત્વા અપરેન સમયેન જરાવાતવેગબ્ભાહતો હુત્વા એકં મહન્તં સરં ઓરુય્હ કલલે લગ્ગિત્વા ઉત્તરિતું નાસક્ખિ. મહાજનો તં દિસ્વા ''એવરૂપોપિ નામ હત્થી ઇમં દુબ્બલભાવં પત્તો''તિ કથં સમુટ્ઠાપેસિ. રાજા તં પવત્તિં સુત્વા હત્થાચરિયં આણાપેસિ – ''ગચ્છ, આચરિય, તં હત્થિં કલલતો ઉદ્ધરાહી''તિ. સો ગન્ત્વા તસ્મિં ઠાને સઙ્ગામસીસં દસ્સેત્વા સઙ્ગામભેરિં આકોટાપેસિ. માનજાતિકો હત્થી વેગેનુટ્ઠાય થલે પતિટ્ઠહિ. ભિક્ખૂ તં કારણં દિસ્વા સત્થુ આરોચેસું. સત્થા ''તેન, ભિક્ખવે , હત્થિના પકતિપઙ્કદુગ્ગતો અત્તા ઉદ્ધટો, તુમ્હે પન કિલેસદુગ્ગે પક્ખન્દા. તસ્મા યોનિસો પદહિત્વા તુમ્હેપિ તતો અત્તાનં ઉદ્ધરથા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૨૭.''અપ્પમાદરતા હોથ, સચિત્તમનુરક્ખથ;
દુગ્ગા ઉદ્ધરથત્તાનં, પઙ્કે સન્નોવ કુઞ્જરો''તિ.

તત્થ **અપ્પમાદરતા**તિ સતિયા અવિપ્પવાસે અભિરતા હોથ. **સચિત્ત**ન્તિ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ અત્તનો ચિત્તં યથા વીતિક્કમં ન કરોતિ, એવં રક્ખથ. **દુગ્ગા**તિ યથા સો પઙ્કે સન્નો કુઞ્જરો હત્થેહિ ચ પાદેહિ ચ વાયામં કત્વા પઙ્કદુગ્ગતો અત્તાનં ઉદ્ધરિત્વા થલે પતિટ્ઠિતો, એવં તુમ્હેપિ કિલેસદુગ્ગતો અત્તાનં ઉદ્ધરથ, નિબ્બાનથલે પતિટ્ઠાપેથાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

પાવેય્યકહત્થિવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ

સચે લભેથાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પાલિલેય્યકં નિસ્સાય રક્ખિતવનસણ્ડે વિહરન્તો સમ્બહુલે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ યમકવગ્ગે ''પરે ચ ન વિજાનન્તી''તિ ગાથાવણ્ણનાય આગતમેવ. વુત્તઞ્હેતં (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૫ કોસમ્બકવત્થુ) –

તથાગતસ્સ તત્થ હત્થિનાગેન ઉપટ્ઠિયમાનસ્સ વસનભાવો સકલજમ્બુદીપે પાકટો અહોસિ. સાવત્થિનગરતો ''અનાથપિણ્ડિકો વિસાખા મહાઉપાસિકા''તિ એવમાદીનિ મહાકુલાનિ આનન્દત્થેરસ્સ સાસનં પહિણિંસુ ''સત્થારં નો, ભન્તે, દસ્સેથા''તિ. દિસાવાસિનોપિ પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ વુટ્ઠવસ્સા આનન્દત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ''ચિરસ્સુતા નો, આવુસો આનન્દ, ભગવતો સમ્મુખા ધમ્મી કથા, સાધુ મયં, આવુસો આનન્દ, લભેય્યામ ભગવતો સમ્મુખા ધમ્મિં કથં સવનાયા''તિ યાચિંસુ. થેરો તે ભિક્ખૂ આદાય તત્થ ગન્ત્વા ''તેમાસં એકવિહારિનો તથાગતસ્સ સન્તિકં એત્તકેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં ઉપસઙ્કમનં અયુત્ત''ન્તિ ચિન્તેત્વા તે ભિક્ખૂ બહિ ઠપેત્વા એકકોવ સત્થારં ઉપસઙ્કમિ.

પાલિલેય્યકો તં દિસ્વા દણ્ડમાદાય પક્ખન્દિ. તં સત્થા ઓલોકેત્વા ''અપેહિ, અપેહિ, પાલિલેય્યક, મા વારયિ, બુદ્ધુપટ્ઠાકો એસો''તિ આહ. સો તત્થેવ દણ્ડં છડ્ડેત્વા પત્તચીવરપટિગ્ગહણં આપુચ્છિ. થેરો નાદાસિ. નાગો ''સચે ઉગ્ગહિતવત્તો ભવિસ્સતિ, સત્થુ નિસીદનપાસાણફલકે અત્તનો પરિક્ખારં ન ઠપેસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. થેરો પત્તચીવરં ભૂમિયં ઠપેસિ. વત્તસમ્પન્ના હિ ગરૂનં આસને વા સયને વા અત્તનો પરિક્ખારં ન ઠપેન્તિ.

થેરો સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. સત્થા ''એકકોવ આગતોસી''તિ પુચ્છિત્વા પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ આગતભાવં સુત્વા ''કહં પન તે''તિ પુચ્છિત્વા ''તુમ્હાકં ચિત્તં અજાનન્તો બહિ ઠપેત્વા આગતોમ્હી''તિ વુત્તે ''પક્કોસાહિ ને''તિ આહ. થેરો તથા અકાસિ. સત્થા તેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા તેહિ ભિક્ખૂહિ, ''ભન્તે, ભગવા બુદ્ધસુખુમાલો ચેવ ખત્તિયસુખુમાલો ચ, તુમ્હેહિ તેમાસં એકકેહિ તિટ્ઠન્તેહિ નિસીદન્તેહિ ચ દુક્કરં કતં, વત્તપટિવત્તકારકોપિ મુખોદકાદિદાયકોપિ નાહોસિ મઞ્ઞે''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, પાલિલેય્યકહત્થિના મમ સબ્બકિચ્ચાનિ કતાનિ. એવરૂપઞ્હિ સહાયં લભન્તેન એકકોવ વસિતું યુત્તં, અલભન્તસ્સ એકચારિકભાવોવ સેય્યો''તિ વત્વા નાગવગ્ગે ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૨૮.''સચે લભેથ નિપકં સહાયં,
સદ્ધિંચરં સાધુવિહારિ ધીરં;
અભિભુય્ય સબ્બાનિ પરિસ્સયાનિ,
ચરેય્ય તેનત્તમનો સતીમા.

૩૨૯.''નો ચે લભેથ નિપકં સહાયં,
સદ્ધિંચરં સાધુવિહારિ ધીરં;
રાજાવ રટ્ઠં વિજિતં પહાય,
એકો ચરે માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો.

૩૩૦.''એકસ્સ ચરિતં સેય્યો,
નત્થિ બાલે સહાયતા;
એકો ચરે ન ચ પાપાનિ કયિરા,
અપ્પોસ્સુક્કો માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો''તિ.

તત્થ **નિપક**ન્તિ નેપક્કપઞ્ઞાય સમન્નાગતં. **સાધુવિહારિ ધીર**ન્તિ ભદ્દકવિહારિં પણ્ડિતં. **પરિસ્સયાની**તિ તાદિસં મેત્તાવિહારિં સહાયં લભન્તો સીહબ્યગ્ઘાદયો પાકટપરિસ્સયે ચ રાગભયદોસભયમોહભયાદયો પટિચ્છન્નપરિસ્સયે ચાતિ સબ્બેવ પરિસ્સયે અભિભવિત્વા તેન સદ્ધિં અત્તમનો ઉપટ્ઠિતસતી હુત્વા ચરેય્ય, વિહરેય્યાતિ અત્થો.

રાજાવ રટ્ઠન્તિ રટ્ઠં હિત્વા ગતો મહાજનકરાજા વિય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા વિજિતભૂમિપદેસો રાજા ''ઇદં રજ્જં નામ મહન્તં પમાદટ્ઠાનં, કિં મે રજ્જેન કારિતેના''તિ વિજિતં રટ્ઠં પહાય એકકોવ મહારઞ્ઞં પવિસિત્વા તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ એકકોવ ચરતિ, એવં એકકોવ ચરેય્યાતિ. **માતઙ્ગરઞ્ઞેવ નાગો**તિ યથા ચ ''અહં ખો આકિણ્ણો વિહરામિ હત્થીહિ હત્થિનીહિ હત્થિકળભેહિ હત્થિચ્છાપેહિ, છિન્નગ્ગાનિ ચેવ તિણાનિ ખાદામિ, ઓભગ્ગોભગ્ગઞ્ચ મે સાખાભઙ્ગં ખાદન્તિ, આવિલાનિ ચ પાનીયાનિ પિવામિ, ઓગાહા ચ મે ઉત્તિણ્ણસ્સ

હત્થિનિયો કાયં ઉપનિઘંસન્તિયો ગચ્છન્તિ, યંનૂનાહં એકકોવ ગણમ્હા વૂપકટ્ઠો વિહરેય્ય''ન્તિ (મહાવ॰ ૪૬૭; ઉદા॰ ૩૫) એવં પટિસઞ્ચિક્ખિત્વા ગમનતો માતઙ્ગોતિ લદ્ધનામો ઇમસ્મિં અરઞ્ઞે અયં હત્થિનાગો યૂથં પહાય સબ્બિરિયાપથેસુ એકકોવ સુખં ચરતિ, એવમ્પિ એકોવ ચરેય્યાતિ અત્થો.

એકસ્સાતિ પબ્બજિતસ્સ હિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય એકીભાવાભિરતસ્સ એકકસ્સેવ ચરિતં સેય્યો. **નત્થિ બાલે સહાયતા**તિ ચૂળસીલં મજ્ઝિમસીલં મહાસીલં દસ કથાવત્થૂનિ તેરસ ધુતઙ્ગગુણાનિ વિપસ્સનાઞાણં ચત્તારો મગ્ગા ચત્તારિ ફલાનિ તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞા અમતમહાનિબ્બાનન્તિ અયઞ્હિ સહાયતા નામ. સા બાલે નિસ્સાય અધિગન્તું ન સક્કાતિ નત્થિ બાલે સહાયતા. **એકો**તિ ઇમિના કારણેન સબ્બિરિયાપથેસુ એકકોવ ચરેય્ય, અપ્પમત્તકાનિપિ ન ચ પાપાનિ કયિરા. યથા સો અપ્પોસ્સુક્કો નિરાલયો ઇમસ્મિં અરઞ્ઞે માતઙ્ગનાગો ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાને સુખં ચરતિ, એવં એકકોવ હુત્વા ચરેય્ય, અપ્પમત્તકાનિપિ ન ચ પાપાનિ કરેય્યાતિ અત્થો. તસ્મા તુમ્હેહિ પતિરૂપં સહાયં અલભન્તેહિ એકચારીહેવ ભવિતબ્બન્તિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તો સત્થા તેસં ભિક્ખૂનં ઇમં ધમ્મદેસનં દેસેસિ.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ સત્તમં.

૮. મારવત્થુ

અત્થમ્હીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા હિમવન્તપદેસે અરઞ્ઞકુટિકાયં વિહરન્તો મારં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્મિં કિર કાલે રાજાનો મનુસ્સે પીળેત્વા રજ્જં કારેન્તિ. અથ ભગવા અધમ્મિકરાજૂનં રજ્જે દણ્ડકરણપીળિતે મનુસ્સે દિસ્વા કારુઞ્ઞેન એવં ચિન્તેસિ – ''સક્કા નુ ખો રજ્જં કારેતું અહનં અઘાતયં, અજિનં અજાપયં, અસોચં અસોચાપયં ધમ્મેના''તિ, મારો પાપિમા તં ભગવતો પરિવિતક્કં ઞત્વા ''સમણો ગોતમો 'સક્કા નુ ખો રજ્જં કારેતુ'ન્તિ ચિન્તેસિ, ઇદાનિ રજ્જં કારેતુકામો ભવિસ્સતિ, રજ્જઞ્ચ નામેતં પમાદટ્ઠાનં, તં કારેન્તે સક્કા ઓકાસં લભિતું, ગચ્છામિ ઉસ્સાહમસ્સ જનેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''કારેતુ, ભન્તે, ભગવા રજ્જં, કારેતુ સુગતો રજ્જં અહનં અઘાતયં, અજિનં અજાપયં, અસોચં અસોચાપયં ધમ્મેના''તિ. અથ નં સત્થા ''કિં પન મે ત્વં, પાપિમ, પસ્સસિ, યં મં ત્વં એવં વદેસી''તિ વત્વા ''ભગવતા ખો, ભન્તે, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા સુભાવિતા. આકઙ્ખમાનો હિ ભગવા હિમવન્તં પબ્બતરાજં 'સુવણ્ણ'ન્તિ અધિમુચ્ચેય્ય, તઞ્ચ સુવણ્ણમેવ અસ્સ, અહમ્પિ ખો ધનેન ધનકરણીયં કરિસ્સામિ, તુમ્હે ધમ્મેન રજ્જં કારેસ્સથા''તિ તેન વુત્તે –

''પબ્બતસ્સ સુવણ્ણસ્સ, જાતરૂપસ્સ કેવલો;
દ્વિત્તાવ નાલમેકસ્સ, ઇતિ વિદ્વા સમઞ્ચરે.

''યો દુક્ખમદક્ખિ યતોનિદાનં,
કામેસુ સો જન્તુ કથં નમેય્ય;
ઉપધિં વિદિત્વા સઙ્ગોતિ લોકે,
તસ્સેવ જન્તુ વિનયાય સિક્ખે''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૫૬) –

ઇમાહિ ગાથાહિ સંવેજેત્વા ‘‘અઞ્ઞો એવ ખો, પાપિમ, તવ ઓવાદો, અઞ્ઞો મમ, તયા સદ્ધિં ધમ્મસંસન્દના નામ નત્થિ, અહઞ્હિ એવં ઓવદામી’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૩૧.‘‘અત્થમ્હિ જાતમ્હિ સુખા સહાયા,
તુટ્ઠી સુખા યા ઇતરીતરેન;
પુઞ્ઞં સુખં જીવિતસઙ્ખયમ્હિ,
સબ્બસ્સ દુક્ખસ્સ સુખં પહાનં.

૩૩૨.‘‘સુખા મત્તેય્યતા લોકે,
અથો પેત્તેય્યતા સુખા;
સુખા સામઞ્ઞતા લોકે,
અથો બ્રહ્મઞ્ઞતા સુખા.

૩૩૩.‘‘સુખં યાવ જરાસીલં, સુખા સદ્ધા પતિટ્ઠિતા;
સુખો પઞ્ઞાય પટિલાભો, પાપાનં અકરણં સુખ’’ન્તિ.

તત્થ **અત્થમ્હી**તિ પબ્બજિતસ્સાપિ હિ ચીવરકરણાદિકે વા અધિકરણવૂપસમાદિકે વા ગિહિનોપિ કસિકમ્માદિકે વા બલવપક્ખસન્નિસ્સિતેહિ અભિભવનાદિકે વા કિચ્ચે ઉપ્પન્ને યે તં કિચ્ચં નિપ્ફાદેતું વા વૂપસમેતું વા સક્કોન્તિ, એવરૂપા સુખા સહાયાતિ અત્થો. **તુટ્ઠી સુખા**તિ યસ્મા પન ગિહિનોપિ સકેન અસન્તુટ્ઠા સન્ધિચ્છેદાદીનિ આરભન્તિ, પબ્બજિતાપિ નાનપ્પકારં અનેસનં. ઇતિ તે સુખં ન વિન્દન્તિયેવ. તસ્મા યા ઇતરીતરેન પરિત્તેન વા વિપુલેન વા અત્તનો સન્તકેન સન્તુટ્ઠિ, અયમેવ સુખાતિ અત્થો. **પુઞ્ઞ**ન્તિ મરણકાલે પન યથાજ્ઝાસયેન પત્થરિત્વા કતપુઞ્ઞકમ્મમેવ સુખં. **સબ્બસ્સા**તિ સકલસ્સપિ પન વટ્ટદુક્ખસ્સ પહાનસઙ્ખાતં અરહત્તમેવ ઇમસ્મિં લોકે સુખં નામ.

મત્તેય્યતાતિ માતરિ સમ્મા પટિપત્તિ. **પેત્તેય્યતા**તિ પિતરિ સમ્મા પટિપત્તિ. ઉભયેનપિ માતાપિતૂનં ઉપટ્ઠાનમેવ કથિતં. માતાપિતરો હિ પુત્તાનં અનુપટ્ઠહનભાવં ઞત્વા અત્તનો સન્તકં ભૂમિયં વા નિદહન્તિ, પરેસં વા વિસ્સજ્જેન્તિ, ‘‘માતાપિતરો ન ઉપટ્ઠહન્તી’’તિ નેસં નિન્દાપિ વડ્ઢતિ, કાયસ્સ ભેદા ગૂથનિરયેપિ નિબ્બત્તન્તિ. યે પન માતાપિતરો સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહન્તિ, તે તેસં સન્તકં ધનમ્પિ પાપુણન્તિ, પસંસમ્પિ લભન્તિ, કાયસ્સ ભેદા સગ્ગે નિબ્બત્તન્તિ. તસ્મા ઉભયમ્પેતં સુખન્તિ વુત્તં. **સામઞ્ઞતા**તિ પબ્બજિતેસુ સમ્મા પટિપત્તિ. **બ્રહ્મઞ્ઞતા**તિ બાહિતપાપેસુ બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધસાવકેસુ સમ્મા પટિપત્તિયેવ. ઉભયેનપિ તેસં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પટિજગ્ગનભાવો કથિતો, ઇદમ્પિ લોકે સુખં નામ કથિકં.

સીલન્તિ મણિકુણ્ડલરત્તવત્થાદયો હિ અલઙ્કારા તસ્મિં તસ્મિં વયે ઠિતાનંયેવ સોભન્તિ. ન દહરાનં અલઙ્કારો મહલ્લકકાલે, મહલ્લકાનં વા અલઙ્કારો દહરકાલે સોભતિ, ‘‘ઉમ્મત્તકો એસ મઞ્ઞે’’તિ ગરહુપ્પાદનેન પન દોસમેવ જનેતિ. પઞ્ચસીલદસસીલાદિભેદં પન સીલં દહરસ્સાપિ મહલ્લકસ્સાપિ સબ્બવયેસુ સોભતિયેવ, ‘‘અહો વતાયં સીલવા’’તિ પસંસુપ્પાદનેન સોમનસ્સમેવ આવહતિ. તેન વુત્તં – **સુખં યાવ જરા સીલન્તિ**. **સદ્ધા પતિટ્ઠિતા**તિ લોકિયલોકુત્તરતો દુવિધાપિ સદ્ધા નિચ્ચલા હુત્વા પતિટ્ઠિતા. **સુખો પઞ્ઞાય પટિલાભો**તિ

લોકિયલોકુત્તરપઞ્આય પટિલાભો સુખો. **પાપાનં અકરણ**ન્તિ સેતુઘાતવસેન પન પાપાનં અકરણં ઇમસ્મિં લોકે સુખન્તિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂનં દેવતાનં ધમ્માભિસમયો અહોસીતિ.

મારવત્થુ અટ્ઠમં.

નાગવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તેવીસતિમો વગ્ગો.

૨૪. તણ્હાવગ્ગો

૧. કપિલમચ્છવત્થુ

મનુજસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કપિલમચ્છં આરબ્ભ કથેસિ.

અતીતે કિર કસ્સપભગવતો પરિનિબ્બુતકાલે દ્વે કુલભાતરો નિક્ખમિત્વા સાવકાનં સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તેસુ જેટ્ઠો સાગતો નામ અહોસિ, કનિટ્ઠો કપિલો નામ. માતા પન નેસં સાધિની નામ, કનિટ્ઠભગિની તાપના નામ. તાપિ ભિક્ખુનીસુ પબ્બજિંસુ. એવં તેસુ પબ્બજિતેસુ ઉભો ભાતરો આચરિયુપજ્ઝાયાનં વત્તપટિવત્તં કત્વા વિહરન્તા એકદિવસં, ''ભન્તે, ઇમસ્મિં સાસને કતિ ધુરાની''તિ પુચ્છિત્વા ''ગન્થધુરં વિપસ્સનાધુરઞ્ચાતિ દ્વે ધુરાની''તિ સુત્વા જેટ્ઠો ''વિપસ્સનાધુરં પૂરેસ્સામી''તિ પઞ્ચ વસ્સાનિ આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકે વસિત્વા યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા વાયમન્તો અરહત્તં પાપુણિ. કનિટ્ઠો ''અહં તાવ તરુણો, વુડ્ઢકાલે વિપસ્સનાધુરં પૂરેસ્સામી''તિ ગન્થધુરં પટ્ઠપેત્વા તીણિ પિટકાનિ ઉગ્ગણ્હિ. તસ્સ પરિયત્તિં નિસ્સાય મહાપરિવારો, પરિવારં નિસ્સાય લાભો ઉદપાદિ. સો બાહુસચ્ચમદેન મત્તો લાભતણ્હાય અભિભૂતો અતિપણ્ડિતમાનિતાય પરેહિ વુત્તં કપ્પિયમ્પિ ''અકપ્પિય''ન્તિ વદેતિ, અકપ્પિયમ્પિ ''કપ્પિય''ન્તિ વદેતિ, સાવજ્જમ્પિ ''અનવજ્જ''ન્તિ, અનવજ્જમ્પિ ''સાવજ્જ''ન્તિ. સો પેસલેહિ ભિક્ખૂહિ ''મા, આવુસો કપિલ, એવં અવચા''તિ વત્વા ધમ્મઞ્ચ વિનયઞ્ચ દસ્સેત્વા ઓવદિયમાનોપિ ''તુમ્હે કિં જાનાથ, રિત્તમુટ્ઠિસદિસા''તિઆદીનિ વત્વા ખુંસેન્તો વમ્ભેન્તો ચરતિ. અથસ્સ ભાતુ સાગતત્થેરસ્સાપિ ભિક્ખૂ તમત્થં આરોચેસું. સોપિ નં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''આવુસો કપિલ, તુમ્હાદિસાનઞ્હિ સમ્માપટિપત્તિ સાસનસ્સ આયુ નામ, તસ્મા પટિપત્તિં પહાય કપ્પિયાદીનિ પટિબાહન્તો મા એવં અવચા''તિ ઓવદિ. સો તસ્સપિ વચનં નાદિયિ. એવં સન્તેપિ થેરો દ્વત્તિક્ખત્તું ઓવદિત્વા ઓવાદં અગણ્હન્તં ''નાયં મમ વચનં કરોતી''તિ ઞત્વા ''તેન, આવુસો, પઞ્ઞાયિસ્સસિ સકેન કમ્મેના''તિ વત્વા પક્કામિ . તતો પટ્ઠાય નં અઞ્ઞે પેસલા ભિક્ખૂ છડ્ડયિંસુ.

સો દુરાચારો હુત્વા દુરાચારપરિવુતો વિહરન્તો એકદિવસં ઉપોસથગ્ગે ''પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી''તિ બીજનિં આદાય ધમ્માસને નિસીદિત્વા ''વત્તતિ, આવુસો, એત્થ સન્નિપતિતાનં ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખ''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''કો અત્થો ઇમસ્સ પટિવચનેન દિન્નેના''તિ તુણ્હીભૂતે ભિક્ખૂ દિસ્વા, ''આવુસો, ધમ્મો વા વિનયો વા નત્થિ, પાતિમોક્ખેન સુતેન વા અસુતેન વા કો અત્થો''તિ વત્વા આસના વુટ્ઠહિ. એવં સો કસ્સપસ્સ ભગવતો પરિયત્તિસાસનં ઓસક્કાપેસિ. સાગતત્થેરોપિ તદહેવ પરિનિબ્બાયિ. કપિલો આયુપરિયોસાને અવીચિમ્હિ મહાનિરયે નિબ્બત્તિ. સાપિસ્સ માતા ચ ભગિની ચ તસ્સેવ દિટ્ઠાનુગતિં આપજ્જિત્વા પેસલે ભિક્ખૂ અક્કોસિત્વા પરિભાસિત્વા તત્થેવ નિબ્બત્તિંસુ.

તસ્મિં પન કાલે પઞ્ચસતા પુરિસા ગામઘાતકાદીનિ કત્વા ચોરિકાય જીવન્તા જનપદમનુસ્સેહિ અનુબદ્ધા પલાયમાના અરઞ્ઞં પવિસિત્વા તત્થ કિઞ્ચિ પટિસરણં અપસ્સન્તા અઞ્ઞતરં આરઞ્ઞિકં ભિક્ખું દિસ્વા વન્દિત્વા ''પટિસરણં નો, ભન્તે, હોથા''તિ વદિંસુ. થેરો ''તુમ્હાકં સીલસદિસં પટિસરણં નામ નત્થિ, સબ્બેપિ પઞ્ચસીલાનિ સમાદિયથા''તિ આહ. તે ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા સીલાનિ સમાદિયિંસુ. અથ ને થેરો ઓવદિ – ''ઇદાનિ તુમ્હે સીલવન્તા, જીવિતહેતુપિ વો નેવ સીલં અતિક્કમિતબ્બં, ન મનોપદોસો કાતબ્બો''તિ. તે ''સાધૂ''તિ

સમ્પટિચ્છિંસુ. અથ ને જનપદમનુસ્સા તં ઠાનં પત્વા ઇતો ચિતો ચ પરિયેસમાના તે ચોરે દિસ્વા સબ્બે તે જીવિતા વોરોપેસું. તે કાલં કત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિંસુ, ચોરજેટ્ઠકો જેટ્ઠકદેવપુત્તો અહોસિ.

તે અનુલોમપટિલોમવસેન એકં બુદ્ધન્તરં દેવલોકે સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે સાવત્થિનગરદ્વારે પઞ્ચસતકુલિકે કેવટ્ટગામે નિબ્બત્તિંસુ. જેટ્ઠકદેવપુત્તો કેવટ્ટજેટ્ઠકસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, ઇતરે ઇતરેસુ. એવં તેસં એકદિવસેયેવ પટિસન્ધિગહણઞ્ચ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનઞ્ચ અહોસિ. કેવટ્ટજેટ્ઠકો ''અત્થિ નુ ખો ઇમસ્મિં ગામે અઞ્ઞેપિ દારકા અજ્જ જાતા''તિ પરિયેસાપેત્વા તેસં જાતભાવં ઞત્વા ''એતે મમ પુત્તસ્સ સહાયકા ભવિસ્સન્તી''તિ સબ્બેસં પોસાવનિકં દાપેસિ. તે સબ્બેપિ સહપંસુકીળકા સહાયકા હુત્વા અનુપુબ્બેન વયપ્પત્તા અહેસું. તેસં કેવટ્ટજેટ્ઠકપુત્તોવ યસતો ચ તેજતો ચ અગ્ગપુરિસો અહોસિ.

કપિલોપિ એકં બુદ્ધન્તરં નિરયે પચ્ચિત્વા વિપાકાવસેસેન તસ્મિં કાલે અચિરવતિયા સુવણ્ણવણ્ણો દુગ્ગન્ધમુખો મચ્છો હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથેકદિવસં તે સહાયકા ''મચ્છે બન્ધિસ્સામા''તિ જાલાદીનિ ગહેત્વા નદિયા ખિપિંસુ. અથ નેસં અન્તોજાલં સો મચ્છો પાવિસિ . તં દિસ્વા સબ્બે કેવટ્ટગામવાસિનો ઉચ્ચાસદ્દમકંસુ – ''પુત્તા નો પઠમં મચ્છે બન્ધન્તા સુવણ્ણમચ્છં બન્ધિંસુ, ઇદાનિ નો રાજા બહુધનં દસ્સતી''તિ. તેપિ ખો સહાયકા મચ્છં નાવાય પક્ખિપિત્વા નાવં ઉક્ખિપિત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં અગમંસુ. રઞ્ઞાપિ તં દિસ્વાવ ''કિં એત''ન્તિ વુત્તે ''મચ્છો, દેવા''તિ આહંસુ. રાજા સુવણ્ણવણ્ણં મચ્છં દિસ્વા ''સત્થા એતસ્સ સુવણ્ણવણ્ણકારણં જાનિસ્સતી''તિ મચ્છં ગાહાપેત્વા ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. મચ્છેન મુખે વિવટમત્તેયેવ સકલજેતવનં અતિવિય દુગ્ગન્ધં અહોસિ. રાજા સત્થારં પુચ્છિ – ''કસ્મા, ભન્તે, મચ્છો સુવણ્ણવણ્ણો જાતો, કસ્મા ચસ્સ મુખતો દુગ્ગન્ધો વાયતી''તિ?

અયં, મહારાજ, કસ્સપભગવતો પાવચને કપિલો નામ ભિક્ખુ અહોસિ બહુસ્સુતો મહાપરિવારો લાભતણ્હાય અભિભૂતો અત્તનો વચનં અગણ્હન્તાનં અક્કોસકપરિભાસકો, તસ્સ ચ ભગવતો સાસનં ઓસક્કાપેસિ, સો તેન કમ્મેન અવીચિમ્હિ નિબ્બત્તિત્વા વિપાકાવસેસેન ઇદાનિ મચ્છો હુત્વા જાતો. યં પન સો દીઘરત્તં બુદ્ધવચનં વાચેસિ, બુદ્ધસ્સ ચ ગુણં કથેસિ, તસ્સ નિસ્સન્દેન ઇમં સુવણ્ણવણ્ણં પટિલભિ. યં ભિક્ખૂનં અક્કોસકપરિભાસકો અહોસિ, તેનસ્સ મુખતો દુગ્ગન્ધો વાયતિ. ''કથાપેમિ નં, મહારાજા''તિ? ''કથાપેથ, ભન્તે''તિ. અથ નં સત્થા પુચ્છિ – ''ત્વંસિ કપિલો''તિ? ''આમ, ભન્તે, અહં કપિલો''તિ. ''કુતો આગતોસી''તિ? ''અવીચિમહાનિરયતો, ભન્તે''તિ. ''જેટ્ઠભાતિકો તે સાગતો કુહિં ગતો''તિ? ''પરિનિબ્બુતો, ભન્તે''તિ. ''માતા પન તે સાધિની કહ''ન્તિ? ''મહાનિરયે નિબ્બત્તા, ભન્તે''તિ. ''કનિટ્ઠભગિની ચ તે તાપના કહ''ન્તિ? ''મહાનિરયે નિબ્બત્તા, ભન્તે''તિ. ''ઇદાનિ ત્વં કહં ગમિસ્સસી''તિ? ''અવીચિમહાનિરયમેવ, ભન્તે''તિ વત્વા વિપ્પટિસારાભિભૂતો નાવં સીસેન પહરિત્વા તાવદેવ કાલં કત્વા નિરયે નિબ્બત્તિ. મહાજનો સંવિગ્ગો અહોસિ લોમહટ્ઠજાતો.

અથ ભગવા તસ્મિં ખણે સન્નિપતિતાય પરિસાય ચિત્તાચારં ઓલોકેત્વા તઙ્ખણાનુરૂપં ધમ્મં દેસેતું ''ધમ્મચરિયં બ્રહ્મચરિયં, એતદાહુ વસુત્તમ''ન્તિ સુત્તનિપાતે (સુ॰ નિ॰ ૨૭૬) **કપિલસુત્તં** કથેત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૩૪.''મનુજસ્સ પમત્તચારિનો, તણ્હા વડ્ઢતિ માલુવા વિય;
સો પ્લવતી હુરા હુરં, ફલમિચ્છંવ વનસ્મિ વાનરો.

૩૩૫.''યં એસા સહતે જમ્મી, તણ્હા લોકે વિસત્તિકા;

સોકા તસ્સ પવડ્ઢન્તિ, અભિવટ્ઠંવ બીરણં.

૩૩૬.‘‘યો ચેતં સહતે જમ્મિં, તણ્હં લોકે દુરચ્ચયં;
સોકા તમ્હા પપતન્તિ, ઉદબિન્દુવ પોક્ખરા.

૩૩૭.‘‘તં વો વદામિ ભદ્દં વો, યાવન્તેત્થ સમાગતા;
તણ્હાય મૂલં ખણથ, ઉસીરત્થોવ બીરણં;
મા વો નળંવ સોતોવ, મારો ભઞ્જિ પુનપ્પુન’’ન્તિ.

તત્થ **પમત્તચારિનો**તિ સતિવોસ્સગ્ગલક્ખણેન પમાદેન પમત્તચારિસ્સ પુગ્ગલસ્સ નેવ ઝાનં ન વિપસ્સના ન મગ્ગફલાનિ વડ્ઢન્તિ. યથા પન રુક્ખં સંસિબ્બન્તી પરિયોનન્ધન્તી તસ્સ વિનાસાય માલુવાલતા વડ્ઢતિ , એવમસ્સ છ દ્વારાનિ નિસ્સાય પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો તણ્હા વડ્ઢતીતિ અત્થો. **સો પ્લવતી હુરા હુરન્તિ** સો તણ્હાવસિકો પુગ્ગલો ભવે ભવે ઉપ્લવતિ ધાવતિ. યથા કિં વિયાતિ? **ફલમિચ્છંવ વનસ્મિ વાનરો**, યથા રુક્ખફલં ઇચ્છન્તો વાનરો વનસ્મિં ધાવતિ, તસ્સ તસ્સ રુક્ખસ્સ સાખં ગણ્હાતિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં ગણ્હાતિ, તમ્પિ મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં ગણ્હાતિ, ‘‘સાખં અલભિત્વા સન્નિસિન્નો’’તિ વત્તબ્બતં નાપજ્જતિ, એવમેવ તણ્હાવસિકો પુગ્ગલો હુરા હુરં ધાવન્તો ‘‘આરમ્મણં અલભિત્વા તણ્હાય અપવત્તં પત્તો’’તિ વત્તબ્બતં નાપજ્જતિ.

યન્તિ યં પુગ્ગલં એસા લામકભાવેન **જમ્મી** વિસાહારતાય વિસપુપ્ફતાય વિસફલતાય વિસપરિભોગતાય રૂપાદીસુ વિસત્તતાય આસત્તતાય વિસત્તિકાતિ સઙ્ખ્યં ગતા છદ્વારિકતણ્હા અભિભવતિ. યથા નામ વસ્સાને પુનપ્પુનં વસ્સન્તેન દેવેન અભિવટ્ઠં બીરણતિણં વડ્ઢતિ, એવં તસ્સ પુગ્ગલસ્સ અન્તો વટ્ટમૂલકા સોકા અભિવડ્ઢન્તીતિ અત્થો.

દુરચ્ચયન્તિ યો પન પુગ્ગલો એવં વુત્તપ્પકારં અતિક્કમિતું પજહિતું દુક્કરતાય દુરચ્ચયં તણ્હં સહતિ અભિભવતિ, તમ્હા પુગ્ગલા વટ્ટમૂલકા સોકા પપતન્તિ. યથા નામ પોક્ખરે પદુમપત્તે પતિતં ઉદકબિન્દુ ન પતિટ્ઠાતિ, એવં ન પતિટ્ઠહન્તીતિ અત્થો.

તં વો વદામીતિ તેન કારણેન અહં તુમ્હે વદામિ. **ભદ્દં વો**તિ ભદ્દં તુમ્હાકં હોતુ, મા અહં કપિલો વિય વિનાસં પાપુણથાતિ અત્થો. **મૂલન્તિ** ઇમિસ્સા છદ્વારિકતણ્હાય અરહત્તમગ્ગઞાણેન મૂલં ખણથ. કિં વિયાતિ? **ઉસીરત્થોવ બીરણં**, યથા ઉસીરેન અત્થિકો પુરિસો મહન્તેન કુદાલેન બીરણં ખણતિ, એવમસ્સા મૂલં ખણથાતિ અત્થો. **મા વો નળંવ સોતોવ, મારો ભઞ્જિ પુનપ્પુનન્તિ** મા તુમ્હે નદીસોતે જાતં નળં મહાવેગેન આગતો નદીસોતો વિય કિલેસમારો મરણમારો દેવપુત્તમારો ચ પુનપ્પુનં ભઞ્જતૂતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતાપિ કેવટ્ટપુત્તા સંવેગં આપજ્જિત્વા દુક્ખસ્સન્તકિરિયં પત્થયમાના સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા ન ચિરસ્સેવ દુક્ખસ્સન્તં કત્વા સત્થારા સદ્ધિં આનેઞ્જવિહારસમાપત્તિધમ્મપરિભોગેન એકપરિભોગા અહેસુન્તિ.

કપિલમચ્છવત્થુ પઠમં.

૨. સૂકરપોતિકાવત્થુ

યથાપિ મૂલેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ગૂથસૂકરપોતિકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિં કિર સમયે સત્થા રાજગહં પિણ્ડાય પવિસન્તો એકં સૂકરપોતિકં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ. તસ્સ સિતં કરોન્તસ્સ મુખવિવરનિગ્ગતં દન્તોભાસમણ્ડલં દિસ્વા આનન્દત્થેરો ''કો નુ ખો, ભન્તે, હેતુ સિતસ્સ પાતુકમ્માયા''તિ સિતકારણં પુચ્છિ. અથ નં સત્થા આહ – ''પસ્સસેતં, આનન્દ, સૂકરપોતિક''ન્તિ? ''આમ, ભન્તે''તિ. એસા કકુસન્ધસ્સ ભગવતો સાસને એકાય આસનસાલાય સામન્તા કુક્કુટી અહોસિ. સા એકસ્સ યોગાવચરસ્સ વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનં સજ્ઝાયન્તસ્સ ધમ્મઘોસં સુત્વા તતો ચુતા રાજકુલે નિબ્બત્તિત્વા ઉબ્બરી નામ રાજધીતા અહોસિ. સા અપરભાગે સરીરવલઞ્જટ્ઠાનં પવિટ્ઠા પુળવકરાસિં દિસ્વા તત્થ પુળવકસઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા પઠમં ઝાનં પટિલભિ. સા તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા તતો ચુતા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિ. તતો ચવિત્વા પુન ગતિવસેન આલુલમાના ઇદાનિ સૂકરયોનિયં નિબ્બત્તિ, ઇદં કારણં દિસ્વા મયા સિતં પાતુકતન્તિ. તં સુત્વા આનન્દત્થેરપ્પમુખા ભિક્ખૂ મહન્તં સંવેગં પટિલભિંસુ. સત્થા તેસં સંવેગં ઉપ્પાદેત્વા ભવતણ્હાય આદીનવં પકાસેન્તો અન્તરવીથિયં ઠિતકોવ ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૩૮.''યથાપિ મૂલે અનુપદ્દવે દળ્હે,
છિન્નોપિ રુક્ખો પુનરેવ રૂહતિ;
એવમ્પિ તણ્હાનુસયે અનૂહતે,
નિબ્બત્તતી દુક્ખમિદં પુનપ્પુનં.

૩૩૯.''યસ્સ છત્તિંસતિ સોતા, મનાપસવના ભુસા;
મહાવહન્તિ દુદ્દિટ્ઠિં, સઙ્કપ્પા રાગનિસ્સિતા.

૩૪૦.''સવન્તિ સબ્બધિ સોતા, લતા ઉપ્પજ્જ તિટ્ઠતિ;
તઞ્ચ દિસ્વા લતં જાતં, મૂલં પઞ્ઞાય છિન્દથ.

૩૪૧.''સરિતાનિ સિનેહિતાનિ ચ,
સોમનસ્સાનિ હોન્તિ જન્તુનો;
તે સાતસિતા સુખેસિનો,
તે વે જાતિજરૂપગા નરા.

૩૪૨.''તસિણાય પુરક્ખતા પજા,
પરિસપ્પન્તિ સસોવ બન્ધિતો;
સંયોજનસઙ્ગસત્તકા,
દુક્ખમુપેન્તિ પુનપ્પુનં ચિરાય.

૩૪૩.''તસિણાય પુરક્ખતા પજા,
પરિસપ્પન્તિ સસોવ બન્ધિતો;
તસ્મા તસિણં વિનોદયે,
આકઙ્ખન્ત વિરાગમત્તનો''તિ.

તત્થ **મૂલે**તિ યસ્સ રુક્ખસ્સ ચતૂસુ દિસાસુ ચતુધા હેટ્ઠા ચ ઉજુકમેવ ગતે પઞ્ચવિધમૂલે છેદનફાલનપાચનવિજ્ઝનાદીનં કેનચિ ઉપદ્દવેન અનુપદ્દવે થિરપત્તતાય દળ્હે સો રુક્ખો ઉપરિચ્છિન્નોપિ સાખાનં વસેન પુનદેવ રૂહતિ, એવમેવ છદ્વારિકાય તણ્હાય અનુસયે અરહત્તમગ્ગઞાણેન અનુહતે અસમુચ્છિન્ને તસ્મિં તસ્મિં ભવે જાતિઆદિભેદં ઇદં દુક્ખં પુનપ્પુનં નિબ્બત્તતિયેવાતિ અત્થો.

યસ્સાતિ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ ''ઇતિ અજ્ઝત્તિકસ્સૂપાદાય અટ્ઠારસ તણ્હાવિચરિતાનિ બાહિરસ્સૂપાદાય અટ્ઠારસ તણ્હાવિચરિતાની''તિ ઇમેસં તણ્હાવિચરિતાનં વસેન છત્તિંસતિયા સોતેહિ સમન્નાગતા મનાપેસુ રૂપાદીસુ આસવતિ પવત્તતીતિ મનાપસવના તણ્હા ભુસા બલવતી હોતિ, તં પુગ્ગલં વિપન્નઞાણતાય દુદ્દિટ્ઠિં પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનતો મહન્તભાવેન મહા હુત્વા ઝાનં વા વિપસ્સનં વા અનિસ્સાય રાગનિસ્સિતા સઙ્કપ્પા વહન્તીતિ અત્થો.

સવન્તિ સબ્બધિ સોતાતિ ઇમે તણ્હાસોતા ચક્ખુદ્વારાદીનં વસેન સબ્બેસુ રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ સવનતો, સબ્બાપિ રૂપતણ્હા…પે॰… ધમ્મતણ્હાતિ સબ્બભવેસુ વા સવનતો સબ્બધિ સવન્તિ નામ. **લતા**તિ પલિવેઠનટ્ઠેન સંસિબ્બનટ્ઠેન ચ લતા વિયાતિ લતા. **ઉપ્પજ્જ તિટ્ઠતી**તિ છહિ દ્વારેહિ ઉપ્પજ્જિત્વા રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ તિટ્ઠતિ. **તઞ્ચ દિસ્વા**તિ તં પન તણ્હાલતં ''એત્થેસા તણ્હા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પજ્જતી''તિ જાતટ્ઠાનવસેન દિસ્વા. **પઞ્ઞાયા**તિ સત્થેન વને જાતં લતં વિય મગ્ગપઞ્ઞાય મૂલે છિન્દથાતિ અત્થો.

સરિતાનીતિ અનુસટાનિ પયાતાનિ. **સિનેહિતાની**તિ ચીવરાદીસુ પવત્તસિનેહવસેન સિનેહિતાનિ ચ, તણ્હાસિનેહમક્ખિતાનીતિ અત્થો. **સોમનસ્સાની**તિ તણ્હાવસિકસ્સ જન્તુનો એવરૂપાનિ સોમનસ્સાનિ ભવન્તિ. **તે સાતસિતા**તિ તે તણ્હાવસિકા પુગ્ગલા સાતનિસ્સિતા સુખનિસ્સિતા ચ હુત્વા સુખેસિનો સુખપરિયેસિનો ભવન્તિ. **તે વે**તિ યે એવરૂપા નરા, તે જાતિજરાબ્યાધિમરણાનિ ઉપગચ્છન્તિયેવાતિ જાતિજરૂપગા નામ હોન્તિ. **પજા**તિ ઇમે સત્તા તાસકરણેન તસિણાતિ સઙ્ખ્યં ગતાય તણ્હાય પુરક્ખતા પરિવારિતા હુત્વા.

બન્ધિતોતિ લુદ્દેન અરઞ્ઞે બદ્ધો સસો વિય પરિસપ્પન્તિ ભાયન્તિ. **સંયોજનસઙ્ગસત્તકા**તિ દસવિધેન સંયોજનસઙ્ગેન ચેવ સત્તવિધેન રાગસઙ્ગાદિના ચ સત્તા બદ્ધા તસ્મિં વા લગ્ગા હુત્વા. **ચિરાયા**તિ ચિરં દીઘમદ્ધાનં પુનપ્પુનં જાતિઆદિકં દુક્ખં ઉપગચ્છન્તીતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા તસિણાય પુરક્ખતા પલિવેઠિતા સત્તા, તસ્મા અત્તનો વિરાગં રાગાદિવિગમં નિબ્બાનં પત્થેન્તો આકઙ્ખમાનો ભિક્ખુ અરહત્તમગ્ગેનેતં તસિણં વિનોદયે પનુદિત્વા નીહરિત્વા છડ્ડેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ.

સાપિ ખો સૂકરપોતિકા તતો ચવિત્વા સુવણ્ણભૂમિયં રાજકુલે નિબ્બત્તિ, તતો ચુતા બારાણસિયં, તતો ચુતા સુપ્પારકપટ્ટને અસ્સવાણિજગેહે નિબ્બત્તિ, તતો ચુતા કાવીરપટ્ટને નાવિકસ્સ ગેહે નિબ્બત્તિ, તતો ચુતા અનુરાધપુરે ઇસ્સરકુલગેહે નિબ્બત્તિ, તતો ચુતા તસ્સેવ દક્ખિણદિસાય ભોક્કન્તગામે સુમનસ્સ નામ કુટુમ્બિકસ્સ ધીતા નામેન સુમના એવ હુત્વા નિબ્બત્તિ. અથસ્સા પિતા તસ્મિં ગામે છડ્ડિતે દીઘવાપિરટ્ઠં ગન્ત્વા મહામુનિગામે નામ વસિ. તત્થ નં દુટ્ઠગામણિરઞ્ઞો અમચ્ચો લકુણ્ડકઅતિમ્બરો નામ કેનચિદેવ કરણીયેન ગતો દિસ્વા મહન્તં મઙ્ગલં કત્વા આદાય મહાપુણ્ણગામં ગતો. અથ નં કોટિપબ્બતમહાવિહારવાસી મહાઅનુરુદ્ધત્થેરો નામ તત્થ પિણ્ડાય ચરિત્વા તસ્સા ગેહદ્વારે ઠિતો દિસ્વા ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં કથેસિ, ''આવુસો, સૂકરપોતિકા નામ

લકુણ્ડકઅતિમ્બરમહામત્તસ્સ ભરિયભાવં પત્તા, અહો અચ્છરિય’’ન્તિ. સા તં કથં સુત્વા અતીતભવે ઉગ્ઘાટેત્વા જાતિસ્સરઞાણં પટિલભિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવ ઉપ્પન્નસંવેગા સામિકં યાચિત્વા મહન્તેન ઇસ્સરિયેન પઞ્ચબલકત્થેરીનં સન્તિકે પબ્બજિત્વા તિસ્સમહાવિહારે મહાસતિપટ્ઠાનસુત્તકથં સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. પચ્છા દમિળમદ્દને કતે ઞાતીનં વસનટ્ઠાનં ભોક્કન્તગામમેવ ગન્ત્વા તત્થ વસન્તી કલ્લમહાવિહારે આસીવિસોપમસુત્તન્તં સુત્વા અરહત્તં પાપુણિ.

સા પરિનિબ્બાનદિવસે ભિક્ખુભિક્ખુનીહિ પુચ્છિતા ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ સબ્બં ઇમં પવત્તિં નિરન્તરં કથેત્વા સન્નિપતિતસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે મણ્ડલારામવાસિના ધમ્મપદભાણકમહાતિસ્સત્થેરેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા ‘‘અહં પુબ્બે મનુસ્સયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતા કુક્કુટી હુત્વા તત્થ સેનસ્સ સન્તિકા સીસચ્છેદં પત્વા રાજગહે નિબ્બત્તા, પરિબ્બાજિકાસુ પબ્બજિત્વા પઠમજ્ઝાનભૂમિયં નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતા સેટ્ઠિકુલે નિબ્બત્તા નચિરસ્સેવ ચવિત્વા સૂકરયોનિં ગન્ત્વા તતો ચુતા સુવણ્ણભૂમિં, તતો ચુતા બારાણસિં, તતો ચુતા સુપ્પારકપટ્ટનં, તતો ચુતા કાવીરપટ્ટનં, તતો ચુતા અનુરાધપુરં, તતો ચુતા ભોક્કન્તગામ’’ન્તિ એવં સમવિસમે તેરસ અત્તભાવે પત્વા ‘‘ઇદાનિ ઉક્કણ્ઠિત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તા, સબ્બેપિ અપ્પમાદેન સમ્પાદેથા’’તિ વત્વા ચતસ્સો પરિસા સંવેજેત્વા પરિનિબ્બાયીતિ.

સૂકરપોતિકાવત્થુ દુતિયં.

૩. વિબ્ભન્તભિક્ખુવત્થુ

યો નિબ્બનથોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો એકં વિબ્ભન્તકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર મહાકસ્સપત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકો હુત્વા ચત્તારિ ઝાનાનિ ઉપ્પાદેત્વાપિ અત્તનો માતુલસ્સ સુવણ્ણકારસ્સ ગેહે વિસભાગારમ્મણં દિસ્વા તત્થ પટિબદ્ધચિત્તો વિબ્ભમિ. અથ નં મનુસ્સા અલસભાવેન કમ્મં કાતું અનિચ્છન્તં ગેહા નીહરિંસુ. સો પાપમિત્તસંસગ્ગેન ચોરકમ્મેન જીવિકં કપ્પેન્તો વિચરિ. અથ નં એકદિવસં ગહેત્વા પચ્છાબાહં ગાળ્હબન્ધનં બન્ધિત્વા ચતુક્કે ચતુક્કે કસાહિ તાળેન્તા આઘાતનં નયિંસુ. થેરો પિણ્ડાય ચરિતું પવિસન્તો તં દક્ખિણેન દ્વારેન નીહરિયમાનં દિસ્વા બન્ધનં સિથિલં કારેત્વા ‘‘પુબ્બે તયા પરિચિતકમ્મટ્ઠાનં પુન આવજ્જેહી’’તિ આહ. સો તેન ઓવાદેન સતુપ્પાદં લભિત્વા પુન ચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેસિ. અથ નં ‘‘આઘાતનં નેત્વા ઘાતેસ્સામા’’તિ સૂલે ઉત્તાસેસું. સો ન ભાયતિ ન સન્તસતિ. અથસ્સ તસ્મિં તસ્મિં દિસાભાગે ઠિતા મનુસ્સા અસિસત્તિતોમરાદીનિ આવુધાનિ ઉક્ખિપિત્વાપિ તં અસન્તસન્તમેવ દિસ્વા ‘‘પસ્સથ, ભો, ઇમં પુરિસં, અનેકસતાનઞ્હિ આવુધહત્થાનં પુરિસાનં મજ્ઝે નેવ છમ્ભતિ ન વેધતિ, અહો અચ્છરિય’’ન્તિ અચ્છરિયબ્ભુતજાતા મહાનાદં નદિત્વા રઞ્ઞો તં પવત્તિં આરોચેસું. રાજા તં કારણં સુત્વા ‘‘વિસ્સજ્જેથ ન’’ન્તિ આહ. સત્થુ સન્તિકમ્પિ ગન્ત્વા તમત્થં આરોચયિંસુ. સત્થા ઓભાસં ફરિત્વા તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૪૪.‘‘યો નિબ્બનથો વનાધિમુત્તો,
વનમુત્તો વનમેવ ધાવતિ;
તં પુગ્ગલમેથ પસ્સથ,
મુત્તો બન્ધનમેવ ધાવતી’’તિ.

તસ્સત્થો – યો પુગ્ગલો ગિહિભાવે આલયસઙ્ખાતં વનથં છડ્ડેત્વા પબ્બજિતતાય નિબ્બનથો દિબ્બવિહારસઙ્ખાતે તપોવને અધિમુત્તો ઘરાવાસબન્ધનસઙ્ખાતા તણ્હાવના મુત્તો હુત્વા પુન ઘરાવાસબન્ધનસઙ્ખાતં તણ્હાવનમેવ ધાવતિ, એથ તં પુગ્ગલં પસ્સથ, એસો ઘરાવાસબન્ધનતો મુત્તો ઘરાવાસબન્ધનમેવ ધાવતીતિ.

ઇમં પન દેસનં સુત્વા સો રાજપુરિસાનં અન્તરે સૂલગ્ગે નિસિન્નોવ ઉદયબ્બયં પટ્ઠપેત્વા તિલક્ખણં આરોપેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો સોતાપત્તિફલં પત્વા સમાપત્તિસુખં અનુભવન્તો વેહાસં ઉપ્પતિત્વા આકાસેનેવ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા સરાજિકાય પરિસાય મજ્ઝેયેવ અરહત્તં પાપુણીતિ.

વિબ્ભન્તભિક્ખુવત્થુ તતિયં.

૪. બન્ધનાગારવત્થુ

ન તં દળ્હન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો બન્ધનાગારં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિં કિર કાલે બહૂ સન્ધિચ્છેદકપન્થઘાતકમનુસ્સઘાતકે ચોરે આનેત્વા કોસલરઞ્ઞો દસ્સયિંસુ. તે રાજા અન્દુબન્ધનરજ્જુબન્ધનસઙ્ખલિકબન્ધનેહિ બન્ધાપેસિ. તિંસમત્તાપિ ખો જાનપદા ભિક્ખૂ સત્થારં દટ્ઠુકામા આગન્ત્વા દિસ્વા વન્દિત્વા પુનદિવસે સાવત્થિં પિણ્ડાય ચરન્તા બન્ધનાગારં ગન્ત્વા તે ચોરે દિસ્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તા સાયન્હસમયે તથાગતં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, અજ્જ અમ્હેહિ પિણ્ડાય ચરન્તેહિ બન્ધનાગારે બહૂ ચોરા અન્દુબન્ધનાદીહિ બદ્ધા મહાદુક્ખં અનુભવન્તા દિટ્ઠા, તે તાનિ બન્ધનાનિ છિન્દિત્વા પલાયિતું ન સક્કોન્તિ, અત્થિ નુ ખો, ભન્તે, તેહિ બન્ધનેહિ થિરતરં અઞ્ઞં બન્ધનં નામા''તિ પુચ્છિંસુ. સત્થા, ''ભિક્ખવે, કિં બન્ધનાનિ નામેતાનિ, યં પનેતં ધનધઞ્ઞપુત્તદારાદીસુ તણ્હાસઙ્ખાતં કિલેસબન્ધનં, એતં એતેહિ સતગુણેન સહસ્સગુણેન સતસહસ્સગુણેન થિરતરં, એવં મહન્તમ્પિ પનેતં દુચ્છિન્દનિયં બન્ધનં પોરાણકપણ્ડિતા છિન્દિત્વા હિમવન્તં પવિસિત્વા પબ્બજિંસૂ''તિ વત્વા અતીતં આહરિ –

અતીતે બારાણસિયં બ્રહ્મદત્તે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો એકસ્મિં દુગ્ગતગહપતિકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ વયપ્પત્તસ્સ પિતા કાલમકાસિ. સો ભતિં કત્વા માતરં પોસેસિ. અથસ્સ માતા અનિચ્છમાનસ્સેવ એકં કુલધીતરં ગેહે કત્વા અપરભાગે કાલમકાસિ. ભરિયાયપિસ્સ કુચ્છિયં ગબ્ભો પતિટ્ઠહિ. સો ગબ્ભસ્સ પતિટ્ઠિતભાવં અજાનન્તોવ, ''ભદ્દે, ત્વં ભતિં કત્વા જીવ, અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ આહ. ''સામિ, નનુ ગબ્ભો મે પતિટ્ઠિતો, મયિ વિજાતાય દારકં દિસ્વા પબ્બજિસ્સસી''તિ આહ. સો ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા તસ્સા વિજાતકાલે, ''ભદ્દે, ત્વં સોત્થિના વિજાતા, ઇદાનિ અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ આપુચ્છિ. અથ નં સા ''પુત્તસ્સ તાવ થનપાનતો અપગમનકાલં આગમેહી''તિ વત્વા પુન ગબ્ભં ગણ્હિ. સો ચિન્તેસિ – ''ઇમં સમ્પટિચ્છાપેત્વા ગન્તું ન સક્કા, ઇમિસ્સા અનાચિક્ખિત્વાવ પલાયિત્વા પબ્બજિસ્સામી''તિ. સો તસ્સા અનાચિક્ખિત્વાવ રત્તિભાગે ઉટ્ઠાય પલાયિ. અથ નં નગરગુત્તિકા અગ્ગહેસું. સો ''અહં, સામિ, માતુપોસકો નામ, વિસ્સજ્જેથ મ''ન્તિ અત્તાનં વિસ્સજ્જાપેત્વા એકસ્મિં ઠાને વસિત્વા ઇસિપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા અભિઞ્ઞાસમાપત્તિયો લભિત્વા ઝાનકીળાય કીળન્તો વિહાસિ. સો તત્થ વસન્તોયેવ ''એવરૂપમ્પિ નામ મે દુચ્છિન્દનિયં પુત્તદારબન્ધનં કિલેસબન્ધનં છિન્ન''ન્તિ ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા તેન ઉદાનિતં ઉદાનં પકાસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૪૫.‘‘ન તં દળ્હં બન્ધનમાહુ ધીરા,
યદાયસં દારુજપબ્બજઞ્ચ;
સારત્તરત્તા મણિકુણ્ડલેસુ,
પુત્તેસુ દારેસુ ચ યા અપેક્ખા.

૩૪૬.‘‘એતં દળ્હં બન્ધનમાહુ ધીરા,
ઓહારિનં સિથિલં દુપ્પમુઞ્ચં;
એતમ્પિ છેત્વાન પરિબ્બજન્તિ,
અનપેક્ખિનો કામસુખં પહાયા’’તિ.

તત્થ **ધીરા**તિ બુદ્ધાદયો પણ્ડિતપુરિસા યં સઙ્ખલિકસઙ્ખાતં અયસા નિબ્બત્તં આયસં, અન્દુબન્ધનસઙ્ખાતં દારુજં, યઞ્ચ પબ્બજતિણેહિ વા અઞ્ઞેહિ વા વાકાદીહિ રજ્જું કત્વા કતં રજ્જુબન્ધનં, તં અસિઆદીહિ છિન્દિતું સક્કુણેય્યભાવેન થિરન્તિ ન વદન્તીતિ અત્થો. **સારત્તરત્તા**તિ સારત્તા હુત્વા રત્તા, બહલતરરાગરત્તાતિ અત્થો. **મણિકુણ્ડલેસૂ**તિ મણીસુ ચેવ કુણ્ડલેસુ ચ, મણિવિચિત્તેસુ વા કુણ્ડલેસુ. **એતં દળ્હ**ન્તિ યે મણિકુણ્ડલેસુ સારત્તરત્તા, તેસં સો રાગો ચ યા પુત્તદારેસુ અપેક્ખા તણ્હા, એતં કિલેસમયં બન્ધનઞ્ચ પણ્ડિતપુરિસા દળ્હન્તિ વદન્તિ. **ઓહારિન**ન્તિ આકડ્ઢિત્વા ચતૂસુ અપાયેસુ પાતનતો અવહરતિ હેટ્ઠા હરતીતિ ઓહારિનં. **સિથિલ**ન્તિ બન્ધનટ્ઠાને છવિચમ્મમંસાનિ ન છિન્દતિ, લોહિતં ન નીહરતિ, બન્ધનભાવમ્પિ અજાનાપેત્વા થલપથજલપથાદીસુ કમ્માનિ કાતું દેતીતિ સિથિલં. **દુપ્પમુઞ્ચ**ન્તિ લોભવસેન હિ એકવારમ્પિ ઉપ્પન્નં કિલેસબન્ધનં દટ્ઠટ્ઠાનતો કચ્છપો વિય દુમ્મોચિયં હોતીતિ દુપ્પમુઞ્ચં. **એતમ્પિ છેત્વાના**તિ એતં દળ્હમ્પિ કિલેસબન્ધનં ઞાણખગ્ગેન છિન્દિત્વા અનપેક્ખિનો હુત્વા કામસુખં પહાય પરિબ્બજન્તિ, પક્કમન્તિ પબ્બજન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

બન્ધનાગારવત્થુ ચતુત્થં.

૫. ખેમાથેરીવત્થુ

યે રાગરત્તાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ખેમં નામ રઞ્ઞો બિમ્બિસારસ્સ અગ્ગમહેસિં આરબ્ભ કથેસિ.

સા કિર પદુમુત્તરપાદમૂલે પત્થિતપત્થના અતિવિય અભિરૂપા પાસાદિકા અહોસિ. ‘‘સત્થા કિર રૂપસ્સ દોસં કથેતી’’તિ સુત્વા પન સત્થુ સન્તિકં ગન્તું ન ઇચ્છિ. રાજા તસ્સા રૂપમદમત્તભાવં ઞત્વા વેળુવનવણ્ણનાપટિસંયુત્તાનિ ગીતાનિ કારેત્વા નટાદીનં દાપેસિ. તેસં તાનિ ગાયન્તાનં સદ્દં સુત્વા તસ્સા વેળુવનં અદિટ્ઠપુબ્બં વિય અસુતપુબ્બં વિય ચ અહોસિ. સા ‘‘કતરં ઉય્યાનં સન્ધાય ગાયથા’’તિ પુચ્છિત્વા, ‘‘દેવી, તુમ્હાકં વેળુવનુય્યાનમેવા’’તિ વુત્તે ઉય્યાનં ગન્તુકામા અહોસિ. સત્થા તસ્સા આગમનં ઞત્વા પરિસમજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મં દેસેન્તોવ તાલવણ્ટં આદાય અત્તનો પસ્સે ઠત્વા બીજમાનં અભિરૂપં ઇત્થિં નિમ્મિનિ. ખેમા, દેવીપિ પવિસમાનાવ તં ઇત્થિં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધો રૂપસ્સ દોસં કથેતીતિ વદન્તિ, અયઞ્ચસ્સ સન્તિકે ઇત્થી બીજયમાના ઠિતા, નાહં ઇમિસ્સા કલભાગમ્પિ ઉપેમિ, ન મયા ઈદિસં ઇત્થિરૂપં દિટ્ઠપુબ્બં, સત્થારં અભૂતેન

અબ્ભાચિક્ખન્તિ મઞ્ઞે''તિ ચિન્તેત્વા તથાગતસ્સ કથાસદ્દમ્પિ અનિસામેત્વા તમેવ ઇત્થિં ઓલોકયમાના અટ્ઠાસિ. સત્થા તસ્સા તસ્મિં રૂપે ઉપ્પન્નબહુમાનતં ઞત્વા તં રૂપં પઠમવયાદિવસેન દસ્સેત્વા હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ પરિયોસાને અટ્ઠિમત્તાવસાનં કત્વા દસ્સેસિ. ખેમા તં દિસ્વા ''એવરૂપમ્પિ નામેતં રૂપં મુહુત્તેનેવ ખયવયં સમ્પત્તં, નત્થિ વત ઇમસ્મિં રૂપે સારો''તિ ચિન્તેસિ. સત્થા તસ્સા ચિત્તાચારં ઓલોકેત્વા, ''ખેમે, ત્વં 'ઇમસ્મિં રૂપે સારો અત્થી'તિ ચિન્તેસિ, પસ્સ દાનિસ્સ અસારભાવ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''આતુરં અસુચિં પૂતિં, પસ્સ ખેમે સમુસ્સયં;
ઉગ્ઘરન્તં પગ્ઘરન્તં, બાલાનં અભિપત્થિત''ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૨.૩૫૪);

સા ગાથાપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. અથ નં સત્થા, ''ખેમે, ઇમે સત્તા રાગરત્તા દોસપદુટ્ઠા મોહમૂળ્હા અત્તનો તણ્હાસોતં સમતિક્કમિતું ન સક્કોન્તિ, તત્થેવ લગ્ગન્તી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૪૭.''યે રાગરત્તાનુપતન્તિ સોતં,
સયં કતં મક્કટકોવ જાલં;
એતમ્પિ છેત્વાન વજન્તિ ધીરા,
અનપેક્ખિનો સબ્બદુક્ખં પહાયા''તિ.

તત્થ **મક્કટકોવ જાલન્તિ** યથા નામ મક્કટકો સુત્તજાલં કત્વા મજ્ઝે ઠાને નાભિમણ્ડલે નિપન્નો પરિયન્તે પતિતં પટઙ્ગં વા મક્ખિકં વા વેગેન ગન્ત્વા વિજ્ઝિત્વા તસ્સ રસં પિવિત્વા પુન ગન્ત્વા તસ્મિંયેવ ઠાને નિપજ્જતિ, એવમેવ યે સત્તા રાગરત્તા દોસપદુટ્ઠા મોહમૂળ્હા સયંકતં તણ્હાસોતં અનુપતન્તિ, તે તં સમતિક્કમિતું ન સક્કોન્તિ, એવં દુરતિક્કમં. **એતમ્પિ છેત્વાન વજન્તિ ધીરા**તિ પણ્ડિતા એતં બન્ધનં છેત્વા અનપેક્ખિનો નિરાલયા હુત્વા અરહત્તમગ્ગેન સબ્બદુક્ખં પહાય વજન્તિ, ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને ખેમા અરહત્તે પતિટ્ઠહિ, મહાજનસ્સાપિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસિ. સત્થા રાજાનં આહ – ''મહારાજ, ખેમાય પબ્બજિતું વા પરિનિબ્બાયિતું વા વટ્ટતી''તિ. ભન્તે, પબ્બાજેથ નં, અલં પરિનિબ્બાનેનાતિ. સા પબ્બજિત્વા અગ્ગસાવિકા અહોસીતિ.

ખેમાથેરીવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. ઉગ્ગસેનવત્થુ

મુઞ્ચ પુરેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ઉગ્ગસેનં આરબ્ભ કથેસિ.

પઞ્ચસતા કિર નટા સંવચ્છરે વા છમાસે વા પત્તે રાજગહં ગન્ત્વા રઞ્ઞો સત્તાહં સમજ્જં કત્વા બહું હિરઞ્ઞસુવણ્ણં લભન્તિ, અન્તરન્તરે ઉક્ખેપદાયાનં પરિયન્તો નત્થિ. મહાજનો મઞ્ચાતિમઞ્ચાદીસુ ઠત્વા સમજ્જં ઓલોકેસિ. અથેકા લઙ્ઘિકધીતા વંસં અભિરુય્હ તસ્સ ઉપરિ પરિવત્તિત્વા તસ્સ પરિયન્તે આકાસે ચઙ્કમમાના નચ્ચતિ ચેવ ગાયતિ ચ. તસ્મિં સમયે ઉગ્ગસેનો નામ સેટ્ઠિપુત્તો સહાયકેન સદ્ધિં મઞ્ચાતિમઞ્ચે ઠિતો તં ઓલોકેત્વા તસ્સા હત્થપાદવિક્ખેપાદીસુ ઉપ્પન્નસિનેહો ગેહં ગન્ત્વા ''તં લભન્તો જીવિસ્સામિ, અલભન્તસ્સ મે ઇધેવ મરણ''ન્તિ આહારૂપચ્છેદં કત્વા મઞ્ચકે નિપજ્જિ. માતાપિતૂહિ, ''તાત, કિં તે રુજ્જતી''તિ પુચ્છિતોપિ ''તં મે

નટધીતરં લભન્તસ્સ જીવિતં અત્થિ, અલભન્તસ્સ મે ઇધેવ મરણ''ન્તિ વત્વા, ''તાત, મા એવં કરિ, અઞ્ઞં તે અમ્હાકં કુલસ્સ ચ ભોગાનઞ્ચ અનુરૂપં કુમારિકં આનેસ્સામા''તિ વુત્તેપિ તથેવ વત્વા નિપજ્જિ. અથસ્સ પિતા બહું યાચિત્વાપિ તં સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તો તસ્સ સહાયં પક્કોસાપેત્વા કહાપણસહસ્સં દત્વા ''ઇમે કહાપણે ગહેત્વા અત્તનો ધીતરં મય્હં પુત્તસ્સ દેતૂ''તિ પહિણિ. સો ''નાહં કહાપણે ગહેત્વા દેમિ, સચે પન સો ઇમં અલભિત્વા જીવિતું ન સક્કોતિ, તેન હિ અમ્હેહિ સદ્ધિંયેવ વિચરતુ, દસ્સામિસ્સ ધીતર''ન્તિ આહ. માતાપિતરો પુત્તસ્સ તમત્થં આરોચેસું. સો ''અહં તેહિ સદ્ધિં વિચરિસ્સામી''તિ વત્વા યાચન્તાનમ્પિ તેસં કથં અનાદિયિત્વા નિક્ખમિત્વા નાટકસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. સો તસ્સ ધીતરં દત્વા તેન સદ્ધિંયેવ ગામનિગમરાજધાનીસુ સિપ્પં દસ્સેન્તો વિચરિ.

સાપિ તેન સદ્ધિં સંવાસમન્વાય નચિરસ્સેવ પુત્તં લભિત્વા કીળાપયમાના ''સકટગોપકસ્સ પુત્ત, ભણ્ડહારકસ્સ પુત્ત, કિઞ્ચિ અજાનકસ્સ પુત્તા''તિ વદતિ. સોપિ નેસં સકટપરિવત્તકં કત્વા ઠિતટ્ઠાને ગોણાનં તિણં આહરતિ, સિપ્પદસ્સનટ્ઠાને લદ્ધભણ્ડકં ઉક્ખિપિત્વા હરતિ . તદેવ કિર સન્ધાય સા ઇત્થી પુત્તં કીળાપયમાના તથા વદતિ. સો અત્તાનં આરબ્ભ તસ્સા ગાયનભાવં ઞત્વા તં પુચ્છિ – ''મં સન્ધાય કથેસી''તિ? ''આમ, તં સન્ધાયા''તિ. ''એવં સન્તે અહં પલાયિસ્સામી''તિ . સા ''કિં પન મય્હં તયા પલાયિતેન વા આગતેન વા''તિ પુનપ્પુનં તદેવ ગીતં ગાયતિ. સા કિર અત્તનો રૂપસમ્પત્તિઞ્ચેવ ધનલાભઞ્ચ નિસ્સાય તં કિસ્મિઞ્ચિ ન મઞ્ઞતિ. સો ''કિં નુ ખો નિસ્સાય ઇમિસ્સા અયં માનો''તિ ચિન્તેન્તો ''સિપ્પં નિસ્સાયા''તિ ઞત્વા ''હોતુ, સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ સસુરં ઉપસઙ્કમિત્વા તસ્સ જાનનકસિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા ગામનિગમાદીસુ સિપ્પં દસ્સેન્તો અનુપુબ્બેન રાજગહં આગન્ત્વા ''ઇતો સત્તમે દિવસે ઉગ્ગસેનો સેટ્ઠિપુત્તો નગરવાસીનં સિપ્પં દસ્સેસ્સતી''તિ આરોચાપેસિ.

નગરવાસિનો મઞ્ચાતિમઞ્ચાદયો બન્ધાપેત્વા સત્તમે દિવસે સન્નિપતિંસુ. સોપિ સટ્ઠિહત્થં વંસં અભિરુય્હ તસ્સ મત્થકે અટ્ઠાસિ. તં દિવસં સત્થા પચ્ચૂસકાલે લોકં વોલોકેન્તો તં અત્તનો ઞાણજાલસ્સ અન્તો પવિટ્ઠં દિસ્વા ''કિં નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ આવજ્જેન્તો ''સ્વે સેટ્ઠિપુત્તો સિપ્પં દસ્સેસ્સામીતિ વંસમત્થકે ઠસ્સતિ, તસ્સ દસ્સનત્થં મહાજનો સન્નિપતિસ્સતિ. તત્ર અહં ચતુપ્પદિકં ગાથં દેસેસ્સામિ, તં સુત્વા ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો ભવિસ્સતિ, ઉગ્ગસેનોપિ અરહત્તે પતિટ્ઠહિસ્સતી''તિ અઞ્ઞાસિ. સત્થા પુનદિવસે કાલં સલ્લક્ખેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો રાજગહં પિણ્ડાય પાવિસિ. ઉગ્ગસેનોપિ સત્થરિ અન્તોનગરં અપવિટ્ઠેયેવ ઉન્નાદનત્થાય મહાજનસ્સ અઙ્ગુલિસઞ્ઞં દત્વા વંસમત્થકે પતિટ્ઠાય આકાસેયેવ સત્ત વારે પરિવત્તિત્વા ઓરુય્હ વંસમત્થકે અટ્ઠાસિ. તસ્મિં ખણે સત્થા નગરં પવિસન્તો યથા તં પરિસા ન ઓલોકેતિ, એવં કત્વા અત્તાનમેવ ઓલોકાપેસિ. ઉગ્ગસેનો પરિસં ઓલોકેત્વા ''ન મં પરિસા ઓલોકેતી''તિ દોમનસ્સપ્પત્તો ''ઇદં મયા સંવચ્છરે કત્તબ્બં સિપ્પં, સત્થરિ નગરં પવિસન્તે પરિસા મં અનોલોકેત્વા સત્થારમેવ ઓલોકેતિ, મોઘં વત મે સિપ્પદસ્સનં જાત''ન્તિ ચિન્તેસિ.

સત્થા તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા મહામોગ્ગલ્લાનં આમન્તેત્વા ''ગચ્છ, મોગ્ગલ્લાન, સેટ્ઠિપુત્તં વદેહિ 'સિપ્પં કિર દસ્સેતૂ'''તિ આહ. થેરો ગન્ત્વા વંસસ્સ હેટ્ઠા ઠિતો સેટ્ઠિપુત્તં આમન્તેત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ''ઇઙ્ઘ પસ્સ નટપુત્ત, ઉગ્ગસેન મહબ્બલ;
> કરોહિ રઙ્ગં પરિસાય, હાસયસ્સુ મહાજન''ન્તિ.

સો થેરસ્સ કથં સુત્વા તુટ્ઠમાનસો હુત્વા ''સત્થા મઞ્ઞે મમ સિપ્પં પસ્સિતુકામો''તિ વંસમત્થકે ઠિતકોવ ઇમં ગાથમાહ –

‘‘ઇદ્ધં પસ્સ મહાપઞ્ઞ, મોગ્ગલ્લાન મહિદ્ધિક;
કરોમિ રઙ્ગં પરિસાય, હાસયામિ મહાજન’’ન્તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા વંસમત્થકતો વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા આકાસેવ ચુદ્દસક્ખત્તું પરિવત્તિત્વા ઓરુય્હ વંસમત્થકેવ અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા, ‘‘ઉગ્ગસેન, પણ્ડિતેન નામ અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ ખન્ધેસુ આલયં પહાય જાતિઆદીહિ મુચ્ચિતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૪૮.‘‘મુઞ્ચ પુરે મુઞ્ચ પચ્છતો,
મજ્ઝે મુઞ્ચ ભવસ્સ પારગૂ;
સબ્બત્થ વિમુત્તમાનસો,
ન પુનં જાતિજરં ઉપેહિસી’’તિ.

તત્થ **મુઞ્ચ પુરે**તિ અતીતેસુ ખન્ધેસુ આલયં નિકન્તિં અજ્ઝોસાનં પત્થનં પરિયુટ્ઠાનં ગાહં પરામાસં તણ્હં મુઞ્ચ. **પચ્છતો**તિ અનાગતેસુપિ ખન્ધેસુ આલયાદીનિ મુઞ્ચ. **મજ્ઝે**તિ પચ્ચુપ્પન્નેસુપિ તાનિ મુઞ્ચ. **ભવસ્સ પારગૂ**તિ એવં સન્તે તિવિધસ્સાપિ ભવસ્સ અભિઞ્ઞાપરિઞ્ઞાપહાનભાવનાસચ્છિકિરિયવસેન પારગૂ પારઙ્ગતો હુત્વા ખન્ધધાતુઆયતનાદિભેદે સબ્બસઙ્ખતે વિમુત્તમાનસો વિહરન્તો પુન જાતિજરામરણાનિ ન ઉપગચ્છતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સેટ્ઠિપુત્તોપિ વંસમત્થકે ઠિતકોવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા વંસતો ઓરુય્હ સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન સત્થારં વન્દિત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં સત્થા દક્ખિણહત્થં પસારેત્વા ‘‘એહિ ભિક્ખૂ’’તિ આહ. સો તાવદેવ અટ્ઠપરિક્ખારધરો સટ્ઠિવસ્સિકત્થેરો વિય અહોસિ. અથ નં ભિક્ખૂ, ‘‘આવુસો ઉગ્ગસેન, સટ્ઠિહત્થસ્સ તે વંસસ્સ મત્થકતો ઓતરન્તસ્સ ભયં નામ નાહોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘નત્થિ મે, આવુસો, ભય’’ન્તિ વુત્તે સત્થુ આરોચેસું, ‘‘ભન્તે, ઉગ્ગસેનો ‘ન ભાયામી’તિ વદતિ, અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી’’તિ. સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તેન ઉગ્ગસેનેન સદિસા છિન્નસંયોજના ભિક્ખૂ ભાયન્તિ, ન તસન્તી’’તિ વત્વા બ્રાહ્મણવગ્ગે ઇમં ગાથમાહ –

‘‘સબ્બસંયોજનં છેત્વા, યો વે ન પરિતસ્સતિ;
સઙ્ગાતિગં વિસંયુત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૯૭; સુ॰ નિ॰ ૬૨૬);

દેસનાવસાને બહૂનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. પુનેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘કિં નુ ખો, આવુસો, એવં અરહત્તૂપનિસ્સયસમ્પન્નસ્સ ભિક્ખુનો નટધીતરં નિસ્સાય નટેહિ સદ્ધિં વિચરણકારણં, કિં અરહત્તૂપનિસ્સયકારણ’’ન્તિ? સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, ઉભયમ્પેતં ઇમિના એવ કત’’ન્તિ વત્વા તમત્થં પકાસેતું અતીતં આહરિ.

અતીતે કિર કસ્સપદસબલસ્સ સુવણ્ણચેતિયે કરિયમાને બારાણસિવાસિનો કુલપુત્તા બહું ખાદનીયભોજનીયં યાનકેસુ આરોપેત્વા ‘‘હત્થકમ્મં કરિસ્સામા’’તિ ચેતિયટ્ઠાનં ગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે એકં થેરં પિણ્ડાય પવિસન્તં પસ્સિંસુ. અથેકા કુલધીતા થેરં ઓલોકેત્વા સામિકં આહ – ‘‘સામિ, અય્યો, પિણ્ડાય પવિસતિ, યાનકે ચ નો બહું ખાદનીયં ભોજનીયં, પત્તમસ્સ આહર, ભિક્ખં દસ્સામા’’તિ. સો તં પત્તં આહરિત્વા ખાદનીયભોજનીયસ્સ પૂરેત્વા થેરસ્સ હત્થે પતિટ્ઠપેત્વા ઉભોપિ પત્થનં કરિંસુ, ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિ દિટ્ઠધમ્મસ્સેવ ભાગિનો ભવેય્યામા’’તિ. સોપિ થેરો

ખીણાસવોવ, તસ્મા ઓલોકેન્તો તેસં પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં ઞત્વા સિતં અકાસિ. તં દિસ્વા સા ઇત્થી સામિકં આહ – ‘‘અમ્હાકં, અય્યો, સિતં કરોતિ, એકો નટકારકો ભવિસ્સતી’’તિ. સામિકોપિસ્સા ‘‘એવં ભવિસ્સતિ, ભદ્દે’’તિ વત્વા પક્કામિ. ઇદં તેસં પુબ્બકમ્મં. તે તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચવિત્વા સા ઇત્થી નટગેહે નિબ્બત્તિ, પુરિસો સેટ્ઠિગેહે. સો ‘‘એવં, ભદ્દે, ભવિસ્સતી’’તિ તસ્સા પટિવચનસ્સ દિન્નત્તા નટેહિ સદ્ધિં વિચરિ. ખીણાસવત્થેરસ્સ દિન્નપિણ્ડપાતં નિસ્સાય અરહત્તં પાપુણિ. સાપિ નટધીતા ‘‘યા મે સામિકસ્સ ગતિ, મય્હમ્પિ સા એવ ગતી’’તિ પબ્બજિત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠહીતિ.

ઉગ્ગસેનવત્થુ છટ્ઠં.

૭. ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતવત્થુ

વિતક્કમથિતસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર દહરભિક્ખુ સલાકગ્ગે અત્તનો પત્તસલાકં ગહેત્વા સલાકયાગું આદાય આસનસાલં ગન્ત્વા પિવિ. તત્થ ઉદકં અલભિત્વા ઉદકત્થાય એકં ઘરં અગમાસિ. તત્થ તં એકા કુમારિકા દિસ્વાવ ઉપ્પન્નસિનેહા, ‘‘ભન્તે, પુન પાનીયેન અત્થે સતિ ઇધેવ આગચ્છેય્યાથા’’તિ આહ. સો તતો પટ્ઠાય યદા પાનીયં ન લભતિ, તદા તત્થેવ ગચ્છતિ. સાપિસ્સ પત્તં ગહેત્વા પાનીયં દેતિ. એવં ગચ્છન્તે કાલે યાગુમ્પિ દત્વા પુનેકદિવસં તત્થેવ નિસીદાપેત્વા ભત્તં અદાસિ. સન્તિકે ચસ્સ નિસીદિત્વા , ‘‘ભન્તે, ઇમસ્મિં ગેહે ન કિઞ્ચિ નત્થિ નામ, કેવલં મયં વિચરણકમનુસ્સમેવ ન લભામા’’તિ કથં સમુટ્ઠાપેસિ. સો કથિપાહેનેવ તસ્સા કથં સુત્વા ઉક્કણ્ઠિ. અથ નં એકદિવસં આગન્તુકા ભિક્ખૂ દિસ્વા ‘‘કસ્મા ત્વં, આવુસો, કિસો ઉપ્પણ્ડુપણ્ડુકજાતોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઉક્કણ્ઠિતોમ્હિ, આવુસો’’તિ વુત્તે આચરિયુપજ્ઝાયાનં સન્તિકં નયિંસુ. તેપિ નં સત્થુ સન્તિકં નેત્વા તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, ભિક્ખુ, ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સચ્ચ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘કસ્મા ત્વં માદિસસ્સ આરદ્ધવીરિયસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા ‘સોતાપન્નો’તિ વા ‘સકદાગામી’તિ વા અત્તાનં અવદાપેત્વા ‘ઉક્કણ્ઠિતો’તિ વદાપેસિ, ભારિયં તે કમ્મં કત’’ન્તિ વત્વા ‘‘કિં કારણા ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘ભન્તે, એકા મં ઇત્થી એવમાહા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખુ, અનચ્છરિયં એતં તસ્સા કિરિયં. સા હિ પુબ્બે સકલજમ્બુદીપે અગ્ગધનુગ્ગહપણ્ડિતં પહાય તંમુહુત્તદિટ્ઠકે એકસ્મિં સિનેહં ઉપ્પાદેત્વા તં જીવિતક્ખયં પાપેસી’’તિ વત્વા તસ્સત્થસ્સ પકાસનત્થં ભિક્ખૂહિ યાચિતો –

અતીતે ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતકાલે તક્કસિલાયં દિસાપામોક્ખસ્સ આચરિયસ્સ સન્તિકે સિપ્પં ઉગ્ગહેત્વા તેન તુટ્ઠેન દિન્નં ધીતરં આદાય બારાણસિં ગચ્છન્તસ્સ એકસ્મિં અટવિમુખે એકૂનપઞ્ઞાસાય કણ્ડેહિ એકૂનપઞ્ઞાસચોરે મારેત્વા કણ્ડેસુ ખીણેસુ ચોરજેટ્ઠકં ગહેત્વા ભૂમિયં પાતેત્વા, ‘‘ભદ્દે, અસિં આહરા’’તિ વુત્તે તાય તઙ્ખણં દિટ્ઠચોરે સિનેહં કત્વા ચોરસ્સ હત્થે અસિથરું ઠપેત્વા ચોરેન ધનુગ્ગહપણ્ડિતસ્સ મારિતભાવં આવિકત્વા ચોરેન ચ તં આદાય ગચ્છન્તેન ‘‘મમ્પિ એસા અઞ્ઞં દિસ્વા અત્તનો સામિકં વિય મારાપેસ્સતિ , કિં મે ઇમાયા’’તિ એકં નદિં દિસ્વા ઓરિમતીરે તં ઠપેત્વા તસ્સા ભણ્ડકં આદાય ‘‘ત્વં ઇધેવ હોહિ, યાવાહં ભણ્ડિકં ઉત્તારેમી’’તિ તત્થેવ તં પહાય ગમનભાવઞ્ચ આવિકત્વા –

> ‘‘સબ્બં ભણ્ડં સમાદાય, પારં તિણ્ણોસિ બ્રાહ્મણ;
> પચ્ચાગચ્છ લહું ખિપ્પં, મમ્પિ તારેહિ દાનિતો.

“અસન્થુતં મં ચિરસન્થુતેન,
નિમીનિ ભોતી અદ્ધુવં ધુવેન;
મયાપિ ભોતી નિમિનેય્ય અઞ્ઞં,
ઇતો અહં દૂરતરં ગમિસ્સં.

“કાયં એળગલાગુમ્બે, કરોતિ અહુહાસિયં;
નયીધ નચ્ચં વા ગીતં વા, તાળં વા સુસમાહિતં;
અનમ્હિકાલે સુસોણિ, કિં નુ જગ્ઘસિ સોભને.

“સિઙ્ગાલ બાલ દુમ્મેધ, અપ્પપઞ્ઞોસિ જમ્બુક;
જીનો મચ્છઞ્ચ પેસિઞ્ચ, કપણો વિય ઝાયસિ.

“સુદસ્સં વજ્જમઞ્ઞેસં, અત્તનો પન દુદ્દસં;
જીના પતિઞ્ચ જારઞ્ચ, મઞ્ઞે ત્વઞ્ઞેવ ઝાયસિ.

“એવમેતં મિગરાજ, યથા ભાસસિ જમ્બુક;
સા નૂનાહં ઇતો ગન્ત્વા, ભત્તુ હેસ્સં વસાનુગા.

“યો હરે મત્તિકં થાલં, કંસથાલમ્પિ સો હરે;
કતઞ્ચેવ તયા પાપં, પુનપેવં કરિસ્સસી”તિ. (જા॰ ૧.૫.૧૨૮-૧૩૪) –

ઇમં પઞ્ચકનિપાતે ચૂળધનુગ્ગહજાતકં વિત્થારેત્વા “તદા ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતો ત્વં અહોસિ, સા ઇત્થી એતરહિ અયં કુમારિકા, સિઙ્ગાલરૂપેન આગન્ત્વા તસ્સા નિગ્ગહકારકો સક્કો દેવરાજા અહમેવા”તિ વત્વા “એવં સા ઇત્થી તંમુહુત્તદિટ્ઠકે એકસ્મિં સિનેહેન સકલજમ્બુદીપે અગ્ગપણ્ડિતં જીવિતા વોરોપેસિ, તં ઇત્થિં આરબ્ભ ઉપ્પન્નં તવ તણ્હં છિન્દિત્વા વિહરાહિ ભિક્ખૂ”તિ તં ઓવદિત્વા ઉત્તરિમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા દ્વે ગાથા અભાસિ –

૩૪૯.“વિતક્કમથિતસ્સ જન્તુનો,
તિબ્બરાગસ્સ સુભાનુપસ્સિનો;
ભિય્યો તણ્હા પવડ્ઢતિ,
એસ ખો દળ્હં કરોતિ બન્ધનં.

૩૫૦.“વિતક્કૂપસમે ચ યો રતો,
અસુભં ભાવયતે સદા સતો;
એસ ખો બ્યન્તિ કાહિતિ,
એસ છેચ્છતિ મારબન્ધન”ન્તિ.

તત્થ **વિતક્કમથિતસ્સા**તિ કામવિતક્કાદીહિ વિતક્કેહિ નિમ્મથિતસ્સ. **તિબ્બરાગસ્સા**તિ બહલરાગસ્સ. **સુભાનુપસ્સિનો**તિ ઇટ્ઠારમ્મણે સુભનિમિત્તગાહાદિવસેન વિસ્સટ્ઠમાનસતાય સુભન્તિ અનુપસ્સન્તસ્સ. **તણ્હા**તિ એવરૂપસ્સ ઝાનાદીસુ એકમ્પિ ન વડ્ઢતિ, અથ ખો છદ્વારિકા તણ્હાયેવ ભિય્યો વડ્ઢતિ. **એસ ખો**તિ એસો પુગ્ગલો

તણ્હાબન્ધનં દળ્હં સુથિરં કરોતિ. **વિતક્કૂપસમે**તિ મિચ્છાવિતક્કાદીનં વૂપસમસઙ્ખાતે દસસુ અસુભેસુ પઠમજ્ઝાને. **સદા સતો**તિ યો એત્થ અભિરતો હુત્વા નિચ્ચં ઉપટ્ઠિતસતિતાય સતો તં અસુભજ્ઝાનં ભાવેતિ. **બ્યન્તિ કાહિતી**તિ એસ ભિક્ખુ તીસુ ભવેસુ ઉપ્પજ્જનકં તણ્હં વિગતન્તં કરિસ્સતિ. **મારબન્ધન**ન્તિ એસો તેભૂમકવટ્ટસઙ્ખાતં મારબન્ધનમ્પિ છિન્દિસ્સતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ચૂળધનુગ્ગહપણ્ડિતવત્થુ સત્તમં.

૮. મારવત્થુ

નિટ્ઠઙ્ગતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મારં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ વિકાલે સમ્બહુલા થેરા જેતવનવિહારં પવિસિત્વા રાહુલત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા તં ઉટ્ઠાપેસું. સો અઞ્ઞત્થ વસનટ્ઠાનં અપસ્સન્તો તથાગતસ્સ ગન્ધકુટિયા પમુખે નિપજ્જિ. તદા સો આયસ્મા અરહત્તં પત્તો અવસ્સિકોવ હોતિ. મારો વસવત્તિભવને ઠિતોયેવ તં આયસ્મન્તં ગન્ધકુટિપમુખે નિપન્નં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''સમણસ્સ ગોતમસ્સ રુજનકઅઙ્ગુલી બહિ નિપન્નો, સયં અન્તોગન્ધકુટિયં નિપન્નો, અઙ્ગુલિયા પીળિયમાનાય સયમ્પિ પીળિતો ભવિસ્સતી''તિ. સો મહન્તં હત્થિરાજવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વા આગમ્મ સોણ્ડાય થેરસ્સ મત્થકં પરિક્ખિપિત્વા મહન્તેન સદ્દેન કોઞ્ચનાદં રવિ. સત્થા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ તસ્સ મારભાવં ઞત્વા, ''માર, તાદિસાનં સતસહસ્સેનાપિ મમ પુત્તસ્સ ભયં ઉપ્પાદેતું ન સક્કા. પુત્તો હિ મે અસન્તાસી વીતતણ્હો મહાવીરિયો મહાપઞ્ઞો''તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૫૧.''નિટ્ઠઙ્ગતો અસન્તાસી, વીતતણ્હો અનઙ્ગણો;
અચ્છિન્દિ ભવસલ્લાનિ, અન્તિમોયં સમુસ્સયો.

૩૫૨.''વીતતણ્હો અનાદાનો, નિરુત્તિપદકોવિદો;
અક્ખરાનં સન્નિપાતં, જઞ્ઞા પુબ્બાપરાનિ ચ;
સ વે અન્તિમસારીરો,
મહાપઞ્ઞો મહાપુરિસોતિ વુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **નિટ્ઠઙ્ગતો**તિ ઇમસ્મિં સાસને પબ્બજિતાનં અરહત્તં નિટ્ઠં નામ, તં ગતો પત્તોતિ અત્થો. **અસન્તાસી**તિ અબ્ભન્તરે રાગસન્તાસાદીનં અભાવેન અસન્તસનકો. **અચ્છિન્દિ ભવસલ્લાની**તિ સબ્બાનિપિ ભવગામીનિ સલ્લાનિ અચ્છિન્દિ. **સમુસ્સયો**તિ અયં એતસ્સ અન્તિમો દેહો.

અનાદાનોતિ ખન્ધાદીસુ નિગ્ગહણો. **નિરુત્તિપદકોવિદો**તિ નિરુત્તિયઞ્ચ સેસપદેસુ ચાતિ ચતૂસુપિ પટિસમ્ભિદાસુ છેકોતિ અત્થો. **અક્ખરાનં સન્નિપાતં, જઞ્ઞા પુબ્બાપરાનિ ચા**તિ અક્ખરાનં સન્નિપાતસઙ્ખાતં અક્ખરપિણ્ડઞ્ચ જાનાતિ, પુબ્બક્ખરેન અપરક્ખરં, અપરક્ખરેન પુબ્બક્ખરઞ્ચ જાનાતિ. પુબ્બક્ખરેન અપરક્ખરં જાનાતિ નામ – આદિમ્હિ પઞ્ઞાયમાને મજ્ઝપરિયોસાનેસુ અપઞ્ઞાયમાનેસુપિ ''ઇમેસં અક્ખરાનં ઇદં મજ્ઝં, ઇદં પરિયોસાન''ન્તિ જાનાતિ. અપરક્ખરેન પુબ્બક્ખરં જાનાતિ નામ – અન્તે પઞ્ઞાયમાને આદિમજ્ઝેસુ

અપઞ્ઞાયમાનેસુ ''ઇમેસં અક્ખરાનં ઇદં મજ્ઝં, અયં આદી''તિ જાનાતિ. મજ્ઝે પઞ્ઞાયમાનેપિ ''ઇમેસં અક્ખરાનં અયં આદિ, અયં અન્તો''તિ જાનાતિ. એવં મહાપઞ્ઞો. **સ વે અન્તિમસારીરો**તિ એસ કોટિયં ઠિતસરીરો, મહન્તાનં અત્થધમ્મનિરુત્તિપટિભાનાનં સીલક્ખન્ધાદીનઞ્ચ પરિગ્ગાહિકાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતત્તા મહાપઞ્ઞો, ''વિમુત્તચિત્તત્તા ખ્વાહં, સારિપુત્ત, મહાપુરિસોતિ વદામી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૭) વચનતો વિમુત્તચિત્તતાય ચ મહાપુરિસોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. મારોપિ પાપિમા ''જાનાતિ મં સમણો ગોતમો''તિ તત્થેવન્તરધાયીતિ.

મારવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. ઉપકાજીવકવત્થુ

સબ્બાભિભૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા અન્તરામગ્ગે ઉપકં આજીવકં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સત્થા પત્તસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણો બોધિમણ્ડે સત્તસત્તાહં વીતિનામેત્વા અત્તનો પત્તચીવરમાદાય ધમ્મચક્કપવત્તનત્થં બારાણસિં સન્ધાય અટ્ઠારસયોજનમગ્ગં પટિપન્નો અન્તરામગ્ગે ઉપકં આજીવકં અદ્દસ. સોપિ સત્થારં દિસ્વા ''વિપ્પસન્નાનિ ખો તે, આવુસો, ઇન્દ્રિયાનિ, પરિસુદ્ધો છવિવણ્ણો પરિયોદાતો, કંસિ ત્વં, આવુસો, ઉદ્દિસ્સ પબ્બજિતો, કો વા તે સત્થા, કસ્સ વા ત્વં ધમ્મં રોચેસી''તિ પુચ્છિ. અથસ્સ સત્થા ''મય્હં ઉપજ્ઝાયો વા આચરિયો વા નત્થી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૫૩.''સબ્બાભિભૂ સબ્બવિદૂહમસ્મિ,
સબ્બેસુ ધમ્મેસુ અનૂપલિત્તો;
સબ્બઞ્જહો તણ્હક્ખયે વિમુત્તો,
સયં અભિઞ્ઞાય કમુદ્દિસેય્ય''ન્તિ.

તત્થ **સબ્બાભિભૂ**તિ સબ્બેસં તેભૂમકધમ્માનં અભિભવનતો સબ્બાભિભૂ. **સબ્બવિદૂ**તિ વિદિતસબ્બચતુભૂમકધમ્મો. **સબ્બેસુ ધમ્મેસૂ**તિ સબ્બેસુપિ તેભૂમકધમ્મેસુ તણ્હાદિટ્ઠીહિ અનૂપલિત્તો. **સબ્બઞ્જહો**તિ સબ્બે તેભૂમકધમ્મે જહિત્વા ઠિતો. **તણ્હક્ખયે વિમુત્તો**તિ તણ્હક્ખયન્તે ઉપ્પાદિતે તણ્હક્ખયસઙ્ખાતે અરહત્તે અસેખાય વિમુત્તિયા વિમુત્તો. **સયં અભિઞ્ઞાયા**તિ અભિઞ્ઞેય્યાદિભેદે ધમ્મે સયમેવ જાનિત્વા. **કમુદ્દિસેય્યન્તિ** ''અયં મે ઉપજ્ઝાયો વા આચરિયો વા''તિ કં નામ ઉદ્દિસેય્યન્તિ.

દેસનાવસાને ઉપકો આજીવકો તથાગતસ્સ વચનં નેવાભિનન્દિ, ન પટિક્કોસિ. સીસં પન ચાલેત્વા જિવ્હં નિલ્લાળેત્વા એકપદિકમગ્ગં ગહેત્વા અઞ્ઞતરં લુદ્દકનિવાસનટ્ઠાનં અગમાસીતિ.

ઉપકાજીવકવત્થુ નવમં.

૧૦. સક્કપઞ્હવત્થુ

સબ્બદાનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સક્કં દેવરાજાનં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે તાવતિંસદેવલોકે દેવતા સન્નિપતિત્વા ચત્તારો પઞ્હે સમુટ્ઠાપેસું ''કતરં દાનં નુ ખો દાનેસુ, કતરો રસો રસેસુ, કતરા રતિ રતીસુ જેટ્ઠકા, તણ્હક્ખયોવ કસ્મા જેટ્ઠકોતિ વુચ્ચતી''તિ? તે પઞ્હે એકા દેવતાપિ વિનિચ્છિતું નાસક્ખિ. એકો પન દેવો એકં દેવં, સોપિ અપરન્તિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં પુચ્છન્તા દસસુ ચક્કવાળસહસ્સેસુ દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ વિચરિંસુ. એત્તકેનાપિ કાલેન પઞ્હાનં અત્થં અદિસ્વા દસસહસ્સચક્કવાળદેવતા સન્નિપતિત્વા ચતુન્નં મહારાજાનં સન્તિકં ગન્ત્વા ''કિં, તાતા, મહાદેવતાસન્નિપાતો''તિ વુત્તે ''ચત્તારો પઞ્હે સમુટ્ઠાપેત્વા વિનિચ્છિતું અસક્કોન્તા તુમ્હાકં સન્તિકં આગતમ્હા''તિ. ''કિં પઞ્હં નામેતં, તાતા''તિ. ''દાનરસરતીસુ કતમા દાનરસરતી નુ ખો સેટ્ઠા, તણ્હક્ખયોવ કસ્મા સેટ્ઠો''તિ ઇમે પઞ્હે વિનિચ્છિતું અસક્કોન્તા આગતમ્હાતિ. તાતા, મયમ્પિ ઇમેસં અત્થે ન જાનામ, અમ્હાકં પન રાજા જનસહસ્સેન ચિન્તિતે અત્થે ચિન્તેત્વા તઙ્ખણેનેવ જાનાતિ, સો અમ્હેહિ પઞ્ઞાય ચ પુઞ્ઞેન ચ વિસિટ્ઠો, એથ, તસ્સ સન્તિકં ગચ્છામાતિ તમેવ દેવગણં આદાય સક્કસ્સ દેવરઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા તેનાપિ ''કિં, તાતા, મહન્તો દેવસન્નિપાતો''તિ વુત્તે તમત્થં આરોચેસું. ''તાતા, ઇમેસં પઞ્હાનં અત્થં અઞ્ઞોપિ જાનિતું ન સક્કોતિ, બુદ્ધવિસયા હેતે. સત્થા પનેતરહિ કહં વિહરતી''તિ પુચ્છિત્વા ''જેતવને''તિ સુત્વા ''એથ, તસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામા''તિ દેવગણેન સદ્ધિં રત્તિભાગે સકલં જેતવનં ઓભાસેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં ઠિતો ''કિં, મહારાજ, મહતા દેવસઙ્ઘેન આગતોસી''તિ વુત્તે, ''ભન્તે, દેવગણેન ઇમે નામ પઞ્હા સમુટ્ઠાપિતા, અઞ્ઞો ઇમેસં અત્થં જાનિતું સમત્થો નામ નત્થિ, ઇમેસં નો અત્થં પકાસેથા''તિ આહ.

સત્થા ''સાધુ મહારાજ, મયા હિ પારમિયો પૂરેત્વા મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજિત્વા તુમ્હાદિસાનં કઙ્ખચ્છેદનત્થમેવ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિદ્ધં, તયા પુચ્છિતપઞ્હેસુ હિ સબ્બદાનાનં ધમ્મદાનં સેટ્ઠં, સબ્બરસાનં ધમ્મરસો સેટ્ઠો, સબ્બરતીનં ધમ્મરતિ સેટ્ઠા, તણ્હક્ખયો પન અરહત્તં સમ્પાપકત્તા સેટ્ઠોયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૫૪.''સબ્બદાનં ધમ્મદાનં જિનાતિ,
સબ્બરસં ધમ્મરસો જિનાતિ;
સબ્બરતિં ધમ્મરતિ જિનાતિ,
તણ્હક્ખયો સબ્બદુક્ખં જિનાતી''તિ.

તત્થ **સબ્બદાનં ધમ્મદાન**ન્તિ સચેપિ હિ ચક્કવાળગબ્ભે યાવ બ્રહ્મલોકા નિરન્તરં કત્વા સન્નિસિન્નાનં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધખીણાસવાનં કદલિગબ્ભસદિસાનિ ચીવરાનિ દદેય્ય, તસ્મિં સમાગમે ચતુપ્પદિકાય ગાથાય કતાનુમોદનાવ સેટ્ઠા. તઞ્હિ દાનં તસ્સા ગાથાય સોળસિં કલં નાગ્ઘતિ. એવં ધમ્મસ્સ દેસનાપિ વાચનમ્પિ સવનમ્પિ મહન્તં. યેન ચ પુગ્ગલેન બહૂનં તં ધમ્મસ્સવનં કારિતં, તસ્સેવ આનિસંસો મહા. તથારૂપાય એવ પરિસાય પણીતપિણ્ડપાતસ્સ પત્તે પૂરેત્વા દિન્નદાનતોપિ સપ્પિતેલાદીનં પત્તે પૂરેત્વા દિન્નભેસજ્જદાનતોપિ મહાવિહારસદિસાનં વિહારાનઞ્ચ લોહપાસાદસદિસાનઞ્ચ પાસાદાનં અનેકાનિ સતસહસ્સાનિ કારેત્વા દિન્નસેનાસનદાનતોપિ અનાથપિણ્ડિકાદીહિ વિહારે આરબ્ભ કતપરિચ્ચાગતોપિ અન્તમસો ચતુપ્પદિકાય ગાથાય અનુમોદનાવસેનાપિ પવત્તિતં ધમ્મદાનમેવ વરં સેટ્ઠં. કિં કારણા? એવરૂપાનિ હિ પુઞ્ઞાનિ કરોન્તા ધમ્મં સુત્વાવ કરોન્તિ, નો અસુત્વા. સચે હિ ઇમે સત્તા ધમ્મં ન સુણેય્યું, ઉળુઙ્કમત્તં યાગુમ્પિ કટચ્છુમત્તં ભત્તમ્પિ ન દદેય્યું.

ઇમિના કારણેન સબ્બદાનેહિ ધમ્મદાનમેવ સેટ્ઠં. અપિચ ઠપેત્વા બુદ્ધે ચ પચ્ચેકબુદ્ધે ચ સકલકપ્પં દેવે વસ્સન્તે ઉદકબિન્દૂનિ ગણેતું સમત્થાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતા સારિપુત્તાદયોપિ અત્તનો ધમ્મતાય સોતાપત્તિફલાદીનિ અધિગન્તું નાસક્ખિંસુ, અસ્સજિત્થેરાદીહિ કથિતધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિફલં સચ્છિકરિંસુ, સત્થુ ધમ્મદેસનાય સાવકપારમીઞાણં સચ્છિકરિંસુ. ઇમિનાપિ કારણેન, મહારાજ, ધમ્મદાનમેવ સેટ્ઠં. તેન વુત્તં – ''**સબ્બદાનં ધમ્મદાનં જિનાતી**''તિ.

સબ્બે પન ગન્ધરસાદયોપિ રસા ઉક્કંસતો દેવતાનં સુધાભોજનરસોપિ સંસારવટ્ટે પાતેત્વા દુક્ખાનુભવનસ્સેવ પચ્ચયો. યો પનેસ સત્તતિંસબોધિપક્ખિયધમ્મસઙ્ખાતો ચ નવલોકુત્તરધમ્મસઙ્ખાતો ચ ધમ્મરસો, અયમેવ સબ્બરસાનં સેટ્ઠો. તેન વુત્તં – ''**સબ્બરસં ધમ્મરસો જિનાતી**''તિ . યાપેસા પુત્તરતિધીતુરતિધનરતિઇત્થિરતિનચ્ચગીતવાદિતાદિરતિપભેદા ચ અનેકપ્પભેદા રતી, સાપિ સંસારવટ્ટે પાતેત્વા દુક્ખાનુભવનસ્સેવ પચ્ચયો. યા પનેસા ધમ્મં કથેન્તસ્સ વા સુણન્તસ્સ વા વાચેન્તસ્સ વા અન્તો ઉપ્પજ્જમાના પીતિ ઉદગ્ગભાવં જનેતિ, અસ્સૂનિ પવત્તેતિ, લોમહંસં જનેતિ, સાયં સંસારવટ્ટસ્સ અન્તં કત્વા અરહત્તપરિયોસાના હોતિ. તસ્મા સબ્બરતીનં એવરૂપા ધમ્મરતિયેવ સેટ્ઠા. તેન વુત્તં – ''**સબ્બરતિં ધમ્મરતિ જિનાતી**''તિ તણ્હક્ખયો પન તણ્હાય ખયન્તે ઉપ્પન્નં અરહત્તં સકલસ્સપિ વટ્ટદુક્ખસ્સ અભિભવનતો સબ્બસેટ્ઠમેવ. તેન વુત્તં – ''**તણ્હક્ખયો સબ્બદુક્ખં જિનાતી**''તિ.

એવં સત્થરિ ઇમિસ્સા ગાથાય અત્થં કથેન્તેયેવ ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. સક્કોપિ સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એવમાહ – ''ભન્તે, એવંજેટ્ઠકે નામ ધમ્મદાને કિમત્થં અમ્હાકં પત્તિં ન દાપેથ, ઇતો પટ્ઠાય નો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ કથેત્વા પત્તિં દાપેથ, ભન્તે''તિ. સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા, ''ભિક્ખવે, અજ્જાદિં કત્વા મહાધમ્મસ્સવનં વા પાકતિકધમ્મસ્સવનં વા ઉપનિસિન્નકથં વા અન્તમસો અનુમોદનમ્પિ કથેત્વા સબ્બસત્તાનં પત્તિં દદેય્યાથા''તિ આહ.

સક્કપઞ્હવત્થુ દસમં.

૧૧. અપુત્તકસેટ્ઠિવત્થુ

હનન્તિ ભોગાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અપુત્તકસેટ્ઠિં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિર કાલકિરિયં સુત્વા રાજા પસેનદિ કોસલો ''અપુત્તકં સાપતેય્યં કસ્સ પાપુણાતી''તિ પુચ્છિત્વા ''રઞ્ઞો''તિ સુત્વા સત્તહિ દિવસેહિ તસ્સ ગેહતો ધનં રાજકુલં અભિહરાપેત્વા સત્થુ સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા ''હન્દ કુતો નુ ત્વં, મહારાજ, આગચ્છસિ દિવાદિવસ્સા''તિ વુત્તે ''ઇધ, ભન્તે, સાવત્થિયં સેટ્ઠિ, ગહપતિ, કાલકતો, તમહં અપુત્તકં સાપતેય્યં રાજન્તેપુરં અભિહરિત્વા આગચ્છામી''તિ આહ. સબ્બં સુત્તે (સં॰ નિ॰ ૧.૧૩૦) આગતનયેનેવ વેદિતબ્બં.

સો કિર સુવણ્ણપાતિયા નાનગ્ગરસભોજને ઉપનીતે ''એવરૂપં નામ મનુસ્સા ભુઞ્જન્તિ, કિં તુમ્હે મયા સદ્ધિં ઇમસ્મિં ગેહે કેળિં કરોથા''તિ ભોજને ઉપટ્ઠિતે લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પહરિત્વા પલાપેત્વા ''ઇદં મનુસ્સાનં ભોજન''ન્તિ કણાજકં ભુઞ્જતિ બિળઙ્ગદુતિયં. વત્થયાનછત્તેસુપિ મનાપેસુ ઉપટ્ઠાપિતેસુ તે મનુસ્સે લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ પહરન્તો

પલાપેત્વા સાણાનિ ધારેતિ, જજ્જરરથકેન યાતિ પણ્ણછત્તકેન ધારિયમાનેનાતિ એવં રઞ્ઞા આરોચિતે સત્થા તસ્સ પુબ્બકમ્મં કથેસિ.

ભૂતપુબ્બં સો, મહારાજ, સેટ્ઠિ, ગહપતિ, તગરસિખિં નામ પચ્ચેકબુદ્ધં પિણ્ડપાતેન પટિપાદેસિ. ''દેથ સમણસ્સ પિણ્ડ''ન્તિ વત્વા સો ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ. તસ્મિં કિર અસ્સદ્ધે બાલે એવં વત્વા પક્કન્તે તસ્સ ભરિયા સદ્ધા પસન્ના ''ચિરસ્સં વત મે ઇમસ્સ મુખતો 'દેહી'તિ વચનં સુતં, અજ્જ મમ મનોરથં પૂરેન્તી પિણ્ડપાતં દસ્સામી''તિ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તં ગહેત્વા પણીતભોજનસ્સ પૂરેત્વા અદાસિ. સોપિ નિવત્તમાનો તં દિસ્વા ''કિં, સમણ, કિઞ્ચિ તે લદ્ધ''ન્તિ પત્તં ગહેત્વા પણીતપિણ્ડપાતં દિસ્વા વિપ્પટિસારી હુત્વા એવં ચિન્તેસિ – ''વરમેતં પિણ્ડપાતં દાસા વા કમ્મકરા વા ભુઞ્જેય્યું. તે હિ ઇમં ભુઞ્જિત્વા મય્હં કમ્મં કરિસ્સન્તિ, અયં પન ગન્ત્વા ભુઞ્જિત્વા નિદ્દાયિસ્સતિ, નટ્ઠો મે સો પિણ્ડપાતો''તિ. સો ભાતુ ચ પન એકપુત્તકં સાપતેય્યસ્સ કારણા જીવિતા વોરોપેસિ. સો કિરસ્સ અઙ્ગુલિં ગહેત્વા વિચરન્તો ''ઇદં મય્હં પિતુસન્તકં યાનકં, અયં તસ્સ ગોણો''તિઆદીનિ આહ. અથ નં સો સેટ્ઠિ ''ઇદાનિ તાવેસ એવં વદેતિ, ઇમસ્સ પન વુદ્ધિપ્પત્તકાલે ઇમસ્મિં ગેહે ભોગે કો રક્ખિસ્સતી''તિ તં અરઞ્ઞં નેત્વા એકસ્મિં ગચ્છમૂલે ગીવાય ગહેત્વા મૂલકન્દં વિય ગીવં ફાલેત્વા મારેત્વા તત્થેવ છડ્ડેસિ. ઇદમસ્સ પુબ્બકમ્મં. તેન વુત્તં –

> ''યં ખો સો, મહારાજ, સેટ્ઠિ, ગહપતિ, તગરસિખિં પચ્ચેકબુદ્ધં પિણ્ડપાતેન પટિપાદેસિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકેન સત્તક્ખત્તું સુગતિં સગ્ગં લોકં ઉપપજ્જિ, તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેન ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયા સત્તક્ખત્તું સેટ્ઠિત્તં કારેસિ. યં ખો સો, મહારાજ, સેટ્ઠિ, ગહપતિ, દત્વા પચ્છા વિપ્પટિસારી અહોસિ 'વરમેતં પિણ્ડપાતં દાસા વા કમ્મકરા વા ભુઞ્જેય્યુ'ન્તિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકેન નાસ્સુળારાય ભત્તભોગાય ચિત્તં નમતિ, નાસ્સુળારાય વત્થભોગાય, નાસ્સુળારાય યાનભોગાય, નાસ્સુળારાનં પઞ્ચન્નં કામગુણાનં ભોગાય ચિત્તં નમતિ. યં ખો સો, મહારાજ, સેટ્ઠિ, ગહપતિ, ભાતુ ચ પન એકપુત્તં સાપતેય્યસ્સ કારણા જીવિતા વોરોપેસિ, તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકેન બહૂનિ વસ્સસતાનિ બહૂનિ વસ્સસહસ્સાનિ બહૂનિ વસ્સસતસહસ્સાનિ નિરયે પચ્ચિત્થ, તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેન ઇદં સત્તમં અપુત્તકં સાપતેય્યં રાજકોસં પવેસેતિ. તસ્સ ખો પન, મહારાજ, સેટ્ઠિસ્સ ગહપતિસ્સ પુરાણઞ્ચ પુઞ્ઞં પરિક્ખીણં, નવઞ્ચ પુઞ્ઞં અનુપચિતં. અજ્જ પન, મહારાજ, સેટ્ઠિ, ગહપતિ, મહારોરુવે નિરયે પચ્ચતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૩૧).

રાજા સત્થુ વચનં સુત્વા ''અહો, ભન્તે, ભારિયં કમ્મં, એત્તકે નામ ભોગે વિજ્જમાને નેવ અત્તના પરિભુઞ્જિ, ન તુમ્હાદિસે બુદ્ધે ધુરવિહારે વિહરન્તે પુઞ્ઞકમ્મં અકાસી''તિ આહ . સત્થા ''એવમેતં, મહારાજ, દુમ્મેધપુગ્ગલા નામ ભોગે લભિત્વા નિબ્બાનં ન ગવેસન્તિ, ભોગે નિસ્સાય ઉપ્પન્નતણ્હા પનેતે દીઘરત્તં હનતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૫૫.''હનન્તિ ભોગા દુમ્મેધં, નો ચ પારગવેસિનો;
ભોગતણ્હાય દુમ્મેધો, હન્તિ અઞ્ઞેવ અત્તન''ન્તિ.

તત્થ **નો ચ પારગવેસિનો**તિ યે પન નિબ્બાનપારગવેસિનો પુગ્ગલા, ન તે ભોગા હનન્તિ. **અઞ્ઞેવ અત્તન**ન્તિ ભોગે નિસ્સાય ઉપ્પન્નાય તણ્હાય દુપ્પઞ્ઞો પુગ્ગલો પરે વિય અત્તાનમેવ હનતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અપુત્તકસેટ્ઠિવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. અઙ્કુરવત્થુ

તિણદોસાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પણ્ડુકમ્બલસિલાયં વિહરન્તો અઙ્કુરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ''યે ઝાનપ્પસુતા ધીરા''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૮૧) ગાથાય વિત્થારિતમેવ. વુત્તઞ્હેતં તત્થ ઇન્દકં આરબ્ભ. સો કિર અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ અન્તોગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠસ્સ અત્તનો આભતં કટચ્છુમત્તકં ભિક્ખં દાપેસિ. તદસ્સ પુઞ્ઞં અઙ્કુરેન દસવસ્સસહસ્સાનિ દ્વાદસયોજનિકં ઉદ્ધનપન્તિં કત્વા દિન્નદાનતો મહપ્ફલતરં જાતં. તસ્મા એવમાહ. એવં વુત્તે સત્થા, ''અઙ્કુર, દાનં નામ વિચેય્ય દાતું વટ્ટતિ, એવં તં સુખેત્તે સુવુત્તબીજં વિય મહપ્ફલં હોતિ. ત્વં પન તથા નાકાસિ, તેન તે દાનં ન મહપ્ફલં જાત''ન્તિ ઇમમત્થં વિભાવેન્તો –

''વિચેય્ય દાનં દાતબ્બં, યત્થ દિન્નં મહપ્ફલં;
વિચેય્ય દાનં સુગતપ્પસત્થં,
યે દક્ખિણેય્યા ઇધ જીવલોકે;
એતેસુ દિન્નાનિ મહપ્ફલાનિ,
બીજાનિ વુત્તાનિ યથાસુખેત્તે''તિ. (પે॰ વ॰ ૩૨૯) –

વત્વા ઉત્તરિમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૫૬.''તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, રાગદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતરાગેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલં.

૩૫૭.''તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, દોસદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતદોસેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલં.

૩૫૮.''તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, મોહદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતમોહેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલં.

૩૫૯.''તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, ઇચ્છાદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વિગતિચ્છેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલ''ન્તિ.

તત્થ **તિણદોસાની**તિ સામાકાદીનિ તિણાનિ ઉટ્ઠહન્તાનિ પુબ્બણ્ણાપરણ્ણાનિ ખેત્તાનિ દૂસેન્તિ, તેન તાનિ ન બહુફલાનિ હોન્તિ. એવં સત્તાનમ્પિ અન્તો રાગો ઉપ્પજ્જન્તો સત્તે દૂસેતિ, તેન તેસુ દિન્નં મહપ્ફલં ન હોતિ . ખીણાસવેસુ દિન્નં પન મહપ્ફલં હોતિ. તેન વુત્તં –

''તિણદોસાનિ ખેત્તાનિ, રાગદોસા અયં પજા;
તસ્મા હિ વીતરાગેસુ, દિન્નં હોતિ મહપ્ફલ''ન્તિ. –

સેસગાથાસુપિ એસેવ નયો.

દેસનાવસાને અઙ્કુરો ચ ઇન્દકો ચ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અઙ્કુરવત્થુ દ્વાદસમં.

તણ્હાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુવીસતિમો વગ્ગો.

૨૫. ભિક્ખુવગ્ગો

૧. પઞ્ચભિક્ખુવત્થુ

ચક્ખુના સંવરોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચ ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તેસુ કિર એકેકો ચક્ખુદ્વારાદીસુ પઞ્ચસુ દ્વારેસુ એકેકમેવ રક્ખિ. અથેકદિવસં સન્નિપતિત્વા ‘‘અહં દુરક્ખં રક્ખામિ, અહં દુરક્ખં રક્ખામી’’તિ વિવદિત્વા ‘‘સત્થારં પુચ્છિત્વા ઇમમત્થં જાનિસ્સામા’’તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, મયં ચક્ખુદ્વારાદીનિ રક્ખન્તા અત્તનો અત્તનો રક્ખનદ્વારમેવ દુરક્ખન્તિ મઞ્ઞામ, કો નુ ખો અમ્હેસુ દુરક્ખં રક્ખતી’’તિ પુચ્છિંસુ. સત્થા એકં ભિક્ખુમ્પિ અનોસાદેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, સબ્બાનિ પેતાનિ દુરક્ખાનેવ, અપિ ચ ખો પન તુમ્હે ન ઇદાનેવ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ અસંવુતા, પુબ્બેપિ અસંવુતા, અસંવુતત્તાયેવ ચ પણ્ડિતાનં ઓવાદે અવત્તિત્વા જીવિતક્ખયં પાપુણિત્થા’’તિ વત્વા ‘‘કદા, ભન્તે’’તિ તેહિ યાચિતો અતીતે તક્કસિલજાતકસ્સ વત્થું વિત્થારેત્વા રક્ખસીનં વસેન રાજકુલે જીવિતક્ખયં પત્તે પત્તાભિસેકેન મહાસત્તેન સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા રાજાસને નિસિન્નેન અત્તનો સિરિસમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા ‘‘વીરિયં નામેતં સત્તેહિ કત્તબ્બમેવા’’તિ ઉદાનવસેન ઉદાનિતં –

‘‘કુસલૂપદેસે ધિતિયા દળ્હાય ચ,
અનિવત્તિતત્તાભયભીરુતાય ચ;
ન રક્ખસીનં વસમાગમિમ્હસે,
સ સોત્થિભાવો મહતા ભયેન મે’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૩૨) –

ઇમં ગાથં દસ્સેત્વા ‘‘તદાપિ તુમ્હેવ પઞ્ચ જના તક્કસિલાયં રજ્જગહણત્થાય નિક્ખન્તં મહાસત્તં આવુધહત્થા પરિવારેત્વા મગ્ગં ગચ્છન્તા અન્તરામગ્ગે રક્ખસીહિ ચક્ખુદ્વારાદિવસેન ઉપનીતેસુ રૂપારમ્મણાદીસુ અસંવુતા પણ્ડિતસ્સ ઓવાદે અવત્તિત્વા ઓલીયન્તા રક્ખસીહિ ખાદિતા જીવિતક્ખયં પાપુણિત્થ. તેસુ પન આરમ્મણેસુ સુસંવુતો પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધન્તિં દેવવણ્ણિં યક્ખિનિં અનાદિયિત્વા સોત્થિના તક્કસિલં ગન્ત્વા રજ્જં પત્તો રાજા અહમેવા’’તિ જાતકં સમોધાનેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ સબ્બાનિ દ્વારાનિ સંવરિતબ્બાનિ. એતાનિ હિ સંવરન્તો એવ સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૬૦.‘‘ચક્ખુના સંવરો સાધુ, સાધુ સોતેન સંવરો;
ઘાનેન સંવરો સાધુ, સાધુ જિવ્હાય સંવરો.

૩૬૧.‘‘કાયેન સંવરો સાધુ, સાધુ વાચાય સંવરો;
મનસા સંવરો સાધુ, સાધુ સબ્બત્થ સંવરો;
સબ્બત્થ સંવુતો ભિક્ખુ, સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **ચક્ખુના**તિ યદા હિ ભિક્ખુનો ચક્ખુદ્વારે રૂપારમ્મણં આપાથમાગચ્છતિ, તદા ઇટ્ઠારમ્મણે અરજ્જન્તસ્સ અનિટ્ઠારમ્મણે અદુસ્સન્તસ્સ અસમપેક્ખનેન મોહં અનુપ્પાદેન્તસ્સ તસ્મિં દ્વારે સંવરો થકનં પિદહનં ગુત્તિ કતા નામ હોતિ. તસ્સ સો એવરૂપો ચક્ખુના સંવરો સાધુ. એસ નયો સોતદ્વારાદીસુપિ. ચક્ખુદ્વારાદીસુયેવ પન સંવરો

વા અસંવરો વા નુપ્પજ્જતિ, પરતો પન જવનવીથિયં એસ લબ્ભતિ. તદા હિ અસંવરો ઉપ્પજ્જન્તો અસ્સદ્ધા અક્ખન્તિ કોસજ્જં મુટ્ઠસચ્ચં અઞ્ઞાણન્તિ અકુસલવીથિયં અયં પઞ્ચવિધો લબ્ભતિ. સંવરો ઉપ્પજ્જન્તો સદ્ધા ખન્તિ વીરિયં સતિ ઞાણન્તિ કુસલવીથિયં અયં પઞ્ચવિધો લબ્ભતિ.

કાયેન સંવરોતિ એત્થ પન પસાદકાયોપિ ચોપનકાયોપિ લબ્ભતિ. ઉભયમ્પિ પનેતં કાયદ્વારમેવ. તત્થ પસાદદ્વારે સંવરાસંવરો કથિતોવ. ચોપનદ્વારેપિ તંવત્થુકા પાણાતિપાતઅદિન્નાદાનકામેસુમિચ્છાચારા. તેહિ પન સદ્ધિં અકુસલવીથિયં ઉપ્પજ્જન્તેહિ તં દ્વારં અસંવુતં હોતિ, કુસલવીથિયં ઉપ્પજ્જન્તેહિ પાણાતિપાતાવેરમણિઆદીહિ સંવુતં. **સાધુ વાચાયા**તિ એત્થાપિ ચોપનવાચાપિ વાચા. તાય સદ્ધિં ઉપ્પજ્જન્તેહિ મુસાવાદાદીહિ તં દ્વારં અસંવુતં હોતિ, મુસાવાદાવેરમણિઆદીહિ સંવુતં. **મનસા સંવરો**તિ એત્થાપિ જવનમનતો અઞ્ઞેન મનેન સદ્ધિં અભિજ્ઝાદયો નત્થિ. મનોદ્વારે પન જવનક્ખણે ઉપ્પજ્જમાનેહિ અભિજ્ઝાદીહિ તં દ્વારં અસંવુતં હોતિ, અનભિજ્ઝાદીહિ સંવુતં હોતિ. **સાધુ સબ્બત્થા**તિ તેસુ ચક્ખુદ્વારાદીસુ સબ્બેસુપિ સંવરો સાધુ. એત્તાવતા હિ અટ્ઠ સંવરદ્વારાનિ અટ્ઠ ચ અસંવરદ્વારાનિ કથિતાનિ. તેસુ અટ્ઠસુ અસંવરદ્વારેસુ ઠિતો ભિક્ખુ સકલવટ્ટમૂલકદુક્ખતો ન મુચ્ચતિ, સંવરદ્વારેસુ પન ઠિતો સબ્બસ્માપિ વટ્ટમૂલકદુક્ખા મુચ્ચતિ. તેન વુત્તં – ''સબ્બત્થ સંવુતો ભિક્ખુ, સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી''તિ.

દેસનાવસાને તે પઞ્ચ ભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પઞ્ચભિક્ખુવત્થુ પઠમં.

૨. હંસઘાતકભિક્ખુવત્થુ

હત્થસંયતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં હંસઘાતકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિવાસિનો કિર દ્વે સહાયકા ભિક્ખૂસુ પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદા યેભુય્યેન એકતો વિચરન્તિ. તે એકદિવસં અચિરવતિં ગન્ત્વા ન્હત્વા આતપે તપ્પમાના સારણીયકથં કથેન્તા અટ્ઠંસુ. તસ્મિં ખણે દ્વે હંસા આકાસેન ગચ્છન્તિ. અથેકો દહરભિક્ખુ સક્ખરં ગહેત્વા ''એકસ્સ હંસપોતકસ્સ અક્ખિં પહરિસ્સામી''તિ આહ, ઇતરો ''ન સક્ખિસ્સામી''તિ આહ. તિટ્ઠતુ ઇમસ્મિં પસ્સે અક્ખિ, પરપસ્સે અક્ખિં પહરિસ્સામીતિ. ઇદમ્પિ ન સક્ખિસ્સસિયેવાતિ. ''તેન હિ ઉપધારેહી''તિ દુતિયં સક્ખરં ગહેત્વા હંસસ્સ પચ્છાભાગે ખિપિ, હંસો સક્ખરસદ્દં સુત્વા નિવત્તિત્વા ઓલોકેસિ. અથ નં ઇતરં વટ્ટસક્ખરં ગહેત્વા પરપસ્સે અક્ખિમ્હિ પહરિત્વા ઓરિમક્ખિના નિક્ખામેસિ. હંસો વિરવન્તો પરિવત્તિત્વા તેસં પાદમૂલેયેવ પતિ. તત્થ તત્થ ઠિતા ભિક્ખૂ દિસ્વા, ''આવુસો, બુદ્ધસાસને પબ્બજિત્વા અનનુચ્છવિકં વો કતં પાણાતિપાતં કરોન્તેહી''તિ વત્વા તે આદાય ગન્ત્વા તથાગતસ્સ દસ્સેસું.

સત્થા ''સચ્ચં કિર તયા ભિક્ખુ પાણાતિપાતો કતો''તિ પુચ્છિત્વા ''સચ્ચં, ભન્તે''તિ વુત્તે ''ભિક્ખુ કસ્મા એવરૂપે નિય્યાનિકસાસને પબ્બજિત્વા એવમકાસિ, પોરાણકપણ્ડિતા અનુપ્પન્ને બુદ્ધે અગારમજ્ઝે વસમાના અપ્પમત્તકેસુપિ ઠાનેસુ કુક્કુચ્ચં કરિંસુ , ત્વં પન એવરૂપે બુદ્ધસાસને પબ્બજિત્વા કુક્કુચ્ચમત્તમ્પિ ન અકાસી''તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતં આહરિ.

અતીતે કુરુરટ્ઠે ઇન્દપત્તનગરે ધનઞ્ચયે રજ્જં કારેન્તે બોધિસત્તો તસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા અનુપુબ્બેન વિઞ્ઞુતં પત્તો તક્કસિલાયં સિપ્પાનિ ઉગ્ગહેત્વા પિતરા ઉપરજ્જે પતિટ્ઠાપિતો અપરભાગે પિતુ અચ્ચયેન રજ્જં પત્વા દસ રાજધમ્મે અકોપેન્તો કુરુધમ્મે વત્તિત્થ. કુરુધમ્મો નામ પઞ્ચસીલાનિ, તાનિ બોધિસત્તો પરિસુદ્ધાનિ કત્વા રક્ખિ. યથા ચ બોધિસત્તો, એવમસ્સ માતા અગ્ગમહેસી કનિટ્ઠભાતા ઉપરાજા પુરોહિતો બ્રાહ્મણો રજ્જુગાહકો અમચ્ચો સારથિ સેટ્ઠિ દોણમાપકો મહામત્તો દોવારિકો નગરસોભિની વણ્ણદાસીતિ એવમેતેસુ એકાદસસુ જનેસુ કુરુધમ્મં રક્ખન્તેસુ કલિઙ્ગરટ્ઠે દન્તપુરનગરે કલિઙ્ગે રજ્જં કારેન્તે તસ્મિં રટ્ઠે દેવો ન વસ્સિ. મહાસત્તસ્સ પન અઞ્જનસન્નિભો નામ મઙ્ગલહત્થી મહાપુઞ્ઞો હોતિ. રટ્ઠવાસિનો ‘‘તસ્મિં આનીતે દેવો વસ્સિસ્સતી’’તિ સઞ્ઞાય રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા તસ્સ હત્થિસ્સ આનયનત્થાય બ્રાહ્મણે પહિણિ. તે ગન્ત્વા મહાસત્તં હત્થિં યાચિંસુ. સત્થા તેસં યાચનકારણં દસ્સેતું આહ –

‘‘તવ સદ્ધઞ્ચ સીલઞ્ચ, વિદિત્વાન જનાધિપ;
વણ્ણં અઞ્જનવણ્ણેન, કલિઙ્ગસ્મિં નિમિમ્હસે’’તિ. (જા॰ ૧.૩.૭૬) –

ઇમં તિકનિપાતે જાતકં કથેસિ. હત્થિમ્હિ પન આનીતેપિ દેવે અવસ્સન્તે ‘‘સો રાજા કુરુધમ્મં રક્ખતિ, તેનસ્સ રટ્ઠે દેવો વસ્સતી’’તિ સઞ્ઞાય ‘‘યં સો કુરુધમ્મં રક્ખતિ, તં સુવણ્ણપટ્ટે લિખિત્વા આનેથા’’તિ પુન કાલિઙ્ગો બ્રાહ્મણે ચ અમચ્ચે ચ પેસેસિ. તેસુ ગન્ત્વા યાચન્તેસુ રાજાનં આદિં કત્વા સબ્બેપિ તે અત્તનો અત્તનો સીલેસુ કિઞ્ચિ કુક્કુચ્ચમત્તં કત્વા ‘‘અપરિસુદ્ધં નો સીલ’’ન્તિ પટિક્ખિપિત્વાપિ ‘‘ન એત્તાવતા સીલભેદો હોતી’’તિ તેહિ પુનપ્પુનં યાચિતા અત્તનો અત્તનો સીલાનિ કથયિંસુ. કાલિઙ્ગો સુવણ્ણપટ્ટે લિખાપેત્વા આભતં કુરુધમ્મં દિસ્વાવ સમાદાય સાધુકં પૂરેસિ. તસ્સ રટ્ઠે દેવો પાવસ્સિ, રટ્ઠં ખેમં સુભિક્ખં અહોસિ. સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા –

‘‘ગણિકા ઉપ્પલવણ્ણા, પુણ્ણો દોવારિકો તદા;
રજ્જુગાહો ચ કચ્ચાનો, દોણમાપકો ચ કોલિતો.

‘‘સારિપુત્તો તદા સેટ્ઠી, અનુરુદ્ધો ચ સારથી;
બ્રાહ્મણો કસ્સપો થેરો, ઉપરાજાનન્દપણ્ડિતો.

‘‘મહેસી રાહુલમાતા, માયાદેવી જનેત્તિકા;
કુરુરાજા બોધિસત્તો, એવં ધારેથ જાતક’’ન્તિ. –

જાતકં સમોધાનેત્વા ‘‘ભિક્ખુ એવં પુબ્બેપિ પણ્ડિતા અપ્પમત્તકેપિ કુક્કુચ્ચે ઉપ્પન્ને અત્તનો સીલભેદે આસઙ્કં કરિંસુ, ત્વં પન માદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને પબ્બજિત્વા પાણાતિપાતં કરોન્તો અતિભારિયં કમ્મમકાસિ, ભિક્ખુના નામ હત્થેહિ પાદેહિ વાચાય ચ સંયતેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૬૨.‘‘હત્થસંયતો પાદસંયતો,
વાચાસંયતો સંયતુત્તમો;
અજ્ઝત્તરતો સમાહિતો,
એકો સન્તુસિતો તમાહુ ભિક્ખુ’’ન્તિ.

તત્થ **હત્થસંયતો**તિ હત્થકીળાપનાદીનં વા હત્થેન પરેસં પહરણાદીનં વા અભાવેન હત્થસંયતો. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. વાચાય પન મુસાવાદાદીનં અકરણતો વાચાય સંયતો. **સંયતુત્તમો**તિ સંયતત્તભાવો, કાયચલનસીસુક્ખિપનભમુકવિકારાદીનં અકારકોતિ અત્થો. **અજ્ઝત્તરતો**તિ ગોચરજ્ઝત્તસઙ્ખાતાય કમ્મટ્ઠાનભાવનાય રતો. **સમાહિતો**તિ સુટ્ઠુ ઠપિતો. **એકો સન્તુસિતો**તિ એકવિહારી હુત્વા સુટ્ઠુ તુસિતો વિપસ્સનાચારતો પટ્ઠાય અત્તનો અધિગમેન તુટ્ઠમાનસો. પુથુજ્જનકલ્યાણકઞ્હિ આદિં કત્વા સબ્બેપિ સેખા અત્તનો અધિગમેન સન્તુસ્સન્તીતિ સન્તુસિતા, અરહા પન એકન્તસન્તુસિતોવ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

હંસઘાતકભિક્ખુવત્થુ દુતિયં.

૩. કોકાલિકવત્થુ

યો મુખસંયતોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો કોકાલિકં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ''અથ ખો કોકાલિકો ભિક્ખુ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી''તિ સુત્તે (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૧; સુ॰ નિ॰ કોકાલિકસુત્ત; અ॰ નિ॰ ૧૦.૮૯) આગતમેવ. અત્થોપિસ્સ અટ્ઠકથાય વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

કોકાલિકે પન પદુમનિરયે ઉપ્પન્ને ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''અહો કોકાલિકો ભિક્ખુ અત્તનો મુખં નિસ્સાય વિનાસં પત્તો, દ્વે અગ્ગસાવકે અક્કોસન્તસ્સેવ હિસ્સ પથવી વિવરં અદાસી''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપિ કોકાલિકો ભિક્ખુ અત્તનો મુખમેવ નિસ્સાય નટ્ઠો''તિ વત્વા તમત્થં સોતુકામેહિ ભિક્ખૂહિ યાચિતો તસ્સ પકાસનત્થં અતીતં આહરિ.

અતીતે હિમવન્તપદેસે એકસ્મિં સરે કચ્છપો વસતિ. દ્વે હંસપોતકા ગોચરાય ચરન્તા તેન સદ્ધિં વિસ્સાસં કત્વા દળ્હવિસ્સાસિકા હુત્વા એકદિવસં કચ્છપં પુચ્છિંસુ – ''સમ્મ, અમ્હાકં હિમવન્તે ચિત્તકૂટપબ્બતતલે કઞ્ચનગુહાય વસનટ્ઠાનં, રમણિયો પદેસો, ગચ્છિસ્સસિ અમ્હેહિ સદ્ધિ''ન્તિ. ''સમ્મ, અહં કથં ગમિસ્સામી''તિ? ''મયં તં નેસ્સામ, સચે મુખં રક્ખિતું સક્ખિસ્સસી''તિ. ''રક્ખિસ્સામિ, સમ્મા ગહેત્વા મં ગચ્છથા''તિ. તે ''સાધૂ''તિ વત્વા એકં દણ્ડકં કચ્છપેન ડંસાપેત્વા સયં તસ્સ ઉભો કોટિયો ડંસિત્વા આકાસં પક્ખન્દિંસુ. તં તથા હંસેહિ નીયમાનં ગામદારકા દિસ્વા ''દ્વે હંસા કચ્છપં દણ્ડેન હરન્તી''તિ આહંસુ. કચ્છપો ''યદિ મં સહાયકા નેન્તિ, તુમ્હાકં એત્થ કિં હોતિ દુટ્ઠચેટકા''તિ વત્તુકામો હંસાનં સીઘવેગતાય બારાણસિનગરે રાજનિવેસનસ્સ ઉપરિભાગં સમ્પત્તકાલે દટ્ઠટ્ઠાનતો દણ્ડકં વિસ્સજ્જેત્વા આકાસઙ્ગણે પતિત્વા દ્વેધા ભિજ્જિ. સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા –

> ''અવધી વત અત્તાનં, કચ્છપો બ્યાહરં ગિરં;
> સુગ્ગહીતસ્મિં કટ્ઠસ્મિં, વાચાય સકિયાવધી.
>
> ''એતમ્પિ દિસ્વા નરવીરિયસેટ્ઠ,
> વાચં પમુઞ્ચે કુસલં નાતિવેલં;
> પસ્સસિ બહુભાણેન, કચ્છપં બ્યસનં ગત''ન્તિ. (જા॰ ૧.૨.૧૨૯-૧૩૦);

ઇમં દુકનિપાતે **બહુભાણિજાતકં** વિત્થારેત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ મુખસંયતેન સમચારિના અનુદ્ધતેન નિબ્બુતચિત્તેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૬૩.‘‘યો મુખસંયતો ભિક્ખુ, મન્તભાણી અનુદ્ધતો;
અત્થં ધમ્મઞ્ચ દીપેતિ, મધુરં તસ્સ ભાસિત’’ન્તિ.

તત્થ **મુખસંયતો**તિ દાસચણ્ડાલાદયોપિ ‘‘ત્વં દુજ્જાતો, ત્વં દુસ્સીલો’’તિઆદીનં અવચનતાય મુખેન સંયતો. **મન્તભાણી**તિ મન્તા વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તાય ભણનસીલો. **અનુદ્ધતો**તિ નિબ્બુતચિત્તો. **અત્થં ધમ્મઞ્ચ દીપેતી**તિ ભાસિતત્થઞ્ચેવ દેસનાધમ્મઞ્ચ કથેતિ. **મધુરન્તિ** એવરૂપસ્સ ભિક્ખુનો ભાસિતં મધુરં નામ. યો પન અત્થમેવ સમ્પાદેતિ, ન પાળિં, પાળિંયેવ સમ્પાદેતિ, ન અત્થં, ઉભયં વા પન ન સમ્પાદેતિ, તસ્સ ભાસિતં મધુરં નામ ન હોતીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કોકાલિકવત્થુ તતિયં.

૪. ધમ્મારામત્થેરવત્થુ

ધમ્મારામોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ધમ્મારામત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સત્થારા કિર ‘‘ઇતો મે ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાનં ભવિસ્સતી’’તિ આરોચિતે અનેકસહસ્સા ભિક્ખૂ સત્થારં પરિવારેત્વા વિચરિંસુ. તત્થ પુથુજ્જના ભિક્ખૂ અસ્સૂનિ સન્ધારેતું નાસક્ખિંસુ, ખીણાસવાનં ધમ્મસંવેગો ઉપ્પજ્જિ. સબ્બેપિ ‘‘કિં નુ ખો કરિસ્સામા’’તિ વગ્ગબન્ધનેન વિચરન્તિ. એકો પન ધમ્મારામો નામ ભિક્ખુ ભિક્ખૂનં સન્તિકં ન ઉપસઙ્કમતિ. ભિક્ખૂહિ ‘‘કિં, આવુસો’’તિ વુચ્ચમાનો પટિવચનમ્પિ અદત્વા ‘‘સત્થા કિર ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, અહઞ્ચમ્હિ અવીતરાગો, સત્થરિ ધરમાનેયેવ વાયમિત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સામી’’તિ એકકોવ વિહરન્તો સત્થારા દેસિતં ધમ્મં આવજ્જેતિ ચિન્તેતિ અનુસ્સરતિ. ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ આરોચેસું – ‘‘ભન્તે, ધમ્મારામસ્સ તુમ્હેસુ સિનેહમત્તમ્પિ નત્થિ, ‘સત્થા કિર પરિનિબ્બાયિસ્સતિ, કિં નુ ખો કરિસ્સામા’તિ અમ્હેહિ સદ્ધિં સમ્મન્તનમત્તમ્પિ ન કરોતી’’તિ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં એવં કરોસી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સચ્ચં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં કારણા’’તિ? તુમ્હે કિર ચતુમાસચ્ચયેન પરિનિબ્બાયિસ્સથ, અહઞ્ચમ્હિ અવીતરાગો, તુમ્હેસુ ધરન્તેસુયેવ વાયમિત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સામીતિ તુમ્હેહિ દેસિતં ધમ્મં આવજ્જામિ ચિન્તેમિ અનુસ્સરામીતિ.

સત્થા ‘‘સાધુ સાધૂ’’તિ તસ્સ સાધુકારં દત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, અઞ્ઞેનાપિ મયિ સિનેહવન્તેન ભિક્ખુના નામ ધમ્મારામસદિસેનેવ ભવિતબ્બં. ન હિ મય્હં માલાગન્ધાદીહિ પૂજં કરોન્તા મમ પૂજં કરોન્તિ નામ, ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જન્તાયેવ પન મં પૂજેન્તિ નામા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૬૪.‘‘ધમ્મારામો ધમ્મરતો, ધમ્મં અનુવિચિન્તયં;
ધમ્મં અનુસ્સરં ભિક્ખુ, સદ્ધમ્મા ન પરિહાયતી’’તિ.

તત્થ નિવાસનટ્ઠેન સમથવિપસ્સનાધમ્મો આરામો અસ્સાતિ **ધમ્મારામો**. તસ્મિંયેવ ધમ્મે રતોતિ **ધમ્મરતો**. તસ્સેવ ધમ્મસ્સ પુનપ્પુનં વિચિન્તનતાય **ધમ્મં અનુવિચિન્તયં**, તં ધમ્મં આવજ્જેન્તો મનસિકરોન્તોતિ અત્થો. **અનુસ્સર**ન્તિ તમેવ ધમ્મં અનુસ્સરન્તો. **સદ્ધમ્મા**તિ એવરૂપો ભિક્ખુ સત્તતિંસભેદા બોધિપક્ખિયધમ્મા નવવિધલોકુત્તરધમ્મા ચ ન પરિહાયતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો ભિક્ખુ અરહત્તે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

ધમ્મારામત્થેરવત્થુ ચતુત્થં.

૫. વિપક્ખસેવકભિક્ખુવત્થુ

સલાભન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં વિપક્ખસેવકં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિરેકો દેવદત્તપક્ખિકો ભિક્ખુ સહાયો અહોસિ. સો તં ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચં આગચ્છન્તં દિસ્વા ''કુહિં ગતોસી''તિ પુચ્છિ. ''અસુકટ્ઠાનં નામ પિણ્ડાય ચરિતુ''ન્તિ. ''લદ્ધો તે પિણ્ડપાતો''તિ? ''આમ, લદ્ધો''તિ. ''ઇધ અમ્હાકં મહાલાભસક્કારો, કતિપાહં ઇધેવ હોહી''તિ. સો તસ્સ વચનેન કતિપાહં તત્થ વસિત્વા સકટ્ઠાનમેવ અગમાસિ . અથ નં ભિક્ખૂ ''અયં, ભન્તે, દેવદત્તસ્સ ઉપ્પન્નલાભસક્કારં પરિભુઞ્જતિ, દેવદત્તસ્સ પક્ખિકો એસો''તિ તથાગતસ્સ આરોચેસું. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ''સચ્ચં કિર ત્વં એવમકાસી''તિ પુચ્છિ. ''આમ, ભન્તે, અહં તત્થ એકં દહરં નિસ્સાય કતિપાહં વસિં, ન ચ પન દેવદત્તસ્સ લદ્ધિં રોચેમી''તિ. અથ નં ભગવા ''કિઞ્ચાપિ ત્વં લદ્ધિં ન રોચેસિ, દિટ્ઠદિટ્ઠકાનંયેવ પન લદ્ધિં રોચેન્તો વિય વિચરસિ. ન ત્વં ઇદાનેવ એવં કરોસિ, પુબ્બેપિ એવરૂપોયેવા''તિ વત્વા ''ઇદાનિ તાવ, ભન્તે, અમ્હેહિ સામં દિટ્ઠો, પુબ્બે પનેસ કેસં લદ્ધિં રોચેન્તો વિય વિચરિ, આચિક્ખથ નો''તિ ભિક્ખૂહિ યાચિતો અતીતં આહરિત્વા –

''પુરાણચોરાન વચો નિસમ્મ,
મહિળામુખો પોથયમન્વચારી;
સુસઞ્ઞતાનઞ્હિ વચો નિસમ્મ,
ગજુત્તમો સબ્બગુણેસુ અટ્ઠા''તિ. (જા॰ ૧.૧.૨૬) –

ઇમં **મહિળામુખજાતકં** વિત્થારેત્વા, ''ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ સકલાભેનેવ સન્તુટ્ઠેન ભવિતબ્બં, પરલાભં પત્થેતું ન વટ્ટતિ. પરલાભં પત્થેન્તસ્સ હિ ઝાનવિપસ્સનામગ્ગફલેસુ એકધમ્મોપિ નુપ્પજ્જતિ, સકલાભસન્તુટ્ઠસ્સેવ પન ઝાનાદીનિ ઉપ્પજ્જન્તી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૬૫.''સલાભં નાતિમઞ્ઞેય્ય, નાઞ્ઞેસં પિહયં ચરે;
અઞ્ઞેસં પિહયં ભિક્ખુ, સમાધિં નાધિગચ્છતિ.

૩૬૬.''અપ્પલાભોપિ ચે ભિક્ખુ, સલાભં નાતિમઞ્ઞતિ;
તં વે દેવા પસંસન્તિ, સુદ્ધાજીવિં અતન્દિત''ન્તિ.

તત્થ **સલાભન્તિ** અત્તનો ઉપ્પજ્જનકલાભં. સપદાનચારઞ્હિ પરિવજ્જેત્વા અનેસનાય જીવિકં કપ્પેન્તો સલાભં અતિમઞ્ઞતિ હીળેતિ જિગુચ્છતિ નામ. તસ્મા એવં અકરણેન સલાભં નાતિમઞ્ઞેય્ય. **અઞ્ઞેસં પિહયન્તિ** અઞ્ઞેસં લાભં પત્થેન્તો ન ચરેય્યાતિ અત્થો. **સમાધિં નાધિગચ્છતી**તિ અઞ્ઞેસઞ્હિ લાભં પિહયન્તો તેસં ચીવરાદિકરણે ઉસ્સુક્કં આપન્નો ભિક્ખુ અપ્પનાસમાધિં વા ઉપચારસમાધિં વા નાધિગચ્છતિ. **સલાભં નાતિમઞ્ઞતી**તિ અપ્પલાભોપિ સમાનો ઉચ્ચનીચકુલે પટિપાટિયા સપદાનં ચરન્તો ભિક્ખુ સલાભં નાતિમઞ્ઞતિ નામ. **તં વે**તિ તં એવરૂપં ભિક્ખું સારજીવિતતાય સુદ્ધાજીવિં જઙ્ઘબલં નિસ્સાય જીવિતકપ્પનેન અકુસીતતાય અતન્દિતં દેવા પસંસન્તિ થોમેન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

વિપક્ખસેવકભિક્ખુવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. પઞ્ચગ્ગદાયકબ્રાહ્મણવત્થુ

સબ્બસોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચગ્ગદાયકં નામ બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સસ્સે ખેત્તે ઠિતકાલેયેવ ખેત્તગ્ગં નામ દેતિ, ખલકાલે ખલગ્ગં નામ દેતિ, ખલભણ્ડકાલે ખલભણ્ડગ્ગં નામ દેતિ, ઉક્ખલિકકાલે કુમ્ભગ્ગં નામ દેતિ, પાતિયં વડ્ઢિતકાલે પાતગ્ગં નામ દેતીતિ ઇમાનિ પઞ્ચ અગ્ગદાનાનિ દેતિ, સમ્પત્તસ્સ અદત્વા નામ ન ભુઞ્જતિ. તેનસ્સ **પઞ્ચગ્ગદાયકો**ત્વેવ નામં અહોસિ. સત્થા તસ્સ ચ બ્રાહ્મણિયા ચસ્સ તિણ્ણં ફલાનં ઉપનિસ્સયં દિસ્વા બ્રાહ્મણસ્સ ભોજનવેલાયં ગન્ત્વા દ્વારે અટ્ઠાસિ. સોપિ દ્વારપમુખે અન્તોગેહાભિમુખો નિસીદિત્વા ભુઞ્જતિ, સત્થારં દ્વારે ઠિતં ન પસ્સતિ. બ્રાહ્મણી પન તં પરિવિસમાના સત્થારં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અયં બ્રાહ્મણો પઞ્ચસુ ઠાનેસુ અગ્ગં દત્વા ભુઞ્જતિ, ઇદાનિ ચ સમણો ગોતમો આગન્ત્વા દ્વારે ઠિતો. સચે બ્રાહ્મણો એતં દિસ્વા અત્તનો ભત્તં હરિત્વા દસ્સતિ, પુનપાહં પચિતું ન સક્ખિસ્સામી’’તિ. સા ‘‘એવં અયં સમણં ગોતમં ન પસ્સિસ્સતી’’તિ સત્થુ પિટ્ઠિં દત્વા તસ્સ પચ્છતો તં પટિચ્છાદેન્તી ઓનમિત્વા પુણ્ણચન્દં પાણિના પટિચ્છાદેન્તી વિય અટ્ઠાસિ. તથા ઠિતા એવ ચ પન ‘‘ગતો નુ ખો નો’’તિ સત્થારં અટ્ઠક્ખિકેન ઓલોકેસિ. સત્થા તત્થેવ અટ્ઠાસિ. બ્રાહ્મણસ્સ પન સવનભયેન ‘‘અતિચ્છથા’’તિ ન વદેતિ, ઓસક્કિત્વા પન સણિકમેવ ‘‘અતિચ્છથા’’તિ આહ . સત્થા ‘‘ન ગમિસ્સામી’’તિ સીસં ચાલેસિ. લોકગરુના બુદ્ધેન ‘‘ન ગમિસ્સામી’’તિ સીસે ચાલિતે સા સન્ધારેતું અસક્કોન્તી મહાહસિતં હસિ. તસ્મિં ખણે સત્થા ગેહાભિમુખં ઓભાસં મુઞ્ચિ. બ્રાહ્મણોપિ પિટ્ઠિં દત્વા નિસિન્નોયેવ બ્રાહ્મણિયા હસિતસદ્દં સુત્વા છબ્બણ્ણાનઞ્ચ રસ્મીનં ઓભાસં ઓલોકેત્વા સત્થારં અદ્દસ. બુદ્ધા હિ નામ ગામે વા અરઞ્ઞે વા હેતુસમ્પન્નાનં અત્તાનં અદસ્સેત્વા ન પક્કમન્તિ. બ્રાહ્મણોપિ સત્થારં દિસ્વા, ‘‘ભોતિ નાસિતોમ્હિ તયા, રાજપુત્તં આગન્ત્વા દ્વારે ઠિતં મય્હં અનાચિક્ખન્તિયા ભારિયં તે કમ્મં કત’’ન્તિ વત્વા અડ્ઢભુત્તં ભોજનપાતિં આદાય સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘ભો ગોતમ, અહં પઞ્ચસુ ઠાનેસુ અગ્ગં દત્વાવ ભુઞ્જામિ, ઇતો ચ મે મજ્ઝે ભિન્દિત્વા એકોવ ભત્તકોટ્ઠાસો ભુત્તો, એકો કોટ્ઠાસો અવસિટ્ઠો, પટિગ્ગણ્હિસ્સસિ મે ઇદં ભત્ત’’ન્તિ. સત્થા ‘‘ન મે તવ ઉચ્છિટ્ઠભત્તેન અત્થો’’તિ અવત્વા, ‘‘બ્રાહ્મણ, અગ્ગમ્પિ મય્હમેવ અનુચ્છવિકં, મજ્ઝે ભિન્દિત્વા અડ્ઢભુત્તભત્તમ્પિ, ચરિમકભત્તપિણ્ડોપિ મય્હમેવ અનુચ્છવિકો. મયઞ્હિ, બ્રાહ્મણ, પરદત્તૂપજીવિપેતસદિસા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

‘‘યદગ્ગતો મજ્ઝતો સેસતો વા,

પિણ્ડં લભેથ પરદત્તૂપજીવી;
નાલં થુતું નોપિ નિપચ્ચવાદી,
તં વાપિ ધીરા મુનિ વેદયન્તી''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૨૧૯);

બ્રાહ્મણો તં સુત્વાવ પસન્નચિત્તો હુત્વા ''અહો અચ્છરિયં, દીપસામિકો નામ રાજપુત્તો 'ન મે તવ ઉચ્છિટ્ઠભત્તેન અત્થો'તિ અવત્વા એવં વક્ખતી''તિ દ્વારે ઠિતકોવ સત્થારં પઞ્હં પુચ્છિ – ''ભો ગોતમ , તુમ્હે અત્તનો સાવકે ભિક્ખૂતિ વદથ, કિત્તાવતા ભિક્ખુ નામ હોતી''તિ. સત્થા ''કથંરૂપા નુ ખો ઇમસ્સ ધમ્મદેસના સપ્પાયા''તિ ઉપધારેન્તો ''ઇમે દ્વેપિ જના કસ્સપબુદ્ધકાલે 'નામરૂપ'ન્તિ વદન્તાનં કથં સુણિંસુ, નામરૂપં અવિસ્સજ્જિત્વાવ નેસં ધમ્મં દેસેતું વટ્ટતી''તિ, ''બ્રાહ્મણ, નામે ચ રૂપે ચ અરજ્જન્તો અસજ્જન્તો અસોચન્તો ભિક્ખુ નામ હોતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૬૭.''સબ્બસો નામરૂપસ્મિં, યસ્સ નત્થિ મમાયિતં;
અસતા ચ ન સોચતિ, સ વે ભિક્ખૂતિ વુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **સબ્બસો**તિ સબ્બસ્મિમ્પિ વેદનાદીનં ચતુન્નં, રૂપક્ખન્ધસ્સ ચાતિ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં વસેન પવત્તે નામરૂપે. **મમાયિત**ન્તિ યસ્સ અહન્તિ વા મમન્તિ વા ગાહો નત્થિ. **અસતા ચ ન સોચતી**તિ તસ્મિઞ્ચ નામરૂપે ખયવયં પત્તે ''મમ રૂપં ખીણં...પે॰... મમ વિઞ્ઞાણં ખીણ''ન્તિ ન સોચતિ ન વિહઞ્ઞતિ, ''ખયવયધમ્મં મે ખીણ''ન્તિ પસ્સતિ. **સ વે**તિ સો એવરૂપો વિજ્જમાનેપિ નામરૂપે મમાયિતરહિતોપિ અસતાપિ તેન અસોચન્તો ભિક્ખૂતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને ઉભોપિ જયમ્પતિકા અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

પઞ્ચગ્ગદાયકબ્રાહ્મણવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ

મેત્તાવિહારીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે આયસ્મન્તે મહાકચ્ચાને અવન્તિજનપદે કુરરઘરં નિસ્સાય પવત્તપબ્બતે વિહરન્તે સોણો નામ કોટિકણ્ણો ઉપાસકો થેરસ્સ ધમ્મકથાય પસીદિત્વા થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બજિતુકામો થેરેન ''દુક્કરં ખો, સોણ, યાવજીવં એકભત્તં એકસેય્યં બ્રહ્મચરિય''ન્તિ વત્વા દ્વે વારે પટિક્ખિત્તોપિ પબ્બજ્જાય અતિવિય ઉસ્સાહજાતો તતિયવારે થેરં યાચિત્વા પબ્બજિત્વા અપ્પભિક્ખુકત્તા દક્ખિણાપથે તિણ્ણં વસ્સાનં અચ્ચયેન લદ્ધૂપસમ્પદો સત્થારં સમ્મુખા દટ્ઠુકામો હુત્વા ઉપજ્ઝાયં આપુચ્છિત્વા તેન દિન્નં સાસનં ગહેત્વા અનુપુબ્બેન જેતવનં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા કતપટિસન્થારો સત્થારા એકગન્ધકુટિયંયેવ અનુઞ્ઞાતસેનાસનો બહુદેવ રત્તિં અજ્ઝોકાસે વીતિનામેત્વા રત્તિભાગે ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા અત્તનો પત્તસેનાસને તં રત્તિભાગં વીતિનામેત્વા પચ્ચૂસસમયે સત્થારા અજ્ઝિટ્ઠો સોળસ અટ્ઠકવગ્ગિકાનિ (સુ॰ નિ॰ ૭૭૨ આદયો) સબ્બાનેવ સરભઞ્ઞેન અભણિ. અથસ્સ ભગવા સરભઞ્ઞપરિયોસાને અબ્ભાનુમોદેન્તો – ''સાધુ સાધુ, ભિક્ખૂ''તિ સાધુકારં અદાસિ. સત્થારા દિન્નસાધુકારં સુત્વા ભૂમટ્ઠકદેવા નાગા સુપણ્ણાતિ એવં યાવ બ્રહ્મલોકા એકસાધુકારમેવ અહોસિ.

તસ્મિં ખણે જેતવનતો વીસયોજનસતમત્થકે કુરરઘરનગરે થેરસ્સ માતુ મહાઉપાસિકાય ગેહે અધિવત્થા દેવતાપિ મહન્તેન સદ્દેન સાધુકારમદાસિ. અથ નં ઉપાસિકા આહ – ''કો એસ સાધુકારં દેતી''તિ? અહં, ભગિનીતિ. કોસિ ત્વન્તિ? તવ ગેહે અધિવત્થા, દેવતાતિ. ત્વં ઇતો પુબ્બે મય્હં સાધુકારં અદત્વા અજ્જ કસ્મા દેસીતિ? નાહં તુય્હં સાધુકારં દમ્મીતિ. અથ કસ્સ તે સાધુકારો દિન્નોતિ? તવ પુત્તસ્સ કોટિકણ્ણસ્સ સોણત્થેરસ્સાતિ. કિં મે પુત્તેન કતન્તિ? પુત્તો તે અજ્જ સત્થારા સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વસિત્વા ધમ્મં દેસેસિ, સત્થા તવ પુત્તસ્સ ધમ્મં સુત્વા પસન્નો સાધુકારમદાસિ. તેનસ્સ મયાપિ સાધુકારો દિન્નો. સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ હિ સાધુકારં સમ્પટિચ્છિત્વા ભૂમટ્ઠકદેવે આદિં કત્વા યાવ બ્રહ્મલોકા એકસાધુકારમેવ જાતન્તિ. કિં પન, સામિ, મમ પુત્તેન સત્થુ ધમ્મો કથિતો, સત્થારા મમ પુત્તસ્સ કથિતોતિ? તવ પુત્તેન સત્થુ કથિતોતિ. એવં દેવતાય કથેન્તિયાવ ઉપાસિકાય પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉપ્પજ્જિત્વા સકલસરીરં ફરિ.

અથસ્સા એતદહોસિ – ''સચે મે પુત્તો સત્થારા સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વસિત્વા સત્થુ ધમ્મં કથેતું સક્ખિ , મય્હમ્પિ કથેતું સક્ખિસ્સતિયેવ . પુત્તસ્સ આગતકાલે ધમ્મસ્સવનં કારેત્વા ધમ્મકથં સુણિસ્સામી''તિ. સોણત્થેરોપિ ખો સત્થારા સાધુકારે દિન્ને ''અયં મે ઉપજ્ઝાયેન દિન્નસાસનં આરોચેતું કાલો''તિ ભગવન્તં પચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ વિનયધરપઞ્ચમેન ગણેન ઉપસમ્પદં આદિં કત્વા (મહાવ॰ ૨૫૯) પઞ્ચ વરે યાચિત્વા કતિપાહં સત્થુ સન્તિકેયેવ વસિત્વા ''ઉપજ્ઝાયં પસ્સિસ્સામી''તિ સત્થારં આપુચ્છિત્વા જેતવના નિક્ખમિત્વા અનુપુબ્બેન ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકં અગમાસિ.

થેરો પુનદિવસે તં આદાય પિણ્ડાય ચરન્તો માતુ ઉપાસિકાય ગેહદ્વારં અગમાસિ. સાપિ પુત્તં દિસ્વા તુટ્ઠમાનસા વન્દિત્વા સક્કચ્ચં પરિવિસિત્વા પુચ્છિ – ''સચ્ચં કિર ત્વં, તાત, સત્થારા સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વસિત્વા સત્થુ ધમ્મકથં કથેસી''તિ. ''ઉપાસિકે, તુય્હં કેન ઇદં કથિત''ન્તિ? ''તાત, ઇમસ્મિં ગેહે અધિવત્થા દેવતા મહન્તેન સદ્દેન સાધુકારં દત્વા મયા 'કો એસો'તિ વુત્તે 'અહ'ન્તિ વત્વા એવઞ્ચ એવઞ્ચ કથેસિ. તં સુત્વા મય્હં એતદહોસિ – 'સચે મે પુત્તો સત્થુ ધમ્મકથં કથેસિ, મય્હમ્પિ કથેતું સક્ખિસ્સતી'તિ. અથ નં આહ – 'તાત, યતો તયા સત્થુ સમ્મુખા ધમ્મો કથિતો, મય્હમ્પિ કથેતું સક્ખિસ્સસિ એવ. અસુકદિવસે નામ ધમ્મસ્સવનં કારેત્વા તવ ધમ્મં સુણિસ્સામિ, તાતા'''તિ. સો અધિવાસેસિ. ઉપાસિકા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા પૂજં કત્વા ''પુત્તસ્સ મે ધમ્મકથં સુણિસ્સામી''તિ એકમેવ દાસિં ગેહરક્ખિકં ઠપેત્વા સબ્બં પરિજનં આદાય અન્તોનગરે ધમ્મસ્સવનત્થાય કારિતે મણ્ડપે અલઙ્કતધમ્માસનં અભિરુય્હ ધમ્મં દેસેન્તસ્સ પુત્તસ્સ ધમ્મકથં સોતું અગમાસિ.

તસ્મિં પન કાલે નવસતા ચોરા તસ્સા ઉપાસિકાય ગેહે ઓતારં ઓલોકેન્તા વિચરન્તિ. તસ્સા પન ગેહં સત્તહિ પાકારેહિ પરિક્ખિત્તં સત્તદ્વારકોટ્ઠકયુત્તં, તત્થ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ ચણ્ડસુનખે બન્ધિત્વા ઠપયિંસુ. અન્તોગેહે છદનસ્સ ઉદકપાતટ્ઠાને પન પરિખં ખણિત્વા તિપુના પૂરયિંસુ. તં દિવા આતપેન વિલીનં પક્કુથિતં વિય તિટ્ઠતિ, રત્તિં કઠિનં કક્ખળં હુત્વા તિટ્ઠતિ. તસ્સાનન્તરા મહન્તાનિ અયસઙ્ઘાટકાનિ નિરન્તરં ભૂમિયં ઓદહિંસુ. ઇતિ ઇમઞ્ચારક્ખં ઉપાસિકાય ચ અન્તોગેહે ઠિતભાવં પટિચ્ચ તે ચોરા ઓકાસં અલભન્તા તં દિવસં તસ્સા ગતભાવં ઞત્વા ઉમઙ્ગં ભિન્દિત્વા તિપુપરિખાય ચ અયસઙ્ઘાટકાનઞ્ચ હેટ્ઠાભાગેનેવ ગેહં પવિસિત્વા ચોરજેટ્ઠકં તસ્સા સન્તિકં પહિણિંસુ ''સચે સા અમ્હાકં ઇધ પવિટ્ઠભાવં સુત્વા નિવત્તિત્વા ગેહાભિમુખી આગચ્છતિ, અસિના નં પહરિત્વા મારેથા''તિ. સો ગન્ત્વા તસ્સા સન્તિકે અટ્ઠાસિ.

ચોરાપિ અન્તોગેહે દીપં જાલેત્વા કહાપણગબ્ભદ્વારં વિવરિંસુ. સા દાસી ચોરે દિસ્વા ઉપાસિકાય સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘અય્યે, બહૂ ચોરા ગેહં પવિસિત્વા કહાપણગબ્ભદ્વારં વિવરિંસૂ’’તિ આરોચેસિ. ‘‘ચોરા અત્તના દિટ્ઠકહાપણે હરન્તુ, અહં મમ પુત્તસ્સ ધમ્મકથં સુણામિ, મા મે ધમ્મસ્સ અન્તરાયં કરિ, ગેહં ગચ્છા’’તિ તં પહિણિ. ચોરાપિ કહાપણગબ્ભં તુચ્છં કત્વા રજતગબ્ભં વિવરિંસુ. સા પુનપિ ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેસિ. ઉપાસિકાપિ ‘‘ચોરા અત્તના ઇચ્છિતં હરન્તુ, મા મે અન્તરાયં કરી’’તિ પુન તં પહિણિ. ચોરા રજતગબ્ભમ્પિ તુચ્છં કત્વા સુવણ્ણગબ્ભં વિવરિંસુ. સા પુનપિ ગન્ત્વા ઉપાસિકાય તમત્થં આરોચેસિ. અથ નં ઉપાસિકા આમન્તેત્વા, ‘‘ભોતિ જે ત્વં અનેકવારં મમ સન્તિકં આગતા, ‘ચોરા યથારુચિતં હરન્તુ, અહં મમ પુત્તસ્સ ધમ્મકથં સુણામિ, મા મે અન્તરાયં કરી’તિ મયા વુત્તાપિ મમ કથં અનાદિયિત્વા પુનપ્પુનં આગચ્છસિયેવ. સચે ઇદાનિ ત્વં આગચ્છિસ્સસિ, જાનિસ્સામિ તે કત્તબ્બં, ગેહમેવ ગચ્છા’’તિ પહિણિ.

ચોરજેટ્ઠકો તસ્સા કથં સુત્વા ‘‘એવરૂપાય ઇત્થિયા સન્તકં હરન્તાનં અસનિ પતિત્વા મત્થકં ભિન્દેય્યા’’તિ ચોરાનં સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘સીઘં ઉપાસિકાય સન્તકં પટિપાકતિકં કરોથા’’તિ આહ. તે કહાપણેહિ કહાપણગબ્ભં, રજતસુવણ્ણેહિ રજતસુવણ્ણગબ્ભે પુન પૂરયિંસુ. ધમ્મતા કિરેસા, યં ધમ્મો ધમ્મચારિનં રક્ખતિ. તેનેવાહ –

> ‘‘ધમ્મો હવે રક્ખતિ ધમ્મચારિં,
> ધમ્મો સુચિણ્ણો સુખમાવહાતિ;
> એસાનિસંસો ધમ્મે સુચિણ્ણે,
> ન દુગ્ગતિં ગચ્છતિ ધમ્મચારી’’તિ. (થેરગા॰ ૩૦૩; જા॰ ૧.૧૦.૧૦૨);

ચોરાપિ ગન્ત્વા ધમ્મસ્સવનટ્ઠાને અટ્ઠંસુ. થેરોપિ ધમ્મં કથેત્વા વિભાતાય રત્તિયા આસના ઓતરિ. તસ્મિં ખણે ચોરજેટ્ઠકો ઉપાસિકાય પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ‘‘ખમાહિ મે, અય્યે’’તિ આહ. ‘‘કિં ઇદં, તાતા’’તિ? ‘‘અહઞ્હિ તુમ્હેસુ આઘાતં કત્વા તુમ્હે મારેતુકામો અટ્ઠાસિ’’ન્તિ. ‘‘તેન હિ તે, તાત, ખમામી’’તિ. સેસચોરાપિ તથેવ વત્વા, ‘‘તાતા, ખમામી’’તિ વુત્તે આહંસુ – ‘‘અય્યે, સચે નો ખમથ, પુત્તસ્સ વો સન્તિકે અમ્હાકં પબ્બજ્જં દાપેથા’’તિ. સા પુત્તં વન્દિત્વા આહ – ‘‘તાત, ઇમે ચોરા મમ ગુણેસુ તુમ્હાકઞ્ચ ધમ્મકથાય પસન્ના પબ્બજ્જં યાચન્તિ, પબ્બાજેથ ને’’તિ. થેરો ‘‘સાધૂ’’તિ વત્વા તેહિ નિવત્થવત્થાનં દસાનિ છિન્દાપેત્વા તમ્બમત્તિકાય રજાપેત્વા તે પબ્બાજેત્વા સીલેસુ પતિટ્ઠાપેસિ. ઉપસમ્પન્નકાલે ચ નેસં એકેકસ્સ વિસું વિસું કમ્મટ્ઠાનમદાસિ. તે નવસતા ભિક્ખૂ વિસું વિસું નવસતકમ્મટ્ઠાનાનિ ગહેત્વા એકં પબ્બતં અભિરુય્હ તસ્સ તસ્સ રુક્ખસ્સ છાયાય નિસીદિત્વા સમણધમ્મં કરિંસુ.

સત્થા વીસયોજનસતમત્થકે જેતવનમહાવિહારે નિસિન્નોવ તે ભિક્ખૂ ઓલોકેત્વા તેસં ચરિયવસેન ધમ્મદેસનં વવત્થાપેત્વા ઓભાસં ફરિત્વા સમ્મુખે નિસીદિત્વા કથેન્તો વિય ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૬૮.‘‘મેત્તાવિહારી યો ભિક્ખુ, પસન્નો બુદ્ધસાસને;
અધિગચ્છે પદં સન્તં, સઙ્ખારૂપસમં સુખં.

૩૬૯.‘‘સિઞ્ચ ભિક્ખુ ઇમં નાવં, સિત્તા તે લહુમેસ્સતિ;
છેત્વા રાગઞ્ચ દોસઞ્ચ, તતો નિબ્બાનમેહિસિ.

૩૭૦.‘‘પઞ્ચ છિન્દે પઞ્ચ જહે, પઞ્ચ ચુત્તરિ ભાવયે;

પઞ્ચસઙ્ગાતિગો ભિક્ખુ, ઓઘતિણ્ણોતિ વુચ્ચતિ.

૩૭૧.‘‘ઝાય ભિક્ખુ મા પમાદો,
મા તે કામગુણે રમેસ્સુ ચિત્તં;
મા લોહગુળં ગિલી પમત્તો,
મા કન્દી દુક્ખમિદન્તિ ડય્હમાનો.

૩૭૨.‘‘નત્થિ ઝાનં અપઞ્ઞસ્સ, પઞ્ઞા નત્થિ અઝાયતો;
યમ્હિ ઝાનઞ્ચ પઞ્ઞા ચ, સ વે નિબ્બાનસન્તિકે.

૩૭૩.‘‘સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સ, સન્તચિત્તસ્સ ભિક્ખુનો;
અમાનુસી રતી હોતિ, સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો.

૩૭૪.‘‘યતો યતો સમ્મસતિ, ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં;
લભતી પીતિપામોજ્જં, અમતં તં વિજાનતં.

૩૭૫.‘‘તત્રાયમાદિ ભવતિ, ઇધ પઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો;
ઇન્દ્રિયગુત્તિ સન્તુટ્ઠિ, પાતિમોક્ખે ચ સંવરો.

૩૭૬.‘‘મિત્તે ભજસ્સુ કલ્યાણે, સુદ્ધાજીવે અતન્દિતે;
પટિસન્થારવુત્યસ્સ, આચારકુસલો સિયા;
તતો પામોજ્જબહુલો, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સતી’’તિ.

તત્થ **મેત્તાવિહારી**તિ મેત્તાકમ્મટ્ઠાને કમ્મં કરોન્તોપિ મેત્તાવસેન તિકચતુક્કજ્ઝાને નિબ્બત્તેત્વા ઠિતોપિ મેત્તાવિહારીયેવ નામ. **પસન્નો**તિ યો પન બુદ્ધસાસને પસન્નો હોતિ, પસાદં રોચેતિયેવાતિ અત્થો. **પદં સન્ત**ન્તિ નિબ્બાનસ્સેતં નામં. એવરૂપો હિ ભિક્ખુ સન્તં કોટ્ઠાસં સબ્બસઙ્ખારાનં ઉપસન્તતાય સઙ્ખારૂપસમં, પરમસુખતાય સુખન્તિ લદ્ધનામં નિબ્બાનં અધિગચ્છતિ, વિન્દતિયેવાતિ અત્થો.

સિઞ્ચ ભિક્ખુ ઇમં નાવન્તિ ભિક્ખુ ઇમં અત્તભાવસઙ્ખાતં નાવં મિચ્છાવિતક્કોદકં છડ્ડેન્તો સિઞ્ચ. **સિત્તા તે લહુમેસ્સતી**તિ યથા હિ મહાસમુદ્દે ઉદકસ્સેવ ભરિતા નાવા છિદ્દાનિ પિદહિત્વા ઉદકસ્સ સિત્તતાય સિત્તા સલ્લહુકા હુત્વા મહાસમુદ્દે અનોસીદિત્વા સીઘં સુપટ્ટનં ગચ્છતિ, એવં તવાપિ અયં મિચ્છાવિતક્કોદકભરિતા અત્તભાવનાવા ચક્ખુદ્વારાદિછિદ્દાનિ સંવરેન પિદહિત્વા ઉપ્પન્નસ્સ મિચ્છાવિતક્કોદકસ્સ સિત્તતાય સિત્તા સલ્લહુકા સંસારવટ્ટે અનોસીદિત્વા સીઘં નિબ્બાનં ગમિસ્સતિ. **છેત્વા**તિ રાગદોસબન્ધનાનિ છિન્દ. એતાનિ હિ છિન્દિત્વા અરહત્તપ્પત્તો તતો અપરભાગે અનુપાદિસેસનિબ્બાનમેવ એહિસિ, ગમિસ્સસીતિ અત્થો.

પઞ્ચ છિન્દેતિ હેટ્ઠાઅપાયસમ્પાપકાનિ પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ પાદે બદ્ધરજ્જું પુરિસો સત્થેન વિય હેટ્ઠામગ્ગત્તયેન છિન્દેય્ય. **પઞ્ચ જહે**તિ ઉપરિદેવલોકસમ્પાપકાનિ પઞ્ચુદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનિ પુરિસો ગીવાય બદ્ધરજ્જુકં વિય અરહત્તમગ્ગેન જહેય્ય પજહેય્ય, છિન્દેય્યાતિ અત્થો. **પઞ્ચ ચુત્તરિ ભાવયે**તિ ઉદ્ધમ્ભાગિયસંયોજનાનં પહાનત્થાય સદ્ધાદીનિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ ઉત્તરિ ભાવેય્ય. **પઞ્ચસઙ્ગાતિગો**તિ એવં સન્તે પઞ્ચન્નં

રાગદોસમોહમાનદિટ્ઠિસઙ્ખાનં અતિક્કમનેન પઞ્ચસઙ્ગાતિગો ભિક્ખુ **ઓઘતિણ્ણોતિ વુચ્ચતિ**, ચત્તારો ઓઘે તિણ્ણોયેવાતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

ઝાય ભિક્ખૂતિ ભિક્ખુ ત્વં દ્વિન્નં ઝાનાનં વસેન ઝાય ચેવ, કાયકમ્માદીસુ ચ અપ્પમત્તવિહારિતાય મા પમજ્જિ. **રમેસ્સૂ**તિ પઞ્ચવિધે ચ કામગુણે તે ચિત્તં મા રમેસ્સુ. **મા લોહગુળન્તિ** સતિવોસ્સગ્ગલક્ખણેન હિ પમાદેન પમત્તા નિરયે તત્તં લોહગુળં ગિલન્તિ, તેન તં વદામિ ''મા પમત્તો હુત્વા લોહગુળં ગિલિ, મા નિરયે ડય્હમાનો 'દુક્ખમિદ'ન્તિ કન્દી''તિ અત્થો.

નત્થિ ઝાનન્તિ ઝાનુપ્પાદિકાય વાયામપઞ્ઞાય અપઞ્ઞસ્સ ઝાનં નામ નત્થિ. **પઞ્ઞા નત્થી**તિ અઝાયન્તસ્સ ''સમાહિતો ભિક્ખુ યથાભૂતં જાનાતિ પસ્સતી''તિ વુત્તલક્ખણા પઞ્ઞા નત્થિ. **યમ્હિ ઝાનઞ્ચ પઞ્ઞા ચા**તિ યમ્હિ પુગ્ગલે ઇદં ઉભયમ્પિ અત્થિ, સો નિબ્બાનસ્સ સન્તિકે ઠિતોયેવાતિ અત્થો.

સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સાતિ કિસ્મિઞ્ચિદેવ વિવિત્તોકાસે કમ્મટ્ઠાનં અવિજહિત્વા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારેન નિસિન્નસ્સ. **સન્તચિત્તસ્સા**તિ નિબ્બુતચિત્તસ્સ. **સમ્મા**તિ હેતુના કારણેન ધમ્મં વિપસ્સન્તસ્સ વિપસ્સનાસઙ્ખાતા અમાનુસી રતિ અટ્ઠસમાપત્તિસઙ્ખાતા દિબ્બાપિ રતિ હોતિ ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો.

યતો યતો સમ્મસતીતિ અટ્ઠતિંસાય આરમ્મણેસુ કમ્મં કરોન્તો યેન યેનાકારેન, પુરેભત્તાદીસુ વા કાલેસુ યસ્મિં યસ્મિં અત્તના અભિરુચિતે કાલે, અભિરુચિતે વા કમ્મટ્ઠાને કમ્મં કરોન્તો સમ્મસતિ. **ઉદયબ્બયન્તિ** પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં પઞ્ચવીસતિયા લક્ખણેહિ ઉદયં , પઞ્ચવીસતિયા એવ ચ લક્ખણેહિ વયં. **પીતિપામોજ્જન્તિ** એવં ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં સમ્મસન્તો ધમ્મપીતિં ધમ્મપામોજ્જઞ્ચ લભતિ. **અમતન્તિ** તં સપ્પચ્ચયે નામરૂપે પાકટે હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તે ઉપ્પન્નં પીતિપામોજ્જં અમતનિબ્બાનસમ્પાપકત્તા વિજાનતં પણ્ડિતાનં અમતમેવાતિ અત્થો.

તત્રાયમાદિ ભવતીતિ તત્ર અયં આદિ, ઇદં પુબ્બટ્ઠાનં હોતિ. **ઇધ પઞ્ઞસ્સા**તિ ઇમસ્મિં સાસને પણ્ડિતભિક્ખુનો. ઇદાનિ ''તં આદી''તિ વુત્તં પુબ્બટ્ઠાનં દસ્સેન્તો **ઇન્દ્રિયગુત્તી**તિઆદિમાહ. ચતુપારિસુદ્ધિસીલઞ્હિ પુબ્બટ્ઠાનં નામ. તત્થ **ઇન્દ્રિયગુત્તી**તિ ઇન્દ્રિયસંવરો. **સન્તુટ્ઠી**તિ ચતુપચ્ચયસન્તોસો. તેન આજીવપારિસુદ્ધિ ચેવ પચ્ચયસન્નિસ્સિતઞ્ચ સીલં કથિતં. **પાતિમોક્ખે**તિ પાતિમોક્ખસઙ્ખાતે જેટ્ઠકસીલે પરિપૂરકારિતા કથિતા.

મિત્તે ભજસ્સુ કલ્યાણેતિ વિસ્સટ્ઠકમ્મન્તે અપતિરૂપસહાયે વજ્જેત્વા સાધુજીવિતાય સુદ્ધાજીવે જટ્ઠબલં નિસ્સાય જીવિકકપ્પનાય અકુસીતે અતન્દિતે કલ્યાણમિત્તે ભજસ્સુ, સેવસ્સૂતિ અત્થો. **પટિસન્થારવુત્યસ્સા**તિ આમિસપટિસન્થારેન ચ ધમ્મપટિસન્થારેન ચ સમ્પન્નવુત્તિતાય પટિસન્થારવુત્તિ અસ્સ, પટિસન્થારસ્સ કારકા ભવેય્યાતિ અત્થો. **આચારકુસલો**તિ સીલમ્પિ આચારો, વત્તપટિવત્તમ્પિ આચારો. તત્થ કુસલો સિયા, છેકો ભવેય્યાતિ અત્થો. **તતો પામોજ્જબહુલો**તિ તતો પટિસન્થારવુત્તિતો ચ આચારકોસલ્લતો ચ ઉપ્પન્નેન ધમ્મપામોજ્જેન પામોજ્જબહુલો હુત્વા તં સકલસ્સાપિ વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તં કરિસ્સતીતિ અત્થો.

એવં સત્થારા દેસિતાસુ ઇમાસુ ગાથાસુ એકમેકિસ્સાય ગાથાય પરિયોસાને એકમેકં ભિક્ખુસતં નિસિન્નનિસિન્નટ્ઠાનેયેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા સબ્બેપિ તે ભિક્ખૂ આકાસેનેવ વીસયોજનસતિકં કન્તારં અતિક્કમિત્વા તથાગતસ્સ સુવણ્ણવણ્ણં સરીરં વણ્ણેન્તા થોમેન્તા પાદે વન્દિંસૂતિ.

સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ સત્તમં.

૮. પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ

વસ્સિકા વિય પુપ્ફાનીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

તે કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞે સમણધમ્મં કરોન્તા પાતોવ પુપ્ફિતાનિ વસ્સિકપુપ્ફાનિ સાયં વણ્ટતો મુચ્ચન્તાનિ દિસ્વા ''પુપ્ફાનં વણ્ટેહિ મુચ્ચનતો મયં પઠમતરં રાગાદીહિ મુચ્ચિસ્સામા''તિ વાયમિંસુ. સત્થા તે ભિક્ખૂ ઓલોકેત્વા, ''ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ વણ્ટતો મુચ્ચનપુપ્ફેન વિય દુક્ખતો મુચ્ચિતું વાયમિતબ્બમેવા''તિ વત્વા ગન્ધકુટિયં નિસિન્નોવ આલોકં ફરિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૭૭.''વસ્સિકા વિય પુપ્ફાનિ, મદ્દવાનિ પમુઞ્ચતિ;
એવં રાગઞ્ચ દોસઞ્ચ, વિપ્પમુઞ્ચેથ ભિક્ખવો''તિ.

તત્થ **વસ્સિકા**તિ સુમના. **મદ્દવાની**તિ મિલાતાનિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા વસ્સિકા હિય્યો પુપ્ફિતપુપ્ફાનિ પુનદિવસે પુરાણભૂતાનિ મુઞ્ચતિ, વણ્ટતો વિસ્સજ્જેતિ, એવં તુમ્હેપિ રાગાદયો દોસે વિપ્પમુઞ્ચેથાતિ.

દેસનાવસાને સબ્બેપિ તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

પઞ્ચસતભિક્ખુવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સન્તકાયત્થેરવત્થુ

સન્તકાયોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સન્તકાયત્થેરં નામ આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિર હત્થપાદકુક્કુચ્ચં નામ નાહોસિ, કાયવિજમ્ભનરહિતો સન્તઅત્તભાવોવ અહોસિ. સો કિર સીહયોનિતો આગતો થેરો. સીહા કિર એકદિવસં ગોચરં ગહેત્વા રજતસુવણ્ણમણિપવાળગુહાનં અઞ્ઞતરં પવિસિત્વા મનોસિલાતલે હરિતાલચુણ્ણેસુ સત્તાહં નિપજ્જિત્વા સત્તમે દિવસે ઉટ્ઠાય નિપન્નટ્ઠાનં ઓલોકેત્વા સચે નઙ્ગુટ્ઠસ્સ વા કણ્ણાનં વા હત્થપાદાનં વા ચલિતત્તા મનોસિલાહરિતાલચુણ્ણાનં વિપ્પકિણ્ણતં પસ્સન્તિ, ''ન તે ઇદં જાતિયા વા ગોત્તસ્સ વા પતિરૂપ''ન્તિ પુન સત્તાહં નિરાહારા નિપજ્જન્તિ, ચુણ્ણાનં પન વિપ્પકિણ્ણભાવે અસતિ ''ઇદં તે જાતિગોત્તાનં અનુચ્છવિક''ન્તિ આસયા નિક્ખમિત્વા વિજમ્ભિત્વા દિસા અનુવિલોકેત્વા તિક્ખત્તું સીહનાદં નદિત્વા ગોચરાય પક્કમન્તિ. એવરૂપાય સીહયોનિયા આગતો અયં ભિક્ખુ. તસ્સ કાયસમાચારં દિસ્વા ભિક્ખૂ સત્થુ આરોચેસું – ''ન નો, ભન્તે, સન્તકાયત્થેરસદિસો ભિક્ખુ દિટ્ઠપુબ્બો. ઇમસ્સ હિ નિસિન્નટ્ઠાને હત્થચલનં વા પાદચલનં વા કાયવિજમ્ભિતા વા નત્થી''તિ. તં સુત્વા સત્થા, ''ભિક્ખવે, ભિક્ખુના નામ સન્તકાયત્થેરેન વિય કાયાદીહિ ઉપસન્તેનેવ ભવિતબ્બ''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૭૮.''સન્તકાયો સન્તવાચો, સન્તવા સુસમાહિતો;
વન્તલોકામિસો ભિક્ખુ, ઉપસન્તોતિ વુચ્ચતી''તિ.

તત્થ **સન્તકાયો**તિ પાણાતિપાતાદીનં અભાવેન સન્તકાયો, મુસાવાદાદીનં અભાવેન **સન્તવાચો**, અભિજ્ઝાદીનં અભાવેન **સન્તવા**, કાયાદીનં તિણ્ણમ્પિ સુટ્ઠુ સમાહિતત્તા **સુસમાહિતો**, ચતૂહિ મગ્ગેહિ લોકામિસસ્સ વન્તતાય **વન્તલોકામિસો** ભિક્ખુ અબ્ભન્તરે રાગાદીનં ઉપસન્તતાય **ઉપસન્તો**તિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો થેરો અરહત્તે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

સન્તકાયત્થેરવત્થુ નવમં.

૧૦. નઙ્ગલકુલત્થેરવત્થુ

અત્તના ચોદયત્તાનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો નઙ્ગલકુલત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર દુગ્ગતમનુસ્સો પરેસં ભતિં કત્વા જીવતિ, તં એકો ભિક્ખુ પિલોતિકખણ્ડનિવત્થં નઙ્ગલં ઉક્ખિપિત્વા ગચ્છન્તં દિસ્વા એવમાહ – ''કિં પન તે એવં જીવનતો પબ્બજિતું ન વર''ન્તિ. કો મં, ભન્તે, એવં જીવન્તં પબ્બાજેસ્સતીતિ? સચે પબ્બજિસ્સસિ , અહં તં પબ્બાજેસ્સામીતિ. સાધુ ભન્તે , સચે મં પબ્બાજેસ્સથ, પબ્બજિસ્સામીતિ. અથ નં સો થેરો જેતવનં નેત્વા સહત્થેન, ન્હાપેત્વા માળકે ઠપેત્વા પબ્બાજેત્વા નિવત્થપિલોતિકખણ્ડેન સદ્ધિં નઙ્ગલં માળકસીમાયમેવ રુક્ખસાખાયં ઠપાપેસિ. સો ઉપસમ્પન્નકાલેપિ **નઙ્ગલકુલત્થેરો**ત્વેવ પઞ્ઞાયિ. સો બુદ્ધાનં ઉપ્પન્નલાભસક્કારં નિસ્સાય જીવન્તો ઉક્કણ્ઠિત્વા ઉક્કણ્ઠિતં વિનોદેતું અસક્કોન્તો ''ન દાનિ સદ્ધાદેય્યાનિ કાસાયાનિ પરિદહિત્વા ગમિસ્સામી''તિ તં રુક્ખમૂલં ગન્ત્વા અત્તનાવ અત્તાનં ઓવદિ – ''અહિરિક, નિલ્લજ્જ, ઇદં નિવાસેત્વા વિબ્ભમિત્વા ભતિં કત્વા જીવિતુકામો જાતો''તિ. તસ્સેવં અત્તાનં ઓવદન્તસ્સેવ ચિત્તં તનુકભાવં ગતં. સો નિવત્તિત્વા પુન કતિપાહચ્ચયેન ઉક્કણ્ઠિત્વા તથેવ અત્તાનં ઓવદિ, પુનસ્સ ચિત્તં નિવત્તિ. સો ઇમિનાવ નીહારેન ઉક્કણ્ઠિતઉક્કણ્ઠિતકાલે તત્થ ગન્ત્વા અત્તાનં ઓવદિ. અથ નં ભિક્ખૂ તત્થ અભિણ્હં ગચ્છન્તં દિસ્વા, ''આવુસો, નઙ્ગલત્થેર કસ્મા એત્થ ગચ્છસી''તિ પુચ્છિંસુ. સો ''આચરિયસ્સ સન્તિકં ગચ્છામિ, ભન્તે''તિ વત્વા કતિપાહેનેવ અરહત્તં પાપુણિ.

ભિક્ખૂ તેન સદ્ધિં કેળિં કરોન્તા આહંસુ – ''આવુસો નઙ્ગલત્થેર, તવ વિચરણમગ્ગો અવળઞ્જો વિય જાતો, આચરિયસ્સ સન્તિકં ન ગચ્છસિ મઞ્ઞે''તિ. આમ, ભન્તે, મયં સંસગ્ગે સતિ અગમિમ્હા, ઇદાનિ પન સો સંસગ્ગો છિન્નો, તેન ન ગચ્છામાતિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ ''એસ અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ સત્થુ તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ''આમ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો અત્તનાવ અત્તાનં ચોદેત્વા પબ્બજિતકિચ્ચસ્સ મત્થકં પત્તો''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૭૯.''અત્તના ચોદયત્તાનં, પટિમંસેથ અત્તના;
સો અત્તગુત્તો સતિમા, સુખં ભિક્ખુ વિહાહિસિ.

૩૮૦.''અત્તા હિ અત્તનો નાથો, કો હિ નાથો પરો સિયા;
અત્તા હિ અત્તનો ગતિ;
તસ્મા સંયમમત્તાનં, અસ્સં ભદ્રંવ વાણિજો''તિ.

તત્થ **ચોદયત્તાન**ન્તિ અત્તનાવ અત્તાનં ચોદય સારય. **પટિમંસેથા**તિ અત્તનાવ અત્તાનં પરિવીમંસથ. **સો**તિ સો ત્વં, ભિક્ખુ, એવં સન્તે અત્તનાવ ગુત્તતાય **અત્તગુત્તો**, ઉપટ્ઠિતસતિતાય **સતિમા** હુત્વા સબ્બિરિયાપથેસુ સુખં વિહરિસ્સસીતિ અત્થો.

નાથોતિ અવસ્સયો પતિટ્ઠા. **કો હિ નાથો પરો**તિ યસ્મા પરસ્સ અત્તભાવે પતિટ્ઠાય કુસલં વા કત્વા સગ્ગપરાયણેન મગ્ગં વા ભાવેત્વા સચ્છિકતફલેન ભવિતું ન સક્કા, તસ્મા કો હિ નામ પરો નાથો ભવેય્યાતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા અત્તાવ અત્તનો ગતિ પતિટ્ઠા સરણં, તસ્મા યથા ભદ્રં અસ્સાજાનીયં નિસ્સાય લાભં પત્થયન્તો વાણિજો તસ્સ વિસમટ્ઠાનચારં પચ્છિન્દિત્વા દિવસસ્સ તિક્ખત્તું નહાપેન્તો ભોજેન્તો સંયમેતિ પટિજગ્ગતિ, એવં ત્વમ્પિ અનુપ્પન્નસ્સ અકુસલસ્સ ઉપ્પાદં નિવારેન્તો સતિસમ્મોસેન ઉપ્પન્નં અકુસલં પજહન્તો અત્તાનં સંયમ ગોપય, એવં સન્તે પઠમજ્ઝાનં આદિં કત્વા લોકિયલોકુત્તરવિસેસં અધિગમિસ્સસીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

નઙ્ગલકુલત્થેરવત્થુ દસમં.

૧૧. વક્કલિત્થેરવત્થુ

પામોજ્જબહુલોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો વક્કલિત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિરાયસ્મા સાવત્થિયં બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિત્વા વયપ્પત્તો પિણ્ડાય પવિટ્ઠં તથાગતં દિસ્વા સત્થુ સરીરસમ્પત્તિં ઓલોકેત્વા સરીરસમ્પત્તિદસ્સનેન અતિત્તો ‘‘એવાહં નિચ્ચકાલં તથાગતં દટ્ઠું લભિસ્સામી’’તિ સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા યત્થ ઠિતેન સક્કા દસબલં પસ્સિતું, તત્થ ઠિતો સજ્ઝાયકમ્મટ્ઠાનમનસિકારાદીનિ પહાય સત્થારં ઓલોકેન્તોવ વિચરતિ. સત્થા તસ્સ ઞાણપરિપાકં આગમેન્તો કિઞ્ચિ અવત્વા ‘‘ઇદાનિસ્સ ઞાણં પરિપાકં ગત’’ન્તિ ઞત્વા ‘‘કિં તે, વક્કલિ, ઇમિના પૂતિકાયેન દિટ્ઠેન, યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતિ. યો મં પસ્સતિ, સો ધમ્મં પસ્સતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૭) વત્વા ઓવદિ. સો એવં ઓવદિતોપિ સત્થુ દસ્સનં પહાય નેવ અઞ્ઞત્થ ગન્તું સક્કોતિ. અથ નં સત્થા ‘‘નાયં ભિક્ખુ સંવેગં અલભિત્વા બુજ્ઝિસ્સતી’’તિ ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય રાજગહં ગન્ત્વા વસ્સૂપનાયિકદિવસે ‘‘અપેહિ, વક્કલિ, અપેહિ, વક્કલી’’તિ પણામેસિ. સો ‘‘ન મં સત્થા આલપતી’’તિ તેમાસં સત્થુ સમ્મુખે ઠાતું અસક્કોન્તો ‘‘કિં મય્હં જીવિતેન, પબ્બતા અત્તાનં પાતેસ્સામી’’તિ ગિજ્ઝકૂટં અભિરુહિ.

સત્થા તસ્સ કિલમનભાવં ઞત્વા ‘‘અયં ભિક્ખુ મમ સન્તિકા અસ્સાસં અલભન્તો મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયં નાસેય્યા’’તિ અત્તાનં દસ્સેતું ઓભાસં મુઞ્ચિ. અથસ્સ સત્થુ દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય તાવમહન્તોપિ સોકો પહીયિ. સત્થા સુક્ખતળાકં ઓઘેન પૂરેન્તો વિય થેરસ્સ બલવપીતિપામોજ્જં ઉપ્પાદેતું ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૧.‘‘પામોજ્જબહુલો ભિક્ખુ, પસન્નો બુદ્ધસાસને;
અધિગચ્છે પદં સન્તં, સઙ્ખારૂપસમં સુખ’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – પકતિયાપિ પામોજ્જબહુલો ભિક્ખુ બુદ્ધસાસને પસાદં રોચેતિ, સો એવં પસન્નો બુદ્ધસાસને સન્તં પદં સઙ્ખારૂપસમં સુખન્તિ લદ્ધનામં નિબ્બાનં અધિગચ્છેય્યાતિ. ઇમઞ્ચ પન ગાથં વત્વા સત્થા વક્કલિત્થેરસ્સ હત્થં

પસારેત્વા –

> ‘‘એહિ વક્કલિ મા ભાયિ, ઓલોકેહિ તથાગતં;
> અહં તં ઉદ્ધરિસ્સામિ, પઙ્કે સન્નંવ કુઞ્જરં.
>
> ‘‘એહિ વક્કલિ મા ભાયિ, ઓલોકેહિ તથાગતં;
> અહં તં મોચયિસ્સામિ, રાહુગ્ગહંવ સૂરિયં.
>
> ‘‘એહિ વક્કલિ મા ભાયિ, ઓલોકેહિ તથાગતં;
> અહં તં મોચયિસ્સામિ, રાહુગ્ગહંવ ચન્દિમ’’ન્તિ. –

ઇમા ગાથા અભાસિ. સો ‘‘દસબલો મે દિટ્ઠો, એહીતિ ચ અવ્હાનમ્પિ લદ્ધ’’ન્તિ બલવપીતિં ઉપ્પાદેત્વા ‘‘કુતો નુ ખો ગન્તબ્બ’’ન્તિ ગમનમગ્ગં અપસ્સન્તો દસબલસ્સ સમ્મુખે આકાસે ઉપ્પતિત્વા પઠમપાદે પબ્બતે ઠિતેયેવ સત્થારા વુત્તગાથા આવજ્જેન્તો આકાસેયેવ પીતિં વિક્ખમ્ભેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા તથાગતં વન્દમાનોવ ઓતરિત્વા સત્થુ સન્તિકે અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા અપરભાગે સદ્ધાધિમુત્તાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેસીતિ.

વક્કલિત્થેરવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. સુમનસામણેરવત્થુ

યો હવેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પુબ્બારામે વિહરન્તો સુમનસામણેરં આરબ્ભ કથેસિ. તત્રાયં અનુપુબ્બી કથા –

પદુમુત્તરબુદ્ધકાલસ્મિઞ્હિ એકો કુલપુત્તો સત્થારા ચતુપરિસમજ્ઝે એકં ભિક્ખું દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા તં સમ્પત્તિં પત્થયમાનો સત્થારં નિમન્તેત્વા સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા, ‘‘ભન્તે, અહમ્પિ અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સાસને દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગો ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનં ઠપેસિ. સત્થા કપ્પસતસહસ્સં ઓલોકેન્તો તસ્સ પત્થનાય સમિજ્ઝનભાવં વિદિત્વા ‘‘ઇતો કપ્પસતસહસ્સમત્થકે ગોતમબુદ્ધસાસને દિબ્બચક્ખુકાનં અગ્ગો અનુરુદ્ધો નામ ભવિસ્સસી’’તિ બ્યાકાસિ. સો તં બ્યાકરણં સુત્વા સ્વે પત્તબ્બં વિય તં સમ્પત્તિં મઞ્ઞમાનો પરિનિબ્બુતે સત્થરિ ભિક્ખૂ દિબ્બચક્ખુપરિકમ્મં પુચ્છિત્વા સત્તયોજનિકં કઞ્ચનથૂપં પરિક્ખિપિત્વા અનેકાનિ દીપરુક્ખસહસ્સાનિ કારેત્વા દીપપૂજં કત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવમનુસ્સેસુ કપ્પસતસહસ્સાનિ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં કપ્પે બારાણસિયં દલિદ્દકુલે નિબ્બત્તો સુમનસેટ્ઠિં નિસ્સાય તસ્સ તિણહારકો હુત્વા જીવિકં કપ્પેસિ. **અન્નભારો**તિસ્સ નામં અહોસિ. સુમનસેટ્ઠીપિ તસ્મિં નગરે નિચ્ચકાલં મહાદાનં દેતિ.

અથેકદિવસં ઉપરિટ્ઠો નામ પચ્ચેકબુદ્ધો ગન્ધમાદને નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ‘‘કસ્સ નુ ખો અજ્જ અનુગ્ગહં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ‘‘અજ્જ મયા અન્નભારસ્સ અનુગ્ગહં કાતું વટ્ટતિ, ઇદાનિ ચ સો અટવિતો તિણં આદાય ગેહં આગમિસ્સતી’’તિ ઞત્વા પત્તચીવરમાદાય ઇદ્ધિયા ગન્ત્વા અન્નભારસ્સ સમ્મુખે પચ્ચુટ્ઠાસિ. અન્નભારો તં તુચ્છપત્તહત્થં દિસ્વા ‘‘અપિ , ભન્તે, ભિક્ખં લભિત્થા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘લભિસ્સામ મહાપુઞ્ઞા’’તિ વુત્તે ‘‘તેન હિ, ભન્તે, થોકં આગમેથા’’તિ તિણકાજં છડ્ડેત્વા વેગેન ગેહં ગન્ત્વા, ‘‘ભદ્દે, મય્હં ઠપિતભાગભત્તં અત્થિ, નત્થી’’તિ

ભરિયં પુચ્છિત્વા ‘‘અત્થિ, સામી’’તિ વુત્તે વેગેન પચ્ચાગન્ત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પત્તં આદાય ‘‘મય્હં દાતુકામતાય સતિ દેય્યધમ્મો ન હોતિ, દેય્યધમ્મે સતિ પટિગ્ગાહકં ન લભામિ. અજ્જ પન મે પટિગ્ગાહકો ચ દિટ્ઠો, દેય્યધમ્મો ચ અત્થિ, લાભા વત મે’’તિ ગેહં ગન્ત્વા ભત્તં પત્તે પક્ખિપાપેત્વા પચ્ચાહરિત્વા પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થે પતિટ્ઠપેત્વા –

‘‘ઇમિના પન દાનેન, મા મે દાલિદ્દિયં અહુ;
નત્થીતિ વચનં નામ, મા અહોસિ ભવાભવે. –

ભન્તે એવરૂપા દુજ્જીવિતા મુચ્ચેય્યં, નત્થીતિ પદમેવ ન સુણેય્ય’’ન્તિ પત્થનં ઠપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો ‘‘એવં હોતુ મહાપુઞ્ઞા’’તિ વત્વા અનુમોદનં કત્વા પક્કામિ.

સુમનસેટ્ઠિનોપિ છત્તે અધિવત્થા દેવતા ‘‘અહો દાનં પરમદાનં, ઉપરિટ્ઠે સુપતિટ્ઠિત’’ન્તિ વત્વા તિક્ખત્તું સાધુકારમદાસિ. અથ નં સેટ્ઠિ ‘‘કિં મં એત્તકં કાલં દાનં દદમાનં ન પસ્સસી’’તિ આહ. નાહં તવ દાનં આરબ્ભ સાધુકારં દેમિ, અન્નભારેન પન ઉપરિટ્ઠસ્સ દિન્નપિણ્ડપાતે પસીદિત્વા મયા એસ સાધુકારો પવત્તિતોતિ. સો ‘‘અચ્છરિયં વત, ભો, અહં એત્તકં કાલં દાનં દદન્તો દેવતં સાધુકારં દાપેતું નાસક્ખિં, અન્નભારો મં નિસ્સાય જીવન્તો એકપિણ્ડપાતેનેવ સાધુકારં દાપેસિ, તસ્સ દાને અનુચ્છવિકં કત્વા તં પિણ્ડપાતં મમ સન્તકં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘અજ્જ તયા કસ્સચિ કિઞ્ચિ દિન્ન’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘આમ, સામિ, ઉપરિટ્ઠપચ્ચેકબુદ્ધસ્સ મે અજ્જ ભાગભત્તં દિન્ન’’ન્તિ. ‘‘હન્દ, ભો, કહાપણં ગહેત્વા એતં મય્હં પિણ્ડપાતં દેહી’’તિ? ‘‘ન દેમિ, સામી’’તિ. સો યાવ સહસ્સં વડ્ઢેસિ, ઇતરો સહસ્સેનાપિ નાદાસિ. અથ નં ‘‘હોતુ, ભો, યદિ પિણ્ડપાતં ન દેસિ, સહસ્સં ગહેત્વા પત્તિં મે દેહી’’તિ આહ. સો ‘‘અય્યેન સદ્ધિં મન્તેત્વા જાનિસ્સામી’’તિ વેગેન પચ્ચેકબુદ્ધં સમ્પાપુણિત્વા, ‘‘ભન્તે સુમનસેટ્ઠિ, સહસ્સં દત્વા તુમ્હાકં પિણ્ડપાતે પત્તિં યાચતિ, કિં કરોમી’’તિ પુચ્છિ.

અથસ્સ સો ઉપમં આહરિ ‘‘સેય્યથાપિ, પણ્ડિત, કુલસતિકે ગામે એકસ્મિં ઘરે દીપં જાલેય્ય, સેસા અત્તનો તેલેન વટ્ટિં તેમેત્વા જાલાપેત્વા ગણ્હેય્યું, પુરિમપદીપસ્સ પભા અત્થીતિ વત્તબ્બા નત્થી’’તિ. અતિરેકતરા, ભન્તે, પભા હોતીતિ. એવમેવં પણ્ડિત ઉળુઙ્કયાગુ વા હોતુ, કટચ્છુભિક્ખા વા, અત્તનો પિણ્ડપાતે પરેસં પત્તિં દેન્તસ્સ યત્તકાનં દેતિ, તત્તકં વડ્ઢતિ. ત્વઞ્હિ એકમેવ પિણ્ડપાતં અદાસિ, સેટ્ઠિસ્સ પન પત્તિયા દિન્નાય દ્વે પિણ્ડપાતા હોન્તિ એકો તવ, એકો તસ્સાતિ.

સો ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ તં અભિવાદેત્વા સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘ગણ્હ, સામિ, પત્તિ’’ન્તિ આહ. તેન હિ ઇમે કહાપણે ગણ્હાતિ. નાહં પિણ્ડપાતં વિક્કિણામિ, સદ્ધાય તે પત્તિં દમ્મીતિ. ‘‘ત્વં સદ્ધાય દેસિ, અહમ્પિ તવ ગુણે પૂજેમિ, ગણ્હ, તાત, ઇતો પટ્ઠાય ચ પન મા સહત્થા કમ્મમકાસિ, વીથિયં ઘરં માપેત્વા વસ. યેન ચ તે અત્થો હોતિ, સબ્બં મમ સન્તિકા ગણ્હાહી’’તિ આહ. નિરોધા વુટ્ઠિતસ્સ પન દિન્નપિણ્ડપાતો તદહેવ વિપાકં દેતિ. તસ્મા રાજાપિ તં પવત્તિં સુત્વા અન્નભારં પક્કોસાપેત્વા પત્તિં ગહેત્વા મહન્તં ભોગં દત્વા તસ્સ સેટ્ઠિટ્ઠાનં દાપેસિ.

સો સુમનસેટ્ઠિસ્સ સહાયકો હુત્વા યાવજીવં પુઞ્ઞાનિ કત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે કપિલવત્થુનગરે અમિતોદનસ્સ સક્કસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ, **અનુરુદ્ધો**તિસ્સ નામં અકંસુ. સો મહાનામસક્કસ્સ કનિટ્ઠભાતા, સત્થુ ચૂળપિતુ પુત્તો પરમસુખુમાલો મહાપુઞ્ઞો અહોસિ. એકદિવસં કિર છસુ ખત્તિયેસુ પૂવે લક્ખં કત્વા ગુળેહિ કીળન્તેસુ અનુરુદ્ધો પરાજિતો પૂવાનં અત્થાય માતુ સન્તિકં પહિણિ. સા

મહન્તં સુવણ્ણથાલં પૂરેત્વા પૂવે પેસેસિ. પૂવે ખાદિત્વા પુન કીળન્તો પરાજિતો તથેવ પહિણિ. એવં તિક્ખત્તું પૂવેસુ આહટેસુ ચતુત્થે વારે માતા ‘‘ઇદાનિ પૂવા નત્થી’’તિ પહિણિ. તસ્સા વચનં સુત્વા ‘‘નત્થી’’તિ પદસ્સ અસુતપુબ્બતાય ‘‘નત્થિપૂવા નામ ઇદાનિ ભવિસ્સન્તી’’તિ સઞ્ઞં કત્વા ‘‘ગચ્છ નત્થિપૂવે આહરા’’તિ પેસેસિ. અથસ્સ માતા ‘‘નત્થિપૂવે કિર, અય્યે, દેથા’’તિ વુત્તે ‘‘મમ પુત્તેન નત્થીતિ પદં ન સુતપુબ્બં, કથં નુ ખો નત્થિભાવં જાનાપેય્ય’’ન્તિ સુવણ્ણપાતિં ધોવિત્વા અપરાય સુવણ્ણપાતિયા પટિકુજ્જિત્વા ‘‘હન્દ, તાત, ઇમં મમ પુત્તસ્સ દેહી’’તિ પહિણિ. તસ્મિં ખણે નગરપરિગ્ગાહિકા દેવતા ‘‘અમ્હાકં સામિના અન્નભારકાલે ઉપરિટ્ઠસ્સ પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ ભાગભત્તં દત્વા ‘નત્થીતિ પદમેવ ન સુણેય્ય’ન્તિ પત્થના નામ ઠપિતા. સચે મયં તમત્થં ઞત્વા અજ્ઝુપેક્ખેય્યામ, મુદ્ધાપિ નો સત્તધા ફલેય્યા’’તિ ચિન્તેત્વા દિબ્બપૂવેહિ પાતિં પૂરયિંસુ. સો પુરિસો પાતિં આહરિત્વા તસ્સ સન્તિકે ઠપેત્વા વિવરિ. તેસં ગન્ધો સકલનગરં ફરિ. પૂવો પન મુખે ઠપિતમત્તોવ સત્તરસહરણિસહસ્સાનિ ફરિત્વા અટ્ઠાસિ.

અનુરુદ્ધોપિ ચિન્તેસિ – ‘‘ન મં મઞ્ઞે ઇતો પુબ્બે માતા પિયાયતિ. ન હિ મે અઞ્ઞદા તાય નત્થિપૂવા નામ પક્કપુબ્બા’’તિ. સો ગન્ત્વા માતરં એવમાહ – ‘‘અમ્મ, નાહં તવ પિયો’’તિ. તાત, કિં વદેસિ, મમ અક્ખીહિપિ હદયમંસતોપિ ત્વં પિયતરોતિ. સચાહં, અમ્મ, તવ પિયો, કસ્મા મમ પુબ્બે એવરૂપે નત્થિપૂવે નામ ન અદાસીતિ. સા તં પુરિસં પુચ્છિ – ‘‘તાત, કિઞ્ચિ પાતિયં અહોસી’’તિ. આમ, અય્યે, પૂવાનં પાતિ પરિપુણ્ણા અહોસિ, ન મે એવરૂપા દિટ્ઠપુબ્બાતિ. સા ચિન્તેસિ – ‘‘પુત્તો મે કતપુઞ્ઞો, દેવતાહિસ્સ દિબ્બપૂવા પહિતા ભવિસ્સન્તી’’તિ. સોપિ માતરં આહ – ‘‘અમ્મ, ન મયા એવરૂપા પૂવા ખાદિતપુબ્બા, ઇતો પટ્ઠાય મે નત્થિપૂવમેવ પચેય્યાસી’’તિ. સા તતો પટ્ઠાય તેન ‘‘પૂવે ખાદિતુકામોમ્હી’’તિ વુત્તકાલે સુવણ્ણપાતિં ધોવિત્વા અઞ્ઞાય પાતિયા પટિકુજ્જિત્વા પહિણતિ, દેવતા પાતિં પૂરેન્તિ. એવં સો અગારમજ્ઝે વસન્તો નત્થીતિ પદસ્સ અત્થં અજાનિત્વા દિબ્બપૂવેયેવ પરિભુઞ્જિ.

સત્થુ પન પરિવારત્થં કુલપટિપાટિયા સાકિયકુમારેસુ પબ્બજન્તેસુ મહાનામેન સક્કેન, ‘‘તાત, અમ્હાકં કુલા કોચિ પબ્બજિતો નત્થિ, તયા વા પબ્બજિતબ્બં, મયા વા’’તિ વુત્તે સો આહ – ‘‘અહં અતિસુખુમાલો પબ્બજિતું ન સક્ખિસ્સામી’’તિ. તેન હિ કમ્મન્તં ઉગ્ગણ્હ, અહં પબ્બજિસ્સામીતિ. કો એસ કમ્મન્તો નામાતિ? સો હિ ભત્તસ્સ ઉટ્ઠાનટ્ઠાનમ્પિ ન જાનાતિ, કમ્મન્તં કિમેવ જાનિસ્સતિ, તસ્મા એવમાહ. એકદિવસઞ્હિ અનુરુદ્ધો ભદ્દિયો કિમિલોતિ તયો જના ‘‘ભત્તં નામ કહં ઉટ્ઠાતી’’તિ મન્તયિંસુ. તેસુ કિમિલો ‘‘કોટ્ઠેસુ ઉટ્ઠાતી’’તિ આહ. સો કિરેકદિવસં વીહી કોટ્ઠમ્હિ પક્ખિપન્તે અદ્દસ, તસ્મા ‘‘કોટ્ઠે ભત્તં ઉપ્પજ્જતી’’તિ સઞ્ઞાય એવમાહ. અથ નં ભદ્દિયો ‘‘ત્વં ન જાનાસી’’તિ વત્વા ‘‘ભત્તં નામ ઉક્ખલિયં ઉટ્ઠાતી’’તિ આહ. સો કિરેકદિવસં ઉક્ખલિતો ભત્તં વડ્ઢેન્તે દિસ્વા ‘‘એત્થેવેતં ઉપ્પજ્જતી’’તિ સઞ્ઞમકાસિ, તસ્મા એવમાહ. અનુરુદ્ધો તે ઉભોપિ ‘‘તુમ્હે ન જાનાથા’’તિ વત્વા ‘‘ભત્તં નામ રતનુબ્બેધમકુળાય મહાસુવણ્ણપાતિયં ઉટ્ઠાતી’’તિ આહ. તેન કિર નેવ વીહિં કોટ્ટેન્તા, ન ભત્તં પચન્તા દિટ્ઠપુબ્બા, સુવણ્ણપાતિયં વડ્ઢેત્વા પુરતો ઠપિતભત્તમેવ પસ્સતિ, તસ્મા ‘‘પાતિયંયેવેતં ઉપ્પજ્જતી’’તિ સઞ્ઞમકાસિ, તસ્મા એવમાહ. એવં ભત્તુટ્ઠાનટ્ઠાનમ્પિ અજાનન્તો મહાપુઞ્ઞો કુલપુત્તો કમ્મન્તે કિં જાનિસ્સતિ.

સો ‘‘એહિ ખો તે, અનુરુદ્ધ, ઘરાવાસત્થં અનુસાસિસ્સામિ, પઠમં ખેત્તં કસાપેતબ્બ’’ન્તિઆદિના નયેન ભાતરા વુત્તાનં કમ્મન્તાનં અપરિયન્તભાવં સુત્વા ‘‘ન મે ઘરાવાસેન અત્થો’’તિ માતરં આપુચ્છિત્વા ભદ્દિયપમુખેહિ પઞ્ચહિ સાકિયકુમારેહિ સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા અનુપિયમ્બવને સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પબ્બજિ. પબ્બજિત્વા ચ પન

સમ્માપટિપદં પટિપન્નો અનુપુબ્બેન તિસ્સો વિજ્જા સચ્છિકત્વા દિબ્બેન ચક્ખુના એકાસને નિસિન્નોવ હત્થતલે ઠપિતઆમલકાનિ વિય સહસ્સલોકધાતુયો ઓલોકનસમત્થો હુત્વા –

> ‘‘પુબ્બેનિવાસં જાનામિ, દિબ્બચક્ખુ વિસોધિતં;
> તેવિજ્જો ઇદ્ધિપત્તોમ્હિ, કતં બુદ્ધસ્સ સાસન’’ન્તિ. (થેરગા॰ ૩૩૨, ૫૬૨) –

ઉદાનં ઉદાનેત્વા ‘‘કિં નુ ખો મે કત્વા અયં સમ્પત્તિ લદ્ધા’’તિ ઓલોકેન્તો ‘‘પદુમુત્તરપાદમૂલે પત્થનં ઠપેસિ’’ન્તિ ઞત્વા પુન ‘‘સંસારે સંસરન્તો અસુકસ્મિં નામ કાલે બારાણસિયં સુમનસેટ્ઠિં નિસ્સાય જીવન્તો અન્નભારો નામ અહોસિ’’ન્તિપિ ઞત્વા –

> ‘‘અન્નભારો પુરે આસિં, દલિદ્દો તિણહારકો;
> પિણ્ડપાતો મયા દિન્નો, ઉપરિટ્ઠસ્સ તાદિનો’’તિ. –

આહ . અથસ્સ એતદહોસિ – ‘‘યો સો તદા મયા ઉપરિટ્ઠસ્સ દિન્નપિણ્ડપાતતો કહાપણે દત્વા પત્તિં અગ્ગહેસિ, મમ સહાયકો સુમનસેટ્ઠિ કહં નુ ખો સો એતરહિ નિબ્બત્તો’’તિ. અથ નં ‘‘વિઞ્ઝાટવિયં પબ્બતપાદે મુણ્ડનિગમો નામ અત્થિ, તત્થ મહામુણ્ડસ્સ નામ ઉપાસકસ્સ મહાસુમનો ચૂળસુમનોતિ દ્વે પુત્તા, તેસુ સો ચૂળસુમનો હુત્વા નિબ્બત્તો’’તિ અદ્દસ. દિસ્વા ચ પન ચિન્તેસિ – ‘‘અત્થિ નુ ખો તત્થ મયિ ગતે ઉપકારો, નત્થી’’તિ. સો ઉપધારેન્તો ઇદં અદ્દસ ‘‘સો તત્થ મયિ ગતે સત્તવસ્સિકોવ નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સતિ, ખુરગ્ગેયેવ ચ અરહત્તં પાપુણિસ્સતી’’તિ. દિસ્વા ચ પન ઉપકટ્ઠે અન્તોવસ્સે આકાસેન ગન્ત્વા ગામદ્વારે ઓતરિ. મહામુણ્ડો પન ઉપાસકો થેરસ્સ પુબ્બેપિ વિસ્સાસિકો એવ. સો થેરં પિણ્ડપાતકાલે ચીવરં પારુપન્તં દિસ્વા પુત્તં મહાસુમનં આહ – ‘‘તાત, અય્યો, મે અનુરુદ્ધત્થેરો આગતો, યાવસ્સ અઞ્ઞો કોચિ પત્તં ન ગણ્હાતિ, તાવસ્સ ગન્ત્વા પત્તં ગણ્હ, અહં આસનં પઞ્ઞાપેસ્સામી’’તિ. સો તથા અકાસિ. ઉપાસકો થેરં અન્તોનિવેસને સક્કચ્ચં પરિવિસિત્વા તેમાસં વસનત્થાય પટિઞ્ઞં ગણ્હિ, થેરોપિ અધિવાસેસિ.

અથ નં એકદિવસં પટિજગ્ગન્તો વિય તેમાસં પટિજગ્ગિત્વા મહાપવારણાય તિચીવરઞ્ચેવ ગુળતેલતણ્ડુલાદીનિ ચ આહરિત્વા થેરસ્સ પાદમૂલે ઠપેત્વા ‘‘ગણ્હથ, ભન્તે’’તિ આહ. ‘‘અલં, ઉપાસક, ન મે ઇમિના અત્થો’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, વસ્સાવાસિકલાભો નામેસ, ગણ્હથ ન’’ન્તિ? ‘‘ન ગણ્હામિ, ઉપાસકા’’તિ. ‘‘કિમત્થં ન ગણ્હથ, ભન્તે’’તિ? ‘‘મય્હં સન્તિકે કપ્પિયકારકો સામણેરોપિ નત્થી’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, મમ પુત્તો મહાસુમનો સામણેરો ભવિસ્સતી’’તિ. ‘‘ન મે, ઉપાસક, મહાસુમનેનત્થો’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, ચૂળસુમનં પબ્બાજેથા’’તિ. થેરો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા ચૂળસુમનં પબ્બાજેસિ. સો ખુરગ્ગેયેવ અરહત્તં પાપુણિ. થેરો તેન સદ્ધિં અડ્ઢમાસમત્તં તત્થેવ વસિત્વા ‘‘સત્થારં પસ્સિસ્સામી’’તિ તસ્સ ઞાતકે આપુચ્છિત્વા આકાસેનેવ ગન્ત્વા હિમવન્તપદેસે અરઞ્ઞકુટિકાય ઓતરિ.

થેરો પન પકતિયાપિ આરદ્ધવીરિયો, તસ્સ તત્થ પુબ્બરત્તાપરરત્તં ચઙ્કમન્તસ્સ ઉદરવાતો સમુટ્ઠહિ. અથ નં કિલન્તરૂપં દિસ્વા સામણેરો પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે, કિં વો રુજ્જતી’’તિ? ‘‘ઉદરવાતો મે સમુટ્ઠિતો’’તિ . ‘‘અઞ્ઞદાપિ સમુટ્ઠિતપુબ્બો, ભન્તે’’તિ? ‘‘આમાવુસો’’તિ. ‘‘કેન ફાસુકં હોતિ, ભન્તે’’તિ? ‘‘અનોતત્તતો પાનીયે લદ્ધે ફાસુકં હોતિ, આવુસો’’તિ. ‘‘તેન હિ, ભન્તે, આહરામી’’તિ. ‘‘સક્ખિસ્સસિ સામણેરા’’તિ? ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ. તેન હિ અનોતત્તે પન્નગો નામ નાગરાજા મં જાનાતિ, તસ્સ આચિક્ખિત્વા ભેસજ્જત્થાય એકં પાનીયવારકં આહરાતિ. સો સાધૂતિ

ઉપજ્ઝાયં વન્દિત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા પઞ્ચયોજનસતં ઠાનં અગમાસિ . તં દિવસં પન નાગરાજા નાગનાટકપરિવુતો ઉદકકીળં કીળિતુકામો હોતિ. સો સામણેરં આગચ્છન્તં દિસ્વાવ કુજ્ઝિ, ''અયં મુણ્ડકસમણો અત્તનો પાદપંસું મમ મત્થકે ઓકિરન્તો વિચરતિ, અનોતત્તે પાનીયત્થાય આગતો ભવિસ્સતિ, ન દાનિસ્સ પાનીયં દસ્સામી''તિ પણ્ણાસયોજનિકં અનોતત્તદહં મહાપાતિયા ઉક્ખલિં પિદહન્તો વિય ફણેન પિદહિત્વા નિપજ્જિ. સામણેરો નાગરાજસ્સ આકારં ઓલોકેત્વાવ ''કુદ્ધો અય''ન્તિ ઞત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''સુણોહિ મે નાગરાજ, ઉગ્ગતેજ મહબ્બલ;
દેહિ મે પાનીયઘટં, ભેસજ્જત્થમ્હિ આગતો''તિ.

તં સુત્વા નાગરાજા ઇમં ગાથમાહ –

''પુરત્થિમસ્મિં દિસાભાગે, ગઙ્ગા નામ મહાનદી;
મહાસમુદ્દમપ્પેતિ, તતો ત્વં પાનીયં હરા''તિ.

તં સુત્વા સામણેરો ''અયં નાગરાજા અત્તનો ઇચ્છાય ન દસ્સતિ, અહં બલક્કારં કત્વા આનુભાવં જાનાપેત્વા ઇમં અભિભવિત્વાવ પાનીયં ગણ્હિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા, ''મહારાજ , ઉપજ્ઝાયો મં અનોતત્તતોવ પાનીયં આહરાપેતિ, તેનાહં ઇદમેવ હરિસ્સામિ, અપેહિ, મા મં વારેહી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''ઇતોવ પાનીયં હાસ્સં, ઇમિનાવમ્હિ અત્થિકો;
યદિ તે થામબલં અત્થિ, નાગરાજ નિવારયા''તિ.

અથ નં નાગરાજા આહ –

''સામણેર સચે અત્થિ, તવ વિક્કમ પોરિસં;
અભિનન્દામિ તે વાચં, હરસ્સુ પાનીયં મમા''તિ.

અથ નં સામણેરો ''એવં, મહારાજ, હરામી''તિ વત્વા ''યદિ સક્કોન્તો હરાહી''તિ વુત્તે – ''તેન હિ સુટ્ઠુ જાનસ્સૂ''તિ તિક્ખત્તું પટિઞ્ઞં ગહેત્વા ''બુદ્ધસાસનસ્સ આનુભાવં દસ્સેત્વા મયા પાનીયં હરિતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા આકાસટ્ઠદેવતાનં તાવ સન્તિકં અગમાસિ. તા આગન્ત્વા વન્દિત્વા ''કિં, ભન્તે''તિ વત્વા અટ્ઠંસુ. ''એતસ્મિં અનોતત્તદહપિટ્ઠે પન્નગનાગરાજેન સદ્ધિં મમ સઙ્ગામો ભવિસ્સતિ, તત્થ ગન્ત્વા જયપરાજયં ઓલોકેથા''તિ આહ. સો એતેનેવ નીહારેન ચત્તારો લોકપાલે સક્કસુયામસન્તુસિતપરનિમ્મિતવસવત્તી ચ ઉપસઙ્કમિત્વા તમત્થં આરોચેસિ. તતો પરં પટિપાટિયા યાવ બ્રહ્મલોકં ગન્ત્વા તત્થ તત્થ બ્રહ્મેહિ આગન્ત્વા વન્દિત્વા ઠિતેહિ ''કિં, ભન્તે''તિ પુટ્ઠો તમત્થં આરોચેસિ. એવં સો અસઞ્ઞે ચ અરૂપિબ્રહ્માનો ચ ઠપેત્વા સબ્બત્થ મુહુત્તેનેવ આહિણ્ડિત્વા આરોચેસિ. તસ્સ વચનં સુત્વા સબ્બાપિ દેવતા અનોતત્તદહપિટ્ઠે નાળિયં પક્ખિત્તાનિ પિટ્ઠચુણ્ણાનિ વિય આકાસં નિરન્તરં પૂરેત્વા સન્નિપતિંસુ. સન્નિપતિતે દેવસઙ્ઘે સામણેરો આકાસે ઠત્વા નાગરાજં આહ –

''સુણોહિ મે નાગરાજ, ઉગ્ગતેજ મહબ્બલ;
દેહિ મે પાનીયઘટં, ભેસજ્જત્થમ્હિ આગતો''તિ.

અથ નં નાગો આહ –

> ‘‘સામણેર સચે અત્થિ, તવ વિક્કમ પોરિસં;
> અભિનન્દામિ તે વાચં, હરસ્સુ પાનીયં મમા’’તિ.

સો તિક્ખત્તું નાગરાજસ્સ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા આકાસે ઠિતકોવ દ્વાદસયોજનિકં બ્રહ્મત્તભાવં માપેત્વા આકાસતો ઓરુય્હ નાગરાજસ્સ ફણે અક્કમિત્વા અધોમુખં નિપ્પીળેસિ, તાવદેવ બલવતા પુરિસેન અક્કન્તઅલ્લચમ્મં વિય નાગરાજસ્સ ફણે અક્કન્તમત્તે ઓગલિત્વા દબ્બિમત્તા ફણપુટકા અહેસું. નાગરાજસ્સ ફણેહિ મુત્તમુત્તટ્ઠાનતો તાલક્ખન્ધપમાણા ઉદકવટ્ટિયો ઉગ્ગઞ્છિંસુ. સામણેરો આકાસેયેવ પાનીયવારકં પૂરેસિ. દેવસઙ્ઘો સાધુકારમદાસિ. અથ નાગરાજા લજ્જિત્વા સામણેરસ્સ કુજ્ઝિ, જયકુસુમવણ્ણાનિસ્સ અક્ખીનિ અહેસું. સો ‘‘અયં મં દેવસઙ્ઘં સન્નિપાતેત્વા પાનીયં ગહેત્વા લજ્જાપેસિ, એતં ગહેત્વા મુખે હત્થં પક્ખિપિત્વા હદયમંસં વાસ્સ મદ્દામિ, પાદે વા નં ગહેત્વા પારગઙ્ગાયં ખિપામી’’તિ વેગેન અનુબન્ધિ. અનુબન્ધન્તોપિ નં પાપુણિતું નાસક્ખિયેવ. સામણેરો ગન્ત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ હત્થે પાનીયં ઠપેત્વા ‘‘પિવથ, ભન્તે’’તિ આહ. નાગરાજાપિ પચ્છતો આગન્ત્વા, ‘‘ભન્તે અનુરુદ્ધ, સામણેરો મયા અદિન્નમેવ પાનીયં ગહેત્વા આગતો, મા પિવિત્થા’’તિ આહ. એવં કિર સામણેરાતિ. ‘‘પિવથ, ભન્તે, ઇમિના મે દિન્નં પાનીયં આહટ’’ન્તિ આહ. થેરો ‘‘ખીણાસવસામણેરસ્સ મુસાકથનં નામ નત્થી’’તિ ઞત્વા પાનીયં પિવિ. તઙ્ખણઞ્ઞેવસ્સ આબાધો પટિપસ્સમ્ભિ. પુન નાગો થેરં આહ – ‘‘ભન્તે, સામણેરેનમ્હિ સબ્બં દેવગણં સન્નિપાતેત્વા લજ્જાપિતો, અહમસ્સ હદયં વા ફાલેસ્સામિ, પાદે વા નં ગહેત્વા પારગઙ્ગાય ખિપિસ્સામી’’તિ. મહારાજ, સામણેરો મહાનુભાવો, તુમ્હે સામણેરેન સદ્ધિં સઙ્ગામેતું ન સક્ખિસ્સથ , ખમાપેત્વા નં ગચ્છથાતિ. સો સયમ્પિ સામણેરસ્સ આનુભાવં જાનાતિયેવ, લજ્જાય પન અનુબન્ધિત્વા આગતો. અથ નં થેરસ્સ વચનેન ખમાપેત્વા તેન સદ્ધિં મિત્તસન્થવં કત્વા ‘‘ઇતો પટ્ઠાય અનોતત્તઉદકેન અત્થે સતિ તુમ્હાકં આગમનકિચ્ચં નત્થિ, મય્હં પહિણેય્યાથ, અહમેવ આહરિત્વા દસ્સામી’’તિ વત્વા પક્કામિ.

થેરોપિ સામણેરં આદાય પાયાસિ. સત્થા થેરસ્સ આગમનભાવં ઞત્વા મિગારમાતુપાસાદે થેરસ્સ આગમનં ઓલોકેન્તો નિસીદિ. ભિક્ખૂપિ થેરં આગચ્છન્તં દિસ્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા પત્તચીવરં પટિગ્ગહેસું. અથેકચ્ચે સામણેરં સીસેપિ કણ્ણેસુપિ બાહાયમ્પિ ગહેત્વા સઞ્ચાલેત્વા ‘‘કિં, સામણેર ચૂળકનિટ્ઠ, ન ઉક્કણ્ઠિતોસી’’તિ આહંસુ. સત્થા તેસં કિરિયં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘ભારિયં વતિમેસં ભિક્ખૂનં કમ્મં આસીવિસં ગીવાય ગણ્હન્તા વિય સામણેરં ગણ્હન્તિ, નાસ્સ આનુભાવં જાનન્તિ, અજ્જ મયા સુમનસામણેરસ્સ ગુણં પાકટં કાતું વટ્ટતી’’તિ. થેરોપિ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિ. સત્થા તેન સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા આનન્દત્થેરં આમન્તેસિ – ‘‘આનન્દ, અનોતત્તઉદકેનમ્હિ પાદે ધોવિતુકામો , સામણેરાનં ઘટં દત્વા પાનીયં આહરાપેહી’’તિ. થેરો વિહારે પઞ્ચમત્તાનિ સામણેરસતાનિ સન્નિપાતેસિ. તેસુ સુમનસામણેરો સબ્બનવકો અહોસિ. થેરો સબ્બમહલ્લકં સામણેરં આહ – ‘‘સામણેર, સત્થા અનોકત્તદહઉદકેન પાદે ધોવિતુકામો, ઘટં આદાય ગન્ત્વા પાનીયં આહરા’’તિ. સો ‘‘ન સક્કોમિ, ભન્તે’’તિ ન ઇચ્છિ. થેરો સેસેપિ પટિપાટિયા પુચ્છિ, તેપિ તથેવ વત્વા પટિક્ખિપિંસુ. ‘‘કિં પનેત્થ ખીણાસવસામણેરા નત્થી’’તિ? અત્થિ, તે પન ‘‘નાયં અમ્હાકં બદ્ધો માલાપુટો, સુમનસામણેરસ્સેવ બદ્ધો’’તિ ન ઇચ્છિંસુ, પુથુજ્જના પન અત્તનો અસમત્થતાયેવ ન ઇચ્છિંસુ. પરિયોસાને પન સુમનસ્સ વારે સમ્પત્તે, ‘‘સામણેર, સત્થા અનોતત્તદહઉદકેન પાદે ધોવિતુકામો, કુટં આદાય કિર ઉદકં આહરા’’તિ આહ. સો ‘‘સત્થરિ આહરાપેન્તે આહરિસ્સામી’’તિ સત્થારં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, અનોતત્તતો કિર મં ઉદકં આહારાપેથા’’તિ આહ. ‘‘આમ, સુમના’’તિ. સો વિસાખાય કારિતેસુ ઘનસુવણ્ણકોટ્ટિમેસુ સેનાસનકુટેસુ એકં સટ્ઠિકુટઉદકગણ્હનકં મહાઘટં હત્થેન ગહેત્વા

‘‘ઇમિના મે ઉક્ખિપિત્વા અંસકૂટે ઠપિતેન અત્થો નત્થી’’તિ ઓલમ્બકં કત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા હિમવન્તાભિમુખો પક્ખન્દિ.

નાગરાજા સામણેરં દૂરતોવ આગચ્છન્તં દિસ્વા પચ્ચુગ્ગન્ત્વા કુટં અંસકૂટેન આદાય, ‘‘ભન્તે, તુમ્હે માદિસે દાસે વિજ્જમાને કસ્મા સયં આગતા, ઉદકેનત્થે સતિ કસ્મા સાસનમત્તમ્પિ ન પહિણથા’’તિ કુટેન ઉદકં આદાય સયં ઉક્ખિપિત્વા ‘‘પુરતો હોથ, ભન્તે, અહમેવ આહરિસ્સામી’’તિ આહ. ‘‘તિટ્ઠથ તુમ્હે, મહારાજ, અહમેવ સમ્માસમ્બુદ્ધેન આણત્તો’’તિ નાગરાજાનં નિવત્તાપેત્વા કુટં મુખવટ્ટિયં હત્થેન ગહેત્વા આકાસેનાગઞ્છિ. અથ નં સત્થા આગચ્છન્તં ઓલોકેત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ – ‘‘પસ્સથ, ભિક્ખવે, સામણેરસ્સ લીલં, આકાસે હંસરાજા વિય સોભતી’’તિ આહ. સોપિ પાનીયઘટં ઠપેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં સત્થા આહ – ‘‘કતિવસ્સોસિ ત્વં, સુમના’’તિ? ‘‘સત્તવસ્સોમ્હિ, ભન્તેતિ. ‘‘તેન હિ, સુમન, અજ્જ પટ્ઠાય ભિક્ખુ હોહી’’તિ વત્વા દાયજ્જઉપસમ્પદં અદાસિ. દ્વેયેવ કિર સામણેરા સત્તવસ્સિકા ઉપસમ્પદં લભિંસુ – અયઞ્ચ સુમનો સોપાકો ચાતિ.

એવં તસ્મિં ઉપસમ્પન્ને ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ‘‘અચ્છરિયં આવુસો, એવરૂપો હિ નામ દહરસામણેરસ્સ આનુભાવો હોતિ, ન નો ઇતો પુબ્બે એવરૂપો આનુભાવો દિટ્ઠપુબ્બો’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, મમ સાસને દહરોપિ સમ્મા પટિપન્નો એવરૂપં સમ્પત્તિં લભતિયેવા’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૨.‘‘યો હવે દહરો ભિક્ખુ, યુઞ્જતિ બુદ્ધસાસને;
સોમં લોકં પભાસેતિ, અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા’’તિ.

તત્થ **યુઞ્જતી**તિ ઘટતિ વાયમતિ. **પભાસેતી**તિ સો ભિક્ખુ અત્તનો અરહત્તમગ્ગઞાણેન અબ્ભાદીહિ મુત્તો ચન્દિમા વિય લોકં ખન્ધાદિભેદં લોકં ઓભાસેતિ, એકાલોકં કરોતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સુમનસામણેરવત્થુ દ્વાદસમં.

ભિક્ખુવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવીસતિમો વગ્ગો.

૨૬. બ્રાહ્મણવગ્ગો

૧. પસાદબહુલબ્રાહ્મણવત્થુ

છિન્દ સોતન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પસાદબહુલં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર બ્રાહ્મણો ભગવતો ધમ્મદેસનં સુત્વા પસન્નચિત્તો અત્તનો ગેહે સોળસમત્તાનં ભિક્ખૂનં નિચ્ચભત્તં પટ્ઠપેત્વા ભિક્ખૂનં આગતવેલાય પત્તં ગહેત્વા ''આગચ્છન્તુ ભોન્તો અરહન્તો, નિસીદન્તુ ભોન્તો અરહન્તો''તિ યંકિઞ્ચિ વદન્તો અરહન્તવાદપટિસંયુત્તમેવ વદતિ. તેસુ પુથુજ્જના ''અયં અમ્હેસુ અરહન્તસઞ્ઞી''તિ ચિન્તયિંસુ, ખીણાસવા ''અયં નો ખીણાસવભાવં જાનાતી''તિ. એવં તે સબ્બેપિ કુક્કુચ્ચાયન્તા તસ્સ ગેહં નાગમિંસુ. સો દુક્ખી દુમ્મનો ''કિન્નુ ખો, અય્યા, નાગચ્છન્તી''તિ વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા તમત્થં આરોચેસિ. સત્થા ભિક્ખૂ આમન્તેત્વા ''કિં એતં, ભિક્ખવે''તિ પુચ્છિત્વા તેહિ તસ્મિં અત્થે આરોચિતે ''સાદિયથ પન તુમ્હે, ભિક્ખવે, અરહન્તવાદ''ન્તિ આહ. ''ન સાદિયામ મયં, ભન્તે''તિ. ''એવં સન્તે મનુસ્સાનં એતં પસાદભઞ્ઞં, અનાપત્તિ , ભિક્ખવે, પસાદભઞ્ઞે, અપિ ચ ખો પન બ્રાહ્મણસ્સ અરહન્તેસુ અધિમત્તં પેમં, તસ્મા તુમ્હેહિપિ તણ્હાસોતં છેત્વા અરહત્તમેવ પત્તું યુત્ત''ન્તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૩.''છિન્દ સોતં પરક્કમ્મ, કામે પનુદ બ્રાહ્મણ;
સઙ્ખારાનં ખયં ઞત્વા, અકતઞ્ઞૂસિ બ્રાહ્મણા''તિ.

તત્થ **પરક્કમ્મા**તિ તણ્હાસોતં નામ ન અપ્પમત્તકેન વાયામેન છિન્દિતું સક્કા, તસ્મા ઞાણસમ્પયુત્તેન મહન્તેન પરક્કમેન પરક્કમિત્વા તં સોતં છિન્દ. ઉભોપિ **કામે પનુદ** નીહર. **બ્રાહ્મણા**તિ ખીણાસવાનં આલપનમેતં. **સઙ્ખારાન**ન્તિ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં ખયં જાનિત્વા. **અકતઞ્ઞૂ**તિ એવં સન્તે ત્વં સુવણ્ણાદીસુ કેનચિ અકતસ્સ નિબ્બાનસ્સ જાનનતો અકતઞ્ઞૂ નામ હોસીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પસાદબહુલબ્રાહ્મણવત્થુ પઠમં.

૨. સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ

યદા દ્વયેસૂતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સમ્બહુલે ભિક્ખૂ આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ તિંસમત્તા દિસાવાસિકા ભિક્ખૂ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સારિપુત્તત્થેરો તેસં અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ઠિતકોવ ઇમં પઞ્હં પુચ્છિ – ''ભન્તે, દ્વે ધમ્માતિ વુચ્ચન્તિ, કતમે નુ ખો દ્વે ધમ્મા''તિ? અથ નં સત્થા ''દ્વે ધમ્માતિ ખો, સારિપુત્ત, સમથવિપસ્સના વુચ્ચન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૪.''યદા દ્વયેસુ ધમ્મેસુ, પારગૂ હોતિ બ્રાહ્મણો;
અથસ્સ સબ્બે સંયોગા, અત્થં ગચ્છન્તિ જાનતો''તિ.

તત્થ **યદા**તિ યસ્મિં કાલે દ્વિધા ઠિતેસુ સમથવિપસ્સનાધમ્મેસુ અભિઞ્ઞાપારગાદિવસેન અયં ખીણાસવો પારગૂ હોતિ, અથસ્સ વટ્ટસ્મિં સંયોજનસમત્થા સબ્બે કામયોગાદયો સંયોગા એવં જાનન્તસ્સ અત્થં પરિક્ખયં ગચ્છન્તીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સબ્બેપિ તે ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

સમ્બહુલભિક્ખુવત્થુ દુતિયં.

૩. મારવત્થુ

યસ્સ પારન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મારં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિરેકસ્મિં દિવસે અઞ્ઞતરો પુરિસો વિય હુત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ‘‘ભન્તે , પારં પારન્તિ વુચ્ચતિ, કિન્નુ ખો એતં પારં નામા’’તિ. સત્થા ‘‘મારો અય’’ન્તિ વિદિત્વા, ‘‘પાપિમ, કિં તવ પારેન, તઞ્હિ વીતરાગેહિ પત્તબ્બ’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૫.‘‘યસ્સ પારં અપારં વા, પારાપારં ન વિજ્જતિ;
વીતદ્દરં વિસંયુત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **પાર**ન્તિ અજ્ઝત્તિકાનિ છ આયતનાનિ. **અપાર**ન્તિ બાહિરાનિ છ આયતનાનિ. **પારાપાર**ન્તિ તદુભયં. **ન વિજ્જતી**તિ યસ્સ સબ્બમ્પેતં ‘‘અહ’’ન્તિ વા ‘‘મમ’’ન્તિ વા ગહણાભાવેન નત્થિ, તં કિલેસદરથાનં વિગમેન **વીતદ્દરં** સબ્બકિલેસેહિ **વિસંયુત્તં અહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મારવત્થુ તતિયં.

૪. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ

ઝાયિન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ચિન્તેસિ – ‘‘સત્થા અત્તનો સાવકે, ‘બ્રાહ્મણા’તિ વદતિ, અહઞ્ચમ્હિ જાતિગોત્તેન બ્રાહ્મણો, મમ્પિ નુ ખો એવં વત્તું વટ્ટતી’’તિ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા તમત્થં પુચ્છિ. સત્થા ‘‘નાહં જાતિગોત્તમત્તેન બ્રાહ્મણં વદામિ, ઉત્તમત્થં અરહત્તં અનુપ્પત્તમેવ પનેવં વદામી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૬.‘‘ઝાયિં વિરજમાસીનં, કતકિચ્ચમનાસવં;
ઉત્તમત્થમનુપ્પત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **ઝાયિ**ન્તિ દુવિધેન ઝાનેન ઝાયન્તં કામરજેન **વિરજં** વને એકક**માસીનં** ચતૂહિ મગ્ગેહિ સોળસન્નં કિચ્ચાનં કતત્તા **કતકિચ્ચં** આસવાનં અભાવેન **અનાસવં ઉત્તમત્થં** અરહત્તં **અનુપ્પત્તં અહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ

અત્થો.

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ ચતુત્થં.

૫. આનન્દત્થેરવત્થુ

દિવા તપતીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા મિગારમાતુપાસાદે વિહરન્તો આનન્દત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

પસેનદિ કોસલો કિર મહાપવારણાય સબ્બાભરણપટિમણ્ડિતો ગન્ધમાલાદીનિ આદાય વિહારં અગમાસિ. તસ્મિં ખણે કાળુદાયિત્થેરો ઝાનં સમાપજ્જિત્વા પરિસપરિયન્તે નિસિન્નો હોતિ, નામમેવ પનસ્સેતં, સરીરં સુવણ્ણવણ્ણં. તસ્મિં પન ખણે ચન્દો ઉગ્ગચ્છતિ, સૂરિયો અત્થમેતિ. આનન્દત્થેરો અત્થમેન્તસ્સ ચ સૂરિયસ્સ ઉગ્ગચ્છન્તસ્સ ચ ચન્દસ્સ ઓભાસં ઓલોકેન્તો રઞ્ઞો સરીરોભાસં થેરસ્સ સરીરોભાસં તથાગતસ્સ ચ સરીરોભાસં ઓલોકેસિ. તત્થ સબ્બોભાસે અતિક્કમિત્વા સત્થાવ વિરોચતિ. થેરો સત્થારં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, અજ્જ મમ ઇમે ઓભાસે ઓલોકેન્તસ્સ તુમ્હાકમેવ ઓભાસો રુચ્ચતિ. તુમ્હાકઞ્હિ સરીરં સબ્બોભાસે અતિક્કમિત્વા વિરોચતી’’તિ આહ. અથ નં સત્થા, ‘‘આનન્દ, સૂરિયો નામ દિવા વિરોચતિ, ચન્દો રત્તિં, રાજા અલઙ્કતકાલેયેવ, ખીણાસવે ગણસઙ્ગણિકં પહાય અન્તોસમાપત્તિયંયેવ વિરોચતિ, બુદ્ધા પન રત્તિમ્પિ દિવાપિ પઞ્ચવિધેન તેજેન વિરોચન્તી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૭.‘‘દિવા તપતિ આદિચ્ચો, રત્તિમાભાતિ ચન્દિમા;
 સન્નદ્ધો ખત્તિયો તપતિ, ઝાયી તપતિ બ્રાહ્મણો;
 અથ સબ્બમહોરત્તિં, બુદ્ધો તપતિ તેજસા’’તિ.

તત્થ **દિવા તપતી**તિ દિવા વિરોચતિ, રત્તિં પનસ્સ ગતમગ્ગોપિ ન પઞ્ઞાયતિ. **ચન્દિમા**તિ ચન્દોપિ અબ્ભાદીહિ વિમુત્તો રત્તિમેવ વિરોચતિ, નો દિવા. **સન્નદ્ધો**તિ સુવણ્ણમણિવિચિત્તેહિ સબ્બાભરણેહિ પટિમણ્ડિતો ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય પરિક્ખિત્તોવ રાજા વિરોચતિ, ન અઞ્ઞાતકવેસેન ઠિતો. **ઝાયી**તિ ખીણાસવો પન ગણં વિનોદેત્વા ઝાયન્તોવ વિરોચતિ. **તેજસા**તિ સમ્માસમ્બુદ્ધો પન સીલતેજેન દુસ્સીલ્યતેજં, ગુણતેજેન નિગ્ગુણતેજં, પઞ્ઞાતેજેન દુપ્પઞ્ઞતેજં, પુઞ્ઞતેજેન અપુઞ્ઞતેજં, ધમ્મતેજેન અધમ્મતેજં પરિયાદિયિત્વા ઇમિના પઞ્ચવિધેન તેજસા નિચ્ચકાલમેવ વિરોચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

આનન્દત્થેરવત્થુ પઞ્ચમં.

૬. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણપબ્બજિતવત્થુ

બાહિતપાપોતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં બ્રાહ્મણપબ્બજિતં આરબ્ભ કથેસિ.

એકો કિર બ્રાહ્મણો બાહિરકપબ્બજ્જાય પબ્બજિત્વા ‘‘સમણો ગોતમો અત્તનો સાવકે ‘પબ્બજિતા’તિ વદતિ, અહઞ્ચમ્હિ પબ્બજિતો, મમ્પિ ખો એવં વત્તું વટ્ટતી’’તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા એતમત્થં પુચ્છિ. સત્થા ‘‘નાહં એત્તકેન ‘પબ્બજિતો’તિ વદામિ, કિલેસમલાનં પન પબ્બાજિતત્તા પબ્બજિતો નામ હોતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૮૮.‘‘બાહિતપાપોતિ બ્રાહ્મણો, સમચરિયા સમણોતિ વુચ્ચતિ;
પબ્બાજયમત્તનો મલં, તસ્મા પબ્બજિતોતિ વુચ્ચતી’’તિ.

તત્થ **સમચરિયા**તિ સબ્બાકુસલાનિ સમેત્વા ચરણેન. **તસ્મા**તિ યસ્મા બાહિતપાપતાય બ્રાહ્મણો, અકુસલાનિ સમેત્વા ચરણેન સમણોતિ વુચ્ચતિ, તસ્મા યો અત્તનો રાગાદિમલં પબ્બાજયન્તો વિનોદેન્તો ચરતિ, સોપિ તેન પબ્બાજનેન પબ્બજિતોતિ વુચ્ચતીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણપબ્બજિતો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણપબ્બજિતવત્થુ છટ્ઠં.

૭. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

ન બ્રાહ્મણસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિં કિર ઠાને સમ્બહુલા મનુસ્સા ‘‘અહો અમ્હાકં , અય્યો, ખન્તિબલેન સમન્નાગતો, અઞ્ઞેસુ અક્કોસન્તેસુ વા પહરન્તેસુ વા કોપમત્તમ્પિ નત્થી’’તિ થેરસ્સ ગુણે કથયિંસુ. અથેકો મિચ્છાદિટ્ઠિકો બ્રાહ્મણો ‘‘કો એસ ન કુજ્ઝતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘અમ્હાકં થેરો’’તિ. ‘‘નં કુજ્ઝાપેન્તો ન ભવિસ્સતી’’તિ? ‘‘નત્થેતં, બ્રાહ્મણા’’તિ. ‘‘તેન હિ અહં નં કુજ્ઝાપેસ્સામી’’તિ? ‘‘સચે સક્કોસિ, કુજ્ઝાપેહી’’તિ. સો ‘‘હોતુ, જાનિસ્સામિસ્સ કત્તબ્બ’’ન્તિ થેરં ભિક્ખાય પવિટ્ઠં દિસ્વા પચ્છાભાગેન ગન્ત્વા પિટ્ઠિમજ્ઝે મહન્તં પાણિપ્પહારમદાસિ. થેરો ‘‘કિં નામેત’’ન્તિ અનોલોકેત્વાવ ગતો. બ્રાહ્મણસ્સ સકલસરીરે ડાહો ઉપ્પજ્જિ. સો ‘‘અહો ગુણસમ્પન્નો, અય્યો’’તિ થેરસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા ‘‘ખમથ મે, ભન્તે’’તિ વત્વા ‘‘કિં એત’’ન્તિ ચ વુત્તે ‘‘અહં વીમંસનત્થાય તુમ્હે પહરિ’’ન્તિ આહ. ‘‘હોતુ ખમામિ તે’’તિ. ‘‘સચે મે, ભન્તે, ખમથ, મમ ગેહેયેવ નિસીદિત્વા ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ થેરસ્સ પત્તં ગણ્હિ, થેરોપિ પત્તં અદાસિ. બ્રાહ્મણો થેરં ગેહં નેત્વા પરિવિસિ.

મનુસ્સા કુજ્ઝિત્વા ‘‘ઇમિના અમ્હાકં નિરપરાધો અય્યો પહટો, દણ્ડેનપિસ્સ મોક્ખો નત્થિ, એત્થેવ નં મારેસ્સામા’’તિ લેડ્ડુદણ્ડાદિહત્થા બ્રાહ્મણસ્સ ગેહદ્વારે અટ્ઠંસુ. થેરો ઉટ્ઠાય ગચ્છન્તો બ્રાહ્મણસ્સ હત્થે પત્તં અદાસિ. મનુસ્સા તં થેરેન સદ્ધિં ગચ્છન્તં દિસ્વા, ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં પત્તં ગહેત્વા બ્રાહ્મણં નિવત્તેથા’’તિ આહંસુ. કિં એતં ઉપાસકાતિ? બ્રાહ્મણેન તુમ્હે પહટા, મયમસ્સ કત્તબ્બં જાનિસ્સામાતિ. કિં પન તુમ્હે ઇમિના પહટા, ઉદાહુ અહન્તિ? તુમ્હે, ભન્તેતિ. ‘‘મં એસ પહરિત્વા ખમાપેસિ, ગચ્છથ તુમ્હે’’તિ મનુસ્સે ઉય્યોજેત્વા બ્રાહ્મણં નિવત્તાપેત્વા થેરો વિહારમેવ ગતો. ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાયિંસુ ‘‘કિં નામેતં સારિપુત્તત્થેરો યેન બ્રાહ્મણેન પહટો, તસ્સેવ ગેહે નિસીદિત્વા ભિક્ખં ગહેત્વા આગતો. થેરસ્સ પહટકાલતો પટ્ઠાય ઇદાનિ સો કસ્સ લજ્જિસ્સતિ, અવસેસે પોથેન્તો વિચરિસ્સતી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા

‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણં પહરન્તો નામ નત્થિ, ગિહિબ્રાહ્મણેન પન સમણબ્રાહ્મણો પહટો ભવિસ્સતિ, કોધો નામેસ અનાગામિમગ્ગેન સમુગ્ઘાતં ગચ્છતી’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમા ગાથા અભાસિ –

૩૮૯.‘‘ન બ્રાહ્મણસ્સ પહરેય્ય, નાસ્સ મુઞ્ચેથ બ્રાહ્મણો;
ધી બ્રાહ્મણસ્સ હન્તારં, તતો ધી યસ્સ મુઞ્ચતિ.

૩૯૦.‘‘ન બ્રાહ્મણસ્સેતદકિઞ્ચિ સેય્યો, યદા નિસેધો મનસો પિયેહિ;
યતો યતો હિંસમનો નિવત્તતિ, તતો તતો સમ્મતિમેવ દુક્ખ’’ન્તિ.

તત્થ **પહરેય્યા**તિ ‘‘ખીણાસવબ્રાહ્મણોહમસ્મી’’તિ જાનન્તો ખીણાસવસ્સ વા અઞ્ઞતરસ્સ વા જાતિબ્રાહ્મણસ્સ ન પહરેય્ય. **નાસ્સ મુઞ્ચેથા**તિ સોપિ પહટો ખીણાસવબ્રાહ્મણો અસ્સ પહરિત્વા ઠિતસ્સ વેરં ન મુઞ્ચેથ, તસ્મિં કોપં ન કરેય્યાતિ અત્થો. **ધી બ્રાહ્મણસ્સા**તિ ખીણાસવબ્રાહ્મણસ્સ હન્તારં ગરહામિ. **તતો ધી**તિ યો પન તં પહરન્તં પટિપહરન્તો તસ્સ ઉપરિ વેરં મુઞ્ચતિ, તં તતોપિ ગરહામિયેવ.

એતદકિઞ્ચિ સેય્યોતિ યં ખીણાસવસ્સ અક્કોસન્તં વા અપચ્ચક્કોસનં, પહરન્તં વા અપ્પટિપહરણં, એતં તસ્સ ખીણાસવબ્રાહ્મણસ્સ ન કિઞ્ચિ સેય્યો, અપ્પમત્તકં સેય્યો ન હોતિ, અધિમત્તમેવ સેય્યોતિ અત્થો. **યદા નિસેધો મનસો પિયેહી**તિ કોધનસ્સ હિ કોધુપ્પાદોવ મનસો પિયો નામ. કોધો હિ પનેસ માતાપિતૂસુપિ બુદ્ધાદીસુપિ અપરજ્ઝતિ. તસ્મા યો અસ્સ તેહિ મનસો નિસેધો કોધવસેન ઉપ્પજ્જમાનસ્સ ચિત્તસ્સ નિગ્ગહો, એતં ન કિઞ્ચિ સેય્યોતિ અત્થો. **હિંસમનો**તિ કોધમનો. સો તસ્સ યતો યતો વત્થુતો અનાગામિમગ્ગેન સમુગ્ઘાતં ગચ્છન્તો નિવત્તતિ . **તતો તતો**તિ તતો તતો વત્થુતો સકલમ્પિ વટ્ટદુક્ખં નિવત્તતિયેવાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ સત્તમં.

૮. મહાપજાપતિગોતમીવત્થુ

યસ્સ કાયેન વાચાયાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહાપજાપતિં ગોતમિં આરબ્ભ કથેસિ.

ભગવતા હિ અનુપ્પન્ને વત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તે અટ્ઠ ગરુધમ્મે મણ્ડનકજાતિયો પુરિસો સુરભિપુપ્ફદામં વિય સિરસા સમ્પટિચ્છિત્વા સપરિવારા મહાપજાપતિ ગોતમી ઉપસમ્પદં લભિ, અઞ્ઞો તસ્સા ઉપજ્ઝાયો વા આચરિયો વા નત્થિ. એવં લદ્ધૂપસમ્પદં થેરિં આરબ્ભ અપરેન સમયેન કથં સમુટ્ઠાપેસું ‘‘મહાપજાપતિયા ગોતમિયા આચરિયુપજ્ઝાયા ન પઞ્ઞાયન્તિ, સહત્થેનેવ કાસાયાનિ ગણ્હી’’તિ. એવઞ્ચ પન વત્વા ભિક્ખુનિયો કુક્કુચ્ચાયન્તિયો તાય સદ્ધિં નેવ ઉપોસથં ન પવારણં કરોન્તિ, તા ગન્ત્વા તથાગતસ્સપિ તમત્થં આરોચેસું. સત્થા તાસં કથં સુત્વા ‘‘મયા મહાપજાપતિયા ગોતમિયા અટ્ઠ ગરુધમ્મા દિન્ના, અહમેવસ્સાચરિયો, અહમેવ ઉપજ્ઝાયો. કાયદુચ્ચરિતાદિવિરહિતેસુ ખીણાસવેસુ કુક્કુચ્ચં નામ ન કાતબ્બ’’ન્તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૧.‘‘યસ્સ કાયેન વાચાય, મનસા નત્થિ દુક્કટં;
સંવુતં તીહિ ઠાનેહિ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **દુક્કટ**ન્તિ સાવજ્જં દુક્ખુદ્રયં અપાયસંવત્તનિકં કમ્મં. **તીહિ ઠાનેહી**તિ એતેહિ કાયાદીહિ તીહિ કારણેહિ કાયદુચ્ચરિતાદિપવેસનિવારણત્થાય દ્વારં પિહિતં, તં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહાપજાપતિગોતમીવત્થુ અટ્ઠમં.

૯. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

યમ્હાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિરાયસ્મા અસ્સજિત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિફલં પત્તકાલતો પટ્ઠાય ‘‘યસ્સં દિસાયં થેરો વસતી’’તિ સુણાતિ, તતો અઞ્જલિં પગ્ગય્હ તતોવ સીસં કત્વા નિપજ્જતિ. ભિક્ખૂ ‘‘મિચ્છાદિટ્ઠિકો સારિપુત્તો, અજ્જાપિ દિસા નમસ્સમાનો વિચરતી’’તિ તમત્થં તથાગતસ્સ આરોચેસું. સત્થા થેરં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં, સારિપુત્ત, દિસા નમસ્સન્તો વિચરસી’’તિ પુચ્છિત્વા , ‘‘ભન્તે, મમ દિસા નમસ્સનભાવં વા અનમસ્સનભાવં વા તુમ્હેવ જાનાથા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો દિસા નમસ્સતિ, અસ્સજિત્થેરસ્સ પન સન્તિકા ધમ્મં સુત્વા સોતાપત્તિફલં પત્તતાય અત્તનો આચરિયં નમસ્સતિ. યઞ્હિ આચરિયં નિસ્સાય ભિક્ખુ ધમ્મં વિજાનાતિ, તેન સો બ્રાહ્મણેન અગ્ગિ વિય સક્કચ્ચં નમસ્સિતબ્બોયેવા’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૨.‘‘યમ્હા ધમ્મં વિજાનેય્ય, સમ્માસમ્બુદ્ધદેસિતં;
સક્કચ્ચં તં નમસ્સેય્ય, અગ્ગિહુત્તંવ બ્રાહ્મણો’’તિ.

તત્થ **અગ્ગિહુત્તંવા**તિ યથા બ્રાહ્મણો અગ્ગિહુત્તં સમ્મા પરિચરણેન ચેવ અઞ્જલિકમ્માદીહિ ચ સક્કચ્ચં નમસ્સતિ, એવં યમ્હા આચરિયા તથાગતપવેદિતં ધમ્મં વિજાનેય્ય, તં સક્કચ્ચં નમસ્સેય્યાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ નવમં.

૧૦. જટિલબ્રાહ્મણવત્થુ

ન જટાહીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં જટિલબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ‘‘અહં માતિતો ચ પિતિતો ચ સુજાતો બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તો. સચે સમણો ગોતમો અત્તનો સાવકે બ્રાહ્મણાતિ વદતિ, મમ્પિ નુ ખો તથા વત્તું વટ્ટતી’’તિ સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં પુચ્છિ. અથ નં સત્થા ‘‘નાહં, બ્રાહ્મણ, જટામત્તેન, ન જાતિગોત્તમત્તેન બ્રાહ્મણં વદામિ, પટિવિદ્ધસચ્ચમેવ પનાહં બ્રાહ્મણોતિ વદામી’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૩.‘‘ન જટાહિ ન ગોત્તેન, ન જચ્ચા હોતિ બ્રાહ્મણો;
યમ્હિ સચ્ચઞ્ચ ધમ્મો ચ, સો સુચી સો ચ બ્રાહ્મણો’’તિ.

તત્થ **સચ્ચ**ન્તિ યસ્મિં પુગ્ગલે ચત્તારિ સચ્ચાનિ સોળસહાકારેહિ પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતં સચ્ચઞાણઞ્ચેવ નવવિધો ચ લોકુત્તરધમ્મો અત્થિ, સો સુચિ, સો બ્રાહ્મણો ચાતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

જટિલબ્રાહ્મણવત્થુ દસમં.

૧૧. કુહકબ્રાહ્મણવત્થુ

કિં તેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા કૂટાગારસાલાયં વિહરન્તો એકં વગ્ગુલિવતં કુહકબ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર વેસાલિનગરદ્વારે એકં કકુધરુક્ખં આરુય્હ દ્વીહિ પાદેહિ રુક્ખસાખં ગણ્હિત્વા અધોસિરો ઓલમ્બન્તો ‘‘કપિલાનં મે સતં દેથ, કહાપણે દેથ, પરિચારિકં દેથ, નો ચે દસ્સથ, ઇતો પતિત્વા મરન્તો નગરં અનગરં કરિસ્સામી’’તિ વદતિ. તથાગતસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતસ્સ નગરં પવિસનકાલે ભિક્ખૂ તં બ્રાહ્મણં દિસ્વા નિક્ખમનકાલેપિ નં તથેવ ઓલમ્બન્તં પસ્સિંસુ. નાગરાપિ ‘‘અયં પાતોવ પટ્ઠાય એવં ઓલમ્બન્તો પતિત્વા મરન્તો નગરં અનગરં કરેય્યા’’તિ ચિન્તેત્વા નગરવિનાસભીતા ‘‘યં સો યાચતિ, સબ્બં દેમા’’તિ પટિસ્સુણિત્વા અદંસુ. સો ઓતરિત્વા સબ્બં ગહેત્વા અગમાસિ. ભિક્ખૂ વિહારૂપચારે તં ગાવિં વિય વિરવિત્વા ગચ્છન્તં દિસ્વા સઞ્જાનિત્વા ‘‘લદ્ધં તે , બ્રાહ્મણ, યથાપત્થિત’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘આમ, લદ્ધં મે’’તિ સુત્વા અન્તોવિહારં ગન્ત્વા તથાગતસ્સ તમત્થં આરોચેસું. સત્થા ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ સો કુહકચોરો, પુબ્બેપિ કુહકચોરોયેવ અહોસિ. ઇદાનિ પનેસ બાલજનં વઞ્ચેતિ, તદા પન પણ્ડિતે વઞ્ચેતું નાસક્ખી’’તિ વત્વા તેહિ યાચિતો અતીતમાહરિ.

અતીતે એકં કાસિકગામં નિસ્સાય એકો કુહકતાપસો વાસં કપ્પેસિ. તં એકં કુલં પટિજગ્ગિ. દિવા ઉપ્પન્નખાદનીયભોજનીયતો અત્તનો પુત્તાનં વિય તસ્સપિ એકં કોટ્ઠાસં દેતિ, સાયં ઉપ્પન્નકોટ્ઠાસં ઠપેત્વા દુતિયદિવસે દેતિ. અથેકદિવસં સાયં ગોધમંસં લભિત્વા સાધુકં પચિત્વા તતો કોટ્ઠાસં ઠપેત્વા દુતિયદિવસે તસ્સ અદંસુ. તાપસો મંસં ખાદિત્વાવ રસતણ્હાય બદ્ધો ‘‘કિં મંસં નામેત’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ગોધમંસ’’ન્તિ સુત્વા ભિક્ખાય ચરિત્વા સપ્પિદધિકટુકભણ્ડાદીનિ ગહેત્વા પણ્ણસાલં ગન્ત્વા એકમન્તં ઠપેસિ. પણ્ણસાલાય પન અવિદૂરે એકસ્મિં વમ્મિકે ગોધરાજા વિહરતિ. સો કાલેન કાલં તાપસં વન્દિતું આગચ્છતિ. તંદિવસં પનેસ ‘‘તં વધિસ્સામી’’તિ દણ્ડં પટિચ્છાદેત્વા તસ્સ વમ્મિકસ્સ અવિદૂરે ઠાને નિદ્દાયન્તો વિય નિસીદિ. ગોધરાજા વમ્મિકતો નિક્ખમિત્વા તસ્સ સન્તિકં આગચ્છન્તોવ આકારં સલ્લક્ખેત્વા ‘‘ન મે અજ્જ આચરિયસ્સ આકારો રુચ્ચતી’’તિ તતોવ નિવત્તિ. તાપસો તસ્સ નિવત્તનભાવં ઞત્વા તસ્સ મારણત્થાય દણ્ડં ખિપિ, દણ્ડો વિરજ્ઝિત્વા ગતો. ગોધરાજાપિ ધમ્મિકં પવિસિત્વા તતો સીસં નીહરિત્વા આગતમગ્ગં ઓલોકેન્તો તાપસં આહ –

‘‘સમણં તં મઞ્ઞમાનો, ઉપગચ્છિમસઞ્ઞતં;
સો મં દણ્ડેન પાહાસિ, યથા અસમણો તથા.

‘‘કિં તે જટાહિ દુમ્મેધ, કિં તે અજિનસાટિયા;

અબ્ભન્તરં તે ગહનં, બાહિરં પરિમજ્જસી''તિ. (જા॰ ૧.૪.૯૭-૯૮);

અથ નં તાપસો અત્તનો સન્તકેન પલોભેતું એવમાહ –

''એહિ ગોધ નિવત્તસ્સુ, ભુઞ્જ સાલીનમોદનં;
તેલં લોણઞ્ચ મે અત્થિ, પહૂતં મય્હ પિપ્ફલી''તિ. (જા॰ ૧.૪.૯૯);

તં સુત્વા ગોધરાજા ''યથા યથા ત્વં કથેસિ, તથા તથા મે પલાયિતુકામતાવ હોતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''એસ ભિય્યો પવેક્ખામિ, વમ્મિકં સતપોરિસં;
તેલં લોણઞ્ચ કિત્તેસિ, અહિતં મય્હ પિપ્ફલી''તિ. (જા॰ ૧.૪.૧૦૦);

એવઞ્ચ પન વત્વા ''અહં એત્તકં કાલં તયિ સમણસઞ્ઞં અકાસિં, ઇદાનિ પન તે મં પહરિતુકામતાય દણ્ડો ખિત્તો, તસ્સ ખિત્તકાલેયેવ અસમણો જાતો. કિં તાદિસસ્સ દુપ્પઞ્ઞસ્સ પુગ્ગલસ્સ જટાહિ, કિં સખુરેન અજિનચમ્મેન. અબ્ભન્તરઞ્હિ તે ગહનં, કેવલં બાહિરમેવ પરિમજ્જસી''તિ આહ. સત્થા ઇમં અતીતં આહરિત્વા ''તદા એસ કુહકો તાપસો અહોસિ, ગોધરાજા પન અહમેવા''તિ વત્વા જાતકં સમોધાનેત્વા તદા ગોધપણ્ડિતેન તસ્સ નિગ્ગહિતકારણં દસ્સેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૪.''કિં તે જટાહિ દુમ્મેધ, કિં તે અજિનસાટિયા;
અબ્ભન્તરં તે ગહનં, બાહિરં પરિમજ્જસી''તિ. (જા॰ ૧.૪.૯૮);

તત્થ **કિં તે જટાહી**તિ અમ્ભો દુપ્પઞ્ઞ તવ બદ્ધાહિપિ ઇમાહિ જટાહિ સખુરાય નિવત્થાયપિ ઇમાય અજિનચમ્મસાટિકાય ચ કિમત્થોતિ. **અબ્ભન્તરન્તિ** અબ્ભન્તરઞ્હિ તે રાગાદિકિલેસગહનં, કેવલં હત્થિલણ્ડં અસ્સલણ્ડં વિય મટ્ઠં બાહિરં પરિમજ્જસીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કુહકબ્રાહ્મણવત્થુ એકાદસમં.

૧૨. કિસાગોતમીવત્થુ

પંસુકૂલધરન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ગિજ્ઝકૂટે પબ્બતે વિહરન્તો કિસાગોતમિં આરબ્ભ કથેસિ.

તદા કિર સક્કો પઠમયામાવસાને દેવપરિસાય સદ્ધિં સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા એકમન્તે સારણીયધમ્મકથં સુણન્તો નિસીદિ. તસ્મિં ખણે કિસાગોતમી ''સત્થારં પસ્સિસ્સામી''તિ આકાસેનાગન્ત્વા સક્કં દિસ્વા નિવત્તિ. સો તં વન્દિત્વા નિવત્તન્તિં દિસ્વા સત્થારં પુચ્છિ – ''કા નામેસા , ભન્તે, આગચ્છમાનાવ તુમ્હે દિસ્વા નિવત્તતી''તિ? સત્થા ''કિસાગોતમી નામેસા, મહારાજ, મમ ધીતા પંસુકૂલિકત્થેરીનં અગ્ગા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૫.‘‘પંસુકૂલધરં જન્તું, કિસં ધમનિસન્થતં;
એકં વનસ્મિં ઝાયન્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **કિસ**ન્તિ પંસુકૂલિકા હિ અત્તનો અનુરૂપં પટિપદં પૂરેન્તા અપ્પમંસલોહિતા ચેવ હોન્તિ ધમનિસન્થતગત્તા ચ, તસ્મા એવમાહ. **એકં વનસ્મિ**ન્તિ વિવિત્તટ્ઠાને એકકં વનસ્મિં ઝાયન્તં તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

કિસાગોતમીવત્થુ દ્વાદસમં.

૧૩. એકબ્રાહ્મણવત્થુ

ન ચાહન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો એકં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર ‘‘સમણો ગોતમો અત્તનો સાવકે બ્રાહ્મણાતિ વદતિ અહઞ્ચમ્હિ બ્રાહ્મણયોનિયં નિબ્બત્તો, મમ્પિ નુ ખો એવં વત્તું વટ્ટતી’’તિ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા તમત્થં પુચ્છિ. અથ નં સત્થા ‘‘નાહં, બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણયોનિયં નિબ્બત્તમત્તેનેવં વદામિ, યો પન અકિઞ્ચનો અગહણો, તમહં બ્રાહ્મણં વદામી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૬.‘‘ન ચાહં બ્રાહ્મણં બ્રૂમિ, યોનિજં મત્તિસમ્ભવં;
ભોવાદિ નામ સો હોતિ, સચે હોતિ સકિઞ્ચનો;
અકિઞ્ચનં અનાદાનં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **યોનિજ**ન્તિ યોનિયં જાતં. **મત્તિસમ્ભવ**ન્તિ બ્રાહ્મણિયા માતુ સન્તકે ઉદરસ્મિં સમ્ભૂતં. **ભોવાદી**તિ સો પન આમન્તનાદીસુ ‘‘ભો, ભો’’તિ વત્વા વિચરન્તો ભોવાદિ નામ હોતિ, સચે રાગાદીહિ કિઞ્ચનેહિ સકિઞ્ચનો. અહં પન રાગાદીહિ **અકિઞ્ચનં** ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ **અનાદાનં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

એકબ્રાહ્મણવત્થુ તેરસમં.

૧૪. ઉગ્ગસેનસેટ્ઠિપુત્તવત્થુ

સબ્બસંયોજનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ઉગ્ગસેનં નામ સેટ્ઠિપુત્તં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ‘‘મુઞ્ચ પુરે મુઞ્ચ પચ્છતો’’તિ (ધ॰ પ॰ ૩૪૮) ગાથાવણ્ણનાય વિત્થારિતમેવ.

તદા હિ સત્થા, ‘‘ભન્તે, ઉગ્ગસેનો ‘ન ભાયામી’તિ વદતિ, અભૂતેન મઞ્ઞે અઞ્ઞં બ્યાકરોતી’’તિ ભિક્ખૂહિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, મમ પુત્તસદિસા છિન્નસંયોજના ન ભાયન્તિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૭.‘‘સબ્બસંયોજનં છેત્વા, યો વે ન પરિતસ્સતિ;

સઙ્ગાતિગં વિસંયુત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **સબ્બસંયોજનન્તિ** દસવિધસંયોજનં. **ન પરિતસ્સતીતિ** તણ્હાય ન ભાયતિ. **તમહન્તિ** તં અહં રાગાદીનં સઙ્ગાનં અતીતત્તા **સઙ્ગાતિગં**, ચતુન્નમ્પિ યોગાનં અભાવેન **વિસંયુત્તં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ઉગ્ગસેનસેટ્ઠિપુત્તવત્થુ ચુદ્દસમં.

૧૫. દ્વેબ્રાહ્મણવત્થુ

છેત્વા નદ્ધિન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દ્વે બ્રાહ્મણે આરબ્ભ કથેસિ.

તેસુ કિરેકસ્સ ચૂળરોહિતો નામ ગોણો અહોસિ, એકસ્સ મહારોહિતો નામ. તે એકદિવસં ''તવ ગોણો બલવા, મમ ગોણો બલવા''તિ વિવદિત્વા ''કિં નો વિવાદેન, પાજેત્વા જાનિસ્સામા''તિ અચિરવતીતીરે સકટં વાલુકાય પૂરેત્વા ગોણે યોજયિંસુ. તસ્મિં ખણે ભિક્ખૂપિ ન્હાયિતું તત્થ ગતા હોન્તિ. બ્રાહ્મણા ગોણે પાજેસું. સકટં નિચ્ચલં અટ્ઠાસિ, નદ્ધિવરત્તા પન છિજ્જિંસુ. ભિક્ખૂ દિસ્વા વિહારં ગન્ત્વા તમત્થં સત્થુ આરોચયિંસુ. સત્થા, ''ભિક્ખવે , બાહિરા એતા નદ્ધિવરત્તા, યો કોચિ એતા છિન્દતેવ, ભિક્ખુના પન અજ્ઝત્તિકં કોધનદ્ધિઞ્ચેવ તણ્હાવરત્તઞ્ચ છિન્દિતું વટ્ટતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૮.''છેત્વા નદ્ધિં વરત્તઞ્ચ, સન્દાનં સહનુક્કમં;
ઉક્ખિત્તપલિઘં બુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **નદ્ધિન્તિ** નય્હનભાવેન પવત્તં કોધં. **વરત્તન્તિ** બન્ધનભાવેન પવત્તં તણ્હં. **સન્દાનં સહનુક્કમન્તિ** અનુસયાનુક્કમસહિતં દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિસન્દાનં, ઇદં સબ્બમ્પિ છિન્દિત્વા ઠિતં અવિજ્જાપલિઘસ્સ ઉક્ખિત્તત્તા **ઉક્ખિત્તપલિઘં**, ચતુન્નં સચ્ચાનં બુદ્ધત્તા **બુદ્ધં** તં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

દ્વેબ્રાહ્મણવત્થુ પન્નરસમં.

૧૬. અક્કોસકભારદ્વાજવત્થુ

અક્કોસન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો અક્કોસકભારદ્વાજં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ હિ ભાતુ ભારદ્વાજસ્સ ધનઞ્જાની નામ બ્રાહ્મણી સોતાપન્ના અહોસિ. સા ખીપિત્વાપિ કાસિત્વાપિ પક્ખલિત્વાપિ ''નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા''તિ ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ. સા એકદિવસં બ્રાહ્મણપરિવેસનાય પવત્તમાનાય પક્ખલિત્વા તથેવ મહાસદ્દેન ઉદાનં ઉદાનેસિ. બ્રાહ્મણો કુજ્ઝિત્વા ''એવમેવાયં વસલી યત્થ વા તત્થ વા પક્ખલિત્વા તસ્સ મુણ્ડકસ્સ સમણકસ્સ વણ્ણં ભાસતી''તિ વત્વા ''ઇદાનિ તે, વસલિ, ગન્ત્વા તસ્સ સત્થુનો વાદં આરોપેસ્સામી''તિ આહ. અથ નં સા ''ગચ્છ, બ્રાહ્મણ, નાહં તં પસ્સામિ, યો તસ્સ

ભગવતો વાદં આરોપેય્ય, અપિ ચ ગન્ત્વા તં ભગવન્તં પઞ્હં પુચ્છસ્સૂ''તિ આહ. સો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા અવન્દિત્વાવ એકમન્તં ઠિતો પઞ્હં પુચ્છન્તો ઇમં ગાથમાહ –

''કિંસુ છેત્વા સુખં સેતિ, કિંસુ છેત્વા ન સોચતિ;
કિસ્સસ્સુ એકધમ્મસ્સ, વધં રોચેસિ ગોતમા''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭);

અથસ્સ પઞ્હં બ્યાકરોન્તો સત્થા ઇમં ગાથમાહ –

''કોધં છેત્વા સુખં સેતિ, કોધં છેત્વા ન સોચતિ;
કોધસ્સ વિસમૂલસ્સ, મધુરગ્ગસ્સ બ્રાહ્મણ;
વધં અરિયા પસંસન્તિ, તઞ્હિ છેત્વા ન સોચતી''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭);

સો સત્થરિ પસીદિત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અથસ્સ કનિટ્ઠો અક્કોસકભારદ્વાજો ''ભાતા કિર મે પબ્બજિતો''તિ સુત્વા કુદ્ધો આગન્ત્વા સત્થારં અસબ્ભાહિ ફરુસાહિ વાચાહિ અક્કોસિ. સોપિ સત્થારા અતિથીનં ખાદનીયાદિદાનઓપમ્મેન સઞ્ઞત્તો સત્થરિ પસન્નો પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. અપરેપિસ્સ સુન્દરિકભારદ્વાજો બિલિઙ્ગિકભારદ્વાજોતિ દ્વે કનિટ્ઠભાતરો સત્થારં અક્કોસન્તાવ સત્થારા વિનીતા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિંસુ.

અથેકદિવસં ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, અચ્છરિયા વત બુદ્ધગુણા, ચતૂસુ નામ ભાતિકેસુ અક્કોસન્તેસુ સત્થા કિઞ્ચિ અવત્વા તેસંયેવ પતિટ્ઠા જાતો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, અહં મમ ખન્તિબલેન સમન્નાગતત્તા દુટ્ઠેસુ અદુસ્સન્તો મહાજનસ્સ પતિટ્ઠા હોમિયેવા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૩૯૯.''અક્કોસં વધબન્ધઞ્ચ, અદુટ્ઠો યો તિતિક્ખતિ;
ખન્તીબલં બલાનીકં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **અદુટ્ઠો**તિ એતં દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસઞ્ચ પાણિઆદીહિ પોથનઞ્ચ અન્દુબન્ધનાદીહિ બન્ધનઞ્ચ યો અકુદ્ધમાનસો હુત્વા અધિવાસેતિ , ખન્તિબલેન સમન્નાગતત્તા **ખન્તિબલં**, પુનપ્પુનં ઉપ્પત્તિયા અનીકભૂતેન તેનેવ ખન્તિબલેન સમન્નાગતત્તા **બલાનીકં તં** એવરૂપં **અહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અક્કોસકભારદ્વાજવત્થુ સોળસમં.

૧૭. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

અક્કોધનન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

તદા કિર થેરો પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં પિણ્ડાય ચરન્તો નાલકગામે માતુ ઘરદ્વારં અગમાસિ. અથ નં સા નિસીદાપેત્વા પરિવિસમાના અક્કોસિ – ''અમ્ભો, ઉચ્છિટ્ઠખાદક ઉચ્છિટ્ઠકઞ્જિયં અલભિત્વા પરઘરેસુ ઉળુઙ્કપિટ્ઠેન ઘટ્ટિતકઞ્જિયં પરિભુઞ્જિતું અસીતિકોટિધનં પહાય પબ્બજિતોસિ, નાસિતમ્હા તયા, ભુઞ્જાહિ દાની''તિ. ભિક્ખૂનમ્પિ

ભત્તં દદમાના ‘‘તુમ્હેહિ મમ પુત્તો અત્તનો ચૂળુપટ્ઠાકો કતો, ઇદાનિ ભુઞ્જથા’’તિ વદેતિ. થેરો ભિક્ખં ગહેત્વા વિહારમેવ અગમાસિ. અથાયસ્મા રાહુલો સત્થારં પિણ્ડપાતેન આપુચ્છિ. અથ નં સત્થા આહ – ‘‘રાહુલ, કહં ગમિત્થા’’તિ? ‘‘અય્યિકાય ગામં, ભન્તે’’તિ. ‘‘કિં પન તે અય્યિકાય ઉપજ્ઝાયો વુત્તો’’તિ? ‘‘અય્યિકાય મે, ભન્તે, ઉપજ્ઝાયો અક્કુટ્ઠો’’તિ. ‘‘કિન્તિ વત્વા’’તિ? ‘‘ઇદં નામ, ભન્તે’’તિ. ‘‘ઉપજ્ઝાયેન પન તે કિં વુત્ત’’ન્તિ? ‘‘ન કિઞ્ચિ, ભન્તે’’તિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું, ‘‘આવુસો, અચ્છરિયા વત સારિપુત્તત્થેરસ્સ ગુણા, એવંનામસ્સ માતરિ અક્કોસન્તિયા કોધમત્તમ્પિ નાહોસી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે, ‘‘ભિક્ખવે, ખીણાસવા નામ અક્કોધનાવ હોન્તી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૦.‘‘અક્કોધનં વતવન્તં, સીલવન્તં અનુસ્સદં;
દન્તં અન્તિમસારીરં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **વતવન્તન્તિ** ધુતવતેન, સમન્નાગતં ચતુપારિસુદ્ધિસીલેન **સીલવન્તં**, તણ્હાઉસ્સદાભાવેન **અનુસ્સદં** , છળિન્દ્રિયદમનેન **દન્તં**, કોટિયં ઠિતેન અત્તભાવેન **અન્તિમસરીરં તમહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ સત્તરસમં.

૧૮. ઉપ્પલવણ્ણાથેરીવત્થુ

વારિ પોક્ખરપત્તેવાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ઉપ્પલવણ્ણથેરિં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ‘‘મધુવા મઞ્ઞતિ બાલો’’તિ ગાથાવણ્ણનાય (ધ॰ પ॰ ૬૯) વિત્થારિતમેવ. વુત્તઞ્હિ તત્થ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૯) –

અપરેન સમયેન મહાજનો ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસિ ‘‘ખીણાસવાપિ મઞ્ઞે કામસુખં સાદિયન્તિ, કામં સેવન્તિ, કિં ન સેવિસ્સન્તિ. ન હેતે કોળાપરુક્ખા, ન ચ વમ્મિકા, અલ્લમંસસરીરાવ, તસ્મા એતેપિ કામસુખં સાદિયન્તી’’તિ. સત્થા આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ખીણાસવા કામસુખં સાદિયન્તિ, ન કામં સેવન્તિ. યથા હિ પદુમપત્તે પતિતં ઉદકબિન્દુ ન લિમ્પતિ ન સણ્ઠાતિ, વિનિવત્તિત્વા પન પતતેવ. યથા ચ આરગ્ગે સાસપો ન ઉપલિમ્પતિ ન સણ્ઠાતિ, વિનિવત્તિત્વા પતતેવ, એવં ખીણાસવસ્સ ચિત્તે દુવિધોપિ કામો ન લિમ્પતિ ન સણ્ઠાતી’’તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૧.‘‘વારિ પોક્ખરપત્તેવ, આરગ્ગેરિવ સાસપો;
યો ન લિમ્પતિ કામેસુ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **યો ન લિમ્પતી**તિ એવમેવં યો અબ્ભન્તરે દુવિધેપિ કામે ન ઉપલિમ્પતિ, તસ્મિં કામે ન સણ્ઠાતિ, **તમહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ઉપ્પલવણ્ણાથેરીવત્થુ અટ્ઠારસમં.

૧૯. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ

યો દુક્ખસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં બ્રાહ્મણં આરબ્ભ કથેસિ.

તસ્સ કિરેકો દાસો અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે પલાયિત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. બ્રાહ્મણો તં ઓલોકેન્તો અદિસ્વા એકદિવસં સત્થારા સદ્ધિં પિણ્ડાય પવિસન્તં દ્વારન્તરે દિસ્વા ચીવરં દળ્હં અગ્ગહેસિ. સત્થા નિવત્તિત્વા ‘‘કિં ઇદં, બ્રાહ્મણા’’તિ પુચ્છિ. દાસો મે, ભો ગોતમાતિ . પન્નભારો એસ, બ્રાહ્મણાતિ. ‘‘પન્નભારો’’તિ ચ વુત્તે બ્રાહ્મણો ‘‘અરહા’’તિ સલ્લક્ખેસિ. તસ્મા પુનપિ તેન ‘‘એવં, ભો ગોતમા’’તિ વુત્તે સત્થા ‘‘આમ, બ્રાહ્મણ, પન્નભારો’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૨.‘‘યો દુક્ખસ્સ પજાનાતિ, ઇધેવ ખયમત્તનો;
પન્નભારં વિસંયુત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **દુક્ખસ્સા**તિ ખન્ધદુક્ખસ્સ. **પન્નભાર**ન્તિ ઓહિતખન્ધભારં ચતૂહિ યોગેહિ સબ્બકિલેસેહિ વા **વિસંયુત્તં તમહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો. દેસનાવસાને સો બ્રાહ્મણો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ, સમ્પત્તાનમ્પિ સાત્થિકા ધમ્મદેસના અહોસીતિ.

અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણવત્થુ એકૂનવીસતિમં.

૨૦. ખેમાભિક્ખુનીવત્થુ

ગમ્ભીરપઞ્ઞન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા ગિજ્ઝકૂટે વિહરન્તો ખેમં નામ ભિક્ખુનિં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ પઠમયામસમનન્તરે સક્કો દેવરાજા પરિસાય સદ્ધિં આગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે સારણીયધમ્મકથં સુણન્તો નિસીદિ. તસ્મિં ખણે ખેમા ભિક્ખુની ‘‘સત્થારં પસ્સિસ્સામી’’તિ આગન્ત્વા સક્કં દિસ્વા આકાસે ઠિતાવ સત્થારં વન્દિત્વા નિવત્તિ. સક્કો તં દિસ્વા ‘‘કો એસા, ભન્તે, આગચ્છમાના આકાસે ઠિતાવ સત્થારં વન્દિત્વા નિવત્તી’’તિ પુચ્છિ. સત્થા ‘‘એસા, મહારાજ, મમ ધીતા ખેમા નામ મહાપઞ્ઞા મગ્ગામગ્ગકોવિદા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૩.‘‘ગમ્ભીરપઞ્ઞં મેધાવિં, મગ્ગામગ્ગસ્સ કોવિદં;
ઉત્તમત્થમનુપ્પત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **ગબ્ભીરપઞ્ઞ**ન્તિ ગમ્ભીરેસુ ખન્ધાદીસુ પવત્તાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતં ધમ્મોજપઞ્ઞાય સમન્નાગતં **મેધાવિં** ‘‘અયં દુગ્ગતિયા મગ્ગો, અયં સુગતિયા મગ્ગો, અયં નિબ્બાનસ્સ મગ્ગો, અયં અમગ્ગો’’તિ એવં મગ્ગે ચ અમગ્ગે ચ છેકતાય **મગ્ગામગ્ગસ્સ કોવિદં** અરહત્તસઙ્ખાતં **ઉત્તમત્થં અનુપ્પત્તં તમહં બ્રાહ્મણં** વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ખેમાભિક્ખુનિવત્થુ વીસતિમં.

૨૧. પબ્ભારવાસીતિસ્સત્થેરવત્થુ

અસંસટ્ઠન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો પબ્ભારવાસીતિસ્સત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સપ્પાયં સેનાસનં ઓલોકેન્તો એકં લેણપબ્ભારં પાપુણિ, સમ્પત્તક્ખણેયેવસ્સ ચિત્તં એકગ્ગતં લભિ. સો ''અહં ઇધ વસન્તો પબ્બજિતકિચ્ચં નિપ્ફાદેતું સક્ખિસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. લેણેપિ અધિવત્થા દેવતા ''સીલવા ભિક્ખુ આગતો, ઇમિના સદ્ધિં એકટ્ઠાને વસિતું દુક્ખં. અયં પન ઇધ એકરત્તિમેવ વસિત્વા પક્કમિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા પુત્તે આદાય નિક્ખમિ. થેરો પુનદિવસે પાતોવ ગોચરગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. અથ નં એકા ઉપાસિકા દિસ્વાવ પુત્તસિનેહં પટિલભિત્વા ગેહે નિસીદાપેત્વા ભોજેત્વા અત્તાનં નિસ્સાય તેમાસં વસનત્થાય યાચિ. સોપિ ''સક્કા મયા ઇમં નિસ્સાય ભવનિસ્સરણં કાતુ''ન્તિ અધિવાસેત્વા તમેવ લેણં અગમાસિ. દેવતા તં આગચ્છન્તં દિસ્વા ''અદ્ધા કેનચિ નિમન્તિતો ભવિસ્સતિ, સ્વે વા પરસુવે વા ગમિસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ.

એવં અડ્ઢમાસમત્તે અતિક્કન્તે ''અયં ઇધેવ મઞ્ઞે અન્તોવસ્સં વસિસ્સતિ, સીલવતા પન સદ્ધિં એકટ્ઠાને પુત્તકેહિ સદ્ધિં વસિતું દુક્કરં, ઇમઞ્ચ 'નિક્ખમા'તિ વત્તું ન સક્કા, અત્થિ નુ ખો ઇમસ્સ સીલે ખલિત''ન્તિ દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેન્તી ઉપસમ્પદમાળકતો પટ્ઠાય તસ્સ સીલે ખલિતં અદિસ્વા ''પરિસુદ્ધમસ્સ સીલં, કિઞ્ચિદેવસ્સ કત્વા અયસં ઉપ્પાદેસ્સામી''તિ તસ્સ ઉપટ્ઠાકકુલે ઉપાસિકાય જેટ્ઠપુત્તસ્સ સરીરે અધિમુચ્ચિત્વા ગીવં પરિવત્તેસિ. તસ્સ અક્ખીનિ નિક્ખમિંસુ, મુખતો ખેળો પગ્ઘરિ. ઉપાસિકા તં દિસ્વા ''કિં ઇદ''ન્તિ વિરવિ. અથ નં દેવતા અદિસ્સમાનરૂપા એવમાહ – ''મયા એસ ગહિતો, બલિકમ્મેનપિ મે અત્થો નત્થિ, તુમ્હાકં પન કુલૂપકં થેરં લટ્ઠિમધુકં યાચિત્વા તેન તેલં પચિત્વા ઇમસ્સ નત્થુકમ્મં દેથ, એવાહં ઇમં મુઞ્ચિસ્સામી''તિ. નસ્સતુ વા એસ મરતુ વા, ન સક્ખિસ્સામહં અય્યં લટ્ઠિમધુકં યાચિતુન્તિ. સચે લટ્ઠિમધુકં યાચિતું ન સક્કોથ, નાસિકાયસ્સ હિઙ્ગુચુણ્ણં પક્ખિપિતું વદેથાતિ. ઇદમ્પિ વત્તું ન સક્કોમાતિ. તેન હિસ્સ પાદધોવનઉદકં આદાય સીસે આસિઞ્ચથાતિ. ઉપાસિકા ''સક્કા ઇદં કાતુ''ન્તિ વેલાય આગતં થેરં નિસીદાપેત્વા યાગુખજ્જકં દત્વા અન્તરભત્તે નિસિન્નસ્સ પાદે ધોવિત્વા ઉદકં ગહેત્વા, ''ભન્તે, ઇદં ઉદકં દારકસ્સ સીસે આસિઞ્ચામા''તિ આપુચ્છિત્વા ''તેન હિ આસિઞ્ચથા''તિ વુત્તે તથા અકાસિ. સા દેવતા તાવદેવ તં મુઞ્ચિત્વા ગન્ત્વા લેણદ્વારે અટ્ઠાસિ.

થેરોપિ ભત્તકિચ્ચાવસાને ઉટ્ઠાયાસના અવિસ્સટ્ઠકમ્મટ્ઠાનતાય દ્વત્તિંસાકારં સજ્ઝાયન્તોવ પક્કામિ. અથ નં લેણદ્વારં પત્તકાલે સા દેવતા ''મહાવેજ્જ મા ઇધ પવિસા''તિ આહ. સો તત્થેવ ઠત્વા ''કાસિ ત્વ''ન્તિ આહ. અહં ઇધ અધિવત્થા દેવતાતિ. થેરો ''અત્થિ નુ ખો મયા વેજ્જકમ્મસ્સ કતટ્ઠાન''ન્તિ ઉપસમ્પદમાળકતો પટ્ઠાય ઓલોકેન્તો અત્તનો સીલે તિલકં વા કાળકં વા અદિસ્વા ''અહં મયા વેજ્જકમ્મસ્સ કતટ્ઠાનં ન પસ્સામિ, કસ્મા એવં વદેસી''તિ આહ. ન પસ્સસીતિ. આમ, ન પસ્સામીતિ? આચિક્ખામિ તેતિ. આમ, આચિક્ખાહીતિ. તિટ્ઠતુ તાવ દૂરે કતં, અજ્જેવ તયા અમનુસ્સગહિતસ્સ ઉપટ્ઠાકપુત્તસ્સ પાદધોવનઉદકં સીસે આસિત્તં, નાસિત્તન્તિ? આમ, આસિત્તન્તિ. કિં એતં ન પસ્સસીતિ? એતં સન્ધાય ત્વં વદેસીતિ? આમ, એતં સન્ધાય વદામીતિ. થેરો ચિન્તેસિ – ''અહો વત મે સમ્મા પણિહિતો અત્તા, સાસનસ્સ અનુરૂપં વત મે ચરિતં, દેવતાપિ મમ ચતુપારિસુદ્ધિસીલે તિલકં વા કાળકં વા અદિસ્વા દારકસ્સ સીસે આસિત્તપાદધોવનમત્તં અદ્દસા''તિ તસ્સ સીલં

આરબ્ભ બલવપીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો તં વિક્ખમ્ભેત્વા પાદુદ્ધારમ્પિ અકત્વા તત્થેવ અરહત્તં પત્વા ‘‘માદિસં પરિસુદ્ધં સમણં દૂસેત્વા મા ઇધ વનસણ્ડે વસિ, ત્વમેવ નિક્ખમાહી’’તિ દેવતં ઓવદન્તો ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ –

‘‘વિસુદ્ધો વત મે વાસો, નિમ્મલં મં તપસ્સિનં;
મા ત્વં વિસુદ્ધં દૂસેસિ, નિક્ખમ પવના તુવ’’ન્તિ.

સો તત્થેવ તેમાસં વસિત્વા વુત્થવસ્સો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા ભિક્ખૂહિ ‘‘કિં, આવુસો, પબ્બજિતકિચ્ચં તે મત્થકં પાપિત’’ન્તિ પુટ્ઠો તસ્મિં લેણે વસ્સૂપગમનતો પટ્ઠાય સબ્બં તં પવત્તિં ભિક્ખૂનં આરોચેત્વા, ‘‘આવુસો, ત્વં દેવતાય એવં વુચ્ચમાનો ન કુજ્ઝી’’તિ વુત્તે ‘‘ન કુજ્ઝિ’’ન્તિ આહ. ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ આરોચેસું, ‘‘ભન્તે, અયં ભિક્ખુ અઞ્ઞં બ્યાકરોતિ, દેવતાય ઇદં નામ વુચ્ચમાનોપિ ન કુજ્ઝિન્તિ વદતી’’તિ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા ‘‘નેવ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો કુજ્ઝતિ, એતસ્સ ગિહીહિ વા પબ્બજિતેહિ વા સંસગ્ગો નામ નત્થિ, અસંસટ્ઠો એસ અપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠો’’તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૪.‘‘અસંસટ્ઠં ગહટ્ઠેહિ, અનાગારેહિ ચૂભયં;
અનોકસારિમપ્પિચ્છં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **અસંસટ્ઠ**ન્તિ દસ્સનસવનસમુલ્લપનપરિભોગકાયસંસગ્ગાનં અભાવેન અસંસટ્ઠં. **ઉભય**ન્તિ ગિહીહિ ચ અનાગારેહિ ચાતિ ઉભયેહિપિ અસંસટ્ઠં . **અનોકસારિ**ન્તિ અનાલયચારિં તં એવરૂપં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પબ્ભારવાસીતિસ્સત્થેરવત્થુ એકવીસતિમં.

૨૨. અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ

નિધાય દણ્ડન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞે વાયમન્તો અરહત્તં પત્વા ‘‘પટિલદ્ધગુણં સત્થુ આરોચેસ્સામી’’તિ તતો નિક્ખમિ. અથ નં એકસ્મિં ગામે એકા ઇત્થી સામિકેન સદ્ધિં કલહં કત્વા તસ્મિં બહિ નિક્ખન્તે ‘‘કુલઘરં ગમિસ્સામી’’તિ મગ્ગં પટિપન્ના અન્તરામગ્ગે દિસ્વા ‘‘ઇમં થેરં નિસ્સાય ગમિસ્સામી’’તિ પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધિ. થેરો પન તં ન પસ્સતિ. અથસ્સા સામિકો ગેહં આગતો તં અદિસ્વા ‘‘કુલગામં ગતા ભવિસ્સતી’’તિ અનુબન્ધન્તો તં દિસ્વા ‘‘ન સક્કા ઇમાય એકિકાય ઇમં અટવિં પટિપજ્જિતું, કં નુ ખો નિસ્સાય ગચ્છતી’’તિ ઓલોકેન્તો થેરં દિસ્વા ‘‘અયં ઇમં ગણ્હિત્વા નિક્ખન્તો ભવિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા થેરં સન્તજ્જેસિ. અથ નં સા ઇત્થી ‘‘નેવ મં એસ ભદન્તો પસ્સતિ, ન આલપતિ, મા નં કિઞ્ચિ અવચા’’તિ આહ. સો ‘‘કિં પન ત્વં અત્તાનં ગહેત્વા ગચ્છન્તં મમ આચિક્ખિસ્સસિ, તુય્હમેવ અનુચ્છવિકં ઇમસ્સ કરિસ્સામી’’તિ ઉપ્પન્નકોધો ઇત્થિયા આઘાતેન થેરં પોથેત્વા તં આદાય નિવત્તિ. થેરસ્સ સકલસરીરં સઞ્જાતગણ્ડં અહોસિ. અથસ્સ વિહારં ગતકાલે ભિક્ખૂ સરીરં સમ્બાહન્તા ગણ્ડે દિસ્વા ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુચ્છિંસુ. સો તેસં તમત્થં આરોચેસિ. અથ નં ભિક્ખૂ, ‘‘આવુસો, તસ્મિં પુરિસે એવં પહરન્તે ત્વં કિં અવચ, કિં વા તે કોધો ઉપ્પન્નો’’તિ. ‘‘ન મે, આવુસો, કોધો ઉપ્પજ્જી’’તિ વુત્તે સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેત્વા, ‘‘ભન્તે, એસ ભિક્ખુ ‘કોધો તે ઉપ્પજ્જતી’તિ

વુચ્ચમાનો ‘ન મે, આવુસો, કોધો ઉપ્પજ્જતી’તિ અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી’’તિ આરોચેસું. સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ‘‘ભિક્ખવે, ખીણાસવા નામ નિહિતદણ્ડા, તે પહરન્તેસુપિ કોધં ન કરોન્તિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૫.‘‘નિધાય દણ્ડં ભૂતેસુ, તસેસુ થાવરેસુ ચ;
યો ન હન્તિ ન ઘાતેતિ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **નિધાયા**તિ નિક્ખિપિત્વા ઓરોપેત્વા. **તસેસુ થાવરેસુ ચા**તિ તણ્હાતાસેન તસેસુ, તણ્હાઅભાવેન થિરતાય થાવરેસુ ચ. **યો ન હન્તી**તિ યો એવં સબ્બસત્તેસુ વિગતપટિઘતાય નિક્ખિત્તદણ્ડો નેવ કઞ્ચિ સયં હનતિ, ન અઞ્ઞે ઘાતેતિ, તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અઞ્ઞતરભિક્ખુવત્થુ બાવીસતિમં.

૨૩. સામણેરાનં વત્થુ

અવિરુદ્ધન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચત્તારો સામણેરે આરબ્ભ કથેસિ.

એકા કિર બ્રાહ્મણી ચતુન્નં ભિક્ખૂનં ઉદ્દેસભત્તં સજ્જેત્વા બ્રાહ્મણં આહ – ‘‘વિહારં ગન્ત્વા ચત્તારો મહલ્લકબ્રાહ્મણે ઉદ્દિસાપેત્વા આનેહી’’તિ. સો વિહારં ગન્ત્વા ‘‘ચત્તારો મે બ્રાહ્મણે ઉદ્દિસિત્વા દેથા’’તિ આહ. તસ્સ સંકિચ્ચો પણ્ડિતો સોપાકો રેવતોતિ સત્તવસ્સિકા ચત્તારો ખીણાસવસામણેરા પાપુણિંસુ. બ્રાહ્મણી મહારહાનિ આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા ઠિતા સામણેરે દિસ્વાવ કુપિતા ઉદ્ધને પક્ખિત્તલોણં વિય તટતટાયમાના ‘‘ત્વં વિહારં ગન્ત્વા અત્તનો નત્તુમત્તેપિ અપ્પહોન્તે ચત્તારો કુમારકે ગહેત્વા આગતોસી’’તિ વત્વા તેસં તેસુ આસનેસુ નિસીદિતું અદત્વા નીચપીઠકાનિ અત્થરિત્વા ‘‘એતેસુ નિસીદથા’’તિ વત્વા ‘‘ગચ્છ, બ્રાહ્મણ, મહલ્લકે ઓલોકેત્વા આનેહી’’તિ આહ. બ્રાહ્મણો વિહારં ગન્ત્વા સારિપુત્તત્થેરં દિસ્વા ‘‘એથ, અમ્હાકં ગેહં ગમિસ્સામા’’તિ આનેસિ. થેરો આગન્ત્વા સામણેરે દિસ્વા ‘‘ઇમેહિ બ્રાહ્મણેહિ ભત્તં લદ્ધ’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ન લદ્ધ’’ન્તિ વુત્તે ચતુન્નમેવ ભત્તસ્સ પટિયત્તભાવં ઞત્વા ‘‘આહર મે પત્ત’’ન્તિ પત્તં ગહેત્વા પક્કામિ. બ્રાહ્મણીપિ ‘‘કિં ઇમિના વુત્ત’’ન્તિ પુચ્છિત્વા ‘‘એતેસં નિસિન્નાનં બ્રાહ્મણાનં લદ્ધું વટ્ટતિ, આહર મે પત્ત’’ન્તિ અત્તનો પત્તં ગહેત્વા ગતો, ન ભુઞ્જિતુકામો ભવિસ્સતિ, સીઘં ગન્ત્વા અઞ્ઞં ઓલોકેત્વા આનેહીતિ. બ્રાહ્મણો ગન્ત્વા મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં દિસ્વા તથેવ વત્વા આનેસિ. સોપિ સામણેરે દિસ્વા તથેવ વત્વા પત્તં ગહેત્વા પક્કામિ. અથ નં બ્રાહ્મણી આહ – ‘‘એતે ન ભુઞ્જિતુકામા, બ્રાહ્મણવાદકં ગન્ત્વા એકં મહલ્લકબ્રાહ્મણં આનેહી’’તિ.

સામણેરાપિ પાતોવ પટ્ઠાય કિઞ્ચિ અલભમાના જિઘચ્છાય પીળિતા નિસીદિંસુ. અથ નેસં ગુણતેજેન સક્કસ્સ આસનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સો આવજ્જેન્તો તેસં પાતોવ પટ્ઠાય નિસિન્નાનં કિલન્તભાવં ઞત્વા ‘‘મયા તત્થ ગન્તું વટ્ટતી’’તિ જરાજિણ્ણો મહલ્લકબ્રાહ્મણો હુત્વા તસ્મિં બ્રાહ્મણવાદકે બ્રાહ્મણાનં અગ્ગાસને નિસીદિ. બ્રાહ્મણો તં દિસ્વા ‘‘ઇદાનિ મે બ્રાહ્મણી અત્તમના ભવિસ્સતી’’તિ એહિ ગેહં ગમિસ્સામા’’તિ તં આદાય ગેહં અગમાસિ. બ્રાહ્મણી તં દિસ્વાવ તુટ્ઠચિત્તા દ્વીસુ આસનેસુ અત્થરણં એકસ્મિંયેવ અત્થરિત્વા, ‘‘અય્ય, ઇધ નિસીદાહી’’તિ આહ. સક્કો ગેહં પવિસિત્વા ચત્તારો સામણેરે પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા તેસં આસનપરિયન્તે ભૂમિયં પલ્લઙ્કેન નિસીદિ. અથ નં

દિસ્વા બ્રાહ્મણી બ્રાહ્મણં આહ – ‘‘અહો તે આનીતો બ્રાહ્મણો, એતમ્પિ ઉમ્મત્તકં ગહેત્વા આગતોસિ, અત્તનો નત્તુમત્તે વન્દન્તો વિચરતિ, કિં ઇમિના, નીહરાહિ ન’’ન્તિ. સો ખન્ધેપિ હત્થેપિ કચ્છાયપિ ગહેત્વા નિક્કડ્ઢિયમાનો ઉટ્ઠાતુમ્પિ ન ઇચ્છતિ. અથ નં બ્રાહ્મણી ‘‘એહિ, બ્રાહ્મણ, ત્વં એકસ્મિં હત્થે ગણ્હ, અહં એકસ્મિં હત્થે ગણ્હિસ્સામી’’તિ ઉભોપિ દ્વીસુ હત્થેસુ ગહેત્વા પિટ્ઠિયં પોથેન્તા ગેહદ્વારતો બહિ અકંસુ. સક્કોપિ નિસિન્નટ્ઠાનેયેવ નિસિન્નો હત્થં પરિવત્તેસિ. તે નિવત્તિત્વા તં નિસિન્નમેવ દિસ્વા ભીતરવં રવન્તા વિસ્સજ્જેસું. તસ્મિં ખણે સક્કો અત્તનો સક્કભાવં જાનાપેસિ. અથ નેસં આહારં અદંસુ. પઞ્ચપિ જના આહારં ગહેત્વા એકો કણ્ણિકામણ્ડલં વિનિવિજ્ઝિત્વા, એકો છદનસ્સ પુરિમભાગં, એકો પચ્છિમભાગં, એકો પથવિયં નિમુજ્જિત્વા, સક્કોપિ એકેન ઠાનેન નિક્ખમીતિ એવં પઞ્ચધા અગમંસુ . તતો પટ્ઠાય ચ પન તં ગેહં પઞ્ચછિદ્દગેહં કિર નામ જાતં.

સામણેરેપિ વિહારં ગતકાલે ભિક્ખૂ, ‘‘આવુસો, કીદિસ’’ન્તિ પુચ્છિંસુ. મા નો પુચ્છિત્થ, અમ્હાકં દિટ્ઠકાલતો પટ્ઠાય બ્રાહ્મણી કોધાભિભૂતા પઞ્અત્તાસનેસુ નો નિસીદિતુમ્પિ અદત્વા ‘‘સીઘં સીઘં મહલ્લકબ્રાહ્મણં આનેહી’’તિ આહ. અમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો આગન્ત્વા અમ્હે દિસ્વા ‘‘ઇમેસં નિસિન્નબ્રાહ્મણાનં લદ્ધં વટ્ટતી’’તિ પત્તં આહરાપેત્વા નિક્ખમિ. ‘‘અઞ્ઞં મહલ્લકં બ્રાહ્મણં આનેસી’’તિ વુત્તે બ્રાહ્મણો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં આનેસિ, સોપિ અમ્હે દિસ્વા તથેવ વત્વા પક્કામિ. અથ બ્રાહ્મણી ‘‘ન એતે ભુઞ્જિતુકામા, ગચ્છ બ્રાહ્મણવાદકતો એકં મહલ્લકબ્રાહ્મણં આનેહી’’તિ બ્રાહ્મણં પહિણિ. સો તત્થ ગન્ત્વા બ્રાહ્મણવેસેન આગતં સક્કં આનેસિ, તસ્સ આગતકાલે અમ્હાકં આહારં અદંસૂતિ. એવં કરોન્તાનં પન તેસં તુમ્હે ન કુજ્ઝિત્થાતિ? ન કુજ્ઝિમ્હાતિ. ભિક્ખૂ તં સુત્વા સત્થુ આરોચેસું – ‘‘ભન્તે, ઇમે ‘ન કુજ્ઝિમ્હા’તિ અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તી’’તિ. સત્થા, ‘‘ભિક્ખવે, ખીણાસવા નામ વિરુદ્ધેસુપિ ન વિરુજ્ઝન્તિયેવા’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૬.‘‘અવિરુદ્ધં વિરુદ્ધેસુ, અત્તદણ્ડેસુ નિબ્બુતં;
સાદાનેસુ અનાદાનં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **અવિરુદ્ધન્તિ** આઘાતવસેન વિરુદ્ધેસુપિ લોકિયમહાજનેસુ આઘાતાભાવેન અવિરુદ્ધં. હત્થગતે દણ્ડે વા સત્થે વા અવિજ્જમાનેપિ પરેસં પહારદાનતો અવિરતત્તા અત્તદણ્ડેસુ જનેસુ નિબ્બુતં નિક્ખિત્તદણ્ડં, પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં અહં મમન્તિ ગહિતત્તા સાદાનેસુ તસ્સ ગહણસ્સ અભાવેન અનાદાનં તં એવરૂપં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સામણેરાનં વત્થુ તેવીસતિમં.

૨૪. મહાપન્થકત્થેરવત્થુ

યસ્સ રાગો ચાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો મહાપન્થકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો હાયસ્મા ચૂળપન્થકં ચતૂહિ માસેહિ એકં ગાથં પગુણં કાતું અસક્કોન્તં ‘‘ત્વં સાસને અભબ્બો, ગિહિભોગાપિ પરિહીનો, કિં તે ઇધ વાસેન, ઇતો નિક્ખમા’’તિ વિહારા નિક્કડ્ઢિત્વા દ્વારં થકેસિ. ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું, ‘‘આવુસો, મહાપન્થકત્થેરેન ઇદં નામ કતં , ખીણાસવાનમ્પિ મઞ્ઞે કોધો ઉપ્પજ્જતી’’તિ. સત્થા

આગન્ત્વા ‘‘કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાય નામા’’તિ વુત્તે ‘‘ન, ભિક્ખવે, ખીણાસવાનં રાગાદયો કિલેસા અત્થિ, મમ પુત્તેન અત્થપુરેક્ખારતાય ચેવ ધમ્મપુરેક્ખારતાય ચ કત’’ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૭.‘‘યસ્સ રાગો ચ દોસો ચ, માનો મક્ખો ચ પાતિતો;
સાસપોરિવ આરગ્ગા, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **આરગ્ગા**તિ યસ્સેતે રાગાદયો કિલેસા, અયઞ્ચ પરગુણમક્ખનલક્ખણો મક્ખો આરગ્ગા સાસપો વિય પાતિતો, યથા સાસપો આરગ્ગે ન સન્તિટ્ઠતિ, એવં ચિત્તે ન સન્તિટ્ઠતિ, તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહાપન્થકત્થેરવત્થુ ચતુવીસતિમં.

૨૫. પિલિન્દવચ્છત્થેરવત્થુ

અકક્કસન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો પિલિન્દવચ્છત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિરાયસ્મા ‘‘એહિ, વસલિ, યાહિ, વસલી’’તિઆદીનિ વદન્તો ગિહીપિ પબ્બજિતેપિ વસલિવાદેનેવ સમુદાચરતિ. અથેકદિવસં સમ્બહુલા ભિક્ખૂ સત્થુ આરોચેસું – ‘‘આયસ્મા, ભન્તે, પિલિન્દવચ્છો ભિક્ખૂ વસલિવાદેન સમુદાચરતી’’તિ. સત્થા તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘સચ્ચં કિર ત્વં પિલિન્દવચ્છ ભિક્ખૂ વસલિવાદેન સમુદાચરસી’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘એવં, ભન્તે’’તિ વુત્તે તસ્સાયસ્મતો પુબ્બેનિવાસં મનસિકરિત્વા ‘‘મા ખો તુમ્હે, ભિક્ખવે, વચ્છસ્સ ભિક્ખુનો ઉજ્ઝાયિત્થ, ન, ભિક્ખવે, વચ્છો દોસન્તરો ભિક્ખૂ વસલિવાદેન સમુદાચરતિ, વચ્છસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પઞ્ચ જાતિસતાનિ અબ્બોકિણ્ણાનિ સબ્બાનિ તાનિ બ્રાહ્મણકુલે પચ્ચાજાતાનિ, સો તસ્સ દીઘરત્તં વસલિવાદો સમુદાચિણ્ણો, ખીણાસવસ્સ નામ કક્કસં ફરુસં પરેસં મમ્મઘટ્ટનવચનમેવ નત્થિ. આચિણ્ણવસેન હિ મમ પુત્તો એવં કથેતી’’તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૮.‘‘અકક્કસં વિઞ્ઞાપનિં, ગિરં સચ્ચમુદીરયે;
યાય નાભિસજે કઞ્ચિ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **અકક્કસ**ન્તિ અફરુસં. **વિઞ્ઞાપનિ**ન્તિ અત્થવિઞ્ઞાપનિં. **સચ્ચ**ન્તિ ભૂતત્થં. **નાભિસજે**તિ યાય ગિરાય અઞ્ઞં કુજ્ઝાપનવસેન ન લગ્ગાપેય્ય, ખીણાસવો નામ એવરૂપમેવ ગિરં ભાસેય્ય, તસ્મા તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

પિલિન્દવચ્છત્થેરવત્થુ પઞ્ચવીસતિમં.

૨૬. અઞ્ઞતરત્થેરવત્થુ

યોધ દીઘન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઞ્ઞતરત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો મિચ્છાદિટ્ઠિકો બ્રાહ્મણો સરીરગન્ધગહણભયેન ઉત્તરસાટકં અપનેત્વા એકમન્તે ઠપેત્વા ગેહદ્વારાભિમુખો નિસીદિ. અથેકો ખીણાસવો ભત્તકિચ્ચં કત્વા વિહારં ગચ્છન્તો તં સાટકં દિસ્વા ઇતો ચિતો ચ ઓલોકેત્વા કઞ્ચિ અપસ્સન્તો ''નિસ્સામિકો અય''ન્તિ પંસુકૂલં અધિટ્ઠહિત્વા ગણ્હિ. અથ નં બ્રાહ્મણો દિસ્વા અક્કોસન્તો ઉપસઙ્કમિત્વા ''મુણ્ડક , સમણ, મમ સાટકં ગણ્હસી''તિ આહ. તવેસો, બ્રાહ્મણાતિ. આમ, સમણાતિ. ''મયા કઞ્ચિ અપસ્સન્તેન પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગહિતો, ગણ્હ ન''ન્તિ તસ્સ દત્વા વિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખૂનં તમત્થં આરોચેસિ. અથસ્સ વચનં સુત્વા ભિક્ખૂ તેન સદ્ધિં કેળિં કરોન્તા ''કિં નુ ખો, આવુસો, સાટકો દીઘો રસ્સો થૂલો સણ્હો''તિ. આવુસો, દીઘો વા હોતુ રસ્સો વા થૂલો વા સણ્હો વા, નત્થિ મય્હં તસ્મિં આલયો, પંસુકૂલસઞ્ઞાય નં ગણ્હિન્તિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ આરોચેસું – ''એસ, ભન્તે, ભિક્ખુ અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ. સત્થા ''ભૂતં, ભિક્ખવે, એસ કથેતિ, ખીણાસવા નામ પરેસં સન્તકં ન ગણ્હન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૦૯.''યોધ દીઘં વ રસ્સં વા, અણું થૂલં સુભાસુભં;
લોકે અદિન્નં નાદિયતિ, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – સાટકાભરણાદીસુ દીઘં વા રસ્સં વા મણિમુત્તાદીસુ અણું વા થૂલં વા મહગ્ઘઅપ્પગ્ઘવસેન સુભં વા અસુભં વા યો પુગ્ગલો ઇમસ્મિં લોકે પરપરિગ્ગહિતં નાદિયતિ, તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અઞ્ઞતરત્થેરવત્થુ છબ્બીસતિમં.

૨૭. સારિપુત્તત્થેરવત્થુ

આસા યસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સારિપુત્તત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

થેરો કિર પઞ્ચભિક્ખુસતપરિવારો જનપદે એકં વિહારં ગન્ત્વા વસ્સં ઉપગચ્છિ. મનુસ્સા થેરં દિસ્વા બહું વસ્સાવાસિકં પટિસ્સુણિંસુ. થેરો પવારેત્વા સબ્બસ્મિં વસ્સાવાસિકે અસમ્પત્તેયેવ સત્થુ સન્તિકં ગચ્છન્તો ભિક્ખૂ આહ – ''દહરાનઞ્ચેવ સામણેરાનઞ્ચ મનુસ્સેહિ વસ્સાવાસિકે આહટે ગહેત્વા પેસેય્યાથ, ઠપેત્વા વા સાસનં પહિણેય્યાથા''તિ. એવં વત્વા ચ પન સત્થુ સન્તિકં અગમાસિ. ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''અજ્જાપિ મઞ્ઞે સારિપુત્તત્થેરસ્સ તણ્હા અત્થિયેવ. તથા હિ મનુસ્સેહિ વસ્સાવાસિકે દિન્ને અત્તનો સદ્ધિવિહારિકાનં 'વસ્સાવાસિકં પેસેય્યાથ , ઠપેત્વા વા સાસનં પહિણેય્યાથા'તિ ભિક્ખૂનં વત્વા આગતો''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તસ્સ તણ્હા અત્થિ, મનુસ્સાનં પન પુઞ્ઞતો દહરસામણેરાનઞ્ચ ધમ્મિકલાભતો પરિહાનિ મા અહોસીતિ તેનેવં કથિત''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૦.''આસા યસ્સ ન વિજ્જન્તિ, અસ્મિં લોકે પરમ્હિ ચ;
નિરાસાસં વિસંયુત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **આસાતિ** તણ્હા. **નિરાસાસન્તિ** નિત્તણ્હં. **વિસંયુત્તન્તિ** સબ્બકિલેસેહિ વિસંયુત્તં તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સારિપુત્તત્થેરવત્થુ સત્તવીસતિમં.

૨૮. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરવત્થુ

યસ્સાલયાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પુરિમસદિસમેવ. ઇધ પન સત્થા મોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ નિત્તણ્હભાવં વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૧.''યસ્સાલયા ન વિજ્જન્તિ, અઞ્ઞાય અકથંકથી;
અમતોગધમનુપ્પત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **આલયાતિ** તણ્હા. **અઞ્ઞાય અકથંકથીતિ** અટ્ઠ વત્થૂનિ યથાભૂતં જાનિત્વા અટ્ઠવત્થુકાય વિચિકિચ્છાય નિબ્બિચિકિચ્છો. **અમતોગધમનુપ્પત્તન્તિ** અમતં નિબ્બાનં ઓગાહેત્વા અનુપ્પત્તં તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરવત્થુ અટ્ઠવીસતિમં.

૨૯. રેવતત્થેરવત્થુ

યોધ પુઞ્ઞઞ્ચાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા પુબ્બારામે વિહરન્તો રેવતત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ''ગામે વા યદિ વારઞ્ઞે''તિ (ધ॰ પ॰ ૯૮) ગાથાવણ્ણનાય વિત્થારિતમેવ. વુત્તઞ્હિ તત્થ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૮) –

પુન એકદિવસં ભિક્ખૂ કથં સમુટ્ઠાપેસું ''અહો સામણેરસ્સ લાભો, અહો પુઞ્ઞં, યેન એકકેન પઞ્ચન્નં ભિક્ખુસતાનં પઞ્ચકૂટાગારસતાનિ કતાની''તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે, ''ભિક્ખવે, મય્હં પુત્તસ્સ નેવ પુઞ્ઞં અત્થિ, ન પાપં, ઉભયમસ્સ પહીન''ન્તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૨.''યોધ પુઞ્ઞઞ્ચ પાપઞ્ચ, ઉભો સઙ્ગમુપચ્ચગા;
અસોકં વિરજં સુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **ઉભોતિ** દ્વેપિ પુઞ્ઞાનિ ચ પાપાનિ ચ છડ્ડેત્વાતિ અત્થો. **સઙ્ગન્તિ** રાગાદિભેદં સઙ્ગં. **ઉપચ્ચગાતિ** અતિક્કન્તો. વટ્ટમૂલકસોકાભાવેન અસોકં અબ્ભન્તરે રાગરજાદીનં અભાવેન વિરજં નિરુપક્કિલેસતાય સુદ્ધં તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

રેવતત્થેરવત્થુ એકૂનતિંસતિમં.

૩૦. ચન્દાભત્થેરવત્થુ

ચન્દં વાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો ચન્દાભત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બી કથા – અતીતે એકો બારાણસિવાસી વાણિજો ‘‘પચ્ચન્તં ગન્ત્વા ચન્દનં આહરિસ્સામી’’તિ બહૂનિ વત્થાભરણાદીનિ ગહેત્વા પઞ્ચહિ સકટસતેહિ પચ્ચન્તં ગન્ત્વા ગામદ્વારે નિવાસં ગહેત્વા અટવિયં ગોપાલદારકે પુચ્છિ – ‘‘ઇમસ્મિં ગામે પબ્બતપાદકમ્મિકો કોચિ મનુસ્સો અત્થી’’તિ? ‘‘આમ, અત્થી’’તિ. ‘‘કો નામેસો’’તિ? ‘‘અસુકો નામા’’તિ. ‘‘ભરિયાય પનસ્સ પુત્તાનં વા કિંનામ’’ન્તિ? ‘‘ઇદઞ્ચિદઞ્ચા’’તિ. ‘‘કહં પનસ્સ ઠાને ગેહ’’ન્તિ? ‘‘અસુકટ્ઠાને નામા’’તિ. સો તેહિ દિન્નસઞ્ઞાય સુખયાનકે નિસીદિત્વા તસ્સ ગેહદ્વારં ગન્ત્વા યાના ઓરુય્હ ગેહં પવિસિત્વા ‘‘અસુકનામે’’તિ તં ઇત્થિં પક્કોસિ. સા ‘‘એકો નો ઞાતકો ભવિસ્સતી’’તિ વેગેનાગન્ત્વા આસનં પઞ્ઞાપેસિ. સો તત્થ નિસીદિત્વા નામં વત્વા ‘‘મમ સહાયો કહ’’ન્તિ પુચ્છિ. ‘‘અરઞ્ઞં ગતો, સામી’’તિ. ‘‘મમ પુત્તો અસુકો નામ, મમ ધીતા અસુકા નામ કહ’’ન્તિ સબ્બેસં નામં કિત્તેન્તોવ પુચ્છિત્વા ‘‘ઇમાનિ નેસં વત્થાભરણાનિ દદેય્યાસિ, સહાયસ્સાપિ મે અટવિતો આગતકાલે ઇદં વત્થાભરણં દદેય્યાસી’’તિ અદાસિ. સા તસ્સ ઉળારં સક્કારં કત્વા સામિકસ્સ આગતકાલે ‘‘સામિ, ઇમિના આગતકાલતો પટ્ઠાય સબ્બેસં નામં વત્વા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ દિન્ન’’ન્તિ આહ. સોપિસ્સ કત્તબ્બયુત્તકં કરિ.

અથ નં સાયં સયને નિસિન્નો પુચ્છિ – ‘‘સમ્મ, પબ્બતપાદે ચરન્તેન તે કિં બહું દિટ્ઠપુબ્બ’’ન્તિ? ‘‘અઞ્ઞં ન પસ્સામિ, રત્તસાખા પન મે બહૂ રુક્ખા દિટ્ઠા’’તિ. ‘‘બહૂ રુક્ખા’’તિ? ‘‘આમ, બહૂ’’તિ. તેન હિ તે અમ્હાકં દસ્સેહીતિ તેન સદ્ધિં ગન્ત્વા રત્તચન્દનરુક્ખે છિન્દિત્વા પઞ્ચ સકટસતાનિ પૂરેત્વા આગચ્છન્તો તં આહ – ‘‘સમ્મ, બારાણસિયં અસુકટ્ઠાને નામ મમ ગેહં, કાલેન કાલં મમ સન્તિકં આગચ્છેય્યાસિ, અઞ્ઞેન ચ મે પણ્ણાકારેન અત્થો નત્થિ, રત્તસાખરુક્ખે એવ આહરેય્યાસી’’તિ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ વત્વા કાલેન કાલં તસ્સ સન્તિકં આગચ્છન્તો રત્તચન્દનમેવ આહરતિ, સોપિસ્સ બહુધનં દેતિ.

તતો અપરેન સમયેન પરિનિબ્બુતે કસ્સપદસબલે પતિટ્ઠિતે કઞ્ચનથૂપે સો પુરિસો બહું ચન્દનં આદાય બારાણસિં અગમાસિ. અથસ્સ સો સહાયકો વાણિજો બહું ચન્દનં પિસાપેત્વા પાતિં પૂરેત્વા ‘‘એહિ, સમ્મ, યાવ ભત્તં પચતિ, તાવ ચેતિયકરણટ્ઠાનં ગન્ત્વા આગમિસ્સામા’’તિ તં આદાય તત્થ ગન્ત્વા ચન્દનપૂજં અકાસિ. સોપિસ્સ પચ્ચન્તવાસી સહાયકો ચેતિયકુચ્છિયં ચન્દનેન ચન્દમણ્ડલં અકાસિ. એત્તકમેવસ્સ પુબ્બકમ્મં.

સો તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં તત્થ ખેપેત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહનગરે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્સ નાભિમણ્ડલતો ચન્દમણ્ડલસદિસા પભા ઉટ્ઠહિ, તેનસ્સ **ચન્દાભો**ત્વેવ નામં કરિંસુ. ચેતિયે કિરસ્સ ચન્દમણ્ડલકરણનિસ્સન્દો એસ. બ્રાહ્મણા ચિન્તયિંસુ – ‘‘સક્કા અમ્હેહિ ઇમં ગહેત્વા લોકં ખાદિતુ’’ન્તિ. તં યાને નિસીદાપેત્વા ‘‘યો ઇમસ્સ સરીરં હત્થેન પરામસતિ, સો એવરૂપં નામ ઇસ્સરિયસમ્પત્તિં લભતી’’તિ વત્વા વિચરિંસુ. સતં વા સહસ્સં વા દદમાના એવ તસ્સ સરીરં હત્થેન કુસિતું લભન્તિ. તે એવં અનુવિચરન્તા સાવત્થિં અનુપ્પત્તા નગરસ્સ ચ વિહારસ્સ ચ અન્તરા નિવાસં ગણ્હિંસુ. સાવત્થિયમ્પિ પઞ્ચકોટિમત્તા અરિયસાવકા પુરેભત્તં દાનં દત્વા પચ્છાભત્તં ગન્ધમાલવત્થભેસજ્જાદિહત્થા ધમ્મસ્સવનાય ગચ્છન્તિ. બ્રાહ્મણા તે દિસ્વા ‘‘કહં ગચ્છથા’’તિ પુચ્છિંસુ. સત્થુ સન્તિકં ધમ્મસ્સવનાયાતિ. એથ તત્થ ગન્ત્વા કિં

કરિસ્સથ, અમ્હાકં ચન્દાભસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ આનુભાવસદિસો આનુભાવો નત્થિ. એતસ્સ હિ સરીરં કુસન્તા ઇદં નામ લભન્તિ, એથ પસ્સથ નન્તિ. તુમ્હાકં ચન્દાભસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ કો આનુભાવો નામ, અમ્હાકં સત્થાયેવ મહાનુભાવોતિ. તે અઞ્ઞમઞ્ઞં સઞ્ઞાપેતું અસક્કોન્તા ''વિહારં ગન્ત્વા ચન્દાભસ્સ વા અમ્હાકં વા સત્થુ આનુભાવં જાનિસ્સામા''તિ તં ગહેત્વા વિહારં અગમંસુ.

સત્થા તસ્મિં અત્તનો સન્તિકં ઉપસઙ્કમન્તેયેવ ચન્દાભાય અન્તરધાનં અકાસિ. સો સત્થુ સન્તિકે અઙ્ગારપચ્છિયં કાકો વિય અહોસિ. અથ નં એકમન્તં નયિંસુ, આભા પટિપાકતિકા અહોસિ. પુન સત્થુ સન્તિકં આનયિંસુ, આભા તથેવ અન્તરધાયિ. એવં તિક્ખત્તું ગન્ત્વા અન્તરધાયમાનં આભં દિસ્વા ચન્દાભો ચિન્તેસિ – ''અયં આભાય અન્તરધાનમન્તં જાનાતિ મઞ્ઞે''તિ. સો સત્થારં પુચ્છિ – ''કિં નુ ખો આભાય અન્તરધાનમન્તં જાનાથા''તિ? આમ, જાનામીતિ. તેન હિ મે દેથાતિ. ન સક્કા અપબ્બજિતસ્સ દાતુન્તિ. સો બ્રાહ્મણે આહ – ''એતસ્મિં મન્તે ગહિતે અહં સકલજમ્બુદીપે જેટ્ઠકો ભવિસ્સામિ, તુમ્હે એત્થેવ હોથ, અહં પબ્બજિત્વા કતિપાહેનેવ મન્તં ગણ્હિસ્સામી''તિ. સો સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા ઉપસમ્પજ્જિ. અથસ્સ દ્વત્તિંસાકારં આચિક્ખિ. સો ''કિં ઇદ''ન્તિ પુચ્છિ. ઇદં મન્તસ્સ પરિકમ્મં સજ્ઝાયિતું વટ્ટતીતિ. બ્રાહ્મણાપિ અન્તરન્તરા આગન્ત્વા ''ગહિતો તે મન્તો''તિ પુચ્છન્તિ. ન તાવ ગણ્હામીતિ. સો કતિપાહેનેવ અરહત્તં પત્વા બ્રાહ્મણેહિ આગન્ત્વા પુચ્છિતકાલે ''યાથ તુમ્હે, ઇદાનાહં અનાગમનધમ્મો જાતો''તિ આહ. ભિક્ખૂ તથાગતસ્સ આરોચેસું – ''અયં, ભન્તે, અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ. સત્થા ''ખીણાસવો ઇદાનિ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો ચન્દાભો, ભૂતમેવેસ કથેતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૩.''ચન્દંવ વિમલં સુદ્ધં, વિપ્પસન્નમનાવિલં;
નન્દીભવપરિક્ખીણં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **વિમલ**ન્તિ અબ્ભાદિમલરહિતં. **સુદ્ધ**ન્તિ નિરુપક્કિલેસં. **વિપ્પસન્ન**ન્તિ પસન્નચિત્તં. **અનાવિલ**ન્તિ કિલેસાવિલત્તરહિતં. **નન્દીભવપરિક્ખીણ**ન્તિ તીસુ ભવેસુ પરિક્ખીણતણ્હં તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ચન્દાભત્થેરવત્થુ તિંસતિમં.

૩૧. સીવલિત્થેરવત્થુ

યો ઇમન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા કુણ્ડકોલિયં નિસ્સાય કુણ્ડધાનવને વિહરન્તો સીવલિત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે સુપ્પવાસા નામ કોલિયધીતા સત્તવસ્સાનિ ગબ્ભં ધારેત્વા સત્તાહં મૂળ્હગબ્ભા દુક્ખાહિ તિબ્બાહિ કટુકાહિ વેદનાહિ ફુટ્ઠા ''સમ્માસમ્બુદ્ધો વત સો ભગવા, યો ઇમસ્સ એવરૂપસ્સ દુક્ખસ્સ પહાનાય ધમ્મં દેસેતિ. સુપ્પટિપન્નો વત તસ્સ ભગવતો સાવકસઙ્ઘો, યો ઇમસ્સ એવરૂપસ્સ દુક્ખસ્સ પહાનાય પટિપન્નો. સુસુખં વત તં નિબ્બાનં, યત્થિદં એવરૂપં દુક્ખં ન સંવિજ્જતી''તિ (ઉદા॰ ૧૮) ઇમેહિ તીહિ વિતક્કેહિ તં દુક્ખં અધિવાસેન્તી સામિકં સત્થુ સન્તિકં પેસેત્વા તેન તસ્સા વચનેન સત્થુ વન્દનાય આરોચિતાય ''સુખિની હોતુ સુપ્પવાસા કોલિયધીતા, અરોગા અરોગં પુત્તં વિજાયતૂ''તિ સત્થારા વુત્તક્ખણેયેવ સુખિની અરોગા અરોગં પુત્તં

વિજાયિત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા સત્તાહં મહાદાનં અદાસિ. પુત્તોપિસ્સા જાતદિવસતો પટ્ઠાય ધમ્મકરણં આદાય સઙ્ઘસ્સ ઉદકં પરિસ્સાવેસિ. સો અપરભાગે નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો અરહત્તં પાપુણિ.

અથેકદિવસં ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''પસ્સથાવુસો, એવરૂપો નામ અરહત્તસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પન્નો ભિક્ખુ એત્તકં કાલં માતુકુચ્છિસ્મિં દુક્ખં અનુભોસિ, કિમઙ્ગં પન અઞ્ઞે, બહું વત ઇમિના દુક્ખં નિત્થિણ્ણ''ન્તિ. સત્થા આગન્ત્વા ''કાય નુત્થ, ભિક્ખવે, એતરહિ કથાય સન્નિસિન્ના''તિ પુચ્છિત્વા ''ઇમાય નામા''તિ વુત્તે ''આમ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો એત્તકા દુક્ખા મુચ્ચિત્વા ઇદાનિ નિબ્બાનં સચ્છિકત્વા વિહરતી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૪.''યોમં પલિપથં દુગ્ગં, સંસારં મોહમચ્ચગા;
તિણ્ણો પારઙ્ગતો ઝાયી, અનેજો અકથંકથી;
અનુપાદાય નિબ્બુતો, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – યો ભિક્ખુ ઇમં રાગપલિપથઞ્ચેવ કિલેસદુગ્ગઞ્ચ સંસારવટ્ટઞ્ચ ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં અપ્પટિવિજ્ઝનકમોહઞ્ચ અતીતો, ચત્તારો ઓઘે તિણ્ણો હુત્વા પારં અનુપ્પત્તો, દુવિધેન ઝાનેન ઝાયી, તણ્હાય અભાવેન અનેજો, કથંકથાય અભાવેન અકથંકથી, ઉપાદાનાનં અભાવેન અનુપાદિયિત્વા કિલેસનિબ્બાનેન નિબ્બુતો, તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

સીવલિત્થેરવત્થુ એકતિંસતિમં.

૩૨. સુન્દરસમુદ્દત્થેરવત્થુ

યોધ કામેતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો સુન્દરસમુદ્દત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

સાવત્થિયં કિરેકો કુલપુત્તો સુન્દરસમુદ્દકુમારો નામ ચત્તાલીસકોટિવિભવે મહાકુલે નિબ્બત્તો. સો એકદિવસં પચ્છાભત્તં ગન્ધમાલાદિહત્થં મહાજનં ધમ્મસ્સવનત્થાય જેતવનં ગચ્છન્તં દિસ્વા ''કહં ગચ્છથા''તિ પુચ્છિત્વા ''સત્થુ સન્તિકં ધમ્મસ્સવનત્થાયા''તિ વુત્તે ''અહમ્પિ ગમિસ્સામી''તિ વત્વા તેન સદ્ધિં ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે નિસીદિ. સત્થા તસ્સ આસયં વિદિત્વા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સો ''ન સક્કા અગારં અજ્ઝાવસન્તેન સઙ્ખલિખિતં બ્રહ્મચરિયં ચરિતુ''ન્તિ સત્થુ ધમ્મકથં નિસ્સાય પબ્બજ્જાય જાતુસ્સાહો પરિસાય પક્કન્તાય સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિત્વા ''માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતં તથાગતા ન પબ્બાજેન્તી''તિ સુત્વા ગેહં ગન્ત્વા રટ્ઠપાલકુલપુત્તાદયો વિય મહન્તેન વાયામેન માતાપિતરો અનુજાનાપેત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો ''કિં મે ઇધ વાસેના''તિ તતો નિક્ખમિત્વા રાજગહં ગન્ત્વા પિણ્ડાય ચરન્તો વીતિનામેસિ.

અથેકદિવસં સાવત્થિયં તસ્સ માતાપિતરો એકસ્મિં છણદિવસે મહન્તેન સિરિસોભગ્ગેન તસ્સ સહાયકકુમારકે કીળમાને દિસ્વા ''અમ્હાકં પુત્તસ્સ ઇદં દુલ્લભં જાત''ન્તિ પરિદેવિંસુ. તસ્મિં ખણે એકા ગણિકા તં કુલં ગન્ત્વા તસ્સ માતરં રોદમાનં નિસિન્નં દિસ્વા ''અમ્મ, કિં કારણા રોદસી''તિ પુચ્છિ. ''પુત્તં અનુસ્સરિત્વા રોદામી''તિ. ''કહં પન સો, અમ્મા''તિ? ''ભિક્ખૂસુ પબ્બજિતો''તિ. ''કિં ઉપ્પબ્બાજેતું ન વટ્ટતી''તિ? ''વટ્ટતિ, ન પન ઇચ્છતિ, ઇતો નિક્ખમિત્વા રાજગહં ગતો''તિ. ''સચાહં તં ઉપ્પબ્બાજેય્યં, કિં મે કરેય્યાથા''તિ? ''ઇમસ્સ તે કુલસ્સ

કુટુમ્બસામિનિં કરેય્યામા''તિ. તેન હિ મે પરિબ્બયં દેથાતિ પરિબ્બયં ગહેત્વા મહન્તેન પરિવારેન રાજગહં ગન્ત્વા તસ્સ પિણ્ડાય ચરણવીથિં સલ્લક્ખેત્વા તત્થેકં નિવાસગેહં ગહેત્વા પાતોવ પણીતં આહારં પટિયાદેત્વા થેરસ્સ પિણ્ડાય પવિટ્ઠકાલે ભિક્ખં દત્વા કતિપાહચ્ચયેન, ''ભન્તે, ઇધેવ નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચં કરોથા''તિ પત્તં ગણ્હિ. સો પત્તમદાસિ.

અથ નં પણીતેન આહારેન પરિવિસિત્વા, ''ભન્તે, ઇધેવ પિણ્ડાય ચરિતું ફાસુક''ન્તિ વત્વા કતિપાહં આલિન્દે નિસીદાપેત્વા ભોજેત્વા દારકે પૂવેહિ સઙ્ગણ્હિત્વા ''એથ તુમ્હે થેરસ્સ આગતકાલે મયિ વારેન્તિયાપિ ઇધાગન્ત્વા રજં ઉટ્ઠાપેય્યાથા''તિ આહ. તે પુનદિવસે થેરસ્સ ભોજનવેલાય તાય વારિયમાનાપિ રજં ઉટ્ઠાપેસું. સા પુનદિવસે, ''ભન્તે, દારકા વારિયમાનાપિ મમ વચનં અસુણિત્વા ઇધ રજં ઉટ્ઠાપેન્તિ, અન્તોગેહે નિસીદથા''તિ અન્તો નિસીદાપેત્વા કતિપાહં ભોજેસિ. પુન દારકે સઙ્ગણ્હિત્વા ''તુમ્હે મયા વારિયમાનાપિ થેરસ્સ ભોજનકાલે મહાસદ્દં કરેય્યાથા''તિ આહ. તે તથા કરિંસુ. સા પુનદિવસે, ''ભન્તે, ઇમસ્મિં ઠાને અતિવિય મહાસદ્દો હોતિ, દારકા મયા વારિયમાનાપિ વચનં ન ગણ્હન્તિ, ઉપરિપાસાદેયેવ નિસીદથા''તિ વત્વા થેરેન અધિવાસિતે થેરં પુરતો કત્વા પાસાદં અભિરુહન્તી દ્વારાનિ પિદહમાનાવ પાસાદં અભિરુહિ. થેરો ઉક્કટ્ઠસપદાનચારિકો સમાનોપિ રસતણ્હાય બદ્ધો તસ્સા વચનેન સત્તભૂમિકં પાસાદં અભિરુહિ.

સા થેરં નિસીદાપેત્વા ''ચત્તાલીસાય ખલુ, સમ્મ, પુણ્ણમુખ ઠાનેહિ ઇત્થી પુરિસં અચ્ચાવદતિ વિજમ્ભતિ વિનમતિ ગિલસતિ વિલજ્જતિ નખેન નખં ઘટ્ટેતિ, પાદેન પાદં અક્કમતિ, કટ્ઠેન પથવિં વિલિખતિ, દારકં ઉલ્લઙ્ઘેતિ ઓલઙ્ઘેતિ, કીળતિ કીળાપેતિ, ચુમ્બતિ ચુમ્બાપેતિ, ભુઞ્જતિ ભુઞ્જાપેતિ, દદાતિ આયાચતિ, કતમનુકરોતિ, ઉચ્ચં ભાસતિ, નીચં ભાસતિ, અવિચ્ચં ભાસતિ, વિવિચ્ચં ભાસતિ, નચ્ચેન ગીતેન વાદિતેન રોદિતેન વિલસિતેન વિભૂસિતેન જગ્ઘતિ, પેક્ખતિ, કટિં ચાલેતિ, ગુય્હભણ્ડકં ચાલેતિ, ઊરું વિવરતિ, ઊરું પિદહતિ, થનં દસ્સેતિ, કચ્છં દસ્સેતિ, નાભિં દસ્સેતિ, અક્ખિં નિખણતિ, ભમુકં ઉક્ખિપતિ, ઓટ્ઠં પલિખતિ, જિવ્હં નિલ્લાલેતિ, દુસ્સં મુઞ્ચતિ, દુસ્સં બન્ધતિ, સિરસં મુઞ્ચતિ, સિરસં બન્ધતી''તિ (જા॰ ૨.૨૧.૩૦૦) એવં આગતં ઇત્થિકુત્તં ઇત્થિલીલં દસ્સેત્વા તસ્સ પુરતો ઠિતા ઇમં ગાથમાહ –

''અલત્તકકતા પાદા, પાદુકારુય્હ વેસિયા;
તુવમ્પિ દહરો મમ, અહમ્પિ દહરા તવ;
ઉભોપિ પબ્બજિસ્સામ, જિણ્ણા દણ્ડપરાયણા''તિ. (થેરગા॰ ૪૫૯, ૪૬૨);

થેરસ્સ ''અહો વત મે ભારિયં અનુપધારેત્વા કતકમ્મ''ન્તિ મહાસંવેગો ઉદપાદિ. તસ્મિં ખણે સત્થા પઞ્ચચત્તાલીસયોજનમત્થકે જેતવને નિસિન્નોવ તં કારણં દિસ્વા સિતં પાત્વાકાસિ. અથ નં આનન્દત્થેરો પુચ્છિ – ''ભન્તે, કો નુ ખો હેતુ, કો પચ્ચયો સિતસ્સ પાતુકમ્માયા''તિ. આનન્દ, રાજગહનગરે સત્તભૂમિકપાસાદતલે સુન્દરસમુદ્દસ્સ ચ ભિક્ખુનો ગણિકાય ચ સઙ્ગામો વત્તતીતિ. કસ્સ નુ ખો, ભન્તે, જયો ભવિસ્સતિ, કસ્સ પરાજયોતિ? સત્થા, ''આનન્દ, સુન્દરસમુદ્દસ્સ જયો ભવિસ્સતિ, ગણિકાય પરાજયો''તિ થેરસ્સ જયં પકાસેત્વા તત્થ નિસિન્નકોવ ઓભાસં ફરિત્વા ''ભિક્ખુ ઉભોપિ કામે નિરપેક્ખો પજહા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૫.''યોધ કામે પહન્ત્વાન, અનાગારો પરિબ્બજે;
કામભવપરિક્ખીણં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – યો પુગ્ગલો ઇધ લોકે ઉભોપિ કામે હિત્વા અનાગારો હુત્વા પરિબ્બજતિ, તં પરિક્ખીણકામઞ્ચેવ પરિક્ખીણભવઞ્ચ અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને સો થેરો અરહત્તં પત્વા ઇદ્ધિબલેન વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા કણ્ણિકામણ્ડલં વિનિવિજ્ઝિત્વા સત્થુ સરીરં થોમેન્તોયેવ આગન્ત્વા સત્થારં વન્દિ. ધમ્મસભાયમ્પિ કથં સમુટ્ઠાપેસું, ''આવુસો, જિવ્હાવિઞ્ઞેય્યં રસં નિસ્સાય મનં નટ્ઠો સુન્દરસમુદ્દત્થેરો, સત્થા પનસ્સ અવસ્સયો જાતો''તિ. સત્થા તં કથં સુત્વા ''ન, ભિક્ખવે, ઇદાનેવ, પુબ્બેપાહં એતસ્સ રસતણ્હાય બદ્ધમનસ્સ અવસ્સયો જાતોયેવા''તિ વત્વા તેહિ યાચિતો તસ્સત્થસ્સ પકાસનત્થં અતીતં આહરિત્વા –

> ''ન કિરત્થિ રસેહિ પાપિયો,
> આવાસેહિ વા સન્થવેહિ વા;
> વાતમિગં ગહનનિસ્સિતં,
> વસમાનેસિ રસેહિ સઞ્ચયો''તિ. (જા॰ ૧.૧.૧૪) –

એકકનિપાતે ઇમં **વાતમિગજાતકં** વિત્થારેત્વા ''તદા સુન્દરસમુદ્દો વાતમિગો અહોસિ, ઇમં પન ગાથં વત્વા તસ્સ વિસ્સજ્જાપેતા રઞ્ઞો મહામચ્ચો અહમેવા''તિ જાતકં સમોધાનેસીતિ.

સુન્દરસમુદ્દત્થેરવત્થુ બત્તિંસતિમં.

૩૩. જટિલત્થેરવત્થુ

યોધ તણ્હન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો જટિલત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બી કથા – અતીતે કિર બારાણસિયં દ્વે ભાતરો કુટુમ્બિકા મહન્તં ઉચ્છુખેત્તં કારેસું. અથેકદિવસં કનિટ્ઠભાતા ઉચ્છુખેત્તં ગન્ત્વા ''એકં જેટ્ઠભાતિકસ્સ દસ્સામિ, એકં મય્હં ભવિસ્સતી''તિ દ્વે ઉચ્છુયટ્ઠિયો રસસ્સ અનિક્ખમનત્થાય છિન્નટ્ઠાને બન્ધિત્વા ગણ્હિ. તદા કિર ઉચ્છૂનં યન્તેન પીળનકિચ્ચં નત્થિ, અગ્ગે વા મૂલે વા છિન્દિત્વા ઉક્ખિત્તકાલે ધમ્મકરણતો ઉદકં વિય સયમેવ રસો નિક્ખમતિ. તસ્સ પન ખેત્તતો ઉચ્છુયટ્ઠિયો ગહેત્વા આગમનકાલે ગન્ધમાદને પચ્ચેકબુદ્ધો સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય ''કસ્સ નુ ખો અજ્જ અનુગ્ગહં કરિસ્સામી''તિ ઉપધારેન્તો તં અત્તનો ઞાણજાલે પવિટ્ઠં દિસ્વા સઙ્ગહં કાતું સમત્થભાવઞ્ચ ઞત્વા પત્તચીવરં આદાય ઇદ્ધિયા આગન્ત્વા તસ્સ પુરતો અટ્ઠાસિ. સો તં દિસ્વાવ પસન્નચિત્તો ઉત્તરસાટકં ઉચ્ચતરે ભૂમિપદેસે અત્થરિત્વા, ''ભન્તે, ઇધ નિસીદથા''તિ પચ્ચેકબુદ્ધં નિસીદાપેત્વા ''પત્તં ઉપનામેથા''તિ ઉચ્છુયટ્ઠિયા બન્ધનટ્ઠાનં મોચેત્વા પત્તસ્સ ઉપરિ અકાસિ, રસો ઓતરિત્વા પત્તં પૂરેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધેન તસ્મિં રસે પીતે ''સાધુકં વત મે અય્યેન રસો પીતો. સચે મે જેટ્ઠભાતિકો મૂલં આહરાપેસ્સતિ, મૂલં દસ્સામિ. સચે પત્તિં આહરાપેસ્સતિ, પત્તિં દસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા, ''ભન્તે, પત્તં મે ઉપનામેથા''તિ દુતિયમ્પિ ઉચ્છુયટ્ઠિં મોચેત્વા રસં અદાસિ. ''ભાતા મે ઉચ્છુખેત્તતો અઞ્ઞં ઉચ્છું આહરિત્વા ખાદિસ્સતી''તિ એત્તકમ્પિ કિરસ્સ વઞ્ચનચિત્તં નાહોસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો પન પઠમં ઉચ્છુરસસ્સ પીતત્તા તં ઉચ્છુરસં અઞ્ઞેહિપિ સદ્ધિં સંવિભજિતુકામો હુત્વા ગહેત્વાવ નિસીદિ . સો તસ્સ આકારં ઞત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, યો અયં મયા દિન્નો અગ્ગરસો, ઇમસ્સ નિસ્સન્દેન દેવમનુસ્સેસુ સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા પરિયોસાને તુમ્હેહિ પત્તધમ્મમેવ પાપુણેય્ય''ન્તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધોપિસ્સ ''એવં હોતૂ''તિ વત્વા

‘‘ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હ’’ન્તિ દ્વીહિ ગાથાહિ અનુમોદનં કત્વા યથા સો પસ્સતિ, એવં અધિટ્ઠહિત્વા આકાસેન ગન્ધમાદનં ગન્ત્વા પઞ્ચન્નં પચ્ચેકબુદ્ધસતાનં તં રસં અદાસિ.

સો તં પાટિહારિયં દિસ્વા ભાતુ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કહં ગતોસી’’તિ વુત્તે ‘‘ઉચ્છુખેત્તં ઓલોકેતું ગતોમ્હી’’તિ. ‘‘કિં તાદિસેન ઉચ્છુખેત્તં ગતેન, નનુ નામ એકં વા દ્વે વા ઉચ્છુયટ્ઠિયો આદાય આગન્તબ્બં ભવેય્યા’’તિ ભાતરા વુત્તો – ‘‘આમ, ભાતિક, દ્વે મે ઉચ્છુયટ્ઠિયો ગહિતા, એકં પન પચ્ચેકબુદ્ધં દિસ્વા મમ ઉચ્છુયટ્ઠિતો રસં દત્વા ‘મૂલં વા પત્તિં વા દસ્સામી’તિ તુમ્હાકમ્પિ મે ઉચ્છુયટ્ઠિતો રસો દિન્નો, કિં નુ ખો તસ્સ મૂલં ગણ્હિસ્સથ, ઉદાહુ પત્તિ’’ન્તિ આહ. ‘‘કિં પન પચ્ચેકબુદ્ધેન કત’’ન્તિ? ‘‘મમ ઉચ્છુયટ્ઠિતો રસં પિવિત્વા તુમ્હાકં ઉચ્છુયટ્ઠિતો રસં આદાય આકાસેન ગન્ધમાદનં ગન્ત્વા પઞ્ચસતાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં અદાસી’’તિ. સો તસ્મિં કથેન્તેયેવ નિરન્તરં પીતિયા ફુટ્ઠસરીરો હુત્વા ‘‘તેન મે પચ્ચેકબુદ્ધેન દિટ્ઠધમ્મસ્સેવ અધિગમો ભવેય્યા’’તિ પત્થનં અકાસિ. એવં કનિટ્ઠેન તિસ્સો સમ્પત્તિયો પત્થિતા, જેટ્ઠેન પન એકપદેનેવ અરહત્તં પત્થિતન્તિ ઇદં તેસં પુબ્બકમ્મં.

તે યાવતાયુકં ઠત્વા તતો ચુતા દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એકં બુદ્ધન્તરં ખેપયિંસુ. તેસં દેવલોકે ઠિતકાલેયેવ વિપસ્સી સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે ઉપ્પજ્જિ. તેપિ દેવલોકતો ચવિત્વા બન્ધુમતિયા એકસ્મિં કુલગેહે જેટ્ઠો જેટ્ઠોવ, કનિટ્ઠો કનિટ્ઠોવ હુત્વા પટિસન્ધિં ગણ્હિંસુ. તેસુ જેટ્ઠસ્સ **સેનો**તિ નામં અકંસુ, કનિટ્ઠસ્સ **અપરાજિતો**તિ . તેસુ વયપ્પત્તકાલે કુટુમ્બં સણ્ઠાપેત્વા વિહરન્તેસુ ‘‘બુદ્ધરતનં લોકે ઉપ્પન્નં, ધમ્મરતનં, સઙ્ઘરતનં, દાનાનિ દેથ, પુઞ્ઞાનિ કરોથ, અજ્જ અટ્ઠમી, અજ્જ ચાતુદ્દસી, અજ્જ પન્નરસી, ઉપોસથં કરોથ, ધમ્મં સુણાથા’’તિ ધમ્મઘોસકસ્સ બન્ધુમતીનગરે ઘોસનં સુત્વા મહાજનં પુરેભત્તં દાનં દત્વા પચ્છાભત્તં ધમ્મસ્સવનાય ગચ્છન્તં દિસ્વા સેનકુટુમ્બિકો ‘‘કહં ગચ્છથા’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સત્થુ સન્તિકં ધમ્મસ્સવનાયા’’તિ વુત્તે ‘‘અહમ્પિ ગમિસ્સામી’’તિ તેહિ સદ્ધિંયેવ ગન્ત્વા પરિસપરિયન્તે નિસીદિ.

સત્થા તસ્સ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા અનુપુબ્બિં કથં કથેસિ. સો સત્થુ ધમ્મં સુત્વા પબ્બજ્જાય ઉસ્સાહજાતો સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિ. અથ નં સત્થા ‘‘અત્થિ પન તે અપલોકેતબ્બા ઞાતકા’’તિ પુચ્છિ. અત્થિ, ભન્તેતિ. તેન હિ અપલોકેત્વા એહીતિ. સો કનિટ્ઠસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘યં ઇમસ્મિં કુલે સાપતેય્યં, તં સબ્બં તવ હોતૂ’’તિ આહ. તુમ્હે પન, સામીતિ. અહં સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામીતિ. સામિ કિં વદેથ, અહં માતરિ મતાય માતરં વિય, પિતરિ મતે પિતરં વિય તુમ્હે અલત્થં, ઇદં કુલં મહાભોગં, ગેહે ઠિતેનેવ સક્કા પુઞ્ઞાનિ કાતું, મા એવં કરિત્થાતિ. મયા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મો સુતો, ન સક્કા તં અગારમજ્ઝે ઠિતેન પૂરેતું, પબ્બજિસ્સામેવાહં, ત્વં નિવત્તાહીતિ. એવં સો કનિટ્ઠં નિવત્તાપેત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પાપુણિ. કનિટ્ઠોપિ ‘‘ભાતુ પબ્બજિતસક્કારં કરિસ્સામી’’તિ સત્તાહં બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દાનં દત્વા ભાતરં વન્દિત્વા આહ – ‘‘ભન્તે, તુમ્હેહિ અત્તનો ભવનિસ્સરણં કતં, અહં પન પઞ્ચહિ કામગુણેહિ બદ્ધો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતું ન સક્કોમિ, મય્હં ગેહે ઠિતસ્સેવ અનુચ્છવિકં મહન્તં પુઞ્ઞકમ્મં આચિક્ખથા’’તિ. અથ નં થેરો ‘‘સાધુ સાધુ, પણ્ડિત, સત્થુ ગન્ધકુટિં કરોહી’’તિ આહ. સો ‘‘સાધૂ’’તિ સમ્પટિચ્છિત્વા નાનાદારૂનિ આહરાપેત્વા થમ્ભાદીનં અત્થાય તચ્છાપેત્વા એકં સુવણ્ણખચિતં, એકં રજતખચિતં, એકં મણિખચિતન્તિ સબ્બાનિ સત્તરતનખચિતાનિ કારેત્વા તેહિ ગન્ધકુટિં કારેત્વા સત્તરતનખચિતાહેવ છદનિટ્ઠકાહિ છાદાપેસિ. ગન્ધકુટિયા કરણકાલેયેવ પન તં અત્તના સમાનનામકો અપરાજિતોયેવ નામ ભાગિનેય્યો ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘અહમ્પિ કરિસ્સામિ, મય્હમ્પિ પત્તિં દેથ માતુલા’’તિ આહ. ન દેમિ, તાત, અઞ્ઞેહિ અસાધારણં કરિસ્સામીતિ. સો બહુમ્પિ યાચિત્વા પત્તિં અલભમાનો ‘‘ગન્ધકુટિયા પુરતો કુઞ્જરસાલં લદ્ધું વટ્ટતી’’તિ સત્તરતનમયં કુઞ્જરસાલં કારેસિ. સો ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે **મેણ્ડકસેટ્ઠિ** હુત્વા નિબ્બત્તિ.

ગન્ધકુટિયં પન સત્તરતનમયાનિ તીણિ મહાવાતપાનાનિ અહેસું. તેસં અભિમુખે હેટ્ઠા સુધાપરિકમ્મકતા તિસ્સો પોક્ખરણિયો કારેત્વા ચતુજ્જાતિકગન્ધોદકસ્સ પૂરેત્વા અપરાજિતો, ગહપતિ, પઞ્ચવણ્ણાનિ કુસુમાનિ રોપાપેસિ તથાગતસ્સ અન્તો નિસિન્નકાલે વાતવેગેન સમુટ્ઠિતાહિ રેણુવટ્ટીહિ સરીરસ્સ ઓકિરણત્થં. ગન્ધકુટિથૂપિકાય કપલ્લં રત્તસુવણ્ણમયં અહોસિ, પવાળમયા સિખરા, હેટ્ઠા મણિમયા છદનિટ્ઠકા. ઇતિ સા નચ્ચન્તો વિય મોરો સોભમાના અટ્ઠાસિ. સત્તસુ પન રતનેસુ કોટ્ટેતબ્બયુત્તકં કોટ્ટેત્વા ઇતરં સકલમેવ ગહેત્વા જણ્ણુમત્તેન ઓધિના ગન્ધકુટિં પરિક્ખિપિત્વા પરિવેણં પૂરેસિ.

એવં ગન્ધકુટિં નિટ્ઠાપેત્વા અપરાજિતો, ગહપતિ, ભાતિકત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''ભન્તે, નિટ્ઠિતા ગન્ધકુટિ, પરિભોગમસ્સા પચ્ચાસીસામિ, પરિભોગેન કિર મહન્તં પુઞ્ઞં હોતી''તિ . સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, ઇમિના કિર વો કુટુમ્બિકેન ગન્ધકુટિ કારિતા, ઇદાનિ પન પરિભોગં પચ્ચાસીસતી''તિ આહ. સત્થા ઉટ્ઠાયાસના ગન્ધકુટિઅભિમુખં ગન્ત્વા ગન્ધકુટિં પરિક્ખિપિત્વા પરિક્ખિત્તરતનરાસિં ઓલોકેન્તો દ્વારકોટ્ઠકે અટ્ઠાસિ. અથ નં કુટુમ્બિકો ''પવિસથ, ભન્તે''તિ આહ. સત્થા તત્થેવ ઠત્વા તતિયવારે તસ્સ ભાતિકત્થેરં ઓલોકેસિ. સો ઓલોકિતાકારેનેવ ઞત્વા કનિટ્ઠભાતરં આહ – ''એહિ, તાત, 'મમેવ રક્ખા ભવિસ્સતિ, તુમ્હે યથાસુખં વસથા'તિ સત્થારં વદેહી''તિ. સો તસ્સ વચનં સુત્વા સત્થારં પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા, ''ભન્તે, યથા મનુસ્સા રુક્ખમૂલે પવિસિત્વા અનપેક્ખા પક્કમન્તિ, યથા વા નદિં તરિત્વા ઉળુમ્પં અનપેક્ખા પરિચ્ચજન્તિ, એવં અનપેક્ખા હુત્વા તુમ્હે વસથા''તિ આહ. કિમત્થં પન સત્થા અટ્ઠાસિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''બુદ્ધાનં સન્તિકં પુરેભત્તમ્પિ પચ્છાભત્તમ્પિ બહૂ આગચ્છન્તિ, તેસુ રતનાનિ આદાય પક્કમન્તેસુ ન સક્કા અમ્હેહિ વારેતું, પરિવેણમ્હિ એત્તકે રતને વોકિણ્ણે અત્તનો ઉપટ્ઠાકે હરન્તેપિ ન વારેતીતિ કુટુમ્બિકો મયિ આઘાતં કત્વા અપાયૂપગો ભવેય્યા''તિ ઇમિના કારણેન અટ્ઠાસિ. તેન પન , ''ભન્તે, મમેવ રક્ખા ભવિસ્સતિ, તુમ્હે વસથા''તિ વુત્તે પાવિસિ.

કુટુમ્બિકો સમન્તા રક્ખં ઠપેત્વા મનુસ્સે આહ – ''તાતા, ઉચ્છઙ્ગેન વા પચ્છિપસિબ્બકેહિ વા આદાય ગચ્છન્તે વારેય્યાથ, હત્થેન ગહેત્વા ગચ્છન્તે પન મા વારયિત્થા''તિ. અન્તોનગરેપિ આરોચાપેસિ ''મયા ગન્ધકુટિપરિવેણે સત્ત રતનાનિ ઓકિણ્ણાનિ, સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા ગચ્છન્તા દુગ્ગતમનુસ્સા ઉભો હત્થે પૂરેત્વા ગણ્હન્તુ, સુખિતાપિ એકેન ગણ્હન્તૂ''તિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ ''સદ્ધા તાવ ધમ્મં સોતુકામા ગમિસ્સન્તિયેવ, અસ્સદ્ધાપિ પન ધનલોભેન ગન્ત્વા ધમ્મં સુત્વા દુક્ખતો મુચ્ચિસ્સન્તી''તિ. તસ્મા જનસઙ્ગહત્થાય એવં આરોચાપેસિ. મહાજનો તેન વુત્તનિયામેનેવ રતનાનિ ગણ્હિ. સકિં ઓકિણ્ણરતનેસુ ખીણેસુ યાવતતિયં જણ્ણુમત્તેન ઓધિના ઓકિરાપેસિયેવ. સત્થુ પન પાદમૂલે તિપુસમત્તં અનગ્ઘં મણિરતનં ઠપેસિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''સત્થુ સરીરતો સુવણ્ણવણ્ણાય પભાય સદ્ધિં મણિપભં ઓલોકેન્તાનં તિત્તિ નામ ન ભવિસ્સતી''તિ. તસ્મા એવમકાસિ. મહાજનોપિ અતિત્તોવ ઓલોકેસિ.

અથેકદિવસં એકો મિચ્છાદિટ્ઠિકબ્રાહ્મણો ''સત્થુ કિર પાદમૂલે મહગ્ઘં મણિરતનં નિક્ખિત્તં, હરિસ્સામિ ન''ન્તિ વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિતું આગતસ્સ મહાજનસ્સ અન્તરેન પાવિસિ. કુટુમ્બિકો તસ્સ પવિસનાકારેનેવ ''મણિં ગણ્હિતુકામો''તિ સલ્લક્ખેત્વા ''અહો વત ન ગણ્હેય્યા''તિ ચિન્તેસિ. સોપિ સત્થારં વન્દન્તો વિય પાદમૂલે હત્થં ઉપનામેત્વા મણિં ગહેત્વા ઓવટ્ટિકાય કત્વા પક્કામિ. કુટુમ્બિકો તસ્મિં ચિત્તં પસાદેતું નાસક્ખિ. સો ધમ્મકથાવસાને સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા આહ – ''ભન્તે, મયા તિક્ખત્તું ગન્ધકુટિં પરિક્ખિપિત્વા જણ્ણુમત્તેન ઓધિના સત્ત રતનાનિ ઓકિણ્ણાનિ, તાનિ મે ગણ્હન્તેસુ આઘાતો નામ નાહોસિ, ચિત્તં ભિય્યો ભિય્યો પસીદિયેવ. અજ્જ પન 'અહો વતાયં બ્રાહ્મણો મણિં ન ગણ્હેય્યા'તિ ચિન્તેત્વા તસ્મિં મણિં આદાય ગતે ચિત્તં પસાદેતું

નાસક્ખિ''ન્તિ. સત્થા તસ્સ વચનં સુત્વા ''નનુ, ઉપાસક, અત્તનો સન્તકં પરેહિ અનાહરણીયં કાતું સક્કોસી''તિ નયં અદાસિ. સો સત્થારા દિન્નનયે ઠત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ''અજ્જ આદિં કત્વા મમ સન્તકં દસિકસુત્તમત્તમ્પિ મં અભિભવિત્વા અનેકસતાપિ રાજાનો વા ચોરા વા ગણ્હિતું સમત્થા નામ મા હોન્તુ, અગ્ગિનાપિ મમ સન્તકં મા ડય્હતુ, ઉદકેનપિ મા વુય્હતૂ''તિ પત્થનં અકાસિ . સત્થાપિસ્સ ''એવં હોતૂ''તિ અનુમોદનં અકાસિ. સો ગન્ધકુટિમહં કરોન્તો અટ્ઠસટ્ઠિયા ભિક્ખુસતસહસ્સાનં અન્તોવિહારેયેવ નવ માસે મહાદાનં દત્વા દાનપરિયોસાને સબ્બેસં તિચીવરં અદાસિ. સઙ્ઘનવકસ્સ ચીવરસાટકા સહસ્સગ્ઘનકા અહેસું.

સો એવં યાવતાયુકં પુઞ્ઞાનિ કરિત્વા તતો ચુતો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા એત્તકં કાલં દેવમનુસ્સેસુ સંસરિત્વા ઇમસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે રાજગહે એકસ્મિં સેટ્ઠિકુલે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અટ્ઠમાસાધિકે નવ માસે માતુકુચ્છિયં વસિ. જાતદિવસે પનસ્સ સકલનગરે સબ્બાવુધાનિ પજ્જલિંસુ, સબ્બેસં કાયરૂળ્હાનિ આભરણાનિપિ પજ્જલિતાનિ વિય ઓભાસં મુઞ્ચિંસુ, નગરં એકપજ્જોતં અહોસિ. સેટ્ઠિપિ પાતોવ રાજૂપટ્ઠાનં અગમાસિ. અથ નં રાજા પુચ્છિ – ''અજ્જ સબ્બાવુધાનિ પજ્જલિંસુ, નગરં એકપજ્જોતં જાતં, જાનાસિ નુ ખો એત્થ કારણ''ન્તિ? ''જાનામિ, દેવા''તિ. ''કિં, સેટ્ઠી''તિ? ''મમ ગેહે તુમ્હાકં દાસો જાતો, તસ્સ પુઞ્ઞતેજેનેવં અહોસી''તિ. ''કિં નુ ખો ચોરો ભવિસ્સતી''તિ? ''નત્થેતં, દેવ, પુઞ્ઞવા સત્તો કતાભિનીહારો''તિ. ''તેન હિ નં સમ્મા પોસેતું વટ્ટતિ, ઇદમસ્સ ખીરમૂલં હોતૂ''તિ દેવસિકં સહસ્સં પટ્ઠપેસિ. અથસ્સ નામગહણદિવસે સકલનગરસ્સ એકપજ્જોતભૂતત્તા **જોતિકો**ત્વેવ નામં કરિંસુ.

અથસ્સ વયપ્પત્તકાલે ગેહકરણત્થાય ભૂમિતલે સોધિયમાને સક્કસ્સ ભવનં ઉણ્હાકારં દસ્સેસિ. સક્કો ''કિં નુ ખો ઇદ''ન્તિ ઉપધારયમાનો ''જોતિકસ્સ ગેહટ્ઠાનં ગણ્હન્તી''તિ ઞત્વા ''નાયં એતેહિ કતગેહે વસિસ્સતિ, મયાપેત્થ ગન્તું વટ્ટતી''તિ વડ્ઢકીવેસેન તત્થ ગન્ત્વા ''કિં કરોથા''તિ આહ. ''જોતિકસ્સ ગેહટ્ઠાનં ગણ્હામા''તિ. ''અપેથ, નાયં તુમ્હેહિ કતગેહે વસિસ્સતી''તિ વત્વા સોળસકરીસમત્તં ભૂમિપદેસં ઓલોકેસિ, સો તાવદેવ કસિણમણ્ડલં વિય સમો અહોસિ. પુન ''ઇમસ્મિં ઠાને પથવિં ભિન્દિત્વા સત્તરતનમયો સત્તભૂમિકપાસાદો ઉટ્ઠહતૂ''તિ ચિન્તેત્વા ઓલોકેસિ, તાવદેવ તથારૂપો પાસાદો ઉટ્ઠહિ. પુન ''ઇમં પરિક્ખિપિત્વા સત્તરતનમયા સત્ત પાકારા ઉટ્ઠહન્તૂ''તિ ચિન્તેત્વા ઓલોકેસિ, તથારૂપા પાકારા ઉટ્ઠહિંસુ. અથ ''નેસં પરિયન્તે કપ્પરુક્ખા ઉટ્ઠહન્તૂ''તિ ચિન્તેત્વા ઓલોકેસિ, તથારૂપા કપ્પરુક્ખા ઉટ્ઠહિંસુ. ''પાસાદસ્સ ચતૂસુ કણ્ણેસુ ચતસ્સો નિધિકુમ્ભિયો ઉટ્ઠહન્તૂ''તિ ચિન્તેત્વા ઓલોકેસિ, સબ્બં તથેવ અહોસિ. નિધિકુમ્ભીસુ પન એકા યોજનિકા અહોસિ, એકા તિગાવુતિકા, એકા અડ્ઢયોજનિકા, એકા ગાવુતપ્પમાણા. બોધિસત્તસ્સ નિબ્બત્તનિધિકુમ્ભીનં પન એકમુખપ્પમાણં અહોસિ, હેટ્ઠા પથવીપરિયન્તાવ અહેસું. જોતિકસ્સ નિબ્બત્તનિધિકુમ્ભીનં મુખપરિમાણં ન કથિતં, સબ્બા મુખછિન્નતાલફલં વિય પરિપુણ્ણાવ ઉટ્ઠહિંસુ. પાસાદસ્સ ચતૂસુ કણ્ણેસુ તરુણતાલક્ખન્ધપ્પમાણા ચતસ્સો સુવણ્ણમયા ઉચ્છુયટ્ઠિયો નિબ્બત્તિંસુ. તાસં મણિમયાનિ પત્તાનિ, સોવણ્ણમયાનિ ખન્ધાનિ અહેસું. પુબ્બકમ્મસ્સ દસ્સનત્થં કિરેતાનિ, નિબ્બત્તિંસુ.

સત્તસુ દ્વારકોટ્ઠકેસુ સત્ત યક્ખા આરક્ખં ગણ્હિંસુ. પઠમે દ્વારકોટ્ઠકે યમકોળી નામ યક્ખો અત્તનો પરિવારેન યક્ખસહસ્સેન સદ્ધિં આરક્ખં ગણ્હિ, દુતિયે ઉપ્પલો નામ અત્તનો પરિવારયક્ખાનં દ્વીહિ સહસ્સેહિ સદ્ધિં, તતિયે વજિરો નામ તીહિ સહસ્સેહિ સદ્ધિં, ચતુત્થે વજિરબાહુ નામ ચતૂહિ સહસ્સેહિ સદ્ધિં, પઞ્ચમે કસકન્દો નામ પઞ્ચહિ સહસ્સેહિ સદ્ધિં, છટ્ઠે કટત્થો નામ છહિ સહસ્સેહિ સદ્ધિં, સત્તમે દિસામુખો નામ સત્તહિ સહસ્સેહિ સદ્ધિં આરક્ખં ગણ્હિ. એવં પાસાદસ્સ અન્તો ચ બહિ ચ ગાળ્હરક્ખા અહોસિ. ''જોતિકસ્સ કિર સત્તરતનમયો સત્તભૂમિકપાસાદો ઉટ્ઠિતો, સત્ત પાકારા સત્તદ્વારકોટ્ઠકા ચતસ્સો નિધિકુમ્ભિયો ઉટ્ઠિતા''તિ સુત્વા બિમ્બિસારો રાજા સેટ્ઠિચ્છત્તં પહિણિ. સો જોતિકસેટ્ઠિ નામ અહોસિ.

તેન પન સદ્ધિં કતપુઞ્ઞકમ્મા ઇત્થી ઉત્તરકુરૂસુ નિબ્બત્તિ. અથ નં દેવતા તતો આનેત્વા સિરિગબ્ભે નિસીદાપેસું. સા આગચ્છમાના એકં તણ્ડુલનાળિં તયો ચ જોતિપાસાણે ગણ્હિ. તેસં યાવજીવં તાયેવ તણ્ડુલનાળિયા ભત્તં અહોસિ. સચે કિર તે સકટસતમ્પિ તણ્ડુલાનં પૂરેતુકામા હોન્તિ, સા તણ્ડુલનાળિ નાળિયેવ હુત્વા તિટ્ઠતિ. ભત્તપચનકાલે તણ્ડુલે ઉક્ખલિયં પક્ખિપિત્વા તેસં પાસાણાનં ઉપરિ ઠપેતિ, પાસાણા તાવદેવ પજ્જલિત્વા ભત્તે પક્કમત્તે નિબ્બાયન્તિ. તેનેવ સઞ્ઞાણેન ભત્તસ્સ પક્કભાવં જાનન્તિ. સૂપેય્યાદિપચનકાલેપિ એસેવ નયો. એવં તેસં જોતિપાસાણેહિ આહારો પચ્ચતિ. મણિઆલોકેન ચ વસન્તિ, અગ્ગિસ્સ વા દીપસ્સ વા ઓભાસં નેવ જાનિંસુ. ''જોતિકસ્સ કિર એવરૂપા સમ્પત્તી''તિ સકલજમ્બુદીપે પાકટો અહોસિ. મહાજનો યાનાદીનિ યોજેત્વા દસ્સનત્થાય આગચ્છતિ. જોતિકસેટ્ઠિ આગતાગતાનં ઉત્તરકુરુતણ્ડુલાનં ભત્તં પચાપેત્વા દાપેસિ. ''કપ્પરુક્ખેહિ વત્થાનિ ગણ્હન્તુ, આભરણાનિ ગણ્હન્તૂ''તિ આણાપેસિ. ''ગાવુતિકનિધિકુમ્ભિયા મુખં વિવરાપેત્વા યાપનમત્તં ધનં ગણ્હન્તૂ''તિ આણાપેસિ. સકલજમ્બુદીપવાસિકેસુ ધનં ગહેત્વા ગચ્છન્તેસુ નિધિકુમ્ભિયા અઙ્ગુલિમત્તમ્પિ ઊનં નાહોસિ. ગન્ધકુટિપરિવેણે વાલુકં કત્વા ઓકિણ્ણરતનાનં કિરસ્સ એસો નિસ્સન્દો.

એવં મહાજને વત્થાભરણાનિ ચેવ ધનઞ્ચ યદિચ્છકં આદાય ગચ્છન્તે બિમ્બિસારો તસ્સ પાસાદં દટ્ઠુકામોપિ મહાજને આગચ્છન્તે ઓકાસં નાલત્થ. અપરભાગે યદિચ્છકં આદાય ગતત્તા મનુસ્સેસુ મન્દીભૂતેસુ રાજા જોતિકસ્સ પિતરં આહ – ''તવ પુત્તસ્સ પાસાદં દટ્ઠુકામમ્હા''તિ. સો ''સાધુ, દેવા''તિ વત્વા ગન્ત્વા પુત્તસ્સ કથેસિ – ''તાત, રાજા તે પાસાદં દટ્ઠુકામો''તિ. ''સાધુ, તાત, આગચ્છતૂ''તિ. રાજા મહન્તેન પરિવારેન તત્થ અગમાસિ. પઠમદ્વારકોટ્ઠકે સમ્મજ્જિત્વા કચવરછડ્ડિકા દાસી રઞ્ઞો હત્થં અદાસિ, રાજા ''સેટ્ઠિજાયા''તિ સઞ્ઞાય લજ્જમાનો તસ્સા બાહાય હત્થં ન ઠપેસિ. એવં સેસદ્વારકોટ્ઠકેસુપિ દાસિયો ''સેટ્ઠિભરિયાયો''તિ મઞ્ઞમાનો તાસં બાહાય હત્થં ન ઠપેસિ. જોતિકો આગન્ત્વા રાજાનં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા વન્દિત્વા પચ્છતો હુત્વા ''પુરતો યાથ, દેવા''તિ આહ. રઞ્ઞો મણિપથવી સતપોરિસપપાતો વિય હુત્વા ઉપટ્ઠહિ. સો ''ઇમિના મમ ગહણત્થાય ઓપાતો ખણિતો''તિ મઞ્ઞમાનો પાદં નિક્ખિપિતું ન વિસહિ. જોતિકો ''નાયં, દેવ, ઓપાતો, મમ પચ્છતો આગચ્છથા''તિ પુરતો અહોસિ. રાજા તેન અક્કન્તકાલે ભૂમિં અક્કમિત્વા હેટ્ઠિમતલતો પટ્ઠાય પાસાદં ઓલોકેન્તો વિચરિ. તદા અજાતસત્તુકુમારોપિ પિતુ અઙ્ગુલિં ગહેત્વા વિચરન્તો ચિન્તેસિ – ''અહો અન્ધબાલો મમ પિતા, ગહપતિકે નામ સત્તરતનમયે પાસાદે વસન્તે એસ રાજા હુત્વા દારુમયે ગેહે વસતિ, અહં દાનિ રાજા હુત્વા ઇમસ્સ ઇમસ્મિં પાસાદે વસિતું ન દસ્સામી''તિ.

રઞ્ઞોપિ ઉપરિમતલાનિ અભિરુહન્તસ્સેવ પાતરાસવેલા જાતા. સો સેટ્ઠિં આમન્તેત્વા, ''મહાસેટ્ઠિ, ઇધેવ પાતરાસં ભુઞ્જિસ્સામા''તિ. જાનામિ, દેવ, સજ્જિતો દેવસ્સાહારોતિ. સો સોળસહિ ગન્ધોદકઘટેહિ ન્હત્વા રતનમયે સેટ્ઠિસ્સ નિસીદનમણ્ડપે પઞ્ઞત્તે તસ્સેવ નિસીદનપલ્લઙ્કે નિસીદિ. અથસ્સ હત્થધોવનૂદકં દત્વા સતસહસ્સગ્ઘનિકાય સુવણ્ણપાતિયા કિલિન્નપાયાસં વડ્ઢેત્વા પુરતો ઠપયિંસુ. રાજા ''ભોજન''ન્તિ સઞ્ઞાય ભુઞ્જિતું આરભિ. સેટ્ઠિ ''નયિદં, દેવ, ભોજનં, કિલિન્નપાયાસો એસો''તિ અઞ્ઞિસ્સા સુવણ્ણપાતિયા ભોજનં વડ્ઢેત્વા પુરિમપાતિયં ઠપયિંસુ. તતો ઉટ્ઠિતઉતુના કિર તં ભુઞ્જિતું સુખં હોતિ. રાજા મધુરભોજનં ભુઞ્જન્તો પમાણં ન અઞ્ઞાસિ. અથ નં સેટ્ઠિ વન્દિત્વા અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ''અલં, દેવ, એત્તકમેવ હોતુ, ઇતો ઉત્તરિં જિરાપેતું ન સક્કા''તિ આહ. અથ નં રાજા આહ – ''કિં, ગહપતિ, ગરુકં કત્વા કથેસિ અત્તનો ભત્ત''ન્તિ? દેવ, નત્થેતં, તુમ્હાકં સબ્બસ્સાપિ હિ બલકાયસ્સ ઇદમેવ ભત્તં ઇદં સુપેય્યં. અપિ ચ ખો અહં અયસસ્સ ભાયામીતિ. કિં કારણાતિ? સચે દેવસ્સ કાયાલસિયમત્તં ભવેય્ય, ''હિય્યો રઞ્ઞા સેટ્ઠિસ્સ ગેહે ભત્તં ભુત્તં, સેટ્ઠિના કિઞ્ચિ કતં ભવિસ્સતી''તિ વચનસ્સ

ભાયામિ, દેવાતિ. તેન હિ ભત્તં હર, ઉદકં આહરાતિ. રઞ્ઞો ભત્તકિચ્ચાવસાને સબ્બો રાજપરિવારો તદેવ ભત્તં પરિભુઞ્જિ.

રાજા સુખકથાય નિસિન્નો સેટ્ઠિં આમન્તેત્વા, ''કિં ઇમસ્મિં ગેહે સેટ્ઠિભરિયા નત્થી''તિ આહ? ''આમ અત્થિ, દેવા''તિ. ''કહં સા''તિ? ''સિરિગબ્ભે નિસિન્ના, દેવસ્સ આગતભાવં ન જાનાતી''તિ. કિઞ્ચાપિ હિ પાતોવ રાજા સપરિવારો આગતો, સા પનસ્સ આગતભાવં ન જાનાતેવ. તતો સેટ્ઠિ ''રાજા મે ભરિયં દટ્ઠુકામો''તિ તસ્સા સન્તિકં ગન્ત્વા ''રાજા આગતો, કિં તવ રાજાનં દટ્ઠું ન વટ્ટતી''તિ આહ. સા નિપન્નકાવ ''કો એસ, સામિ, રાજા નામા''તિ વત્વા ''રાજા નામ અમ્હાકં ઇસ્સરો''તિ વુત્તે અનત્તમનતં પવેદેન્તી ''દુક્કટાનિ વત નો પુઞ્ઞકમ્માનિ, યેસં નો ઇસ્સરોપિ અત્થિ. અસ્સદ્ધાય નામ પુઞ્ઞકમ્માનિ કત્વા મયં સમ્પત્તિં પાપુણિત્વા અઞ્ઞસ્સ ઇસ્સરિયટ્ઠાને નિબ્બત્તમ્હા. અદ્ધા અમ્હેહિ અસદ્દહિત્વા દાનં દિન્નં ભવિસ્સતિ, તસ્સેતં ફલ''ન્તિ વત્વા ''કિં દાનિ કરોમિ, સામી''તિ આહ. તાલવણ્ટં આદાય આગન્ત્વા રાજાનં બીજાહીતિ. તસ્સા તાલવણ્ટં આદાય આગન્ત્વા રાજાનં બીજેન્તિયા રઞ્ઞો વેઠનસ્સ ગન્ધવાતો અક્ખીનિ પહરિ, અથસ્સા અક્ખીહિ અસ્સુધારા પવત્તિંસુ. તં દિસ્વા રાજા સેટ્ઠિં આહ – ''મહાસેટ્ઠિ, માતુગામો નામ અપ્પબુદ્ધિકો, 'રાજા મે સામિકસ્સ સમ્પત્તિં ગણ્હેય્યા'તિ ભયેન રોદતિ મઞ્ઞે, અસ્સાસેહિ નં 'ન મે તવ સમ્પત્તિયા અત્થો'''તિ. ન એસા, દેવ, રોદતીતિ. અથ કિં એતન્તિ? તુમ્હાકં વેઠનગન્ધેનસ્સા અસ્સૂનિ પવત્તિંસુ. અયઞ્હિ દીપોભાસં વા અગ્ગિઓભાસં વા અદિસ્વા મણિઆલોકેનેવ ભુઞ્જતિ ચ નિસીદતિ ચ નિપજ્જતિ ચ, દેવો પન દીપાલોકેન નિસિન્નો ભવિસ્સતીતિ? આમ, સેટ્ઠીતિ. તેન હિ, દેવ, અજ્જ પટ્ઠાય મણિઆલોકેન નિસીદથાતિ મહન્તં તિપુસમત્તં અનગ્ઘં મણિરતનં અદાસિ. રાજા ગેહં ઓલોકેત્વા ''મહતી વત જોતિકસ્સ સમ્પત્તી''તિ વત્વા અગમાસિ. અયં તાવ **જોતિકસ્સ ઉપ્પત્તિ**.

ઇદાનિ જટિલસ્સ ઉપ્પત્તિ વેદિતબ્બા – બારાણસિયઞ્હિ એકા સેટ્ઠિધીતા અભિરૂપા અહોસિ, તં પન્નરસસોળસવસ્સુદ્દેસિકકાલે રક્ખણત્થાય એકં દાસિં દત્વા સત્તભૂમિકસ્સ પાસાદસ્સ ઉપરિમતલે સિરિગબ્ભે વાસયિંસુ. તં એકદિવસં વાતપાનં વિવરિત્વા બહિ ઓલોકયમાનં આકાસેન ગચ્છન્તો એકો વિજ્જાધરો દિસ્વા ઉપ્પન્નસિનેહો વાતપાનેન પવિસિત્વા તાય સદ્ધિં સન્થવમકાસિ. સા તેન સદ્ધિં સંવાસમન્વાય ન ચિરસ્સેવ ગબ્ભં પટિલભિ. અથ નં સા દાસી દિસ્વા, ''અમ્મ, કિં ઇદ''ન્તિ વત્વા ''હોતુ મા કસ્સચિ આચિક્ખી''તિ તાય વુત્તા ભયેન તુણ્હી અહોસિ. સાપિ દસમાસચ્ચયેન પુત્તં વિજાયિત્વા નવભાજનં આહરાપેત્વા તત્થ તં દારકં નિપજ્જાપેત્વા તં ભાજનં પિદહિત્વા ઉપરિ પુપ્ફદામાનિ ઠપેત્વા ''ઇમં સીસેન ઉક્ખિપિત્વા ગઙ્ગાય વિસ્સજ્જેહિ, 'કિં ઇદ'ન્તિ ચ પુટ્ઠા 'અય્યાય મે બલિકમ્મ'ન્તિ વદેય્યાસી''તિ દાસિં આણાપેસિ. સા તથા અકાસિ.

હેટ્ઠાગઙ્ગાયમ્પિ દ્વે ઇત્થિયો ન્હાયમાના તં ભાજનં ઉદકેનાહરિયમાનં દિસ્વા એકા ''મય્હેતં ભાજન''ન્તિ આહ. એકા ''યં એતસ્સ અન્તો, તં મય્હ''ન્તિ વત્વા ભાજને સમ્પત્તે તં આદાય થલે ઠપેત્વા વિવરિત્વા દારકં દિસ્વા એકા ''મમ ભાજનન્તિ વુત્તતાય દારકો મમેવ હોતી''તિ આહ. એકા ''યં ભાજનસ્સ અન્તો, તં મમેવ હોતૂતિ વુત્તતાય મમ દારકો''તિ આહ. તા વિવદમાના વિનિચ્છયટ્ઠાનં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેત્વા અમચ્ચેસુ વિનિચ્છિતું અસક્કોન્તેસુ રઞ્ઞો સન્તિકં અગમંસુ. રાજા તાસં વચનં સુત્વા ''ત્વં દારકં ગણ્હ, ત્વં ભાજનં ગણ્હા''તિ આહ. યાય પન દારકો લદ્ધો, સા મહાકચ્ચાનત્થેરસ્સ ઉપટ્ઠાયિકા અહોસિ. તસ્મા સા દારકં ''ઇમં થેરસ્સ સન્તિકે પબ્બાજેસ્સામી''તિ પોસેસિ. તસ્સ જાતદિવસે ગબ્ભમલસ્સ ધોવિત્વા અનપનીતતાય કેસા જટિતા હુત્વા અટ્ઠંસુ, તેનસ્સ **જટિલો**ત્વેવ નામં કરિંસુ. તસ્સ પદસા વિચરણકાલે થેરો તં ગેહં પિણ્ડાય પાવિસિ. ઉપાસિકા થેરં નિસીદાપેત્વા આહારમદાસિ. થેરો દારકં દિસ્વા ''કિં ઉપાસિકે દારકો લદ્ધો''તિ પુચ્છિ. ''આમ, ભન્તે, ઇમાહં દારકં

તુમ્હાકં સન્તિકે પબ્બાજેસ્સામીતિ પોસેસિં, પબ્બાજેથ ન''ન્તિ અદાસિ. થેરો ''સાધૂ''તિ આદાય તં ગચ્છન્તો ''અત્થિ નુ ખો ઇમસ્સ ગિહિસમ્પત્તિં અનુભવિતું પુઞ્ઞકમ્મ''ન્તિ ઓલોકેન્તો ''મહાપુઞ્ઞો સત્તો મહાસમ્પત્તિં અનુભવિસ્સતિ, દહરો એસ તાવ, ઞાણમ્પિસ્સ પરિપાકં ન ગચ્છતી''તિ ચિન્તેત્વા તં આદાય તક્કસિલાયં એકસ્સ ઉપટ્ઠાકસ્સ ગેહં અગમાસિ.

સો થેરં વન્દિત્વા ઠિતો તં દારકં દિસ્વા ''દારકો વો, ભન્તે, લદ્ધો''તિ પુચ્છિ. આમ, ઉપાસક, પબ્બજિસ્સતિ, દહરો તાવ, તવેવ સન્તિકે હોતૂતિ. સો ''સાધુ, ભન્તે''તિ તં પુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા પટિજગ્ગિ. તસ્સ પન ગેહે દ્વાદસ વસ્સાનિ ભણ્ડકં ઉસ્સન્નં હોતિ. સો ગામન્તરં ગચ્છન્તો સબ્બમ્પિ તં ભણ્ડં આપણં હરિત્વા દારકં આપણે નિસીદાપેત્વા તસ્સ તસ્સ ભણ્ડકસ્સ મૂલં આચિક્ખિત્વા ''ઇદઞ્ચ ઇદઞ્ચ એત્તકં નામ ધનં ગહેત્વા દદેય્યાસી''તિ વત્વા પક્કામિ. તંદિવસં નગરપરિગ્ગાહિકા દેવતા અન્તમસો મરિચજીરકમત્તેનાપિ અત્થિકે તસ્સેવ આપણાભિમુખે કરિંસુ. સો દ્વાદસ વસ્સાનિ ઉસ્સન્નં ભણ્ડકં એકદિવસેનેવ વિક્કિણિ. કુટુમ્બિકો આગન્ત્વા આપણે કિઞ્ચિ અદિસ્વા ''સબ્બં તે, તાત, ભણ્ડકં નાસિત''ન્તિ આહ. ન નાસેમિ, સબ્બં તુમ્હેહિ વુત્તનયેનેવ વિક્કિણિં, ઇદં અસુકસ્સ મૂલં, ઇદં અસુકસ્સાતિ. કુટુમ્બિકો પસીદિત્વા ''અનગ્ઘો પુરિસો, યત્થ કત્થચિ જીવિતું સમત્થો''તિ અત્તનો ગેહે વયપ્પત્તં ધીતરં તસ્સ દત્વા ''ગેહમસ્સ કરોથા''તિ પુરિસે આણાપેત્વા નિટ્ઠિતે ગેહે ''ગચ્છથ, તુમ્હે અત્તનો ગેહે વસથા''તિ આહ.

અથસ્સ ગેહપવિસનકાલે એકેન પાદેન ઉમ્મારે અક્કન્તમત્તે ગેહસ્સ પચ્છિમભાગે ભૂમિં ભિન્દિત્વા અસીતિહત્થો સુવણ્ણપબ્બતો ઉટ્ઠહિ. રાજા ''જટિલકુમારસ્સ કિર ગેહે ભૂમિં ભિન્દિત્વા સુવણ્ણપબ્બતો ઉટ્ઠિતો''તિ સુત્વાવ તસ્સ સેટ્ઠિચ્છત્તં પેસેસિ. સો **જટિલસેટ્ઠિ** નામ અહોસિ. તસ્સ તયો પુત્તા અહેસું. સો તેસં વયપ્પત્તકાલે પબ્બજ્જાય ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ''સચે અમ્હેહિ સમાનભોગં સેટ્ઠિકુલં ભવિસ્સતિ, પબ્બજિતું દસ્સન્તિ. નો ચે, ન દસ્સન્તિ. અત્થિ નુ ખો જમ્બુદીપે અમ્હેહિ સમાનભોગં કુલ''ન્તિ વીમંસનત્થાય સુવણ્ણમયં ઇટ્ઠકં સુવણ્ણમયં પતોદલટ્ઠિં સુવણ્ણમયં પાદુકઞ્ચ કારાપેત્વા પુરિસાનં હત્થે દત્વા ''ગચ્છથ, ઇમાનિ આદાય કિઞ્ચિદેવ ઓલોકયમાના વિય જમ્બુદીપતલે વિચરિત્વા અમ્હેહિ સમાનભોગસ્સ સેટ્ઠિકુલસ્સ અત્થિભાવં વા નત્થિભાવં વા ઞત્વા આગચ્છથા''તિ પહિણિ.

તે ચારિકં ચરન્તા ભદ્દિયનગરં પાપુણિંસુ. અથ ને મેણ્ડકસેટ્ઠિ દિસ્વા, ''તાતા, કિં કરોન્તા વિચરથા''તિ પુચ્છિત્વા ''એકં ઓલોકેન્તા વિચરામા''તિ વુત્તે ''ઇમેસં ઇમાનિ ગહેત્વા કિઞ્ચિદેવ ઓલોકેતું વિચરણકિચ્ચં નત્થિ, રટ્ઠં પરિગ્ગણ્હમાના વિચરન્તી''તિ ઞત્વા, ''તાતા, અમ્હાકં પચ્છિમગેહં પવિસિત્વા ઓલોકેથા''તિ આહ. તે તત્થ અટ્ઠકરીસમત્તે ઠાને હત્થિઅસ્સઉસભપ્પમાણે પિટ્ઠિયા પિટ્ઠિં આહચ્ચ પથવિં ભિન્દિત્વા ઉટ્ઠિતે હેટ્ઠા વુત્તપ્પકારે સુવણ્ણમેણ્ડકે દિસ્વા તેસં અન્તરન્તરા વિચરિત્વા નિક્ખમિંસુ. અથ ને સેટ્ઠિ, ''તાતા, યં ઓલોકેન્તા વિચરથ, દિટ્ઠો વો સો''તિ પુચ્છિત્વા ''પસ્સામ, સામી''તિ વુત્તે ''તેન હિ ગચ્છથા''તિ ઉય્યોજેસિ. તે તતોવ ગન્ત્વા અત્તનો સેટ્ઠિના ''કિં, તાતા, દિટ્ઠં વો અમ્હાકં સમાનભોગં સેટ્ઠિકુલ''ન્તિ વુત્તે, ''સામિ, તુમ્હાકં કિં અત્થિ, ભદ્દિયનગરે મેણ્ડકસેટ્ઠિનો એવરૂપો નામ વિભવો''તિ સબ્બં તં પવત્તિં આચિક્ખિંસુ. તં સુત્વા સેટ્ઠિ અત્તમનો હુત્વા ''એકં તાવ સેટ્ઠિકુલં લદ્ધં, અપરમ્પિ નુ ખો અત્થી''તિ સતસહસ્સગ્ઘનિકં કમ્બલં દત્વા ''ગચ્છથ, તાતા, અઞ્ઞમ્પિ. સેટ્ઠિકુલં વિચિનથા''તિ પહિણિ.

તે રાજગહં ગન્ત્વા જોતિકસેટ્ઠિસ્સ ગેહતો અવિદૂરે દારુરાસિં કત્વા અગ્ગિં દત્વા અટ્ઠંસુ. ‘‘કિં ઇદ’’ન્તિ પુટ્ઠકાલે ચ ‘‘એકં નો મહગ્ઘકમ્બલં વિક્કિણન્તાનં કયિકો નત્થિ, ગહેત્વા વિચરન્તાપિ ચોરાનં ભાયામ, તેન તં ઝાપેત્વા ગમિસ્સામા’’તિ વદિંસુ. અથ ને જોતિકસેટ્ઠિ દિસ્વા ‘‘ઇમે કિં કરોન્તી’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા પક્કોસાપેત્વા ‘‘કિં અગ્ઘનકો કમ્બલો’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સતસહસ્સગ્ઘનકો’’તિ વુત્તે સતસહસ્સં દાપેત્વા ‘‘દ્વારકોટ્ઠકં સમ્મજ્જિત્વા કચવરછડ્ડિકાય દાસિયા દેથા’’તિ તેસંયેવ હત્થે પહિણિ. સા કમ્બલં ગહેત્વા રોદમાના સામિકસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા ‘‘કિં મં, સામિ, અપરાધે સતિ પહરિતું ન વટ્ટતિ, કસ્મા મે એવરૂપં થૂલકમ્બલં પહિણિત્થ, કથાહં ઇમં નિવાસેસ્સામિ વા પારુપિસ્સામિ વા’’તિ. નાહં તવ એતદત્થાય પહિણિં, એતં પન પલિવેઠેત્વા તવ સયનપાદમૂલે ઠપેત્વા નિપજ્જનકાલે ગન્ધોદકેન ધોતાનં પાદાનં પુઞ્છનત્થાય તે પહિણિં, કિં એતમ્પિ કાતું ન સક્કોસીતિ. સા ‘‘એતં પન કાતું સક્ખિસ્સામી’’તિ ગહેત્વા અગમાસિ. તે ચ પુરિસા તં કારણં દિસ્વા અત્તનો સેટ્ઠિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં, તાતા, દિટ્ઠં વો સેટ્ઠિકુલ’’ન્તિ વુત્તે, ‘‘સામિ, કિં તુમ્હાકં અત્થિ, રાજગહનગરે જોતિકસેટ્ઠિસ્સ એવરૂપા નામ સમ્પત્તી’’તિ સબ્બં ગેહસમ્પત્તિં આરોચેત્વા તં પવત્તિં આચિક્ખિંસુ. સેટ્ઠિ તેસં વચનં સુત્વા તુટ્ઠમાનસો ‘‘ઇદાનિ પબ્બજિતું લભિસ્સામી’’તિ રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘પબ્બજિતુકામોમ્હિ, દેવા’’તિ આહ. સાધુ, મહાસેટ્ઠિ, પબ્બજાહીતિ . સો ગેહં ગન્ત્વા પુત્તે પક્કોસાપેત્વા સુવણ્ણદણ્ડં વજિરકુદ્દાલં જેટ્ઠપુત્તસ્સ હત્થે ઠપેત્વા, ‘‘તાત, પચ્છિમગેહે સુવણ્ણપબ્બતતો સુવણ્ણપિણ્ડં ઉદ્ધરાહી’’તિ આહ. સો કુદ્દાલં આદાય ગન્ત્વા સુવણ્ણપબ્બતં પહરિ, પિટ્ઠિપાસાણે પહટકાલો વિય અહોસિ. તસ્સ હત્થતો કુદ્દાલં ગહેત્વા મજ્ઝિમપુત્તસ્સ હત્થે દત્વા પહિણિ, તસ્સપિ સુવણ્ણપબ્બતં પહરન્તસ્સ પિટ્ઠિપાસાણે પહટકાલો વિય અહોસિ. અથ નં કનિટ્ઠપુત્તસ્સ હત્થે દત્વા પહિણિ, તસ્સ તં ગહેત્વા પહરન્તસ્સ કોટ્ટેત્વા રાસિકતાય મત્તિકાય પહટકાલો વિય અહોસિ. અથ નં સેટ્ઠિ ‘‘એહિ, તાત, અલં એત્તકેના’’તિ વત્વા ઇતરે દ્વે જેટ્ઠભાતિકે પક્કોસાપેત્વા ‘‘અયં સુવણ્ણપબ્બતો ન તુમ્હાકં નિબ્બત્તો, મય્હઞ્ચ કનિટ્ઠસ્સ ચ નિબ્બત્તો, ઇમિના સદ્ધિં એકતો હુત્વા પરિભુઞ્જથા’’તિ આહ. કસ્મા પન સો તેસમેવ નિબ્બત્તતિ, કસ્મા ચ જટિલો જાતકાલે ઉદકે પાતિતોતિ? અત્તનો કતકમ્મેનેવ.

કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ હિ ચેતિયે કરિયમાને એકો ખીણાસવો ચેતિયટ્ઠાનં ગન્ત્વા ઓલોકેત્વા, ‘‘તાતા, કસ્મા ચેતિયસ્સ ઉત્તરેન મુખં ન ઉટ્ઠહતી’’તિ પુચ્છિ. ‘‘સુવણ્ણં નપ્પહોતી’’તિ આહંસુ. અહં અન્તોગામં પવિસિત્વા સમાદપેસ્સામિ, તુમ્હે આદરેન કમ્મં કરોથાતિ. સો એવં વત્વા નગરં પવિસિત્વા, ‘‘અમ્મા, તાતા, તુમ્હાકં ચેતિયસ્સ એકસ્મિં મુખે સુવણ્ણં નપ્પહોતિ, સુવણ્ણં જાનાથા’’તિ મહાજનં સમાદપેન્તો સુવણ્ણકારકુલં અગમાસિ. સુવણ્ણકારોપિ તઙ્ખણેયેવ ભરિયાય સદ્ધિં કલહં કરોન્તો નિસિન્નો હોતિ. અથ નં થેરો ‘‘ચેતિયે તુમ્હેહિ ગહિતમુખસ્સ સુવણ્ણં નપ્પહોતિ, તં જાનિતું વટ્ટતી’’તિ આહ. સો ભરિયાય કોપેન ‘‘તવ સત્થારં ઉદકે ખિપિત્વા ગચ્છા’’તિ આહ. અથ નં સા ‘‘અતિસાહસિકકમ્મં તે કતં, મમ કુદ્ધેન તે અહમેવ અક્કોસિતબ્બા વા પહરિતબ્બા વા, કસ્મા અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નેસુ બુદ્ધેસુ વેરમકાસી’’તિ આહ. સુવણ્ણકારો તાવદેવ સંવેગપ્પત્તો હુત્વા ‘‘ખમથ મે, ભન્તે’’તિ વત્વા થેરસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિ. તાત, અહં તયા ન કિઞ્ચિ વુત્તો, સત્થારં ખમાપેહીતિ. કિન્તિ કત્વા ખમાપેમિ, ભન્તેતિ. સુવણ્ણપુપ્ફાનં તયો કુમ્ભે કત્વા અન્તોધાતુનિધાને પક્ખિપિત્વા અલ્લવત્થો અલ્લકેસો હુત્વા ખમાપેહિ, તાતાતિ.

સો ‘‘સાધુ, ભન્તે’’તિ વત્વા સુવણ્ણપુપ્ફાનિ કરોન્તો તીસુ પુત્તેસુ જેટ્ઠપુત્તં પક્કોસાપેત્વા ‘‘એહિ, તાત, અહં સત્થારં વેરવચનેન અવચં, તસ્મા ઇમાનિ પુપ્ફાનિ કત્વા ધાતુનિધાને પક્ખિપિત્વા ખમાપેસ્સામિ, ત્વમ્પિ ખો મે સહાયો હોહી’’તિ આહ. સો ‘‘ન ત્વં મયા વેરવચનં વદાપિતો, ત્વંયેવ કરોહી’’તિ કાતું ન ઇચ્છિ. મજ્ઝિમપુત્તં

પક્કોસિત્વા તથેવાહ, સોપિ તથેવ વત્વા કાતું ન ઇચ્છિ. કનિટ્ઠં પક્કોસિત્વા તથેવાહ, સો ''પિતુ ઉપ્પન્નકિચ્ચં નામ પુત્તસ્સ ભારો''તિ વત્વા પિતુસહાયો હુત્વા પુપ્ફાનિ અકાસિ. સુવણ્ણકારો વિદત્થિપ્પમાણાનં પુપ્ફાનં તયો કુમ્ભે નિટ્ઠાપેત્વા ધાતુનિધાને પક્ખિપિત્વા અલ્લવત્થો અલ્લકેસો સત્થારં ખમાપેસિ. ઇતિ સો સત્તક્ખત્તું જાતકાલે ઉદકે પાતનં લભિ. અયં પનસ્સ કોટિયં ઠિતો અત્તભાવો. ઇધાપિ તસ્સેવ નિસ્સન્દેન ઉદકે પાતિતો. યે પનસ્સ દ્વે જેટ્ઠભાતિકા પુત્તા સુવણ્ણપુપ્ફાનં કરણકાલે સહાયા ભવિતું ન ઇચ્છિંસુ, તેસં તેન કારણેન સુવણ્ણપબ્બતો ન નિબ્બત્તિ, જટિલસ્સ ચેવ કનિટ્ઠપુત્તસ્સ ચ એકતો કતભાવેન નિબ્બત્તિ. ઇતિ સો પુત્તે અનુસાસિત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા કતિપાહેનેવ અરહત્તં પાપુણિ. સત્થા અપરેન સમયેન પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં પિણ્ડાય ચરન્તો તસ્સ પુત્તાનં ગેહદ્વારં અગમાસિ, તે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અડ્ઢમાસં ભિક્ખાદાનં અદંસુ.

ભિક્ખૂ ધમ્મસભાયં કથં સમુટ્ઠાપેસું ''અજ્જાપિ તે, આવુસો જટિલ, અસીતિહત્થે સુવણ્ણપબ્બતે ચ પુત્તેસુ ચ તણ્હા અત્થી''તિ. ''ન મે, આવુસો, એતેસુ તણ્હા વા માનો વા અત્થી''તિ. તે ''અયં જટિલત્થેરો અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ વદિંસુ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા ''ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તસ્સ તેસુ તણ્હા વા માનો વા અત્થી''તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૬.''યોધ તણ્હં પહન્ત્વાન, અનાગારો પરિબ્બજે;
તણ્હાભવપરિક્ખીણં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – યો ઇધ લોકે છદ્વારિકં તણ્હં વા માનં વા જહિત્વા ઘરાવાસેન અનત્થિકો અનાગારો હુત્વા પરિબ્બજતિ, તણ્હાય ચેવ ભવસ્સ ચ પરિક્ખીણત્તા તણ્હાભવપરિક્ખીણં તમહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

જટિલત્થેરવત્થુ તેત્તિંસતિમં.

૩૪. જોતિકત્થેરવત્થુ

યોધ તણ્હન્તિ પુન ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો જોતિકત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

અજાતસત્તુકુમારો હિ દેવદત્તેન સદ્ધિં એકતો હુત્વા પિતરં ઘાતેત્વા રજ્જે પતિટ્ઠિતો ''જોતિકસેટ્ઠિસ્સ મહાપાસાદં ગણ્હિસ્સામી''તિ યુદ્ધસજ્જો નિક્ખમિત્વા મણિપાકારે સપરિવારસ્સ અત્તનો છાયં દિસ્વા ''ગહપતિકો યુદ્ધસજ્જો હુત્વા બલં આદાય નિક્ખન્તો''તિ સલ્લક્ખેત્વા ઉપગન્તું ન વિસહિ. સેટ્ઠિપિ તં દિવસં ઉપોસથિકો હુત્વા પાતોવ ભુત્તપાતરાસો વિહારં ગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તો નિસિન્નો હોતિ. પઠમે દ્વારકોટ્ઠકે આરક્ખં ગહેત્વા ઠિતો પન યમકોળિ નામ યક્ખો તં દિસ્વા ''કહં ગચ્છસી''તિ સપરિવારં વિદ્ધંસેત્વા દિસાવિદિસાસુ અનુબન્ધિ. રાજા વિહારમેવ અગમાસિ.

અથ નં સેટ્ઠિ દિસ્વાવ ''કિં, દેવા''તિ વત્વા ઉટ્ઠાયાસના અટ્ઠાસિ. ગહપતિ, કિં ત્વં તવ પુરિસે ''મયા સદ્ધિં યુજ્ઝથા''તિ આણાપેત્વા ઇધાગમ્મ ધમ્મં સુણન્તો વિય નિસિન્નોતિ. કિં પન દેવો મમ ગેહં ગણ્હિતું ગતોતિ? આમ, ગતોમ્હીતિ. મમ અનિચ્છાય મમ ગેહં ગણ્હિતું રાજસહસ્સમ્પિ ન સક્કોતિ, દેવાતિ. સો ''કિં પન ત્વં રાજા ભવિસ્સસી''તિ કુજ્ઝિ. નાહં રાજા, મમ સન્તકં પન દસિકસુત્તમ્પિ મમ અનિચ્છાય રાજૂહિ વા ચોરેહિ વા ગહેતું ન

સક્કાતિ. કિં પનાહં તવ રુચિયા ગણ્હિસ્સામીતિ? તેન હિ, દેવ, ઇમા મે દસસુ અઙ્ગુલીસુ વીસતિ મુદ્દિકા, ઇમાહં તુમ્હાકં ન દેમિ. સચે સક્કોથ, ગણ્હથાતિ . સો પન રાજા ભૂમિયં ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા ઉલ્લઙ્ઘન્તો અટ્ઠારસહત્થં ઠાનં અભિરુહતિ, ઠત્વા ઉલ્લઙ્ઘન્તો અસીતિહત્થં ઠાનં અભિરુહતિ. એવંમહાબલો સમાનોપિ ઇતો ચિતો ચ પરિવત્તેન્તો એકં મુદ્દિકમ્પિ કડ્ઢિતું નાસક્ખિ. અથ નં સેટ્ઠિ ''સાટકં પત્થર, દેવા''તિ વત્વા અઙ્ગુલિયો ઉજુકા અકાસિ, વીસતિપિ મુદ્દિકા નિક્ખમિંસુ. અથ નં સેટ્ઠિ ''એવં, દેવ, મમ સન્તકં મમ અનિચ્છાય ન સક્કા ગણ્હિતુ''ન્તિ વત્વા રઞ્ઞો કિરિયાય ઉપ્પન્નસંવેગો ''પબ્બજિતું મે અનુજાન, દેવા''તિ આહ. સો ''ઇમસ્મિં પબ્બજિતે સુખં પાસાદં ગણ્હિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા એકવચનેનેવ ''ત્વં પબ્બજાહી''તિ આહ. સો સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પત્વા જોતિકત્થેરો નામ અહોસિ. તસ્સ અરહત્તં પત્તક્ખણેયેવ સબ્બાપિ સા સમ્પત્તિ અન્તરધાયિ, તમ્પિસ્સ સતુલકાયિં નામ ભરિયં દેવતા ઉત્તરકુરુમેવ નયિંસુ.

અથેકદિવસં ભિક્ખૂ તં આમન્તેત્વા, ''આવુસો જોતિક, તસ્મિં પન તે પાસાદે વા ઇત્થિયા વા તણ્હા અત્થી''તિ પુચ્છિત્વા ''નત્થાવુસો''તિ વુત્તે સત્થુ આરોચેસું – ''અયં, ભન્તે, અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ. સત્થા ''નત્થેવ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તસ્સ તસ્મિં તણ્હા''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૬.''યોધ તણ્હં પહન્ત્વાન, અનાગારો પરિબ્બજે;
તણ્હાભવપરિક્ખીણં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

ઇમિસ્સા ગાથાયત્થો હેટ્ઠા જટિલત્થેરવત્થુમ્હિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

જોતિકત્થેરવત્થુ ચતુતિંસતિમં.

૩૫. નટપુત્તકત્થેરવત્થુ

હિત્વાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો એકં નટપુત્તકં આરબ્ભ કથેસિ.

સો કિર એકં નટકીળં કીળયમાનો વિચરન્તો સત્થુ ધમ્મકથં સુત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિ. તસ્મિં બુદ્ધપ્પમુખેન ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં પિણ્ડાય પવિસન્તે ભિક્ખૂ એકં નટપુત્તં કીળન્તં દિસ્વા, ''આવુસો, એસ તયા કીળિતકીળિતં કીળતિ, અત્થિ નુ ખો તે એત્થ સિનેહો''તિ પુચ્છિત્વા ''નત્થી''તિ વુત્તે ''અયં, ભન્તે, અભૂતં વત્વા અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ આહંસુ. સત્થા તેસં કથં સુત્વા, ''ભિક્ખવે, મમ પુત્તો સબ્બયોગે અતિક્કન્તો''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૭.''હિત્વા માનુસકં યોગં, દિબ્બં યોગં ઉપચ્ચગા;
સબ્બયોગવિસંયુત્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **માનુસકં યોગ**ન્તિ માનુસકં આયુઞ્ચેવ પઞ્ચ કામગુણે ચ. દિબ્બયોગેપિ એસેવ નયો. **ઉપચ્ચગા**તિ યો માનુસકં યોગં હિત્વા દિબ્બં યોગં અતિક્કન્તો, તં સબ્બેહિ ચતૂહિપિ યોગેહિ વિસંયુત્તં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

નટપુત્તકત્થેરવત્થુ પઞ્ચતિંસતિમં.

૩૬. નટપુત્તકત્થેરવત્થુ

હિત્વા રતિઞ્ચાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો એકં નટપુત્તકંયેવ આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ પુરિમસદિસમેવ. ઇધ પન સત્થા, ''ભિક્ખવે, મમ પુત્તો રતિઞ્ચ અરતિઞ્ચ પહાય ઠિતો''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૧૮.''હિત્વા રતિઞ્ચ અરતિઞ્ચ, સીતિભૂતં નિરૂપધિં;
સબ્બલોકાભિભું વીરં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **રતિ**ન્તિ પઞ્ચકામગુણરતિં. **અરતિ**ન્તિ અરઞ્ઞવાસે ઉક્કણ્ઠિતત્તં. **સીતિભૂત**ન્તિ નિબ્બુતં. **નિરૂપધિ**ન્તિ નિરુપક્કિલેસં. **વીર**ન્તિ તં એવરૂપં સબ્બં ખન્ધલોકં અભિભવિત્વા ઠિતં વીરિયવન્તં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

નટપુત્તકત્થેરવત્થુ છત્તિંસતિમં.

૩૭. વઙ્ગીસત્થેરવત્થુ

ચુતિં યો વેદીતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો વઙ્ગીસત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ.

રાજગહે કિરેકો બ્રાહ્મણો વઙ્ગીસો નામ મતમનુસ્સાનં સીસં આકોટેત્વા ''ઇદં નિરયે નિબ્બત્તસ્સ સીસં, ઇદં તિરચ્છાનયોનિયં, ઇદં પેત્તિવિસયે, ઇદં મનુસ્સલોકે, ઇદં દેવલોકે નિબ્બત્તસ્સ સીસ''ન્તિ જાનાતિ. બ્રાહ્મણા ''સક્કા ઇમં નિસ્સાય લોકં ખાદિતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા તં દ્વે રત્તવત્થાનિ પરિદહાપેત્વા આદાય જનપદં ચરન્તા મનુસ્સે વદન્તિ ''એસો વઙ્ગીસો નામ બ્રાહ્મણો મતમનુસ્સાનં સીસં આકોટેત્વા નિબ્બત્તટ્ઠાનં જાનાતિ, અત્તનો ઞાતકાનં નિબ્બત્તટ્ઠાનં પુચ્છથા''તિ. મનુસ્સા યથાબલં દસપિ કહાપણે વીસતિપિ સતમ્પિ દત્વા ઞાતકાનં નિબ્બત્તટ્ઠાનં પુચ્છન્તિ. તે અનુપુબ્બેન સાવત્થિં પત્વા જેતવનસ્સ અવિદૂરે નિવાસં ગણ્હિંસુ. તે ભુત્તપાતરાસા મહાજનં ગન્ધમાલાદિહત્થં ધમ્મસ્સવનાય ગચ્છન્તં દિસ્વા ''કહં ગચ્છથા''તિ પુચ્છિત્વા ''વિહારં ધમ્મસ્સવનાયા''તિ વુત્તે ''તત્થ ગન્ત્વા કિં કરિસ્સથ, અમ્હાકં વઙ્ગીસબ્રાહ્મણેન સદિસો નામ નત્થિ, મતમનુસ્સાનં સીસં આકોટેત્વા નિબ્બત્તટ્ઠાનં જાનાતિ, ઞાતકાનં નિબ્બત્તટ્ઠાનં પુચ્છથા''તિ આહંસુ. તે ''વઙ્ગીસો કિં જાનાતિ , અમ્હાકં સત્થારા સદિસો નામ નત્થી''તિ વત્વા ઇતરેહિપિ ''વઙ્ગીસસદિસો નત્થી''તિ વુત્તે કથં વડ્ઢેત્વા ''એથ, દાનિ વો વઙ્ગીસસ્સ વા અમ્હાકં વા સત્થુ જાનનભાવં જાનિસ્સામા''તિ તે આદાય વિહારં અગમંસુ. સત્થા તેસં આગમનભાવં ઞત્વા નિરયે તિરચ્છાનયોનિયં મનુસ્સલોકે દેવલોકેતિ ચતૂસુ ઠાનેસુ નિબ્બત્તાનં ચત્તારિ સીસાનિ, ખીણાસવસીસઞ્ચાતિ પઞ્ચ સીસાનિ આહરાપેત્વા પટિપાટિયા ઠપેત્વા આગતકાલે વઙ્ગીસં પુચ્છિ – ''ત્વં કિર સીસં આકોટેત્વા મતકાનં નિબ્બત્તટ્ઠાનં જાનાસી''તિ? ''આમ, જાનામી''તિ. ''ઇદં કસ્સ સીસ''ન્તિ? સો તં આકોટેત્વા ''નિરયે નિબ્બત્તસ્સા''તિ આહ. અથસ્સ સત્થા ''સાધુ સાધૂ''તિ સાધુકારં દત્વા ઇતરાનિપિ તીણિ સીસાનિ પુચ્છિત્વા તેન

અવિરજ્ઝિત્વા વુત્તવુત્તક્ખણે તથેવ તસ્સ સાધુકારં દત્વા પઞ્ચમં સીસં દસ્સેત્વા ‘‘ઇદં કસ્સ સીસ’’ન્તિ પુચ્છિ, સો તમ્પિ આકોટેત્વા નિબ્બત્તટ્ઠાનં ન જાનાતિ.

અથ નં સત્થા ‘‘કિં, વઙ્ગીસ, ન જાનાસી’’તિ વત્વા, ‘‘આમ, ન જાનામી’’તિ વુત્તે ‘‘અહં જાનામી’’તિ આહ. અથ નં વઙ્ગીસો યાચિ ‘‘દેથ મે ઇમં મન્ત’’ન્તિ. ન સક્કા અપબ્બજિતસ્સ દાતુન્તિ. સો ‘‘ઇમસ્મિં મન્તે ગહિતે સકલજમ્બુદીપે અહં જેટ્ઠકો ભવિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા તે બ્રાહ્મણે ‘‘તુમ્હે તત્થેવ કતિપાહં વસથ, અહં પબ્બજિસ્સામી’’તિ ઉય્યોજેત્વા સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા લદ્ધૂપસમ્પદો વઙ્ગીસત્થેરો નામ અહોસિ. અથસ્સ સત્થા દ્વત્તિંસાકારકમ્મટ્ઠાનં દત્વા ‘‘મન્તસ્સ પરિકમ્મં સજ્ઝાયાહી’’તિ આહ. સો તં સજ્ઝાયન્તો અન્તરન્તરા બ્રાહ્મણેહિ ‘‘ગહિતો તે મન્તો’’તિ પુચ્છિયમાનો ‘‘આગમેથ તાવ, ગણ્હામી’’તિ વત્વા કતિપાહેનેવ અરહત્તં પત્વા પુન બ્રાહ્મણેહિ પુટ્ઠો ‘‘અભબ્બો દાનાહં, આવુસો, ગન્તુ’’ન્તિ આહ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ ‘‘અયં, ભન્તે, અભૂતેન અઞ્ઞં બ્યાકરોતી’’તિ સત્થુ આરોચેસું. સત્થા ‘‘મા, ભિક્ખવે, એવં અવચુત્થ, ઇદાનિ, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો ચુતિપટિસન્ધિકુસલો જાતો’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અભાસિ –

૪૧૯.‘‘ચુતિં યો વેદિ સત્તાનં, ઉપપત્તિઞ્ચ સબ્બસો;
અસત્તં સુગતં બુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણં.

૪૨૦.‘‘યસ્સ ગતિં ન જાનન્તિ, દેવા ગન્ધબ્બમાનુસા;
ખીણાસવં અરહન્તં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તત્થ **યો વેદી**તિ યો સત્તાનં સબ્બાકારેન ચુતિઞ્ચ પટિસન્ધિઞ્ચ પાકટં કત્વા જાનાતિ, તમહં અલગ્ગતાય **અસત્તં**, પટિપત્તિયા સુટ્ઠુ ગતત્તા **સુગતં**, ચતુન્નં સચ્ચાનં બુદ્ધતાય **બુદ્ધં** બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો. **યસ્સા**તિ યસ્સેતે દેવાદયો ગતિં ન જાનન્તિ, તમહં આસવાનં ખીણતાય **ખીણાસવં**, કિલેસેહિ આરકત્તા **અરહન્તં** બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

વઙ્ગીસત્થેરવત્થુ સત્તતિંસતિમં.

૩૮. ધમ્મદિન્નત્થેરીવત્થુ

યસ્સાતિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા વેળુવને વિહરન્તો ધમ્મદિન્નં નામ ભિક્ખુનિં આરબ્ભ કથેસિ.

એકદિવસઞ્હિ તસ્સા ગિહિકાલે સામિકો વિસાખો ઉપાસકો સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા અનાગામિફલં પત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘મયા સબ્બં સાપતેય્યં ધમ્મદિન્નં પટિચ્છાપેતું વટ્ટતી’’તિ. સો તતો પુબ્બે આગચ્છન્તો ધમ્મદિન્નં વાતપાનેન ઓલોકેન્તિં દિસ્વા સિતં કરોતિ. તં દિવસં પન વાતપાનેન ઠિતં અનોલોકેન્તોવ અગમાસિ. સા ‘‘કિં નુ ખો ઇદ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘હોતુ, ભોજનકાલે જાનિસ્સામી’’તિ ભોજનવેલાય ભત્તં ઉપનામેસિ. સો અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ ‘‘એહિ, એકતો ભુઞ્જામા’’તિ વદતિ, તં દિવસં પન તુણ્હીભૂતોવ ભુઞ્જિ. સા ‘‘કેનચિદેવ કારણેન કુપિતો ભવિસ્સતી’’તિ ચિન્તેસિ. અથ નં વિસાખો સુખનિસિન્નવેલાય તં પક્કોસિત્વા ‘‘ધમ્મદિન્ને ઇમસ્મિં ગેહે સબ્બં સાપતેય્યં પટિચ્છાહી’’તિ આહ. સા ‘‘કુદ્ધા નામ સાપતેય્યં ન પટિચ્છાપેન્તિ, કિં નુ ખો એત’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘તુમ્હે

પન, સામી''તિ આહ. અહં ઇતો પટ્ઠાય ન કિઞ્ચિ વિચારેમીતિ. તુમ્હેહિ છડ્ડિતં ખેળં કો પટિચ્છિસ્સતિ, એવં સન્તે મમ પબ્બજ્જં અનુજાનાથાતિ. સો ''સાધુ, ભદ્દે''તિ સમ્પટિચ્છિત્વા મહન્તેન સક્કારેન તં ભિક્ખુનીઉપસ્સયં નેત્વા પબ્બાજેસિ. સા લદ્ધૂપસમ્પદા ધમ્મદિન્નત્થેરી નામ અહોસિ.

સા પવિવેકકામતાય ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં જનપદં ગન્ત્વા તત્થ વિહરન્તી ન ચિરસ્સેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પત્વા ''ઇદાનિ મં નિસ્સાય ઞાતિજના પુઞ્ઞાનિ કરિસ્સન્તી''તિ પુનદેવ રાજગહં પચ્ચાગઞ્છિ. ઉપાસકો તસ્સા આગતભાવં સુત્વા ''કેન નુ ખો કારણેન આગતા''તિ ભિક્ખુનીઉપસ્સયં ગન્ત્વા થેરિં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસિન્નો ''ઉક્કણ્ઠિતા નુ ખોસિ, અય્યેતિ વત્તું અપ્પતિરૂપં, પઞ્હમેકં નં પુચ્છિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા સોતાપત્તિમગ્ગે પઞ્હં પુચ્છિ, સા તં વિસ્સજ્જેસિ. ઉપાસકો તેનેવ ઉપાયેન સેસમગ્ગેસુપિ પઞ્હં પુચ્છિત્વા અતિક્કમ્મ પઞ્હસ્સ પુટ્ઠકાલે તાય ''અચ્ચયાસિ, આવુસો, વિસાખા''તિ વત્વા ''આકઙ્ખમાનો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા ઇમં પઞ્હં પુચ્છેય્યાસી''તિ વુત્તે થેરિં વન્દિત્વા ઉટ્ઠાયાસના સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તં કથાસલ્લાપં સબ્બં ભગવતો આરોચેસિ. સત્થા ''સુકથિતં મમ ધીતાય ધમ્મદિન્નાય, અહમ્પેતં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો એવમેવ વિસ્સજ્જેય્ય''ન્તિ વત્વા ધમ્મં દેસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૪૨૧.''યસ્સ પુરે ચ પચ્છા ચ, મજ્ઝે ચ નત્થિ કિઞ્ચનં;
અકિઞ્ચનં અનાદાનં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તત્થ **પુરે**તિ અતીતેસુ ખન્ધેસુ. **પચ્છા**તિ અનાગતેસુ ખન્ધેસુ. **મજ્ઝે**તિ પચ્ચુપ્પન્નેસુ ખન્ધેસુ. **નત્થિ કિઞ્ચન**ન્તિ યસ્સેતેસુ ઠાનેસુ તણ્હાગાહસઙ્ખાતં કિઞ્ચનં નત્થિ, તમહં રાગકિઞ્ચનાદીહિ **અકિઞ્ચનં** કસ્સચિ ગહણસ્સ અભાવેન **અનાદાનં** બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

ધમ્મદિન્નત્થેરીવત્થુ અટ્ઠતિંસતિમં.

૩૯. અઙ્ગુલિમાલત્થેરવત્થુ

ઉસભન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો અઙ્ગુલિમાલત્થેરં આરબ્ભ કથેસિ. વત્થુ ''ન વે કદરિયા દેવલોકં વજન્તી''તિ (ધ॰ પ॰ ૧૭૭) ગાથાવણ્ણનાય વુત્તમેવ. વુત્તઞ્હિ તત્થ –

ભિક્ખૂ અઙ્ગુલિમાલં પુચ્છિંસુ – ''કિં નુ ખો, આવુસો અઙ્ગુલિમાલ, દુટ્ઠહત્થિં છત્તં ધારેત્વા ઠિતં દિસ્વા ભાયી''તિ? ''ન ભાયિં, આવુસો''તિ. તે સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા આહંસુ – ''અઙ્ગુલિમાલો, ભન્તે, અઞ્ઞં બ્યાકરોતી''તિ. સત્થા ''ન, ભિક્ખવે, મમ પુત્તો અઙ્ગુલિમાલો ભાયતિ. ખીણાસવઉસભાનઞ્હિ અન્તરે જેટ્ઠકઉસભા મમ પુત્તસદિસા ભિક્ખૂ ન ભાયન્તી''તિ વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

૪૨૨.''ઉસભં પવરં વીરં, મહેસિં વિજિતાવિનં;
અનેજં ન્હાતકં બુદ્ધં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ''ન્તિ.

તસ્સત્થો – અચ્છમ્ભિતટ્ઠેન ઉસભસદિસતાય **ઉસભં** ઉત્તમટ્ઠેન **પવરં** વીરિયસમ્પત્તિયા **વીરં** મહન્તાનં સીલક્ખન્ધાદીનં એસિતત્તા **મહેસિં** તિણ્ણં મારાનં વિજિતત્તા **વિજિતાવિનં** ન્હાતકિલેસતાય **ન્હાતકં** ચતુસચ્ચબુદ્ધતાય **બુદ્ધં** તં એવરૂપં અહં બ્રાહ્મણં વદામીતિ અત્થો.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસૂતિ.

અઙ્ગુલિમાલત્થેરવત્થુ એકૂનચત્તાલીસં.

૪૦. દેવહિતબ્રાહ્મણવત્થુ

પુબ્બેનિવાસન્તિ ઇમં ધમ્મદેસનં સત્થા જેતવને વિહરન્તો દેવહિતબ્રાહ્મણસ્સ પઞ્હં આરબ્ભ કથેસિ.

એકસ્મિઞ્હિ સમયે ભગવા વાતરોગેન આબાધિકો હુત્વા ઉપવાણત્થેરં ઉણ્હોદકત્થાય દેવહિતબ્રાહ્મણસ્સ સન્તિકં પહિણિ. સો ગન્ત્વા સત્થુ આબાધિકભાવં આચિક્ખિત્વા ઉણ્હોદકં યાચિ, તં સુત્વા બ્રાહ્મણો તુટ્ઠમાનસો હુત્વા ‘‘લાભા વત મે, યં મમ સન્તિકં સમ્માસમ્બુદ્ધો ઉણ્હોદકસ્સત્થાય સાવકં પહિણી’’તિ ઉણ્હોદકસ્સ કાજં પુરિસેન ગાહાપેત્વા ફાણિતસ્સ ચ પુટં ઉપવાણત્થેરસ્સ પાદાસિ. થેરો તં ગાહાપેત્વા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં ઉણ્હોદકેન ન્હાપેત્વા ઉણ્હોદકેન ફાણિતં આલોળેત્વા ભગવતો પાદાસિ, તસ્સ તઙ્ખણેયેવ સો આબાધો પટિપસ્સમ્ભિ. બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ – ‘‘કસ્સ નુ ખો દેય્યધમ્મો દિન્નો મહપ્ફલો હોતિ, સત્થારં પુચ્છિસ્સામી’’તિ સો સત્થુ સન્તિકં ગન્ત્વા તમત્થં પુચ્છન્તો ઇમં ગાથમાહ –

‘‘કત્થ દજ્જા દેય્યધમ્મં, કત્થ દિન્નં મહપ્ફલં;
કથઞ્હિ યજમાનસ્સ, કથં ઇજ્ઝતિ દક્ખિણા’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૯);

અથસ્સ સત્થા ‘‘એવરૂપસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ દિન્નં મહપ્ફલં હોતી’’તિ વત્વા બ્રાહ્મણં પકાસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

૪૨૩.‘‘પુબ્બેનિવાસં યો વેદિ, સગ્ગાપાયઞ્ચ પસ્સતિ;
અથો જાતિક્ખયં પત્તો, અભિઞ્ઞાવોસિતો મુનિ; (સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૯);
સબ્બવોસિતવોસાનં, તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણ’’ન્તિ.

તસ્સત્થો – યો પુબ્બેનિવાસં પાકટં કત્વા જાનાતિ, છબ્બીસતિદેવલોકભેદં સગ્ગઞ્ચ ચતુબ્બિધં અપાયઞ્ચ દિબ્બચક્ખુના પસ્સતિ, અથો જાતિક્ખયસઙ્ખાતં અરહત્તં પત્તો, અભિઞ્ઞેય્યં ધમ્મં અભિજાનિત્વા પરિઞ્ઞેય્યં પરિજાનિત્વા પહાતબ્બં પહાય સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકત્વા વોસિકો નિટ્ઠાનં પત્તો, વુસિતવોસાનં વા પત્તો, આસવક્ખયપઞ્ઞાય મોનભાવં પત્તત્તા મુનિ, તમહં સબ્બેસં કિલેસાનં વોસાનં અરહત્તમગ્ગઞાણં બ્રહ્મચરિયવાસં વુત્થભાવેન સબ્બવોસિતવોસાનં બ્રાહ્મણં વદામીતિ.

દેસનાવસાને બહૂ સોતાપત્તિફલાદીનિ પાપુણિંસુ. બ્રાહ્મણોપિ પસન્નમાનસો સરણેસુ પતિટ્ઠાય ઉપાસકત્તં પવેદેસીતિ.

દેવહિતબ્રાહ્મણવત્થુ ચત્તાલીસં.

બ્રાહ્મણવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છબ્બીસતિમો વગ્ગો.

નિગમનકથા

એત્તાવતા સબ્બપઠમે યમકવગ્ગે ચુદ્દસ વત્થૂનિ, અપ્પમાદવગ્ગે નવ, ચિત્તવગ્ગે નવ, પુપ્ફવગ્ગે દ્વાદસ, બાલવગ્ગે પન્નરસ, પણ્ડિતવગ્ગે એકાદસ, અરહન્તવગ્ગે દસ, સહસ્સવગ્ગે ચુદ્દસ, પાપવગ્ગે દ્વાદસ, દણ્ડવગ્ગે એકાદસ, જરાવગ્ગે નવ, અત્તવગ્ગે દસ, લોકવગ્ગે એકાદસ, બુદ્ધવગ્ગે નવ, સુખવગ્ગે અટ્ઠ, પિયવગ્ગે નવ, કોધવગ્ગે અટ્ઠ, મલવગ્ગે દ્વાદસ, ધમ્મટ્ઠવગ્ગે દસ, મગ્ગવગ્ગે દ્વાદસ, પકિણ્ણકવગ્ગે નવ, નિરયવગ્ગે નવ, નાગવગ્ગે અટ્ઠ, તણ્હાવગ્ગે દ્વાદસ, ભિક્ખુવગ્ગે દ્વાદસ, બ્રાહ્મણવગ્ગે ચત્તાલીસાતિ પઞ્ચાધિકાનિ તીણિ વત્થુસતાનિ પકાસેત્વા નાતિસઙ્ખેપનાતિવિત્થારવસેન ઉપરચિતા દ્વાસત્તતિભાણવારપમાણા **ધમ્મપદસ્સ અત્થવણ્ણના** નિટ્ઠિતાતિ.

પત્તં ધમ્મપદં યેન, ધમ્મરાજેનનુત્તરં;
ગાથા ધમ્મપદે તેન, ભાસિતા યા મહેસિના.

સતેવીસા ચતુસ્સતા, ચતુસચ્ચવિભાવિના;
સતત્તયમ્હિ વત્થૂનં, પઞ્ચાધિકા સમુટ્ઠિતા.

વિહારે અધિરાજેન, કારિતમ્હિ કતઞ્ઞુના;
પાસાદે સિરિકૂટસ્સ, રઞ્ઞો વિહરતા મયા.

અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નં, અત્થાય ચ હિતાય ચ;
લોકસ્સ લોકનાથસ્સ, સદ્ધમ્મટ્ઠિતિકમ્યતા.

તાસં અટ્ઠકથં એતં, કરોન્તેન સુનિમ્મલં;
દ્વાસત્તતિપમાણાય, ભાણવારેહિ પાળિયા.

યં પત્તં કુસલં તેન, કુસલા સબ્બપાણિનં;
સબ્બે ઇજ્ઝન્તુ સઙ્કપ્પા, લભન્તુ મધુરં ફલન્તિ.

પરમવિસુદ્ધસદ્ધાબુદ્ધિવીરિયપટિમણ્ડિતેન સીલાચારજ્જવમદ્દવાદિગુણસમુદયસમુદિતેન સકસમયસમયન્તરગહનજ્ઝોગાહણસમત્થેન પઞ્ઞાવેય્યત્તિયસમન્નાગતેન તિપિટકપરિયત્તિપ્પભેદે સાટ્ઠકથે સત્થુસાસને અપ્પટિહતઞાણપ્પભાવેન મહાવેય્યાકરણેન કરણસમ્પત્તિજનિતસુખવિનિગ્ગતમધુરોદારવચનલાવણ્ણયુત્તેન યુત્તમુત્તવાદિના વાદીવરેન મહાકવિના પભિન્નપટિસમ્ભિદાપરિવારે છળભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાદિપ્પભેદગુણપટિમણ્ડિતે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે સુપ્પતિટ્ઠિતબુદ્ધીનં થેરવંસપ્પદીપાનં થેરાનં મહાવિહારવાસીનં વંસાલઙ્કારભૂતેન વિપુલવિસુદ્ધબુદ્ધિના **બુદ્ધઘોસો**તિ ગરૂહિ ગહિતનામધેય્યેન થેરેન કતાયં **ધમ્મપદટ્ઠકથા** –

તાવ તિટ્ઠતુ લોકસ્મિં, લોકનિત્થરણેસિનં;
દસ્સેન્તી કુલપુત્તાનં, નયં સદ્ધાદિબુદ્ધિયા.

યાવ બુદ્ધોતિ નામમ્પિ, સુદ્ધચિત્તસ્સ તાદિનો;
લોકમ્હિ લોકજેટ્ઠસ્સ, પવત્તતિ મહેસિનોતિ.

ઇતિ તેવીસાધિકચતુસતગાથાપઞ્ચાધિકતિસતવત્થુપટિમણ્ડિતા

છબ્બીસતિવગ્ગસમન્નાગતા ધમ્મપદવણ્ણના સમત્તા.

ધમ્મપદ-અટ્ઠકથા સબ્બાકારેન નિટ્ઠિતા.